

A. CLAUDIN, 16, rue Dauphine, Paris.

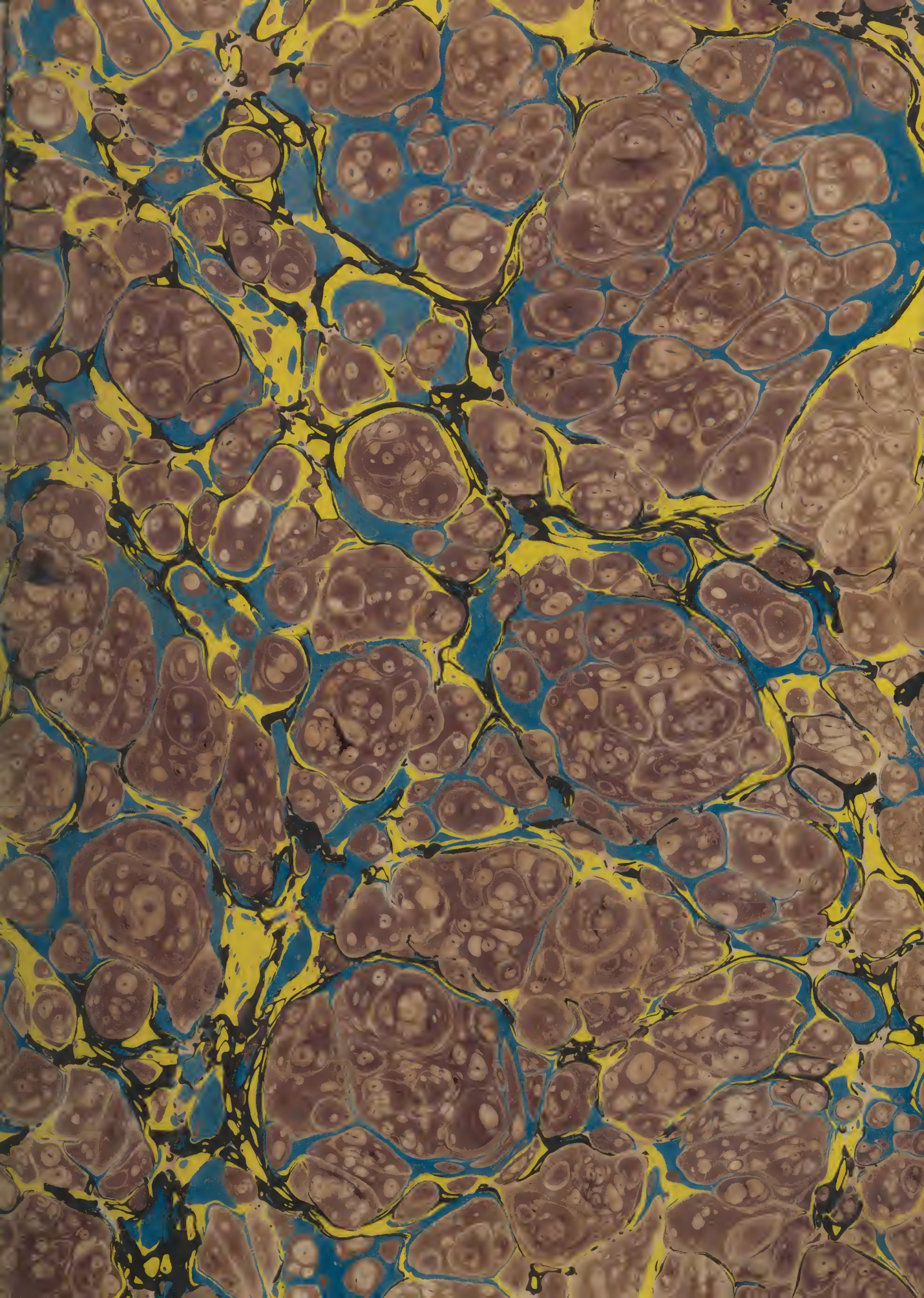
96097. **Incunable de Lyon.** Incipit prohemium de proprietatibus rerum Fratris Bartholomei Anglici de ordine Fratrum Minorum. (In fine :) Impressus per Petrum Ungarum sub anno Domini Millesimo quadringentesimo octuagesimo secundo (1482), die vero novembris XXI. In-fol., goth. à 2 col. de 54 lignes, dem.-rel., dos et coins de mar. viol., fil. 180 fr.

Les impressions de Pierre le Hongrois sont de toute rareté. Celle-ci est simplement mentionnée par Hain, N° 2502, mais sans aucune description, ce bibliographe n'ayant pu en voir d'exemplaire.

NATIONAL LIBRARY OF MEDICINE
Bethesda, Maryland

6461

MEM

Incipit prohemium de proprietatibus rerum fratris Bartholomei anglia & ordine fratrum minorum.

*ad vsum fratrum Capucinorum
conuentus Perpinianensis*

Um proprietates rerum sequatur substantias

secundum distinctionem et ordinem substantiarum erit ordo et distinctio proprietatum de quibus adiutorio diuino est presens opusculum compilatum vale mihi et forsitan alijs/ qui naturas rerum et proprietates per sanctorum libros necnon et philosophorum dispersas non cognouerunt/ ad intelligenda enigmata scripturarum que sub symbolis et figuris proprietatum rerum naturalium et artificialium a spiritu sancto sunt tradite et velate. que admodum ostendit beatus dyonysius in angelica hierarchia circa principium dicens. Non est nobis aliter possibile lucere diuinum radium/ nisi varietate sanctorum velaminum anagogice circue latum. quoniam neque possibile est nostro animo ad immateriales celestium hierarchiarum ascendere contemplationem/ nisi ea que secundum ipsum est materialia maius inductione vtarum etc. (quasi diceret) non poterimus noster ad inuisibilem contemplationem ascendere/ nisi per visibilibus considerationem dirigat. Inuisibilia enim dei per ea que facta sunt intellecta cognoscuntur ut dicit apostolus. Et ideo theologia per uide sacris et poenatis informationibus vsa est ut ex rerum visibilibus similitudinibus allegorice locationes et mystica intellectus transumptiones forment/ et sic carnalibus et visibilibus spiritualia et inuisibilia coaptent. Huius rei gratia prius efficitur opusculum ad edificationem domini domini/ qui est deus gloriosus et sublimis et benedictus in secula seculorum. In quo agit de quibusdam proprietatibus rerum naturalium quarum alia est incorporea/ alia corporea. Et primo de proprietatibus substantiarum incorporee secundum sui differentias quarum alia corpori inuisibilis/ ut anima rationalis sensibilis et vegetabilis. alia non inuisibilis corpori. ut angelus

Et angelorum/ alij sunt boni/ alij mali. In bonis vero angelis ordo est secundum trinam multiplicationem trinitatis. unde a beato dyonysio distinguunt tres hierarchie celestes/ quarum quilibet trium ordinum continet dispositiones. Decem et nouem itaque sunt de quibus in hoc opusculo adiuuante deo per ordinem est agendum. et hoc tamen in communi quam in specialibus. Primo igitur agitur de deo et nominibus diuinis que dicuntur de deo vel quo ad essentiam/ vel personam/ siue quo ad effectum/ siue appropriationem. Secundo de proprietatibus angelorum tam bonorum quam malorum in generali et in speciali. Tertio de proprietatibus anime rationalis/ quo ad nature sue simplicitatem/ et quo ad virtutum suarum diuersitates/ et de eius unione et operatione in corpore. prout confert ei formam et perfectionem.

Quarto de proprietatibus substantie corporee. scilicet de elementis et elementibus qualitatibus ex quibus componitur omne corpus. et de quatuor humoribus ex quibus componuntur corpora tam hominum quam brutorum. Quinto de hominis corpore/ et de singulis eius partibus de quibus sacra scriptura facit mentiones. Sexto de etatibus. Septimo de infirmitatibus et venenis. Octauo de mundo et corporibus celestibus. Nono de tempore et partibus temporis. Decimo de materia et forma et earum proprietatibus et elementis. Undecimo de aere et passionibus eius. Duodecimo de aëribus in generali et in speciali. Tredicimo de aqua et eius differentiis/ eius ornatu. scilicet per pisces. Decimoquarto de terra et eius partibus. Decimoquinto de principijs. Decimosexto de lapidibus et metallis. Decimosextimo de herbis et plantis. Decimo octauo de animalibus. Decimonono de accidentibus. scilicet de coloribus/ saporibus etc. In istis decem et nouem libellis rerum naturalium proprietates summatarum et breuiter continentur. prout ad manus meas spicere que effugerunt manus metentium contingere poterunt. in quibus de meo pauca vel quasi nulla apposui/ et oia que dicuntur de libris authenticis sanctorum et philosophorum exapiens sub breui hoc operculo pariter compilauit sicut per singulos titulos poterit legentium industria experiri.

Incipit liber de proprietatibus rerum. Et primo de deo et eius essentia.

E proprie

tatibus itaq; 7 natu-
ris rerū tam spūalium
q̄ corpaliū elucida-
re aliqua cupiētes ab
illo sumemus exordi-
um qui ē alpha 7 o fi-
nis 7 principiū oīum
bonorū. In principiū

patris luminuz (a quo pcedit omē datū opti-
mum 7 omē donū pfectū) implozātes auxiliū
vt ille qui illuminat oēm hoīem venientem in
hūc mundū / 7 reuelat pfunda de tenebris / et
abscondita pducit in lucem. huic opusculo qđ
ad ipsius laudē 7 legentū vtilitatem de diuer-
sis sanctorū 7 pborū dictis nō sine labore re-
colligere iam incepti feliciter dignet impendere
consummationem.

Strigif vt dicit Inmod. iij. solus 7
verus deus etem? imensus in cōmu-
tabilis / om̄ps / 7 ineffabilis. pater
7 filius 7 spūssancus. tres quidez p-
sone. sed vna eēntia / substantia seu natura sim-
plex oīno. pater a nullo / filius a p̄e solo / spūss-
sancus ab vtroq; absq; incio 7 absq; fine. pa-
ter generans / filius nascens / spūssancus a p̄e
7 filio pcedens. he tres psonae sunt p̄ substantia
les / coeterne / oīpotentes / coequales vnū vni-
uersorum principiū / creator oīum visibilū et i-
uisibilū / spūalium 7 corpaliū creaturā
qui sua virtute oīpotenti simul ab incio tēpis
vtrāq; de nihilo pdidit creaturam. videlz an-
gelicam 7 mūdānam / ac demū humanā quasi
cōem ex corpe et spiritui constitutam. huicq;
extra de sum. tri. c. i.

Ecānt sancta trinitas fm cōem ef-
sentia est indiuidua / 7 scđm psona-
les pprietates est discreta in natu-
re sue simplicitate nō admittens
diuisionē nec ī psonali pprietate recipiēs vni-
tatem / sed semp in essentia vnitatis 7 in p̄sois
pluralitas inuenit. a qua oīs p̄fusio 7 mutua
mixtio remouet. qz cum alius sit pater alius fi-
lius alius spūssancus. pater nō potest eē fili-
us nec spūssancus. sicut nec eōuerso spūssancus nō
pōt esse pater vel filius nec filius non pōt esse
p̄r vel spūssancus / sed qlibet istorū est vna ef-
sentia vel natura que sola est vniuersorū princi-
piū preter qđ nō est aliud repire. 7 hec eēntia
neq; est generās neq; genita neq; pcedēs / sed
est p̄r qui generat 7 filius q̄ gignit 7 spūssancus
qui pcedit vt simpliciter distinctio sit in perso-
nis / 7 in natura vnitatis teneat. vndē lz alius sit

pater alius filius / alius spūssancus nō tñ ali-
sed id qđ est pater est filius 7 spūssancus. pater
vero generando totā substantiā suam ei dedit si-
ne diuisione / 7 tñ totam retinuit sine diminu-
tione. 7 sic vna et eadē res est pater gignens et
filius nascens 7 spūssancus ab vtroq; pcedēs
huicq; Inmod. iij. vbi. s. c. ij.

T aut dicta 7 dicenda apertū elu-
cescant / notandū est iuxta sanctorū
traditionē q̄ quicqd in deo est aut
de deo dicit / aut est eēntia / aut est
notio / aut psona. vna est enī indiuisibilis ef-
sentia / psonae tres. et he tres psonae sunt vna ef-
sentia 7 vnus deus. et quelibet earū est vna essen-
tia 7 vnus deus. p̄r a nullo / filius a patre nascē-
do / spūssancus a patre p filium pcedendo. pat-
p filium generat / filius gignit / 7 pater cum fi-
lio spūssancū spirat / 7 q̄ filius spūssancū spi-
rat / hoc habet a patre. quicqd enī persona ha-
bet vt facit / hoc hz a psona a qua est. 7 ideo qz
filius ē a patre / ab ipso oīa habet. 7 qz spūssā-
ncus est a patre 7 a filio / ideo habet qđ hz cōi-
ter ab vtroq;. s. p̄pter h̄mōi nascibilitatem vel
p̄cessibilitatem pater nō est maior nascēte vel
spūssancō pcedente. qz veritas diuine essentiae
equaliter est in ip̄is 7 in patre. De oīa habentur
a boecio in libro de trinitate. 7 a hugone 7
etiam augusti. 7 richardo.

Ortiones aut sūt quinq; fm hug-
7 agu. s. paternitas in nascibilitas
filiatio / p̄cessio 7 cōis spiratio. 7
dicantur he quinq; aliquādo notio-
nes / qz notificant psonas aliquādo distinctio-
nes / qz psonas distingūt aliquādo relationes
qz p̄ ipsas quādoq; psonae ad se inuicem refe-
runt. dicantur et p̄p̄tates / qz p̄sois pp̄rie insūt
Istā autem notionū tres dicuntur persona-
les pp̄tates. s. paternitas filiatio / p̄cessio.
eo q̄ psonas faciūt. Nam istorū quinq; notio-
num tres sūt patris. s. in nascibilitas / paterni-
tas / 7 cōis spiratio. 7 due sunt filij. s. filiatio / 7
cōis spiratio. vna vero spūssancū tm̄. s. p̄cessio
nec aliquid derogat spūssancō q̄ tantū habet
vnā notionem. neq; filio supercredit qz habet
duas. nec pater maior est alijs psonis duab? /
quīs tribus notionib? ab alijs sp̄aliter discer-
nat. Regulariter enim de istis notioibus tenē-
dum est q̄ nulla de alia p̄dicatur. 7 q̄ quilibet
est diuina essentia 7 vnus deus 7 vna essentia.
Item nulla notio inest diuine essentiae sed tm̄ p-
sone. qz eēntia nec distinguit nec distinguit / s.

Sole psonae ab inuicē distingunt.
Uanuis aut diuina essentia a mor-
talib? nō possit cognoscit ad plēnū

nec apprehendi hic in via / cognoscitur tñ in suo effectu in quantum est oium principiu sine causa qz deū esse vix inspicies dubitat / tñ quid sit secundū maiestatis magnitudinē / nullus creatore intelligentia inuestigar. (vt dicit Damasc.) Et ideo positū nō pōt cognosci nisi p effectū suorum operū quibus priuatiue t p abnegationem multiformiter in scripturis describat t noietur.

a De eidentia aut noium que deum nobis manifestant / aliquo modo notanda est in quadā simplici t rudi consideratione / qz oīe nomē dictum de deo aut notificat / aut manifestat eēntiam / aut notionē aut psonam. Nam oīa que notificant eēntiam dicunt eēntialia. que psonas / psonalia. que notionē notionalia. Nomē aut eēntiale sonat in quid t predicat i quid. psonale signat 'quē t p dicatur in quem. notionale vero nomen signat quā t predicat in quā. vnde ista tria predicata in diuinis sepius p dicatur vel ponuntur. s. qf que / 2 qd. Quis / qz pater / vel filius / vel spūs sanctus. Que. pcessio / filiatio / paternitas etc. Quod / substantia / eēntia / t hmoi. que mere qd dicitatem rei signant / t diuinā eēntiam simpliciter t abstracte representant.

b Ecce noīa sic distinguuntur. quia nomē eēntiale aut est substantiuum aut adiectiuū. si substantiuū / aut ē abstractū / aut pcretum aut medium. abstracta aut dicimus. vt aug. dicit que absolute dinaz eēntiam signat. vt eēntia / bonitas / deitas / et hmoi que semp supponit t signat dinam eēntiam. nec pnt trahi p aliquod p iunctū ad supponendū p psona. vnde talia noīa sumpta cū prepositionib / verbis / noībus (t pncipijs) psonalibus vel notionalibus reddūt ppositiones falsas in quibus ponuntur. vnde hec est falsa eēntia generat vel generat. eēntia est de eēntia. vel eēntia est apud eēntia t hmoi. De istis aut noībus quipure sūt eēntialia / generaliter est tenendum qz oīe nomē quod ē pure eēntialiter p dicatur de qualibz psona per se t de oībus in singul singulariter t nō pluraliter. verbigrā. pater est deitas / filius est deitas / t spiritus sanctus est deitas t simul sūt vna deitas t nō deitates.

ii Omnia pcreta sunt que ad modū pcretorū signant formas in supposito. vel signat quasi formā in subiecto. vt de / creator / t simili a. que generaliter signat diuinam eēntiam sed quādoqz supponunt pro eēntia quādoqz p persona.

ii Omnia vero media dicunt que habent modū t formā t signationem

abstractorū / scdm vsū t officium pcretorum. vt lumē sapientia t hmoi. Ista enī licet abstracta sint aliqñ supponit p personis vt cū dicitur lumen de lumine. sapientia de sapientia pncipium de pncipio. t similia. t hec noīa sicut abstracta p dicant de qualibz psona per se / et de oībus simul nō pluraliter / s singulariter.

a Dicuntur noīa alia signant pure diuinā eēntiam / nihil conotando. vt ens. bonus. t hmoi. Alia aliquid conotant positue. alia aliquid priuatiue. vt eternus t immēsus. immortalis t hmoi. eternus enī signat pncipaliter diuinā eēntiam / t secundario pnotat eēntiā pncipij t finis. vndē dicit deus eternus. spūs sanctus est. deus est t caret pncipio t sine similiter immēsus pncipaliter signat diuinā eēntiā t pnotat abnegationem mēsure localis. similiter dicit in circumscriptione p abnegationē loci t vbi. de similibz sic ē intelligendū. t hec noīa p dicant de oībus personis simul t diuisim / singulariter t nō pluraliter. vt pater ē eternus. filius eternus. spūs sanctus eternus. t hij tres sunt vnus eternus.

a Dicuntur noīa que aliquid pnotant positue / quedā conotant effectum in creatura t quedā respectū. eoz aut que conotant effectum / quedā conotant in habitu. vt iustus misericors t hmoi. quedā in actu. vt iustificans / miserator t hmoi. Que autem conotant effectū in actu p dicant de deo ex tpe. vnde deus incepit esse miserator quā incepit misereri. sed ea que pnotant in habitu predicantur de deo ab eterno. vt deus ab eterno fuit iustus / misericors t cetera.

ii Omnia vero que conotant respectum quedā pnotant respectū creatoris ad creaturas. vt deus est refugium t hmoi. quedā conotant respectū psonie ad psonam. vt similis / equalis. similis enī pncipaliter signat diuinā eēntiā sed secundario conotant distinctionem personalem. huiusmodi vero nomina licet eēntiam significant / t ratio nem conotati predicant de personis simul singulariter t nō singulariter. vnde nō dicit pater t filius sūt filis. s dī sunt similes.

a Dicitur etiam noīum sūt quedam pntia / vt aliquis / alius / t similia quedā vero sūt numeralia / vt vnus duo / tres. t oīa in neutro genere substantia signant diuinam eēntiam / t predicant de personis oībus singulariter / t nō pluraliter. vt pater t filius sunt vnus. sed in genere masculino t feminino substantia sunt personalia. vnde hec est vera pater t filius sunt duo si ly duo sitna

saolini generis. sed si neutri/ tūc est falsa. Du/
iusmodi aut noia adiective retenta sequuntur
naturam suorum substantiuorum. vnd si substā
tiua sunt eēntialia/ 7 ipsa adiectiua. 7 si sint p
sonalia/ similiter 7 ipsa adiectiua. vnde hec est
falsa. pater 7 filius sunt vnus/ sed hec est vera
sunt vnus deus.

n Omniū psonalium quedā predi/
cant de vna persona tantū vt pater
7 filius/ spūssantus. Quedam de
duab' ita q de vtraq. vt pncipiū spūssan/
ci. Nam pater ē pncipiū spūssanci/ 7 filius
ē pncipiū spūssanci. vñ cū dī pī 7 fili' sūt pnci
piū spūssanci li pncipiū suppoit p duabus
psonis/ sz signat vnā notionē. s. cōm spiratio
nem. Quedam vero predicant de duab' pso
nis ita q de neutra. vt pater 7 filius sunt duo
ita q ly duo sit masculini generis 7 nō neutri.
Quedā etiam pdicantur de trib' ita q d nul
la p se. sicut trinitas. Nam vt dixit 3li. lib. vi.
ethimolo. trinitas est appellata eo q fiat totū
vnum ex trib' quasi triū vnitas. Nam dū tria
sunt/ idest tres psonē/ vnū sunt. qz singula i se
manēt/ 7 oia in oibus. pater ergo 7 filius 7 spi
ritussanc' sunt trinitas 7 vnitas. idem enī in
natura/ vnū quidē in essentia. tres in persona/
vnū ppter maiestatis cōmunionē. tres/ ppter
psonaz pprietatem. Quedā etiā noia predi
cantur d' singulis psonis ita q nō de oibus vt
pluribus singulariter vel tm pluraliter/ vt hy/
postasis seu psona. pī enī 7 filius 7 spūssanc'
sūt tres hypostases seu psonē/ sed nō vna.

n Omnia vero notionalia quedam
sunt abstractiua. vt paternitas na
tuitas/ pcessionalitas/ spirabili/
tas/ 7 hmōi. Quedā vero concretiua 7 adiecti
uat. vt innascibilis/ generans/ nascens/ spirās
pcedens. omia aut abstractiua predicant de
essentia. vnde hec ē vera/ eēntia est paternitas
7 ecōuerso/ essentia ē innascibilitas 7 ecōuerso
ita 7 de alijs. Cōcretiua vero nūquaz de essen
tia pdicant siue sint noia siue pncipia. 7 ideo
oēs tales ppositiones sūt false. eēntia generat
vel generat. vel essentia ē generans vel genera
ta. 7 ita de alijs. Item noium notionaliu
quedā predicant de vna psona tantū. vt gene
rans de patre. genit' vel nascens de filio. pce
dens de spūssanco. Quedam de vtraq duaz
vt spirans de patre 7 filio quia pater 7 filius
spirant spiritum sancum. Quedam etiam pre
dicantur de qualibet. vt distinctus. pater enī
est distinctus ab alijs personis. similiter filius
et spiritussancus.

p Proprietates vero diuinas diuine
s. essentie pueniētē determinat. 3o
hānes dam. iij. li. c. viij. Deus ē in
quit sine principio. pncipiū primū in creatū/
ingenituz/ impabile/ immortale/ eternū in fini
tum/ inarūsriptuz/ indeterminatū/ potēs ad
infinita/ simplex/ incōpositū/ inflexibile ipassi
bile/ inuariabile/ inalterabile/ fons bonitatis
7 iusticie/ lunē intellectuale/ virtus inaccessibi
lis/ immēsurabilis 7 nō oia mēsurat/ ppria vo
lūtate creaturaz oīuz effectiua/ oīum pntiua
7 pseruatiua/ oīum puiua/ oia implēs in suo
regno/ oibus dominās 7 imperās 7 nullū con
trarium habēs/ oia p tamate ptenens oibus
substantijs eminēs 7 sup omia existēs/ sup bo
nā superdea supplena/ pncipatus 7 pītes
ordinās/ determinās/ ac disponēs sup oēm or
dinem. ac sup oēm substantiā vitā/ rōnez/ 7 in
telligentiā existens. p se est lux/ p se est bonitas
p se est vita/ p se est substātia/ p se existens fōs
essentie/ bis que sunt/ bis que viuūt vite/ bis
que picipant rōnez. rōnis oibus oīum bono
rum cā est. vna substātia/ vna virtus/ vna vo
luntas/ vna opatio/ vnū pncipiū/ vna pote
stas/ vna dīatio/ vna deitas in tribus pfectis
hypostastibus seu psonis. patris 7 filij 7 spīri
tussanci vna rōne credit' colitur 7 adorat. vñ
īpa trinitas est incōfufe vnita/ 7 indistanter dī
uinita. Indistantes. n. sunt be psonē 7 ab inni
cem inseparabiles nō p fufe ad inuicēz puentibi
les. qz ad inuicem nō pmissent nec panter con
fundunt. Nam pater est in filio 7 spūssanco. et
spūssancus in pte 7 in filio. 7 filius est in pte 7
spūssanco nulla facta p mitione vel cōuerfioe
vnus i alterū sine mutua cōfufioe/ imo ipse p
sone suis pprietatib' ab inuicē sunt distincte/
7 fm idēptitatez eēntie indiuisibiliter sūt vni
te. vnde diuinitas simplex 7 impabilis existēs
vna dona cuius distribuit creaturis/ sed multi
plicata p dona impābilis pmanet 7 ad suam
simplicitatē creaturas suas cōuertit 7 p iungit
oia impmissibiliter p transit. p ipsam aut nihil
simplicia cognitiōe oia cognofcit tam ptesentia
q ptesentia vel futura qui pot oia que vult/ sed
nō vult oia que pōt. pōt. n. pdere munduz/ nō
vult aut. Dicit etiā ad hoc idē damas. l. i. c. xvi
Deus imaterialiter existens inarūsriptibilis
est. qz loco nō cōtinē. ipse. n. suūpīsus locus ē
oia implēs/ sup oēa existēs/ oia panēs/ vnus/
cuiusqz naturā impmissibiliter ptransiēs/ oib'
suā opem 7 opationē fm susceptiua virtutem
tribues. et cū sit totus impabilis. tot' est totali
ter ens vbiqz 7 nō ps in pte prialiter diuinus/
sed tot' in oibus 7 tot' sup oē. vnd ipse solus

incōprehēnsibilis est et interminabilis / et a nullo p̄ter q̄ a semetipso cognit̄. Nā ipse solus sui ipsius maxim̄ p̄templator ē. vnde ad ei⁹ totalem cōprehensionē nulla pōt p̄tingere creatura cū sit infinitus in se. *vnde t̄m sua infinita finit̄ et terminat̄ vniversa.* Propter q̄d̄ termegistus describēs deū. put̄ potuit / ait sic. Deus est sp̄ra intellectualis cuius centrū est vbiq̄ circūferentia vero nusq̄. diuina. n. essentia in se p̄siderata p̄fecta est ad modū sp̄re / q̄ non habet principiū neq̄ finē / s̄ put̄ cōsiderat̄ vt cā deducens res in esse et eas limitans et finiēns sicuti catur esse centrū. q̄ sicut centrum finit̄ lineas / et ab ipso linee deducuntur / ita deus deducit creaturas et limitat et finit̄ eas.

Lio modo describit̄ **Berni.** deū tanquaz cām p̄ effectū dicens. Deus ē voluntas / om̄ps beniuolentia / lumen eternū / incōmutabilis rō creans mentem ad se p̄cipiandū viuificans ad sentiendū / efficiens ad aptandū / dilatās ad capiendū / iustificās ad promerendū / accedēs ad zelū / secundans ad fructū / pmouēs ad bonitatē / dirigēs ad equitatē / roborans ad virtutē / formās ad beniuolentiā / moderans ad sapientiam / visitās ad consolationē / illuminās ad cognitōem perpetuās ad immortalitatē / implēs ad felicitatē circūdās ad securitatē / amat vt caritas / uouit vt veritas / sedet vt equitas / dominatur vt maiestas regit vt p̄ncipiū / medet vt salus / reuelat vt lux / assistit vt pietas. *buculq̄ Berni.*

Equānis indiuisibilia sint op̄a beatissime trinitatis t̄m a sanctis et iungunt̄ quedā noīa p̄ que notificatur deus in opibus suis qui immortabilis est et immortificabilis in se quo ad intima maiestatis. sunt autē q̄dā noīa appropriata. et quedā sunt transumpta et translata.

Divina vero appropriata sūt. *xi. de quibus Irido. in. vi. li. c. i. dicit sic apud hebreos deus decē noibus n̄cupatur.* Primū est elisue sabyros. i. fortis q̄ nulla infirmitate opprimit̄ / sed fortis est et sufficiens ad oīa p̄petranda. Secunduz nomē est eloc. q̄d̄ grece dicit̄ theosphelos. i. timor. eo q̄ deus a cunctis ipsum colentibus sit timendus. Tercū nomē ē sabaoth. i. p̄ncip̄s exercitū. eo q̄ oēs exercit̄ celi ei⁹ dñio sūt subiecti. Quartuz nomen ē reliom siue ramachel. i. excelsus de⁹. q̄ excelsus dñs et sup̄ celos gloria eius. Quintū nomē eyel. i. qui est. Deus enim qui est eternus / vere ē qui t̄m nouit esse. fuisse autē ei modo nō esse vel futurū esse nō nouit. Sextū nomen est adonay. i. dominus. q̄ eius

diuinationi subiect̄ totus mūdus. Septimū nomen est ya. i. sp̄s almus. deus. n. spiritus est. **O**crabū est tetragramaton. i. nomen quatuor litterarū. scribit̄ enim quatuor litteris apud hebreos que ineffabile p̄nūciant et signant nomē dei quod d̄ ineffabile nō q̄ dicit non pōt / sed q̄ eius signaculo ab humano corde nō potuit cōprehendi. Nonū nomē est saday. i. om̄ps q̄ om̄ps nomē eius. et dicit̄ om̄ps a faciendo om̄e quod vult / et nō a faciendo quod nō vult quod si alterū t̄m accideret ei om̄ps nequaquā esset. Decimū nomē est eloym. quod ē nomē trinitatis. et p̄tinet ad patrē et filium et sp̄m sanctū et ideo plurale est apud hebreos / et singulare. signat enim diuinā cētiam cū suppositiōe t̄m unū p̄sonarū. vnde d̄ trinitas / q̄ t̄m vnitās.

Ent autē quedā noīa trāsumpta a creaturis quibus v̄it̄ scriptura quā intendit aliq̄s exponere p̄ditiones creatoris (q̄ damas. li. i. c. xiiij. inquit) multa i diuina scriptura symbolicē sūt dicta. i. figuratiue et trāsumptiue. Tare oportet q̄ hoies carne grossa induti excelsas et immateriales deit̄ n̄t̄ opationes intelligere nō p̄t̄ / nisi quibusdam formis et imaginib⁹ et notis quibus hoies v̄it̄ sepius sūt sucti. v̄t oīa corpalia que d̄ deo dicunt̄ nō p̄p̄rie / sed symbolicē intelligunt̄. Simpler enī deus est et nō figurabilis. oculos t̄m et palpebras et visum h̄ere dicit̄ / q̄ vn̄uersorū habēs virtutes cōsiderat̄ / cū nihil pōt latere / nihil pōt subtergere suā notionem. Simili rōne aures et auditū habere describit̄ / q̄ ap̄d ipsum p̄p̄riationē fore et deprecationis susceptionē nō timemus. p̄ hunc. n. sensuz nos m̄tes ostendim⁹. quando deprecantib⁹ aures familianus inclinam⁹. Sed os et labia et fauces habere d̄ q̄ illud velud loquēdo p̄ inspirationē nobis reuelat que hoīuz cogitatio p̄ h̄mōi organa exprimit̄ et ostendit. **S**uttur enī habere dicit̄ et gustum. q̄ in n̄te iusticie opibus tanq̄ in gustu delectat̄. Nares et olfactū habet / q̄ tanq̄ odor suauissimus dñio pl̄z q̄quid denotionis affect⁹ sibi exhibet. **S**faciem ipm habere p̄memorat / q̄ p̄ ipsius opa eius virtutē et p̄sentiam diuin⁹ sermo manifestat. naz p̄sone p̄sentia in facie dedarat̄. **M**anus et brachia representant eius subtilē et inuincibilem opationem q̄ nos digitis / manib⁹ / et brachijs subtiliora et fortiora opamur. quā dexteraz dei p̄m̄orat / certiora dei et digniora insinuat. v̄t et iurare p̄ dexterā suā oī / quando intrāmutabile eius cōsiliū p̄hibetur. **S**frequēter paupibus subuenit et indigentib⁹ auxiliat̄. et ideo pedes h̄ere dicit̄. sepe enī ostēdit in effectu / quod solent operari.

homines pedib⁹ vel incessu. Peccatis et cor ha-
bere dī ppter cognitō:ū iugē reoordatōne. Cle-
rez et viscera ppter illā quā in nobis ostendit
misericordiaz et cōpassionē. Irasci dī et furere
propter odiū malicie et instā quā infert peccā-
bus vltionez. Et dormire dī et obliui ci propt
iniūne dissimulationē/et vūdicie retradarōez
Unde qz tot modis p sua beneficia nostra sup-
pletur indigenūa/more humano dī habere di-
uersa membra. vnde bea⁹ dyoni. effectus dei
multiplices sic describit. Deus inquit omniz
cā et pzināpiū coz que sunt sbā est viuentium
vita/ratōnantū rō est/excidentuz ab eo reuo-
catio/et rerū resurrectio corūpentū/qd hū na-
turā est reuocatio/et eozū que mouent hū exe-
crabile impetū/reformatio/sacramētū firmatur
minis stantū/7 ipsoū q ad ipsum reducitur
via et reordinantissima manductio/et sequitur
post pauca. Ipse est eozū qui ab ipso sunt pat-
pnapalioz q ipsi q eos genuerat. nā et ipsi
ab ipso cepenit esse et generare. Eozū aut qui
ipsum sequuntur et ab ipso pascuntur pasto: est
illuminatozū est splendor/pfectozū pfectō/dei
ficatozū dedicatio/distantū par. simpliciū sim-
plicitas/et vntatū rerū vno/super pnapale
7 subāle pnapū. occulte sue cognitionis (hū
qd fas est et possibile viuicq) bona traditio 7
oīa hec verba. dyoni. reat. dama. c. iij. Et q
bus oībus pz q oīa corpalia de deo dicta sunt
ad figuratum intellectum mistice referenda.

¶ Vnt iterū queda alia noīa que ad
figonē illoz que de hoīe assūmpo-
chūsto. s. dei filio itelligitur a simi-
litudinibus rerū artificose transumpta. sicut
pz in Irido. li. vii. c. ij. vbi dicit. Christus mul-
tis modis in scripturis vocari consuevit. Dicit
enī ibidē q christus a crismate vocatus est. ipse
enī precantis suis confortibus omnū grana-
rū plenitudine est delibutus. qui iesus hebraice
sother grece. saluator vero latine est dictus. eo
q cūcis gentibus saluator est transmissus. p-
pter qd 7 ipse messias hebraice; dī eo q oīs pro-
phetalis sacerdotalis et regalis dignitatis pri-
uilegio sit diuinit⁹ insignitus. Nā messias dicitur
vntus. Dicit enī emanuel. i. nobiscum de⁹
eo q deus p virginē natus in carne apprens
nobis se commixit. Dicit etiam verbū caro factū
qz verbum est in q̄tum nascatur a patre in eter-
nitate sed caro dicitur quā a matre nascit in
tēpōis mutabilitate. Similiter dicitur vinge-
ntis et primo genitus. qz patris et enī matris
fuit filius vinctus autēq nullus/et postq non
erat alius. Adulter enī aliis modis prefigu-
ratur in rebz creatis. Dicitur enī pnapium

qz pater p ipsum oīa fecit. Dicitur enī finis. qz
in ipso et per ipsum oīa fiunt. Dicit et os dei. qz
p ipsum deus mūdo loquitur. Dicitur enī ma-
nis qz per ipsum rerū vniuersitas continetur
Dicitur via. qz per ipsum ad braniū peruenitur
Vita qz in ipso viuunt. Veritas/qz nec fallit
nec fallitur. Dicit enī fons/qz est omnis boni
origo indeficiens/et reficit sitiētes. Et multis
alijs figuris innumerabilib⁹ 7 infinitis nobis
datur intelligi in scripturis sicut ibi ponit I⁹
multipliciter in exemplis. sicut pater 7 filius p-
pter varios effect⁹ i creaturis varijs noībus nū-
cupatur. sic spūsanctus patri 7 filio in simplici
tate nature p substantialis 7 coeternus/diuer-
sis vocatur noībus/7 dineris reb⁹ multipha-
rie pparatur. ppter quod dicit in. vij. sap. qz
sanctus in omīs. s. creature sanctificatione. Est
enī multiplex in carismatū 7 donozū distribu-
tione/vntus in patris 7 filij vniiformi cōnetio-
ne/necō in sanctorum caritative vniōne sub-
tilis in cogitatonū 7 affectionū pscuratione
modestus in discreta 7 moderata actuū honni-
num ordinatōe. Discretus in facūdie sine elo-
quente administratōe. Incomquinat⁹/sine
macule cōtagione. Suavis/in pceptis. Sna-
uior/in filijs. Suauissimus/in pmijs amās
bonum actū in actiuis. requie qui suavis est i
pemplatis. humanis/humanam diligens
societatem. benignus/in natā habens in se bo-
nitatem. stabilis/lassis 7 infirmis pferens fir-
mitatem/7 nullā p̄sus habens in se vicissiti-
dinis mutabilitatē securus/ illis quos diligit
auferens formi dolositate. oēm habens vir-
tutem/omnibus pferens virtutū pfectionem.
oīa pspiciens/oēm habens cognitiōne capi-
ens omīs spūs intelligibiles/omīs spūs rōna-
lis motū inuestigans 7 affectionē mēdus in se
7 ab alijs auferens infectionē. Adulter etiam
alijs noībus nūcupatur. Dicitur enim digitus
ppter eius discretam 7 subtilē opationem. co-
lumba/ ppter simplicitatis amōre. nubes/ p-
pter estuantiuz refrigerationē. vntus ppter oc-
cultam gratiarū inspirationem. ignis propter
gratie euaporationem/vel affectus inflamma-
tione. ros sue pluuia/ ppter aīme fecundatio-
nem. Adulter/ ppter dntā suam hoīs interioris
immutationē. Vntus/ ppter interiorē aīme in-
punguationē/7 exhilarationē. multis alijs mo-
dis noīatur diuinus spūs. sed sufficiant p ex-
plo. Nunc ad angelozum pprietates adiuuā-
te donuū/manuū apponamus.

Ziber secundus de proprietatib⁹ ange-
lorum/ Inapit feliciter.

E proprie

tanibus angelis di-
vino adiutorio aliq^o
in medium prolatus
Primo inapiendus
est ab eisdem in gene-
rali/ deinde i specia/
li. vbi singulorum or-
dinum dispositiones/

et officiorum diuerse ministraciones. put prese-
ti congruit opusculo per ordinem declarabunt

Angelus itaq^{ue} grece/ hebraice ma-
lach/ latine vero nūcius interpreta-
tur. eo q^{od} per angelorum misterium
diuina voluntas populo nunciatur. Unde an-
gelus nomē est officij/ nō nature. Spiritus autē
non est angelus/ sed quando a deo mittit tunc
primo pprie angelus nūciatur. cui. s. angelo
licentia pictorum alas tribuit/ in quarū subito
motu celerem angeloz opationem figuratiua
predicā pastoralis licentia simplicibus postē-
dit. sicut a poetis ventis alas ascribere anti-
quitas nō prohibuit. sicut dicit I. li. vii. c. vii.

St igit angelus sim dama. substā-
tia intellectualis semp mobilis ar-
bitrio libera incorporea deo ministrās
secūdam gratiā et non naturam percipiens im-
mortalitatem. Et angelice nature descriptione
multiplex nobis resultat pprietas angelorum
Dicitur enim substantia intellectualis. q^{ia} rōne
spūalitatē sue substāne et singlans spūalitatis
omēs formas intelligibiles in se papit et spēs
cognoscibiles apphēdit. et quanto a trestria
materie coartatione remotior tanto in contem-
platione immaterialiū est pfectior. sicut expres-
se dicitur in lib. causarū. Nā intelligētē plene
sunt formis. et ideo omēs spēs cognoscibiles eis
subijcibiles in eis relucēt. sicut ibi dicit omē.
Præter hec natura angelica omēm excedit crea-
turam corpream/ in eētē subilitate in simpli-
citate in intellectus perspicacitate in liberi arbi-
trij habilitate. q^{ia} hec angelica natura nullā ha-
bet dependētiā a materia. ideo corruptio ma-
terialis ei nō potest aliquāliter conuenire. vnde
sensualis cognitio eius intellectum deiformez
nō impedit angelus enim deiformam habet
intellectum et ideo supra tempus est. et totum i-
telligit simul et nō vnum post aliud/ aut vnum
ex alio sicut expremittis condusionem. verū est
in speculo eternitatis. sicut humanus intellectus

quē est vnus et alio collatiuus. vnde qualis ē
comparatio simplicis ad compositum. et puncti
ad lineam in eēdo/ talis est comparatio angeli
a intellectus ad humanū in intelligēdo et iudi-
cādo. nulla malicia angelicū affectū a crea-
toris sui obsequio retrahit vel auertit. Unde
quanto angelica substantia est simplicior et ab
omī conditione materie distātor/ tanto dei si-
militudo in ea relucet expssior et in ipsa velut i
speculo clarissimo splendo diuine sapientie re-
lucet expssior. et tanto est dignior influētia glō-
rie/ quanto pfectio adbesit incommutabili ven-
tatis ex libera ppria voluntate (vt dicit Greg.)
Aldre inquit deus omīs naturam bonorum
spirituum bonam sed commutabilem condidit/
vt qui pmanere vellent mererent et eo maioris
meriti apud deū fierent. quo immutabilitatis
sue votum/ voluntatis studio deficiissent. Dicit
etiam idem Angelus in cōtemplatione sui cre-
atoris immutabiliter permanet et cum eo ē cre-
atura vicissitudinem mutabilitatis habet. In
angelis enim tria considerant vt ait dyonisius
Essentia qua subsistunt. virtus qua possunt.
opatio qua peragunt. eorum essentia est sim-
plex et immaterialis. pura distincta seu discreta
eorum virtus est libera intelligens/ diligens
indefessa. habent enim potestatem libere eligē-
di. intelligendi. et diligendi et ideo incommuta-
biliter adherendi. et insuper habent virtutem
operandi. quia omnia faciunt sine more dilā-
tatione nō tamen in instāti/ omnia aduersa cober-
cent/ sine resistantia et cōtradictōe semp nobis
assistent et nobis seruiūt sine intermissione. vnde
de eorum operatio est voluntaria/ subdita/ vri-
lis et honesta. Nam deo seruiūt sine coactione/
subito et in instanti iussa pfiunt sine peccati
tione/ omnibus pfiat et vtilia parant sum-
ma attentione/ licitis et honestis vacant que
sunt sine reprehensione. Patet itaq^{ue} q^{od} triplex
virtus est in angelo. s. cognoscendi/ operandi/
et persistendi. Cognoscit enim deum supra se i
speculo eternitatis sine aliqua interpositione.
semper enim videt facies patris. Ad act. xviii
extra se apprehendit omnia sine collectione. in-
tra se retinet apprehensa sine obliuione. sicut
etiā hēt virtutē operādi poterēt/ celeriter/ vin-
liter/ et incessanter. habent etiam virtutem persi-
stendi in nature sue simplicitate. quia mortali-
tatis vicissitudine non alterantur/ passibilita-
tis contrarietate nō afficiuntur/ mole carnea nō
retardantur. persistunt etiam in gratie et glorie
firmitate. quia diuinus legibus subiecti/ nul-
la affectione vel actione ei contrariantur cū sint
benigni nullo inuidie stimulo torquetur. am

sunt puri/ nulla affectione turpi contaminantur. /
 persistunt etiam in officij dignitate. nam cum sint /
 iusti/ nullo modo sibi inimici iuriantur. qui sub /
 sine nullo contemptu subiiciuntur. et qui presunt /
 sine tyrannide alijs principant. Preterea an /
 gelica natura prime luci deo. s. vicinior est con /
 iuncta et ideo copiosiori lumine repleta. et tanto /
 de fonte vite profundius haurit/ quanto contem /
 plando primo lumini vicinior se subiungit. et /
 tanto principaliores theophanias/ id est illu /
 minationes diuinas continue recipit/ quanto /
 perfectius ad sumum bonum per amore inflexibiles /
 se conuertit. Unde illa lux eterna primo super /
 angelos influit/ et ipsis mediantibus ad nos /
 descendit. et ideo lux per angelos ad homines p /
 cessit. vnde per istam primam a patre luminum il /
 luminacionem ad angelos descendente voca /
 tur angeli a dyoni. agalmata. i. specula clarissi /
 ma diuini luminis receptacula. vñ i li. de diuinis /
 no. c. vi. dicit sic Angelus est imago dei/ mani /
 festatio occulti luminis speculum purum splen /
 didissimum/ immaculatum/ incoraminatum/ inco /
 inquinatum/ recipiens tota (si fas est dicere) speci /
 ositate beiformate deiformitatis/ et pure declara /
 tionis in seipso sicut possibile est bonitate que /
 est i abditis. et. Imago dei dicitur propter deiforme /
 intellectum. quia sicut deus videt omnia sine delibe /
 ratione et collatione. ita angeli quia nec vident per /
 medium/ nec apprehendunt per sensum. Dicitur /
 etiam et occulti luminis manifestatio. quia diuini /
 nitatis lumen quod in se incomprehensibile est et oc /
 cultum per influentiam recipiendo/ et ad alios /
 transfundendo inferioribus manifestat. Dicitur /
 etiam speculum propter diuini luminis recepti /
 bilitatem. Et dicitur speculum purum/ propter /
 naturalem sue substantie puritatem. nihil enim /
 habet corporis feditatis. immaculatum/ sine ma /
 cula culpe originalis. incoraminatum/ sine co /
 tagio culpe mortalis. inquinatum/ sine in /
 fectione culpe venialis. Dicitur etiam recipiens /
 speciositatem deiformitatis. quia in specie et mo /
 do cognoscendi similis est diuinitati/ qui etiam /
 declarat inferioribus abditam et ineffabilem ac /
 occultam diuine bonitatis suauitatem. nam quod /
 contemplando et gustando diuinitus recipit/ in /
 ferioibus notificat et transfundit. Angeli enim /
 sicut damasc. lib. ij. c. ij. sunt lumina quedam in /
 tellectualia ex primo lumine lumen habentia/ non /
 lingua/ non ambus indigentia. sed sine sermone /
 et sine voce suas voluntates et intelligen /
 tias sibi inuicem tradentia et exprimentia/ loco /
 corporali non contenta/ non parietibus vel dau /
 stris corporaliter arcessita/ triplicem dimen /
 sionem non habentia/ sed intellectualiter assunt

et operantur vbicumque fuerit eis imperatum. /
 Sunt et hi spiritus naturaliter fortes et veloces /
 ad diuine voluntatis expletionem. et vbicumque /
 cito inueniuntur/ vbicumque diuinus iussus /
 nutus eaque circa nos sunt dispensantes et auxi /
 liantes nobis sicut diuinam voluntatem super nos /
 exites et tunc circa deum resites/ ad malum difficile /
 mobiles quia omnino immobiles ex gratia quantum /
 non natura deum quantum possibile est contem /
 plantes/ et in ipso delectantes. et cum sint incor /
 porali et spirituales/ non sunt nuptijs indigen /
 tes. hucusque damascenus.

Clauis autem angelica natura /
 ab omni materia et limamento cor /
 porali sit aliena. tamen in effigie cor /
 porali depinguntur angeli et varia membra et /
 figuras habere diuersas in scriptura sepius me /
 morantur. sed per denominationes membro /
 rum visibilibus intelliguntur invisibiles actio /
 nes celestium animorum. Nam cum longa co /
 ma et reflexis capillis vbique angeli depinguntur. /
 in quibus vbique eorum munde affectiones /
 et ordinate cogitationes intelliguntur. Nam ca /
 pilli capitis designant cogitationes et affectio /
 nes que oriuntur ex radice mentis/ aures habe /
 re dicuntur quia diuinam inspirationem accipiunt /
 quam vbique diiudicant et discernunt. Nares pi /
 crores eis attribuunt et merito. quia vicia velut /
 fetida refugium. sed virtutes quasi quedam odo /
 rifera diligunt et inter munda et immunda feri /
 da et aromatica sagacissime diuidunt et distin /
 gunt/ ora/ linguas/ et labia habere sepius me /
 morantur. quia diuina secreta quasi loquendo /
 nobis proferunt et diuinis laudibus continue /
 inbiant et intendunt. Impuberes pictorum so /
 lertia depingit eos. nam eorum virtutem quasi /
 iuuenilem statum considerans. eos nec viribus /
 nec senio deficere sic ostendit. dentes habere di /
 cuntur quia gratiam quam diuinitus accipiunt /
 alijs communicare et quasi commolendo diu /
 dere consueverunt. vnde in dentibus eorum po /
 testas actiua et communicatiua merito designa /
 tur. Ideo etiam brachia et manus habent quia /
 virtute sua actiua et permansua nostras infir /
 mitates sustinent. et vsque in finem ab electorum /
 defensione et supportatione non desistant. Cor /
 et pectus habere finguntur. quia cum dei formam /
 habent vitam ad susceptionem deiformis vite /
 et vitalis gratie nobis manifestissime cooperantur. /
 Costas et latera habent. quia omnia gratia /
 num munera in se tuta possident. et per ipsorum /
 custodiam in electis hominibus omnia tuta /
 manent. Lumbos et femora habere dicuntur /
 sed vestibus occultata. quia gratiarum eryitum

De angelis

tum in se habent semina que omnibus sunt occulta. Pedes habent sed quasi generaliter denudatos. quia liberos habent affectionum motus in deum ab omni mortali concupiscentia penitus sequestratos.

Escribuntur etiam angeli sub multiplici figura mirabiliter alterati sicut tangit dyoni. in fine angelice hierarchie. Nam describuntur pennati et alati quia a contagione terrena penitus alieni contemplationis raptum ad diuini amoris intima intellectu et affectu. sunt penitus eleuati vestibus coccaeis siue igneis sunt vestiti. quia summe diuine cognitionis et diuine dilectionis flamine sunt amicti. ps. Amicti lumine sicut vestimento. zonis aureis accinguntur. quia virtutum habitu taliter sunt accinti/ quia nihil latens ad aliqua vicia dilabuntur. Virgas et scepra in manibus gestant/ quia et post deum diffiniunt omnia recta et vniuersa que sunt in mundo sensibili iuste regunt. Tela etiam et gladius in manibus portant/ quia virtute sibi tradita demonum rebellum conamina destrunt et debellant. Trilam et perpendicularum et alias mensuras operationum et instrumenta visum sunt habere. quia dominus per angelorum. p. uidentiam solet malos ad bonum conuertere et v. spiritus sancti fiant habitatio promouere. Calamos/ mensuras et funiculos in manibus portant/ quia singulorum merita et demerita discerniunt/ ponderant et mensurant. sfolas cum aromatis habere dicuntur/ quia per eorum misterium nostra vulnera ad sanitatis gratiam produantur. Succinici et quasi parati ad eundem leguntur. quia iusti ad patriam eorum patriam quodammodo deducuntur. Attramentaria et scriptorum instrumenta portare dicuntur/ quia per eorum misterium diuine voluntatis abdita sepiissime describuntur. Armis bellicis ornati dicuntur. quia boni eorum adiutorio in bello spirituali et corpali continue prestant. Lytars resonare faciunt. quia ille qui eorum meretur consolari patrocino desperationis tristitiam non incumunt. Tubas in manibus portant. quia ut in bono proficiamus nos incitant et inuocant. Adulta talia de habitu et gestu angelico in scriptura referuntur in quibus eorum mystica opera designantur.

Comparantur etiam alijs rebus transumptis a naturalibus ad eorum exprimendas mysticas operationes. Verbi gratia. ventis assimilantur/ quia ad omnia agenda subito transuolant/ et

circumferuntur. nubes dicuntur/ quia per raptum contemplationis suspensi in deum rapiuntur. igni comparantur/ quia diuini amoris incendio totaliter inflammantur. nam ad modum ignis cognitione lucent et dilectione ardent. nunc aurum/ nunc argentum/ nunc electum nominantur. quia splendorem habent purum et luciditatem. dei sapientia illustrant. carbunculis saphiris/ et alijs gemmis soludis et translucentibus assimilantur. quia in dei gratia stabiles effecti in gloria confirmantur. et eorum grata absentia omnia que in celo sunt et in terra mirabiliter decorantur. Dicuntur etiam leones/ quia de monstris et peccatoribus sunt terribiles. vel idcirco ut dicit commentator super hierarchiam angelicam. quia quando ad contemplantum deum aspirant quod prius per cognitionem in herbaria memoria tergitur/ quando in concupiscentibus animis desiderata claritas manifestatur. nam leo cum cauda propria vestigia delere consuevit. Dicuntur et boues. nam bos terram sulcans ipsam immouat et ad fructum eam aptat/ sic angeli mentes hominum disponunt ad recipiendum gemina virtutum et donorum. Aquile vocantur/ quia immediate inflexibiles et recte deum qui est sol iusticie inuerberatis oculis contemplantur. Dicuntur etiam et equi. quia lege obedientie deo qui eis presidet sunt subiecti. Et quandoque albi propter luciditatem dei cognitionem. quandoque nigri propter diuine maiestatis incomprehensionem. Nam nigredo color est sed obscurus et occultus. Quandoque rubei/ quia indicant eundem iusticie et equitatis quandoque varij/ propter variam usum suscepte potestatis. nam in vario extremi colores videntur. et per angelorum virtutem perfectuam prima secundis et secunda primis conuicibiliter conuertuntur/ et in amorem mutuum conuertuntur. flumina ignea dicuntur/ quia effusiones diuine gratie suscipiunt et copiosam ac indeficientem influentiam viuifica fecunditate ad alios transfundunt. et ideo fluuiio igneo assimilantur. Dicuntur et currus in quo multa copulata pariter deferuntur. quia ipsi grata societate et iocunda piter societati suae copulati communi assensu in diuina extolluntur. Dicuntur et rote. quia sicut rota in se reuoluit et circa idem centrum semper mouetur/ sic angeli circa deum quasi circa intelligibile centrum contemplando arcumouentur. quia eorum desiderium est inextinguibile. et quod desideratur est in comprehensibile. Ideo etiam ambus et rotis igneis comparantur. quia ad subditos descendunt eos illuminando/ et iterum redemptipros per contemplationem ad superiora reducere do.

Sanctorum etiam orationes et vota coram domino representant et defunctorum animas ad patriam in sinu abrahe deferunt et transportant. Dicuntur etiam medici/ quia animas curant. Dicuntur et fabri/ quia arma et spiritualia nobis parant. Dicuntur vigiles et custodes/ quia nullo ignorantie somno depressi imminencia pericula annuntiant. Dicuntur etiam messorum/ quia electorum populum in horreum regni celestis coaccuant. Dicuntur et milites/ quia pro nobis dimicant et concertant. Dicuntur duces. tum quia modum pugnandi contra hostes spirituales nobis indicant. tum etiam/ quia viam ad patriam manifestant. Istis et multis alijs figuris angelice virtutes quo ad eorum substantiam/ virtutem/ et operationes nobis insinuantur et dantur intelligi in scripturis. Sed pauca que causa exempli sunt hic dicta ad presens nunc sufficiant.

Determinatis et parte proprietatis angelorum in generali per ad hoc opusculum pertinet/ ad singulas ordinum angelorum hierarchias attendendum est/ ut singulorum ordinum officia convenientias/ et differentias per conditiones proprias cognoscamus.

Triplex autem est hierarchia sicut sanctissimus tradidit dyonysius. scilicet supercelestis que etiam consistit in tribus personis. secunda celestis que completur in factis angelis. tertia subcelestis que perficitur in platis. Est autem hierarchia sicut ibidem asserit dyonysius rerum sacrarum et rationabilium ordinata potestas in subditis debite retinens principatum. Hierarchia autem celestis est triplex scilicet superior que grece dicitur epiphonia. et describitur sic a dyonysio. Est incalescens affectio in incendio altioris intellectus fastidio iudiciali libera resultatio distributa. Nam hec hierarchia tres continet ordines. scilicet seraphim qui in amore incendio per alios feruent et cherubim que cognitionis privilegio gaudent. et thronos qui iusticie periculo alijs preeminet. de alijs duabus hierarchijs dicitur infra locis suis. In omni autem hierarchia exiguntur necessario tria. ordo/ scientia/ et actio. nam ut idem dicit dyonysius. Hierarchia est ordo divinus scientia et actus dei forme quantum possibile est similas et ad iudicium ei divinitus illuminationes proportionabiliter dei similitudine ascendens etc. Ecce tria ponit in hierarchie descriptione. scilicet ordines/ scientiam/ et actionem. que si horum trium aliquod defuerit/ non erit hierarchia cum de hierarchia ordo divinus. id est potestas ordinata et secundum deum disposita. vnde in ordi-

ne notatur officium/ in scientia discretio/ in actione misterium sine ordine. presumptio est actio sine actione/ negligentia est ordo sine scientia autem et actio est reprehensibilis et ordo inutilis. et ideo tam in ordine quam in scientia et actione. omnis hierarchia dei conformitatem imitatur et secundum modum et mensuram sine illuminationis in ordine suo proficit et recte discernendo et bene operando et ad dei imitationem quantum possibile est ascendit. talis autem est inter angelorum hierarchia ordinis dispositio quam angeli superiorum ordinum copiosius divinum lumen hauriunt et ad eos qui se ordine sunt inferiores receptum communicando post transfundunt. Nam hec lex in angelico ordine custoditur ut in gratie et glorie participatione/ alij sunt primi alij secundi/ alij ultimi. ut illi qui ordine et naturalium participatione sunt impares. sunt etiam in glorie perceptione inuales. vnde dicit dyonysius. Operet superiores angelos semper esse duces et manducatores aliorum inferiorum ut eos adducant ad divinum illuminationem. adductionem et communicationem et inductionem per conversionem in illuminationem per cognitionem/ in communicationem per perceptionem. Nam ut dicit gregorius in mora. Alij deo assistunt per contemplationem. alij ad exteriora exeunt per ministerium et actiones. sed que ad exteriora exeunt/ ab interiori contemplatione non recedunt. quia illum semper inspicunt qui presens est quocumque vadunt. Excellentia autem ordinum assignat secundum preeminentiam bonorum. quia secundum differentem centum simpliciter et naturalis arbitrii libertatem recipiunt ordinis diversitatem. qui enim natura magis sunt subtiles et sapientia magis perspicaces/ in amplioris gratie munere sunt ceteris digniores. vnde singuli hierarchici ordines propria habent dona secundum que operantur/ et gradus proprios secundum quos suas operationes moderant. Non enim fas est ut quis operari presumat/ quod ad suum ordinem et officium non spectat. in hoc enim consistit omnis hierarchia ordinis perfectio ut qui illuminant illuminent et qui purgant purgent. et qui perficiunt perficiant. vnde talis est ordo. ut qui primo purgantur/ postea illuminentur et perficiantur. nam purificationem sequitur illuminatio/ et illuminationem perfectionis consummatio. vnde superiores ordines immediate recipiunt purificationem ut sint mundi illuminationem/ ut sine clari. et perfectionem ut sint perfecti (et iterum) ab illis secundum ordinem divine dispositionis inferiores purgantur/ illuminantur/ et perficiunt. nec intelligitur hec purgatio a corruptione vitij. sed potius ab imperfectione boni. Nam secundum dyo-

112. 3. *Refinat. 02*
seraphim cherubim thronos

De angelis

¶ Oportet spiritus ad illius similitudinem q̄ omni caret p̄tagio ⁊ dissimilitudine. oꝝ mūdos eē ab inmundicia ⁊ p̄fusione. lucentes veritate perfectos bonitate. Inter istos itaq; sacratissimi oꝝ ordines quidam sūt p̄imi. quidaz mediꝝ quidam vero infimi. vnde p̄imi illumināt. vltimi illuminant. mediꝝ vero illumināt vltimos ⁊ a primis illuminantur.

¶ Primo ergo ordine velut a digniore primo est incipiendus. s. a seraphim. de quo dicit Iſido. li. vij.

oꝝdo
Seraphim

Seraphim est angeloz multitudo que ardetes vel inardentes interpretant eo q̄ inter eos ⁊ deum nulli angeli sūt intermediꝝ. ⁊ ideo quanto ci vicinius collocantur tanto magis claritate diuini luminis inflammantur. ⁊ ideo faciem domini ⁊ pedes velare dicuntur. qz ceteri angeli diuinā maiestatem nequaquā istis p̄fectius intuentur ⁊ se tanto maiori claritate illustrantur/ quāto ardentiori motu dilectionis intime inflammanantur. vnde istoz angeloz officium p̄cipūz est ⁊ ardere in se ⁊ alios ad diuine dilectionis incendium p̄mouere. Proprietates aut̄ huius ordinis p̄incipales et sp̄ciales elicere possumus ex verbis dyoni. sic dicentis. Pulchre inquit prima celestiu hierarchian excellētissimā ceteris sanctificatur. ordinēz habens altiore omibus circa deū immediate collocatum. ⁊ ideo p̄ me operationes theophonic in ipsam tanquāz deo p̄ximā deferunt (⁊ sequitur.) Est aut̄ seraphim mobile semper circa diuina ⁊ incessabile calidum/ acutum ⁊ superuadum/ inerte ⁊ inflexibilis semp̄ motionis suppositoꝝ reductiuū actiue exemplificatiū recalificans ea ⁊ recusans in similem caliditatez ⁊ igneum celis ⁊ holocauste purgatiū/ inardēclatum ⁊ inextinguibile. habens luciformē ⁊ illuminatiūā proprietatem/ omnis tenebrose obsurationis persecutricem ⁊ manifestatricem ⁊c. Hec verba diuina sunt ⁊ oꝝium mortalium sensuz quo ad significationis misteriu excedentia/ p̄nt tamē potero quous balbutiendo aliqua explanabo. videt̄ autē dicere dyoni. q̄ cognominatio seraphim proprietatis ⁊ officij discretionem ⁊ variam gratie p̄cipationez manifestant in angelis seraphim nūcupantis. nam a populo seraphim docet mobile. hoc forsā dicit p̄pter naturam ignei amoris/ que angelicis effectus in deum rapit ⁊ mouetur. hic vero motus ē que tus creatiuus/ augmētatiuus ⁊ cōtemplatiuus docet ⁊ incessabile. qz talis amor nunquā excedit nūquam ab appetitu amari requiescat. docet ⁊ caldū/ qz ad modum caloris accessum vel ali-

mentum accessum dulcedinis/ exarat vis amoris. ⁊ ideo subdit acutum/ quia vis amoris penetrat ad intima conditoris. vnde acutum dicitur quādam amāris violētiam quā intrat ⁊ penetrat ad rem amaram. Dicitur etiā docere ⁊ superuadūz/ qz quous ad interiora diuinitatis amor se extendat affectu/ tamē cōtinere nō cessat vt quam intellectū nō capit cōtemplationis/ tamen gustū aliquāliter comprehendat. sicut illud qd̄ ebullit caloris vehementia vndiq; se iacet ⁊ diffundit. sic affectus angelicus nihil inconsideratum derelinquit inmo quāto p̄ cognoscit/ tanto amplius scire cupit. addit etiā inflexibilis motionis. qz amor angelicus quous in deum moueatur inflexibilis tamē est ne amatum aliquāliter amittatur. vnde simul mobilis est ⁊ incessabilis ⁊ hoc intente ⁊ intime. qz ad dei interiora tendit. vnde mobilis est seāper ⁊ nūquam in se sistat et intentus vt in deū tendat. sed intinus/ vt ad exteriora nō effluat omnino autē inflexibilis/ vt ad aliud p̄ter ipsum nō diuertat. Dicitur etiā suppositoꝝ reductiuū. qz amor angelicus semper ad superiora se extendit ⁊ tamē ab amore inferiorū nō recedit inmo ad diuine illuminationis p̄cipationem reuocat inferiores ordines ⁊ reduct. Dicitur etiā docere actiuū ⁊ exemplificatiuum. qz nō solum incendit inferiores ad amandum/ verum etiā fontem ⁊ exemplum prebet inferioribus qualiter summū bonū sit sup omnia diligendum. ⁊ qualiter sit p̄ amores reductiuū in deum ⁊ secundum ipsius beneplacitū incedendum. ideo etiā dicitur q̄ amor eozū sit calificans ⁊ recusans in similem caliditatem. qz ad hoc laborant vt inferiores. ⁊ si non equaliter/ tamē differenter ardeant ⁊ seruescant nec hoc dicit quasi inferiores angeli fuerint frigidi vel mortui. sed hoc dicitur/ quia subiecta ordines per ipsos ad amplioꝝ amoris affectum continue exercitantur. propter quod sequitur. Ignem celis ⁊ holocauste purgatiūz quia ignis diuinus p̄imos angelos accendit vt alios incendat. illuminat/ vt illuminent. purgat/ vt purgent. Ignis enim diuinus suauiter ardet nec comburit vt consumpti ad lesionem/ sed potius ad purgationem. ⁊ ideo dicit̄ holocauste purgatiūz. qz sicut ex toto illuminat/ ita ex toto purgat nec ab infectione alicui⁹ vitij/ sed ab imperfectione boni. qz illa est purgatio perfecta vbi omnis corruptio abest et omnis perfectio adest. Dicitur etiā seraphim virtus multima ⁊ multiformis/ multima/ in quantum multiformiter mouet appetēdo ⁊ opando. multiformis/ in quantum beatificat in possidēdo. vltima

In quantum pergit scrutando multiformis / in qua
 tum quod inuenit penetrando. p. multas eius
 vias et affectus varias pergit et puenit ad vnu
 bonum et vna vita simul cuncta apprehendit.
 Doceretiaz noatio seraphin. in circūclatum /
 qz sine omni velamine figure vel creature inter
 posito diligit videre deū. et a plenitudine fon
 tis lucis eterne sine medio aliquo illuminat vt
 illuminet. ascendit / vt accēdat. vnde in hoc sūt
 angeli illius ordinis alijs digniores. qz sue p
 fectionis influentiā immediate sine interpōsi
 tione adeo recipiunt / sine diminutiōe eandem
 alijs priāpandā tribuūt / sine amissione illam
 possidet et custodiūt. nunq̄. n. tepescunt a dile
 ctione / nec labore nec tedio desistunt ab infe
 riorū ad deū gratuita reductione. hec de pprie
 tatibus seraphin dicta sufficiant.

Secundus ordo dicit cherubin qd i
 terpretat scientie plenitudo. Sūt
 enim fm Isido. li. vij. sublimiora
 agmina angelorū p̄ter seraphin / eo qz vicini
 diuine sapientie suppositi ampliori scientie di
 uine dono sūt repleti. et ideo merito ordo cheru
 bin post seraphin ordinat. qz post donuz cari
 tatis a quo denotatur seraphin ordinat excel
 lētissimū donū quod est donū sapientie et cogni
 tionis diuine volūtatis vt veritatis a quo che
 rubin denotatur. nam in angelis hmoi ordi
 nis principaliter relucet radiuz diuini luminis q̄tuz
 ad priāpanonem precellentē diuine cognitio
 nis. vnde pprietates et effectus angelorū istū
 ordinis inuuit beatus d̄yoni. c. vij. vbi dicit qz
 cognoatio cherubin docet eoz cognoscibile et
 diuidi. et est sensus verborū / qz angeli illius or
 dinis dicunt cognoscentes / qz in dono diuine
 sapientie sunt magis excellētes. diuidi etiā ab
 ipso nūcipant / in quo dei visio que in eis vi
 get intelligit. qz dei maiestate ceteris dan? p̄te
 plant. Dicunt et altissime dationis luminū acce
 ptū. in quo inuūt qz cherubin ordo diuine illu
 minatiōis excellētia p̄ ceteris adimplet. Sūt
 etiā illi angeli diuini pulchritudinis in prima
 opatice virtute cōtemplatiui. qz p lumen diui
 ne sapientie diuinā pulchritudinē p̄templant
 per hoc etiā inuuit qz in eis et p eos opatice vir
 tus. s. deus clarissime intuet. Dicuntur etiā
 sapientificā traditione repleti quia per sapi
 entificam creatoris traditiōē alijs plus alijs
 minus donū sapientie diuine imp̄t. Dicuntur
 etiā et cōciliati / qz lumē sapientie quod in eis
 copiose diffundit p ipsos ad altos ordines il
 luminādos copiose denuat. nā plenitudinem
 lucis quā suscipiūt alijs cōciant et trāsfundūt.

Dicunt etiā p̄templatiōis pure et simplici ac
 immediati fulgoris susceptiui. fulgorem vocat
 illuminationem per quā puenitur ad meram et
 purā cōtemplatiōē vbi virtus diuina nō in ima
 gine et figura vt aliqua mediante creatura / sed
 per semetipsam et in semetipsa cōtemplat. Di
 cunt et diuino alimento domestico atqz viuifi
 ca vuitate diuine refectiōis repleti. qz in hoc
 qz replent lumine cognitiois reficiuntur dulce
 dine dilectionis. nō enim multū p̄deser illu
 minari p cognitioem / nisi p̄comitaretur aliū
 tum spūs. s. refectio. scilicet p dilectiōē. Ita
 autem refectio dicit domestica viuifica / et vni
 ca. domestica qz amicitia et domesticis soluz mo
 do preparatur. viuifica qz viuum efficit quem
 libet qui ex tali cibo satiatur. vnica est et singu
 laris / qz cum delectatiōe extranea. s. cum cama
 li dulcedine nō gustatur. quāuis autem vnica
 sit refectio. multiplex tamen satietas inuenitur
 in hoc vnico alimento. vnde cum hoc solum p
 cipitur / plena et vera satietas inuenitur.

tertius ordo est thronorū. et est hic
 ordo a thronis dicitur. a dono in
 dicitur eo qz deus in eis sedeat / et iu
 dia sua discernat / et cūta subiecta per illos di
 sponat. vt dicit Isido. vñs virtus diuine equi
 tatis / throno igneo in dan. comparatur. s. pro
 pter per sp̄cūritatem cognitiois quia de? sin
 gula diiudicans per ipsos vniuersa p̄sidenter
 discant et p̄pter impetuositatez cui nihil obui
 at vel resistit. Illi autem angeli in quibus sin
 gulariter relucet rectitudo iudiciū diuini throni
 nūcipantur. Isid. Et ideo a beato d̄yoni sio
 sedes altissime dicunt qz alte p̄pter diuinā au
 ctoritatem quasi ad iudicandum ordinant al
 tiores. quia secūdum diuine iusticie regulam i
 iudicio mittuntur ad iudicandum. sed altissime
 quia immediatius altissimo deo dispositiōe
 hierarchia collocantur. Sedes compacte / qz
 apte et conuenienter iuncte quo ad iuncturam
 et conuenientiam diuinorum iudiciorum. con
 ueniens enim est et aptū vt ex culpa pena / et ex
 iusticia gloriā ex qualitate operis qualitatez
 retributiōis quilibet sortiatur. vnde conuenit
 et apte coheret pena culpe et gloria iusticie. qz a
 si culpa et gloria pena et iusticia conuenienter
 coaptatam sedem ad inimicem non haberent
 compactio itaqz sedum equitas est iudiciorū
 Sedes ab omni ignominiosa subiectione libe
 re. quia quanto sibi. p̄sidenti deo amplius
 sunt subiecti / tanto per ipsum et in ipso merent
 tur amplius sublimari. Sedes dei fere qz deū
 sibi p̄sidentē ferūt et deficiat p̄tatem p diuina
 iudicia in subiectis creaturis indicat et ostendunt

Ordo
 cherubin

3. ordo
 thronorū

De angelis

Sedes diuini super aduētus susceptine/ima-
terialiter/7 si p mundane. qz noticiam diuini/
tatis sine studio 7 fatigatione papiunt 7 ipaf
sibiliter 7 sine diminutiōe ad inferiora transfū-
dunt in quo nos spiritualiter instruunt vt a re
materiali 7 terrena nos euacuat/ nos ad eter-
norum susceptionē coaptemus. Sedes etiam
ab omi extremitate suut remote/ qz ei qui sine
extremis est idest sine principio 7 sine immedi-
atissime sunt cōiuncte. nam in deo cui adherēt
nō est inuenire pncipium vel extremū. Thro-
ni itaqz diuinā virtutem assumūt 7 eandem ad
inferiora deriuant 7 transfundunt obedienter se-
deo subiiciunt 7 nō ex aliqua necessitate/ sed ex
mera libertate in agendis omnibus subiici se
ostendunt.

Edia hierarchia/ scdm Jsi. tres cō-
tinet ordines. s. pncipatus pote-
states/ 7 dominationes. becautez
hierarchia a dyoniso vocat epophoniam. idest
diuina. s. illuminatio sui participes intercala-
ni/ reuerentie insigniis/ vsu dominandi edo-
cens/ arensqz contrarium. Prima differen-
tia dicit ppter pncipatus qui p ceteris pos-
sident donū reuerentie. quorum officiu est do-
cere 7 exhibere reuerentiā reuerēdis fm diuersos
gradus plationis. iuxta illud. Cui honor
rem. Idem. nūj. vsus vero dominandi spectat
ad dominationes/ que docent subditis domi-
uari nō secundū libidinofam pcessendi cupi-
ditatem/ sed secundū dei voluntates. nam de-
vult homies pcesse hominibus vt proficiant
nō vt superbiant/ vt eos in fide 7 in moribus
instruant nō vt de liberalitatis dominio insole-
scant. aratio vero potestatis referit ad ordinem
potestatum que potestatiue a nobis coherent
demonies ne nobis tantū nocēat quātum desi-
derant 7 affectant. 7 taliter ponitur dispositio
medie hierarchie quāuis alio modo videatur
ordinari fm Jfido. 7 grego. Sed de hoc ad p-
sens opusculum nihil spectat.

Quartus ordo est dominationum
que secundū Jfido. potestatibus
7 virtutibus presunt 7 preeminēt
que pzo eo q ceteris angelozū agnibus pre-
sunt siue dominantur/ dominationes nuncu-
pantur. Huus ordinis est officium secun-
dum grego. in bello spirituali instruere quali-
ter oporteat homines prelacionis officium ex-
ercere. suggerūt etiāz platis qualiter sine tyrāni-
de 7 subiectozū oppressione in regimine debe-
ant se habere. Dozū angelozum ministeriū (se-
cūduz dyo. est) Seruili timore deposito in de-
um moueri/ 7 absqz reflexione ad cōmodū tem-

porale ei incessanter famulari. que singulari ex-
cellentiā inuisibilem annūciationem in subie-
tis ordinibus imperio solo formāt. Sunt an-
geli istius ordinis ab omni impressione liberi
vt libere ad summū eleuent/ 7 nulli infra sum-
mum subijciantur. vnde ita deo subsūt q nulli i-
feriori subijciantur p vniuersalem excellentiā. su-
pra omem subiectionē eleuantur/ ita tamē q
per nullam violētiā aut tyrannidē ad oppōsi-
tionem inferiorum indinant (vnd dicit dyo.)
q secundū dissimilitudinē tyrannidis domi-
nium exercēt. seueritatem habēt in potestate/ 7
cum seueritate liberalitatem in benignitate. et
duz a dominationibus pās exercetur liberali-
tas circa inferiores nō tollitur. p istaz tamen li-
beralitatem eozū potestas nullo modo mino-
ratur/ immo deo se cōfortantes regulaz 7 legē
sue presidentie quātū possibile est imitantur
nunq ad aliqua variā se conuertūt/ sed conti-
nue ad bonuz summū (qd dyonisius non idest
vniuersale vocat) oculos dirigūt 7 ab illo qui
omnibus dominat mentis aciem nō auertunt
vnde deiformitatis 7 diuine similitudinis p-
ut possunt sunt pncipes (fm dyoni.) Itaqz
dñationes prime sunt in secūda hierarchia.

Quintus ordo dicit pncipatus. 7
hic ordo secunduz sanctos docet ho-
mines inferioris gradus exhibere
reuerentiam maioribus existētibz in statu al-
tioris dignitatis. vt puta regibus pncipibz
7 prelatibz. De angelis istius ordinis dicit dyo-
ni. Ad pncipatus pnet vniuersalis ducat
7 regimē ductiū ad dei similitudinē. qz isti an-
geli habent ex officio vt alios inferiores ordi-
naliter reducant ad deū 7 doceant ipsum reue-
ri in se ipso 7 pmo specialiter in prelato qui
fm dyoni.) Ideo dicunt pncipatus/ qz hēt
alios reuerere vel reducere ad primū 7 pnci-
pale pncipium. s. deum quem ipsi put possi-
bile est imitantur 7 quātū fas est ipsi in presi-
dendi officio pncipi assimilantur (dicit enim
Jfido. lib. vij.) Pncipatus sunt qui angelo-
rum agnibus presunt. qui pzo eo q subdi-
tos angelos ad explendum diuinum minister-
rium ordinant 7 disponūt/ pncipatus voca-
bulum acceperunt. Nam alij sunt qui admini-
strant/ alij qui assistunt/ milia enī milium mi-
nistrabāt ei 7 decies centena milia assistebant
Danielis septimo.

Sextus ordo est potestatum. 7 dicitur
potestates scdm Jfido. qz eis
virtutes aduerse sunt subiecte. 7 id
potestatum nomine nuncupantur quia mali-
gni spiritus eozū potestate coherent ne tantū

2. Hier. 7
3. Hier. 7
4. Hier. 7
5. Hier. 7
6. Hier. 7
7. Hier. 7
8. Hier. 7
9. Hier. 7
10. Hier. 7

2. ordo
pncipatus

1. ordo
dominationū

3. ordo
potestatum

7.ordo
Virtutum

mundo noceant/ quātum cupiunt et affectant.
 Doum angelorū officium est (fm grego.) Et
 los qui in spūali bello desudant p̄fortare/ et ne
 ab aduersarijs violenter superētur defendere:
 et vt boni victoriam obrineant viriliter adiua
 re/ Huc p̄cordat dyoni. dicens potestātū mi
 nisterium esse cauere ne aliquid aduersum pos
 sit bonis obistere vel nocere (Dicit etiā grego.
 Potestates in suo ordine potentius perceper
 runt vt eorum dispositioni aduersae potestates
 subjiciant que ne hominibus tantum noceant
 quantum desiderant/potestatur ministerio re
 frenant. De his potestatibus dicit dyoni. Ip
 se sancte potestates habēt equipotentem/ idest
 equalem cū dominationibus potestates/ que
 eadem diuina munera in suo ordine et gradu
 humiliter suscipiunt et custodiunt sine cōfusio
 ne. nihil enī tyrannice precipitant p̄tra inferio
 res. nihil enī violētia et fortitudine attempāt. sed
 potius deiformiter/ idest ad diuinam similitu
 dinem angelos inferiores ordinare reuocāt/ et
 ad potētificam et causālē potentiam/ idest ad
 deum qui omnia pōt et omnū est causa supmū
 dane et intellectualiter reducere nō cessant vt p̄
 has deiformes p̄prietates medie celestīū aīa
 rum dispositiones illū inent/purgent p̄ficiant
 Sicut ipse potestates mediantib⁹ superioribus
 ad dei similitudinē p̄uertūtur/ ita mediantib⁹
 ipsis potestatibus qui inferiores sūt ad deifor
 mitatem reducūt. vt sic oēs superiores /medij
 et inferiores ordines in hīcā purgationū/ illu
 minationū p̄fectionū p̄cipales efficiant.

Etia hierarchia q̄ dicit epopho
 nia tres p̄tinet ordines inferiores.
 s. virtutes/archāgelos et angelos
 et fm hoc inferior hierarchia sic de
 scribit. Inferior hierarchia est diuinuz p̄cipiū
 nature legibus occurrens/ secreta reuelans/ pro
 capacitate discreta. Nature legibus occurrens/
 hoc p̄tinet ad virtutes que potestatem habent
 faciēdi mirabilia et curandi morbos et languor
 res. Secreta reuelans/ hoc p̄tinet ad archage
 los et angelos. p̄ capacitate discreta/ hoc refer
 tur ad archangelorū differentia et angelorū. qz
 maiores vt archangeli maiora/minores vt an
 geli minora reuelant. p̄ archāgelos enī reuela
 bant p̄phetis maiora secreta. vt illud. Ecce vir
 go p̄cipiet et pariet filium etc. p̄ angelos autē
 minora. vt illud dauid. Episcopātū eius acci
 pic aliter. et dicit epophoniam ab epi quod est sub et
 phanos qz est apparitio. qz in eis inferiori mo
 do q̄ in alijs resultat dei similitudo in ordini
 bus huiuscemodi hierarchie.

Optimus est ordo virtutū. virtu
 tes enī sūt angelorū agmina mini
 steria habētia ad virtutes et miracula faciēda
 in quib⁹ potissime reluget virtus diuina p̄ qz
 virtutes noianur (vt dicit Isi.) Istius ordis
 angeli ab ordinibus medie hierarchie recipiūt
 illuminationem/purgationē et p̄fectionem (vñ
 fm dyoni.) Virtutis habēt virilitatez ad opa
 tiones forte incommutabilem fm deformā eis
 indicantem. in hoc enī deo sunt similes et p̄for
 mes. qz ad omnia agenda incommutabiles virtu
 tis vigorem acceperūt. et ideo istorum spiritūū
 operatiuam virtutē p̄strugit dyoni. sic dicens
 Ipsa sanctorum virtutum/ cognominatio for
 tem quēdā et incommutabilem docet vigorem
 fm inditam eis deformitatem ad nullā succe
 ptionē diuinā illuminationē imbecilliter in
 firmatam etc. (quasi diceret) in hoc qz isti angeli
 virtutes sunt vocati deformes/ et deo similes
 dinofant. Naz diuina virtus fortis est ad agē
 dum vt nō frangant alicuius operis difficulta
 te et incommutabilis est ad perseveranduz vt nō
 langueat seu infirmetur alicuius spacij vel tem
 poris diuturnitate. Sic angeli isti conformes
 sunt qz ad omnia agēda robusti et incommutabi
 les inueniuntur. vnde virtuosi sunt nō solum in
 opando/ verum etiā in illuminationes suscipi
 endo. nam boni angelorum virtus et si infirma
 videatur diuine virtuti compata/ nō tamen in
 firma est ad eandem p̄ gratiam conformata. i
 firma est nature condicione sed nō infirma est ali
 qua corruptione quā p̄cipiat totum quicquid
 creature est debitum/ fortitudinem. s. sufficien
 tem et sue nature cōgredientem. (et ideo dicit dyo.
 qz habent deiformem motū firmiter se ferentes
 et insuper essentialē et pontificam dei virtutem
 qz propria virtute in deum mouentur. et vnde
 eorū virtuositas insuper essentialē virtutem
 creatoris sub tollitur/ inde deiformis imaginis
 similitudo in eis reperitur. Deiformitatem autē
 quam recipiunt ad inferiores angelos transfū
 dunt. accipiunt quidem per donum/ sed alijs
 tribuūt per exemplum. Horum angelorum est
 officium (fm dyoni. docet prelatōis officū ex
 equi feliciter et constanter/ et vt ipsius onus su
 stineant patienter. Secūduz grego. vero in q̄r
 to mora. Istorum officium in his qui virtutes
 habent est docere qualiter imaginem dei in se
 reparent et reformant/ ac reformatam viriliter
 custodiant et p̄seruent. vnde p̄ istorum angelo
 rū ministeriū virt⁹ miracula faciēdi p̄fectis cō
 cedit/ vt reducti ad primum statum in quo de
 us fecit hominem ad suā imaginē per hui⁹ mi
 racula ostendat. Angeli istius ordinis diuinā

hier. 3. dicitur
 lines f.
 ceues. Arch.
 or. et Angelos

De angelis

virtute continue aspiciunt/in ipsa contemplatione ipsius committunt. sed iste timor penalis non est/cum potius sit admirationis quam horrois pur grego. dicit in moral. lib. iij.

o
ordo
archangelorum

Et unus ordo est archangelorum qui secundum Isidoro. Summi nuncij vel nunciorum principes interpretantur nam per matru tenentur inter angelos. Sunt enim duces et principes sub quorum ordine uniuscuiusque angelorum officia deputata sunt. Nam archangeli angelis prestant. ut patet in zacharia ubi angelus maior dixit minori. vade et doce puerum istum etc. Si enim in ipsis angelorum officiis superiores inferiores non disponerent/nullo modo hoc quod homini differret/angelus ab angelo cognouisset. Hi archangeli sepe propriis nominibus designantur/ut per ipsa vocabula ipsorum conditiones et opera ostendantur. Nam gabriel ad virginem mittitur ut illum denunciet venturum/qui contra aereas potestates obtinere debuit ad victoriam et triumphum. Gabriel enim deiformis interpretatur sicut raphel/qui interpretatur medicina dei ad ebrietatem missus fuit qui eius oculis curationem adhibuit et cetera res abstulit et dederit. et sic de alijs hucusque Isi. li. vij. c. v. Unum angelorum officium est (secundum grego.) De his que ad promotionem fidei. ut de adventu filij dei et eius gestis et dictis fideles promovere. Archangelorum etiam est secundum dyoni.) Prophetias prophetis revelare et demones hominibus diabolos arcere ne ulterius plus ledant. sicut praeterea est eosdem exercere ne diabolus sibi usurpent aut accipiant. Archangeli etiam angeli suppositi eis sunt digniores et annunciatione sunt priores ceteris. quia sunt perfectiores. Nam (secundum dyoni.) Inferiores convertunt ad principale principium suum. et quantum eis possibile est angeli inferiores ipsis mediantibus ad ipsum informant. Insuper vivificant id est angelos ad unitatem illius principij colligant et adiuvant docendo angelos sibi subditos secundum ducant inuisibiles et ordinatos quibus habent ducere et docere sequentes alios et subiectos.

Isti etiam archangeli inter ordines inferioris hierarchie sunt intermedij. et ideo a superioribus illuminationes participant/ et easdem angelis inferioribus participantas comunicant et annunciant/in quibus angelis omnium angelorum dispositio hierarchica ex triplici tenario celestium ordinum constituta/perfectissime est completa.

o
ordo
angelorum

Unus ordo et ultimus est angelorum. angelus enim grece/maleth dicitur. latine vero nuncius interpretatur. eo quod voluntatem domini po-

pulis annunciare angeli consueverunt. Angelus autem vocabulum nomen est officij non nature. Nam angelus semper est spiritus/ sed quando mittitur/ tunc primo angelus/ nunciapatur. angelus vero predictorum solertia penas fugit/ ut eorum disansum celerem significet. sicut et iuxta poetarum fabulas veterum penas habere dicunt. sicut dicitur. qui ambulat super penas ventorum hucusque Isidoro. lib. vij. c. v. Secundum dyoni. autem angelus inferioris ordinis non precipiant ordines superiorum illuminationem. non enim participant cum ipsis/ sed eripis. nam angeli superiores primo loco divinas illuminationes suscipiunt/ et illas postmodum ad aliorum notitiam deferunt/ qui et primi nuncij dicuntur. Alij autem posteriores sunt et ultimi angeli/ etiam secundum eundem dyoni. qui homines ad divinam cognitionem adducunt et sublevant/ et ut iuste vivant informant unde quantumvis angeli et si non habent alios angelos sub se inferiores quibus prestant/ habent tamen sub se hominum ordines/ quibus presunt quos ordinant et disponunt. sursum extendunt per dilectionem dei. in semetipsis formantur per custodiam sui. sub se progrediuntur per illorum tutelam/ quorum ministerio deputantur. Istorum itaque angelorum multiplex est effectus. nam angelus nostre custodie singulariter deputatus nos stimulat ad bonum et excitat ne in vitijs dormiamus (actu. xij.) Item spiritualiter nos reficit ne sub onere patrie succumbamus. iij. regum. xix. Item arceat demones ne ab ipsis ledamur. Thobie. vij. Item instruit in ambiguis ut certificemur. dan. ix. et. x. Item conducit/ ne in via demeremus. Thobie. v. et Exo. xxxij. Item nobis in misericordiam positus/ assistit ut consulemur. Luca. xiiij. et gen. xvi. ubi dicitur de angelo confortante flantem agar. Item angeli nobis peccantibus participant/ ne desperemus. Isa. xliij. et iudi. Item velociter nobis assistunt/ ne cadamus. Isaie. xliij. Item adiuvant contra hostes ne vincamur. Gen. xxi. et. ij. Iudat. penult. Item vulnera nostra sanant/ ne moriamur. Thobie. xi. Item peccata nostra ad memoriam reducant ut erubescamus. Iosue. ij. Item voluntatem dei annunciant/ ut ei acquiescamus Luca. ij. Item impedimenta auferunt/ ut domino liberius serviamus. Exo. xxxij. sed procedat etc. Item frequenter nos visitant/ nobis precantur/ ne offendamur. Isa. lx. sed penam etc. Item semper deo assistunt angeli ut contempnamur. Luca. primo. et dan. septimo. Decies centena milia et cetera. Item orando pro nobis merentur. Job. xxxij. si fuerit et cetera.

Item a diuina laude nō retardant. Iſa. vi. et Apod. v. nō habebant requiē ꝛc. Item deū sine velamine facie ad faciem ꝑtemplantur. Hbat. xvij. angeli eoz ꝛc. Item nullius corpulentie mole in sua substantia vel virtute aggrauant. Luce vlti. spūs car. ꝛc. Item supra tēpus existentes in tēpe opantur. Angelicus enī intellectus cum sit deiformis (vr dicit dyoni.) Est instantaneus ꝛc. ideo sine collocacone vnus ad aliud subito intelligit. ꝛc. in virtualitate sue substantie in instanti oīa agenda agit. vnde de angelo (qui vocata ꝑho intelligentia) dicit qd sit creatus in orizonte tēpis ꝛc. eternitatis. vr patet in. i. lib. de causis. Item hoies ex subito angeli presentia terros/bonus angelus blandiens blando aspectu consolatur dicit ambro. Luce i. Ibi/ Netineas zacharia ꝛc. Sz demon ecōuerso. quos sua ꝑsentia terros facit ampho/nihorore concutit/ vr idem dicit. Item agelus qm̄ vult apparere ꝛc. quando vult ab humanis aspectibus occultat. vr dicit ibidem. Item corpus ꝑ suo beneplacito opationi sue congruū vr appareat) assumit. ꝛc. peracto suo officio idē corpus assumptū deponit. Ind. iij. euanuit ꝛc. Item assumpto corpe ꝑ aliqua necessitate nō vegetat illud corpus nec viuificat/ sed tantum mouet. vnde quōq; videtur comedere ꝛc. bibere vr homo/ ꝛc. tamē nō comedit/ nec bibit/ sꝫ ꝑtate sua cibum annihilat ꝛc. consumit. vr patet Tho. iij. vbi dicit angelus videbat quidem ꝛc. angelus enim nō comedit aliqua necessitate/ sed sola ꝑtate (qr vr dicit aug. super Luce vlti.) qd radius cōsumit aquas ꝑtate/ sed terra abso:bet necessitate. vnd fuit ibi comestio ꝑtatiua quo ad masticationem/ abī cōsumptionē nō tamē necessaria quo ad informacionem. Nec itaq; leuia ꝛc. plana ꝫ ꝑꝑrietatibus bonorum angelorum ad vtilitatem paruulorum dicta ad ꝑesens sufficiant.

Sicut bonus angelus hominibus datur ad subsidium ꝛc. conseruationem/ sic malus angelus datus est vnicuiq; ad exercitiū ꝛc. ꝑbationes. vnde horū malignozū spiritū caput ꝛc. dur est lucifer. qui (sm̄ greg.) Sic ē dicit ꝫ eo qd alijs angelis dario: est creatus (vnde grego.) Primus angelus datus oī lapide ꝑcioso ornatus exstitit. qd dum auctis angelozū agminibus ꝑfuit/ ex eoz ꝫmpatione dario: fuit. sed contra cōditiorem suū superbiēs lucem ꝛc. claritatem perdidit/ ꝛc. formam deformem ꝛc. obscuram apostasiae sue mento acquiſiuit. (de hoc dicit damas. lib. i. c. xvij.) Ex his angelicis virtutibus qui

alijs preerat/ ꝛc. cui terre custodia a deo cōmissa erat/ nō natura malus factus/ sed bonus existēs nequaquam ab ipso ꝫditore semitam malicie in se habens nō ferens illuminationes ꝛc. bonorem quam ipse ꝫditore largitus fuerat/ electione liberi arbitrii sui versus est ex eo quod ē sm̄ naturam/ in id qd est ꝫter naturā. vnde deo rebelare volens/ ꝛc. primo a bono deficiens/ in malū venit. lumē igitur creat a cōditore/ ꝫꝫa voluntate tenebra factus est. Simul autē cū eo enulsa est ꝛc. cōsecuta angelozū que sub ipso ordinari erant infinita multitudo/ ꝛc. voluntarie facti sūt mali/ ex bono ad malum dedinantes. Item dicit ibidem qd nō habens ꝫtestatem neq; virtutem contra aliquem nisi a deo ꝫmissime ꝛc. diuinitate concedat. sed diuina ꝫmissione trāfigurant in quāamq; voluerint imaginē siue figuram omis igitur malicia ꝛc. immūde passionēs ex ipsis cogitare sunt. quas quidē inmittere/ id est suggere possunt. sed vilitatē inferre nō ꝫualeant. Item qd hoibus est mors/ hoc angelis est lapsus. post casum enim nō est eis ꝫnitentia quēadmodum post mortem hoibus nō est vita (bucisq; damas.) Item dicit grego. A gratia desertus/ obstinat in malicia ꝫmansit/ ita qd nihil boni bona voluntate velit liberum siquidem arbitrium habet/ sed depressus ꝛc. ad malum incessanter inclinatus. ita qd semp bonū refugit/ malum vero eligere nō desistit. ꝛc. ideo accidit (vr dicit cassiodo.) Lupiebat cui rapere diuinitatem/ ꝛc. amisit felicitatē. Item qd altitudinē sibi inconueniētem indebite appetit/ ideo iusto ordine ad ima ruit. vr qui iuste se nō tenuit in summo/ sm̄ iusticie ordinē se tenearit in imo. ꝫꝫter qd ꝛc. diabolum primo deo: sum ruens/ a sanctis nūcupat multos alijs hoibus quibus sua malicia ꝫnoium similitudinem intinat. Dicitur enim demō immo sm̄ plato. in thimeo. catho demon/ id est mala sciens. Demon enim sciens interpretat. Sic autem dicit ꝫꝫter scientie qua viget naturaliter ꝫspicacitatez. viget. n. sensu nature experientia tēporis. viget intelligentia scripture. Sicut dicit beda/ ꝛc. etiā damas. c. xvij. De hoc dicit Iſid. li. vij. c. vlti. Demones vocant greci pitos ꝛc. scētes. ꝫsciant enim multa futura/ vnde solent dare responsa aliqua. in illis enim est cognitio reꝫꝫ plusquā in hoibus. partim subaltioris sensus acumine existētia longissime vite. partim ꝫꝫ dei iustum angelica reuelatione. hi corꝫꝫ aerorum natura vigent/ ante transgressionē celestia corꝫꝫ gerebāt. lapsi nō in aereaz q̄litate cōuersi sūt. Et ista aeris caliginosi spacia tenere ꝫmissi sūt/ q̄ eis carcer ē vsq; ad iudiciū. hi sunt

De angelis malis

puanicatoris angeli quoz. diabolus pnceps e.
Item dicit sathan. i. aduersarius. qz ex coru/
ptela malicie deo qui summe bonus est/ continue
aduersat (vt dicit iber.) Precipitata auda/
cia magis psumit q̄ possit (vt dicit glo. Isa.
xvi.) Adator est arrogantia zc. Sicut eni dicit
idē potius esse vult q̄ nō esse vt pugnet contra
deū q̄uis suū ex hoc sciat crescere nocumētum.
Item vocat veemoth Job. xl. Ecce veemoth
zc. Ueemoth vero bos vel animal interpretat̄
demon sicut bos fenum comedere appetit. qz
suggestionis sue dente/ contere spūalium vi
rorum vitam mūdā querit. carnalia enī desi
deria amat demon. Item dicit leniathan /idē/
est additanētum. Job. xl. (qz vt dicit Grego.)
Adalum malo addit zc. penā pene addere nō
desistit. Sicut enim sua zc. suoz crescit culpa/
sic zc. pena. Item dicit appollion grece /idē est et
ercitator latine. vt patet apod. xv. qz bona vir
tutum que deū in ecclesia siue anima plantat/
malicia ipm stimulante exterminare desiderat
sicut dicit in ps. Exterminauit eā aper zc. Itē
dicitur cōter diabolus. qui hebreice dicit deoz
sini fluens. qz quietus in celi culmine stare cō
tempfit /superbie sue pōdere deozum cadere
meruit. Grece vero dicitur arimmar. eo q̄ vt
ad crimina alliat vel inflammat. vel qz electo/
rum innocentiaz falsis criminib⁹ insidat zc. accu
sat. vt dicit apod. xij. Proiectus est accusator
fratru zc. Et sicut dicit Isido. ethimol. lib. viij
Item pter ista nomia multipliciter in scriptura
eius malicia denotat. Dicitur enim serpens / vel
druco ppter eius virulentā astutiam. apod. xij
Leo ppter eius apertam violentiam. i. Pe. vl
ti. Tanquā leo rugiens. vocat̄ ppter eius ob
stinatam dnriciā. Isa. xxv. Coluber tortuosus
ppter ipsius in isto aere caliginoso lacentiam
Et ideo ab aug. recitatur opinio platonis de
eachodemonibus super gene. ad litteraz li. iij.
et habetur. lib. v. siue distinctione. viij. ci. De
mones aerea dicunt animalia. qz corporū ae
reozum natura vigent necp mozem dissoluū/
tur. qz prenataler in eis elementū aptum potius
ad patiendū q̄ ad agendā. Item dicit aug⁹.
in lib. de ciui. dei li. viij. Demones sūt animalia
animo passiuā /mente rōnalia tempe /idē est du
ratione /eterna corpore aerea zc. Hec quidem
sunt ab augu. opinatiue zc. reatatiue dicta. vo
lente insinuare qualiter demon. a loco summe
illuminoso. scilicet celo empyreo sit expulsus
z in hoc aere caliginoso reclusus vt ibi patiat̄/
et inde assumat corpus quādo a deo permittit̄
vt bonorum vita per ipsius ministerium exer
ceatur. propter quod ab Isa. s. faber conflans

primas z formans vas in opus suum dicitur.
qz eius exercitio vita electozum qui vasa sūt grē
comprobatur. Isa. lv. Creauit fabrum zc. Dis
itaqz nominib⁹ z multis alijs modis demon
notatur quibuis eius virulenta rabies demon
stratur. Dicit enim beda in glo. sup illum loqz
i. Pe. vlti. arcuit querens quem desoret. Cir
cūiit (inquit) tanquā hostis obsidens muros
clausos explorans vt per inferiorē prem ad
interiora penetret. offert oculis fornā illicitas
vt visu destruat castitatem. aures per canora tē
ptat /vt molliat christianum vigorem linguaz
conuicio puocat /manum inimic⁹ lacessentib⁹
ad vindictam prouocat vel ad cedem instigat
honores terrenos pmittit z admirabilat celestes
et cū lateiter nō potest fallere /appertos addit
tenores /in pace subdolos in perfectione vio
lentis. contra quem animus debet esse tantuz
patus ad resistendum / quantum ille est para
tus ad impugnandum (huicqz glo.)

Alii igitur angeli consentientes vo
luntati luciferi cadentis irrecupera
biliter in hoc aere caliginoso velut
in carcere sunt redusi. ceciderūt au
tem de luce in tenebram / de scientia in ignorā
tiam / de dilectione in odiū z inuidiam / de sū
ma felicitate in summam miseriaz (vt dicit gre
go.) Item demones presunt demonibus sū
maiorē scientiā et scōm minorē alij subsūt
vt dicit ambro. super lucā. Quis enim obsti
nati sunt in malo / a viuā tamē sensu nō sunt
penitus spoliati. Nam (vt dicit Isido.) Tri
plici scamine vigent demones. Nam quidaz
sciunt subtilitatem nature. quidam experiēti
am temporū z diuturnitatem / quidam san
ctorum spintū releuationes. Item demones
vt dicit aug⁹. in enchei.) Inuacitate igenij co
gnosūt feminales reruz virtutes nobis ocul
tas / quas p p̄gnas z tempatas elementozū
pmixtiones spergūt / z sic diuersas rez spēs p
ducūt. Quod. n. possēt p se facere natura suc
cessiue / hoc pōt diabolus facere subito p acce
lerationē operū nature. vnde p artem demonū
magis pharaonis serpētes z ranas subito p
ducerunt (sicut super exo. glo. dicit.) Item de
monum intentio tota est ad maluz z ad fatiga
tionem bonoz. z ideo elemēta se purbāt tem
pestates in mari z in aere cōcitant. fructus ter
re corumpunt z deuastant (vt patet apod. vij
Et longe peiora facerent. si boni angeli eozum
maliciam nō cohiberent. z ideo quia cōtinne
peccāt quocūqz vadūt penā suam p̄tinue seāt
portāt (vt di. grego.) Itē grego. li. mora. xxxij.

Demonēs semp afflictionem iustorū appetūt: sed si adeo prātem nō accipiunt/ ad temptatōnis articulum nullatenus conualescunt. vnde quādo vnū malum intrulerūt. ad faciendū aliū subito se accingunt. vnde exētes ab obfesso/ porcos intrare petierūt. nam vt suam faciunt maliciāz/ etiā bruta ledere appetūt qñ cobibēte eos diuina potentia hoies ledere nō presumunt. Idem in lib. xxiij. fm diueas diuersorum cōplexiones/ varias ⁊ diuersis parantēptationum illaqueates deceptiones. nam leuos temptant de luxuria/ tristes ⁊ discordia/ timidos de desperatione/ superbos de presumptione. Idem li. xxiij. Primo antiquus hostis temptās cōsulendo blāda ⁊ illicita animo suggerit post ad delectationes parabit/ ad extremū per cōsensum possidens violenta cōsuetudine premit. vnde de ipso dicit Job. xli. Ifugiat caudam ⁊c. Item idē grego. li. xxiij. mora. Nequa/ q̄ hostis callidus quēpiā premit/ sed calliditate pestifere p̄nasionis ⁊ fraudulentis cōsilijs interficiat/ quī dum dulcia demonēs resonant/ ad noxia cor indinant. Item ibidē li. v. modo fiant est preditus hūanis sensib⁹ se obijciat/ modo quasi angelū lucis se ostendunt. Item lib. xxiij. in fine mundi tanto feruētior erit ad seuiam/ quāto se sentat viciniorē ad iudiciū ⁊ ad penam. Item ibidē tunc quicquid nequiter voluerit/ callidus exquiret. tūc superbire cernicem alitius eriget. ⁊ illum damnabit bonūnem quem gustabit. omē quod poterit nequit tunc ostendet. Item idem lib. xxiij. Appareute iudicio/ cuncto assistente celestis cune ministerio antiquus ille hostis diabol⁹/ belua crudelis ⁊ fortis in medio captiuus adducetur. ⁊ cum suo toto corpore eternis iehenne incēdijs mancipabitur/ vbi vtiq̄ inauditum erit spectaculum/ quando hec inmanissima belua electorum oculis ostendetur. Nec pauca de infinitis pprietatibus malignorum spirituum/ ⁊ corū effectibus dicta sufficiant causa breuitatis. Alias vero ipsius satbane opationes/ ⁊ ocultas machinationes si quas scire desiderat/ librum gregoriij super Job perlegat ⁊ parat/ maxime in duobus capitulis penultimis/ salicet. xl. et. xli.

Finis Liber secundus.

De anima et eius proprietatibus.
Liber tertius.

Diuinate

Iesu christo in prece
dentibus aliquas
pprietates de sub/
stantia penit⁹ incor/
porea de diuina sci/
licet natura ⁊ ange/
lica (quam ad hoc
spectat opusculum

breuiter introduxiuus) nūc cum eiusdē inter
ueniente auxilio/ ad creaturam corpoream stiluz
cōuertamus. ad dignissima creaturarum salu/
ter ab homine (qui naturam ⁊ pprietatē sapit
tam corporum q̄ spirituum) inchoantes.

Um igitur homo (fm Irido.) Sit
animal deiforme mansuetū natura
fm leges rōnis discipline suscep/
tibile/ diuinam habēs imaginē in po/
tencia cognoscendi/ ⁊ similitudinem in poten/
tia diligendi. ad hoc ut rudib⁹ ⁊ paruulis ho/
minis pprietates manifestius innotescant/ a/
partibus eius ex quib⁹ est compositus est bre/
uiter inchoandum. Et primo a natura dignio/
re scilicet ab anima. fm quam cū substantia an/
gelica cōuenit ⁊ cōcorda. q̄ fm illaz supra na/
turam corporis homo ad celestia eleuat. (Nā
sicut dicit Irido.) abusiue est homo ab humo/
dicus. cum ex societate nō tantum corp⁹/ sed
anime sit conactus. ⁊ ideo grece antropos/ id
est surum creatus appellatur. eo q̄ ab humo
ad cōtēplationem sui artificis spiritus regimi/
ne subleuatur. Unde poeta. Pronaq̄ cū spe/
tent a talia cetera tenam. Os homini sublime
dedit celūq̄ videre. Iussit ⁊ erectos/ ad sydera
tollere vultus. homo itaq̄ celum querat/ ⁊ nō
tanq̄ pecas ventri obediens mentes in terra fi/
gat. Lum enīaz (fm Irido.) Duplex sit bono/
salicet interior ⁊ exterior/ primo ab interiori
salicet ab anima est tractandum.

Primo igitur videnduz est quid sit
anima scdm rem ⁊ scdm diffini/
tionem. et quid dicatur scdm ethi/
mologiam/ ⁊ nois impositionem
deinde quid fm potentiaz ⁊ virtutem. Tertio
quid scdm effectum ⁊ operationē. Quarto qd
scdm sui pfectibilis comparationem/ salicet q̄
sit eius pprietates quando cū corpore iungit/ et
que quādo ab eo separat. Anima vero rōnabi/
lis de qua hic intendimus a quibusdam san/
ctis ⁊ philosophis diffinit⁹ vt spūs a quibusdam

vt anima. a quibusdam vt anima et spiritus.
In quantum autem habet naturam spiritus di-
finitur ab augustinus in li. de motu cordis.

Anima est substantia incorporea intellectualis
illuminationis a primo vltima relaxatione per-
ceptiva. Et qua diffinitione primam et p[ro]pri-
etatem. Spiritus enim humanus in mediate
post angelos est diuine illuminationis recepti-
uus. Item in quantum est anima diffinitur du-
pliciter / quia dupliciter vnitur corpori. scz p[ro]-
motor / mobili / et nauata naua. Et secundum hoc
diffinitur a remigio sic. Anima est substantia
incorporea reges corpus. Et ab aug. de anima
et spu. Anima est substantia quedam r[ati]onis par-
ticeps corpori regendo accommodata. Et qua dif-
finitione alia sp[irit]us proprietatis elicitur. scz qua
dam necessitate amoris et gubernationis ad re-
gime corporis sibi vnit naturaliter indinat. Et
quo etiam p[ro]p[ri]a anima in corpore regendo non
p[ro] dimensionem et loci spacium in corpore exten-
ditur. sed eius virtute corpus vndiq[ue] regitur et
mouetur. sicut ponit Galenus. exemplum in
comento super thuncum. de aranea que in me-
dio sue tele residens sentit qualemq[ue] motu in-
terius siue exterius factum sic et anima in centro
cordis residens sine sui dissensione totu[m] corp[us] vi-
uificat et omniu[m] membrorum motus dirigit et gu-
bernat. Prout autem comparat corpori sibi vnit
vt forma et p[er]fectio diffinitur a philosopho in
libro de anima sic. Anima est endelechia / id est
actus primus siue p[er]fectio corporis siue p[er]fici
organici potentia vitam habentis. Et qua dif-
finitione patet q[uod] quantum corpori sit vniuersalis / no[n]
tamen omniu[m] / sed solu[m] organico corpori et p[er]bi-
fico / id est naturaliter ad susceptionem anime r[ati]-
nalis dispositio (infinidit et vnitur. Item in
quantum est anima et sp[irit]us quadrupliciter diffini-
tur. Primo in compositione ad creaturas generali-
ter (sicut dicit aug[ustinus] in li. de anima et spu) Anima
est omniu[m] similitudo. Et quo patet q[uod] anima ex
sua natura ad suscipiendu[m] in se omniu[m] rerum si-
militudines est apra nata (vt dicit in li. de ani-
ma et spu) Anima ad similitudine[m] totius sapien-
tie facta in se omniu[m] rerum gerit similitudines.
q[uia] similis terre est p[er] essentia[m]. aque vero p[er] ima-
ginationem. aeri p[er] r[ati]onem. firmamento p[er] intel-
lectum. celo empirico p[er] intelligentiam. Sexto
autem modo diffinitur in compositione ad deum
tanq[ua]m ad suam causam efficientem / sic. Anima
est deiforme spiraculum vite. Et quo patet p[ro]-
prietates anime q[uod] no[n] ex radice / nec ex seminali
r[ati]one p[ro]p[ri]a gatur / sed ad viuificationem corporis
a deo infunditur et creat. Item septimo modo

describitur in compositione ad deum sicut ad fi-
nem suum sic. Anima sp[irit]us intellectualis ad be-
atitudinem in se et in corpore ordinatus. Et ex
hoc relucet alia p[ro]prietates. scz q[uod] anima no[n] solum
separata beatificatur cu[m] angelis vel sicut ange-
lus imo in corpore glorificato ip[s]ius felicitas am-
pliatur. Istas omnes diffinitiones sub quadam
generali descriptione comprehendit. Joh[ann]es. dam[ascenus].
c. xxvi. dicens. Anima est substantia viuens / sim-
plex / et in corpore corporeis oculis s[er]u[m] propriam
naturam inuisibilis et immortalis / r[ati]onalis / in-
tellectualis / infigurabilis / organico vtens cor-
pore. et huic. id est corpori vite augm[en]tationis sen-
sus et generationis tribuitur no[n] alium habens
p[ro]ter seip[s]am intellectum / sed et partem sui ipsi-
us purissimam. sicut enim oculus in corpore / ita
est in anima intellectus arbitrio libera et volun-
taria et p[re]paratiua voluntate vertibilis / quoni-
am causabilis. omnia hec erit virtus gratia qui eas
condidit suscipiens ex quo et esse et naturam sus-
cepit (hucusq[ue] Jo. dam[ascenus]. in. c. supradicto)

Consimiles etiam p[ro]prietates describit Bern[ardus].
dicens sic. Quia anima insignita dei imagine de-
corata similitudine / desponsata fide / dotata spi-
ritu / redempta xpi sanguine deputata cum an-
gelis / capax beatitudinis / heres salutis / parti-
ceps r[ati]onis. quid tibi cu[m] carne etc. Et istis mul-
tis diffinitionibus et descriptionibus varijs va-
rie p[ro]prietates anime r[ati]onalis quo ad esse natu-
re et etiam gratie iam relucet.

Unde tamen sit rem anima plumb[um] est incertu[m]. Nam circa hoc antiqui legunt philosophi varias et quasi p[ro]tractas sententias protulisse. refert enim ari. in li. de anima q[uod] plato posuerit animam esse e[ss]entia[m] se mouente[m]. Zeno vero dicit animam esse num[er]um se mouente[m]. Pythagoras harmoniam. p[ro]p[ri]um ydeam. ascliptides vero dixit animam esse quinq[ue] sensu[m] exercitium / siue consonu[m] hypocras autem sp[irit]u[m] tenuem p[ro] omne corpus dispersum. erastus p[er]ficius lucez vel scintillam essentie animam vocat. democritus sp[irit]u[m] insertum atomis. vnde p[ro]pter facilitate[m] mor[is] totu[m] corpus anime p[ro]uim[us] asserit. permenides dicit eam ex terra et igne esse. epicurus dicit animam quada[m] sp[irit]u[m] ex igne et aere esse. hypertus dicit animam quandam vigorem igneum fore (iuxta illud.) Igneus est illis vigor et celestis origo. Luz ergo tot et tam diuersa de substantia anime a sapi- entibus sunt relata. hoc solum sufficit quo ad p[re]sens q[uod] s[er]u[m] sanctoru[m] dicitur. Anima est quedam p[re]sentialis et r[ati]onalis substantia ad viuificandu[m] et p[ro]ficiendu[m] corpus humanu[m] a deo ex nihilo creata. vnde q[uia] substantia est p[ro]prio[rum] susceptiua

Suscipibilis enim est scientie et ignorantie virtutis et malitie. et hoc sine substantie sue in mutatione seu deperditione. Item quia incorporea est. non est sensu corporali percipia neque secundum dimensionem extensiva. Item quia simplex est in natura id est nec augmenti nec decrementi est in sua essentia receptiva. et ideo nec in corpore maiori est maior. nec in minori minor. (ut dicit augustinus). Item quamvis simplex sit et invariabilis in substantia sua. tamen est in potentia multiplex. Nam multitudo in virtute et potentia non ponit maiorem in natura vel minoritatem. sed quo ad varios effectus est potentialis multitudo in anima. unde non est maior in tribus quam in una nec minor in una dicitur quam in tribus. patet itaque multipliciter anime proprietates secundum rem et diffinitionem. lucidius autem patebit anime conditio per nominis ipsius impositionem.

¶ Anima igitur secundum Isidorum a gentibus nomen accepit. pro eo quod finem eorum opinionem ventus sit quod dicitur ore arabentes vivere videmus. sed hoc apertissime falsum est. quia multo prius anima corpori infunditur quam aer ore capiatur. quia in generitibus utero statim vivit quando a domino infunditur et creatur. anima igitur dicitur. eo quod vivit. et corpus cui infunditur animatur et vivificatur. Spiritus vero dicitur quia vitam habet in se spirituales. animales. et naturales. et quod spirare facit ipsum corpus. Idem etiam in essentia est anima et animus. sed anima dicitur vitam secundum rationem. et animus consilium. unde dicunt philosophi. animam id est vitam sine animo id est sine consilio permanere. dicitur etiam anima mens. quia tanquam caput eminet. vel quia meminit. unde et homo finem mentem dicitur ymaginem dei. Item multa nomina anime sunt ita coniuncta quod unum pro alio sepe ponitur. et per diversa nomina una anima diversis respectibus nominatur. anima enim dicitur dum animatur et vivificatur. mens in quantum recollit. animus dum vult. ratio dum recta iudicat. spiritus dum spirat. sensus dum aliquid sentit. unde et proprietas anime proprietatibus scientia que anime est qualitas. est a sensu a quo nomen accepit. huiusmodi Isidorus. li. ii. c. x. et liij.

¶ Anima vero plures habet potentias cum sit in substantia una habet multiplicem compositionem finem quam oportuit diversam potentiarum ipsius ostendere partitionem. comparatur enim ad corpus et ad finem suum et ad actum suum. Sed et per se ad corpus quibus potentias quibus prima est finem

augustinus. sensualitas que est vis anime qua movetur et tendit in corporis sensus atque appetitus rerum ad corpus pertinentium. hac potentia movetur animal ad appetendum delectabilia refugit que nociva. Secunda potentia est sensus scilicet vis anime que cognoscit res sensibiles et corporales quando sunt presentes. Tercia est imaginatio qua anima intuetur formas rerum corporalium quando sunt absentes. Quarta est ratio que inter bonum et malum. verum et falsum discernit. Quinta est intellectus qua res non materiales sed intelligibiles comprehendit ut deum et angelum. et huiusmodi tres prime potentie scilicet sensualitas. sensus. et imaginatio sunt in anima prout corpus. et visibilis et ei influit vitam et sensum interiorum et exteriorum ad ipsius corporis perfectionem. et hee potentie hominibus et brutis sunt communes. due vero alie. scilicet ratio et intellectus sunt in ea prout a corpore est separabilis et remanet separata. sicut angelus. et hoc secundum duplicem aspectum. respicit namque superiora. et sic intellectus nuncupatur. respicit et inferiora. et sic ratio dicitur. prout autem anima comparata ad finem suum triplicem habet potentiam. scilicet rationabilem. qua tendit in verum. concupiscibilem. qua tendit in bonum. et irascibilem. qua tendit in arduum et eternum. In rationabili est cognitio veri. Item concupiscibili voluntas et desiderium boni. In irascibili est fuga contrarii. scilicet mali. Omnis itaque potentia sic considerata est cognitiva siue apprehensiva veri. vel affectiva boni. vel motiva ad fugam mali. De vi igitur apprehensiva siue rationabili omnis sensus oritur. De vi autem motiva concupiscibili et irascibili nascitur omnis affectio seu affectus. que affectiones sunt quatuor. scilicet gaudium spes timor et dolor. Prime due nascuntur de concupiscibili nam de re quam concupiscimus gaudemus. et gaudentes speramus. Due vero alie. scilicet timor et dolor oriuntur de irascibili. quia de eo quod odimus iam dolemus. et dolendo timemus. Disi quidem quatuor affectus virtutum omnium et vitiomm. quedam sunt subtracta materia sicut alias est ostensum. et hoc patet per augustinum libro de anima et spiritu. ubi hec omnia declarantur.

¶ Rursum vero consideratur anima in comparatione ad suum actum. triplex potentia occurrit. scilicet vegetabilis sensibilis. rationalis. immo in diversis subiectis triplex dicitur anima. scilicet vegetabilis. que est in plantis et radiabus. sensibilis que est in brutis animalibus. rationalis in hominibus. Unde animam vegetabilem comparat philosophus triangulo

De anima

quia bimōi tres sunt partes. generatiua/nutri-
tiua et augmentatiua. unde hec potentia seu a-
nima prima est similis triangulo in geometria
animam sensibilem comparat quadrangulo.
quia quadrangulus ducta linea ab angulo ad
angulum duos. facit triangulos anima sensi-
bilis duas facit triangulos potentiarum ubi
cumq;. n. anima est sensibilis / ibi et vegetabi-
lis inuenitur / sed non e conuerso. animam autē rō-
nalem pparat circulo rōe sue perfectionis et ca-
pacitatis. oim. n. figurarum vsos perimitaruz
idest equales ambitus habentium maximus
est circulus. quāuis. n. pfectibilis facta sit in sci-
entia et virtutibus anima rationalis. vt dicitur
in libro de anima. perfectissima est et capacis-
sima instar circuli quantum ad potentias na-
turales. vñ supposita aia rōnali / presupponi /
potentia vegetabilis et sensibilis s̄ nō puenit

¶ Anima igitur vegetabilis potentia
habz generatiuam necessariam ad
multiplicatōnē. potētiā nutritiuā
ad conseruationem indiuidui. sed potentiam
augmentatiuā ad perfectionē subiecti. Dicit
autem virtuti vegetabili quātor deseruiūt scz
virtus appetitiua que fuit necessaria i nutrimē-
tō digestiua. que separat conueniens ab inco-
uenienti in nutrimento retentiua que transmittit
ad singulas partes in animalibus. et ad sin-
gulos ramos in plantis. quod conueniens est
in alimento et coniungitur eis vt restauretur de
perditio tam in animalibus q̄ in plantis. Ex-
pulsiuua / que expellit istud quod nature est inco-
ueniens et nociuum. Sunt et alie virtutes et
potētie vegetabili administrantes. vt immuta-
tiua / informatiua / assimilatiua / personalis
aspera / lenis. quarum differentias non inten-
dimus prosequi. qz in li. Job per se patent.

¶ Ex predictis igitur breuiter recollige q̄ anima
per potentiam vegetabilem in plantis de sili-
bus similia producat / et producta in esse mul-
tiplicat et custodit. Itz que sunt necessaria ad
nutrimentum appetit / recipit / incorporat atqz
vnt et. Item que inconuenientia sunt abijcit
et excludit. Itē per generatiuā virtutem cui di-
seruit passiuua multiplicat speciem et ad esse p-
ducit. Itz p nutritiuam spēm multiplicatam
refouet atqz nutrit. Item per augmentatiuam
subiectum dilatando in debita quantitate pfi-
cit et producit. Item senio et temporis muta-
bilitate deficit / et tandem pereunte corpore ip-
sa pent. Hec d̄ aia vegetabili hic dicta sufficiat

¶ Anima autem sensibili quantū
ad potentiarum suarum differenti-
as aliqua pauca breuiter sunt di-

ceda. Nam virtus sensibilis infubtilissimis ce-
reb: i ventriculis sedem habet. ab ipso autem
cerebro per neruos et arterias per singulas p-
tes animalis se diffundentes motum et sensus
voluntariuz in singulis membris operat. Du-
plicem itaqz habet anima sensibilis potentia.
scz aprehensiuam et motiuam. aprehensiuam
vero diuiditur in sensum comunē siue interio-
rem et sensum particularem siue exteriore. Sen-
sus vero exteriore continet visum / auditum / gu-
stum / odoratum / et tactum. et iste sensus in su-
is organz pro ducatur taliter ad effectum. Qui-
dam nenu? qui athonomia dicitur obactis de-
scendit a cerebro ad oculos seu ad oculoꝝ pu-
pillas. et ramificatur in duas partes. et alius q̄
dam ad aures / tertius ad nares quartus ad li-
guam et palatum / quintus ramificatur ad or-
gana tactus per corpus totum. per istos itaqz
neruos spūs sensibilis vbiqz diffundit per cor-
pus et ipsius virtute totum sensibile et mobile
redditur. ex cuius spūs diffusionē per neruos
arterias et musculos tota corporis compago
ad motum habilis inuenitur.

¶ Sensus vero communis siue interio-
re diuidit in tres partes secundum
tres cerebri regiones. Nam in cere-
bro sūt tres cellule. s. anterior. in qua virtus
imaginatiua operat. que quidem ea que sensus ex-
trinsecus apprehendit interius ordinat et cōpo-
nit. vt dicit Jo. Est et media cellula. s. logi. in
qua rō sensibilis siue estimatiua virtus dominat
Est iterum tertia et postrema que est memoriati-
ua que ea que apprehensa sunt per imaginati-
onem siue rationem in thesauro memorię reti-
net et custodit.

¶ Sensus itaqz siue sensitiva virtus
que ab anima sensibili pcedit in
potentia qua anima de coloribus
et saporibus et alijs sensuū obiectis iudicat et
discernit. imaginatiua vero est virtus qua for-
mas prius a particularibus receptas quibus ab-
sentes apprehendimus. vt patet qm̄ motes au-
reos cogitam?. vt qm̄ ppter similitudinē alioꝝ
montium de monte pamafo somniamus. Est
autem estimatiua siue ratio sensibilis est secun-
dum quā in precauendis malis nobis vel in
delectabilibus consequendis prudentes sunt
homines et sagaces. et hec estimatiua nobis
communis est et brutis. vt pz in canibus et lu-
pis rōne tamen proprie loquendo non vtunt.
sed quadā forti et sollerti estimatiōe. Sed de
hoc alias. Memoratiua vero ē vis cōseruatiua
siue recordatiua per quam species rerum ne in
obliuionem veniant reponim? et reseruamus.

Unde quidā dixit. Memoria est archa siue a
sua rationis.

Virtus autem sensibilis motiua di
uiditur in naturalem vitalem et ani
males. Virtus autem naturalis est
motiua humorum in corpore animalis perve
nas. et hec hz sedem suam principaliter in epa
te eo q̄ ibi principaliter operetur. Virtus quoq̄
vitalis habet motum suum per arterias in qui
bus mouent spiritus a corde. p̄cedentes. Nam
hec virtus sedem suam hz in corde vnde oriū
tur arterie sicut ex epate venie nascuntur. rān. n.
caloris est cor q̄ nisi frigidus aere attracto ei
calor minigaretur vtiq̄ in semetipso suffocaret
p̄pter q̄ per arterias et pulmonē necesse est aer
em atrahere et eius incendiuq̄ minigare. Vir
tutis autem animalis motiua que principalit̄
sedem hz in ventriculis cerebri a quo oriuntur
somnes nervi mediante nucha / idest medula
spinali que est in spondilibus dorsi mouet oīa
membra. Primo enim mouet nervos muscu
los et lascertos. qui non mouent et alia mēbra
motu voluntano in omnem partem. Secūdu
vero q̄ mouet manus dicitur virtus operatiua
qm̄ vera q̄ se extendit ad pedes et mouet ad ā
bulandum dicitur vis progressibilis. eo q̄ fm̄
eam mouetur animalia motu progressiuo. Re
collige igitur breuiter anime sensibilis pprie
tates huic tractatui congerēs. Est igitur anima
sensibilis quedam spiritalis substantia / vege
tabili nobilior et dignior rationali vero longe
indignior et ignobilior. Nam eius esse et ope
ratio dependet a materia seu subiecto. cuius ē
p̄fectiua. vnde pereunte corpore perit eius esse
tia et operatio nec permanet a corpore separa
ta. q̄ diu tamen est in corpore nobiles hz ope
rationes. Est enim corporum animalium sensiti
uatiua. et in ipsis sensuū interiorū et exteriorū
scdm̄ organorum exigentiam complectiua. Itē
omniū membrorum scdm̄ omnem partem est mo
tius. Itē per singulas partes corporis est sue
virtutis distributiua vel diffusiuā. Itē secun
dum maiorem nobilitatem organorum et mē
brorum est nobilior actionū p̄ductiua. Itē
somnia et vigilie in actionibus est effectiua. Itē
virtute eius ad interiora reuocata in interiori
bus corporis forcius est actiua. Itē diffusa
per exteriores sensus et circa diuersa occupata
debilius in singulis operatur. quādo enī actu
aliter intenditur / in visu debilitatur / et remitti
tur in auditu. et sic de alijs. vnde dicitur. Sin
gulis intentus minor est a singula sensus. Itē
in extremis et nimis excellentibus eius virt̄ ob
unditur / sed in medijs delectatur. Itē eius

virtus et operatio impeditur quando p̄pter
opilationem meatuum et pororum in membris
spiritui sensibili via seu transitus denegatur.
vt in paralyticis epilepticis et in alijs p̄. Itē
ex nimio calore dissoluitur / et poros dilatante
virtus eius dissoluitur sicut ex nimia frigidita
te constringente ne se diffundat coartatur. Itē
ex odoriferis virt̄ animalis deperdita restaura
tur sicut ex fetidis corrumpitur et grauatur. Sz
hec de sensibili virtute iam sufficiant.

Nima vero rationalis siue vis in
a intellectiua idē est q̄ intellectus. vū
diuiditur secundum duos princa
pales actus. s. in intellectum speculatiuum et i
tellectum practicum. Intellectus enim specu
latiuus exercetur in contemplatione. Intellec
tus vero practicus in operatione et secundum
hanc radicem diuiditur vita actiua et contem
platiua. anima igitur rationalis perpetua et in
corruptibilis ac immortalis. propter q̄ et eius
principalis actus. s. intelligere nullatenus de
pendet a corpore. et ideo perfecte viuunt et intel
ligit a corpore separata. immo quādo plus se
corpori immerferit tanto tardius et imperfecti
us intelligit. et quanto magis a carnalibus ne
gibus amplius se subtrahit. tanto facilius et
darius apprehendit voco autem hic immersio
nem vel per fantastiam imaginationem / vel
per delectationem carnis / siue temporalium de
lectationem. vnde dicit grego. Homo sicut in
medio creatus est vt esset inferior angelo / supe
riorq̄ iumento. ita habet aliquid quod neces
se est conuenire cum summo et aliquid cum in
fimo. Imortalitatem quidem habet spirit̄
cum angelo. mortalitatem vero corporis cum iu
mento. anima igitur si ad deum per rationem
peruenit / illuminatur / melioratur / alpicatur.
si vero per affectiones ad creaturas conuertit̄
obscuratur / corrumpitur / et deteriorat̄. quāuis
enim anima in se considerata immortalis sit et
perpetua / passibilis tamen est ex colligatione
corporis cui est coniuncta. vnde aug. in li. de
anima et spū. Anime in corporibus viuentes per
dilectionem rerum sensibilium corporalibus
imaginibus afficiuntur a corporibus creūtes
in eisdem imaginibus tormenta patiunt̄. pro
pter ea enim corporibus passionibus ibidem
detineri possunt. q̄ hic mundate a corruptione
corporum nō fuerunt. Ex quo patet q̄ animā
quāuis in sui natura sit purissima / impunitatē
contrahit a carne que originaliter est corrupta.
sicut vinum vel alius quicumq̄ liquor ex vase
corrupto cōtrahit infectionem. et ideo exuta a
corpore quandoq̄ ex colligatione corporis secu

fordes defert. et ideo necesse est ut purgatur. si
 cur gemma de luto noniter est mūdāta. hęc autē
 omnia de dictis sunt accepta. **Recollige igitur**
 ex predictis q̄ anima rationalis inter omnes
 creaturas diuine imaginationis et similitudinis
 est expressius representatiua. et hoc quia triua
 est in potentia quāuis vnica sit et simplex in na
 tura. Item omnium rerum similitudinem est i
 se contentiua. et ideo anima dicitur omnium rerum
 similitudo. vt dicit aug⁹. Item semel crea
 ta in corpore vel extra corpus est in esse pēpē
 tuo p̄mansiua. Nam vt dicit cassio. nunquam
 ad diuinam imaginem diceretur creata si mor
 tis termino dauderetur. Item enelechia est cor
 poris organū p̄bificā. et ideo ipsius corporis i
 parte et in toto est perfectiua. Item ex natura si
 bi indita est naturaliter boni et mali veri et fal
 si diiudicatiua et libere electiua. Item secūdnz
 diuersas potentias formarum et specierum di
 uersarum rerum presentium et absentium est ap
 prebensiua. Nam res naturales per suas natu
 rales formas presentes vel absentes discernit
 res vero imateriales per sui presentiam comp
 bendit. vt dicit aug⁹. Item per reflexiones sui
 ipsius supra se est suis ipsius cognoscentiua. vt di
 cit p̄būs ⁊c. Nam videndo et intelligendo cog
 noscit se ⁊c. Item illuminationum et impres
 sionum diuersarum ad modum tabule est na
 turaliter receptiua. Item cum naturaliter in corp
 ori et corpore vniri appetat vnionis cū corpore na
 turaliter est edectiua. Item naturaliter est appe
 titiua boni et malicie fugatiua. quāuis enīz ex
 defectu liberi arbitrii quandoqz malum eligat
 nihilominus tamen malum et natura renūci
 at. vt dicit aug⁹. vnde anima vegetabilis ap
 petat esse. sensibilis appetit bene esse. rationa
 lis autē affectat optimū esse. et ideo nunq̄ quie
 scit nisi cum optimo coniungatur. locus enim
 aie rationalis est deus ad quem mouetur vt in
 eo quiescat. non per disfectionem sed potius
 per desiderium et amorem. Hęc sunt itaqz aie
 proprietates cū alijs supra positis q̄ iā sufficiāt.

Quā dicitur q̄ proprietatib⁹
aie in se et in suo corpore considerate
restat videre de ipsius virtutibus
 quibus potens est suas operationes in corpo
 re exercere. Hęc autem virtus est potentia aie ei
 essentialiter attributa ad suas peragendas in
 corpore actiones. Nam mediante hac virtute
 corpus viuificat. cor et artenas constringit con
 tinue et dilatat sensum et motum voluntariuz
 omni animato corpore administrat. vt dicit p̄stan.
 li. iij. Hęc itaqz est triplex naturalis / que est in
 epate. vitalis siue s̄c̄ ūa. is que est in corde. ani

malis que est in cerebro sedem habet. actio igitur
 virtutis naturalis in animalibus et in plantis
 cōmūnis est. generat / nutrit / et augmentat. Et
 idem dicit cōstan. Est autē generatio per hęc su
 mit substantie humoris vel rōnis seminalis in
 substantiam plantę vel animalis opatione nati
 re facta mutatio. et hęc virtus incipit opari a tē
 pore generationis vsqz ad p̄fectionem plantę
 vel animalis. huic autē generationi naturali
 due virtutes naturaliter subministrāt. s. immu
 tatiua / et informatiua. Nam virtus immutaci
 ua est illa que substantiam seminis trāsmutat
 et conuertit in substantiam singularē p̄tium plan
 te vel animalis. Et hęc virtus istam facit trāsmu
 tationem medianib⁹ quatuor qualitātib⁹ p̄i
 mis. s. calido / frigido / humido / et sicco. Nam p
 calidum et humidū opat substantiaz meliores
 vt carnem in animalibus. flores et medullam in
 arboribus. p̄ calidum et siccat opat radices
 in vegetabilibus / cor in animalibus per frigi
 dum et humidum opatur in plantarum folijs
 et animalium pilis. per frigidum et siccum opa
 tur in neruis et ossibus animalium. in trās et
 cornibus arborum et plantarum. Virtus ve
 ro secundaria. s. informatiua actioni nature in
 generationibus est necessaria. q̄ ordinat et di
 stinguat formam et speciem ipsi generato p̄ par
 tes singulas congruētes. Nam hęc virtus per
 foranda p̄forat / vacua concouat / aspera lenifi
 cat / et nimis lenia asperat / et vnicuiqz p̄ticle su
 perficiem perficit et figurat. De autem due vir
 tutes. s. immutatiua et informatiua nō diuini
 opantur nisi quousqz ipsa res generata vel ge
 nita vt animal aut plāta in esse nature comple
 atur. et ideo necesse fuit vt virtus nutritiua ad
 p̄seuationē generatiōis continue sequeretur.
 Est enim ipsius generatiue. virtutis adiutrix et
 ministra. quia in longitudinem / latitudinem /
 et profunditatem augmentat et extendit ipsius
 generatum. Pasciua quoqz virtus nutriti
 uam adiuvat et ei ministrat. quia cibum in ani
 malibus assumptum in membris solidat et assi
 milat. et quod dissolutum est ac deperditum vi
 caloris vel aliqua passione aens reparat et re
 staurat. et ideo natura mirabilis pasciuanam vir
 tutem nutritiue fecit adiutricem. et vniūqz sub
 lecti ministerio virtutis generatiue. Huic ergo
 pasciue virtuti quatuor virtutes particulares
 subministrant. s. appetitiua. que nutrimentum
 conueniens attrahit ipsis membris vt ad nu
 trimentum carnis attrahit temperamentū san
 guinis. ad nutrimentum cerebri et pulmonis /
 temperamentum flegmatis. et sic de alijs. Item
 ei comparat virtus digestiua que cōuenientiā

ab inconvencientibus in nutrimento separat et dividit purum ab impuro. Item virtus retentiva que s. purum nutrimento custodit. et quod iam actione nature extractum est singulis membris incorporat et assimilatur atque unit. Item virtus et pulsiva que superflua a membris trahit et nulla tenus assimilanda necessario expellit. et ideo sicut vis appetitiva operatur cum calido et sicco et digestiva cum calido et humido. et retentiva cum frigido et sicco/sic expulsiva cum frigido et humido operatur.

Item autem naturalem sequitur virtus vitalis que vivificat. cuius fundamentum sive proprium domicili- um est cor a quo procedit vita ad omnia membra vivificanda. Istius virtutis operationi cooperatur vis voluntarie motiva qua cor et artarie dilatantur et restringunt. Et dicitur hic dilatatio motus a cordis medio in omnes extremitates. sicut econverso contractio dicitur motus ab extremitatibus ad ipsum medium. sicut est in fabricorum folliculis videre. virtus ergo vitalis cor dilatando medietate pulmone ad cor aerem attrahit et a corde ad alia membra per arterias transmittit. Et ista virtus per virtutem dilatativam cordis et pressivam anhelitum in animali operatur. qui movet pectus motu continuo nervis tamen motus premitus et lacertis. Iste autem status sive anhelitus necessarius est ad caloris naturalis mitigationem et ad spiritus vitalis nutrimentum/necnon ad spiritus animalis generationem. Custodia enim caloris naturalis est frigiditatis aeris temperata attractus. et custodia vitalis ex cuius temperamento generatur spiritus animalis. et ideo ad vite conservationem nihil est magis necessarium quam anhelitus bene dispositus in omnibus et bene ordinatus. hec omnia habentia constant in penteg. Sine enim cibo et potu ad horam potest consistere animal. sine attractione vero aeris nec ad momentum potest animal in debita consistencia permanere. Corruptum tamen hic anhelitus sive aeris attractus multis modis. quo corrupto sequitur necessario destructio animalis. Primo ex cerebri mala dispositione. nam cerebro quocumque modo in suo officio impedito propter defectum influentie spirituum/deficit cordis dilatatio et debita contractio. unde sequitur necessario animalis suffocatio. ut patet in apoplexia et in aliis causis consimilibus. Item ideo accidit ex cordis lesione quam humorum ibi naturaliter existentium sit evacuatione et per consequens spirituum exinanitio. sic aeris attractio non habet locum. Item ideo accidit ex subita caloris naturalis ad interiora cordis repercussione. ut patet in timorosis et flegmaticis

qui aliquando deficiunt et sinecopizant. Item idem accidit in epatis infectione. Nam corruptio epatis generationem auferit puri sanguinis quo calor naturalis nutritur. quo ablato spiritus vitalis deficit et per consequens anhelitus particulariter vel universaliter impeditur. Item idem accidit ex pulmonis perforatione. ut patet in pituitosis in quibus ventus attractus per oculos poros evanescit et ad temperandum calorem cordis nullatenus satisfacit. Item idem accidit in omni et maxime interiori vacuitate corporis subita repletio. ut patet in submersis in aqua in quibus porus opilatus anhelitus interdudif. Item ex nimia aeris corruptione. ut patet in pestilenti et corrupto aere quando spiritus vitalis suum contrarium fugiens in interioribus cordis se includit et ex corrupto aere iam oppressus/ cor et alia corporis membra regere non sufficit/ immo deficiat in se et quasi subito evanescit. et tunc venit mors. Item ex humorum thoracis et pectoris infectiva corruptione. ut patet in leprosis. Item ex viarum canalium pulmonis obstructione. ut patet in astmaticis et anhelosis et in alijs. Item ex substantiali cordis corruptione. sicut ex motu alicuius venenosi reptilis cuius venenum ad cor penetrans naturalem calorem vincit et sic anhelitus viam interdudif. Item ex nimia calidi aeris rarefactione. sicut contingit ex baluconimis calido/vel sole ferventissimo poros nimis rarefaciente. et apperiente. unde fit nimia caloris naturalis exalatio. et sic non sufficit aer frigidus attractus ad caloris accidentalis mitigationem. et sic anhelitus impeditur. Item idem contingit in aere nimis frigido lacertos et pectoris nervos consistit. ut patet in dormientibus super nivem. Item quandoque contingit ex venae cordis que dicitur concava vena opilatione/qua opilata et interdusa denegatur transitus sive via sanguinis ab epate ad cor ad vitalis spiritus nutrimentum. unde calore intenso et humore subtracto animal suffocatur. quia non sufficit aer ad cor refrigerandum. Item simile accidit ex colere vel alterius humoris in subtilissimis venis cordis intensione. ut patet in acutis febribus in quibus deficit anhelitus. Item ex gutturis et aliorum meatuum exteriorum nimia et violenta constrictione. ut est videre in suspensis et suffocatis in quibus intercepto anhelitu cor subito incenditur et sic animal subito moritur. His et alijs multis modis vitalis virtus per defectum anhelitus impeditur. Ex virtute spirituali procedunt ira/pugna/indignatio/emulatio et consimiles passiones/que quidem surgunt in brutis

De anima

et motu spiritualis virtutis cum impetu et sine
discrétione sed in hominibus ordinande sunt
et regende sua certa anime ratione. Deinde spi-
rituali siue virtute vitali sufficiant.

Ims animalis sedem et loci ha-
bet in superiori parte hominis .s.
in cerebro. et hec est triplex .s. ordi-
natiua / sensitua et motiua. **O**rdinatiua per se
solum explet cerebrum nam in prima parte siue
in anteriori cellula ordinat fantasiã siue ima-
ginationem. in media cellula ordinat estimati-
uam et rationem et iterum in posteriori cellula
perficit memoriã et memoratiuam actionem.
Et virtus imaginatiua illud quod format et ima-
ginat transmittit ad iudicium rationis. ratio ve-
ro quod ab imaginatiua recipit et quasi iudex in-
dicat et diffinit et ad memoriã transmittit me-
moria ea que fuerit in intellectu posita recipit
et donet illa ad acum reducat / pseruat firmiter
et custodit. **S**ecunda virtus sensitua. sic habet
formam. Nam spūs animalis ab anterioribus
ventriculis cerebri mediantibus quibusdã ner-
uis qui sunt mollissimi progreditur ex quibus
sensus formatur. vnde quidam diriguntur cum
spūs animalis ad oculos vt ibi formetur visus
quidam ad nares vt formetur olfactus. et sic
alijs. **S**ensus igitur visus subtilior est cum sit
eius natura ignea. audiens sensus est acutus /
quod paucis aënis sonitus. deinde subtilior est ol-
factus / cum sit eius natura fumea deinde gustus
cum sit eius natura aquea postremo sensus ta-
ctus grossior est omnibus. quia natura sua cum
sit terrea in duris. .s. in ossibus et nervis / in aspe-
ris / lenibus frigidis / et calidis est necessaria.
Docum sensuum singuli habent sua officia. vt
immutari et informari a suis obiectis que sen-
tunt vt sua sensata intellectui representent.

Sensus igitur visus cum sit igneus
est simplicissimus / vnde et remou-
simo subito cõprehendit. **S**ensus
autem visus sic formatur. **I**n medio quippe
oculi (.s. in pupilla) est quidam humor purissi-
mus et lucidissimus / qui cristalloides a phi-
losophis est vocatus / eo quod more cristalli ad su-
scipiendas varias colorum formas subito co-
aptatur. **V**isus enim est sensus colorum figura-
rum et formarum et proprietatum exteriorum susce-
ptiuus et discretiuus. vnde ad visum capiendũ
sunt hec necessaria. .s. causa efficiens / organum
seu instrumentum cõueniens exteriori res cõope-
rans siue aer deferens / anime intentio / et motus
mediocritas. **C**ausa autem efficiens est virtus aë-
tis. **I**nstrumentũ est humor cristallinus in vno
quo oculo collocatus. clarus et rotundus. **C**larus

est / vt sua claritate spm per aerem et oculos irra-
diat. **R**otundus / vt minus sit passibilis. quia
forma rotunda in lateribus elisa angulos nõ
habet in quibus contineatur superfluitas psti-
tura lesionem. **E**xterior res cooperans est aer si-
ne quo mediante visus nõ potest p̄fici. vt enim
visus capiatur in quibusdam animalibus / acis
claritas erigitur. in quibusdã vero obscuritas.
in quibusdã nõ mediocritas. **N**ã in munlegis
exigit obscuritas. et in vespilionibus. et in quibus-
dã alijs volatilibus mediocritas. vt p̄ ea patebit.
Item attentio etiam anime est necessaria. vnde
cum circa rem aliquam inuestigandam alio se-
su est intenta oculus minus perfecte videt. quod
de re visa non iudicat. **I**tem necessarius est mo-
tus mediocritas. **S**i enim moueretur res visa et
multo impetu visus confunderetur. et ex motu
nimio et continuo dispergeretur vt patet in re
motu fracto apparente in aqua propter motum
aque velocem. sic etiam aliquod signum obli-
gum velociter motum apparet rotundum. **D**e
visu vere qualiter fiat fuerunt apud veteres
varie opiniones. **S**it autem secundum phi-
losophum (vt patet prima ex tertiõ p̄specti-
ue) simpliciter sensus visus. **U**nomodo per dire-
ctas lineas super quas venit species reuise ad
visum. **A**liomodo per super reflexas quando
primo sc̄ multiplicatur species a re ad specu-
lum et a speculo fit reflexio ad visum. **T**ertiõ
modo fit per lineas. que licet nõ sunt reflexe ab
aliquo sed diriguntur inter rem et visum non
tamen vadunt in cõcessu recto semper sed. aliquã
do diuertunt a via recta. quando. .s. mediũ mul-
tiplex interponitur. **E**t sunt ista mediã diuersa
nisi dyaphaneitatum. vt quando vnum est de-
sius et aliud rarius id est minus densum vel ra-
rum. **A**liquando enim occurrit medium alterius
nature sed frangitur radius siue species radio
sa nisi veniat super lineam cadentem perpendiculariter
super corpus planum ad angulos rectos. sup
corpus vero sphericum quando cadit in eius cẽ-
trum. **A**d visum autem primo modo dictũ de-
cem precipue eriguntur. sicut habetur ibidem.
Primũ est sanitas sine bonã dispositione organi
visus. **S**ecundũ est oppositio visibilis extra vi-
su quod visus talimodo viuendi non videt nisi re-
illam cuius partibus venit species super lineas
rectas cadentes in centrum circuli que omnes
linee duce a singulis partibus rei faciunt vnã
pyramidem cuius conus est in pupilla et ba-
sis in re visa. vt patet in hac figura
Tertiũ est distãtia p̄portõnabilis

Quartum est situs determinatus nō nimis ab
 are visuāli elongatus. qz illud quod multum
 elongatur ab are licet visui opponatur tamen
 distincte nō cognoscatur. Axis visualis est radi
 us ille siue linea que intelligitur duci a medio
 visus ad punctum rei vise directe ad oppositū
 i medio visus. vt patet hac figura.
 a enim 7 b sunt axes quando vi
 dens directe intuetur punctū. c quando vero i
 tuetur pūctum. d. tunc ille due. d. c. linee exiun
 tes ab oculis dicuntur axes. qz exēt immedia
 te ab oculi medio ad rem visam. Quintus est
 soliditas siue densitas rei vise. qz quod est om
 nino pūctum/nō videm?. vnde 7 aer non videt
 eo qd est in fine dyaphaneitatis 7 nō habet de
 sitatem vt dicit auctor scientie pspetue. **Se**
xtum est magnitudo debita rei visibilis. qz res
 potest esse ita parua q non videbitur i aliqua
 distātia. qz visus nō ē nisi p pyramidē ad oculū
 venientem que si fuerit valde parua/ occupa
 bit partem visus valde parua. sed visus nō
 sentit rem visibilem nisi quando pars sue sup
 ficiei immutata fuerit quantitate visibili. **Se**
ptimum est raras mediū interiacentis quoni
 am si medium fuerit densum/ impeditur mul
 tiplicatio speciei vt nō veniat debito modo 7
 de facti ad pupillam. **Octauum** est lux. quia
 species visibilis non immutat visum nisi cum
 luce. Nonnisi est tempus. quia visio fit in tem
 pore sicut pbatur in perfectua. quauis enim
 visibile subito ostendatur visui/ non tamen di
 scetue cognoscetur nec distincte/ nisi habita
 aliqua anime deliberatione que mora indigz
 7 tempore. 7 ideo attentio anime est etiam nec
 cessaria cū predictis. vt supra dictū ē. ppterca
 scāndum pbilosophum non solum venit spēs
 rei ad visum fm pyramidem visibiles. sed spe
 cies visus ad rem sup consimilem pyramidem
 extensam in eodem loco. Dicit enim aristo. in
 ix. 7. x. lib. de animalibus. qz nihil aliud est vi
 sum videre/ qd visus ercat ad rem visam. (**Et**
idem vult aug. li. i. super gen. 7 vi musice.) **A**
re autem visa nihil venit nisi spēs eius. neqz a
 visu ad rem venit aliud qd spēs eius. nihil enī
 exit de oculi substātia qz corrumperet/ sed exit
 ab oculo conns pyramidis 7 dilatatur eius ba
 sis super totam supstaem rei vise. Item pbat
 auctor pspetue in li. i. qz nihil videtur nisi per
 lucem orientem sup rem visam ab eadem vsqz
 ad oculum multiplicatam. vnde necessario ex
 igitur tertia pyramis. s. ipsius lucis. Et omnū
 istorum trium pyramidum conis sunt in oculo 7
 bases in re visas quando ergo visus habet spe
 cies venientes sup has tres pyramides tūc nā

fit species lucis 7 coloris per medium tunicae
 7 humorum oculi vsqz ad humores cristallinū
 et ibi incipit anima facere iudicium de re visa
 p speciem illam/ sed ibi nō completur immo
 ulterius multiplicatur species vsqz ad neruuz
 obitum siue concauum. qui later in superficie
 cerebri et ita est virtus visua in radice et subie
 cto primo principali et vno. **Aliter** enim vna
 res semper videretur duo propter duos oculos
 nisi continerentur ad vnum organum in quo
 sit vna vis fontalis derivata ad pupillas. hec
 omnia ostendit auctor pspetue. **Aliam** ratio
 nem visus ostendit et assignat constan. li. iij. c.
 xi. Dicit enim spiritum visibilem oculum et ae
 rem corpora esse dara que irradiatione quadā
 mutua sese inuicem irradiando immutant. **er**
enim qui est iuxta rem videndam ab eius pro
 prietatibus insutatur et sic imutatus oculo se
 offert a quo spiritus visibilis immutatur. **Nāz**
 ista virtus visua vsqz ad extremas partes pu
 pille se diffundens aere immutato adungitur
 et quasi vnum cum illo efficitur. et anime iudici
 o color mediante aere delatus anime iudicio
 representat. **Ver** enim ex varietate formarum si
 bi obiectarum facile immutatur. sicut videm?
 ex obiecto panni tubi ad solis radium vicinū
 aerem colorari. vnde non est mirum si oculum
 darum et dyaphanum sibi in mediate comun
 cum qualitate et forma consimili afficiat 7 im
 mutet. **Quantum** igitur ad presens sufficit o
 pusculum. breuiter recollige qd visus vel virtus
 visibilis ceteris sensibus est subtilior et viuac
 or. vnde a viuacitate visus nomen accepit (vt
 dicit fido.) **Item** in ceteris sensibus est di
 gnior. et ideo secundum situm aliis est superio
 or. **Item** cum in effectu tanquam quedā ignea
 vis alijs et potentior. qz alijs sensus propin
 quiora hic vero sua virtute remotissima comp
 bendit. sub angulo recto et pyramidali visa di
 iudicat et discernit fm nobiliozem naturam et
 dispositionem organi factiori modo inter vi
 denda distinguit. **Unde** dicit aristo. li. iij. qd vi
 sus bonus et actius erit ex humore temperato
 vnde et aues vnicorum vugulum sunt acuti vi
 sus. vt a quile. 7 hoc propter purum 7 subtilez
 humorem 7 temperatum in organo visus eri
 stentem. 7 tales aues a remotis 7 altissimis lo
 cis vident abum. etiaz tales aues altius se ele
 vant in aere qd alta volatia. aues vero in terra
 manentes non sunt tam acuti visus/ vnde de
 prope 7 non de longe videntent abum suum
Item idem li. iij. **Oculi** glauci non sunt acuti
 visus de die neqz nign de nocte. ppter pauca
 tatem autem humoris oculus glaucus mouet

motu maiori. unde et virtus visiva debilitat
 Nigri autem oculi mouentur minus propter mul-
 titudinem humoris. et lumen noctis est debili-
 us et humor in nocte est naturaliter grauis mo-
 tis. et ideo species visibiles interdudinar per
 humoris et impeditur. Item idem. visus se-
 num non est acutus. quoniam senum est cutis
 rugosa. ex quo patet quod ex bonitate organi vel
 debilitate debilitat vel fortificat vis videtur. vñ
 dicitur ibidem cum oculi animalium habeant
 cooperitorium et fuerit humor in pupilla mu-
 ndus et temperatus et cutis super pupillam te-
 nuis. tunc visus est acutus et videt a remotis.
 sed tamen non perfecte distinguit a remotis in-
 ter colores et differentias corporis. visus tamen
 calium aialium melior est visu eorum quorum
 humor in oculis est multus et non habent co-
 peritorium omnino. Nam propter continuam
 apertionem spiritus visibilis disgregatur et pu-
 pilla etiam de facili leditur et sic visus impe-
 ditur. In habentibus vero palpebras et co-
 opercula patet causa parua. Dicit etiam ibidem
 quod causa acuti visus in videndo a remotis est pro-
 pter situm oculi. vñ. nam oculus eminens est par-
 ui visus / et non videbit bene a remotis. sed ocu-
 lus profundus videt a remotis. nam motus ei
 non diuiditur nec consumitur / sed erit recte ab eis
 visus visibilis et vadit directe ad res visas. unde
 cum extra oculum non fuerit cooperaculum / necessa-
 rio debilitatur visus nec videbit a remotis / ni-
 si debilitat (huicque aristoteli. li. xi. et. xi. Et bec
 sufficiant que de visus proprietatibus generali-
 ter iam sunt dicta. nam alia patebunt infra vbi
 de natura et proprietate oculorum tractabitur.

¶ **V**irtus audibilis in aurium orga-
 nis sui sonitus effectum. Est enim
 audire sensus proprie sonorum pce-
 ptiuus. unde ad perficiendum auditum quanto
 ad minus sunt necessaria. scilicet causa efficiens / orga-
 num conueniens / anime intentio / de his confe-
 rens vel his intendens. Causa efficiens est vir-
 tus animalis audibilis. Organum siue instru-
 mentum conueniens est quoddam os petrosum
 siue cartilaginofum aurb? suppositum. quod
 quidem est coeca vñ sicum et tortuosum et durum
 Concauum est siquidem auditus organum. vt
 in sui concauitate spiritum et aerem contineat. Tortu-
 osum est ne stupor ex subita et vehemēt allu-
 sione natus spiritum audibilem ledat. et ideo orga-
 ni curuitate sonus temperate susceptus spiritum
 audibilem non reuerberat / sed percipit et delectat.
 Durum etiam est et sicum. vt sic in eo melior et
 fortior fiat aeris allisio. et sic sonitus maior fi-
 at. vt patet de temporibus / que melius resonant

stante borea vento. scilicet frigido et siccio / quam au-
 stra humido atque lento. vt dicit constantius et
 etiam aristoteli. Medium vero deferens passus
 est aer / qui aurius foramina subintrat et allidit
 Os petrosum quod est primum auditus instru-
 mentum. Est etiam necessaria anime intentio.
 quod quadiu sollicita est et intentia ad diuersa / mi-
 nus viget ad perficiendam virtutis audibilis ac-
 tionem. sicut videmus in multis vñ dicitur arcu-
 datis. quia fere nihil audiunt / cum mens ad sin-
 gula suam non habet attentionem. et ideo ni-
 hil percipit tunc auditu. Item autem auditus h-
 mo. duo nervi ab interiori parte cerebri exiētes i
 ossibus petrosi aurium ifigunt. per quos spiritus aia-
 lis ad ossa deferretur predicta / quibus exterior aer for-
 ma alicuius soni referretur ei in medietate perungit
 unde aer percussus ossa illa allidit. et spiritus i
 eis existens sine proprietate aens ibi existen-
 tis et nervos alidēns imutatur. Spiritus ve-
 ro sic imutans recurrit ad sua cellulas fa-
 talicam imutationem anime representat et sic
 auditus perficitur. patet igitur quod auditus ineri-
 to dicitur aereus eo quod per aerem percussum
 habet semper generari. inde est quod natura posu-
 it sensum auditus in medio rotundi capitis (vt
 dicit aristoteli. li. xi.) quia auditus circulariter et
 non directe sonum aeris percussus vñ dicitur appre-
 hendit. Dicit etiam sensus (sicut et ceteri) contri-
 statur. et quod corrumpitur in extremis et in medijs
 delectatur et saluatur. unde dicit ambrosius in episto-
 la Incolas regionis vbi dicitur nihil audiat
 esse penitus priuatos propter fragorem et strepi-
 tum horribilem quoniam idem fluvius de mo-
 tis precipitio currens incolarum auribus incau-
 tere consuevit. Dicit etiam (sicut et ceteri) mul-
 tis subiacet passionibus. quia quandoque to-
 rus aufertur et tunc surditas vocatur. et quan-
 doque minoratur. et tunc grauitas auditus no-
 minatur. quandoque autem cursum suum egre-
 ditur. Causa autem passionis quandoque est ex
 vicio cerebri siue ipsius nervi qui est vicia auditus
 et hoc quia opilatur vel quia a aliquo morbo of-
 ficiali aggrauatur. Item ex vicio ipsarum auri-
 um quod quandoque a diuersis humoribus corru-
 puntur. quandoque putredines in suis concaui-
 tibus coadunantur quandoque lapides vel
 alia que transitum aeris ad spiritum audibilem
 impediunt immittuntur. quandoque ex irritatione
 veniunt et corruptione nervi audibiles mole-
 stantur. quandoque autem ex aere corrupto cali-
 do vel frigido instrumenta auditus inficiunt
 et leduntur. quandoque autem ex grossa ventosi-
 tate in poris nervorum sensibilium interdusa
 via auditus impeditur vt patet in illis quibus

videretur q̄ audiant fistulas cornua aut campas/ ex quibus omnibus virtus auditiva leditur vel auferitur. sicut in tractatu aurium post dicitur.

Olfactus siue odoratus est sensus proprie odorum perceptiuus. ad quē pficiendum exigitur sp̄s animalis tanquam causa efficiens. necessarium autem ē organum expediens. s. narium perfecta dispositio/ in quibus sunt carnicule ad modū māmilarū dependentes que sunt ppria organa odoratus. et recipiunt sp̄m animaleū per quosdam nervos a cerebro descendētes. Nares enim nō sunt pprie instrumenta olfactus/ qz sunt cartilaginee/ et ideo insensibiles q̄d pater. qz eis abscis non priuatur animal odoratu. Similiter nos per fœda loca transeūtes si flatum represserimus subintrantē nares aerem fetidum non sentimus. et hoc est qz ille carnicule opilata quasi quodā motu volūtario sūt obstruete. Sunt etiam he carnicule concaue et spongiose. Ideo cōcaue/ vt in sua concaua porositate fumum a re odoraibili recipiant resolutum. Ideo etiam sunt spongiose/ vt in eis vigeat virtus attractiua/ et ideo necessaria est exterior aeris cooperatio/ vt. s. aer secūduz fumositates a re odoranda resolutam immutetur ac in ipsis carniculis in corporetur. Unde sic habz fieri odoratus. Spiritus animalis p̄ quosdam nervos q̄ dicuntur odorabiles ad predictas carniculas a cerebro transmittitur. Fumus autem corpis odoriferi resolutus/ aeri admiscetur qz cerebri ventriculi p̄ illas duas carniculas sibi attrahūt et in suam similitudinem mutant et cōuertunt. et sic per illam immutationē in spiritu animalis factam odoris discretio p̄creatur. Odoratus autem spectat ad fumosas naturas seu materiam/ qm̄ habet per eam fieri. Odor enim nihil aliud ē q̄ aerea siue fumosa substātia a corpore resoluta. hunc aerem fumosum seu vaporem sibi necessarium et amicabilem attrahit cerebrum sicut cor anbelitum et huius aeris attractione cerebrū tempatur et cōfortat. sicut calor ordis attractione anbelitus mitigatur. Vapor enim si fuerit maliciosus/ fetidus/ et corruptus sp̄m animaleū corrumpit/ et sepius pestiferos morbos generat et inducit. vnde olfactus in suo effectu sepius impeditur. Quandoqz propter malam cerebri complexionem. quandoqz propter humorum auidorum vel corruptorum in nervis odorabilibus nimiam repletionem. vt patet in patientibus fluxum narium seu catarrham. quandoqz propter paruam instrumentorum olfactus dispositionem. quando. s. minus dilata-

tantur vel nimium cōstringuntur. quandoqz propter supflantiam carnis super excrescētis opilationem. vt patz in poliposis. quandoqz propter apostematie siue cuiuscūqz humoris corrupti infectionem. quandoqz propter altius humoris calidi et sicca in sui corosionem. vt patet in cancro sis et hmoi. Et hic sensus propter sui subtilitatem quādo bene disponitur/ virtutem animalē confortat/ et a fumositate superflua euacuat. et cōtrario. quādo corruptus est aliquo casu vel infectus virtus animalis leditur/ et in suis actionibus impedit. Dicit etiam aristo. li. xij. qz sensus olfactus non est nisi per attractionē aeris in animali habente nasum qui est mēbrum in medio aliorum sensuum positum in anteriori parte capitis propter iuuamentū anbelitus. Dicit enim animal habens pulmonem/ habet nasū vel aliquid loco nasi. propter anbelitus iuuamentum. vnde patet qz organum olfactus non solum est in animalibus ad decentiam et decorem verum etiam ad pficiendam virtutem spiritus animalis/ et ad tribuēdum virtuti vitali in corde adiutorium et vigorem. Hec virtus. s. odorativa viger in quadrupedibus. Unde et solo odore discernunt inter herbas salubres et venenosas. et precipue in simijs que eque vt magis discernunt inter abos et abos/ per olfactum q̄ p̄ gustum. Deinde maxime viger in canibus illa virtus/ que solius odoris ducatur ad sentiendum animalium vestigia viuacitate olfactus infallibiliter deprehendunt. Viger enim in volatilibus precipue in vulturibus (que sūt ambros. in exame. et fido. li. xij. c. viij.) Ita sunt viuacis olfactus q̄ vltra maria cadauera sentiunt. In his ergo et alijs operationis nature cōditionibus admiranda est diuina sapientia q̄ per ista et consimilia nobis dat quodāmodo intelligere qualiter per ista sensata materialia ad intellectum eorum que sunt supra sensum paulatim cordis interiora ad intelligentiū spiritualium promouenda. et propterea de hoc simpliciter est in hoc opusculo mea intentio et finis meus.

Sensus est sensus proprie saporū perceptiuus. ad quem gustum sensibiliter pficienduz necessaria sūt illa causalia effectiua/ materialia et informatiua que et in alijs sensibus iam sunt dicta. Naz virtus animalis est causa efficiens. causa materialis et instrumentalis est lingua propria cū suis attinentijs spiritum animaleū ad perfectionē virtus gustabilis perficiens.] Que quidem lingua secūduz sue substātie complexionem est concaua/ porosa/ humida/ et insipida. Lon-

caua quidem est vt sui concauitate humorosi-
tatem rei gustabilis resolutam in se suscipiat.
Porosa vt quod esset grossum vel subtile de
re gustada ad neruos lingue libere subintrare
et vt virtus attractiua ad perficienda eadem
plus vigeret. Humida quidem est vt coopera-
retur ad acceptorum dissolutionem. vt si aliq̄
ficca ⁊ dura forsitan lingue vel palato applica-
rentur/humiditate lingue ad digestionem sine
qualēcumq̄ resolutionem facilius aptarentur.

Est etiam ⁊ insipida. vt esset cuiuslibet rei
⁊ saporis facilius receptiua. sicut ⁊ aqua. que
si determinatum saporis haberet/alterius qua-
litatem p̄cipere non valeret. Fit autem gustus
hoc modo. dno nervi in medio lingue insigni-
tur qui postmodum in multos ramos in ex-
tremitatibus lateralibus lingue dispergunt/ ⁊
per eos spūs aialis ad linguam defertur.

Cum ergo res gustanda subintrat linguas vt
poros neruorum/spūs animalis existens ibi im-
mutatur secundū eius pprietates quas postea
anime iudicio representat. Gustus ergo tanto
olfactu grossior est/ quanto fumus aqua subti-
lior inuenitur. qz odoratus natura est fumosa/
gustus autē sensibilitas humectatio est aquosa
vt dicit constan. Hic sensus putilis est ad indi-
uidui conseruationem. gustu enim corrupto
vel ablato vis nutritiua deficit/ ⁊ sic substātia
animalis paulatim perit. Gustus autē corrum-
pitur/ quando sua instrumenta ledunt/ vel quā-
do corrupti humores in ipsis dominantur. ⁊
hoc fit quando nō saporanda sentit. vel quādo
saporanda sub ppria qualitate nō apprebē-
dit. et hoc accidit quando singularis humor in
lingue substātia dominantur. (verbi gratia/ si
predominatur colera tūbea. omnia sentit ama-
ra. ⁊ si falsum flegma/ sentit falsa. ⁊ sic de alijs
vt patet in febricitantibus in quibus dñum
corruptis humoris gustum inficit ⁊ corrumpit.
Immutatur etiam quādo ledit p maliciam rei
que gustatur. vt patet in aloē ⁊ in alijs nimis
amans quorū honore gustus asperatur. Dele-
ctatur autē gustus in dulcibus ppter illam q̄
habet cum dulcedine assimilationē. quia dul-
redo que fundatur super calidum ⁊ humidum
similis est omnibus mēbris/ que dulcibus ma-
ximè nutriuntur. dulcia enim multi sunt nutriti-
u ⁊ de facili mēbris assimilantur. sicut dicit
Isaac in dietis.

Tactus est sensus specierū tangibi-
lium perceptiuus. Nam virtute ta-
ctus anima apprebendit/ calidum.
⁊ humidum/ frigidum ⁊ siccum. molle ⁊ durū
lene ⁊ asperum. (vel fm quic.) Tactus est vis

ordinata in neruis totius corporis ad comp/ h-
endendum quod tangit. hic autem sensus li-
cer fit in omnibus partibus corporis p̄ncipa-
liter tamen viger in molis manuum ⁊ plantis
quas natura temperata ista composuit ratione
vt. s. calida ⁊ frigida facilius p̄sentirent. Sūt
autem hee partes concane/ neruose/ ⁊ tempera-
te. ideo autem concane vt tangenda melius p-
cipiantur ⁊ tenenda melius ⁊ fortius teneant
Neruose vt ibi vigeat sensibilitas quia omne
neruosum est sensibile. Temperate/ vt a quali-
bet re temperata facilius immutentur. Obiectū
itaq̄ siue sensatū tactus dici pōt cōpositio pri-
marum qualitatum ⁊ quedā convenientia ad
illas. vt asperum/ lene/ durum molle. In hor-
extremis sensus tactus leditur vt p̄z in nimis
calido ⁊ nimis frigido. In medijs vero dele-
ctatur. vt in tepido. Ad istum autem sensum p-
ficiendum exiguntur ista. s. causa efficiēs ⁊ hec
deriuatio est spūs animalis ad organa tactus
Item instrumentū quod conueniens est ⁊ hoc
est duplex. s. nervi de cerebro egredientes singu-
lis mēbris animalē spm deferentes. Scā-
darium vero instrumentum est caro in qua ner-
ui immolati sūt ⁊ insiti/ p quos virtus tangibi-
lis operatur. nam ip̄is medijs p̄ p̄s rei tā-
gibilis anime iudicio deportatur. Item tertium
exigitur fm exteriorū cooperationem que neces-
saria est vt res tangenda/ organo tactus appro-
pinquat. ex cui⁹ appropinquatione spūs aia-
lis in carne ⁊ neruis existēs immutetur. ⁊ imu-
tatus pprietate rei tacte anime representet. et
sic sensus iste i actōe fit cōplete. vt dicit constā.
Hoc autem pprium est sensus tactus q̄ omēs
alij sensus habent singulare mēbrū ⁊ organū
num sue actioni specialiter deputatū. Solutus
autem tactus est generaliter in mēbris oibus
exceptis pilis ⁊ crinib⁹ ⁊ pedum ac manū vn-
guibus in quib⁹ nō est neruus/ ⁊ p consequēs
neq̄ sensus. p̄ oibus alijs magis ē terrestris ac
q̄ grossus. ⁊ ideo aspera ⁊ dura ⁊ ceteras hu-
iusmodi terrestres passiones sensibus alijs/ si-
militudinis gratia p̄fectus comprehendit.

Hic sensus quāuis alijs sensibus ratione ob-
iectoz vidiatur grossior esse subiecto tñ plus a-
lijs iudicatur esse vtilior qz quāuis alijs sensus
possint aliquo modo esse sine tactu. tñ bene ⁊ cō-
plete eē sine tactu est impossibile (vt dicit p̄s
vii generalior est tactus ceteris tñ qz p oēs p-
riculas corporis diffunditur. tamen qz alijs se-
sibus cooperatur/ precipue gustui/ hic. n. duo se-
sus. s. gustus ⁊ tactus sunt magis conuui cū
ipso corde ⁊ ideo sunt magis de esse animalis
⁊ suis sensatis iudicāt expressius ⁊ obiectis

Omne enim membrum habet neruum vnus
vel duos quibus sensus tactus et motus volū
tarius perficitur et completur (sicut in anatho
mia constantini inuenitur.) Zeditur autem iste
sensus tactus quādoq; sicut superior res. quā
doq; aures et toro aufertur/vbi sensus et motus
voluntarius penitus amittuntur. vt commentū i
membris palatiis et contractis. Item quādo
q; minoratur sicut quādo aliquod membrum
obdormire dicitur quādo. s. ppter aliquā opi
lationem vel mēbrī contractionē spūs sensibi
lis libere p membrum transire non permittitur
Zeditur etiam a mala cerebri complexione. vt
patet in epilepticis/qui hora accessionis etiaz
tactum ignis non aduertunt. Sepe etiam pati
tur ab extrinseca aeris immutatione. vt in digi
tis nimio frigore constrictis/in quibus motus
voluntarius impeditur. vnde vnus alium con
stringere nō potest. Item quandoq; ex ptiū
corporis incisione. nam membrum a corpore
precasum nihil omnino sentit etiam si precaus
fuerit penitē vel combustum. Item mēbrū
etiam manens in corpore si fuerit aliquo casu
mortuum vel putrefactum/sensu tangibili oi
no priuatus est. tan to enim sensus tactus gra
uius patitur/quanto pfundius in neruis sen
sibilibus vulneratur. Item cum dolor/sensus
fit rei nociue contingens ex partium disconti
nuatione/res inferens dolorem membro maxi
me ledit tactū/et maximā infert corpi passionē
et grauē effiat imutationē. nā oē sensatū imma
tionē facit i organo sensitiui sui (vt dicit phs.)
Item plures immutationes faciūt sensata ta
ctus q̄ aliorū sensuū. Grossior enim est et ma
terialior ceteris sensibus/et ideo fortius retinē
impressionē cōuenientes vel incōuenientes.
Item q̄ tactus est sensus vniuersalis adberē
singulis ptiibus animalis. ad vniuersalem de
structionem tactus/destruitur subiectum totū
animalis. Non sic est de alijs sensibus. Destru
cto enim sensu virūs/alie virtutes animalis p
pter hoc nō destruntur imo quādoq; in suis ac
tionibus fortius intendunt. s. destructo tactu
destruitur omnis sensus. vnde patet q̄ sensus ta
ctus est subiectum omnium aliorum sensuum
et fundamentum. Item cum quatuor sen
sus alij singuli singularem et ppriam sensatū
habent et obiectum. s. q̄ sic cadit in vno sensu
q̄ non in alio. sicut color in visu/sapo: i gustu
et c. Solus tactus est qui in omnibus alijs or
ganis sensuum suas imprimat passiones. Est
enim commune omnibus sensibus q̄ propria
habent obiecta et sensata. in quibus non erāt
nisi. casu ppter quedā enī accidentia cōtingit

sensum particularem errare (vt q̄ dicit Aristo.)
huiusmodi sepe faciunt fantasiam mentiri. vt
patet in visu qui iudicat stellam magnam esse
paruam ppter magnam distantiam sicut. et gu
stus qui dicit amarum dulce et e conuerso ppter
palati infectionem. et sic de alijs contingit. Cō
mune igitur est et generale q̄ omnes sensus pri
culares exteriores a cōmuni sensu interiori tan
quam linee quedam a centro particulariter ex
eunt. et secūdum varias eorum passiones orga
na sensitiua perficiunt et suorum sensorū for
mas p similitudines ad sensum cōmune sin
gulariter reducunt. quo mediante de singulo
rum pprietatibus et differentijs (quantum eo
rum actioni congruit) iudicant et discernunt.
Et hec dicta de pprietatibus virtutum et sen
suum iam sufficienter.

Sicut ad regimen nature exiguntur
sensus et virtutes/ita ad perfectio
nem eiusdem exiguntur necessario
spūs quidam quorum beneficio et motu conti
nuo tam sensus q̄ virtutes in animalibus mo
derantur/vt suas peragant actiones. Dicitur
autem spūs prout hic sumitur quedam substā
tia subtilis aerea virtutes corporis exercās ad
suas pagendas actiones. Vel sicut dicit in li
bro de differentia spūs et anime. Spiritus est
quoddam corpus subtile vi caloris generatur
et in humano corpore per venas corpus viuifi
cans/et p artenas pulsabiles ambelium vitā
atq; pulsū animalibus administrans/sensū
et motum voluntariū mediātibz neruis et
musculis operans in corporibus animatis.

Hic spūs secūdum medicos sic habet genera
n. dum per calorem agentem in sanguinem in
epate fortis fit ebullitio/sumus quidam resol
uitur qui ex vena epatis subtiliatur et depura
tus/in quandam subtilem et spūalem substā
tiam siue aeream naturam cōmutatur/qui spi
ritus naturalis dicitur/eo q̄ sua potestate na
turaliter sanguinem subtiliat/et leuitate sua ip
sum ad singula membra impellit et agit. et iō
iste spūs est virtus naturalis ppter regitiū
(vt dicit cōstan.) Dicitur idem spūs p venas quas
dam ad cor mittit/vbi per collisiones et motū
partium cordis ad inuicem magis depuratur
et in naturā subtiliorem pueritur/ et tunc spūs
vitalis a phisicis nūcipatur/eo q̄ a corde p ar
tenas ad totū corpus mēbra se diffundit/et
spūalem virtutē augmētatur eius opatiōes re
caficat et custodit. Nam quedā arteria a sinistro
cordis ventriculo exiens in suo ortu mox in du
os diuiditur ramos quorum vnus tendit ad
inferiora in plurimos diuisus ramos.

De anima

quibus mediābus spūs vitalis ad omnia inferiora mēbra viuificanda in corpe deponat. Alter vero ramus tendens ad superiora diuiditur iterum in tres ramos. quorum dexter ad dextrum brachium / sinister ad sinistrum equaliter se diffūdit in arterijs sic diuersimode bifurcatis transfundit spūs vitalis per totum corp⁹ ⁊ vitalem in arterijs pulsum operatur. **A**liud vero ramus ad cerebrum se extendit ⁊ superiores partes viuificans vitalem spiritum in omnibus partibus circumfundit. Idem vero spiritus ad ventriculos cerebri vltimus penetrans ibidem plus dirigitur ⁊ subtiliatur in essentiam animalis spiritus qui subtilior est ceteris transmutata. **I**ste igitur spūs animalis in anteriori ventriculo cerebri generatur ⁊ particulariter diffunditur per organa sentiendi / nihil omnino tamen pars remanet in eisdem ventriculis. vt sensus communis ⁊ imaginatiua virtus perficiatur. Deinde transit ad medium ventriculum. scilicet ad cellulam logicam ad perficiendum intellectum / foamato autē intellectu transit ad puppim sine ad cellulam memoriale impressiones in alijs cellulis factas secum deferens. vt in thesauro memorie reponant. a puppi vero / idest a posteriori parte capitis / idest cerebri per medullam spine dorsali / que a phisicis nebra dicitur penetrat ad nervos motiuos. vt sic motus voluntarius in omnibus partibus corporis inferioris generetur. **U**nus igitur ⁊ idē spiritus corporis subtilis tamen ⁊ aeris propter diuersa officia in diuersis membris diuersis hominibus est vocatus. **N**am spiritus naturalis est in epate. spiritus vero vitalis in corde. sed spiritus dicitur animalis put in capite operatur. **N**unc quidem spiritum non debemus credere humanam animam sine rationalem animam / sed potius (vt dicit aug⁹.) **E**iusdem vehiculum ⁊ proprium instrumentum mediante enim tali spū anima corpori iungitur / ⁊ sine talis spūs ministerio nulla anime actio perfecte in corpore exerceret. **U**nde istis spiritibus lesis ⁊ in suis effectibus qualitercumq; impeditis / resoluta corporis ⁊ anime harmonia rationalis spiritus in cunctis suis operationibus in corpore impeditur. vt patet in maniacis ⁊ freneticis ⁊ in alijs in quibus vsus rationis sepius nō habet locum. ⁊ hoc est quia peditōrum spirituum humore vel vulnere leditur instrumentum. **I**stis igitur spiritibus confortatis / anima confortatur. ⁊ istis debilitatis vel deficientibus / ipsa anima quo ad regimen corporis deficit / vel in suis actibus minoratur. vt plane ostendit constan. **E**t hec de istis spiritibus

bus sufficiat quantum ad partem priorem tractandi. **U**n pulsus spiritus vitalis sic effectus / restat vt de pulsibus ⁊ corporis proprietatibus aliqua dicamus.

Est itaq; pulsus sive diastolem ⁊ sive systolem idest sive dilationem ⁊ constrictionem cordis ⁊ articularum motus. **U**n igitur cor in continuo motu existens a centro vsq; ad circumferentiam in sanguinis a caloris motu ac in pulsu spūs vitalis continue moueatur ex tali motu vsq; ad sui extremitates dilatatur. quando vero e conuerso ab extremitatibus ad centrum mouetur / constringitur. **C**ordis igitur dilatatio ad frigidum aerem attrahendum et constrictio ad aerem furiosum expellendum / sunt causa pulsus. **A**d hoc autem necessarius est pulsus vt dispositio spūalis virtutis intelligatur / ⁊ eius operatio cognoscat. **D**icitur itaq; pulsus a corde incipit ⁊ per artenas ad extremitates corporis se diffundit / vnde consistentiam cordis ⁊ eius actionem ostendit. **S**olet autem a medijs non in oib; partibus corporis / sed in brachialibus partibus motus pulsus communiter inueniri quoniam in quibusdam non posset bene discerni propter earum a centro cordis elongationem. **I**n quibusdam autem propter cordis regentis occultationem. **I**n quibusdam autem propter ossium constrictionem. ⁊ ideo antiqui sapientes ad discernendum pulsum artenas brachij elegerunt. ⁊ hoc siquidem fuit facilius / vtilius ⁊ honestius. facilius quia carnosae partes artenas non occultant. vtilius quia brachiales artene cordi magis approximant. honestius / quia nec egro / nec medico aliquam verecundiam generat seu ministrant. indecens enim esset ⁊ verumcundum occulta membra corporis denudare. **D**iscernuntur autem pulsus per optime per digitorum appositionem super locum pulsantem.

Quod fieri consuevit cum mediocri pressione aliter in forti / aliter in debili. quia in forti ⁊ carnoso fortius / in debili ⁊ canibus diuudato remissius ⁊ leuiori pressione fieri consuevit. **A**d hoc sciendum est vt dicit constantius quod multe sunt pulsuum diuersitates / que tamē ad decem referuntur vel reducuntur. **P**rimus attenditur secundum dimensionis quantitatem. **E**t hic est triplex. magnus / quando per latum / longum ⁊ profundum arterie se diffundit. **E**t prouenit iste pulsus fortis ⁊ grossus ex fortitudine spiritus quo dilatatur pulsus. ⁊ est pulsus ex nimio calore qui indiget in frigidatione et ex mollitie membri obediētis dilatatione. **D**icitur ⁊ parvus / occultus ⁊ stricus quando ad centrum redit ⁊ hoc fit ex defectu virtutis ⁊ prauitate caloris

Dicitur et medicis equalis et tempatis quando nec centro nec extremitatibus est vicinus.

Hec medicitas ex magno et parvo procedit.

Item consideratur secundum tempus motuum. et sic dicitur velocitatis / tardus / et medius. Velocitatis quod pro temporis intervallo sepius movetur. et hoc contingit ex forti calore et virtute. Tardus quod magnum continet temporis intervallo vel spacium ad sui motus complementum. et hoc accidit ex defectu caloris et virtutis minoracione. medius inter hos laudabilis est habendus. Tertio consideratur pulsus secundum tenorem virtutis. et secundum hoc est fortis / debilis / et medius. Fortis est quando quadam virtute a se videtur repellere digitum tangentis. et hoc accidit ex fortitudine virtutis et molliate organi facili ad remouendum. Debilis est quando debiliter digitum percutit. et hoc est ex imbecillitate virtutis / et duritie organi inobediens. Medius ab utroque temperatur. Quarto attenditur secundum consistenciam organi. et tunc dicitur durus / mollis / et medius. Durus est quando cum quadam asperitate et duricia resistere videtur. et hoc puenit ex vasorum suorum siccitate. Mollis est quando digitum cum magna suavitate sentit ita videatur ab eis pernetri. et hoc puenit ex humiditate. Medius inter hos duos est tempatis. Quinto indicitur secundum plenum vacuum / et medium. Plenus est qui quadam humiditate redudare videtur et hoc puenit ex nimia sanguinis et spiritus repletionem. Vacuus autem est quando apparet inflatus. sed cum tangitur / quasi vacuus digitis perforatur. Medius ab his est temperatus.

Sexto indicatur pulsus secundum qualitatem arteriam. et dividitur in calidum / frigidum / et medium. Calidus est cum digitorum extremitates sentit calidam arteriarum substantiam. et hoc puenit ex materia intra habitam. scilicet ex spiritu / et calore. id est calido sanguine. Frigidus e contrario est intelligendus.

Medius vero ab his duobus temperatur. Secundo indicat ex opere quietis. et hec dividitur in spissum / rarum / et medium. Spissus est qui sua dilatatione digitorum extremitates sepe percutit et subito recedit. et hoc accidit ex fortitudine caloris et defectu virtutis. fortitudo enim caloris remedium querit refrigeracionis. defectu vero virtutis cum non valeat semel bis vel teri appetendo laborat. Rarus vero e contrario et ex contraria causa puenit. scilicet ex tarditate caloris / et ex fortitudine virtutis. Medius inter hos erit temperatus. De septem pulsibus sensu sunt notabiles et ad discernendum ceteris faciliores. Alii vero tres pulsus quorum primus dividitur in pondus laudabile / et non laudabile. Secundu qui dividitur

in concordem / et in non equalem. Tertius qui secundum percussione maiorem vel minorem dividitur in ordinatum / et non ordinatum tamē vir valentia penitissimis medicis deprehenditur. et ideo de eis ad presens superscedendum est. Si quis tamen eos scire voluerit. in vij. li. pandeg. constant. c. iij. de quo hec extraximus inueniet determinata sufficientissime omnia et expressa sibi et pulsus capulante marcellino / seruiuo / verniculuso formidante / estuante / et tremente diffusus dispuratur. de quibus nihil ad presens. tum propter difficultatem. tum etiam propter singularium pulsum in multipliciorem. tum etiam quod presenti opusculo multum necessaria non videntur.

Triatur autem pulsus propter multitudine. Primo propter sexus discrecionem. nam in masculis qui validiores sunt nature et fortiores / fortior est pulsus quam in feminis que sunt nature magis debiles. et hoc est quod natura sepe iterum dicitur supplere in feminis quod per fortorem pulsum semel in masculis operatur. Item variatur pulsus per completorem quia si fuerit calida / facit pulsum fortiore maiorem vel velociorem. si vero frigida / facit paruum debile atque tardum. si autem humida molle reddit et spissum si siccum / asperum atque durum.

Item diversificatur propter variam corporis dispositionem. quod in macilentis generaliter est pulsus fortior et vivacior quam in crassis. et hoc forte propter immorem arterie per molem carneam occultationem vel propter maiorem caloris naturalis qui abundat in macilentis intensione qui quidem calor pulsum efficit fortorem. Item propter etatis diversitatem. quia pueri habent et velociorem pulsum ad immiti caloris refrigeracionem. quia in talibus plus abundat Nam velocitatem facit magnitudo caloris. et debilitas virtutis que ad attrahendum frigidum aerem semel non sufficit ut supra dictum est. Iuvenes vero propter abundantem in eis virtutem pulsum habent fortem et velocem.

Senes vero e contrario paruum et tardum debilem / et rarum. et hoc quia eorum completio appropinquat frigiditati. unde non est necesse multum attrahere aerem frigidum causa refrigeracionis. Alii autem etates his affines secundum eam cui magis approximant pulsum similiores sunt habentes. et hec etiam in masculis quam in feminis. Item propter temperacionem frigidam et calidam pulsum facit fortem. similiter et autumnus. Omne enim temperamentum virtuti naturali adhibet incrementum.

Estas vero qui calidissima est debilem pulsus
 reddit et paruum, propter nimiam pectoris vel poro-
 rum dilatationem, propter quam euanescit vis
 et debilitatur, et ideo pulsus debilitati non suffi-
 cit ut magnus efficiat. Hyems autem quia fri-
 gida est facit pulsus tardum, sed tamen mul-
 tum fortem, tarditas autem hec, puenit et hoc
 quod non oportet multum refrigerari, fortis autem
 est quia calor naturalis ad interiora refugit cor-
 poris, unde virtus et pulsus confortatur quando
 non excedit, calor vero estivalis vniuersim dissol-
 uit. Item propter diuersorum climatum et
 regionum inhabitationem, quia in calida regi-
 one habitantes ut in ethiopia pulsus habet
 velocem quasi estiuum. In habitates vero in frigida
 pulsus habet sicut hiemali. In habitates vero sub
 linea equinoctiali pulsus habet medietatem
 sicut in tempore vernali et autumnali. Simili-
 ter aer calidus frigidus et siccus siue temperatus
 pulsus variat et immutat. Item propter imp-
 gnationem, nam pregnantes in pulsu sunt mu-
 tabiles, quia a principio usque ad septimum me-
 sem pulsus habent fortem spissum et velocem
 quia calor fetus calorem augmentat natura-
 lem, et vires mulieris usque ad hoc tempus sunt
 mediciores et fetus adhuc paruus, unde parus
 nutrimenti abstrahit ab eorum corporibus, et
 ideo est pulsus adhuc temperatus. In septimo
 vero mense fetus maioratur, et ideo maius nu-
 trimentum requiritur, unde et natura grauat
 et per consequens pulsus debilitatur. Item pro-
 pter somni et vigiliarum alterationem, quia tem-
 pore somni parus esse solet et tardus sed post
 somnum fit fortis et magnus quia tunc calor
 naturalis confortatur, veruntamen si somnus
 nimis prolongetur, pulsus rarefcit et debilitat
 Item si quis a sono excitetur subito natura vel ma-
 teria discedit et pulsus velox/spissus tremens et
 inordinatus subito inuenitur, sed cum quiescit
 iterum reuertitur in pristinum statum. Item pro-
 pter laborem et corporis exercitationem que si
 fuerit temperata pulsus facit magnum/ fortem
 velocem/et spissum quia calor naturalis post
 huiusmodi exercitatur. Si vero exercitium exi-
 uent temperamentum accidit e contra pulsus
 parus/durus/tardus/et rarus, quia in sicla-
 borantibus virtus deficit et calor naturalis
 dissoluitur et pulsus per consequens minoratur
 Item propter balneorum assuefactionem, nam
 in aqua calida balneantes tempore pulsus ha-
 bent fortem magnum/et spissum, et hoc propter na-
 ture confortationem/et propter superfluitatem hu-
 midarum consumptionem, sed in nimis modis
 abus in aqua pulsus efficitur debilis/remans

tamen si curpius velocitas et spissitudo. Si
 militer balneantes in aqua frigida tempore pul-
 sum habent fortem/et velocem, et hoc contingit
 propter caloris naturalis coadunationem et co-
 fortationem virtutis puenientis ex temperamento
 exterioris infrigidationis, sed nimia mora in
 tali balneo pulsus debilitat et virtutes, et hoc co-
 tingit in macilentis plus quam in crassis propter fri-
 giditatem ad interiora nimis subito et quasi si-
 ne obstaculo penetrantem/et quasi siue precor-
 dia plus debito constringentem. Item propter
 cibi et potus variam sumptionem, abus enim
 superfluus et indigestus pulsus debilitat, mod-
 eratus vero digestus ac per membra dispersus
 vel diffusus excitata virtute pulsus augmetat
 Similiter et potus moderatus et digestus pul-
 sum facit fortem/magnum/et velocem, potus au-
 tem calidus pulsus facit velocem/et spissum/
 frigiditas autem rarus et tardum.

Item propter passionum anime variationem,
 nam ita facit pulsus et inducit velocem/forte
 spissum, letitia medietatem, timor similiter pul-
 sum efficit velocem/et inordinatum/et tremen-
 tem, similiter et dolor, et sic de alijs contingit.

De autem dicta de anime et potentiarum ei-
 proprietatibus/virtutibus/et effectibus quantu
 spectat ad hoc opusculum iam sufficienter, Nunc
 autem de proprietatibus humani corporis ac-
 ius anima actus est et perfectio adiuuante dei
 gratia aliqua sunt dicenda.

Finis Liber Tertius

De qualitatibus et humoribus humani corporis

Ziber quartus Incipit.

De humani

itaque corporis et partium eius proprietatibus tractatur/ ab elementis et humoribus et quibus constat corpus/ et

primus inchoandum.

Quatuor sunt itaque elementa et elementares qualitates ex quibus constituitur omne corpus aiatum materialiter/

principale corpus humanum. quod inter omnia elementa est nobilissimum/ et nobilissime inter omnia composita elementa ordinatum. ut puta proprium animalis organum ipsius operationibus tam naturalibus quam voluntariis deputatum. Et itaque corpus hominis compositum ex quatuor elementis. scilicet terra/aqua/aere/igne. quorum quodlibet habet proprias qualitates. Sunt autem quatuor prime et principales. scilicet caliditas et frigiditas. siccitas et humiditas/ que dicuntur prime quia primo labuntur ab elementis in elementa. Dicuntur etiam principales. quia ab eis omnes secundarij effectus oriuntur. Harum qualitatum due sunt actiue. scilicet caliditas et frigiditas. Alie vero due. scilicet siccitas et humiditas sunt passiue. unde ab istarum qualitatum prevalencia et diuersio dicuntur elementa actiua vel passiua. Dicuntur autem prime due principaliter actiue/ non quia ille tantum agant. quia passiue similiter agunt. nulla enim qualitas est ociosa in corpore. sed ideo dicuntur be actiue. quia per actiones earum alie habent induci vel seruari. Nam caliditas quoque humiditate quandoque siccitate inducit et custodit. ut potest videri in carne falsa. calor enim solis terrestris partes dissoluit et aquosas et aereas. et sic relaxando/ molliciendo/ a calore inducit humiditas. Siccitatem autem inducit/ quia calor agens in humiditate primo eam dissoluit et dissolutam consumit. et siccitas que est lima caloris inducit et etiam seruat. Caliditas igitur est elementaris qualitas summe actiua. quod patet per eius effectum. dum enim agit in rebus aliquid primo eius pres dissoluit. quibus dissoluis/ res debilior efficit/ que per partium coherentiam fortior fuerat. et ideo actio rei agentis nimis resistit. Item caliditas est omnium generabilium artifex et causa generationis

totius principaliter effectiua. Est autem duplex caliditas. scilicet solaris siue celestis. scilicet generans. et best saluatiua et generatiua. unde quandoque generantur rane ex celesti calore in aere. Alia est elementaris et generatiua. et hec est corruptiua et consumptiua. sicut quando fit coadunatio fractorum radiorum in puncto alicuius corporis perspicui. sicut si fiat coadunatio radiorum in speculo/ potest incendi supra ex reflexione radiorum et comburi. Item inferiorum est ad superiora reductiua. faciendo enim motum a centro ad circumferentiam dissoluit terrestria in aquosa. et aquosa in aerea/ et illa in ignea. et sic inferiora et media reduct in sua superiora. Item eorum que dure sunt compactionis/ est remolliatiua. Agendo enim in grossam substantiam eam dissoluendo molliciat. ut patet in metallis caloris liquefactione. soluendo enim terrestria in aquosa remollit.

Item mollium et liquidorum induratiua. ut patet in ouo igni appposito. quia liquidioribus et subtilioribus partibus resolutis terrestribus partibus remanentibus indurescit. Item densorum est subaliatiua. Dum enim motum a centro ad circumferentiam habeat/ vi sua rem in quam agit/ dissoluit/ et sue actioni idoneam reddit. unde cum rem ad simplicitatem reducere laborat per consequens subtiliat. Nam subtilitas grossere rei subtilitas est que in nascitur per minorum partium compactionem. ut patet in glacie que calore soluta subtiliatur. Item virtute sua est depuratiua metallorum et rubiginis ipsorum consumptiua. Nam agendo in substantias ipsius metalli ipsas dissoluit et si quid inuenit ferulencie et rubiginis separat et consumit. Si autem fuerit aurum omnino purum/ violentia quidem caloris dissoluitur/ sed non consumitur. unde aurum perfecte depuratum/ quantumvis per calorem dissoluatur/ non tamen in suo potest diminui. Item caliditas est accidentaliiter corruptiua. ut est/ videre quando calor plus dissoluit quam consumat/ ipsi humores putrefiunt et corrumpuntur. ut patet in annulo frumenti aqua asperso ubi calor indusus a quam resoluit in fumositatem/ que indusa et tentata grana remollit/ et putrefacit/ et corrumpit. Item naturaliter est grauium alleviatiua. dum enim humiditas per calorem resoluta consumitur pondus minoratur/ et sic substantia rei leuiatur.

Preterea calore agente in humiditate fumus generatur/ qui fumus alleviatur/ et depuratur et in spiritum salicet substantiam leuem et aeream mutatur. et rem in qua continetur/ reddit leuiorem. Hinc est quod corpora animalium viuendum in comparabiliter sunt leuiora quam corpora mortua

De qualitatibus et hūo.

drum ppter calorem & spiritum contentum in arterijs & in venis. Sic enim corpora animalium sunt leuora post prandium q̄ ante propter caloris confortationem/tamen accidentaliter est caliditas aggrauatiua agendo enim in substantiaz rei subtiliores & leuiore partes consumit & remanentibus partibus grossioribus fit compactio & pconsequens aggrauatio. per pororum etiam apertiones ex vi caloris fit spirituum euaporatio. ex quorum presentia corp̄ leuiatur/quibus euaporatis/per ipsorum absentiam aggrauatur. Item caliditas est coloris rubi generatiua. agens enim in materiaz partes terrestres resoluit in aquosas & illas in aereas & in igneas. vnde ex circumfusione ignearum partium immutantiū rei superficiēz color igneus / s. rubeus generatur. sicut est videre in rosis. Preterea dum p calorem calidi humores in corpore generantur ex eorum diffusionē p corp̄s superficiem color rubeus generatur. Item accidentaliter est discoloratiua. quia p caliditate poros aperientem exhalat humores / & spiritus euanescent ex quorum presentia fiebat coloratio eorum absentia color / discolor generatur. sicut est videre de rosa rubea q̄ ex fumo sulphuris albefat. Item nimis intensa naturaliter ē mortificatiua eo q̄ dum vltimus motus caloris agit in substantiam eam ad vltimum resoluit / & resoluendo in fine destruit & consumit. Item accidentaliter est viuificatiua. quia p caliditatem prestantem motum cordi & spiritibus fit spirituum in corpore restauratio & nutrimentum membrorum fit competens administratio. & sic p consequens corpus regitur & viuificatur. Recollige itaq̄ exp̄dictis q̄ caliditas est elementaris proprietates summe actiua penetratiua. summe mobilis & motiua. generata ex motu radiorum: sumptius multiplicatiua. sui communicatiua. illorum in quorum substantiam agit / in suam speciem transformatiua. illarum que frigiditate mortua sunt & destruta viuificatiua & renouatiua (vt patet in radicibus & in plantis que h̄yemali frigore mortificate vernali calore reuiuiscunt. inferiorum ad superiora deductiua / attractiua / superfluum consumptiua / & sordium purgatiua. in materijs diuersis diuersorum immo oppositorum est effectum productiua. & ideo nunc inuenitur rarefactiua & remollificatiua / liquefactiua / & apertitiua & conuerso. nunc condensatiua & induratiua / constructiua & opilatiua. nunc etiam saluatiua / nunc corruptiua & opilatiua. Est etiā virtute propria soporum immutatiua. nam acetosa & agrestia conuertit in dulcia (vt est videre in fructibus & in vniuersis) Per nimiram autem intentionē et excessum dulcia conuertit in amara & in salsa. nam ex calore int̄so exurentē sanguinē / sanguis in coleram conuertit / & p eundem aqua p forte ebullitionem subtiliores partes aereas & sumente terribus manentibus in salis substantiam transformatur. Est etiam caliditas quidōrum & in digestorum maturatiua / & maturatiua in fructibus celerius perfecta. vnde in regionibus calidis fructus citius maturant q̄ in frigidis & plus dulcescunt. Est etiam formaz & specierum potentia in materia latēter existentium ad actū educatiua (vt patet in mineralibus) nam per caloris actionem aurum / es / argentum / & cetera metallica species de lapidibus educuntur / & formam nobiliorē vestiuntur. Per calorem etiam dissolventem substantiam cinerum & depurantē cineres in vitrum conuertunt. vnde patet q̄ calor aens & nature est minister. q̄ mediāte calore nobilissime species & forme tā naturales q̄ artificiales de potentia ad actum educunt. Est insuper caliditas in ipsa in aere plurimarū passionū (vt putanubium / coruscationū / fulgurum / imbrium / & huiusmodi) generatiua. nam vi sua actiua attractiua vapores varios / siccos & humidos ad diuersa aeris interstitia eleuat. quibus aggregatis & condensatis in nubes calor inclusus eas alterat in varias species & transmutat / q̄s diuersimode tandem dissoluit / & dissolutas nunc in speciem niuis seu grandinis / nunc in speciem pluuie seu imbris ad terras vniuersas circumspargit. Est preter hec caliditas suorum subiectorum a centro ad circumferentiam eleuatiua. vt patet in elementis in quibus dominatur. s. in aere & in igne qui summa distantia a centro terre elongatur. hoc etiam patet in oleo quod semper supernatur. & in alijs omnibus in quibus naturaliter calor vincit. Est insuper dispositiua siue qualitatum sui subiecti ostensitiua. vt patet in corpore vbi dominatur calor. Nam vt dicit constantinus lib. i. c. xi. corpus si fuerit calidum / erit caro multa / pinguedo pauca / color rubeus / pili multi nigri vel rubei / tactus calidus / intellectus bonus / homo multum facundus multum mobilis / audax / iracundus / amans & libidinosus / & multum appetens / & cito digerens / asperus / vorax / verecundus / fortis / velocis pulsus. Nec & multa alia ponit constantinus. signa que calidi corporis sunt indicia. Et hec de calore dicta sufficiant.

Rigiditas est elementaris qualitatis quedam actiua. proprietates debiliores in actū caliditas. Ipsa enim est moueri a circumferentia ad centrum. et ideo partes subiecti in quod agit facit sibi viciniam ad adherere

etideo tardius & difficiliter perficit in ipso effectu suum/ quauis etiam naturaliter habeat infrigidare/ tamen accidentaliter calefacit. videmus enim in hyeme quod ex frigiditate constringere poros corporis calide fumositates interiora petunt/ & non habentes liberum exitum (quod intus sunt retente) se occulant & calefaciunt. unde exterior frigiditas intus accidentaliter calefacit. Item frigiditas est condensatiua. quod frigiditate motum faciente ad centrum pars parti vicinius coheret. partes enim prius erant per interpositionem humiditatis separate a centro se iuncte/ sed condensata humiditate ad centrum constringuntur. Item quauis reducendo partes ad centrum sit naturaliter coniunctiua/ tamen accidentaliter dissolutiua & partium dis iunctiua sicut patet in cerebro frigiditate aliqua compressio vi compressionis humiditas in eo contenta exprimitur/ dilabitur/ & per diuersa cerebri emunctoria dispersitur. ut patet in patientibus catarrum ex causa frigida. Item naturaliter iugrosatiua. quod dum per actionem frigiditatis partes partibus vicinius coadherent/ totum grossius efficitur. Preterea partes ignee per frigiditatem compimentem condensantur in aereas/ aere in aqueas/ & aquee in terrestres & sic tota grossior efficitur. Est autem frigiditas accidentaliter subtiliatiua. quod quandoque per frigiditatem constringentem multa fit humiditatis oppresse educio/ que humiditas contenta in poris substantiam iugrosabat/ ex hoc quod illius humiditatis fit educio/ consequitur accidentaliter substantie subtiliatio. sicut patet in pelle lota & expressa. Item quauis ex constringente partium & ex virtute comprimente facta euacuatione spirituum sit frigiditas naturaliter grauatina/ accidentaliter tamen leuigat. quod facta educatione humiditatis quod aggregabat/ totius substantie fit alleuatio. Item frigiditas repaerata est vite & rei conseruatiua. quod dum per frigiditatem humiditas condensatur/ caliditatis intensio retardat. unde sicut paulatim humiditas per poros resoluitur/ ita resoluta paulatim consumitur. & sicne calor dissoluat substantiam rei impeditur. & res ne pereat frigiditatis beneficio custoditur. unde in locis frigidis & autosis cadavera paulatim sine fetore frigiditate resistente consumuntur/ dandum est etiam poris frigiditate constringente. unde vapores putridi ne exalant exterius/ ad interiora reprimuntur. Frigiditas tamen accidentaliter corruptiua est & destructiua. nam dum digestio ex frigiditate in subiecto impeditur/ tunc impedita caloris naturalis actio debita/ corrupti humores generantur. ex quibus sequitur corporis

corruptio/ dum corrupti humores corpori incorporantur. & hoc est videre in vulnibus quibus frigida nimis apposita poros restringunt. vnde recentes fumositates interiorum carne remolliunt/ & eam corrodentes vel corruptentes putrefaciunt. Item naturaliter est discoloratiua. sicut videtur quod in hyeme calor corporis vel cordis fugiens suum contrarium humorem & spiritum ad interiora secum depauperatam discoloratam facit. ut patet in labijs & in genis. vnde tamen accidentaliter est coloratiua. quod per frigiditatem fit pororum constrictio/ & spirituum ac humorum retentio. quorum presentia fit superficialiter cutis coloratio. Item frigiditas nimis inter se est naturaliter mortificatiua. quod dum per eam nimia fit constrictio in corde/ spiritus deficiunt omnino. & sic corde mortificato (a quo procedit aliorum viuificatio) sequitur illorum necessaria mortificatio. quod ex frigiditate nimis dominante calor debilis extinguitur. & sic vitalis spiritus non habens fomentum suffocatur. Accidentaliter tamen est frigiditas viuificatiua. sicut est videre in quibus quibusvis dicitur quod ex arboribus prodeant que vice fructuum tanquam quedam tuberositates ex arbore nascuntur. sed quod diu sunt in arbore nullatenus viuificantur. & hoc contingit vel accidit (sicut dicit comment. super librum vegetabilium) propter porositate ligni & fumositatem a cortice exalantem. sed quando ille tuberositates ruptis cenaculis in aquam cadunt/ frigiditate poros interiorum constringente/ fumositates interiorum retinentur que concalcate ad immixtionem depurantur ac subtiliantur. & dum interiorum detinentur/ in spiritum conuertuntur. ex cuius multiplicatione & diffusionem per singulas partes ille tuberositates viuificantur & postea in quandam autem speciem transformantur/ que quidem ab alijs quibus in natura & complexionem multum sunt diuerse. partem enim habent de carne & minus de sanguine. & ideo ad esum non sunt apte. ut dicit idem comment. materiam tamen diuine laudis considerantibus administrant. Illos enim spiritualiter representant/ quos per lignum crucis diuinus spiritus in aqua baptismatis generat/ in quibus carnis & sanguinis desideria non habundant/ qui viuificati spiritu volare celestia rotis viribus desiderant & aspirant. sed de hoc alias. Item frigiditas mater est albedinis & palloris/ sicut caliditas mater est nigredinis & ruboris. vnde in calidis regionibus nascuntur nigri homines & fisci sicut apud mauros in frigidis vero nascuntur albi. sicut apud scythos. ut dicitur in libro de celo & mundo. & assignat rationem. quod ex

De qualitatibus et hūo.

hūo frigiditatis in frigidis regionibus mar-
ces multorum ad talem ferum disponuntur. vñ
de p̄creant albos filios s̄m aitem ⁊ longos/
⁊ molles ac lauos ⁊ laxos crines habentes.

Contrario autem est in calidis regionibus
vbi pariunt filios/nigros/crispos ⁊ par-
cos habentes crines. vt patet in ethyopibus.
Est igitur frigiditas in sui dominio in subie-
cto suo manifesta. Nam in illis corporibus
vbi dominatur est color alb⁹ capillus mollis/
et latus intellectus dur⁹ ⁊ obliuiosus/appet-
itus paruus ⁊ somnus multus/incessus gra-
uis ⁊ tardus (vt dicit Eōstan. li. i. c. xvij.) De
autem nō simpliciter sunt intelligēda semp̄ in
omni frigido inesse necessario/ sed in comparatio-
ne ad caliditatis dominantis complexionem/
⁊ in p̄portione regionis calide ad frigidam re-
gionem. talia auctores retulerunt ⁊ in suis scri-
ptis posteris reliquerunt. De autē de pprie-
tibus frigiditatis dicta sufficiāt ad presens/
quia alie patent per oppositum eorum que di-
cta sunt superius de calore.

Siccitas est quedam elemētāris p̄-
prietas passiuā qualitas nūc cali-
ditas nūc frigiditas introduci p̄-
tamen se habet ad calorem q̄ frigiditatem/ cū
siccitas sit liua caloris. Dicitur autem siccitas
quasi sine succo id est humore. quia humor et
siccitas opponuntur cuius effectus principalis
est desiccare sicut humiditatis est humectare.

Secundarios autem effectus habet multos
sicut est inspissare/exasperare/motum retarda-
re/consumere/destruere/mortificare. pprietas
itaq̄ illa que habet desiccare principaliter par-
tes humidās a circūferentia ad centrum retra-
bit ⁊ ne interminabiliter fluxibilitate substan-
tie sue res humida se diffundat quasi obicem
se opponit. hinc videmus q̄ in litto ribus ma-
ris barene siccitas terminum ponit mari. ⁊ vbi
dominat terre naturalis siccitas fluxibiles ma-
ris impetus ulterius procedere non permittit.
sicut expresse dicit grego. super Job. xxxviij.

Quis posuit mari terminum ⁊c. dicit hiero. su-
per Iere. v. idem ibi posuit barenam terminū
mari. ⁊c. Idem enim expresse ponit philoso-
phus. Siccitas igitur que non perfecte termi-
natur in pprio centro est qualitatis humorose
in se male terminabilis/ terminatiua ⁊ sue in-
terminabilitatis finis immobilis. prout patet
ad sensum ⁊ sue fluxibilitatis repercussiuā est i-
parte. vltoraliter in extremitatibus consumpti-
ua. Est itaq̄ siccitas humiditatis contraria tam
in effectu/ q̄ in natura. Accidentaliter tamē po-
tē esse aliquando humectationis inductiuā. nā-

cum sit liua caloris/ excitat ⁊ intendit caloris
motum siue actum que excitatus dissoluit actu
alem vel potentialem q̄ inuenit humiditatem
que quidem dissoluta ⁊ diffusa p̄ membra hu-
miditatem elicit seu humorem. Siccitas etiā
quando dominat q̄ habet motum ad centrum
membra coartat ⁊ p̄stringit. ⁊ sic per p̄stringēdes
educat hūditas q̄ prius fuit p̄ corp⁹ diffusa vñ
vñ corp⁹ humectari q̄ prius siccū fuit. Sic eti-
am videmus in montibus siccis herbas speci-
aliter humidās p̄creari sicut est herba que dicitur
crassula/cinibalaria/vermicularia/ ⁊c. Nec
hoc est mirum. nam siccitas que naturaliter in-
tendit conseruare montē in sua siccitate ⁊ hoc
p̄ suum simile (sicut p̄ siccit⁹) vi actiua ad sui
nutrimētum attrahit siccit⁹. humidum vero ab-
horrens ⁊ fugiens tanq̄ suum cōtrarium de se
repellit vsq̄ ad radices herbarum/ que in sup-
ficie montis tanq̄ supflue ab interiori montis
substantia sunt recte. vnde humorēs sic reiectā
radices attrahunt ⁊ inde nutriūtur herbe ⁊ hu-
mide ⁊ crasse fiūt. Eadem videtur enē ratio cō-
men. super lib. mēbe. vbi dicit q̄ fontes ⁊ flu-
mina nascūtur de montibus. q̄ cum sint mon-
tes cauemosi ⁊ spongiosi ⁊ plurimum etiā cō-
tineant calidi/ sit a montibus magis attractō
⁊ rōne vacui ⁊ etiā rōne calidi aeris interdu-
si. quod igitur attrahitur simile monti in siccitate
sibi incorporatur. quod vero dissimile est (vt po-
te in humiditate) repellitur ⁊ aggregatur in vñ
locis. quod tandem expellitur ⁊ foras p̄ capita
fontium ad flumina p̄ficienda continue deri-
uatur. Siccitas igitur est attractiua sibi neces-
sarioꝝ ⁊ sibi quidem simulum est incorpora-
tiua superfluoꝝ vero aut sibi dissimilium
expulsiuā. Item siccitas est naturaliter attenu-
tiua. q̄ siccitas cōsumit humiditatem quā in-
uenit in subiecto qua p̄sumpta/ sequit̄ extenu-
atio. Item siccitas est substantie induratiua. q̄
p̄sumēdo humiditatem in materia efficit ipsam
duram sicut in luto ē videre/ q̄ siccitum durū
efficit. Item siccitate agente in resubtilem/ vt i-
acream substantiā siue aqueā subtilior efficit
⁊ ranoꝝ. sicut videmus q̄ flāte borea aer desic-
cat ⁊ rarefit ⁊ subtiliat. Item accidentaliter pōt
esse remollitiua. q̄ enim siccitas p̄sumit humi-
ditatem que partiuꝝ est cōglutinatio/ sequitur
p̄ consequēs partium separatio ⁊ mollificatio
sicut est videre in ligno vetustissimo/ cuius humi-
ditate per siccitatem consumpta/ sic molle red-
ditur/ et in puluerem mollem tactu cedentē re-
digitur. Item naturaliter est asperatiua. nam
agenti subiecta i humiditatem quā inuenit/ p̄su-
mit in superficie. ⁊ quam nō potest consumere

Induraterita inducitur quedam in superficie
 Inequalitas ex vacuitate depressa et duritie ele
 uata ex qua fit asperitas que uibil aliud est q̄
 Inequalitas secundum durum corpus. accidē
 taliter tamen quandoq; lenificat sicut quādo
 ex siccitate acuitur calor qui suo accidēte dissol
 uit humores. qui dissoluti et per aliam arteriā
 distillantem eam leniunt et humectant. Item
 siccitas est mor⁹ tardatiua. nā; p̄ dominū
 siccitatis nūmie partes aeree et aquose in tere
 stres inspissantur. et sic substantia grossior effe
 cta et grauior tardior est ad motum. per nūmiā
 enim siccitatem spiritus exinaniantur. quozuz
 multitudine corpus mouebatur uelocius. vñ
 de eorum facta diminutione per siccitatem mo
 uetur difficilius. Tamen est siccitas aliquan
 do accidentaliter motus adiuuatiua. quia siccitas
 faciens motum ad centrum equaliter ducit
 circumferentie partes ad medium et fit partiu⁹
 circumflexio equaliter et rotundatio. vnde qz
 rotundum non habet angulos in quibus p̄ of
 fit impediri uolubilitate sua mobilis reddit
 Præterea siccitas consumendo humiditas sup
 fluitates spiritus subtiliat et depurat et ueloci
 ores reddit eos. nam si a superfluitate debet
 depurari quibus corpus grauabatur ad motum
 habilitat corpus ipsum. Item naturaliter est
 consumptiua. quia per hoc qd̄ cōsumit humo
 res corpus euacuat/et a suo nutrimento de
 pauperat et necessario inanitur. Item natura
 liter est destructiua/qz dum humiditatem sub
 stantialem que materialiter subiectum nutrit et
 partes rei copulat pariter destruit et consumit.
 causa est qz res aiata uel inaninata destruitur
 et dissoluitur. Item animata corpora spiritua
 liter destruit. quia spiritus naturales qui con
 stant ex fumo humido dissoluit quando illam
 humiditatem consumit. vnde deficiente mate
 teria et spiritu. corpus necessario mortificatur
 vnde pessima est qualitas et mortificatiua dū
 excedit. Humificat tamen accidentaliter. nam
 humores quandoq; reumantantes ad spiritus
 alia et meatus spiritus opilantes qui parati
 sunt superinducere suffocationem. siccitas su
 perueniens uel medicina sicca agens in illos
 humores consumit eos/et spiritui uias ape
 rit. vnderet quasi prius mortue sequitur uiui
 ficatio. Quāuis igitur siccitas sit necessaria in
 omni corpore elementato ad superfluitatū hu
 mide cōsumptionē/et ipsius humiditatis coar
 tationem. insuper ad ipsius caloris remissi ex
 eratationem. mortifera tamen est qualitas et
 pessima quando debitam excedit in corporib⁹
 proportionem. Nam pessimas infirmitates so

let in corporibus iduere ac noānas ut p̄ssim
 et ethicam et huiusmodi quibus vix p̄t medi
 cine beneficio subueniri. Insuper per nūmiē
 talis humoris consumptionez corpus excecatur
 et exsiccat cutis superficies. contrahit et corrigat
 senium accelerat. corpus superficialiter discolo
 rat et deformat. sitim immoderatam prouocat
 arterias exasperat et uocem impedit et rarefacit
 caput a capillis spoliatur et decaluat/articulos
 manuum et pedum contrahit et iuuuat. ut ē
 videre in leprosis. Sed hec dicta de siccitatis
 effectibus nunc sufficiant.

Humiditas est elementaris passiuā
 b qualitas actiuarū qualitatum im
 pressionibus obediens et sub dita
 actionū caliditatis et frigiditatis susceptiua.

Est autem humiditas omnium corporum et
 precipue aiuatoruz nutritiua/augmentatiua
 p̄seruatiua/de preditorum in corpore restaurati
 ua. Nam humore et calore omnia generant. ut
 dicit philosophus. et generata nutriunt. ut est
 videre in radicib⁹ et semib⁹. Nam granuz ter
 re p̄missum primo oportet p̄fundi humiditate
 aquea et aerea et per indusum calorem natura
 lem rancificari et dilatari/et tandem actione ca
 loris humiditas resoluta grossiorem sui p̄tem
 et terefiozem terre inferius transmittit. quam
 quidem terra in suis recipit uisceribus et calore
 induso coagulat et in radicis substantiaz p̄ cō
 mitionem humidi et siccū cōuertit. humiditas
 autem illa radicalis derelicta et in radice sic p̄
 creata. humorem quem inuenit in terra sibi si
 milem rōne similitudinis et in uia attractiua i
 tredusi caloris sibi attrahit/et attractum quan
 tum (sibi sufficit) in sui nutrimentum conuertit.
 quod aut sibi nō est necessarium/ p̄ calorem il
 lam humiditatem dissoluetem et subtilitatem
 ipsam superius trāsmittit. et primo in substan
 tiam germinis. deinde in substantiam stipitis/
 ultimo in substantiam floris/fructus/et frondis
 sic trāsmittam coagulat et cōuertit. Quia igitur
 humiditas omnium illorum que uegetan
 tur nutrimentum est et materia/manifestum est
 qd̄ omnium uegetabilium est nutritiua/et per sui
 diffusionem et incorporationem in latū et in lon
 gum/in altum et in spissum augmentatiua.

Item humiditas depditor in corporibus uege
 tabilibus et aiatis est restauratiua. nam per ca
 lorem agentem cōtinue intrinsecus et extrinsec
 corpa cōsumunt et cito perirent nisi p̄ restaura
 tionem humidi reparerentur. et ideo necessaria fu
 it continua humiditatis attractio/ ut continua
 fieret deperditi reparatio/et p̄ consequens subie
 cti restauratio uel conseruatio. Est præterea

humiditas inferiorum conseruatiua. nam ex aggregatione radiorum continua in aere et in terra tanta fieret caloris generatio / et siccitatis i ductio quod aer inflamaretur / et terre superficies comburere / nisi virtus caloris aciuu per aeris et aque humiditatem actioni eius resistentem portionem debitam ad temperie reducere tur. et ideo ut dicit macro.) Pposuit deus fontem caloris fontem totius humiditatis ut per humoris presentiam colorum oppositam eius violentiam repemeretur / et sic mundi machina in esse debito conseruaret / alioquin a calore nimio subito solueretur. Item humiditas partium terre coniunctiua tante enim siccitatis est terra quod nisi humiditate aque humectaret / quolibet particula ab alia dissolueretur. et ideo fecit natura spongiosos montes et tertam cauemosam in multis locis et porosam. ut sic fieret ratione vacui aeris et aque fortis attractio ad adiuuandum siccitatis mitigationem / partium terre separabiliu unionem. Unde quod facit sanguis currens per venas in corpore / idem facit humiditas in venis terre. rigat enim terre siccitatem et eam disponit et habilitat ad fecunditatem. Dabet autem humiditas quosdam proprietates et effectus primas et naturales. quasdam vero secundarias et quodammodo casuales. sicut et alie qualitates. Est enim humiditas naturaliter labilis et fluxibilis male se terminabilis. sed tamen sistit termino alieno ut dicit philosophus.) A centro enim ad circumferentiam est motiua. unde et se diffundendo subiectum suum totaliter defluendo dissolueret / si ei aliquid non obssisteret quod eius fluxibilitatem per reductionem partium ad centrum terminaret. unde videmus fluxum maris per harenam siccitatem in maris litioribus a suo confluxu compesa et in se quodammodo reuocari. Item naturaliter molliuina est. partes enim materie duras et opacas per sui subtractionem et diffusionem relaxat et rarefacit et remollit. Est tamen induratiua accidentaliter. sicut videmus in gibbis et etiam in apostematibus quibusdam in quibus confluit humores frigidi / et ex frigidityte partes humiditas ad centrum repercutiente et condensante indurant / et insidiosum. id est duriciam sepius commutatur. Item etiam contingit ex nimio calore partes liquidiores consumente quibus consumptis partes grossiores punguntur piter et indurant. Item naturaliter est mundificatiua. nam sua remolitione et partium per quas diffunditur ab unice laxatione partes fordidas diuidit et diuisas lubrificando remouet et abstergit. ut patet maxime in ipsa. aqua que substantialiter humectat et maxime est fordidum purgatiua. 2 hoc maxime si substantiali

humiditati caliditas cooperetur. ut patet in mico et fursure in radice blonie et etiam in sapore et in medulla fabe et in consimilibus que omnia sordes faciei et totius corporis mundificant et depurant. Item quia de se motus habet a centro siue medio ad extrema / cum ille motus ex se non sit fortis multus / sed respectu caloris sit obtusus. Est siquidem sui in latum principaliter diffusiuus. in altum vero sine calore non est multum quantum est de se extensiuus. Sed quoad calor in ipsa dominatur / et in ipsam obediante materia humida opatur. tunc in omnem partem sed maxime in altum et longum vi caloris sursum eleuante et usque ad extremitates diffundente erigitur et prelat. Corpora vero in quibus predominat calor et humor temperatus naturaliter et generaliter sunt altiora a longiora et etiam graciliora quam illa in quibus existente humiditate multa et dominante calore pno et remissius operante causa contraria inuenit. et ideo homines calidi ut colerici obediante humore substantiali caloris actioni sunt alij. s. flegmaticis longiores et in omnibus extremitatibus corporis (alijs partibus et circumstantijs concurrentibus binde equaliter in gracilitate et longitudie aptiores. vbi autem est calor multus et humor multus non tamen actioni ignee virtutis superfluus aut diminutus / sed congruus et mensuratus / corpora in omni dimensione sunt magna lata / et longa. Alta enim sunt propter calorem subtiliores partes humiditatis ad summitatem deferentem. Lata autem sunt et spissa propter virtutem caloris partes grossiores humiditatis ad singulas partes inferiores secundum sui erigentiam vnde diffundentem / et partem partem congruentiam nature adunatem. Item humiditas est naturaliter lenificatiua. nam sui circumfusione per extrema rei omnes partes vacuas replenda ad equalitatem producit / et sic rei superficiem complanando et adequando eam leuem facit. Accidentaliter tamen quando et erasperat. sicut aut quando aliquo casu simul calidi et frigidi humores ad aliquem locum confluunt et concurrunt. calidi quidem in communi superficie rei eleuant / frigidi quoque deprimunt. et sic ex contrarijs humoribus contrarietas et inequalitas asperitate quadam corporis in superficie generatur. Item humiditas si fuerit secundum nature erigentiam in corpore commensurata / omnium actionum anime et corporis est adiuuatiua. Nam ex humoribus spiritus regitui generantur et in esse conseruantur spirituum quoque virtutes suos effectus in singulis organis corporis sensitibus et motiuis per humorum ministerium operantur. ut patet in

virtute visiva/que mediante humore cristalli
no visum in oculo operatur. similiter virt^{us} gu
stativa nunq̄ sine humore salivali inter sapo
res discernere arbitrat^{ur}. et sic de alijs. Nam hu
miditate substantiali destructa in corpore vel corru
pta/tota anime actio p̄ter erit impedita. Si n.
fuerit in toto corpore vel in aliqua parte corpo
ris superfluitas humida sic abundas q̄ no pos
sit regi a natura/principius est et materia putre
factionis/et generat in corpore gravissimas passi
ones. ut patet in apoplexia in qua supflua hu
miditas sic occupat omnes ventriculos cere
bri q̄ no permittit per nervos sensibiles sp̄i
tum animale ad sensificandum corpus et mo
vendum deferentes animi in corpore suas per
agere actiões imo aufert corpi subitō sensus at
q̄ motum et tandē in dudit suffocationem atq̄
mortē. sicut dicit galie. in cōmen. super amplo
ris. exponēs illud verbum hypocratis. Solue
re apoplexiam fortē impossibile est. debiles ve
ro no facile et. Phlegmatica enim humiditas oc
cupans totā cerebri regione opilat meat^{us} ner
uorum. unde no pōt deferi sp̄s animalis ad i
feriora immo in tercludit anhelitus et vita finit^{ur}.
Dec a sit humiditas peccat quādo q̄ i quā
titate qua n̄ doq̄ in qualitate. et becaliquādo
a causa intrinseca aliquādo ab extrinseca fiat.
a mala complexionē q̄ nociva humiditas ra
dicatur in membris et no potest a calore natu
rali dissolvi et p̄sumi nec a sua malicia immuta
ri. Talis itaq̄ humiditas in diversis locis cor
poris diversas induat infirmitates. Ut patet
in epilepsia quādo p̄cedit ex vitio capitis. et in
hydropisi quādo ex mala cōplexione generat^{ur}
epans. Item a causa extrinseca sicut a rebus
que a ioh. et galie. vocantur res no naturales q̄
les sunt aer/cibus/et potus. sompnus et vigi
lie. inanitio/et repletio. exercitium atq̄ quies.
Dec enim omnia si fuerint assumpta feciduz epi
gentiam nature humiditatem substantialem ge
nerant ac conservant et p̄ditam reparāt et restau
rant. Si vero cōtrario modo sumpta fuerint
contrarium effectum habēt. nam humiditatem
in naturalē generāt et augmentāt et naturalem
corumpūt/alterant/et mutant. ut patet. Nā
ut dicit galie. in amphorif. hypocratis p̄cula
iij. sup locum illuz. Immutationes temporū
maxime generāt morbos et. Tempora (mqt)
anni no sunt causa morbi/ sed mutationes co
plexiōis ipsius t̄pis quādo .s. completio aeris
que deberet congruere tempore in oppositam
commutatur sicut quando complexio veris de
beret esse calida et humida efficitur sicut in au
tūno frigida atq̄ secca et cōverso. et sic de alijs

Nam si fuerit venialis generaliter frigidus et sic
cus. et p̄cessit aer in hyeme quasi venialis .s.
calidus et humidus/necesse est multos in vere
egrotare/et etiam mulieres p̄turas occasione
facili abortire. et hec est rō galie. quam assignat
q̄ ex humiditate et caliditate hiemis p̄ceden
tis multa fiebat humiditatis in corporib^{us} ge
neratio et flegmatis coadunatio. Ver vero in
inido veris si fuerit frigidus et sic/ claudit po
ros et no sinit fumos exalare. unde retento calo
re/dissolvit humiditatem illam supflūā in hie
me generatā. et cū calor sit debilis et non possit
eam p̄fecte digerere nec ex toto consumere trās
mittit eam sic indigestam nūc ad superiora mē
bra/et nunc ad inferiora vbi coadunatā sic cau
sa est diversaruz passionū. ut si ascendat ad ca
put/pōt eē causa reumatis et catarr. si vero ad
intestina/et fuerit flegma salsum mortificando
intestina/inducit differentiam et sic de alijs.

Illā eadem ratio potest esse abortus in mulie
ribus. quia humiditas illa defluens ad matri
cem aggruat illam et remolliendo retinacula
fetus ac relaxando est causa abortiendi. Aliaz
autem causam ibi assignat avicē. Et sic de alijs
passionibus aeris et temporis intelligendum
est q̄ mutat būditatis q̄litatez vel calore imo
derato nimis dissolvendo vel nimis consumē
do/sive calore remisso superfluitates eius non
enacūdo. et sic intelligenduz est de aere nimis
frigido poros claudere/humoresq̄ plus de
bitō constringente. Sed de aere frigido ad p̄
sens hec dicta sufficiant.

Ex cibo vero et potu patet. Nam p
debiti nutrimenti cibi salicet et pot^{us}
subtractionē humiditas subtrahit^{ur}
et calor inducta siccitate intensior efficitur non
inveniens in quid agat ad substantialem hū
ditatem se convertit in quam agendo ipsam ni
mis attenuat vel consumit. Et cōtrario si cib^{us}
vel potus fuerit immoderatus/humiditas ni
mis invenitur/et calor naturalis debilitatur.
q̄ non sufficit ad digerendum facit tamē calor
quod potest. Nam aliquid resolvit ex illo sup
fluo cibo sumpto. Illud autem resolutum atq̄
sit fumositas grossa et indigesta/perit cerebruz
et patens eius mungas seu tumulas graui
ter eas ledit et aliquando emigranam vel ali
am capitis passionem pessimam exat et indu
cit. Aliquaudo etiam radices nervorum sensi
bilibium fumositas maliciosa tangit/et suo ac
mine siue fumositate ad intima ipsoruz nervo
rum penetrans spiritum animale ibi existen
tem impedit atq̄ ledit. unde et substantiam/et
rōnis vsum perturbat/et linguam rationis in

De quali. et humo

terpretem titubando contrahit et peruenit. ut patet i. ebrijs. Ad omnes enim voluntarium sepius retardat vel penitus destruit. ut patet i. tremulis et in paraliticis (nec mirum.) Nam vis corporis regitua que sita est in nervis et musculis quando nervum siue membrum quod sic est depressum regere et erigere satagit et intendit. si preuulens ille acutus fumus et resistens virtutem naturalem vincere cupiens membrum deorsum deprimere nititur et contedit. Unde ex isto duplici motu contrario (vno. s.) eleuante et alio deprimente membrorum tremor sepius generatur et tandem victa totaliter virtute regitua mors vel palis in talibus dominatur. et ideo optimum est consilium sapientis qui dicit. Ne te confundas (inquit.) super omnem escam. quia in multis escis infirmitas grauis etc. Item idem malum generatur in corpore somnus immo dertus. Nam in somno remittuntur virtutes et actiones animales et interius naturales intendunt. vnde clausis poris forinsecus calor intrinsecus confortatus multos humores attrahit. quos quidem nec digerere potest. nec consumere. et tunc preuulente tanta supfluitate quam non potest natura regere sequitur necessario mors et suffocatio. sicut est videre sepius in dormientibus post acceptam medicinam et etiam in minutis. In vigilantiis autem nimis causa contraria operatur in quibus nimia fit et humorum et spirituum consumptio. vnde et mors iterum committitur. Item eadem ratio suffocationis et in nimis repletis et eadem ratio defecationis est in ieiunantibus supra vires et nimium manitis. Item qui nimis se exercitant per nimiam caloris intensiorem humorum nimis consumentem se destruit et consumit. In nimis vero quiescentibus causa est contraria. quia in ipsis magna est immoderata humiditatis attractio et nulla superfluitas euaporatio. nec spirituum subnatio. et ideo necessario humiditas supfluitas disponitur ad putrefactionem et corruptionem. Istis et alijs modis infirmitas quales elementares in suis naturalibus effectibus impediunt. sicut patet in rationibus supradictis. quas de verbis constant. pitagori et galie. in comen. amphoris. hypocratis et epidamiarum succinte compilauimus. vnde de his suspenseamus. et ideo ad describendas proprietas humorum que ex his qualitatibus componuntur/manus apponimus ex quibus constituitur omne corpus quod spiritu sensibili vel rationabili animatur.

Et igitur humor quedam substantia actualiter liquida ex coniunctione elementarium qualitarum per

digestionem in animalis corporis generata apta membra nutrire et eorum actiones informare naturaliter vel accidentaliter impedire. Nam humor est corporum sensibilium materiale principium et prius ac precipuum ratione nutrimenti in suis peragendis actionibus. iuuamentum.

Sunt autem humores ut dicit constant. vocati elementorum filij eo quod unusquisque eorum ex eorum originaliter consistit. qualitate. Sunt autem quatuor humores. s. sanguis / flegma / colera / et melancolia. que quidem respectu membrorum dicuntur simplices quauis respectu elementorum quorum sunt filij compositi inueniant. Di quatuor humores in quantitate et qualitate equalitates proportionem debita obseruantes / omnia corpora sanguinem habentia perficiunt et nutriunt accustodiunt in debita consistentia sanitatis. sicut econtrario ex quorum inequalitate siue infectione infirmitatem generant et inducunt. Isterunt autem hi quatuor necessarij humores ad corporis constitutionem / ad ipsius regimen et conseruationem / ad continentie deperditorum in corpore restorationem. sicut dicit galie. super amphoris. Corpus enim subiacer fluxui (ut patet in subdordibus et in spuris) et humidi alterationis. s. de frigiditate in caliditate et econuerso. et corruptioni que ex fluxibilitate nimia sequitur et ex alteratione diuturna. ut ergo quod per fluxum in corpore deperditur / reparatur / mala alteratione in bonam transmutet. et per consequens corruptioni aliquo modo obuietur. necessaria fuit quatuor humorum presentia ut corpus animale in vigore ipsis mediantibus incolume conseruet.

Dorum autem humorum generatio sic habet fieri. recepto enim cibo in loco decoctionis primo in stomacho subtilior eius pars et liquidior que a phisicis primaria vocatur per quasdam venas ad epa trahitur et ibi per caloris naturalis actionem in quatuor humores transmutatur. quorum generatio in epate simpliciter incipit / sed non simpliciter finitur. Primo enim caloris actio quod frigidum est et humidum in naturam flegmatis conuertit. Secundo quod calidum et humidum est / in naturam sanguinis transit. quod vero calidum est et sicum / naturam colere constringit sed quod frigidum et sicum / in substantiam melancolie se componit. talis igitur est processus. Primo siquidem generatur flegma tanquam humor semicoctus. Secundo sanguis cuius decoctio temperamentum excedit. Tertia etiam melancolia quasi pars terrestrius et aliorum fer in esse preedit. Unde talis est ordo (ut dicit auicenna) quod elementorum et recta reciproca est generatio quia de aere fit ignis et econuerso.

Humosissimi autem generatio quedam est recta & non reciproc. de flagmate enim p de coctione fit sanguis sed non eoduerso. Similiter de sanguine fit colera p calorem intensum siccantem hūo rē et subtiliāntem sed non eoduerso. simili modo per adustionem ex colera fit melancolia et non eoduerso. Sic enim accidit in generatione hū mo:ū sicut accidit in generatione vini ex musto vt dicit constan. Nam feruēte musto generat quedam spuma superficiali petens / et quedam substātia terrea ad fundū descendēs. Et alia ē aquosa sicut anis augmētum vinū est in substātia magis debile et minus calidum. et quanto huius aquisitionis resolutiones quāta est vini puritas / tanto coctio est completa. Sic in hūo nbus est pars leuitate sua superiora petēs. s. colera. alia velut fer deorsum tendens. s. melācolia. alia sicut in cruditate manēs. s. flegma. quarta vero est sanguis in sua puritate pmanens a ceteris humoribus depuratus. nullus nī sanguis est ita purus quin alijs humoribus sit p mixtus vnde ex eorū cōmitione specēs variat et colorem. nam p admixtionem colere apparet rufus. a melancolia niger / a flegmate aquosus et spumofus etc.

Anguis (vt dicit Alido.) a greco nomen sumpsit. eo q̄ sustentat vi geat / et inuat. id est vitam cōfirmat nam sanare cōfirmare est. Dicitur autē sanguis dum est in corpe. effusus vero dicitur cruor / eo q̄ effusus currendo corrumpat. Alij autē vocant sā guinem / quasi suauem. eo q̄ gustu et tactu sit suavis. nō enim est sanguis purus et integer nisi in iuuenibus. Nam dicitur phisici sanguinem mīui p etatem. vnde et in senib⁹ tremor est ex defectu. pprie autē sanguis anime possessio est. Jude genas lacerare in luctu mulieribus mos est. vnde etiam purpuree vestes et purpuri flores ponunt sup mortuos / animositatem mortuo:um dum erant in suo sanguine representātes (huic⁹ q̄ Alido. li. r. c. ij.) Sanguis autem sicut constan. inter quatuor humores laudabilior et nature amicitabilior est ppter eius equalem et pfectam coctionē quē efficit calor temperatus ex materia pura et aerea ad corporis iuuitētem.

Est vero sanguis sicut eūdem constan. alius naturalis alius innaturalis. Naturalis autē ali⁹ est content⁹ in arterijs / alius in venis. Qui vero est in arterijs calidior est et subtilior rubicandior et darioz / et in sapore dulcis. alio tamē sā guine acutior est in sapore. Est autem calidior ppter cordis et spūs vicinitatem / subtilior ppter cordis calorem subtiliāntem et rarificantē

et hoc vt resumendo p spissas tunicas arteriaruz facile possit in alia mēbra labi. Darioz autē est ppter virtutem colere in ipso. Acutior autem est ppter augmentū caloris. Sanguis vero in venis contentus est calid⁹ et humidus inf grossum et subtilis. Adedictis in sapore est valde dulcis omni malo carens odore cito coagulatur cum exierit. vnde talis sanguis ep̄ar designat temperatū. Si vero fuerit subtilis aquosus nō boni odoris nec dulcis saporis / cōmitione al tenus humoris ipsum inficiētis. est iudicium. iam enim degenerat sanguinem innaturalē qui sic dicit⁹ vel qz a sua generatione est vt in leprosis corruptus aut ppter incouenientē materiam ex qua est generat⁹. aut ppter extraneū humorem cū quo est cōmixtus. modicum enim colere / vel alterius inficientis humoris mixturā cum puro sanguine ipsum inficit / et in sue qualitatis similitudinem ipsum trahit (huic⁹ q̄ constan. pandeg. xliij. c.) Alias sanguinis pprietates ponit aristo. in. iij. li. animalium. Dicit enim. Omne animal habens sanguinem habet ep̄ar et cor. vnde omnia animalia carentia sanguine sunt minoris corporis et virtutis animalib⁹ habentibus sanguinem et cū absconditur caro sanguis erit nisi illa mortua fuerit vel corrupta.

Item in omni animali bone dispositionis est sanguis mediocritatis. qz non nimis multi / sicut sunt porantes nouū vinum / nec nimis pauca. sicut corporis crassi sunt parui sanguinis. qz quanto augmētatur pinguedo tāto minor est sanguis.

Item omne corp⁹ sanguinem putrefacit cito. et maxime ppe ossa. Homo enim habet sanguinem subtilem valde respectu aliorū animalium quorum sanguis est nigrior et spissior sanguine hominis. et maxime thauri et asini. et sanguis in inferiori parte corporis spissior est et nigrior q̄ in superiori.

Item sanguis quādo generatur valde est causa egritudinis. quoniam attenuatur et fit aquosus. et ppter hoc fofo:an sudat homo sanguinem. quod quidē est (vt puto) ppter suā liquiditatem sanguinis abundantiaz. a qua se intendit exonerare natura. vnde hinc eius partes aquosas ad cutis superficiem et eas expellit p sudorem.

Item cum homo dormient / erit sanguis in manifesto modicis. nec mirum. qz tunc reuocat a natura ad interiora in adiutorium virtutis naturalis vt ipsius beneficio suas peragat actiones. vnde qz tunc se pfundat in tenora / extremitas corporis pallida remanet et exanguis. et ppter hoc forte accidit qz si corp⁹ dormientis pungat⁹ / nō erit inde tantum sanguis quantum si esset vigilans.

Item dicitur ibidem qz si sanguis fuerit bene coctus et digestus / bis

fit et eo sepum. et hoc forsitan. quod eius victio-
 fitas per temperatam decoctionem coagulat/ et
 dealbata in sepum et pinguedinem transmutat
 Item cum alteratur sanguis a cursu nature sue
 et fuerit corruptus erbit a stomacho et a nanib?
 Item cum putrescat sanguis in aliquo membro
 nisi educatur arte vel natura efficitur ex eo vir?
 et in sanem permutat/ (huic usque constant. li. iij. Item
 dicit ibidem li. iij. Uene sunt vasa sanguinis.
 ex quo patet quod sanguis est ab? vltim? animalis
 habentis sanguine. Ita enim sanguis amica-
 bilis est nature quod animal carens sanguine ca-
 batur per illud quod conuenit cum sanguine. quod
 patet in vermibus et muscis qui carnibus insi-
 dent et sanguinem sugunt/ et inde sibi attrahunt
 nutrimentum. propter hoc si animal non nutritur
 hoc isto efficitur macilentum et male dispositio-
 nis per talis cibi denutritum. et quando cibatur
 crescit et fit bone dispositionis per talis cibi nu-
 trimentum. et si ille sanguis unde fit abusus fu-
 erit durus et bonus erit corpus sanum. et si ma-
 lus erit corpus infirmum. Item sanguis terre-
 stris coagulatur cito propter priuationem hu-
 miditatis. unde omne animal habens subtile
 sanguinem et mundum atque calidum alijs ani-
 malibus habet meliorem sensum. Sanguis
 enim mundus subtilis et calidus et maioris
 motus intellectui conuenientior est. Item om-
 ne animal carens sanguine est maioris timo-
 ris animali habente sanguinem. et propter hoc
 habens mundum sanguinem calidum et le-
 uem non mouetur nisi modicum propter timo-
 rem. Item sanguis thauri congelatur citius et
 coagulatur sanguine omnium aliorum anima-
 lium. Sanguis enim omnium animalium coagu-
 latur secundum magis et minus preter ceruicem et
 leporem et sibi similitum in natura quorum san-
 guis non coagulatur ut dicit aristo. Sanguis
 thaurinus (sicut dicitur de li. iij. et iij.) maxime
 est coagulationis et velocis et hoc forsitan propter
 excessum caloris et siccitatis. unde hausto audo
 interficit sicut venenum. unde de quodam phi-
 losopho dicitur quod hausto sanguine thauri se-
 peremur. Item idem li. iij. Sanguis in parte
 dextera calidior est quam sinistra. et ideo propter vi-
 gorem calidi sanguinis in parte illa man? dex-
 tera vniuersaliter promptior est ad operandum et
 habilior quam sinistra. Unde dicit aristo. li. i. quod leo-
 prius mouet pedem dextrum quam sinistram. Et
 super amphou. dicitur quod mulier portans ma-
 sculum subito vocata ab aliquo primo mouet
 pedem dextrum. quod facit calidus sanguis qui
 in concipiente masculum completius operatur
 Item in eodem libro dicitur quod sanguis prima

et precipua est materia cordis et epatis. unde
 et cor concuum est ad sanguinem copiosius
 recipiendum et spissum ad eundem diligenter
 custodiendum et in nullo membro est sanguis
 sine venis nisi in corde tantus. et de corde exit per
 quasdam venas ad alia loca corporis et non
 venit alunde sanguis ad cor. quoniam fons est
 et principium sanguinis membrum primum
 recipiens sanguinem. et hoc manifestatur et a
 nathouia et modo generationis quia prima
 creatio cordis apparet sanguinea. unde secundum
 aristo. Cor est primum sanguinis receptaculum
 et ideo in medio ponitur ut cum transfundat
 tanquam a medio et a centro ad omnia alia mem-
 bra. vii dicit quod cor est medium totius animalis
 a quo procedit motus et sensus et vita totius ani-
 malis. et ideo cor est in omnibus habentibus
 sanguinem. quoniam necessario principium san-
 guinis est et non epar. De omnibus aperte dicit
 aristo. li. iij. Quamuis de principio sanguinis
 alio modo sit scriptum in libris medicorum. Sed
 de ista controuersia nihil ad nos quod utraq; po-
 sitio vel opinio nobis deseruit quo ad nostram
 intentionem. Et predictorum igitur auctorum senten-
 tias breuiter recollige quod sanguis naturalis est
 purus/calidus/et humidus/subtilis dulcis
 animalis nutritibilis/virtus naturalis conser-
 uatiuus sedes anime et ipsius contentiuus. in-
 uentus perfectius completionis alteratiuus
 vigoris cordis et spirituum conseruatiuus/le-
 tificatiuus/amoris excitatiuus/sui diuisione in
 superficie corporis ipsius coloratiuus/sanus
 et temperatus/sanctus conseruatiuus/corruptus
 corruptionis inductiuus. ut patet in lepra que
 est sanguis corruptus in fontibus et cum alijs
 humoribus admixtus. malicie corporis est temper-
 ratiuus/sua virtute doloris oculorum mitiga-
 tiuus. vi. d. constant. quod sanguis colube vel iri-
 dius de ala dextera extractus oculis calidus in-
 stillatus maculas abstergit oculorum. Sanguis
 enim talis valde est ignitiuus et dissolutiuus.
 sicut idem dicit comentator in vianico in tracta-
 tu de panis et maculis oculorum in fine.

Unde et sanguinis quedam proprie-
 tates minus laudabiles alijs sue-
 pradictis. Nam quanto bene dis-
 positus nature est amicitabilior et vtilior/tanto
 cum corruptis fuerit eidem est nocuior et gra-
 uiores infert corpori passiones. Nam aliorum
 humorum malicia sanguini admixta propter a-
 micabilitatem eius ad naturam non se ita su-
 bito manifestat. et ideo ab eorum lesione sibi
 natura minus precauens latentem ipsorum ma-
 liciam non formidat. ut per se febribus enuntiat

et aliis mixtis in quibus colera rubea vel adu-
sta/sanguini admixta non ita se nature vel me-
dici iudicio manifestat. vt dicit galie. super am-
pbrosimū. Item sanguis si fuerit in corpo-
re superfluus/monstruosas in hominibus ge-
nerat passiones nisi nature vel medicie bene-
ficio euacuetur citius. vt patz i sanguine mestru-
ali. qui propter superhabundantiam humidi-
tatis et coloris indigentiam in mulieribus exis-
tens si vltra debitum retineatur/pessimarum
causa est et occasio passionum. Inducit enim
quandoq; spirituum suffocationem/ quan-
doq; hydropisim/ quandoq; etiam frenesim si
ne manifesta causa passionem. put ille sanguis
corruptus nimis diu retentus ad diuersa tran-
funditur corporis regiones. sicut in passionu
li. galie. expressus continetur. vnde contra talia
pericula summum remedium est talis sanguinis
corrupti euacuationes citius procurare. nec mi-
rum si sanguinis sit corruptus propriuz subiec-
tum sic molestat qui alienum etiaz mirabiliter
inficiat et molestat siue immutat. Nam vt dicit
Aldidorus li. x. c. ii. Sanguinis menstrualis co-
tactu fruges non geminant/arescunt arbuta/
moriuntur herbe fructus amittunt arbores/fer-
rum rubigo corrupit/nigrescat era et metalla.
quod si canes inde comederent/inrabiem con-
uertantur vt efferruntur. glutinuz aspalti quod
nec ferro dissoluit nec aquis/ ipso polluti spo-
te dispergitur vt ibidem dicit A. li. hic sanguis
ex superflua humiditate et debili calore in cor-
poribus mulierz generatur. et ideo ne natura ex
eo grauetur in matrice recolligitur tanquam in se-
sitina a qua si debito modo expulsus fuerit cor-
pus totum mundificatio alleuiat. et ipsam ma-
tricem ad conceptionem disposuit et habilitat
vnde dicit aristo. li. ii. Menstruum in fine me-
sis in mulieribus maxime viget. et ideo tunc vri-
liter expellitur sanguis talis. qz sicut dicit idem
li. xvi. Sanguis menstrualis non hz certam re-
pous reuolutione sed in maiori parte. et accidit
in diminutione lune. et hoc est reatu qz corpa
animaliu sunt tunc pps frigidiora. qm in illo te-
pore aer est frigidior et alteratur sanguis et ef-
ficiatur ex eo superfluitas menstrualis. qua si tunc
expellitur talis euacuatio laudabilis est et na-
turalis qui si vltra tempus vel ppter grossities
sanguinis vel ppter altitudinem matricis. vel
pppter defectum expulsiue virtutis retineat mul-
tis molestis periculosis corp? mulieris aggra-
uatur. quod quidez generaliter est veru a. xij.
anno vsq; ad. l. qz in iuuenilibus meatus sunt
angusti et virtus debilis. A. l. autem anno in
antea sanguis minorat. frigescit calor destruit

vel tepescit. vnde iste due etates a tali immundi-
cia sunt immunes. s. senex? vetularis et iuuen-
tus puellaris. retinet tamen natura sanguinem
mestrualem post mulieru impugnatione ad nu-
trimetum fetus et pceptus cōseruationez. vnde
aristo. li. xv. Menstrum est sanguis nō purus
sed indiget digestionē opatiua. hic sanguis mi-
xtus cū spermate ab? est in animalis. vnde muli-
er post cōceptionem frequēter patiens fluxum
mestrualem solet facere abortiuū aut enim de-
bilitatur fetus/ aut morit. et hoc ppter matricē
ti subtractione. vnde retentio sanguinis men-
strualis signū est impregnationis et iam dicta
causa. quod aut supfluit de sanguine mestrua-
li detrahatur ad mamillas vt inde lac generet. ma-
teria enim lactis est sanguis decoctus in mam-
millis. vt dicit aristo. li. xv. et xvij. Lac inquit
est sanguis digestus nō corruptus. Item oportet
vt fluxus sanguinis menstrualis actualiter sit
in corpore antequā mulier impregnet. vt sicut
dicit aristo. li. xv. et cōstan. Sicut oportet arbo-
re primo florere qz fructus facere. Item qm ve-
nit talis fluxus naturaliter/ semp accidit in eta-
te lune etati etiā mulieris puenienti. Item aues
et animalia nō patiuntur talem fluxum. qz totalis
superfluitas transit in plumas et in pilos. vt di-
cit aristo. Item dicit rursus mulieres nimis se-
erentes et sepius mouētes non multuz men-
struant/ sed que quiescūt et multum comedunt
suauiterq; viuūt tales multa purgatione indig-
ent. Item qm sanguis talis vel frigiditate vt
crassitie ora venarū cōstringente debiq; modo
non exit ad erūdum alias vias quērit vt ve-
nas variū et emoroydarum quas si dapsas in-
uenierit/ ad alia mēbra se diffundit et grauez in-
fert nature pressionem. nam tales vt dicit in vi-
atico cōstan. def. et. in appet? patiunt. nam
abaria bona abhorrent. puluerē vero carbonū
et laterum appetūt et similiū. nam sanguis retē-
tus in maliciosum fumū terrestre et ponticum
cōuertitur quo raptō ad orificiū stomachi/ ap-
petitis rōnalis subuertit/ et irrationalis gene-
ratur. vnde et omnia talia corpora sūt maximis
morbis preparata.

Flegma fin io. est humor semicoctus
actione caloris imperfecti et frigida
humida natura generat. Et an-
dicit li. xv. flegma est abī superfluitas que nō
digerit. eadez enim est materia sanguinis et fle-
gmatis/ sed differunt fin decoctione maiore p-
miore. vñ de flegmate fit sanguis p. aphorē ca-
loris agentis intensionē/ nō tñ econuerso. san-
guis enim in flegma nunq; transmutat sicut co-
lera mutatur in melancoliā/ sed bene cōuocet

De quali. et humo

vt dicit auicē. Est autē flegma naturaliter hu-
mor frigidus / humidus / et insipidus quē natu-
ra mandat per mēbra vt digerāt et ex ipso dige-
sto corp^o nutriatur. Notandū q̄ flegma aliud
est naturale / aliud innaturale. Naturale autē
est humidū et frigidū in colore album / in sub-
stantia fluidum / in sapore parū dulce vel tota-
liter insipidū / in epate tñ generatur vbi sedes
est caloris. est tñ habile vt in sanguinem trans-
mutetur. et facta completa transmutatione cor-
pus inde sustentetur. Flegma enī quōvis de se sit
grossum et insipidū / per intensiones tñ caloris
ipsius immutantis forme et saporis sanguinis
est dulcis susceptiuū / vt patz inflegmate quod
dicit esse dulce. vnde ppter vicinitatem et simi-
litudinem quā habet cū sanguine indigente eo
omnia mēbra corpis. et ideo natura puidā fecit
illud cum sanguine p veras totius corpis trā-
sire ppter necessitatem et etiā ppter vtilitatē
Nam vt dicit constan. deficiente sanguine calor
digerit flegma. qz inde intendit mēbra refice-
re et nutrire. vnde in hoc nobilius ē flegma co-
lera et melancolia qz rectificari non possunt vt
ex eis fiat sanguis cuius beneficio vigēt et nu-
trunt mēbra corporis vniuersa. Est etiā eius
presencia cū sanguine necessaria / vt eius salicē
sanguinis feruor temperet. et liquiditate flegma-
tis spissitudo sanguinis i tepere cōseruetur. et
sic facilius et expeditius ad singula mēbra nu-
trimentū sanguinis deportaret. Utile etiā
est vt iuncture membrorum et alie partes mobi-
les sua liquida hūiditate humectent / ne ex ca-
lore motis vel ex sanguine calido casu aliquo
a suo officio retardent aut siccatate supinducta
impediant. Flegmatis autē innaturalis quatu-
or sunt spēs. Est enim acerosum / frigidus et sic-
cum ppter melancoliam admixtionē. salsum / ca-
lidum / et siccū ppter colere rubee infectionem.
dulce / ppter sanguinis participationē. vitreum
siccū / ppter caloris vitrei assimilationē ta-
le enī oīno elongat a calore. et ideo certis eius
speciebus illud est opacius et difficilius ad di-
rigendū et in sanguinē cōuertendū. Hic humor
si corruptus fuerit diuersas generat in corpe in-
firmitates cuius superabundātia (vt dicit con-
stan.) cognoscāt per diuersa. nam vere flegmati-
cis est corpe defies / grauis / et tardus / et sensu
bebes mēte obliuiosus / et carne mollis et flui-
dus / colore liuidus / albidus faec / corde tūm-
idus / spūis et excreationibus multis plen^o / pi-
ger et somniculosus / parui appetit^o / parue sint
nisi sit salsum flegma. qz tūc salsum sapor in ore
sentitur. ppter calidi humoris admixtionē. cri-
ne mollis et flauus et latus. cuius pulsus ē mol-

lis / grossus / et tard^o. vrina alba / spissa / cruda
et discolorata. statura pinguis / et grossa. in ex-
tremitatibus breuis et curta. cuius cutis superfic-
es plana et lenis ac apilis denudata. somniat
de aquarum niuiū et pluiariū inundatiōe. na-
uigatione. Talis cōplexionis hoies solent fr-
gidum morbum sepius incurere et ipso fatiga-
nt^o et p̄cipue tempe h̄yemali. qz tunc tempis qua-
litates flegmatis. s. frigiditas et humiditas in-
tendunt. vt dicit constan. quere supra de p̄p̄i-
etibus frigiditatis et humiditatis.

Colera ē in flegma. dicitur est eo q̄ in
humore colerico calor temperamētū
excedat. Colera alia naturalis / alia
innaturalis. Naturalis est illa que naturaliter
est calida et siccā et in substantia subtilis / in co-
lore rubea / clara in sapore amara cum quodā
acumine. que quāto est calidior / tanto est in ca-
lore rubicundior / et in sapore amarior. Que
cum in corpore generatur / in duas ptes diuidi-
tur. quarū vna vadit cum sanguine / et alia trā-
smittitur ad cistā fellis. Illud autē quod vadit
cum sanguine / penetrat cum ipso causa necessi-
tatis et iuuamenti. necessarium enim fuit vt sā-
guini admisceret ad aptificandum sanguinem
ad mēbra colerica temperanda et nutrienda. qm̄
in hoc sanguine oportet esse colerā rubeam ac
ualiter ē in debita p̄p̄tionē h̄mōi membro-
rum. Iuuat etiā vt sanguis subtilietur / vt faci-
lius transiat p angustos meat^o ad interiora cor-
poris nutrienda. Alia vero ps que ad cistā fel-
lis trahitur trāsmittit ad ipsam cā necessitatē
et etiā iuuamētū. necesse enim fuit ppter mū-
dificationem totius corpis et ppter nutrimen-
tum ipsius fellis. Iuuat etiā stomachū et inte-
stina calefaciendo et pungēdo / vt a superfluis
se exponerent. Ideo enim sepe accidit torsio et
ventris dolore colerica passio. qz via opilatur
que est inter fel et intestinū. Innaturalis colera
est que egreditur a natura ppter aliquod ex-
tranēum sibi cōmixtum. Nam ex cōmixtionē cū
colera rubea et flegmate aquoso generatur cole-
ra cignina que ceteris est nimis calida et nocua
Si vero fuerit flegma grossioris essentie et spif-
sioris inde colera vitellina. Iste due spēs sunt
note. Tertia species est colera quā dicit p̄alli-
ua in colore viridis et amara. acuta sicut herba
que p̄assium / id est manubiū vel porus nuncā
patur. Nascitur autē in stomacho illorū que cō-
tinue vtuntur herbis nimis calidis vt porris /
cepis / allijs / nasturcijs et h̄mōi. et forsā a tali-
bus herbis viridib^o et crudis in calore p̄trahit
virorem et sic galie visum est. Auicē. aut visum
fuit q̄ p̄assiva generat ex colera vitellina qm̄

nimis aduritur. cum enim aduritur adustio in
 ea facit nigredinē. ex qua cum aminitate mira/
 viriditas introducat. Eruginosa vero colera e
 quarta spes que per vltiorē adustionē gene/
 tur ex prassiva. quā enim tū aduritur q̄ eius hu/
 morositas efficitur. tūc dedinat̄ color eius ad
 albedinem. qualis est color cineris. nam calor
 in humido corpore primo nigredinē efficit. dein
 de cōsumpta totaliter humiditate albozē quā
 dam introducit. vt est videre in lignis que pri/
 usq̄ cōuertant̄ in cinerē. cōuertitur in carbonē
 frigiditas vero cōuerso in humido facta albe/
 dinem. in sicco aut̄ nigredinē opatur. sed hec vlti/
 ma oibus alijs peior est et venenosior cuius
 venenosa qualitas pessimas et mortiferas in/
 ducit in corpore passiones. sicut hirsipilam / et uo/
 li me tangere etc. Om̄i humor igitur colericus
 naturalis nō excedens terminos nature / est alio
 rum humorū subtilitatu / digestionis cōforta/
 tiuus / fecis et putredinis mundificatiuus / cor/
 poris sc̄dm dimensionē longitudinis et altitu/
 dinis distensiuus / animositatis et audacie gene/
 ratiuus / mobilitatis et leuitatis affectiuus / ad
 iram et ad appetitū vindicte excitatiuus / vene/
 ris appetitū puocatiuus / virtutis expulsiue ad
 iuuatiuus / materie grosse attenuatiuus / et a cōtro
 vsq̄ ad circūferentiam diffusiuus / sc̄dum ci/
 trinitates et nigredinē superficiali substantiē i co/
 lore mutatiuus. Unde nota q̄ ipsi colerici ge/
 neraliter solent eē iracūdi / animo inmansueti/
 leues / instabiles / impetuosi / in corpore longi / re/
 nues / et macillenti / colore fuscū / in cunibus ni/
 grū et nispili hirsipidi et hirsuti tactu calidi / et pul/
 sus fortis et velocis. eorum vna in substantia
 est tenuis et subtilis in colore. ignea / rutilans et
 dara. hec colera si in aliqua parte corporis fuerit
 corrupta mollescissimas infert corpori passiones
 Quarum hec sūt generalia signa. Sicut enim
 dicit cōstan. in panteg. li. ii. c. ij. Si corpori dūct
 colera corrupta / erit cutis glauca vel cirina et
 erit defectus appetitiue virtutis. amaritudo sē
 titur in ore / ita q̄ dulcia vident̄ amara / et sapi/
 da insipida. pūctura et ardor in stomacho ex ca/
 lido fumo pūgente nervos stomachi et moridi/
 cante abhoiato cū vomitu colerico cum siti / lin/
 gue siccitas et fumo calido macbeam arteriam
 desiccante / et humorē salialem circa nervos li/
 gue cōsumēte / oculorū cōcauitas cum humido
 aspectu / pulsus subtilis velox et spissus vna
 rubea et intensa / dolor capitis grauis / vigilia et
 alienatio mentis horribiles visiones in som/
 nis. tales enim somniant de igne fulgore / et
 stupēda aeris inflammatione. q̄d fit ex igneo fu/
 mo petēte cerebrū et imaginariā immutante.

m Elancolia ē humor spissus et gros
 sus ex fece et turbulentia sanguinis
 generatur. Et dicit a melo quod ē
 niger et colm qd est humor / inde dicit melanco/
 lia quasi niger humor. vnde a phisicis colera
 nigra nūcupatur. naz color eius dedinat̄ ad ni/
 gredinē. Est autēz melancolia alia naturalis /
 alia innaturalis. Naturalis frigida est et sicca
 que fit in sanguine sicut fer in vino h3 genera/
 ti cuius substantia est spissa et terrestris. cuius sa/
 por interdulcedinē et ponticitatez emittit viciū
 acedidini. Hec melancolia in duas pres habet
 diuidi. quarū vna remanet cū sanguine et pene/
 trat feci ad membra cū necessitatis et iuuamētū
 fuit enim necesse vt cū sanguine misceret vt ap/
 tificaret sanguinē ad membra malancolia nu/
 tienda. Iuuat etiā sanguinē q̄ inspissat eum
 ne sua liquiditate subterfugiat digestionē. Se/
 cūda vero pars transmittit ad splenē ppter ne/
 cessitatem et iuuamētū. necesse enīz fuit hoc p/
 pter mūdificationem totius corporis et ppter nu/
 trimentū ipsius splenis. Iuuamētū vero ē vt
 pfluat in os stomachi vt. s. ipsuz fortificet et in/
 spisset et vt ibi pruritum faciat. et sic erit famē
 et cooperetur ad desiderium nutrimenti. Illud autē
 est melancolie quod est superflū sanguini tras/
 mittitur ad splenēz. et quod a splene egredit̄ est
 illud quo nō indiget splen ad sui nutrimentū.
 et sicut colera rubea iuuat stomachū ad expellē
 da supflua inferius / sic melancolia iuuat virtu/
 tem appetitiuam superius. Dicitur autē fer san/
 guinis potius q̄ colere vel flegmatis q̄ resu/
 dat et sepatur a sanguine sicut descendit hypo/
 stasis vrialis siue sedimē in liquore. Hec fle/
 mate vero nihil resudat nec descēdit. ppter ei/
 viscositatem. Similiter nec de colera ppter ei/
 subtilitatem. et ideo fer colere vel flegmatis nō
 vocat. Ad elancolia autē innaturalis non est ad/
 modum hypostasis siue residentie et fecis / sed
 p modum adustionis et cineritatis. et hoc acci/
 dit istis modis. agens enim calor nimis in sub/
 stantiam flegmatis ipsam adurit et p adustio/
 nem nimā in colerā adustam puenit. et si fuerit
 humor primo subtilis et aquosus quā aduritur
 efficit̄ saluus. et si fuerit grossus trahit ad acedi/
 nem vel ponticitatem. Si vero contingat san/
 guinez aduri vel incinerari cinis eius fit saluus
 cū quadam dulcedine pauca. Sed quādo cōtin/
 git melancoliā naturalē aduri illa adustio seu
 cinis erit acris sicut acetum. et cū cadit insupfici/
 em terre / ebullit. cuius odor est grauis et acris
 sicut acetum quē musce fugiunt ppter odoris
 horribilitatem. et illa siquidem que magis est
 acris deterior est. Si vero melancolia quando

De quali. et humo

adunatur grossioris fuerit/substantie erit cinis
eius minoris acedinis cum ponticitate pauca
que cadēs sup terrā nimis ebullit. 7 nimis i mē
bra penetrat. nec ē minus malicioſa 7 veneno
ſa ſed ſta cito pimit ſicut prima. Dec colera ni
gra eſt nature inimica 7 peſſimas hz ac morti
feras qualitates. morbus enim inducit inara
biles. ſicut cancrū/lepram/et bmoī. ex admitti
one igitur incinerati p aduſtionem nimiam fle
gmatū/sanguinis 7 melancolie naturalis/me
lancolia imaturalis 7 peſſima generatur 7 cū
ex flegmate p decoctionem generet ſanguis et
ex ſanguine p interſionem generet colera. ex co
lera vero melancolia/impoſſibile eſt ex ea būo
morem ulterius generari/ſed tantūmodo inci
neratur. et ex illa incineratione naturalē humo
rem inſiciente ille humor peſſimus accidentaliter
pcreatur. vt dicit conſtan. li. i. c. xxiij. Iſtius
humoris dominantis in aliquo corpore hec ſūt ſi
gna. primo qz calor artis mutat in nigredinez
vel liuorem/more ſentit acidū ſaporem ponti
cum 7 terreſtrem ſm humoris qualitatē paties
aīno eſt timidus ſine cā. vnde galie. Si timor
alicuius demonſtret ſine cā/paſſio eius eſt me
lancolia. vnde oēs hanc paſſionem habentes
ſine cauſa ſunt timidi ſepius atqz tristes. 7 hoc
ex melancolico humore cor cōſtringente. vnde
ſic tristes interrogati quid timeant vel pro quo
doleant aut nō habeāt quid respondeāt. Alij
tamen mortem ſibi imminere putant irōnabi
liter. alij inimicitias alicui⁹ formidāt. alij mor
tem diligunt 7 deſiderāt. vnde galie. in lib. paſ
ſionum. Nō eſt mirū (inquit) ſi patiens colerā
nigram/miſtitiā/vel mortis ſuſpitionē pati
atur/cum exterius in corpore obſcuritate nihil ſit
timidius. vnde qñ aliquod obſcurū. vt ē ſum⁹
melancolicus opit cerebrum/neceſſe eſt vt pa
tiens timeat. qz cauſam vnde timeat ſecuz por
tat 7 ideo ſomniat terribilia 7 tenebroſa 7 vi
ſi peſſima 7 in odore ſeſida 7 in ſapore aceto
ſa. ex quibus omnib⁹ melancolia paſſio habz
naſci. Item maniace 7 melancolice diſpoſitio
nis eſt quando tales de miſtabili gaudent 7 ri
dent. de re vero exultabili plāgunt atqz dolent
Item tales p̄tina cter tacent vbi eſſet loquen
dum. 7 inſolenter loquūtur vbi eſſet tacendus
Item alij putant ſe eſſe vas facile/terreūqz. 7 ti
ment tangi ne rumpant atqz frangantur. item
quidam putant ſe pugno mūdum claudere et
omīa in manibus cōtinere. 7 ideo manus ad
cibum nō extendunt timent qz ſi manus exten
derēt/partes mūdi deſluerent 7 perirent. item
quidam putant angelum tenere mundum 7 p̄
tedio velle mūdū dimittere cadere. 7 ideo ma

nus erigunt 7 humeros volentes mūdum cor
ruentem ſuſtinere. 7 multum ſecalatant qñ
manus 7 humeros ſupprimere a medijs com
pelluntur. item aliquibus videtur qz caput nō
babeant. vel ſi putāt ſe habere/illud caput pu
tant eſſe plumbeum vel aſininū ſeu aliter mon
ſtruoſū. item alij audientes gallos cantare bra
chia erigunt 7 ſe p̄cūtiunt 7 canentes ſe eſſe gal
los credunt. 7 tandem nimis clamantes rauca
in clamando vel muā fiunt. item alij in ſuſpiti
onem peſſimam irruocabiliter incidunt. p̄p̄
quod amicos odiunt vituperant /7 cōfundunt
immo quādoqz p̄cūtiunt 7 occidunt. has 7 mul
tas alias mirabiles incurunt melancolici paſ
ſiones. put refert galie. 7 alex. 7 multi alij aucto
res quas quidem longum eſſet p̄ ſingula enar
rare. qz hoc quodādie ad oculum experimur. ſi
aut nuper accidit quendam nobilem ad tantam
diſp̄tiaz melancolie vitio deueniſſe/qz mo
dis omnibus murilegum ſe putabat. vnde ali
as q̄ ſub lectis vbi catti inſidiantur muribus
quieſcere non volebat. Iſte tali pena peccant
ſuis exigentibus percuffus fuit nabuchode no
ſor/qui purdicatur in hystorijs beſtiam trifor
men. ſ. leonem/aquilam/bouem ſeptem anno
rum ſpacio ſe putabat. hec autem de melanco
lia t̄de alijs humoribus naturalibus. 7 non
naturalibus. quantū ad hoc p̄tinet opusculū
diſſe nūc ſufficiāt.

ſinit Liber Quartus.

c 5

De partibus humani corporis.

Ziber Quintus.

Actis de

pprietatib? hun: o
num restat aliqua di
cere de dispositione
memb:oz que ex p
dictis humoribus
componuntur. Et
primo de proprie

tatibus eorum in genere/ deinde de singulis i
specie dicendum est aliquid.

n Am vt dicit anicen. membra sunt
corpa ex prima humor? p mixture
pcreata. vel vt dicit sup ioh. **M**e

brum est firma pars? solida animalis ex simili
bus vel dissimilibus composita ad aliq? spe
ciale officiu? deputata. p hoc q? dicit firma ps
differt mēbrum a parte que nō est firma. vt est
spūs. p hoc autē q? ex similibus? dissimilibus
compositū/ insinuat mēbrorum duplex diner
sitas. s. simplicium siue cōsimilium? compo
sitōū siue officialium. Nam p similia membra
dicuntur? simplicia quozū partes eiusdē natu
re sunt cū toto. vt quelibet ps sanguinis ē san
guis. et sic de alijs/ et hmōi membra. s. simpli
cia organica? officialibus mēbris naturalit
sunt priora. vtputa ea cōponentia. sicut princ
pium cōponens est cōposito prius. **O**rganica
siue officialia membra dicuntur ex cōsimilibus
generata? statuta que ad cōpletionem sensus
et mot? sunt aīme instrumenta. vt manus/ pes
oculus/ et cōsimilia. fuit enim necessarium q? i
qualitate? quantitate essent diuersa vt actio aī
me cōpleretur. natura enim fecit corpis instru
menta virtuti anime congruentia. virtutes enīz
siquidē aīme sunt diuersae/ et ideo mēbrorum
diuersitates sunt necessarie. vt patet in manib?
in quibus sūt multi digiti? et in quantitate? et in
qualitate diuersi vt p eos possint magna sicut
et minima retineri. cum igit sit triplex aīme ac
tio. s. aīalis/ naturalis/ et spūalis sūt membra
istis opationibus aīme necessaria. vnde mem
bra animalis virtutem sequentia dicuntur aīa
ta que fuerūt necessaria ad sensum? for manduz
et motū voluntariū in oībus animalibus sicut
cerebrū/ nerui/ oculi/ et alia instrumenta sensuuz
mēbra vero virtuti vitali obedientia dicuntur
spūalia vitalia que facta sunt ppter anhelitus
et vitalis spūs attractionem/ et caloris mitiga
tionem? et vite pseruationem. vt cor/ pulmo/ et

hmōi **M**embra autē virtuti naturali deservien
tia dicunt naturalia. vt nutritia. quozum que
dam sunt nutritia que. s. cibum in memb:oz
substantiā transmutat sicut stomachus/ epar/
et hmōi. quedam vero sūt generatiua ad cōser
uationem speciei vt. s. specificarent generalia? et
indiuidualarent specificata. cum enī omīa indi
dua cōsumant/ necesse est vt per vim generati
uam ne penitus pereant reparent/ et sic esse
specificato saluent. Dabent autē hec membra si
bi quedam alia deservientia et ipsa adiuuatiua
mutuo enim mēbra sibi inuicēz subministrāt.
Hozum enī mēbrorū subservientia vtilitas est
multiplex. s. preparatoria/ purgatoria/ defenso
ria/ deportatoria. **P**rima itaq? sunt prepara
toria. sicut organa sensuū deserviunt cerebro/ cor
di/ pulmōi/ epari/ stomacho? et cetera instrumē
ta ababilia **S**ecunda sunt deportatoria. sicut
sunt nerui/ que suscipiūt spm aīalem a cerebro
et deferunt ad singula membra ad motum? et se
sum faciendū. similiter arterie deserviūt cordi
et vene epari. nam spm suscipiunt arterie a cor
de? et deferunt ad pulsum facienduz/ et vene sa
guinem ab epare ad corpus nutriendū. **T**er
tia sunt purgatoria. s. illa que supflua expellūt
et nocua. sicut foramina narium in capite? et me
atus p que cor emitat supfluum fumositatem
pulmoni vt emittat. Similiter astis fellis? et
splei purgant epar a supfluitatib? colericis? et
melancolicis. sicut renes mūdificant ab aquo
sis. **Q**uarta sunt defensoria. sicut duo panni
culi cū traneo defendūt cerebrum a nocumēto
et lesione. et dicuntur pbiliāis dura mater? pia
mater. Similit? et ossa pectoris defendūt cor. et
lacerti? et teneritudines. constarum defendunt
epar. **I**nter membra vero spūalia cor est panna
palissimū/ q? totius vite animalis est principia
et caloris naturalis fundamentum. cuius adiu
uatiua sunt pulmo/ pannicali/ lacerti? et arterie
quozum motu aer ad cordis refrigerationēz at
trahitur? et fumosus calor supfluus ab ipso re
mouetur. cuius defensiua merius sunt sui pā
muli. **D**iafragma? et hmōi mēbrorum naturali
um? et nutrituoz principale est epar in quo san
guis digeritur vnde corpus totū nutritur. cui?
viana ministrano sibi mēbra deputant. **E**t pre
dictis patet q? quedam sūt mēbra p principalia
q? aliorū mēbrorum inferioz sunt principalia? et
radicalia fundamēta. **Q**uedam vero sunt of
ficialia que influentiam virtutis recipiunt a p
dictis? et ad cōseruationem animalis sibi inui
cem administrāt. **Q**uedā vero sūt similia que
a constan. vocant omnimera. i. simplicia. et hoc
ab omni qd est vni? et mēros quod est pars qz

De partibus hūa. corpo.

vnus generis sunt cū suis partib⁹ quo ad sensum. qz quelibet pars visibilis carnis est caro. & quelibet pinguedinis est pinguedo & sic de alijs. Recollige igit̃ ex predictis q̃ mēbra nature artificia ordinata sunt corpis a iari pfectiua. sunt etiā influentia & virtutis ab anima receptiua. Item quadā mirabili pportōe harmonica piter sunt cōiuncta. naz minora maiorib⁹ & maiora minoribus neruis & alijs ligamentis piter coaprantur. Item sibi mutuo sunt ad ministrantia & suam virtutē & operationum mutuo cōmunicantia. naz superiora inferiorib⁹ administrant influentiā & gubernationem. inferiora superioribus supportationes. media vero vtriusq̃ impendūt / copulant / & coapantur. oculi enim inferiora mēbra dirigūt & rectificāt pedes vero & cura pondus aliorum sustentāt & supportant. sed man⁹ & brachia vtraq̃ adiuuant & defensant. Item mēbra q̃ diu reguntur ab anima sana pmanēt ad cōpletionē sue actionis & pfectionem corpis sunt vtilia. sed priuata a regimine spiritū residuo corpis sūt nocua. Item mēbra pure impurbate completionis ad obediendū actioni spūs sunt habiliora. vnde dicit aristo. li. xvi. q̃ caput ideo est puer carnis & etiā pinguedinis propter meliorem sensum & intellectum. et hoc ideo est / qz spūs in neruis sensibilibus p carnis grossiciem in suo transitu nimis impeditur. Item tanta ē conuenio inter membra q̃ ppter mutua ad inuicē colligantia sibi mutuo cōpatiuntur. vnde mēbrum min⁹ cōpatiens cōdolet amplius partenti. & ideo si vnū mēbrum lesū fuerit / ad locū doloris effluūt humores aliorū mēbroz sicut dicit amphoriz. Dolor membri maior supueniens dolorem alterius mēbri deuigrat / & ei⁹ diminuit sensibilitatem. vt patz in sienetias quibus si fortiter cura ac brachia cōstringant̃ dolor capitis digniuuēt. qz ad cōstrictum mēbruz confluūt spūs & humores ex quo supius caput alleviatur. Item mēbra quanto sunt nobilioris substantie & cōpositionis / tanto vehementius sentiunt & citius molestiam cuiuslibet lesionis. vt patet in oculo qui grauius leditur puluere modico q̃ manus vel pes magno vulnere. & hoc accidit ppter oculi nobilitatem. qz in eo spūs sensibilis amplius dominatur. vnde lesio quācumq̃ modica in iuncturis mēbrorum in sensibilibus neruis maxime est nocua. qz per impedimētum talium mēbrozum potissime & citissime impedit̃ virtus sensibilis & motiva & dissoluitur totius corpis harmonia.

Item in mēbrozū pcreatione ex errore nature aliquando accidit q̃ mēbra sunt superflua &

monstruosa. sicut dicitur in libro animalū. xvij. qz sepe sunt visa animalia habentia vnum corpus & multa capita. sicut apparuit serpens vn⁹ habens duo capita. nec hoc mirum nisi qz raturum / qz vnum ouum aliquando habet duo vitella que tamen ad inuicē vna tela sunt distincta. & hoc accidit ppter concursum duozū spirituum que diuerso tempore tamen ppinquo mutuo se contingunt. Et dicit idem q̃ ex tali duo accidit mēbrū monstruosum. sicut pull⁹ habens vnum corpus & vnum caput & quatuor pedes & quatuor alas habere visus est. Et secūdum aristo. ibidem. hic error monstruosus maxime habet locum in ouibus & capris & in animalibus filiorum multozū. Et ideo dicit q̃ visus est caper habēs in quibus cornua in antiquis temporibus. Ista autē monstruositas in membris superfluis generaliter accidit ex superfluitate materie & defectu virtutis informatiue vt dicit idem in eodem vnde debemus estimare q̃ ista monstruositas in mēbris accidit ex materia. quādo vero fortis est virtus operatiua & materia est modica vel occasione aliqua diminuta / & tunc quidem contingit multa apparere membra. sed in omnibus incōpleta. qz virt⁹ ppter defectum materie cōplere nō potest qd̃ intendit. sicut dicit idem. virtus operatiua forte operans nihil operatur sine materia perfecte vel complete. Aug⁹. autem recitat de ciui. dei i. lib. xvi. c. viij. Conacephales homines esse monstruosos canina capita habētes / & vocis loco latrans emittentes. Alios autem dicit esse sine ceruice oculos habentes in humeris. Narrat̃ super idem q̃ temporibus suis natus est puer qui in superioribus membris erat duplex / & in inferioribus simplex. nam duo erant capita & duo pectora & quatuor manus. venter autē & pedes duo & multa talia recitat ibi augusti. in quibus omnibus error nature designatur. Item inter ipsa membra quo ad dignitatem & ordinem magna differentia est. Nam quedam sunt tribuentia ex se & aliunde non suscipientia. sicut cor quod nihil ab alijs suscipit secūdum aristo. et tamen alijs vitam & motum distribuit & diffundit. Et sunt quedam que sūt distribuētia & suscipientia. sicut epa & cerebrū suscipiunt vigorem a corde & sunt principia sicut vni qz alijs administrāt mēbris. Sunt etiā membra nec tribuentia nec suscipientia sed sūt innita propria virtute secūduz opinionēz medicorum. sicut sunt membra consimilia. & sūt membra suscipientia et non tribuentia. Sicut sunt membra instrumentalia que recipiūt a cerebro virtutem sensitivā vel motiuā / & quāq̃

utriusque, sed susceptam virtutem ad alia membra quantum est de se ulterius non diffundunt. quia oculus non potest visum virtutes quam recipit a cerebro dare pedibus vel manibus vel alicui membro vel auris auditivam / et sic de alijs. et tamen ista membra corpori maxime sunt necessaria. quia per officia sibi appropriata sunt omnium aliorum membrorum corporis regitiva nisi forsitan in suis actionibus fuerint casu aliquo impedita / sicut quando lesa sunt vel corrupta. Docentur proprium habent omnia membra officia. ut principalibus membris periculo exponant se / ut est videre. quia manus per defensionem capitis vel cordis sine omni deliberatione naturaliter se opponit. Item membrum beneficium etiam membrum infirmo subvenit / et materiam morbi ad se attrahendo purgare vel alleviare membrum morbidum consuevit. unde membrum sanum pro non sano sepius lesum fuit. Membrum vero si putridum fuerit aut mortuum / sibi immo toti corpori est nocivum / et ideo non restat nisi ut abscedatur ne corrumperet aut destruat corpus totum. et hec de membris in generali nunc sufficiant.

Inter membra principalia hominis primo a proprietatibus capitis inchoandum est. Est autem caput prima pars et principalis hominis inter omnia membra corporis exteriora quo ad situm et officium optinens principatum. Est autem caput accipiendo dictum (ut dicit Galenus li. x. c. ij.) eo quod omnes sensus et nervi inde incipiunt capiuntur. et ex eo quod omnis vigendi causa et sentiendi ratio oriatur. In capite vero omnes sensus apparent. unde et ipsius anime que consilium corpori quodammodo personam gerit. Galenus. Est igitur caput sedes sensuum principatum et origo omnium sensuum organorum animalis virtutis proprium dominium diffundens et transmittens ad omnia membra inferiora sensuum et motuum. Habens se preterforam in qua sunt sensuum instrumenta et hec secundum aliquos septem planetarum orbibus correspondent. Caput itaque dignius est et nobilius omnibus membris quia regimen est et gubernaculum totius corporis influens et perfectionem virtutis ad suas pagendas sensibiles actiones. et ideo a natura caput suum haberi corporis summo ut regat / ordinet / et disponat omnia que secundum nature ordinem sunt sub ipso. (sicut enim dicit Galenus super tegnum galie.) Dispositio capitis totius scitur ex tribus. scilicet ex quantitate eius et figura. et quod est ex ipso / et ex capillis. Nam caput debet esse medium et moderate inter magnum et parvum et ad alia membra in quanti-

tate proportionatum. Caput enim si fuerit nimis parvum est illaudabile. Signa enim defectus materie et debilitatem virtutis informative. Similiter si fuerit nimis magnum non est laudabile. Nam ex defectu virtutis operative et superfluitate materie hoc procedit. ut dicit Galenus. Item figura capitis est rotunda et hoc propter passibilitatem et lesionem motionem et propter receptionem medulle cerebri ampliozem. Est autem caput aliquantulum oblongum et circa tempora aliquantulum planum. nam perfectio boni capitis quod in rotunditate disponitur ad similitudinem globi terri inter manus vel ligna duo compressi. talis enim globus est rotundus / et tamen aliquantulum in utroque latere erit planus. In parte enim anteriori aliquantulum est acutum et elevatum et hoc ad retinendum ventriculum cerebri in protra capitis ex qua procedunt nervi quinque sensus facientes. Similiter modo parum acutum a parte posteriori propter receptionem ventriculi in puppi ex quo procedunt medulle / spondiles nervi motum facientes voluntarium. Item si gnium bonitatis capitis est quando perfecte dispositionis sunt illa que ex ipso sunt et sibi intermedia tunc coniunguntur. ut si collum fuerit forte et moderate grossum / et omnes nervi fortes et magni sunt / et boni motus. Similiter ex capillis de capite procedentibus cognoscatur caput. Nam secundum eorum qualitatem et quantitatem ac velocitatem crescenti siue tarditatem de complexionem capitis et intentioni eius dispositione iudicatur. nam capilli multum spissi et crispi cito nascentes calorem signant capitis et humorem et e converso (sicut dicitur inferius de capillis.) Capilli enim bene dispositi quod ad adherent capiti ipsum custodiunt / decorant / et defendunt. ablati vero a capite et precessi ipsam turpe reddunt ut patet in allopicia / et in decaluans. Item caput ex multis ossibus constituitur. et hoc propter cerebri defensionem. Nam substantia cerebri tenera est et mollis / et ideo de facili liberetur nisi per interpretationem carnis et aliorum ossium a lesione extrinseca tueretur. Item caput aliquid habet de carnositate / et hoc fuit necesse ad temperamentum ossium et nervorum / ne forte frigiditate nimia ossium teneritudo cerebri occasionaliter lederetur. caput tamen in sua compositione parum habet carnositatis et pinguedinis respectu aliorum membrorum. et hoc propter sensuum vivacitatem et suavitatem intellectus. Aristo libro duodecimo. Item caput quantumvis in partium suarum dispositione multa videatur habere duntaxat et potissime in ossibus. multum in nervis / habet de mollietate et medulla. quia mollietate ipsius cerebri in ossibus

De partibus hūa. corpo.

capitis indusi/ tota corporis machina irrogatur

Item caput ex sua compositione prima multū est neruosum. et hoc fuit necesse ppter ossū diffusiliū cōiunctionē. et etiā ppter sensus et volūtarij motus operationem. Nam p neruum medium anima motum et sensum in corpe operatur et sine neruo descendente a capite membrū mēbro nullatenus copulatur/ immo si impediatur virtus effluens a capite p neruorum vitium/ et corruptelam totius corporis dissoluitur vnititas et compago. Item caput totius corporis ē caminus siue rectum/ siue coopulū. et ideo multarum fumositatum ascendentiū de toto corpe est in se receptiuū. sicut itaq; natura totā substantiam capitis porosam occulte et manifeste occulte/ vt p occultos poros occulte fumositatum supfluitates euacuetur. manifeste vt p emunctoria et foramina manifesta grossiorane caput lederent/ purgarentur. Item sunt aliquae capitis proprietates quendam nature defectum representantes. sicut patet in capitibus monstruosis. Dicit enim aristo. lib. xij. q. aliquando contingit vnum esse cor in animali/ et tamē apparent duo esse capita vel plura membra et eūuerso. Aliquando videntur esse plura capita et alia membra/ et tamen ibi nō est nisi vnus cor. sed hoc totum monstruosum est. et hoc non accidit nisi errore nature vel ex supflua materia vel ex virtute defectiua (sicut pbat aristo. lib. xvij.) vbi dicitur. *Causa monstruositatis talis nō est nisi in materia. et sequitur.* Talis monstruositas inuenitur in animalibus generantibus multos filios sed in mulieribus raro nisi in mulieribus egypti que multos pariunt filios plusq; in aliis regionibus/ vel q; aliarum regionum mulieres nisi vbi alie mulieres egyptiacis sunt similes. Item caput auz sit radix totius corporis et omnium corporaliū virtutum primum principale fundamentum ipso bene disposito et bene ordinato omnia que sibi subsunt in meliorem consistentiam disponuntur. et ipso versa vice corrupto et corruptōnis sint hominata patiente omnia inferiora corporis membra necesse patitur. Patitur tamen aliquando ex causa intrinseca. sicut ex illis passionibus quae nascuntur ex ipso cerebro et adiunctis eius vt patet in cephalicis freneticis/ epilepticis et huiusmodi. Aliquando hō capitur ex causa extrinseca. sicut ex aeris calidi et frigidi siue alias distemperati immutatione/ siue qualicūq; alia ratione Item quandoq; ex aliorum membrorum colligantia et associatiōe. vt patet. Nam et stomacho corruptis humoribus repleto fumositates resolute ratione vicinitatis cerebrū petunt et conca-

uitates siquas inueniūt vacuas replētēs pelliculas cerebri comprimūt vel distendūt. et sic pungendo cerebri pelliculas dolores inferunt et inducūt. Item idem accidit et nimia inanitione et abstinentia. vt patet in nimis abstinentibus et vigilantibus. qz vt dicit galienus. Longa vigilia generat dolorem capitis. Item idem patet ex nimia repletionē. sicut accidit ebriosis qui ex nimio et superfluo humore a vino resoluti cerebrū petente et pungente maximas infer capiti passiones. Dicit etiam constantinus. qz omnis dolor capitis qui est ex stomacho alleviatur quādo stomachus extenuatur. augmētatur autem quādo stomacho repleto cibis in malas qualitates immutatur. Item sicut dicit aristo. li. xii. Natura ordinavit in capite sensus et instrumenta sensuum secundum eorum dignitatem et secundū animalis necessitates et ideo posuit oculos in anteriori parte capitis et superiori/ qz animal debet videre quod est anterius. et qz sensus visus ceteris subtilior ē nobilior. Organum autē auditus posuit natura in medio capitis rotunda/ quā auditus audit non recte sed arāquaq;. Sensū vero olfactus posuit natura post oculos quasi medium inter visū et gustum. Nam ille sensus visus est grossior. gustu vero subtilior. Ultimo vero ponitur lingua que est instrumentū gustus et tactus quorum operatio est circa substantias magis grossas. vnde sensibus sic ordinatis caput est perfectum et totius corporis perfectio et ornamentum (et sicut dicit aristo. ibidem. non fuerunt ita bene posita instrumenta sensuum in capitibus quadrupedū et brutōrum. quoniam auncule talium animalium sunt in parte superiori capitis. et apparent ita/ quod tale animal nō est rectū neq; erecti corporis/ sed ad terrā deducti. Deuiat etiā quādoq; natura et errat in quibusdā monstruosis hominibus/ qui totum habent corpus hominis preter caput. nam beluina habent faciem siue caninā (vt narat solinus. Similiter erat natura in quibusdam animalibus monstruosis. sicut patet in lamia/ que secundū glo. super tres. caput virginē habet et corpus beluina. et dicitur qz quādoq; lamie possunt aliquem hominem comprehendere prius muliebri facie blandiuntur/ et secū coire compellunt vsq; ad defectū. et quādo ulterius earum libidini non potest satisfacere. ipsum dilaniat moribus interficiunt et manducant.

Cerebrum (vt dicit constantinus. in part. reg. li. ii. c. xv. est corpus albū et sine sanguine de spiritu et medulla habens multum in cellulis tribus

est distinctum / nervorum totius corporis est principium. inter duas pelliculas. s. piam matrem & duram est contentum / in summitate capitatis tanq̄ in excellentiori loco corporis collocatum. s̄it aut̄ cerebrum naturaliter albū / vt si multitudinis cuiuslibet coloris esset facile susceptiuū. habet multum de spiritu / vt multus in eo esset motus. habet etiam multū de medulla vt caloris acumen generatum ex motu temperetur. parum vero habet de sanguine ne ei⁹ colore inficeretur / & sic omne apprehensum ruberū videretur. ideo etiam sine sanguine humidum vt cito in naturaz sentiendi mutaretur (vt dicit constant.) Et tribus aut̄ cellulis est distinctum qz cerebrum tres habet cōcavitates / que ventriculi a phisicis nūcupantur. in anteriori cellula siue ventriculo formatur imaginatio. in media ratio. in posteriori memoria & recordatio. Eo gnominiatur pars anterior p̄a. posterior vero pars puppis vocatur. puppis minor est / qz pauci nervi ab ea p̄cedunt. & est puppis dura vt nervi motui motum facilius patiātur. frigida etiam est & sicca. parum habēs de spiritu & medulla. frigida / vt in ea melius fieret retentio. parū habuit de spū. vt fieret quietis generatio. parum habuit de medulla respectu anterioris / vt esset mediocriter dura / & sic forme impressio in ea diutius teneretur. Proza vero. s. pars anterior est maior / mollior / calidior / & liquidior. maior / vt nervi sensibiles ab eo p̄cederent. mollior / vt sensibiles nervi ad susceptionem sensus facilius disponantur. calidior vt ad susceptionem forme imaginative aptior redderet. liquidior & humidior parū / vt nervus sensibilis facilius moueretur. Cellula vero inter p̄am & puppim media calida ē & humida plus ceteri habens de spū & medulla. de spiritu plus / vt p̄fectior fieret in ea ratio. discretio sicut in alijs membris sic p̄ digestionem puri ab impuro separtio. multum habuit de spiritu / vt multus fieret motus. & multum de medulla vt temperetur motus aīme v̄s̄ic melius discerneret cōcepta. In istis tribus cellulis sunt tres operationes principales. qz in prima forma a sensibus apprehensa in fantasia siue imaginatione recolligitur / deinde ad mediam transmissa discernitur / post tanquam iudicūz rationis ad ventriculum puppis transmittitur & memorie commendatur. s̄it autem cerebrum rotundum vt capacius sit spirituuuz / & ne facile patiatur. Ad defensionem autem cerebri fuerunt necessarii duo panni qui vacantur matres cerebri vnus est grossus / scilicet dura mater. hic cameo supponitur / sed in medio cerebro ingrossatur /

& ad maiorem fortitudinem solidatur. non est immediate cum carne cōiungitur / immo potius suspēditur & huc & atq̄ illuc circa cerebri substantiā dilatat̄ hec dura mater fuit necessaria / vt piam matrem que ea tenerior est / a duricia carni defensaret / & vt venas & arterias cerebri colligaret. et etiam si qua essent ibi spacia vacua impleteret. Secūdn̄s pamiculus dicitur pia mater / q̄ dure matri supponitur / que mollior ē dura matre vnde substantiā cerebri circūvoluit / & p̄dictas cellulas ab inuicem separat & discernit nec superfluit pia mater. quia cerebri vltimus venas recolligit. cerebrum etiam ne sua liquiditate diffluat / coadiuuando custodit. cerebrum etiam cooperiens & amplectens ipsuz a dura matre defendit / in super p̄ venas quas habet cerebrum nutrit & p̄ arterias quas continet / spiritū ei transfundit. Cerebrum est etiam membrum mouens & regens omnia membra corporis interioris singulis sensum la gicens atq̄ motū quō impedito omnia in corpore impediuntur / & bene se habente omnia que sūt in corpore / melius disponuntur. Habet aut̄ cerebrum hoc p̄prium q̄ sentit. & sequitur motum lune. qua crescente medulla cerebri crescit. qua deficiente / diminuitur in substantiā & virtute. Nam tūc in seipsam se cōtrahit & alij spiritui ita libere non obedit. & hoc pars in lunaticis & in epilepticis qui in nouilunio & plenilunio potissime molestantur. Et h̄ est qd̄ dicit aristo. li. xij. Cerebrū (inquit) qū nimis exsiccat̄ vel humectatur. nō faciet suum opus / sed infrigidat corpus & liquefacit ipsuz spm̄. & ideo occidunt infirmitates & amissio intellectus & tandem mors. Item animalia nimis magnum cerebrum habentia sunt multa somni. & hoc forsan dicit p̄pter humiditatem multam que inde resoluta in fumum opilantē meatus cerebri includi somnum. Item aristo. ibidem. Cerebrum non habz in se vel ex se sensum tactus sicut nec sanguis / nec alie supfluitates aīales. & non est in corporibus omnium aīalium nec ad saluandū naturam. & qd̄ mirū ē / cerebrum oībus corporis partibus sensum tribuit / & tamen de se & in se nihil sentit. Item ibidem sentit idem. Omne animal habens sanguinem & solum / habet cerebrum vel aliquod membrum conueniens loco eius. sicut animal multipes. & sic simile. & quāuis sit in omni animali sanguinem habente. nihil tamen sanguinis continet in substantiā medulle sue (sicut dicit aristo. in tertio libro.) Item aristo. libro de animo sexto. cerebrum est frigidum substantialiter & humiduz & ideo fonti caloris animalis scilicet cordi est oppositū vt scilicet humectetur.

De partibus hūa. corpo.

et temperatur supfluitas caloris et siccitatis arte riarum/ ex quibus rebe cerebri est cōterni. naz ex corde pcedunt arterie (sicut dicit haly.) ex quibus pponitur rebe mirabile in quo quasi uioluntur cerebri et in illo rebe digerit spūs anima/ lis et per ipsum spm fit penetratio virtutū cerebri ad alia membra. et ideo vt dicit ari. ibidem qd cerebrum est primū membrū in creatōne aialis post creatōnem cordis. Galie. tamen dicit qd cerebrū bene complexionatum debet esse in quatuor qualitatibus temperatum. sed sicut ibi dicit haly. complexio cerebri naturalis magis est frigida et hūda q̄ sit calida siue sicca quod fuit necesse ad infrigidationem predictre rebe et ad mitigationem caloris accidētalis cerebri. qui accidit ex assiduitate sui mōis. Item ari. li. xv. homo inter oīa aīalia siue quāntitatis maximū habet cerebrum. qz cor maximi est caloris vnde ppter caloris dñum et bonitatem cōplexiōnis est homo boni intellectus/ et intelligētiōz cōcis animalibus. Et nō possunt infantes longo tpe caput portare recū ppter cerebri magnitudinem et pōderositatē doneca calore cordis mediātib? arterijs a suo pondere allevietur. Bona vero cerebri dispositio sicut et mala p suas cognoscit acōnes. Nam si fuerit substantia cerebri mollis dara ac puia/ de facili recipit formam impressiones et sigillationes. vnde ppter velocitatem sigillationis formam recipit habēs eam bone et velocis discipline. quando q̄ vero ecōuerso est nō mollis vel est turbida/ effiac habens eā durus et tardius recipit impressiōnem vel impressiōnes. sed tñ cum recepte fuerint/ receptas diu seruat qd est signū siccitatis sicut fluxibilitas et labilitas est signū humiditatis. vt dicit haly. et sic de alijs qualitatib? intelligendū est. verbi gratia. Si vero fuerit q̄s sollicitus cōsuetudinaliter mobilis/ instabilis audax/ iracūdus/ calidum cerebrū videt talis habere. ecōuerso se habens frigiditātē preternat. Si vero fuerit piger/ obliuiofus/ somnolētus/ humidū nimis designat et ecōuerso. si fuerit multū vigil et memoria tenax de ignat siccū si vero excedens fuerit cū caliditate humiditas multe sunt supfluitates/ et multe accidūt capiti infirmitates. Nocēt autē calida et humida et potissime meridionalis aer et q̄fert septēmionalis adē somnus. nec pōt longo tpe vigilare. et quā dormit/ accidit ei subter/ idest quies falsa. visū habent turbidū/ et sensus nō claros. Si vero excesserit cū caliditate siccitas/ peiora accidunt sicut bonata. nisi q̄ tot supfluitates nō generantur sensus. Siquidem sensus habent tales satis claros/ et supfluitatibus mundos. sed

plus vigilant q̄ alij hoīes/ et sunt aīosi/ vando qui/ et instabiles. et cito accidit talib? caluiciū post adoleſcentiam/ quāuis in eis pcesserint multi crines. Similiter si excesserit frigiditas cum siccitate/ solentales habere claros sensus et mundos meatus a supfluis in iuuentute et omnino sine infirmitate. sed quādo prenditur etas de leui causa debilitantur et velocius senectus festinat et apparet cito in capite. qz eis adueniūt cito canī. et si fortior fuerit siccitas q̄ frigiditas cū canicie efficiūtur calui. Si vero fortior fuerit frigiditas caluicias nō accedet. Quādo vero excedit frigiditas cū hūiditate accidit profunditas somni et sensus eius sunt mali et supfluitates multe. et si intendatur frigus aut humiditas/ patiens incidit in apoplexiam. vt in paralysim/ vel in mortem et non accidit habenti hanc dispositionem caluiciū. vt dicit galie. in regniij et in cōmen. dicit idem haly. Et h de proprietatibus capitis et cerebri dicta sufficiant.

Caluana est arterio: pars carnei ab ossibus caluis siccitā ppter capillorum defecationem. et neurā cū p nunciatur. vñ dicit Iſido. li. xi. c. ij. Sicut verter dicit supior pars capitis exterius vbi capilli capis colligunt et in qua cessant vertit/ vnde et nuncupat sic occiput dī ps capitis posteriori q̄si ptra capitum. caluana capillis spoliat cito ppter eius siccitatem. verter tardius. sed occiput tardissime siue nūquaz ppter humoris supfluitatem. De capillis autē quere infra eodem

Oculi (vt dicit Iſido. li. xi. c. ij.) q̄si oculi sunt dicit. qz eorum aliorū regmina occultant ne alacius inādentis iniurie ostensione ledantur siue qz oculum lumen et secretum positum intus habent. hi inter omēs sensus sunt aīme viciniores. Naz in oculis omne iudiciū mentis est. vnde aīme perturbatio vel bylaritas in oculis apparz. similitur amor vel odium. et cetera passiōnes. Dicitur et lumina. qz lumē exterius accipiunt et accipiunt cōmunicant et refundūt. Sunt autē oculi instrumenta visus vt dicit constan. et sunt duo. vt si forte visus pateretur eius defectus p alterum suppleretur. et quonīaz oculus est loco specularis/ ideo locant natura oculos in eminentiori loco corpis. Sunt autē eorū cause ipsius oculi substantiam componentes. scz septem tunicas et tres humores. Inter humores vero primus albugineus. secundus crystallinus. tertius vitreus. Septem autem tunicas sunt septem pellicule siue tele que circūdant.

illos humores et ab invicem distinguunt. in quibus/ vel in quorum medio format visus et lic sunt a natura invicem ordinate quod quatuor sunt a parte anteriori/ quarum prima dicitur tela aranea/ secunda vvea/ tertia cornea/ quarta conjunctiva. Tres vero sunt a parte interiori. scilicet retina secunda/ et sironca. id est dura ut post patebit. Inter hec autem omnia unum solum est visus instrumentum. scilicet humor crystallinus a crystallo sic dicitur quod crystallo in colore sic assimilatur. Est igitur crystallinus humor (sicut constat.) albus/ lucidus/ clarus/ in superficie planus/ in medio omnium aliorum collocatur. et hoc idem/ ut ei ab aliis omnibus equaliter servatur. fuit etiam purus/ clarus/ et diaphanus/ ut cito in oppositos colores transiret et omnium colorum indifferenter similitudine imitaretur. fuit etiam rotundus in forma et substantia/ ut non facile lederet/ nec in eius angulis superficium aliquod colligeret/ nec casualiter pareret. Sed ne nimia rotunditate nimis esset mobilis habuit aliquam planitiam/ ut ad moderantiam eius velocitas duceret. nam omnes res que penitus rotunda esse in sua latera instabilis est et non firma ut dicitur constat. quod autem istum humorem habeat fieri visus patet per hoc quod si aliquid inter ipsum et spiritum visibilem induderet ut lumen vel aliud actus videndi auferret/ cum spiritus visibilis ad ipsum penetrare propter obstaculum non valeret. Dicitur autem humor iste a partibus cerebri superio- ribus/ per vias et diaphanas. et hoc proprie est pupilla siue medius oculi punctus/ ibique est proprie vis videndi/ ubi nobis propriis videntibus relucet quedam imago velut in speculo apparentes. sed de hoc infra dicitur. Dicitur autem humor in medio aliorum duorum collocatur. scilicet vitri/ et albuginei. Vitreus autem humor a parte interiori albugineus vero a parte anteriori. Vitreus autem humor quod modum vitri purus est/ et perspicuus. et arabice dicitur gelados/ cuius iuvamentum est duplex. Primum et principale est quoniam sanguinem nutrimentum crystallinum humorem suscipit ipsum et dealbat et aptatur sic facile convertatur in substantiam crystallinam. Non enim fuit conveniens ut tam purissimum humor purum susciperet humiditatem quod quidem fieret si sanguis rubeus non digestus/ non dealbatus non subtilis/ crystallino humori/ occasione aliqua se misceret. Aliud etiam est iuvamentum ut prohibeat humorem crystallinum et a tactu et asperitate tunicarum que respectu ipsius dure sunt plurimum atque grossissime. Albus vero humor. scilicet albugineus/ qui alio nomine dicitur euagaydos est a parte anteriori quod etiam dupliciter iuvat crystallinum. Nam prohibet eius lesionem et sua humiditate temperat cri-

stallidos vel crystallini siccitatem/ cum albugineus sit humor in oculis magis humidus/ et crystallidos magis siccus. spissitudine etiam sua aliquantulum spiritum visibilem aggregat et confortat. Iste tres partes oculi licet vocentur humores. non tamen secundum veritatem sunt humores. quod non sunt liquide et fluxibiles et humores/ sed longe maiorem habent in se humoris densitatem. Sunt etiam corpora vegetata et habentia virtutes immunitas quod alicui humorum non convenit. dicitur tamen humoris propter maiorem mollietatem et perspicuitatem quam habent quod cetera membra corporis. et magis sunt obediencia quam alia organa sensibilia actioni animalis spiritus et virtuti. hi tres humores ne pariter commisceantur tunicis interioribus et exterioribus ab invicem separant. Ordinatur itaque quod iste septem tunice in hunc modum. nam iuxta crystallinum humorem a parte interiori immediate est tunica que dicitur retina a venis et arteriis parte matris est orta et correcta in modum retis/ portans seam cibum ad vitreum humorem/ et cum suis nervis sensum ad crystallinum transmittit. post retinam vero immediate sequitur tunica secunda/ et ab ipsa parte matris generata/ que retinam nutrimini defendit ne rupta casu aliquo aut le- datur. Tertio sequitur tunica que dicitur sclerotica id est valde dura a dura matre cerebri procedens a duritia ossis omnia alia defendens. et est quasi ligamentum oculorum. A parte vero anteriori immediate iuxta crystallinum humorem est tela aranea. sic propter sui subtilitatem dicitur/ ut esset spiritui pura et subtilioris partibus retine tunice generata. hec autem tunica posita est inter crystallinum et albugineum humorem prohibens eos commisceri. hec tunica scilicet aranea coniuncta cum interiori retina ipsum facit orbem. nam hec due tunice intra secludunt humorem. crystallinum. Post hanc sequitur tunica vvea sic dicitur a eo quod vvea nigri assimilantur in colore et hoc sano nature consilio. Nam omnia predicta hinc compositione oculi erant alba et clara et spiritus visibilis disgregatur. et ideo necessaria fuit tunica vvea/ ut sua nigredine lumen in oculo congregaret. nam nigredo est congregativa visus hec etiam tunica ad modum spongie est quod dammodo porosa/ et vinosa nervorum secundum constat. continens fila vel crystallinum humorem a superflua humiditate depuraret et spiritum arantibus alijs ministraret. Hec tunica vvea a parte anteriori cum tunica secunda in parte interiori coniungitur. Que coniuncte faciunt secundum orbem. claudentes intra se albugineum humorem. quem ibi collocavit natura ut spiritum dare faceret/ et

De partibus hūa. corpo.

crystallino hūo: hūiditatis naturaz ministrare
Post hanc immediate sequitur tunica que ab
effectu dicitur cornea. quia cornu lucido ē simi-
lis et penia est/ et spiritus visibilis ratione sue
transparentie et ratione aliquantule densitatis
sue est agregatiua. visus est aliquantulum co-
operatiua. ratione etiam sue fortitudinis et co-
adherentie a noamentis exterioribus est inte-
riorum fortium minus defensiua. et hec tunica
que dicitur cornea cuz interiori scilicet sclerotica
coniuncta alium facit orbem. Nam he due tu-
nice scilicet exterior cornea et interior sclerotica
vitream humorem orbiculariter in se claudunt
Ultimo autem in superficie oculi exterius po-
nitur coniunctina. que a carneo descendens nō
totum tegit oculum sed consistit in angulis oca-
lorum eos scilicet ligans et retinens vt in debi-
ta maneant fixatione.

D oculum autem sic depositum et per-
fecte organifatuū defertur spiritus visi-
bilis per hunc modum. A proza enim
id est ab interiori parte cerebri exeunt duo ner-
ui concaui qui dicuntur obitici qui in substantia
crystalini humoris se infigunt. hi duo nerui con-
caui transversaliter per modum cruras infigun-
tur in oculis et interminio siue puncto conta-
coniunguntur. et hoc in geniose facit natura vt
altero clauso vel impedito spiritus vitalis ad al-
terum se transferat. et ibi perfectus suam com-
pleat actionem. vnde tunc pupilla in videndi
actu confortatur propter virtutis visine coadu-
nationem. vt patet in sagittarijs qui vno oculo
clauso directus iaculant et sagittant. Item
ideo pariter connectuntur vt ex inmuta sustenta-
tione efficiantur contactus. Item ideo conueni-
unt in termino contactus/ vel vnum duo vide-
antur. quod fieret si vterq; oculus proprium ido-
lum videret. vnde oportet qd virtus visiva con-
tinetur ad vnum organum in quo sit vna virtus
fontalis deriuata in pupillis (sicut dicit auator
perspectiue) vt patet in illis qui oculis digitos
supponunt/ in quibus vna depressa pupilla re-
liqua eleuatur. vnde et spiritus visibilis diui-
ditur et vna res duplex videtur. et hec est causa
quia lumen ab vno oculo tendit sursum et ab
altero excedit retrorsum. vnde radius ab vtroq;
oculo exiens tangens extrema rei medium inter
cidente aere non penetrat. vnde duo videt cor-
pora/ cum tamen non sit nisi vnum. non tamē
omnis strabus videt sic. quauis sint oculi in-
equalcs. quia radius pyramidalis recta linea
egredietur ad superficiem rei vise. sicut supra
dictum est de sensu visus supra li. iij. Oculus
igitur bene dispositus consideratur quāuis ad

perfectam partium suarum compositionem vt
supra patet. Item quantum ad fixationem.
locum enim sibi vendicat superiorē ppter sue
subtilitatis dignitatem et maximam quam bz
cum anima vicinitatem (vt dicit Zsido. et anst.)
Item quantum ad quantitatis debitam pro-
portionem. non enim debet esse nimis pminuē
et erectus / quia signat perturbationem discreti-
onis. nec uimis profundus quia signat defe-
ctum nature et virtutis. mediocris igitur est lau-
dabilis. Dicit tamen ansto. libro. iij. Profun-
dus visus videt a remotus. Nā motus est an-
teq; exeat de organo visus uon diuiditur neq;
consumitur. sed directe vadit radius visibilis
ad res visas sicut patet supra de visu. Item cō-
sideratur quo ad motus diuersificationes. Nā
in motu debet esse mediocris qz si fuerit oca-
lus nimis mobilis signat excessum caloris 7 p-
nosticat mentis instabilitatem et affectionum
mutabilitatem nimis vero tardus motus con-
trariam signat dispositionem. s. excessum frigi-
ditatis 7 pertinaciam effectus et voluntatis.

Medioctas igitur motus laudabilis est quia
signat facilem mentis apprehensionem / et in-
apprehensibilem debitam fixationem. vnde dicit ar-
sto. li. iij. Clausura oculi debz esse mediocriter
festina. qz si fuerit multē apertioris et pauce
clausure 7 verecundia denotatur et stulticia (si-
cut dicit in li. i. Si vero fuerit nimis tarda ap-
no designat defectum virtutis et compactionē
materie in nemis que actioni spiritus non obe-
dit. vt patet in litargijs. Item considerantur o-
culi proprie quo ad sue actionis perfectionem
qz oculus si fortis est apprehensionis et de fa-
cili sine reuerberatione indicat de obiectis bo-
nam dispositionem signat vt patet in oculis a-
quilinis qui solem in sua rota apprehendunt
actu autem oculi consideratur secundum acu-
tum et obtusum. Nam cuius visus subtilis fa-
erit et multus remota et ppinqua apprehen-
dit. qz multus videt remota. qz vero subtilis ē
discernit ipsa visa. Oculus. n. qui visus sicut
dicit an. li. xix. nō bene videbit a remotis spūs
vero grossus 7 multus remota videt/ qz multus
sed nō pfecte/ qz grossus. pauca vero 7 subti-
lis videt ppe 7 pfecte/ s3 nō videt a longe/ pp vi-
sibilis spūs pauca videt. qz qd videt pfecte vidz
ppter eius subtilitatem. pauca vero 7 grossus nō
videt longe ppter sui pauca videt. neq; pfecte/ p-
pter sui grossitudinē. secundum vero qd quis bz
spm visibilem magis grossum 7 turbidum tā-
to difficilior est 7 debiliozem habet videndi ac-
tum. Item consideratur oculus secundum co-
loris variationem. quia secundum ansto. li. xij.

Oculi in principio generationis habent viridem colorem, deinde mutant in nigredine vel glaucitatem vel quemcumque medium colorem in eis indecentem. Nam si fuerit humor multus et spiritus visibilis paucis in aliquo accidente perturbatis/ color niger in eo fornicatur. Si vero fuerit humor paucus et spiritus visibilis debilis/ erit color glaucus. Nam (sicut dicit aristoteles.) glaucitas quidem oculorum motus debilitatis est. Si autem fuerit humor mediocris et spiritus fuerit temperatus ex causis convenientibus ad albedinem et nigredinem color erit varius. **O**culi igitur si fuerint nigri/ de die erunt visus acuti propter luminis et humoris in organo visus aggregationem. de nocte vero erunt obtusi/ quia lumen noctis est debile et humor nocturnus est naturaliter grauioris motus. **U**t dicit aristoteles. **O**culus vero glaucus e contrario debilis est de die/ de nocte vero fortis quia enim materia glaucitatis ex se sit lucida adiuuata luce diuine multum disgregatur. et ideo in actu videndi manente luce spiritus visibilis debilitatur. De nocte vero visibili in oculo coadunato/ claritate intra humorem paucum tenta modum recedente permanet in oculo potentia videndi et iter obscura aliquantulum iudicanda. ut patet in munegis. **I**tem consideratur per partium circumstantium dispositionem sicut ex alijs. et supralijs quia si fuerit oculi. scilicet alia coopertoria intus cariosa et humore superfluo repleta visum impediunt. quia huiusmodi alia aerem grossum propter paruitatem sui motus non interadunt. Si lachrymale quod sequitur ad angulos oculi fuerit multe carnositate/ sicut accidit oculi milui. signatur astuta et fortunatio mala. Alias proprietates oculi que re supra in tractatu de sensu visus. Et hec de oculi compositione et effectu dicta sufficiant.

Pupilla secundum Aristoteli. li. iij. c. ij. est medium punctus oculi ubi est vis videndi in qua quia parue imaginum videntur pupilla appellatur. paruuli enim pulli appellantur. Vocatur autem pupilla eo quod pura sit et impolluta ut puella. Dicunt autem philosophi easdem pupillas quas videmus in oculis per triduum morituros non habere quibus non visis certa desperatio est. habet autem circa se quedam circulus que corona dicitur qua discreta nigredine albe preter oculi a pupilla separantur. hec corona rotunditate sui ornatu ambitum pupille et in ipsa consistit maxima oculi pulchritudo. hucusque philosophi. Sicut autem dicit haly. pupilla est in qua formantur imagines eorum que videntur in oculo. omnia autem que sunt in oculo

et tunc et humoribus aut sunt in anima pupillam aut ei seruentia. et ideo sedet in medio omnium ut regina. parua siquidem est pupilla in quantitate/ maxima tamen est inter omnia in virtute. et ideo maxima sicut et minima comprehendit/ interius a spiritu a cerebro veniente. exterius vero a lumine immutat. unde mediante luce rei obiecte speciem in se recipit et receptam anime iudicio transmittit. Nam a singulis partibus rei vise confluunt linee que faciunt pyramidem cuius conus est in pupilla/ et basis in re visa. sicut supra de visu est ostensum. quere ibi. hec pupilla omnium colorum et figurarum respectu superficiem exprimentium est distinctiua et diuindicatiua. in medijs coloribus et figuris siue formis delectatur. Corumpitur autem in extremis aut saltem propter disconuenientiam contrastat ut dicit philosophus. Item omnia que extra ipsam sunt sibi obiecta videt et diiudicat seipsam autem nunquam videt per lineas rectas super quas venit species rei vise ad visum. sed quando se videt. hoc accidit per radiorum reflectionem. quando primo multiplicatur species rei vise a re ad speculum/ et a speculo fit reflexio ad visum (sicut dicit auctor perspective) et ideo forsitan spiritus visibilis in aspectu speculi delectatur quia per radiorum reflectionem quasi in se reuersus fornicatur/ et quodammodo roboratur. Item pupilla omnia sub angulo comprehendit quia siue radij a pupilla ad rem visam exeant siue a re visa ad pupillam redeant semper in pupille medio siue centro tanquam in cono angulariter vniuntur. nam angulus duarum linearum alterius est contractus et ideoque omnes linee per quas formatur visus vniuntur et quasi angulariter a pupille cono. ideo bene et proprie dicitur a philosopho quia oculus omnia videt sub angulo. Item inter omnes partes corporis maxime est sensibilis et propter nobilitatem sue complexionem maxime est passibilis. et ideo citissime leditur sed difficillime reparatur. et ideo natura dedit ei naturam defendendi. scilicet tunicas et coopertoria ut sic resistant facilius carni interius vel exterius inferentibus lesionem. De his autem oculi et pupille passionibus/ quere infra in tractatu speciali. lib. vi.

Hec sunt oculorum tegmina a celando sic dicitur eo quod oculos tegant et celant tuta custodia. ut dicitur philosophi. li. xi. c. ij. Sunt autem alia in substantia nervosa et tenua propter facilitatem motus. quia suo motu continuo aerem interadunt/ et sic a lesione aeris externi custodiunt oculos et defendunt. hec alia palpebre dicuntur quia palpitando semper mouentur. assidue enim ad invicem concurrunt ut assidue

motu residant obtutum. ut dicitur tam p[ro]stan. q[ui] p[ro]sodo. sunt munite palpebre villis pilorum ut apertis oculis si quid incidit vel occurrente pellatur et ut involutis ipsis securius et quiescent dormiant. Item ut aerem mediocter interc[um]dendo vivificent et sic visum serenum custodiant et cōservēt (huicq[ue] Irido. c. ij. supra dicto). Secundum constan. aut palpebre habēt pilos nō omnino rectos sed in extremitatibus mediocter reflexos et hoc ingemata est natura ut habilis se claudent et forius si quod impedimētum occurreret ei efficaciter obtuarent. Item hec cilia in crescendo determinatam habēt quantitatem a natura. et ideo eorum pili non se extendunt nec cresunt ut capilli. Sed determinatā habent portionem. et ideo secundum constan. palpebre nō sunt molles nec porose sed port[us] dure ut pili crescentes sunt duri et reflexi et nō nimis in crescendo se extendāt sicut herba crescit in terra dura modica fit et erecta et non illa que in terra molli. Has palpebras et cilia fecit natura. ut essent corpori ornamenta et oculis iuamenta. Unde dicit aristo. li. iij. q[uo]d omne animal generans et solum habet pilos in palpebris. et omne animal quadrupes claudit oculum per palpebram superiore[m] auis autem loco palpebre habet quoddam coopertorium ad custodiā sensus visus et claudit oculū p[er] telā quādam appropriatam extremitatibus oculorum. et quia natura oculi est aquea et humida indiget tali custodia. Item omnis auis claudit oculū palpebra inferiore[m] sed animal quadrupes a superiore[m]. Item omne animal carens palpebris est debilis visus. ut patet in piscibus/leporibus/et b[er]mōi. ut dicit aristo. li. iij.

Superalia sunt dicta eo q[uo]d alijs sūt supposita. que ideo pilorum multitudine sunt vestita/ ut sint oculis munimenta ad depellendū humorem vel sudorem de capite influentem. Inter alium vero est illud medium spaciū quod est inter supalia siue pilis (ut dicit Irido. li. xi.) Sunt autē supalia aliorum iuamenta (s[ecundum] constan.) ne quid nocuum extrinsecus adueniat p[ro]hibentia. sūt et honestantia/ q[uia] nullus sine eor[um] p[re]sentia decorat. Habent autē supalia quandā vim latentē p[ro]tectionem aie indicatiuam (s[ecundum] aristo.) q[uia] cum fuerint supalia recta sicut linee p[re]cedūt femineā molliādem vel aīmi leuitatem. Item superalia dimissa et nimis pressa vel depressa signant invidiam. sicut dicit aristo. li. i. Item supalia eleuata et in pilis spissa aīmositatem p[re]cedunt. de paupara vero a pilis et oblonga nimiditatem. Item si fuerint spissa et longi pili vitium

quodam modo obumbratiua excessus caloris signant. Item si fuerint multe carnis et pance pilositas sensum durum signant et obtusum et frigiditatem in mēbris p[ro]ncipalibus dominātem. Item si fuerint pilis spoliata aut interiore[m] signant sanguinis corruptionem. ut patet in leprosis. aut naturalis humoris cōsumptionem ut in ethiā et similibus. aut meatū vitium humorum opilationem. ut patet in castratis et dicuntur crescere contra senectutē in tantum q[uo]d visum impediunt nisi resandatur ut dicit aristo. li. iij. Item dicit idem li. iij. In frequenti coitu nimis cadunt pili superalioz vel albesant. quod quidem accidit p[ro]pter humiditatis consumptionem/et p[ro]pter defectum virtutis/et p[ro]pter frigiditatis cerebri angmentationem. Nam nimia siccitas caliditatem generat. Superhabundans vero frigiditas caniciez introductis sicut supra dictum est.

Frons ab oculo[rum] foraminibus est nominata. ut dicit Irido. Nec. n. quandam animi imaginationem et initium mentis sua specie exprimit dum letitia vel tristitia est. Secundum autem veritatem essentialē est frons (ut dicit constan.) os semicircularē nec multum durum nec multum molle. q[uo]d ideo fuit necessarium. ut esset temperamentum ne lederetur vicinitas oculorum. pelle autē et trānssecta tūtā est ad sui defensionem ad alioz organoz sensibilibus continuationem et ad totius capitis decorationem. totius enim animalis virtuositas potissime in fronte lucet. Frons enim (ut dicit phis.) sedes est verecūdie et honoris. et hoc quidem est p[ro]pter vicinitatē imaginatiue virtutis. eius virtute tristitia vel letitia decenter vel indecenter rationis iudicio subito deferuntur vbi utiq[ue] discernuntur. Frons itaq[ue] omnium nemozum a cerebro descendunt ad sensum p[ro]ficiendū quodāmodo tūtis est et defensaliū infra cuius concavitatem descendūt nerui ad omnia instrumenta sensum inferiorū quozum ministerio de omnibus obiectis sensu uim apud rationis domicilium fit iudiciū. v[er]ū secundum grego. Frons est dignissima pars capitis exteriore[m] vbi imprimuntur caractes signum salicet signum iustitie et salutis. ut signaculum crucis quod quondam erat supplicium modo locū habet in frontibus imperatorum. Frons igitur bene disposita omnia p[re]dicta manifeste sed si fuerit a medioctate degenerat alia s[ecundum] p[ro]p[ri]etatem p[ro]noscit et figurat. dicit. n. aristo. li. i. Qui frons fuerit magna signat ponderositatem dedinantem ad stultitiam et qui frons fuerit medioctate parua signat bonitatem et iustitiam

sed quando nimis elevatur & quasi in superfi-
cie rotundat/excessum signat colere & feruoris
& tales sepe dispositi sunt ad colericas passio-
nes sicut ad ferocem / & furorem. srons autem
respectu aliorum mēbrozum faciei modice est
camositatis & piuguedinis. cuius causa est (se-
cundum haly. & aristo.) qz camositatis & pin-
guedinis supfluitas impediunt intellectū. et
ideo nimia camositas in fronte cum quadam
relucentia & extensione cutis signum est coru-
ptiōis. vt patet in leprosis. Item nimia frōtis
attenuatio / & superficialis pellis corugatio i-
teriorē designat cerebri defectum / & humoris
substantialis finalem cōsumptionem. vt patz
in antiquis senio vel morbo longissimo tem-
pore inanitis.

Timpus vel timpa dicunt illa capi-
tis membra ad dextram sinistram /
qz capitis adiacentia. que sic dicun-
tur. quia sui mobilitate cōtinua quasi interval-
lis tepozum immutat. vt dicit Isido. li. xi. c. ij.
Sunt autem timpora fm constan. ossa vtrin-
qz posita in lateribus oculorū cōstituta / que qui-
dem aliquantulum sunt mollia & nervosa. & b
fuit necessarium ppter sensum & motum oculo-
rum pficiendum. Nam p timpora ad instrumē-
ta sensum mediantibus ueruis spūs animalis
defertur / & p eandem anthonomiam spūs vi-
talis per quasdam arterias a corde ad cerebrū
demandatur. vnde ppter neruorū sensibilitū
& ppter arteriarum venarūqz pulsantium i lo-
co timporum colligantiaz sunt passibilia & fa-
cilia ad lesionem. vnde animal percussum i lo-
co timporis de facili moritur. qz (sicut dicit gri-
sto. li. xii.) percussio que cadit super ossa timpo-
rum mortalis est. qz si in eis contingat vuln-
animal periclitatur. & hoc accidit. qz humo-
est in timporibus cito exit. ppter ossium tenui-
tatem / & timpora citius canescunt ppter hūo-
ris paucitatem & siccitatem in eis dominantez
& ppter cōuertibilitatem ad naturam frigidita-
tis. Item timpora interius villosa sunt aliqua-
tulum. vnde humorem a cerebro venientem re-
cipiunt / signum & somnum oculis inducunt. et
si illi villi fuerint compressi / per eliquationem
cōtenti humoris / oculos lacrimari faciūt.

Tris est instrumentum auditus &
est dicta auris a vocibus hauri-
endis. quia greci ipsam vocem au-
densidē vocant. Unde dicitur aures quasi au-
des. vox enim repercussa per eartum anfractus
administrata sonum facit quo sensum excipi-
unt audiendi. Summa auris particula dicitur
pinnula. pinnū enim antiqui acutum / vo-

cant. Dec Isodo. Est autem auris proprie que-
dam substantia cartilaginea que duabus cau-
sis fuit necessaria. Defendunt enim ne quid no-
civū in auditū cadat. sicut oculos defendūt alia
Preterea auditum adiuuant. Nam vox pui-
si aeris cui venit ad cartilagineum ibi fortiter co-
adunatur vnde intrat foramina que sunt audi-
tus ppria instrumenta. Sunt autem hec foramina
in petroso osse constituta / in quibus nerui de-
scendentes a cerebro sunt infixi sensum & motū
auribus deferentes & in mutationē vocis i fo-
raminibus receptam iudicio anime deferentes. &
sunt hec foramina sicut torcular transversa. Et
hoc ne frigidus aer nimis cito intret & interio-
res panniculos siue nervos ledat. & ne aliq-
nōcivū incidat / quod auditus impediāt instru-
mētum (vt dicit in panthe. li. iij. c. xv.) patitur
auribus multipliciter. qz aliquād oer aposte-
mate in aure existente. vnde & sanies egreditur
ab aure. Item ex venibus foramen ab extrin-
seco intrantibz. vel ex putredis humoribus in-
trinfecis nascentibz. quoz signū est prurigo
intra aunculas & titillatio. & sentit eoz motū
Item ex superflua carne atqz venuca panē au-
ricula quādo mali humores in ea coadunant
Item patitur ex mala dispositione nerui aurē
ingredientis. sicut patet in sonitu & tinnitu et
bmoi. que cōtingunt ex ventositatē in panni-
culis cerebri se claudente in pte nerui ptiulant
Item patitur ex grossis humoribus illic se mo-
uentibus. & tunc sentitur grauitas capitis cui
sonitu et tinnitu. Item deficit auditus ex defe-
ctū virtutis audibilis vel ex corugatione & cō-
trectatione nerui sensibilis. sicut in senibus cō-
tingere consuevit. Item aliquando fit surditas
cum puer pzoceatur in vtero quando natura
negligit instrumentum auditus perforare. & b
est ppter sui defectionem / vel ppter naturam
quam inuenit sibi natura inobedientem. Item
patitur ex acuta egritudine cum colerici humo-
res ad cerebrum ascendentes auditum impedi-
unt. hoc adiuuat si per digestionem colera pur-
gatur. vnde dicit in ampbos. Surdis si solu-
tio colerica subuenit surditatem tollit (huic
qz constan. Item dicit aristo. li. xii. instrumētuz
auditus plenum est spū naturali. qz sicut spūs
naturaliter facit in venis motum pulsantem /
sic in aure facit virtutem auditus. & ppter hoc
addiscuntur res per sensum auditus. & dicitur
ibi qz creatio auris fuit manifesta tela & conti-
nēs fuit tenuis & hoc ppter subtilitatem ipsi-
auditus. Debilitatur autem auditus timpori-
bus humide completiōis & precipue in frequē-
ter coeūtibz. & hoc ppter turbatoez spiritū

qui p̄ficiunt audiri (nam vt dicit aristo.) frequens nimis coitus corpori & cordi nocet. Idem dicit baly. Item fm aristo. li. xij. In rōnali animalis aures ponuntur naturaliter in medio capitis rotundi. q̄ aures nō in vna pte recte/ s; potius vndiq; vocū & sonorum differentias comprehendit. In animalibus vero quadrupedibus quē caput habent inclinātū ad terrā & non sūt eleuari corporis sunt aures in superiori parte capitis. vt patet in bobus/ in asinis/ & in eq̄s & motus auricularū h̄mōi animalium sunt multi ppter eleuationes sui loci. & q̄ multū mouent in partes diuersas recipiunt sonū rep̄cussione multa. Item idē aristo. ibidem. Nullū animal ouans habet auriculas expressas nihilominus t̄n̄ habent aial talia quasdam vias occultas. et etiā volatilia aunibus carēt exterioribus/ habent t̄n̄ foramen manifestam & viā apertā p̄ quā auditus p̄fectissime celebratur. Item homo inter oīa animalia habet aures minus mobiles & etiam secundū dimensionem situs breuiorū/ sed quo ad audiendū maxime sunt efficacēs. (vt dicit li. i.) Et hoc est ppter bonitatem cōplexionis. vnde quādo nimis est excessus in aunibus boīs in magnitudine alijs signis concurrēbus/ signum est stoliditatis & tarditatis intellectus. (vt dicit aristo.)

Nasus est instrumentū olfactus fm

Aristo. a naribus aut dicitur nasus.

nares aut̄ ideo sic vocant/ vt p̄ eas

odorifera & quasi spūalia odoremus/ & interfectidū & odoriferum discernamus. vnde q̄ odorifera nobis per eas manāt/ nares dicunt. sicut p̄ contrarium in sc̄j/ & rudes ac in experti/ ignari quasi sine nare sunt dicit. Nasus aut̄ duo h̄z foramina fm cōstan. que quidem p̄ quandam substantiā cartilaginosa ad unūcū sunt distincta. Et horum foraminū vnū ad concavitatem palatū tendit. alterum vero superius ad pelliculas cerebri vadit vt aerē attrahat cerebro & deferat ipsis naribus spū animalē ad sensus odoratus p̄ficiendum & adducat. Primum ergo foramen fuit necessariū ad eiciendas supfluitates a cerebro venientes. Aliud vero ad spūm attrahendū & odoratum p̄ficiendū. Sunt t̄n̄ p̄prie instrumentū odoratū due carnicule que dependēt a naribus in modū mammillarū/ que primo aerē attractū in se recipiunt/ deinde ad interiorē partē cerebri transmittūt. Istis autem carniculis subseruiūt nares exteriores aerem. s. attrahendo & intra se inducendo/ & subtrahendo/ vt tanto facilius & p̄fectius immutet̄ in organis odoratus. neruus enī a cerebro veniens illa duo s̄bera nasi subintrat & eis aui

malem spūm administrat. vt dicit constan. Simus igitur mediate aere per nasum attractus spū animalis se associat/ qui immutat̄ illā imitationem in cerebro aīne iudicio representat. Nasus igitur (fm cōstan.) fuit necessarius ad aerem tempore attrahendū/ ad cerebrum per sua emūctoria expurgandū/ & ad calorem innatum ī venteris cerebri rep̄andū/ necnō ad discernendum fumū a quacūq; substantia resolutū/ redolentem suaviter ac ferentē. & ideo fm aristo. li. xij. Sensus olfactus est diuisus sicut sensus auditus. et si ita nō eēt nō faceret̄ op̄ ppositū ex sensus olfactus nō esset nisi ppter attractionē aeris in animalis habente nasum. Et hoc membrum s. nasus in medio est. s. anteriori parte capitis. & ppter hoc posuit natura nasum in medio trium instrumentorū sensibilium quasi medianam positam ppter motū anhelitus alijs sensibus necessarium. Recollige igitur breuiter ex predictis q̄ nasus est membrum siue officiale organum aeris attractiui & emissiui/ inter odores discretiui/ grossarum supfluitatū cerebri purgatiui spiritui animalis ministratiui p̄ attractionē aeris pulmonis dilatiui & contractiui. (& ideo fm cōstan.) Nares posite sunt extrauerso/ & non ex opposito pulmōni. vt si frigidus aer quī q̄ subeat/ pulmōnem subito non ledat. & si quid cum aere sicut puluis vel cinis intrauerit/ pulmōni abesse non possit. Est etiam nasus (vt dicit grego. super cantica.) faciei maximū ornamentum/ ita q̄ eius carentia tota facies debonestat̄. Debet aut̄ dispositio nasi esse mediocris ita q̄ in longitudine latitudine/ altitudine modū debitum nō excedat. Nam si nares attractione ferocitatem animi pretendunt & mētem indignantem Ex dispositionibus enī membrorū corporis sumunt̄ pronostica iudicia de affectionibus mētis sicut dicit in principio visonomic. Inaz accidētia mētis sepe immutant̄ fm accidentia corporis sicut vinum albū ex vitro rubeo cui infunditur colorē contrahit & rubo. em. & ideo mediocritas dispositionis mediocritatem designat bonitatis. (sicut dicit visono. in lib. suo in principio. Impeditur aut̄ nasus in suo effectu sicut dicit galie. super pronostica. ibi nares acuti/ oculi concavi & c. ppter vehementiā caloris humiditatem cōsumentis. vnde & acutur nares & pfundit̄ tur oculi in acutis. & est signū mortis. & accidit idem naribus (sicut dicit galie.) quando calor naturalis est ita debilis q̄ non pot̄ se expandere ad extrema. ideo p̄sequitur q̄ spūs & sāguis nō p̄currant ad extrema. & ideo ppter frigiditatem mortificantē cōstringunt̄ mēbra & cearrant̄

et accidit acumen narium quod est signum pessimum
 et mortis in patientibus acutam. Item im-
 peditur nasus (ut dicit constan. li. ix. c. xv.) ali-
 quando ex mala cerebri dispositione. aliquan-
 do ex nimio odorabili opilatione. aliquando ex
 humorum fetidorum et corruptorum in carnialibus
 narium repletione. quandoque ex carnis superflue
 corrupte in foraminibus nasi generatione. ut patet
 in polipposi et leprosi. hec lesio non solum le-
 dit olfactum/verum etiam facit inuersiones
 vocis. aliquando patitur ex nimio fluxu humo-
 ris a ventriculis cerebri defluentis. et hoc vel ex
 caloris dissolutione/vel ex frigiditatis nimia
 constrictione. sicut patet sepius in catano. ali-
 quando ex nimia repletione et acumine sanguis
 ora venarum nasi aperientis. unde de naribus
 fluit sanguis tamen fluxus maxime per nares in
 multis egritudinibus causa est dissolutionis mor-
 bi et certum iudicium conualescentie et salutis.
 ut patet in acutis febribus que per fluxum san-
 guinis narium sepius terminantur. Et in am-
 phorisi. dicitur particula. vi. Adulenti deficienti-
 bus nervis sanguine ex naribus fluere est bonum

g

hinc sunt inferiores partes oculorum
 unde barbe inchoant ut dicit Ili-
 lib. xi. c. ij. Genos enim grece bar-
 ba dicitur. eadem enim partes dicitur maxille/
 que per diminutionem a malis sunt dicte. male
 enim eminentes dicuntur sic oculi partes ad eor-
 um precessionem supposite. Uocant autem sunt male
 siue que in rotunditatem prominent infra oculos/
 quam greci mala appellant siue que sunt supra
 maxillas/unde et a malis diminutione dicitur
 maxille. sicut apalo papillus. sicut dicit Ili-
 Sunt autem maxille siue genae secundum constan. ex ner-
 uis et ossibus interioribus compositae. et barum ossa
 carneo cerebri sunt continua. que ideo de varijs
 et multis frustulis composita sunt ne alia lederentur
 si unum aliquid pateret. exterius autem sunt cali-
 de et carnosae/ut frigiditatem ossium et cartila-
 gumum aurium et narium temperent. et ut organum
 sensibilibus sibi iunctis adiacentibus suo ca-
 lore formam administraret. et ideo maxille oculi
 supponuntur ad eorum precessionem. In medio
 sensuum sunt posite propter numerum administra-
 tionem. calide sunt et carnosae/propter frigidita-
 tis instrumentorum sensuum mitigationem. candidi
 de sunt et rubicunde/propter ornatum faciei et vultus
 compositionem. Maxima enim pulchritudo ho-
 minibus resultat in genis et maxillis maxime
 sicut dicit constan. Ipotissime hominis ostenduntur
 complexionem que si fuerint multum rubi-
 cunde/mixte cum temperata albedine et in substan-
 tia non nimis crasse sed medioriter carnosae cali-

dam et humidam preterdunt completionem et ipsi-
 us temperantur. Si vero fuerint in calore al-
 bide sine aliquo rubedine admixtione/et in
 substantia pingues et molles/et sunt de frigidita-
 tis et humiditatis ostendunt excessum. Si vero
 fuerint fusce in colore aut citrins. in substantia
 autem tenues et macilente diuina designant sica-
 ritatis nimie et caloris. ut patet in colencis. Si
 vero fuerint quasi livide in colore et in substan-
 tia caribus de paupertate/excessum signant sic-
 citatis et frigiditatis. sicut in melancholicis vide-
 ri potest. nec solum dedarant complexionum di-
 uersitatem/verum etiam animi et affectionum non
 ificant qualitatem. Nam secundum animi affectiones
 ex subito timore vel gaudio paleant vel rube-
 scunt subito. Hec constan.

b

Barba (ut dicit constan.) faciei viri
 est ornamentum. unde apparens et
 cooperiens maxillas in una parte
 est ad ornamentum/in alia ad maxillarum adiuto-
 rium et famulatum. Nam sua pilositate neras
 maxillares tectur a nimia aeris frigiditate/et
 ideo maxillarum necessarium est tegumentum. barba
 vigoris et caloris naturalis est iudicium. Et hoc
 est causa quare vir et non mulier barbescat/ quia
 masculi feminis naturaliter sunt calidiores. et
 ideo in manibus sumus qui pilorum est mate-
 ria magis augmentatur. quam que natura non suf-
 ficitat consumere expulit per duo loca. scilicet per ca-
 put et per barbam. unde accidit aliquando muli-
 eribus calide et humide complexionis. que videntur
 barbescere. et e contrario fit in masculis frigi-
 dis et siccis que barbescat parum. unde et enuchis
 non crescit barba que perdidit illa membra cali-
 diora que calidi humoris et sumi (qui pilorum
 est materia) sunt generatiua. Et quo patet que
 barbe spissitudo caloris et humoris substantia-
 lis ac vigoris est iudicium et differentie sexuum
 certum experimentum. In pueris autem non crescit bar-
 ba quantumvis calidi parui sunt et humidi. que fu-
 mosa superfluitas que pilorum est materia transit
 in augmentum et nutrimentum puerorum. (hucus-
 que constan.) Secundum vero aristo. libro. xix.
 Pili barbe sicut et capilli in sua dispositione re-
 presentant qualitatem vaporis vel pinguis hu-
 moris et quo generantur quoniam si fuerit humor fu-
 mosus calidus et siccus erunt pili barbe sicut et
 capilli crispi in se reflexi et inuoluti. et hoc acci-
 dit que per duas vadunt vias contrarias. quia
 pars terrestris mouetur ad partes inferiores ca-
 lor mouetur ad superiores et sic inuoluntur pi-
 li et erunt pili crispi propter debilitatem suam. et
 hoc accidit propter paucitatem humiditatis et
 multitudinem partis terrestris. unde et in celo

De partibus humani corporis

calore coniugantur et inuoluuntur. Si vero fuerit vapor multum humidus/erunt pili leues et longi. Nam humor cum lubricando donec pueniat ad pilos. et propter hoc pili et barbe eorum qui morantur in frangia sunt leues. nam eorum completio est humiditas et aer continens eos est humidus. Contrario autem accidit in hominibus cerebrum sicum habentibus et habitantibus in regionibus calidis propter siccitatem aeris continentis. Item idem ibidem. alteratur color pilorum barbe secundum etatis varietatem. et ideo canescit barba in senectute propter debilitatem caloris et abundantiam frigiditatis. Defluunt autem quandoque pili barbe propter calorem et humoris interceptionem. ut in castris quandoque et corruptione humoris. ut patet in leprosis. Nam sicut dicitur idem aristoteli. casus pilorum similis est flurui foliorum arborum et causa istius est diminutio humoris calidi et pinguis. et ideo non fluunt folia arborum in quibus est humor pinguis (butis aristoteli. lib. xix.

Mandibule a manducando sunt dicuntur ut dicitur Iphidoro. lib. xi. Mandibularum autem quedam est superior in qua dentes superiores infiguntur. quedam vero inferior in qua dentes inferiores radicanter. Et est proprium mandibule superioris quod in omni animali fixa est et immobilis excepto concada. i. cocodrillo/qui mouet mandibulam superiorem contra naturam omnium animalium/et fixam et immobilem tenet inferiores (ut dicitur aristoteli. li. iij.) Sunt autem mandibule et ossibus diuicis et etiam duris compositae nervis et lacertis varijs conere. et hoc fuit necessarium propter motus continuitatem et apertionem et clausuram necessitatem ut dicitur constantino. Sunt enim quasi due mole continentes ad coherendum abum et molidum se mouentes. unde toti corpori nutrimentum mandibule subministrant. Mandibule autem quibusdam partibus carnosas et nervos quae ginguae dicuntur circumdantur undique et velantur. et hoc propter fortiorum dentium in maxillarum fundamentis radicationem/et propter nutrimenti nervis dentium administrationem et frigiditatis moderationem. Et dicuntur ginguae (ut dicitur Iphidoro.) a dentibus gignendis/quare in eis dentes gignuntur: et nuntiantur. facte enim sunt ad decorem dentium pariter et necessitatem ne nudi potius horrore existerent quam decori. Pelluculis labiorum circumdantur quod fecit natura ut tam dentes quam maxillas non solum intrinsicis iunarentur/verum etiam a lesione extrinseca defenserent. contingit autem ginguas corrumpi in animalibus aliquando ex negligentia/et quandoque ex putridis humoribus

infectis et corrumpi et tunc diuersas inferunt molestias et passiones ut fetorem dentium casus vel relaxationem.

Labia sunt Iphidoro. a labendo sunt dicta quod autem superius est labium est. inferius labrum. Sunt autem labia necessaria secundum constantinum. quare dentes muniantur atque teguntur. Sunt etiam nervosa ex diuersis lacertis composita/ut sic ad sensum et motum essent habiliora. Nam ad vocis formationem necessario se aperunt uel claudunt. quare illis abactis vel per aliquam opilationem vel contractionem aliquam impeditis verba perfecta non possunt formari. Item labia mollia sunt et carnosissima. et hoc duritiae dentium tempamētum fuit necessarium. Dentes igitur et eorum nervis cum ex natura sunt frigidissimi ledentur aeri frigido exponiti si non labiorum tegimine tuerentur. Item labiorum extrema sunt rubicunda. quod accidit secundum constantinum. propter autem labiorum subtilitatem/que de facili a calore sanguineo recipit quodammodo roseam qualitatem. unde rubedo labiorum signum est puritatis completionabilis et impmixtionis turbati sanguinis et interterioris virtutis. sicut e conuerso labiorum liuiditas signum est defecationis virtutis et caloris naturae. Item labia tenua sunt in substantia et subtilia ut sunt subtiliora ad motum et habiliora ad aerem nutriendum et intercedendum ne subito extractus interioribus sua frigiditate inferat lesionem. et ideo labia aeri frigido se opponunt et ipsum recipiendo depuratum reddunt ut sua uis et ualens ad interiora attrahantur. haec omnia secundum constantinum. Consimiles proprietates uariat aristoteli. lib. xij. circa finem ubi dicit. Labia hominis mollia sunt et carnosissima et separari possunt propter salutem et custodiam dentium/et ut conueniant ad exitum sermonis. unde et labia duplicem habent usum sicut et lingua. cuius creatio est ad gustandum humidum et ad sermonem proficiendum. sicut idem expresse dicit aristoteli. et ideo oportet quod labia sint humida. quare si creatio linguae non esset talis dispositionis ad labia non possit lingua pertingere ad dicendos multos modos litterarum/quare quid daret eis dicuntur per percussorem linguae et etiam per coniunctionem labiorum. Et ideo necessaria fuit labiorum creatio/ ut optima esset nature operatio. et propter hoc fuit caro hominis mollis valde. quoniam homo est boni sensus tactus. scilicet et gustus magis quam alia animalia (haec omnia aristoteli. lib. xij.) Recollige igitur quia labia sunt quedam tegmina dentium cultiditima/ mollicie sua duritiae dentium tempamētum/ vocis articulare et litteralis formatiua aeris

frigidi vel calidi interceptiva sua rubicunditate vel liuiditate defectus vel vigoris designativa virtutis interpretatiue ppria organa passivum anime. s. odij et amicitie doloris tristitie et pressiva. unde dicitur quod tremor labiorum in frenesi et acutis morbis mortem pretendit (ut dicitur in pnoctis) Et hec de labijs sufficiant.

Enum est dicitur quasi mandibularum fundamentum eo quod inde oriatur (ut dicitur Isido.) menti autem ut dicitur constan. duo sunt ossa et ipsa innata sunt in medio ubi dentes subtiliores firmanter quadrupliat et pares. Horum ossium extremitas duas habet furculas. una est acuta cuius acumen quoddam ligamen inseritur quod a latere tympanorum prenditur. per quod et hinc clauditur et aperitur. Altera vero furcula grossa est et rotunda cuius rotunditate mentum fit molle. ut dicitur constan. quia hoc membrum fuit necessarium propter originem mandibularum et dentium inferiorum radicationem et propter voluntariam aeris clausuram et apertionem fuit etiam conveniens propter faciei complexionem et perfectionem ipsius vultus consummationem. quod si fuerit proportionata fronti totum honestat faciem et decorat. (bec omnia dicitur constan.) In mento autem animalis maxima est fortitudo propter ossis duriem et veniorum copagationem et propter fortitatem dentium radicationem. et ideo bruta animalia se tangi per mentum de facili non permittunt. nam mento contracto tota eorum ferocitas quasi armis perditis enervatur. (ut patet. i. Regum. xii) ubi dicitur. Confregit dauid mentum vrsi et eruit ovem de ore eius etc. hominis vero mentum per tractum amoris et fidei iudicium est. ii. Re. xvi. Venitio ab mentum amale quasi deosculas eum.

Oss est dicitur eo quod per ipsius quasi pro ostium cibos immittit et spiritum foris eijam. vel quia eo quasi de ostio sermones egrediuntur. ut dicitur Isido. Os etiam ut dicitur idem anime nuncius est quia illud ore exprimitur quod prius in mente concepitur. Est autem (ut dicitur grego.) multis circiseptum a stodijs. s. dentibus et labijs ut tot intermedijs mens prius discernat quod proferat siue dicat ut per os verbum transcat per lumen quod per linguam. fuit autem oris nutrimentum necessarium (sicut constan.) propter nutrimenti susceptionem. nullam enim membrum in animali nutrit nisi in ore nutrimentum prius recipiatur. Os enim primo cibum recipit et mastucando et imutando aptius digestio in stomacho transmittit. et propter hoc natura fecit os humidum intrinsecus ut ubi siccitas eius

humiditate facilius imutetur. fecit etiam os nervosum et medio ceteri duri et concavum/nervosum ut saporitas ubi facilius sentiret. durum/ne ubi asperitate lederetur. nec tamen nimis durum est sed medio ceteri/ne nimia duricia sensualitas gustus impediret. concavum autem et rotundum fuit intrinsecum/ut abus assumptus hinc inde facilius moveret. et per dentes sine impedimento spiritus transduceretur. Item necessarium est os propter aeris et spiritus attractionem. aer enim attractus per os ipsius concavitate imutatur/depuratur et subtiliatur. et sic ad cordis refrigerationem per canalem pulmonis transmittit. sine cuius refrigerio cor pro nimio caloris incendio veretur et destrueret. Item necessarium est propter vocis informationem. ad hoc enim est palatum oris concavum ut plectrum lingue facilius moveretur et ad vocem formandam expedite elevaretur et deprimere. Item vale est ad grossam supfluitatum a cerebro et pulmone venientium aerem electionem. quibus per ostium oris ceteris vitalis spiritus in corde et animalis in cerebro suas complet actiones expeditur. Item vale est propter membrorum nutritivum a supfluis ex operationem. quando ergo stomachus crudis humoribus oneratur natura per vim expulsiuam operante per oris officium expurgatur. sicut dicitur constan. et galie. super illud amphorif. In vomibus et purgationibus que sponte fiunt si quia ha oportet fieri. confert et bene ferunt si vero non contrarium. Patitur autem os (ut dicitur constan. in viatico) quandoque ex alijs membris sibi vicinis infirmantibus. patitur autem pustulas vlcera et hmoi. ex corruptis humoribus alijs de ad buccam defluentibus. si rubeat ita quod nigredini attineat et caleat/doleat aut ardeat. materia sanguinea est et colerica. Si vero multum nesciat tanto molestius et timidius ne forsitan ad cancerum deveniat/accidunt autem vlcera in ore lactentium puulorum puenientia ex acimine lactis et eius corruptione. (bucausque constan. in viatico particula. ij.)

Ontes sicut grecos dicitur dentes quasi omnia apposita dividentes et incidentes ut dicitur Isido. Et sunt dentes secundum constan. quedam plantaria in ossibus maxillarum et menti quibusdam radicibus inserti. Et sunt in manibus secundum constan. xxx. xvi. in maxillaribus sunt positi quorum quatuor in anteriori parte pares vocantur et quadrupli. et bi lateri sunt et acuti massores vel precissores a medicis nuncupantur/ ad incisores amulibet ubi sunt apti. et quicquid ab eis

De partibus humani corporis.

accipitur in ore / contenti & mordetur. Sunt ite-
rum & duo qui canini sunt dicti collaterales qua-
druplis in summitate acuti / duris cibus como-
lendis apti. Et dicuntur (secundum Iulio.) cani-
ni / quia ad similitudinem caninorum consistunt &
canes per ipsa ossa rodunt. praecursoribus enim
dentibus sunt fortiores / acutiores / longiores
& rotundiores. & ideo a quibusdam colla puel-
le vocantur. & quod priores praeciderent non pos-
sunt / istis tanquam fortioribus ad constringendum
tradunt. Sunt & decem alij ex utraque parte superio-
ris mandibule qui in collaterales quadruplis
bi sunt lati atque grossi. hi molares sunt vocati &
ad molendum bene sunt apti. nam que coccisa
& contracta sunt / a prioribus more mole subeunt
ut dicit Iulio. Sunt igitur in superiori mandibu-
la. xvi. dentes. scilicet quatuor quadrupli & pares
& duo canini / & decem molares. Et tunc etiam
dentes numero collocantur in inferiori mandi-
bula seu in mento. Dentes igitur quantum ad
suum numerum & officium quadrupharie dividuntur.
Quidam enim sunt incisivi. & hi sunt qua-
tuor / duo superiores / & duo inferiores / qui pri-
mo aspectu se offerunt / quidam vero sunt pa-
res. & hi sunt quatuor. duo superiores & duo in-
feriores qui alterutrum iuxta incisivos positi
mutuo se contingunt. Quidam vero dicuntur
collaterales seu canini. & hi quatuor sunt duo su-
periores & duo inferiores se mutuo collidentes
Quidam vero sunt molares. & hi. x. scilicet superius
& tunc inferioribus mutuo se tangentibus & que
ad alijs inchoata sunt quasi mole continue con-
tidentes. hi omnes sunt mandibulis radicari et
quodammodo furcati sed diversimode. quia ante-
riores. scilicet in quadrupli & pares unam habent furca-
lam seu radicem. canini vero molares tres vel
quatuor habere dicuntur ut dicit constantinus. Dentium
quoque numerum discernit qualitas sexuum
nam in viris plures / in feminis pauciores in-
veniuntur. ut dicit constantinus. & Iulio. Distinguntur
& etiam dentes secundum praesens etatis. quo-
niam sicut dicit aristoteles. li. ij. quod dentes senum gene-
raliter sunt nigri non acuti ut patet in canibus
quorum etas per dentes noscuntur. quod dentes iu-
venum sunt albi & acuti / senum vero contrarium.
Excipit tamen aristoteles. ibidem ab hac generalita-
te dentes equorum quos dicit habere prius
quod precedente etate magis albescunt. Dicitur etiam
ibidem. oportet utique scire quod animalia que sunt
multorum dentium coniutorum sunt vite longio-
ris. que vero paucorum sunt dentium & separatim
sunt vite brevioris. Item dicitur ibidem. Di-
vine animal quadrupes generas animal simile si-
bi habet dentes. Item homo efficit dentes in

iuventute anteriores non molares. & hoc contin-
git forsitan propter furculam & radicem debilita-
tem. Molares autem non efficit propter causam con-
trariam. Et est generale in alijs animalibus que
non efficiunt aliquem dentem priusquam alter sibi si-
milis in loco oria tur primitus. Item aristoteles. li.
xij. Dicitur aial carnis dentibus in superiori ma-
dibula est sicca & terrestris nature. Dicitur ani-
mal habens dentes in utraque mandibula est pin-
guedini simile. Item idem lib. xij. Natura
non facit nisi quod melius & perfectius est. & ideo
necesse est ex materia partis terrestris deducere
quibusdam animalibus ad partem superiorem. scilicet
in dentes & culmos prominentes in quibusdam
in cornua. & propter hoc non potest habere dentes
in utraque mandibula animal habens cornua.
Item idem lib. xvi. Dentes solummodo inter alia
ossa crescunt dum remanet animal. & hoc est ma-
nifestum in dentibus super crescentibus & dedi-
nantibus a locis suis coningentibus se invicem
Et causa crenata illorum propter operationem eo-
rum si enim non crescerent / consumerentur cito et
propter hoc tenentur cito. dentes animalium come-
dentium multum / & carentium dentium magnis. &
propter hoc ingeminata est natura & aggregavit
dentes ad invicem propter senectutem & finem.
alter si vita duraret per millenarium semper den-
tes plures essent quam in prima creatione. Item
dicit ibidem lib. ij. Dentes qui oriuntur inter gin-
guam non oriuntur in viris / multum nisi
post. x. annos. & forte in quibusdam mulieribus
post. lx. & origo eorum erit cum maximo do-
lore. Item idem lib. xij. Dentes acuti oriuntur an-
te latos. quam dentibus acutis indiget ad abscis-
sionem ab ipso prius. quia prius est abscondere quam mo-
lere. ideo etiam citius crescunt. quia minores sunt
quia origo minoris rei est ex calore ante origine
rei maioris. Item calor lactis facit oriri dentes
cito. & propter hoc est quod pueri lactantes lac calidi-
us / nascuntur in eis dentes citi. Item de ibidem e-
antiores nascuntur osse tenui & debili. & propter
hoc sunt velocis casus. (hinc Aristoteles.) Ad
hoc constantinus. in viati. p. i. i. j. Dentium magnam
est iuvamentum & cum iuramento magnam corporis
ornamentum ipsorum in quantum non patitur
quia in patientibus actio corrumpitur. quorum
passio diversa est / cuius diversitatis pars est vi-
sui manifesta. sicut putredines fetores / ruptu-
re / perforationes / motiones / casus / limositates
& similia. Pars vero non apparens est & occul-
ta. sicut quando dentes nimium dolent / & tamen
exterius sani apparent. Causa autem talis
doloris sunt humores a capite descendentes
vel a stomacho mediante similitate ascendentes

vel humoris acuti in gingiuis. & tunc dolores nimij cum salu & pulsu sentiuntur ppter malitiam humoru & acumen. Si vero dolor est a capite/ grauitas sentitur in capite / & dolor in facie rubro ex sanguine vel colera ad radices dentiu descendete. Si vero fuerit a stomacho/ dolor sentitur in stomacho & assidua eructatio egreditur & erupitur dentes & aliquando perforant/ aliquando rumpuntur aliquando ex vermib? in citrinum/ viridem/ vel nigrum colorem mutant. que omnia ex corruptis & pessimis humoribus ex malis abis per nervos ad ligamentu dentium descendentib? accidere diuiscuntur. Dentes etiam aliquando mouent. & causa motus huius res sunt in dentium radicibus. qd si acuti sunt/ necesse est in dentibus & foramina effici/ & fetores ac putredines generari. qd si venes fuerint in causa/ dolor maximus gignitur. qd ad nervu sensibilem corrodedo penetratur/ obstupescit etiam dentes & exacerbant ex humore acido intus vel extra nervos sensibiles inficiente. dormitare etiam videntur ex causa nimis frigida/ sicut ex nive vel glacie nervos dentium ostringente. Item dentes quandoq; cadunt ex nimia humiditate ligamenta dentium relaxante. quadoq; ex nimia siccitate. vt patet in senibus quorum dentes ppter subtractionem humiditatis nutritibilis dilabuntur. Has & multas alias recitat costan. dentium passiones. sed he sufficiant. Recollige igitur ex predictis quare dentes in mandibulis tanquam in fundamentis ppter radiceatur ex frigiditate dominante albiores ceteris ossibus efficiuntur ppter sui duriciaz de facili no leduntur. substantia enim dentiu est ex se impassibilis cu non sit sensibilis (vt dicit costan.) Unde dens ruptus nullum dolorem patitur. dicitur tamen pati dolorem ppter nervum sensibilem qui in eius radicibus sepe leditur & granatur. Dentes enim in intus nervis colligantur. terminos carnis dentes exceduntur/ & tamen in carne radicanur nisi intra se nec in se partitur. clausi sut labijs ne videantur. Indecens est enim cum apparent nisi forsitan ppter nisa. Item superiores ad inferiores reuertuntur. & si ibi inuicem mutuo coaptantur. & si inferiores aliquando moueantur superiores tamen infixi & immobiles reperiuntur ordinate autem ad inuicem componuntur ad informationem articulare vocis maxime cooperantur/ toti corpori obsequuntur.

lingua a lingen do abum est dicta
 vel quia per eam articularis sonus
 verba ligat. Sicut enim plecurum
 cordi alliditur. sic lingua dentib?. vt dicit Jfi.

Est autem lingua instrumentum gustus / & locutionis (vt dicit costan.) & componitur de substantia siue de molli carne porosa & spogiosa & nervosa. Est aut nervosa ppter sensum & motum. porosa vt facilius sapor penetret ad nervu facientem gustum. ad quam veniunt multe vene sanguine plene. vnde rubicunda est in colore. hec eisdem operatur panniculis/ quibus spacium bucce & palatum induitur & vestitur. a superiori parte patet tota. ab inferiori autem parte patet vsq; ad ligamenta quibus merito est conueta. vnde radices lingue & sensibiles nervi/ quibus recipit sensum & motum a spiritibus sunt occulti. In quibusdam autem hominibus (vt dicit costan.) contrahit lingua plus qd oportet intantum qd nec in diuersas partes mouetur. vnde oportet incidere ligamenta. vt si motus per totum bucce spacium ampliet. Passiones enim multa accidunt lingue in substantia ipsius vel in nervis ad eam venientibus. (vnde in viatico costan.) lingua animalis pdit motum voluntarium/ vnde & vsu amittit sermonis. cuius causa est ex defectu virtutis motiue ex cerebro veniente vel ex nervo opilato per quem vitio transit animalis. aliquando ex apostemate vel ex pustulis in lingua accidentibus. aliquando sunt ppta vitia in substantia lingue sicut opilatio mala ex qua est sensibilis distempantia ex nimio calore vel frigiditate/ vel humiditate/ vel siccitate/ vel apostema/ vel tumor/ & similia. qd si lingua videatur nimis tumida excessum caloris designat. si vero alba/ frigiditatem. si vero mollis/ humiditatem. si sicca & aspera/ siccitatem & omnia talia lingue impediunt vsu. vel tollunt in toto/ vel in parte. Si autem lingua sana videatur nullas habens maculas. loquela tamen sic oribata/ ex cerebro est defectus vel ex nervis sensibilibus opilatis. aliquando est perditio loquela ex perditia mente. vt in frenesi vel liturgia (buccisq; costan. in viatico.) Alios designat defectus lingue costan. in panteg. vt dicit. Accidunt pustule late et extente in pelliculis exterioribus lingue. sicut accidit puens malum lac suggestentibus. & sunt quadoq; albi/ quibus nigri coloris. accidit autem apostema lingue eam magnificans/ & ab ore extrinsecus/ & vocatur exitium lingue. Aliud est genus apostematis lingue quod rana vocatur. eo qd sicut rana nasatur sub lingua & aufert vsu lingue/ ita rana muta dicitur ab effectu. Est autem aliud apostema lingue sanguinolentum. vnde tota lingua patitur/ sicut loquela vna cum gustu impeditur ex viscosis enim humoribus in lingua dominantibus sensus gustus corumpitur/ et

De partibus humani corporis.

ita in mutatur vt dulcia amara et insipida iudicentur. et e contrario sicut dicit galie. Item dicit galie. super ampboris. qd accidit lingue balbuces/et nimia humiditate quando lacerti lingue pre nimia humiditate in extremis nequeunt dilatari. sicut est videre in ebriosis/qui balbutiunt quando in cerebro humore nimio perfunduntur. (vnde dicit idem galie.) Naturaliter aurem balbutientes/vel propter nimias cerebri humiditates balbutiunt. vel propter lingue humectationes vel propter vniuersas. Illa etiam superflua humiditas est causa quare aliqui qui efficiuntur trauli qui aliquas litteras profere non possunt vel. l. pro. n. vel. c. pro. t. proferrunt. et hoc in infantibus qui multas litteras corripunt/et eas profere non possunt. De omnia dicit galie. super illum ampboris. hipocratis maxime trauli capiuntur longe quia nimia humiditas talium que est causa traulificationis redeunt ad stomachum et in testina. et se lubricificando inducit dyamam id est fluxum ventris. sicut dicit galie. Item dicit constan. in pateg. qd in lateribus ligamentorum lingue sunt quedam vene que salinam lingue administrant. he ab inicio lingue incipiunt a quibus emanat quedam humectatio flegmatica que saliuua appellatur. vnde ille vene vocantur a medicis saliuuales siue habitatio saliuualis. initium autem lingue/ vnde exiunt he vene est caro glauca et alba ipsius saliuue generatiua que humectat linguam et temperat eorum siccitatem/et auuentat eorum siccitatem. vt post dicitur. Item dicit aristo. li. vi. qd oves habent sub lingua venas albas/et ille faciunt fetus albos. et alique habent nigras et ille faciunt fetus nigros. et alique varias/et ille preant fetus varios etc. Recollige igitur etiam dicit qd lingua est suba carnosam/sanguinea/et porosa influentie spiritus receptiua/in complexione calida et humida/in dispositione tenuis oblonga anteriori parti gladii similis/in cono et colore rubicunda/in loco concauo et humido sita/ad motum facillima/vocatur informatiua/saporu difactiua/per emissionem oris saliuue humectiua/conceptionum anime interpretatiua/dentibus et labijs quasi muro duplici circumcepta/in diuersis animalibus quo ad figuram varia Nam in quibusdam breuis est et grossa/in quibusdam vero e conuerso. qui vero habent linguas grossiores. habent vocem grauiorem et e contra. Quedam etiam animalia habent linguas medicinales et salutiferas. et hoc vel ex nature bonitate/vel ex oculata aliqua proprietate. vt lingua canis vt dicit cassio. Queda autem habent linguas mortiferas propter malignam

et fumositatem humoris in eis dominantis. sicut lingua serpentis/ dracois et rabidicanis cuius morsus summe est venenosus cuius lingua semper apparet extra os et distillat venenum/et infundit aquam in quam cadit. de qua qui biberit efficitur rabiosus vt dicit iuicem. et constan. in tractatu de venenosis animalibus et venenis. vnde etiam serpentum lingue secundum aristo. nigre sunt siue liuide/ siue subrosse et macilose/acute et in motu velocissime. et hoc contingit propter humorem furiosum et venenosum que tam velociter linguam agit/ vt vna numero bifurcari videatur. lingua tamen aspidis quamuis in corpore viuens serpētis plena sit veneno mortifero/ separata tamen a corpore et deficcata venenum perdit. et venenum si presens fuerit/ prodit vnde in presentia veneni in sudorem proripere consuevit. vnde talis lingua velut vnus et proficua reputatur iter viros regios prece. osa/quis prius fuerit venenosa.

Alia est humor flegmaticus et naturalibus venis lingue generatus vt dicit constan. Est autem saliuua naturaliter humida in colore alba et ex continuitate motus lingue et instrumentorum spiritualium spumosa/in sapore actu in insipida quia potentialiter omnium saporu est se receptiua. Si enim esset alicuius saporis determinata/ non esset alterius susceptiua. Est et (secundum eundem constan.) saliuua inter gustus et eius obiectum media. nihil enim sensu gustus percipitur/ nisi cuius sapor mediante saliuua gustus organo presentatur. vnde ipsa secundum quantitatem saporis rei gustate immutatur. fuit autem necessaria saliuua (vt dicit constan.) ad humectationem oris vt saliuue beneficio irrigaretur. Item propter digestionis preparationem. abus enim siccus in ore assumptus non vtiliter stomacho mitteretur/ nisi saliuua media prius humectatur quia sine saliuue adminiculo res sicca non defacili transglutiretur. Item vnus est ad faciliorem supfluitatem cerebri et pulmonis euacuationem. quia tales emunciones calore vel frigore indurantur aut in siccantur. quia non ita defacili per oris ostium excreantur. nisi primo cum humoris et saliuualis adiutorio lubricando ad exitum pararentur. Item saliuua hominis ieiuni habet quedam vim latentis in sectionis. vnde et sanguinem animalis ledi si mediante aliquo vulnere aliquid sanguinis ad misceatur/ vt dicunt predicti auctores in tractatu de veniens. et hoc forsita uel. (vt dicit auicenna.) ratione euidens. humor enim crudus sanguini perfecte digesto si

suis qualitatibus repugnat/ & suis (vt dicunt auctores) perturbant temperamentū. hoc est etiam quod dicit sancti & habet a plinio q̄ saliuā siue sputum hoīs sciunt interim sepētes / et venenosis animalib⁹ est venenū. sicut dicit basilius sup illud verbum in cramerō. Ipsa contret caput tuū. & tu nisi. cal. eius. Bene. iij.

Item sicut dicit galie. sup amporis. ibi Insa / iei spuro fit p̄stias fluxus. & vbi saliuā tenet nouiuntur &c. Pr̄stias p̄pter vlcus pulmonis sep̄ tussunt / & a supfluitate saniei vlcis spuēdo se exonerant p̄vot possunt. sed tamē mors imminet. quando nō spuunt q̄ recenta intus saliuā cuz sanie vie spūs intenus dauduntur & sic p̄stias suffocari moriunt. Item sicut dicit galie. nisi. inter sputum & saliuā est differentia. Nam saliuā est superfinitas naturalis nutrimentis pectoris / & generat digesta. Sputum vero est illud quod ad pect̄ aduenit fm̄ diuersitatem cursus naturalis / & cursus p̄ter naturam / nec est semper digestū & ideo spurū in acutis febribus & ap̄stematib⁹ / si leuiter fiat cuz signis digestionis & sine tussi laboriosa / fortitudinem signat virtutes / & defectum in morbi. si cur dicitur in p̄noscias. & eōuerso. Unde (fm̄ galie. & alios cōmentatores ibidem) in saliuā siue in spuro considerant tria generaliter. color. odor. & sapor. q̄ si sputum fuerit in colore luidum cordis & spūalium designat lesionem.

Si vero sanguineū cuz sanie admixta / pulmonis designat vlcationem. Si etiam fuit in odore ferdū / interiore signat corruptionem Item si in sapore fuerit amarū vel acidū. humoris corrupti in stomaco & pulmone seu i substantia lingue signat d̄nationem. Item in spuē abūdare signum est flegmaticē cōplexionis vnde & in febribus solent spura abūdare grossa & viscosa fm̄ intensiōz frigiditatis & resolutionem siue dissolutionem humiditatis substantialis.

De est tenuissim⁹ icus pleatro lingue formatus. vt dicit Isido. & priscianus. Organā autē voas siue instrumenta. multa sunt (vt dicit cōstan. s. pulmo arterie / guttur / vuula / os / dentes / labia / atq; lingua. sine enim istoz instrumento vor nō formatur. Et horum quedā sūt voas receptiua. sicut pulmo cum suis receptaculis & cānalibus quedam vero sūt voas ordinatiua. sicut vuula qui voem (fm̄ cōstan.) pulchram reddit & fortem / q̄ ad alia instrumenta se habet p̄portioabiliter. aerē vero introcūtem temperat / & ne nimis impetuose exeat / cohibet & refrenat. a receptione etiam pulueris guttura & artenas p̄hibet &

cōseruat. Quedaz enim sūt voas emissiuā. vt cānales pulmonis & arterie que sūt quasi quedam fistule. que si fuerint leues mūde / & temperate / dulcem ac temperatam & equalē reddūt voem. si vero aspere fuerint & plus debito fuerint laie & stricte aut distorte nimis grauem vel extrē dissonam aut inequalem emittūt voem. Ad formationem igitur voas aer in folliculo pulmonis recipit / & per ordinatum arteriarū motum per os emittit. vnde ex veloci aēis cōmōtione & organoz voas extensione son⁹ reddit / qui in ore animalis platus & pleatro lingue formatus / vox sapientib⁹ dicit (buaisq; cōstan. in panteg.) vnde aristo. li. iij. Pulmo est p̄mū voas receptaculum. & ideo omne animal carens pulmone / caret & voce ac loquela. loqui enī ē distinguere voem. vnde animal nō habens linguam absolutam nō habet voem. vt dicit ibidē apes vel mufce carent voce / faciunt t̄m strepitū in volendo / extendendo / & contrahendo alas. per aerem cadentē inter corpus & alas & sic faciunt locuste. & huius pabatio est q̄ nunq̄ faciunt sonum in sedendo / sed tantūmodo in volando. Rana autem habet voem p̄p̄iam & anten⁹ lingue sue applicat ori suo. & quod ex lingue vianat / carne pulmōis absolutam est. & p̄pter hoc habet voem p̄p̄iam & est coar. & nō facit boc nisi ex aqua tantum / & p̄p̄ie masculus tē pere coitus quando damant feminam p̄ voas cognitam. Rana vero multiplicat voem quādo ponit mandibulam inferiorem in aquam & extendit supiorem / & p̄ extensionem duarum mandibularū voas ferat. & p̄pter nimium conatum extensionis lucent earū oculi sicut candelae cantāt & voas ferant plus de nocte q̄ de die. q̄ tunc est sepius coitus earūdem &c. Item ibidē Aues p̄i corporis plus voas ferant & gantūe q̄ magui & maxime tempe coitus. q̄m voas feratio auiū maxime est in illo tempore. Item idēz gallus voas ferat post bellum & victoriam. Item in auib⁹ est q̄ masculus dat voem & nō femina. sicut gallus & mas coturnicium. loqui autēz appropriatur homini. qui autē naturaliter sunt muti / sunt surdi. & habent voem / sed omnino indiffinitam (vt dicit idem.) Item idem i eodem libro. Omnes femine sunt subtiliores voas & acutiores q̄ masculi p̄ter vacam. q̄a vox femine est grossior. Item idem. exitus spermas est in manibus apud alterationem voas & hoc est in termino duorum septenniū. aliquādo tamen atus mutatur vox in quibusdam. & est signatio in omis ad luxuriam. Item idēz qui equi incipiūt coire / erit eorum vox maior. similiter & femine. vox tamen femine dario. Item

ibidem voces masculinorum mutantur quando muti
 lantur. Item dicitur lib. viij. f. voces omnium qua-
 drupedum mutantur efficiunt. sicut voces femi-
 narum quando castrantur (et lib. xij. f. dicitur) Causa
 acuminis et alterationis vocis est secundum alteratio-
 nem etatum. quare vox iuuenum animalium est
 acutior voce senum. et mulierum quam virorum. et vo-
 ces omnium animalium sunt acutiores in iuue-
 nute. Item idem multe femine et multi iuuenum
 vociferant voce acuta. quoniam propter debilitatem
 mouent paucam aerem. et quod est paucam mouet
 velocius et vox est velocius acuta. grauitas autem
 vocis sequitur tarditatem. et aer multus mouet
 tarde. **A**d hanc autem et senes mouent multum ae-
 rem. et ideo sunt grauioris vocis. nervos enim
 et arterias habent fortiores masculi quam femine.
 senes quam paruuli et non castrati quam castrati propter
 debilitatem. ergo nervorum erunt voces castro-
 rum similes vocibus feminarum. bucusque aristoteli.
Non est equalis /dara fortis /flexibilis /infirmitas
 acutum et graue mediocriter est laudabilis. sicut e-
 uerso vox tremula /rauca / et aspera / debilis dis-
 sona / nimis grauis / vel acuta / est vituperabilis
Nam vox vnica dissona et inordinabilis mul-
 tarum confundit vocem harmoniam. vox itaque co-
 sona dulcis et ordinata est lenifica / amoris ex-
 citatiua / passionum anime expressiua / virtutis et
 vigoris organo / spirituum prestantiua / pu-
 ritate et bone dispositionis eorum deest ostensiua
 laboris subleuatiua / redit sui fastidii ablatiua
 etatis et fetus discretiua / preconij et laudis ac-
 cipiendiua / affectionis audientium mutatiua. sicut
Orphoeo dicitur fabulis quod vocis sue modula-
 tione arbores et nemora / montes / et saxa demul-
 cebat. Ita est etiam vox composita nature con-
 sona et amica. quod non solum delectat homines ve-
 rum etiam et bruta animalia / quod patet in bobus
 qui cantu bubula dulci sono potius quam iaculo
 ad laborandum excitantur. volucres etiam in
 vocis modo dulo delectantur in tantum / quod sepe pro
 dulci sonu ad laqueos et pericula abluantur pro-
 uocantur (iuxta illud poeticum) / fustula dulce cantu
 uolucrum dum decipit auceps. Item pro dulces vo-
 ces et cantilenas et harmonias musicas infirmi
 et maniaci et frenetici ad sensum mentis et sanita-
 tem corporis sepius reuocant. unde et constantin. in
 viatico pericula. i. c. de amore qui dicitur heros
 sicut dicit / Dicant alij quod orphoeo dicit. Impa-
 tores ad conuiuia me mutant / ut ex me se dele-
 crent. ego tamen delector ex ipsis quorum ani-
 mos flectere possunt de ira ad mansuetudinem
 de tristitia ad letitiam / de auaritia ad largitatem
 de timore ad audaciam. hec est ordinatio mu-
 sicozum que circa se suauitate esse diuoscitur

et dulci sona et melodia demones aliquando
 coartant et extirpant de corporibus compellunt ut pa-
 ter in saule a quo spiritus dei malus voce dauitica
 recedere cogebatur. ut patet. ij. Regum. xij. f.
Ex quibus omnibus iam patet quod utilis sit io-
 cunda vox atque dulcis. **C**ontrario vero est de
 voce inordinata et horribili. quod non lenificat. sed
 contristat / et aures acumentem grauat. Unde
 constantin. in. c. supra dicto. Interrogatus quidem
 philosophus quare homo horribilis graui-
 or esset quam quodlibet pondus. taliter respon-
 disse fertur. homo inquit horribilis pondus ani-
 mi est et c. hec de voce bona et mala nunc sufficiat
Nam de his que vocem impediunt supra dictum
 est in tractatu de lingua et adhuc dicetur infra.

Ut est extremitas carnalis pul-
 mouis. ut dicit constantin. et est dupli-
 cis inuamenti. **A**d hanc enim et pri-
 mum est. ut aerem attrahat et mutat. secundum
 est ut cibos interius trahat et ut uocem faciat.
 hec carnalis substantia cartilaginosa est atque
 dura. ut cum uentus exeat vox emissa fiat clara.
Nam rauitas vocis fit ex humiditate canalis
 pulmonis. **C**onponitur itaque guttur a tribus car-
 tilaginibus. Prima est arterius gibbosa exte-
 rius / concaua interius. Secunda prior est ma-
 ior et recte iuxta os stomachi collocatur. Tertia
 cartilago est media inter primam et secundam ex
 istis cartilaginibus quasi quadam concarenatio-
 ne guttur componitur ut dilatetur et restringat
 induitur tota substantia gutturis eisdem pel-
 culis quibus lingua induitur et palatum. con-
 cavitatis autem gutturis quam aer intrat et exit / ha-
 bet quoddam corpus lingue simile compositum
 ex glande et pinguedine et pelliculis. et uocatur
 a medicis lingua gutturis siue cataracta. et est
 primum uocis (ut dicitur) instrumentum. Non
 enim potest aliter vox esse / nisi claudatur ista ca-
 taracta. quod si uia gutturis fuerit aperta / impos-
 sibile est uocem esse. quod paulatim aer exit. unde
 gutturis cataracta ad flatum restringendum
 fuit necessaria. quod uero guttur quod ad quod paritur
 ab humoribus a capite descenduntibus unde
 rauitas generatur et tussis. quandoque etiam
 corrupti / et siccis aeris. quandoque etiam ab iniectu
 pulueris. ideo habet uulnere pro obstaculo ne
 puluis vel humor aliquid pulmonem valeat sub-
 intrare / que fuit necessaria. nec uocem faceret pul-
 ebram / fortem / et expeditam. alleuiat autem ae-
 rem introeuntem et eius temperat frigiditatem.
 unde quidam moriuntur quando radicitus eis in-
 ciditur. quia nimium recipiunt aerem et guttur
 et pulmonem infrigidantem. **E**st igitur guttur
 organum in uocis formatione necessarium ubi et

potius in primū digestiōis locū. s. in stomachū inductiūm. qđ ideo longū est 7 rotundū / vt amplioris aeris ad infriigidationē caloris cordis facilius sit attractiū 7 expulsiūm. Est autem in vtraq; extremitate magis concavū 7 in medio magis strictum vt sic sit vocis magis in formariū. Est autē ex diuersis cartilaginibus more cūbi se cooperentibus compositū vt fortius existat. 7 ita vt extenentidine cartilaginis ad vocem variandū facilius se reflectat. In genita autē natura circa guttur ut sū duplex officium animal necessarium duplicem vie habeat concavitatem. habet enī viam cānalē ad aerem attrahendū / 7 anhelitum pficiendū. habet etiam 7 viam manifestam ad abum recipiendū 7 bec duplex via quodam coopulo (qđ epiglottum dicitur) distinguitur. habet enī se in superficie gutturis ad modum vestis ad vtrūq; foramen gutturis equaliter se habentis.

Cum enim natura cibū appetit / dauso foramine anhelitus aliud foramen ad susceptionē nutrimenti omnino se aperit 7 ecōuerso. atz natura attractionem aeris desiderat / foramen aliud gutturis se claudit penitus 7 obturat. Frez cōtingit guttur multipliciter pati. s. p extrinsecā passionem sive quālcūmq; lesionem. Item quādoq; per incautam cibi vel potus sumptionem. Si enim cib? intrānit meatum p quem attrahit aer. via spūs de faali intercludit / 7 aial suffocatur. quādoq; p humorū fluxum 7 reu-matificationem. Contingit autē humores a capite ad cānales gutturis cōfluere 7 ibidem facere apostema. quod si materia colerica fuerit 7 fusiosa / cito mortificatur animal 7 suffocatur.

Nam (vt dicit cōstan.) angustat flatum ita qđ i firmus vix abum vel potum sumere possit vel recipere. qđ dolorem patitur nimium. Si autem sit materia sanguinea infirmus apparet plen? in corpe / rubet in facie / vene sunt plene / plen? pulsus / tumor calidus 7 dulcis ex sup abūdātia sanguinis sentitur gustus. Si vero ex colerica rubea dolor est fortis angustia nimia / calor cum siti maxima 7 vigilia / amantudo in gustu est. Si autem sit ex fleumate / nō tantum dolet sed tumet liugna 7 mollescit / si ex falso sit fleumate / omnia saporat in gutture tanqđ falsa vox patientis efficitur sicut paruulorū caturulorū. qđ ex siccitate falsi fleumatis trachea arteria contractatur. vt dicit constan. Cōtingit autē istam materiam malam qđq; totam recolligi interius in pellicula que diuidit viam aeris / que dicit trachea arteria a via p quam transit cibus que dicitur yfophagus 7 facit esquamantiā que i vno die interstat. Et cōpressionē enī trachie arterie

denegatur aeri liber transitus ad cor. ex cōpressionē vero yfophagi abozum transitus denegatur. quādoq; colligitur materia primū intra 7 primū extra. 7 tūc aer dicit squinantia 7 non est ita mortifera. quādoq; tota matena est extra 7 dicitur synantia. 7 est adhuc minus mortifera / tamē piculosa. In omnib? his est dolor vebemens gutturis / sed precipue in prima cum suffocatione vocis. Est etiā difficultas respirādi / ita etiam replent nerui esquinātia qđ ita malle spasimantur qđ vix etiam cum malleo possunt dentes aliquādo aperiri. 7 ita artatur lingua qđ vix vel nūquā pōt attrahi. In cib? istis morbis gutt? p m cūb? bonū signū ē velox aspiratio anhelit? 7 respiratio. qđ trachea arteria nō nīmiū ē ppressa. vñ nō ita timet suffocatio. nihil enim ita timetur in hac passioe sicut amissio aeris / aquo non pōt animal p vicefimam partem vnus hore sine piculo abstinere. Dec 7 multa alia. (vt dicit constan.) patitur guttur. s. vlcera tione / 7 inflanōe sit in immoderata / vocis rauicitatem et humiditate nimia arteria gutturis infundente / 7 vocem impediēte / vel qđ qđ extingūete / vocis aspiratē ex siccitate aeris vel corporis sive cibi vel pulueris instrumentū loquendi exasperante. Sed bec de gutture dicta sufficiant.

Ollum est dictum / eo qđ rigidum sit 7 rotundum caput baiulans et sustentas. cuius pars anterior gula / posterior vero ceruix vocatur. vt dicit Jfido. Ceruix autem est dicta / eo qđ p illam partē ad medullam spine dirigitur. vnde ceruix quasi i vi cerebri dicit (vt dicit Jfido.) Est igitur collū membrum rotundū inter caput 7 corpus medum. 7 est ossium ex multis ossib? 7 neruis cōpositum. ossium quidē est / vt fortius sit ad caput sustentandū. neruosum autem ad motum volūtarium faciendū / 7 ad sensum ad inferiores partes corporis deferendū. Collum enim influentiam virtutis motiue recipit a cerebro 7 etiam sensitiue. 7 receptam ad inferiores partes corporis medianibus transfundit. Debet autem collum habere quandam convenientiaz 7 pportioneim cum capite. nam si forma capitis fuerit temperate magna 7 ceruix aliquantulum grossa / leuitatem signat complexionis et dispositionis. vt dicit constan. si vero fuerit caput pium 7 collum magnum quāritati illius nō pportionatum / abūdantiam designat materie superflua / 7 virtutis informatiue defectus 7 eius caput super cephalica infirmitate 7 auricularum dolore tangatur (vt dicit constan.) Secundum autē ansto. lib. iij. Colli dispositi

De partibus hūa. corpo.

fitio variatur in animalibus et volatilibus.
Nam in quadrupedibus spissi corporis et crurum mediocrius collum curvum est et grossius. et huiusmodi animalium in collo plurima est fortitudo ut patet in bobus et bubalis / et visis / et in lupis / quorum maxima in spondilibus colli fortitudo est. et ideo solent boues per colla iugorum vinculis alligari. Animalia vero longi cruris et grossioris corporis solent esse colli longioris et hoc propter necessitatem pastus. Ut patet in equis / camelis / et cervis / et huiusmodi maxima autem equi pulchritudo est in collo. nam secundum eius erectionem et spissitudinem et extensionem estimatur a pluribus animosus. Item (aristo. in eodem.) Aves habentes curvum rostrum / habent collum curvum. ut patet in anapitibus / aquilis / et nisis. Que vero sunt habentes rostrum longum et recurvum habent collum longum ut patet in gribus ardeis / anseribus / et similibus. et hoc est quod acquirunt cibum de profundo. Item idem ibidem. Omnes aves pedum longorum habent collum grossum et spissum et volant extrorsum collo et si hubuerint collum longum et habile ad declinandum illud quasi plicant in volando. Item idem si quod animal fuerit longi cruris erit longi colli. et si curvum / curvum. Item omne animal habet collum / tale vero quod non anhelat aeren interius habet. animalia autem anulo si corporis non habent collum distinctum a corpore sicut nec pisces. et hoc quod non habent scapulas. quia non vocatur collum nisi membrum. quod est inter caput et scapulas. ut dicit aristo. ibidem.

Humeri dicitur quasi armi ad distinctionem hominis a pecudibus mutis et nos humeros / illi vero armos habere dicuntur (ut dicit con-

stan.) Sunt autem humeri ex variis ossibus compositi / quorum precipua ista duo spatula dicitur quod ad modum spatule late. spatium enim latum dicitur fuerunt autem ossa necessaria (ut dicit pstan) duabus de causis. aut ut defenderet pectus / ne quid retro pateret ab exterioribus. aut ut armorum ligent ossa que interius sunt concava / exterius vero gibbosa. Erat autem intra concavitas ut prodesset costis. que ossa sunt habentia nodos / quos media vocant spatularum oculos / quod nomen ex officio sumpserunt. sicut enim oculi totius corporis anteriores sunt defensores ita ista a posteriori pectora et eorum costas et ossa defendunt et custodiunt. Sunt autem isti tres oculi concavi ut armorum acumina possint ingredi. Habent autem spatula duo acumina retro. unum coram rostro assimilatur / per quod eadem

spatula fircule est connecta / ne a superiori loca suorum non exeat interius. Ad hoc natura posuit alterum ne subtus exiret acumen armorum. fircule autem fuerunt ad hoc necessarie ut annos ligarent et a pectore defferre facerent. horum ossa exterius sunt rotunda / interius vero concava et cum tenentudine pectoris colligata / retro vero cum cornu rostro. Sunt autem eorum ligamenta ossa cartilaginosa que vocantur spatularum capita ad hoc posita tantum ut concatenationem facerent armorum. Et iam dicitur patet quod humeri et armi sunt necessarij. sunt etiam ad spiritualium membrorum defensionem. Item ad brachiorum siue costarum siue pectoris et vitalium ossium concatenationem et colligationem Item ad ossium et spondilium colli supportationem. Item necessarij sunt ad ponderum diversorum sustentationem. Nam ratione sue officii sitatis et nervositatis maximam habent fortitudinem et vigorem. Item post caput et collum maximam in corpore obtinent elevationem. alij enim membris supvenient sub capite constituti. ut patet in omni animali. Item patet humeri quandoque ab extrinseco / ut vulnera siue qualem cumque lesionem / siue propter nimiam laboris et oneris communitatem. et tunc potissime curant per quietem et alicuius unguenti appositionem. (vnde dicit aristo. li. viij.) In iuncture elephantis solent iniungi oleo olivae propter facilitatem oneris et laboris tolerationem ut melius dormiat. Item quandoque ex causa intrinseca. ex fluxu humorum concurrentium ad iuncturas et nervos humorum ex quibus nervi gravantur et in suo effectu impediuntur. quibus etiam ipse iuncture superfluis humoribus replentur / ex quorum acumine dolor in sensibili nervo generatur.

Rachia a fortitudine sunt dicta. brachia enim grece forte dicitur latine (ut dicitur) In brachijs enim tori laterum sunt et insigne robur existit hi tori dicuntur muscoli. et dicuntur tori eo quod illi quasi viscera tori videantur ut dicitur In sido. Brachium autem videtur pstan.) ex duobus constat ossibus. unum est supra / et appellatur cubitus superior. alterum infra / et dicitur cubitus inferior. Est autem os inferius priori maius / quod portans portato maius esse debet et firmus. Concatenatur autem brachium cum anno superiori et convertitur nervis fortissimis quibus medianibus sensum et motum voluntarium recipit et ad manum post transmittit. Sunt brachia rotunda propter maiorem operationem et motus habitabilem / et maiorem impassibilitatem ut non facile patiantur. Sunt etiam flexibilia

in iuncturis tribus. s. circa manus / dicitur / et ar
 mum / ut motui voluntario sint habiliora / et ad
 obediendum voluntatis impio promptiora. Pre
 terea brachia respectu aliorum membroz mi
 nus sunt carnosia et hoc propter substantiam ossium
 et nervorum ex qua componuntur propter roboris et
 virtutis ampliationem. In brachijs enim maxi
 ma est hominis fortitudo ad prestandum / ad ele
 vandum / ad constringendum / ad repellendum / ad
 pugnam / ad operandum. Item brachiorum
 ossa sunt dura / grossa coeava / et medullis plena
 Grossa quidem sunt et dura / ne de facili rumpantur.
 concaua / ne nimia soliditate nimis ponderosa
 redderent medullis plena / ut ossa sicca et
 dura medullarum pinguedine irrigarentur / et ut
 spiritus a nervis et venis confluentes medullari te
 perie seruirent et nutrire. cute / musculari / et la
 certis intermixta carne teguntur ne ab aliquo ex
 trinseco de facili lederentur. in iuncturis et verte
 bris et cartilagine vestiuntur / ne nimia duricie
 ossium mutuo se collidentium nervi sensibiles
 aliquam molestiam paterentur. et ut ipsa ossa in
 suis iuncturis planicie et mollicie cartilaginea
 expeditius mouerentur / et nullius asperitatis occur
 su tarderentur. Item brachia propter vicinitatem
 quam habent cum regione cordis spiritum et pulsum per
 quam arterias recipiunt et variam ipsius mutatio
 nem ac consistentiam defectum. s. et perfectum in
 venis et arterijs pulsantibus manifestant. Item
 brachia propter vicinitatem cerebri familiarem
 habent convenientiam cum capite / et ab eo recipi
 unt latentis virtutis influentiam. et ideo pro defec
 tione capitis spiritum sensum nature et sine delibera
 tione contractus ferientium se exponunt. Item
 vene totius corporis et maxime de regione capitis
 cordis et epatis conveniunt in manibus et digi
 tis et nutrimentum tribuunt eis. et ideo qui sanguine
 repletos se sentiunt et gravatos aliquam de ve
 nis brachiorum aperire consueverunt. et sic bra
 chia sepe vulnerantur et patiuntur / ut alia membra
 sanitatis beneficium consequantur. Dicitur etiam
 medici quod sicut habentur in libro de flebotomia
 qui infirmant in vna parte corporis. debent venam
 in parte posita aperire. unde qui patitur in de
 xtra minuatur de sinistra et e converso. nisi materia
 fuerit venenosa vel alia furiosa. tunc enim san
 guis ad partem oppositam non est attrahendus
 ne materie venenositatis transiens per cor vel ali
 ud membrum nobile ipsum ledat. sicut dicitur ibi
 dem. Brachia itaque propter utilitatem aliarum
 partium corporis mutuo sibi seruiunt et ob mem
 brorum custodiam vulnerari et percuti et a suo
 onere minui non subterfugiunt / et se patientibus
 acquiescunt. Docet autem (ut dicit galienus.) bra

chia habent proprium ut quod cor diligit. brachia
 diligant et in amplexum eorum voluntarie se exten
 dant. quod autem corde diligit sentiunt / quanto vi
 cinius possunt cordi applicari et constringunt
 in tantum ut totum dilectum / totum amanti cor
 di imprimerent si valerent. et hoc de brachiorum
 proprietatibus dicta sufficiant. Item de nudato
 et inquietatio brachiorum mortiferum signum
 est in acutis (ut dicitur in pronosticis.)

Anus est dicta eo quod sit totius cor
 poris munus. ut dicit Galienus. Ipsa
 enim habet omni administrat. ipsa omnia
 operatur ac dispensat. per ipsam accipimus et da
 mus. abusive enim manus ars vel artificium di
 citur. sicut aliquando de aliquo scriptore vel pi
 ctore dicitur. iste habet bonam manum scribendi
 id est arte vel artificium. Dextra a dextera dicitur
 nam ut dicit Galienus. Dextra pignus pacis da
 tur. ipsa fidei et salutis testis adhibetur (et hoc
 est illud apud tullium) fidem publicam iussu
 senatus dedi / id est dexteram. Et apud ad ga
 la. Quibus dedi dexteram fidei et societatis.
 Sinistra autem dicitur quasi sine dextera. siue quod re
 fieri sinat. a sinendo enim sinistra est vocata.
 Palma autem dicitur digitis expansis manus ex
 tensa. sicut contractus pugni. pugnus autem a
 pupillo est dictus sicut manus expansa dicitur
 palma ab expansis ramis. Est itaque magnum
 corporis manus iuamentum pariter et ornamentum
 proprium et principale tactus instrumentum.
 Nulla enim pars corporis est tactui ita sensibilis
 sicut vola manus (ut dicit Galienus. et etiam con
 stan.) Manus autem spiritum eundem constantem. quo ad
 exteriorem partem sui et novem panis ossibus
 medulla carentibus diversis et solidis est com
 pacta. habuit autem tota ossa ut manus esset mo
 bilis. Sunt autem ossa diverse forme alia. scilicet
 cetera gibbosa / alia concaua alia erecta ut cum omnia
 iungerentur quasi vnum os redderetur.
 Ista autem ossa in duobus ordinibus stantia
 ex vna parte cum vole pectinibus / et alia par
 te cum duobus brachij cothurnationibus for
 ter colligantur. cothurnatio ad superiora habet
 horum tria. vna cavitate brachij subcutanea
 per quam manus lateraliter extendit atque stringitur
 cothurnatio vero inferiorum atque minor interio
 ri extremitati brachij iungitur ipsius acuminis sca
 vitatem quibus ossium subintrante. hec vero ca
 thurnatio motum facit ante et retro. Vola manus
 dicitur pars interior / vbi maxime versatur tactus. et ideo
 nulla pars est magis carnosia et magis mollis
 propter tactus bonitatem. et duas habet par
 tes pecten est vna pars. digiti pars altera.
 Componitur autem pecten ex. iij. ossibus ne

De partibus hūa. corpo.

si forte vnum ledatur/alterum nō patiatur.
In concavitatibus aut. iij. ossiuz pectinis. iij. digiti sūt inserti ⁊ in eis cōcathenati. ⁊ ideo dicit aristo. li. iij. Manus nō est vniū instrumentum. sed multa. Natura enim dedit homini intelligenti instrumenta suis virtutibus cōueniētia. vtpote manus in quibus sunt multi digiti ⁊ diuersi/ vt per eos minima ⁊ maxima valeant retineri. Nam vt dicit idem creatio manus est cōueniens multis ⁊ oppositis operationib⁹ Est enim diuisa ⁊ exensa in multas ptes. ⁊ potest homo vā vna sola parte ⁊ duab⁹ ⁊ plurib⁹ fm diuersos modos. habent enī vole manūū hominū hoc sibi appropriatū q̄ nūquam i homine plesant/ quānis exterius in aliquib⁹ pili crescant. Ad hanc autē hoc cōtingit in masculorum manib⁹. ⁊ hoc ppter caloris habūdantiā dominantē. Est autē manus dextera fortioris caloris ⁊ maioris siccitatis q̄ sinistra/ ⁊ idē ad opandū dextera leuior est ⁊ habilior q̄ sinistra. vnde aristoteles. lib. ij. animalia quadrupedia que generāt alia animalia loco manuum boīs. habent pedes anterius/ ⁊ pes sinistre in animalibus nō est absolut⁹ neq̄ leuis motus. sicut nec sinistra manus in hominib⁹ ppter q̄ in elephante. Elephas autē (vt dicit idem aristo. li. iij.) vitur naso forti ⁊ lōgo loco manūū/ ⁊ p ipsum accipit abum ⁊ reddit ori suo. reddit enī am p nasum ori suo potum ⁊ nullum animal potest hoc facere nisi ipse. Inter volatilia autē vitur pede p manu. pteractis ⁊ porphirio. s. pellicanus. Nam pteractis pede abū accipit/ ⁊ in tūgens in aqua cibū cum pede suo ori porrigit sic intinctus. similiter ⁊ porphirio. Patitur autē manus multiplicit. s. contractionē/ arefactionē/ pustulationē/ scissionē/ vermīū corrosiōē/ pruritū ⁊ titilationē iūcturaz ⁊ dislocatiōē. arthriticā passiōē. Causas autē ptractio quādoq̄ ex calidis ⁊ siccis humorib⁹ nervos desiccantib⁹ vel frigidis ⁊ humidis eosdem inficiantibus/ ⁊ transiām spiritūū intercludētib⁹. vt patet in paralitidis ⁊ leprosis quorū manus ex putridis ⁊ corruptis humorib⁹ nervos psumuntib⁹ ⁊ desiccantib⁹ contrahūtur. arefunt enī manus ex debiti nutrimentū subtractione. ut patet in decrepitis ⁊ squalidis ⁊ fame laborantibus ⁊ in senio cōfectis. quādoq̄ ex distemperantiā caloris ⁊ excessu terram humiditatem cōsumēte. vt patet in psias ⁊ etbiciis/ ⁊ hūmōi. quādoq̄ ex vicio venarū ⁊ nervorū qui opilatū. vnde ex defectu humorū ⁊ spiritūū virtus regitiua impeditur quibus manus arefunt ⁊ a vigore ⁊ corpulentia depauperant. pustule autem ⁊ vesice turgentes generantur ex ptrauis ⁊ cori-

ruptis humoribus extrema perentib⁹. vnde ⁊ caro intus superficialiter corripitur/ ⁊ cute eleuata in vesicas vel pustulas immutatur. Salsure autē a pruritu ⁊ hūmōi accidunt ex hūmōib⁹ calidis ⁊ acutis sumis in retentaneis/ que autem scindunt/ ⁊ suo acūmīte carnis superficialē diuidūt ⁊ incidunt. ⁊ primi pruritum ⁊ titilationem faciunt/ sed post dolorem nō modicum superinducunt. Item enī humor corruptus sub cute latens quādo nō expellit/ nec a calore naturali cōsumit/ paulatim plus ⁊ plus corripit/ ⁊ in pauos verruculos cōuertitur. qui paulatim cutē corrodentes/ titilationē p uocant ⁊ pruritū. dislocatio autem accidit quādoq̄ ex casu vel passura vel comprehensione nimia. vnde ex hūmōi violētia iūctura locorū suū ext ⁊ supinducitur dolor grauis ⁊ tota manus reddit impotens ad aliquid operandū. accidit etiam idē ab intus. s. a nimio humore heruos iūcture infrigidante lubiditate ⁊ relaxante. vnde de facili iunctura dislocatur. Pyrogra vero dicitur eadez passio in manib⁹/ que ⁊ podogra in pedib⁹ nūcupat. generat enī ex humorib⁹ grossis ⁊ crudis in iūcturis coadunatis ⁊ cūglobatis. vnde ⁊ articuli ⁊ iuncture indurant ⁊ quasi nodose efficiunt. ⁊ quādo talis infirmitas est longa/ arthrica solet in manibus generari ⁊ vit curatur. si fuerit diuturna. vt dicit super amphorū. multalalia incontinēda solent manus precipue occupare sicut vesice ⁊ hūmōi sed sufficiant hec. Hoc solum addendū est qd dicit in amphorū. Mulier ambidexter non sic super qd verbū dicit galie. masculi equaliter ambobus manibus opantur/ qd a muliere fieri si videtur nec audium⁹/ qd ex sue defecatione nature. vit enī est fortis. ad opandū in dextera quantominus in sinistra. Masculi autē fortes habent nervos ⁊ lacertos in vtroq̄ parte/ ⁊ calorem habent mulieribus fortiozem ⁊ ideo sepius contingit qd opantur sinistra sicut ⁊ dextera.

Igitur nūcupati sunt vel quia decem sunt/ vel decenter iuncti existūbebent inter se numerum ⁊ ordinē decentissimum (vt dicit Isidorus)

Prim⁹ pollex vocatur/ eo q̄ inter ceteros virtute plus polleat. ⁊ preualeat potestate. Secundus index et salutaris dicitur siue demonstratiuus. quia illo fere omnes salutamus ⁊ omnia demonstramus. Tertius est medius qui ⁊ impudicus. Quartus est anularis. qz eo anulū geritur. Dicitur etiaz medicus vt medianus. quia eo colina a medicis colliguntur.

Quintus est auricularis sic dicitur. qz eo aures
scalpinus vt dicit isidorus. Componitur aut
digni secundū cōstan. singuli ex tribus ossibus
que sibi inuicem cōcathenantur. et quatuor di/
giti sunt quādo cū peccie colliguntur. pollex aut
cū brachii interiori cōcathenatione iungitur.
Sunt aut moduli inferiores maiores q̄ supi/
ores et latiores. sicut portans eo q̄ portat lati
us et firmius esse debet. vt dicit constan. Secū
dum autem ansto. li. iii. mobilitas digitorum
cōueniens est ad recipiendū et retinendū. Sūt
autem digiti in longitudinem distincti graciles
inter se diuisi in extremitatibus vnguibus mu
niti. et quanto sunt rectiores et flexibiliores / tā
to sunt ad operationes vanas aptiores sūt mo
dice carnis ppter motus facilitatem et facilito
rem tactus. qz nihil facilius in corpe discernit
inter obiecta tactus / sicut extremitas digitorum
et hoc ē forsan ppter viuacitatē nervoz q̄ in di
gitorū sūmitatib? reflectunt. et ppter autis in di
gitorum extremitatibus leuitatem (vt dicit con
stantinus) hūc etiam digiti hoc propriū q̄ ate
cū sūt grossiores q̄ post cibum. vnde et annu
lus qui propter sui cōstructionē vit ante prādi
um deponit de facili potest post cibū amoveri
sicut dicitur sup amphozis. Item dicit anst. li.
viij. Aues aquatice habēt inter digitos quasi
cornū. et eozū mansio est in aqua et aues habē
tes digitos diuisos manēt pprie scias aquā
et abantur ex eo quod crescit in terra. et iste nō
comedunt carnē nec viuūt d̄ rapina sicut aues.
hītes curuos vngues in digitis que comedunt
oīa aialia que pūt venari et viuūt sanguine. s̄
tamē nō comedūt se inuicē sed parcūt auib? sui
generis. qd̄ non faciūt pisces. qm̄ sepe come
duūt alios sui generis.

Ungula est pars digiti extrema i su
periori parte digitorum collocata
(vt dicit pstan.) cū carne et cute si
bi vicine est coniuncta. cuius ligamenta sūt cor
dosa. veniunt enī ad vngulas vene / nervi / et
arterie vt eis dent sensum et naturale iuuamen
tum. harum incrementum longum est enarra
re atq̄ latum quantitati autem digitorum pro
portionatum qd̄ autem superexcreuit et nervo
rum tactum transit. nihil sentit. et tō sine dolore
prescindi se permittit. Nā vngule incrementū et
nutrimentū est simile nutrimento piloz. et ideo
excedunt in crescendo extrema digitorū vt dicit
pstan. generatur autem a quibusdā fumosita
tibus a corde resolutis vsq̄ ad digitorū extreni
tates araisusis. vbi fumositates ingrediētes ex
teriori aere deficiantur. et in vngule substanti
am commutantur sicut dicitur super li. pronost.

in commen. et hoc ad extremitatum digitorū
subsidium / que de facili propter suaz teneriti
dinem lederentur nisi per vnguinū duntā mu
nirentur. vnde ipsorū digitorū sunt vngues iu
uamentū / et non minimū ornamentū. Est aut
vnguis cē mollior / carne aut et cartilagine duri
or corneā retinēs quodā modo dispositionem
et naturā. et ideo habet in se quodāmodo corne
am luciditatē et planiciem ppter eius superfici
em politam et aliquātilum transparentem. vñ
et quandā in se representat luciditatem et specu
ositatē. quia vero vnguis ex cordis fumositati
bus generatur / cordis ipsius viuacitas vel mor
tificatio in eis apertissime pronosticatur. calore
enim cordis deficiente vngues nigrescunt et pa
lescūt. et ideo sui inuacitate vel contractione et
tinctionem caloris vel mortificationem nature
presentant et preterdunt. vt dicit ibi li. pronost.
Item ansto. li. vii. aquilarū vngues in curuatur
et bebetant quādo cibant super oua et nutri
unt pullos suos et albescūt ale eaz et debilitā
tur. Hoc autem habet aquila propriū vt resū
dens super arborem et quiescens sepius respi
rat vngues suas amens forsan ne bebetentur.
Nam vngues habet pro mīnātib? et ideo
ne ledantur non libenter residet super petram.
vt dicit idē et quādo quiescit in se vngues dau
dit reflectit vt sic ille se consernent hoc idem facit
leo et animalia curi vnguis. Item idem li. vii
aues vncorū vnguinū non potant omnino
preter paucas et omnes aues curiorū vnguinū
curuū habent rostrum et breue atq̄ grossum col
lum. et abantur carne et venantur. aues tamen
ex suo genere non comedunt / nec eas impediunt
vel inuadunt causa sibi ad inuicēz tamen pug
nant rostro ac vnguib? se dilacerant propter
feminas et etiam propter nidos. vanatur autē
vngula in omnibus volatilib? et animalibus
quo ad dispositionem et etiam quo ad vsum.
Nam in homine manus munit atq̄ ornant
in volatilib? munit eorum pedes atq̄ ar
niant. animalia vero pedes custodiunt et cala
ant vnde in quibusdam animalibus vngues
sunt rotunde et integre in equis. in quibusdā
sunt longe et absise vt in porcis. Dicitur enim
ab ansto. li. xij. omne animal habens culmos
prominentes sicut porci / habent vngulas sas
sas et in vnguib? ponit natura fortitudinem
animalium. vnde ansto. li. xij. natura inquit
semper ponit vigorez in membris quibus vñ
tur animalia sicut facit in dēnibus qui sunt qua
si terra et vnguib? propter vigorez et iuuu
mentum

De partibus hūa. corpo.

1
Atus secundū ysi. est dicitur eo q̄ i
iacentibus latē. Est enim leuis ps
corpis vel sinistra. In latere autē
dextro habilior est motus sed pars leuis fortior
est et oneri ferendo ac comodior. unde ps illa
leuis a leuando dicitur eo q̄ aptior sit ad lenādū
aliquid et portandū. vt dicit Zsido. Ipsa enī
gestat dipeum ensem. pharetram. et cultellum
et cetera onera vt expedita sit dextera ad agen
dum secundū Zsido. litera ossibus costarum
potissime fulciunt et dicitur coste secundū Zsi
do. eo q̄ ab ipsis interiora custodiuntur et tota
ventris mollicies costarum munimine cōseme
tur cautius et saluetur. Cōponuntur autem co
ste laterales et pluribus ossibus dorſi spondi
libus colligatis et ex diuersis cartilaginibus of
sa predicta cōiungentibus. vt dicit constan. et
becossa similitudinem semiarcuuli habētia que
dum simul ex parte spondiliū dorſi et pectoris
ingūtur circulum facere videntur. vt dicit con
stan. sunt autē ossa. xiiij. vt dicit idem septena et
septena ex vnoq̄ latere collocata/ que tamen se
ptem teneris ossibus cartilaginis speciem pre
tendentib⁹/ in furcella pectoris colligant⁹/ quo
rum summitas tenera cartilaginosa sicut gladi
us acutus et ori stomachi supponit ad sui cor
dis defensionē. unde in cōpositione costarum
et pectoris/ in vniuerso. xxx. et duo ossa cōarrūt
quorum. xiiij. in lateribus et in cōpositione pecto
ris. et. r. posteriores in dorſi cōpositione. et. viij.
ossa cartilaginosa/ omnia predicta cōiungentia
pueniunt. vt dicit constan. Contingit autē latus
sepe pati ex causa extrinseca. vt ex casu rupurā
et concussionē et hūmōi. quādoq̄ ex causa intrin
seca. vt ex fluxu humorū et cōursu hypochondrio
rum ad locū et cōcavitatem costarū aliquando
apostema generatur. Et patet in pleuresi que
generatur apostemate existente in teneritudine
costarum. cuius signa sunt dolor lateris/ tussis
sebus acuta. Cōgnoscitur autē precipue p spu
rum acutū sanguineuz/ si ex sanguine p citinū
si ex colera. p album/ si ex flegmate. p luiduz si
fuerit ex melancolia. raro tamen ex humore me
lancolico generatur sicut in practica p̄tinetur.
talia enim apostemata quādo radicātur in late
re grauissimū inferunt dolores et inflammatio
nem. et tunc in latere apostemato paties quē
scere nō potest nec iacere. unde dicitur in p̄nosti
cis q̄ in febrib⁹ acutis egrū iacere in latere/ et
precipue in dextro bonū est. qz signat loca vici
na nō esse apostemata. et spūalia membra sunt
liberiora et habēt locū in quo dilatētur. et sic bo
mo melius inspirat et respirat. qz nec stomach⁹
nec alia membra cōprimunt spūalia. Cōtingit

etiam ex hypochondrijs in regione vacua sub co
stis ventositatem aggregari/ et in costarum pel
liculis includi. ex quarum distensione pūctura
et dolor generatur. quandoq̄ etiam contingit
ex humorū grossorum conatu locum opilari et
indurari. et ita loca lateralia vel indurari nūmis
et contrahi vel etiam nūmum eleuari. et ideo di
citur in p̄nosti cis hypocratis. in hypochondrijs
si fuerint sine dolore et si molles sint. si bene cō
posite hinc et inde bonum. Si vero feruent aut
dolent si spasmo distente/ id est si contracte fue
rint. vt solent fieri in spasmo si inter se dissimi
les si in aliqua eorum fuerit pulsus magn⁹ vel
saltem malus. significat enim angustia vel alte
nationem et. quod quidem veruz est in acutis
febus. et maxime si fuerit veruz est in acutis hor
ribilis et inordinatus. vt dicit commen. si vero
fuerit inordinatus motus oculorum/ nō est tā
tus timor de futura alienatione etiam in acutis
vt dicit idem.

Dorsum a duricie est dicitur/ eo q̄
b sit durior corporis superficie ad mo
dum saxi ad p̄randum fortis et ad
patiendum durabilis vt dicit Zsido. Dicit etiā
tergum/ eo q̄ in ea parte supini in terga iacent⁹.
quod solus homo potest. Nam bruta animalia
aut in ventre aut in latere iacent. unde animal
habere tergum abusive dicitur. vt dicit Zsido.
a terendo tamen potest dici tergū qz varijs fla
gellis tentur non solū dorſum animalium/ ve
rum etiam dorſum hominū captiuorū vt dicit
idem vel fm remigiuz tergum pōt dici a teros
grece quod est rotundū latere eo q̄ dorſum aia
lis quandā speciem prefert rotunditatis/ eo q̄
omnia ossa corporis fundantur supra dorſum sicut
carina nauis. Incipit autē dorſum scdm p̄stan.
et Zsido. a puppi capitis/ et p̄tenditur vsq̄ ad
renum vicinitatem. Est autē dorſus ex varijs os
sibus et spondilibus compositum. et hoc ob q̄
timor causa fuit necessarium. Primo qz oium
aliorum est fundamentum super q̄ omnia ossa
sunt posita. sicut nauis super carinā mediam ē
locata. Secūdo qz viscerum interiorum defen
sio est et cooperaculū. Tertio qz neruorum a cere
bro ad diuersas partes corporis inferius descē
dentū est adiutorium. vt hinc et inde motus
volūtarius et sensus diffundatur. Quarto vt
medulle descendentes a cerebro sit vehiculum
et ab intrinseca lesione illius sit defensiuū. Et
multis autē ossibus est aial cōpositū/ vt facti⁹
se erigat et inclinet. et vt onera superposita ferat
forti⁹ et suppoeret. vocantur autē ossa dorſi spō
dilia q̄ sūt p̄cana. vt medulla spinalis q̄ a p̄visiā

dicatur nucha, facilius feratur ad inferiora mēbra ad motum volūtarium faciendū. eadem enim est natura et virtus in cerebro 7 in nucha vt dicit constan. 7 ideo duplici pellicula sicut cerebrum est vestita. vt dicit idem. vnde si hec medulla in spina dozi ab aliqua causa fuerit impedita siue lesa/virtus animalis ledit 7 i suis actionibus impedit. sicut 7 quando cerebrum leditur vnde 7 animal lesa nucha de facili moritur. ppter qđ natura fecit ossa spōdilia dura et nervosa. 7 insuper acuta 7 spinosa ppter maiore in medulle defensionem 7 ppter faciliore resistentiam 7 repulsam iniurie. s. inferentis lesionem. Est autē cutis dozi siue pellis spissior 7 durior q̄ in cetens p̄tibus animalis. 7 hoc ppter causam supradictam. Patitur autē dozifuz multa ab interiori 7 ab exteriori. quia exterius patitur verberationem/excoriationem/ 7 multiplicem lesionem. Interius autē patitur nervorum contractionem humorum nimiam repletionem/viaruz 7 meatū spiritū opilationem puncturā 7 horripilationem 7 multiplicis gutture infestationem.

Pectus est ossa pars 7 superior inter māmillas 7 pulpas. 7 ideo pectus est dictū q̄ est primum inter partes eminentes māmillarum. vt dicit *Phid.* Secundum vero *Phido.* 7 constan. Pectoris fundamentū est infra dorsum positū cuius magna est concavitas vt intra posita custodiat 7 cor ac pulmonem aq̄ alijs mēbris spūalib⁹ p̄garet 7 defendat. Magnitudo autem concavitas pectoris fuit necessaria 7 valis vt pulmo huc 7 illuc possit dilatari ad refrigerandū calidum fumū cordis. sicut autem ossis 7 nervosum ppter maiorem fortitudinem 7 fortiorē vitalium defensionem in quibusdam pelliculis interioribus cum quadam pinguedine circūdatur interius 7 munitur p̄f calorē naturalis fomentū 7 conseruationem 7 frigiditatis ossium pectoris 7 thoracis mitigationem.

Sunt autem in pectore secundum constan. due concavitates ad se inimicem quibusdam pelliculis separe. 7 fuit hec diuisio necessaria. vt si flatus pectoris in vna parte casu aliquo amitteretur/in altera parte concavitas ad vite animā custodiam seruariet/ q̄ si vtraq̄ concavitas infirmaretur anhelitu interduso de facili moreret. Item pectoris pelliculis cor 7 pulmo colligantur/ 7 ne de suo loco creant inuoluuntur. vt dicit constan. li. xij. c. xv. Est igitur pectus māmillarum fundamentū. 7 hoc non solū ppter ornamētum/ verū etiam ppter necessariuz pectoris su-

amentum. Nam sua carnositate cooperiunt/ et eius ossam frigiditatem temperantes ab extrinseca lesione aeris frigida. p̄gunt 7 defendunt. nobile itaq̄ membrū est pectus humanū quia sedes sapientie est 7 domicalium calorē vitalis 7 vigoris. quo bene disposito cū suis contentis atq̄ sano corpis totius vigor in suis actionibus confortat 7 reuerso. Leso pectore corpis compago deterioratur. Patitur autē pectus multipliciter. quandoq̄ a nimia frigiditate cōstringente nervos 7 ligamenta thoracis pcutiuntur/ 7 in suis effectibus impediunt 7 aliquando ex nimia caliditate 7 siccitate substantialem eis humorē consumente/ 7 nemos pectoris contrahente. vt patet in p̄tibus 7 ethiopicis calore nimio p̄sumptis. quādoq̄ et nimia humiditate sanguinea vel flegmatica meatus pectoris infundente 7 replente. vnde 7 quādoq̄ sequitur suffocatio 7 quādoq̄ trauctas 7 vocis ablatio. vt dicit constan. quandoq̄ ex humore corrupto in pelliculis pectoris collecto. vnde 7 pectus apostemat 7 impeditur anhelitus/ 7 animal aliquotiens suffocatur. aliquādo patitur ex colligantia aliorum membrorum que leduntur. Nam gutture lesio/ aut pulmone aut stomacho/ necesse est vt pectus doleat 7 patitur. Maxime autē sūt passionē pectoris periculose 7 precipue interiores ppter cordis vbi ē sedes vite vicinitatem. vndē magis leditur modica punctura interius in pectore/ q̄ vulnus maximū exterius in brachio vel in cure. variā etiam dispositio pectoris in bobus/ 7 in volatilibus. vt dicit aristo. Nam homines habent pectus latum 7 aliquantulum a dextris sinistris eleuatum in medio. 7 ipsa eleuatio signum est animositatis 7 virtutis. 7 nullum animal habet māmillas in pectore preter homines et elephantes. vt dicit aristo. lib. ij. Animalia enim vbera habent aut in latere aut in ventre. vt porci/ canes/ asini/ vacce/ atq̄ oues. sicut dicit idē Plures fetus generant animalia habentia vbera in ventre. vt patet in canibus 7 in porcis q̄ illa que in pectore habent. vt patet in homine 7 elephante qui nūquam generant nisi vnum fetum. vt dicit idem lib. v. Aues autem generaliter habent pectus acutum 7 maxime aues prede que sūt curui rostri/ 7 acuti vnguis/ 7 modice carnis/ ac boni volatus/ 7 acuti visus.

Quoniam vident abum suū a remotis valde. et ideo tales aues eleuant se in aere valde alce plusq̄ alia volatilia. 7 hoc ppter predictam causam. sicut dicit aristo. lib. ij. Acutas autem pectoris in talibus aibus animositatis 7 generositatis est iudiciū. vt dicit *Phid.* de accipitre.

De partibus hūa corpo.

Magis autē inquit animosus pectore q̄ ro-
stro vel vngue accipiter armatus. ⁊ ideo accipi-
ter est animosus pectore in aere percutit ⁊ dei-
cit predam suam.

Mammilla enim a rotunditate est di-
cta. maso enim grecerōdum di-
citur latine. vt dicit Iſido. Papi-
la vero dicitur caput māmille q̄ infans suggit
labijs ⁊ apprehendit ⁊ dicit papilla/ q̄ a pue-
ro tangitur ⁊ palpat. Dicuntur autem mammil-
le vera quasi lacte vera vel quia lactis hūo-
re in more vtris sit plena. Nam post partum si
sanguis nondū fuerit pueri nutrimento cōsum-
ptus/ naturali meam fluit in māmillis: ⁊ earū
virtute albefcens lactis recipit qualitatem. vt
dicit Iſido. Secundum constan. autem māmil-
le de glandulosa substātia sut cōposite. carne
salicē molli ⁊ alba sicut lactis est natura. Sūt
autem vene ⁊ arterie glandulose in substātia
māmillarum intermixte/ p̄ quas diffundit san-
guis cum spiritu ad māmillas. sunt autē mam-
mille in pectore posite vt cordi essent vicine. vt
p̄ caloris cordis decoctionem sanguis in natu-
ram lactis facilius cōuerteretur. Nam sanguis
p̄ concuam venā ad cor veniens ⁊ deinde ad
pectus tendēs/ tandem ad huamillas pene-
trat/ ⁊ in eaz carne spongiosa in naturāz lace-
am vi caloris se trāsinu rat. caro enī ipsius mā-
mille cariosa est ⁊ cavernosa. porosa. s. vt spō-
gia. vnde ad generationē lactis est apta ad cu-
iulibet nutrimentū pueri. habet autē mammil-
la hoc pprium vt dicitur sup amphoriz. q̄ mu-
lierum (que facture sunt abortiuū) huamille
ex molescūt vt dicit hypocras. Item ideo si de-
stra māmā mulieris postq̄ geminos' concepti
emolliet masculus abortiuus fit. si vero sini-
stra femina abortiabitur. ⁊ si vtraq; vterq; fer-
prietur abortiuū. cuius rationem assignat gal-
lie. in cōmen. Dicit enim q̄ gracilitas mammil-
le paucitatem lactis signat. vnde cum infans
debitum nō habeat nutrimentū/ necesse est vt
abortiat ipse fetus. Item idem hypocras ibi-
dem. mulieribus in quibus sanguis supfluus
cōuertitur ad mammillas/ infaniam futuram
signat cuius ratio est secūduz galie. q̄ cum san-
guis calidus ⁊ superfluus vel feruēs ad mam-
millas fluxerit si pre nimietate sui ⁊ calous ex-
cessu nō poterit in lac mutari in fumositatē aci-
tam resolutus/ caput perit. ⁊ sic in saniam pro-
pter p̄uabationem cerebri generat ⁊ inducit.
Item idem in eodem. mulier menstrua si volu-
erit retinere siccam maiorē. i. ventosam debz
opponere ad māmillam. i. sub māmillarū ve-
nis de matrice ascendētibz. vt dicit galie. p̄

atractionem enim ventositatis sanguis super-
fluus attrahitur ad māmillas/ ⁊ sic inferior flu-
rus menstrui minoratur. sicut idem recitat gal-
lie. Item in eodem. si mulieri habent in vtero
lac multū fluxerit ex māmillis fetus debiles si-
gnat. Si vero fuerint vbera dura/ sanū signat
esse fetum. Ideo enim nō diminitur lac. q̄ fe-
tus debilis ad accipiendū ⁊ cōuertendū in
suū nutrimentum. vnde nimia fluxibilitas mā-
millarum corruptionis fetus ⁊ imperfectionis
signum est vt dicit galie. Si vero fuerint medi-
ocriter dura/ sanitatem fetus designat. Nimia
enim māmillarum gracilitas ⁊ macilentia p̄
conceptum/ fetum esse debilem signat et coru-
ptum. nam signum est q̄ subsequi debeat ab-
ortiuum vt dicit idem. Item si impregnatio fu-
erit masculi/ apparebit dextra māmilla maior
sinistra. si vero fuerit femine/ erit sinistra maior
⁊ hoc primo apparet quando fetus incipit se
mouere. vt dicit aristo. lib. xix. ⁊ Item sicut di-
cit idem. sepe ex lacis multitudine ⁊ coagula-
tione māmille nimis indurescunt ⁊ si supercre-
uerit pilus aliq̄s tempe indurationis/ accidit
infirmitas magna ⁊ dicitur pilosa. necesse
bit dolor quousq; exeat putredo sicut ibidem
dicit aristo. Item dicit idem li. vi. q̄ animalia mul-
torum vberū/ multorū sunt filiorum. ⁊ habēt
vbera a parte inferiori diffusa. vt patet in can-
cula ⁊ in porca. ⁊ cum parit porca/ dat primo
filio suo primam māmillam/ secūdo secūdam
⁊ sic de alijs. Animalia enim pauca vbera ha-
bentia paucos habēt filios. vt mulier ⁊ elephā-
ntissa/ que habent vbera antierius in pectore col-
locata. Māmilla igitur est mēbrum nutritiuū
to fetus necessarium sanguinis mēstrualis ad
generationem lactis susceptiuum/ ⁊ suscepti sā-
guinis impuri depuratiuū/ digestiuū/ immu-
tatiuū/ de albatuū/ dulcoratiuū/ inspissa-
tiuū/ pectoris ⁊ cordis defensiuū. senis ⁊ eta-
tis discretiuū corruptionis mēstruatiuū/ vel
monstratiuū/ rotundū/ oblongū/ neuosum
camosum/ panulorum dentibus expositum/
cavernosum/ seu porosum.

Pulmo cordis est flabellus a pene-
tratio greco. In pulmōe enī neu-
ma. i. spūs qui flando ⁊ agitando
aerem recipit ⁊ emittit. Vel dicitur pulmo quia
palpat se apertēdo vt flatū capiat ⁊ stringen-
do emittat. vnde in cōtinuo moti est inspiran-
do ⁊ respirando. vt dicit Iſid. Est autē pulmo
de molli carne ⁊ aerea creatis/ spūmē coagula-
te similit. (vt dicit constan.) aut iuuamētūz
est/ vt cor vndiq; circūdet/ ⁊ aerē frigidū ad sui
tempiem admittit. ⁊ est etiaz pulmo instm

spiritus et vocis spiritui fuit necessarius propter
 cor/ ut per attractionem aeris refrigeraret et per
 constrictionem humorosa superfluitas expelleretur
 et ideo pulmo inter cor et guttur est medius/ ne
 subito ad cor aer irumpet/ ut per aere receptum
 temperet. Est itaque pulmo quedam celle simi/
 litudo seruans aerem frigidum ad cordis seruo
 rem mitigandum/ ut calidum ad vocem necessarium. si
 et ad flatum sine enim pulmone vox formari non potest
 neque anhelat. ut dicit aristoteles. lib. xij. propter pre
 dictas ergo causas caro pulmonis mollis est et le
 vis ac concava ut de facili muret aerem in natu
 ram sui/ ut sic vitalis spiritus facilius transeat in
 ventriculo cordis ad conservationem vite anima
 lis et est generalis ut dicit aristoteles. quod omne animal
 anhelans habet pulmonem. et omnia anima
 lia ambulancia anhelant. et quedam animalia a
 quosa anhelant. ut delphini. Item omne ani
 mal generans habet nigrum pulmonem et est
 multum sanguinis propter calorem nature. Pul
 mo vero animalis ouantis est parvus. et siccus
 et potest inflare et tumescere. ut dicit aristoteles. et sic
 dicit idem libro. xij. Quedam animalia non ha
 bent pulmonem/ sed blancas loco pulmonis.
 Item idem libro. xvi. Omne animal habet pulmo
 nem est calidius animali carente pulmone. animal
 enim habet pulmonem/ multum sanguineum est
 respectu animalis non habentis. patitur autem pul
 mo multipliciter. quandoque enim ex humore reu
 mansante ad canales pulmonis. et tunc varie ge
 nerantur passiones secundum varias humorum ad
 pulmonem principia fluxiones. sicut sunt squama
 ta/ pisis/ tussis/ rauedo/ aspiras vocis et con
 similia. Quandoque patitur ex coadunatione hu
 moris in panis pulmonis vnde fit pisis et alie
 horrende passiones. ut patet in sanguinem et
 sanie excreantibus. ut dicit constantinus. Item ali
 quando patitur ex proprie substantie ulceratione
 et hoc accidit ex acumine humoris ad pulmonis
 substantiam defluentis. talis passio non de facili
 curatur. quia cum ex humoris acumine/ substantia
 pulmonis fuerit ulcerata propter ipsius pulmo
 nis tencritudinem et motus continuationem non
 de facili solidatur. vnde et tunc aer attractus per
 foramen ulceratum de facili evanescit. vnde et
 ad temperiem caloris cordis non sufficit/ quin potest
 tunc propter aeris attracti paucitatem cor in se pe
 nitius marcescat. Item dicit aristoteles. lib. xij. Ani
 mal si anhelauerit in comedendo cadit aliquid
 ex cibo in canalem pulmonis/ et tunc accidit ani
 mali tussis et strangulatio. Nam tussis nihil ali
 ud est nisi motus animate virtutis ad expellen
 dum superflua circa spiritus instrumenta ut dicit
 constantinus. recollige igitur breuiter ex predictis quod

pulmo proprium est cordis instrumentum quod
 cor refrigerat/ subtilitate sue substantie aerem
 attractum altarat et immutat. vocem format/ a
 motu nequaquam cessat. quia constringit se multo et
 dilatat aerem ad supplementum caloris in suis
 folliculis et poris referuat. vnde tandem potest vive
 re animal sub aqua sine suffocatione/ quod diu po
 test recollectum acere retinere. sui motus continui
 tate aerem amouet et deponit vel depurat spiri
 tum vitali continuum nutrimentum administrat
 cor ab instrumentis sensibilibus separat/ humor
 rem spumofum generat. cordis substantiam la
 teraliter circumdat quando aliqua occasione pa
 titur. mortem accelerat/ quia actionem virtutis
 vitalis impedit in corde et turbat. De omnia
 dicit constantinus. per ordinem.

De hinc Irido. a circa dicitur eo quod
 c omnis sollicitudo et scientie causa in
 eo manet quod quidem pulmone
 est nimium. ut cum ira accenditur humidus pulmo
 nis remedio temperatur. In medio cor animalis
 positum est ut ad omnia corporis membra vitam
 influat atque motum ut dicit Irido. Est autem
 cor secundum constantinum. substantia quedam carnalis
 villosa/ dura/ oblonga/ et rotunda. fuit autem
 cor concavum propter caloris conservationem.
 Est enim cor totius corporis fundamentum.
 fuit autem villosus/ ut facilius dilatando et con
 stringendo se moueretur. fuit et durum ne de fa
 cili lederetur. fuit etiam rotundum/ ut maior
 abundantia spirituum in eo reperiretur. fuit et
 oblongum/ vel in forma pineum vel piceum.
 s. ut tendens in acutum ut actio coloris natura
 lia semper in conum tendens fortior redderet.
 ponitur autem substantia cordis inter ambas
 concavitates pectoris in medio ipsius anima
 lis. ut a corde quasi a centro ad circumferentiam
 totius corporis spiritus vitalis differret. Laque
 autem cordis quod acutum dicitur in sinistra pre
 humidus corporis collocatur. et quia in hac parte
 cordis acuta plus viget et in habilitat spiritus vi
 talis/ ideo in sinistro brachio pulsus fortissi
 mus inuenitur. vergit autem cor ad sinistram
 partem hominis/ ut ipsius calore frigiditas si
 nistre partis temperetur. Habet autem cor du
 as concavitates scilicet sinistram quem acumi
 ne tendit et dextram/ que intra subsistit. Et hec
 concavitates ventriculi cordis nuncupantur.
 et inter istos duos ventriculos est vnum foramen
 quod a quibusdam vena vel via concava nunc
 upatur. hoc foramen contra dextram partem est
 latum. contra sinistram vero partem strictum. et hoc fuit
 necessarium. ut sanguis a dextro ventriculo.

De partibus hūi a corpo.

ad sinistru veniens subtiliaretur/ & sic facilius spūs vitalis in sinistro ventriculo generaretur. Dicit enī aug. in li. de differētia spiritus et animę q̄ in dextro ventriculo cordis plus est de sāguine q̄ de spiritu in sinistro vero ecōverso. qz ibi spiritus vitalis generatur. ad vivificandum aīal p̄ quasdam arterias diffusus vndiqz dilatatur. Sinistra enī pars cordis duplex habet foramen. vñū intra arterias venie que portant sanguinem a corde ad pulmonē. Alterum foramen est vnde exit arteria maior que ē forma arteriarum & totius corporis p̄ quā pulsus ī corde generatur. potissime in parte sinistra p̄pter causam supradictam. Similiter pars dextra duo habet foramina. vñū intra venam que dicitur concava portans ab epate sanguinem in dextram cordis concavitatem. De altero vero exit vena arterie vt nutriat pulmonem. cooperiuntur autem foramina quibusdam pelliculis que aperiantur/sanguinem a corde in spiritus emittendo. deind̄ claudunt̄ reditū p̄hibendo p̄ humido. In vtroqz autem cordis ventriculo est frustulum quoddam exterius / quod auricula assimilatur et hec duo frustula cordis auriculae nūcupantur/in quibus venie & arterie radicantur & solidant̄. Habet autem cor in sua latitudine quedam ossa cartilaginosa/ que cordis sedes appellantur. Cirant autem cor quidā pāniculus qui dicitur esse capsula cordis. & hic cū pāniculus pectoris cōsolidatur/ hic pāniculus non nimis p̄pe cordi iungitur/ ne forte ei? motus impediretur qui cordi fuit necessarius vt esset fundamentum caloris naturalis vnde aīal generetur (huicqz constan. li. iij. c. xxi.) Dicit aut̄ aristo. li. i. q̄ nō est membrum in quo sit sāguis ita infixus/ sicut in corde. Sanguis enim in pulmone est fixus/ sed cordi fixius est. Item idem enim cor positum est in omni aīali in medio pectoris preterquam in homine. qz cor hominis declinat ad partem sinistram. pars autē acuta cordis declinat ad intenus pectoris ī omnibus aīalibus preterq̄ in piscibus qz pars acuta in istis ad partem capitis dependet ī loco cōiunctionis branconum. Item in codez dicitur q̄ omne animal habēs sanguinem habet epat & cor. Item idem li. iij. In corde enī principium venarū & prima virtus creans sanguinem/ & eius sanguis est mūdus/ clausus/ calidus & maioris sensus & cōueniens intellectu. Item in eodem. Principium sensus in animalis est in corde. & in corde sunt sensus continui. Et in. xij. lib. dicitur. Cor ponitur in anteriori pectoris & in medio. quia principium vite/ & omnis motus & omnis sensus in eo est. Sensus autem &

motus non sunt nisi in anteriori parte cordis. & propter hoc distinguitur medium & vltimum & anbelicus primo vadit ad intenus cordis. Natura autem creationis cordis est ex venis. quia ex genere venarum & situs cordis est conueniens. quoniam est positum in loco superiori & in anteriori. quia nobiliori ordinatur in loco nobiliori naturaliter. Cor autem inter omnia alia membra nobilissimum est/ & ideo positum est in medio corporis quo indiget necessario. quia animalium est complementum. nec est aliquid membrum ita necessarium ad vitā. sicut cor. vnde corde leso non vivit animal. Et ideo corpus cordis est in medio. & creatio eius est in corpore spisso & naturaliter concavo quoniam principium venarū est ex eo & ē concavum ad recipiendum sanguinem. spissum autē ad custodiendum principium motus. & in nullo membro est sanguis sine venis/ nisi in corde tantis: quia exit sanguis a corde & vadit in venas/ et non venit sanguis ad cor ex alio loco/ quoniam cor est fons & principium sanguinis & primus membrum habens sanguinez. sicut manifestatur in athono. quoniam creatio cordis apparet primo sanguinea. & est principium motuū delectabilium & offensibilium & vniuersaliter motus cuiuslibet sensus ex eo incipiūt & ad eū redeūt. & eius virtus expenditur ad omnia membra secūdum vnum modum. In aliquibus autem aīalibus inuenitur os in corde. vt in equo et ceruo. & in hōi animalibus magni cordis vnde ponit os in corde p̄pter sustentamentū eius. sicut ossa ponūtur in membris alijs & in corde animalium magni cordis sunt tres ventriculi. & in corde parvi corporis sunt duo/ ideo debet esse in corde animalis venter. quoniam cor debet esse locus receptionis sanguinis puri & temperati in quantitate & qualitate. et est valde calidus et humidus q̄ cor est. quia cor ē membrum in quo est prima virtus (huicqz aristo.) lib. xij. vbi multa dicūtur de hac materia. Item idem libro decimo sexto. scilicet q̄ cor animalis debet esse complementum. Propter hoc creatur cor prius & propter calorem cordis & exitum venarum ex eo/ posuit natura membrum frigidum ex opposito cordis scilicet cerebrum & propter hoc creatur caput in generatione p̄ creationem cordis. contingit autem cor pati vt ex aliorum membrorum cōiugantia. vt dicit cōstan. vel ex propria disparantia. Si enim in corde dominatur excedens caliditas/ ebullit sāguis cordis et agitur/ & vitalis spiritus leditur. Si vero nimia frigiditate cor constringitur/ congelatur sanguis vnde & mors sequitur

Quandoq̄ etiā patitur ex aliquo apostemate capsulam eius infringere. 7 tūc aīal nō diu viuit. Item accidit cordi tremor 7 hoc ex humiditate aquosa in pelliculis cordis dispersa / que debita eius impedit dilatationē cōstrictionem. vnde vidit infirmo q̄ cor de loco ad locum moueatur. Item accidit ei defectio ex spirituū vel virtutis sp̄cālis dissolutionis / 7 spirituū ena / poratione. 7 hoc cōtingit ex nimia repletōe virtutem aggrauare 7 cōfundente. aut ex nimia in amitione virtutem dissolvente. sicut patet i cardiacis 7 in quibusdā post nimiu sudores / siue nimis acutam portionē. Item patit aliqui ex fumositare aliq̄ corrupta 7 venenosa ad cor penetrante 7 cordis meatus corrupente. vnd̄ mors sequitur indilate. Item quicq̄ patitur de venecōcaue opilatione. vnde 7 sanguis nutritio cordis 7 vitalis spūs denegatur. his 7 alijs modis cor patitur vt dicit cōstan. li. ix. c. xxiij. Dicit ad hec galie. in tigni. q̄ virtus 7 completio cordis ostendit̄ per hec signa. s. p̄ magnitudinem respiracionis 7 velocitatem pulsus 7 frequentiam eius. per vilitatem 7 festinā actionē per iram / audaciam / 7 furorem. p̄ amplitudinē pectoris eius pilositate. hec omnia calorem dominantem in corde signant. cōtra vero signa cōtraria designat eius cōtrarietatem. super quem locū dicit baly. in cōmen. q̄ cor in homine se h̄z ad modum radicis in arboze. arteria nascēs ex sinistro ventriculo cordis / similis est trunco / vt trunca arboris que elongata a corde ramificat̄ in duas partes / quarū vna tendit sursum alia deorsum. 7 ille ramificat̄ 7 diuidunt̄ ad modum virge ex ramis p̄ totum corp̄ vsq̄ ad arterias capillares sp̄sas in cute. 7 quando dilatatur cor / dilatantur omēs arterie siml. 7 q̄ cōstringit̄ / cōstringunt̄ 7 ipse sit. 7 per dilatationes earum attrahitur aer frigidus extenouibus cordis ad interiora eius. 7 in cōstrictione exp̄imitur vilior fumus in generans 7 extrahit ipsum ad exteriora. 7 p̄ hoc eius calor euantat̄. 7 per eius euantationē eius completio adequatur. 7 vt ait idem. virtus motiua que est fixa in corde amittit p̄ arterias ad vnam quamq̄ partem corporis 7 defert vnicuiq̄ pp̄iam vitam 7 p̄ prium calorem vitalem feruit enim pectus cordi se aperiendo / 7 frigidus aerem attrahendo 7 se claudendo ac fumosus vaporem generatū in corde expellendo. vnde si pectus 7 arteria 7 alia vitalia instrumenta fuerint salua obediūt virtutes in operationibus suis 7 quādo sunt infirma non obediunt. vnd̄ bonitas vel malicia subministrantium organoz̄ pmouet vel impedit cor ad suas pagendas acciones. Vnde

quando cor est forte 7 habet membra sibi obedientia / bene dilatando 7 cōstringendo se habentia / fortis p̄cedit a corde respiratio / fortis pulsus / 7 fortis operatio s̄m bonitatem organum et virtutis. quando vero virtus est debilis 7 remissa / nō potest extendere arterias in omnes dimensiones. vnde sequitur minor respiratio 7 minor pulsus. Item ibidem si cor fuerit nimis frigidum 7 nimis humidum / erit pulsus mollis / 7 erit homo priuatus vilitate 7 audacia nimidus atq̄ piger. 7 a pilis in pectore nudus p̄pter vaporis fumosi vnde generantur pili paucitatem. Si vero fuerit cor nimis sicca 7 frigidum / faciet pulsus asperum / durum / ex paruum. 7 respiratio aeris tarda rara / maxime si pectus paruum fuerit atq̄ strictum. hucusq̄ baly. super tegni. galie. Et hec sufficiant.

Abelitus cordis 7 pulmonis ē motus p̄pter attractionem frigidī aeris ad temperamentum innati caloris cum eius expulsiōe generatus. Cor enim nullo modo carentiam attrahendi aeris pati potest. Si enim per modicum spacium ab attractione aeris quiesceret / lederetur vel deficeret anhelitus. ergo contrarios habet motus. q̄ dilatando pulmonem aerem trahit / 7 cōstringendo expellit. Anhelitus itaq̄ est caloris cordis per attractionem aeris temperatiuus et expellendo vaporem fumosum eiusdem purgationis. Est autem vitalis spiritus et animalis nutritiuus. Item fortitudine vel debilitate cōsistēne spiritualium ostensiuus sicut superius de pulmonis proprietatibus dictum est. Item in anhelando plus de spiritu attrahitur q̄ expellatur. pars enim non modica transit in vitalis spiritus nutrimentum. infra enim pulmonem recipit 7 tandiu animal sine suffocatione viuit / q̄ diu inter instrumenta anhelitus spūs se concludit. Item patientibus instrumentis anhelitus spiritus corrumpitur / 7 secundum qualitatem organi patientis immutatur. vt dicit cōstan. Patitur autem anhelitus quandoq̄ ex defectu virtutis mouentis neruos 7 regentis. quicq̄ ex cōstipatione instrumentozum spiritus que prouenit ex grossis humorib̄. vel ex grossa vilitate / vnam anhelitus opilate. vel ex aliquo apostemate pulmonis / p̄niculos cordis aggrauante. siue ex nimio calore cordis 7 pulmonis sestantie dominantis ex quibus omnib̄ debilis redditur anhelitus / atq̄ rarus. Si autē fuerit velox 7 prius calorem alienū signat que virtute suffocat 7 vincit. potissime si tactus fuerit calidus 7 sicut siue lique exsiccato subsēq̄

anbelitus s̄o pius et frigidus in peracutis febri-
bus signū mortis est. eius autē tarditas defe-
ctum virtutis designat expulsiue / frigiditas s̄o
extinctionem signat caloris naturalis / et defe-
ctum virtutis in substantia cordis et instroꝝ spi-
ritus. Item immutat anbelitus ex mēbroꝝ in-
tenoꝝ vli corruptione. vt patet in leprosis in
quibus anbelitus fetidus est et corruptus et aeri
vicini corruptiuus. vñ talium status solet eē ap-
propinquantiū corruptiuus et infectiuus. In-
ficiat. n. aerem vicinum. et reddit corruptibilem
sicut sibilus reguli flando aerem corrumpit. et
ques volantes inficiat. vt dicit Auicē. et p̄stan.

Stomachus grece os dicitur eo quod sit ho-
stium ventri. et ipse cibuz recipiat atque
ad intestina transmittat. vt dicit p̄stan.
do. Est autē stomachus scdm p̄stan. rotundus.
oblongus. concauus. interius asper. in fundo
villosus et carnosus duo habens orificia. vñū
inferius. alterum superius. Est autē asper et villo-
sus vt cibū receptū melius retinere possit. Nā
si esset lubricus et in superficie planus ex sua lu-
bricitate cibuz ereret indigestus. Est autē car-
nosus in fundo vt digestio confortaret. carne
h̄z calidam et humidā ex quibus q̄litate ma-
xime viget digestio in corpe animalis. Ro-
tundus autē est vt capacitatem cibum reciperet am-
plioriē. Preterea si alterius esset figure. s. trian-
gularis vel b̄mō. humores in eo mali de faci-
li ad putredinē colligerent. cū talis forma non
posset a sup̄fluis p̄pter angulos deficari.

Oblongus est ne nimia rotunditate sua sp̄ua
lia p̄primeret. vt tanto facilius cū superioribus
et inferioribus iungeret. Preterea stomachus
et p̄cipue humanus in parte superiori est stricus /
in inferiori s̄o latus. et h̄ fuit necessariū. qz cū
bō ceteris animalibus sit erectior / cibuz ei ad
inferiora sp̄ descendit. et ideo vtilis fuit eius in-
ferior latitudo vt in eo recipi posset cibi multi-
tudo. Item nervosus est p̄pter maiorem sensi-
bilitatis receptibilitatem et appetitus vigoro-
sitate. epate etiam circūdat. vt ei maior calor
ad ciboꝝ decoctionem ab epate ministraretur
Epar. n. in suis quinque sustulis stomachū cir-
cūcingit / et ei calorem tribuens succositate et
humorem vñ sanguis generat p̄ quasdam ve-
nas que epaticas media vocat. recipit. in for-
tiori caloris actione in sanguinē mutat et con-
uertit. Ad hec dicit constan. quod si stomachus
fuerit substantialiter calidus / abos grossos b̄n
digerit / delicatos s̄o sumit. et plus degenit q̄
appetit et p̄pter similitudinem abos calidos
maxime querit. nec famem sustinere p̄t. s̄ frigi-
dus s̄o stomachus grossi cibi non est b̄n dige-

stius et ex eis cito grauatur / et eos cito mutat in
humores acidos et corruptos. Stomachus ve-
ro siccus cito sitit nec paꝝ aque sufficit. que si
sup̄flua fuerit / rugitum in ventre facit sicco quod
si fuerit humidus stomachus non sitit / humidū
cibū appetit / sed paꝝ digerit. bucusque p̄stan. li-
bro. i. c. xiiij. Accidit autē stomacho (vt dicit idē
li. ix. c. xvj.) diuerse passionēs. scz mala dige-
stio / sumofitas / diarria / vomitus / singultus /
inflatio / nuctura / et hec ex diuersis accidit cau-
sis. quia quibus ex mala p̄plexione / quibus ex nimia
inanitione. quibus ex nimia repletionē. quibus ex ni-
mio humoꝝ acuminē. quibus ex cordis putrefa-
ctione. quibus ex virtutis p̄tentiuē defecatione. quibus
ex cibi q̄litate. que si sit pungitū / stomachus
pungit / et ad erundū p̄pellit / acsi viscosus lu-
bucatur / et sic de facili egredit. quibus ex virtutis expul-
siue nimia debilitate non solū ex se patit / vep̄
etiam ex alioꝝ mēbroꝝ colligantia et vicini-
tate. Stomachus. n. est totius corpi p̄fami-
lias. omnium mēbroꝝ nutrimentū recipiens /
et singulis mēbris p̄t expedit administrans
necessitati. vt dicit p̄stan.

Par siue iecur nomē h̄z / eo quod ignis i
eo sedem h̄z / qui vsque ad cerebꝝ sub-
uolat. et deinde ad oculos. et ceteros
sensus et mēbra se diffundit. et calore suo succū
sibi attrahit in sanguinē trāsmutat. quod ad v̄sū
pascendi / nutriendi que corpus s̄t mēbris admi-
nistrat. vñ epar dicitur / quia talia mēbra pascit.
In iecore ē sedes voluptatis et p̄cupiscēte cuius
extremitates fibre vocant. quod sūt q̄ lingue emi-
nentes / et stomachū amplectētes / calorem ad ci-
boꝝ digestionem exhibētes. et dicunt fibre / quod
ab ariolis ad aras p̄bebi deferebant. quibus
oblat et succensis et responsa dabant. bucusque
p̄stido. Est autē epar. (vt dicit p̄stan.) mēbroꝝ cō-
cauū / calidū et lubricosū in dextro latere aialis
collocatū stomacho suppositū. vt suo calore p̄-
mam inuet digestionē. Est etiam sanguinē et in
colore rubicundū. quod succositas eius nimia ca-
litate in humore sanguinē trāsuersa. ali-
quantulū etiā est duplex / ne de facili ledat. varia-
tur. n. epar in boibus in q̄titate et p̄tium multi-
tudinē. quod in boibus ē maior q̄ in alijs bestijs
eiusdem quantitatis. numerus p̄tium eius in qui-
busdā est duplex / et b̄ ad minus. in quibusdā
triplex / vel q̄druplex / vel ad maximū q̄ntuplex
inuenit. A lata autē epate p̄cavitāte p̄gredit q̄-
dā vena / quod a mediā porta nuncupat. et b̄ an-
quā ercat in quibus diuidit venulas. quibus p̄tes
epate intrantes. epar. n. succositate p̄me digesti-
onis p̄ quasdā venas i sua p̄cavitāte attrahit
et p̄ calorem naturalis ebullitionē celebrata dige-

stione sc̄sa in massam sanguineā ⁊ q̄tuor bu/
 moꝝ naturā p̄uertit. q̄d .n. calidū ⁊ humidū
 n̄s̄it in naturā sanguis ⁊ eꝝ receptaculū sūt ve/
 ne. q̄d aut̄ calidū ⁊ siccū est/in naturā colere. eꝝ
 p̄p̄riū receptaculū ē sc̄stula fellis. q̄d n̄o frigi/
 dum est ⁊ siccū/in naturā cedit melacolie. cuiꝝ
 p̄p̄riū receptaculū est sc̄stula splenis. s̄ q̄d est
 liquidū ⁊ aquosū/in humore transit flegmat̄.
 cuius receptaculū p̄p̄riū est pulmo. Ex quo p̄z
 q̄ epar naturalis h̄ntis est p̄ncipiū s̄idamētū
 p̄ime digestionis in stomacho max̄imū iuuā/
 mentū. sc̄be n̄o digestionis in substantie sue cō/
 cavitare est p̄fectū/p̄ni ab ipuro sepat̄m sin/
 gulis mēbris nutrimentū transmissiū/amor̄
 venerei exercitātū/diversar̄ passionū receptū
 Pat̄. n. q̄isq̄ ex nimia caloris intensiōe. vñ
 ⁊ poi apertūnt̄ interiorū/ex quoꝝ aptiōe h̄/
 tus euanesceus remissius opat̄. q̄isq̄ ex nimia
 frigiditate p̄uersionē attracte succositat̄ in na/
 turam sanguineā impediere. ⁊ ex h̄ p̄ringit se/
 pissime hydropisim ḡnari /cū hydropisis ni/
 hil aliud sit s̄m p̄bm nisi erroꝝ h̄ntis digestiue
 in epat̄ p̄cavitare. bac. n. h̄ute errante ⁊ in sua
 opatione deficiente/necesse est sanguinē corū
 pi/quo indigesto corpꝝ q̄d inde nutrit̄/in tume/
 scendo extendit̄. vñ ⁊ hydropisis generat̄. Itē
 pat̄ epar ex substantie sue mala p̄plexione. ⁊
 h̄ s̄m humoꝝ q̄tuor distempantiā in ipius ef/
 sentia d̄stantē. Itē pat̄ ex viar̄ eius opila/
 tione. p̄ringit. n. sepe humoꝝ grossū ⁊ viscosū
 in venis epatis adunari vñ cū sanguis claus̄
 erire nō p̄t cā est p̄strictionis ⁊ opilationis.
 Itē etiā accidit ex nimio calore humoꝝ san/
 guineū desiccante ⁊ substantiā venar̄ epat̄ h̄/
 bente q̄ non p̄t sanguis libere se diffundere
 ad alia mēbra corp̄is nutrienda. h̄ idem aliq̄n
 p̄t p̄ringere ex nimia frigiditate humores cō/
 gelate. ⁊ meatus epat̄ p̄stingente. ⁊ ad om̄ia
 mēbra nutrienda discursū sanguis p̄hibente.
 Itē idē accidit ex apostemate substantiā e/
 pat̄is aggrauate ⁊ putredinē in ipius substan/
 tia generare. Itē idē accidit ex inclusa ventosi/
 tate pelliculas ipius epat̄ extendere ⁊ ex mem/
 broꝝ inordinatiōe dolore ⁊ morte inducen/
 te. Itē sepe pat̄ ex imoderato fluxu sangui/
 nis q̄ accidit ex venar̄ ab ip̄o egredientiū ap/
 tione. ⁊ h̄ p̄ringit vel ex nimio sanguis acumi/
 ne/vel ex nimia repletionē vel ex debilitate vir/
 tutis recitave vel ex nimio exercitō ⁊ labore. (/
 sicut di. p̄stanti.) ad huc de natura ⁊ signis cō/
 plexionis epat̄ dicit Galie. in regni. Signum
 epat̄ q̄n est calidū est amplitudo venar̄ nō pul/
 silitū. sup̄ quē locū dicit haly. q̄n d̄nat̄ ⁊ vicit
 calor in epate/sit epar maiꝝ ⁊ vena eiꝝ maior

bilatur ⁊ magnificata ē. Magnificat̄ om̄s
 vene nō pulsantiles in oibus mēbris. ⁊ calefit
 sanguis ⁊ generat̄ aliq̄n ex ea colera citrina/ ⁊
 p̄ p̄cessum t̄pis post statū adolescentie adur̄it
 colera citrina ⁊ fit ex ea colera nigra. ⁊ diuerse
 q̄s ex tali colera accidunt passiones. aliq̄n aut̄
 nimio calori epat̄ cordis resistit frigiditas. n̄ā
 a corde velut a membro superiore ⁊ nobilitore
 epar in suis actionibꝝ moderat̄. ⁊ h̄ idem dicit
 ansto. li. xij. vbi p̄ponit cor̄ epati tanq̄ p̄ncipi
 um eius regim̄. Itē dicit galie. q̄ frigiditas e/
 pat̄is ex calore tempat̄. ⁊ signū frigiditat̄ ⁊ sic/
 citatis epat̄/stricura est venar̄ ⁊ paucaitas san/
 guinis. sicut humiditat̄ eiusdē signū ē molliā/
 es venar̄ ⁊ sanguinis multitudo. Itē idē di.
 haly. q̄ epar ē fons humiditatis corp̄is. vnde
 cū sit radix humorū si fuerit epar siccū/nō pote/
 rit aliq̄d mēbrum corp̄is p̄uerrere ad humoꝝ
 vel humiditatē/vt eius possit resistere siccitati.
 Intendit̄ aut̄ ⁊ renuitit̄ siccitas ⁊ humiditas
 epatis s̄m cordis dispōez. Epar ḡ est mēbruz
 nobile/eꝝ alteratione alterat̄ corpus ⁊ influit
 nutrimentū ⁊ h̄ntes nutrimentū ⁊ in mēbra
 reliqua inferiora sine medio /ad superiora vero
 mediante corde s̄m iudiciū gali. Ecōuerso aut̄
 ponit ansto. li. xij. q̄ cor facit oīa p̄dicta medi/
 ante epate. que aut̄ verior sit opinio/alioꝝ iu/
 dicio derelinquo. Et h̄ de epatis p̄prietatibꝝ
 dicta sufficiant.

Et dicit̄ est eo q̄ sit folliculus gestans
 f humoꝝ ex d̄nio colore rubeo amarif/
 simū. vt dicit Itido. Est. n. cistula fel/
 lis quedā pellicula sup̄ gibbū epat̄ colloata.
 Ex h̄z duos furculos. p̄vñū depoztat̄ colera ru/
 bea ad intestina/vt p̄ eā h̄ntis expulsiva p̄for/
 tetur/vt acumine suo intestina melius ⁊ facili/
 expurgent̄ p̄ aliū depoztat̄ colera ad stomachū
 vt sua caliditate h̄nturē adiuuet̄ digestiua. Est
 igit̄ fel mēbr̄ calidū ⁊ siccū/gibbo epat̄ suppo/
 sitū ⁊ p̄p̄riū colere rubeo receptaculū. /eꝝ iu/
 uamētum ē vt sanguis a colera rubea mundifi/
 cetur. Sanguis. n. ex p̄ntia colere incenderet/
 nisi infra cistulā fellis eius sup̄fluitas locaret̄.
 Est aut̄ sua caliditate decoctionis cibanoꝝ
 iuuamētuz/sua subtilitate penetrat̄/sua mor/
 dicatione ⁊ acumine pungim̄/ ⁊ intestinorum
 corosiuū/ ⁊ ad sup̄flua ac fetida eijcēda exp̄/
 truum. Est etiā ex nimia calori intensiōe ama/
 rissimū. ⁊ p̄ sui admixtionē dulcedinis sangui/
 nis imutat̄ (huic usq̄ p̄stan.) s̄m ansto. li. iij.
 delpbinus nō h̄z fel. Venus oīm volatiliuz/
 ⁊ oē genꝝ pisciū/ ⁊ oē ouās h̄z fel/ s̄m maḡ
 minꝝ. ⁊ forte ent in vijs subtilibꝝ extrahis ab e/
 pate vsq̄ ad intestinū. Itē vic fortassis erunt

De partibus huma. corpo.

*feride. 7 forte erit fel in tali intestino 7 diuersi-
 ficatur. qz qñs in supiori qñs in medio. 7 qñs
 in inferiori. 7 quidā volatilia hñt fel occulta
 tum in intestino vt colūbe/ 7 ptūmices 7 byrū-
 dines. Quedā habent fel magnū in epate/ 7
 in vētre/ 7 intestino sicut accipiter miluus. Itē
 aristo. li. xiiij. a. qdā aīalia nō habēt fel oīo. sicut
 equus 7 mulus. aqinus. 7 elephas. chame-
 lus etiā nō hz fel distiuctū s̄ hz venas puas ī
 qbus est fel. Item qdam hoies hñt magnum
 fel in epate 7 quidā nō. Et ē fel quoddā super-
 fluū aggregatū sicut fer in ventre. illo tñ super-
 fluo vñ natura ad aliqd iuuamentū. In illis
 aut qui hñt naturā epat̄ sanā 7 quoz sanguis
 naturā est dulc̄ aut nō inuenit̄ fel. aut si in-
 uenit̄/ erit puū. 7 h̄ in venis valde gracilib⁹
 7 p̄ hoc erit epar eoz qui carēt felle boni co-
 lozis/ 7 dulcius alijs. qñ aut hz aliqd aīal fel/
 inuenit̄ qd est sub felle valde dulce. Nā p colle-
 ctionem fellis ad locū vñū/ alie vicine partes
 reddunt̄ dulciores. Fel etiā ex sue substantie
 subtilitate 7 acumine/ est grossoz humoz inci-
 suū/ 7 sua siccitate p̄sumptū. vñ in collis oca-
 loz est necessariū ad visum clarificandū 7 acū-
 dum 7 ad impedimentū spūs vitalis remouē-
 dum/ 7 marime fel accipit̄ 7 alioz volucz vi-
 uentium ex rapina. sicut in viatico. p̄stan. tāgit̄
 Ex feruore aut nimio/ 7 ebullitione fellei būor̄
 ad epar redeunt̄ inficit̄ sanguis. qui infect⁹ ea-
 que ad uentriū mēbroz transmittunt̄ imu-
 tat 7 inficit/ 7 cuti crocū colorē. s. vel viridem
 siue nigz lupinducat. 7 passionis siḡ sunt ista
 otius corpis infectio/ sitis adest/ 7 or̄ amaritu-
 do/ dolor front̄/ aurū tinitus/ vrina crocea cū
 p̄siti spuma p̄tinuavomitus croce⁹. Aliqñ etiā
 p̄tingit̄ poros cistis 7 fellis opilari/ vñ colera ī
 ficat̄ ipm epar/ ac p̄siles inducit̄ passionē. Cū
 p̄stan. in viatico dicit. Cū pan̄/ paū fellis
 substantia/ i. cistis/ 7 deficit̄ vrus ei⁹ q̄ solz ab
 epate rubeā colerē ex̄here. remanēte colera cuz
 sanguie/ tingit̄ 7 alterat̄. Idē etiā p̄tingit̄ qñ a/
 postema ē natū in vjs p̄ q̄s colera ad fel trāsit
 vñ ad epar rediēs/ p̄ totū corp⁹ cū sanguie se
 diffundit. qz si por⁹ inferoz opilet̄/ ascēdit ad
 viā supiorē stomachi/ vñ facies fit cūmina. os
 amax 7 siccū/ in stōacho ardor 7 sif/ vrina cuz
 egestionē albescit. p̄p̄ elōgationē colere ab e/
 pate 7 reuib⁹/ q̄ vrina soler tingi. Si nō por⁹
 supior opilet̄/ colera tingit̄ inferiora 7 apparēt
 siḡ/ que p̄oub⁹ sūt p̄ria. vt idē di. p̄stan. Et h̄
 de felle dicta sufficiāt.*

l Plen ē dictū a supplēdo/ qz p̄tē fini-
 stram iecori p̄ria supplet̄ ne vacua eri-
 neret/ que quidē eaz risus eē existimāt/ nā sple-

ne ridemus felle irascimur/ co: de sapim⁹/ cere/
 bro sentim⁹/ iecore amam⁹ qbus p̄stātib⁹/ sa-
 num est aīal 7 integz. vt di. p̄si. Et s̄m p̄stan.
 sple in sinistra p̄te collocat̄/ 7 forma naturalē
 ē oblonga 7 paz vsus stomachū p̄caua/ 7 ver-
 sus costas ē gibbosa. i bis duob⁹ loq̄ qbusdā
 p̄aniculis colligata. Et dī sple duas h̄e ves-
 nas p̄ quaz vñā colerā nigz a sanguie epat̄.
 sibi attrahit p̄ aliā nō quātū sufficit/ ad stoma-
 chum trāsmitit̄ vt ei⁹ appetit⁹ p̄fortet. Sple-
 nis igit̄ est iuuamentū vt ī sinistra p̄te corpis d̄
 fecū suppleat/ 7 ex opposito ad p̄seruationē
 stomachi iecori m̄deat/ vt p̄p̄ mundificatōez
 epat̄ sanguis feces sibi attrahat. 7 q̄tū ad ap-
 petitū sufficit/ p̄fortationē stomachi trāsmitat
 Est igit̄ substantia splenis rara 7 spongiosa p̄
 p̄ter facilitatē humoz seculēti attractionem 7 re-
 missionē. 7 ē nigra p̄p̄ melacolicę nature. 7 ē
 receptaculū assimilationē. Est etiā a sinistris
 inf costas 7 stomachū posita/ p̄p̄ sinistre p̄tē
 tempantiā 7 in frigidationē. ac p̄p̄ p̄seruandā
 stomachi cui p̄iungit̄ calefactionē. aliq̄tuluz ē
 dura ne de facili ex q̄litate humoz seculenti d̄
 hat lesionē. Cōtingit̄ aut sple nē pati qñs ex vir-
 tutis p̄tentive defectione. 7 h̄ qñ nō sufficit hu-
 more ad se attrahere/ vel attractū ad locū aliū
 destinare. Itē qñs ex opilatione qñ. s. būores
 grossi 7 viciosi/ in vjs splenis opilant̄ 7 adu-
 nant. vñ 7 ei⁹ acōes impedimūt. Itē qñs ex nē-
 mia humoz repletionē qz humores ad sple nē
 p̄fluentes p̄p̄ sui similitudinē attrahūt/ 7 sus-
 ficienter nō euacuat̄ vñ inuisant̄ 7 in p̄cauita-
 re splenis indurant̄. intm̄/ vt ip̄ sple nis sub-
 stantia crescere videat̄. sed s̄m sinz ypocraē/ si
 sple sit magnus/ corp⁹ marcescit. 7 si sple mar-
 cescit/ corp⁹ p̄p̄ pinguescit. vñ ip̄ius splenis me-
 dio critas/ ad puritatē potius q̄ ad magnitudi-
 nem tendēs/ bonitatē p̄plexionis designat. vt
 dicit p̄stan. li. ix. c. xxvij.

Viscera s̄m p̄sido. inferiora dicunt̄ p̄
 p̄te intestinalia. mēbris subdita 7 sub-
 iecta vitalib⁹ q̄ quidē dicunt̄ intestina
 q̄i quodā interiori netū qdā familiari reueren-
 tia. quedā sūt supioz mēbroz culcitra. 7 eozū/
 dem quedā sunt necessaria infra. 7 dicunt̄ vi-
 scera q̄i vitalia. qz loq̄ vitalibus circa p̄ordia
 lia vbi gignit̄ vita/ sunt interiorib⁹ circūfusa.
 bucusc⁹ p̄si. s̄m p̄stan. aut̄ intestina qdā sunt
 mēbra interius mutuo se tenent̄. p̄caua rotun-
 da p̄ vent̄ longitudinē 7 latitudinē collocata
 quoz p̄posio 7 substantia stomacho assilant̄.
 Sūt aut̄ nūero sex p̄ncipalia intestinalia. quozū
 tria sūt subdita/ que sup̄ sunt iūcta. Tria nō
 sunt grossa 7 ab inferoz incipientia. Prīmū

Intestinum trium subtiliū vocat duodenū. qz in sua lōgitudine fm mensurā cuiuslibet hoīs est. xij. digitoz. ⁊ h sup dorsū erigit ⁊ in nullā aliā prem retorquet. Scdm vocat ieiuniū / qz sp est a cibus vacuū. ⁊ dicit sapiētes ⁊ expimē riores / qz mortuo aiali sp inuenit illud vacuū dicitur n̄ aliqui qz h d̄i auctonomatice. qz a se oīa eiācēs nihil de acceptis retinet ad sui nutrimentū. Tertiu subtile est appellatū scdo si millimū / s̄ tñ nunq̄ sine cibi corpulētia est inuentū. Int grossa vero intestina primū vocat orbū / ⁊ in subtili extremitate hz os vniū. ⁊ ē illud intestinū sic vocatū / eo qz ipm sit orbātū. i. quasi viduatū ab altero orificio. Lū. n. necessaria intestina duo babeāt orificia / illud hz vniū solū. ⁊ ideo se hz ad modū faci. qz multa recipit / ⁊ pauca respectu alioz eiāc̄it vel emittit Scdm̄o intestinū sub orbo siue sub sacco positum d̄i ylion. ⁊ h a dextra in sinistra tendit. ⁊ d̄i ylion eo qz in eo intestino yliaca passio fieri s̄iueuit. Tertiu intestinū vocat a grec colō ⁊ h imediate cū inferiori rotius corpis orificō est s̄iunctū. ⁊ in h intestino gūissima passio. s. colēca generat. vel ex ipius intestini nimia cōstrictione / vel aliq̄ grossi ⁊ frigidi humoris cōadiuuacione / ⁊ p̄ p̄s viāz illius intestini immūseca opilatione. sicut narrat p̄stan. ⁊ etiā galie. sup āphoriz. Patet igit̄ ex p̄dicā ad qd sūt necessaria intestina / qz abū imutāt / ⁊ i sua p̄cauitate supflua recipiunt ad nature exoneratōez ad h etiā sunt necessaria visceꝝ rotūditas / gibbositas / ⁊ volubilitas. vt di. cōstan. vt abus transmissus a stomacho / in eoz gibbositate aliquid ulū inhereret / ⁊ fm aialis necessitate supflua expelleret / ⁊ necessaria renneret. Sūt aut rotunda / ne in stomacho in aliquo angulo supflue collecta remaneret / q̄ corruptionē inducerēt intestinis. Sūt etiā intestina in duobz pāniculis minimis vel ad min⁹ inuoluta. ⁊ h siue necessaria. qz si vnus pāniculus pateret / ab altero pāniculo subueniret. Sūt aut intestina aliq̄nūlū villosa. ⁊ eoz villi p̄ latū etiā extēsi vt seq̄ supfluitatē expellerēt / ⁊ necessaria nutrimento pueniētus retinerēt. Sūt aut viscera siue intestina inuoluta ad inuicē ⁊ p̄uēra. ita vt mīora maioribz / ⁊ graciliora ⁊ debiliora grossioribus ⁊ fortioribz inuētant. vt sic actōes s̄iue naturalis ⁊ in expellēdo supflua / ⁊ in recipiēdo necessaria apti⁹ p̄ficiant. Dicit etiā aristoteli. li. ij. qz fm varietate dēnū in mādibul aialium / variat̄ in q̄titate ⁊ q̄litate natura intestinoz. vñ dicit qz intestinū oīm aialū h̄nū dēntes in vtraqz mādibula ē min⁹ intestino nō h̄nū. ⁊ nullū aial b̄z intestinū rectū nisi beas

dētes in vtraqz mādibula. Itē ibidē. venifer / penit̄ est strictus ⁊ ē s̄ilis intestino āplo. ⁊ si fuerit naturalit̄ puus / b̄z fel in intestis. ⁊ si fuerit magnus / sup epar. Itē idē li. xij. Via aialia ampli ⁊ recti intestin sūt gulosa valde. qz p̄pter diminutionē vsus cibi ⁊ indigestionē eiāc̄unt supfluitatē cibi indigestā ⁊ cito exit ab / ⁊ iō appetunt multū ⁊ p̄nuue q̄rūt abū. Contingit aut̄ pati viscera ⁊ intestina multipl̄. vt dicit p̄stan. li. ix. c. xxvj. q̄nqz ex colerico hūore. vel ex melācolico substātiā intestinoz corrodēte ⁊ fluxū d̄senterie inducēte. ⁊ h passio pessima ē ⁊ sepe mortifera. sicut d̄i in āphoriz. Solutio ventis in ō initio colera exit nigra / ē mortalis. Itē q̄nqz ex ipoz visceꝝ interiori pūctura ⁊ vulneratōe. ⁊ h vel exteriori apostemate p̄trefacionē ⁊ pūcturā in pāniculis ipoz viscerum inducēte / vel ab exteriori lesione. Itē q̄nqz ex v̄tositat̄ interclusionē / pāniculos ⁊ neruos eoz extendēte. ⁊ ille dolor gūis est int̄m̄ / vt aliqui intestina penetrari videant. Itē q̄nqz ex humore grosso ⁊ flegmatico inferiorē ptes intestinoz obturāt / ⁊ stercoꝝ exitū p̄hibēt / ⁊ yliacā passionē vel colericā inducēte. vñ h morbus pestilentialis ē ⁊ mortalis / raro sanitatez suscipiēs / ⁊ sepe die sc̄da vel tertia inficiens / nisi celerius succurrat. Leteras intestinoz passiones. q̄re. j. in tractatu de infirmitatibus. de colerica passione.

Renes (vt ait varro) sūt dicti / eo qz ob r̄scm hūores ab his nascunt. Naz renes ⁊ medulle tenuē humorē desudāt in renibus / q̄ liquor rursus a renibz a calore venereo resolutus recurrit / ⁊ ad loca genitalia se diffundit. vt dicit p̄st. Vocis aut̄ in lateribus spondiliū dorsū in q̄bus ē sedes renuz / dicunt̄ lumbi. q̄ (fm p̄st. j. ob libidinis lascīviā lūbi sunt dicti. qz in viris a renibz ⁊ lūbis / est cā veneree voluptat̄. De renibus aut̄ dicit p̄st. qz fuerunt facti vt ab epate aq̄tū sanguineū suggētes / eū depuraret / ⁊ eius colamentū. s. vrinam ad vesicā p̄ meatus v̄tices / id ē vias vrinales trāsportaret. qz etiā di. haly. sup regni. D̄ d̄iavit (inquit) creator sūm⁹ duos renes / vt at̄rabāt aquositatē sanguinis ab epate / ⁊ cā trāsmittāt ad p̄betatē expulsiōnis gra. qz di. anst. li. xij. Renes (inquā) fuerūt creati p̄ p̄ vesicā vt sic opato vesice esset melior ⁊ p̄fectior. qz renes sūt ad colandū supflūū hūidi decurrēt ad vesicā. Itē idē. renuncul⁹ dext̄ / altior ē sinistro in oī aiali h̄nre renes. ⁊ h qz calor in dextra p̄te fortior ē vel supior. Itē idem in oībus aialibus renes h̄nt / renūculus dext̄ minor ē p̄ guedinis q̄ sinister ⁊ altior. qm̄ natura i dext̄

De partibus huma. corpo.

pe: leuior est & maioris motus & calor. calor autem dissoluit pinguedinē & consumit. Itē renes sunt de vltimis mēbris interiorū. & ppter h̄ indigent magno calore. Recollige igitur quod renes sunt e licti & naturalis coloris & seruatui. frigiditas dorsū spondiliū sunt temperatui. & p cautitate e partis aquosi humoris attractiui. sanguis collatiui. virtus naturalis & foratiui. humoris seminalis generatui. porosi / rotundi / pinguedine cooperti / camosi quippe sunt & porosi ppter faciliorem aquosē supfluitatē attractionē. rotundi / ne colligant aliquē humorē ad putrefactionē piguedine sunt muniti / ne ex frigiditate dorsū aliquā sustineant lesionē. Recipiunt autē renes quōsdam venas stomachi ab epate egredientes / quibus humor in seā digestionē supflans deferret ad ipsos renes. vñ opilatis illis venis & in suo officio impeditis renes vna cū epate patiunt. accidunt aliqui in rebus varie passiones. vt dicitur. Stan. li. ij. c. xxxiij. q. si vene epate p̄duunt ab hūore sanguineo ad sui nutrimentū depauperant vñ necessario extenuant. Si vero meatus eorum inferiores calore vel frigore & stringantur ex p̄ntia humoris supflui eorum subitāz subitāz nis extēdūt & dilatant. & p̄ p̄ntis corūp̄t. vel i hūores desiccant putrificant. & in calculis p̄uertunt. multis etiā alijs modis patiunt. sicut ex apostemate. ventrositate. frigore nimio. vel calore.

Esica s̄m f̄sido. a venti capacitate ē dicta. Nā p̄ venti p̄tione ap̄it & dilatata. sicut eōuerfo p̄ venti emissionē p̄bit & artat. vocat autē vesicula p̄ diminutionē a vesica dicta quā pellicula pendēs in guttū re auis sicut bursa. in qua volucres recipiunt p̄mo cibaria que in p̄dicta vesicula digestionē scēde / in icore faciende sepant / & in codē folliculo tanquā in p̄p̄uario p̄p̄io / p̄ futurā esuriam reseruant / s̄ vesica p̄t h̄ s̄m s̄m constan. Est p̄niculus durus / rotundus. p̄cauus sicut faccus in oī pte clausus excepto solo orificio sup̄ori. s̄ fuit autē eius substantia dura / ne a cumine vrine & est receptaculū ledere. fuit autē ex omni pte clausus inferi. vt liquor subito attractus inuolūtariē expelleret / vñ p̄ vñ & idē foramē vrina ingredi p̄ quod egredi. vt patz in anachomia. s̄ fuit etiā rotundus / vt in augmentū calamenti sanguis dilataret / & ad ipsi p̄sceptionē capacius redderet. Dicit. n. aristo. li. xij. q. oē aīal h̄ns pulmonē / multū s̄rit. & ppter h̄ indiget cibo humido plus quā sicco. & iō fuit necessaria vesica ad recipiendū h̄mōi supfluitatē humiditatē. Itē ibidē. Nullū aīal h̄ns plumas aut squamas / aut cortices / siue restas h̄ vesicā omnino p̄ter corticā mannā aut sil-

nestrem. Nā supfluitas in h̄mōi aīalibus tranfit in nutrimentū plumaz / & squamaz / & h̄mōi. Itē ibidem. li. iij. Dicit aīal generās h̄z vesica / ouās autē nō / p̄ter quod genus lacertaz. & nō erit humiditas a vesica mortuoz & forte aggregatur in vesica / & supfluitas siccat. & ex ea p̄tigit lapis. Itē ibidē li. vi. In omī aīali carente vesica est vna via apertēs exitus stercorū / & supflue humiditatis.

Rina (s̄m isaac) est colamentū sanguinis & alioz humorū ex actione nature generatū. nā ab epate sumit iniciū / s̄ in rebus recipit substantiā & colorē. Aquosa enī substantia sanguinis p̄ quōsdam venas subtilis transmittit ad renes nutrēdos. vñ cū ad renum deposita fuerit regionē vbi colat / & ad modum seri aliquati depurat / & vi caloris epatis & renū tingit & colorat. & sic defudans p̄ poros vridēs vesicā in ipsius p̄cauitate adunat vñ hec substantia humida & liquida de vesica emissa est vrina sic dicta / que est virtua & mortificatiua. qz vt dicit egidius quōd tāgit / mordet desiccatur / & vrit / vritua. n. & desiccatiua / & corrosiua h̄z naturā. vñ valet p̄ scabiē / serpiginem / & impetiginem / p̄ pustulas & vesicas si partes inde se abluerit. in potū splenetū p̄fert mundat vulnera & pumda & loca saniosa. cum felle etiā accipitur colinfata. & oculis caute linitis immissa / p̄ntū corrodit / & delet maculas oculoꝝ. sicut ep̄sse dicit Stan. & galie. & ideo vrina nō est abhorrenda. qz in multz vtilia ē & accepta. Dicit etiā vrina ab vnt greco / id ē demōstratiua. demonstrat. n. interiora / qz vt certifice tur de interioribus vrine inde p̄sultamus. Demonstrat. n. virtus naturalis in epate & in alijs mēbris inferioribus p̄ vrine substantiā & colorem / & maxime p̄ eius sedimē siue substantiā quā medici apostasim vocāt / certificamur. Nā si fuerit illa residentia in funda vasis alba / p̄inea / coadunata / nō diuisa fortitudinē designt virtutis & p̄pletam actionē caloris naturalis in ipsis membris. p̄ mediā autē regionē vrine quaz medici enoemia dicunt / de media regione corposi. i. de corde & sibi adiacentibus iudicam. qz si vrina in medio sue fuerit i colore & substantia bñ disposita / nō liuida nō nebulis aliq̄bus obscurata / vel obumbrata / spūalia membra iudicat esse sana. s̄ p̄ p̄tem vrine sup̄iorē quā nephilē nuncupāt de fortitudine virtutis aīalis in regione capitis p̄notificamus. Nā si non fuerit arculus nimis grossus / nō ignotus / nō liuidus / nō vridis / nō granulofus / s̄ in colore & substantia temperatus. cerebz & oīa alia membra animali virtuti seruientia. d. nūciat est virtus

Si vero tria signa fuerint in vrina / triam de
 signant corpis dispoez. Indicat aut vrina p
 apue fm substantia & colore. na aliud signat
 qm est tenuis in substantia / qm humoris diuans
 siccitate. aliud qm est spissa / qz humoris humidi
 tatem. aliud qm e mediocris / qz tunc designat te
 peramentum siue equalitate & mediocritatem
 Scdm colore aut iudicat / qz multi sut colores
 l. xx. vt di. Isaac. & egidius. quoz qda signant
 caloris vel frigiditatis intensioe / alij remissio /
 nem / alij mediocritate. Na remissu caloze desi
 gnant glaucus / lacte / & buiusmodi .intensum
 vero a rubro superius / mediocris vero sub a /
 tuis / subrusus / rufus / inter quos quidam
 designat mortificatione. vt niger / viridis / liui
 dus. qda indigestioe / albus / lacteus / glauc
 qdam digestiois imperfecta inchoationem. vt
 subpallidus / pallidus / qda pfecta digestioe
 vt citrinus / rufus. qda excessum siue excedente
 intensioe. vt subrubicundus / rubicundus. qdaz
 adustione. vt in postianos. qda supadustione
 & mortificatione / nigri & viridis. nigredo tm cat
 quqz a frigiditate caloze naturale penit / extin
 guente / sicut pcedit liuiditas . sicut qm pcedit ex
 vltima adustione / tunc pcedit viriditas. Istoz
 aut coloz pncipales arcustantias determinare
 & coz differere causas / vel dicere no pnt ad h
 opus. sicut qd eas scire voluerit / libz isaac / the
 ophili / pstan. egidii legat in qbus tractat pfe
 ctissime de vrinis. Sed ista ad presens hic suf
 ficiant.

Venter / vter / & alius. in se differunt.
 vt di. Isido. Venter. n. est q acceptos
 cibos digerit & appet extrinsec. & est
 dicitur vent / eo q p ventre veniat ab / ad to
 tum corpus. Alius est q ab u recipit & purga
 ri puenit. Vter vo sole mulieres hnt / in quo
 papiunt. Et di vter / eo q fetu impleat interi
 vt di. Isido. Est igit vent nutrimenti totu / cor
 poru receptaculum. vt di. pstan. membror nu
 mbilitu sedes / pme digestiois & sede fundame
 tum / creatio est carnos / calida / & bumida / &
 h ppe digestiois necessitate. pncipulis diuer
 sis arcudata / ppe interioru pseruatione. cuius
 dispo est rotunda / & obloga / rotunda / ppe li
 beriore aboz receptione / & in membror nutri
 bilium collocacione. obloga fit / ppe faciliore
 ipsius cu superioribus & inferiorib / iunctione
 siue colligacione. me diu. n. locu in corpe sibi ve
 dicat vt nutrimentu inferiorib / & superioribus
 mebra distribuat & transmitat. Est igit vent in
 ter oes pres corporu mollior & infirmior / & m
 ceteris e vtilior. Nam tanq nutritio: pis p oi
 bus alendis corpis membris recipit & decoquit

& ad singula mebra debita nutrimenta deriuat
 & transmitat. supfluitates multas ppe aliorum
 membror nutrimentu in se recolligit / sicut eas diu
 ferre no sustinens / ipas a se reijcit & repellit ex
 mala dispo membror & ppe nutrimentu qd
 intra se pntinet / diuerfas ifirmitates contrahit
 aliqu & incurrit. que qdem passiones raro sut
 periculosiores / qro cordi & alijs vitalibus sut
 ppiniores. panit siquidem sepius ppe nimia
 repletionem. & tunc no curat nisi p pna euacu
 ationem / & ecouerso. qm molestat ppe nimiam
 inanitionem / & succurnit p pna repletionem siue
 di in apbo. Quecumq. n. egitudines ex pleni
 tudine fuerint euacuatio sanat. & qcumq ab in
 anitione. soluit plenitudo. Itc actiones ventis
 fm diuersitatem ipis variant. Na in hyeme
 naturalis calor in interiorib / ventris p dusus
 fornoz operat vsu appetitus in hyeme magi ac
 cidit / digestio fornoz generat. qz vt di in apbo
 nis. ventres in hyeme & hye calidissimi sut natu
 ra. & somno longissimi.

Umblicus medius est corpis loc' sic
 dicitur. qz duoz vmbus. sicut vmbus
 in medio dypeoz totus est dicitur. vt
 di. Isido. Ex vmblico. n. infans i vtero peder
 acnutrit. est vmblicus fm pstan. ex neruis ve
 nis arterijs ppositus quo mediate fet / sangui
 nem subtili attrahit / & suggit p ipas artenas
 spm recipit. Rumpit aut vmblicus iux matri
 cem du fetus egredit / & cu fetu exit. que obste
 trices ligat. quatuor digitor longitudine. Ex
 bac ligatura snt extremitates vmblicae et rotandi
 tates (huicqz pstan.) sup egecb. aut. xvi. dicit
 ieron. sic naturale e infantib / orz / pmo vmbli
 cum insidi. deinde ad diluendu sanguine / aq
 lauari. tertio humoru paruulor sole sicari. qz
 to tenera corpa panis stringi ne mebra deflu
 ant & sic depuent. Ibidem ena di. glo. grego.
 q vmblicus e quo fetus alit in vtero. sicut ar
 bores & ygule p radices humore occulte terre
 nutriunt. In vmblico aut sita sut genitalia
 mulier. sicut in lubis genitalia viroz. & io vmb
 licu nomine / luxuna figurat. vii Job. xi. sntus
 eius i vmblico vtris eius. De vmblico aut di
 cit aristot. in li. ii. q omnia tal generans & ouas
 habz vmblicum tempore partus. & cum aescit
 partus auis / later vmblicus / nec omnino ap
 paret / quoniam cotinuat cum intestino p ali
 quam partium venarum. Item ibidem li. xvi.
 creatio vmblicu non est nisi cortex cotinens ve
 nas & cum embrione cotinuat. & currit sang
 uis a matrice p venas vmblicu quasi per can
 nale ad puen nutrimentum aescit. ergo conce
 ptus per esse vmblicu. vt di in eodem

De partibus huma. corpo.

Entalia sunt pres corporis vt ⁊ no-
men ipm docet/que gignēde sobolis
virtutem acceperūt. vt di. Jfido. lxx.
etiā pudēda pūerecundia dicunt. vñ ⁊ regunt
ita q̄ non hñt eandē spēs decorj sicut alia mē-
bra que in p̄mptu sunt locata. ⁊ ideo reputant
inbonesta/inē que vnum dī verez. vel qz viri
est tñ vel qz membz est verecundū /vel ex quo
vius emittit. Nam pprie diuinus ille humor
a viri natura fluēs. vt di. Jfido. Sūt etiā alia
membra virtutj generatiue fundamēta. s. testi-
culi diminutiue a testibus dicit/ quoz neruus
incipit a duobus sine quoz testimonio non est
aliqs vir pfectus. bi semē calamo administrāt
qđ a spine medulla ⁊ a renibus. suscipiūt grā
pcreandi. (huicqz Jfido.) Scđm pstan. sub-
stantia eoz pposita ē de carne glādulosa /alba
molli ⁊ rara. ⁊ h fit pp̄ calorē obseruationē
⁊ sanguinis immutacionē in albedinē. qđ fit
p̄ vehementē calorem in ipoz substantia sang-
uinem decoquentē ⁊ in albedinē pmutantem.
Et dicunt h mēbra pncipalia/qz pncipalis a-
ctioms vñqz naturalis. s. generatiue sūt. pprie
instra que si p̄cisa fuerint/vigor virilis sexus.
eneruat ⁊ masculina pplexio in femininā alte-
rat. ⁊ iō fm aristo. li. iij. eunuchi qñ castrant aū
pollutionem in somno/nō orit in corpe eozuz
post h pilus. si hō castrant post pollutionem/
p̄ter pilos pectorj om̄s pili deficiūt. efficiunt ef-
femmati ⁊ molles aio /corpe imbecalles. vnde
aristo. li. viij. Voces hominū qñ castrant mutā-
tur ⁊ efficiunt qñ sicut feminaz ⁊ forme eoz al-
terant ⁊ figure. Alia aut̄ aialia qñ castrant in
iuuēute efficiunt maiora. s. si castrant post pfe-
ctiōnē/nō augmētant. cerui. n. ⁊ si castrant an-
te crementū cornuū. nō oriunt eis cornua. ⁊ si
post ortum castrant nō vltentus crescūt cornua
amplius/nec mutāt. cornua hō eijciūt sicut fa-
ciūt castrati. Dī etiā ibidē qz si vituli nō castran-
tur cito post annū remanēt pui. ⁊ dicit qz qñ ca-
strant exibunt radices penitus neruoz. ⁊ si acci-
derit in loco vulnerj apostema/cremabūt testi-
culum absasū. ⁊ ponūt cinerē sup apostema/ ⁊
quedā aialia solū castrant. pp̄ testiculos sicut
castores que etiā qñ psequunt a venatoribus
ip̄i dētibus truncāt testes /ne vltent a venato-
ribus psequant. Dicit etiā qz onagri masculi
celāt filios. ⁊ eius demab? p̄scidūt testiculos s
mies a masculis occultāt eos ⁊ p̄cauent eis a
manb? ne castrant. Item dī li. xvi. qz auiuz
testiculi post ips sibi ad coitū a natura depu-
tati efficiunt puuli intm̄/qz tunc nō apparent
s tunc qñ instat amoris tempus /crescunt val-
de. Sunt igit̄ testiculi cum alijs membris sibi

administrantibus humoris seminalis pncipi-
um/ ⁊ eius p̄mum ⁊ radicale fundamentum.
Nam vt dicit pstan. Deus ad animalū gene-
rationem puenientem/ cōuenientia p̄cauit
membra in quibus inseruit materiale pncipiū
generationis. quod quidē sine amoris effectū
nō potest pduc ad officium tale. membris ge-
nitalibus siquidē inseruit inseparabilitatem ⁊
appetitū /vt vñquodqz animal ad p̄seruatio-
nem speciei ⁊ multiplicacionē sui animaretur ⁊
hoc quidem diuino motu factum est/ ne forte
abominato coitu ab animalibus generatio
euitaretur. Ad geuerationis autem talis p̄ple-
tionem/necesse ē duo animalia puenire. s. ma-
sculum ⁊ feminam/ ex quoz semine mutuo p-
crearetur. quodlibet indiuiduū ita qz in vno ge-
neratum esset scz in viro. s. in femina esset qñ
pncipium materiale ⁊ passiuum. In masculo
vero esset formale pncipium ⁊ pncipaliē esse-
ctiuum. ⁊ ideo dicit aristo. li. v. qz generatio a-
nimalium duplex habet pncipium scz marem
⁊ feminam. ex mare aut̄ pncipium motus sicut
forma. femina autem est sicut materia. Ex com-
mixtione aut̄ vtriusqz fit creatio ⁊ commixtio.
vel creatura embriōnis ⁊c. Aptauit igit̄ deus
membra generantiū /vt alterz emitteret semina
le pncipium /alterum recipet. ⁊ bec membra ta-
liter a deo sapientissime sunt formata. vt ad o-
pus suū. nec meliora possunt esse neqz pfectio-
ra (vt dicit pstan.) s. certe his membris pluri-
mi abutunt. quoniam ip̄s ad gñationis fru-
ctū nō vtunt/ s. potius p̄ rōnis ordinē ⁊ natu-
re iura nō ad seruendū pli/ s. poti? turpitudi-
ac libidini eadē p̄pellere dinosant. ⁊ iō d̄ ista
materia dignū duri sub silentio p̄terire/ ne for-
te sp̄mat̄ explanādo originē p̄gressū vel finez
videar camalib? occasione cogēdi camalia ex-
bibere. De h solū admonēs vniuersos ne q̄s
puter p̄dictoz mēbroz officio esse p libito ab-
utendum. Nā q̄cumqz p̄ter legitimā generatio-
nem p̄cessū vsuz volūtariē membrj genitalib?
ludibria libidinis exerceuerit p̄ez vniuentū.
deū naturz ⁊ grē genitorē iam pdidit/ nec i ge-
neratione iustoz nisi cū digne penituerit/ locū
inē filios glorie possidebit. nā abusus genera-
tiue p̄ter p̄ris luminū iniuriā ⁊ quazmerentur
offensam tollit gratiam / vulnerat naturam/
perdit societatem angelicam /acq̄rit iebennā/
denigrat famā /euacuat substātiām/ ⁊ spoliat
gloriā sempiternam. vt dicit ambrosius.

Atrix in femia ē singulare membz ad
modū p̄besice dispositū ad susceptio-
nem humorj semialis a natura depu-
tati. ad quā tanq̄ ad mulierj corpis sensitivā

fluit humor menstrualis supfluitas / que pp̄
 menstrualem fluxum ⁊ refluxum menstruum est vo
 catū. eo q̄ circuitu lunari luminis solet accide
 re B supfluum. vt dicit Zsi. Decetia muliebria
 nunquāpanur que i mulieribus durant natura
 liter q̄diu viget in ea vis concipiendi. quib⁹
 totaliter deficientibus / deficit p̄ceptionis h̄r
 ⁊ dicuntur muliebria qz in solis mulierib⁹ hec
 infirmitas inuenit̄. nā sola mulier animal me
 struale est vt dicit Zsi. cuius cruore p̄acte fru
 ges non germinant / moriunt herbe / amittunt
 arbores fructus ⁊c. Dmōi sanguinis pp̄icta
 tem ⁊ naturā querz. s. li. iij. in tractatu de hu
 moribus. hoc menstruum est humane genera
 tionis principiū. hoc nobiliū ⁊ ignobiliū est
 comune. in matris vtero nutritur vñ ager no
 stre natiuitatis inigatur ⁊ nutrit infantulus q̄
 diu in matrice seruat̄. habet autē matris duas
 cellulas siue p̄cavitates. dextrā scz in q̄ mascu
 lus generatur. ⁊ sinistra que p̄ceptioni femine d̄
 putat̄. fetus autē in̄ has duas concavitates p̄
 ceptus vtrāqz ferus dispositionē h̄re cōsuevit
 In anathomia autē d̄ q̄ matris tres hz cellu
 las a dextris masculino appropriatas. ⁊ tres a
 sinistris femininis deputatas. in medio vero na
 satur homo hermofroditus. in matrice vero p̄
 cipitur fetus. qui a fouendo est sic dictus. cui⁹
 folliculus siue pellicula qua circumdatur se
 cundina dicit̄. que simul cum infante nascitur
 ⁊ si in matrice casu aliquo post partum in vte
 ro manserit / p̄iculum induat. nisi nature vt me
 dicine remedio expellatur. Subiacet autē ip̄a
 matris mult̄ passionibus. q̄h̄z patit̄ nimia sup
 fluoz humor retentionem. ⁊ hoc ex viscoso hūo
 re ora venaz opilatē / vel ex frigiditate coarctā
 te / vel ex siccitate p̄sumēte. ⁊ he diuersitates p̄
 siḡ pp̄ria dinoscunt̄. Itē q̄h̄z patit̄ nimia hu
 mor menstrualiu fluxū effusionē / ⁊ h̄ vel ex ni
 mia abundantia quā natura nō pōt retinere /
 vel ex nimia acumis humor violētia. ⁊ h̄ pas
 sio si antiq̄ fuerit / vix curat̄. ex quo .ii. officina
 venaz longo tpe sunt apta / difficile p̄solidant̄
 Itē patit̄ matris suffocationē in q̄ passione vñ
 mulieri debere suffocari matrice sp̄alia p̄p̄me
 te. qd̄ p̄tingit ex nimia humor repletionē ma
 tricē exēdēte. vel ex corrupta ⁊ venenosa fumo
 sitate a corrupto hūore resoluta vacuitatē ma
 tricē replente ⁊ exēdēte. vñ matris repleta sup̄
 eleuata / p̄p̄mit sp̄alia vñ mulier pene suffo
 cat̄. Itē q̄h̄z patit̄ p̄cipitationē q̄ dextrosum
 sine sinistro: sū plus debito inclinā. vel de lo
 co suo exten⁹ egredit̄. qd̄ accidit ex humor ip̄o
 tum relaxatōe / ex sup̄fluis hūoribus ip̄az ma
 tricē agguantibus. Itē patit̄ aliqui apostemā

interioris puncturā ⁊ dolorē. vt dicit Zstan. ex
 humoribus collect̄ ad apostema. vñ sequit̄ p̄
 ctura dolor quissim⁹ ⁊ arsurā. Itē patit̄ post i
 p̄gnationē dolorē ⁊ distensionē ex motu ip̄ius
 femis ⁊ maxie circa p̄tū. tūc. n. mouet̄ motu for
 tiori. vñ necesse est tunc tps̄ matricē p̄canti atqz
 ledi. Alaxime autē patit̄ q̄ in p̄tu se exonerare
 nitit̄. ⁊ exitus fetus a cāu aliquo impedit̄. qd̄
 p̄tingit aliquoties ex agustis vias ip̄i⁹ matri
 cis. q̄h̄z ex pinguedine mulieris. aliqui ex nimia
 ferus magnitudie vel debilitate ac defectu h̄
 tū expulsiue in corp̄ debilitat̄. aliqui etiā p̄in
 git fetū esse mortuū. ⁊ iō n̄ se adiuuat morien
 do ad exitū sine ad p̄tū. ⁊ aliqui se credit muli
 er h̄re puez / ⁊ gestat in vtero. aliqui frustulum
 menstruosū. sicut narrat aristo. li. viij. Accidit
 etiā mulieribus post imp̄gnationē infirmitas
 q̄ mola d̄. purabar. n. quedā mulier q̄ post co
 itū viri esset imp̄gnata ⁊ inflabat̄ venē eius ⁊
 apparuerūt siḡ in ea imp̄gnatōis / ⁊ cū puenit
 tps̄ parēdi nō diminuebat̄ in ea tumor venē
 s̄ sic māsit p̄ tres ānos. tandē pepit̄ frustū car
 nis ita dur⁹ / q̄ vix potuit ferro diuidi. ⁊ tale fru
 stuz mola d̄. ⁊ h̄ accidit sicut dicit aristo. ibi q̄
 fit suffocatio vel sustitatio p̄cepti ex pauore vel
 humore male digestionis. q̄ h̄c general̄ frustū
 qd̄ mola d̄ in matrice ⁊c. Zstis ⁊ mult̄ alijs pa
 tit̄ misera matris ma⁹ nostra.

Tres dicunt̄ eo q̄ ip̄is innititur duz
 sedem⁹. vt di. Zsi. vñ p̄globata est in
 eis caro ne p̄ment̄ carnis mole dole
 ant. In natibus itaqz fert̄ trūcis corp̄is qui a
 collo inapit̄ / ⁊ vsqz ad nates se extendit. vt di
 cit Zsi. Nates autē s̄m Zstan. sunt nervose. ⁊ h̄
 pp̄t̄ coraz ⁊ femoz cū trūco corp̄is colligatio
 nem. ⁊ ideo fuerūt carnosē / ⁊ ad tempandā ner
 uoz ⁊ ossium frigiditatē / ⁊ ad defendendā ner
 uoz sensibilitatē. vt dicit Zstan. li. iij. c. viij.

Femora dicunt̄ eo q̄ ex illa pte corp̄is
 viri a feminis distentunt̄. extēdunt̄ au
 tem ab inguib⁹ vsqz ad genua ⁊ mo
 uent̄ femora in coris quoz p̄cana h̄rebra dicit̄
 tur. core nō q̄ p̄iūte ari dicunt̄. flectunt̄ autē
 femora intus ⁊ nō extra. subtus. s. ⁊ nō supra.
 sicut brachia. vñ a quibusdā frustagines dicit̄
 tur. vt di. Zsi. Sunt autē femora ex magnis os
 sibus p̄posita. vt di. Zstan. li. iij. c. viij. tota a
 sup̄iori pte p̄caua. a pte āteriori gibbosa / duo
 hūta acumia. s̄ fuit autē necessana magnitudo
 vel qz tot⁹ corp̄is sunt ossia fundamēta / vt qz
 maiores portāt lacertos ⁊ nervos / p̄ quos fit
 pedū motio volūtaria. s̄ fortitudo autē p̄t̄ exteri
 oris fuit necessana vt locū habeāt lacerti ⁊ ner
 ui q̄ si essent intrinsecus p̄t̄larant̄ ⁊ led̄rent̄.

De partibus hūani corpo.

Sunt autē eadē ossa intrinsec? aliq̄tulū rotundā. ⁊ h̄ fuit necessariū qđ si ex illa pte tm̄ coram ossa essent/ totū corpus esset rotū ⁊ nō rectū. cōcavitās insup fuit necessaria cū gibbositate interiori vt firmior esset scēssus eoz. ꝑcavitās fuit necessaria/ vt ꝑcavitātū ruriū eēt subūtra/ riva. Sūt etiā femora carne ⁊ muscūlis munita vt ossa haberēt tutelā ab intrinseca lesione. ⁊ etiā frigiditatē ossiū temperēt. sunt etiā h̄sus ptem hoīs supiorē grossiora/ ad ptes hoīs inferiores graciliora. ⁊ h̄ erat necessariū vt tanquā media inf̄ terra debitā hērent cū vniūz portōz

Suma (fm̄ Irido.) Iunctiones sūt se

G moy ⁊ crunū. ⁊ sunt dicta eo qđ i vte/ ro genis sūt opposita. coherēt. n. sibi

⁊ cognata sunt oculis/ lachrymarū inditibus ⁊ miserie. Nā a genis genua dicunt. cū. n. qđ gi gnū ita formāt/ vt genua surfū sint quaz ꝑiū/ ctione oculi formant/ vt ꝑcavi aut recōditi efficiant. fm̄ h̄bum p̄bi. Genua ꝑp̄mit arcta genā. inde ē qđ qñ hoies ad genua se ꝑsternunt/ facilius lachrymant. voluit. n. eos natura vte romana rememorare/ vbi in tenebr̄ ꝑ se debāt añq̄ ad lucē veniret. (buculq̄ Iridi.) Sūt autē genua (fm̄ Istan. li. ij. c. viij.) ossa qđā rotūda cartilaginosa/ atq̄ ꝑcava. fuerūt etiā rotūda vt cura ⁊ cora in ipoz ꝑcavitare faalius iūgerent. nervosa sunt/ ne de faali cura a supiori/ bus sepeñt. ꝑp̄ hoc etiā sunt nervosa/ vt actiones spūs aialis ad motū gressibile faciēdum ad ptes inferiores transmittent. Depaupant autē genua a carnositate ⁊ pinguedine. ꝑp̄ motus ꝑmunitatē. Si. n. essent nimis carnosa/ de faali opilarent. ⁊ sic actiones h̄tūz sensibilis ꝑ carnis grossinē impedirent. vñ ⁊ genua qz nervosa sunt valde sensibilia sunt ⁊ de faali lesionem incurrūt. qñ nervi sensibiles interi? vel exterius agq̄uant. vt dicit Istan.

Rura a currēdo sūt dicta. quia ab his currim? ⁊ ingressū faciunt ⁊ sūt dicte abie. qz abie sunt similes/ siue tube ī spē ⁊ longitudine. vt di. Irido. Sūt autē cura fm̄ Istan. inf̄ femora ⁊ pedes in media qbus/ dam nervis ⁊ lacert̄ cū supioribus ⁊ inferioribus ꝑcatenata/ ꝑ que influētia gressibilis motus ⁊ regitive h̄tūz ad pedes deriuat. Sūt autē cura ex ossibus fortissimis ꝑposita/ q̄ tanq̄ columna corpis ad deferendā ipius molem sunt habilia. sunt etiā qbusdā muscūlis ⁊ carnositate a pte vestita supiori/ vt sic in ꝑplicatōe eoz cū femorib? nec ab eis recipient nec eis inferēt offendicula. vñ tanq̄ calcitra ad molē corpis supporandū carnositas ipoz crunū in pte supiori interi? ē locata. Sunt etiā nervosa/ vt

sic ad motū velociore essent habilioza vñ sit h̄tus. Sūt etiā medullis plena/ vt h̄tus vitalis aialis per nervos ⁊ arterias ad n̄bias diffusa custodiret/ ⁊ ossium siccitas medulle humectatione irrigaret. vt dicit Istan.

Es (vt dicit Irido.) d̄ra podos grece qđ ē indedinabile. Nā pedes alterius moribus solo infiri incedūt. Est

autē pes extrema ꝑs hoīs suscētās ꝑōdus totū corpis. Componit autē fm̄ Istan. ex ossibus .xl. iij. quoz dno sunt calcaneoz/ duo maniculoz passus pedū. x. digitorū. xxx. Est autē pes subter camosus in extremitatib? planus/ in medio a liq̄tulū ꝑcavus/ Ideo camosus vt ossa arteriaz duritia tuerent. planus fuit vt supposita faalius paterent. iō cōcavus fuit vt si pes acuto supponeret/ ad concavū locū refugū haberetur. diuersis ligamibus ⁊ nervis ossa pedū colligant. qđ fuit necessariū ad maius robur ꝑpter fortiorē corpis sustentationē. ⁊ vt pedes motū haberēt leuiore. Variāt autē pedes ī aialibus. Dicit. n. aristo. li. xiiij. qđā aialia pedes h̄tia h̄nt pedes ad anterior ⁊ posterior. ⁊ que dam in lateribus sicut aial h̄tus sanguinem ⁊ multipes. ⁊ h̄ genus h̄z ꝑp̄itū / qz pedes sunt in anteriori corpis. ⁊ cā illi? est. qz ꝑs anterior ⁊ anterior sunt adunate in vno loco. Itē idem dicit qđ natura posuit loco manū / in q̄drupedib? pedes anteriores. pedes autē posteriores necessarij sunt vt portēt ꝑōdus aialiū. ⁊ h̄ fuit necessariū vt essent q̄tuor pedes in q̄drupedibus. Nā ad terrā totū eoz corp? naturalit̄ in suo ꝑōdere indinat. ⁊ etiā ad terrā mouet toto brutalī appetitū. Itē necesse fuit totū filamentū erigi vt possint habilioz ⁊ faali? motū ꝑgressivo ꝑgere ⁊ moueri. Ideo etiāz fuerūt pedes posteriores necessarij/ qz sicut dicit aristo. qđ ꝑs anterior omnū aialiū q̄drupedūz maior est ⁊ spaciosior pte posteriori. ⁊ iō vt faali? possent erigi ⁊ moueri posterior sicut ⁊ anterior/ pedes posteriores fuerūt necessarij. ecōuerso autē est de puer̄. s. qđ ꝑs anterior est ꝑōderosior inferiori. ⁊ ꝑp̄ h̄ incedūt pueri sup manus incuruati ⁊ vtunt manib? ꝑ pedib? in ꝑncipio. qz nō p̄nt eleuare corpa sua/ qm̄ ꝑs supior corpis maior ē inferiori. cū h̄ iuuenescat hō augmentat ꝑs inferior. ⁊ attenuat ꝑs supior. vñ paulatim suisuz erigit. Dispō autē q̄drupedū ē ecōuerso. qz ꝑs inferior ꝑmo ē valde maḡ. s. in iuuetute ꝑficiat ꝑs supior ⁊ eleuat. ⁊ ꝑp̄ h̄ erit eleuato caput ⁊ anterior ꝑt equoz multo maior qđ ꝑt posterior. Signū h̄? ē sicut ibidē d̄ qđ pull? eqm? pede posteriori tāgit caput suū s. qñ itrat etatē n̄ pōt fā (cere idem.

Item dicit Aristo. li. ij. q. pes sinister in aialis
 bus in pte anteriori nō est absolutus neq; ita
 leuis motus / sicut nec sinistra man⁹ in hoib⁹.
 pter q̄ in elephante. Item ibidē dī q̄ elephas
 in sedendo flectit pedes suos s̄ nō potest flecte
 re quatuor simul ppter pondus corpis. s̄ flectit
 pedes posteriores sicut hō. Itē ibidē dī q̄ vō /
 latile flectit pedes suos ad posten⁹. s̄ alas que
 sunt loco manū flectit ad anterus. Itē ibidē
 dī q̄ pes dext⁹ maioris ē motus generalit⁹ in a /
 nimalib⁹ q̄ sinister. 7 ideo aialia quedā abū /
 lant pmo mouēt pedē dext⁹ sicut leo 7 camel⁹
 7 arabicus. s. diomodanius. Aliqu⁹ tū quedam
 aialia mouēt pmo pedē sinistr⁹ sicut vulpes 7
 lupus que hūc pedes 7 tibias sinistre p⁹is pte
 hna longiores. 7 ideo sp̄ daudicat a dext⁹ a si
 nistris altius se erigendo 7 se ad dext⁹ depmē
 do. Est itaq; pes dexter maioris calor⁹ 7 mor⁹
 7 vigoris / generalit⁹ in animalibus q̄ sinister.
 (Et est signū ad hoc.) Galie. sup ap⁹boz. dicit
 si mulier i vtero fetū gerēs / iūctā 7 ppositā ppositā
 pedib⁹ / subito fuerit vō citata. si masculin⁹ habu
 erit in vtero pmo ad veniendū dext⁹ pedē ad
 mouebit. si vō feminā gustauerit / ecōuerso. Itē
 dī ab eodē li. ij. 7. iij. q. oē aial multoz digito
 rum in pedib⁹ / est multoz filioz 7 ecōuerso.
 Item idem li. ij. Pedes omniū q̄drupedū sūt
 ex osse 7 nervis 7 modica carne. silt⁹ 7 volatiliū
 7 bipedalū pter hoiez / cui⁹ pedes sūt subtus
 multe carnis. 7 h̄ ppter ossiū 7 nervoz multipli
 cium defensionē. Itē sūt aiantia vtentia pedē
 loco man⁹. vt sumia in q̄drupedib⁹. 7 pstitaais
 7 porphirio in volatilibus. nā pedū adiutorio
 se iuuat in abādo. Itē idem li. iij. Nullū ani
 mal hūis scissuras multas in pede / bz cornua
 7 tū omne aial hūis culmos in ore pminentes /
 bz yngulas pedū scissas. sicut aper. Idem. li.
 iij. Pedes in apib⁹ posteriores maiores sūt
 q̄ medij vel anteriores ppter ambulationez / 7
 vt cito eleuent a terra qñ voluerit auolare. Itē
 li. xvi. Omne aial q̄drupes hūis multas scissu
 ras in pedibus. vt leo / canis / lupus / vulpes /
 generāt filios cecos. De pede igit⁹ recollige. qm̄
 pes est in vltio aialis / ad eius pfectionē / lon
 gus / 7 planus / 7 pcanus ppter formationē / vō
 stigit⁹ impfessionē / dignit⁹ etiā distinctā / ppter sui for
 tiorē detentionē / osseus / 7 nervus / ppter me
 horē durationē / in aialib⁹ necessarijs eoz ad
 erectionē / 7 motionē / in sup ad eoz defensio
 nem. In volatilib⁹ scissi pedis 7 curui ynguis
 ad vicus acquisitionem. in volatilib⁹ clausi
 pedis / ad sui regimē in aquis 7 directionem.
 Et h̄ de pedis pprietatibus iā sufficiant.

Zanta pedis est extrema ps aialis a
 p planicie sic dicta. Planicies. n. in eo
 sic exigit / vt fortius terre imprimat vt
 dicit Aristo. Duriori cure vestit q̄ cetera ps cor
 poris / ne a spūis vel alijs obicibus patatur
 subito. ideo 7 animantū pedes yngulis 7 so
 leis muniunt. ne de facili calcando offendant
 plante etiā totus corpis mole 7 pondere op
 primunt. 7 ideo calceis 7 soleis indigent / ne le
 dant. vt dicit Aristo.

Alceus posterior ps pedis 7 inferior
 a calcando dicitur. qz eo tene vestigia
 imprimunt. vt dicit Aristo. Et est totū
 dus dispōe. vt dicit Aristo. 7 aliquantulū lon
 gus / rotundus / ne de facili ledat / oblongus /
 vt imprimat firmius. Solidus etiam fuit fa
 ctus / ne de facili pmeret. ex mollibus ligami
 nibus. cum cauilla colligatus est / vt forsum 7
 deorsum facilius moueret. vulnera sibi imp
 sa sunt difficilis curationis. tum / ppter pau
 ratem carnis. tum / ppter motus pnuationem.
 vt dicit Aristo. c. ij. li. i. p.

Itē de pprietatibus
 membroz pncipaluz
 7 officialiū. de psimili
 bus membr⁹ 7 eoz cō
 ditionib⁹ nūc est dicen
 dum. Primo de ossi
 bus. Nā ossa sūt toti⁹
 corpis solidamēta. vt

dicit Aristo. in ipis. n. psistit robur animalis.
 Sunt autē ossa ab vsto dicta. qz ab antiq̄s vte
 bant / vel vt alij putant / ab ore dicunt ossa. eo
 q̄ in ore pateant. nā vbiq; cure 7 caribus te
 cta celant / excepto solo ore in quo ossa dentuz
 demonstrant. compago ossa capit⁹ dicta sunt /
 eo q̄ sunt pcompacta nervis / velut glutino quodā
 adherant. verticule dicunt summe ossiū pres
 nodis grossioribus conglobate sic dicte / eo q̄
 ad flexionē membroz vertant. vt dicit Aristo.
 li. xi. Scdm Aristo. aut in li. ij. Os est durior 7
 siccior corpis aialis ps. 7 h̄ fuit necessarium.
 au⁹ qz ossa sūt corpis sūdāmēta / sup q̄ corpis
 ton⁹ fabrica ē sita. 7 iō oportuit ea esse firmo
 ra. aut qz ab ext⁹ rioribus defendūt interiora.
 Sūt autē ossa in corp⁹ multa / in spē diuersa / 7
 h̄ ppter maiorē corpis fortitudinē. l. ppter me
 uioris facultatē. Nā ppter cauēdā mīmā corpo
 ris passibilitatē tāta est int⁹ corpis mēbra colli
 gantia / qvno pacēte / oia ppaat. vñ natura
 fere oia duplicauit mēbra. vt si vñ pateret /
 alterium ppatet. 7 iō vbi oportuit / plura cō
 pegit ossa / in quantitate sunt ossa diuersa / qz
 in magnis mēbris sunt magno / in puis qua.

De partibus hūani corpo.

Item sunt in q̄litate diuersa / cū quedā sint lō
ga / q̄dā rotunda / quedā cōcaua / quedā solida
Solida sunt quedā pp̄t maiorē firmitatē. Lō
caua vō pp̄t maiorē motus leuitatē. Nā quia
magna erāt ⁊ mobilia / fecit ea natura cōcaua /
que duab⁹ de causis sunt medullis pleua / ne.
s. p̄cānit. ut frangerent / ⁊ vt inde nutrent. vñ
p̄ euaporationē medulle p̄ poros ossium / car
nes q̄ sūt ip̄s ossib⁹ viciniores / sunt ceteri dul
ciores. Sūt etiā ossa q̄busdam nervis iuuicēz
p̄strata / ne ex nimio motu ossium distūgerent
⁊ sibi iuuicē efficacius cōparent. In p̄ma autē
ossū p̄iunctione inest q̄dā viscosa humiditas
vt leuius mouerent. Sūt etiā in extremi
tātibus cartillagine vestita / ne ex nimia p̄fri
catione lederent. (huic⁹ p̄stan. li. ij. c. ij. Se
cundū aristo. li. xij. Ossa fuerūt creata pp̄t sa
lutez corp̄is mollis. qm̄ natura ē eis valde du
ra. In aiali vō carente ossib⁹ ē membz p̄ueni
ens ossibus / ⁊ cor̄ defectū supplens. sicut ari
sta in piscibus. Sicut. n. omnū venaz p̄ncipi
um est cor̄ vel epar sic sp̄ōdile docti omnū ossū
um p̄ncipiū est sup̄ q̄d fundant ⁊ radican⁹ oia
ossa sicut nauicū a sup̄ carinā suā. Natura ita
q̄ ossū est p̄tinua cū sp̄ōdili / qm̄ ossa sp̄ōdilia
sunt custodiētia tenentatē corp̄oz animalū. ⁊
ossa que vicinānt ventri / sunt pua / vt nō p̄bi
beant tumorē ventri pp̄t abum aialis. Item
idē. ossa masculoz fortiora sunt ossib⁹ femiaz
generalit̄ ⁊ duriora. ⁊ marine ossa leonis / q̄ p̄
pter sui duriciē ex se ignē mittūt / moze lapidis
si ad iuuicē collidant. ossa vō auiū sūt debilio
ra alijs ⁊ sūt piscū. Itē idem li. iij. Ossa absci
sa nō recreantur sicut nec cartillago. qz creatio
illius ē pp̄tinua creationi illoz / cū cornua ⁊
ungule aialū ⁊ auiū rostra p̄nt ad ignē molli
ficant ⁊ curuant. ossa nec incuruant / nec molli
ficant / nec hēcunt / s̄ p̄rundunt. Itē idē li. xij.
Aial hūis spinas loco ossū / ē pauci sanguinis
Itē oē aial hūis dētes in vtraq̄ mādibula / bz
ossa medullata / ⁊ ip̄oz medulla sitis ē pingue
dmi. Quedā tñ ossa sunt spissa ⁊ dura / vñ vi
dent esse sine medulla. vt ossa leonis ⁊ elephā
tis. qz medulla taliū aialū latēs est in por̄ ossū
um ⁊ occulta. Recollige igit̄ breuē ex p̄dic⁹. q̄
ossa sūt toti⁹ corp̄is fundameta / frigida / dura
⁊ sicca. ⁊ pp̄t dominū frigiditatē naturalit̄ sūt
alba / fortiora ⁊ frigida / ⁊ firma interi⁹ cōcaua /
medullis plena / ligament⁹ nervosis p̄iūcta / cō
tinuo se supportātia. Nā minora sup̄ maiora
radican⁹ / ⁊ maiora minorib⁹ miro nature arti
ficio cōapant. Sūt etiā cute ⁊ carne vestita q̄i
vtriusq̄ fulcimenta flexibilia nerui naturali iū
tura / a calore carnis ⁊ sanguis tempamētuz

recipientia. Sunt etiā ex se insensibilia / m̄ ve
bementē inferūt corpi lesionē qm̄ sūt p̄cussa vel
p̄fracta / ⁊ h̄ pp̄t nervoz vicinitatē quoz liga
ment⁹ sunt iuuicē p̄iūcta. Contigit autē ossa pa
ti ex eā extrinsece. sicut ex fractione / p̄cussione /
ablatione / ⁊ iuuicē / regressione ⁊ b̄mōi. Qm̄
q̄ ex eā intrinseca. ⁊ h̄ aliquoties ex materie su
nose. corosione. vt p̄z in erisipilam / id ē ignez
saq̄ p̄cētibus. Qm̄q̄ ex nimia humorū in iū
cturā ossūm aggravatione ⁊ repletionē. vt p̄z
in arthetiq̄. ⁊ qm̄q̄ ex medulle interioris coru
p̄tione. vt p̄z in leprosis. qm̄q̄ ex humorū me
dullaris p̄sumptione. vt accidit in ethiq̄ ⁊ con
sumptis. Dolor autē ossium tanto ē ḡuior / ⁊ pe
niculosior / q̄to in p̄fundioribus ossū cōcauita
tibus radicat. vñ ossa corrupta carne sibi p̄ri
mam paulatim corrumpūt ⁊ putrefactionem in
ducunt

Medulla (s̄m f̄sido.) est appellata co
m̄ q̄ madefaciat ossa. imigat. n. ⁊ p̄for
tat ossa / vt eoz temper q̄litate frigidā
Est autē medulla (s̄m p̄stan.) substantia lit̄ cali
dā ⁊ humida ⁊ ex purissimis partibus ⁊ vncuo
sis humoribus. nutritilibus in ossū cōcauita
tibus generata. vñ sua caliditate ossū temper
frigiditatē / ⁊ sua humiditate eoz siccationē ir
rigat / ⁊ sua substantia pp̄rietati s̄tutē aialis
numt ⁊ p̄seruat. Ad medulla. n. in s̄nētiā spiritū
recipit a cerebro ⁊ p̄cipue medulla ossium sp̄ō
diliū / que a p̄bifidā nucha appellat. ⁊ h̄ me
dulla medianibus q̄busdā nervis substantiā
⁊ motū membris sub collo positū administrat.
vt di. p̄stan. li. ij. c. x. Ad medulle etiā (s̄m f̄si.)
sua subtilitate ⁊ liquida vncuositate p̄ ossa e
uaporant / ⁊ liquorē tenuē defudant. q̄ liquor
a calore venereo resolut⁹ / in renib⁹ aialium a
moris ⁊ voluptatē generat inceptū. vñ. s̄. d̄ re
nibus. vñ ⁊ animalia hūc ossa medulla plena
in libidine sūt prona. vt di. varro. que h̄o hūc
ossa solida ⁊ medullis vacua / rarus in venerē
p̄mouet. vt p̄z in elephante. Ad medulla. n. (vt
dicit varro.) naturā lune imitat. nā crescētē lu
na crescit / ⁊ decrescētē decrescit. vñ p̄ occulta
quedā respiracula vim lune sentit. s̄m. n. muta
tionem immorat in sua substantia vel auget. h̄
est videre in aialibus ⁊ etiā in arborib⁹ quaz
humor medullaris sup̄abūdat in plenilunio.
⁊ in nouilunio depauperat / vñ tunc arbores in
serere nō ē bonū. qz fruct⁹ efficiunt vermiculosi
⁊ de facili p̄putrescunt. ⁊ h̄ forte accidit pp̄t su
pfluā humiditatē / quā surculus tūc inserit / cō
cipit in medullā / cuius sup̄fluū nō p̄ōt regi / ⁊
digeni a natura. vñ talis humor s̄rāmissus ad
fruct⁹ ē cā h̄ miculatōis / ⁊ ceteri putrefactōis.

Item dicit aristo. li. xij. animaliu. q̄ aial bñs deutes in vtrac̄q̄ mādibula /bz medullā sitem p̄nguedini. 7 q̄dam aialia non hñt multum d̄ medulla /sicut leo qui bz ossa dura 7 sp̄ssa. in q̄bus pap̄ est de medulla. 7 ideo fingit q̄ oio medullā nō habeat 7c. Ad medulla bz dyaf. medicinalis est valde 7 p̄cipue volatiliū 7 aialiū siluestz. nā labioz sanat excoriationes 7 eozū vlcera p̄glutinat 7 cassuras. aurū dolorē miti gat glandium duriciē emollit. pedū vesicas sanat. dolorē gutturis miti gat. 7 māmilla. p̄bificis 7 etbicus est singulare remediū. n̄tutē. n. resumptiuam bz /vnde 7 humorē depedituz in membris restaurat.

Artillago est ossiū tenentudo 7 dicitur est cartillago /eo q̄ leui caret dolore / dū plecat. vt dicit Isido. vt p̄z in aurbus /7 n̄nibus 7 costaz extremitatib⁹. Naz cartillaginosa duriora sunt carne /s̄ ossib⁹ molliora. fecit aut̄ natura talia loca talis dispōis. ne forte rumpereñt cum plicareñt. vt di. p̄stan. li. ij. c. ix. Desit aut̄ cartillago extremitates ossium /ne in suis iunctur̄ ex nimia p̄fricatione. exasperent / 7 vt facilius ossa cū carnib⁹ iunge rent. Dicit aut̄ aristo. li. xij. q̄ cartillago p̄cisa nō recrescat. q̄ eius creatio creationis ossis ē si milis. nec bz cartilago sensū aliquē ex se /s̄ tm̄ modo nervus sibi p̄iunctus eā est sensus 7 motus q̄ s̄nt vel mouet. vt di. p̄stan. In medio aut̄ cordis aialis est os cartillaginosuz in sua latitudine positū / 7 s̄ sedes cordis est appellatum. vt di. p̄stan. li. iij. c. xx.

Nervi sūt corpis ptes q̄s greci nemos vocant /eo q̄ artuum p̄iunctiones his fortius cohercāt. maximam. n. n̄tutez facere nervos certissimū ē. q̄ q̄ro fuerint dēstio res / tanto p̄pensius augēt firmitatē. vt di. Isidorus. Scdm̄ p̄stan. aut̄ nemi fuerūt necessarij vt sensum 7 motū deferrent mēbris p̄cipue ossibus 7 cartilaginibus / 7 h̄mōi que ex se sensū non hñt / neq̄ motū. oim̄ aut̄ nervoz p̄cipuz fundamentū est cerebro. q̄ volūtarij motus 7 sensuū est p̄ncipiū. Dēs aut̄ nervi aut̄ de cerebro p̄cedūt / aut̄ de medulla cerebri / id est de medullis spondiliū. tale mediū fuit necessariū ne si immediate oēs a cerebro p̄cederēt 7 rumpendo lesionē manerēt p̄pter nimia vie longitudinē a p̄ncipio sensus in actu sc̄iendi 7 ī potentia vegetādi tanq̄ potētia nō b̄rēt. Nervi ḡ a cerebro p̄cedētes sunt molliores. De nu cha aut̄. i. de medulla spinali. s̄. p̄cedētes sunt duriores. s̄ exētes a proza cerebri sūt molli /

simi. q̄ sensū portāt alijs. Nā mollicies cito mutat̄ in tra sensibilitates. p̄cedētes nō a puppi sunt duri / vt motū possint pati. q̄ mollia ve loca motu cito rumpunt. Nervoz aut̄ a cerebro exeuntū s̄c̄ sūt paria. quoz p̄mū par p̄gredit̄ ad oculos / 7 alia organa sensuū vt eis deferāt sensū 7 motū. bi alijs nervis p̄cauiores / 7 molliores / 7 maiores sunt / 7 ideo maḡ p̄caui vt ā plioz sp̄s. p̄ eō sensibus administrē. Sunt maiores / ne eoz p̄cauitate eoz substātia rumpatur / 7 vt maior q̄ntitas spiritūū in eis iderēt. fuerūt 7 molles / vt in eis sensus veloci 7 expeditius p̄ficerēt. bi nervi in egressione a cerebro sunt molles 7 leues. s̄ quāro plus elōgātur / tāto duriores efficiunt̄. Scdm̄ par nervoz incipit a posteriori pre p̄ozum nervoz. 7 illud par erit p̄ quoddā foramē vianū p̄cauitati oculoz. 7 oculis motū tribuit. Tertiu par incipit retro post scdm̄. 7 p̄ sedē capiti erit a puppi cerebri in quoz nervos p̄culares se diuidit / 7 p̄ diuersa loca reticulariter se diffundit. Quartū par p̄mo pari p̄iungit̄ / s̄ ab eo diuisum post matrem piā disp̄git vt p̄ ip̄m sibi tactus p̄beat. Quintū nō pari egressione sua in duos diuidit̄ nervos quoz vnus auricularum foramina intrat. 7 ibi se dilatās audituz auribus admistrat. Alius ad maxillas p̄ tympana se diffundēs / mēbroz collateralū adiuuat actiones. Sextū nō para a puppi v̄i extitit. 7 ab vnoquoq̄ hoz trium itez extitit / 7 ad motum sensū p̄ficiendum inferius 7 superius vni formis se diffundit. Et adhuc p̄ter ista paria exiit a puppi par vnū / 7 ex isto nu cha ortū sumit. s̄ in lacertos lingue 7 guttur̄ se diffundit. Et eis motū 7 sensum tribuit. P̄ter nervos iā dictos oēs ali j nervi corpis a cerebro quidē egrediunt̄. s̄ nu cha / id est medulla sp̄o dilū mediāte. In vniuerso nō dicunt̄ esse duo nervoz paria. 7. xxx. 7 vnum tm̄ impar. 7 bi oēs multiplex defendunt̄ 7 p̄catenationib⁹ corpis 7 membroz miro nature artificio vndiq̄ diuidunt̄. (huc usq̄ p̄stan. in panteg. li. ij. r.) s̄m aristo. li. iij. in locis ossium 7 multitudo nervoz 7 nervus naturaliter in longum funditur vel finditur 7 non in latum. 7 ip̄e extenditur extensione multa 7 in circuitu nervi est humiditas viscosa conseruans nervum. 7 omne animal habēs sanguinem / habet nervum 7 nervus p̄catus non recrescit / nec 7 diuisus reconiungitur sicut vena / que scilicet in cascā de facili reintegratur. Dicit etiam idem libro de amonono q̄ maxima vitus animalium est in nervis 7 maxime in tauro q̄ q̄ro senioz / tāto durioz 7 fortioz 7 duroz ei⁹ nervus est v̄i extendit̄. sicut corda.

De partibus hūani corpo.

Recollige igit̃ ex p̃dict̃ q̃ n̄uuis a cerebro p̄n
cipium sumit. ⁊ ab eo sensum ⁊ motū recipiēs
alijs sensum tribuit / pres corpori diuisas col
ligit ⁊ annectit in suo exitu mollē / s̄ in fine du
rum se oīdit. in sua p̄cavitare sp̄m recipit ⁊ cu
stodit sua flexibilitate / ossa flexibilia flectit. di
uersas passiones in se recipit. vt dicit̃ p̄stan. s̄.
in fationē puncturā / p̄ctationē / relaxationē / opi
lationem. vt p̄z in panteg. li. iij. c. viij. li. xi.

Vene sunt dicte. eo q̃ sunt vie natant̃
sanguis atq̃ n̄iū p̄ totū corpus diuisi
q̃bus vniuersa mēbra rigant̃ ⁊ nutri
untur. vt dicit̃ p̄sido. Incipiūt aut̃ vene s̄m cō
stan. ab epate sicut arterie a corde ⁊ n̄eni a ce
rebro. ⁊ fuerunt vene necessaria sicut vasa san
guinis vt sanguinē ab epate ad mēbra corpis
numēda deferret̃. Sūt aut̃ vene necessario na
ture tenerioris atq̃ mollior̃ q̃ n̄eui. ideo vt e
patis nature vicine vntarent aliq̃tulā sangui
nem ad se venientē. Sūt aut̃ vene oēs ex vni
ca tunica facte / nō ex duab̃. sicut arterie. nā ar
tere sp̄m recipiūt ⁊ custodiūt. vene igit̃ exeu
tes ab epate / ab ip̄o velut a m̄re nutrimentum
sanguis suggūt ⁊ s̄m vniūscuiusq̃ mēbri eri
gentiaz ip̄m distribuūt. ⁊ s̄ miro quodā natu
re ingenio v̄n̄ p̄ singulas pres corpis se diffū
dunt. ⁊ miro quodā nature igenio sibi mutuo
subseruiūt. Int̃ alias aut̃ patētēs ⁊ occultas ē
vena que etiā vocat̃ arteria / que nature fuit ne
cessaria. vt calorē naturalē a corde. ad oīa alia
membra deferret̃. Sūt aut̃ be arterie ex duab̃
tuniq̃ vel pelliculis p̄posite ⁊ sunt in forma si
miles / s̄ in substantia dissimiles. ear̃ interiora
sunt villosa / quaz̃ substātia est dura. ⁊ multo
grossior̃ q̃ sint exteriora. extrinsecus aut̃ sūt vil
lose p̄ longitudinē / quaz̃ substantia ē dura p̄
pter necessitatem motus. s̄. dilationis ⁊ p̄stri
ctionis. Nam dilando se motū a corde reci
pit ⁊ hoc per villos longitudinis. Constringe
do autem se fumosam supfluitatē expellit. q̃d
fit panniculus in latitudine villosis / in q̃bus
retinet̃ spiritus qui a corde trahit̃. vnde durio
res sunt exteris omnibus alijs venis. q̃d fuit ne
cessariū ne forte rumpent̃. De aut̃ vene a cor
de incipiūt sinistra p̄cavitare. ex hac. n. p̄re di
cunt̃ due pulsatiue / quaz̃ vna interior p̄nācia
luz̃ h̄z mollē. ⁊ s̄ vena pulsatis vocat̃ que ne
cessaria fuit vt multā q̃ritatē sanguis ⁊ spirit̃
pulmoni deferret̃ ⁊ aerē acciper̃ quē admisce
ret sanguini ⁊ ei⁹ feruorē temperet. s̄ vena pul
monē intrat. ⁊ ibi multiformit̃ diuidit̃. Altera
arteria ē pore maior / quā aristo. bonē vocat̃.
ista a corde ascendēdo in duas pres diuidit̃.

Nā vna tendit sursum / deferēs sanguinē depu
ratū ⁊ sp̄m vitalem ad cerebr̃ / vt inde spiritus
aialis generet̃ / nutriet̃ ⁊ p̄seruet̃. Altera s̄o de
scendit inferius ⁊ s̄ dextrorsum ⁊ sinistrorsum
antorsū ⁊ retorsū multiplicat̃ diuidit̃ (huicq̃
p̄stan. li. iij. c. xij.) Recollige igit̃ q̃ vena est ve
biculū sanguinis custodia vite aialis. Quoz̃
humores sanguineos in se p̄niet̃ deputatos
q̃bus siugule pres corpis nutriunt̃. In sup̃ ve
na est p̄caua / vt facili⁹ sanguinē recipiat ⁊ s̄m
nature indigentā / vena ad venā sanguinē re
ducit ⁊ transfundat. Vena etiā sanitat̃ ⁊ infir
mitatis est nuncia. nā p̄ arteriaz pullū ⁊ vena
rum dispōez de debilitat̃ cordis siue fortitudi
ne a medico iudicat̃. Vena aut̃ si corrupta fue
rit / corrupti sanguinis p̄tentia / totū⁹ corporis
est corruptiua. vt p̄z in leprosis quoz̃ sanguis
est corruptissimus in venis / a q̃bus mēbra nu
trimentū suggendo insanabilē p̄bunt corrup
tionem vel infirmitatē. Vena etiā in brachio
ledit̃ / p̄bit̃ ⁊ aperit̃. vt eius lesione totius cor
pori infirmitas subleuet̃. Vene etiā nimis an
guste / carne vel pinguedie nimis p̄sse / minus
h̄nt de sanguine ⁊ sp̄m q̃ alie. ⁊ ideo in ear̃ sub
stantijs calor naturalis deficit̃ ⁊ vitalis sp̄s
imorat̃. v̄n̄ ⁊ talia aialia nimis viuūt. vt dicit̃
p̄stan. li. ii. c. xvij. Aristo. dicit̃ li. ij. Vena (in q̃t̃
si fuerit insāsa vel absāsa / crescit ⁊ recōiungit̃.
q̃d nō facit n̄uuis. Int̃ idē li. vi. Quales sūt
vene sub lingua aialis / talis sunt in colore fe
tus ei⁹. v̄n̄ dicit̃ q̃ oues h̄ntes sub lingua ve
nas albas / h̄nt fetus albos ⁊ ecōuerso. Que
re supra de pprietatibus lingue.

Caro aut̃ s̄m remigiū a carie est dicta /
id est putredine. Est. n. caro. (vt dicit̃
Grego.) Multū alterabilis ⁊ p̄p̄is
de facili putribilis. ⁊ cū caro multiplex sit vt di
cit̃ Grego. qz̃ alia est caro piscū / alia volatiliū
vel volucz̃ / alia serpentum / in s̄ hūana caro /
obtinēt p̄uilegiū. qz̃ caro humana forme no
bilissime. id est rōnali aīe est p̄iucta. ideoq̃ su
p̄ omnia mirabilissimū ē / in nouissimo t̄pe ca
ro hoīs caro dei est effecta qm̄ s̄bum caro factū
est ⁊ habitauit in nobis. qm̄ caro que erat ex e
ditione infirma / ex assumptōe a s̄bo suprema
omniū est effecta. vt dicit̃ grego. Est aut̃ caro
(s̄m p̄stan.) naturalit̃ calida ⁊ humidā calor̃
naturalis fomentū / ossiūz̃ / n̄uoz̃ ⁊ lacertoz̃
coopimentū / eorum defensio ⁊ frigiditatē eoz̃
temperamentū / cui⁹ tres sunt sp̄es. Quedā. n.
ps̄ musculis n̄uuis s̄ne cordi est admixta ⁊ di
citur lacertus. Alia pars carnis est inter
durum ⁊ molle temperata. Et cartilago.

Tertia ps est in glandosa. Sola caro marie est in dorso et in gingiuis. caro aut que i coraz iacet pre exteriori ossium sup ea quiescentiu e. q̄i calcitra et necessariu fulcimentu. Caro ho dor si ta interior q̄ exterior fuit necessaria duabus de causis. Na medulla spodiulu. s. nucha cale facit et p̄cauitate in ossa replet et custodit ner uos/ne ascendentes et descendentes p̄t vie lon giudine distrupant. q̄ aeris intemperie et extri secam lesionem dorssi maxima defensio e. La ro ho in dentes eoz seruat radices/nutrients eos vt sint stabiles. Caro aut glandulosa e tri plex. quedā ho humectat. vt caro mamillaz et glades sub lingua que generat saliuā/ne eos et lingua et maxilla siccitate nimia a motu in tus retardent. Alia ho ps nodosa et glandulo sa loca replet vacua venaz et neruoz fouet lo ca et eoz recipit supflua que resudat. Tertia ve ro circūdat stomachu et intestina cui admiscet neruoz et arteriaz quedam reticula motu sen suum interiorib⁹ deportantia. nec illoz via fuit serua nisi eis esset subtracta h caro glandulo sa vt nerui et arterie sup ea suauius q̄sceret. et vt si qd eis durz forte occurreret/molle locu ad que resurgerent/inueniret (buculq̄ p̄stan. li. ij. c. xiiij.) Caro ho in macie et pinguedine tepa ta laudabilis est et sana. p̄cipue q̄ corrupto sanguini no est inmixta vel ab eodē ḡnata vt numta. qz talis caro est p̄ncipiū corruptionis sicut di. aristo. li. iij. et p̄stan. li. xi. c. xvij. Dicit et tiam aristo. li. iij. qz caro nimis abundas i pe die spūs opationes. et ideo creatio capis non fuit ex multa carne vt esset melior sensus et in tellectus p̄fectionis. Itē idem li. i. Qñ locus circa oculos est multe carnis/malicia designat dispōis et astutia. et malicia p̄suetudis et male formationis/id est defectū informatiue p̄ntis vñ si fuerit caro vel massa carnea multa nimis et p̄ntis informatiua debilis/mōstruosas ḡnat in corpe passiones. (sicut dicit idē li. xvi.) et po nit exemplū de muliere q̄ credidit se p̄cepisse. fructū siue fetū et tādē pepit fructū horridum carnis/que a mediq̄ niola nūcupat et. ps etiā corpi carnosu tenera est et mollis et iō impa tiens est labori. vñ dī li. ij. qz pedes cameli sūt multe carnis sicut pedes vrsi. q̄ p̄p̄t sunt ca melo solulares de corio fortes q̄ debēt labo rare vt auferat abieis dolor. Nec etiā caro est (sicut dicit idē li. xij.) Primum instm̄ sensus nec memib⁹ pueniens carni s̄ neruus q̄ est organū sensus intra carne. et ideo caro mortua vel p̄ci sa ubi sentit. qz ex se non h̄ p̄ncipiū sensus s̄ ex neruo. quo corrupto vel ex toto opilato /sic insensibilis ipa caro. vt p̄z in palatū mēbris

Omnes aut aues cum rostri et acuti unguis velant carne. sicut et fere et eaz p̄da est caro. p̄t necessitatem vitæ. vt dī li. xiiij. Aues autē p̄de que sunt pauce carnis/sunt aiose et bonivola tus et acuti visus/sicut ibidem dī. Aues autē multe pinguedinis/sunt tardiorū morū et vola tus et pinguiorū et carnosiorū sunt in biene quā in estate. tum/qz pou tunc claudunt et bu mores clausi in pinguedine et carne p̄densant tū etiā rōne q̄ctis/qz de loco ad locū min⁹ so lito tunc mouent. sicut dicit Isaac in dietis.

Inguedo est res humida sup pellicia las et loca neruosa collocata. vt dicit p̄stan. Sanguis. n. subtilis et vncuo sus pinguedine no aggregat in locū calidis et sibi penetrabilibus. s̄ cū puenit ad loca natu raliter frigidā sibi tandē congelat et in pingue dine p̄uertit. qd fecit natura ex necessitate mag na. vt. s. nerui et pellicule naturalit̄ sicce p̄gue dinis humiditate temporent et diffialius ca su aliquo rumpent. et vt ex calore intduso et p̄ guedine interiora ab exteriori frigiditate aeris p̄hiberent. vt dicit p̄stan. li. ij. c. xiiij. et aristo. li. ij. Pinguedo ex sanguine indigesto in corpi bus aialiu generat et maxime p̄p̄t p̄ntatem motus. et p̄romagi augmentat pinguedo/tan tomagi diuiniuitur sanguis. vñ in hominibus valde crassis est sanguis pauce. Item li. xij. motus dissoluit pinguedine sicut et calor. vñ in omnibus aialibus renunculus dexter minor est pinguedinis q̄ sinister et est altior. qz in dex tera p̄t calor naturalis fortior est q̄ in sinistra et maior est motus. pinguiā ho corpa s̄m p̄stā. et nimia adipe repleta/pessima sūt et pessimis morbis appropriata. qz naturalis calor in hu ius modi corpi bus sepius suffocat et via spiri tuum opilatione pinguedis includit et ad re gimen neruoz et arteriaz spirituu influentia de uegat. (et dicit ibidem) qz oia corpa pinguiā p p̄t bumoz supflua abundantia in eis aduna tam. pl̄torem inaurit infirmitatē/acarā tar diorem. nā pondere pinguedis p̄ssa/ad nullū se mouēt ereraciū vt calor naturalis auget et sic pinguedo p̄gelata dissoluit. vñ et calor na turalis deficit et mōis subitanea seq̄t nisi for san citius succurat. vt dī. p̄stan. li. xi. c. xvij.

Recollige igit qz pinguedo vncuositate sua e ignis nutritiua. sua aerea leuita te rei sufficiez petitiua/neruoz et vncuoz mitigatiua/defesiua et relaxatiua. pell siue corpi remollitiua/pozoz i fenoz opilatiua/caloz vital̄ p̄seruatiua/vacuita tis et p̄cauitat̄ corpi repletiua et rugarū cutis extensiua. vcharum et arteriarum corpotū com pressiuā/ actionum anime sensus. s. et rōis im

De partibus hūani corpo.

pediua. ꝑlementi gūationis aialiu tardati
ua. Dī etiā in āpborisimis q̄ mulier nimis pin
guis nō ꝑcipit/si nō marcescit/nec mix/q̄ cu
ribus viam matricis interdu dit. Est etiam
pinguedo bumectatiua. de facili enim non sic
catur. Q̄ dicit Aristoteles libro. iij. q̄ brodiū
aialis abundāns in pinguedine/nō coagulat
sicut equi ꝛ porci. Item oē aial hūs pinguedi
nem nō separā a carne est pauce pinguedis in
ventre. ꝛ cū ventres cūꝛ pue pinguedinis/ca
ro erit multe pinguedinis. Item idē qd̄ ē ppe
pupillā oculi in oibus aialibus est multi septi
ꝑuis oculinus sit durus ꝛ oē aial multi septi est
pauca feminis sit firmas /siue femina ꝛ uoir
bz septū. Animal hūs dētes in vtraq̄ mādibula.
(vt dī ibidē) mor aut̄ qū a corpe cūbitur in
aere frigido coagulat. Est aut̄ fm̄ substantiaz
pinguedo adeps ꝛ anima. Sed vt dī. Fido.
Aruma est pinguedo adherens cuti. Adeps ē
pinguedo intestina obuoluēs ꝛ mēbra interi
custodiēs. Zirbus vocat̄ pellicula cui adberz
pinguedo illa/q̄ a multis aluta dī. De his dī
ꝛ sus. Inus adeps /anima foris /pinguedo
sit ybiuis. i. communē pinguedo de oibus dī.

Uis est ꝑma ps in superficie corpori
c animalis. ꝛ sic vocata fm̄ Ffid. eo
q̄ corpi supposita in infusione patiat̄
curin. n. grece infusio dī latine. Dī etiā pellis /
eo q̄ exterioris repellit a corpe iniurias vēros
ꝛ pluuias. soliq̄ ꝑferat molestias ꝛ ardores
pelle. n. abstracta mor coriū dī. coriū aut̄ dimi
nutiue caro dī eo q̄ caro corio tegat̄. vt dicit
Ffido. Est igit̄ cut̄ exterior corporis supreficiēs /
carnē ꝛ ossa circūplectēs ꝛ oīa interiora minu
ens atq̄ tegēs. ꝛ fm̄ variā membror̄ necessita
tem nunc se ꝑbens. nunc se extrēdens. Est etiaz
ꝑ interiorz defensione varijs aeris passiomb̄
se exponēs. hz cutis naturalē tenuitatē vt dicit
ꝛ stan. ne corpus nimis occupet. hz ꝛ solidita
tem /vt facilius qd̄ interius ē ꝑineat. ꝛ exten
ori lesioni obuiet ꝛ resistat. Est aut̄ cut̄ mollior
in hoibus q̄ in alijs aialibus /ꝛ h̄ ꝑꝑ boni
tatem tac̄. Si. n. dura foret ꝛ spissa sicut teste
conchilium /nihil sentiret. si pilosa sicut aq̄no
rum piloz massa sensuz tac̄ attenuaret. vnde
in volis manuū subtilior ē substantiālē cut̄ sup
ficiēs q̄ in alijs ptib̄ corporis vt citiꝛ ad tactuz
imutare. Est autē cut̄ tota porosa /ꝛ ꝑꝑue cut̄
capins /ꝑꝑ necessariā fumose supfluitatis ex
pulsionē. Per calorem. n. pori aperiunt̄ / ꝛ ea
que mē cutem ꝛ carnē sunt supflua /ꝛ vapores
ꝛ sudores expurgant̄. Cutis etiā hoīs non in
oibus mēbris est eq̄lis. Nā cutis faciei alijs
tenuior ꝛ subtilior. ꝛ h̄ ꝑꝑter sensus ꝑfectoz

ꝛ decoris oñsionem. Si. n. fieret nimis grossa
rubori sanguis puia nō esset. Si nimis spissa
opationi sensuū que viget in facie/nō ꝑuenitꝛ
Sic aut̄ diungit̄ cut̄ cū supposit̄ q̄ de facili ex
coriari nō pōt ꝛ potissime in volis manuū ꝛ
plantis pedū /in quib̄ adheret. neruis cordis
ꝛ lacertis. vt dicit ꝛ stan. Dicit aut̄ aristo. li. iij.
q̄ fm̄ colorem corij variant̄ colores vnguūm
ꝛ soleaz ꝛ piloz in animalibus. qz si nigra fu
erit cutis /ꝛ ꝑꝑ dicta erit nigra. ꝛ si alba /alba. ꝛ
oē animal habens sanguinē hz corium. ꝛ cori
um abscisum caret sensu. ꝛ habet h̄ ꝑꝑriuz co
rium q̄ cum fuerit in aliquo loco carente carne
non recrescit abscisum nec ꝛ solidat. vt patet in
ꝑꝑucio ꝛ in extremis palpebrar̄. Item li. xix.
Cutis in quibusdam aialibus ē rara /in q̄bus
dam spissa fm̄ dominium humor̄ grossi /ꝛ lre
nuis. vñ ꝛ pili grossi generant̄ ex cute grossa. ꝛ
tenuēs ex tenui. Itē in senectute cutis grossescit
ꝛ indurescit. ꝑbitur ꝛ corrugat̄ apud senectu
tem ꝑꝑ defectum caloris ꝛ ꝛsumptionē hūor̄
naturalis /ꝛ tunc imutat̄ species. Partē autē
cutis sicut ꝛ alia membra qūq̄ ex causa extrin
seca sicut ex vulnere discontinuationē. ex calo
re /solis exustionem. ex frigore pallore /vel liuo
rem /seu qualēcūq̄ discolorationē. qūq̄ ex cā
imminseca. sicut ex ꝛsumptionē humiditat̄ sub
stannalis corrugationē. vt in senib̄. qūz ex hu
mor̄ infectione. vt in morꝑheam ꝛ lepraꝛ pati
entibus. nā natura materiā infectā expellit ab
interioribus vsq̄ ad cutē /que sub cute manēs
ipaz immutat ꝛ supinducit infectionē aliquā.
qūq̄ squamositatē /qūz pruriginē /ꝛ ipetiginē
qūq̄ cutis excoziationē /ꝛ multiplicē aliā passi
onem. Pelles aut̄ aialiu infinitis visib̄ hoim
accōmodant̄. vt vestiture /annature /scripture /
caligature ꝛ hūmōi /que longū esset enarrare. ꝛ
vix inuenit̄ aliq̄ animal cuiꝛ pellicula alicui
vsui hoim nō sit apta. h̄ ꝛ dicta iā sufficiat.

Plus de pelle de q̄ exit ē dictus vt dī.
p Ffi. Nasunt̄ aut̄ pili ex fumo calido
ꝛ sicco. vt dī. ꝛ stan. Subalitas. n. fu
ni dū egredit̄ ꝛ poros /exteriori aere exsiccat̄ ꝛ
dū mollicies exterioris sumi exit /aer exunt̄ ꝛ
nō se diuidentē exsiccat /ꝛ in naturā pili ꝑuer
tit. Sūt aut̄ pili iuuamentū corporis /ꝛ ꝛ orna
mentum. vt dī. ꝛ stan. li. ij. ꝛ vl. Dicit aut̄ aristo.
li. iij. q̄ pili nō crescit /ni si in corpib̄ aialium
gūantū aialia. Variant̄ aut̄ pili fm̄ varietatē
corij aialis in quo crescant. vt dī li. xix. Nā aia
lia grosse cut̄ /grossū h̄nt pilū. ꝛ h̄ accidit ꝑꝑ
multitudine trestri ꝛ ꝛiaz siue poroz ampli
tudine. ꝛ cū cūctis fuerit ꝛtinua ꝛ spissa erit pi
li multū tenuēs ꝛ subtiles ꝑꝑ stricuras ꝛ ꝛiaz

z qñ humor fumofus qui est in cute fuerit ve/
locis siccitatis / nō erūt pili magui neq; longi
z cū fuerit grossus z pinguis erūt ecōtrario .z
ppter hoc elongant capitū pili hoīs valde. qz
ille humor pinguis est. nec de facili desiccat. z
ideo habitātes in regione humida / humidam
hūtes pplexionem. leues hūt pilos z molles si
cut illi qui morant in frācia / z ecōuerso duos
habent z crispōs pilos q̄ calidā z siccā inha/
bitant regionē / p̄sertim si p̄similē habuerit cō/
plexionem. Nā ex calore corrugant z obuol/
nuntur. sicut ibidem dī. z efficiunt pili crispī in
nascendo de cute. quia p̄ duas vias p̄nas egre/
diunt. ps. n. terrestris fumī z calidī z sicci egre/
diuntis mouet inferi. ps aut calidī mouet sit/
perus. z sic inuoluunt pili z efficiunt crispī. z
qñ senescūt aialia hūtia pilos / indurescūt tūc
pili plusq̄ prius. sicut indurant plume aialiu.
z hoc ppter paucitatē humoris. Item ibidem
dī cū castrat hō / non crescunt in eo vltius pi/
li. z hoc ppter paucitatē humorī z ppter calo/
ris z humoris in mēbris p̄ncipalibus dimini/
tionem. Itē pili qñq; diuersificant ex cā extrin/
seca. Nā vt dī ibidem. xix. Aque calide faciunt
pilos albos. nigros aut frigide. z cā illi? ē. qz
in aquis calidis est spūs plusq̄ in frigidis. et
ideo cū aer calefacit / ex eo effiat albedo. sicut i
spuma p̄tingit videre. Ista aut mutatio accidē
taliter puenit in pilis sicut in capillis / sed nō
sp̄ ex aque frigide vel calide alteratione.

Apilli dicunt q̄i capitis pili. (vt dicit
Isti.) ad B̄ faci / vt decorē p̄sent / z ce/
rebriū aduersus frigus muniāt z de/
fendāt. Capillatura aut incasio cesaries dī a ce/
dendo. viz. n. tondēi decet z non mulierem.
Come aut sunt capilli nō scissi. z ē grec̄ sermo
nā comā tondere dī. crines aut p̄pue mulierū
sunt. z dicunt crines eo q̄ vitis discriminent
z diuidunt. vñ z discriminalia dicunt vitte / q̄
bus capilli diuisi recolligunt. (bucuscq; Isti.)
Scdm̄ p̄stan. aut capillus ex fumo grosso z ca/
lido nascit / q̄ ex calidis igneis z intensiuis hu/
mibus p̄ poros capitū egredit / z ab aere ex/
trinseco desiccat. z sic in substantiā capilli con/
uertit h̄ hūore descende / crescit capilli vtpore
ab ip̄o generati z nutriti. Dui? fumi materiaz
q̄ pdiderit / capillos perdit z amittit. p̄ q̄litate
igit fumi erūt capilli. qz si fum? niger / z capil/
li nigri. z si multus fuerit fum? / multi erunt ca/
pilli / z si pau? / pauci / q̄ fum? si oīo defuerit /
pereūt penitus z capilli / z sic hō calu? tūc vl/
terius capilli nō p̄t recrescere vltē? nō sub/
ueniūt medicāe. Si aut fum? talis nō deficit
z illū ponus alius h̄o?z inficit aut ipedit / cal

uicies nō est pprie / s̄ infirmitas q̄dā sp̄alis q̄
allopica a medicū nūcupat / ex q̄ infirmitate cor/
rupto capilloz nutrimento cadūt capilli z nu/
data pte capitis / anterior capitū sup̄ficies def/
patur. tales. n. more vulpiū qui ex calefactōne
imoderata paciunt piloz casū casualē pilozuz
fluxū paciuntur. alopes. n. grece / vulpes dī
latine. Alias aut capilloz passiones z cās q̄re
j. in tractatu de infirmitate / de cān / z vitis ca/
pilloz. De canicie etiā z cā eius q̄re ibidē. q̄re
etiā. s̄. in tractatu de capite vbi capilloz mae/
nes dispōez / naturas / z diuersitates / z p̄plex/
iones fm̄ gali. baly. z hipo. tñ de canicie h̄ nō
q̄ fm̄ p̄stan. z alios auctores canicies h̄ acci/
dit ex hūorū nutrimentalē capilloz nūtia infra/
gidatione. Nā dominiū flegmatū frigidū z hūi/
dū est canicie generatū. ex fumo. n. albo z fri/
gido / albi efficiunt tā pili q̄ capilli. Capilli
aut tympoz fm̄ arist. citius canescūt q̄ aliq̄ cr/
nes. z h̄ ppter humorū paucitatē z ossiū ibi ex/
istentiū p̄dūantē frigiditatē. Canicies igit vite
z etatē designat maturitatē z crinēoz libidō
z vitioz pueriliū mortificatōez / vite p̄ntē z fu/
ture instantē necessariā nouitatē. Caluicies ē p̄/
uatio capilloz siue amissio ex defectu fumi hu/
midi interiori pte capitū puenies. vt dī. p̄stan.
ffit aut aliqñ ppter abstinentiā cibi z defectū
fumi humidū / q̄ est materia capilloz. fm̄ arist.
eni li. iij. capilli in frequentē cocuntib? fluunt z
paulatī caluiciē inducūt. z si aū iuuenturē flux/
erunt / itēz oriunt post iuuenturē hō fluētes / ite/
rū non crescūt. Desluūt aut z deficiūt in pte an/
teriori capitū. z tunc talis fluxus capilloz dī p̄/
pue caluicies. z solet accidere vel p̄p̄ uimiaz
cutis raritatē. z p̄p̄ humorū paucitatē. ab occi/
pue nō recedunt neq; caluescūt p̄p̄ cutis sp̄is/
situdinē / z poroz densitatē. z hūoris ibi crinē
viscositatē / ex quo capilli hūt vegetari. vt dī.
galie. sup̄ ampho. vñ ibidem dī. Pueri z mu/
lieres nō caluescūt p̄p̄ abundantia hūiditatē
i capitū eoz. s̄ nec castrati. z h̄ p̄p̄ altatō
nem sue pplexionis / z dūantē frigiditatē q̄lita/
tem / q̄ poros cutis capitis p̄stringit / z fumum
coadunādo euaporare nō p̄mittit. Alij tñ pili
in mulienbus z i castratis desluūt. vt dī. arist.
li. xix. Capilli q̄ caput custodiūt / honestat / z B̄
fendunt. q̄bus si caruent hō / magi reputat in /
honestus. Accidit aut iste defectus p̄p̄ inue/
tutē. z maxime circa senectutē. ex causis sup̄ dī /
cis.

Finis Liber Quintus.

De etatibus hominis

Incipit liber sextus de proprietatibus bovis in generali et in speciali.

Tractatus de

proprietatibus prius hominis in speciali Restat dicere de proprietatibus eiusdem in generali et in speciali secundum etatem et varietatem et secundum sexum distinctionem et rerum naturalium ac naturam multiplicem diversitatem. Et istis. n. oibus diverse et aduersus bovis proprietates attenduntur.

tas igitur bovis secundum remigium nihil aliud est nisi tenor virtutis naturalium secundum tres motus vel quiete media inter media consideratus. quia secundum ista homo preterit et moritur et nunquam permanet in eodem statu. Et secundum Aristotelem (secundum Aristotelem) etas est spatium vite animalis a conceptione fetus incipiens post seniumque deficientis senem desinens. Sunt autem plures diversitates etatum secundum Aristotelem et Aristotelem. Prima est infantia dentium plantatiua. scilicet etas nouissime genita que usque ad septem durat menses. quae nimis est adbuca tenera mollis et fluida ac limosa. vnde primum indiget fomento. Infantia autem put est dentium plantatiua usque ad septem extendit annos. et dicitur infans quia non facit. eo quod fieri non potest. nec experire sermonem dentibus nondum bene ordinatis. ut dicitur Aristoteles. Cui succedit pueritia que se extendit usque ad septenarium secundum. scilicet usque ad annum. tertium. Est vero dicta a puritate vel a pupilla. quia adbuca pueri sunt puri ut pupilla. ut dicitur Aristoteles. Duic succedit adolescentia. et hanc secundum macrobius. terminat in tertio septenario. scilicet in. xx. anno. Secundum Aristotelem. vero usque ad quatuordecim septenarium. scilicet usque ad annum. xxvij. extendit. medius vero predictae hanc etatem vltimam usque ad annum. xxx. vel. xxxv. dicitur etas adolescentia. eo quod ad gignendum sit apta. ut dicitur Aristoteles. et ad crescendum vigorque recipiendum sit magis apta. In hac etate sunt membra adbuca mollia ut dicitur Aristoteles. et extensibilia. et ideo crescunt virtute caloris dominantis in eis usque ad plenam perfectionem. Duic adolescentie succedit iuuentus. et hanc inter omnes etates est media. et ideo fortissima et preterit secundum Aristotelem. usque ad annum. xlv. vel usque. l. in quo finit. et est iuuentus a iuando dicta. Est. n. iuuenis in termino incrementi positus et ideo fortis est ad iuandam. Duic succedit secundum Aristotelem. senectus que inter iuuentum et senectutem est ab Aristotelem. quintas nuncupat. senioribus

enim iuuenit hanc etas et maturam. In hac etate est dedinatio a iuuentate in senectute. talibus. n. non dum est senectus sed recedit iuuentus. ut dicitur Aristoteles. Duic succedit senectus que secundum quosdam anno. lxx. finit. secundum quosdam autem nullo certo anno numero finit. Sed post predictas etates quatuordecim vite superest senectuti siue senio deputata. Et secundum Aristotelem dicitur senectus a senus diminutione. eo quod senes pro vetustate desipiunt. Dicitur. n. p. bisici (ut dicitur Aristoteles.) boies frigidi sanguis stultos esse. sicut prudentes in quibus calidus sanguis dominatur. vnde et senes in quibus iam sanguis frigit et pueri in quibus nondum calet sapiunt minus. Senes siquidem pro nimia senectute delirant. pueri vero pro lasciuia et leuitate quid agant. ignorant. ut dicitur Aristoteles. Vltima autem pars senectutis dicitur senium. sic autem dicitur eo quod sit terminus vite. etatis. atque finis. Nec etas multa secum affert incommoda et etiam modica bona. scilicet et mala (ut dicitur Aristoteles.) bona quidem quia nos a potentibus et tyrannis liberat voluptatibus. imponit finem libidinis. frangit imperium. viget sapientia. ut in multum et saniora dat consilia. terminus est miserie et felicitatis principium. recessus a periculo ad brauium ascensus. precursus in merito et dispositio ad perfectum mala vero secum affert. ut dicitur Aristoteles. quia senium miseriam est debilitate et redio. Subuenit. n. morbi tristicque senectus. nam duo sunt quibus minuunt corporis vires scilicet morbus et senectus. ut dicitur Aristoteles. In senio autem calor naturalis extinguuntur. deficit virtus regitina et humor dissoluitur deficit virtus et carnositas consumitur. hinc nerui curuati corrugantur et incuruat corpus perit species et decor corporis annullatur et hanc omnia in senio. Senex ab omnibus vilipenditur et grauis et onerosus ab omnibus iudicatur tussibus spiritibus et alijs passionibus fatigatur quo usque resoluatur cinis in cinerem et puluis in puluere reuertatur. His etiam spatiosa et temporibus philosophi descriperunt humanam vitam in quibus mutat homo et ad mortem terminum desinit. (huic Aristoteles.)

De morte.

His dicta est eo quod sit amara. vnde a morte que morte fingitur efficere. Est autem secundum Aristotelem. triplex mors. scilicet acerba in maturatione et merita. Prima est infantium. scilicet a iuuentate est. tertia naturalis est atque senum. His mortuus autem est funus. aut cadaver. dicitur autem funus a funibus accensus. quos antequam ante fererent pauperis circumdant deferebant. Cadaver a cadendo est dicitur scilicet quia mortuus cadit et proijcit in sepulchrum et tunc dicitur defunctus. quia vite officio tunc finit. est. dicitur et sepulchrum. quia seorsum pulsus. quod sub terra tumulatur. (huic Aristoteles. li. xi. c. ij.) Alias morte proprietates que. i. si. illi. vi. li. de infirmitatibus.

Questio de proprietatibus hominis quo ad etatem infantile dicendum est. Et primo de eius generatione / quia eius creatio ceteris animalibus tanto excellentior est / quanto homo dignior. non solum secundum mentem verum etiam secundum temperatissimam corporis complexionem. Dicitur enim Aristoteles libro ij. Sicut fructus auri vel argenti se habet ad numerum monetarum / sic omnes dispositiones animalium cum fuerint compate ad hominem. unde cum homo sit dignissima creatura ingenitata est natura homini conformiter membra nobilia et diuersa. nobilibus operationibus et varijs conuenientia. propter quod de eius creatione secundum corpus / quaedam breuiter sunt dicenda.

Inter creationem itaque infantem erigitur materia conueniens / locus expediens / nature ministerium. scilicet calor velut causa efficiens et spiritus corpori virtute influens atque regens. Materiam siquidem infantem est humor seminalis decausus pro actu generationis ex singulis partibus vniuersae pariter. Primo materia in loco conceptionis dispersa / vi nature attracta / in cellulis matris recolligitur / et pro calore operantem pariter commiscetur. quia nisi commixtio digesti sanguinis vniuersae parentis fieret / infantem creatio fieri non posset. Nam materia sanguis a matre procedens / spissa est et calida / unde pro nimia spissitudine se non potest dilatare. et ex superabundantia caloris materia destrueret infantem / nisi ex sanguine matris trias qualitates huius reciperet temperamenti. Hec materia in dextere partem matris cellula adunata in uentram cedit matris. in sinistra vero cedit in naturam matris. Et hoc diuersitas accidit propter dominium calorem in parte dextera potius quam in sinistra. Et sic dicitur Galenus. et constat. et Aristoteles libro ij. xv. Si fuerit purus sanguis in matre vincens fetus patris assimilatur. et e converso. et si fuerit equalis in utroque partibus utriusque assimilabitur. Hec materia virtute caloris excocta quaedam pellicula tenuissima circumdatur. intra quam adinstar lactis coagulatur / et hoc pellicula est materia embryonis / quae est theca et cooptorium unde puer regitur in utero matris. et hoc cum puero nascente egreditur propter tenacitatem / quibus matris cellulis vel villulis adhaerebat. si vero aliquo casu in utero manserit / post partum mulier in periculo remanebit. Materie ergo recepte in matre et vi retentionis coadunata transmittitur natura sanguinem menstrualet / ex cuius calore et humore fetus conceptus formatur. Unde autem fomentum ager humane naturae nominatur. Nam cum semine coagulatur secundum Galenum. et constat. cum spiritu et calore naturali sit plenus / pro quibusdam venis et arteriis

ex substantia seminis ortas et semini menstrualis iunctas / nutrimentum sibi attrahit et fomentum et hoc fuit necessarium ut per venas materia infantis nutriretur / et per arterias spiritus ei tribueretur. His duobus. scilicet materia seminali et humore nutritali / cooperatur calor naturalis qui includitur pro vi in formativam nititur formare membra corporis infantis. Nam de essentia ipsius seminis format cerebrum ossa cartilaginea / et pelliculas / nervos / venas / et arterias / De sanguine menstrualis format natura epa / et omnia membra carnosa quorum substantia ex sanguine preceatur. Primo autem natura format principalia membra. scilicet cor cerebrum / et epa / quae aliorum sunt fundamenta et hoc in principio quae sunt in massa sanguinis sibi vicinante. postea ab invicem diuiduntur. De his tribus fundamentis alia tria nascuntur. de cerebro nervi et nervi / de cordis arterie. de epate vero venae oriuntur. His qui fundamentis factis format natura ossa hoc custodientia. sicut cameum ad defensionem cerebri / et costas pectoris / ad defensionem cordis / et costas lateris / ad defensionem epae. et sic de alijs. Post ista nascuntur alia membra istis posteriora / ut manus / pedes / et similia. hoc autem non simul / sed paulatim formantur et successiue. Infans enim quatuor gradibus numeratur. Primus est cum adhuc sit vicinus lacti. Secundus gradus est cum iam semine sanguinem se commiscet. tunc enim non dum epa / cor / et cerebrum perfecte formantur. sed sunt sanguinea quaedam massa quae gradum hypocras appellatur tertius gradus est cum corde / cerebro / et epate iam formatis / alia membra in forma etiam indistincta sunt. Ultimus gradus est / cum omnia membra equaliter sunt formata / quae gradus ab hypocrate infans vocatur. Jam enim corpus organigato et ad susceptionem aie disposito / viuificatur / et iam incipit se mouere / manibus et pedibus calcitrare / et si est minima in sinistro latere plus mouetur. et si est masculus / in dextero. ut dicit Galenus. In lacte vero gradus est fetus pro sex diebus. in gradu vero sanguinis pro ix. in gradu vero masse carnee pro xij. diebus. In quarto autem gradu ante plenam perfectionem pro xvij. diebus. Unde versus. Sex in lacte dies / ter sunt in sanguine termini. Bis semine carne / ter semine membra figurantur. A die conceptionis usque ad diem completionis et viuificationis fetus sunt. xvi. dies. ita quae primus et ultimus indusue teneantur / ex quo pro xiii. diebus. vii. et completus est fetus quantum ad effectum generationis. Et secundum istum modum proputat Augustinus. editione templi sub numero. xvi. annorum. cui comparatur perfectione corporis Ihu christi super Iob. vi. et li. iij. de trimi. c. v. ubi inter cetera interuenit ista verba. quae dragesies sexies semine ducenti sunt. et lxx. et vij. dies quae numerus dieum proplet. ix. menses. et vij.

De etatibus hominis

dies (7 sequit in eodē. c. Nam aut dñs traditur octavo kal. ianuarij. A die g̃ceptionis q̃ tradit fuisse conceptus. viij. kal. aplis vsq̃ ad viij. kal. ianuarij. cdxvij. dies repiunt p̃putati / q̃ senarium numerū q̃dragesies series habēt quo numero templū est edificatū. c. Constan. aut in li. iij. c. xxxij. dicit q̃ masculus q̃ in mēse. viij. est nasciturus. xxx. dieb⁹ informat. 7. lxx. p̃plet. deinde subdit masculus. x. mensiū. xlvj. format diebus. 7 in. xc. p̃plet. masculus h̃o. ix. mensiū format in. xl. diebus. 7. lxx. p̃plet. In eodem etiā loco describit r̃ps viuificationis 7 p̃pletionis sexus muliebris. s̃ de B̃ sup̃ sedeo cā breuitatis B̃ solū attendendū q̃ feia tardi⁹ format 7 complet q̃ masculus. vt pz̃ ibi. 7 b⁹ assignat ibidem r̃o. qz̃ semē vñ nascit mascul⁹ fortius est 7 calidius 7 in calidiori loco collocatur q̃ semen vñ femina generat. Dicit etiā ibi dem gali. 7 p̃stā. sup̃ ampho. Dicit bypo. oēs infantē in. viij. mensibus mori b̃re qd̃ si adeo fortis esset / vt posset exire. quoquo mō ad vitā pualescit. si h̃o nō exierit / ip̃o motu debilitat / ita 7 parit vt in sequenti exiēs mense nullaten⁹ cōualescat. si h̃o vsq̃ ad. ix. mensē vel p̃ncipiū. x. mensis natiuitas p̃rabat / roboratur 7 sine p̃iculo nascit / vt dicit p̃stan. li. panteg. f. c. xxxij.

De infante.

Infantulus igit̃ ex semibus p̃rias q̃litatez h̃ntib⁹ generat in dextro / si masculus in sinistro h̃o laterē si femina / collocat sanguē menstrualē in vtero nutrit 7 fomentat ex tā vill. n. materia 7 infirma / h̃o recipit a p̃ncipio nutrimentum h̃ute calor̃ natura coopāte 7 dilatāte singula membra paulatim 7 nō subito informant. Solus. n. r̃ps fuit subito formatus in vtero 7 distinctus q̃ in vtero ē conceptus vt di. Aug. aīa subintrāte vita pfundit / 7 sensu nature sentiens circūdatione pellicule ad ip̃i⁹ rupturā mouet. ex c̃ motu m̃nus vterus p̃cutitur 7 grauāt. p̃pleta actione nature circa infātū li creationē si p̃tus sit salubris. viij. vel. ix. vt. p̃ mense ad exitū de vtero mit̃ 7 conat. exiēs h̃o secū dīna arcūdat / in c̃ exitu vter⁹ m̃nus dolore nimio fatigat. 7 B̃ accidit q̃ p̃tus nimis cito anticipat. deinde ad aerē nimis frigidum vel nimis calidū veniēs / calamitatē 7 miserie exponit / qd̃ eius innatus clamor ap̃passime at testat. caro infantuli recent̃ nati fluida est 7 tenella. 7 iō necessaria sūt ei varia remedia 7 fōm̃ta (sicut di. p̃stan. li. iij. c. xij.) Infātes inquit vter⁹ exiētes in rosis cū sale t̃nq̃ immoluant / vt eoz membra p̃fortent. 7 vt a viscosa humiditate liberant. deinde palatū 7 gingiue cū digito

melle vincto fricent. vt interiora or̃ mundificentur 7 p̃fortent. 7 dulcedine 7 acumie mellis appetitus infantuli prouocet. frequent̃ balnient cū oleo mirrino aut rosaceo yngant oīa eoz membra fricent / p̃cipue masculoz quoz membra debent esse p̃p̃ exercitiū duriora. somnus eius sp̃ in loco obscuro puocet / vt lumen ip̃oz coadunet. lucidus. n. nimis loc⁹ visū disp̃git / 7 tenellos adhuc oculos ledit 7 sepius luscus facit. 7 ideo nō sunt nimis lucido aeri exponendi. ne sp̃s visibilis disgreget. Sup̃p̃ia cauedum est / ne malo lacte 7 corrupto nutrimento nutriant. qz̃ ex viscoso lacte nutriti pessimas solent incurere passionē. sicut oris ulcerationē vomitū / febrē / spasimū / ventris solutionē 7 huiusmodi. nec ē dāda infantulis medicina cum egrotāt / s̃ nutrit in medicina 7 in p̃ueniētī die ta p̃curāda est / vt sic infant⁹ defectū suppleat h̃us gerule seu nutriti. sicut ibidē dicit 7 p̃stan. Ex bona aut̃ disp̃oe lactis nutrimentalis bona fit p̃sistentia plis 7 ecōuerso. ex corruptōe sanguinis nutriti necessario ledit cor / pusculū p̃uen vel infant⁹. 7 B̃ p̃p̃ p̃uenilis nature molliatē / 7 p̃p̃ facile nutrimentū laetei p̃uertibilitatē. vñ membra infantilia p̃p̃ sui teneritū dinē ad diuersaz figuraz susceptionē h̃nt flexibilitatem. 7 ideo fascijs 7 alijs ligamibus p̃gruis infantis mēbra sunt ligāda ne ro. et efficiant / seu aliquam incurat deformitatē. Quere li. v. d̃ vmblico. Item qz̃ infantuli multo accipiūt nutrimentū somno multo indigēt / vt calor̃ naturalis ad interiora reuocet / 7 ad nutrimentū ip̃oz digerendū / digestio celebret. 7 ideo ex nature instinctu nutrices solēt infantulos in curabulis positos bināde mouēdo impellere vt ex motu tempato calor̃ p̃fortet / 7 somnus mulcebris p̃ fumositatū resolutionē in infantū cerebro puocet. Solet etiā cantus adhiberi / vt sensus infantuli ex voq̃ dulcedine delectet. Ad B̃ dicit aristo. li. ij. q̃ in infantulis abundat cerebrum 7 p̃m q̃ntatē sui corp̃is est valde magnū. vñ superior ps corp̃is infantuli ē maior 7 ponderosior alijs partibus. 7 iō infās in p̃ncipio sui motus ambulat sup̃ pedes 7 sup̃ manus. Deinde h̃o erigit suū corpus paulatim. qz̃ ps anterior diminuit. 7 per p̃ns leuior reddit. ps h̃o inferior crescat / 7 p̃ p̃ns q̃uior efficiat. eras g̃ infantuli tenuitū bz̃ in inchoatione etat̃ p̃uenilis.

De puero.

Uera puritate est dicitur. vt di. Ipsi. p̃ tunc. n. puer p̃p̃rie d̃ / q̃ñ ab lactatus a lacte 7 sepat̃ ab vberē doli efficit capax. 7 iō discipline susceptibilis repit. 7 tunc sub tutoribus positus / cogit̃ subesse discipline.

Est autē etas puerilis calide et humide p̄plexio
nis/in quibus motus veneri p̄p̄t viā angu
stiam nō inualecūt/q̄nōusq; ad annū puber
tatis perducant. et ideo a puritate naturalis in
nocentē pueri nuncupant. vt di. *Istido*. Sūt
igit̄ pueri carne molles/corpoze flexibiles/ad
motum habiles/atq; leues/animo doctes /si
ne cura et sollicitudine tutam vitā ducentes /so
la iocosa app̄ciantes/nullum piculū magi q̄
ictum h̄ge formidantes/plus pomū q̄ aurum
diligētes/puerili t̄pe nuditatem detegere vere
cundiam non h̄ntes/laudē q̄ laudant /sicut
nec vitupium q̄ vitupant ab aliquo reputan
tes /p̄p̄t mobilitatē calorū /et carnis /et humorū
de faali irasant /et de faali placant /p̄p̄t cor
poris tenertudinem de faali ledunt /et labo
res difficillime patiunt. ex motu calidi humorū
in eis dominant̄ mobiles et instabiles efficiū
tur. p̄p̄t fortem calorem multum appetūt abū
vñ p̄p̄t nutrimenti sup̄fluitatem de faali ad i
firmitates varias disponunt. a corrupti parēti
bus geniti corruptionem p̄bere dimoscunt /vt
p̄z in filiis leprosoz et podagricoz /qui ex cor
rupto humore parētum lepra et podagra sepi
inficiunt p̄ vocem et vultū pueri ab adult̄ dino
scunt. (vñ di. arist. li. iij.) In pueri vor nō al
terante motum ad libidinem/ q̄n. n. vor in
puenis mutat /signū est pubertatē. et tūc ad ge
nerandum habiles inueniunt. Itē puuli pueri
malos sepe h̄nt mores. sola. n. p̄ntia cogitant
et de futurū penitus nihil curāt /ludos et vani
tates amant. luctū et utilitatibus intēdere recu
sant/minima maxima reputāt et ecōuerso. mar
ima modica vel nulla putāt. sibi noīa et p̄ntia
desiderāt /et imaginem pueri plus q̄ viri app̄
ciant. plus de amissione pomi vel piri q̄ de a
missione patrimonij plangūt et plorāt. et h̄nt
cium acceptum nō reuocant ad memoriā /oīa
que vident appetūt et affectāt. et voce et manu
parēta rogāt. pueroz sibi p̄similium colloq̄a
et p̄silla amat. Semū vō p̄sornia fugiūt et dedi
nant/nullum secretum celāt /s̄ quicquid vidēt
vel audiunt/recitāt et reuelant /subito rident/
subito plorāt /p̄ntue clamāt /gamūt /et cachin
nant/vix silent/nisi q̄n dormiūt vel dormitāt.
loīa sordibus iterū se coinquināt /et imūdāt
q̄n a m̄re lauant vel peccinant recalatrāt p̄ vi
ribus et repugnāt. sola ea q̄ ventū sunt cogitāt
imo p̄p̄t ventū mensurā ignorāt /sp̄ p̄mede
re/sp̄ bibere desiderant et laborāt. vix de loco
surgunt /et subito abū perūt

De puella

Puella d̄r q̄i pura. vt pupilla /vñ dicit
Isti. Sup̄ oīa. n. que diligunt̄ in puel
la /maxime diligit pudicitia. Sūt au
tem puella p̄siderande vel p̄seruande. qz sc̄dm
p̄plexionem sunt calide /et humide /et tenelle /se
cundum corpis dispoēm gales et flexibiles at
q; pulchre /s̄m ment̄ affectionem verecunde /ti
mide /et iocunde /quo ad exteriorē p̄positionez
moribus disciplinare /in sermionibus caute /et
tacite /in vestibus delicate. Nā (vt dicit sene
ca) vestis decetia pudicas decet. Est autē puel
la nomen etat̄ /integritatē /et etiam honestatē vt
dicit *Isti*. Nā h̄gines puellas vsualit̄ appella
mus. D̄r autē h̄go ab etate viridiori sicut et h̄ga
vel d̄r h̄go ab in corruptione q̄i verago. eo q̄
veram ignorat femineā passionem. (vt dicit.
Isti. li. n. c. ij.) Omnis autē femina vt di. arist.
h̄z ḡnalter flexibiliorem capillū et molliorez
q̄ vir /vt ceruicē longiorem /color muliebri ge
neralit̄ est magi candidus et vultus lectus /mol
lis /serenus /blādus /ab humerū vsq; ad vmbli
cum h̄nt corpus valde angustum. ab vmbli
co vsq; ad genua et etiam ad pedū infima ma
gis p̄licum. manus et omnium membroz ex
tremitates h̄nt flexiliores /vox tenuis. ser
mo volubilis et faalis incessus breuis /passib
breuis et curtat /animus eius infollers /ad
iraucundiam p̄nūs /tenax /odij misericors /inui
dus laborū /impaciēs /docilis /subdolis /aua
rus /in libidine p̄ceps. (vñ arist. li. viij.) Iffe
mine inquit sunt oībus generibus aīalium de
biliores maribus p̄terq; vt sam et leopardam q̄
ferociores maribus reputant et audaciores
In alijs aīaīalibus femine sunt leuiorez ad
instruendū et astutiores et molliorez. et sūt ma
gis sollicitē circa fetū nutriendum. et mulier qz
est maior̄ pietatē q̄ vir /eijcit cit̄ /lachrymas et
magi est inuida. et magi diligit. et malicia anie
magi est in muliere q̄ in viro. et est debilis sp̄ci
et est magi mēdax et inuerecūda et maior̄ legni
cici q̄ vir. et tardior̄ motus. vt di. arist. li. viij.

De Hare.

Ater (s̄m *Isti*) d̄r eo q̄ fetui nutriēdo
manūā porrigit. sollicita est m̄ circa
fetum. ffetus. n. in vtero ex̄ns sanguie
m̄no nutrit. s̄ eo nascente natura m̄dat sang
uinem illum ad vbera vt mutet̄ in lac ad puez
nutriendum. vñ infantulus m̄no lacte nutrit̄
landabilius q̄ alio. p̄cipit autē m̄t cū volupta
tate /s̄ cum angustia p̄urit et dolore. fetū suum
tenemime diligit /amplectat̄ /osculatur /sollicitē
fouet et nutrit. Item m̄t postquā imp̄gnata fu
erit sanguinē menstruaem nō emittit. quia vt
dicit *Aristo*. in nutrimentūz transit creature. ex

conceptu masculi puer nimis grauat / mī ipsa
 ⁊ ideo pulchrioris coloris ⁊ rubicandioris ē ⁊ e-
 tiam motus leuioris q̄ ex conceptu femineo. vt di-
 cit aristoteli. ⁊ etiā p̄stan. q̄to plus appropiat
 p̄tū / tanto mat̄ plus affligit ⁊ ex motu ip̄i fe-
 tus plus fatigat. Signū aut̄ imp̄gnationis ē
 s̄m aristoteli. ⁊ etiā s̄m Galieno. sup̄ ampho. postq̄
 imp̄gnate fuerint ip̄e m̄fēs / res diuersimodas
 desiderat / colores mutant / sub oculis liuescūt
 vbera turgescūt / virtus paulatim turgescit / ex
 magnitudine fetus matricē extendit / nauseā
 ⁊ vomitū sepius patiunt / ḡues ⁊ laboris impa-
 cientes efficiunt in pariendo / p̄ dolore dama-
 re p̄pellunt / leuē piclitan / p̄apue iuuenēs q̄
 rum membra sunt erilia atq̄ stricta. Quanto
 aut̄ mat̄ p̄ puero dolores patit̄ ḡuiōres / tāto
 plus natum puep̄ diligit ⁊ diligentius nutrit
 atq̄ instruit. Impedimenta v̄o mat̄ in p̄cipi-
 endo / in fouendo quere. s̄. li. v. vbi tangit̄ de
 matrice ⁊ mamilla. ⁊ infra eodem li. vbi tan-
 git̄ de abortu ⁊ causis abortiendi.

De filia.

Filia sicut ⁊ filius a fouendo est dicta
 eo q̄ mat̄ eā foueat ⁊ ei materiam fo-
 uendi alios derelinquit. Nam eandē
 p̄cipiendi virtutem quam mater a p̄ntib⁹ ac-
 cepit sue filie quantum ad generationis semē
 derelinquit. tanto autem filia est matri carior /
 quanto eidem in sexus discretōne est similior.
 Filie autem pueniūt eodem p̄prietates q̄ dicit̄
 tur de puella. s̄. in. eo. li. n. p̄xi.

De nutrice.

Utrix a nutriendo est dicta. eo q̄ ad fe-
 tus nutriendum sit accommodata. Nu-
 trix (vt dicit̄ Isidorus) supplet in nutrien-
 do puulū vicem m̄ris. vū nutrit̄ ad modū ma-
 tris p̄gaudet puero gaudēt / ⁊ cōpatit̄ puero
 patienti subleuat puep̄ cadentē / lactat puuluz
 plorantē / deosculat puep̄ patientē / ⁊ ligat. ⁊
 colligat puulum se diffundentē. abluit ⁊ muni-
 dificat puulū se sordidantē. pascat puep̄ digi-
 to se remittentē. ad loquendū instruit puep̄ nes-
 cientē / balbutiat nutrit̄ ⁊ q̄i frāgit linguam. vt
 sic instruat facilius nō loquentē / medicina v̄nē
 vt ad idoneitatē p̄ducatur puep̄ egrotantē / hunc
 manib⁹ / nūc humerib⁹ / nūc genib⁹ releuat ⁊ sub-
 leuat puep̄ vagientē / cibū p̄mo masticat / ⁊ ma-
 sticādo puero edēnto p̄parat / vt facili⁹ transglu-
 tiat cibū ⁊ sic reficit puep̄ esurentē / sibilis ⁊ cā-
 nilemis demulcet puep̄ dormientē fascijs ⁊ lin-
 theolis p̄stringit mēbra puerilia ⁊ rectificat ea
 ne aliquā p̄bat puulus curuitatē ip̄m deformā-
 tem / balneis ⁊ vnguentis refouet puuli carnem
 quere. s̄. eo. li. de infantulo.

De Obstetrice.

Obstetrix aut̄ dicit̄ mulier que habet artē
 iuuandi mulierem patientē. vt facili⁹
 pariat / ⁊ infantulus p̄tus tempe peri-
 culum nō incurrat. s̄ quibusdam vnguentis ⁊
 fomentis delinire solet vtrum patientē / vt mi-
 nori difficultate ⁊ dolore fetus de vtero addu-
 catur. hec etiam puulum nascentem de vtero
 suscipit / ⁊ ip̄ius vmblicam longitudinis qua-
 tuor digitorū circumnodat. sanguinem puuli
 aqua diluit / sale et melle ad desiccationem bu-
 moris ⁊ membrorum p̄fortationez delinit. mē-
 bra panniculis inuoluit. quere supra libro. v.
 de vmblico.

De Ancilla.

Nalla de famula v̄oris obsequio s̄
 puta / hec laboriosis ⁊ vilioribus of-
 ficijs deputat / grossioribus cibis refi-
 citur / vilioribus panis induit. seruitur / in go p̄-
 munt / si filium p̄cepit / prius filius seru⁹ q̄ na-
 tus reddat. ⁊ ab vtero seruituti mancipat. An-
 cilla v̄o si seruilis conditio est / p̄ libito nu-
 bere nō p̄mittit. ⁊ si quis secum p̄bat / si prius
 liber fuerit seruus efficiat post p̄ctum. Pecunia
 venditur ⁊ em̄t / sicut pecus. ancilla sicut ⁊ ser-
 uus p̄p̄t ingratitudinis vitium reuocat / post
 manumissionem in onus p̄stingit seruitutē / inu-
 rijs afficit / v̄rgis ⁊ v̄beribus atterit / varijs ⁊
 p̄rijs verationibus ⁊ angarijs opprimatur. re-
 spirare inter miserias vix p̄mittit. vnde in m̄m̄-
 serias miserabilior est conditio seruitutis. (vt di-
 cit Rabanus) exponendo illud v̄bum Jerē. ⁊
 Seruientis dis alienis qui die ac nocte requiē
 non dabunt vobis ⁊c. Est aut̄ p̄prium ancil-
 larum ⁊ seruilium p̄sonarum (vt dicit̄ Rabanus)
 p̄ suas dominas vel dominos isolescere. ⁊ q̄n-
 metus eos nō reprimat / contra ip̄oz imperium
 timido animo sup̄bire. vt patet in agar egypti-
 tiaca ancilla sare / que videns se concepisse cō-
 temptis dominam suam. Gen. xvj. Nō ad cor
 reuerſa est s̄ ancilla / nisi quando a domo sua
 exposito fuit ad flagella. vnde consequitur ibi
 affligente eam tara domina sua. ⁊c. Seruiles
 enim personas ⁊ ancillares timor humiliat et
 dep̄mit / quas benignus maiorum amor in su-
 perbie p̄emptum aliquotiens eleuat ⁊ extol-
 lit. vt dicit̄ ibidem. Scriptum est qui delica-
 te nutrit seruum suum in fine inueniet eū p̄uā-
 cem. quere. j. eo. li. de seruo nequā.

De Masculo

Masculus a mare diminutiuē ē dicitur /
 qui in omni ḡne animalium quo ad
 sexus dignitatē obtinet p̄ncipatū / v̄o
 dicit̄ Isidorus. Masculo. n. est masculus femina quo-

ad complektionem /quo ad opationem /7/ quo ad sensus discretionem /7/ quo ad potestatem 7/ dominationem. quo ad complektionez patet qz vir masculus respectu femine calidus 7/ sicus. ipsa vero eoduerso. in masculo vigent virtutes formales 7/ actiue. in femina vero materiales 7/ etiam passiue. vñ di. aristo. li. xv. q. vir se habet per modum, forme mulier per modum patientis. Item preualet masculus quo ad naturalem operationem qz naturalis opatio plus viget in masculo generaliter qm in femina in eo. n. e maior stus. 7/ ideo vira viru eminetia est dicitur. vt di. Jsi. Nervi. n. viroz 7/ lacri n. maiori roboze sunt fundati. 7/ ideo fortioribus actionibus erit apti. ossa. n. masculoz snt fortiora /grossiora /7/ inincurq solidiora. 7/ io ad oia fortiora opa sunt naturalit fortiora. In masculis etiã fm pstan. sunt corda ampliora 7/ maiora. 7/ ideo ad receptionem abũdantie maioris spũs 7/ sanguis sunt habiliora. 7/ io ppe abundantiam spirituum 7/ calidi sanguinis audacior est naturalit mēs viri qm mulier in q causa est pna. Nam ppe caloris fortitudine 7/ complexionis sicce vigorem nulli viro accidit passio menstrualis /sicut mulieribus accidere consuevit. quicqd in masculoz corpib? supfluitas gignit /aut per intensum calorem psumit /aut in pilos resoluit /aut per exercitiũ euacuat.

Item distat p dñio viri 7/ mulier in sensus discretionione. in omni. n. gñe animalium masculus in p̄cauendis insidijs 7/ in fugiendis nociuis sollicitonem hz animum feminis 7/ prudẽtiorẽ vt di. aristo. li. v. vñ vir p̄cellit feminã 7/ rone 7/ intellectus p̄spicacitate (vt dicit aug.) q̄ p̄fert vix mulieri fm aplm in imaginis diuine 7/ similitudinis dignitate. 7/ ex ista dignitate p̄cellit masculus 7/ in auctoritate 7/ in p̄tate p̄sidenti. Auctoritas. n. docẽdi 7/ p̄sidenti vns p̄cedit. feminis ño p̄suetudinalit denegat vt di. ap̄ls j. cor. vj.) Mulierem docere in ecclesia nõ permitto &c. Scriptum. n. est sub viri potestate est 7/ ipe dominabitur. (Gen. iij.) Sunt igit viri feminis calidiores 7/ siciores. vñbus fortiores /animosiores /magis ingenioli /p̄stãtiores / mulierum zelatores. vñ 7/ animalia pugnat p̄ vxoribus suis. vt di. aristo. Sunt etiã corpore duriores 7/ hispidiores. vñq grossioris /aspectus ferocioris /in gñe animalium excepta vacca 7/ vox grossior est. (vt di. aristo. li. iij.) Sũt 7/ om̄s masculi in omni gñe animaliu plurimũ dentiu qm femine /7/ maiori indiget cibo 7/ corporis nutrimento ppe abundantẽ fortitudinẽ caloris dominans /in masculis humiditatez cibi de facili consumens. vt di. aristo. li. iij.

De viro

Ita viute virum est dicitur. fm Jsi. Nam in viribus vir mulierem p̄cellit. Caput. n. mulieris est vir. vt di. ap̄ls.

vñ tenet regere vxorem suam sicut caput totius corpis genit curam. Dic maritus qm matrẽ tuẽs vel m̄ris tutor est dicitur. nam vxoris sue que matrẽ est filiorum curam suscepit 7/ tutelaz. Dic a spondendo. i. obligando 7/ p̄mittendo sponsus d̄r. Nam in p̄cni piugali fide inf̄ media se obligat /vt in diuiduam cum vxore vite p̄suetudinẽ teneat vt debitum ei reddat /7/ fidẽ t̄boni sibi custodiat /7/ eam p̄ alia non dimittat /eãtus autem e amor viri ad vxorem /vt ipius eã quelibet p̄cula subeat. amorẽ eius amori matris p̄ferat /7/ ut p̄ eius cobabitatione p̄em 7/ m̄tem 7/ p̄riam derelinquat (sicut dicit dominus p̄pter h̄ relinquet hõ patrem 7/ matrem suam 7/ adheret vxori sue. Dic sponsus añ sponsalia muneribus 7/ donis 7/ ad sui amoris p̄plexus spõsam allicit. litens 7/ nuncijs vocum suũ circa ipm exprimit. multa largit /7/ plurima reponit /vt ei placeat. ludis /spectaculis se exponit /frequẽtat tyrocinia /robis /7/ mutatorijs se ornare 7/ p̄ponit. Quicqd etiã cogitat dare vel facere p̄ ipius amorem p̄ vñbus statim facit. nulli denegat aliqd /que sub nomie sponsẽ re aliquam sibi fieri petit. blande eam alloquit 7/ blando vultu ac ardenti oculo eam facie ad faciem inuet. tandem in eandẽ fin alit p̄senties p̄sensum suum coram gentibus s̄bis exp̄mit /7/ anulo eam subarrate in piugem eam ducit. 7/ in signum ratificationis piugij iam p̄cni dona 7/ dotalia ei impendere /7/ sub carne vel chyro p̄pbi testimonio p̄cedere p̄suevit festa 7/ piugia nuptiala celebrat /m̄nnera aduenientibus donat. choris /cantilenis /7/ instrũs musicalibus p̄ntes lenificat 7/ exhilarat. Dis p̄plez sponsaz introducit /7/ ad secreta thaleni recipit 7/ admittit. sociã mensẽ t̄thon eam statuit. eam dñam pecunie sue 7/ familie facit. deinde non minus vxoris sue qm sui p̄pũs eã vel curam genit. ex amore 7/ zelo ipam corrigit /7/ custodiã circa eã adhibet 7/ apponit gestus 7/ affectus /parit 7/ aspectus vxorẽ ipẽ p̄siderat /ingressus 7/ regressus eius ruminat /atqz pensat. viro aut bonã mulierem h̄ntẽ nullus e felicior. qui ño hz vxorẽ clamofam /malã /riofam /ebriosam /luxuriosaz / multuolam /sibi p̄riam /sumptuosam /curiosã / inuidiosã /desidiosã /tediosã /7/ vagã /amarã / suspiciosã /odiosã /nullus tali viro miserabilior est 7/ infelicioz. hec oia 7/ supius posita tangit /fulgẽ. in sermone quodã de nuptijs in ebana galilee. vñ p̄parat p̄m sponso. ecciaz spõse

De etatibus hominis

bone / syragogam ho sponse male 7 adultere.
In spōa aut 7 vrozē bona exīgūt iste p dītōes
scz vt sit frequēs 7 deuota quo ad dei ministrē/
rium. habilis 7 subdita quo ad obsequiū ma/
riti. affabilis 7 benigna quo ad domesticos li/
beralis 7 larga q̄tum ad extraneos misericors
7 benigna quo ad miseros. mansueta 7 pacifi/
ca quo ad viciniōs circumspecta 7 prudēs in p̄/
cauendis. fortis 7 patiēs in sustinendis. sedula
7 diligēs in agendis. modesta in habitu. 7 so/
bria in victu. cauta in affari. pudica in aspec/
tu / honesta in gestu / matura in incessu / veracū/
da in publico / iocunda cū marito / p̄tinēs in oc/
culto. talis vxor est laude digna q̄ plus p̄positū
moribus q̄ totū crīmbus. plus virtutibus quā
pulchris vestibus studet placere viro suo. que
plus causa plis q̄ causa libidinis in boīs ma/
rimonij p̄uertat. q̄ ex p̄iugio potius h̄re fili/
os gr̄e q̄ nature delectat. Et b̄ de vxore bona
sufficiant.

De Patre

Ater est p̄ncipiū generationis natura
liter. n. desiderat p̄ suam sp̄ez multi/
plicare in filijs vt naturā quā non po/
test seruare in se / custodiat in sua ple. vt dicit
p̄stan. 7 ideo ad filioz generationē de sua sub/
stantia p̄ generationis officiū diuidit 7 trāsfun/
dit. 7 m̄ p̄pter hanc diuisionem / nature sue di/
minutionem nō recipit. generat autem filiū si/
bi similem in specie 7 etiam in effigie maxime
quando v̄tus in semine p̄tis v̄incit v̄tutes in se/
mine m̄tis (vt dicit aristo. li. viij.) 7 ideo pater
circa filioz p̄creatronem sollicitus existit / 7 na/
turaliter fetum suum diligit in m̄tis / vt etiam nutri/
mentum sibi subtrahat vt nutriat fetum suum.
7 hoc generalit̄ est v̄ez in omni genere anima/
lium. exceptis pauc̄ in quibus natura de gene/
rat. 7 ideo non multum sollicitant̄ circa fetos
suos quos a se eijciunt. sicut dicit aristo . li. vj.
de aquila que eijcit pullos 7 alas 7 rostro 7 vi/
guibus eos fugat. Domo autem puer suū si/
ue fetum diligit 7 nutrit / ab lactatum / suū com/
mentalem facit filium etiam in iuuentute ver/
bis erudit 7 verbenbus corrigere non desistit.
sub custodia tutorū ipm̄ p̄stituit / 7 in ipm̄ con/
stituit / 7 ne p̄sumat vultum hylarem filio non
ostendit / filium sibi similem maḡ diligit. 7 in
ipm̄ oculum p̄suevit figere s̄m etatem 7 p̄mo/
geniture dignitatem. vestes 7 aboz portōes /
filijs suis diuidit p̄ filijs acquirere / 7 heredita/
tem augere non desistit / acquirat excolit 7 ex/
cultam filijs hereditibus derelinquit / pat̄ vero
q̄ a pascēdo est dicitur / q̄ pascit filios in eozum

iuuentute / sonec̄ in senectute / 7 a filijs pascitur
sicut est videre in auibz coruini generis. Nam
iuvenes pascūt senes (sicut dī. aristo.) qm̄ p̄ se/
nio non pūt acq̄tere victum suum. 7 ideo vite
longior / p̄missio honorantium parentes 7 su/
stentantium est remuneratio specialis. vt dī. am/
bro. Scriptum est. n. Honora patrem 7 m̄tez/
tuam vt sis longeuus sup̄ terrā. Exo. xx. eccl̄.
iij. Qui honorat p̄tem / vita viuet longiore. vñ
dicit glo. Honorare p̄tes est p̄mum manda/
tum in p̄missione / 7 p̄ p̄tis magnum est man/
datū in remuneratione 7 eius trāsgressio maxi/
ma est in punitione. vñ p̄tis maledictio nocet
filijs vt p̄z in filijs chaim / q̄ p̄p̄ p̄nam offen/
sam penam meruerūt seruitut̄. Gen. ix. Est ita
q̄ p̄ ex filijs honorandus / sustentandus / sup/
portandus / letificandus / 7 defendendus / ma/
gnificandus / 7 laudandus / exaudiendus / 7 i/
mitandus. vt dicit glo. ibi. Si filij abrahe estis
opera abrahe facite. filius ex parentum substā/
tia originem ducit / 7 ab eis fomentum recipit
7 sine parentum adiutorio neq̄ p̄ficat / neq̄ vi/
uit / q̄to plus a p̄te diligit / tanto diligent̄ ab
eo instruit / frequentius ceditur 7 sub disciplina
custodia artius custodit 7 cum a patre maxime
diligat̄ / diligi non videt. quia s̄bis 7 verben/
bus ne insolecat / sepius lacellit. tanto affectu
osius a p̄te diligit / q̄to sua effigies in filio si/
milior 7 exp̄ssior inuenit. p̄ma facies p̄fundit̄ /
qm̄ aliqd̄ turpe de filijs subaudit̄. p̄nus aim̄
q̄nter offendimus / qm̄ aliqua p̄tumar rebel/
lio in filijs p̄nat̄. circa filioz educationē mari/
ma p̄tentum cura dirigitur 7 ob spem posterita/
tis filijs custodit̄ hereditas. p̄p̄ p̄nam offē/
sam 7 d̄temptum sepe s̄m leges exheredatōis
pena filius p̄cutit̄ 7 punit̄. nulla p̄sus maior
est ingraticudo q̄ p̄uersoz filiozū quando
s̄m acceptum b̄n̄ficiū a parentibus eis non
succumit̄. nec a filijs necessitat̄ temp̄e subuenit̄.
per bonozificencia parentum filijs sepe imp̄/
ditur honor 7 largitur. p̄mogenito filio deberi
maior hereditat̄ portio a legibus diffinit̄. sed
p̄p̄ p̄tis iniuriam ius p̄mogeniture aliquan/
do a p̄mogenito tollit̄. 7 alius qui dignior est
p̄mogeniture titulo inuestit̄. sicut dicit Jerō. in
glo. Gen. xliij. Ruben p̄mogenitus meus. 2c.
Tu inquit iux̄ ordinem natiuitat̄ tue heredita/
tem quā iure p̄mogeniture h̄re debuisti / regnū
scz 7 sacerdotiū pdidisti 2c. s̄ filij igit̄ q̄ p̄ naturā
deberēt esse sicut p̄tes / nobiles / diuites / 7 li/
beri / p̄ culpā efficiunt̄ viles / paupes / atq̄ ser/
ui. quere. s̄. de malo puero.

De Seno.

Seruus (sicut fides) a seruando est dicitur. Nam quondam quidam captiuus seruabatur, vel ut capite plecterentur vel ut pro dicio redimerentur, vel a seruando sunt dicitur, eo quod videlicet officijs que dominis non proueniunt nec filijs mancipantur. Seruorum autem triplex est genus, ut dicitur. **I**tem. Quidam, n. sunt vernaculi siue originarij, s. qui in seruitute sunt nati, et tales minus penitus legalibus subiunguntur, quia sua uoluntate vel alienare non possunt, nec transire, nec dignitatis officium assumere, nec etiam testimonium perhibere nisi dominorum suorum uoluntate, nisi sine infamia exentes, saepe pena infamiae puniuntur. Alij sunt serui empirici qui a barbaris vel hostibus capti vel empiri iugo seruitutis sunt oppressi. Tertij producti qui non ex necessitate sed uoluntate seruiunt ob spem lucri, et hi proprie famuli a famulando sunt dicitur, i. obsequendo, ut dicitur fides. Sunt itaque multe uiles conditiones seruorum malorum de quibus supra dictum est in tractatu de auilla, Quere ibi.

De seruo nequam.

Ite de seruo nequam addendum est, quod in multis sibi et alijs est nocuus. Solent enim esse ebriosus, et tunc bona domini sui vel negligit, vel furtiue subtrahit et expendit. Pro uer, xxx oparius ebriosus non locupletabitur. Item remissus est et otiosus, et tunc tempus processum ad laborandum inuulsi perdit, sicut seruis dicitur in psalms. Quid stat bictora die otiosi. **E**ccl. xxij. Adite seruum in operatione ue uacat. Sic enim dicit illum. Item de bonis domini sui prodigus omnia dissipat et presumit. **M**atth. xvij. Diffamatus est uillicus qui dissipasset bona domini sui. Item piger somnolentus et desidiosus omnia negocia domini sui negligit et obmittit. **E**ccl. xxxvij. dicitur. **L**u seruo pigro tracta de ope. **E**t luc. ce. xix. dicitur. Seruus piger abscondit talentum domini sui in terra et abiit. Item pteruus et ceruicosus etiam supra dominum se extollit. **E**ccl. x. Uidi seruos in equis, et puer, xxx. p seruum cum regnauerit, et. Item cupidus lucri / amicus lucrum domini sui in proprium suum uertit. **E**xemplum de **H**esi seruo **D**elisei / qui sub nomine domini sui pecuniam petijt obauit, deuilit, et abscondit. **iiij.** **R**eg. v. Item superbus et presumptuosus domini sui impium uoluit perdit, sicut dicitur in **m**iphiboseb d siba seruo suo. Seruus meus contempsit me dñe in rex, et asinum stemere uoluit. **ij.** **R**eg. xvj. et **J**ob. xix. Seruum meum et. Item cum sit durus et maliciosus gratiam sibi fieri desiderat et appetit, sed obtentam eandem alijs non impedit. **M**atth. xx. Serue ne qua omne de di. ti. q. ro. me. Item in carnispectus est et obliuiosus ignorans quod de suis excessibus sit rationem domino suo redditurus et ad memoriam non reducit. **L**uc. xij. Si dixerit dominus meus moram faciet venire et. Item iracundus et sediciosus totam perturbat familiam et offendit. **L**uce. xij. Si incepit seruus ille bibere et inebriari et familiam perturbare / ueniet dominus eius, et. Item male dicens et linguosus de omnibus et pro parte de domino suo maledicit / sicut per de sibo seruo in **m**iphiboseb / qui cum apud regem accusauit. **ij.** **R**eg. xvj. **E**ccl. vij. Ne audias seruum male dicentem tibi. Item si fuerit delicatus et delicatus ose nutritus dominum suum recaltrat et resistit / puer, xxx. Qui delicate nutrit seruum et. et iterum. Non decet seruum delicie. Item fraudulenter et dolosus insidias domino suo ponit / et quoniam ipsum inlicitum siue perdit. **ij.** **R**eg. xxix. **T**erenderunt ei insidias serui sui et interfecerunt regem in domo sua. Item domino suo exis iniuriosus ab eo fugit et ipsum deserens aduersario suo se coniungit. **ij.** **R**eg. ij. **S**fugerunt serui semey in geth et. **ij.** **R**eg. xxv. **I**ncreuerunt serui qui fugerunt dominos suos. Item cum sit nequam et flagitiosus uix pro uerba de malicia se proferat. **E**ccl. xxij. ibi. Sicut seruus in interrogatus in tormentum castigatus frequenter a liuore. i. luore crimine nec inuenit / sed magis ad odium prouocat. q. d. Seruus in tormenta non melioratur / sed potius peioratur. Item cum sit ingratus gratiam sibi factam a domino non recognoscit / sed de iusticia plusquam de gratia sibi fieri credit. **E**ccl. xxvij. **L**aza manus seruo et queret libertatem. Item si fuerit criminiosus inculpatus a domino suo sine flagellis ab eo extorqueri ueritatem confessio uix ualebit. **E**ccl. xlij. Seruo pessimo sanguinare latus. ibi **G**lo. Seruus qui uerbis non corrigitur uulnibus corrigatur. Item cum sit astutus et labor ei fuerit odiosus / uocat ad labores dormire se fingit, et qui non audiens de uano latere ad aliud se uertit. **P**rouer. xxx. Seruus non potest uerbis eudiri, quod dicitur / intelligit / et respondere premitur, et **L**uce. xij. Seruus factus uolunt.

De seruo bono.

Qui autem serui prodicio consistit in diuersis. Nam bonus seruus est docilis / ingeniosus ad intelligendum, puer, xxxij. Seruus sapiens diuabit stultis filijs, et **E**ccl. vij. Seruus sensatus et. Item humilis est et obsequiosus ad quodlibet obsequium impendendum. **ps.** **D**omine ego ser. t. et. f. an. tue. **A**d **p**hilli. ij. Humiliauit se for. ser. ac. Item bylariis et iocosus ad uiuendum, decet. n. seruum in suo ministerio esse bylarem et iocundum, totum enim seruicium displicet quoniam seruicus facie letare caret. **Gen.** xlv. **E**t nos len seruiemus regi, **E**t

De etatibus hominis

Isa. lx. Serui mei letabuntur et laudabunt pre-
exultatione etc. Item effabilis et gratus ad alloqui-
um. quia multum diligunt serui qui affabiles sunt
et benigni. et ideo de dauid que seruebat saul.
dicitur. i. re. xvij. Accepit erat dauid in oculis vniuersi
populi et maxime in conspectu seruorum saul. et in
eodem. Ecce places regi et vniuersi serui regi dili-
gunt te. Item virilis et animosus ac sepe aduer-
sarium domini sui opponens. i. Reg. xvij. Non pro-
cidat cor cuiusquam in eo. ego sum tuus vado et
pugnabo contra philisteum etc. Item fidelis est
in commisso seque in negotio. et studiosus ad exe-
quendum. luce. xix. Euge serue bone et fidelis
etc. et. xij. Seruus meus moyses fidelis in omni
domo mea. Item humilis est et artificiosus ad
lucrum domini sui parandum. plus enim intendit
bonus seruus augmentare et multiplicare do-
minum sui peculium quam suum proprium. quia in mul-
tiplicando lucrum domini sui parat et ipse sumit
luc. xix. Vocatis decem seruis suis tradidit illi-
lis decem minas et ait. Negociamini dum ve-
nio etc. Item bonus seruus cautus est et multum curio-
sus ad res et cum pro redditu domini suo de daretur
acceptus. Nam de bene operata remuneratione cer-
tus expectat. de non computatis vero semper du-
bitat et formidat. ut patet luce. xij. ubi dicitur. Domine
ecce mina tua decem minas fecit. Qui dixit dominus
Esto dominus habens potestatem super decem ciui-
tates. Item sollicitus est bonus seruus et am-
no studiosus prius domino suo pro parte commodum
sicut prandium siue lectum quam se disponere ad
prandendum siue qualitercumque alias quiescen-
dum. nunquam enim bonus seruus commodum sibi
fieri putat quam videt quod dominus suus adhibet laborat
luce. xij. Quis vestrum habens seruum si vene-
rit de agro dicat ei primo discumbite etc. ideo pro-
mendatur qui dixit ad dauid. ij. Reg. ij. Dominus
meus ioab et serui domini mei super faciem terre ma-
nent. et ego ingrediar domum meam ut ego co-
medam et bibam etc. Item seruus fidelis et ti-
morosus sciens domini sui aduentum non se dispo-
nit vel deponit antequam veniat ad dormiendum
nec subintrat lectum ante aduentum suum. luce. xij
Beatus seruus ille quem cum venerit dominus inuenit
eum vigilantem. Item seruus qui circa dominum est se-
dulus et amorosus alijs dormientibus vigi-
lat ad dominum suum custodiendum. vnde merito repro-
bat dauid abner et alios seruos regi saba dor-
mientes. j. Reg. xxv. Non erat que vigilaretis
omnes dormiebatis. (et sequitur.) Israhel mortuus est vos
qui non custodistis christum dominum. Item seruus qui in ob-
sequijs domini sui est affectuosus oculis ac mani-
bus sepe circa dominum est intentus ad suum beneplaci-
tum pagendum. ne aliquid. s. in commodum

sustineat vel defectum siue ad aliquod beneficium
a domino benefico recipiendum. ps. Sicut oculi an-
in ma. i. ad manus domine. s. j. etc. Item bonus ser-
uus nunquam a labore est vacuus nunquam ab utili-
tate domini otiosus. quia siue prodeat siue abstineat
siue vigilat siue dormiat omnia que facit ad uti-
litatem illius cui seruit ordinat et reducit. Job
xlij. Sicut cernus desiderat umbram et mercenaria-
rius procolatus etc. Item bonus seruus nec in victu
nec in vestitu est domino suo onerosus imo veteri-
roba domini sui aliquando per anni circuitum est pretentus
satis quod propleto seruitio suo multo plura est a do-
mino suo recepturus. Iero. In lege preceptum
est ut sine veste et viatico / r. s. procius pro ducitur
seruus in anno. vij. nullatenus a domino dimitta-
tur. Exo. xxi. et Deutro. xv. Item seruus in mo-
nibus disciplinatus et timosus solet esse coram
dominis gratus et in eorum oculis est acceptus. et
ideo seruus sensatus ad hoc diligentiam ad-
hibet ut verbane et curialiter. s. domino suo ad mini-
strat. quia aliquando plus dominus diligit mundiciam ser-
uientiam quam ipsam exhibentiam seruitus. ps. Am-
bulans in via immaculata hic mihi ministra-
bat. Eccl. vij. Si seruus sensatus est tibi. sit tibi
bi qua aia tua etc. Item seruus bonus a domino cor-
reptus pro corripientem se non est murmurans ne-
que querulosus. sicut. n. quomodo iustus dominus
iuste arguit seruum suum. et talis arguitio sibi
accidit ad profectum. Eccl. x. Seruo sensato li-
beri seruiunt. et vir disciplinatus non murmura-
bit correptus immo potius gaudebit. vnde p-
uer. ix. Argue sapientem et diligit te. corripit etc.

De Domino Bono.

Item autem seruus est nomen subiectionis /
sicut dominus est nomen plationis et patris.
vnde a domino a quo est omnis pater iustus do-
minium est statutum. sine. n. domino non posset sta-
re salua respublica nec esset humana societas
pacifica et quieta. Sublata namque de medio
iustorum dominorum potentia libera esset mali-
cia et nunquam innocentia foret tuta (ut dicitur. Isi.)
Iusta itaque dominatio per tyrannidem suos non op-
primunt sed suos aduersarios reprimunt et repellunt
dominorum enim patres suos non deserunt immo pro sub-
ditis pro parte aduersariam se opponit. ut dicitur
Greg. vii. pro quod dominus nomen est patris et nomen equi-
tatis. iustus. n. est dominus. et ius. di. eq. vi. vul. eius
et ideo dominus qui iustus est pro via litis causas litas
et pro ueritas in subditos dirimit et definit.
vnde quod suum est imbuunt pro malicia gladium
erbit pro deferenda innocentia. dicitur iuste potest
ne pro maleficos obijcit et opponit. pupillos vi

duas orphanos de manu opprimet, exaudit /
 p̄dones maleficos & fures psequit, atq; punit
 acceptam potestatem non s̄m voluntatē impe-
 tum / s̄ s̄m legū impiū ordinar & disponit. Ex
 quo p̄z q̄ dñs est nomē equitatē / & insup nomē
 liberalitatē. nā boni & iusti dñi liberales sunt &
 pij. Et sicut dī Hester. xiiij. Quā inquit totū or-
 bem mee dñationi subiugasse / nunq̄ volui po-
 tentē abuti magnitudine / s̄ demētia & lenita-
 te gubernare subditos &c. & ideo venit dñs ad
 oēs pret̄q̄ ad maleficos liberalem & affabilem
 se ostendit. plus amari q̄ timeri diligit. non hoī-
 bus s̄ bestijs. i. bestialibus & malis dñari se co-
 gnoscit. vt dī Gen. ix. Sit terror vester sup cū-
 tra aiantia &c. Hō (inquit Grego.) nō rōnali-
 bus s̄ irōnialibus aialibus ē plātus. vt non
 ab hoībus / s̄ aialibus timeat. Dñs. n. hoīes
 natura eq̄les genuit / s̄ p̄ varijs merit̄ alijs a-
 lios iusta dei dispensatio p̄ponit. vt humana
 fortitudine peccate metuat / qui diuinā iusticiā
 non formidant. Ex h̄ ḡ dñi timore nō supbiāt
 non suā gloriā / s̄ subditoy iusticiam querant /
 non. n. hoībus / s̄ bestijs dñant. q̄ ex illa pre-
 qua bestiales sunt dñio ip̄oy p̄stemunt. Est
 etiam dñs nomen nobilitatē. sicut dī Deutero.
 j. Tuli de tribubus vestij viros sapiētes & no-
 biles / & p̄stitim eos dños & p̄ncipes & tribu-
 nos / & centuriones. Nam dñi debēt esse nobi-
 les & generosi animo non tā carne q̄ mente. iō
 s̄m ambro. Natura in aialibus nobiliores &
 vniūbus fortiores p̄posuit alioy reges & ducto-
 res. vt p̄z in aialibus & in volantibus / & enaz
 in apibus in q̄bus oibus illi alijs dñant & p̄-
 ficiunt. in q̄bus nobiliores p̄ditiones s̄m na-
 ture bñficiū inueniunt. vt sic addiscat homo
 nobilit̄ p̄esse s̄m rōnem & grām. ex quo siccaia /
 lia p̄sunt aialibus nobilit̄er p̄ naturam. Item
 dñs nomē est honoris & dignitatē. sicut di. ap̄ts
 ad ephe. vij. Servi obedite dñis carnalib⁹ auz
 timore & terrore &c. dñs. n. iuste a subdit̄ reuerē-
 tiam & honorez accipit / & officij sui merito sub-
 ditos honorez dignos facit. pp̄ vnū
 enim bonum regē vel dñm tota patria hono-
 ratur / timeat / & frequentat. Item dñs est nomē
 pacis & securitatē. nam guerras & pugnas dñs
 iustus sedat / & discordes ad p̄cordiam reuocat
 vñ sub bono ac forti dñio ac pacifico coloni pa-
 mie sunt securi. q̄ nullus auder inuadere termi-
 nos suos ac infringere pacem suā.

De domino malo.

Sicut autēz iusto & bono dñio nihil rei
 publice valius ē / ita malo dñio nihil
 peius. Nā mal⁹ dñs subditos suos
 quos iuuare deberet spoliat, opprimit / & inde

bitis officijs angariat & angustat. Adichee. fj.
 Qui violenter tollitis pellem de supbis &c. p̄
 pter munera iusticiam violat / & paupi non iu-
 dicat. Adich. iij. Audite p̄ncipes q̄ ab homia
 nim ad iudicium. Populum a quo recipit ve-
 cigalia & tributum / ab inuasoribus non defē-
 dit. Ecq. xij. Non as. malicie sue. p̄sententem
 cruciat & crudelit̄ flagellat. Isa. xix. Dabo egyp-
 tum in manus dominoy crudeliū. &c. Jere. vij.
 Crudelis est &c. Aliena tanquā pp̄ria vendi-
 cat / & omnia sua esse putat. j. Regl. vij. Filios
 vestros toller &c. ameri potius q̄ amari deside-
 rat. Barub. vij. Ostendens memm gentibus
 videre ḡ &c. Honorari ab omnibus & reuereri
 affectat. Dan. ij. Cadentes adorare statūā. &c.
 leges & statuta antiquoy destruit / & suo ordi-
 nat. Isaie. x. Te qui p̄dunt leges iniquas. sub-
 spē iusticie crudelitatem & maliciā palliat & oc-
 cultat. Isa. liij. Dñatores ei⁹. &c. Finque exactō-
 nibus & callijs sepe vexat. Isa. iij. Populum
 meū exactores spoliauerūt. Et Dan. ij. c. & ix.
 d. Occasiones extorquendi aliqd̄ rapiēdi op-
 tat. Isa. liij. Assur absq; vlla cā calūniatus ē cū
 mendaces & zelatores diligit / & eoy p̄silijs au-
 res accōmodat. puer. Principes q̄ libent̄ au-
 diunt v̄ba mendacij &c. fidem / & pactū nulli ser-
 uant. j. Adach. xvj. Juravit illis rex & p̄nceps
 eius (& sequit) Vidite munitionē & rupit cinus
 iusturandum. Epulas & delicias de alienis la-
 bonibus sibi parat. ps̄. Deuorauerunt. p. m. s̄.
 ef. p. Exemplum de balthasar. Dan. v. & ezech.
 xix. Eos qui diuinus & fidelius sibi seruiunt /
 peius remunerat. sicut voluit laban remunera-
 re Jacob q̄ dixit. Nisi deus p̄tis mei affuisset /
 mihi nō nudum forsitan dimisisses. Itē nulli
 us seruitia gr̄a reputat. ideo oīa que sibi fiunt
 minora debito fore putat. sicut dī Judub. iij.
 nec ista facientes ferocitatem pectori eius miti-
 gare poterunt. Item alijs laborantibus in lu-
 dis & in pontibus ip̄e vacat. Ecq. x. Te terre /
 rex puer est. cuius p̄ncipes mane p̄medunt. Et
 iij. Regl. ix. Rex bibebat remulēt⁹ de vmbra
 culo suo. &c. Dec de pp̄rietatibus hominis
 quo ad membroy diuersitatem. & quo ad eta-
 tem. & quo ad sex⁹ discrepationem & variā q̄lita-
 tem nūc sufficiant. Nunc de q̄busdam acciden-
 tibus que p̄tingunt circa hominem & s̄m natu-
 ram & p̄ter naturam / aliqua christi adiutorio
 sunt dicenda. Et p̄mo de abo / deinde de po-
 tu / Tertio de vigilia & somno / Deinde de exer-
 citio.

De etatibus hominis

De hominis proprietate et de cibo.

Item de proprietatibus
bois quo ad illa que ipse
constituit naturaliter/dicē
dum restat de illis p/
rietatibus res/que ipse
sunt natura inesse custo
diunt. et sunt sicut Job.
aer/exercitatio/quies/
cibus/potus/vigilia/

et somnus/sine istis non custodit humanum cor
pus. Nos autem istum ordinem non sequimur.
quia in loco suo de aere post dicemus. De cibo
primo dicamus quantum sufficit. quia cibus (sicut
pstan.) est substantia pueribilis in essentiam
corporis quo abat corpus augmentat / nutrit
et sustentans. Calor. n. foris membrorum inueni
tur et exteriorum primum est actione et resolu
tione cui continua debet restauratio ad depedit
beneficium restaurandum. Cibus autem sumptus
in similitudinem corporis nutrit / et in ipsius natu
ram transmutat. primum in cibo procedit ipsius ppa
tio. deinde eius masticatio. tertio in locum dige
stionis receptio. quarto ipsius digestio / et puri ab
impuro separatio. quinto ipsius attractio / et p sin
gula membra distributio. sexto nature membri
assimilatio. Si. n. cibus non assimilaret membra /
nunc in eorum naturam incorporaret vel puereret
Ultimo post omnia ista fit istius cibi incorporatio /
et in naturam corporis puerio. Nam quod calidum
est et humidum / transit in naturam sanguis et car
nis. quod non frigidum / et sic de alijs. Cibus itaque
assumptus et incorporat. in corporibus adhuc iu
uenibus corpus nutrit et augmentat. In senibus
non calorem naturalem temperat / depedita autem re
staurat / et custodit corpus / ne pereat. Liborum autem
multe sunt diuersitates. Quidam. n. cito in san
guinem puerunt / ppter suam substantialem humi
ditatem et caliditatem. et illa quam habent cum sanguis
ne vicinitatem. Quidam non eouerso ppter siccitatem
etiam tardius puerunt. Quidam non cito cibi multum
nutriunt / quia multum sanguis generat. Quidam
non pax / immo potius onerant / tamen aliquotulum
refocillant. et generaliter omnis cibus laudabilis
sanguis generatiuus / magis pueniens in regen
da sanitate / laborat / tamen est pueniens grossior
cibus spissior sanguinis generatiuus. Item omnis
cibus de quo generat multum sanguis / pauca huius
supfluitate et eouerso / ab eo de quo generat pauca
sanguis / multas generat supfluitates. et generaliter
sunt diuersitates ciborum disponunt et variantur co
plexiones membrorum et corporis qualitates. ut di. co /
stan. li. j. Circa cibum autem considerantur ista sicut et

circa dietam. ut dicit Galienus. super ampbol. s. cibi
substantialitas / qualitas / quantitas / sumens / neces
sitas / raris / congruitas / oportet. n. medicam cogit
re substantiam et qualitate ciborum ad custodia et re
gimen corporum humanorum. Est. n. quidam cibus
nutrimentalis et facile pueris. et talis est natu
re pseruatiu. Quidam est ab eo medicus. et huius est fa
cile alteratiuus et nature amatiu. Quidam non
est ab eo pestilentialis et nature corruptiu. sicut
venenosus / qui a tota specie inuitat et destruit ipsum
corpus. et ideo omnes ciborum cogitare substantiam et qui
tatem ne venenam assumat loco cibi. Qualitas
autem cibi attendit et sicut vltima qualitate elementa
rium remissione. et sic ab eo calidus vel frigidus
in primo gradu. vel sicut eandem vltimam intensio
nem. et sic in quarto gradu. vel substantiarum mediatio
nem. et sic dicitur esse in tertio vel in secundo gradu / sicut
maior excessum vel minor. Hoc etiam attende
dum est / quod tam sicut substantiam quam sicut qualitatem.
(ut dicit pstan.) Aliquis cibus est subtilis / qui. s.
de facili digerit. cibus quoniam multum pax nu
trit. (quia sicut Auid. subtilis ex eo generat sanguis
qui cito reuoluit a membris. et ideo pax nutrit. ut
dicit idem. Et est ab eo grossus qui. s. tardus digerit /
et eius pars modica multum nutrit / ex quo sanguis
grossus generat / qui tardius reuoluit ab ipsis mem
bris. Nam (ut dicit Isaac) ex sublimi cibo fit ge
neratio subtilis sanguinis et eouerso. et est ci
bus in qualitate et substantia ipse a raris. Cibus au
tem purus laudabilis est quoniam est in se ipse
et eouerso. Sicut Auid. herbe crude et fructus
nimis virentes / minus sunt boni quo ad abus
ppter humiditatem excessum. nam sanguinem replent
a quositate / et disponunt ad putrefactionem. et
ideo potius sunt medicina quam abus. Cibus dicitur
esse vniformis / ne. s. in vna mensa diuersa nu
trientia simul assumant. (quia sicut Auid.) Idem vnus
cibus digerit / alter corrumpit / et stomachus ni
mis extendit et replet. Considerat etiam in cibo
quantitas diuersiue et effectiue. Nam attendit vel
sicut minimum / vel sicut maximum / vel sicut in se
medium. Si non fuerit ab eo nimis / naturam generat /
stomachum distendit / et inflat / rugitum et torsio
nes generat / malos humores et cathochimas au
gmentat / nauseam et vomitum pnotat / calorem na
turalem sicut oleum lampade extinguunt et suffo
cat / spasmodum et contractionem nervorum carum / vlcera / sca
diem / et apostemata fieri parat / senium et mor
tem accelerat / quam p ciborum multitudine ho
mo munire / et defendere se credebat. Quando
vero abus est nimis paucus / naturam debili
tat / visum et omnes sensus ebetat / fluxum ca
pillorum et caliditatem generat / pntis et etiam accelerat
(corpus extenuat /

et peiores infirmitates quae repletio nimia generat atque causat. (vnde dicitur in ampho.) In tenuibus dietis maxime peccat egritudine. Libus vero mediciois est laudabilis. quod deperditum in corpore restaurat/virtute preseruat/sanguinem augmentat/colorē temperat/ingenium acuit/vires operandi tribuit/sanctitatem corporis auget et custodit/sua uem somnum et mulcebre generat et inducit/vnde si fuerit maior pro cibum restauratio quam fuerit procedens pro resolventem calorem deperditio/ab? corpus augmentat. ut patet in adolescentia. Si vero maior fuerit deperditio quam pro cibum sequens restauratio/corpus minuitur et deficit. ut in senectute. sed si fuerit equalis restauratio. hanc dissoluta corpus preseruat in persistencia et in statu/sicut est videre in iuuetute. Considerat abusus vel cibi effectus respectu comedentis. quod alius conuenit sano/et alius egro/alius iuueni/alius senili/alius exercitanti/alius quiescenti. Multa enim salubria sanitatem homini que sunt mortifera infirmanti. et etiam in sanis differentia est quod alium vel pip quod alium flectat est remedium/alium colerico est venenum. Insiquiamus qui est mors hominis/gratissimum abusus est passeni vel purnia. ut dicit Galienus. Variatus etiam est abusus secundum varietate morbi. Nam alius abusus est salubris in quaterana que est mortiferus in acuta: et alius abusus qui est utilis in principio morbi est nocuus quoniam infirmitas est in summo. Nam tunc dicitur dari cibum tenuis ut dicitur in hypo. et galieno. quod tunc natura circa digestionem morbi est totaliter intenta. vnde tunc eius effectus diminuitur et impeditur/si circa occupata grossa cibaria teneret. Alius etiam abusus et alio modo dandus est et necessarius in morbo cronico/et diuturno. et alius in seruo. quod in principio timeat defectus seruus. et ideo est necessarius maior abusus. In seruo autem morbo timeat infirmitatem augmentatam/et ideo tunc dicitur dari minor. Libano vero facienda est secundum diuersitates morbi/et secundum virtutem infirmi/et secundum quantitate et substantiam ipsius cibi. et secundum hanc utilitas cibi iudicatur. Item alio modo abundas est inuenis/et alio modo adolescens/et alio modo ipse senex. Nam abstinentia cibi que senibus est facilis/pueris et minoribus est difficilis (iuxta illud hypo cras.) Senes facillimum ferunt ieiunium sedo persistetes facilius/pueri vero minus. nam in senibus debilis est calor naturalis/in alijs autem est fortis. et ideo maior abusus ad resolutionem caloris est necessarius iuuenibus et pro uulis/minor vero antiquis. Eadem est ratio etiam que minus cibandi sunt quiescentes quam se exercitantes quod in illis calor est debilior/in istis vero fortior est ut post patet. Considerat autem in abando vnde progruitas. nam grossiori dicta et largiori in

digent homines in hyeme quam in estate. sicut dicitur in hypo cras. Ventres in hyeme et in de natura calidissimi sunt et somni longissimi. In his igitur hominibus plures oblationes sunt dande. quod tunc inna calor est multus/multo igitur indiget nutrimento. In hyeme. n. viger appetitus/et fortior est digestio calore extrinseca fortiore. In estate vero seruum est. calor. n. in hyeme ingreditur ad interiora et ibi coadunatur. in estate vero suo simili. pro gaudens et exteriora peres dissoluit/et in corpore minorat. quia igitur in hyeme multum digerit/multum exarat appetentis. ut patet in pueris qui sunt multum caloris/et ideo multum appetunt et multo indigent cibo. Silitur in athletis in quibus ratio exercitanti augmentat calor naturalis. et ideo multum indigent nutrimento. sicut ibi exemplificat galienus. Est igitur abusus omni aiali necessarius et maxime pueniens est quod uniformis est. et in se superfluum et diminutum ipsius. nimia. n. cibi repletio siue saturitas mors anime et corporis esse preseruit. Et potissime periculosa est saturitas/post procedentes sterilitates siue fame. ut dicitur Avicenna. plus. n. natura tunc appetit/et digerere possit. et ideo remanente appetitu circa saturitate/ab? assumendum est.

De Potu.

Potus est substantia liquida ad nutrimentum aialis necessaria. Potus siquidem (ut dicitur Avicenna. li. v. c. xxvii.) multiplici de causa necessarius est. Corpus. n. sicut humentur. et quod humidum est in corpore resoluit et restaurat/abus pro ipso reficit/et fert ad loca remotiora qui sua grossitate non potest transire pro strictos meatus et angustos. Potus etiam ut dicitur Avicenna. et etiam Avicenna. diuersificat tripliciter. Est. n. potus qui est tantum potus/ut aqua que non est corporis nutritiva et est potus que est potus et abusus sicut vinum. quod (ut dicitur Avicenna.) pro oes partes corporis porrat abum/nutritiens et calefaciens spiritum et sanguinem/et calorem proferens naturalem. Et est potus medicinalis qui non exhibet secundum viam potus/et potus secundum legem et regulam medicine. sicut syrappus/oramel occisura/et hmoi. Sicut autem dicitur Avicenna. in sanitate custodienda et infirmitate curanda. aqua est necessaria. ideo ois ut medicus aqua non negligat pro ditores cogitare/et naturas. laudandas tribuat/et caueat non laudandas. Aquarum autem quodam est sapida/quodam non sapida. aqua que sapida in substantia clara/forana orientalis. leuis/cito calefaciens cito frigesces. hmoi autem (ut dicitur Avicenna.) in sanitate custodienda est laudabilis non quoniam cito. n. exitibus. pro h. n. que est clara/pro quod sordidus non est infirmitas. pro hoc autem que est leuis/pro quod non est indigestibilis. pro h. n. que est cito calefaciens et cito frigesces/pro quod substantia est subtilis. vnde si vis scire de duabus

De etatibus hominis

aquis que sit subtilior in substantia et laudabilior ad bibendum / intinge unum pannum lineam bene mundum in vna / et alium bene mundum in alia et expone soli. quod purus erit succus / in aqua subtiliori est intinctus. Secundo post hanc aquam commendabilis est aqua fontana septentrionalis / que in orientem et aquilonem est posita fluitans versus aquilonem. propter hoc. n. quod libere exponit ventis septentrionalibus motu extremorum ventorum subtiliatur. et est in hyeme calide nature / et frigide in estate. Frigus. n. septentrionale fugat calorem ad interiora fontium sibi obiectorum / quod coadunatur frigiditati obuiat et resistit. et aquam fontem aliquam calidam calefacit. In estate vero e contra. Calor vero vincens fugat frigiditatem ad capita fontium / quod ibi coadunata aquam frigescit. ut dicitur. **Ad aquam et stagnam.** Item aqua fluens foris de montibus super petram vel harenam limpidissima. sicut alio magni fluminis secundum gradum obtinet sanitatem (ut dicitur stagnam.) Aqua vero pluvialis ut dicitur stagnam. melior est alijs aquis et sapidior / lenior / et mundior / sicut dicitur. **Dypo.** Pluvia inquit est fumus aquarum a sole attractarum. natura. n. solis non nisi quod subtilissimum est attrahit / et ideo ceteris aquis melior est et digestibilior. tamen propter sui subtilitatem vicina est putrefactioni. tamen ut dicitur stagnam. ex putredine non est vituperanda / sed ex subtilitate sua potius est laudanda. **Dis.** n. aqua corruptionem cito admittens est subtilis. ledit igitur quod est putrida. quod rancitatem generat atque febres sed non putrida optima est / et ideo a putredine est cavenda. Item dicitur stagnam. aqua que ex tenuissima tollitur pluvia / melior esse videtur. que non descendit cum tonitruo / melior est post hanc. nam tonitruus suo motu pluvia ipsam subtiliatur. Dicitur etiam stagnam. quod quocumque frequenter bibit aquam frigidam / non evadat frigiditas egritudines / saltem in senectute. Aqua vero calida ut dicitur stagnam. ieiunum stomachum lauat a ciborum seabus. purgat fleuma et omnem putredinem / ventrem purgat et mundificat. ventrem soluit / naturam alleviat et confortat. et tamen frequenter usus nocet. stomachum. n. remollit / digestivam naturam turbat et impedit / et sanguinem de naribus manare facit. Item calida aqua laudabilior est ieiunus mane. maxime his que de nocte crapulati sunt. dicitur etiam Avicenna. Testificati sunt in quibusdam antiqui sapientes quod aqua cocta est minoris inflationis et facilioris penetrationis. quod corpora ei permixta actione ignis dissoluntur et descendere compelluntur / (et subiugit.) Torpidi inquit medici estimantur quod subtilius exaltet per decoctionem. et quod grossius est / remaneat. sed falsum est. **Ex partibus.** n. similibus stat aquea substantia a qua tanta potest fieri decoctio quod nihil remaneret nisi fex et pars terre.

stris. ut patet in aqua ex qua fit sal per violentiam decoctionem. Aque autem ex nive et grandine resolute ceteri sunt illaudabiliores propter aquas lacuales et palustres. Iste aque omnes sunt caude. quod ut dicitur stagnam. Splenem magnificat / epas et stomachum profundunt / autem horrida faciunt et varias febres faciunt / lapides gignunt. Si autem penitus vitari non possunt / auctoritate Avicenna. buliant. Dicitur autem aristoteli. in li. methe. quod aqua nivis vel glaci calorem solutione ad potorem subtilitatem non redibit / aqua vero insipida est quod duplex secundum stagnam. Alia. n. est salsa / alia sulphurea / alia limosa / alia alluviosa / alia metallina. Salsa vero ut dicitur / ventrem emollit mordicando intestina et laxat. sepe tamen bibita desudando et consumendo humorem ventrem ligat et dissipat / corpus desiccatur / scabiem et pruriginem sanat / hydropicos iuvat si comedat seu bibat. Aqua vero sulphurea ad frigidam facit infirmitates / nervos calefacit / infuriosos humores consumit. vide. j. de sulphure ubi dicitur et plenius potest inveniri. Aqua autem limosa vel alluviosa et bituminosa in frigidam et desiccatur / sanguinis fluxum frigit et sedat / et emoroidas curat. Aqua vero metallina naturam metalli sequitur et effectum. nam transiens aqua per venam ferri / ventrem dissipat / membra confortat / splenem deopilat / apostemata curat. aqua de metallo est humiditatem subuenit / stranguinem strigit. aqua de metallo argenti refrigerat / desiccatur. Nec autem aqua multiplex potest dari non consumitur / sed pertinet vsui medicinali. Est autem potus qui simul est abusus et potus / scilicet vinum diversificatur. n. vinum in substantia. **Quedam.** n. sunt grossiora vina duriora alijs / et nutritiora. Alia vero sunt subtilia / et parva nutritia / stomachum cito exeuntia / dolore colericum de capite auferentia / vnam provocant. Alia sunt mediciora in suis actibus operata. **Præ autem istarum vinum consideratione** quo ad substantiam consideratur vinum secundum stagnam. quatuor modis. scilicet. quo ad diuinitatem / quo ad redolentiam odorem / quo ad saporis suavitatem / et quo ad coloris claritatem. Nam in re diversificantur vina. quod quod non est de roborantiori expressum / non transit in caliditate quod dum primum. Sicut. n. dicitur Galienus. li. de simplicibus medicinalibus. Vinum inquit stat ex quatuor substantijs scilicet aqua / spumosa / seu aerea / vinea / siue ignea vel terrea. Aquea per longam moram consumitur / et pars vinea confortatur / Vina itaque veteriora sunt alijs calidiora. In odore autem diversificantur vina. Quia quedam sunt odorifera bene nutritia. Alia vero odore horribilia malum sanguinem et capitis dolorem generantia. In sapore etiam maxime diversificantur (vina.

Quedam. n. sunt dulcia alijs nutritiora / et ventrem humectantia / alia vero sunt pontica stomachum pfortantia / ventrem constipantia pectori et sue pinentie nocentia. Alia sunt acerbata que et diuretica. Alia vero amara ceteris minus calida. In colore insuper variant. Nam quoddam est album minus calidum. Quoddam cininum magis calidum. quia vt dicit conkan. omnium membrorum est penetrantissimum. sanguinis colentia generatiuum. et doloris capitis connotium. aliud vero est nigrum quod ceteris est magis nutritiuum. aliud autem est rubeum siue rubicundum. et illud alijs magis est calidius et quia terrestre et grossum respectu albi vel citrini. nec ita est perforatum nec lesiuum. Vinum autem quod in omnibus predictis est medio crepeteris est laudabile. Nam naturalem calorem pfortat per omnia membra / animum refocllat / gaudium et audaciam generat / virtutem corpori admistrat / coleram rubeam cum sudore et vrina euacuat / coleram nigram temperat / membra ex humore desiccata temperat et humectat / vires reparat et corpora impinguat / appetitum puocat / vini digestiuam et diuuant et pcurat / intellectum acuit opilationem splenis et epaam aperit / supflua in corpore destruit et psumit / albugines oclorum et lippitudines tollit / eloquentes efficit / lapides in renibus soluit / et harenulas dissipat et educit sanadit vulnere puenit menstruis subueit / sanis et infirmis puenit si modo debito a quolibet assumatur. Si vero in quantitate et quantitate modum excesserit / abutentia non erit remedium vinum / sed mors erit potus et venenum. sicut patet. j. de ebrietate. Quereibi. Tertium genus potus est potus et medicina. sicut est oximel et syrappus. Nam talis potus pferat sanitatem / quia humores in corpore digerit / diuidit / et expellit. quibus laxat. quibus stipat. quibus infrigidat et desiccant. quibus vero calefacit / remollit / et humectat. Sed horum potuum / differetias medijs dimittamus.

De Libo.

ibus itaque et potus ad prandium et conuiuium hinc ordinationem et respectum In prandijs quibus primo cibaria pparant. conuiuie panem puocant. sedes et sedilia erigunt in cenaculo ordinant / mese et mensalia disponunt et ornant. hospites cum domino in mese capite collocant / non prius ad mesam residet nisi prius manus hospitum abluant / sursum filie / donec / et deorsum famuli pter ad mensam pbinant / codea / ria / et cultelli / et salsana pmitus in mensa ponunt et panes cum poculis uox supaddunt. sfercula

multa et varia subsequunt / dicentes et ministrant cum diligetia singulis obsequunt. se mutuo inuitantes iocande p se colloquunt / vialis etiam et cibaria exhilarant. nunc vrina et fercula renouant. sibi uicem fercula apposita p diuidunt et compartunt. fructus tandem et spes subinseunt. completo pradio mensalia cum reliquijs sferunt. et mese de medio remouent. manus abluunt. iteque et tergunt. gratias actiones deo et hospiti psoluunt. ex hilarationis gratia pocula iteque et iteque offerunt. His in pradio completis vel ad lectulum quietis gratia recipiunt / vel redire ad propria pmitantur.

De Cena.

Cena dicitur a cenon quod est coe ppter vescentium coitatem. apud veteres solitum fuit in ppatulo vesca et communis epulari / ne singularitas luxuriam generaret. Et modo potest cena dici a cenos quod est umbra. quia iam vescentes propter pccitatem querunt cenam latibula (vt dicit Papias) vel potest a ciuos quod est canis ppter careniam et defectum caritatis. vnusquisque. n. suam cenam psuunt ad manducandum. j. cor. ix. Dia autem que superius de conuiuio vel pradio dicta sunt / cene conueniunt. Istam tamen cenam multa magnificant / et exaltant / et h omnia occurrerant in conuiuio assueri. vt patet Hester. j. Primum est ipis pgruitas. decet. n. cenam fieri tpe congruo. ne. s. nimis tepetue nec etiam nimis tarde. Secundum est loci importunitas pntum ad spaciositatem vel amenitatem et etiam securitatem. in loq. n. spaciolis / amens / et securis solent nobiles facere festa sua et ideo de affuero dicit quod fecit conuiuium suum in vestibulo orti et nemoris. Tertium est inuitatis liberalitas / quo ad vultus hilaritatem. nihil. n. valet cena vbi facies hospiti cernit turbulenta. Hester. j. Lu incaluisse. et. Quartum est ferculorum multiplicitas. vt qui non vult de vno gustat saltim de alio. Hester. j. in alijs et alijs Quintum est vinorum et poculorum diuersitas. vt in Hester. j. dicit. vinum etiam inferebat. et. Sextum est ministrorum vbanitas siue honestas. Hester. j. pposuerat mensis de principibus suis. et. Septimum est discumbentium amicorum gratia societas. Hester. j. sferat conuiuium cum pnc. et. Octauum est carorum et instorum musicalium iocanditas. nam si ne cibaria et sine symphonia non solent cene nobilitatem celebrant. Luc. xv. Lu audisset vocem. et. Nonum est luminarium et cereorum copiosa numerositas. nam in tenebris cenare dedecorosum est et etiam piculosum ppter muscas. et id cerei candelabrij insigunt / lucerne / lampades / et candelae necessario accenduntur.

De etatibus hominis

Decimum est omnium appositorum delicias nā in cenis nō solent grossa & p̄munia apponi abaria sicut in prandio / s̄ potius q̄dam sp̄cia lia & leuia & deliciosa cenātibz apponuntur / maxime in curijs dñoz. Undecimū est cene diuturnitas. solēt. n. homines qñ expediti sūt a labore p̄trahere cenam suā. cibus. n. nimis cito sumptus p̄ noctem / nocet. 7 iō morose est cenandū. ideo p̄uiniū Assueri diu durauit per dies. c. 7. lxx. Duodecimū est indēntas. qz sine damno cenantē est quilibet ad cenā inuitā dus. Subonestū est. n. post cenā volūtariē ob / latam p̄pellere aliquem ad symbolum p̄soluē dum. Tredecimū ē quietē & soporē suauitas post cenā. n. est quiescendum. qz in cōsominus ē valde dulcē. & ideo erant lecti ebumei & aurei strati sup̄ pavimentū in palacio Assueri. vt p̄z Vester. j. Nā vt dicit p̄stan. cum ciboꝝ fumus cerebz ingredit̄ / facile dormimus.

De Somno.

Somnus (fm aristo.) est quies aialiu h̄tū cū inrensione naturaliu. Nam sensibilis & motiua h̄tus in somno li / gatur. h̄tus vero naturalis tunc fortissime opat̄ lēz digestiua que in somno intendit̄ & p̄fortat̄. Alio mō dicit Aug. in li. de quantitate anime. Somnus (inquit) est q̄dam insensibilitas na / turalis cōis corpis & aie passio. Sicut. n. sen / sus cōis est corpis & anime / ita & somnus. Nā (vt ip̄e dicit) somnus est q̄da immobilitatio & ligamen sensuū. qd̄ aut̄ dicit insensibilitas na / turalis dicit ad dñiaz eoz que sunt p̄ naturam. vñ dicit q̄ somnus nō est priuatio vigiliāz si / cut cecitas visus. qz priuatio id quod est fm na / turā dimminuit & destruit. somnus aut̄ naturam p̄fortat. & ē fm naturā sicut vigilie. Preter / rea aia nō delectat̄ in p̄uatione / s̄ in somno de / lectat̄. vñ somnus p̄uatio nō est. / s̄ est dispō na / turalis. Alio mō diffinit̄ somnus sic. Sōnus est q̄daz passio mulcebis meat̄ cerebri & vias sensuū opilat̄ / naturalē h̄tūē p̄fortat̄ / calozes naturalē ab exterioribus ad interiora reuocās. In somno. n. interiora corpis calefaciūt / & exteri / ora refrigescunt / vñ p̄ fundato calore ligat̄ in / somno & opilat̄ organū sensus cōis qd̄ est cen / trum omniū sensuū p̄culariū a quo omēs alij sensus p̄culares oriunt̄ & extēdunt̄ queadmo / dum linee ad centz ad arcūferentiā p̄rabunt̄ Illo igit̄ ligato & opilato potentie p̄culares extēdi non p̄nt ad organoz sensuū extēmita / tes. hoc aut̄ fecit natura / vt animal a motu vo / luntario quiesceret. cum sp̄ moueri volūtariē

sit impossibile. Somnus aut̄ vt dicit p̄stan. in / panteg. alius est naturalis / alius innaturalis de quo nihil ad p̄ns. Naturalis h̄o fit ex humi / ditate cerebri rēpata / & ex fumo humido & da / rosa toto corpe ad cerebz ascendente. / s̄ fumus aut̄ ille ingrossat sp̄s & replet nervos & ita vi / culat & ligat sensus. Aug. aut̄ in p̄dicto libro docet q̄ somnus aut̄ est ab intrantibus extrin / secus elcis. aut̄ ab humore intrinsecis tempero q̄ cū resoluūt in fumum / perit cerebz. & ibi reso / lutus distillat frigidus inferius licet ascēdat ca / lidus. distillando aut̄ remittit calozē cordis / & impedit p̄cessum opationum. Secundum aug. n. & fm aristo. cor est p̄ncipiū opationum & omē bonum vel malum a corde p̄cedit. In / somno aut̄ q̄scatur h̄tus animalis alijs manē / tibus sicut p̄ns. s. sp̄iali & naturali. quod p̄z p̄ / pullum & inspirationem / & p̄ digestionē. in so / no. n. maxime digestio celebrat̄. Auid. n. sic dif / finit somnum. Somnus (inquit) sermone vni / uersali ē reditus sp̄s ab instrumentū sensuūz & motus ad p̄ncipium cum quo p̄ncipiānt̄ instra / ipoz sp̄uū. Et somnus quidē naturalis est sp̄s reditus cum p̄fundatione / vt digerat̄ nu / triens. vt p̄z in somno exercitantū. fit. n. in eis somnus p̄fundus p̄p̄ sup̄fluitatem resolutio / nis sp̄s. natura. n. desiderans additionem in / substātia sp̄s p̄fundat̄ ip̄m in interioribus & facit ip̄m latere in interioribus. vñ fit somnus p̄fundior & plitior in ipis. & hoc genere som / ni dormiunt quos euacuat medicina laxatiua resoluūt. n. plurimum de substātia sp̄s cū sup / fluitatibus & hic somnus plurimum p̄fert eis. reddit. n. eos suis h̄tūibus (vt dicit Auid.) Sicut aut̄ dicit aristo. li. iij. somnus puenit cui / libet animali sanitatem habenti. licz in q̄bus / dam somnus sū valde leuis & occultatus. Ex / p̄dicit̄ p̄z q̄ causa materialis somni est fumus digestionis a corpe resolutus. causa h̄o forma / lis est in capite apud cōem sensum / & origines / neruorum sensibilium que opilant̄ & ligantur. & quiescit animal / & omnia membra recreant̄. Actio autem somni fm p̄stan. dupliciē variat̄. fm quantitatem / & fm magnitudinem materie quā inuenit in corpore. Scdm̄ quantitātē. qz si sit nimis augmentata / deficit h̄tus corp̄ / hu / mecat̄ / & refrigeratur. quia fit dissolutio / humo / ris & p̄sequēs fit exticatio caloz / s̄ flegma maio / rat̄ / caloz natural̄ minorat̄. Si sit nimis pau / ca virtus digestiua deficit / corpus desiccatur. Si vero sit moderatus / cibus bene digeri / tur / corpus impiguatur / animus confortatur / caloz natural̄ auget̄ / humores temperant̄ mēs / clarificatur.

Item ex materia qua inuenit eius actio varia-
tur. qz si materia fuerit multa / calor naturalis
debilis p somnum fit maior / humoru refolutio
qua pp calor naturalis vincit / et extinguitur /
et ideo papi portionat ne dormiant et inu-
ne. f. p somnum rata sit resolutio humoru q no
possint regi a natura. s si fuerit cibus tempera-
tus similis et humores calor p somnum inter-
reuoatus cibos digerit / humores temperatos
reddit. cor humectat et calefacit / et impinguat.
Recollige igit breuiter ex pdictis q somnus ca-
lorem naturalis ad interiora reuocat / exteriora
frigidat / et a sanguine depauperat / interiora ho
calefacit / et inurit / ac fortificat / impura / et cruda
decoquit / et maturat. motus aiales et sensibiles
recreat et quietat. Si ho fuerit in qlitate et qtri-
tate temperat / egroru alleviat / futura nature vi-
coriam p morbu et bona casum denunciat. Si
autem e conuerso somnus se habuerit / merito e
suspensus. vt dicit pstan.

De Somno.

Al somno igit considerat dormientis
voluntas. qz voluntate ad dormiendu
se deponit. Na (sm Auid.) somno ni-
hil aliud e q in vi sensitua quiet appere. It
dormitionis breuitas. ho. n. qn ad dormiendu
se deponit / celeris a somno surgere ordinat et p-
ponit. Item stus in dormitione vnitas. Naz
stus dispersa in vigilado aggregat et coadunat
in corpe dormientis. vt di. Auid. It dormientis
insensibilitas. vt pz ex ia dicit / frequens. n. qtri-
git q aliqs ita forat dormit et ta pfundi e som-
ni q vix sentit aliqd exterius etia si vberat. It
quiet / suauitas. na dulcedo qua psequit qs in
dormiendo facit pteritoz laboru et etia pntiu
obliuisci. It dormientis securitas. qz cu quis
dormit / etia hostis pntia no pauelat. Item si-
gure dormientis mutabilitas. qz exterius videt
mortu et interius viuus / for pallidus / et in-
rubeus / for frigidus / et intus calet / for rota ho-
tus effiacs qi in pria se diffundit / s intus tota
stus se recolligit. It in dormiedo attenditur
diuersitas. Snt. n. qui dormiut palpebr clau-
sis adiuicis et reductis. et oia talia aialia sunt
auctozis visus q illa q aperit dormiut oculis
et no recit. sicut di. ansto. vnde et pisces sunt de-
bilis visus. qz dormiendo no claudut oculos.
Et sicut dicit li. iij. Pisces qescut in somno. s
modicu / qz subito expugiscunt et fugiut. quere. s
li. v. et de palpebra et de oculo. It somnoy et
fantasmatu imaginatio / na in dormiedo pp
pmixtionem ronis cum fantasmatibus multe
sic occurrut fantasie. quaz qdem formas et si-
militudines aia imaginarie apphendit / s de

spis imaginibus et fantasijs ad plenu non di-
scernit / ideo sepe euz euigilauerit / q in somnis
viderit no aduertit. It in dormiendo papie
attendit vnitas. nam qn somnus e naturalis
et rpatus / multas et infinitas pferit corpi como-
ditates. sicut pz. s. in vbis Auid. et etia pstan.
et matime / qz tuc fit digestio et pur ab impuro
separat. na qd pur est et corpi sile / tuc corpi
vnt. qd ho impur est et dissile vi expulsua a
corpe separat. De malo ho somno et innaturali
quere infra li. vij. de litargia.

De Vigilia.

Vigilia est qdam animalis dispo cum
diffundit et effundit spūs ad instrum-
ta sensus et motus vt eis vtaf. vñ vi-
gilia nihil aliud est q libera spūs p organa se-
sus et motus diffusio / aiate stus in corpe p-
agens actiones. Differt autem vigilia ab insom-
nitate / que est supfluitas in vigilijs puenies
et egressu animalis virtutis a natura sine a re
naturali. et eius quidem ca quadoq est calidi-
tas et siccitas complexionis. quadoq pp ignei-
tatem spūs semp mouet ad exteriora. et sic ani-
mal no quiescit. qnq est pp malam materia
ledentem cerebrum. sicut accidit ex dispositis
ad frenesim et ad maniam. qnq est ppter va-
porem malam perturbantem cerebrum et eius vi-
cinitatem. sicut accidit in dispositis ad melanco-
liam. qnq etiam est ex viscositate humiditatis
in cerebro exitis. vt patz in decrepitis. qnq et
ca doloris tam corporalis q spūalis / et vtrunq
no pmittit spm quiescere. qnq etia est in causa
malicia digestionis et multitudine repletionis /
opprimens spm animale et quiescere no p-
mittens / vt pz in nimis inebriatis in quibus
fumus vini / acutus / pungens nervos sensibili-
les et ledens eos quiescere no pmittit / et tales
sepe ad mortem vel furorē disponunt / nisi ab
arte vel natura / ad dormiendu citius inducant.
Vigilie aut naturales refrigerant immiscus.
quia calor egreditur ad exteriora / Et ideo cale-
faciunt et desiccant exterius. Si vero mo-
dum excesserint. calorem augmentant corpus
attenuant / et desiccant / Oculos et palpebras
nimis grauant / visum eberant et debilitant /
dolorē capitis generant. et totum corpus de-
bilitant et enervant. Ad moderate autem exteri-
us calefaciunt et humectant. Quia calor et hu-
miditas petunt exteriora. quando vero immo-
derate sunt ex vehemēti motu spirituum ca-
lefaciunt et desiccant / et intus ac extra consumunt
et naturam ledunt / vt dicit constantinus.

De etatibus hominis

Conueniunt igitur vigilie moderate laborantibus / ut mercedē augeant et acquirant. specularibus transiſidias p̄caueant expectantibus. ut dominum venientē gaudent recipiāt. medicinaſumētibus ne se ledat. egrorantibus et maxime litargiā ut citius p̄ualeſcāt. itinerantibus ne die tam dormiendo negligāt. gregē pascētibus v̄damnum a lupis et alijs hostibus nō incurraut / orantibus / ut coronā p̄missam vigilantijs nō amittant.

De somno

Omniū dormientiū quedā est diſpōſitiō quā diuerſarū rerū forme et ſimilitudines imaginariē dormientiū mētibus imp̄munt. Habent autē fieri multīs modis (Ut dicit greg. et macro. de somnio ſcipionis.) Nā p̄pter colligantiā et v̄nionē quam h̄z aīa cū carne aliq̄ diſpōſitiōes et paſſiones q̄ oriuntur a corpore p̄ quandā applicatiōem carnis ad aīaz / reſultant in ip̄a mente. et ideo mēs ſolet ſomniādo talium rerū imagines intueri quales ſolet vigilando aliquoties experiri. ſicut etiā ſomniāt bruta aīalia. ut dicit ariſto. li. iij. q̄. canis ſomniat / q̄d p̄z ex eius latratu. ſitr et equus. q̄d p̄z ex h̄nitu. et talia ſomnia cauſant aliq̄ ex nimia repletiōne / vel ex nimia inanitiōe. quāq̄ ex p̄cedenti forā imaginatione ſeu cogitatiōe (vñ aug. ſuper gen. li. iij.) Sicut caro quā ſpiritus oīo ſubditur ſpūalis diſ. ſic ſpūs quā oīo carni innitit. carnalis et aīalis nuncupaſ. vñ mirandū non eſt ſi carni intēdens carnaliū rerū imagines in ſe reperit. Item idē ibidē. in ſomnijs ſpēs et corporū videmus rerū ſimilitudines nō ip̄as res ſpēs t̄m rerū quas ſomniando videmus / rerum noībus nuncupam. et quod rerū eſt p̄pter ſolam ſimilitudinem eis appropriamus. vigilando itaq̄ rerū formas ſenſu comp̄endimus / ſed dormiendo ſpū rerū imagines intuemur. Sōnia autē aliq̄ ſūt v̄a aliq̄ falſa. aliq̄ trāq̄lla. aliq̄ p̄urbata. V̄a autē v̄a ſūt / aliq̄ ſūt nulla. aliq̄ figurat et obſcuri ſignificatiōibus inuoluta. ut p̄z in ſomnio pharaonis. tales autē imp̄ſiones ſiūt aliq̄ in aīo dormientiē p̄ diuinā inſpirationē. aliq̄ p̄ angelicā admiraſtrationem ut p̄z in Jacob q̄ vidit in ſomnis ſogas pupuleas et angelū dicentē ſibi. tolle ſogas. vt. gen. xxx. aliq̄ p̄ maloz ſpūm illuſionē. et patz in pharaonē et falſis p̄p̄bis et arap̄cijs. vñ dicit aug. ibidē. Lū ſpūs bonus in h̄ viſu ſp̄m bu-manū aſſumit aut rapit / nō eſt dubitandum illas imagines viſas eſſe rerū aliquarū q̄s noſſe vtile eſt / dei. n. munus eſt. Conſiles autē imagines aliq̄ opat angelus ſarbane / q̄ ſe tranſſigurat in angelū luq̄. vt cū illi in manifeſtis bo-

nis creditur ſit / ſeducat ad ſua. Sed quā h̄mōi ſomnia ſiāt p̄ reuelatiōem / iudicat ſobrius intellectus quā diuinitus p̄ gr̄az eſt adiutus. Sōnijs itaq̄ nō eſt paſſim fides adhibēda / nec omio ſimplr reſp̄nda. t̄m aliq̄ certa h̄ de futurū diuinitus p̄ ſomnia p̄iectura. Somnia itaq̄ in d̄ia cauſant. aliq̄ ex p̄plexione. ut ſanguine ſomniat leta / melācolicus triſtia / colericus ignea / ſlegmaticus pluuias / niues / et aq̄tica. et. h̄mōi q̄ vniuerſanū p̄ueniūt p̄plexom ſerui et etati ut dicit p̄ſtan. aliq̄ ex appetitu et affectione ut famelicus ſomniat de cibo. ebrius ſicciēs et potu. et de eius p̄rio. q̄ro autē talis plus ſomniat bibere vel p̄medere tāto exp̄geſtatus vebemētius eſurire ſe reperit / vel ſitare. aliq̄ ex vebemēti studio et mentis circa aliq̄d applicatiōne ut auarus ſp̄ ſomniat aux. ſp̄ vñ q̄ p̄puter p̄cuniā. vel q̄ augeat vel diminuat argentū ſuū. aliq̄ ex cerebri p̄urbatione. ut p̄z in diſpoſitiōe ad frenēſim et manīā q̄ mira ſomniat et inaudita. Sōm autē vapoſe / cellulā fantaſtica inſicentem vel immutantē / ip̄a ſomnia immutant / aliq̄ ex ſanguis infectione. q̄. n. corruptū h̄nt ſanguinē ſomniāt ſe ambulare p̄ loca inuoluta corruptionē h̄ntia / et ferorē. aliq̄ ex aeris immutatiōne. aer. n. ad immutatiōem diſpoſit / immutat corpus ad eandē immutatiōem. vñ ſumi reſoluti nouas faciūt in cerebro imp̄ſiones / q̄ ſunt cā vānoz et diſſimiliū ſomniōz. Itē ex etate alteratione. infantes. n. nihil ſomniāt. vñ ariſto. li. iij. Dō (inquit) ſiūt oīa aīalia p̄cipue ſomniat puer. n. nō ſomniat / aīa quāq̄ aīos. (et ſequit) inſantiquo t̄pe viri et mulieres q̄ nō ſomniant / runt. et poſt q̄dam eoz ſomniauerūt poſtq̄ venerūt ad ſenecturē. et poſt modicum accedebat eis mors et infirmitas

De exercitiō.

Exercitiū ad nature p̄ſeruationē eſt neceſſariū (vt d̄t in panteg.) Eſt autē exercitiū duplex. aliud eſt aīale / aliud corporale. Aīale ſicut ſtudiū / vigilia / ira / triſtia / ſollicitudo et h̄mōi. ſi fuerit nature p̄portionata / multū faciūt ad corporis et aīe ſanitatē. ſicut infra dicit de aīe accidētibus in fine. vij. libri. Exercitiū v̄o corporale aliud eſt egle / aliud megle. Egle mediū eſt inē debile et forte magnū / et puū / veloci et tardū / q̄d. ſ. nō ſp̄ addit in caliditate. vel ſiccitate. Inēgle eſt q̄d iſtā t̄paniā excedit et ſi multū excedit in ſuo p̄ncipio calefacit et deſiccāt. et ſi multū v̄terioraret p̄ ſuū diſſolutiōnem et ſpūs euaporiatiōem inſrigidat et deſiccāt. Dicit autē p̄ſtan. q̄ triplex eſt vtilitas exercitiij. quia calorem naturalē exat / ſuperflua diſſoluit / membra indurat / et eis ſoliditatē tribuit.

Inequale nō exercitium aliud est vniuersale / aliud nō particularare. Vniuersale est quod omnia membra mouet / vt fodere / itinerare / et hmoi . Particulare nō est vbi quedā membra quiescūt et qdam mouent. vt suere / scribere / et silia. Nec autē varia exercitia corpus variāt fm̄ varia bonum officia et artificia. quoddam calefacit et desiccatur sicut ars fabulis. Nam aer a fornace inspiratus cū sit calidus et sicus / eos desiccatur et calefacit. ars vero piscatoria eōuerso infrigidat et humectat. Exercitiū vero particularare aliud est forte / aliud debile / aliud mediocre. In exercitatione igitur hec sunt consideranda. s. quantitas / q̄litas / tempus / locus / quantitas vt nō sit nimis intensa vel nimis remissa. in q̄litate / ne nimis velox / ne nimis tarda. s. medioq̄ utilis est et laudanda. tempus / qd̄ maxime valet ad exercitium est ante prandium / vt supfluitates lubricae facie et resolute p̄ exercitium euacuent / ne abusus supueniens corrumpat. post abum nō cooperat̄ naturā digestiue ad ciborum decoctionē ita tñ si fuerit tempati. nimum nō nō est bonum. qz potius est cā calefactionis membrorum tam interiorum q̄ exteriorum. Attendendus est locus. quia alius ē aquosus et infrigidat et hūctat. vt locus piscatorum. alius nō sicus et vmbrosus. vt locus venatorum. et talis q̄tum est de caliditate rōne laboris et disansus actione desiccatur. et sic de alijs. Vbi qdam sapiens interrogatus ad quid exercitatio laboris esset necessaria? respondit in h̄s̄ba. Non estus (inquit) labor humane vite est fida custodia / dormientis et nature stimulus / sopiti calor / lima / supfluitatis supsumptio / vitiorum fuga / morborum mors languorum medicina / lucrum tempis / iuuentutis debitum / adolescentie disciplina / senectutis gaudium / salutis adiutorium / nutritio omnium malorum est emula / oīum inimica. Ille nempe solus ab exercitio se abstrahat et labore / qui felicitatis gaudio vult carere. Verba p̄missa continent̄ i sermone fulgentij q̄ ociosos. vbi exponit illud s̄bum. panem ociosa nō p̄medit. in quo sermone multum commendat̄ p̄ij laboris exercitiū. In fine h̄moīs tñ labori p̄ponit deuotū contemplationis oīum dices. manā p̄p̄ contemplationis oīum minime fore intra ociosorum mulierum numerum p̄putandam / qm̄ potius in oībus p̄ponendam. Quomō. n. panē illa ociosa comedit / q̄ pane vite plena alijs panem frangit. Panē siquidē frangit qui orōnis p̄dicio / eōuersationis exemplo / pie eruditionis nōbo esurientes et sitiētes iusticia refouet atqz pascit. maria q̄ que orōne subucnit / p̄uersatione ad bonū alliat / p̄dicatione instruit / panē frangit etc.

De quiete.

Quies autē est cessatio ab exercitio et labore. Sicut. n. necessaria ē ad nature p̄uersationem exercitatio / sic et quies. Nā quies finis ē et supsumptio motus et laboris. sine. n. quiete nihil finalit̄ est durable. qz qd̄ caret alterna requie / durable nō est vñ celum qd̄ maxime ē mobile / suo motu tendit ad quietē. sicut sol et luna / sidera / ignis / aer / aqua / et oīa alia que fm̄ naturā sunt mobilia / cōdunt finalit̄ ad quietem. vt dicit Aug. Quies autē naturalit̄ h̄z indinationem ad centz. et iō p̄nāpiū est et dispō aggregatio nis et adunatio nis p̄tium in loco sua. et ideo oīa q̄ sunt ordinata fm̄ naturā ad quietē / nobilioza indicant et dignioza qm̄ sunt finalit̄ in quiete / q̄ n̄ sūt i motu. sicut et finis dignioz est bis / q̄ sunt ad finem Quies autē put opponit̄ exercitio tot modis considerat̄ quo ad effectū quot et ip̄m exercitium. Alia. n. est sp̄ialis / alia corp̄alis. quoz vtraqz si fuerit nature p̄mensurata / erit salutaris oīel et corp̄i et sanitat̄ hominis p̄seruatiua. si autēz nō / eōuerso. Itē quies aliqui est nimia. et hec est maloz humorum generatiua / nutritiua / multiplicatiua / corruptionis inductiua. Nā aque qm̄ nimis quiescūt / putrescūt. sic ferz et quodlibet metallū rubiginat̄ qm̄ nimis debito vsitat̄. Alia est nimis pua. et h̄ similis est vitiosa. qz naturam lassam nō recreat / debilitatē nō reparat / supsumptam nō restituit. H̄ mediocritas autē inter h̄ est laudabilis. nam calorē naturalē q̄ fortat sensum recreat / digestionem emēdat / corpus mediocriter purgat. Item quo ad q̄litem quies alia est vera. et h̄ est laudabilis si nō sit nimia / alia nō vera. vt in febribus vel febriculantibus. et h̄ minus laudabilis est. sicut post dicitur.

Finit Liber Sextus.

De infirmitatibus

Incipit Liber Septimus de infirmitatibus.

Quā

compleuimus autem liante deo tractatū de illoꝝ p̄prietatibus / que hominum naturā / p̄ficiunt / et custodiunt / dicendum est de his que contra naturam si / bi accidunt / eiusq̄

naturam destrunt et corrumpunt. Tria. n. sunt que hominis naturam ledunt. scz causa morbi et ipse morbus / et accidens sequens morbum. Causa morbi est id vnde puenit malum / et innaturalis in corpore dispositio / sicut est mala complexio / nimia repletio / vel inanitio / virtutis defectio / qualitatis alteratio / et continuitatis dissolutio / omnia. n. ista causa vel occasio morborum sunt. Morbus autem s̄m Johannem est res ex quo accidit completioni corporis lesionis no cumentum. sicut est febris a postema etc. Accidens est res sequens ad istā introductam in corpore passionem siue sit contraria nature. vt dolor capitis in cephalica. siue non sit contraria sicut in peripleumonia rabor accidit in maxilla. Bona autem corporis dispositio d̄r sanitas per quam corpus hominis in sua completionem et compositionem tale existit / vt suas libere et perfecte pagat actiones. ab hac temperantia si fuerit natura lapsa / incidit necessario in egritudinem et in morbum. Nam ex disimpantia et inegalitate humorum accidit morbus p̄similis. vt est febris / h̄ydropisis / et huiusmodi. Ex mala h̄o dispositione mēbro / tum / incipit morbus dissimilis. vt in oculo obthalmia / vel in manu arthetica. Ex mala h̄o dispositione vtriusq̄ puenit morbus vniuersalis / sicut est elephantia / siue lepra. Omnis. n. morbus vel est consimilis / humores et alia mēbra consimilia inficiens. vt febris et consimilia. vel est officialis / qui membra officialia impedit vel est vniuersalis / qui naturā intenus et exterius destruit et corrumpit.

De dolore capitis.

Est itaq̄ infirmitatū p̄prietatibus. s. de eaz causis / effectibus / et signis / et remedijs aliq̄ sunt dicenda. nō h̄dem de omnibus / s̄ solum

de his que in diuina scriptura ḡnraliter exp̄muntur. et ideo de ordine p̄sequēdi nō est hic curan

dum. Primo igit̄ de passionibus capitis ē inchoandum. Iste. i. d̄m caput languidū etc. Dolor capitis (vt dicit p̄stan.) cephalica dicitur et puenit duobus modis. aut ab exterioribus vt ex percussione vel ex calido aere dissoluēte. vel ex frigido aere p̄stringente. Secundo mō. s. ab interiori puenit vel ex causa priuata vel ex remora. Ex priuata / que aliunde q̄ ex capite nō puenit / aut puenit ex causa remota. vt a stomacho. et si sit dolor ex causa priuata / vel ex vitio solius qualitatis maxime frigiditatis vel caliditatis. aut ex vitio humorum vt pote sanguinis / flegmatis etc. que dolor si sit in spoliatis / modo veniens nō recedens / signū est q̄ est a stomacho. Vnde Galienus. si dolor ē in capite nulla certa cā extrinsecus veniente / acuti huiusmodi ḡuant stomachum. Si vero est sine inmissione / ex humoribus / est si ex sanguine / calorem patit in capite / ḡuitatez in fronte. quia anterior pars capitis sedes est sanguinis. oculi rubescunt / faciei vene sunt plene. Si vero ex furore colerico / calor sentit̄ in naribus siccitas / in lingua vigilie et sitis non desunt / maior in dextera sentitur dolor q̄ in sinistra. quia ibi colere sedes est. facies cum oculis est citrina. amaritudo sentit̄ in ore. Si vero fuerit ex melancholico / in sinistra parte erit dolor intensior cum frigore / vigilie / grauitate / facies erit liuida quasi cerei coloris / oculi concaui / sollicitudo / oris acerositas. Si vero fuerit ex flegmate / sequit̄ dolor granatiuus. per os et nares exit supfluitas et quandoq̄ cum tussi et ḡui spiritus attractio / ne et querela. facies pallida et subrimida / oculorum lippitudines / oris insipiditas / dolor a parte posteriori maior est. ibi. n. est sedes flegmatis. vnde Galienus in libro institutionū. Noscere oportet caput diuidi in quatuor partes. Nam sanguis in fronte dominat̄ / colera autem in dextera / melancholia in sinistra / flegma vero in occipitio dominat̄. Iste et alijs mōis plurimis accidit dolor capitis / sicut ex acumine foris vni cuius funus p̄ḡit pelliculas cerebri / et grauem infert capiti passionē. (bucusq̄ p̄stan.)

De passione capitis.

Autur autem caput dolorem quendam interiorē / quem phisici (vt dicit constantinus) vocant emigraniam. et hic dolor (s̄m constantinum) molestissimus est. Sentit. n. in capite quasi malleationem et percussionem / non potest pati sonum / nec vocem / nec lumen / nec splendorem / s̄ h̄ dolor est ex furore colerico et calido cum vento sitate. Et ideo sentit̄ puncturam / arsuram / et tinnitum.

Patit etiā caput specialit̄ in cute exterius pu-
 stulas ⁊ scabiē. sanit̄ ad modū mellis emanā-
 tem. ⁊ ideo talis scabies a ḡstan. vocat̄ fauus.
 bñr. n. pustule modica foramiā ex quib⁹ lues
 egredit̄ q̄i fauus. ⁊ puenit ex humore vitioso.
 ⁊ viscoso vsq̄ ad cut̄ capiti sup̄ficiem p̄ingen-
 te ⁊ vlcerate. Itē patit̄ caput quādā pueris
 familiarē passionē/ quā ḡstan. vocat̄ squamaz
 nos aut̄ eam dicimus tinea/ leo q̄ ad modum
 tinee sup̄iorē cut̄ capiti corrodit substantiam ⁊
 q̄ inseparabiliter tenet eam. talis. n. passio p̄uri-
 tum in capite generat̄ imoderatū. de quo p̄uri-
 tu post ḡfricationem quedam squame dilabū-
 tur. Hec passio sepe euenit in infantibus p̄pter
 abundantiam sanguinis ⁊ mollicie ipsius cut̄
 ⁊ abundantia cibi amplior. Dis (vt dicit con-
 stan. /cibos subtrahimus. ⁊ tūc humore vicio
 sublato/ vnguetā ⁊ alia remedia adhibemus.
 Summū aut̄ lactantibus (vt dicit idem ḡstan-
 tinus) esse remediū/ vt apt̄ retrosum in auricu-
 lis venis sanguis c̄bat/ ⁊ c̄cus sup̄ locū do-
 lois calidus ponat̄/ ⁊ locus inungat̄. quia po-
 ros caliditate sua ⁊ subtilitate ap̄it/ ⁊ subintrā-
 do materiam diuidit ⁊ cōsumit/ ⁊ q̄ capilloꝝ
 radiabus illa squamositas adbere consuevit.
 sanari de facili nō potest nisi radicit⁹ de capi-
 te subtrahat̄. q̄ passio si inueterata fuerit/ vltē-
 rius vit̄ sanat̄/ vit̄ etiā tinea sanitati sic restitui-
 tur/ q̄n̄ sp̄ post in capite vestigiū relinquat̄.
 Item patit̄ caput exterius disp̄dium in orna-
 tu/ q̄n̄ vel capilli capiti defluūt/ vel caluescunt
 sicut. s̄. li. v. dictum est de capillis. q̄re ibi dili-
 genter. Item patit̄ caput in suis capillis quā-
 dam corosionem ⁊ indecentiam/ quā medici
 vocāt̄ surfuriscam. Nā aliquoties quedā squa-
 me ḡnis surfuribus similime oriunt̄ iux̄ radi-
 ces capilloꝝ in capite. ⁊ h̄ vel ex vitio cerebri/
 vel ex vitio fumi egredient̄ a capite ad numin-
 ram capilloꝝ. Sed h̄ immunditia mūdifi-
 cationis ablutionibus ⁊ medicinis diligētius
 est abluēda. sicut ⁊ pediculi ⁊ suriones ⁊ q̄i in-
 sensibiles h̄miculi quibusdam necessariis me-
 dicaminibus sunt de regimine capiti ammouē-
 di. Capiti passionibus sup̄ra dicta sic (ḡm con-
 stantinum) breuiter subuenitur. Si accidit do-
 lor ex humoris vitio sicut ex sanguinis vel al-
 terius humoris repletionē sanguinē de cepha-
 lica extrahimus debet̄ ⁊ ḡgruis medicinis cor-
 pus mūdificamus/ p̄cipue si in stomacho ma-
 teria fuerit/ vomitum puocamus/ ⁊ puenienti
 medicina educimus. mūdificatio corpe/ caput
 manus/ pedes/ aqua tepida p̄fūdimus vt po-
 ri aperiant̄/ ⁊ fumi facilius euaporent. Si do-
 let pars posterior venam latam in frōte aperi-

mus/ ⁊ sanguinem extrahimus. ⁊ pdest (vt di-
 cit ḡstantinus) vel tibias inferius scarificam⁹/
 ⁊ sic humores ⁊ fumus ⁊ spiritus qui cā sunt
 doloris a capite ad inferiores pres reuocantur
 Si ḡ pars anterior dolet fluxum sanguinis/
 a p̄nibus puocamus. ⁊ si fuerit humor calid⁹
 ⁊ colericus/ frigidis occurrimus medicis/ tym-
 pora/ nares/ ⁊ venas pulsantes/ aqua rosacea
 cum lacte mulier̄ masculuz nutriendū inungim⁹
 ⁊ somnum puocamus. Si ḡ pars materia fuerit
 frigida ⁊ viscosa in stomachi orificio posita di-
 gesta materia damus colaturam vomitus pa-
 triarche. sic de fundo stomachi conueniēti eam
 educimus medicina fouemus mediocriter vri-
 mur calidis/ ⁊ vnguentis dietam mediocriter
 calidam adhibemus/ ⁊ sic cōtraria ḡrijs cura-
 mus. Si vero fuerit dolor capitis siue humo-
 ris vitio/ excessu alicuius qualitatis/ tunc patiēs
 non indiget purgatione/ s̄ potius alteratione
 qualitatis ergo peccantibus/ adhibem⁹ ḡ-
 rias qualitatis. Si vero fuerit dolor ex nimia
 cibi vel potus repletionē/ sicut accidit nimius
 crapulatis optimum remediū est aquam ca-
 lidam bibere in maxima quantitate/ ⁊ tūc mo-
 dica mora inposita vomitum puocare. s̄forti-
 toubus si vis vri medicinis/ sic ante ad viaticū
 constātini. Sapientis industrie h̄ sufficiāt.

De catarro ⁊ fluxu capitis.

Udith. viij. Venit estus super caput
 manasse/ ⁊ mortuus est ꝛc. Causa ac-
 celerationis mortis mansisse fuit im-
 moderatus fluxus reumaticus in capite ad inte-
 riora defluentis/ ex violentia estus ⁊ caloris/
 humores capitis dissoluentis (vt tangit ber-
 ralis. n. fluxus a medijs d̄i catarrus. Et fit in
 capite multis de causis. Quandoq̄ ex calidi-
 tate aer̄ humores fluxibiles dissoluentis. quā-
 doq̄ ex frigiditate eiusdem cerebrum p̄stringē-
 tis/ ⁊ partes liquidiores educentis. quando-
 q̄ ex abundantia humorum p̄ incōtinentiam
 effluentium ex interiori calore dissolvente vt ex
 frigiditate comp̄mente vel exp̄mente. aliquan-
 do ex humiditate lubrificante/ quādoq̄ ex hu-
 morum liquiditate ⁊ fluxibilitate se diffunden-
 te/ quandoq̄ ex debilitate h̄rtutis retentive.
 Fluxus autem pueniens ex humorum nimia
 abundantia/ talia habet signa. habitudo cor-
 poris plethorica est ⁊ repleta. facies eius sub-
 tumida/ oculorum eminentia sup̄fluitatū oris
 ⁊ p̄narium abundantia cum corpore p̄grauitate.
 Caloris dissoluentis h̄ sunt signa. color in fa-
 cie rubeus cum rubore venarū/ maxie in oculis

De infirmitatibus

fluxus lacrymarum calidaz / mortificantium
oculos / & calefacientium ipaz autem calor sen
titur in profundo. / frigiditas pstringens bis co
gnoscitur signis. Color faciei est pallidus / la
cryme frigide / frigus sentit in profundo. Si
ho fiat et liquiditate humorum / coacta p multitu
dinem supfluitatum ab ore et naribus et eorum
fluidam sine coherencia distillatione. Si igit
supfluitas est in causa / curat supfluitatē edu
ctionem / maxime si ad spiritualia fiat fluxus /
et p humorū fluidi constrictionem. Si. n. fuerit
fluxus frigidus et humidus / maxime valēt in
primū calida et sicca / Constrictiva humoris et
presumptiva. sicut laudanuz / storax / casto
rium. Si autem fuerit calidus / restringat p fi
gidoz fomentationem / p rosarum in aqua plu
uiali decoctionem / et subfumigationem / et ipa
rum rosarum ad foramina narū applicationē
Attendendum est autem q̄ quādiu catarrus ē
in uehementia fluxus multū ephēmerum ē ap
ponendum / nullū fomentuz adhibendum / q̄
maior heret dissolutio. vt dicit Galen. nec aquā
debes capiti infundere / nisi forte aquam rosa
ceam vel salias / ubi caliditas est in causa.

De frenesi.

Dentro. xxvij. Perueniet te furore / et a
mentia / et stupore et. furore vocat fre
nesim / quā sic describit Galen. / frenes
is inquit est calidus apostema in quibusdam ce
rebrū pelliculis / quam sequuntur vigilie et alie
nationes. vñ a frenibus / id est a pelliculis cere
brum obvoluentibus frenesis dicitur. Accidit autē
duobus modis. vel ex colera rubea proprio co
lore et febrili leuiata / que furiosa effecta rapit
supius per venas / neros / et arterias. et collig
itur ad apostema. et fit vera frenesis. Vel fit ex
fumo a corpore ad cerebra ascendente et turbā
te / et fit parafrenesis. i. frenesis non vera. Pa
titur freneticus terribilia accidentia. s. sitim ni
miam siccitatem / lingue nigredinem / et aspera
tem molestationem / et angustiam nimiam / sit
copiam ppter defectum spūm et mutationem ca
loris naturalis in non naturalem. sit. n. rube?
si sanguis citrinus si colera est in causa. Acci
dit autem h passio calidis et siccis in tempore
estiuo. et hec omnia colore cooperant. parafre
nesis ho que generat et aliorum membrorum
colligantia vt est apostemate / stomachi vel ma
triq. Dis membris in status primū reduncti
bus / redit cerebrum et parafrenesis tunc curatur
Sed atq post apostema sit in substantia cerebri
tunc frenesis pessima est / et molestissima. et ido

periculosissima. Signa vero frenesis sunt vri
ne discoloratio / mathematica febris infantia.
vigiliaz instantia / oculorum nobilitas / et exten
sio dissoluta. manuum pectio / capiti commo
tio / dentium frendor / et collisio. semp volūt sur
gere de leco / modo cantant / modo rident / mō
plorant se custodientem / et medicantem libent
mordent atq lacere. raro silent. multum cla
mant. hī periculosissime egrotant et tamen se
egrotare incognoscunt. Cito igit bis subueniē
dum est ne pereant. et hoc tam in diēta q̄ medi
cina. Diēta enim debet esse tenuissima mica
panis / que in aqua pluries est abluta. Adedi
cina est. vt in principio caput infirmi abraclat
et cum tepido aceto abluatur. in loco obscuro
bene teneatur vel ligetur. diuersi vultus et pi
cture coram eo non ostendantur ne in tanta for
tificetur vel irretetur. silentium circumstantib?
indicatur. suis stultis verbis non respondeatur
In principio de medicina / vena frontis minu
atur / quantum potest testa oui capere sanguis
extrahatur. ante omnia in principio / si vultus
et etas permiserint de cephalica minuatur. me
dicina autem est digestio procuranda. et cole
ra extinguenda. super omnia vnguentis et fo
mentis somnus prouocetur. atq pulmone por
cino / vt pecorino caput rasū septius cathaplas
metur. tympora et frons atq succo lactuce / et pa
paueris liniantur. sic bis comunter ex bibitis
si adhuc perseverat infantia. per tres dies cum
insomnitate et vrine discoloratione / non est
de conualescentia spes habenda. Si vero inci
piat colorari et mala signa minui. sperandū ē

De amentia.

Amentia idem est qd inania. Est
autem inania secundum pla. infe
ctio anterioris cellule capitis cum
priuatione imaginationis. sicut me
lancolia est infectio medie cellule capitis cum
priuatione rationis (vel vt dicit. constā. in li.
de melancholia) Melancolia est inquit susce
ptio dominans anime quam timor est tristitia
induxerunt. Et differunt passionis iste secun
dum diuersitatem lesionis operationum quia
in inania principaliter leditur ymaginatio. in
alia vero ratio. Et generatur he passionis ali
quando ex abis melancholicis. aliquando ex
potatione fortis vini erurentis / et incinerantis
humores. aliquando ex anime passionibus. s.
sollicitudine / tristitia / nimio studio et timore. ali
quando ex morfu rabidi canis. siue alterius a
nimalis venenosi. aliquando ex corruptione

aeris pestiferi et infecti. aliquando ex malitia humoris corrupti dominantis in corpore hominis ad talem infirmitatem parati. Secundum autem diversas causas diversa sunt signa. Nam quidam damant. saltant. se et alios vulnerant. et in latebris latitant. de quorum dispositione et differentia supra habitum est li. v. ubi agitur de cerebri passione. horum medicina est ut ligentur /vra ppria vel aliena cessant lesione. maxime sunt tales recreandi et a sollicitudine et timoris causa et materia amoneudi. et in stramentis muscas lenificandi. medio criter exercitandi. et tandem si purgationis et electuariorum non sufficiant arte chirurgica sunt curandi.

De litargia.

D Eutero. xxviii. percutiet te cecitate alia littera stupore. Et vocatur stupor mentis secundum constantium. que quidam cecitas rationis que est. q. s. / nus / oculis clausis quando propter defectum spiritum anima non iudicat de visis sensibilibus nec discernit. sicut percussus fuerunt sodomite in foribus lotib. sicut dicit glo. gen. xxx. et supra vl. u. Hic stupor secundum constantium. fit duobus modis. quia vel accidit ex perturbatione rationis non aduertent. vel fit ex superfluitate humoris / vias spirituum in cerebro impediens ut patet in ebriosis. vel ex nimia frigiditate aeris nervos sensibiles comprimentis. ut patet in his qui congelantur in glacie vel in niue. fit etiam ex totius cerebri opilatione. ut patet in apoplecticis et in litargia hoc videmus. Stupor etiam dicitur membrorum rigor et extrematum corporis constrictione quando pro frigore membra videntur contrahi et dormire. Alio autem modo dicitur stupor secundum damianum. qui dicit. admirandum est stupor qui de re noua etc. Stupor autem prout hic accipitur est quedam somniculositas. que est quasi quedam dispositio sepe ad maximas infirmitatis et maxime ad litargiam que est apostema in posteriori cellula capitis generatum. et dicitur a letos quod est obliuio eo quod obliuionem inducit. fit autem frequenter ex stumate in senibus. et in hyeme per se autem nunquam prouenit / sed semper accidit ex precedenti aliqua egritudine. nam in quibusdam egritudinibus enuntium flegma actione febrilis caloris ebulliens rapitur ad cerebri et in posteriori cellula recolligitur ratione conformitatis et generat apostema. cuius signa sunt febris continua / vtrina discolorata et spissa. oppressio oculorum / falsus somnus / e-

ger vocatus vir respondet et si contingat respondere / loquitur aliena. supinus facit / et si super latus quo ad horam verratur / proprio impetu iterum supinatur. in extremitatibus notabiliter infrigidatur. Dorum remedium est ut eger in loco lucido statuatur. loquentium et disputantium assit garulitas. per pilos et barbam trahatur vehementius et etiam per capillos facies aqua frigida sepius perfundatur. pedes inferius confricentur. fumi fetidi inferius apponantur ut cornu capre exustum. et huiusmodi. disternium super omnia adunetur et apponatur. stenuatio prouocetur. caput abradatur / fricetur / et aperuatur / ut de sinapi et similibus fomentes. Stenuatio in hac causa optimum signum est si vero dormitatio perseuerauerit / et tremor cum motu brachy / et frendor dentium superuenierit / mortale est. Et est notandum / quod si de frenetico fiat litargicus / pessimum est. si vero e contra / bonum si de litargico quis in frenesim moueatur. De omnibus extrahunt de plate. et costant.

De vertigine.

I taut dominus in medio eius spiritum vertiginis. Isidore xix. Vertigo secundum constantium idem est quod sententia visus scilicet et spiritus sensibilis corruptela / qua omnia subito videntur voluentia / et tenebrosa. Causa autem huius est nimia humorum habundantia cum ventositate mixta. Nam humores mouentur in capite ventositate de corpore siue stomacho ascendente ad cerebrum. Si hec passio in solo cerebro sentit / patiens gravitatem in capite / sonitum in auditu / corruptionem in odoratu / et talis vertigo de facili non dimittit. Si vero et ex stomacho / patiens sentit abominationem in ore stomachi et dolorem / sed talis vertigo recipit in epilationem / quia ascendente fumo tunc vertigo incipit. quando vero non ascendit tunc dimittit. Dorum remedium est medicina purgatiua et flebotomia / si aliud non impediatur. Pedes infirmi in aqua sunt ponendi a vino abstineat aut dissoluatur. et etiam ab inflandis abis et a grossis. vomitus etiam leuis prouocetur / quia multum valet.

De vigilia.

V igilia est insomnitas / que est quedam cerebri passio quasi opposita litargie. Prouenit enim hec passio ex nimio motu cerebri et siccitate colore nybec siue

De infirmitatibus

nigre. ex intēperato calore/ & ex humoribus uis
mis salis. Ex his omnibus nascuntur vigilie
inordinate/ sequuntur angustie/ mutat color/ in
tenduntur sollicitudines/ cogitationes/ & alie
nationes mentis/ inrōnabiles suspitiones/ cor
pus subriliatur & deficcatur/ virtus digestiua
corumpitur. tota hominis complexio immuta
tur/ Palpebre & facies intumesant & pessime
passiones in corpore perantur. His cito ne pe
reant medicandum est/ horum facies & tempo
ra cum sopiferis inungant. lacte muliebri som
ni gratia perfundantur/ corpora bonis cibis
reficiant. De vigilijs. Quere. s. li. vi.

De Epilentia.

b Ecce in terram spumans &c. Hor
bus caducus a pstantino & alijs au
crozibus epilētia nuncupat. & h mor
bus ab antiquis ira dei vocabat. Est autem
epilētia (vt dicit pstantinus) humor humidus
quo ventriculi cerebri non pfecte opilant pro
bibens animam id est spiritum animale ad
deklarandum actionem suam quousq; ab illo
humore exopilauerit cerebro viam suā. Dicit
autem h infirmitas in passione peraxonem/ id
est facta passio quia factam partem corporis occu
pat. s. caput. Dicitur etiam hercidis. quia hec
passio fortis est vt hercules. Dicitur & morbus
caducus ab effectu. quia opilat/ nemis mem
bra que sunt instrumenta virtutum a regimine
spirituum de pauperantur & destrunt. & ideo
homines in hac passione compellunt cadere.
Est autem epilētia apoplexie vicina. Locus
enim idem est vtriusq; quia & materia vnde na
scitur frigida est & viscosa. In hoc autem diffe
runt. Quia apoplexia omnium ventriculorum
cerebri est opilatiua/ cum puatione rationis &
diminutione sensus & motus. Epilētia vero
non omnium/ sed pncipalium ventriculorum
cerebri est impediua. Dicitur autem ab epi quod
est sup & lenis quod est lesio/ quia supior p
cipue est lesiua. Dicitur & morbus puenlis/ eo
q; puenis sepe accidat. Puenis autem morbu
istum subito cadit/ obturqueturos & facies cu
remore ceruicis/ & rotius corporis/ cum pstricatio
ne dentium & stridore oris spumat/ & plures su
pfluitates emittit. Vocant autem medici epi
lentiam apoplexiam paruam/ que est ex tribus
causis/ vt dicit pstan.) quia vel ex humoribus
flegmatid vel ex melancolida nascentibus in p
ra cerebri. vel ex ventositate frigida & grossa ce
rebro vel aliauis membro dominare. sicut sto
macho. Est enim aliquis humor/ & nascit in il

lo membro fumus qui ascendit ad cerebrum/
cuius grossitudine vie animalis spūs opilant
& inde morbus caducus pcreatur. Hec passio
(vt dicit pstantinus) supuenit tempore deter
minato. vnde dicit Galienus. Epilētia (inque
que crescente luna venit sui materiaz signat eē
humidam. omne enim humidum crescente lu
na hz incrementum. que vero venit deficiente
luna frigidissima est/ sed tamen parum humi
da est. Epilētie autem tres sunt spēs/ scun
dum triplicem locorum speciem vbi fiunt/ scz
epilētia que fit in capite ex materia existente
tantum in cerebro. Analentia vero fit ex mate
ria existente in stomacho nō in cōcauitate/ sed
in vīs eius & arterijs ipius stomachi. p quoz
mediocritatem materia ebulliens rapitur ad ce
rebrum. Cathalētia fit ex materia existente in
extremitatibus/ vt in manibus & pedibus que
pprijs quidem signis dinoscitur. Nam catha
lecti morbum suum pferunt. Sentunt enim
receptionem quandam/ quasi formicarum vel
motum cuiusdam aure ex materia superius as
cendente/ & sepe p constrictione extremitatum
pferuntur a casu. & vt testatur Galienus. Isti
sepe febriunt/ quia sine caloris ebullitione/ ma
teria vir ab inferioribus posset rapi ad superi
ora. Analentia autem ex repletione stomachi
laborant & maxima indigestione/ & aboz eru
cuatione & abhominatiōe. Epilētia autem non pre
sentant/ sed continua capitis grauedine labo
rant. fiunt autem hec passiones quandoq;
ex sanguine/ sed potius ex flegmate/ Sepius
etiam ex melancolia. & cause iste p ppria signa
cognoscuntur/ maxime p corporis habitudinem
sanguineā & flegmaticam vel melancolicam/
per faciem rubeam vel pallidam seu liuidaz p
etatem/ per regionem/ p dietam. Si autem
fuerit ex melancolia in defectu lune/ ledit maxi
me & infestat. Si vero ex sanguine vel ex fleg
mate/ in plenilunio maxime se ostendit. De
passiones sunt maxime adherentie/ & eas cura
re difficile est. confert tñ eis & medicina & dieta
oportet vt a nociuis abis abstineant/ enā coi
tu & a vi nimia & frequentia boninum. quia
in talibus locis solet eos arius accessio occu
pare. Bonis abarijs & leuibus vtantur & tem
perate/ plus de mane/ minus aut nihil de ves
pere comedant/ vinum temperate bibant/ se
cundum medicinam purgentur/ secundum hu
moris peccant exigentiam. Experimentū pla
te. contra epilētiā tres sanguinis guttas di
cit esse per scarificationem a scapulis extrahen
das & cum ovo/ cui in fine accessionis patiet

offerendas. Dicit etiam oua corui multum conferre. Similiter dicit pioniam portatam et portatam multum conferre. Idem confirmat et Galienus et psalmus. et dyasco. Dicit enim coagulum leporis bibulum iuuare epilepticum. quia prohibet ne humor dissoluatur/que ascendens opilat cerebrum. Dicit etiam quod epar agminum assatum confert/si comedatur. Lapinum vero si detur epilepticis / mouet epilepticam. Multa alia dicit psalmus experimenta/de quibus nihil ad presens.

De Sternutatione.

Ob. xij. Sternutatio eius etc. Sternutatio (ut dicit psalmus) est violenta cerebri commotio/ad expellendas fumosas ipsius cerebri superfluitates. De diuersis autem causis nascitur. Aliquando. n. ipsa natura operatur/cum fumos superfluos sargit a cerebro expellere/qui vel causa sunt morbi/vel causa vitij. Humanum enim cerebrum humidius est cerebri aliorum animalium. Unde et humores ibi adunant/qui cooperante natura inde cum sternutationibus expellunt. Aliquando enim fit sternutatio potius vi morbi quam nature. sicut in corica accidit et in pleriplemonia. Aliquando autem habet fieri sternutatio si cannales narium humanarum curti sunt. unde cito ad cerebrum/nocua ab extrinsecus veniunt. sicut puluis/aer frigidus/calor solis et huiusmodi/que cum ad cerebrum veniant expelluntur a cerebro vigore/et motu suo/et inde fit sternutatio/que si fiat in acutis febribus si ueremate signum est laudabile. Signat. n. naturam portatam in expellendo quod sibi est nocuum. Si autem fiat cum reumate/malum signum est. signat enim materie exuberantiam. Unde sintonica est sternutatio et augmentus reumatis signat. et ideo in pleuresi et in similibus malum signum est et illaudabile. Sternutatio igitur cerebrum commouet et exonerat/ totum corpus conuertit et alleviat in suo exitu. Et violenta commotione aer in cannales narium strepitum facit. qui si plus debito post expulsionem superflui humi permanserit/ledit. quod nimis dissoluit. et aliquando quibus passiones excitat/et inducit. Restringatur igitur per medicinas. sicut per fumigationes stringentes/spiritus reparantes/et superfluitates plumentes sicut est camamilla in castrum/rosa/pteros et vigella et huiusmodi.

De Tremore.

Quis dominus signum in chaym. s. tremorem capitis (secundum glo.) strabi. Omnis (inquit Strabus) qui in uenerit me per tremorem capitis et cogitationes furiose mentis / cognoscat me reum mortis esse Tremor autem capitis qui et certitatio a constantino dicitur/ puenit ex defectu et debilitate virtutis regimie in neruis spondilium ipsius colli et in lacertis membrorum. In hoc autem morbo duo sunt motus/qui sibi sunt oppositi. alter enim mouetur sursum/et alter deorsum. superiorem vero natura opatur/ inferiorem autem morbus. Ad oribus autem inuitur membrum deprimere inferius/ sed natura que ipsum a suo regimine nondum destituit/ inuitur ipsum regere et disponere in propria dispositione. et ita sursum eleuare. et ideo ex tali motuum contrarietate surgit tremor. Causa autem inceptioms tremor/est defectus virtutis commouentis lacertos. (ut dicit psalmus) que virtus quibus deficit causa male complexionis/vel accidentibus anime. sicut ex timore propter spiritus confluentes ad cor. Unde membra ponderositate sua tendunt inferius/ unde quia natura non habet sufficientes spiritus ad membri regimie confluentes/ non ex toto potest membrum in sua consistentia detinere. et ideo sequitur statim tremor. talis autem tremor quedam dispositio est ad paralysim/ maxime si accidit dormitio frequens cum tremore/ cuius causa est frigiditas substantiam neruorum coagulans et consistans/ ne virtus sensibilis eam penetrare possit. Omnis autem paralysim cum tremore lenior est ad curandum quam illa que est sine tremore quia in prima non est omnino membrum destitutum a natura. sicut est destitutum penitus in secunda. Talis itaque tremor vna cum dormitione calefactiuis/et confortatiuis/et dissolutis et presumptius curabitur medicinis. sicut est theodorichon/ peralogo dum/et similia. valent et balneationes/ fricationes/et curis calidis et aperitiuis herbis subfumigationes/ ut porri clausi aperiantur/ ut humores superflui plumentur ut spiritus excitantur/ ut nerui confortentur.

De Spasmo.

Spasmus est neruorum violenta contractio motum voluntarium auferens vel retardans. Talis contractio puenit aliquando ex nimia repletionem. quandoque ex inanitione. quandoque ex nimia in frigidatione. sicut est videre in manibus et labijs infrigidatorum/ quod vix deba formant/ vix ena digitos

complicant aut recurvant. *Contractio* vero ex tali extrinseca infirmitate soluitur in calore & alia non indiget medicina. *Caueat* tamen patiens ne nimis subito forti calori se exponat quia ex subitapercussione frigiditatis ad nervorum extremitates dolorem non modicum patitur. *Contractionem* vero causatam ex inactione hec se signa dedarant. precedit enim aliquando fluxus immoderatus sanguinis / vel ventris / vel matricis. Aliquando labor / vel abstinentia supra vires laborantis vel abstinentis. Aliquando immoderatus calor in corpore hominis per acutas febres patientis. Aliquando profunditas & dolor vulneris / acumen / & fortitudo assumpti medicaminis. In his omnibus accidit spasmus ex nimia nature deficcatione & substantialis humiditatis consumptione. Unde corrugatur nervus & sibi / sicut pergamenum positum in igne. & ideo via spirituum per nervos interceptitur / & virtus vite regitiva impeditur. *Omnis* talis spasmus si diu duraverit / mortalis est. Unde dicitur in amphorif. Spasmus ex celerico vel ex colerico mortalis est. Isti tamen spasmus in principio confert calidum lac mulieris si super musculos faucium / super spinam & collum & radices nervorum profunda vndiq; ad idem valeria aqua cum oleo si fuerit cum lana succida super locum nervorum fomentata. Tertium vero genus spasmus est sepe ex repletionem / qui solet accideret pinguibus & carnosiss / & ingurgitatis / qui ex effusione nervorum & dilatatione facilius soluitur. quia cum unguentis / Calidis balneis / sternutationibus / & gargarismis curatur. (vt docet constantinus) huic contractioni si febris supervenerit / summum remedium erit. vnde dicitur in amphorif. Spasmo & thecauo febris superveniens / solvit egritudinem. Istius autem spasmus triplex est species. sepe epitestaus / scilicet quando nervi posteriores spasmanantur. & epicothenus sepe quando anteriores nervi contrahuntur & cethanus / quando sepe anteriores & posteriores contractionem patiunt. In his tribus non est perfecta cura quando accidunt ex inactione. vt dictum est.

De Paralysi.

p Paralysus est lesio partis humani corporis cum diminutione vel privatione motus vel sensus vel utriusque. sicut. n. quandoque ex frigiditate stringente. quique ex humore opilante. aliquando ex calore consumente & nervos sensibiles corrugante. aliquando ex vulnere ner-

vos incidente vel dividente. Ex istis enim causis & alijs denegatur transitus spiritus animalis ad instrumenta sensus atque motus. vnde si nervi sensibiles & motivi ex toto sunt opilati vel incisi efficiuntur membrum pariter immobile & insensibile. si vero plena non fuerit opilatio vel transitus spirituum denegatio fit ibi ex materia depimente & virtute regitiva erigente tremor. sicut dictum est. Dabit fieri specialiter paralysus ex superfluitate ciborum & maxime potuum / ex quibus fit nimia humorum generatio & dissolutio & inde nervorum consequitur necessario opilatio. sicut etiam ex frigiditate nervos constringente / quandoque est cum bonia alterius morbi / sepe quoniam minor apoplexia in paralysi terminatur. Est autem paralysus alia uniuersalis / alia particularis. Uniuersalis est que recte mediam partem occupat hominis infirmitatis. Particularis est que occupat partem unam. vt manum vel pedem vel linguam. Item materia ipsius opilationis inducentis paralysim. Quandoque est in origine nervorum. quandoque in ipso membro paralitico / si in origine nervorum sit causa stupor & insensibilitas est circa loca vicina. vt in facie vel in principio dorsii. si vero in ipso membro paralitico / tunc ipsum patitur tantum & non superiora vt dicit Galienus. qui dicit se amouisse emplastrum quem sophista posuerat super malum & posuisset super collum. Ex quo patet quod secundum varietatem locorum morbi debet variari modus medicine. Paralysus ex incisione nervi penitus incurabilis est. Similiter paralysus uniuersalis in omnibus membris & maxime in sensibus vix curatur. circa iuvenes tamen citius & efficacius operatur medicina. Primo ergo in paralysi mollioribus & relaxatiuis tam interius quam exterius exhibitis insistendum est. deinde deficcatiuis & constrictiuis. Si vero primo deficcatiua vehementer apponerentur liquidioribus partibus presumptis / reliquum magis inspissarentur / Et sic compactius effectui ad dissolutionem & consumptionem inobediens redderetur. & ideo predicto modo ante est procedendum. Congruis igitur medicinis interius purgatiuis puenientibus etiam unguentibus exterius membra molliucentur / salvia & castoreo in decoctione vini vrantur. Alias vero medicinas quere in platea. & in viatico presant.

De dolore oculorum.

Dolet dolor accidere oculis aliquando ab exterioribus. sicut a vulnere primum tatem oculorum dissolvente / a puluere

tenerā substantiam oculi perturbante / a fumo
oculos obfuscante / vento frigido spiritum vi-
sibilem repaunente / ab aere calido dissolvente
a nimia solis vel alterius lucidi corporis clara-
te. spm̄i disgregante. a nimia tenebrositate spi-
ritum visibilem pculante. ab inordinata die-
ta 7 ebrietate p̄tinua visum ebetante. a vene-
rea voluptate p̄snera spiritum 7 humorem cri-
stallinum corumpente 7 dissolvente. aliquan-
do ab interioribus vt ab humoribus calidis /
vel frigidis / siccis / vel humidis. p̄mus autem
dolor est p̄cipuus. causat̄ ab interioribus cali-
dum apostema nascens sup albuginem oculo-
rum ex humoribus p̄sluentibus ad pupillam
7 apostema facientibus. 7 boca cadit ex debi-
litate oculi recipientis / 7 ex abundantia seu a-
cumine humoris p̄sluentis / 7 ex cerebro descē-
dentis. In tali itaq; apostemate oculos intu-
mescit 7 lachrymat̄ / rubescit / dolorem 7 p̄-
cturam / feruorum 7 arsuram sentit. Potissime
quando colera est in causa. tunc. n. videt̄ q; acu-
bus p̄foretur. Si vero humor frigidus sit in
causa vel ventositas / oculis distenditur / ḡuat̄
de nocte inuiscaur. Humores nimij effluunt.
7 illi sunt viscosi / maxime affligitur in boni fleu-
matis. Si vero sanguis sit in causa / sentit̄ p̄u-
ritus multatudo lachrymarum / 7 calor in exitu
earum / leuis punctio / maior tumor / 7 do-
lor in fronte maior / 7 maxime in hora sangui-
nis. Nec infirmitas si causat̄ ab exteriori pa-
tiens quiescat. capite alto dormiat / p̄p̄ fluxū
lachrymarum luminis splendorem fugiat / ad
vitandum disgregationem 7 dissolutionē / ma-
iorem vocem non emittat / ne ex conatu vocis
in cerebro dissolutō foris fiat. cibus det̄ frigidus
7 leuis digestiōis ne reumat̄ fluxus augeat / aq̄
clara / 7 calida potet̄. qz de nā sui sumi / fumos
p̄sumit / nervos confortat / arsuram 7 puncturā
mitigat / balneis aque dulcis temperat̄ vtatur
bis obseruatis / non oportet alit̄ medicinari si
ue medicari. Si vero sit dolor ab interioribus
humoribus purgentur humores peccantes vt
p̄ subtractionem sanguinis vel p̄ congruā me-
dicinē purgationem. collina mitigatiua 7 sa-
natiua interius pouantur. sicut aqua rosacea /
cum lacte femineo. vt dicit̄ p̄stantinus. lachry-
me cum restrictorijz compescant̄. apponant̄ er-
go in p̄ncipio leuiter rep̄cussiuā 7 mitigatiua
in statu 7 in augmento mediocriter dissolutiua
in fine p̄sumpta 7 semper cum istis confortati-
ua. Circa apostema vero oculi nunquam sunt
maturatiua apponenda ne substantia oculi q̄
est tenera destruat̄ si ad sanem p̄trabatur
Præterea si materia est multum calida 7 dolor

fortis / non sunt apponenda fortia repercussiu-
na. quia materia subito posset repercuti ad ner-
uum obtinam / 7 opilando eum posset pepe-
tuam inducere cecitatem. Zippindo est oculo-
rum viscosa 7 glutinosa supfluitas oculorum
palpebris adherens / ex flegmaticis 7 melan-
colias humoribus in angulis oculorum inā-
piens / palpebras ingrossans / 7 inuertens. hec
oculorum cilia corumpit / 7 ipas palpebras
quasi carneas crudas facit In lippis quippe
oculis pupille sane sunt. sicut dicit glo. sup. n. 17
leuitica. s̄ humore deficiente palpebre grosse-
sant / cuius cerebruz infusione 7 pupille acies
vitiuntur. 7 illos signat quorum ingenium ad
cognitionem veritatis emicatur / sed operatio
camalis vite obscurat.

De passione oculorum.

Zia est passio oculorum / quam nos
a maculam dicimus que albugo vel pā-
nus dī a p̄stan. 7 habet generari sic
Primo fit fluxus reumaticus ad oculos / ex quo
fit obta lina dolor scz 7 apostema. ex qua ma-
le discussa remanet quedam leuis macula sine
infectio que longo p̄cessu tempōis excrecit / in-
telam 7 inspissatur 7 occupat maiorem locum
scz totam pupillam. tela vero excrecit in pan-
tum p̄ maiorem inspissationem 7 maiorem lo-
ci occupationem. quia totum nigrum oculi oc-
cupat. ad vltimum fit vnguis maḡ spissus 7
durus. quodlibet istorum incurabile est si fue-
rit mueteratum. n̄ secundum loci collocatiōnez
debet diuidi. Si vero collocatur circa cristalli-
num humorem in p̄fundum p̄ diuidium an-
num fit incurabilis. in p̄ncipio autem vix cura-
tur. Si vero colligatur sub p̄iunctiua vel etiā
supra p̄ decem annos / potest curari. Quando
igitur macula est recens 7 modica / succus pa-
paueris nisi sufficit ad medicandum. (vt dicit̄
p̄stantinus) Papauer enim ruffum vel rubeū
calidum est in p̄mo ḡdu. 7 sicum in secundo /
7 ideo habet virtutem extenuandi / consumen-
di / 7 desiccandi. Dicunt etiam philosophi vt
dicit̄ p̄stantinus q; sanguis ex summitate dex-
tre ale columbe vel irundinis vel vpupe extra-
ctus 7 sup maculam recentem positus / calidus
maculam in p̄ncipio potenter rumpit. sanguis
enim istarum auium est valde ignitiuus 7 dis-
solutiuus ex natura auū ex q̄bus p̄cedit.

De infectione oculi p̄ sanguinem.

Zia etiam accidit oculis deformatas
a 7 passio. s̄ sanguinis infectio / quā cō-
stantinus crustulam sanguis uomiat.

De infirmitatibus

quando sex sanguis aliquo casu ad oculos defluens in crustulam desiccatur. conuenit etiam ab arterijs et uenis desudare ad oculum et uenas aliquas rumpi vel crepare. in tunica coniuncta et ex circumfluente sanguine talem deformitatem in oculo generari. hunc sanguinem sic coagulatum dissoluit sanguis turturis vel columbe. ut dicit constantinus. Idem facit lac mulieris cum thure. Idem facit recens caseus sine sale melli commixtus si superponatur. multa alia experimenta dicit pistan.

De lachrymis inuoluntarijs.

Lacus lachrymarum inuoluntarius accidit oculis quandoque ab exterioribus/sicut ex percussione /Ex caliditate aeris dissolutione/vel ex frigidi coartatione/ex fumi mordicatione /et puluerum perturbatione ex cepearum et aliorum acuminum odorazione. Quandoque ab interioribus. ut ex calidis humoribus vel frigidis /vel ex superabundantia humorum per incontinentiam effluentium. ex debilitate continentie spiritus cerebri /et fortitudine expulsive. Si autem humores calidi fuerint in causa /oculi rubent /lachryme distillant calefaciunt faciem et urunt. calida obsunt /frigida pluit. Si uero sunt humores frigidi /oculi sunt subalbidi /vel liuidi /lachryme etiam frigide faciem non mordificant /frigida obsunt calida pluit. Ad lachrymationem factam ex percussione /et causis alijs exterioribus precipua cura est cera pura cum puluere cinini calefacta /et frequenter cathaplasmata. dolorem enim simul remouet /ad lachrymarum et liuorem si sit cum vulnere /cum chirurgia curetur ad alias causas exteriores sufficit fomentum cum aqua tepida ita quod tepor ad frigiditatem plus accedat. Si fiat autem ex fluxu et superabundantia humorum purgentur detur dyadibannum cum uino decoctionis thuris. hoc precipuum est in hac causa /fiant restrictoria circa tempora et circa frontem. Decouia ualent contra fluxum ex ea calida et frigida.

De defectu visus.

Defectus visus accidit oculi multiplicitate de causa. aliquando ex mala proportione. aliquando ex fumi ascendente a stomacho corruptione. Aliquando ex nervi obnubilatione. ex catheractis /ex panno /ex macula /et huiusmodi. Aliquando ex diete inordinatione /ex egrotudine longa /ex ieiunio /et coi-

tu iunio. et ex multis alijs causis sicut ex senectute et huiusmodi. Distinguende igitur sunt cause per propria signa. Nam si defectus accidat ex fumolitate stomachi /defectus visus non est continuus /sed interpolatus. secundum enim ciborum assuetudinum uarietatem minuitur vel augetur. si autem est ex uicio cerebri /continuus est defectus ante prandium. et post si ex opilatione nervi ipsius oculi substantia pura est et lucida atque clara. alia signa per se patent. Ad istum ergo defectum tollendum si est ex uicio humoris stomachi mundificetur /immo totum corpus precipue caput /deinde apponantur remedia localia /que in uatico et alijs auctoribus inueniuntur.

De cecitate.

Cecitas est privatio visus. Privata autem homo visu aliquando propter organorum defectum /et pupillarum inproportionem ad spiritum visibilem. Ad hoc enim quod formetur visus exigitur debito proportio organi spiritum recipientis ad ipsum spiritum /ut supra dictum est de visu libro. iij. Aliquando propter nervorum interiorum opilationem. Si enim fuerit nervus qui dicitur obtruncus /qui est visibilis spiritus uehiculum in suo principio vel medio vel alicuius carnositatis supercresecencia. vel alicuius viscosi humoris abundantia totaliter opilatus /uirtutis uisive transitus non puenit ad pupillam. et sic cecitas in oculo generatur. Aliquando fit propter humorum et spirituum consumptionem. ut est videre in senibus quorum oculi primo caligant et defectu visus patiuntur. tandem deficiente uirtute uidei /potentia penitus destruitur. Aliquando fit ex causa exteriori. sicut per oculorum uulnerationem per nimiam etiam et continuam lachrymarum effusionem. per substantiam oculi dissolutionem. per tunnicarum oculi inspissationem et indurationem et humorum in oculo compactionem. tunc enim non est pupilla spiritui uisibili penuria. et ideo talis compactio est cecitatis in oculo inducta per substantialis humoris subitam defecationem ut in pupilla accidit. in quibusdam potest natis et minutis qui ex nimia sanguinis subtractione quandoque incurrunt periculum cecitatis. Aliquando propter subitam cum desiccatione substantialis humiditatis spiritus uisibilis disgregationem. ut patet in uiso /qui ad aspectum peluis ardentis quasi subito excecatur. cuius excecationis causa est aspectus peluis ardentis et lucentis /cuius ignea spiritus tunnicam oculi cum crystallino humore et destruit

et sumit. et eiusdem luciditas que spiritus est
 improporcionabilis/ ipsum disgregat et disper
 git. et sic necessario cecitatis perpetue vicium in
 trodicit. Inter omnes itaque sensibiles passio
 nes. miserabilior est ipsa cecitas (vt di. psta.)
 Nam sine omni viculo cecitas ceco carcer e de
 cipitur in appbendendo imaginatiua. qz de
 albo imaginatur qz sit nigrum et eouerso. impe
 dit in iudicando vim deliberatiuam. iudicat
 enim penes se et deliberat ire ad orientem /
 et deceptus in suo iudicio vadit ad occidentem
 peruertit et affectum. quia oblato sibi ad elige
 dum denario argenteo cui cupreo affectat elige
 re argenteum / et eligit ipsum cupreum. Tanta
 siquidem est ceci miseria vt non solum puero
 vel seruo se subiciat p regimine et ducatu / ve
 rum et sepius ipsi cani et sepe ad tanta deduci
 tur necessitatem / vt ad transeundum pontis vel
 vadi periculum plus cogitur credere cani quam
 sibi ipsi. Item sepe in periculis vbi omnes du
 bitant. quia non videt periculum securus e ce
 cus et eouerso. sepius vbi nullum periculum
 imminet / maxie cecus timet. sepe i plano cespit
 at pedibus et offendit. sepe vbi pes esset eleua
 dus / deprimit pedem et eouerso vbi esset ter
 re figendus / ipsum eleuat et suspendit. vndique
 palpando / cōtretrando manus dirigit. vndique
 de itinere dubius / manu et baculo viam qrit.
 raro aliquid securus agit / semper fere dubius
 et timens erit. Item cecus quando nudus ia
 cet vel sedet / tecum se reputat. sepe etiam qua
 do videtur ab omnibus se latere putat. Item
 faciem aliquando et oculos ad solem vel celum
 cecus eleuat / sed ipsius oculos celestis daritas
 non immutat. ipsius ceca oculis sol presentem
 exhibet suum radium / sed tamen presentis solis vir
 tutem non percipit secundum effectum (vt d. grego.)
 Item cecus aliquando puerum ductorem suum
 verberat / et percutit / et offendit. sed eadem ver
 bera cito per puerum lmit. Nam puer verber
 non immemor / i pontis medio siue a quocumqz
 alio periculo ipsum solum deserit. et ipsum fu
 giens sibi viam euadendi periculum non ostē
 dit. et ideo est miser cecus. quia in domo nihil
 agere fiducialiter audet. in itinere deserit a socio
 multum timet. In hoc tamen peior est condi
 tio habentium oculos quam cecorum. quia ipsi oculi
 hostes sunt et predones animi humani quorum
 concupiscentias dum sequimur / scitissimis ho
 stibus subiicimur. sicut dicit expositor super il
 lud treuo. Oculi meus depredatus e aiaz
 meam. Melius autem est homini oculis eru
 tis cecum fieri / quam habere oculos et eorum
 blanditiis decipi et abduci. vt dicit gregorius

super illud. Melius est tibi luscum ad vitam
 ingredi / quam duos oculos habere in iehnam
 ignis mitti. vt dicitur Math. vi.

De surditate.

Urditas e priuatio siue impedimē
 tum auditus / qui fm constan. ianua
 mentis est. Contingit autem ali
 quando auditum totaliter auferr. et tunc pro
 prie dicitur surditas. Et habet fieri ex humori
 bus opilantibus neruos audibiles et buccas
 auium replentibus itantum qz i eis nulla pot
 fieri allisio. quandoqz non aufertur ex toto /
 sed secundum diminutionem humoris. et tunc di
 citur grauitas auditus quandoqz est ibi soni
 tus et nimis / ita qz putat patiens qz sit iuxta
 mollendinum siue iuxta organa. et hoc habet
 fieri ex grossa ventositate interdensa. et hoc ha
 bet fieri aliquando sine interpolatione. et tunc
 est ex causa priuata. quandoqz cum interpola
 tione. et tunc est ex causa remota. quandoqz eni
 nihil exterius auditur propter opilationem. sed
 auditus ab interioribus imutatur / ita qz pati
 ens credit se audiri ab exterioribus hoc quod
 sentit ab interioribus et secundum hoc fallitur
 auditus. Multis alijs. modis auditus ho
 minis impeditur. Accidit etiam auri dolor ali
 quando siue apostema. et hoc ex calore dissol
 uente vel ex frigiditate constringente. si sit ex ca
 lore / dolor est acutus. locus rubet / calida ob
 sunt / frigida profunt. si sit ex frigiditate / dolor
 est ponderosus et grauius. locus pallet /
 calida obsunt / frigida profunt. Aliquando
 est ex apostemate calido. tunc ad predicta sig
 na est vehemens febris / semper enim aposte
 ma aurium febris concomitatur. sed remissior
 et minori dolore in causa frigida quam in ca
 lida. Aliquando relinquuntur i aure vulnus
 et apostemate precedere. quod cognoscitur ex
 dolore / titillatione / et sanie effluente. aliquan
 do fiunt vermes in arboribus ex humoribus
 calidis inuisicatis per interceptionem spiritus
 viuificatiui. Signa autem vermium sunt pur
 ritus / et nullatio et aliquando videri possunt
 si auris soli exponatur. aliquando fit dolor a
 causa extrinseca. sicut ex aqua vel lapilli subin
 tratione. aliqz ex concussione. cuius signum est
 exitus sanguinis. aliquando tamen erit sanguis
 ex superabundantia in continentia eiusdem vi
 de constan. Si subito languis et sine dolore
 ab aurbus exeat sine manifesta causa signum e
 aliquid esse in capite quod natura expellere la
 borat. oportet ergo qz aures a principio mundi
 ificentur Alias autem aurium passiones / que
 supra li. iij. de auditu et. v. de aure. ibi eni sunt

De infirmitatibus

multa in feta. Dolor igitur aurium si est ex calore et sine apostemate, frigidis et alteratiuis insistendum est. vngi enim debet locus doloris oleo rosaceo / vel violaceo et consimilibus talia enim olea tepida auribus instillantur. non enim actu frigida auribus debent instillari. Si vero ex frigidityte siue apostemate cum calidis alteratiuis ad curam procedendum est. sicut oleo laurino / rutaceo / et huiusmodi. Si vero fuerit cum calido apostemate frigidis maturatiuis primo insistendum est. deinde mundificatiuis et in contraria causa adhiberi debet medicina contraria. Rupto igitur apostemate quod cognoscitur ex fluxu saniei primo mundificandum est vulnus / deinde consolidandum. Mundificandum autem cum vino et cum melle simul mixtis et immixtis / consolidatur cum puluere thuris et mastias et huiusmodi. Si vermes ibi fuerint succi amari sicut persici / absinthij porri infundentur. similiter oleum amarum ex amygdalis amaris auri patienti instilletur talibus enim vermes occiduntur et putrefacti cum sanie educuntur. si enim lapillus intraverit / caute extrahatur. quod si fieri non potest aures calidum inungatur et stemuratio prouocetur vel cum ventosa suggetur et extrahatur. Ad surditatem remouendam vel saltem releuandam valent multa que dicte constan. sed inter omnia solet balsum instillatum aures perualere. Surditas tamen si fuerit a nativitate incurabilis est similiter que per triennium durauerat vituratur. tinnitus qui ex ventositate causatur cum ex tenuariuis ventositatis curetur sicut cum aneto / calamento / colato origano / et consimilibus / quorum sub fumigatione tinnitus soluitur. Et hec de passionibus aurium et earum remedijs dicta sufficiant.

De fetore narium.

Polipus est superflua caro ex nariumbus excrefcens ex superfluo humoribus generata. hac passionem fetor horribilis sepe comitatur / et tunc fetor a polipo solo non sentitur. propter opilationem. non enim odorabilis talis est odor et fetoris differentias non discernit. Vnde autem fieri tam fetor narium quam polipus in hunc modum. humores grossi et viscosi fluunt ad carniculas narium et ibidem diuturnitate temporis et actione caloris condensantur. et quasi in substantiam carneam conuertuntur. que corrupta cum sit inde fumositas resoluta et aeri imixta inspirando et respirando fetorem facit infirmitas talis polipus dicitur. quibus etiam ad nares descendit

humiditas / et eam cohibet spongiosa narium porositas. et ibi putrefactes corruptionem generant et fetorem. quibus etiam calidi humores a narium suo pustulas in nariumbus generant. quibus loci vlcerrant et excoerant. vnde etiam ex corruptione carnis et humorum quam excoerantione inspirationum cum non possit cerebrum deputari fetor necessario generatur. Primum igitur remedium hanc passionem est vt caput forte et conuenienti medicina purgetur / et post fluxum incipiat. deinde de patientis aqua calidam nariumbus attrahat atque suggetur / vt humores immisceri dissoluatur et educantur. Ad nares purgandas valent pillule dyacastoree / vnde cum succo rutibe et vino tepido resolute si nariumbus sunt iniectione. Ad restringendum fluxum mirabiliter valent guma thuris albi si sepius assumantur. Si vero fuerit polipus confirmatus precedentibus purgationibus et de opilationibus pulueribus et medicinis corrosiuis amoueat vel per incisionem. sicut in chyrgia plenius edocet.

De passione narium.

Passio narium etiam nares sepius fluxum sanguinis. et fit in masculis tribus de causis. scilicet. n. fluxus a cerebro et tunc fit cum stemuratione et cum dolore frontis et punctione / vel ab epate. et tunc dolor sentitur in dextro latere / et fluit per dextram nares. vel a splene / et tunc a sinistro latere erit dolor et fluit per partem sinistram. Præter hanc in mulieribus etiam fit a matrice. tunc dolor est circa umbilicum. huius fluxus quibus est vtilis. quibus. n. in febribus etiam acutis et in frenesi in die cretico solet fieri moti nature. Et tunc solet bonus esse. nam bonus est qui autem diez creticum fit ex nimia sanguinis interior ebullitione et furore. vnde acumine suo venas aperit / et fluxum facit. his et multis alijs de causis fluit sanguis. Siue autem fuerit fluxus creticus siue symptomatikus non in principio restringatur fluxus ne crisis impediat vel ne sanguis ad alias partes fluat. et sint bona per faciat vt suffocatus et huiusmodi. si autem nis augeret fluxus si patientis esset fortis esset in parte patienti minuendus. extremitates sunt ligande et fortius restringende. Ad medicine restrictione sunt temporibus et fronti adhibende. aqua cum aceto in facie profundenda. Si ab epate fiat fluxus / ponatur ventosa super epatam regionem. si a splene / super splenem. si a matrice super matricem vel mammillas.

De fetore oris.

Fetor oris quibus causatur est dentium et gingivarum corruptione. quibus ex oris et palati vlceratione et putredine. quandoque ex

thorāq̄ mala habitu dīne ⁊ membrorū spūaliū vitiosa dispositiōe. q̄nq̄ ex putrefactiōe humorū stomachi. q̄nq̄ ex vniuersali corporis infectiōe. vt in leprosis / quorū anbelitus ē fetidus ⁊ infectiuus. q̄nq̄ ex fetidorū commestione. vt pz̄ in illis qui p̄tinue comedunt allium / cepas / atq̄ porrum. Quando aut̄ fit ex coruptione membrorum spūaliū ⁊ vniuersali corruptione humorū infectorū. palliari quidem potest / s̄ non curari. talis autem fetor est p̄tinuus interpolationem non accipiens. Ille autem q̄ est ex vitio stomachi interpolatur / quia an̄ prandiū est maior / post prandium puus vel nullus / ⁊ h̄ bene curatur cum extersis aromatiq̄ ⁊ p̄foratis. Primo igit̄ materia que est in stomacho / que fetoris causa est digerat̄ / diuidat̄ expellatur. post commestione vero sepe vomitus prouocetur vt villi stomachi mundificentur / a putridis cibariis et putrefactioni dispositis caueatur. vir vino aromatico et aromatiq̄ ad p̄forationē vtatur. Si cātur ab alijs vt giuiis ⁊ dentibus putridis dentes exstantur / q̄ sūt i cā vel sanentur. gingiu e / fricentur et mundificentur. cum decoctione rosarum in vino vl̄ aceto tepido abluantur. cum puluere thuris et mastice et melle gingiue et radices dentium fricentur. et mundificentur.

De dolore dentium .

Dolor dentium quādoq̄ fit vitio stomachi quādoq̄ vitio cerebri Ex vitio cerebri quando humores frigidi ⁊ calidi reumantantes neruos dentium inficiunt ⁊ dolorem inferunt. Vitio autē stomachi fit ex humoribus calidis in ipso existentibus a quibus fumositas resoluta. superiora perens neruos dentium ⁊ radices mordendo vel aggravando. dolorem infert dētib⁹ ⁊ fetorem. Si ex acutis ⁊ calidis est humorib⁹ dolor est acutus ⁊ pungitiuus cum rubore faciei cum asperitate ⁊ siccitate gutturis . cum siti ⁊ amaritudine oris. Si ex frigidis dolor est minor cum grauamine capitis cum sub tumiditate faciei ⁊ pallore cum acetosa cruetatione ⁊ oris inspiditate. Dolor autem veniens ex cerebro diu durat sine aliqua interpolatione. qz̄ aliquando decem horis vel plus. Qui vero procedit ex stomacho / quatuor vel tribus affligit horis ⁊ post quiescit. Cause ergo doloris dentium (vt dicit constan.) sunt putredines ⁊ fetores / rupture ⁊ perforationes motiones / ⁊ casus / ⁊ limositates. perforantur enim dentes ⁊ quādoq̄ rumpuntur. aliquando in co-

lorem cōtinuum / viridem vel nigrum mutatur que omnia ex humiditate putrida nascuntur / que a stomacho ad ligamenta dentium defluit ⁊ ascendit. Eadem etiam causa est relaxatio nis ⁊ motus dentium atq̄ casus. Nam acuti humores i radicebus dentium dentes p̄forat̄ consumunt sepius ⁊ relaxant . vnde sunt causa quare cadunt cum radices deficiant aut putrescunt. Vermes in dentibus maxillarum fiunt ex humoribus ⁊ corum cōcavitatibus putrefactis . ⁊ cognoscuntur ex prunū ⁊ titillatōe / ⁊ continua terebratione / ⁊ dentis perforatōe ⁊ fetoris emissionē. ⁊ multis alijs modis que re supra in li. v. in tractatu de dentibus. Iste dentium dolorose passiones si sūt ex vitio humorum in cerebro vel i stomacho debita purgatione purgentur. sepius dentes debitis dētiferis mundenentur. De quibus omnibus sufficienter tractat constantinus. Vermes dentium mira ⁊ opio interficiuntur. dētes relaxati humore ⁊ mastice confirmantur. Et hoc idem facit gargarisimus de gallis ⁊ malogranati cortice ⁊ balaustie cum aceto preparatus.

De lingua.

Lingua etiā multipliciter patitur aliquando enī paralicatur ⁊ tunc perdit voluntarium motum ⁊ sermonis vsū. vt dicit constan. cuius cā est defectus motiue virtutis / que excitatur per spiritū venientem a cerebro. vel accidit ex neruo animalis virtutis vehiculo humore vel apostemate opilato . vel accidit ex proprio substantie lingue vitio. s. ex mala complexionē lingue et distemperantia infrigidatē. vel calore ⁊ siccitate vel humore. aliquādo etiam lingua apostemat⁹ ⁊ tūc intumescit ⁊ sermo impeditur. aliquādo ex humore liquido relaxatur ⁊ remollitur neruus lingue ⁊ nimis mollis efficitur / ⁊ tunc debilis sermo p̄ nimis remollitam linguam nō formatur. aliquando ex humore nimis calido ⁊ sicco contrahitur ⁊ corrugatur / ⁊ tunc totaliter sermo impeditur. aliquando grauib⁹ vlcerebus ⁊ pustulis leditur ⁊ tunc etā i gustādo quā in loquendo impeditur. Si ergo lingue substantia sit sana nullas habēs maculas loquela tamē sit ablata / a cerebro surgit vitium vel a neruo opilato. aliquando perditur loquela ex preclata mente. vt in frenesi vbi homo nō videtur imaginatione / memoria ⁊ ratōe. ⁊ ideo non mirum si perit loquela que est instrumentum rōnis q̄re sup̄ li. v. de lingua sana ⁊ infirma.

De infirmitatibus

De raucedine.

Raucedo multis habet fieri de cau-
sis. quia ex siccitate vel humiditate
et ex spirituum et virtutum defectu
bilitate. Ex siccitate dicitur. aut enim siccitas
inequalitatem facit. aut constringit meatus.
dum enim ex siccitate seorsum speratur arteria / ex
asperitate sequitur inequalitas / et ex inequali-
tate raucedo et vocis impedimentum. Item ex
siccitate fistulas et pulmonem coartante / sequi-
tur utrumque predictorum. Ex humiditate similiter
duobus modis. aut ex humiditate protenta in va-
sis / et maxime in sanguine. aut ex flegmate a su-
perioribus distillante. Sanguis. n. superabun-
dando venas distendit / vni et meatus coartant.
et persequitur vocis impedimentum. Similiter flegma
distillans in tracheam arteriam et fistulas pulmo-
nis predicta operatur. Ex defectu etiam spiritus et vir-
tutum impeditur vox. quod patet / quia eius fortitudo
ex spiritu perficitur et virtute. Si ergo ex siccitate co-
gnoscatur ex sicca tussis que est offendentium spiritus in
trachea arteria vel per compassionem quando est
sit boni morbi. vel per passionem que fit ex siccitate
et asperante. vel ex frigiditate fistulas pul-
monis coartante et spiritum offendente unde gene-
ratur tussis. vel ex humiditate a cerebro distillan-
te. Istis. n. modis habet fieri tussis que impedit ip-
sam vocem. Vel cognoscatur raucedo ex punctura
in spiritualibus quasi ex spinis facta ex fragilitate
colli. ex totius corporis macilentia. Sanguinez
vero in ea esse cognoscimus ex tussi aliquantulum hu-
mectata / rubore faciei venarum eminentia / dulcedi-
dine oris flegma esse in causa cognoscimus. Ex
tussi aliquantulum humectata / ex oris insipidiata
et salivaz abundantia defectum spirituum esse co-
gnoscimus in ea. Ex debilitate et ex tenuitate
totius corporis ex febre precedente. vel ex nimio ie-
iunio et fluxu et oibus que corpus extenuant. Si
ergo raucedo fit ex ea sicca et calida / abstineat a
salsis calidis et siccis / frigidis et assis. vitat tempe-
raturam frigidis et etiam humidis / et mediocriter ca-
lidis. Si ex sanguine est passio / fiat minutio / si
ex flegmate dent purgationes et opilate que in fri-
gida causa sunt necesse. Ad vero ex defectu spirituum /
subueniendum est resumptiuus et confortatis. Ea-
dem autem est cura raucedinis et tussis. vide in pla-
te. a. p. stan.

De squinantia.

Squinantia est gutturis suffocatio. et pro-
uenit ex apostemate in gutture / cuius
tres sunt species. In prima tota materia
colligitur interius in quodam folliculo in trachea
arteriam et oesophagum. et cognoscatur ex vehementi

dolore nullo tumore exterius appente. apto et
tiam ore tumor interius non apper. ex febre a-
cutissima / et ex impedimento voci / et ex iudicio
patientis. Nihil. n. potest transglutire. et huius species
curabilis est. inefficit. n. sepius prima die. Secunda
species est que in minori quantitate recolligitur intra et
ex in maiori et dicitur squinantia. et habet omnia signa
que prima / sed remissiora / et apparz aliis tumor
est. et huius species vix curatur. Tertia vero species est que
tota materia recolligitur extra / et dicitur squinantia. cuius
signa sunt vehementes tumor. et febris lenta / do-
lor modicus sine difficultate spirandi et respi-
randi / et huius species non inefficit / nisi tumor ad inter-
iora se retraxerit. Igitur autem huius passio principali-
ter ex sanguine / secundario ex flegmate et melancolia / nunquam ex colera. et cognoscuntur hec cause per
sua signa. Istius passionis prima cura est san-
guinis attractio / in quantitate multa in cadant etiam
vene sub lingua. fiunt scarificationes cum ven-
tosiss in collo et in scapulis. deinde apponantur
lenificatiua / maturatiua / et mundificatiua / quod
re. s. li. v. de gutture.

De difficultate aubelandi.

Difficultas inspirandi et respirandi vel
vtriusque dicitur asma vel dyspnoea. et accidit
duplici de causa. scilicet ex siccitate coartante.
te. qui quando pulmo non potest libere dilatari
et perstringi / inde sequitur asma. vel que ex humore
impedit motus pulmonis. quando. n. superabun-
dat humor exterius in superficie pulmonis /
cuius mole oppellus / non potest libere dilatari /
et tunc est species asma que dicitur sanfugium a san-
guisuga. quia cum violentia attrahit aerem ad cor
refrigerandum. aliquando abundat humor in-
terius in fistulis pulmonis / cuius inpositione
pulmo non potest libere perstringi. et tunc dicitur anhe-
litus / quia in hac specie laborat patientes in ex-
pirando. aliquando autem abundat humor in-
terius et exterius / propter quod non potest pulmo li-
bere dilatari nec constringi. et tunc est illa species
que dicitur orthonia. id est spiritus rectitudinis quia pa-
ciens laborat equaliter in inspirando et respiran-
do. et ita sunt tres species asma que sunt huius-
modi dispones. si fit ex siccitate et caliditate / vnde
guetur / electuariis / syropis frigidis et humidis
curet et conuerso vide in plate.

De sputo.

Circa spatium etiam accidunt passio-
nes. ut patet in empiricis / in quibus
est sputum saniosum et virulentum
et in emoproicis / in quibus est san-
(guinolentum).

Empirina em̄ dicit̄ passio q̄ sanies excreatur
 7 hoc contingit in causis reumaticis 7 pleure
 ticis 7 peripneumonia 7 in alijs apostematibus
 stomachi pectoris vel pulmonis. Dabet aut̄
 fieri hoc modo. dum humor superioribus di
 stillat in pulmonem/pulmo repercutitur/7 ex
 repercussione concutitur / 7 ex concussione
 sanies nascitur/vel pulmo vlcatur. vel deflu
 ens humor ad aliquem locum ad apostema re
 colligitur/7 ibi in saniem cōmutatur/que vi na
 ture vel synthomat̄is resolutionis per saniem siue
 saniosum sputum euacuatur. non tamen qui
 libet spuens saniem debet empiricis indicari
 plereticis enim saniem spuunt 7 multi alij. 7 ta
 men non sunt empiricij/ sed illi qui infectione
 pulmonis 7 eius saniosa habitudine sunt cor
 rupti. quorum signa sunt ista. sputum sanio
 sum/corporis macillētia/collis gracilitas 7 tuf
 sis cum difficultate anhelandi. facies subumi
 da. tument 7 dolent orbes oculorum. Empo
 toia sunt per hos sanguinem expumantes. q̄
 conigit per alicuius vene apertionem/ per bu
 morum multitudinem 7 eorum fumositatem
 per corrosionem vene per caloris excessum. Ca
 lore enim poros aperiente sanguis emittitur
 7 exsudat. 7 dicitur m̄m̄ per dyabrosim id est
 per resudationem. 7 tunc sanguis emissus est
 purus/darus/7 paucus absq̄ dolore patien
 tis 7 anhelitus sentitur calidus. Ab alijs autē
 membr̄is se quēter redundat ad os sicut a cere
 bro. 7 tunc est cū rubore faciei 7 venarū 7 ocu
 loꝝ. quandoq̄ a pulmone/7 tunc est sanguis
 spumofus cum tussi 7 dolore sinistre mammi
 le. 7 sic de alijs membr̄is in quibus sanguis co
 lereticus/qui vi nature synthomat̄iq̄ mor̄ nūc
 per nares/nunc p̄ os emittitur 7 purgat. Pri
 ma itaq̄ passio scz sputum saniosum sanetur
 dissolutis/mundificatiuis/7 extersiuis. 7 ca
 ueatur ne in p̄s̄im p̄uertat. longum. n. empiri
 na post pleuresim. j. xl. dies in p̄s̄im p̄mutat̄
 vt dicit Hypo. Secūda h̄o passio scz emoptoi
 corum sanct̄ mundificatiuis/p̄strictiuis medi
 cinis. sicut in viatico p̄inet. 7 in plate.

De p̄s̄i.

Uis est p̄sumptio naturalis humo
 ris corporis ex vlcere pulmonis pueni
 ens. fit aliq̄ ex reumate a capite di
 stillante in pulmonē quem repercutit/7 reperat
 tiēdo cauat/7 cauādo vlcatur. sicut gutta pau
 latim distillando petram cauat. fit autē ex ni
 mia substantie pulmonis siccitate/que arefa
 ctione de facili laceraat. sicut pampinus viū in
 fine autumni desiccatus/leui vento dissipat.

fit autem aliquādo ex sanguine q̄ aliqua ve
 na rumpit in pulmone sanguis talis aliq̄ in
 saniem p̄uertit. 7 sanies inficit 7 vlcatur pul
 monem. vnde Hypo. Ex sanguine 7 spuro p̄si
 sis 7 fluxus 7c. ex vlceratione pulmonis sic p̄si
 mitur totum corpus. p̄mo. n. per sui dilatio
 nem ab exterioribus trahit aerem q̄ ministrat
 cordi ad sui innati caloris mitigationem. q̄ duz
 vlcatur p̄pter sensum p̄prie lesionis cobibet
 motum suum. nec s̄m debitum dilatat. vñ in
 sufficient̄ aerem cordi administrat/quare pau
 latim calor incenditur/7 paulatim corpus con
 sumitur. febr̄i enim et̄bica concomitant̄ p̄s̄im
 que substantialem. p̄sumit corporis humiditatē
 omnis. n. p̄s̄icus/et̄bicus est. s̄ non p̄uertit. ta
 lis. n. passio non de facili curat̄/ex quo inuale
 scit. 7 assignat p̄stan. rōnem. D̄m̄e inquit vul
 nus difficile sanat̄/nisi mundeat. vlcus aut̄ pul
 monis purgari non p̄onit̄ cum tussi. tussis. n.
 vulnus p̄solidari nō p̄mitit. dilatat. n. 7 ape
 rit/vñ putredines maiores in se recolligit. dū
 enim partim colligit/p̄t̄im purgat/in sanabile
 reddit̄ apostema dum ita circueat. qui q̄ p̄s̄is
 vult sanare p̄mo vulnus pulmonis sanet/p̄s̄
 q̄ putrescat. Ista aut̄ p̄s̄is p̄firmate sunt siḡ
 calor p̄tinuus/lentes in volis manūū 7 pedū
 acutior rubor/in maxillis strictura inflata/sic̄
 cum asperitate lingue/collis gracilitas/rōn̄ corpo
 ris p̄sumptio/vnguium 7 extremitatū p̄strictō
 p̄cauitas s̄m orbes oculoz/dolor sinistre spa
 tule vsq̄ ad humerū/fluxus capilloꝝ/7 h̄ sig
 num est mor̄is in p̄ximo comminēt̄/sicut spu
 rum feudum 7 virulentum. 7 anhelitus pl̄ se
 tidus p̄suero/signat̄ totalem substantie pulmo
 nis corruptelam. talis est nutrit̄ dicit̄ q̄
 refrigerat 7 solidat ac restaurat. Den̄tigit me
 diocrit̄ frigida/caloris febr̄il̄ mitigatiua. me
 diocrit̄ uent̄ mollificatiua. p̄cipue tamen ca
 uendum est ne nimis soluat̄. qz si fluxus acce
 dit/mors intrat/vita recedit. vt dicit egidius
 Valent̄ eis buccantia 7 humoris p̄sumpti
 restauratiua.

De Tremore.

Remor siue cardiaca ē passio cordis
 sic dicit̄. qz a defectu cordis orit̄ sepe
 Duplex autē ē cardiaca. s̄ dyasoreaca/
 id ē poroz aptiua. qz poroz aptiōnē p̄comita
 tur. alia d̄ tremēs. qz cū quodā tremore sentiē
 mor̄ cordis. Dyasoreaca ē ex cā calida 7 calori
 distempantia circa spūalia. vñ 7 poroz aptiunt̄.
 būores 7 fumi resoluit̄/q̄ fum̄ enēs p̄ poros
 in sudorem p̄densat̄. 7 ex tali frequenti sudo
 re hydropisis vl̄ et̄bica generat̄. 7 tales ex defe
 ctu p̄s̄is sepī syncopisat̄. Cardiacā h̄o tremēs

De infirmitatibus

fit quāq; ex frigida cā / quāq; ex melancholica / quāq; ex flegmatica. Nam talis humor abundans in pulmone opprimit aliquoties cordis vtrāq; capsulā ipamq; cordis substantiā. vñ impedit debitus motus cordis et obturant vena p quas discumit spūs vitalis. et tales prumpūt in subitam suffocatonem. et ideo dī talis passio tremens. q; si teneas manū sup cor / non senties / cor debito mō dilatarī / s; cum quodā tremore pap; et exilit tantum moueri. Aliquū est cum febre lenta. aliquū cum febre forti. et tūc magis pculum. aliquū est sine febre. Aliquū melancholia ē in causa / et tales incidunt in passionē que dī incubus vel pbiates. Aliquū accidit ex vitio epatis a quo non mandat sufficiens nutrimentū cordi vnde deficit et debilitat. vt dicit pstan. Aliquū accidit ex mala dispōe alioꝝ membrōꝝ / ex quoꝝ colligantia cor patit. Sicut quā a cerebro vel stomacho transfuit fumus vel humor nouus vñ substantia cordis ledit / deficit / vel gvaratur. et ideo talibus accidit tremor cordis ex acumine fumi vel materie que pungit et moridicat corpis substantiam vñ fit in eo tremor. accidit et sic / ppter cordis pssionem / et calorū intensionem / vñ siccitas et sic suspirium / et artus anhelitus. q; cor laborat ad aerem attrahēdum cum nō valeat dilatarē se / accidit tremor ex fumo melancholico et ex siccitate spm turbate. accidit et p gnedo / q; deficit naturalis calor et inde torpor et pignitia generat. Ex defectu etiam cordis et debilitate spūum accidit syncopis / q; a vulgo spasmatio vocat. et h; ptingit aliquid quando ex accidentibus anime. vt ex timore cor nimis pstringente. aliquū ex nimio gaudio / vel ita cor dilatante et spm exalante / vel ex euaporante et soluente. aliquū accidit ex accidentibus corpis / sicut ex mala pplexione / vel repletōe / vel nimia inanitione / ex venarū opilatōe et spirituum pssione. aliquando ex nimio sudore. Ex hac autem syncopi qdam incurrunt mortē subitanēam opilata vena pcaua p quam sanguis et spūs vitalis / ad cor transfert. vel etiam opilato meatu p quem pulmo frigidum aerem solet recipere / et a se fumositatem superfluum remouere. quandoq; etiam ex matrid vel stomachi nimis repleti pssione. In omnibus ergo istis pcat si hūo; est i causa purget debito mō humor peccans. dent pfortatiua / et spūum reparatiua et resumptiua. si est ex nimio fluxu vel nimio sudore fluxus incipiat / sudor repmat. Si ex nimia repletione stomachus euacuetur / et tremorem cordis pfortatiua pferant. sicut di amargariton / et electuaria et medicane in quibus cum alijs pfortatiuis imponunt in vstum au-

rum aut margarite siue perule / vel pecule ossa de corde cervi / ambra / lignum aloes / spodiū. h. n. omnia valent p cardiacam et syncopim / et alias p similes cordis passiones maxime quādo accidit siue febre. in febribus autem calida non sunt danda.

De febre.

Febris autē ex distemperantia cordis accidit et puenit. q; vt dicit pstan.

Febbris est calor non naturalis a corde extiens / raptus ad omnia membra corporis corruptioq; nocens actōm. Dicit etiam hypo. in epidum. febrī est calor cursū nature extiens in opibus eius nocēs. Auid. autē sic dicit. febris est calor cōneus in corde accensus et procedens ab eo mediantibus spiritibus et sanguine / p venas et arterias in totum corpus et inflā matur in eo inflammatione que nocet opibus naturalibus. febrī etiam vt testat hypo. est flamma a pectore pcedens in totū corpus. Diuersificat. n. febris triplicat s; m ma pponentia corpus humanū. componit. n. ex subtilibus. s. ex spiritibus et liquidis. s. ex humoribus / et solidis corpibus. s. ex ipis membrī. Est itaq; prima spēs febris. quoniam distemperat spūs in calore. et dī effimera. Secunda in humoribus / et dī putrida. Tertia que accidit solidis membris / et nominat ethica. et vt dicit psta. et galie. has febres bōis aptauit similitudib;. Est fimera (inquit) febrī vnto calido videt similis esse quo vt impletus ex sui calore necesse est vt calefiat. Idem etiam facit spūs calefactus a re ca cor et totum corpus. Putrida nō febrī aque calide est similis. aqua. n. calida cum frigiduz vas impluerit / ipm i calore suo calefacit. Similiter humores calefacti / calefaciunt corpus et alia membra. Ethica autem febrī vase calido aqua frigida pleno est comparabilis. aqua. n. frigida ex vase calido calefacit sic et febrī ethica cum sit radicata in mēbris calefacit cor et alios humores corpori distempat et immutat.

De Effimera.

Effimera autem febris dicitur (secundum Galienum) ab effimero quod est simplex. quia fit ex distemperantia que fit in subtili substantia vt in spiritu. Vel vt dicit psta. in libro februm. Effimera ab effimero belua marina dicitur / que in eodem die quo nascitur / moritur.

Uel (sicut magistros) dicitur quasi unius diei febrim
 meron. n. dies dicitur apud grecos. raro. n. suus fer
 uor ultra unius diei terminum se extendit. sem
 per. n. post diem unum deficit cito. vel in febre
 putridam vel ethicam se convertit. ut dicit co
 stan. et Isaac. Accidit autem ista febris ex cau
 sa interiori et etiam ab exteriori. Ab exteriori au
 tem fit dupliciter. scilicet a frigore et calore. a frigore
 ut ex subita frigiditate aeris scilicet quando ex dau
 lis subito poris exterioribus summi calidi interioribus
 protruduntur et ex eorum conculcatione et multipli
 catione calorem intenditur. ex quo cordis distem
 perantia generatur. Aliquando accidit ex calore
 et distemperantia aeris sive solis. Quandoque ex
 radiorum repercussione spiritus animalis dis
 temperatur. et propter colligantiam spirituum et
 humorum totus homo distemperatur. A causa
 interiori effimera quandoque ex calore spirituum
 et humorum completio hominis casu aliquo
 subito immutatur. sicut ex nimia exeratione
 precedente. ex nimia calidorum frequentia. ut
 vinorum alborum et huiusmodi. ex quorum nimio
 usu calor aliquotiens intenditur et febris effime
 ra generatur. hec species febris inter alias citius
 et facilius incurrit sed facilius sanat. multum
 tamen periculo est et gravis quam in putrida vel ethi
 cam commutat. Accidit autem specialiter ex qui
 busdam apostematibus in quibus nascentibus
 bus et sub ascellis. que quidem a medicis bu
 bones nominantur. unde non sine causa in am
 phor. dicitur. In bubonibus quidem omnes fe
 bres male exceptis effimeris etc. Signa autem
 hec sunt prima non multum distans a sana ali
 quantulum intensa et aliquantulum subtilis.
 pulsus durus et velox et frequens. non multum
 a temperamento recedens. relique non virtutes. ut ap
 petitus et motus voluntarius pariter immutantur.
 Hec de facili febris curatur. si congrua dieta vras
 patiens et si a nocivis caveatur.

De ethica.

Ethica febris est que ledit solida membra
 Et dicitur ab ethis quod est habitudo quasi
 febris pueris in habitu. Aliqua autem est
 ethica febris et morbus per se. aliqua propter alium
 morbum. per se fit morbus aliqua ex ethis nimis ca
 lidis et potibus. aliqua propter nimia exercitia
 sicut propter studium immoderatum / vigiliis /
 et similia quibus calefit spiritus animalis / et
 persequens naturalis. et ita calefit et minoratur
 humiditas naturalis et inducitur ethica. Ali
 quando etiam causatur ex alio morbo. sicut effi
 mera / vel ex putrida interpolata / vel acuta etiam

propter calidum apostema. Sepe enim contin
 git quod effimera excedit tertium diem persistens in
 una qualitate. et apparet in arte infirmi quidam
 obscuritas / liuiditas / citrinitas / consumptio
 et tunc illa effimera in ethicam commutatur.
 Maxime autem accidit ex effimera / que est ex
 angustia / tristitia / ira / odio / et vigilia immode
 rata / et similibus anime exercitiis. ex febre in
 terpolata. quia calor innaturalis calefacit mem
 bra et desiccatur propter acritatem / quia calefacit san
 guinem vel predominantem substantialem consu
 mit humiditatem. Quis enim extenuatur san
 guis / quia non est debitum nutrimentum mem
 brorum unde sequitur consumptio. Sicut ar
 bor fit in arboze que desiccatur ex caliditate et sicc
 itate aeris humiditatem consumente in estate.
 vel ex nutrimenti ablatione / sicut accidit in hie
 me quando cadunt folia / vel ex nutrimenti cor
 ruptione et permissione ad malas commutatio
 nes et qualitates / sicut ad vitrositatem / sulphurei
 tatem / et huiusmodi. et sic contingit in huma
 nis corporibus. Quis enim fit nutrimenti ab
 latio propter impotentiam nature in digerendo
 cibo et in restaurando deperdita. sicut accidit in
 senibus quando calor extraneus corpori do
 minatur / et substantialem humiditatem mem
 brorum desiccando destruit et consumit. quod
 solet accidere in ethica / que provenit ex acuta /
 vel ex accidentibus anime quando sanguis nu
 triturus membra radicalia mutatur a sua dul
 cedine et sapore. quod accidit propter apostema
 ta prolixa corpus calefacientia et consumen
 tia / que sunt aliquando causa febris ethice / si
 ve habitualis. In generali autem ista sunt
 signa huius febris. Calor nocivus equalis in
 qualibet parte humani corporis. Secundum
 signum est quod calor levis est et non pungitivus. un
 de infirmi pati febrim vix se putant. Ter
 tium signum est quod eorum calor et liuidus et plu
 veus aut citrinus. Quartum est quod eorum cor
 pora sunt aspera. oculi concavi / siccam emittē
 tes lippitudinem / nutrimenta enim eorum hu
 miditas ab eis ablata est. Particularia autem
 signa sunt diversa secundum diversas species
 huiusmodi febris. species autem diversifican
 tur secundum diversas humiditates. Dicitur.
 Avicenna. quod quattuor sunt humiditates.
 Prima est in extremitatibus parvarum vena
 rum subintrantium essentiam membrorum co
 similium. Quando autem superaccenditur.
 hec humiditas fit febris putrida et non ethi
 ca. sed facile generat ethicam et inducit. Se
 cunda humiditas est que est in porositate me
 (broz similitudine sicut ros

De infirmitatibus

vnde etiam et ros ab auctoribus appellatur. et cum hec superscenditur / fit proprie prima species ethice.

Tertia humiditas est que pueris est actione membrorum similitum ex parte nature et complexionis ipsorum membrorum. et stat loco depediturum vñ et ab auctoribus tandem nuncupatur et quando hec supaccendit. secunda spes ethice precreatur. Est et quarta humiditas colligans et prinuans omnia membra et est a spermatica humiditate. et hec dicitur glutinum partium que cum sumitur non reparatur. et hec inducit tertiam speciem que est incurabilis. si enim posset hec humiditas reparari / posset fieri regressus a senectute ad iuuentutem. (vt dicit Auid.) Prima itaque spes. (vt dicit Isaac in libro de febribus) est facilis ad curam et difficilis ad cognitionem. si si calor augmentetur et desiccetur humiditas vana coagulatione fit secunda spes. et est facilior ad cognoscendum et difficilius ad curandum. quoniam vero in tantum intendit calor quod desiccet humiditatem colligantem membra fit tertia spes / que est facilis ad cognoscendum sed impossibilis ad curandum. In prima vero specie cum signis generalibus supra positis calor augmentatur ante pradium. In secunda vero post pradium plus sentit. sed in tertia maxime / cuius causam assignat Isaac in li. febrium dicens. Humiditas cibi propria est calori innaturali. Vñ quicquid illum suffocatur ex toto. vt in prima specie que debilis est. et ideo est ante pradium maior calor. Si autem ad suffocationem caloris non sufficiat / saltem calor interius sopitus excitatur per suum oppositum. et fugiens primum exit ad membra externa. sicut quoniam precipitatur aqua frigida super calcem viuam non extinguitur. Tertia spes (vt dicit Isaac). per sensum. Nam facies mutat in lividum colorem propter subtilem humiditatem desiccata et virtutis defectum. nares sunt subtiles et acuti et oculi concani / tympana aspera / quare consumpto humore / apparet asperitas ossium et copago motus palpebrarum et supalioy fit guttus propter oculoys siccitatem vñ sine voluntate claudunt oculos que quatuor a sono propter virtutis defectum tactu sentiunt frigiditatem et siccitatem. sed per motum spiritus ascendit calor maior. detecti non videntur bene viscera et tactus eorum que tabule si cuius eleuetur / non descendit inferius propter defectum humiditatis. pulsus debilis / et spissus / et durus / vñ in sillis est oleo in liquore et fusa super petram sonat sicut oleum. Hec infirmitas quoad primam speciem cito curatur ne cadat in secundam / que difficulter curari potest. curatur autem per dietam medicamentis temperatam et per medicinas calorem repulsivas / et confortatiuas / et humorum partium restauratiuas et ad hec precipue valet electrum prius. balneum autem

solet cum rosis / violis / maluis / et alijs confortatiuis herbis et humectatis. balneum autem non debet esse nimis calidum / sed quasi tepidum. ne nimia humorum consumptio consequatur / et non fiat in balneo longa mora. Inungi etiam solet vnguentis resumptiuis / in frigiditatis / et humectatiuis. sicut oleo violarum cum melle albo / et lacte mulieris masculinum nutriens. Specialiter dicitur placere quod valet ethice et primum lac caprinum in quo lapides fluuiales sunt extincti si ieiuno stomacho et inanito patientibus tribuatur.

De febre putrida.

Febris putrida ex putridis humoribus ex quibus gignitur / putrida est vocata. Dicit autem Isaac quod ista putredo sic habet fieri malis humoribus et superfluis in aliqua parte coadunatis / ex calore extraneo et innaturali quocumque casu superueniente / quodam fit humorum perturbatio. mouentur enim humores per illum calorem et ebulliunt / sed tamen non digeruntur. neque facta diuisione inter partes laudabiles et non laudabiles mundificantur / sed potius facta ebullitione pariter commiscetur / et ideo necessario partes corrumpunt. Cum igitur materia grossa et viscosa in corpore coadunata moueatur a calore / necesse est vt resoluatur in vaporem qui vapor intrat humidum grossum manens in se oculatur et non libere exhalans et exiens propter grossitatem materie sibi resistentis / corrumpitur et putrescit. huic autem putrefactioni maxime disposita est complexio iuuenum et calida et humida quando excessus est in humiditate et calore. complexio frigida et sicca non sic ad putredinem est parata. et ideo frigidi et sicci grandem raro febres putridas patiuntur. quia siccitas complexionis desiccatur humorem et coadunat. et diuisioni materie ad dilatacionem obuiat et repugnat / que sunt dispositiones medie ad putrefactionem. Frigiditas autem congelat et resistit calori facienti ebullitionem. Palam igitur est intelligere / quoniam cause facientes putrefactionem / sunt humiditas disponens / et caliditas humorum mouens et ebullitionem faciens in humoribus / quorum feces vt dicit Isaac non diuiduntur nec mundificantur / immo mutuo permiscetur et ideo ad putredinem necessario disponuntur. Huic autem putrefactioni cooperatur maxime pororum corporis clausio et restrictio. quia constrictis poris non potest fieri superfluitatis resolutio neque euaporatio. et ideo est

(necesse

q̄ maior fiat humor p̄ calorem cōmotio 7 cor-
ruptio p̄sem̄ cum talis calor sit innaturalis.
7 non sit nature regitiuus / s̄ potius corrupti-
uis. His autem causis putrefactionis coopan-
tur etiam quedā extrinseca. vt inordinatio die-
te exercitij / 7 etiā medicinē 7 similia. q̄ omnia
interiori corruptioni vel putredini coopantur
q̄n̄ modo indebito 7 i ip̄e p̄gruo corp̄i extrinse-
cus adhibent. Ex humiditate igit̄ in aliqua p̄-
te corp̄is sic putrefacta / resoluit̄ humor calidus
7 corruptus / q̄ cor perit / ip̄m distempat atq; le-
dit / ac deinde p̄ venas 7 artenas se diffundēs
febrem putridā corp̄i introducit. sicut dicit Ilsa-
ac 7 p̄stan. Materia igit̄ sic putrefacta q̄ putri-
de febr̄ est cā aut p̄tinet̄ i aliqua p̄cauitate cor-
por̄is. sicut in stomacho 7 in epate vel in alia / 7
tunc est cā febris que d̄r̄ interpolata. Aut p̄tinet̄
intra vasa. s. in venis 7 arterijs. 7 tūc est causa
febr̄ q̄ est p̄tinua. Cā autem p̄tinuitatis febr̄
putredibilis est corruptio humor / 7 coartatio
vaporis inflammant̄ in arterijs 7 in venis / 7
sic p̄z cā 7 rō omnium febr̄ū putridar̄ in ḡn̄a-
li siue sint p̄tinue / siue discōtinue / 7 interpolate.

De signis febris putride.

Starum aut̄ febr̄ū putridinaliū que-
dam sunt signationes ḡn̄ales. Prima
est / qz materia talis febris diu p̄manz
in corp̄e / s̄ supueniente cā c̄nea calēfit 7 putre-
fit in effectu. Secūda signatio est / qz talem febr̄em
p̄cedit rigor vel frigus maxime si materia fue-
rit intra vasa 7 vicina sensilibus membris / quia
ex materia frigida resoluit̄ qdā sumi q̄ ledūt
ueruos sensibiles ex q̄bus rigor vel frigus ge-
nerat̄. Tertia signatio est / qz talis febr̄ hz in t̄po-
lacionem verā in interpolat̄. vel dedinatonēz
manifestā quemadmodū in p̄tinuis. Quarta
est / qz talis febr̄ maximam ḡnat angustiam p̄-
pter multitudinem 7 grossitudinē sumi de ma-
teria putrida ḡn̄ati p̄pter quā fit deordinatio
calor̄ 7 fr̄us ad interiora donec natura expe-
diat se a fumo illo. 7 hoc t̄ps diuersificatur s̄m
diuersitatē materie in subtilitate 7 in grossitie.
qz si materia fuerit subtilis 7 fr̄us fort̄ / cā ve-
locitate dissoluit̄ 7 sp̄rgit̄ p̄ corpus 7 redit̄ s̄-
tus ad membra sicut prius. Si v̄o materia fue-
rit grossa 7 fr̄us debilis / erit ecōuerso. Quinta
signatio est in statu febr̄ / qz tunc occurrūt acci-
dentia signātia p̄pletionē putredinis. sicut do-
lor capitis / malicia anhelitus / sit̄ 7 sit̄ia. Sexta
est / qn̄ corp̄a nō plene mundificant̄ apud quietem
febr̄ / s̄ remanent ad huc in corp̄e male q̄li-
tates p̄p̄t̄ quas remanet debilitas in corp̄e / 7

etiam redeūt ip̄e febres 7 accessiones. Septima
est / qz nō remanet in vniiformitate quemadmo-
dum 7 cetere febres apud solutionē / s̄ quiescit
omnino interposit̄ diebus 7 dedinat. sicut in
p̄tinuis in p̄paratissimos. Sunt 7 multe alie si-
gnificationes / que in febr̄ibus p̄ticularib; de-
notant̄.

De febr̄ibus interpolat̄.

Febr̄ibus aut̄ interpolat̄ q̄daz p̄ue-
niunt ex humore simplici putrefacto
ex vasa. vt ex fleumate naturali vera /
quotidiana / ex colera rubea tertiana / ex colera
nigra q̄rtana. Quedā v̄o ex humore cōposito
generant̄ / vt quotidiana aliqua est ex fleumate
acetoso. aliq̄ ex vitreo / aliq̄ ex dulci / aliq̄ ex sal-
so. Et iste febr̄ū diuersitates / p̄ p̄pria siḡ di-
noscent̄. In istis aut̄ febr̄ib; cōter accidit do-
lor capitis / insipiditas oris / ḡuitas corp̄is / fri-
gus p̄cedens / calor subsequens / singulis die-
bus accessio renouat̄. 7 qd̄ peius ē / aliquoties
duplicat̄. Vmōi febris materia p̄grua medicā-
na digerat̄ / diuidat̄ / 7 expellat̄ / diēta p̄grua re-
gatur. p̄caueat etiā medicus / ne in quartana /
vel et̄icam terminetur.

De tertiana.

Tertiana febr̄ fit ex colera putrefacta /
ex vasa 7 nō collecta ad apostema.
Fit aut̄ tertiana / alia ex colera natura-
li / alia ex innaturali. vt ex colera citrina vel vi-
tellina. Tertiane ex colera naturali facit̄ h̄ s̄c̄
siḡ. de tertia die in tertiā affligit̄ / 7 potissime
circa horā tertiā. Primo frigore. deinde calo-
re / dolore frontis / amantudine oris / siti / tinnit̄
tu aurū / instantia vigiliar̄ / vrina rubea / sub-
tilis 7 tenuis. xxiij. horas ad plus pōt habere
in labore. 7 alias. xxiij. horas in quiete. S̄m va-
riant̄ v̄o materie dispōez variant̄ 7 siḡ. naz. si
materia fuerit in ore stomachi / dolor frontis ē
maior. Si t̄ sit̄ cū aspirate sicci / guttur̄ 7 or̄
adeſt volūtas vomēdi. vrina ē nimis colerata
Si fuerit in intestinis / p̄dicta siḡ non sunt ita
intensa / s̄ dolor est circa vmbilicū 7 vrina est
maḡ intensa. Si vero fuerit in epate / vel in ci-
stis fellis coloratioz erit vrina cum spuma cro-
cea. Si autem fuerit febris ex colera citrina vel
vitellina / variant̄ in parte signa. quia affligit̄
p̄mo frigore / deinde lento calore / inter horam
colere 7 fleumatis mouetur. vrina est citrina /
mediocriter tenuis / plus t̄i accedens ad tenui-
tatem. bonis incertis mouetur. quia modo an-
tidpat̄ / modo suboccupat̄. assunt̄ 7 p̄dicta siḡ.
s. dolor frontis. 7c. sed sunt p̄ortibus remissiora.

De infirmitatibus

Dec febris sicut et quotidiana aliquando est simplex/aliquando composita. Simplex est que fit ex vna materia in vno tñ loco putrefacta. Composita vero siue duplex que fit ex diuersis causis in diuersis locis putrefactis. sicut continua fit duplex quia scilicet diuersum in diuersis locis est putrefactum. Signum autem talis tertiane est/quod omni die affligit. primo frigore/deinde calore/ sed de tertio in tertium quibus et in diuersis horis. vrina mediocri est in substantia sub rubea vel ruffa/superius aliquantulum obumbrata. Causa itaque simplicis tertiane cognita/dicta primitus ordinat secundum etatem/ secundum tempus et nature qualitatem/deinde medicina debita subsequatur. Primo materia cum syrupo aceroso digeratur/ digesta cum oximelle lactano purgetur cum alia congrua medicina. Si fuerit materia in ore stomachi/vomitibus puocetur/digesta tamen prius materia. quia digesta oportet medicari et mouere non cruda. vt dicitur in ampho. Materia vero cognoscitur per anticipacionem accessionis/per remissionem rigoris vel frigoris. et caloris augmentacionem/per maiorem afflictionis plenitudinem/per vrine inspissacionem. quando ergo apparent talia signa digestionis/purgetur materia ipsius febris siue sit composita siue simplex. Ista tamen semper adhibeatur consideratio et cautela. vt si fuerit materia simplex/ Medicina sit simplex. et vbi duplex materia/ et ipsa medicina duplex.

De Quartana.

Quartana fit ex melancholia putrefacta ex vasa et non collecta ad apostema. Fit autem ista febris aliquando ex melancholia naturali/aliquando ex non naturali. Quartane ex melancholia naturali facite sunt signa. De quarto die in quartum affligit horripilatione. primo deinde calore lento. xvij. horas habet in summo labore. eadem xvij. in quiete. In horis de melancholie affligit salicis a nona inferius et seruat certa tempora accessionis. vrina post accessionem citrina vel subcitrina in diebus interpolat quae si cruda pallida. scilicet. vel subalbida et tenuis apparet. Si in stomacho materia fuerit/adeit oris acerositas cum stocamia et virgine et alijs signis pessimis et inordinatis. quae adeit tristitia/timor/anxietas et alie aie gravissime passionis. ex pro corpis gravitas/pigris indigestio/inflatio latez/poderositas aurium et corax/vigilia in quiete/timor in somnis/liuiditas in vnguibz et labijs/moxie in tempore accessionis. Dolor etiam accidit lumborum et sinistri hypochondrii cum timore

re spleuis appetitus fortitudo. quae et melancholico humore gravi et ponderoso/abus depmisset/ad fundum stomachi. vñ ore stomachi remanere vacuo desiderium excitat. Alie spes quartane que accidunt cum admixtione alterius humoris. De die cum nocte. et in illis mutantur signa secundum qualitates humorum/que cum humore melancholico commiscetur. Illarum februm differentias non est potest negotium declarare. Cognita igitur quartane causa et propria diuersa a principio dicitur fortia digestiua quae spissa est materia et compacta/et ideo dicitur ea que naturam digerant et mundificant. sicut oximel simplex et squilliticum. et huiusmodi materia digesta purgetur cum si bi appropriata medicina. cum calidis et aptis uis herbis ac mundificatiuis balneis et subsumitur. caueat a cibis melancholicis et nociuis/ vti electuarijs et pulueribus calidis confortatiuis humoris melancholici sumptiuis et alteratiuis et lenificatiuis. sicut est dyasene/dyaborago/leticia/gallinis et huiusmodi. cum calidis vnguentis et confortatiuis unguat.

De Continua.

Febris continua puenit ex humore putrefacto intra venas cuius fumus petens ipsum ledit et febre que dicitur continua corpori introducit. Dicitur humor aliquando est simplex/aliquando compositus. Simplex quae putrescit sanguis in vasis/et primum inducit que synocha dicitur. Vñ vero non putrescit/ sed quantitate superabundans conculcatur. fumositates vero conculcate calefiunt et distemperantur/que distemperate spiritum vitalem distemperant/et sequitur febris que dicitur synochalis inflatiua. Quandoque etiam colera putrescit in subtilissimis venis oris stomachi/cordis/epatis/et pulmonis/que dicitur caufon. quia melancholia spiritualia vrit et incendit. Quandoque etiam in alijs venis putrescit/ et dicitur tertiana et continua. Quandoque etiam colera et sanguis. si militer putrescunt in vasis. et siquidem maior pars sanguinis putrescit/fit febris synochalis si vero maior pars colore putrescat/ dicitur caufonides. per varietate autem causarum variantur et signa. Synochi itaque hec sunt signa. febris continua/dolor frontis et tympanum acutissimus/sitis vehemens/oris dulcedo/ vrina rubea et spissa et quodammodo liueas. Eadem fere etiam sunt signa in synochia inflatiua ex profluore vrine. apparet etiam oculorum eminentia cum venarum plenitudine et rubore faciei/ et totius corporis gravitate.

In causon ho 7 alijs appet vrina rubicunda /
subulis 7 tenuis quadaz nigredine obumbra
ta / dolor front 7 tympoz carnis q oculi 7 tym
pora vident davis pforari. color in corpe mix
tus cum citrino. siq̄ indeficiens vigiliay instan
tia / lingue aspiras 7 erustio cum p̄stipatoe v̄e
tris si peccauerit colera in qualitate vel in quā
titate accidit ventris fluxus 7 vomitus coleri
cus. Eadem signa apparent in causonide 7 sy
nodi de. differentia tamen illaz discemif po
tissime p vrinam. In his febribus p̄tinuis ex
sanguine generat̄ / dz fieri sanguinis subtra
ctio ex vtroqz brachio v̄inbus p̄mittentibus 7
etate. Dieta talū dz eē tenuis 7 frigida sicut mī
ca panis i aqua lora / vel poma / bruna cocta
7 huiusmodi. **M**edicina debz esse sanguinis
repsiuu 7 alteratiua. vt syropus acetosus / vi
olaceus / 7 huiusmodi. contra synthoniaca. scz
contra viglias 7 dolorem front / 7 huiusmodi
maxime insistendum est. **I**ste infirmitates q̄
qz sudore / quandoqz fluxu sanguinis p nares
vel aliunde salubriter terminat̄.

De fleumate.

Zeuma q̄nqz putrescit in vasis 7 facit
f quotidianam p̄tinuam. cuius signa
sunt calor p̄tinu. s̄ in nocte maior / 7
sine aliquo typo ḡuedo capif / or̄ insipiditas
vrina paz colerata 7 spissa. horas hz. xvij. in
summo labore. 7 vi. in fleumate quiete. Aliq̄n
enam melancolia putrescit in vasis 7 facit q̄r
tanam p̄tinuā. cuius siḡ sunt calor p̄tinu. sed
de quarto in quartū die sp̄ maior. 7 sic sine ty
po ḡuedo capif / calor lentus non multum in
tensus. 7 iste due vltime febres nō discemunt̄
de facili p vrinam. **Q**uqz etiam putrescit fleu
ma extra 7 colera intra. 7 tunc febris inde gene
rata d̄r minor enutricheus / cuius siḡ sūt eadez
que 7 p̄tinue quotidiane. 7 tūc in sero illa d̄st
frigus / 7 maxime frigescūt tūc extrema adest ḡ
uedo capif / palpebray opp̄ssio falso somno
opp̄rimē. xvij. horas hz in sūmo labore. 7. vi
in nō summo. s̄ illd nō summū summū ē sūme
quotidiane p̄tinue. **Q**uqz putrescit fleuma in
tra 7 colera extra. 7 sic fit medius enutricheus /
c̄ signa sunt calor p̄tinuus. s̄ de tertio in tertū
ḡuius intendit̄. 7 fit cū frigore p̄cedente cū do
lore capif 7 siti. xxxj. horas hz i summo labo
re. xij. in fleumate q̄ere / vrina rubea mediocri
tenuis / vt spissa / vel liuida. Aliq̄n putrescit me
lancolia ex 7 colera intra. 7 fit maior enutriche
us / in quo ē maior calor. 7 omnia synthomata
peiora q̄ in p̄oribus. **U**rina aliq̄n est viridis /

aliquando nigra / aliq̄n liuida 7 discolorata /
que omnia sunt siḡ mortificationis. xj. horas
hz a summo labore / 7. xij. in nō sūmo. **I**staz
febrū p̄positaz sp̄s 7 differentias vix perit̄
medicus p̄t̄r discemere. qz vt dicit hypo. i am
pho. Acutoz morboz non sp̄ sunt p̄nunciatō
nes certe neqz sanitat̄ neqz mort̄. vt dicit gali.
q̄re in talibus morbis aliq̄n p̄fectus medicus
errat p̄pter velocitatem motus materie morbi
7 etiam p̄pter defectum vel p̄tutem patient̄ q̄
ignorat. 7 ideo h̄ finem de istis febribus impo
nemus. **Q**ue. n. h̄ posuimus ab **I**saac / a con
stan. ab **A**uid. ab alex. certissime tradita repi
mus. 7 etiā a **S**ali. **V**oc aut̄ non lateat q̄ mi
nor enutricheus curat̄ cum difficultate. medi
s̄o vix / tū aliq̄n. s̄ maior nunq̄ nisi diuina ma
nu. vt testat̄ **S**alie.

De Dorsipilatione.

Dorsipilatio est q̄dam p̄ua 7 pua di
b sposino ex febrili matena in corpe sur
gens accessiones febriles p̄nuncians
7 p̄cedens. **Q**uā aut̄ ex frigido fumo a frigida
materia fleumatica vel melancolica p̄soluto / q̄
subito p̄ mēbra se corpis diffundēs / nervos 7
musculos tangit. **E**x sua frigiditate autem con
stringit. vñ radices piloz stringēs poros dau
dit / 7 ipos pilos rectos 7 rigidos fumus frigi
dus facit. vñ dorsipilatio s̄m **I**sidio. **D**orsida
d̄r piloz erectio q̄n cū quodā horrore alicuius
timor̄ gr̄a pili capif subito elenāt̄. timor enim
subitus calorē ad interiora reuocat. 7 ideo cor
pons sup̄ficies a calore d̄pauptata exteriis se
p̄bit 7 corrugat. 7 sic p̄ p̄ns pili in sup̄ficie aut̄
involuntarie erigunt̄. **E**adem ḡ est rō 7 causa i
febricitatib̄ dorsipilatōis 7 tremor̄ / frigor̄ 7
rigor̄. vt dicit **I**stan.

De fastidio.

Intra membra nutritiua diuerse acci
dunt passionēs. sicut circa stomachuz
fastidium / bolismus / vomitus / 7 bu
iusmodi. **F**astidiū est immutatio appetit̄. vt
dicit **I**stan. **E**st aut̄ fastidium aboz 7 potuum
involuntaria abboiatio v̄tuti nutritiue maximū
inferēs nocuentū. vñ d̄r fastidium / q̄i faciēs
tediū. vt d̄. **I**si. qz in illo inuenit̄ bō fastidio
sus tediū / in quo alē recipit solaciū 7 natire
oblectamentū. **I**st̄ aut̄ tribus modis / ex sp̄s
defectione / ex nervoz sensibiliū opilatōe / ex bu
moz calidoz vel frigidoz niuita repletōne. p̄
mum p̄z. qz cū sp̄s sint infra v̄tutū vt eas ex
citēt ad suas pagendas opatōes / ex eaz defec
tu appetitiue v̄tut̄ opatio impeditur. **S**ed m̄
enam p̄z. appetitus. n. stomachi qui pprie d̄r
desideriū a duplici virtute perficiunt̄ salūz

De infirmitatibus

naturali appetitua ⁊ ab influente sensitua
Cum igitur nervis sensibilibus opilat⁹/spiritus
animalis nō possit descendere ad os stomachi
ut perficiat appetitum nō immerito altera cā p̄n
cipali deficiente deficit appetitus. Tertiu⁹ p̄z.
quia cum rōne vacuitat⁹ fiat appetitus/reple
tione facta ex humore/appetitus non immeri
to impeditur. Signa autem quādo deficit ap
petitus p̄pter defectum spūum sunt ista / tou⁹
corpis inacillencia ex febre p̄cedente / ex ieiunio
nimio / ex vigilijs ⁊ fluxu ventris nervoz compi
lationem cognoscimus ex h̄ q̄ patiens in assū
ptis nullam h̄z vel patit⁹ delectationem. ⁊ tūc
maximam partē stomachis indigestionem. sto
macho p̄pter abntiam spirituum in frigidato
cibus etiam in transitu sentitur frigidus. p̄p̄
p̄dictam causam calidorum cognoscimus hu
morum abundantiaz ex amaritudine oris / ex sic
citate lingue cum siti. ⁊ ex calidis fumositatib⁹
palatum exortiantibus. Adest etiam quando
q̄ vomitus croceus frigidus humores sanius
esse in causa ex eructationibus acidis vel insi
pidis sine fensis / ex indigestione ⁊ stomachi
guedine. Quādo igitur defectus spūum est in
causa / opandū est contra illa. p̄p̄ que sunt spi
ritus in defectu. quia si ex febre / agendum ē cō
tra febrim. si ex ieiunio ⁊ corporis p̄sumptione
perdita / sunt abis ⁊ electuarijs p̄fortantibus
repanda. ⁊ sic de aromaticis ceteris fiant fassa
menta spiritus repantia ⁊ orificium stomachi
p̄fortantia. ex aceto sc̄z ⁊ menta ⁊ huiusmodi.
aromatica sepius naribus apponant. Si fue
rit opilatio in causa videlicet si nihil obstetent
q̄ patiens de mediana dextri brachij minuaf
dentur calida diuisiva / calida etiaz p̄fortantia
ut dyaminum ⁊ similia. nisi nimia calidi
tas sit in causa. tunc. n. syrupo acetoso est vien
dum / ⁊ materia congrua medicina est euacuan
da. Si humores frigidus sunt in causa / Purget
stomachus cum benedicta vel alia cōgrua me
dicina ⁊ calidis p̄fortet / diuersa abaria sūt of
ferenda etiam si aliquantulum fuerint nocua.
si ea desiderauerit / ut sic in eis exatetur appe
titus. Iuxta illud hypo. Parum deterior ab⁹
⁊ potus melior⁹ q̄dem / delectabilis nō ma
gis est apponendus.

De Bolismo.

Bolismus est immoderatus ⁊ q̄i can
minus appetitus. Habet autē fieri ex
frigiditate oris stomachi dñante / aut
exite cū humore / frigiditas igitur intensa assum
pta abaria vi exp̄sionis trudit ad inferiora / ⁊
sic stomachus inanitus rōne vacuitat⁹ appetit.
Stomachus autē ex multis causis in frigidat⁹ / si

cut ex nimis frigida dieta ⁊ huiusmodi. Dicit
Galie. q̄ bolismus nascit⁹ ex nimio calore mem
brorum quoz vene trahūt ab epate. epar vero
p̄ miserabilis venas extrahit a stomacho. a quo
subito inanitur stomachus / ⁊ sequit⁹ appetitus
quasi continuus ⁊ immoderatus. ⁊ dinoscat⁹ p̄
intensionem vrine / quia cito aduenit. nec tam
p̄ eum h̄tus deficit. isti conuenit frigida medi
cina ⁊ grossa dieta. Bolismi autem hec sunt si
gna. s. q̄ homo plus debito appetit ⁊ plus so
lito comedit. ⁊ tamen ex assumptis nihil corpi
addit / sed attenuatur potus ⁊ marcescit. Ad
est frequenter fluxus ventris. Accidit autem ap
petitum immutari ut appetat quis nocua. ut
carbones terram / ⁊ salem / ⁊ huiusmodi. ⁊ ha
bet fieri ex humore melancholico vel colerico in
ficiens os stomachi. ⁊ quasi quandam lanugi
nem inducente. vnde stomachus infectus rōne
ne conformat⁹ appetit talia / ut in p̄gnantib⁹
patet. in emoroidarum ⁊ menstruorum retentō
nem patientibus / in q̄bus fumus ab immu
do sanguine resolutus. inficit nervos sensibi
les stomachi ⁊ immutat appetitum. Contra
bolismum ergo dentur calida stomachum con
fortantia. Dentur etiā abaria vinctuosa ⁊ mul
ta pinguedine addita / ut vinctuosa ori sto
machi intrans / fastidium generet ⁊ inducat / ⁊
si humor frigidus ac fleumaticus fuerit in cau
sa / ut frequentius accidit / stomachus purgetur
tandem calidis electuarijs interius / vnguen
tis calidis exterius p̄fortet. Consimili mō cu
ret inordinatus appetitus.

De singultu.

Singultus est sonus violēte p̄motio
nis stomachi ex spasiosa dispōe ei⁹
p̄ueniens. s̄sit autē duplici de cā p̄nci
paliter. s. ex nimia repletione vel ex inanitione
⁊ q̄nq̄ ex frigore. his. n. de causis nervi stoma
chi p̄huntur. quibus contract⁹ / fundus stoma
chi superius eleuatur. virtus autem regitā ni
titur ip̄m ad naturalem situm siue positōnem
reducere. Ex tali. n. ascensu vel descensu (ut dī
cunt q̄dam) fit q̄dam sonus qui dī singultus
vel ut mibi videt⁹ dum fundus stomachi eleva
tur aer in medio p̄tentus vi exp̄ulsionis exiēs
dum alteri aeri obuians p̄ angustum transit /
facit sonum qui dī singultus. Quando ac
cidit ex repletione / sit cum vomitu humorum
vel abozum. Et accidunt euacuationes diuer
si saporis secundum humorum abundantiam
⁊ diuersitatem / ⁊ pleorica est corporis bab
tudo. Dieta enim p̄cessit nimis larga.

Quando autē fringit et inanitione cognoscit p febre[m] / vel fluxum ventris / vel sanguinis 7 p a. lia / que extenuant corpus. Sed quando accidit ex frigiditate / cognoscit p frigiditate[m] aeris vel p dietam frigidam pcedentem 7 huiusmodi. Contra singultum ex repletione / vtendum est vomitu 7 alijs euacuarijs calefacientibus 7 desiccantijs. Contra singultum ex inanitione si fuerit sine febre / vtendum est restauratijs 7 humectantijs. Si vero fuerit cum febre piculo / sior est. Contra singultum ex frigiditate actua / liter calidis 7 potentialit vtendum est. vale[n]t etiam stermutatio si puocet. valet etiam timor si ex improuiso incurrat. vel si aliquod valde verendum subito obijciatur. Nam calor reuocatus ad interiora ppter verecundiam vel timorem dissoluit fumū / q̄ materia est singultus

De vomitu.

Vomitus est ciboꝝ 7 humoru a stomacho violenta reiectio. Et h[ab]z fieri istis modis / aut vi nature / aut vi synthomat[is]. Quandoq[ue] n. superabundat in stomacho humores calidi / quandoq[ue] frigidi. Unde quandoq[ue] ex caliditate ebullitionem faciente / 7 humores dissolvente / fit eor[um] p vomitum expulsio. Sicut. n. frigiditas intensa in ore stomachi vi compassione repellit humores 7 abaria inferiora. 7 est causa solutionis p secessū. sic caliditas dominans mouet eos aliqui sursum 7 est ca[usa] euacuationis p vomitum. Aliquando etiā fit ex ciboꝝ 7 potuum supabundantia. que cum natura non possit regere vel digerere / ea repellit a se tanquā sibi supflua 7 noxia. Aliquando etiam accidit ex q̄litate cibi vel potus 7 ex eius acumine. vnde mordicat nervos stomachi / 7 puocat ad stomachum. Aliquando fit ex debilitate virtutis retentive 7 fortitudinis expulsive. vnde stomachus non valēs assumpta retinere / p incontinentiam vomit ea. Aliquā etiam fit vomitus cum inferiora ventris fuerint fortiora 7 expellunt suas supfluitates ad superiora / 7 natura non valens retinere ea / immo abhominans 7 abhorrens p vomitum expellit. illa etiam fit aliquādo p compassione[m] 7 eleuationem stomachi ex vicinitate 7 colligantia alioꝝ membrorum quando casu aliquo patiuntur. vt ex matrice. vnde frequens vomit[us] signū est impugnationis. vt dicit Galie. Vomitus itaq[ue] laudabilis est quando fit vi 7 opatōe nature. vel quando fit sicut oz / 7 quando oportet adiutorio medicine / quando fit in dicerenco 7 eger ex vomitu releuat. Vomitus. n. lauda-

bilis stomachum mundificat / vtuti digestiue seruit 7 ministrat. totam naturam exonerat / ab infirmitatibus infirmis totum corpus hominis alleuiat. Si autem fuerit illaudabilis / h[ab]z operatur. Vnquem aut vomitum naturalit pcedit motus 7 tremor labioꝝ / conatus 7 angustia spūalium membroru / nausea / 7 abhominatio / or[is] ap[er]tio / lingue distensio / 7 extensio venarum / arteriarum 7 neruor[um] / lachrymatio in oculis / emissio sudoris immutatio gutturij. Vomitus igit[ur] si fuerit necessarius. puocet amaricatiuis / 7 infectio lingue palati atq[ue] oris. Si supfluus 7 nocuus / restringatur. Circa vomitum aut ex frigida causa valent calida 7 pforta triua / tam electuaria / q̄ vnguetā. valet etiā dyaceronitio calidum / dyanisum / dyaciminum. 7 h[ab]mōi. q̄ calidam h[ab]o causam valent frigida 7 sicca. restrictiua 7 pfricatiua. vt cūbara / rosa cea / dyarodon / trisandali / 7 huiusmodi. Et h[ab] de vomitu dicta sufficiant.

De dolore stomachi.

Dolor stomachi mult[us] de causis habz fieri. s. ex calore dissolvente / ex frigore coartante / ex ventositate extendere / ex apostemate compmēte / ex humore calido vel frigido villos stomachi inuiscando. Vbi calor ē in causa / dolor est pungitius / eructatō calida / parum pallida vrina. Grossa cibaria bñ digerunt / subtilia adurunt / amaritudo or[is] / secessus / colericus / vrina crocea. Vbi vero frigiditas cum humore est in causa / est dolor q̄uatiuus / dura male digerunt / leuia 7 subtilia melius / solet adesse vomitus fleumaticus / aud[us] ventris p[er]sp[er]atio / eructationes acetose. Ventositas si est in culpa p[er]gnoscat ex rugitu 7 gurgulatione / 7 eructationibus insipidis ex quorum emissionem patiens alleuiat. Apostema si est in stomacho cognoscit ex febre p[er]comitante ex punctura 7 ardore / 7 indigestione / 7 ouisicij extensione. Si igit[ur] calor cum humore sit in ca[usa] humor digeratur 7 cuz medicinis p[er]p[er]is / purgetur stomachus / cum electuarijs frigidis p[er]fortetur / cum vnguent[is] frigidis exterius fomentet[ur]. Si aut[em] frigiditas cum humore sit in ca[usa] / curet modo p[er]io. Si ventositas sit in causa curet cū illis que extenuant ventositatem. vt dyamara trum / dyaciminum / 7 h[ab]mōi. Magna. n. ventositas in corpe 7 spūaliter in ventre causat torsiones / q̄ si inter humores inponit / vt dicit p[er]stan.) 7 ideo oz vi sibi succurratur cū medicina ventositat[is] ventris dissolutione. 7 ideo dicit p[er]stan. vt ventosa sine scarificatione circumdet

De infirmitatibus

publicum / et ventositas exbat ab interioribus ad exteriora. quia sicut idem dicit. Plus ventositas latet in multis causis quam humores. ut patet in hydropide. de quibus idem in eodem capitulo dat exemplum. Quicumque igitur vult perpetuam corporis custodiri sanitatem / custodiat stomachum ne nimium sumat cibum. summa enim et perfecta medicina est abstinencia. ut dicitur in. iij. ca. de fastidio.

De dyarria.

¶ Vlet etiam veteri accidere dolor et torsura. ut dicit idem constantinus. ex humoribus in intestinis muisca. sicut dolor yliaci / colerici / et similes passiones. Accidunt autem iste infirmitates quandoque ex interdusa ventositate viscerum obvoluto et extendente. quandoque ex humorum multitudine viscerum substantiam aggrauante aliquando ex aliquo apostemate lesionem intestinorum substantie inferente. aliquando ex lumbricorum multitudine viscera interiora corrodat. aliquando ex aliorum membrorum colligantia compassione intestinis inducente. aliquando ex humorum acuminis intestinorum substantiam mordicante et ulcerante. et iste passiones proprias habent causas et proprias significaciones. Ventositas ergo cruda et grossa ab humoribus resoluta quando eius sebus includitur in intestinis multas generat torsiones. et si fuerit resoluta fumositas vel ventositas a materia sanguinea erit dolor infirmitas. ut dicit commentator. Si ex colerica erit pungitius si ex fleumatica dicitur extensius. sed ex melancolica dicitur grauatius. si vero ex vitreo fleumate dicitur cogitatus. Quando autem ex sola ventositate est / tunc dicitur dolor deambulatorius. Ita dicit de verbo ad verbum commentator super Iohannem. Et his verbis vtuntur sepe magistri et auctores. Ista igitur passio curatur cum dyaphoreticis medicinis id est euaporatiuis / externe uariis ventositatis / et consumptiuis quando vero replentur intestina grossa et viscosa / grauissimas inferunt passiones. ligant enim intestina et agglutinantur viscosa supfluitate. unde natura non se potest a supfluis expedire. unde necessaria non sequitur interiorum torsio / inferiorum compassio / ex repulsione fumositate superiorum summa perturbatio. quandoque mors et subiecti destructio. ut patet in yliaci et colerici passione. In tali itaque casu solent primo apponi mollificatiua et materie indurate humectatiua. deinde aliquotulum mordificatiua / tandem necessaria pur-

gatiua. et sic exonerat interioribus et purgat / tota natura ad persistentiam debitam reuocet.

¶ Quando vero apostema occupat stomachum / vel intestina ex materia atque distensione apostemata sentit dolor et grauedo in stomacho et etiam in intestinis. et secundum quantitatem materie et qualitatem apostemata / intendit et remittitur impetus angustie et doloris. dolor autem sentit tanto est grauior / et piculiosior / quanto in subtilioribus et grauioribus comprehendit intestinis / quia minus patet locus euacuacionis et euacuationis. Iste tamen interius et exterius confert medicina mediocriter refrigeratiua / rone sebris mitigatiua / rone doloris maturatiua et immundificatiua / rone apostemata / solidatiua et sanatiua rone subsequenti vel eris ne locus remaneat ulcerosus. et ista omnia et multa alia patient in viatico et in plate. que habent ponere esse superfluum. Quando. n. lumbrici sunt in causa / marasmus instat dolor. Sunt autem lumbrici vermes quidam longi / rotundi / et acuti / ex viscosis et crudis humoribus / in intestino interioribus generati / qui cum fuerint in glibus et longioribus intestinis generati. dicuntur lumbrici quia longi. ut dicit constantinus. Si vero in inferioribus et grossioribus sunt nutriti / ascandes dicuntur cucurbitini. Di secundum diuersas materias ex quibus fiunt / diuersas habent species et figuras. Nam ex falso fleumate fiunt vermuli longi / graciles / et acuti. Nam dolor istius fleumata qui habet motum a centro usque ad circumferentiam prahit materiam nimis in longum. Siccitas vero cum habeat motum ad centrum et possit materiam dilatare / restringit et coartat eandem in rotundum. et ideo vermuli sic generati / longi sunt et rotundi. Ex fleumate vero dulci fiunt vermuli longi / et lati / longi quidem rone caloris. quia calor plorat lati vero / quia se humor diuidit et dilatat. Ex fleumate vero aceroso quod frigidum est et sic cum / acuti et rotundi. quia vtraque qualitas cum habeat motum ad centrum / repugnat latitudini et longitudini. Ex fleumate vero naturali cum sit frigidum et humidum / fiunt breues et lati. breues quidem ex frigiditate / lati vero ex humore. isti dicuntur ascandes vel cucurbitini. quia se nimis cucurbitae assimilant. Ex vitreo fleumate per nimiam frigiditatem nihil viuificat. Di vermes grauissimas inferunt corruptiones. febris adest pruritus narium / stridor dentium / abhominatio cibi / stupor / et alienatio mentis / clamor in somno / tremor corporis / emissio lingue / et masticatio cum nihil habeant inter dentes. Et ista omnia accidunt propter colligantiam intestinoz ad infra sensuum et ad mafflas. oz ergo vt di

cit pstan. vt citius eijciant / alioquin corp² ab eis psumitur / 7 membra remolliunt / nec expelluntur / nisi qñ moriuntur. Dum enim viui sūt cum intestini inuiscati sunt 7 de facili nō exeunt / s̄ mortui abhorrente eos natura eijcunt / tamen aliquando exeunt / s̄ quasi mortui 7 statim moriuntur. cum rebus etiam amaris occiduntur. sicut absinthio / 7 hmoi. que omnia in eodem capitulo recitat pstan. Debent autem omnia talia amara dari cum melle vel lacte / vel cum aliquo dulci. dulcia. n. vermes diligūt que cum sibi incorporant / recipiendo amaritudinem se occidunt. Ibi. n. latitat hamus sub esca quando matris vel vesica patit / 7 intestia ppter colligantiam patiunt. Nam collo vesice opilato / retenta vna vesica distenditur / q̄ distensa intestinum quod sibi adiacet comprimitur / 7 ad fecis expulsionem impedit. 7 ista ventositate colonica passio generatur. Hec passio generat (vt dicit pstan.) in quinto intestino quod vocat colon. i. concauum. 7 est i dextra parte ventris inferioris circumangens. sicut zona parua vsq; in partem sinistram. Causa autem huius passionis est septiformis. vt idē dicit. Prima est calor igneus 7 colericus febrilis infirmus. desiccans fecis humiditatem 7 indurans / eare non pmitrens. Secunda cā est cibi siccī 7 sūptiā grossiciēs / egestionem exire p̄hibens. Tercia est flegmatū viscositas vias egestionis p̄cludens. Quarta ē grossa viscositas cum viscosis humoribus se immiscens 7 descendens. Quinta est causa cū apostema in intestino nascens substantiam feculē tam exire libere cobibens. Sexta multitudine ascaridum 7 lumbricorū mortuorum 7 inuiscatorum / si hoc intestino exire non valens. Septima est intestini insensibilitas noamentuz fecis non senties nec expellens. Hec passio quacūq; de cā generata / dira infert corpi tormenta. vnde gñ alia 7 p̄p̄ta habent accidētia. Adest. n. generalis vomitus / abominatio / tortura / 7 dolor intollerabilis ex parte illa ventris p̄stipatio. 7 si est ex calida causa / vent² videt acubus pungi. Nam 7 paties cito mori si non hz remediū. si ex frigida est / tunc nimia sentitur grauitas. lentus tamen est dolor 7 in vno loco. Si vō est ex ventositate / dolor est extensiuus 7 immutat locum cum gurgulatione 7 inflatione. si est ex apostemate / sentit calor. dolor adest. febris cum siti 7 asperitate lingue. Si ex lumbricis tortura sequit 7 dolor / 7 abominatio aliquando p os eos vomunt 7 breuiter morbus est pestifer 7 mortalis. cito interficiens / nisi efficacit succurratur. Primo igitur

sunt cause morbi mitigande / dissolucende / 7 destrucende / p balneationes / calefactiones / dissolutiuas / 7 liquefactiuas vnctiones / vt est anatison / ylion / 7 huiusmodi. Si vō p mitigatiuā non cessauerit dolor / tunc ad fortiores procedendum est medicinas dissolutiuas / purgatiuas. sicut in viatico continetur. Huic passio ni est cognata yliaca / ab ylion intestino dicta 7 est intestinum gracile 7 longum inuouens cum quacūq; alia intestina. 7 est a carne discoopum vnde valde est sensibile. vnde 7 h passio vocatur vna de peracutis secundum gali. qz vno die vel duobus interficit. 7 ideo periculosior est q̄ ipsa colerica. consimili tamen modo curatur. ex consimilibus enim causis generat sed maxime ad apostemata vt dicit constanti.

De dysenteria.

Aliquando etiam patitur venter ex ciborum 7 humorum lubricitate 7 acumine. vt in dysenteria / dysenteria 7 diarria. 7 hec inter se differunt. Nam. (vt dicit constant. 7 plate.) dysenteria est fluxus ventris cum excoiatione intestini 7 sanguinolenta egestionē. Et dicitur a descendendo. quia in ea scinduntur intestina. 7 fit ex colera naturali vel unnaturalī intestina torrodente 7 ex coriante. quandoq; etiaz fit ex flegmate falso 7 quandoq; ex melancholia adusta. quandoq; ex vitio epatis / 7 dicitur epatica quandoq; ex debilitate p̄tentue virtutis sanguinem retinere non valentis. quandoq; ex nimia sanguinis abundantia maxime in detruncatis sanguis consuetus transmitti ad nutrimentum membri quando abscisum est membrum / cum non inuenit membruz quod nutriat superabundat in epate 7 per incontinentiā emittitur. 7 dicitur impropria dysenteria. fit etiam sepe ex vitio intestinorum. 7 tunc sūt tres species. In prima resoluitur in testinorum vntuositas. 7 apparet egestio sicut lotura carnis pinguis. In secunda villi stomachi abraduntur / 7 apparent q̄si rasure pergameni. In tertia per fistula emittuntur intestina. 7 tunc apparent quasi carnosē 7 nervosē 7 arteriosē resolutiones. Prima igitur species bene curatur. secunda vit. tertia nunq̄. similiter epatica vit curatur. Dysenteria igitur signa sunt sanguinolenta egestio / tortio ventris / dolor pungiuus. quandoq; gñit excoiatio intestinoꝝ superiorū quōq; medioꝝ / quōq; inferiorū. 7 secunduz h̄ vna natur dolor tūc in ventre supremo / nunc circa ymblicum / nunc in infimo. Secundu igitur

De infirmitatibus

causarum diuersa genera / diuersificari etiam so-
let medicina. pmo q̄ solet mundificari humor
peccans. deinde fluxus infici. et h̄ tam syro-
pis q̄ electuarijs. t̄a emplastris / q̄ vnguentis
stipitijs et p̄stictiuis. Interiori h̄o medicina iu-
uat efficacius / q̄ in superioribus intestinis est
materia / exteriori h̄o plus adiuuat inferiora. sti-
ptica igit̄ et p̄stictiua d̄z esse tam medicina q̄
dieta.

De lienteria.

Lienteria est fluxus ventris cum indige-
stione cibi et potus emissioe q̄ nulla fit
immuratio circa cibum. s̄ sicut accipi-
tur / sic emittit̄. que p̄tingit aliqui ex villoz sto-
machi abrasione / vñ stomachus nō valet cibū
reunere. q̄z fit ex viscosa et flegmatica hūoro
sitate villis stomachi et intestinorum adberete
aliqui ex apostemate. q̄ tunc ex cibis plus gra-
uat stomachus / et ideo sensu nature mouet sto-
machus ad expellenda cibaria anteq̄ digeran-
tur. Curet̄ h̄ infirmitas sicut sup̄ dicta.

De Diarria:

Diarria ē fluxus ventris simplex cū ci-
bi digesti emissionē absq̄ sanguinea
egestione. s̄ fit aut̄ aliqui ex ciboz mul-
titudine et eoz liquiditate et acumine. aliqui ex
colera peccante in q̄ritate potius q̄ in q̄litate
q̄ si qualificatiue peccaret potius dissenteria
induceret q̄ diarria. q̄z fit ex fluxu humoris
ad intestina a capite defluentis et ea vel mor-
dicantis / vel lubricantis / et tunc emittit partēs
spumas et impullas. iux̄ illud Hypod. q̄bus
spumose egestiones in diarria apparēt. his a
capite flegma defluit / fluxus aut̄ p̄ diete tenui-
tatem / cū multitudo ciboz est in cā. si ex acu-
mine den̄ refrigeratiua et humectiua. si ex fluxu
humoz a capite / den̄ reumatica restrictiua. Et
h̄ de passionibus ventris / dicta iam sufficiant.

De Hydropisi.

Hydropisis est error digestiue virtutis / e-
patis tumorem et membrorum generas
vt dicit p̄stan. Dum. n. virtus digestiua
debilitat in epate / supfluitates multę ḡnantur
in corpe / que virtute vigoris expulsiue exterius
transmisit̄ / membrorum inflatōnem generat̄. s̄ sic
aut̄ tribus ex causis / generalit̄ ex retentōne sup-
fluitatum p̄ter naturam. ex fluxu humiditatis
p̄ter naturā. ex p̄ncipali distempantia q̄litatez
ipius epatis. Dum. n. supfluitates p̄ter natu-

ram retinent̄ vt in mensurio et emoroidē et hui-
usmodi / ex eaz retentione opprimunt virtutes /
supfluitates generant̄ / ex q̄bus membrorum in-
flatio sequit̄. Ex fluxu vero humiditatis p̄ter
naturam dissoluunt spūs / debilitant virtutes /
supfluitates ex indigestione supueniētes infla-
tionem membrorum efficiunt. Ex qualitatium
distempantia errat virtus digestiua in epate
q̄duplicat̄ s̄m quatuor q̄litarum p̄functionez
et sic fiunt quatuor spēs hydropisis s̄m excessum
quatuor qualitatium. Prima est lentosleuma ex
distempantia frigiditatis et humiditatis. et d̄z
ab albo fleumate. lentos autem album d̄z.

Secunda ē hyposarca vel anasarca / ex distem-
perantia frigiditatis et siccitatis. Tertia spēs
est achites ex distempantia caliditatis et humi-
ditatis. Quarta spēs est tympanites. ex distē-
perantia caliditatis et siccitatis. s̄ sunt autem
hoc inodo dum humiditas et frigiditas in epa-
te distempantur / virtus digestiua debilitat̄ / qua
debilitata supflua generat̄. que virtus expulsi-
ua transmittit̄ ad superiora / vnde vehemens ac-
cidit inflatio frigiditate et siccitate distempata
in epate. Sicut virtus digestiua distempatur et
debilitatur / et aliquātulūm fit expulsiua. et ideo
supflua non emittit̄ vsq̄ ad auris exteriora. sed
sub carne retinet̄ / et ideo hec spēs d̄z hyposar-
ca. i. sub carne vel iux̄ carnem. Ex distemperā-
tia autem caloris et humiditatis per dissolutō-
nem spūm debilitatur virtus. s. digesti-
ua et expulsiua. vnde supflua per totum corp̄
non expellunt̄ / s̄ inter ventrem et sifas t̄m̄o-
do retinent̄. et h̄ species d̄z archites / quia vent̄
eorum percussus / resonat̄ sicut vter. archis. n.
vter d̄z. Caliditate et siccitate distemperans
spūs dissoluunt̄. et sic debilitata virtus
superflua ex indigestione surgentia p̄ calidum
et siccum in grossam fumositatem resoluunt̄ / q̄
non expellunt̄ per totum corpus / s̄ circa ven-
trem retinent̄. et h̄ species d̄z tympanides / q̄ ad
modum tympani sonat̄ venter. In p̄ma igit̄
spēs est inflatio per totū corpus / superficies al-
ba et mollis / digitus carni imp̄ssus signum fo-
raminis facit̄ / et paulatim postea in se redit.

Prima est discolorata / alba et spissa. In secūda
spēs non est tanta s̄ fetor eorum caro. Tertia est
discolorata et tenuis. In tertia specie est vent̄
inflatus et sonat̄ percussus. sicut vter / vrina rubea / et
spissa. In quarta spēs excedit vent̄ / et sonat̄ sicut
tympanum / vrina discolorata et tenuis. colluz
et extrema efficiunt̄ gracilia. et nares acute. et o-
culi p̄caui et rotundi. due p̄ncipales species possunt
curari aut̄ p̄firmationem. due sc̄dē aut̄ p̄firmatō-
nem vix curantur. s̄ post p̄firmationem / nunq̄

Hydropsicus ergo est corpore tumidus / mol-
lis / Gūis / 7 ponderosus / 7 sitibundus. q̄ quā-
to plus bibit / tanto plus sitit / 7 q̄to plus bi-
bit / tanto plus paulatim deficit. Et amplius
inturgescit. Talibus diuersimode pati-
entibus / diuersimoda exhibetur medicina. eis
tū valent ventositatis extenuatina / humores
intercurtanei p̄sumptiua / 7 v̄turis destructive.
in epate p̄fortatiua. De quibus omnibus se ex-
pedi in viatico constan.

De bitericia:

b Ictericā siue aurigo est cutis defeda-
tio absq̄ ipsius ineq̄litate. 7 dī in pla-
te. q̄ tres sūt species bitericie. crocea
ex colera naturali. viridis / ex nigra. Primavo-
catur aurigo / quia citrinū efficit hominem ad
modū auri. alia vocatur pegamitis. i. viridis.
ex colera. n. praxina vindicat. Tertia melāchi-
ton. i. nigra. quia ex colera nigra gignit 7 adu-
sta / s̄sit autem ex feruore 7 ebullitōne sanguis
in coleram transeuntis ex calore sup̄abundan-
te / 7 sanguinem inficiente. vñ defert cum san-
guine ad cutis sup̄ficiem / 7 ip̄am inficit 7 im-
mutat. aliquando fit ex opilatōne sup̄ioris vel
inferioris pori astis fellis. vnde colera redun-
dat ad epar 7 sanguinem inficit. aliquando
fit ex apostemate vel febre p̄tinua sanguinem
immutante 7 adurente. aliquādo ex corruptio-
ne aeris / vel cibi 7 potus corrupti. vel ex mor-
su 7 punctura reptilis venenosi. His modis
sanguis inficit 7 ad nutrimentum membroꝝ
transmissus / ea s̄m suam infectionem inficit 7
corruptit. Bitericiā q̄ maxime calidam bec
p̄comitant. totius corpis infectio / dextre partē
talesfactio / sitis / oris / amaritudo / dolor frontē
tinnitus aurium / vrina colorata / cuius spuma
est crocea vel viridis / vel nigra. omnia que de
corpe emittunt p̄dicto colore inficiunt ex opila-
tione sup̄iori cāta immutat oīa inferiora. itaq̄
oīa inferiora sunt valde tincta. eōuerso autē
est si ex inferiori sunt omnia sup̄iora magis tincta
7 inferiora minus. Si autē fuerit ex febre 7 ex
vi nature post septimum diē in aliquo die cre-
tico cum diminutione febris 7 alleviatōne pa-
tientis 7 sintomatibus remissione bonū p̄tendit
talis coleratio. 7 signat materiam feb̄is tūc pur-
gan. Si autē fuerit vi sintomatū. sicut solet ac-
cedere ante septimū diem p̄iculum p̄tendit.
Signat. n. materiam petere sup̄iora. vel pp̄
sui multitudinem / vel pp̄ sui fumositatem 7 a-
cumen. sicut exp̄sse dicit Galie. sup̄ amp̄horis /
mis. Solec itaq̄ talis passio curari p̄ sangui-
nis minutōnem / per infriigidantiū 7 alteran-

tium appositōnem / maxime super regionem e-
patis. quia ibi potissime inficit ip̄e sanguis /
sicut in suo fonte. Dan̄ itaq̄ interius 7 in die-
ta 7 in medicina ea q̄ reprimūt calozē / mundi-
ficāt sanguinem 7 alterant ip̄az malam sang-
uinis dispōnem. 7 si fuerit ex oblatione / dan̄
ea que sunt diuretica h̄vūt 7 apertiuē. Non tū-
nimis calide. vt p̄ in viatico p̄stan.

De emoroidis:

e Emoroides sunt quę venę est̄ve in
ano ex quibus diuersę passioēs fiūt. s. i
flatio / retentio fluxus. Quę autē sup̄
fluitates vi nature transmittunt ad p̄tes illas
7 ruptę venis illis emittant / 7 corpus a diuer-
sis egritudinibus liberat s̄ si fuerit fluxus im-
moderatus / varias efficiunt passiones. Quę
vero pp̄ p̄suetudinē retinent / maxime egrit-
tudines p̄sequunt. vt bydropisis. p̄sis / ma-
nia 7 melancholia. &c. Inflantur autem h̄ mo-
do sup̄fluitates spisse 7 feculente ad venarum
ora descendentes ea inspissant 7 ingrossant
vnde fit inflatio. Aliquando orificia venarū
ex intensa siccitate coartant 7 inspissant. quę
p̄ nimio fluxu vniūt a cūrgis 7 cicaturisant
7 tunc aut vix aut nunq̄ aperunt. Aliquando
ex sanguinis spissitudine venarum capita opi-
lant. Aliquando ex nimio sanguinis acumine
7 liquiditate plus debito aperunt. Retentio-
nem nimiam bec sequunt / grauedo capis / pal-
lor faciei / liuiditas / ponderositas renū 7 cor-
p̄is / dispositio ad bydropisim 7 ad p̄sism.
Nimium fluxum sequit debilitas 7 extenuatio
corpis / mutatio coloris / dolor 7 edisio inferio-
ris p̄ corpis. 7 si fuerit p̄tinua nimis immode-
ratus / pessimas inde generat passiones. Si
nō nimis fluunt orificia venarum restringant
restrictiuis medicinis paulatim tamen si fuerit
maxime morbus inueteratus / ne sanguis sub-
ito reperaussus ad aliquod membrum refūda-
tur 7 peior morbus generetur. Unde hypo-
cras. Emoroidas sananti antiq̄s si nō vna re-
licta fuerit p̄iculū ent. si nō nimis claudunt / a-
peratiuis 7 rarefactiuis apiant.

De dolore renum.

dolor renum a grec̄ nefretis dī. q̄ do-
lor affinitatē h̄z cū colerica passione /
differunt tū. qz dolor colericorū muta-
bilis ē 7 instabilis. quotidie. n. mutat de vno
latere ad aliud latus. nefreticorū dolor stabilis
ē. Patiunt̄ aut lumbi siue renes aliqui ex tūore
aliqui ex humorū repletōne. aliqui ex v̄tositate.
aliqui ex lapide. omnia ista gūissimum inferunt

dolorem / maxime si fuerit dolor in cā / cuius si-
gnum ē vrina intensa dolor acutus 7 pungiti-
uus. Si vō frigiditas fuerit in cā / cruda erit v-
rina 7 lentus dolor. lapis 7 arenule 7 alie sup-
fluitates diuerse in renibus generantur sepe. 7 b-
pāpue ex potu aque limose 7 grossa dieta. Ex
his. n. fiunt opilatōnes in renibus vel vesica /
7 quāq; in essentiā lapidis vlt harenulaz p intē-
si caloris actōnem trāsmutant. hūtes lapides v-
pcomitant multa incommoda. s. difficultas v-
rinandi / colerica 7 bmoī. Opilatōne lapidū
opilant vie vrimales aliqū in pre. 7 sic stran-
guiria qñ q̄s cum difficultate 7 guttatim migrit
aliqū ex toto. 7 tunc oīo denegat 7 dissuria dī
Ex humoribus. n. viscosis in renibus in vesti-
ca coagulat. fit calculus. in iuuenibus pāpue fit
in renibus. pueri autē in vesica. qz vesice os stri-
ctum p̄hibet naturam exire. vnde lapis gene-
rat. vt dicit p̄stan. In pueris etiā est vrina ma-
gis grossa ex viscosa dieta. Res autem viscosa
magis ē habilis ad coagulatōez 7 p̄glutinatōez
7 ideo sepe in paruulis generat. Cognoscit au-
tem qū lapis est in renibus vel materia. lapi-
dis p̄ dormitatōnem pedis 7 core dextre partē
si in dextro rene sit causa. sinistre vō si in sini-
stro. Si vō fuerit in vesica dolor circa pectinē
7 pericoueon sentit. Preterea arenule venien-
tes a renibus sunt rubee. a vesica vō albe. La-
pis autē ḡnatus ab humoribus viscosis dissol-
uitur facilius 7 educit. ex arenulis vō difficili-
soluitur 7 curatur. In mulienibus autem rarius
generat lapis q̄ in masculis. p̄p̄ meatus lar-
giores. 7 p̄p̄ debilitatem caloris desiccant hu-
mores 7 purificantis / 7 p̄p̄ purgatōnes fre-
quentiores. multa. n. supflua ab eis p̄ mēstrua
educant. Sic infirmi sunt purgādi. in calidis /
7 apertis sepius balneandi. abarijs digesti-
bilibus reficiendi. peribus 7 medicinis diure-
ntis aperitiuis 7 mundificantijs refouendi. 7
assuefaciendi. 7 aliqū arti cyurgice dimittēdi
maxime pueri. sedō adulescentes. In senectū-
te; vero incisio piculosa ē. quia vltra q̄ dragesi-
mum annum h̄ passio non curat. (vt dī in am-
pbouis.) Quicunq; nefretica iux̄ q̄ dragestimuz
annum non sanant / accidit inuolutaria vri-
ne emissio / que dyānes vel dyabetica passio
vocat. 7 hoc accidit (s̄m p̄stan.) p̄p̄ defectum
p̄tentine virtutē. multa. n. 7 foris fit attractio /
humoris ad renes. 7 multa fit emissio supflui-
taz pad vesicam / quam fere non sustinēs a se re-
ijcat p̄ vrinam. Aliqū etiā accidit ex emollitōe
neruoz 7 relaxatōne lacertoz in collo vesice.
quāq; accidit p̄p̄ ḡnitatē / somni 7 multitudi-
nem humorū. vt p̄z in pueri ignorantibus 7 le-

culo vrinantibus. 7 in bibulis ebriosis. Pro-
p̄rie. n. p̄p̄rium est sustinentibus hanc passio-
nem qz sp̄ sicut 7 vix etiā aqua satari possūt.
(vt dicit p̄stan.) vnde sicut eam bibunt / sic eas
statim mingūt. Aliqū fit ex humore subito me-
atus vrimales p̄stringente / 7 p̄tentiam ibi bu-
miditatem vi oppressiois educente. Istam
turpem infirmitatem patientibus necessaria sūt
repressiua caloris 7 stiprica confortatiua / calo-
ris renum extinctiua / 7 menozum remollitōz
ad statum debitum reuocatiua. hoc fit p̄ potio-
nes 7 electuaria per castaplasmatōnes 7 vni-
guenta. cauere tamen debet prudens medicus
ne semper ponat in hoc casu nimis humidā
qz plus remolliendo lederent. nec etiam nimis
secca. qz calorem acuerent. sed modo ista mo-
do illa vt ex frigidis patiens humectetur / 7 in-
frigidetur. ex sicca vero coartetur humiditas 7
membrum patiens confortetur. Super om-
nia dieta sit temperata / qz calida nimis nocēt
renibus 7 lumbis. nimis etiam frigida dige-
stiuam virtutem retardant in substantia 7 con-
cauitate epatis Et consilium est dare talibus
temperata 7 composita. qz talis solet esse ma-
teria atq; causa. Derna dī pellicula ventris / scz
siphat crepatura. siphat enim quedam pellicu-
la est que membrōz nutritiuozum a generati-
uis ē diuisina. sicut dyasfragma dī pellicula q̄
inter spiritalia membra 7 nutritibilia est inter-
posita. Quando igitur contingat siphat vel
per discontinuationem vel per distorsionem
rumpi / vel etiam per calorem dissoluentem vlt
humiditatem relaxantem remoliri etiā cōtin-
git intestina inferius labi / 7 in osseum testicu-
lorum scz folliculum non sine dolore recolligi
atq; diffundi. Isti autē istius pellis diuisio vlt
relaxatio aliquando a causa extrinseca scz a ni-
mia corporis exercitatione. vt in lucta 7 pale-
stra Aliqū ex concussione. vel ex casu 7 bmoī.
Aliqū ex nimia membrōz superiorū distensio-
ne 7 conatu. sicut ex nimio cām / clamore 7 hu-
iusmodi. Aliquando ex causa extrinseca. sicut
ex nimia caloris intensione / 7 humorū calidoz
acumine ipsam pelliculam diuidente 7 incidē-
te. quādoq; ex nimia humiditate nervos 7 la-
certos relaxante. Quocunq; autē modo acci-
dat / in principio facilius curari potest / 7 preci-
pue in iuvene. Si vero magna fuerit 7 inuete-
rata 7 cū ruptura / nerui vix vel nunq̄ p̄solidā-
tur 7 difficile curat. vt dicit p̄stan. Solet autē
curari herma p̄ dietā 7 medicinā. 7 alqū p̄ inci-
sionem 7 cyurgā. Talibus igitur dicunt aucto-
res valere stiprica 7 p̄solidatiua 7 in cibo 7 in
mediana. sicut electuaria int̄ sumpta 7 etiam

fomentationes ⁊ balnea exterius addita partiter ⁊ vnguēta. Sup omnia dī valere tenuitas diete ⁊ p̄tinentia maxime a coitu ⁊ etiā omī motu. Sup omnia etiā a ventosis ⁊ inflatiuis talibus ē canendū. qz (vt dicit p̄mentator) v̄tō sitas maxime nocet hermosis.

De arthetica.

A rthetica est dolor ⁊ passio cum inflatione ⁊ dolore. que cum sit in articulis manuum ⁊ pedum dī. in articulis vero pedū pedogra iuscia que dī sciatica. Dabz autem fieri ex sanguine colerico ⁊ humore flegmatico. strequentius vero fit ex cā reumatica. sanguis cognoscat esse in causa ex rubore loci ⁊ calore ex eminentia venarū p̄tis patient. ⁊ totius corporis ex dieta calida p̄cedēte ⁊ humida ex etate ⁊ regione simili / ex eo q̄ maxime mouetur in vere. Colericus humor cognoscat esse in causa ex dolore vehementissimo ⁊ nervorū tensione ⁊ ariditate a calore ⁊ partē inflatione ex colore rubeo cū croceo infimto. ⁊ maxime mouet in estate / ⁊ maḡ ex dieta calida ⁊ sicca / ⁊ in regione p̄simili. Sepe etiam emittunt multie colerice supfluitates p̄ vomitum ⁊ secessum. calida obsunt / frigida p̄sunt / fleuma etiam coḡ scitur esse in causa ex fleumatica habitudine / regione / etate / p̄simili / ex inflatione loci / ex dolore vehemēti / rubore modico vel nullo. De reumatica cā cognosatur ex ḡuedine capitis ⁊ humorum motu. titillatio ⁊ fluxus p̄ nudam ⁊ spatulam sentiē. Pessima est h̄ infirmitas / quia articulos ⁊ nervos digito ⁊ / manuum / ⁊ pedum. p̄bit substantialem humorem in manibus detrahāt ⁊ p̄sumit. ⁊ aridas eas faciēs clausas reddit. impotentes ad opandum eas efficere p̄suevit. nodosis gibbositatibus digitorū iuncturas deformes facit. Hec infirmitas cito aref. qz si fuerit materia iueterata vix curat maxime quādo in durā puertitur duriciē ⁊ nodosam. materia itaq̄ peccans / dz p̄mo curari p̄grua medicina. subtrahi debet sanguis ⁊ minimi si sanguis est in cā. calor etiam debet reperi curi frigidis. Quandoq̄ ē in cā humor frigidus tunc dz fomentari calidis ⁊ emplastris / vnguētis. a cibis grossis abstinendum est. ⁊ p̄cipue ab inflatiuis. nā ventositas sepe aḡguat morbum istum.

De gutta sciatica.

Ultra sciatica dī dolor qui nascitur ex humoribus descendētibz in nervuz grossum qui est in laceros grossos coxe siue banche. vt dicit p̄stan. Sepe aut fit

ex viscosis humoribus in concavitate banche se coadunantibus. qñq̄ ex humoribus sanguinis cum colera rubea int̄mixtis. ⁊ hec omnia sepius causa sunt doloris / qui dolor descendit in cura. ⁊ vsq̄ ad calcaneum / ⁊ etiam vsq̄ ad p̄num digitum pedis. cuius rō est vt dicit comment. quia hasta p̄ medium coxe ⁊ tibie dirigitur sumis ad cauillam pedis exteriorem. ⁊ ita ē cā quare in passionibus sciaticae dolor extenditur vsq̄ ad illum digitum. Inde est q̄ illi qui h̄nt calcilum in rembus sentiūt eodem loco pedū fornicationem ⁊ dormitacionem p̄p̄t̄ nerui opilationem. vnde non p̄nt spūs debito modo currere ad illum locuz. Dolor aut̄ qñq̄ est vna p̄te. qñq̄ in vtraq̄. s̄ peior est in sinistra q̄ qñ est in dextra / cuius rō est. quia in dextra parte maior est calor q̄ materiam ibi collectam facilius digerit ⁊ dissoluit q̄ in sinistra vbi est minor calor ⁊ materia maḡ est cōposita. In hac passione minor est dolor / pulsatio / punctura / ⁊ ardor / maxime in iuuenibus calide p̄plexionis / maxime quādo calor est in cā ⁊ valet in illo casu minuto sanguinis in sopbena / vena. s̄ que est sub cauilla. patiens itaq̄ est purgandus ⁊ sanandus. sicut in arthetica. Cauere autem dz omnis sciaticus sicut ⁊ artheticus a nimia plenitudine cibi ⁊ potus. ⁊ p̄cipue a coitu / qz maxime acuit reuma ⁊ impedit digestionem. p̄p̄t̄ spūm ⁊ puri sanguinis dep̄ditiones (vt dicit p̄stan.) Purget itaq̄ p̄mo corpus int̄t̄nus / ⁊ tunc localia ponant exterius. alit̄ enim par̄ p̄dest medicina exterius / nisi materia que morbi est cā p̄us intrinsecus minuat. (vt dicit p̄stan. (Dys.) multum p̄dest sciaticū si fornicatus fuerit locus doloris cum calido fimo bovis. potenter. n. desiccet. maxime si cum galbano ⁊ thure ⁊ aceto fuerit resolutus.

De Podagra.

P odagra (s̄m p̄stan.) est dolor pedū ⁊ maxime calcanei atq̄ plante cū dī / stensione nemi ⁊ pulsatione. Nascitur enim ex malis humoribus ad calcaneum descendētibz. qui si fuerint frigidī ⁊ grossi / minima fit extensio atq̄ tumor. s̄ non multum p̄gitiuus calor. nec p̄t̄t̄ magnus fieri tumor / quia pedes spoliantur ⁊ denudant a carne / ⁊ ideo non p̄nt multum tumescere. tumor enī nascit̄ in camosis membris. Hec passio nascit̄ in suauem vitam ducentibus ⁊ quietam q̄ parum se exercitant / qui a superfluis humoribus corpora non emundāt / maxime cum multū p̄mēdant atq̄ bibant. Ex talibus aut̄ generantur

De infirmitatibus

Superflui humores qui reumatizant ad pedes
et maxime qui sunt debiles / superfluam mate-
riam expellere non valentes. et maxime hoc ac-
cidit ex nimio coitu. tota. n. p. cathenatione cor-
poris coitus ipse mouet (vt dicit ipse pstan.) et ca-
lescit. et ideo mouet humores et laxat nervos
et rumpit vñ accidit qd eunuchi non podagri-
sunt / qz non cocunt. Similiter nec pueri / nec mu-
lieres nisi raro. et h quia mensuris expurgantur
(vnde bypo.) mulieres non podagrifant nisi
si forte defecerint mensura. Hec infirmitas ad-
ueniens iuuenibus in vere / in. xl. diebus cura-
tur. sed si autono aduenerit et durauerit vsqz
ad hiemem / difficile erit eaz curare. vt dicit in ani-
pho. cuius roem reddit eodem. fm iudicium a-
strologie sic. Prima inquit etas lune calida e-
st et humida. secunda est calida et sicca. tertia frigi-
da et sicca. quarta frigida et humida. In prima
itaqz etate p caliditatem dissoluitur materia et
per humiditatem diffunditur. in secunda eta-
te et tertia conseruatur ipsa materia. In prima
autem etate lunationis sequentis pfecte dige-
ritur. vñ in secunda etate lunationis calide. et
sicce extoto materia consumitur. et. j. sex septi-
manas que sunt. xl. dies plene fit curatio ma-
xime in estate. In autano enim et in hieme ma-
teria nimis est compacta et inobediens digesti-
oni. Materia igitur h passionis primo purge-
tur / deinde frigidis exterius in principio repa-
riatur. Non. n. sunt calida et dissolutiua ponenda
in principio cum sit causa reumatica. et si mate-
ria sit frigida ne reuma plus irretet. et ideo vñ
dum e in principio repulsiuis / s fortioribus in
causa calida et remissioribus in frigida / ne for-
te materia indurescat. deinde apponentur subfu-
migatones fomenta / et vnctiones calide / vt fri-
gide. put materia tunc requirit. leui dieta et tpa-
ta patiens / ytae. a coitu sp caueat. leue et medio-
cre exercitium iniungatur.

De Apostemate.

a Postema est supfluum humorum
in membro aliquo collectio / putrefa-
ctionem faciens et tumorē. vt dicitur cō-
stan. Contingit autem membrum apostemari aliqui-
ex causa exteriori. (vt dicit pstan.) sicut ex percussio-
ne / vulnere casu / fractura / et percussione. ab om-
nibus. n. talibus mouentur humores et ad locum
sepe pfluunt patientē / qui mutuo se calcantes
calescunt et putrefcunt. Aliqui autem a causa inte-
riori / scz ex abundantia humorum corruptoruz
qui sepe pfluunt ad locum aliquem et pcurunt. et h
duplex fit. qz aliqui ex adunatione materie i p-

prio membro. aliqui ex flutu materie de vno me-
bro ad aliud. et talis pfluxus plures sunt cau-
se. sicut dicit pstan. Prima e fortitudo membri
expellentis. qz qdam membra pncipalia et nobi-
lia exonerant se a supfluis. sicut cerebrum ab
humore flegmatico se exonerat atqz fumo. Se-
cunda causa e debilitas membri recipientis / me-
bra. n. debilia recipiunt supfluitates a superiori-
bus fortioribus descendentes. sicut cutis / caro
et. Tertia causa est multitudo humorum. qui cum
sunt supflui / in maioribus venis refundunt ad
minores membrorum p similitum essentia sub-
intrantes. et quod supfluit ad nutrimentum fluit
ad membrum. et claudis pncipalis via et fa-
cit apostema. Quarta est largitas meatuz p
quos facile fluyunt humores de membro ad me-
brum. Quinta causa est liquiditas humorum
et subtilitas / qui de facili motu facilius diffu-
dit / et diffusi in aliquo membro recolliguntur / et
ibi artitudine membri coartati pculcant. et ad
putredinem disponunt. Sexta causa est sup-
positio membrorum. quia naturaliter inferio-
ra membra recipiunt supfluitates superiorum
membrorum / sicut membra capitis deponunt
suas supfluitates quicqz ad lacertos et venas
gutturis et fit squinantia. quicqz ad membra pe-
toris et fit paralisis et pleuresis. et sic de alijs
ffit autem apostema h mo. dum humores q
ritatiue peccantes / et a calore psumi vel a virtu-
te expelli mo valentes recepti in pcurantibus
membrorum ebulliunt et putrefcunt. et sicut pasta
in furno posita / ab igne desiccatur / in superfide
crustulam quandam recipit sub qua manet / ita hu-
mor collectus p calorem ebullitionis quandam
crustulam facit. sub qua latet humor putridus atqz
tumor. et talis tumor dicitur apostema. et aliquando
fit de ventositate. et dicitur bubo. aliqui ex humore
simplici / sicut ex sanguine fit flegmon. et signa
sunt rubor ex colore sanguinis diutius ppter
multitudinem materie et calorem aquosiora co-
sumentem. pulsus. i. saltus ppter ventositatem
siue fumositatem impellentem. dolor ppter ex-
tensionem. calor ppter calidam naturam. tumor /
ppter materie multitudinem. ffit etiam sic a-
postema ex simplicia colera rubea. et dicitur bensipi-
la. id e sacer ignis p antifraxim. ffit et aliud ex
colera pura. et corrodit membrum cui insidet /
et dicitur a medicis herpes effromenius quasi seip-
sum corrodens. ffit p simili modo apostema
de fteumate et dicitur ginnia siue palus. quia sicut i
palude est multum supfluitatis et luminositas
ita in hoc apostemate. cui si impuleris digitum
cedit impulsioni. quia fluxibilitas digito impi-
menti cedit / et in medio foramen apparet quasi

signuz foraminis / s̄ postea remoto digito dū materia redit ad mediu totum illud irez adimpletur. Istius apostematis sunt signa / albedo. quia materia est alba. mollicies / quia materia liquida / et dolor lentus. quia materia frigiditate sua minuit sensibilitatem. Contraria sunt signa in apostemate de colera rubea / qz calor est multus cum materia sit valde calida. rubea cum citrinitate. quia colera nō est rubea s̄ crocea. magnitudo adest doloris et puncture quia materia est acuta. Ex melancholia fit et apostea et si materia tota fuerit extra / fit scidiosis si partim intra / partim extra fit apostema quod dicitur cancer ad similitudinem canci. Sicut. n. in cancro dorsum eminet et brachia sunt extensa lateribus / ita in hoc apostemate quidam tumor vice dorsii. ramusculi vero humorum sunt hinc inde expansi vice brachiorum. paulatim etiam serpit / corrodingo carnem et nervos insensibiliter ad modum canci. unde signa illius sunt ingens duricia. quia cum materia sit terrestris et melancholica multum est compacta. color est lividus quia materia nō est toto nigra dolor est paucus aut nullus / propter eius insensibilitatem. quia materia duas habet mortificativas qualitates. s. frigiditatem et siccitatem. corradit autem semper carnem suam et corrumpit usque ad radices nervorum et etiam inficit ipsa ossa que attingit. et ideo morbus iste pestifer est et durissimus ad curandum. Inter ista autem corrosiva apostemata talis est ordo. quia noluerit agere cancerosum est apostema in facie et corrodit paulatim / s̄ minus alijs. Cancer vero magis adhuc magis lupus. maxime vero herisipila. fistula vero non corrodit / s̄ putrefacit interius / carnem. s. et nervos contrahit ad sanem. et quia corrodingo nervos dissolvit ossa. Accidit autem frequenter ex vulnere male custodito quando suppositum os sanie inficit vni nutrimentum adueniens in sanem mutat. sicque rumpit superficies et fluit. Aliquā autem solidat. aliquā iterum rumpit. et si fuerit multum inueterata / vix curatur. In circuitu autem vulneris sepius multa orificia inveniunt et oriuntur. habet. n. fistula in tenuis vulnus profundum / in superficie vero angustum atque artum. cancer vero econverso exterius vero multum patet / interius angustat. et id difficultus est ad curandum. Aliquando nascitur fistula ex reumate siue vulnere precedente. aliquando ex apostemate male curato / et maxime quā nimium humectat. et fiunt diuersa foramina aquam diuersi coloris emittentia modo albam modo citrinam. et si foramina in vno loco clauduntur / in alio nascunt. Sunt et alia

apostemata que est opposita materia generantur ut patet in antrace quam constan. vocat carbunculum. quia vixit ut carbo. s̄ fit autem de materia valde furiosa et venenosa et materia composita. quod patet per lineas diuersorum colorum. habet enim virgulatam formam. et sunt ibi quedam rubeae lineae sanguineae quedam croceae colerice. et quedam subalbide et steumatice. quedam livide melancholice quedam flavae a falso steumate. et sic de alijs humoribus in naturalibus. Signa autem antracis est dolor intolerabilis / arsurus et punctio in profundo. in capite apostematis pustula quedam oritur siue vesica pretendens colorem attestantem humoris dominantis. In collatione autem virgulata forma diuersorum colorum lineis distincta videtur et quasi trahi ad fundum cum quodam filo adherente superficiei visice in medio. Ad curationem itaque apostematum solent apponi in principio repercutiua / nisi materia fuerit furiosa et venenosa. ut in herisipilla et antrace. nam in talibus non sunt apponenda repercutiua / sed potius mitigatiua / ne materia venenosa repercutiatur ad interiora membra et maius inferat nocumentum. deinde quando apostema est in statu / solent apponi solutiua / remolitiua / et maturatiua. aperto vero apostemate siue rupto eteducta sanie insistendum est mundificatiuis / tandem consolidatiuis / et bonae carnis regeneratiuis. Ad alia autem apostemata quorum synthonica sunt peiora / ad fortiora medicamina procedendum est. sicut contra cancerum / et fistulam / et huiusmodi. Ibi enim secandum materiam peccantem patiens primo interiorius est purgandus. deinde localiter remedijs insistendum est. Contra cancerum vero vitium et carnis mortue corrosiuis / est utendum Contra fistulam desiccatiuis et consumptiuis ac sanie mundificatiuis. que si non profunt / cyrurgie committantur. Tutius enim est ut aliqua particula corporis iam corrupta vratur vel precidatur / reliqua pars imposteriorum conuatur. Contra apostemata vero venenosa si autem contra antracem / cito et caute est remedium apponendum quia cito interficiunt / nisi solertiis succuratur. Consilium igitur est ut in principio si aliud non impediatur / fiat flubotomia in eadem parte proximum fronte loco collocaus. minere enim in parte opposita in tali casu non est tutum / ne materia trahatur ad corpus vel ad membrum nobile cuius sit venenosa. tunc necesse est ut tyriaca cum vino calido per os offeratur. et super locum doloris liniatur quod si probata fuerit tyriaca / et verum fuerit antrax / ma

De infirmitatibus

teriam efficcabit & venenum extrahet. & ita de
siccat q̄ poteris eam puluerisare ad moduz
cineris / & tunc recens est apponenda sepi⁹ do
nec rumpatur apostema. quo rupto / nō est ti
mendum periculum Idem facit vitellum oui
cū sale pistatum & frequēter apostemati appo
sitiū. dolorem enim mitigat / & apostema rū
pit. vt dicit commentatur.

De vlcenibus.

¶ Zcera dicunt quedam vesicule que est
intercutaneo humore sepius in corpo
re vndiq; oriunt. & vocantur a constā
ti. in fine viani. vlcera. eo q̄ in superfide cutis
acumine humoris faciunt solutionem p̄tinui
tatis. quorum materia est subtilis humiditas
sanguinis vel colere ab interioribus ad exteri
ora vi nature vel syntoniciis vsq; ad exteriorē
corporis superficiem demandata / talia vlcera
cutem defedant / prurinum / & titillationem i car
ne generant. cutem a carne eleuant. & aliquan
do si p̄tinua sunt. lepre piculum p̄consant. q̄
ab eis liber esse desiderat. interius purgari a su
perfluū / calidū & infectiuis humoribus non
omittat. Deinde balneis siccis & mediocrit cō
sumptiuis s̄m qualitatem & quantitatem hu
moris carnem & cutem vlcerañt se exponat. tra
pula & dieta nimis laxa se p̄tineat labori & ex
ercitio se non subtrahat.

De pustulis.

¶ Pustule siue pabule dicunt quedam
apostematice collectiones superfluita
tes in exteriori corpis superficie minu
tatim & p̄ticulariter generate natura sibi supe
flua & nocua ad exteriora corpis expellente. q̄
sepe a superfluitate passibilis corpis & nutri
menti pullulant. & ideo merito sapiētes pustu
las siue pabulas eas vocant. (vt dicit Reuē.
& ideo dicunt pustule / quia sunt q̄dam pue ve
sice vel vesicule putredinis virulente. & vrentis
intrinsicus p̄tentane. vt dicit Jsi. & etiā p̄stan.
Dicunt autem hec pustule variolē in puulis / &
etiā aliqui in adultis. In puulis autem ta
les pustule sunt salutifere & future sanitatis p̄
nunde. (vt dicit p̄men. ibi.) Varioli de san
guinis putridi nascunt corruptione. Si enī
in puulis vel adolescentibus non erumpent
de futura lepra esset impostex formidandum.
fiunt. n. in paruulis ex sanguine menstruali
quoin vtero aiebant / qui vi nature expellit ad
exteriora. & sic a futuro periculo liberant. Sili

ter p̄tingit in adultis & in senibus in febre cir
ca crifim / tales pustulas erumpere vi nature
materiam febris ad exteriora expellēte. & ideo
nec in istis nec in illis debet fieri repulsio / ne
materia transferat̄ intus. cum sit quodammo
do furiosa / circa oculos tamen faciēda est in
hoc casu leuis repulsio sanies pustule ali
quam ledat tunicam oculi vel pupillam. In
omnibus etiā alijs loq̄ cautus medicus tra
bit materiam ad exteriora q̄tum potest p̄ter
quā circa oculos. ibi. n. est materia repudiā
da & alias deducenda / ne ex furiosa & violenta
materia tenera ledat substantia oculoꝝ. Lane
at etiā nutritrix vel medicus tam in paruulo q̄
in adulto / metulium pustulaz vesicule vel p̄
p̄ter prurinum vel p̄ p̄ aliud rumpant̄ seu ape
riant̄ aū tempus / maxime circa faciem. ne p̄pe
tuo deforme remaneant in facie cicatrices.
Alijs multis de causis pustule in corpe oriun
tur. nūc ex materia fleumatica albe & molles &
fluide. nūc ex materia colerica aspre / pungen
tes / & dure. Nam colericus humor inf̄ carnem
& cutē diffusus / suo calore & acumine cutē apit
& mordicat. & infinitas pustulas in cutē sup̄fi
cie generat. s̄ pue sunt ac modice ad modum ḡ
ni milij. & ideo talis passio sic vocat̄ ab aucto
ribus herpes milij vel ḡnulosus. vñcunq; aut
p̄ueniunt tales pustule si sunt frequētes & con
tinue / p̄mo expedit vt materia peccās debita
purget̄ mediana. deinde si corpus fuerit ple
thoricum fleuobthomef siue ventoscf. debitis
balneis / desiccariuis / & p̄sumptiuis / vnguen
tis / p̄gruis patiens adiuuet̄.

De Scabie.

¶ Scabies ē corruptio cutis ex corruptis
humoribus incutaneis corpis cum
deformatōne lesionem inferens. Se
pe. n. (vt dicit p̄stau.) natura malos humores
expellit ad superficiem corpis vt mundificet in
teriora / q̄ si fuerint subriles & liquide / de facili
sudore & fumo dissolunt. Grossi v̄o sub cute
p̄manent / & corpis scabiem introducunt. Hu
mor vero sic indusus inter cutem & carnez si co
lericus fuerit & intensus / scabiem inducit sicca
non saniosam cum fissura / pruriginosa / & p̄uctu
ra. Si vero fuerit humor fleumaticus / albam
& grossam & squamosam & sine p̄vntu magno
scabiē facere p̄suevit. Scabies aut̄ humida / sa
niosa / cum delectatōne pruriginosa calidū san
guinem mixtum cum colera demonstrat. s̄ fre
quenter aut̄ accidit ex nimia corpis repletōne.
frequēter etiā ex egritudine p̄cedente. vnde

virium sequitur depresso et supfluitatum incre-
mentum. sic etiam quibusdam inueterata sca-
bies ex splenis vitio et talis de facili reciduat
Scabies autem cum desiccatiuis / psumptiuis / et
mundificatiuis intus et exterius e curanda.

De impetigine.

Impetigo est intercutanea humoris
corruptio immutationem cum pruri-
gine cuti inferens. Colerica. n. super-
fluitas quedam fumosa ab interioribus ad ex-
teriozem carnis superficiem reiecta cutem inficit
et eam minutissimis pustulis replendo scabio-
sam quasi fursure dispersam scissam et prurigino-
sam efficit / et hec infectio de materia colerica vel
melancolica nimis intensa aliquando ortum trahit
ut dicit Galenus. Et dicitur h passio impetigo. quia
tillatione et pruritu maximo cutem et carnem
ledendo impetit. Dicitur et serpigo. quia ad mo-
dum serpentis serpit in cute vndeque atque repit
et cutem quam inficit / in quibusdam squamis / vel
post scalpationem reddit fedam. Hec passio
quaque ad modum cinguli superficiem membri vnde-
que circumangit. Et talis impetigo vel serpi-
go herpes cingulus a medicis nuncupatur. Im-
petigo tamen differt a serpigine. quia fit de ma-
gis impetuosa materia et ignita. quia de colera
et ideo oblonga facit foramina et stricta / sed val-
de parua. et semper mouetur sursum sicut ignis.
Serpigo de minus ignita / et ideo non moue-
tur sursum / sed circumangit membra et circumqua-
que se diffundit. vnde dicitur quasi serpens per girum.
Hec passio est curanda subfumigationibus / et
balneis aperitiuis / et psumptiuis / et mundifi-
catiuis / et exteriuis / similiter et vnguentis. In-
ungantur cum succo ebuli / sambuci / lappacij / fu-
mi terre / et huiusmodi. postea balneum aque
dulcis affusetur (ut dicit Galenus.) Dicitur autem
contra hanc passionem valet sputum hominis
quoadiu est ieiunus. Huic passioni semper associ-
atur prurigo seu pruritus quidam immodera-
tus fricationis et scalpationis appetitus falsam
quandam delectationis ingerens qualitatem /
ex fumo calido et acuto mordicante. cutem a ma-
teria calida resoluta. falsa autem est talis dele-
ctatio et nociua / quia cutis inducit ulcerationem
et discontinuationem / et semper in fine lesionem
ingerit et dolorem.

De Lepre.

I Lepre est vniuersalis membrorum cor-
ruptio et humorum / micium habens
a vasis et complementum in fontibus

sive extra vasa. Nam corrupto humore nutrimen-
tali de facili corripuntur membra que ex huius-
modi nutriuntur. Omnis autem elephantia
sive lepra (secundum Constantinum) habet
principium principaliter a corruptione melan-
colie. (vnde dicit Constantinus.) Lepre est
passio frigida et sicca nascens de colera nigra /
intensa / et putrefacta / apparens in superficie cor-
poris. Nasatur quidem de quatuor humori-
bus putrefactis / sed tamen intensis et corrup-
tis et in coleram nigram commutatis (ut dicit
idem ibidem). Putrefactio autem humorum
quibus admiscetur melancolia propter eius quae
lilitatem frigidam et siccam putrefactioni repu-
gnantem non potest compleri in vasis sive ve-
nis quoad usque incorporatur et moram faciat
in membris in quibus completur putrefactio
ex qua sequitur ipsa lepra. Melancolicus enim
humor propter suam densitatem et compactiorem
longam moram expetit ad sui putrefactionem
si autem in venis aliquo casu putresceret / potius
febrem quam lepram generaret. Diuersificatur
autem lepra quatuor modis secundum quatuor
humorum mutua infortiutionem. Est. n. vna
species ex pura melancolia. et h propter dicitur
elephantia / ab elephante animalis maxime sic
vocata / propter morbi maximum nocuentum
quo infestat patientem. vnde h passio durior
est ceteris tanquam compactior et difficilior ad cu-
randum et repugnandum. Secunda fit ex me-
lancolia et fleumate. et hec dicitur tyria vel serpen-
tina a tyro serpente. quia sicut serpens talis de
facili dimittit spolum et est squamosus. sic pa-
tiens talem lepram de facili excoxiatur in cutis
superficie et resoluitur in quandam squamam.
Tertia species fit ex melancolica sanguinis
infectio. et dicitur allopia et vulpina. Allopia
enim grece / vulpes dicitur latine. cuius propter
tas est propter calefactionem sanguinis in epa-
te estiuo tempore depilari. sic patiens istam le-
pre speciem / a superalijis et alijs pilis corporis
depilari et spoliari notabiliter soluit. Quar-
ta species est ex colera rubra corrupta in membris
cum melancolia. et dicitur leonina / a leone tali
animali calidissimo et fortissimo. Sed hec spe-
cies lepre causatur ab humore feruentissimo /
et super modum malicioso. et ideo more leoni
corrodit et destruit omnia membra. Est igitur
ex melancolia corrupta principaliter elephanta
ex corrupto sanguine allopia seu vulpina. ex
colera vero rubra pessima leonina. De qua-
tuor species lepre habent quedam signa com-
munia / et quedam specialia quibus ad inuicem

De infirmitatibus

distinguntur. **Uniuersaliter** autem hec passio talia habet signa. caro in eis notabiliter est corrupta et species immutatur. rotundantur oculi et palpebre corrugantur. aspectum habent scintillantem maxime in leonina. angustiantur nares et contrahuntur vox rauca efficitur. potissime in elephanta/tuberositates crescunt/in corpore multa minuta et dura et rotunda/durium fit quedam insensibilitas et etiam aliorum extrinsecorum. unguis ingrossant cum quada[m] in equalitate/et quasi scabiosi efficiunt. contrahuntur digitorum articuli/et manus quasi aride efficiuntur. corrumpitur eorum anhelitus/et eius fetore sepius sani corrumpuntur. carnis et cutis superficies redditur vnicuosa tantum. ut si aqua supfundatur/non madescit cutis sed elabitur quasi a corio madefacto. puritum quandoque cum scabie/quandoque sine scabie patiuntur/maculis varijs nunc liuidis/nunc rufis/nunc nigris/nunc subalbis in corpore resparguntur tybie illorum/maculis et pustulis precipue superabundant/nunc apparent/nunc disparant. nunc exterius erumpuntur/nunc interius sepe fundant. Si vero inter pustulas tybiarum semper vnam maiorem cereris inuenieris/signum est lepre confirmate. Signa autem lepre maxime apparent in extremitatibus. ut in pedibus cruribus/et in facie. et precipue in musculorum corporis consumptione et minoratione.

Præter istas condiciones lepre communes/quelibet species lepre habet suas proprias et speciales. Nam patientes leoninam habent colorem magis croceum et citrinum. et oculi magis scintillantes et eminentes/et etiam multum mobiles. cutem habent alijs asperiozem scissam sepe et diuisam. præ alijs etiam sunt pruriginosi/et in fine in omnibus membris plus corrosi. Patientes vero allopiciam/ex toto depilantur eorum tibia et supercilia. valde tumescunt et inflantur/eorum oculi etiam valde rubent/pustulas in facie rufas habent. ab eorum pustulis sanguis cum sanie sepe manat/nasus in talibus ingrossatur/et deficit odoratus. feret valde eorum anhelitus/et maximam corruptionem sustinent in gingiuis. Patientes tyriam tuberositates et pustulas habent molles. mollem et subalbidam habent cutem ac tumidam et quoddammodo relucentem. squamositatem non modicam/et pedicularum vermium multitudinem. Das et alias pessimas habent condiciones/que ex fleumate corrupto originem sortiuntur. ut sputa immunda/et vi-

scosa/et saniosa. et nares obruratas/et huiusmodi. oculi eorum lacrymantur et fluunt/preter humidam superfluitatis resolutionem. putrefactionem patiuntur. labiorum et gingivarum et tracheæ arterie patiuntur asperitatem et efficiuntur rauca. Sanguis post febrem in liquidam defluit substantiam illud autem quod est solidum/est album/vel subpallidum cum lauatur. cito coagulatur/et in multa quantitate. Patientes vero elephantiæ colorem habent emulum/faciem plumbeam/ciliorum patiuntur depilationem/oculi eorum rotundantur/nares constringuntur/musculi consumuntur. et hoc est commune in omni lepra sicca plusquam in humida. insensibilitatem maiorum digitorum precipue patiuntur. tarde venit ad angustiam/ sed cum venerit/inducit scissuras. sanguis extrahitur liuidi coloris vel subnigri/cito coagulatur/et quanto magis fricatur/tanto magis demigratur et induratur. in medio sunt quasi vene albe vel quasi rami neruorum. et illud est commune in omni lepra. Nascitur autem lepra a causis varijs præterquam ab humoribus predictis. sicut ex cohabitatione et conuicui/et frequenti confabulatione cum leprosis. contagiosus enim est morbus et aliorum infectuosus. Accidit etiam ex accessu et coitu mulieris statim a leproso præcognite. Quandoque accidit a parentibus generantibus. ut ex corrupto sanguine leprosi generantis. vnde hec contagio quasi iure hereditario transit ad ipsam prolem. Aliquando etiam accidit quando concipitur fetus tempore menstruum. vel quando ex corrupto lacte mulieris leprose nutritur fetus. Aliquando autem accidunt ab extrinsecis. sicut ex aere corrupto et infecto. ex mala dicta. ut ex cibis melancholicis nimis frigidis et siccis. ut ex carne bouina/afumina/ursina/et huiusmodi. Aliquando ex cibis nimis calidis. ut ex nimis diuino vsu fortis alliate/piperate et huiusmodi. Aliquando accidit ex cibis corruptis et corruptioni obedientibus ut ex carne porcina/granulis infecta et supereminata/et vino impuro et corrupto. Aliquando ex morfu alicuius reptilis humorum et membrorum substantiam corrumpens. Istis et alijs modis sepe vitium lepre in humano corpore generantur. sed quocumque modo generatur vix est curabilis nisi diuina manu postquam perfecte confirmatur. palliari tamen potest et praecaveri ne destruat ita cito.

Caueat itaq; patiens precipue a cibis melan-
colie generatiuis. et etiam a cibis incensuis sa-
guinis. Subtili igitur dieta et conuenienti. nu-
tritur non corruptibili neq; puertibili. Si
autem sanguis sit causa. vt in allopicia pmo
debet fleubothomari. deinde purgari debita
medicina. In alijs autem speciebus pmo
debet precedere fermada. et deinde si necesse fue-
rit/sequatur fleubothomia/aliter non. quia a-
liter noceret. (vt dicit pstantinus.) Debitis er-
go et congruis debetviti medicinis interius/et
debitis emplastris et vnguentis exterius. Et
symbotomariibus occurratur. Ad curationem
vero lepre/vel saltem palliationem valet mat-
ime (vt dicit Plato) Serpens rufus habens
ventrem album si euacuato veneno cauda se-
preata et capice ablato cocus cum porris in
cibo frequenter assumatur. Eodem modo si vi-
num in quo diu putrierit patientibus sepe p-
pinetur Decemz medicina vtilis est multz mor-
bis. vt patet in ceco de quo narrat idem /q; vt
or eius dedit ei serpentem cum alijs comed-
re p anguilla vt eum interficeret. quem appo-
situm comedit/et multo sudore emisso visus re-
cuperauit. Et hec de diuersis speciebus le-
pre dicta sufficiant.

De Morphea

M. Morphea est macula in cute veni-
ens ex nutrimenti corruptione/qs
enim est lepra in carne/hoc mor-
phea est in cute. Morphea autem
alia est alba ex fleumate/alia nigra ex melan-
colia/alia rufa ex colere siue sanguine. Ista
autem morphea que est ex melancholia et fleu-
mate difficilis est ad curandum. Sed ista que
est ex sanguine/facilior est ad curandum.
Tunc autem morphea est incurabilis /quando
cutis faciei puncta acz/sanguinem non emit-
tit. Si vero sanguis fuerit subsecutus/curabi-
lis iudicatur. Morphea igitur tota in cute est
sed lepra in carne et in cute. Hec eadem infe-
ctio parum differt a gutta rosea que inficit fa-
ciem quibusdam paruis et mollibus pustulis.
que ex viscosis humoribus sanguineis ac co-
lericis intercutaneis generantur. Hec passio
pmo sanguinis subtractione minuatur/et in-
teriorum humorum mundificatione curetur.
deinde subfumigatione et balneatione facies
fomentetur/et poris apertis materia intercuta-
nea euaporetur. deinde mundificatiuis /desic-

catiuis /locis patiens abluatur. vnguentis et
etiam debitis inungatur. Dicitenam Con-
stantinus q; contra istam infectionem valet vir-
tio calidi sanguinis leporini. Nam sangui-
nem intercutaneum diuidit/repercutit/et con-
sumit. Super omnia autem contra huius-
modi passionem humoris intercutanei valere
dicatur fumus terre in balneis /subfumigatio-
nibus /in potionibus /et syropis /potui enim
datus scabiem /pustulas /et puriginem mun-
dat. humores superfluos inter carnem et cutem
desiccet/vel ad lepram depositos iuuat. Et
hec de passione morphea nunc sufficiant.

De venenis:

Peter passiones superius no-
minatas accidit homini grauif-
sima et periculosissima mors p-
venenum et passio. Venenu-
autem cum ex tota sua specie co-
plexioni hominis sit contrarius subito inficit
nisi remedium citius apponatur. Vene-
num autem aliud accidit ex corruptione abo-
rum et potuum/aliud ex moribus reptilium/
et serpentum /et quorundam animalium /quo-
rum humores et dentes sunt humano corpori
venenosi. Venenum autem aliud est cali-
dum et siccum. sicut venenum tyri /vipere /et hu-
iusmodi. Quoddam autem frigidum et sic-
cum. vt scorpionis. Quoddam frigidum et
humidum. sicut aranee. Venenum autem
serpentis variatur in malicia. (vt dicit Auicen-
na. in capitulo primo de venenosis.) Nam ve-
nenum masculinum acutius est et fortius qua
femininum. tamen feminei serpentes plures
habent dentes q; masculini/et ideo putant de-
teriores. (vt dicit Auicenna.) Item venenum
senum peius est q; venenum iuuenum /et mag-
norum q; artorum in eodem genere. et peius et
acutius est illorum qui habitant in montibus
et in siluis /q; illorum qui habitant iuxta lito-
ra et iuxta aquas. Item peius est venenum
quod effunditur a vacuis et a ieiunis /q; a re-
pletis. Item deterius est et acutius in estate
q; in hyeme. citius enim et facilius pungunt ser-
pentes in meridie /q; in mane. et in die q; in no-
cte. quia calore resoluitur venenum vsq; ad ex-
trema. quod in frigore et in frigido tempore q;
si in vno loco congelatur. Venenum vero
tyri et vipere et aliorum quorundam serpentum quibus
sit calidum accidit tamen mors ab eis superius

De infirmitatibus

frigiditas propter mortificationem et extincti-
onem caloris innati per contrarietatem veneni.
Calor enim naturalis sua spersione et inflam-
matione calefacit corpus / qui repressus et qui ex-
tinctus vi veneni extremitates non calefacit /
vnde venenum calidum / non aggregat / sangui-
nem cordis calidum / sed resoluendo calorem in-
natum mortificat ipsum. Venenum autem regu-
li et basilisci tante est violentie / quod ad huc existens
in corpore adurit totum super quod incedit. vnde
in circuitu cauere eius nihil virescit. aues vo-
lando ex opposito cauere sue subito interficit
et omne animal sibi appropinquans stupefit
nec mouetur. sed solo venenoso aspectu eius / vel
flatu / vel sibilo cadit et moritur. et ille quem mor-
det liquefit et inflat et emittit virum et subito mo-
ritur. Tante etiam fortitudinis est venenum re-
guli quod etiam si basta eum tangeres / per haste
longitudinem veneni sentires violentiam (si-
cut narrat Auicenna.) de quodam milite qui cum
lancea tetigit hunc talem in nubia et statim ce-
cidit mortuus cum animali suo. Signa au-
tem lesionis basilisci / subita transmutatio est
corporis in viridem colorem et mors inopina-
ta. In loco ubi regulus commoratur / vene-
num aspidis perniciosissimum est. interficit. n.
sepe infra duas horas vel tres. cuius morsus
signa sunt ista. coloris cutis subita alteratio.
singultus multiplicatio / membrorum repenti-
na infirmitas / dormitio et palpebrarum pro-
funda clausio. sicut puocat immoderatam.
vnde videt patienti quod moriatur sola siti. Ve-
nenum autem cuiusdam aspidis qui dicitur spu-
ens (eo quod interficit per sputum suum) ita est vio-
lentum / quod interficit omne viuum. quod tan-
git illud sputum. interficit enim priusquam sen-
tiatur. Sentit enim lesus dolorem in pinci-
pio circa viscera / et accedit venenato tenebrosi-
tas oculorum et clausio et profunditas somni
cum spasmo et torsione colli et pulsu inordi-
nato. nec valet contra illud venenum aliqua me-
dicina nisi sola combustio membri in quo est
vel passio membri. quia combustio exurit et con-
stringit meatum ne venenum valeat ad cor pe-
netrare. Venenum etiam draconis multum
est venenosum et maliciosum / cuius venenosi-
tas maxime est in cauda et in felle. Illud vene-
num consequitur maxima grauitas corporis.
inflantur labia / et accedit vertigo et tenebrosi-
tas oculorum / et destruitur ratio. motus fit in-
ordinatus et debilitas virtutis subsequitur.
Venenum autem scorpionis est mortiferum.

nisi citius occurratur. arsuram et punctorum ge-
nerat circa membrum ubi est punctura. et cum
peruenit ad cor / patiens syncopisat et resolu-
tur in sudorem. tandem constringit cor et san-
guinem sua frigiditate congelat / ex quo sequi-
tur mors / et destructio animalis. Quere infra
de scorpione libro vltimo.

De morsu rabidi canis.

m) **D**isus etiam rabidi canis est mor-
difer et venenosus. (Nam ut di-
cit Constantinus) Canis frigidus
est et siccus / qui colera nigra domi-
natur / que mutata et putrefacta et
dominans corpori / canem efficit rabiosum /
ffumositas enim resoluta et nigra colera iam
incensa / inficit cerebrum. Unde cum disamit
ad diuersas partes eas inficit et efficit veneno-
sas. vnde cum aliquid momorderit / et eius sa-
liva venenosa subintrante locum morsionis.
inficiuntur humores et spiritus et contrahitur
venenum infixum ad locum consimilem sue ge-
nerationi scilicet ad cerebrum et efficitur homo
rabiosus. qui si alium momorderit / eum infit
cit. et etiam illum rabidum facit. vnde tale ve-
nenum summe est periculosum. cum / quia diu-
latet. tum quia se multiplicat. Aliquando
etiam latet vsque ad anni reuolutionem. et tunc
eadem die et hora qua fuit infixum caput perit
et frenesim facit. Hanc venenositatem sen-
su nature percipiunt alij canes et fugiunt rabi-
osum / et latrant supra ipsum ad tenendum eum
(ut dicit Constantinus.) quia sentiunt eum si-
bi contrarium et nocuum. Accidit autem huius
venenosa rabies maxime in autumno. Quia
tunc melancholia ratione similitudinis multi-
plicatur / et etiam in vere. quia per calorem tem-
poris dissoluitur et non consumitur. et ita per con-
culationem incenditur et egreditur preter na-
turam. tante etiam venenositatis est lingua ca-
nis rabidi. quod facit canem titubantem siue
nutantem. sicut bebum / et aperto ore lingua
dependente et saluam continue emittente. que
cadens in ipsas aquas inficit et bibentes et eis
hydropalicos efficit et furiosos. Alias per
pueritatem canis rabidi quere infra de cane.
Rabiosi autem a canibus vident in-
somnia terribilia. et sunt timorosi / stupidi. sine
causa irascuntur. ab alijs videre timent / et si-
cut canes latrant. et super omnia timent aquam
(et abhorrent.

7 tūc hec passio vix curat. (bucusq; constanti.)
 Sunt autem multa alia venenosa 7 venenoz
 picula. s; de istis mentio spāliter habetur in di
 uina scriptura. 7 ideo de alijs suspēdendū est
 quo ad pñs opusculum ista vice. Doc solum
 arbitroz h; aduertendum / q; venenum multa 7
 infinita incommoda in corpore operat. Cum
 enim tota sua species nature 7 cōplexioni hu
 mane sit contraria / quando p̄ualet in corpore
 totam naturam distemperat spūs 7 humores
 corrumpit 7 alterat sua malicia 7 acuminē. qđ
 nobilius est in corpore scz regione; cordis p̄
 mo aggreditur 7 impugnat. animalem spiritū
 suo acumine percunt in cerebro 7 perturbat
 sensuum organa 7 eorū opationes subito de
 bilitat. nervos concutit 7 vulnerat. venās 7 ar
 terias inficit / asperat / 7 corrugat / torzuram / ar
 suram / mordicationē in interioribus generat.
 substantialem cordis 7 epatis humiditatē nūc
 incendit / nunc congelat / nunc dissoluit 7 resol
 uit / nunc penitus p̄sumit 7 desiccāt / dum inte
 riora comburit exteriora infrigidat 7 reconuer
 so. sepe cordis superficiē vehementi calore ex
 terius afficit. 7 tamen potēntiali frigore sang
 uinem in venis cordis mortificat 7 cōstringit
 sui diffusioe. per membra corpus intumescit
 nunc etiam pallēt / nunc liuet / nunc viret sub
 to / nunc nigrescit per macularum diuersitates
 corporis exterius inficientem superficiem / et
 interior malicia innotescitur / 7 abominatio
 nem 7 nanscam horribilem stomacho ingent.
 7 ipa vitalia membra acumine suo penetrat 7
 corrodit. ppter quod natura eius impetum fer
 re non sustinens deficit vltimo 7 succumbit cor
 poris p̄dominantis. humores in sui similitudi
 nem conuertit / 7 venenosos 7 noxios eos effi
 cit. 7 ideo piculosum est tangere corpora q̄ ve
 neno sunt infecta. quia p̄ euaporatōnem sepe
 inficiunt 7 corrumpunt omnia que sibi sunt p̄
 pinqua. Sepe autem p̄tingit q; venenosus in
 se cum nature sit horribile 7 inimicam appetit
 a natura non ppter se / s; ppter aliquod dulce
 7 amicum nature cui est admixtum. quia sepe
 sub specie dulcis 7 sapidi occultatur 7 latitat
 vis veneni. Et ideo docet constantinus vt ho
 mo qui timet venenum non solum caueat a fe
 tidis 7 amaris / verum etiam a dulcibus 7 sa
 porosis 7 salis 7 acetosis 7 consimilibus. qz
 sub talibus que appetit natura / sepe veneni
 malicia palliat / Docet etiam constantinus p̄ effe
 ctum cognoscere quando venenum in abis vlt
 poribus est assumptum. Si quis (inquit) in
 abo vel potu senserit arsuram 7 subsecutus fu

erit cito spasmus vel tumor in digito vel i vn
 gula venenosum est 7 mortale. ex quo etiaz ap
 paret signum veneni in digitis 7 in vnguib; qui
 sunt et fumositate; cordis / signum est
 q; venenum preualuit circa interiora eo q; iaz
 se diffundit ad extrema (7 sequitur ibidem.) si
 militer si oriauerint 7 saliuam effluere fecerint
 7 labia formicauerint / 7 in lingua ardor fuerit
 atq; sudauerint / precordia prestrikerint 7 ob
 tenebrauerint oculi oportet vt festinent ad me
 dicinam alioquin cito morientur. Est igitur
 generalis medicina contra venenum in corpo
 re sumptum vt p̄mo vomitus prouocetur. 7 sic
 superius vel per clisteria inferius venenosa ma
 teria euacuetur. deinde tyriaca que veneni re
 pressiuā est 7 consumptiuā cum vino decoctio
 nis rite offeratur. 7 hoc tribus diebus. dein /
 de debet purgari 7 balneum secundum exigen
 tiam veneni. ad vltimum debet fieri fleboto
 mia. dicta debet ordinari vt nunciatur vltimo
 opilatius meatum ad cor / ne vapor vene
 nosus possit ad cor exalare. valent itaq; in hoc
 casu nices magne 7 auelane / ficus sicce. attra
 hunt enim venenum 7 consumunt. 7 ideo va
 lent ante prandium 7 post. (Dicit etiam con
 stantinus) q; moluum valet balsamus cum la
 cte mulieris contra arsuram 7 dolorem ex re
 bus venenosis. Item ibidem sequitur. An
 dromachus dicit nullam fuisse causam confi
 ciendi tyriacam / nisi ad destruendum res ve
 nenosas. quod tribus modis fit. quia veneni
 desiccāt 7 consumit. multa enim recipit desic
 catiuā. Item venenum virtute sua expel
 lit / quia multa recipit que occulta proprietate
 veneno contrariantur. Item membra con
 forzat / 7 ideo vis contra violentiam veneni ad
 resistendum vires tribuit. multa enim recipit
 confortatiua. Si vero tyriaca haberi non
 poterat / 7 periculum est in mora / allium (vt di
 cit Constantinus) conquassetur / 7 vsq; ad dis
 solutionem cum gallina crassa decoquetur. et
 ius deur ad bibendum. veneno enim repug
 nat 7 miro modo interiore arsuram mitigat
 7 ideo tyriaca rusticorum allium nuncupatur.
 sine allio dicitur valere ius galline secundum
 constantinum. dicitur enim in libro de simpli
 ci medicina. Quedam repugnant veneno
 ipm attrahendo ab interioribus calore 7 sub
 tilitate substantie sue. sicut gallus 7 gallina fu
 so superposita venenoso morsui. Quedam
 enim repugnant similitudine 7 subtilitate sub
 stantie sue contra substantiam veneni. Et id
 eua similitudine venenum ad se attrahunt /

De infirmitatibus

vt caro tyri quadam proprietate oculo repugnat. q̄dam composita vel simplicia efficacia & cure. sicut calamentum / succus / canlis / orobi / grana cyri / ypyron / nastortium / ruta / sal / porrum / aristologia / nubes omeffe cuz ruta / radix asparagi & semen eius / balsamū / acetum / sanguis leporis / lac asine / vrina puerorū / byrica / testiculi cervini & asinini siccati & bibiri / castoreum / allium / genciana / menta / dyptrannum / & multa alia infinita. qz enim multa sunt venenosorum picula / ideo diuina bonitas multa sup addit antidota & remedia. Sz ista exempli gra nunc sufficiant.

De Morsu canis.

Contra morsum canis rabidi & aliorū venenosorum animalium solent aperiri vulnera cū igne vel ferro. vt cum sanguine exco venenum affluat. Apponi solent sanguisuga & ventose / vt venenum ab interioribus cōbatur. Interius solent dari ista que veneno repugnant siue sint simplicia siue composita. tyriaca exterius sup vulnera similia cathaplasmanē sicut nubes pistate cum allio / ruta / & sale. Valent. n. nubes omeffe & supra modum posite cum p̄dicta dixit dyas. q̄ cancri fluuiales hñt occultam virtutem q̄ hoc venenum. & ideo docet p̄stan. dare talibus tyriacam cum aqua cācorum fluuialium. cinis etiam canerorū cuz genciana p̄ticulare est remedium q̄ huiusmodi morsus. vt dicit idem. & etiam q̄ hominis morsum rabidi. Specialiter valent ista. succus / caprifolij / cepe / ruta / nubes / allia / sal / frondes / ficus / mento / orobum / hec oīa vel aliq̄ cū aceto & melle talibus morsibus salubrit̄ apponuntur. (vt dicit p̄stan.) hec. n. omnia venenum attrahunt / & sua caliditate & siccitate dissoluunt & destruant ac p̄sumunt. Contra morsum & p̄curam scorpionis oleū in quo submergit̄ vel decoquit̄ scorpio sup puncturam appositū sūmum remedium est. Item si accipiat̄ idem scorpio vel alius & p̄tritus siue pistatus super vulnus apponat̄ / vt illissimum est. reuertit̄. n. venenum infixum ad corpus vnde exiit. Item dicit p̄stan. q̄ multū valet butirū bonimū q̄ venenum scorpionis / nā butirum vncuositate sua opilat / caliditate dissoluit & p̄sumit / viscositate & humiditate sua munitificat & abstergit. Butirum q̄ omeffū opilat meatus / ne fumus veneni ad eorū ascendat. valent etiā cancri fluuiales si eorū cinis vel ip̄i cocti / vel assari sub cinere dent̄ cum lacte asinino. vt dicit p̄stanti. Ad idem valet castoreum & sulphur vt di. idē.

vt unq̄. n. calidum est & siccum in quarto q̄du & ideo valet q̄ venenum frigidum. qz soluit caliditate & p̄sumunt siccitate. Contra morsū colubri & serpentis & vipere venenum. Primo vt tosis vel mō alio de vulnere vel punctura subito extrahat̄. Tyriaca cum vino decoctionis gētiane / vel rute / vel mente offeratur circa locum supra vulnus tyriaca apponat̄. Idem fiat alio sale contrito vel cum ruta si defuerit tyriaca constringatur foriter in p̄ncipio membrum in quo fit morsus vel punctura ne possit sumi veneni libere erumpere ad interiora & interius cum veneno repugnātibz occurrat. Dicit etiam p̄stan. q̄ q̄ h̄ mōi venenum valet cerebrū galline & simus agninus. succus de frondibus malo q̄uatoz. Dissoluunt. n. ista venenum & p̄parat̄ p̄sumptionem. vt dicit p̄stan. Dec de venenis & eorū remedijs nunc sufficiant.

De exhibenda q̄ varias infirmitates & picula debita & p̄grua / indiget prudens medicus circumspectione maxima & cautela. Nihil. n.

plus impedit salutem infirmorum q̄ ignorantia & negligentia medicorum. quia igitur ex parte medici exigitur vt nihil omittat de p̄tingentibus. necesse est vt in his que ad medendi pertinent industriam diligens sit & in omnibz circumspectus. oportet itaqz medicum ad hoc vt efficacit̄ operatur cognoscere p̄plexiones hominū p̄positiones & p̄mixiones tam membrorum q̄ humorū dispōses temporū / p̄ditiones sexuum & etates. alia. n. medicā exigit in hyeme / alia in estate / alia in morbi inchoatione / alia in statu alia in dedinatione / alia exigit etas pucillis / aliam decrepita / aliam senilis / aliam sexus virilis / vel sexus muliebris. oportet etiam vt cognoscat causas & occasiones egritudinum siḡ & accidentia singularum infirmitatum. Nunquam enim secure poterit dari medicina si causa morbi fuerit ignota. oportet etiam cognoscere rerum medicinalium complexiones / virtutes & operationes / nisi enim cognosceret que medicina simplex que composita / q̄ frigida / que calida / que corpori sit immutabilia / que sanatais p̄seruatiua / que infirmitatē curatiua / q̄ laxatiua / que p̄strictiua / nunquā secure posset p̄cedere in medicina. & ideo necesse est cognoscere barbarum & aliarum rerum medicinalium q̄ltatē & q̄duum diuersitatem que calida & sicca / que frigida & humida in q̄to q̄du si vult in suo officio non errare. Item oī cognoscere morbi diuinitatem / contrarietatem / simplicitatē quantitatem / qualitatem / patientisq̄ virtutē & debilitatē. nā morbus acutus & diuinus fortiori

Indiget medicina q̄ si recens esset siue nouus. Simplex etiam morbus simplicibus et ex hinc p̄positis et hinc compositis est curandus. Simplex. n. medicina infirmitatem p̄positam raro curat. Contra calidam itaq̄ causam frigida medicina et frigidam calida et mixtam mixta generaliter sunt imponenda. vnde cautus medicus morbum cognoscens s̄m qualitatem et p̄ritatem morbi/ponat qualitatem et quantitatem antidoti. Item quando videt eam morbi esse ex repletione curat p̄ euacuationem materie et inanitionem. quando vero ex inanitione sanat p̄ repletionem. Officium itaq̄ boni medici p̄sistit in curam morbi et circumstantiarum cauta inuestigatione. p̄ aspectum enim et tactum p̄ vnam et p̄ pulsum infirmitatis naturam inuestigat. Cognita autem causa si materia laetiae in p̄fundo/tunc vni attractiuis. vt si materia est in remotis partibus et extremis/nititur naturam ad stomachum attrahere. vt inde facilius deducatur. Si vero fuerit materia dura et compacta quibusdam vni digestiuis/diuisiuis et inuisiuis vt sic materia mollificetur et ad educationem facilius p̄paret. Cōpleta itaq̄ digestionem materiam et attractionem/vni tertio quibusdam laxatiuis/vt materia digesta et attracta p̄ convenientem regionem educatur. vel per vomitum/vel per secessum. vel p̄ sudorem. Materia. n. p̄uenienter euacuata vni quarto quibusdam p̄fortatiuis. vt natura q̄ ex violentia a medicina fuit debilitata et laxata p̄fortetur. Cōfortata autem natura vni quibusdam resumptiuis et restauratiuis/vt illud quod vi morbi vel vi antidoti est deperditum/restauret. paulatim autem et non subito est restauratio facienda/dieta p̄grua et temperata. Solet. n. natura in sic euacuatis multum appetere. et ideo sepius plus acciperet/q̄ digere re posset/nisi a cauto medico in diete regimine teneretur. Tandem reparata natura et in stomachum restituta docet vni quibusdam p̄seruatiuis ne sanatus/in peius recidat. Talia sunt p̄uenientia balnea/minutiones/eleuatia et exercitia moderata. talia. n. calorem naturalem excitant/a sup̄fluis naturam exonerant/humoribus digestionem adiuuant et confortant. Si vero fuerit materia fluida aut nimis laxa/vni constrictiuis/desiccatiuis et res p̄cussiuus. Materia vero restricta/cautus medicus solet dare convenientem laxatiuam medicinam. que educat humores prius dissolutos et iam constrictos ne illi remanentes vt ad aliam partem defluentes putrefiant. et sic febrem vel aliam inferant passionem. Paulatim autem solet fieri restrictio et percussio/ne

materia subito percussa/recurat ad aliquod membrum nobile et maiorem generet lesionem. similiter et purgatio solet fieri per intervalla/mefiat purgatio repentina. Tribus igitur modis solet fieri medicina. sc̄z dissolucendo/constringendo/restaurando. aut enim repleta dissolucuntur. aut dissoluta constringuntur/aut deperdita in corpore restituntur. Relaxamus itaq̄ medicinis laxatiuis vt scamoneatis. p̄strigiuus constrictiuis. vt acacia et opiatas. Restauramus abis et potibus nutritiuis et electuarijs ad hoc p̄parat. Recollige igitur ex predictis breuiter q̄ bonus medicus infirmorum domos et paruas visitat et frequenter infirmitatum causas et circumstantias inuestigat medicinas varias et hinc p̄parat et comparat et deponit/infirmorum abdomina membra et occulta vulnera tangere et abstergere non recusat. qualescentie spem et sanitatem omnibus repromittit. suauiter et leniter vrenda vire et incidenda incidere se assentit et ne pars sana corruat. prem vni putridam et p̄sancit dolente parte dextra et sinistra percutere non parit affectone et arsuram etiam p̄ lachrymis patientis bonus medicus non desistit. medicam amaritudinem dulcedine aliqua palliat et abscondit bibit et gustat de medicina quamuis sit amara ne infirmis abhorreat. a cibo et potu egrius repmit et refrenat. illum suo exponit desiderio de cuius salute diffidit penitus et desperat. amans et corrosiuus caruem putridam et corruptioni dispositam amputat. ac desiccatiuis sanem fluidam mundificat et deponit. post mundificationem et vitiuam quibusdam lenificationis dolorem vulnerum mitigat et mundificato vulnere locum vulnere p̄solidat atq̄ sanat. et quod plus ledit in infusa mala q̄ extrinseca. prudens medicus de mitigandis/curandis et expellendis interneis doloribus primo curat materiam duram et corruptam vni digestiuis medicinis. vt oximelle syropo aceroso. p̄ diuidit et iadit. et digerendo ad exitum et euacuationem obedienter facit. quod sicut in principio aphorism. dicitur. Digesta medicam oz et monere cauda. digesta non mala atq̄ babiliter redita ad euacuationem ea dissoluta medicina attracta ab interioribus et remotioribus partibus ad exteriora attrahit. et ad hunc valent quidam amara/vt perapigrum/seralagodiō et alia aloata. quod amara cito penetrat ad remotas partes et extrinsecam magis purgat q̄ alie medicie. Tertio naturam sic digestam/sic attractam medicinam p̄grua euacuat et expellit. caute tamen ne nimia fiat euacuatio. nocet enim corpori/quia inde debilitatur. et quandoque plus de bonis humoribus quam de

De infirmitatibus

malis euacuat. (Iux illud Hypo.) Adulter
repetere / euacuare / aut replere / calefacere / aut
infrigidare fallax ē / 7 nature penitus inimici.
Considerata autem bonus medicus naturam egrit
tudinis 7 locum materie 7 etiam vires pasien
tis / 7 fm hoc variat medicinam. Si enim ma
teria siue humor peccans euacuat / plurimum
pferit egro. si vero non / infirmus amplius mo
lestatur. vt dicit Hypo.

Edicina attractiua opatur p substan
m tie siue subtilitatem 7 calorem subnili
tate sua facit penetrat 7 calore suo
attractit siue ferrum siue aliquod intus fixum.
siue humores qui latitant in pundo. Item
medicina digestiua est necessaria quando ma
teria est multum dura 7 compacta. Incidit. n.
7 diuidit materiam / 7 sic ad expellendum ap
tam reddit. 7 ideo operat p incisua 7 attenua
tiua / que subtilitate siue substantie cooperante
calore premi materie separat a parte. vt pz in
diuretiq. It medicina laxatiua aliqui purgat
maz digesta. dissoluendo 7 attrahendo vt scamo
ca retenta in stomacho fumū subtile facile pe
netrantem a se emittit / 7 humores dissolutos
abominabiles nature reddit. attractosq; eos
adiunante virtute expulsiua / 7 attractos eiat
7 expellit. Quedam laxant sua viscositate lu
bificando vt mercurialis malua 7 huiusmodi.
Quedam ho acumine humores penetrando.
vt euforbium. Quedam sua conglutinofitate
compmendo. sicut mirabolani. Quedam sua
salugine intestina mordicando. vt semen ar
triplicis. Quedam sua dulcedine 7 humidita
te intestina infundendo. vt cassia fistula. Item
medicina constrictiua operatur p frigida gros
sa in substantia. Nam frigidum pres coadi
uantur / 7 partim suarum grossicie penetrare
pbibentur. vt galla. Quandoq; grossos ge
nerant humores / vnde pstringunt opilando /
7 vtutem retentiua confortando. vt esula.
Quedam restringunt specialit sanguinem. vt
Corallus / bolus / cmachites / plantago / 7 hu
iusmodi. Quedam ventrem. vt conia / mora
rosa / 7 huiusmodi. Item medicina indura
tiua ē que vel materiam coagulat / 7 malagiat
7 hoc opat per valde frigida / sicca / vel humi
da. vt p sillum sempervina portulaca / solatq;
7 similia. Item mediana mollitiua operat per
calida mediocrit 7 multum humida / similit 7
maturatiua. Item aperitiua vitiuam 7 atre
nuatiuam bz vtutem. aperit. n. meatus opila
tos / 7 attenuat viscosos hūores atq; spissos.
7 h facit p calidum atq; sicum. Item mun
dificatiua operat. vel dissoluendo vt calamen

tum. vel mollificando vt cassia / fistula / malua
vel terrestreitate sua 7 siccitate sordes absterge
do. Sunt autem multe alie mediane species /
7 differentie. sicut mortificanti / corrosiua / vri
siua / dyaporetica / repercussiu / mitigatiua / 7
huiusmodi de quibus tractat in libro de sim
plici medicina. Sed hec de ppetuatis in
firmitatim 7 medicinarum conditombus pro
ut ad presens opusculum pertinet / sufficiant.
vt sic huius negotio finem imponemus.

Finis Liber Septimus.

Incipit Liber Octauus de Mundo
et eius proprietatibus.

Est quā

auxiliāte deo tracta-
tum de diuinis no-
minibus / de auge-
lorum proprietatibus /
necnon de homine
et eius partibus / et
accidentibus / et ip-
sus p̄ditōnibus cō-
pluimus / restat vt

ad proprietates mundi sensibilis quantum no-
bis dat̄ desuper / manus apponamus vt ma-
teriā diuine laudis ex proprietatibus opatio-
num possumus elicere conditoris. Inuisibilia
enim dei p̄ ea que facta sunt / intellecta conspi-
ciuntur. vt dicit apostolus. et ideo aliq̄s mun-
di huius et p̄tentorum suorum proprietates huic
opusculo sub breui compendio inserere p̄po-
nimus / vt p̄ similitudinem proprietatum corpa-
lium intellectum sp̄ialem et mysticum facilius
in diuinis scripturis intelligere valeamus / a p̄-
rietatibus itaq̄ mundi inchoandū est

Undus itaq̄ vt dicit **A**ldercuri-
us d̄ tribus modis. nam mun-
dus d̄ diuinus intellectus. mun-
dus .s. archetipus / incorporeus /
inuisibilis / et eternus. ad cuius

exemplar mundus sensibilis est creatus. sicut
dicit Boetius. Tu cuncta sup̄mo ducis ab
exemplo / pulcherrimum pulcherrimus ip̄e mundū
mente gerens similisq̄ imagine formans. et.
Secundo modo d̄ mundus omnia eorū que
celi ambitu p̄tinentur. vt celum in quo sydera
lucent. ignis quo omnia calent. aer quo omnia
viuunt / aspirant / et vigent. aqua que terre late-
ra circumcingit. terra que omnia interiora sus-
tinet atq̄ nutrit. de quo d̄. **A**ldundus p̄ ip̄m
factus est. Tertio d̄ homo minor mundus /
quia totius mundi imaginem in se respicit.
Est itaq̄ p̄mus mūdus eternus in diuina mē-
te eternaliter p̄manens. Secundus mundus p̄-
petuus ē / diuina voluntate esse p̄petuus et ori-
ginem ex nihilo p̄bens. Tertius s̄m quid ē p̄-
petuus / s̄m quid est caducus omnium similitudi-
nem in se gerens. De p̄mo aut̄ mundo et sc̄do
in p̄cedentibus dictum ē. Nunc de mundo sen-
sibili dicendum ē. **A**ldundus vt d̄. marciānus.
ē vniuersitas creatorū p̄globata in sp̄ere modū
Nā mūdāna sup̄ficies sp̄ericā et circularem h̄z
sp̄ez et figurā. nec fuit (vt d̄. marciānus) alia fi-

gura mūdo tam s̄grua forma sicut orbiculari /
et rotunda. et h̄ p̄pter vniuersitatem p̄fectōez / et p̄-
pter illam quā h̄z in esse p̄petuo cū suo opifice
qui sine carer et p̄ncipio p̄figuratioez. **A**ldundū
aut̄ p̄bi rotū in duas p̄tes diuiserūt. q̄z nobi-
lior et simplicior est p̄s sup̄ior et actiua a circu-
lo lune se extendēs vsq̄ ad planeticā regionē.
Altera p̄s ē inferior passiua / q̄ a lunari globo
incipit. et vsq̄ ad centz terre inferius se p̄edit.
Istū p̄ticulare mundū inferiorē describit mar-
ciānus. **A**ldundus (inquit) ē circulus ex quoz
elementis eisdem rotū in sp̄ere modū p̄globatis
tenā in medio vndiq̄ defixā eternis celi rapti-
bus circūgirans. Ad istius mūdi p̄positōnem
creauit diuina s̄tus p̄mordialē materā / in q̄
velut in q̄dam massa erant potentialit̄ quoz
elementa nō distincta sicut mō / s̄ erāt p̄mixta.
et illa massa v̄le a platone in timeo est vocata /
ex q̄ diuina sapia omnia elementa et elemēta
ta composuit et p̄duxit. et p̄p̄ijs q̄litatebus in
regionibus ordinauit singula et distinxit. Nam
quod in illa materia calidum fuit et siccū in sū-
mo cessit in naturā ignis. quod rōe sue leuitat̄
diuina sapia sup̄ius collocauit. Quod nō fri-
gidum et siccū in summo fuit / cessit in naturā
terre quā sua p̄derositas et compactio inferi-
posuit. Quod nō calidum fuit et humidum /
in naturā aeris cessit. Quod nō frigidum et hu-
midum / in materiam aque cessit. Et h̄ duo ele-
menta s̄m maiorem vel minorem leuitatem / et
rarefactibilitatem et subtilitatem in medio ignis
et terre collocauit. Cū istam materiam p̄mam
plato in t̄bimo p̄t potuit / sic descripsit. s̄ fuit
(inquit) v̄le. i. materia p̄ma sine qualitate / si-
ne quantitate / sine colore / sine specie / sine loco
sine tempore inf̄ aliquam substantiam et nullā
et. Dec̄ h̄ba multum sunt difficilia / tamen sic
exponuntur. quia d̄ fuisse sine quantitate / nō
quia fuerit sine omni quanto / sed quia non fu-
erit determinate quantitatis quo ad nos. sicut
gigas dicitur in mensuris / quia excedit aliorum
hominum quantitatem. Ideo enim sine qua-
litate dicitur / quia nō habuit a qualitate aliq̄
specialiter nominari. Non enim plus potuit
calida q̄ frigida dici nec cōuerso. et sic de alijs
Sine colore dicitur / quia non habuit aliquem
colorem imatū ab aliquo elemento. Sine tē-
pore fuit / quia nondū fuerūt tempa et tempo-
rum v̄assitudines quādo hec materia est crea-
ta. Sine loco etiam fuit / quia nō habuit deter-
minatam locum plus sursum q̄ deorsum / nec
plus in latum q̄ in longum. Inf̄ aliquas sub-
stantiam est et nullā / quia nulla substantia ma-
terialis p̄cessit illam / sed aliqua est secuta.

De celo et mundo

Materialis igitur principium mundi inferioris / aut fuit illa materia inuisa scilicet prima materia / communis que omnium formarum et qualitatuum fuit susceptibilis / que etiam sub diuersis speciebus et formis seruetur. permanet enim hanc materiam quod ad substantiam incorruptam / quantum ad qualitates transmutabiles alteret. quia ista materia que modo per rarefactionem manet sub forma ignis. et est sub igne statim per condensationem induet formam aeris et erit sub specie aeris que prius sub specie ignea fuit ignis. Ex quo patet quod prima materia ex qua mundus naturaliter constituitur / ingenerabilis et incorruptibilis est. a qua omnia materialia incipiunt et in quam redeunt tanquam ad matrem. Mundus itaque ex rebus multis compositus et prius est oppositus / et in se est vnus. Mundus vnus est numero et vnus plures mundi. et hoc propter materie unitatem. sicut dicitur in libro de celo et mundo. Occupat enim totam materiam suam. sicut ibi dicitur in c. de mundi eternitate. Mundus ergo de quo habet loqui / vnus non est diuersus in se / neque diuersus secundum substantiam quam in ipsis partibus inueniatur / diuersitas quo ad aliquam qualitatem repugnantiam. summam enim. et necessariam huius mundus in suo toto convenientiam et quasi quandam musicam harmoniam. quam in aliquibus eius partibus propter qualitates repugnantes aliquam partem dissimilitudinem videat. sicut expressit dicitur (supra gen. aug.). Transibit autem mundus iste quo ad aliam passibilem quam modo habet speciem et figuram / sed permanet in esse perpetuo quo ad substantiam et materiam sicut idem asserit augustinus. et dicitur glo. ibi. Celum autem et terra transibunt etc. Luc. 17. Ex quo patet quod mundus ratione sue mutationis est siquidem admirandus. nihilominus tamen propter materie sue nobilitatem et forme virtutem actualitatem et. Et propter suam productionem et generationem reipsum tam facile potestatem. non tamen ipse mundus / quantum ad mundi opifex deus super omnia est laudandus. Nat. la. n. est res tam vilis tam infima in tota mundi machina pars sine pericula / in quam tam in materia quam in virtute et in forma non reluceat laus divina. Nam et in materia et in forma mundi est quidam defectus / sed cum harmonia est pars summa. Nam illa pars mundi que secundum materiam purior est et simplicior atque nobilior / vniuersam hanc inclinacionem et appetitum ad nobilioris forme susceptionem. et que spiritualior est / magis est inclinabilis ad formam spirituales. unde materia celestis simplicior est et nobilior emittit formam elementarem et etiam ipsa materia celestis nobilior est et simplicior in nobiliori corpore. ut in sole quam in luna vel in mercurio vel in Marte. Materia

enim elementarem nobilior est in igne quam in aere vel in ceteris. unde grossior est materia in terra quam in alijs. nam ibi sunt plures partes materie congregatae sicut in aristotele. unde dicitur quod ex vno pugillo terre fiunt decem aque. immo materia vnius elementi purior est in vna parte quam in alia. sicut dicitur in 1. Aristotele. partes enim ignis superiores sunt nobiliores et simpliciores. et partes terre centrales sunt grossiores et magis compacte et impuriore. cum enim partes mixtorum sunt ab elementis secundum quod partes elementares sunt puriores vel nobiliores / sunt mixta simpliciora vel puriora / et sicut hanc quod econuerso est in elementis / econuerso est et in mixtis. nobilior itaque materia continua / nobilior indiget forma. et ideo fortiter disponi in materia sicut quod erigit ipsa forma / quia si de terra dicitur fieri ignis / ut materialis terre grossities subtilietur et depuret / et spiritualior et simplicior efficiatur / ut sic simpliciori forma. scilicet ignea induat. et breuiter dicam / necesse est ut sicut forme proprietatem ipsa materia preparet. Considerat itaque mundi nobilitatem sicut sui partes digniores et etiam effectus nobiliores et ideo pars mundi superior reputatur dignior. quia ibi materia est purior et forma est pulchrior et virtus amplior in superioribus inuenitur. tanto enim mundus in vniuerso pulchrior est et decencior / reddat quanto deformis pars mundi inferior superioris partis mundi pulchritudine et decenciori gloria insignitur (sicut dicitur augustinus.) Quaedam perfectio caritatis et virtutis in superioribus preexcellit. quia ad perfectionem inferiorum et decorationem ipsorum / prius se diffundit. quod etiam videtur infima pars mundi in decore et luminositate amississe / hoc recuperat in secundatitate gratia et virtute. Non enim minus est admiranda virtuositas secunditas in productione herbarum et arborum / florum et fructuum in generatione variorum animalium et reptilium. In varia productione metallorum / gemmarum et lapidum. quam sit admiranda celi claritas cum diuersitate suorum orbium et astrorum. Et quamnis mundus tot laudabilibus rebus differentijs sit diuine virtutis potentia insignitus / nullis tamen defectibus et contradictionibus miserabilibus quantum ad eius partem inferioriorem vnde est subiectus. Nam mundus iste quamuis videatur esse generator et nutritor corporum / carcer tamen est spirituum et animarum durissimum et exilium ac locus miseriarum innumerabilium et penarum. Nam mundus est locus reatus et transgressionis. incolatus et pregnantis dolorum et lachrymarum / laborum et fatigationis. horrorem et confusionis. motus et mutationis fluxus et alterationis naturalis et corruptionis. insolentie et perbarum violentie

et opprobrii, fraudulencie et deceptionis. In mundo nihil aliud inuenit quam vanitas/malig-
nitas/cupiditas, auaritas/defecabilitas/et ve-
tustas. mundus nos alliat et diligit/ignoros
abijcit et premittit/mundus multum obest/pauca
prodest/amatores suos decipit et fallit. nam mul-
ta promittit/sed ad vltimum pauca soluit. premp-
tores suos ad modum vmbre insequi et app-
bendere non desistit/sed suos sequentes fugere sata-
git et prendit. et ideo illos quos maxime diui-
cis et honoribus habet extollit. in fine maxime de-
paupare et deicere consuevit. et (vt dicit Beatus
Gregorius. vtar) fugiendus est mundus etiam si nos
prosperis demulcet. qui contra calamitatem pul-
sat/quid aliud quam vt desera clamat. et hinc de pro-
phetis mundi in generalibus dicta iam sufficiant

¶ Tunc ad describendas proprietates
aliquas de celo et eius partibus christo
adiuuante manum apponamus.

¶ Nam celum angelorum et hominum
beatorum ac bonorum locus est et habitaculum
vt dicit Beda. Celum autem secundum san-
ctorum traditiones aliud est visibile/aliud in-
uisibile. Celum autem visibile est multiplex si-
cut dicit glossa super Deuteronomium. x. f. Ter-
tium. n. celum do-
mini dei tui est et celum celi. Septem sunt celi
scilicet/aereum/ethereum/olimpum/igneum/fir-
mamentum/aqueum/empyreum celum. scilicet an-
gelorum. Celum itaque aereum vocat medium
aeris institutum. quod a grossis vaporibus
que et terre non promouita est infectum. vnde illa
pars aeris purior et ab inferioribus qualitatibus
impurior propter sui puritatem et dyaphaneita-
tem siue naturam transparentem celi nomine
nuncupatur. sicut dicitur super Iherosolimitanum. xiiij. Celi
tres celi premederunt illud etc. Celum ethereum
secundum quosdam vocat summum aeris in-
stitutum/quod immediatus sphaere ignis est con-
iunctum et dicitur ethereum. quia illud medium inter ignem
et aerem confinium ab igne est illuminationis et
splendoris receptiuum. Etheros. n. grece splen-
dor dicitur latine. vt dicitur. Iherosolimitanus. Celum vero igneum
sunt quosdam vocat centrum sphaere ignis propter
ipsius ignis puritatem/subtilitatem et summam
quam habet pre ceteris elementis aequalitatem. et pro-
pter alias quasdam nobiles celestes quas presequi-
tur ex vicinitate orbis et planetarum proprietates
sunt Beatus Gregorius. autem super locum illum Job. In-
tere celum. et contemplare ethera etc. Noie etheri
intelligit tota regio a luna vsque ad stellas fixas
in qua sunt orbis et circuli septem planetarum
¶ Quere infra primo de ethere quod super hoc sen-
tiat Hieronymus. Alexan. sic ordinat septem ce-
los dicens. Primum celum est luminis danti

uniforme et immotum. scilicet celum empyreum. Se-
cundum dicitur donatum esse locum uniforme et
motum. scilicet aqueum/sive crystallium. Tertium
datum luminis non sicut omnem partem lumi-
nosam multiforme et motum vt celum stella-
rum. Quartum est receptiuum luminis sine ca-
lore. scilicet olimpium. Quintum est receptiuum lu-
minis cum calore scilicet celum igneum. Sextum
est receptiuum luminis coniunctum cum parte super-
iori et dicitur celum ethereum. Septimum est recep-
tiuum luminis coniunctum cum parte inferiori scilicet
aerem et sic videtur vocare olimpium regionem
orbium planetarum. quia illud spacium est con-
tinue luminosum. firmamentum autem vocat
celum primum secundum philosophos et vlti-
mum/in cuius penetratione sita sunt corpora sive
rum et stellarum. Nam philosophi non ponunt nisi so-
lum celum vnum/immotum vt dicitur. Basiliius in exa-
meron. prius philosophi linguas suas corro-
derent quam plures celos esse sentirent. Illud au-
tem celum scilicet firmamentum/sic describit aristoteles
in libro de causis elementorum. celum (inquit
est elementum quintum ab elementis inferiori-
bus discretum naturali proprietate ac distin-
ctum. Neque enim graue est quia tunc descende-
re posset. Neque leue/quia forsitan tunc ascende-
ret. quia si esset vnum ex quatuor/vel esset com-
positum ex quatuor/ingredere in ipsum corrup-
tione vniuersali vel particulari immo (sicut dicitur
ibidem) Creator posuit eum causam et principi-
um generationis et corruptionis. et ideo necesse
fuit ipsum esse ingenerabile et incorruptibile/ne-
que querende generationis et corruptionis princi-
pio esset abire in infinitum. Est autem celum il-
lud in quietum et mobile naturaliter cuius motus
est reuolubilis supra medium scilicet supra aerem qui
stans immobiliter inter duos polos scilicet meri-
dionalem. et septentrionalem. et illud celum est
finitum quo ad dimensionem et loci extensio-
nem. sed sempiternum est quo ad motum. moue-
tur enim a motore infinite potentie/id est a deo
qui est sublimis et gloriosus in secula (hancque
aristoteles in libro de causis elementorum) Vocat
enim polos duos stellas in summis celi extre-
mitatibus in ipsius medio superius et inferius col-
locatas. quarum vna est superius posita in me-
dio celi ad septentrionem. et dicitur polus arcticus.
Alia est ex opposito ad meridiem. et dicitur polus
antarcticus/quasi pro polum arcticum positus.

¶ Inter istos duos polos quasi inter duas
sui extremitates celum vbiq; mouetur ab ori-
ente vsque ad occidentem/et ab occidente vsque
iterum ad orientem. Et hoc semper vniiformi
(ter.

De celo et mundo

sicut rota mouet circa aem. vnde aem vocat aristo. quandā lineā intellectuāle porrectā a polo vsq; ad poliū diametraliter et extēsa cir- circa cuius mediū totius celi ambitus equaliter circūfer. sicut dī. ibidē cōmen. De isti? celi natura dī in libro de celo et mundo sū nouā translationē. Celū inquit ē vniū cōpositum ex materia quoniā continet naturā ex qua 7 celū nominat. qd ē vltimus incessus totius scz vni uersi. (7 sequit in eodē) Nō sunt neq; fuerunt neq; erunt celi multi. celū enī ē vniū pfectū cōpletū cui nō ē simile neq; est loc? extra celū neq; corpus neq; vacuitas neq; plenitudo neq; tēpus qd ē numerus motus. vnde illic ē vita fixa scz extra vltimū. 7 est sempiterna que non deficit neq; finit. et illa ē vita eterna. (7 tūcidē ibidē) Celū neq; fabricatū est neq; generatū sed simplex est cui? motus ē equalis i quo nō ē diuersitas. 7 ē mot? ei? singularis et circularis. cui? motor ē spūs qui mouet illud sua voluntate et cōtinuat radius celi cū radio ignis 7 cōiunctus ē cū illo ad vtilitatē hominū propter permanētā vite. firmamētū itaq; vocat celū qz solidū est et firmū. qz terminū hz intrā gressibile. vnde p̄ vniū firmiū suū permanentia incorpōrabilis ē 7 imutabilis tam in substantia q̄ in forma. Est autē forma ei? specifica et cōnera 7 quasi cōcaua quo ad nos sed quasi cōuexa quo ad ea que sunt supra celum. cuius motus naturaliter circularis est et mouet oblique 7 circulariter ab oriente in occidentē. voluitq; secū et circūducit motu simpliciter 7 vniformi infra vniū diē et noctis spacū totū qd sub ipso ē vsq; ad ignis regionē vnde orbes septē planetarū secū rapit 7 circūducit. omne autē qd sub ipso ē vt dicit raba? virtuti eius motiue obedit ordine vniformi 7 impurbato virtus quoq; eius motiua. sicut ipemet dicit sup expositionē gen. extendit se vsq; in hec inferiora elementa. vnde et ignem superiorē credit secū circūrotare. puenit quoq; hōi motiue virtutis actio vsq; ad aerē 7 etiam vsq; ad aquas in quibus quo ad fluxū et refluxū in pte maxima facit exuberationē Dec autē tria elementa scz aer ignis 7 aqua obediunt cuiā motui celi sed non vno modo neq; vno ordine ipsū imitat. sed scdm magis 7 minus qz qd superius ē 7 leuius et puri? obedit magis. et qd minus ē / tale sequit tardit? 7 obedit minus. terra huic celesti virtuti 7 motui nō obedit vt ab eo suscipiat localē motionē quāuis ad pducendas ex se species diuersas suscipiat impressiones. Dabet igit firmamētū (sicut dicit idē raba.) quo ad motū incessum vni

formē ordinatū 7 impurbatū / omniū tamen motū volocissimū. vñ ne ppter velocitatem motus ei? mundi machina dissoluat / retardatur ordinato motu planetarū. et sic motus eius impeditus motu strario moderat / mouetur 7 quiescit. qz licet in ptribus mutet sitū / tū i toto neq; sitū mutat neq; variat locum. Turbatus igit inferioribus et quasi casualiter fluctuanti bus celū cū suis orbibus ordinis sui tenorem saltē in puncto uillaten? derelinquit. vñ motus celi ē totius tēpis primū subiectū et mod? et regula omniū motū aliorū. Est enī firmamētū mediante motu suo generatiōis 7 corruptionis in mūdo inferiori p̄cipiū factiū cuius rō ē vt dicit raba. qm̄ firmamētū sui luminis virtutē generatiōis effectiua ad terrā tanq; ad p̄p̄iū centz dirigit et destinat / et radios suos in terre superficie aggregat maxime 7 coadunat. sicut enī ostendit in scia p̄spectiua. Omne enī corpus spericiū cōcauū et luminoso sū in quolibet puncto sui dirigit vnā lineam radiosa in centz illius corpis luminosi scz ad superficie illius cētri et quanto queliber linea radiosa est vicior alteri linee exeunt ad superficie cētri. tanto ex vicinitate vni? ad aliā ē fortior ad imprimendū in centro effectū suum. Et quo manifestū est qz cū corp? celi sit spericiū / cōuerū et luminoso 7 terra ista respectu magnitudinis celi obueat virtutē puncti cū sit cētrū / in terra necessario fit maria aggregatio celestiu radiorū / ex quorū virtute et cōtactu fit maxima generatiō 7 pductio rerū generabiliū in terra que est centz ipsi? firmamenta. 7 quāuis celū sit p̄cipiū generatiōis. tū nō recipit generatiōem in se / vel corruptionē / nec diminutionem / nec augmentū. Nā celū in sua subā hz sūmā simplicitatem vniformitatez / et puritatez nullā hns p̄tū pponentiū diuisione nec puritatez 7 iō nullā hz ex se potentia ad corruptionē / (vñ sicut arguit an. in li. de ce. et mun.) Dis inquit corruptio est ex strariis. i celo autē nihil inuenit p̄tū quare celū nō corrumpit. celū etiā quāuis in se 7 ex se sit vniforme. hz tū necessario plures orbes et circulos i figura 7 in magnitudine longitudinis et latitudinis differentes ppter diuersas mansiones quib? indigent mortales. (vt. d. an. in li. de causis elementorū) Nā si scdm vnā dispōnem 7 mensurā reciperet mūd? inferiorū influentiarū radiorū p̄ter alimentū mortaliū et generatiōis inferiorū. 7 iō necessariū fuit motū celi eē obliquū. vt ex eleuatione 7 depressione orbū nunc calor nūc frigus i centro generaret. vñ si dī recte celū moueret quo ad n̄m emispeniū / sic

oia vel calore vel frigore in nro habitabili co-
 sumerent. vt. d. arif. nec solū attendit i celo pu-
 ritas 7 incorruptibilitas ex pre materie/ verū
 etiā pulcritudo et claritas ex pre forme. (dicit
 enī arif. in li. de sensu 7 sensa.) Celū ex sui na-
 tura splendidū ē sed in partibus ei⁹ est differentia.
 nā in stellis ē maior aggregatio luminis q̄ i alijs
 is partibus ipsi⁹ celi. vñ ex pre forme hz rotūdi-
 tate cū cōuenitate. cōuenitate cū claritate. dya-
 phoneitate siue transparentia 7 spicuitate vni-
 formitate in toto. sed in partibus diuersitate. Ex
 mutuo cōkursu orbū et motu planetarū dicunt sapientes generari p̄centū 7 harmo-
 niacā suauitatē. vñ macro. in li. ciceronis. in i
 pulsu et motu ipsorū orbū efficiat sonus ille q̄
 acuta cū graui⁹ tēpatis equalē sonū efficit 7
 concētū 7c. Preter hec. (dicit in li. de ce. 7 mun.
 in fine.) q̄ celū mot⁹ sui cōtinuitate inflāmat
 illud sup qd mouetur. vñ ether ex motu celi
 ignis. motus enī causat calozē. vnde ibidē dicit
 p se et sensibilibiter inuenit q̄ ex motu fit caloz 7
 ex quiete frigiditas. 7 iō caloz materias emol-
 lit et dissoluit. frigiditas vero aggregat 7 con-
 stringit. vñ pres elementares motu celi vicini⁹
 existentes ceteris partibus mundi inferioris sunt
 calidiores. vt p̄z in igne et in aere. In tertio
 aut elemento scz i aqua ē motus debilitatis
 7 iō in co ē frigiditas. sed nō i vltio. In quar-
 to aut scz in terra p̄pter nimiam elogationem a
 motu celi fit cōstricō in vltio p̄pter calozis
 absentia et dūm frigiditatis. 7 iō terra per-
 manet quiescens 7 perhēnis vt nō moueat. si-
 cut dicit arif. ibidē. Nobilitas itaq̄ celi atten-
 ditur in subē sue simplicitate/puritate/perpe-
 tuitate/in forme claritate/diaphoneitate/siue
 perspicuitate/et in spherica orbicularitate/ 7 i
 mot⁹ vniformitate/velocitate/et in virtuosita-
 te. in sius sublimitate. qz quo ad sitū a cētro
 terre marie distat. i dimensua quātitate/qz di-
 eius magnitudo imaginē. imo rōnis mēsurā
 supat in partate. qz oia inferiora sibi subdita or-
 dinat 7 mensurat. et qd sup oia mirabile ē oia
 inferiora celū ordinat et inmutat. et tū a nullo
 inferiori se aliq̄ inmutationē recipit. nec aliqd
 sibi dissimile in natura in virtute aliqua ipsi ce-
 lesti corpore conformat.

Etū celū ē aqueū siue cristallinū qñ
 ex aquis positus sup firmamentū di-
 uinitatis potētia est formatū. aquas
 enī esse sup celos collocatas scripture diuine
 acozitas nobis tradit que ita sunt leuigate 7
 subtilitate q̄ in naturā celestē sunt cōuerse. et
 iō pmanēt ibi fixe. Beda tñ ostendit q̄ aque
 ille celestes nō vaporali tenuitate. sed glaciali

soliditate virtute diuina sup firmamentū sūt su-
 spense. 7 hoc ad impet⁹ firmamenti moderatio-
 nē. vel ad coloris generati ex eius velocissimo
 motu repressionē. Optio enī fuit bede q̄ celū
 ignee sit nature sicut platonici posuerunt. vñ
 dicit bede. celū ē subtilis et ignee nature rotū-
 dū a centro terre equalib⁹ spacijs collocatum
 7 iō forte bede videbat q̄ iō fuit necesse ibi eē
 aquas vt caloz ille celestis ad tēpantā duce-
 ret. et sic ex celi inflāmatione mūdus inferior
 dispendiū nō pateret. Ex frigiditate enī natu-
 rali illaz aquaz sup firmamentū verticē posi-
 taz. dicunt aliqui stellā saturni eē frigidā p̄-
 pter illā quā hz rōne sui situs cū firmamento
 vicinitatē. Iō alio mō sentiunt et opinantur
 moderni que inferiora phie spectamina p̄fū-
 dins vt arbitroz sunt scrutati. Dicit enī Alex-
 q̄ aque ille q̄ sup celos sunt nō sūt ibi posite
 sicut frigide/fluxibiles/et būide. vel etiā sicut
 solide/cogelate 7 ponderose. iste enī p̄prietates
 sūt etiā inter se habētes p̄rietatē 7 sibi mu-
 tuo repugnantes. Sed poti⁹ p̄ ordinauones
 diuine sapientie aque ille sup firmamentū sūt
 sub nobilissima nature sue cōditione diuinit⁹
 collocate pur nature celesti maxie sunt p̄p̄ri-
 que. Et hec quidē est nature p̄prietas spicui-
 tatis 7 trāsparentie que p̄cipaliter 7 substā-
 tialiter inuenit in natura aque rōne cuius hz
 cōuenientia 7 cū celo empireo et etiā cū firma-
 mento. 7 iō posuit dñs aquas inferi⁹ sub rōe
 frigidi et humiditatis cū alijs cōditionibus necessa-
 rijs ad generationē 7 corruptionē. sed eas dez
 posuit supius in rōne spicui⁹. pur fuit neces-
 sariū ad vniuersitatis p̄seruationē. 7 iō dicit
 celū eē dictū aqueū 7 cristallinū rōne nobilita-
 tis et spicuitatis. Est enī spicui⁹ ad modū
 cristalli a supiori celo scz empireo lucē vel lu-
 minositatis plenitudinē recipiens 7 receptū ad
 inferi⁹ celū effluens 7 effundēs. et iō dicit celuz
 qz a nobis inuisibile est 7 oculatū. Cristallinū
 vero dicit qz nō dux in sūmo sicut cristallus /sz
 qz vniformiter ē luminosū 7 spicui⁹. Aqueū
 aut dicit qz ad modū aque ex sua subtilitate et
 mobilitate mouet. et illud vltio⁹ mouet qd si-
 bi maius ē p̄p̄inquū. et iō illud celū qd mo-
 uet inferiora inferiorū mobiliū p̄cipue est con-
 seruatiū. (vt dicit alexander.

Elum empireū ē primū celū et sūmū
 talis locus est angeloz regio et habi-
 taculū boiuz beatorū. 7 dicit empireum
 a pir qd ē ignis. q. totū igneū sic dicitū nō ab ar-
 dore. sed poti⁹ a lumine et etiā a splendore vt
 d. Ili. Istud enī celū sūme ē lucidū influens
 lucē et splendore sup celū cristallinū sibi pro-

pinquū 7 primū. Est autē de sua natura vni
forme sine stellis 7 sperice forme vt d. damas.
Ideo autē ē spericū/ut rex spūalium 7 corpo
raliū sit p̄tentiū. Est enī naturaliter quietum
7 immobile scz 7 imotū. vñ illud celū nō est ne
cessariū p̄pter diuinationē generatiōis inferi
or/ s̄ pon? (vt dicit alex.) ad cōplectionē vni
uersi. In genere corpoz scdm determinata
extrema ad mediū extremū aut opacū/in infi
mo ē terra 7 luminosū/in sūmo ē celū empire
um 7 vtrūq; corp? extremū scz supremū 7 infi
mū ē de se immobile 7 quietū. Isti? celi pp̄ieta
tes describit raba. vtens verbis basilij in exa
meron dicens sic. Celū empireū ē corp? purū
natura simplicissimū/de corpulentia habens
minimū. qz subtilissimū/primū mundi firma
mentū/quantitate maximū qualitate lucidiss
figuratione spericū/locali situ supremū. qz a
centro remotū. amplitudine spūum 7 corpoz
visibiliū 7 inuisibiliū cōtentiū dei sūmū ha
bitaculū. licet enī deus sit vbiq; tamē speciali
ter dī esse ī celo quia ibi relucet potissime sue
virtutis operatio. et iō celū dī specialiter sedes
dei. qz in corpore mundi spēs celi pulchrior ē
vt dicit damas. 7 in celo diuina virtus mani
festius operat.

Ether grece splendor dicitur latine. et
vocat ether scdm Iliid. superior regio
sup̄mi interstitij aeris et ignis vbi ē
pp̄tū splendor luis siue lucis. Anaxa. aūrdi
cit nomē etheris eē nomē ignis. 7 hoc putauit
vt d. arif. p̄pter ipsi? inflātionē que causa
tur ex velocitate sui mot?. vñ scz ipsū anaxa.
oē inflāmans 7 inflāmabile vocat hoc noīe.
Istarian? autē dixit q ether ē loc? ab inferiori
mundo sepatus inuisibilis respectu inferior
que patiunt multiplicē variationē. in ethere
vero vbi ē dies p̄petuus nox diurno lumini
nō succedit. nec mix? qz tam ad altū locum ym
bra terre qua noctis cā ē/in ethere nō accedit
Scdm arif. vero in li. methē. ether nihil aliud
ē q̄ vniū elementū. nec ē ex elementis quatuor
quicquid enī supra lunare globū ē/nature se
pate est a natura inferiorū elem̄toz vñ ether
neq; est graue neq; leue neq; rap neq; deu suz
neq; p̄ alteri? corpis penetrationē dimisibile.
Naturā enī ethereā nulla ingredit corruptio
vel alteratio vniuersalit? vel p̄ticularit? qd ei ac
cideret/ si ex elementis eēt cōposita aut origi
nem cōtraxisset. Anaxa. nū dicit q ether ē aer i
flāmans. 7 dicit q quicq; descendit infer? et in
terra occultat. vnde p̄pter sui subtilitātē nunc
sursum nunc deorsū regnat. vñ terre mot? gi
ant? et virtute etherea que est in terre viscerib?

ocultata. Sed dicit arif. q iste sermo ē error
qz subtile nō descendit deorsū. 7 si descendit
hanc opationē nō faceret. Scdm macro) autē
splendor etheris sub spera celi p̄ ambitū toti
us mundi rutilat et refulget. Corinet autē orbē
septē planetaz/ que mouent? circa motū firma
menti. Inferior itaq; pars etheris velocitate
sui motus inflāmat sup̄iorē p̄tem materie ele
mentaris. et illa inflāmatione gignit? spera ig
nis. sicut dī in li. de ce. et mun. in fine ex mate
ria enī sic ignita. nō ignit? nec inflāmatur ipse
ether. qz ab inferiorib? nō recipit aliquē inu
tationē/ quamuis inferiora ab ipso ad temp?
immutentur.

Pera celi (vt dicit Ili. ē spēs quedā
in rotundū formata ab eodē in idem
circa suū centrū equis spacijs circula
riter reuoluta. hanc sperā neq; finē neq; prin
cipiū habere philophi asserunt. et hoc iō qz p̄
pter sui circulationē vbi incipiat 7 vbi finiat
nō facile apprehendit. nec fuit aliqua figura
a celo cōuenientior q̄ sperica. nū p̄pter sui ip
sius simplicitatē. nū p̄pter capacitātē. nū etiā
p̄pter vniformitatem. vt. d. Ili. Spera itaq;
scdm alfraganū est orbicularis superficies cele
stis corpis in quo stelle fixe cōtinent. 7 hec spe
ra duobus polis circūuoluitur. quoz vnus ē
septentrionalis qui nunq; nobis occidit et dī
polus aric? id ē borealis. alē pol? ē antarctic?
seu austral? q̄ nūq; a nobis vñ vt. pp̄t nimitā a
nobis elōgatoz vel forte pp̄t ire ī positionē
Inter istos duos polos quasi inter duas mū
di extremitates spera celi voluit 7 mouet 7 cū
ipsi? motu stelle in eo site ab oriente in occidē
tem et iterum ab occidente in orientē motu di
urno 7 nocturno. xliij. horaz spacio circūse
runt. tanta enī celeritate spera celi circumferē
qz nisi aduersū eius p̄cipitē cursū planete oc
currerent et eius impetū moderaret? mūdī ma
china solueret. et iō scdm alfraganū septē or
bes planetaz sunt sub spera se mutuo inter
secantes per quos planete motu cōsono ince
dentes rapti firmamētū obuiant et eius velo
citatē rep̄munt et retardant. voluitur autem
rota spere moles oblique circa mediū. s. circa
axē. Est autē axis quedā linea intellectualis q̄
recte p̄ mediā pilā spere tendens inter duos
polos se extendit circa quā celi ambitus qua
si rota circa axem circulariter se reuoluit. Lat
dines autē celi sunt extreme p̄tes axis que infi
gunt? ipsis polis. et sunt cardines dicit. qz si
cut cardo ostij in polo cōcauitantibus reuol
untur. et sunt isti cardines cōuerti/ recurui. scz
arcū flexi. vt. d. Ili. Spere vero celestis medie

tas dicitur emisperiū scilicet pars que a nobis totaliter videtur. sed propter defectum nostri visus terre coniungi putatur. unde etiam arcus ibi finit horizon id est visus terminatio nuncupatur. verum. Ipsi. Recollige igitur ex predictis quod spera celi est luminosa sub a lumine usque ad centrum suum. id est usque ad terram diffusiva cuius circumferentia est a centro terre remotissima. et ideo que in celo sunt maxima nobis propter summam distantiam videntur esse minima. omnium inferiorum est cōtinentia omnium inferiorum est ordinativa/informativa generationis/et vegetatiōis effectiva. sibi proprio raptiva et attractiva. (Nā sicut dicitur aristoteles in libro de proprietatibus elementorum) ex ordinato spere motu et proprio planarum occursum gignit in orbis stridor. id est harmonia unde macrobius in pulsu et motu ipsorum orbium efficit sonus ille et acuta cum gravibus tepans efficit cōcentus varios et diversos. sed propter nostri auditus defectum et illi soni excessum harmonia illa a nobis non auditur sicut moueri solē videre non possumus? quibus cōtinuē moueatur. nam radioz claritate aures visus nostri superatur.

Circuli celi sunt plures quorum duo sunt visibiles. scilicet galaxia et zodiacus. alij sunt invisibiles. scilicet arcus equinoctialis diuidens duo emisperiā tangens zodiacum in ariete et in libra. Alius est arcus solstitialis estiuales eo quod sole in eo exire fit solstitium estiuale. Iste arcus tangit zodiacum in cancro et est quasi cōiunctio nostre habitabilis et torride. alias est palellus siue circulus septentrionalis/siue arcus est quasi diuisio nostre habitabilis et frigide habitabilis. Circulus vero qui est ex parte torride zone qui est quasi diunctio torride et alterius habitabilis zodiacum tangit in capricorno. et dicitur iste arcus solstitialis biemalis eo quod sole exire in eo fit solstitium biemale. Alius est palellus siue circulus antarcticus siue australis versus austrum. et opponitur antipodale. Dicuntur autem hi quinque circuli palelli quasi circumscripti. quod id est a para quod est iuxta et tele quod est distans. equaliter enim distat ab invicem palelli. Sunt propter hec duo circuli qui dicuntur coluri. colurus septentrionalis qui incipit a polo septentrionali per cancer et capricornum circulariter procedens iterum redit ad sui principium. Alius est colurus australis per libram in ariete similiter redit ad suum punctum. et dicitur coluri quasi colli thauri a cauda bouis siluestris que erigens caudam circulum facit imperfectum. Et est circulus meridianus designans illam partem zodiaci in qua sol vix equaliter distare inter orientem et occidit. et hi duo ultimi circuli non sunt in spera. quia secundum diversos situs et aspectus variantur. (hucusque Isidorus

Alaxias est circulus celestis ceteris circulis celi est pulchrior et candidior inclitans per medium celi incipit ab oriente usque ad septentrionalē per cancer et capricornum procedens iterum ad punctum suum. Dicitur autem lacteus arcus. quia inter omnes circulos celestes notabilior est habet claritatem. unde et de nocte nauigantes et itinerantes dirigit et deducit. quanto autem aura nocturna est serenior et frigidior tanto incelsus galaxie est manifestior. secundum opinionem autem vulgi galaxias dicitur vestigiū solis quod post se reliquit sol quando currit in illo circulo. Sed aristoteles dicit esse falsum. quia si esset galaxias et impressione transitus solis/opereretur quod hec impressio esset in signis in quibus currit sol cum alijs stellis mobilibus? et hoc videmus esse falsum. quia transcurrit terminos zodiaci ubi sol nullatenus appropinquat sicut dicitur in libro methete. Iōanax et democritus dicunt galaxiam esse ex reflectioe luminis ad aerem sic ut in speculo. sed hoc est falsum ut dicitur aristoteles ibidem. quia si hoc esset permutaretur sicut est permutatio luminis hoc autem est falsum. quia videmus galaxiam semper in eodem loco. nec recedit ab eodem. sicut dicitur aristoteles. sicut ignis propinquus orbi est inflammat? et licet sit in locis ubi videtur galaxias sunt stelle multe per se et lumine. et in illis relucet fulgor ille. ratio apparet locus ille magis radiosus nec recedit ab uno loco orbis. hucusque aristoteles in libro methete. ij

Zodiacus est circulus obliquus inter signa distans equales. que. xij. signa astrologis sunt vocata. nobis autem signantur in qua parte celi sol et planete imoerentur. Sunt igitur xij. signa. scilicet spacijs equaliter distincta et stellis notabilibus ab astrologis notata. unum quodque autem signum in xxx. diuiditur gradus. et gradus in lx. diuiditur minuta et minutum in lx. scilicet ita quod lx. scilicet faciunt minutum unum lx. minuta gradum unum et xxx. gradus signum unum sunt autem signa ista proprijs nominibus appellata. sicut aries taurus et sic de alijs et vocantur aialia. non quia aialia sunt in celo collocata sed quia in suis effectibus aialium talium proprietates aliquas representant ut postdicitur. Inter autem ista. xij. quatuor sunt ordinabilia secundum Ipsi. scilicet cancer in medio. peria duo sunt signa solstitialia. quia in cancro exiens sol vltimus ad nos non accedit. in capricorno remota non recedit. in primo facit longissimos dies et breues noctes. in secundo e converso. In alijs vero duobus fit equinoctium in ariete fit vernalis. in libra vero fit equinoctium autumnale. et tunc utroque tempore dies noctibus sunt equales. In istis etiam signis tria sunt ignea scilicet aries/leo/sagittarius. tria vero sunt terrea. scilicet taurus/virgo/

capricornus. et tria sunt aerea scz gemini / libra / aquari? et tria aquatica scz scorpio / cacer / piscis. et inter ista que sunt ignea et aerea. sunt calida et masculina et diurna. que vero sunt aquatica et terrea / sunt frigida et feminea et nocturna. Inter ista autem quatuor sunt mobilia. scz quatuor cardinalia scz aries / cacer / libra / capricorn?. qz in eis mutat eps. et quatuor sunt fixa in quib? figit ipsu eps scz thaurus / leo / scorpius / aquari?. et quatuor sunt coia in quib? ipsa comiscenit scz gemini / virgo / sagittarius / piscis. et dicitur ista signa domus / qz domicilia sunt et habitacula planetarum. Et ex his domib? quedam dicunt dom? triplicitatis que da exaltationis. Nam illa signa que concordant in vna natura / faciunt triplicitate et eode noie nuncupant. et sic in quatuor partib? celi ordiuntur. nam in oriente sunt ignea aries / leo / sagittarius / tenea sunt thaur? / virgo / capricornus. in austro aerea sunt libra / gemini / et aquarius. in occidente aquea sunt cacer / piscis / scorpio in septentrione. Et inter istas triplicitates domus fortiores sunt in suis effectibus orientales occidentales et septentrionales australibus. qz eis nobiliores planete dñant. Nam triplicitas orientalis que est pria hz sol de die et luna de nocte. et saturnus principat cum eis die ac nocte. triplicitas ergo occidentalis hz saturnum / mercurium / et iouem. Triplicitas septentrionalis hz venere / lunam / et martem. Australis vero hz saturnum / mercurium / et iouem. Dicitur itaq? signa domus exaltationum. qz planete put magis vel minus exaltant in signorum gradibus perfectius et virtuosius operant. Nam sol hz virtute sua et exaltatione in. xvij. gradibus arietis et casum in eode gradu librae. ven? hz gloria sua in piscibus. xvij. gradibus et casu siue tristitia suam in simili casu signi oppositi. s. virginis mercurius exigit in virgine. xv. gradibus et cadit in piscibus gradibus et totide cadit in scorpione. saturnus erigit in thaur. xxi. gradu et cadit totide in ariete. mars erigit in capricorno gradu xvij. et totide in cancro cadit. Jupiter erigitur et caput draconis in gemini gradibus tribus et cadit in sagittario totide erigit in sagittario tribus gradibus et cadit in gemini. Preter ista vnuquoque signum diuidit in tres partes que facies nuncupant. quarum initium est a primo gradu arietis. et durat vsq? ad. x. scda durat vsq? ad. xx. tertia vsq? ad. xxx. prima facies dat marti. scda soli. tertia veneri. Prima facies thauri est mercurij. scda lune. tertia saturni. Prima geminorum est iouis. scda mercurij. tertia solis.

Prima cancri est veneris. scda mercurij. tertia lune. Prima facies leonis est saturni. secunda iouis tertia martis. Prima virginis est solis. secunda veneris. tertia mercurij. Prima librae est lune. scda saturni. tertia iouis. Prima scorpionis est martis. secunda solis. tertia veneris. prima sagittarij est mercurij secunda lune tertia saturni. prima capricorni est iouis. secunda martis. tertia solis. Prima aquarij est veneris. secunda mercurij. tertia lune. Prima piscium est saturni. secunda iouis. tertia martis. Planeta igitur quis in domo propria habet quosque fortitudines in gradu exaltationis. hz quatuor in domo triplicis. hz tres in facie vna aut duas. et qui magis abundat inter planetas numero magis preualet in fortitudine. et qui liber planeta fortior est in domo propria quam in aliena. et ex fortitudine signi in quo est fortificatus. et ex debilitate debilitatur. sicut fortis vir fortior est in equo forti quam in debili. et ideo astrologi in iudicijs suis vt dicit misa. considerant domos ascendentes. i. ascensum signorum et planetarum dignitates vt secundum eorum principatus et dominium in domibus angularibus vel ascendens angularibus vel ab angularibus cadentibus considerant et iudicant de futuris. Dicuntur itaq? quedam signa domus angularia. sicut signa cardinalia de quibus supra. s. cacer / libra / capricorn? et aries. quedam dicunt domus succedentes angularibus. s. thaur? que succedit arieti / et leo qui cetero / et scorpi? que librae / et aquari? qui capricorno. quedam vero dicunt domus cadentes ab angularibus scz gemini / virgo / sagittari? / piscis. vt prius in figura misa. s. fm istorum signorum orient? et occasus oppositoe diuisiones aspectus diuersa et propria accidunt in mundo. Nam sicut. d. idem auctor ista que sunt vi nature et generantur sub forti signo masculino ascendente et forti planeta bono cum bono aspectu in ipso ascendente ex parte fortis et bone sunt dispositi in suo genere et extraneo domus itaq? agunt prius domus orientalis. s. signum arietis. domus vero celi siue septentrionalis est cancer. angul? vero occidentalis est libra. et angul? terre est capricorn? hec signa quadrangularia maxie sunt virtutis et orientalis. pl? quam occidentalis et septentrionalis. pl? quam australe. vñ angul? terre est tribus alijs minoris fortis sicut idem. d. auctor. domus succedentes sunt mediocri effect? et partus. s. signum ab ariete fm. i. taur? et signum. iij. vi. vij. x. et xij. et in hec signa siue domos. vij. signum peioris est operatiois et significatiois. et ideo vocat ab astrologis domus mortis reliqua sunt et debiliores effect? et peioris significatiois et maxie. vi. et vij. et h? ro est vt. d. auctor

tor qz i. vi. homopel signo dñat mars. z iovo
 cas domi? ifimitatis z debilitatis oim rex z i
 illo signo e gaudiu maris z i vij. e safni gau
 diu z i o vocat domi? iumicite. misticie laboris
 signa et siue domi? dñr mutuo se aspiciere. et
 sūt tres aspectus pñcipales. s. sextilis. tertii? z
 qñr. aspect? sextilis dñr qñ aliqs planeta i ali
 quo signo ascēdēte aspiciat ternū añ se? tñiup?
 se z b e a. iij. i. xi. sibi gra. si aliqs planeta fue
 rit i iino arietis aspiciat illū q e i capite geioz
 añ se et eū q e i iino aqñij p? se q e signū. xi.
 z b vocat sextil. eo q teneat qñtē pte celi. s. gra
 d? xl. z tal aspect? e laudabil bon? z fortuna
 tus. e eni signū domi? dilectōis medie fm a
 strologos vt. d. auctor supradict?. tertii? aspe
 ct? fit a. v. signo z ix. sibi gra. planeta q fuerit
 i iinitio arietis aspiciat eū q e i sagittario p? se.
 q e signū. ix. z dñr tertii?. qz pñnet tertiā pte ce
 li. s. c. z. xx. grad? z bic aspect? e optim? qz e in
 signo pfecte aiciēte vt. d. auct. qñtus e a qñto si
 gno z. x. sibi gra. planeta q fuerit i iino arietis
 aspiciat illū q e i capite cācri ante se z eū q e i ca
 pite capcorni p? se qd e signū. x. z bic aspect?
 dñr qñr. qz qñtā celi pte pñnet. s. xxx. gradus z
 bic aspect? e mal?. qz i illo signo ire sunt z iui
 die iumicite z ut. d. auctor pñdic?. pñctio ño z
 oppositio ño sūt aspect? / qñqz tñ dicit? aspe
 ct? abusue. qñ ño signū pñmū respiciat. vij vt a
 rtes libra dñr aspect? opposit?. z e pessim?. qz
 signū e pfecte iumicite z pessima pñndit. maxie
 si aspect? fuerit martis z saturni sicut solis. qñ
 ño plāeta pñnit cū planata i eodē signo ascē
 dente vt i sibi cōiūcto signo añ vt retro tñc dñr
 pñctio et hec pōt eē bōa si planete fuerit bōi
 z ecōnerto mala si planete fuerit mali. sicut. d
 auctor. z hec oīa parent in figura. quā ponit
 aucto.

Aturas aut singuloz signoz p ordi
 nē recolligam? ex signo arietis exo:
 diū sumētes. aries igit e oriētale signū sic di
 ctū. qz sicut aries i iacēdo sup lat? vnū equatr
 mutat vices. sic sol extis i illa pte zodiaci q dñr
 aries facit eqñoctiū z equales facit dies arti
 ficiales atqz noctes. z sicut. d. misa. aries e si
 gnū igneū masculinū diurnū instabile domus
 ei? sol de die s nocte ño iupit. z safni? pñcipat
 cū eis. de pñia triplicitate pñia e pñma facies
 ei? martis. s. a sol. tertia veneris. i corpe hoīs
 dñat capiti? z faciei z multos facit in corpe ca
 pillos. corp? curuū. facie obliq?. oculos gra
 ues. aures breues. collū longū. domi? e vite z
 pñtatis hoīs qz sicut hoc signū ab iferiori pte
 terre ad supiora ascēdit z a tenebris ad lucem
 vadit. sic nat? de tenebris egredit? z vi. illi? si

gni abdita pdeat ad lucē z secreta sapiētib? i
 noscūt. sicut narrat albu. i li. s. morib? astroz.
 i tertio inqt vt i quarto gra. arietis occubente
 orit signū libie z mouet aerē i. v. gra. orit stel
 la q dñr almarech z alphea sereat aerē. in. xxv
 gra. occidūt pliaides zc. qñ ar sol vt lūa vt ali
 qs planetaz intrauit. i. vt. ij. vt. iij. gra. arietis
 erit nubilū et vēr? a meridie frig? z tēpestas.
 in gradu ar. xxix. l. xxx. erit magn? calor. thau
 nus fm misa. e signū tēnuū frigidū / fixū / noct
 nū. domi? veneris exaltatio lune i quarto gra.
 ei? domi? ei? de die e ven? / i nocte lūa. z mar
 pñcipat cū eis. de pñia triplicitate e scda. pñma
 facies ei? e mercuriij. s. a lūe. tertia safni. ex cor
 p ca pte hoīs dñat collo z gutturi. datqz facie
 āplā z curuā. nasū dat grauē z longū / āplas
 nares / oculos graues / capillos eleuatos. z ni
 gros / collū grossū / verecūdū effiat boiem / bo
 neste incedentē. z tñ vanū domi? e substantie
 z possessiōis / acceptiōis / et dantiōis. Et iō dñr
 thaur?. qz thaur? sultrando terrā fecūdat et lo
 cupletat. tūc etiā qñ sol est in thaurō terra e a
 rabilis et pgrua agriculture. (fm albu.) i pñ
 mo gradu thauri orit sidus palacit. in. vi. or
 zon occidit z mutat aer in. viij. orim? pliaides
 z turbāt aerē. i. xvi. yades ouunt z turbāt aerē
 Signū geminoz fm misa. e signū aerē / ma
 sculinū / mediocre / diurnū. domi? mercuriij / ex
 altatio caude draconis in tertio gradu ei? do
 mus ei? in die e saturni. in nocte mercuriij. iu
 piter pñcipat cū eis. de pñia triplicitate e ter
 tia. pñma facies ei? e touis. scda martis. ter
 tia solis. i corpe hoīs dñat humeris brachijs
 z manibus. mediocre effiat staturā z boiem
 pulchrū z cōuenientē. cui cōiunct? mercuriij si
 fuerit / fortunatū disponit hoiem z habilē fa
 cit ad litteraturā z scripturā. domi? e cognatio
 nis z ppñqñtatis / pñlij / religiōis z fidelitatis.
 epulaz / somnoz scdm albu. pñmo gradu
 geminoz occubēte oriūt yades z mutat aerē.
 z p? archides z echides. a qñla. xvij. gradu del
 pbin. xxvi. zc. Isti gemini vt. d. Isti. scdm poe
 taz fabulas fuerit castor / pollux / frēs gemini z
 vterini viri fortissimi. quoz gra tūc dñr eē sol in
 geminis. qz sole i illa pte exte ñt? ei? ad fecū
 dādū inferiora geminat. tūc etiā bella in co
 gnatos aliquoties geminat. aliā etiā assignat
 ygur? rōem. s. dū castor pñst infens. tūc pollux
 pñst superis z ecōuerso. qz iō scdm marcanum
 illum fingit. qz in estate cū noctes sunt breuis
 sime qñ vna ps illi? cōstellatiōis occidit / alia
 pars interior oritur z ascendit. z pro tanto
 dicitur vn? fratrum celos alius inferos posse
 disse. Querc est signum aqucum / semineum.

De celo et mundo

instabile/nocturnū. domus lune. exaltatio iō
uis in. xv. gradu eius. domus eius in die ve
nus/in nocte mars/et luna pncipat cū eis. de
triplicitate pma est q̄ta. pma facies eius est
veneris/secūda martis/tercia lune. in corpē
hoīs hz dñūm sup pectus/costas/et pulmo/
nē. et facit in cōpore grossiciē. nā a medio ei?
facit hoīem grossūm/in cōpositū atq; rudē. su
perius vero subtilem. dentes dures et tortos
et vocatur domus p̄ris et casarū et vinearū et
oīūm que crescant sup terrā. cāstrōz/villaz/ci
uitatū/ibefaurōz/sepulture/et hereditatū. H
dicit albu. Quinto gradu canceri occumbente
oritur capricornus et mutatur aer. In. x. gra
du oritur orizon et minuitur aer in caliditate.
in. xxx. gradu oritur feruens canicula. et canis
plenus apparet et fit magna p̄turbatio aeris
Dicit autē cancer. vt dicit Jsi. Nā cancer ē aial
retrogradū sic sol pagrans illaz ptem zodiaci
q̄ vocat cancer/facit retrogradationē. In octa
uo gradu canceri tunc etiā sol extollit p̄sus in
in ore spere. versus nostrū habitabile sicut in
terra q̄ nō potest plus extolli. et tunc retrogra
ditur descendēdo p̄ signa vsq; ad capricornū
Signū leonis fin mīscelūm est signū igneum
mīscelūm. fixū. diūmū. domus solis et illius
exaltatio. domus eius sol in die iupiter de nocte
ete. et saturnus pncipat cū eis. et de secūda tri
plicitate est pma. pma facies est saturni. se
cūda iouis/tercia martis. In boīe coopat sto
macho lacertis et lateri. cordi et dorso. Effi
cit hoīem supius grossūm/inferius subtilem/
magnū animi et ferocis. cura hūitē subtilia
domus autē vocat filioz et neruoz vestimēto
rū liberoz et honoz. De H dicit albu. in q̄to
gradu leonis. aquarius et p̄lion orit et fit aer
mutatō. in. xxx. gradu oritur cancer et occidit
capricornus. Dicit autē illud signū leo. qz leo
fortissimū aīal est et maxime caliditatē p̄cipue
et parte pectoris et p̄tis anterioris. sic sol in
trans illam p̄tē signū aeris radis imp̄nit
q̄ in fine q̄n ab illo signo ēxit. vt dicit Jfido.
Virgo est signū terreū/frigidū mediocritate no
cturnū. domus mercurij pma. et est exaltatō
mercurij in. xv. gradu. domus eius die est ven?
in nocte luna/et mars pncipat cū eis. de scda
triplicitate est secūda. pma facies eius est sol.
secūda veneris. terciā mercurij. ex parte hoīs
habet in p̄tate ventrē et intestina. psonā pul
chram facit. pulchros oculos. facieq; decoraz
et mitigat voluntatē. domus est infirmitatis.
senoz ancillaz et bestiaz iusticiam signat. et
mīscelationē de loco ad locū. et h signū dī virgo
qz nōgo sterilis est et sine fructu. sic sol intrans

illam p̄tē zodiaci q̄ vocat virgo suo calore hūo
rem p̄sumit et sicera a fructu sterilem facit. Zi
bra fin mīscelūm est signū aqueū mīscelūm. instā
bile/diūmū. domus veneris pma exaltatio sa
turni in. xii. gradu ei? domus ei? ven? de die/sa
turnus de nocte mercurij? et iupiter pncipant cū
eis de scda triplicitate est terciā pma facies ei?
est lune. secūda saturni. terciā iouis. De corpē
hoīs regit inferiora ventris intestina et vmbli
cū. domus est vxoris et nuptiaz et p̄tentionis
furti et rapinē. de hoc albu. in quinto gradu li
bre leo oritur et alterat et calefacit aērem. xiiij.
gradu corda oritur et fit maxima turbatio aeris
xiiij. oritur hedi vesperum. et fit maior turbatio
aeris et post oritur virgo. Dicit autē h signū
libra ab iustro ponderandi. qz sol exis in illa
p̄te celi q̄ dī libra dies cū noctibus siles efficit
et eq̄les. vt dicit Jsi. Seco: p̄nis est scdm mīscelūm
el signū aqueū frigidū/fixūm/et nocturnū. do
mus pma maris nullius exaltatio. domus
eius in die venus/in nocte mars/et luna pnci
pat cū eis. de triplicitate secūda est q̄ta. pma
facies eius est mars. scda solis. terciā vener
ex p̄te hoīs mēbus deseruit ḡnauis renibus
et vesica. facie dat rubicundā et puā/capillos
multos/eculos p̄ios crura longa. pedes mā
grōs et leuē facit hoīem et instabilem. irascen
tem et mendacē. domus dī motis et timozis
debiti et laboris. dāni et p̄tentionis/belli/cali
ditatis ingenij. Dī autē signū illud scorpius qz
scorpio est aīal valde pungitiū cū cauda. sili
ter sol exis in illa p̄te zodiaci q̄ dī scorpius cā
est lesionis et punctionis corpis hūani. qz tūc
declinās minus calefacit aera. vñ aer dispa
uis in frigiditate cito ledit et pungit corp? vt
d. Jsi. Sagittari? scdm mīscelūm est signū igneū
mīscelūm/mediocritate diūmū. exaltatio caude
in terciō gradu eius. domus eius est in die sol
in nocte iupiter/saturnus pncipat cum eis. de
tercia triplicitate est pma. pma facies eius
est mercurij. secūda lune. terciā saturni. ex p̄te
hoīs dispōnit femora. lēgas facit coras et cru
ra. facie oblongā et mentū subtile. hoīem facit
pulchritudine retro q̄ aī. capillos dat subriles/
ventrē magnū. et in motu facit hoīem delectari
vñ dī domus iūuens/fidei sapie et magisterij
et honōris. ex magistratu sapie astroz et diuī
nacionis et somniz. de hoc dicit albu. scdo
gradu sagittarij cū oriūtur plīades statim occi
dunt et oriūtur caput scorpij et fit valida turbā
tio aeris. viij. gradu pades occidunt et mutat
aer. Dicit autē la ḡnauis illud signū. qz sicut
sagittarius emittit sagittas/sic sol exis in illa
p̄te zodiaci ad nos emittit gradūtes/pluuias

atq; niues. Capricornus fm misael signū est terrenū / frigidū / instabile / nocturnū / saturni p / mū domiciliū. exaltatio martis est in. xxvij. g / du eius. domus eius est de die venus. in nocte luna. et mars picipat cū eis. de terciā tri / plicitate est secūda. p̄ma facies est iouis. sc̄da martis. terciā solis. in corpe boīs respicit genua. subtilia dat cura. corpe siccū / faciē hispida & hirsutā. dom⁹ vocat dñij & honoris. regis et regni glie & impij & substātie furti sublatre. De hoc albu. in q̄to ḡdu capricorni oriuntur cancri. in. xxx. gradu. occidit caput cancri & orit caput capricorni. Dñ capricornus qz capra est a tal cornibus petens supiora / sic sol extis in illa pre zodiacā facit solsticiū biemale & tūc incipit ascendere p signa versus arietē & versus cancrū. Aquarius fm misael signū est masculinū fixū / diurnū / domiciliū saturni & nullius est exaltatio. diuus eius est in die saturnus. in nocte mercurius. et iupiter picipat cum eis. de terciā triplicitate est terciā. p̄ma facies eius est veneris. secūda mercurij. terciā lune. dñari dñi tybijs boīs vsq; ad cauillā pedis. facit em̄ boiem glorianē et multa deuastantem pulchrā faciē facit et coloratā et tibiam facit alicuius altera longiorē. domus vocat amicitie mercati et fortune. redditus tribun substantie regis militis aut peditis. de hoc albu. in q̄to gradu signi aquarij orit leo in. xi. gradu. stella regia & lampades occidunt & mutāt aerē & p capricornus et oritur caput aquarij. Dñ signū illud aquarius fm fabulas pincerna deorū manibus eorū aquā infundens. vñ tenet vnam. et iō tunc sol dicit esse in aquano / eo q̄ tūc tem pis aer & densat in aq̄s multas et emittit eas / fiunt pluue plus q̄ in alio tpe. vt d. Jsi. Signum piscium fm misael est signū aqueū frigidum medio cre nocturnū. domiciliū iouis. sc̄da exaltatio veneris in. xxvij. gradu eius. domus eius in die est venus in nocte mars. & luna picipat cū eis. de terciā triplicitate est q̄ta. p̄ma facies eius est saturni. secūda iouis. terciā martis. de corpe boīs regit pedes. amplum dat pectus puū caput. florentē barbā et pulchrā albū facit boiem. magni animi. rotundisq; oculis. vocat aut illud signū domus iminua / asini et equi / et oīs bestie que equitat et signat labores / lamentationē. et tristitiam. susurrationē et dolositatem. mali violentia et carcerem. De hoc albu. in. x. gradu signi pisciū ē ortus virginis in. xi. gradu thele. id est libra oritur in. xix. gradu oritur cancer. et in. xxvij. ḡdu orizon et aquarius oriunt. Dicit aut illud signū pisciū / eo q̄ tunc p̄pis fit generatio pisci

um & p̄fricatio. qz calore solis ascendente & humores dissolvente / solent tunc pisces effundere senem suum (vt d. Jsi.) Has itaq; .xij. signoz celi pprietates et occultas virtutes fm Astrologoz iudiciū huc opusculo interserui estimans vale esse legentibus eorū nota in scriptura breuiter et pariter inuenire quid de eis senserint antiqui. et quare eis talia nota impulerunt astrologi sydeni inspectoresq; fm istorum. xij. signoz siue domoz ortus et occasus et aspectus varios et mirandas accidere dicūt in istis inferioribus mutationes. supiora em̄ inuigant et alterant hec inferiora / et in eis suas faciunt impressiones. Per ista aut. xij. signa mouent et discurrūt planete q̄ dicunt sydeni erratis a certis (vt d. beda) spacijs discreta ab inuicem et distincta. Et dicunt errantia nō qz errent cū certissimū habeant motū et discurrūt s̄ ideo errare dicunt qz p̄tra firmamentū cursū suum agere dicunt. et ideo de motu planetarū et ipsoꝝ situ et effectu aliqua breuiter sunt dicenda tam in generali q̄ in speciali.

Quentur aut omēs planete duplici in motu scz naturali et pprio scz ab occidente in orientē p̄tra motum firmamenti. et motu alieno scz ab oriente in occidentem. et hoc rapru firmamenti cuius violentia singulis diebus ab ortu ad occasum rapiunt In motu aut naturali quo nitunt p̄tra firmamentū quidam celerius / quidā tardius p̄ficiunt cursum suum. & h̄ p̄pter arcuoz suoz difparez q̄tatem. Nam saturnus moratur in quolibet signo p. xxx. menses et cōplet cursum suum. in. xxx. annis. Jupiter morat in quolibet signo p̄ vñū annū. et. xij. annis cōplet cursum suum. Mars moratur in quolibet signo lx. diebus et p̄ficiat cursum suū in duobus annis. Sol aut morat in quolibet. xxx. diebus & xx. horis. et semisse. et p̄ficiat cursum suū in tricētis. lxx. diebus & quadrante. Mercurius morat in quolibet signo. xxvij. diebus. &. xi. horis & cōplet cursū suū i. ccc. xxvij. diebus. Venus morat in quolibet signo. xxx. diebus. & cōplet cursum suum in. ccc. xlvij. diebus. Luna moratur in quolibet signo duobus diebus et dimidio et sex horis et bisse viuis. et cōplet cursum suū a puncto vsq; ad punctū in. xxij. diebus et. vij. horis. Et istarū aut. vij. istellarū in gressu et p̄gressu p. xij. signa. et egressu ab eisdem vanantur et disponunt oia que in h̄ mundo inferiori generant et corrumpunt. Cū in libro mischalar p̄bi legitur sic. c. i. Blasmus fecit mundū ad similitudinem spere et fecit arcum altiorē in circuitu eius volubilem et

terram fixam in eius medio non declinantem ad sinistra vel ad dextra et posuit alia elementa mobilia et fecit ea moueri per motum septem planetarum. et omnes stelle alie cooperantur planetis in suis operationibus et naturis. vñ et opus planetarum simile est lapidi magneti et ferro. quod sicut trahit ferrum ab eo ita omnis creatura super terram a motu planetarum afficitur. aptatio et instructio fit motibus et operationibus planetarum. Diversificatio autem eorum operatio secundum diuersitatem dimatur aliud enim operantur circa ethyopes et aliud circa scythos. vñ sicut dicitur idem. c. iiii. Attendenda est planetarum coniunctio in ipsis signis. quod si plures fuerint coniuncti in signis aëthericis in reuoluntione anni signat multitudinem pluuiarum. Si in igneis siccitatem et famem ex excessu caloris et siccitatis. si in aëreis multitudinem ventorum. si in signis frigidis guttatem frigiditatis et temperamentum calidius. Et ita ut eodem. c. viii. dicitur quod effectus signorum intenduntur in operationibus suis ex coniunctione planetarum siue in bono siue in malo. quod si fuerint boni planete/bonum prebent. si fuerint mali/contrarium. Nam ut tradit idem. planeta quidam sunt masculini mali/diurni/ponderosi/frigidi et siccus. scilicet saturnus. quidam boni masculini/diurni/temperati calidi et humidus. sicut iupiter. Mars vero masculinus nocturnus calidus et siccitatem generat. sol masculinus calidus et siccitatem operatur. venus vero femininus nocturnus inter caliditatem et humiditatem mediocriter. mercurius vero temperatus est nature diurnus/mo masculinus mo femininus. vñ dicitur veritate ad naturam illius cui coniungitur. ut cum bonis bonis/et cum malis vel mediocriter siccis efficitur. Luna insuper est planete feminine nocturnus/frigidus et humidus cum excessu. et ideo secundum astrologos planete aliqui in suis effectibus sunt boni. scilicet iupiter et venus. nulli enim nocent. sed tantum suos quam non suos adiuvant et defendunt quantum possunt. Alii sunt mali scilicet mars et saturnus/quod non suis semper obsunt/suis tantum prebent. Alii vero mediocres scilicet sol et luna mercurius. nam suis bona ingerunt/ceteris vero modo bonum modo malum. et maxime secundum quod bonis placent vel malis in diuersis signorum domibus coniunguntur nam cum bonis bona et cum malis mala ut sepius operantur. Di septem planete maximam habent generationem tam bonorum quam alicuius partem. unde sunt astrologos et etiam secundum galienum. et alios peritos medicos saturnus materiam preceptam in matrice frigiditate sua et siccitate coagulat et condensat. Iupiter autem secundo mensis spiritum et membra tribuit. tertio mensis mars subtilizat sanguinem et humores condensat/ordinat et componit. Sol in quarto

mensis vitalem calorem et spiritum operatur et cordi tribuit. Venus in quinto mensis organa sensibilia et officinalia membra aures scilicet et nasum. et huiusmodi perficit et disponit. Mercurius sexto mensis omnia corporis foramina et porosa membra vel lingua et nares operatur. Luna enim mense septimo suis limitibus alias lineamentis membra dimidit et distinguit. et ideo fetus si tunc nascitur utilis erit et salubris. Si vero nasci distulerit usque ad octauum mensis fetus tunc moritur. et hoc quod virtus saturni tunc iterum redit quam vtriusque qualitate sua frigida et sicca fetum mortificat et astringit. Nono autem mensis regnat iupiter iterum quam fetum calore suo temperato reuouet et custodit. vñ partus tunc nascens vitalis erit. Similiter nascens in principio decem mensis potest esse salubris et vitalis. quod tunc iterum regnat mars cuius calorem et siccitatem membra nascens temperat. vñ fetus caloris et siccitatis beneficio egreditur. nam tunc est robustus. Istas et multas alias habent planete in corporibus inferioribus operationes generales et etiam speciales in parte quam in suis domiciliis dominant. Singuli enim planete habent domos proprias. ut dicitur alibi. nam domus saturni prima et propria est capricornus. sicut et aquarius domus iouis piscis/sagittarius. domus maris aries et scorpius. domus venens libra taurus. domus mercurij virgo et gemini. domus solis leo et domus lune cancer. In his. m. domibus siue signis septem planete dominant et per eas diuersis motibus euagantes/hunc deprimunt/hunc exaltant. In his autem signis mouentur planete duplici motu/scilicet occidentali ab oriente ad occidentem raptu simulantem et motu naturaliter hic motus est duplex. primus scilicet et secundus. Primus motus est circulus quem facit planeta in proprio circulo cuius metas et terminos nunquam exiit. Secundus motus est quem facit sub zodiaco et habito respectu ad zodiacum semper in equali tempore et per equalis spacium transit. Primus autem motus planete proprius fit in circulo qui dicitur eccentricus sic dicitur/ eo quod non habeat terram per centrum sicut zodiacus habet terram per centrum/ vñ circulus planete dicitur eccentricus/ cuius significatio est per centrum terre transeat terram in duas medietates diuidat. centrum enim suum habet extra centrum terre. Et iste circulus eccentricus est duplex scilicet deferens et equalis. Nam planetis assignantur tres circuli. ut dicit pertholomaeus. scilicet equalis deferens et epiciclus. Circulus deferens est circulus planetarum per cuius circumferentiam semper mouetur epiciclus ipsius planete. dicitur ideo deferens quod deferat centrum epicicli. Circulus equalis dicitur quod per cuius centrum mouetur centrum epicicli planete

vniformiter & dī equans qz in illo tenet equa
liter planeta cursum suū. Epicidus est quidaz
pius circulus quē describit planeta motu cor
poris sui/ p̄ circuitu circūferentiā mouet corpus
planete. vñ in supiori pte sui epicidi mouetur
ab occidente in orientē. in inferiori vero parte
mouet ab oriente versus occidentē. et ideo pa
ret q̄ sol et alij planete in p̄p̄is circulis mo
uent. & prius vniformiter quīs in diuersis di
uerfimode moueant. In istis itaq̄ circulis di
uerfis triplex motus planetarū est ab astrolo
gis sapientissime deprehensus. motus scz di
rectus stationarius & retrogradus. Directus ē
qñ mouet directe a principio signi versus finē
Retrogradus vero dī qñ ecōuerso tendit a fi
ne signi versus principiū. Stationarius autē
est qñ stat quasi in medio ita q̄ nec p̄ncipio si
gni videt attendere neq̄ fini. S̄it autē directio
semp̄ in pte epicidi supiori. retrogradatio sp̄
in parte inferiori. statio vero fit in medio. cu
ius diuersitatis ratio a p̄bis diuersimode assi
gnatur. Ista tñ retrogradatio solū in quinq̄
planetis bz locum. nō autē in sole nec in luna.
Non em̄ sol neq̄ luna retrogradiunt quīs in
epicido moueant. & B̄ ideo (vt dicunt aliqui)
qz radij solaris sunt causa istius retrogradati
onis. Nam virtus radiorū solarū aliqui illos
repellit et facit retrogrados. qñq̄ eos attrahit
et sic eos quasi stare cogit. sicut dicit alphora
bius. Alias autē cās assignat p̄tholo. sed hec
nunc sufficientiant. Recollige igit̄ ex p̄dicatis q̄
plantē sunt stelle erraticę p̄ septē orbes distin
cte/ sicut dicit beda in libro de naturis rez.
Sunt autē stelle iste elementorū imutatiue. om
niū gñabilium generatiue & corruptibilū cor
ruptiue. Sunt etiā p̄rietate sui motus im
peius celestis corporis retardatiue/ serenitatē
et tempestatis p̄citatiue/ sterilitatis inductiue
fluxus maris et refluxus causatiue. Sūt etiā
suarū qualitātū et virtutū ad inuicē p̄cipitan
ue. Nam vt dicit beda qñ aliquis planetarū
alterius arāilū ingredit̄/ illius p̄ncipat quali
tate. & vt utē p̄ mutū aspectū & p̄iunctionē
et sunt sua um qualitātū & effectūz p̄mutati
ue. Nam bonitas beniuole stelle p̄ p̄nam ma
le remittit. et ecōuerso malignitas maliuole p̄
p̄nam beniuole p̄parat (vt dicit albu. & p̄tho
lo.) Sunt etiā insup̄ eorū ordinata eleuati
one & depressione in orbibus & ex mutua cir
culorū suorū interfecatione/ stridoris & harmo
nie gñatiue. sicut dī in libro de q̄nq̄ substan
tijs. Et vt dicit macro. inter sperā saturni & lu
ne/ om̄s p̄sonantie musice inueniunt̄ cum sole

micantes cū sueluminositatis occultationē &
a virtute solis imutationē receptiue. q̄nto hñt
altiores circulos tanto tardius sunt sui cursus
completiue.

Atumus ē a saturando dictus. cu
ius vxor ops est dicta ab opulen
tia quā tribuit mortalibus. vt di
cit Irido. et marcia. de quo dicunt
fabule q̄ ideo depingitur meschissimus. qñ a
filio suo fingitur castratus fuisse cuius vinlia
in mare proiecta. venerem creauerunt. Est au
tem secundum misē. saturnus planeta maliuo
lus. frigidus et siccus. nocturnus pondero
sus. et ideo instabilis/ seuer depingitur. Iste
circulus a terra est remotissimus/ et tamen ter
re maxime est nociuus. vnde propter elonga
tionem a terra ante. xxx. annos nō perficit cur
sum suum. plus nocet retrogradendo q̄ dire
cte p̄cedendo. vnde in fabulis fingitur habe
re falcem curuam. in colore pallidus aut liui
dus sicut plumbum duas habet qualitates
mōrtiferas scilicet frigiditatem et siccitatem. et
ideo fetus sub ipsius dñio natus & cōceptus/
vel moritur vel pessimas p̄sequit̄ qualitates.
Nam s̄m P̄tholo. in li. de iudicijs astroz dat
hominē esse fuscū/ turpē/ iniua operantē/ p̄i
grū/ grauē/ tristē/ raro hilarē seu ridētē. vñ de
dicit idē P̄tholomens. subiecti saturno raga
dias id est fissuras siccas i calcaneis/ sepi^o pa
riunt. glauci sunt coloris/ et liuidi in capillis
& in toto corpore asperi & inculi turpia & feti
da nō abhorrent vestimēta. animalia diligēt
fetida & imunda. res diligunt acidas & st̄pti
cas. qz humor coleric^o dominat̄. De hoc satur
no dicit P̄tholo. Sub saturno sūt capricor
niis & aquari^o. ei^o dominiū ē in libra/ sed in
ariete regnū abstrahit. sub eo cōtinet̄ vita/ edi
ficiū/ doctrina/ et lo^o frigid^o/ et sic^o. In iudi
cijs signat merorē/ tristitiā. color eius ē niger
& plūbeus et falsidic^o. tñ quādo ingredit̄ ar
cū iouis/ minorat̄ maliciā eius et mutat co
lorē ex vicinitate ipsius. Lū enī naturaliter sit
plūbe^o et claritate iouis cui cōiungit̄/ efficitur
candidus atq̄ clarus. vt dicit P̄tholomens
Epiter qui sc̄dm̄ errorē gentiliū & fi
ctiones poetarū summus deoz fuit &
pater. planeta ē beniuolus/ calidus
& humidus. diuini^o/ masculinus/ in suis qua
litatib^o rēpar^o. i colore est argēte^o/ candidus/
clarus ac blādus/ et iō i circulo iouis cām feli
citatē antiq̄ p̄hilosophi posuerūt vt. d. mar.
si^o iouis circū/ saturni circulo imediate ē cō

iunctus: et ideo propter altitudinem circuli sui. tri. annis perficitur cursum suum. hic bonitate sua reprimat malitiam saturni quam iupiter in superiori parte circuli sui circulo saturni est coniunctus. et ideo fingitur a poetis patrem suum a regno expulsum ut dicitur marciam et Jli. quia presentia sua reprimat saturni malitiam naturalem. hic adiectus planetis bonis/bonitas et vtilis facit impressiones istis inferioribus elementis. et ideo dicitur astrologi quod in corpore hominis cooperat ad pulchritudinem et honestatem. pulchrum enim dat colorem niveum et ruborem permixtum. pulchros dat oculos et dentes. pulchros crines barbaram rotundam. ut dicitur plini. preest enim aeri/sanguini atque sanguinee complexionem. De hoc dicitur ptholo. sub ioue sunt sagittarius et piscis. et domus eius regnat in cancro et capricorno discessus regni eius.

Sub ioue continetur honor diuitie/optimum indumentum. In iudicijs astrologorum signat sapientiam et rationem et est vindicatus. unde quoniam apparet in ascendente/signat finem astrologos generentiam honestatem/fidem et disciplinam. et erit finis ad saluationem sic omnium sinuorum confortat bonitatem. et signat in eis bonum quoniam in eis inuenitur nisi in duodecimo ubi dicitur iouem signare seruitutem/paupertatem et tristitiam. ex parte quadrupedum et merorem ex parte familie et seruorum. ut dicitur ptholo. et misael.

Ars deus bella gentibus putabatur

m.

Est enim planeta calidus et siccus. masculinus nocturnus. unde preest colere et colerice complexionem et disponit ad audaciam et animositatem et appetitum vindicte. propter quod deus belloy vocabatur. immediate sequitur iouem et precedit venerem. et ideo ex vtriusque stelle benignitate vicinitate eius nocturnitas temperatur in colore est fulgidus et rutilans sicut ignis ut dicitur marcia. unde et maiorem vim habet calefaciendo quam alij planete (ut dicitur idem)

Hic planeta secundum ptholomeum disponit in homine ex parte corporis ad longitudinem et gracilitatem. hoc ratione caloris et siccitatis. sed hoc est in iuuentute. Nam in senectute ex calore consumente et siccitate contrahente; disponit ad curuitatem. ex parte mentis disponit nobilitatem animi et leuitatem. ad iram et animositatem et alios colericas passiones. disponit et habilitat ad igneas operationes. scilicet ad ferrarios et furnarios sicut saturnus ad terrarum cultores et grauium ponderum portatores. et iupiter e conuerso ad artes leuiores. facit enim habiles ut sunt oratores trapizete. id est campofores et argenti tractatores / scriptores et hmoi. ut dicitur misel. Secundum ptholomeum etiam sub mane sunt hec signa. scorpius et

aries. et sunt domus eius. regnat in capricorno sed in tauro est discessus regni. sub ipso continetur prelium / carcer et mimicus. et signat iram celementem / et furorem. et est rubens / salidicus / dolosus. moratur in quolibet signo. lx. diebus et xxi. horis. et duobus annis completur cursum suum.

Venus qui et lucifer dicitur planeta est secundum misel. beniuolus / femineus / nocturnus. in suis qualitatibus. scilicet in

calore et humore temperatus. hic planeta excidit solus zodiacum in duabus partibus. ut dicitur beda et est dicitur venus. quia sua qualitate calida et humida dicitur veneri amori excitatiuus (ut dicitur Jfido.) semper comitatur solem vel precedendo / et tunc dicitur lucifer. vel sequendo / et tunc dicitur vesper ut dicitur beda. colorem habet candentem et refulgentem / electro similem. ut dicitur marcus. Inter omnia enim sidera gaudensius fulget. unde et iubar dicitur eo quod iubar radiosi luminis a se emittit. propter quod et umbram facit quando aura multum est serena. diem et solis ortum immediate annunciat et precedit quando est in eodem signo cum sole. a claritate solis absorptus / seu tunc temporis non ostendit. quoniam venus est altior mercurio. tunc est illo tardior et e conuerso cum est inferior / tunc est celerior. ut dicitur macrobius. in tribus semitoribus sola succurrit ut dicitur marcia. malitiam martis deprimat ut dicitur ptholo. ex parte corporis disponit ad pulchritudinem / et ad voluptates in tactu / in olfactu / in gustu / et in cantu. unde factus esse cantores / et musicorum amatores / et specierum confectores / aurifices / et vestium muliebrum infassores (ut ait misel.) Et dicitur ptholo. Sub venere (inquit) sunt libra et taurus. et sunt eius domus. et regnat in piscibus / et in virgine deficit regnum eius et abscedit. sub ipso continetur via / amor / et amicitia et peregrinus. et signat lucrum et gaudium. et est veridicus. et moratur in quolibet signo. xxix. diebus. et completur cursum suum in. cc. et. lviij. diebus.

Mercurius secundum misel. est planeta temperatus nocturnus / modo masculinus. cito. n. se

m.

vertit ad naturam illius cui coniungitur. ut cum bonis bonus / cum malis vel mediocribus medicus vel maliuolus efficitur. unde et in superiori parte sue obiscis miscet qualitates suas cum qualitatibus veneris. et ideo fingitur a poetis quod cum ea fuerit fornicarius (ut dicitur Jfido.) Et dicitur mercurius quasi medius cursum; quia quasi medius est secundum bedam inter venerem et solem unde in superiori parte sui circuli coniungitur cum venere. in inferiori vero conuenit cum sole circulus etiam suus in superiori parte sui intrat

circulum venetis. inferiori autem parte circuli intrat solis quando est i superiori parte sui circulus melius videtur. / 7 minus a sole obscuratur. aliquando etiam ante ortum solis. aliqua do post occasum splendet. / 7 ideo ab aliquibus vespereus nuncupatur. a quis dicitur dominari vnde lucanus loques de mercurio dixit. *Quantum dominus percussit aquarum.* Dicitur etiam a poetis deus sapientie et eloquentie. vnde secundum ptholo. mercurius dat esse studiosus et scientie numerum amatores. disponit enim et habilitat ad scientiam et usum calculi et computationis. et ideo dicit fuisse deus mercatorum qz mercatoribus pputatio sume necessaria e. Dicit etiam fuisse deus palestre vt dicit Ildio. eo q cum sole succatur quasi volens eum superare. Semper enim iuxta solem graditur. nunquam plus distans q per .xxx. gradus. vnde raro videtur. quia semper fere cum radijs solaribus occultatur et ideo propter calorem solis fulgur depingitur et propter suam celeritatem cursor deorum in fabulis nuncupatur. qz nunc cum sole / nunc ante / nunc post graditur. quando solem preuenit radijs solaribus proximis stare videtur. / 7 dicitur stationarius. quando autem sequitur videtur retrogradus vt dicit macrobius. Secundum ptholomeum autem sub mercurio sunt gemini et virgo et regnat in virgine. sed i pisabus regnum absedit. cum sole semper moratur. vno autem signo ante vel vno post. Sub mercurio continetur fortunium / negotiatio futurum. et signat rationem et sapientiam et est albus. cum beniuolus beniuolis. et cum malis malus moratur in vno quoqz signo. xxxvij diebus et vi. horis. et in .ccc. / 7 .xxxvij. diebus complet cursum suum. buasqz ptholo.

Secundum Ildio. quasi solus lucens dicitur eo q sit fons totius luminis / cuius radiatione superiora et inferiora illustrantur. Et autem sol secundum miselarb. planeta fortunatus est se. sed per coniunctionem aliquando fit malus / masculus / calidus et siccus. Sol enim omnia viuificat et rebus omnibus vitam speciem et formam administrat. Nam vt dicit idem. Sol omnibus luminaribus celi maior est in quantitate et in dignitate et claritate quia magis calcari / 7 compressi est luminis. maior est etiam potestate et effectuum multiplicata maior etiam est in motus vniiformitate. qz semper mouetur directo motu in circulo proprio sub zodiaco medium semper tenens locum. transit enim recte circulus per mediam lineam zodia cuius metas

et terminos non transcendit. et ideo eius motus in circulo suo proprio est vniiformis quauis respectu aliorum moueri dissimiliter aliquando videatur. Circulus quoqz solis sicut et zodiacus distinguitur per .xij. spacia siue signa quorum quodlibet continet .xxx. gradus. / 7 quilibet gradus .lx. minuta. et quodlibet minutum .lx. secunda. et quando sol recedit de vno puncto sui circuli / 7 reuertitur in eundem. transit per viginti duo signa et iste transitus circulus anni vocatur. nec in die naturali perfecte transit gradum vnum prout computat albumasar. sed transit .lx. minuta. / 7 .viii. secunda. ita q de illo .lx. minuto reuertit .lx. secunda impertransita. vnde tantum deficit q in vno die naturali non perficit gradum vnum Soligitur motu suo ordinato et iperturbato cursu ordinat et perficit vniuersa. vnde ambrosio. in exame. sic nobis describit virtutes ipsius solis dicens. Sol est oculus mundi iocunditas diei / pulchritudo celi. mensura temporum virtus et vigor omnium nascentium / decorus planetarum / decor et perfectio omnium stellarum. Idem etiam dicit marcianus. Sol inquit est fons mentis / idest memoria rationis / principium lucis rex nature / mens mundi fulgor olimpi / moderator firmamenti. ideo enim mouetur contra firmamentum vt moderet et temperet motum suum. Ideo dicitur splendor olimpi. quia vt dicit macrobius in libro aceronis. diffinitio fuit platonis omnium sperarum lumen esse a sole. dicit enim plato in thimeo. Ingenia ite deus rerum conditor lucem clarissimam quam solem vocamus. cuius splendore celum et infra omnia illustrantur. et numerus existeret omnium animalium et in libro de elementis dicit aristo. Sol inquam habet lumen proprium. stelle vero et luna lumen a sole acquisitionem sicut quando a candela speculum ei appositum illuminatur. Ideo dicit marcia. q sol in medio signiferi incedens bisse radios nos emittit ex se quibus superiora et inferiora illustrantur. De his autem solis mirabilibus dicit beatus dionysius in libro de diuini nomi. capitulo quinto sic. Sensibilem existens et qualitates multas quidam et discretas existentes. ipse sol vnum ens et vniiforme illuminans lux renouat nutu custodit perficit et discernit / vnit et refovet secunda facit auget mutat collocat plantat remouet et viuificat omnia. Unde ex his verbis manifestatur proprietates solis in propria natura et in suo effectu. In substantia enim et essentia sua summam habet simplicitatem. non

enim habet et dissimilibus vel et contrarijs partibus compositionem substantialem sicut inferiora elementa. vñ elementa sed oimodā bz simpliciter in sua natura et vniformitatem. et ideo habet perpetuam in substantia permanentiā et in corruptibilitatem. quia compositio et contrarijs principium est corruptionis. vnde dicit aristo. et ex hac simplicitate summam habet secundum substantiam leuitatem. Nam partius materialium compactio est principium et causa grauitatis. et ex hac leuitate habet corpus solare ad motum habilitatem. leuia enim ad motum sunt facilia et maxime sunt agilitatis. et substantie autē sue subtilitate et mobilitate summam habet actualitatem et virtutem. quia quanto res est simplicior tanto ad diuersos actus naturaliter est potentior. Et ideo conuenienter dicit diouis. qd sol vniformis est lux illuminans. etc. Nam virtutem habet illuminatiuam quia in suo lumine nunquā deficit quāuis eius lumen vel per terre vel per lunc nobis interpositionem aliquando auferrī videatur. habet etiam virtutem renouatiuam. nam poros terre aperit et virtutem latentem in radicibz ad actum perducit. et terre superficiem herbis frondibus et floribus renouat et reuestit. per subtractionem enim virtutis solis penetrantis ad interiora terre biemali intemperie quodammodo antiquata annis singulis nitore et pulchritudine renouantur. Item virtutem habet nutritiuam quia ad interiora radicū et seminum solaris radius subintrans calore suo humiditatem terre dissoluit et vi sua attractiua quia semini et radici est similis de illa humiditate attrahit et illud in nutrimentum terre nascentium conuertit. Item virtutem habet inferiorū conseruatiuā et saluatiuam. Nam elementa propter contrarietatem et mutuam repugnantiam quaz habēt inter se ad inuicem se destruerent. nisi per virtutis celestis influentiam conciliarentur. et sic in esse debito saluarentur vt dicit alex. Item virtutem habet perfectiuam quia quod calor elementaris inapit agere in generatione corporum calor solaris perficit et perducit ad debitum complementum. alexander. Item habet virtutem discretiuam nam colores et rerum species et figure que in tenebris sunt confuse per presentiam solaris luminis agnosantur et ab inuicem discernuntur. Item virtutem habet vnitiuam et hoc per se et per accidens. per se quia vnit et consiliat et concordat planetas in suis effectibus conciliat sibi inuicem contrarijs

elementa. vnde secundum marcia. et macro. sol medius est inter planetas. quia ad harmoniam celestem perficiendam hoc facit sol in suo circulo quod facit media cordula in musico instrumento. Per accidens etiam vnit homogeneia sicut et dissoluit heterogeneia. secundum enim naturam in quam agit nuuc aggregat unuc dissoluit. Item virtutem habet secundatiuam vim enim generandi et varias species produciendi confert istis inferioribus. homo enim generat hominem et sol. vt dicit philosophus. quia nihil fructificat neqz crescit vbi solis radius non attingit. Item virtutem habet confortatiuam secundum enim solis ascensum super nostrum orizontem virtutes animalū fortiores efficiuntur et vsqz ad medium celi augumentantur et in eius declinatione vsqz ad occasum propter eius elongantiam debilitantur corpora in suis virtutibus et quasi in somnum resoluntur vt patet in floribus qui aperuntur in ortu solis qui in occasu marcescunt et quodā modo clauduntur. vt dicit alexan. Item virtutem habet temporum mutatiua ordinatiuam et distinctiuam quia descendens per signa australia in septentrionalia efficit dies breuioris ascendens vero per signa septentrionalia efficit longiores. Immutat etiam ipsos dies. quia sol lucens super terram diem facit et secundum diuersam dispositionem solis dies diuersam immutationem recipit. Nam primo rubet in mane/ deinde lucet in tempore hore tercię/ feruet in meridie et paler in vespere. vnde et quatuor equos fingitur habuisse/ quorum primus fuit ericeus id est rubeus/ secundus atriceus id est splendens. tertius lampas. id est ardens. quartus philogeus id est amans terram vt dicit beda. Sol etiam vt dicit beda si fuerit maculosus vel sub nube latens pluuialem diem presagit si rubeat. si vero palleat tempestuosum. si vero canus in medio videatur/ ita vt in medio fulgens radios emittat versus austrum tempestatem designat humidam et ventosam. si pallidus decidat in nubes nigras ventum aquilonalem prenuiciat vt dicit beda. Item virtutem habet inferiorum informatiuā Nam vt dicit Isidorus secundum eius elongationem et propinquationem facies hominum et animalium corpora vigore et calore disponuntur. vnde. dicit marcianus. In solis constellatione homines pulchros et agiles esse. et ideo i fabulis cū pēnatis vestigijs depingit et facie puerili. ppter qd et pheb? .i. pulcher dictus est.

Dicit ptholomeus qd sol facit hominē corpulē
tum / facie pulchrum et coloratum et magnorum
oculorum et habilitat ad omnia opera auri si fu
rit in exaltatione sua. si vero in casu ad omnia
opera eius habilitat et disponit. tūc habet vir
tutem purificatiuā. radiorum enim suorum disp
sione subtiliat aerem et disgregat / et psumit va
porem inficiētem aerem ac disspgit / et fugat au
ram pestilētem. Item cū non sit subiectiue cali
dus / virtutem habet calefactiuā / inflāmatiūā
et virtutem. et hoc fit ex motu radiorum / et eorum
confractioe ac concursu in superficie corporis ma
xime si obiectum corpus specularē fuerit et po
litum. vt dicit in pēspectiua. Item virtutes ha
bet attractiuam. calore enī suo attrahit a mari
fumos et vapores et tandem eos cōdensat in nu
bes. et sic cōdēatos eos resoluit nūc in grādies
nunc in pluias nunc in niues. vnde secundū
marciānum dicitur fabulose qd sol fuit iuxta ma
re oceanū ab ethiopijs cū alijs dijs ad epu
las inuitatus. putauerunt enim antiqui calo
rem aquis oceanī nutrirī et attractos vapores
in ipsius nutrimentum. conuerri. et ideo dicunt
ante impetu osam pluiam calorem procedere
vehementem. qd fit propter nimiam attractio
nem vaporis et forti impressionē caloris radio
rum inuenire siue inconcauitate nubis vt dicit
arist. Item viuificatiua hz virtutē qd patz p h
qd nihil pōt viuere vbi nō pōt attingere viri solis
et ideo dicit ptholo. in li. eo. Sub sole est leo et
est domus eius. regnat in ariete et in libra di
scedit. sub ipso continentur species lucrum for
tuna. et heres et signat spiritum et animam et
ē color eius albus et rubeus et est veridicus. et
complet cursum suum diebus. cc. lvi. et fer ho
ris vnde inter omnes planetas maxime dispo
nit animalia ad animationem et viuificatio
nem. Item cum sit maxime quantitatis et velo
cissimi motus sue velocitatis et magnitudinis
est occultatiuus. Lum enim sit occas maior to
ta terra vt dicit macro. propter altitudinem sui
situs vix bipedalis videtur. Quod autem in cō
parabiliter maior sit qd apparet patet ex hoc qd
maior videtur in suo ortu et occasu quando a
nobis maxime elongat qd in pūcto meridiei qū
nobis maxime appropinquat. vnde patet qd i
ipsius aspectu deāpitur visus noster. et hoc ap
te dēclaratur in ipsius motu quia continue mo
uetur velocius qd sagitta et tamē ab aliquo mo
uen non videtur. pēnimie enim claritatis intē
sione et excessu sicut et eius quāntitas sic et mo
tus velocitas subterfugit visum nostrum. et ista
de proprietatibus solis dicta sufficiant.

Quia dicitur quasi luminum vna.
Luna idē pūcipalis et matia qz corpori
solari in magnitudine et pulchritū
die ē similitudine. b. p. fido. Luna. n. vt. d. in ex
ameron) est decōr hōctis mater totius humo
ris et ministra. dominatrix maris / temporum
mensura / emulatrix solis / mutatrix aeris / lumē
a se non habens sed a plenitudine solis mutu
ans et acquirens que secundū appropinquo
nem vel elongationem solis formam suscipit et
figuram. carens itaqz solis proprio lumine / est
a fontali plenitudine luminis luminis receptiua
vnde dicitur in libro elementorum aristo. qd lu
na semper in mediate sua sole illuminatur et
lumen receptum reflectit in terram. naturam au
tem habet similem speculo qd proprio colore
carens / lumen recipit a b alto. et quanto plus
soli appropinquat tanto plus de suo lumine p
dit ex parte terre. sed claritatem quam perdit ex
parte inferiori nullomō perdit ex parte celi / im
mo tanto plus ex parte superiori illuminatur.
vnde quando soli coniungitur nihil lumis ad
terram dīngit sed ex parte celi in plena illumina
tione permanet et persistit. et conuerso quando
soli opponitur tota ad terram et nihil ad celū
illuminatur. vt dicitur beda. et macrobius Item
luna est figure et forme sue mutatiua. diuersas
enim facies sui luminis ostendit ad terram qz
nunc arcualem nunc circularem aspectibus ho
minum se ostendit. nunc monoydos / nunc di
crocomos nunc amphitricos nunc pausilenes
Honydos autem est quando est prima et ap
paret cornularis. Dicrocomos dicitur quasi p
medium secta quando est octaua. Amphitricos
est quando de sua plena rotunditate est dubia
scilicet quando est xi. vel. xij. Pausilenes est quā
et toto est plena. s. quando est. xiiij. Item luna
triplicis status est ostensiuā. qz aut est cum sole
s. in coniunctione quando ascendit. aut a late
re quando. s. recedit a sole vel quando ad soles
revertitur. aut in plena oppositione quando. s.
totaliter soli opponitur. quando autem a sole
primo recedit / apparet corniculata ad modū
arcus cornibus semper versis versus ortum.
quando vero iterum appropinquat ad coniu
ctionem / recipit eandem formam sed versis se
per cornibus ad occasum. In parte autē auer
sa a sole semper apparet vacua. sed in parte an
te ad solem versa lumine repleta. Item luna ē
omnium humorum augmentatiua / quia per
oculta nature spiramina fluxus et refluxus aug
mentatur. vnde in eis decremento in ossibus
medulle cerebella in caputibus et humores in

De celo et mundo

cordibus diminuantur et in eius incremento multiplicantur. vnde eius defectus omnia copariuntur et eius decrementum inferiorum e demerentum vt dicit macro. Item aquarum maris est attractiua. Sicut enim adamas trahit ferrum. sic luna mouet et trahit post se oceanum. vnde in suo ortu intumescit mare et crescit ex parte orientali et decrescit ex parte occidentali et econuerso quando est in occasu crescit mare ex parte occidentis atq; decrescit ex parte orientis secundum q; luna plus vel minus proficit in lumine sic plus vel minus in suo fluxu se extendit vel retrahit ipsum mare vt dicit marciianus. macrobius. in libro ceteron. oceanus in incremento lune reuertit modum istum. Primo enim die crescentis lune fit copiosior solito et habundat in summo. sed secundo minuitur et sic vsq; ad diem septimum. deinde iterum crescit per septem dies. ita q; in decimo quarto die est iterum plenum in summo. vnde in nouilunio semper est mare plenissimum et etiam in plenilunio.

Item luna est rosis in aere generatiua. vim enim sue humiditatis aeri imprimit. et aerem insensibiliter immutat in ipsius superficie rorem gigit. manifeste enim videmus q; quanto luna est estiuo tempore serenior. tanto habundantius ros super gramina se ostendit

Item luna inter planetas est breuissimum tempore sui cursus completiua. breuissimum enim habet circumulum et ideo infra spacium xxvij. dierum per omnia signa zodiaci euagatur. vt dicit ptholome. vnde de luna sic dicit ptho. Sub luna est cancer / et est cancer domus eius. regnat in cancro sicut in libra. discessus sui regni est. et est planeta frigidus. et humidus cum excessu femineus. nocturnus. moratur autem in quodlibet signo duobus diebus et sex horis et bisse. et in xxvij. diebus completit cursum suum. Item luna inter oes stellas erraticas est magis in incerto et in vago motu siue cursu. pcelliuua. Na ppter breuitatem sui cursus nunc sub sole nunc supra / nunc ante. nunc retro euagatur. et cum sol circuit per circulos australes inferiores et luna peragrat circulos boreales superiores. tunc luna supina est velut nauicula / sursum habens cornua. sed quando est sub sole tunc habet cornua versus terram inclinata / quando vero decrescit / e erecta. vt dicit beda. Item quando luna recto

diametro inter nos et solem est interposita. scilicet esse eclipsis. id est defectus solis. Iste autem defectus nunq; potest accidere secundum naturam / nisi in coniunctione solis et lune quando denuo accenditur. et ipsa coniunctio in linea ecliptica celebratur. hoc semper est quando sol est in capite draconis et luna in cauda vel econuerso. vnde albuma. in libro de moribus planetarum si luna inter nos et solem obuiat defectum radio:uz solis nobis facit in capite vel in cauda draconis. Quid autem sit cauda draconis / quid caput / post dicitur. Item luna per interpositionem minoris terre inter se et solem defectus sui luminis est passiuua. vt de macro. in libro astrologorum sic dicit. Luna ascendens vel descendens in solarem lineam incidit si fuerit. xxx. quando ex toto soli est subiecta obscuritatem solis terre facit. sed istum defectum singulis mensibus non facit quia non semper est in eadem linea qua inter solem et terram diametraliter est opposita. nec semper solari corpori se opponit. Idem vero defectus fit lune cum linealiter soli totaliter sit opposita / scilicet quando est. xv. si enim tunc fuerit directe sol sub terra / emittit sol vmbra: tumoris terre in lineam sibi oppositam. quas si corpus lune intrauerit / propter vmbra: interpositam inter se et solem a suo lumine tunc priuatur. quia ergo singulis mensibus luna plena non fit in linea ecliptica que est vmbre interpositio. ideo singulis mensibus luna suo lumine non priuatur.

Item luna nunq; est cuiusdam obscuritatis et obnubilationis in se contentiua. et hoc ex proprii corporis qualitate. quia naturaliter est obscura / cum lumen ex se non habeat / sed a sole. Vel vt dicunt aliqui illa obscuritas est ex vmbra terre / ex qua quedam macula resultat in corpore lunari / que ipsius lumen in parte obscurat. et hoc fit maxime quando ad terram appropinquat / ex cuius vicinitate et nebulositate contrahit quosdam sordes. vt dicit niarda / nus. quando vero ad altiores ascendit circulos. claret munda et nullis maculis obnoxia tunc videtur vt idem dicit marciianus.

Item luna est mutationis temporum significatiua. Nam vt dicit beda. luna si in principio rubeat vt aurum ventos ostendit. si in summo eius corniculo maculis quibusdam nigrescit. pluuiosum mensis exordium prehendit. Si vlt

ro migrescit in medio plenilunij serenū p̄ten-
dit. cum vero nocturna navigatione scintil-
lat ad remos. in breui tempestas futura erit.
vt dicit idem beda. Itē luna in celesti harmo-
nia est soni grauissimi emissiua. vt dicit mar-
cianus. In circulo em̄ lune fit grauis sonus.
sicut in sphaera celesti est acutus. Ex ordinassi-
mo em̄ sono et ex stridore tactus orbium gene-
ratur / dulcissimus. vt dicit est concensus. Itē
luna est fecunditatis terre seminibus milita-
tiua. p̄reest enim seminibus que p̄ficiunt ex ro-
res / qui de corpore lune cadit (vt dicit idem) et
ideo sc̄dm fabulas dicitur proserpina / eo q̄ se-
minū que p̄ficiuntur in terra dicitur esse dea a-
genitibus. sicut etiam dicitur dyana. id est silua-
rum dea et nemoz. quia feris de nocte pasca-
querentibus in nemoribus et in siluis lumis
beneficium administrat. et ideo gentiles vo-
cauerūt lunam deam ventozum. quia venandū
fit in siluis. p̄pter quod et dyaham cum aicu-
de p̄tingebant eo q̄ venatores arcubus vteba-
tur. Itē luna cum sit frigida et humida / est
ex vicinitate solaris circuli calōris receptiua.
Nam ex calore solis et siccitate / temperatur fri-
giditatis et humiditatis sue excessus cū in sin-
gulis mensibus in suo descensu ad terram hi-
eius generatur. vt dicit macro. Item luna vt
dicit albuginasar est acris mūdificatiua. motu
enim suo continuo aerem rarificat et subtiliat
vnde si nō esset motus sphaere lune aerem ex no-
cuma vaporum exalatione grossicies infice-
ret / quod corruptionē nō modicam generaret
Itē luna s̄m astrologos inter planetas est su-
per dispositione hominis corporis maxime pur-
ganua. Nam vt dicit p̄tholo. in libro de iudi-
cijs astroz. Sub luna p̄thetur egritudo / amif-
sio. timor et damnu q̄. vnde circa humani cor-
poris mutationem / lunaris virtus potissime
operatur et hoc accidit. tum p̄pter motus sui ve-
locitatem. tum etiā p̄pter ipsius ad nos vici-
nitatem / tum p̄pter occultam sibi naturaliter
insitam potestatem. vnde morborum mutati-
onem medicus perfecte nō discernit. qui luna-
res effectus in corporibus nō cognouit. vnde
hypoctas in principio p̄noscicoz de luna lo-
quens ait. Est quoddaz celeste sydus in quo
oportet medicum p̄uidere / cuius p̄uidenna
est mirabilis et stupenda (Et galie. in commē.
de diebus creticis dicit) rem certam que non
fallit attendat medicus quā docuerunt astro-
logi egyptioz q̄ p̄ p̄uinationem corporis lu-
naris cum stellis fortunatis sicut egritudines
terminales ad bonū. cum contrarijs vero con-
trane sc̄z ad malum. et ideo cautus et perfectus

medicus s̄m doctrinam hypo. aspicere debet
primam lunam et quando est plena luminis.
quia tunc crescunt humores in hoibus et me-
dulle. et fit incrementū in mari et in omnibus
rebus mūdianis. Quando igitur infirmus in-
lectum cadit / necesse est videre vtrum luna tūc
creat. de cōbustione. tunc enim crescit infirmi-
tas quousq̄ veniat ad oppositōis gradū sc̄z in
plenilunio. et tūc si fuerit cū malo planeta aut
i malo signo et aspexerit dñm domi? mortis
qui est signum octauū. id est si aspexerit mar-
tem qui dicitur dominus signi scorpionis. tūc
de morte timendū est. Si vero fuerit cum bo-
no planeta et in bōa domo siue signo et aspe-
xerit dñm domus vite sc̄z in arietem / qui est do-
mus arietis siue primi signi / de vita tūc spe-
randum est. et de alijs videntū est. vt p̄z in li-
bypo. quem dicitur cōposuisse de iudicijs in-
fimitatis sc̄dm lunam.

babet autem luna quasdam pro-
prietates minus laudabiles tam
sc̄dm substantiam q̄ sc̄dm effectū
habet enim substantialem obscu-
ritatem cum nō habeat sicut alij planete lumē
a seipsa. habet enim maximam instabilitatez
quia nullum sydus ita euagatur per omnes
zodiaci sicut luna. contrahit etiam a inaliuo-
lis stellis et noctuis nocibilitatem. Nam vt di-
cit p̄tholo. Luna est planeta cum malis mali-
uolis. luna insuper per suam oppositionem
inter nos et solem aufert a nobis solaris lumi-
nis claritatem. luna etiam quando incidit in
vmbra terre / perdit lumen suum et suā ostē-
dit deformitatem et defectibilitatem. Preter-
ea propter vicinitatem quam habet cum cras-
su aere et terra ab vmbra terre vel ab infecto
aere contrahit maculam et deformitatem. vt
dicit marcianus. Luna etiāz quanto plus re-
cipit de lumine versus terram / tanto minorem
versus celum obtinet claritatē. et quanto pl?
proficit et crescit ueisus terram / tanto plus de-
crescit et deficit in lumine versus celū. Adul-
tiplicem etiam habet effectum malum. Nam
vt dicit p̄tholomeus. Luna efficit hominē in-
stabilem et mutabilem de loco ad locum dis-
currentem. Efficit etiam hominē in oculis ma-
le dispositum et inordinatū. Efficit etiam in
homine vñū oculū altēz maiorē aut facit stra-
bonē siue orbū vñū oculoz et subdit. Domo
iuxta cōplexionem in qua lunaris cōstellatio
dñm habuit vicio in oculo hōi carebit. et h
forsan accidit p̄pter accessum lunaris humidi-
tatis oculoz humores ad aliquā prauā q̄lita-
tē disponētis. Dicit etiā in li. mischalach. c. v.

De celo et mundo

Eclipsis lune maxie in bieme si fuerit i signis frigidus excessus significat frigiditatem et nimie pstrictionis in terra et in aere et in aquis. Si fuerit in signis aqñicis/nimiam pflagit abudantiam pluuiaz. Si vero in signis aereis/periculum tempestatum pretendit/et ventoz miniam. Dicit ptholo. et abinnasar q luna exis in secundo signo post ascendens /merozem designat tristitiam et ablationem substantie p fures et predones. similiter in quarto /in quarto et in octavo nram: anxietatem et fugam et mutabilitatem in ipso signat q qui tunc ceperit repugnare/cito deponetur. In duodecimo autem impedimentum nram /duntiam et carcerem ex parte amicor. In omnibus autem alijs domibus siue signis bonum efficit et pretendit maxime si planetis fuerit sociata. Secundum variam etatem lune mouentur menstruales humores in mulieribus et cerebella in animalibus et diuerse passione vi lunari in corporibus excitantur. vt patet in lunaticis. et caducis. **De proprietatibus lune et aliorum planetarum dicta iam sufficiant.**

Unt aut due stelle que non sunt planete/sed tamen naturam et effectum videntur habere planetarum scz caput draconis et cauda. q mouentur cum firmamento et sequuntur cursum firmamenti. vnde a leone transeunt in cancrum et a cancro in geminos. et sic deinceps. **U**ozatur autem in quolibet signo caput draconis. xvij. mensibus anno scz et diuidio. similiter et cauda. et in. xvij. annis complent cursum suum. et si caput est in aliquo signo /semper in signo opposito erit cauda / et venter in quarto. vt si caput est in cancro / venter erit in ariete et cauda in capricorno. et si caput fuerit in leone venter erit in thauru et cauda in aquario. et sic de alijs. et ideo. ppter aspectum oppositum cauda totaliter est venenosa. Dabet autem caput exaltationem suam in tribus gradibus geminoz / casum vero in sagittario gradibus totidem. econuerso autem cauda habet exaltationem suam in tribus gradibus sagittarij / et cadit in tribus gradibus geminoz. **U**nt autem hic aduertendum q quando luna coniungitur soli capiti vel cauda existente prope gradum coniunctionis a. xij. gradibus vel infra semper est eclipsis futura maior vel minor sicut q caput vel cauda magis vel minus accedit ad gradum coniunctionis. et hoc potissime locum in eclipsi solis. Eodem modo de eclipsi lune hoc tenendum est. quia si luna conuenit cum cauda in aliquo signo et sol fuerit cum capite in signo opposito / erit eclipsis lune. et

econuerso si sol fuerit in aliquo signo cum capite et luna in signo opposito cum capite / erit iterum eclipsis lune. et si in eodem gradu conuenit / erit eclipsis generalis. vnde semper optet q conueniant vel in capite vel in cauda in eodem gradu siue prope. xij. gradibus vel infra si debet esse eclipsis. vñ coniunctio debet fieri solis et lune quo ad idem signum. eundem gradum idem minutum. et idem secundum. In oppositione vero contrarium signum semper erit sicut eundem gradum et idem minutum et idem secundum. **U**nt hoc apparet q quando luna iungatur singulis mensibus soli et accendatur / non tamen semper eclipsim facit. quia non semper in linea ecliptica se coniungunt. quia non semper accedit luna in communicatione in eodem gradu. nec enim semper caput vel cauda in coniunctione vel oppositione solis et lune se coniungunt.

Unt meta est stella quedam flammis circuea (vt dicit beda) repente nascens. regit permutationem que aut pestilentiam aut bella vel ventos / siue estus signat siue pretendit. **U**nt stelle aliquando videntur moueri motu planetarum. aliqui permanent immobiles sicut fixe. semper autem apparent (vt dicit beda) in parte determinata in celo. non enim vagantur per diuersas partes zodiaci sicut planete sed videntur esse in circulo lacteo siue galaxia et spargunt radios versus septentrionem nunquam versus occidentem vñ in parte occidentali non videtur. breui spacio solent apparere scilicet per octo dies. aliquando visa est. lxxx. diebus sicut dicit beda. **U**nt quibusdam autem stellis nascitur cometa siue explanens siue exfixis semper in firmamento apparet in parte septentrionali. vt dicit idem. **U**nt quo patet q stella que apparuit in ortu christi non fuit cometa quia mouebatur ab oriente ad meridiem versus occasum quem non solet facere motum cometa. vt dicit Aristotomus.

Unt stelle a stando sunt dicere. quoniam enim semper moueantur / semper tamen stare videtur (vt dicit Philodorus) **U**nt dicuntur et sidera a considerando dicta. eo q in eis vie mathematicorum consideratione multa iudicantur et preuidentur. **U**nt dicuntur etiam alstra ab austris vel a nastro nuncupata. eo q secundum opinionem aliquorum stellarum corpora in sphaera firmamenti sicut clavi in rote circumferentia sunt confixa. et hoc quidem nomen est quo ad aliam (qua et maxime quo ad maiora)

vt dicit Iſi. Scdm alfragani ſtella eſt aggre-
 gatio luminis in orbe. vel ſtella eſt lux aggre-
 gata in ſuo orbe. vñ ſcđm q̄ maior eſt aggre-
 gatio luminis in ſubſtantia ſtelligati corporis/
 tanto maioris eſt q̄ntitas/pulchritudinis clarita-
 tis/et amplioris p̄tatis et virtutis. Vocatur
 autem ab eodem ſtelle ſiue ſydera lucis vehi-
 cula. eđ q̄ ſunt luminofa corpa / ſola autē q̄ no-
 tumas tenebras mortalibus deferentia / ſmā
 di ſupficiem decorantia / ſolis lucem a quo re-
 capiunt lumē put poſſunt ſupplementa / emiſſio-
 ne radioꝝ p̄tinua aere de purantia / quoz vir-
 tute auferunt a mundo inferiori peſtilentie cor-
 ruptela. ſtellarum etiam virtute p̄ſeruant et ad
 p̄cordiam reuocant ſibi in uicē p̄traria elemen-
 taroz ſempiterno fulgore illuſtrant oia ſuo
 calore ſaluant et refocunt vniuerſa. Nā ſcđm
 platonicos. vt dicit beda ſtelle albe ignee ſūt
 nature. Celuz em̄ cū ſuo orbiu eſſe natura ig-
 neum multi antiqui poſuerūt. Ariſt. aſit 7 a-
 lij phi qui ponunt celum eſſe elementū vñ et
 natura et p̄prietate ab elementis q̄tuor diſcre-
 tum dicunt ſtellas nō eſſe ſingidas nec calidas
 ſubſtantialit̄ ſeu ſubiectiue. ſicut nec ipſum ce-
 lum ſ̄ tantūmō ſunt calide effectiue. Adou eī
 ſuo p̄tinuo et ſempiterno inflāmant illud ſup
 qđ mouent. et ſic in iſtis inferioribus habent
 inducere calgrem. vel algozem. radioꝝ uero
 mobilitate 7 p̄fractione in ſuperficie obiecti cor-
 poris habent inducere vim caloris. Sed vñ
 ſunt ſtelle / certum eſt q̄ ſunt ſcđm naturā / puris-
 ſime 7 ſimplicis nature ac incorrupte. quo ad
 formam etiam ſunt lucidiſſime / et quo ad figu-
 ram ſperice et rotunde. quo ad ſubſtantiam ſo-
 lide nō poroſe. quo ad ſupficiem plate / nulla
 tenuis aſpere vel anguloſe. quo ad ſitum ſunt
 alatiſſime / quo ad motum vel caſſime / quo ad
 q̄ntitatem ſunt maxime q̄uis p̄pter ſitus di-
 ſtantiam videantur eſſe parue / quo ad nume-
 roſitatē innumere. illi em̄ ſoli qui ſtellas nume-
 rat ſunt ſimiles / quo ad poteſtatē et effectum ſtel-
 le ſunt magis inter corpa virtuoſe. Nam ſtelle
 ſunt inferiorum generatiue / inſtitutiue / coſer-
 uatiue / radioꝝ ſuozum emiſſione / tenebrarū
 noctis illuminatiue. ſcđm curſus in ſuis orbi-
 bus vñ ſiformiter cōpleunt in ſolis p̄ſentia
 quo recipiūt lumen ſui ſunt occultatiue. in ſuo
 orbi et occaſu ſunt aeris multipliciter immuta-
 tiue. quia nunc tempeſtates conarant / nunc
 ſerenitates generant et p̄curant. vt dicit be-
 da. coloris variatione / et radioꝝ ſcannilla-
 none / nunc triftium. nunc letozum euentuum
 ſcđm mathematicos ſunt pronunciantie.
 Sunt etiam nauigantibus p̄ſpere et ipſaruz

dianum in medio maris directiue vbi ſtelle vi-
 cinus ſunt coniuncte / maioris luminis 7 pul-
 chritudinis ſunt expreſſiue. vt patet in p̄lyadibus
 et ſydenbus galaxie. et quāuis tantam offen-
 dant pulchritudinem ex quadam vicinitate /
 quia pariter ſunt conuere et lucidiſſime in eō
 muni appareāt ſingulariter cōſiderate / tamē
 per ſe non apparent ſingulariter ita pulchre.
 et huius ratio eſt vt dicit marciānus. quia ex-
 cedens fulgur vñius per quandam refulgen-
 tiam alterius inſufficientiam ex ſe reparat at-
 q̄ ſinit. Unde quod vñ deſt / ex quadam de-
 fectibilitate alia ſupplet que magi excellēt in
 claritate. Item ſtelle. p̄pter ſitus ſue diſtantia
 ſunt hominibus diſpariter ſue magnitudinis
 oſtenſiue. Nam vt dicit albumaſar. quāto ſūt
 ceniū capitis noſtri magis vicine / rāto ſemp
 videntur eſſe minoris quauitatis et offerunt
 ſur hoſtris aſpectibus minus parue. et ecōtiē
 ſo quāto plus elongantur in ſuo orbi a noſtro
 habitabili ſeu in occaſu / tāto noſtris oculis
 videntur generaliter eſſe magis magne. 7 etiā
 maiores videntur eſſe in quantitate in occaſu
 q̄ in orbi (vt dicit beda) Tunc autē aliquid
 dī ſup eſſe ceniū capitis noſtri / quando dire-
 cte videtur eſſe ſuper caput noſtrum. ceniū au-
 tem dicitur recta poſite ſuper caput noſtrum
 cuius forte ratio eſt vt idem dicit. quia vapo-
 res de terra aſcendentes rectitudinē radioꝝ
 ad oculos perfecte venire non permittunt. et
 ideo oculus de capite in huiusmodi aſpectu.
 quia quod circūſulſuz eſt in aere a ſolari radio
 eſtimat oculus cōp̄bendere in ſeipſo. Sed
 ſicut dicit agafeſ. talis viſus decipitur / ſicut
 quando fulgor candele a ſano oculo ſine ob-
 ſtaculo cōſpicitur. ſed a lippiēte ſine arcus
 celeſtis imagine non videtur et putat decept^o
 oculus omnino in alio videre. ſ. in lumine vi-
 ſo quod tamen in altero nō eſt / ſed in ipſo po-
 tus. Idē dicit auicē. in. c. de obſcuritate vi-
 ſus / quere ſupra de viſu. Item ſtelle ſunt ſcđz
 marciānu in ſuis circulis aſtronomiace p̄ocel-
 ſiue. Diſſines eſſi toni inſicia concennis inter
 ſydera inuicem / ſed gratitas inferiorum
 diſſonam reddit melodiam ſuperiorum ſiue
 mediorum et econuerſo. ſuperiorum acuitas
 deſtruit ſonū gratiorum inferiorum ſicut d.
 marciānus. Item ſcđm ariſtotelem in libro d
 celo et mundo. ſtelle ſunt ex materia corporis
 celi in quo poſite ſunt atq̄ ſite / et ideo natura-
 liter ſūt ſplēdide. ſicut 7 celum in quo reuel-
 uantur. vñde omnes ſtelle habent lumen pro-
 priū p̄ter lunam. ſed q̄uis ſtelle ſunt ex ſe lu-
 minoſe / ad p̄ſumationem ſiue luminofitatis

ab ipso sole. Item stelle sūt sue virtutis ⁊ lumi-
 nositatis sibi inuicē communicatiue. vna enim
 auget claritatem alterius. et bonitas vni⁹ for-
 tificat bonitatē alterius. sicut dicitur in libro de cō-
 iunctionibus planetarū. Item stelle proprijs
 circularibus et sedibus sunt contentę. et iō si circuli
 vnius interfecando aliquando subiungat cir-
 culū alterius. propter hoc proprias sedes stel-
 le non deserunt. nec sunt alijs per quas tran-
 seunt impeditiue vel iniurie inuicem illatiue
Item stelle quedā vt dicitur in Harmonia. celerius ori-
te/celerius occidunt. quedam vero tardi⁹ ori-
te/citius occasum petunt. quedā autē pariter
 oriūtur. ⁊ tamen non simul occubere cogno-
 scuntur. De caūta varietas ortus ⁊ occasus ac-
 cidit ex dispari altitudine circuloꝝ in quibus
 oriuntur. vel ex elevatione siue depressione di-
 matū in quibus occubere vident. Nā secūda
 variā elenationē vel depressionē corporis ce-
 lestis varijs temporibus. vel oriuntur vel occi-
 dunt. Item stelle sunt temporum annoꝝ sez
 mensium et dierum distinctiue et permutati-
 ue. Nam sicut dicitur in libro de proprietati-
 bus elementorum aristoteli. permutatio tēporis
 in signis diuersis super dimata septem. aut
 ex permutacione lune singulis mensibus. sez
 xxvij. diebus. aut permutacione mercurij et
 veneris. in omnibus decem mensib⁹ vel mi-
 nus vno. aut ex permutacione solis in quoli-
 ber anno. aut ex permutacione martis in duo-
 bus annis. aut iouis in duodecim aut satur-
 ni in triginta. aut ex coniunctione ⁊ permuta-
 tione implicitatis in triplicitatem inducētis
 et quinquaginta annis aut propter permuta-
 tionem stellarum fixarum orbis. permutātur
 autem in centum annis vno gradu. accidit au-
 tem magno permutatio omnibus in trigin-
 ta sex milibus annis. ⁊ hic est annus magn⁹
 quod est vltimum omnium rerum. (vnde sez
 Aristoteles in libro eodem.) In libro autem
 cicero dicit Macro. Istius mundi an-
 ni finis est/cum stelle omnes/omniaq; sidera
 ac plaustra a certo loco siue creationis ad eun-
 dem remeauerint. hoc autem et pbifici volūt
 post annorum. xv. milia peracta cōtingere. ⁊c.
 quicquid aut sup hoc dixerūt pbilosophi. hoc
 certitudinaliter tenendū est. qz nostrū non est
 distingere qm vltimus finis erit hoc enim solus
 nouit temporum conditor qui momenta ⁊ tē-
 pora continet in sua potestate.

Plus (vt dicit beda) ē stella paruis

p lima a qua tota pars celi superiōꝝ sic
est dicta. Duplex autē ē polus sez arti-

ais siue borealis qui nobis semper relucet et
 pollet. nobis autem unquā occidit. quia su-
 pernos existit. vnde polus a pollendo est di-
 ctus/quia cōtinuo mūdo pollet. Sed polus
 secundus dicitur antarcticus id ē australis/po-
 lo arctico oppositus/qui nobis semper est in-
 uisibilis. Inter istos duos polos quasi iter
 duos mundi extremos vertices semp voluit
 firmamentū. hi duo poli nunq̄ mouentur circa
 lariter de suo loco tñ in spere circulo circūferū-
 tur. Axis autē a polo ad polū p mediū centri
 terre extenditur circa quam totius firmamenti
 impetu rapitur ⁊ mouetur. Dicit autem axis
 non est materialis/sed potius linea quedam
 intellectualis/que a polo vsq; ad polum re-
 cto diametro sicut linea a puncto vsq; ad pū-
 ctum est tracta area quam tanq̄ circa mundi
 medium sempiternis rapit⁹ voluitur firma-
 mentum. Polus igitur est stella quo ad si-
tum/altissima quo ad motū/velocissima/quo
ad aspectum nostrum minima/ quamuis sit
se valde magna/quo ad effectum vltima. qz
per ipsius situm discernuntur situs et termini
aliorum syderum ⁊ celestium circuloꝝ. Vnde
de hac stella ab astrologo potissime intuetur.
Est ergo stella illa breuissimi circuli descripti
ua propter nimiam elongationem ⁊ distanti-
am a nostro situ est sue magnitudinis occulta
tua propter situs sui immobilitatem est hō-
minum ipsam aspicientium maxime certifica-
tua. et iō vocatur stella maris/quia nautigan-
tum ⁊ sciam nauigalē seu naturalē habētū ē
mari ē directua a rōne sui situs mediū tot⁹ celi
ē ostensua p giaz arturi sibi p̄p̄inqui ab alijs
stellis ē distinctua/a cui⁹ vicinitate polus ar-
cticus. est vocata. vt dicit Beda.

Arcturus est signum a septem stellis

a in are in se reuolunt constitutus (vt
dicit Isidorus.) Harum septem stel-
larū circulus qz in modum plaustrū vertit/lari-
ni eū septentrionē vocauerūt. Septentriones aut
tez nō occidere artis vicinitas facit eo qz stelle
iste axi ⁊ polo stelle altissime sunt vicine. Dicit
autem idem circulus arctofilar/ eo qz areton id
est yleceen vrsam sequitur. Eundem boetē ar-
ctici dixerunt/ eo qz plaustro beret. quod est si-
gnum spectabile multis stellis inter quas est
artur⁹ q̄ ē pp̄ue sid⁹ p⁹ caudā maioris vrsę
positum. vnde ab hac stella tota constellatio
illa arturus est vocata vt dicit Isid. ⁊ merito
dicitur artur⁹ ab artando dicit⁹. qz ex p̄ma illa p̄te
surgit frig⁹ propter elongationē a calore solis

frigo: vero poli terre artuantur et constringuntur. Apparent autem septem stelle radiose ru-tilantis forme quamvis quatuor anteriores in modum quadranguli alterius lateribus ordi-nantur. tres vero sequentes in modum semi-circuli disponuntur. Locantur autem sub polo circa axem unde semper circueunt poli tanquam centrum. ut dicit Gregorius) semper ille stelle vertuntur circa axem sicut vrsa circa stipitem. et ideo ille circulus maior vrsa vocatur ut dicit Macro. semper vertitur et nunquam ad ima demergitur ut dicit Grego. quando tres stellae elevat. quatuor ad ima dedinat. et converso cum quatuor sursum erigit tres ad ima deprimit et demergit ut dicit Gregori. Inter omnes circulos superiores circulus arturi est altior. quia polo vicinior. hominum aspectibus maxime se offert. nunquam est hora noctis quin videri possit. nisi forsitan eius aspectus nebulis vel nubibus intercipiatur. Inter medias stellas arto draco admodum fulminis elabitur. ut dicit Martianus. Diemali tempore in ortu suo maxime ruat at quadam scintillarum irradiatione fortem aque et terre congelationem prenunciat. ut dicit Martianus

Kion est astrum tempore hiemali exortum/aquarum et tempestatum excitativum. Est autem orion nubilosus ventorum et tempestatum generativus. Et est orion ab ortu et mundatione aquarum orion dicitur. (ut dicit Isid.) In suo autem ortu tempestates generat et aerem immutat admodum armati pedes et brachia extendentis disponitur/et fere per latitudinem trium signorum eius extenditur longitudo ut dicit Martianus maxime fulget in signo tauri. ut dicit idem. Est autem constellatio maxime notabilis et ratione magnitudinis ac pulchritudinis et etiam ratione dispositionis et virtutis. ab arietem enim usque ad geminos se extendit (ut dicit martianus). totam etiam illorum trium signorum superficiem fulgoris sui pulchritudine clariorum reddit. ut dicit idem. gladiati militis et accincti in stillarum ordine procedit. de quo dicit Macro. Amatus etiam flagrans splendebat in armis. et splendor tamen orionis ut dicit idem signus est future serenitatis. sicut converso eius obscuritas future est presagium tempestatis. Sole existerente in signis orionis in tauro et in geminis omnia germinant et oriuntur. que nutrimentum recipiunt et aquis et aere et ex terra. ut dicit idem. Constellationem orionis sequitur quedam stella que dicitur canicula que ab astrologis mali uola dicitur et nociva/ que secun-

dum fabulas eius canis fingitur fuisse ut dicit idem. non tamen est hec canicula illa noctiva que oritur in leone/a qua dies canicularum a philis nuncupantur. sicut dicit Sallustius. Orion ergo in ortu suo primo tempestatem pronosticat/sed post serenitatem solito operatur ad terre fecunditates. Sole existente in tauro quasi se abscondit sub radijs solis/nec tunc suam manifestat inferioribus claritatem. Orietur autem iterum in iulio quando sol ascendit de geminis ad circulos superiores / quando terra maximam patitur distemperantiam aeris/quo ad calidam qualitatem. (ut dicit Macrobianus.

Hyades que et sicule dicuntur/sunt quedam stelle pluviales /in quorum ortu pluvie multiplicantur. ut dicit Isidorus.) Nam tunc temporis vapores a mari et a terra per calorem solaris violentiam fortius ad superiora attrahuntur/qui motu biadum in pluvias resolvuntur. Et ideo ille stelle dicuntur hyades id est sicule / quia attrahendo humores et resolvendo eos transisse aquas a fabulis confinguntur. (ut dicit yginus.) Habent autem be stelle situm suum in fronte tauri. ut dicit Martianus. et cum dies extenditur et sol ferventior ascenderit/tunc hyades primo solent apparere ut dicit Gregorius super iob. xx. quando a saturno impelluntur. (ut dicit Beda.) In hyadum ortu fruges uberius crescant/que tunc a pluvijs irrigantur. Plures habet hyadum constellatio stellas clarissimas per gradum ordinatas. que oriuntur in. xvi. gradu tauri et turbant aerem in ortu suo. (ut dicit albumasar.

Hyades sunt septem stelle a pluralitate dicitur que sibi sunt vicine ab invicem tamen sunt distincte. ut dicit Gregorius. hiemali tempore oriuntur. quanto autem aura serenior est et frigidior. tanto melius ab alijs discernuntur. una enim inter septem latere videtur qui nec ex toto se manifestat. nec ex toto se occultat. inter genua tauri habent situm. (ut dicit Isidorus.) Sol in mense iunio per plyades iter facit/et tunc aeris caliditas vernalibus pluvijs temperatur. et terna tunc temporis flor pulchritudine adornatur. (ut dicit macro.) hac de causa dicitur iuno amasse maiam. que fingitur fuisse una de plyadibus et fuit mater mercurij secundum figmentum poetarum ut dicit macro. secundum albumasar autem oriuntur plyades in. xvi. gradu tauri cum biadibus et motu suo turbant aerem.

Anticula est stella quedam fetuennissima que oritur secundum Albumasar in. xix. gradu cancri. i. cuius ortu magna fit aeris perturbatio. ab hęc stella dicuntur dies canicularis in quibus sanguinem minuere vel medicinam laxatiuam accipere est summe periculosum propter excessum distemperantie aeris in calore. (vnde bypo. in amphoriz. ante canem et post canem et sub cane moleste sunt farmacie. et ibi dicitur in commento quod ante ortum illius stelle et in ortu et post ortum statim periculosum est dare potionem laxatiuam. quia tunc est aer calidus et sicus scilicet a calido signo et a calida stella et a sole tunc in leone cum canicula existente. vnde ex modica medicina corpus fieret nimis calidum et sicum/ et febris forsitam sequeretur. medicina etiam euaporaret et nimis operaret/ cum corporis pori tunc ex calore aeris sunt aperti. Dicit enim ibidem galienus. Calor extraneus vires extrahit medicine. vnde aqua calida repugnat solutioni si calor aeris tunc est fortis. Preterea vire interior tunc est debilis et per potionem vel minutionem plus debilitatur. Durant autem dies canicularis. xv. calendas augusti usque ad nonas septembris et sic sunt dies quinquaginta sicut ibi dicitur.

Ux (vt dicit basilus) est species per omnia sibi ipsi similis. De luce autem quid sit sibi rem vtrum scilicet sit substantia vel accidens diuersimode loquuntur auctores. Nam arif. dicit lumen non esse corpus nec a corpore defluxum. Damas. etiam dicit lumen propriam bipostasium/ id est substantiam non habere. Secundum autem beatum augustinum sup. gene. ad litteram. Lux est substantia corporea summe simplex in genere corporum summe multiplex/ in efficacia summe mobilis et absolute penetrationis/ et minime resistentie et summe disparia et contraria generans et coalians. summe conuertibilis. omnis naturalis motionis principium et origo/ summe perfectibilis/ summe iocunda/ summe comunicabilis. Quia luce in corporibus nihil est vtilius/ nihil comunicabilius/ nihil pulchrius/ nihil velocius/ nihil subtilius/ nihil impassibilis/ nihil virtuosius/ inuenitur. Est autem differentia inter lucem et lumen. Nam lumen est quidam defluxus a luce siue irradiatio defluens a substantia lucis. Lux autem dicit ipsam fontalem substantiam super quam lumen innititur. si enim lux considerata in se esset accidens/ necessario et per se esset aliqui accidens/ et per se causaretur a

forma subiecti sui. vnde si lux in aere esset accidens causaretur lux a vera forma aeris/ quod esse non potest. Preterea lux mutat subiectum suum. quod patet quia lux naturaliter est in oriente. consequenter vero in occidente et lux orientalis generat proximam sibi. et ita deinceps usque ad occidentem. accidens enim non permutat suum subiectum/ nec extra illud agit. ex quo videtur quod lux non sit accidens. Preterea si esset accidens aeris/ necessario moueretur aer subito ab oriente in occidentem secundum subitum motum lucis. si autem moueri subito non contingit aeri nec alicui elemento. Preterea luce nihil est nobilius accidens autem est ignobilis substantia. ex quo videtur quod lux non sit accidens cum aer longesit ignobilior ipsa luce. sed si lux est corpus/ difficile est intelligere qualiter lux sit in aere vel cum aliquo corpore diaphano. vt in crystallo/ cum duo corpora non possunt esse simul in eodem loco. Nec est tamen inconueniens nec impossibile ponere lucem esse substantiam corpoream et esse simul cum alio corpore. videmus enim aquam et cinerem pariter iungi et misceri salua vtriusque corporeitate et localitate vtriusque superficiem ab alio distinguente. et vtriusque partes infra propriam superficiem continuante. quantumcumque enim simul immisceantur cinis et aqua. permanet tamen aqua in sua corporeitate et partium suarum coherenciam et continuitatem et cinis in sua. nec propter istam commixtionem et unionem simul sunt duo corpora in vno loco. immo aqua habet suum locum proprium et cinis suum/ sic lux potest esse in aere vel in quo liber alio corpore salua vtriusque corporeitate et suarum partium substantialium continuitate. vnde et lux subintrans ad interiora aeris vel crystallo habet suum locum ipsius superficiem ambientez/ et a substantia adiuncta sibi corporis distinguente/ quantumuis non possit propter simplicitatem sue substantie sensu percipi vel videri immo quod mirabilis est multum lucis pariter concurrentes impermixte. et tamen vnite coniunguntur salua cuiuslibet substantiali forma qua ab alia differt. nec est vlla illarum respectu alterius materialis vel formalis. sicut manifeste docet et dicit dionysius in libro de diu. no. cuius hec sunt verba. Lumen (inquit). lampadarum cum sint in domo vna tota inuicem totis sunt communia/ tamen habent a se inuicem discretionem vnica discretionem et vnitate discreta. videmus namque vnum lumen multis accessis lampadibus et iuxta omnes lampadas

In mina vnam claritatem indifcrete relucēte. nec poterit q̄s (ve arbitror) aliq̄s eoz ab alijs er aere continente cetera dum simul ibi sunt sequēstrare aut alterū siue altero cernere. totis inconfuse inuicem cōtēpati s. subducta autēz vna simul et pprium lumen recedet nihil se/cum ceteroz luminū auferens. aut de suo aliq̄ quid eis relinquens. Erat enim omniū vt dictum est pfecta vnitas vniuersaliter pmixta. ⁊ nulla pte cōfusa. que si tanta est i hoc corpore aere ⁊ materiali lumine. ⁊c. (hucusq̄ dionysy.) quib⁹ verbis manifeste docet luminaria simul vni. salua tamen cuiuslibet pprietate substantiali ⁊ accidentali/quas deferunt se/cum sine accedendo siue recedendo. Lux itaq̄ scdm dionysium. est substantia in se sistentis a quo pcedit irradiatio quedā et illuminatio corporo alioz. semper enim lucet lux in se ⁊ tamen non semp illuminat/ sed solū quando inuenit corpus habens materiā dispositā ⁊ aptam ad illuminationē. vt dicit augu. Substantia enī celoz est vere lux/ que in corporib⁹ obtrinet primū locum/ ⁊ tū celū nō illuminat in tenebris vel in nocte. semp ergo lux lucet inuisibiliter ⁊ in tenebris/ sed non semp illuminat visibiliter. vnde virtutē lucis sentit et percipit omnis creatura. Inuisibiliter enim operatur virtus lucis seusum et motum in animalibus vt dī in lib. fontis vite. Dicit etiā albinus in li. de iudicijs astroz hipocrates docuisse q̄ nisi stellaz lux de nocte subtiliaret densitatez aeris/ destrueret omne corp⁹ animatum. ⁊ tamen certum est lucē stellaz de nocte sepi⁹ non videri. Impressio enī et opatio lucis ē manifesta in mari qd̄ fluit ⁊ refluit p applicationē lune ad aliquē situm siue illuminet aerez siue non. in visceribus etiā terre vbi nō attingit lumen virtus lucis opatur. vt p̄ in mineralib⁹ ⁊ rebus alijs ibidem generatis. Et breuiter p̄ sentia lucis necessaria est in omni corpore mixto. p̄ quā p̄taria in elementis vniunt. Lux itaq̄ a summo celo empireo vsq̄ ad centrum mundi est diffusa. que in sua substantia vna est et radice simplex. variata tamē scdm diuersitatē recipientiū siue solis siue alioz corporoz superioroz vel inferioroz. vbi est vera substantia virtus et operatio lucis/ licet nō luminositas. hec est primogenita lux que creata fuit die prima. vt dicit Basilius/ que solari corpori ⁊ ceteris celestibus quarta die factis supfertur. vnde sol et cetera sidera sunt primenī luminis vehicula/ que propter susceptionē lucis incorporealis sufficiunt siue sue substantie deperditione ad illuminationē perpetuam et perben-

nem. vnde ista lux vbiq̄ attingit. et omnia corpora scdm magis ⁊ minus disponit ⁊ perficit. Zurigitur est radice ⁊ fundamentū. q̄ omnis illuminationis vna est in substantia que non continetur accidentaliter ab aliquo corpore inferiori. sed magis continet omnia corpora respectu quorum penitus formalis est/ licet i se sit materialis et situalis. Et ideo lux cū sit materialis/ habet potentialiter partem extra partem. quia vero formalis et habet actu partem extra partem. quia quod habet materia in potentia/ hoc habet forma in effectu. Et quo manifestum est q̄ cum lux in genere corporuz minimum habet de materia et maximum de forma/ vicinior est forme q̄ materie. et ideo ratione materie est in minimo scz in puncto. ratioe vero forme est in omni loco. Nam vnumquodq̄ habet ita moueri ad locū sicut ad formam suam. vt dicit Aris. quia forma quanto est nobilior/ tanto materiam suam plus extendit vt ait Augustinus. propter quod forma lucis qz est nobilissima in genere formarum corporaliū/ maxime materiam suam distendit. ⁊ iō vnus punctus iuminis siue lucis sufficeret esse ad illuminationem vniuersi orbis propter materie sue nobilitatem/ et forme sūme actualitatem. (vt dicit Augustinus. Una igitur est lux simplex ⁊ vniiformis in sua essentia quāuis diuersa sint luminaria. que inter se sūt distincta quamuis videantur in vno actu vniiformiter aggregata. nec vnū lumen intrat substantiam alterius. quamuis sensibilibiter tanq̄ vnū lumen vniū videantur. Non est ergo i cōueniens ponere duo corpora simul eē quorum vnū est subtile ⁊ formale et quasi complementum respectu alterius. reliquū autem est materiale ⁊ imperfectum. Duo vero corpora glorificata in eodem esse nō possunt. quia neutrum respectu alterius materiale potest eē in aliquo vel formale. sed glorificatum et nō glorificatum simul esse possunt sine aliquo incommensurabili. sicut expresse dicit Augustinus. Lux enim vt dicit Basilius maxime est mobilis. incessanter enim mouet se et gignit linealiter et circumferentialiter in omnem partem se mouendo et diffiniendo/ vnde quantum ē de se subito mouetur. Lux enim est summe actiua et sue resistentia ad intima cuiusq̄ reip̄ nectatiua. diuersorum et disparium generatiua. et contrariorum in elementis et corporibus mixtis in concordiam et vnitatem reduciua. radiorum suorum proiectione/ directione/ intersectōe/ p̄fractōe/ ⁊ reflectione. omniū in esse p̄ductiua. in esse cōseruatiua. vel ab eē

dissolutiva. (vt dicit Calcidius sup thimeū.
 vite et permanentie cuiuslibet rei regitiua est.
 lux et directiua. sui ipsius naturaliter multipli-
 catiua. Lux enim multiplicat se gignendo. gi-
 gnit nāq; lux lucē/et lux genita simul gignit
 generat lucē sibi succedentē. et sic in vno istan-
 ti vnus punctus replet lumine totū orbē. Itē
 lux est sui et alioꝝ manifestatiua. colorꝝ per sui
 incorporationē in superficie humidi perspicui
 effectiua. (sicut d. Augu.) Lux tenebras expel-
 lit/meroresq; dissoluit/insidias pro dicit/secu-
 ritate parat/omnem speciem letam iocundāq; i-
 ducit. rebus omnib; formā et decorē tribuit
 in ducit. q; sine luce oīa corpora occulta rema-
 nent et ignota. Ausert (inquit d. amas.) lucez
 omnia incognita in tenebris pmanebūt Lux
 igitē secundū Ambro. et etiā scdm basilium ē
 pulchritudo omnis visibilis creature/cuius gra-
 tia maxima ē in aspectu que cetera mūdi mē-
 bra laudibus facit digna. Dec vt. d. basilius
 eadem est angeloz et sanctorꝝ supra celum qui-
 etissima habitatio. hec summe trinitatis p ex-
 emplum est demonstratio manifesta. hec lux
 sine diminutione sui est lumenō sitans multi-
 plicatiua et diffusiuua. que in superficie vmbrosi
 corporis recepta/nō se profundat quātuz ad
 visibilem speciem/sed quo ad virtutē. (vt d. Bn.
 Adultas alias pprietates bz lux laude dig-
 gnas quo ad suā substantiā/virtutē et opati-
 onē. cuius substantia nihil inuenit purius. vn-
 de transiens p sordes/nō sordescit/cuius vir-
 tute nihil est actualius. cuius opatione nihil
 vtilius in corporibus eperitur.

Splendor est quidā defluxus eriens
 a substantia lucis que egredit a luce
 sine alterius nature cōmitione. luci
 a quo exit/ē coeuius in duratione. vt. d. Augu-
 sti. q̄ cito est ignis/tā cito est splendor. vnde si
 ignis esset eternus et splendor esset eternus. exit
 etiā splendor a luce sine lucis diminutione/
 sine puritatis lucis cōtamine siue discōtinua-
 tione. cum sui et alioꝝ manifestatione. cuius sui
 multiplicatione. vt dicit Basilus.

Lumen differt a luce sicut spēs a ge-
 nere. omne enī lumē lux est sed nō es-
 conuerso nō omnis lux est lumē. Nā
 lumen est defluxus quidā a substantia lucis
 in aere siue in alio diaphono corpore receptus
 et vndiq; circūfusus. Triplex autē est lumē vt. d.
 auctoz p spectiue. scz reflexū/fractū/et directū
 Reflexum sicut a speculo et alijs politis cor-
 poribus/que reijciunt lumē a se receptum. ali-

ud est lumen fractum/sicut quando lumen ve-
 nit ad corpus densum aliquantulum qd non
 est omnino densum vel durum. sed recipit lu-
 men in se. sed ppter materiam non oīno obe-
 dientem lumen illud nō tenet rectum incessus
 sed distat et diuertit ab incessu recto. et vocat
 fractio radij. Tertium lumen est directum qd
 nō repellit neq; inuenit materiam aliquo mo-
 do inobedientem et transit libere. et facit opa-
 tiones perfectas. Illud lumē est aeris et alio-
 rum corporꝝ transparentium perfectiūm/de-
 coratiūm/formaz et figurarum declaratiūm
 ocolorꝝ lenificatiūm/oculis lippis et infirmis
 est lumen odiosum et molestie illatiūm. bo-
 minum a somno corpore et ocio excitatiūm
 formarum et speciez in superficie speculi vel
 polito corporis impressiūm. Nam lumen ad
 superficiem polite materie pertingens angu-
 lis equalibus se reflectit et omnium obiectoz
 formas ibi impunit. vnde quod extra est per
 substantiam/in superficie speculi collocat per
 imaginē et figurā. Lumen est etiā scdm di-
 spositionem materie quā sub intrat imutatio-
 nis susceptiūm. Nam eius claritas intendit
 in materia perspicua/atq; pura et remittit in
 feculenta materia et obscura. In materia enī
 diaphana obstaculum non inuenit. ideo per
 eam iradians/proprios fulgores exprimit et
 ostendit. (vt dicit Dionysius.) et quanto per-
 fectius illi perfunditur. tanto latius et ea re-
 fusa ad alia denuatur. accedens autē ad gros-
 siozem materiam illis obscuriozem habet di-
 stributiua apertionem. sicut enim cum mate-
 rie crasse infunditur/capitur imperfecte et to-
 tum se effundit extrinsecus appareatq; obscure
 vnde materie crassities impedit ne illumina-
 tio recepta distribuatur. In purioribus igit
 substantijs perfectius apparet et augmenta-
 tur. in grossioribus minorat. Ex quo patet qd
 a purissimis et subtilissimis materijs lumen
 perfecte comprehenditur. a compactis vero et
 obtusis repulsam pati inuenitur.

Radius est quidam luminosus a
 corpore luado defluxus/quo me-
 diante lux vel lumen suam pficit
 actionem. (vt dicit basilus.) Ra-
 dius autem alius est perpendicularis et rectus
 qui a corpore luminoso emissus/recto et line-
 ari motu sine digressionē aliqua petit centū
 Alius est collateralis et confractus /qui a cor-
 pore luminoso eriens et aliquod diaphonuz
 inueniens/non recte pcedit sed obliquat mo-
 tuz suū. et obliquatio ista vocat radij pfractio

Alius vero est refluxus qui quidem a suo principio recte vel oblique progreditur, sed a corpore obiecto repellitur et repertitur, et talis reperitio radij flexio nuncupatur ut dicit auctor perspectivae. Radius itaque luminosus est mobilis et agilis spiritus / et orbicularis / et se recusat, maxime si fuerit perpendicularis. Contingit autem radij frangi et obliquari et quod ad partem oppositam projici secundum dispositionem materie quam invenit, vel quam tangit. Sic radius in nube concava et humida interdiffusus, diversas operas in nube vel in aere formas / colores / et figuras, ut patet in coloribus arcus celestis, qui nihil aliud est vel esse dicitur, nisi sub intratio radij in nubem concavam et aquosam, ut dicitur in libro meteororum. Et subito semper motu radij et continuo contingit aerem circumfusum igni et inflammari maxime cum concurrerint in loco refractionis. Nam radij ibi coadunati mutuo conculantur. Et ista est causa quare aer circumfusus sepius inflammatur, ut patet in cristallo et berillo et cuius oppositione contra solares radios stupra apposita accenditur et igitur

Umbra est obiectio corporis tenebrosi et opaci ad lucem vel lumen siue ad corpus luminosum. Et est umbra triplex secundum philosophicam considerationem contingit quod corpus luminosum sit rotundum et aliquando est maius quam corpus obiectum / aliquando equale / aliquando minus, si equale / facit umbram equalem et rotundam, et talis umbra dicitur chelidroides / id est equaliter rotundum, si minus sit obstaculo, facit umbram tendentem in latum admodum callati, talis umbra dicitur cataloides. Si vero corpus luminosum maius sit corpore obiecto, facit umbram tendentem in acutum et in conum, et talis umbra dicitur conoides. Ex quo patet quod cum sol sit maior tota terra ipsa terra facit umbram conoidem. Contingit igitur quod terra sit opposita soli que assignato modo ita alie dirigit umbram quam lunam attingit et eam inficit / edipsim lune facit, sed ex quo sol tumorem sperere poterit iste conus transit et declinat in partem oppositam, et tunc luna libere apparet et illuminatur. Cum vero luna directe sit opposita soli / luna facit umbram cataloidem, et ideo umbram contra terram dirigit et edipsim particularem facit, quia talis umbra non sufficit tegere totam terram cum a radijs solis in quibusdam partibus illuminet et ex tali umbra accidit edipsis in vno dima / re alio illuminato existente sicut dicit albuma. Umbra vero caloris solaris est repressiva splendoris radiorum solarium occultativa, sterilitatis et fecunditatis terre inductiva, serpentum amica / et coluborum nutritiva, estuantium et itinerantium refrigerativa, maturitatis fructuum tardativa, terrores vel timores et horrores multiplicis incussiva, cum non sit corpus, spectei corpus est representativa, corporum in motu et inquiete est sumptuosius configurativa, nam motu corpore se movet, et quiescente / requiescat, fugientium est insegurativa, et insequentium fugitiva, quanto etiam dies est longior et sol in celo stat altior / tanto obiecti corporis umbra videtur minor et everso, et idem sole vidente videtur umbra maior, similiter et in occasu quod in meridie.

Tenebra est lucis absentia, a tenendo dicitur, ligat enim et tenet oculos ne solem videant siue lucem, et sic nihil est nisi pura privatio. Tenebra etiam dicitur aer obscurus vel umbra opaci corporis, ut dicitur basiliius. In qualitate et situ luci contraria, et in morem incuit / colorum pulchritudinem tollit, verecundiam dirimit vel minuit, somnolentiam nutrit.

finis liber Octavus

De proprietatibus temporis et eius partibus.

Liber nonus.

Estquam

autem diximus de proprietatibus celi et eius partibus de quibus supra pagina facit mentionem dicendum est

sub breui compendio de eius effectu. scilicet de motu et mensura motus. id est de proprietatibus temporis et partibus eius. Causatur autem motus primo et principaliter a uolutione celi cuius motus primus est et sempiternus. ut dicitur in li. de ce. et m. neque similis est motui inferiorum corporali et uisibili siue mutabili causa tamen est motus inferioris. quia motus rerum inferiorum generabiliu[m] p[ro]cedit ex incorporali et uniuersali motu orbium superiorum ut dicitur Aristotele in libris. Moto autem est transitus a termino ad terminu[m] contrarium. ut dicitur in li. eiusdem. Omne enim quod permutat. de contrario mutat in contrarium. Et sunt sex species. scilicet generatio/ corruptio/ alteratio/ augmentum/ diminutio/ scandum locum mutatio. ut dicitur idem. motus uero p[ro]mutationis s[ecundu]m situm alius reuolubilis et sphericus/ alius rectus/ alius compositus. Reuolubilis autem non mutat locum scandum se totu[m] sed s[ecundu]m partes circulares. tamen quandoque mutat locu[m] ut patet in motu planetaru[m]. Rectus autem semp[er] mutat locu[m] quod diu est in actu aut enim mouet a centro ad circumferentia[m] ut ignis et aer et huiusmodi leuia que feruntur sursum aut e converso mouet deorsum. scilicet ad centru[m]. ut grauia sicut aqua et terra. hic autem motus sex habet species. Est enim dexter/ sinister/ ante/ retro/ superior/ inferior. Compositus uero motus est duobus motibus contrariis sicut motus ligni in quo accendit ignis. Moto uero in super hoc habet propriu[m] quia ex uehementi motu generat calor ut patet ex motu primi orbis ex cuius confirmacione et motu inflamatur ether ut dicitur Aristotele. et ex motu liquefit plumbu[m] quod est in motu ut dicitur idem. motus. n. non potest mesurari. nisi secundum mensuram spacia in quo est motus. Omne autem quod mouet aut mouet proprietate sue nature sicut adamas mouet ferru[m] ex uirtute celesti. aut uolentia sicut ex fortis impulsu uenti mouet nauis. aut ex uoluntate sicut mouet corpus. put uult animus. Moto uero mutacionis est duplex uel mutacionis de loco ad locu[m] aut p[ro]mutationis dispositiois ad dispositione[m]

De loco ad locum aut naturaliter/ aut per uim lapidis enim qui ab alto dimittit quanto magis descendit. tanto est eius motus magis impetuosus. unde intendit motus in fine ipsius. quod uero mouet per uolentia[m] fortior motus est in principio motus ipsius et quanto remotior est a suo principio tanto debilior erit motus ut patet in sagitta ab arca emissa. que tam a re motus potest proijci. quod in ultimo nihil penetrat neque ledit. motus itaque est generationis et omnium transmutacionis inferioru[m] causatiuus. caloris et inflamacionis inductiuus. tam aque que aeris subtilatiu[m]. caloris naturalis confortatiuus. appetit exaltatiuus medicane laxatiue ad mundificandu[m] corpora alia corpus cooperatiuus. Unde dicit Hypo. si uis celeberru[m] ducere moue corpus. Item si fuerit motus a centro ad circumferentiam erit materie extensiuus/ diffusiuus et dilatiuus. Si uero fuerit e converso a circumferentia usque ad centru[m] erit aggregatiuus partiu[m] inspissatiuus et constructiuus. Item motus temperatus est nature aiatoru[m] corporu[m] preseruatiuus. imoderatus uero est nature desolatiuus

Tempus est rex mutabilium mensurara ut dicit Aristotele. in li. de quinq. substia. uel tempus est numerus numerans in omni eo quod numeratur

uel sicut dicit Ra. tempus est diuensio reru[m] mutabilium s[ecundu]m motu[m] et moram que coeua est in rebus mutabilibus. Et dicit Aug. nihil est spacio suu[m] tempus. quia de omni possessione duo possunt simul haberi uel plura. sed duo momenta simul haberi non possunt. Unde tempus recuperacione non recipit. amissio. n. tempus irremouabilis est. breue est tempus mutabile et instabile irremouabile. Tu enim motu mobili incipit/ quo penitus deficiente tempus finit et ideo non erit in futuro sed cessabit/ quia nihil nisi eternitas erit ut dicit Aug. Tempore nihil est cois/ omnibus enim equaliter est coe. Tempore nihil labilius/ quia nunquam quiescat immo quia incipit deficere incipit et decrescere et e converso/ quia presens finis est preteriti et moru[m] principiu[m] est futuri. Omne enim tempus tribus uariationibus uariatur. scilicet in preteritu[m] presens et futuru[m]. Secundum rationem temporis et eius uaria[m] successione[m] semp[er] est dies et nox ut dicit Beda sed alibi dies alibi nox. tempore nihil incertius nihil imperceptibilius. quia ut dicit Ipsi. tempus per se non dimoratur/ sed solu[m] per humanos actus. Item tempore nihil est alterabilius et ideo corpori nihil periculosius/ quia ut dicit Hypo. mutaciones temporu[m] maxime generant morbos. subita enim mutacione frigiditatis in caliditatem corpora alterat et immutat et idem

qz natura nō patitur repentinās mutationes
vt dicit Hypo. ideo subita mutatio temporū
frequentē est causa infirmitatis. Item modera
to tēpore 7 in suis qualitatibus tempore/ cor
porū nihil est salubrius. vñ dicitur in āpho.
temporū? moderatis si tempora temperaliter
se habuerint/ boni erūt status 7 maxime bone
determinationis sūt egredidines. Item quū
tempus ita sit mutabile/ tamen tempore nihil
magis cōtinuū/ partes enim tēpis sunt cōtinue
Unde dicit Aldar. tempus qd in hyeme se ne
fat statim in vere renouat/ 7 ecōuerso.

Annus vt dicit Jsi. est solis reuolu
tio vel anfractus cū pactis .ccxv.
diebus 7 quadrāte redit ad locū
suū. Est autē annus dicitur eo q
mensibus in se reuertentib? voluit. Unde an
nus dicitur ab an q est circū. qz quasi circulus
in se redit 7 renouat. vñ apud egyptios an
te litteras inuētās per pictū draconē/ cauda
in suam incidentē 7 in se reuertētem signabat.
vt dicit Jsi. Sunt annorū diuersa genera. nā
est annus lunaris minor ano solari in .lx. die
bus. 7 est ann? solaris qui .xij. habet menses.
Singuli autē planete habent ānos suos in q
bus pfiatū ansum suū vt Aldar qui in duo
bus Jupiter in .xij. 7 saturnus in .xxx. Et ean
nus magnus qui dicit mūdānus qñ oēs stel
le scdm Aristo. redibūt ad p̄rium/ 7 p̄rium
sue creatiōis p̄ctum/ 7 hic ann? scdm Aristo.
in .xxxvi. milibus annorū pfiat. sicut patet in
li. de p̄prietatibus elemētōz. scdm platoicos
autē infra .xv. milia. pfiat annus iste sicut dicit
Aldar. in li. Liromis. Est autē annus vsual.
s. solaris quatuor tēp/ que quatuor tēpa sūt.
s. tēpus veniale estiuale autūnale 7 hyemale. 7
dicunt tēpa eo q in suis qualitatibus mutuo
se tēpant vt dicit Jsi. dicunt amīcūla eo q al
tēma assiduitate curūt 7 nunq̄ in eodez statu
pseuerant vt dicit idē Jsi. In his quatuor āni
tēpib? occidūt duo solstitia i hyeme 7 estate duo
equenocia in vere 7 autūno. Solstitiū autē est
maxima equalitas diei 7 noctis/ que accidit i
gressu solis in cancrū 7 capricornū. in cancrū
quantū ad solstitiū estiuale. in capricornū
q̄tum ad hyemale dicit solstitiū quasi solis
statio duplici de causa. vel qz sol in estate vel i
hyeme ppter longitudinē diei aut noctium
videt stare in nostro emisperio vel inferiore vñ
qz in vtroq̄ solstitio. quasi stat/ in estiuale non
potens plus accedere ad nos. in hyemali nō
potens plus a nro loco habitali elongari. Eā
noctis est maxima equalitas diei artificialis 7
noctis que accidit in gressu solis in anetē siue

libram. Primū est veniale. Secūdum autem
nale. In his quatuor tēpibus sūt quatuor ier
iūna que dicunt mīdualia. Primū fit in p̄ma
septimana quadragesime. i. in vere. Secūdū
est estatis in septimana p̄t̄becōstes. Tertium
est autūni infra quartā feriā septēbris. Quar
tū est hyemis qd fit septimana integra āte na
tiuitatem dñi. Annus itaq̄ solaris est annus
cōis/ 7 incipit a ianuario 7 terminat in decem
bri. et est spaciū quo voluit sol tricēties sex age
sies 7 quinquies in zodaico 7 quadrante id
est sex horis que sūt quarta pars diei naturalis
Iste autē sex hore nō computant in anno cōl
sed colligunt in anno bissextili. Dicit autē bisse
xtus collectio. xvij. horarū emissarum in trib?
annis cū sex horis quartā āni ad perficiendum
vnū diem ex .xxij. horis ex cuius additione di
citur ānus bissextilis vt dicit Beda. Et dicit
bissextilis qz semp eo anno quo accidit i febru
ario bis. vi. lxl. p̄nūciamus. vel dicit bissextilis
ex bisse momentis collectis ex .xxij. momentis
quibus sol morat in quolibet signo vltra .xxx.
dies 7 ex .xx. mētibus recolligunt singulis an
nis sex hore que collecte p tres annos faciunt
in quarto anno diē bissextilē vt dicit Beda.
sed hoc querē in computo.

Annus lunaris quandoq̄ dicitur
spaciū quo luna reuoluit ab vno
p̄cto zodiaci ad aliud punctum
qd continet secundū quosdam .xxij
dies 7 sex horas. Quādoq̄ dicunt annus lun
naris spacium quo voluit conuētione vsq̄ ad
conuētione vel ab illuminatione vsq̄ ad il
luminationem 7 tale spacium superat primū
duobus diebus 7 .vi. horis. Dicitur autē luna
esse in coitu qñ ita directā est sub soie q nulla
ps superficialiter nos respiciens apparet illu
minata. tota vero ē illuminata qñ videtur ple
na post p̄iunctionē/ itaqz luna recedit a sole 7
relinquit eū in aliquo p̄cto zodiaci que reuer
tens ad idē p̄ctum/ nō inuenit eum ibi/ quia
iam p̄fecit in suo motu. Unde oportet eū con
sumere p duos dies 7 sex horas anteq̄ illuz cō
sequat. 7 tale spacium dicitur lunatio. Quando
qz dicit annus lunaris spacium continens duo
decim lunatiōes/ que diuidunt a computistis
p sex pares 7 sex in pares/ scdm q mēses sunt
pares siue impares 7 sex impares. Par enim
lunatio respondet mēsi pari. impar autē impari
Annus ergo lunaris p̄tencis .xij. tales lunatiō
nes/ p̄tinet. ccc. liij. dies/ series autē .xx. 7 totidē
xxx. dies p̄ficiūt tantā summā. Unde patz q
annus solaris cōis super hūc annū lunare in
xi. diebus/ qui excessus facit etatem lune varia

De tempore

in singulis annis in lxx. mensium. Ita qd si in B anno luna prima e in lxx. alicuius mensis in sequenti anno erit duodecima. Quandoq; autem dicitur mensis vel annus lunaris embolismalis. et est embolissimus excrementum anni solaris ad lunarem. Et dicitur ille annus embolismalis in quo cadit et recolligitur una lunatio. xxx. diebus recollecta ex illis. xi. diebus in quibus superat annus solaris lunarem. et ideo tertius annus embolismalis est / quia in illo recolligitur lunatio. xxx. dierum tribus diebus de super remanentibus. ter enim. xi. faciunt. xxxij. similiter in sex remanentibus alijs tribus diebus. similiter in. viij. annis est embolismalis / additis illis. vi. diebus ad illos. xxxij. dies qui ex superrefectia vij. et viij. anni recolligunt / sed ad hoc ut lunatio embolismalis. viij. anni sit. xxx. dierum / oportet mutare duos dies ex embolismali subsequenti / et ita procedendum est usque ad. xix. annum qui adus embolismalis adimplet continens annos. xij. communes et. viij. embolismales. Embolismales. n. sunt. iij. vi. viij. xi. xiiij. xvij. xix. Alij vero sunt communes. Annus autem lunaris maxime observationis e apud hebreos / propter quod legalis dicitur / quia omnes festiuitates legales secundum lune cursum et etatem obseruant. et ideo semper incipit a lunatione aprilis / ut dicitur B. et in exo. xij. dicitur / mensis iste erit vobis principium mensium anni. et c. Preter annum autem vsualem seu cōmem et legalem / est annus qui dicitur emergens quando aliquo casu notabili emergente tempus subsequens comparatur / sicut greci computauerunt tempus a prima olimpiade. et christiani a prima dominica in carnationis / et sic de alijs. Unde contingit sepe quod medium anni legalis est principium emergentis et e converso. et per hoc multe transeunt in byblia ad concordiam reducantur sed hec ad annorum diuersitate dicta sufficiant.

Et est principium anni cuius initium est quando sol in prima parte aequinoctii consistit et contra septentrionem per rectam lineam ascendere incipit ut dicitur constan. in pandec. li. v. c. iij. Recta autem linea est que neque septentrioni attinet neque meridiei / sed ab utroque polo equaliter distat. Durat autem tempus veris usque in finem geminorum / quantum. s. sol discurrit per tria signa. quorum unum quodque habet suum mensium / ad tempus veniale pertinentem. Primus mensis est aequinoctius incipiens a xvij. die maris usque ad. xvij. aprilis. Secundus est thauri incipiens a. xvij. die aprilis usque ad. xvij. die maris. Tertius est geminorum incipiens ab. vij. die Aij usque ad. xvij. die iulij

Est autem verum tempus / inter frigidum et calidum maxime temperatum. Inter hyemem et estatem medium qualitatum vniuersarum participatum / quoniam sanguis tunc incipit multiplicari in corpore animalis et humores qui in vernali frigore coacti fuerant et compacti / calore vernali moueri incipiunt et dissolui. verum autem in suis qualitatum temperatum sanissimum tempus est et minime mortiferum ac infemum ut dicitur constantia. et B. Nam his duabus qualitatum natura delectatur quia caliditas est causa effectua nutrimenti et augmenti. humiditas vero causa est materialis. et ideo in vere maxime generatur sanguis qui magis e necessarius nutrimento corporis. Si vero naturam suam tenent diuersas inducat egritudines. unde dicitur in emph. Si hyems sicca fuerit et borealis. verum vero pluuosum fuerit et autumnus necessesse est in estate febres acutas fieri et ob caliditatem et dissenterias maxime in humidis. nam vnde dicitur commentator in hyeme sicca humores per frigiditatem retenti accant. In vere autem nimia humiditate distemperato / multe supfluitates generantur et per calorem resoluuntur. In estate vero dum calor non est potens eas consumere / putrefacti / et sic febres acutas generat et inducit et multas alias passiones. Si vero hyems calida fuerit verum autem frigidum et sicca / necesse est homines in estate egrotare et mulieres panturas leui occasione abortire. cuius rei assignat. B. rōnem in commento dicens quoniam corpora pregnantium in hyeme sunt calida et humida. tenera sunt et rara unde frigiditas aeris vernalis subito penetrans ad interiora ledit fetum. per frigiditates enim et secantatem que sunt caliditates mortificatorie / mortificatur fetus. unde fetus mortificatus aggrauat retinacula et abrumpit et sic multum necessario abortit. Venius insuper tempus terram diu clausam et pro frigore strictam aperit et radices et herbas in terra latentem producit floribus et herbis terram renouat aues ad garrum et amorem sollicitat et inducit. et miro decore omnem terram superficie induit et venustat. Unde verum dicitur a vitrone vnde vigore / quia tunc herbe et arborescunt virescere incipiunt et frondere. Tempus verum est tempus agriculture et laboris tempus leticie et amouis. Vernali. n. tempore omnia videntur letari. Nam terra viret. silua frondet / prata florent / celum splendat / mare quiescit / volucres vociferantur / et indifcant. et omnia que in hyeme videbantur mortua et marada vernali tempore renouantur. Unde serenitas vernalis aeris vocatur a mar. n. fus iouis. Aque vero vernalis tempus minus sane sunt ad bibendum / quia a vaporibus tunc resolutis in grossatur. et a ranis et alijs venibus tunc tempus

semen p̄iſcentibus inficiunt. ⁊ ideo si necesse fuerit eas bibere p̄uſit Conſtan. vt primo de quocant vel p̄ ebullitionem ſubalantur ⁊ purificentur.

e Stas calida eſt ⁊ ſicca. cuius inciūm eſt cū ſol fuerit in prima p̄te cācri ⁊ tūc eſt ſol in maxima eleuatiōne quo ad nos et iam paulatim incipit deſcendere vſq; in finez virginis ⁊ habet eſtas tres meſes ſicut ⁊ ver. vt dicit Conſtan. Primus meſis eſt cancri a. xvij. die iunij vſq; ad. xvij. die iulij. Secundus eſt cū ſol eſt leone a. xvij. die iulij vſq; ad. xvij. die auguſti. Tertius eſt cū iam in virginē deſcendit. a. xvij. die auguſti vſq; ad. xvij. die ſeptembris. vt dicit Conſtan. Eſt ergo eſtas calida ⁊ ſicca colore generatiua / eo q̄ ſol tpe eſtivali ſumma graditur aſcenſione / oppoſitusq; capibus noſtris directam ⁊ fortez in corporib; noſtris ſicut ⁊ in alijs inferioribus fortiſſimā imprimi actionē

Unde et ſuperflua in hyeme coadunata diſſoluit ⁊ cōſumit. Si vero eſtas ſuam tēperiem exient inſirmitates calidas ⁊ ſiccas generare ⁊ inducere cōſuevit. vt dicit Conſtan. dies longiores ſol efficit et noctes breuiores. fructus ⁊ flores ad maturitates pducat. nam vi caliditatis ſue. tunc intēſe humores in fructibus tūc digerit ⁊ digeſtos eos in corpat ⁊ cōiūgit. Quod vero ſupſuum eſt deſiccatur penitus et cōſumit / terram rimofaz ⁊ cauemofam reddit. nam calore ſuo humiditas p̄tes cōſumendo deſtruit. Siccitate vero ſua p̄tes terreſtres cōpūmit et cōiūgit / et ſic aperit terrā atq; ſindit. Cōſumptus igitur p̄tibus aqueis que fuerūt cauſa coadunationis p̄tium ⁊ cōſtrictionis / necesse eſt vt pars a p̄te diuidat ⁊ ſic ſic ſura in p̄tibus terreis efficiatur. Unde et loca paludoſa aquoſitatem cōſumendo deſiccatur ⁊ exaſperat et indurat. poroſas p̄tes aſalium caloris ſui ſubtilitate ſubintrat ⁊ humorem ſubcūcū diſſoluēdo ſudq; e puocat. et ſic quod eſt ſuperfluū ad imbi lat et euacuat. p̄ porozum etiā aperitiōne fit ſpirituū exalatio et ſubſtancialis humiditatis euaporatio. et idō vires debilitat et enervat. ex vtraq; caliditate ſua colerā excitat ⁊ inflāmat. et ideo febrilē calorem generat ⁊ augmētat a p̄tes mellificantes ſuis floribus eſtas reſiciat et ſariat nocturnis t̄pibus generat / et herbarum ſupficiem ne diurno eſtu areſcāt rigat ⁊ humectat. Eſtuo tēpe aues maxime vo aſerāt ⁊ modulant ad pullificandum. ſilueſtres volucres maxime animantur. omnium corporum vmbre in eſtate media abbreviantur.

a Autumnus ab augendo eſt dictus eo q̄ tunc p̄tis fructus et fruges potiffime habūdant in horreis ⁊ augentur. omnes enim anni labores et fructus colligit in horrea et reponit. et ideo nutritia in ſabulis iunonis cōparatur rōne fertilitatis. vt dicit Iſido. Nam ſoliatos et negotioſos circa fructū collectionē homines reddit. agros a frugibus et arbores a fructibus orbatas reddit / ſiccitate et frigiditate ſua frondes et folia mortificat et deiciat / terram ſterile efficit / et vim germinatiuam aputat et preſcandit

Eſt itaq; autūnus frigidus et ſiccus humoris melancolia frigidū. ſ. et ſicca generatiuus / cuius inciūm eſt cū ſol primam p̄te libre intrat cum ſol eſt i recta linea. ſ. in equinoctiali / cū a ſeptētrione et meridie eque diſtat. Habet t̄pus autūnale tres meſes ſibi dſeruietes. vt dicit Conſtan. Primus incipit quando ſol eſt in libra a. xvij. die ſeptembris vſq; ad. xvij. diem octobris. et tūc incipit ſol dedinare in meridie / Secundus meſis eſt in quo ſol eſt in ſcorpione a. xvij. die octobris vſq; ad. xvij. diem nouembris. Tertius eſt cū ſol eſt in ſagittario. ſ. a. xvij. die nouēbris vſq; ad. xvij. decembris vt dicit Conſtan. Autūnus in ſuis qualitatibus veri cōtrarius eſt. ideo multarū inſirmitatum ⁊ peſſimarū eſt generatiuus. Unde Hippo. in amph. in autūno acute accidunt egritudines et morſere ſuper que locum dicit Gal. Autūnus peſſilientior eſt ceteris tempibus et in multis illaudabilis. Primo p̄pter mutabilitatē t̄pis. nunc. n. eſt calor nūc frigus. Secundo quia cū ſit poſt eſtatez inuenit multos humores incēſos et calore p̄cedente quos repercuti frigus autūnale ad interiora / et nō p̄mittit eos exire qui putrefunt et inducūt etiā peſſimas paſſiones / vt quartanas et febres vix curabiles. et hoc q̄ autūnus frigidus eſt et ſiccus et in ordiuatis et ideo in autūno nimia ſiccitate ſua cōſumitur ſubſtancialis humiditas corpora efficiunt debiliora. p̄pter inequalitatem vero aeris pon ſubito nūc aperiūtur nūc ſubito cōſtringuntur. vnde fit calidarū fumofitātū retentio / quas cum virtus nō poſſit expellere multitudiē ⁊ acumine materie / paſſiōes morſere ſubſequūtur. Peſſicis aut autūni maxime eſt nociuus / quia frigiditate et ſiccitate ſua pulmonē deſiccatur et rumpit ad modū p̄m p̄m. ideo p̄ſicos valde ledit.

b yems ab eūdo eſt dicta eo q̄ tempore hyemali ſolet ire et ſolui ſol i breuiori circulo q̄ in eſtivali. vnde breuiores efficiat dies et noctes lon

giores. vt dicit Iſi. Est aut̄ iudicium hyemis secundum Conſtan. cū sol est in prima parte capricorni et est finis defensionis solis in meridie/ et iam paulatim incipit ascendere cōtra septentrionem. Habet. n. hyems tres menses sibi defenſiones. Primus est in capricorno/ incipiens a xvij. die ianuarij vsq; ad. xvi. diem februarij. Secundus est cum sol est in aquario a. xvij. die ianuarij vsq; ad. xvi. diem februarij.

Tertius mensis est qñ sol est in piscibus et incipit a. xvi. die februarij vsq; ad. xvij. diem marcij. vt dicit Conſtan. Est aut̄ hyems frigida et humida slegmatis nutritiua. magis tñ dñatur frigiditas q̄ humiditas/ qz magna fit aeris et aque conſtrictio et cōgelatio/ ppter magnā solis elongationē/ ex qua frigus nō modicuz tñc tempis generatur. Unde hyemis estati penitus est cōtraria. et ideo oīa viuencia et aſcētia beneſicio estatis/ rigore hyemali mortificant. et estatis preterite vestigia in hyeme penitus auibitulantur. niues et aquarum inundationes in hyeme multiplicant/ tam vie q̄ semite lubrica et lurose in hyeme efficiuntur/ iusi poru terre gradualiter frigore conſtringant. omniuz corporu vmbre in hyeme plus q̄ in estate plongant/ poris terre clausis in superficie exteriori corpora inſtigidant. Interius tamē partes calide fugientes. dominantē frigiditatem in aere aggregant. et ideo aque puteales et fontance in hyeme sentiuntur magis calide q̄ in estate. qz calor naturalis fugiens contrariā sibi aeris frigiditatem interiora petit et in venis puteoru et fontium secludit. et ideo ppter caloris preſentiam/ aque forte vel in puteo nō gelant. Item hyemalis asperitas/ hoīes efficit pigros et desides ad operandum. verū etiam ex conſtringēte frigiditate cōtrahuntur et quādo modo cōtrahunt/ ppter quod mēbra ad operandum ita de facili nō laxantur Item ex frigore hyemali claudunt poru/ et reuocato calore naturali ad interiora virtutes animales confortant/ ppter quod excitat appetitus et plura cibaria q̄ in alijs tēpibus necessano requiruntur. Unde Hippo. in amph. ventres in hyeme naturaliter sunt calidiores et sonni longissimi. In his ergo horis plures oblationes dāde sunt. Calor enim est multus et multo indiget nutrimento et cetera. Item qñ hyems suas excedit qualitates/ vane passionēs in corporibus generant. multi enim hūiores poris clausis in cōcauitatibus corporis aggregant/ qui nō inuenientes viā euaporationis caleſcunt et putrefiunt. ex quo necessano infirmitates vane pcreantur.

Ensis est nomen grecum de lune nomine tractum. Luna enim greco sermone mene vocatur. Nam apud hebreos menses legitimi nō ex cursu solis/ sed ex motu lune nūcupantur. Egyptij autē primi ppter velocitatem lune cursum/ nomen mēsis primo ex solis cursu inueniunt/ quoniam tardior motus solis/ facilius poterat cōprehendi.

Est autē triplex mensis. s. solaris q̄ diu sol moratur in vno signo pagrando. Et est vsualis illud. s. spacium dierū/ quod in nostris horologijs cōtinetur. Et est mēsis lunaris. s. spacium quo luna recedit ab vno pūcto firmamenti rediens ad idem pūctum et cōtinet in se. xvij. dies et vij. horas. nam luna morat̄ per duos dies in quolibet signo et bisse hore. Ex eo vero q̄ moratur in quolibet signo p duos dies cum sint duodecim signa habent viginti quatuor dies. Ex eo vero q̄ moratur p sex horas erunt tres dies qui predictis viginti quatuor diebus adiuncti faciūt viginti septē. sex vero bisse spacium suplent vnus hore integrē. Ex quo patet q̄ luna circuit zodiacum a pūcto ad pūctum per viginti septem dies et septem horas. Alio modo sumitur mensis lunaris pro lunatione vt patet supra de anno lunari. quere supra. Cōtinet itaq; mensis quatuor septimanas. Septimana septem dies. naturalis dies quatuor quadrantes. quadrans sex horas. hora quatuor pūcta punctū decem momēta. momentū duodecim viciās. vncia. xvij. athomos. athomus vltimus nō diuidit̄ ppter sui breuitatem. Sunt autē menses duodecim vsuales quorum vnus dicitur Ianuarius a iano dicitur cui fuit consecratus. modo autē dicit̄ ianuaris eo q̄ sit limes a ianua anni. vnde et bifrons ianus depingit̄ vt anni introitus et exitus demonstrat̄ vt dicit Iſi. De pingit̄ comedens et bibēs de cypho. qz tunc animalia abūdantiorē cibī copiam erigunt et requirunt/ qz tunc temporis ppter subintrationē caloris ad interiora/ maxime viget appetitus. Iſte autē mensis habet noctes longas horarum quatuordecim et dies breues horarum octo.

Secundus mensis est februius a februo idest plutone dicitur cui mēsis ille fuit antiquitus consecratus. Nam ianuarium dijs superioribus februius vero dijs inferioribus antiquitus error gentiliuz consecrauit. et ideo februius a februo idest plutone deo inferno nūcupatus. Est autē mensis pluuiosus valde et aquosus propter vaporum eleuationem q̄ in pluuias resoluuntur. et ideo dicitur tunc sol

esse in aquario propter aduariam inundationem. Depingitur autem februanus sene/ad ignem residens pedes calefaciens / quia tunc temporis maxime riget frigus. ppter diurnam nam solis elongationem que pcessit. Inter autem omnes menses februanus mensis est minimus qz no habet nisi. xxvij. dies qui non est bissextus. In bissexto habet. xix. Dicitur autem februanus apud hebreos sebat. apud grecos ken dicos / cuius nox habz. xiiij. horas. dies vero decem.

tertius mensis est marcius a marce romane gentis auctore appellat^{us} vel ideo sic dicitur est eo qz tucania mantia ad marem et coitum moueantur (vt dicit Jsi.) Dicitur aut marcius apud hebreos mensis adar. Apud grecos vero vocatur distam. et habet. xxxi. dies. Nox aut eius habet horas. xij. et dies. xij. In mense aut marcio est equinoctium vemale sole inter septentrionem et meridiem mediam lineam tunc tenente Et ideo in mense marcio aperiunt pori terre atqz humores incipiunt ascendere tam in animalibus quam in herbis et arboribus / vnde marcius depingitur tanqz vinitor vel ortulanus qz tunc est tpus vs superflua a vinibus et alijs arboribus amputent. In marcio aut est tpus valde mutabile et instabile. Et ideo tuc tepis corpora hominu faalime alterant. Aque autem marciales sunt minus sane ad bibendum qz tuc ex seminibus piscium et ranarum potissime inficiuntur. sole in principio marcij / in medio signi piscium existente.

quartus mensis est aprilis qui apud hebreos dicitur van. apud grecos vero dicitur sandicos. habens. xxx. dies cuius nox habet horas. x. dies vero. xiiij. Dicitur autem aprilis quasi aperilis. qz tunc omnia apperunt et tunc gramina flores et folia de terra et arboribus egrediunt. et ideo aprilis depingit gestans florem qz in illo mense incipit terra decorari floribus ac vestiri. vel aprilis dicitur quasi aphroditis. vel a phuis / quod est semen quia tuc aptis poris terre sunt arua apta seminationi et agricultur / sole circa medium marcij signuz thauri subintrante.

quintus mensis est madi^{us} siue maius a mayla matre merarij dicitur vel dicitur a maioribus natu qui in republica sunt maiores. vel dicitur madius a madefactione pluuiarum / quia tuc temporis oriuntur pliaades et iades et alie stelle pluuiiales quarum virtute mittunt pluuiam et

rores ad seminum lactoium in adfectionem et irrigationem. Dicentis apud hebreos dicitur: Jar. Apud grecos aut dicitur aut mofoeos / habet dies. xx. Nox vero eius habet horas. viij. et dies. xvi. Est aut maius tpus amenitatis amoris et iocunditatis. Tunc enim maxime vociferant et gaudent aues. Tunc ad bella procedunt reges. In maio silue virent prata rident et florent / oia fere animantia mouentur ad gaudium et amorem. et ideo sol dicitur in medio mai intrare signum geminorum quia ppter temperiem aens et amenitatem tpus iocunditas in hominibus geminatur. vnde maius tempus est solarij et deductionis. ppter quod depingitur iuuenis equitans et gestans volucres super maximum.

sextus mensis dicitur iunius a iunioribus dicitur / eo qz populus romanus intentorias iuniorum et seminorum fuit diuisus / vt dicit Jsi.

Est aut mensis iunius finis veris et principium estatis. et dicitur apud hebreos thebach apud grecos vero desecos habet dies. xxx. Nox habet horas. vi. dies vero. xvij. Est aut mensis solstitialis. qz in eius medio intrat sol in caelum. tunc aut calore solis humorem in radicibus desiccante / omnia tendunt ad maturitatem et ideo depingitur secans fena. quia fena tuc temporis in pratis sunt matura.

septimus dicitur iulius a iulio cesare sic vocatus. qz in illo mense fuit natus. vel vt dicitur tuc tempus fuit ad imperium sublimatus. Dicitur aut apud hebreos camilis apud grecos pauemos. habet dies. xxxi. cuius dies habet. xvi. horas. nox vero. viij. Est mensis iste feruētissimus. quia in medio istius sol incipit esse in leone. et incipiunt dies caniculares. et ideo tuc ex sole / tunc etiam ex calido signo et calidissimo sidere fit excessus tuc temporis in calore. tunc etiam intenduntur omnes calide passionones et tempus maxime disconueniens medecine / ex nimio calore ad interiora / radiatus subintrante et humorem consumente / segetes maturescunt.

Unde iulius depingitur cum falce segentes resecante. qz tuc est tempus congruum melliioni.

octauus mensis est augustus ab Augusto cesare nuncupatus qz apud hebreos dicitur ebal apud grecos ior habet dies. xxxi. nox habz horas. x. et dies. xiiij. In hoc mense fuges in herba recolligunt. et ideo depingit cum flagello siue flagello munitate / denudat terram a frugibus et spoliat. et ideo dicitur sol in medio augusti signuz

virginis subintrare. Sicut enim virgo sterilis est et infecunda/sic terra est quasi sterilis quando a suis fructibus est orbata.

f Eprenibris est mensis nonus sic dicitur. qz est septimus ab umbre tē peranos. s. a marciō qz solent im bres inū dare. Et dicitur apud hebreos nisi apud grecos coros. hīs dies. xxx. cuius nōr habet horas. xij. et dies. xij. In isto enim mense fit equinoctiū autumnale. nam in eius medio sol ingreditur signū libe. Est enī mensis iste finis estatis et principium autūni/ in quo vindemia fit inatura. Et ideo depingit quasi vindemiaro. racemos colligens in corballo. Est autem iste mēsis mutabilis et instabilis/ cuius calor in principio est intensus. sed in fine remittit et tempescit iam frigiditate sapieus autumnalem. fuit autem mēsis iste apud hebreos valde celebris et solemnis. Nam apud eos dies septimus/mēsis septimus/et annus septimus in summa veneratione habebant.

d Eamus mensis est october. qz ab umbre octavus. qui apud hebreos dicitur marizon. apud grecos sypbeos habens dies. xxxi. nōr habet

iiii. horas. dies. x. qui in principio sui adhuc est calidus. sed in fine forti frigore corpus pūgit. et ideo in eius medio sol dicitur intrare signum scorpionis/qui est vermis facie blandiens et cauda pungens. Die mēsis qz naturaliter est frigidus et sicus/terram desiccet et eam ad susceptionē seminū disponit et abilitat. vñ tunc tps semina hēmalia glebe cōmendant et ideo depingit i similitudinē hoīs semināas

Idem mēsis est nouembes sic dicitur quia ab umbre nonus est.

v Apud hebreos dicitur casseu. apud grecos dicitur dyos. habens dies xxx. cuius nōr habet horas. xvi. dies vero octo Die mēsis frigiditate sua penetrat ad interiora et graui ledit corpora. et ideo in ipsius medio dicitur sol signū sagittarij subintrare. et sicitate et frigiditate sua constringit et desiccet. et deicit arborū folia. poros etiam in aialibus dādit/et recollēctis hūoribus intrinsecus eos cōgelat coagulat et cōpungit. et ideo tūc tēmpis animalia maxime porci multū impinguntur ppter quod depingit quasi mistis quercus perueniens et glandibus reficiēs poros suos.

d Eembis. xij. mensis est sic dicitur quia ab umbre marci est. x. Marcus quidem est mensis pluuiofus. hic apud hebreos dicitur thureth. apud grecos epyleos habens dies. xxxi. cuius

nōr habet horas. xvij. dies vero. vi. Die mensis est solstitialis quia in eius medio sol ingreditur signū capricorni/ qz ita est a remotis de nostro habitaculo qz nō pōt a nobis plus aliter qualiter elongari/ sed tūc arcus meridionalis incipit paulatim reuerti et ascendere per arcus boreales. Est autē finis autūni et principium hēmalis que se extendit usqz ad. xvij. diē marci vbi incipit tēpus v̄tis. In hoc mense ppter aspectum frigiditatis sūt altilia et alia animalia domesticā multē quietis et pui motus et ideo plurimum impingunt. vñ de tunc tps interficiuntur potissime et mactant ppter quod depingit tāqz canifer/qui cū securi p̄cutit et mactat porcum suū. Et his enim duodecim mensibus efficiuntur annus tam solaris qz lunaris.

e Hōmad. siue septimana a septē diebus numero est vocata cuius replicatione menses/ anni/ et secula peragantur. Ab eodem enim die incipit/ et in eadem terminatur. cuius pres sunt dies artificiales et naturales. Sunt dies dicitur a dijs quorum nōia cuiusdam fideribz sunt ab antiquis cōsecrata. Primum diem soli ascripsit/ qui princeps est fiderū et dominus planetarū. et ideo dies dñicis nuncupant que priuilegiata est in multis. qz in die dominica mundus est creatus et in eadem dñs natus fuit et in eadem dominus resurrexit/ et in eadem etiā dñs misit spiritum sanctum. Secundū diem ascripsit lune/ qz soli in magnitudine et splendore prima est. Tertium a mare et sic de alijs. Die autem alius est egyptiacus. alijs nō egyptiacus. Egyptiacus est ille dies in qua misit deplagam aliquam in egyptū. Unde cum sint. xiiij. dies egyptiaci/ patet qz plures misit deplagas sup egyptios qz decem que inter ceteras magis sunt famose. ponitur autem a kl. ecclesie/ nō quia aliud sit in illis plus qz alijs omittendū. sed vt miracula dei ad memoriam reducant. Dierū alius ē artificialis siue vsualis. alius naturalis. Artificialis est spaciū quo voluitur sol in nostro emisferio ab oriente ad occidentem. et dicitur artificialis qz quasi artificij diuersificant secundum diuersos situs dimanū et regionū. Naturalis est spaciū quo sol voluitur ab oriente per occidentem in orientem et talis dies continet. xiiij. horas. Artificialis vero dies continet in equinoctio/ xij. horas. in alijs vero temporibus plus vel minus. secundum diem incrementum vel decrementum. Diem autem alius denominat a kl. alius ab idibus/ alius a nonis. Primum autem dies mensis dicitur a nomine klarum/ a kalo quod est voco

quia tunc solebant mercatores ad mundinas eos
 uocari. et erat festum solenne quod uocat festus
 neomenie id est noue lune / quia tunc luna uidebat
 esse noua. Nonne dicunt quasi nudine / quia tunc
 nudine inchoaban. Idus enim id est quod di
 uisio / quia tunc nudine diuidebant. Ex quo pa
 tet triplex dierum differentia. s. kl. Spurate ad ce
 lebrandum. nonas ac tributa ad negociandum.
 Finalis statuta ad recedendum a mundinis et
 ad propria reuertendum. Dies autem naturalis con
 stat ex. xiiii. horis quibus sol circa terram
 raptu firmamenti circumfertur. cuius partes sunt
 quadrans / hora / punctum / momentum / uicia / et
 athomus. Est autem quadrans quarta pars diei
 naturalis id est spatium sex horarum. hora enim
 vi. pars quadrantis. id est. xiiii. pars diei natu
 ralis / et dicitur hora extrema et finalis pars ter
 tiorum / sicut ora dicitur extremitas fluminis siue ma
 ris. (vr dicit Isid.) Punctum est quarta pars ho
 re / momentum. x. pars puncti siue quadragesima
 pars hore. et dicitur momentum quasi minimus
 atque angustissimus tempus siderum a motu nuncu
 patum uicia autem dicitur. xij. pars momen
 ti. Athomus est. xlvij. pars uicia. et dicitur atho
 mus quasi sine diuisione. quia ultra athomum non
 recipit subdiuisionem. Dies itaque est illumina
 tionis a sole receptiua / et luminis recepti ad ali
 os diffusiuua. unde dies a dyon grece deriuat
 Est autem dyon idem quod claritas (vr dicit Isi
 do.) Item dies est mensium et annorum descripti
 ua et distinctiua omnia enim temporum et secu
 lorum curricula dierum numero computantur.
 Item secundum accessum solis et recessum est di
 es breuitatis et magnitudinis receptiua. et ideo
 propter solis elongationem a nostro habitaculo in
 hyeme est breuissima. in estate autem longissima quia tunc
 sol nobis uicinus appropinquat. Item si dixerit et cor
 porum superiorum est dies occultiua. quia quanta
 to dies est clarior / tanto stelle a nostris aspecti
 bus occultantur. Item inter colores et rerum
 uisibiles forma est dies discretiua / nam figure
 et forme que de nocte latent / de die patent. (vr
 dicit Beda.) Item diei presentia autem lucis
 est lenificatiua. In ortu enim diei gaudent
 et cantant aues. Item viatoribus est dies securi
 tatis et pacis tributina / que latronibus mi
 nucat. Est et timoris inuasiua. latrones enim de
 die timent. Item diei claritas est tenebrosita
 tis nocti euacuatina / et ipsi immediate successi
 ua / et quanto nox precedens magis tempestu
 osa est et turbulenta / tanto est succedentis diei
 presentia magis grata. Item dies est status
 sui mutatiua. crescit enim uel decrescit continue
 et quanto plus decrescit et abbreviatur in hye

me / tanto plus in estate prolongatur. Item
 dies est a torpore et somnolentia extenua / nam
 dies exercitio et labori hominum deputatur. et
 quanto plus dies dedinat uersus finem / tan
 to sapiens operarius ad perfectionem diuini
 operis plus conatur (vr dicit Grego.)

Aurore finis est noctis precedentis
 et diei sequentis principium. Et di
 citur aurore (vr dicit Isidorus.) Quia
 aurea hora eo quod humilitate ad mo
 dum auri diffundit colorem. unde et sol in auro
 ra a grecis crisostomos id est auri domus appel
 latur. nam radij eius splendentes aureas co
 mas demonstrant. Uel dicitur aurore quasi au
 ra rorans / eo quod in aurore ros generatur. et ai
 rius humectatione infunditur terra / et aeris ca
 liditas temperatur. aurore lumen a sole impe
 trat. quia darioz est ipsa nocte / sed obscurior da
 ro die. aues mundas et diuinas ad uolandum
 et cantandum excitat uocantibus autem fugat.

In ortu autem aurore flores primo clausis
 aperunt / et herbe que estu precedente macer
 samt / in aurore eriguntur. vires animales in
 aurore confortantur / et animalium egritudines
 alleuiantur et diminuuntur. In aurore autem
 humor sanguineus dominatur. Unde secun
 dum Constantium. Aurore usque ad tertiam imitat
 naturam ueris. meridies estatis / hora uesperti
 na / temporis autumnalis / nox uero hyemalis
 qualitatibus. In aurore propter dominium sa
 guinis somnus dulcis est et salubris. tunc enim
 temporis maxime galli ad uociferandum con
 citantur. Uritur autem lucifer in aurore et orientis
 solis presentia nunciatur esse proxima et uici
 na. Aurore a tenebris incipit / sed usque ad per
 fectionem luminis proficit et procedit. Clarior
 autem in ortu solis colorem suum. unde nunc
 croceum nunc purpureum / nunc aureum proter
 dit colorem. Accidit hec uarietas ex diuersa qualitate
 uaporum uel nubium in quibus modis
 fit depressio solarium radiorum (vr dicit Beda.)
 Minima autem serenitas in aurore cum ra
 dijs solaribus directis contra austrum signus
 est future tempestatis (vr dicit idem Beda.)
 Idem est autem aurore et diluculum. Sic au
 tem dicitur / quia est diei lucidum et luminosus
 principium. Est enim diluculum. secundum Isi
 do. remanentia noctis et inchoatio plene lucis
 alleuatio infirmitatis / expeditio ab inimicis
 In diluculo hostes fugiunt et latrones (vr idem
 dicit) Idem est mane quod diluculum. nam ma
 ne est lux plena et matura. et dicitur a mane quod
 est bonum / eo quod luce nihil est melius. (vr dicit
 Isid.) Est autem mane principium laboris / et

finis dormitionis tempus sobrietatis / et perfectio celebritate digestionis / paulatim nocti finem imponit et cito transiit. rerum qualitates / species et figuras preostendit et praecludit.

Eridies est dicta quasi dies media

m Nam in meridie in medio celi videtur consistere sol in medio puncto inter ortum et occasum existens

videtur equaliter ab utroque tunc distare. vel dicitur meridies quasi mera dies / quia tunc purior et clarior est sol / quando de medio celi iurat / et totum orbem illuminat pari claritate (ut dicit **Isi.**) Decima hora calidior est et sicior / et in suis qualitatibus est similior estati. Et accidit propter quatuor scilicet propter directam solis ad capita nostra / oppositionem / propter solarium radio:um reflexionem / et directam duplicationem / et propter radio:um spissitudinem / et eorum refractionem / propter linearum angustiam in quibus radij coarctant. Aer etiam tunc temporis propter multiplicationem et conuersionem radio:um maxime calefit. et ideo amplior calor in istis inferioribus generatur. In meridiana autem hora umbra vniuersiusque corporis est breuissima et a meridie versus septentriones / tunc temporis est extensa. et quanto sol plus recedit a meridiano circulo / tanto obiecti corporis umbrae amplius perlongantur. (ut dicit **Beda.**) In meridie flores et herbae arcescunt. scilicet fruges et fructus potissime maturescunt. Animalia loca umbrosa propter solis ferocem querunt / et in suis latibulis requiescunt. In meridie animalia venenosa sicut colubae et serpentes plus ledunt / quia venenum suum facilius tunc infundunt de mane etiam propter frigiditatem nocturnam precedentem rigescunt. et ideo in eis vis veneni coespigitur. sed in meridie calefiunt / unde tunc ad pungendum et virus veneni infundendum fortius in ardescunt. Unde in feruore meridia non caueas exire / et calefactionis gratia soli se exponunt (ut dicit **Isi.**)

Vespera a vespero stella occidentalis est dicta. Vesperus enim est stella

qui solem occidentem sequitur

et tenebras sequentes comitat (ut

dicit **Isidorus.**) Vocatur autem vesper serus a ianuis seratis sic dictum / quia quando venit vesper fores serantur / ut omnia in domo maneant tutiora. Dicitur etiam crepusculum id est dubia lux / quando inter lucem et tenebras discernere non est certum (et dicit **ideus.**) In vespere igitur dies finitur et solares radij a terra subtrahunt. imminente vespere / umbrae corporum maxime protendunt. Flores qui co-

tra solem aperti fuerant propter solis absentiam in se dauduntur. porri etiam corporum qui ex calore diurno aperti fuerant propter remissionem caloris in vespere constringunt exalationes et fumosi vapores que materia sunt nebulae et nubes / vespertino tempore resoluuntur homines et animalia et etiam volucres propter resolutionem fumositatum in eorum corporibus ad somnum et dormitionem tunc disponunt. aures nocturne sicut bubones et noctuae de suis latibulis ad sua passea paranda tempore vespertino egrediuntur. greges a pastouibus et a pasuis reduci in caulis et alijs ouium receptaculis recolligunt. lupi a canibus in vespere vir discernuntur. vigilantes et custodes propter latronum insidias et hostium insultus in munus et turibus statuuntur. in vespere etiam laborantes remunerantur et quieti exponuntur.

Vra nocendo est dicta eo quod oculis nocet. nam oculus priuat a sua

perfectione scilicet ab actu videndi. occultat enim rerum colores in

quibus oculus delectatur. Laesatur autem

ab umbra terre cuius interpositio intercipit a

nobis solares radios et impedit et tollit a nostris

specibus visum solis. Est autem nox frigida

et humida qualitatibus hyemis similis

et ideo quieti animalium est congrua / virtutis

et operationi naturalium effectuum necessaria

Unde nox est tempus dormitionis et quietis

ut virtutes que per vigilas diurnas distractae

et disperse fuerant debilitate / beneficio noctis

quiescant et coadunantur / et sic coadunate confortentur. ne nox propter solis absentiam esset

penitens in decora / stelle cum fulgouribus illustrant. Unde ex stellarum motu noctis tenebrositas

minoratur / et noctis cursus et processus discernitur. aeris etiam nocturna densitas temperatur (ut dicit **Albu.**) et ideo in nocturnis tenebris

ambulantes vel nauigantes / de facili deuiant. nisi eorum via per motum et siderum

situm dirigatur. omnis infirmitas plus extenditur generaliter nocturno tempore quam diurno

et patiens de nocte plus quam de die aggrauatur

per cantum gallo:um finis noctis praedicitur.

et aduentus future diei praenunciatur. Nox autem

secundum quatuor vigilanti-um ordines distribuitur. (ut dicit **Beda.**)

Nam primi vigilat in noctis principio. Secundi in contumio. Tertij in media nocte / siue ipsius noctis in tempe silentio. Quartij in galliano. Omni enim tempore in castris

vigilant et exarant / ne inueniant quod formidant (ut dicit **idem** super luce. xij.) Praeter haec

nox est ex se horro:is et timoris incassina fantas

in arboribus et illudionum contentiva. plura enim fantasmatia occurrunt de nocte quam de die. plures enim occurrunt dormientibus de nocte quam de die vigilanti. fantasie. (sicut dicitur ibi multa passa sum per visum propter ipsum) *Al. Arb. .xx. viij.* Nox enim est condensationis et infectionis induciva. *Zanta enim fit de nocte ex fumis et vaporosis exalationibus aeris immutatio et infectio quod vitæ animantia viuerent/ nisi sidera et luna suo motu contra huiusmodi malitiam obuiaret.* (vt dicit *Albu.*) Nox enim est illorum que claritate diei occultantur manifestiua. vt patet quia sidera de die latent. de nocte vero apparent immundorum animalium est nutritiua. nam apri. et alie fere siluestres de die in suis foueis et antris latitant/ de nocte vero p vineas et agros enagari non cessant. audacie et securitatis maleficijs est sepius prestativa. na de die deprehendi timet latrones et fures qui nocturno tempore ad omne flagitium sunt audaces (vt dicit *Grego.*) hōra tempestatis/ nocturna mora perditantibus in mari est maris nociva. quia quando nox naufragium patientibus superuenit/ euadendi locus altius vit occurrit (vt dicit *Grego.*) Totius medietatis vite humane est nox insensibiliter consumptiua. tantum enim temporis consumimus et nocte dormiendo/ quantum de die in vigilando vnde nox subtrahit quo ad laborem partem maximam vite nostre. (vt dicit *Ca.*)

Abbatum est primum septimane festum/ quod ad celebrandum deo in die septima fuit a domino institutum/ quia in die septima requieuit dominus ab omni opere. (*Gen. ij.*) *Unde* apud hebreos ita preualuit hec solemnitas in tantum/ quod nullus opas in sabbatis fieri permittebatur immo in sabbatis seruis/ ancillis/ animalibus/ et iumentis/ requies fieri iubebatur ignis in domibus iudeorum in sabbatis non accendebatur. abus in die sabbati necessarius/ in die precedenti preparabatur/ cultioribus indumentis populus in sabbatis ornabatur/ lautioribus abis et epulis populus committere in sabbatis utebatur/ templum orationis gratia plus quam in alijs diebus frequenter abitur/ altaria sacrificijs maioribus et oblationibus pinguioribus semper in sabbatis cumulabantur/ lex in sabbatis semper a populo a sacerdotibus exponebatur et dedarabatur/ cantus cum psalmodia solemniter agebatur/ omnis discursus et euagatio populo prohibebatur. *Unde* inter sabbati spacium tantummodo. *Al.* passuum

vocabatur. plus enim ambulare in sabbatis illicitum putabatur (sicut dicit glo. super act. Apostolorum) *ama* sumere nisi solum pro defensione legis non concedebatur. (vt patet in libro *Abdachabeorum. ij.*) *In* quiete ergo sabbati/ quiete animi figurabatur. *Cholator* etiam sabbati sine misericordia interfectus iubebat. vt patet in illo qui colligens ligna in sabbato/ qui iubente domino lapidibus fuit a populo interfectus.

Lomenia apud hebreos idem est quod noua luna et erat solemnitas in kalendis mensium ad honorem domini que renouat omnia instituta.

Quod enim fecerunt gentiles in principijs mensium ad honorem diane et iunonis/ fecerunt hebrei in kalendis mensium ad honorem creaturis. *Et* ideo principia mensium dicuntur kalendis. *Et* ideo principia mensium dicuntur kalendis. quasi colende (vt dicit *Isi.*) *Dicuntur* a calogree quod est voco latine. quia tubis et bucinis hec solemnitas pronuntiabatur/ a daugore butane ad festum neomenie vocabatur populus. *Hec* festiuitas multum fuit celebris et insignis. et ideo spiritualibus hostijs honorabatur. et populus ad epulandum et conuiuandum in kalendis tubis et bucinis specialiter inuitabatur.

Eptuagesima est spacium. lxx. dierum que extenduntur a dominica que dicitur. lxx. usque ad sabbatum pasche. et dicitur sabbatum in albis

In his autem. lxx. diebus signantur. lxx. anni quibus filij israel captiui fuerunt in babilone per quos continue fuerunt in miseria et dolore sed accepta licentia a *Tiro* rege/ reuertebantur finitis. lxx. annis cum gaudio et honore. *In* his autem. lxx. annis captiuitatis babilonice prefigurabatur totius corporis/ qui diu culpe subditur atque pene. et culpa primi hominis cuius pena sibi inflata/ legitur in ecclesia in prima dominica quando. lxx. inchoatur. vnde in signis presentis miserie cantica leticie subdicuntur. nuptie et coniugia donec post pascha suspenduntur. *In* pascha autem alleluia cum alijs iocunditatis canticis resumitur. qui passionem christi seruitus humani generis relaxati/ pena tamen adhuc remanet. *Et* ideo in septimana pascale cantatur gradale cum alleluia. quod adhuc cum spirituali leticia quam habet ecclesia pro remissione culpe remanet quedam tristitia/ pro remanente adhuc pena/ sicut populus israeliticus de sua reuersione libera in iherusalem multum epulabatur. sed iherusalem per dies

De tempore

ficulare ieiunium multum vel plurimum labora-
bat. Sic nos tendentes ad patriam gaudemus
per gratiam nostre redemptionis sed ad buclum
genus pro peccatis. cum autem vite presen-
tis septuagena fuerit adimpleta / tunc fulgebim
us in albis in agni presentia. et ideo in sabba-
to in albis cantatur duplex alleluia. quia fini-
to labore vite presentis / cum peruenierimus ad
eternam quietem sabbatum gadebimus stola du-
plici nobis tunc temporis restituta. in signum
misericordie vite presentis cantantur in introitu mis-
se. Circumdederunt me gentes mortis. pro spe
reversionis inuitantur in epistola ad currendum
instadium. et ad laborandum in vinea domini sa-
baoth docemur in euangelio. De omnibus et
summa et scientia Jo. beletus sunt extracta. cuius
auctoritas in ecclesia est solennis. maxime
in officiis ecclesiasticis ordinandis.

Quinquagesima quasi quinquies
decem est vocata. et signat tempus
remissionis secundum expositionem
ipsius Beletus. nam annus quin-
quagenus dicebatur annus iubilus / qui apud
hebreos fuit summe celebris et festiuus. annus
enim fuit reversionis proscriptorum / remissio-
nis debitorum restitutionis deperditorum.
Incipit autem quinquagesima in dominica ter-
tia a septuagesima / et finitur in dominica resur-
rectionis. Signat enim statum gratie ad quam
restauramur mediante beneficio penitentie.
Unde ieiunium ecclesie incipit in medio qua-
dragesimalis septimane / et tunc frequentius
quinquagesimus psalmium qui est penitentie
lectamur in diuino officio / in singulis fere
horis psalmus ille penitentialis qui miserere
mei deus intitulatur reperitur. **O**bservatio-
nem autem anni quinquagesimi qui dicebatur
lege iubilus. incipit secundum hebreos ante
legem a tempore scilicet abrahe / qui liberavit
loth nepotem suum qui tunc temporis fuit an-
norum. l. et ideo ab illo tempore inter filios abra-
he seruabatur quod precedere tempore sub le-
ge propter iustitiam approbatur. ut patet in
numeris.

Quadragesima est tempus. xl. die-
rum ut dicit Jo. incipiens a domi-
nica prima quadragesime et se-
tendit usque ad domini cenam / in
qua dominus noui testamenti sacrificium incho-
ans / pane angelico nos refecit / in quo nobis
figuratur quod qui. xl. penitentie vel presentis
vite spiritualiter peregrinamur diuine contemplat. o-

nis societate finali perfruetur. Est autem qua-
dragesima tempus militie christiane in quo a-
crus contra vicia dimicamus. Dimicentium die-
rum numerum ad nostram assumimus militiam
non solum per exemplum moysi et helie / sed etiam
per imitationem iesu christi qui tot diebus le-
gitur ieiunasse. Bene autem sub hoc numero
ieiunamus. nam pro eo constat ex denario qui
ter in se reuoluto decalogum sub denario / et
euangelium sub quaternario representari / qui-
bus annis spiritualibus noster aduersarius re-
pugnatur / et terra viuentium iure hereditario
possidet / sicut terra promissionis / finita. xl. an-
norum pugna in deserto filijs israel concedebatur
fructus etiam nostre militie ostenditur sub h-
numero. nam quadragenarius collectis partibus
ipsum diuidentibus / producat numerum qui
quagenarius / qui numerus remissionem debi-
torum et hereditatis amissionem restitutionem signat
Et quo ostendit quod dimicando contra vicia re-
missionem consequimur peccatorum / et heredes
efficiamur bonorum. **I**n hoc enim numero vite
nostre decimas et primitias consecramus. nam
pro decima. ccc. lx. dierum ieiunamus. xxxvi. di-
es pro decima. vi. dierum et horarum qui resi-
dui sunt de anno integro unum diem / ut in sum-
ma soluantur deo pro decima anni. xxxvi. di-
es ieiunabiles / et tres dies de ieiunio quatuor
temporum pro primitiis offeruntur. hoc autem
facimus ut offerentes deo primitias nostras te-
poris in fide trinitatis et decimas in completo
de decalogi per fidem et bonos mores / primo
genitorum dignitate et eterne felicitatis dena-
rium assequamur. Et quia quadragesima est
tempus militie ideo in euangelio agitur de mi-
litia et victoria ipsius christi. In tractatu vero
quatuor impugnationum et temptationum ge-
nera demonstrantur. Quarum prima est leuis
et occulta scilicet timor nocentis. Secunda est
leuis et manifesta scilicet sagitta in die volans.
Tertia est grauis et manifesta scilicet occursus
demonij meridiam. Quarta est grauis et occul-
ta et hoc est negocium in tenebris ambulans.
Contra istas itaque impugnationes vincimur spi-
rituali armatura / ad quam nos instruit apo. in
epistola et inuitat / vbi dicit exhibeamus nos
sicut dei ministros per arma iusticie etc. Inter
omnia autem tempora anni tempus quadra-
gesime est magis nobile et insignie. Est enim te-
pus reuivificationis / quia terra que in hyeme
videbatur quasi in ortu tempore quadragesi-
mali reuiuiscat et virecat. Item ipse est renoua-
tio. nam terra herbis floribus et arboribus fructibus

renouantur et ornantur. Item tempus est in-
pregnationis et fecundationis. quia tunc virtus
generatiua in animalibus et plantis maxime vigeret
Unde tunc pululant et geminant terre nascen-
tia/ vniuersa. Item tempus est nidificationis
et pullificationis. vnde turres et conie et alie
volucres qui iacuerunt tota hyeme/ tempore ver-
nali adueniunt/ et ad nidificandum sunt solli-
citi. Item tempus est medicine et purgationis
quod tunc maxime mouebantur humores in corpore
ad curandum. et ideo est primum tempus medi-
cine. Item tempus est lucrationis et negociationis
tunc enim arabilis est terra et mare nauigabile. et
ideo solent hoies vernali et quadragesimali tem-
pore ob spem lucri/ ad diuersa negocia se mo-
uere. Item tempus est refecationis superfluo-
rum et amputationis. et ideo in quadragesima
amputant vites et alie arbores que a superflu-
is exonerantur. Item tempus est lacrimationis vi-
nearum incisionum et germinationis. Nam hu-
mor qui erat in radice superfluis euaporat et
distillando se euacuat in asa vite. virtus etiam
germinabilis tunc erumpit/ et per diuersas par-
tes in propagine se ostendit. Item tempus est
seminationis et fertionis quia circa quadra-
gesimam et semina terre committunt et furculi in
arboribus inseruntur. Item tempus est rosis et
pluuialis irrigationis/ tunc enim oriuntur yades
et alie stelle imbuisse que sunt causa rosis et plu-
uie ad iactorum seminum irrigationem et nutri-
mentum. vt dicit Albu. et Beda. Item tempus
est deambulationis et peregrinationis. quod tunc
ecclesie et sancti: in limina maris frequant.

Asca grece passio dicitur latine a
pachin quod est pati. Hebraice eni-
idem est quod transitus/ eo quod pascha
hebreorum agnus imolabatur/ as-
sus comedeatur/ quod comedi non potuit/
igne cremebatur. et nihil ex eo/ vsque ad mane
relinquebatur. cum festinatione et latius agresti-
bus et panibus azimis comedebatur. ab in-
iuriis et immundis comedi prohibebatur acci-
derunt hebrei et pedibus calcati quando ab
eis comedeatur/ in manu manducatus agnus
baculus tenebatur/ sanguine agni linitis do-
morum postibus virtus exterminans an-
guli credebatur/ quia non habuit potestatem
nocendi vbi domorum pestes cum superflui-
tibus fuerant tunc eluiti. In coniectione eni-
agnus imolatus transiuit domino per egyptum
egyptiorum populus percutiebatur. populus
vero hebreorum ab egyptiorum audeli domi-
no liberabatur. vnde ex eo quod primogenita egyptio-
rum interficiebantur hebreorum primogeni

nita sanctificabantur. Post coniectionem ve-
ro agni populus precedente columna ignis et
nubis illesus per mare rubrum de egypto edu-
cabatur. Pharon autem ipsos persequens
cum toto suo exercitu precepit/ in medijs flu-
cibus emergere. tandem in fine cum hym-
nis et canticis pro sua liberatione et hostium sub-
iunctione gratiarum actiones domino soluebat
Decem in Exo. per ordinem continentur.
scilicet. xij. xij. et xij. Et ideo in memoriam in-
terfectionis egyptiorum et liberationis hebre-
orum inoleuit consuetudo. vt semper de dyo-
bus damnandis ad mortem/ vnus in pascha
iudeorum interficeretur et alter liber dimitte-
tur. vt patet in d. xvi. Item autem pascha
iudeorum typus fuit et figura pasche christiano-
rum/ in quo mediante sanguine agni immola-
ti qui abstulit peccata mundi/ omnes electi
a seruitute demonum sunt et redempti per quem
verum facimus transitum de carne ad spiritum
de veteri homine ad nouum. de vmbra ad lu-
cem/ de mundo ad celum de figura ad verita-
tem/ de seruitute ad glorie filiorum dei libera-
tem. Ideo dies paschalis est tempus leticie et
exultationis/ tempus lenitatis et renouationis
tempus puritatis et iocunde refecationis. quia
resurrectionis filij epulantur/ non infermento
veteri malignitatis sed potius in azimis sine
nitatis et veritatis. nostrum autem pascha semp
in die dominico celebramus verno tempore
luna adhuc plena. In dominica autem semp
celebramus/ propter reuerentiam dominice re-
surrectionis. Non autem semp celebramus
in xv. luna cum iudeis/ ne iudicare videamur
Nostrum in super pascha large sumptum/ ad ml-
ta se extendit. Et primo ad diem in ramis pal-
marum/ quod vulgare pascha floridum dicitur.
eo quod in illo die flores arborum et virentes
ramos in manibus gerimus. quia dominus
illo die processionaliter cum ramis arborum est
receptus. Nec dies est privilegiata/ in hoc quod
filij israel/ illo sub Josue transito iordane sic
eo vestigio intrauerunt terminos terre promis-
sionis/ et ederunt de frugibus terre chanaan.
et statim defecit manna quo aliti fuerunt in
deserto quadraginta annis. vt patet Josue. ij.

In eodem etiam die sicut erat tunc dies palma-
rum cecit dominus de templo ementes et ven-
dentes postquam a turris cum ramis palmarum
et oliuarum honorifice est susceptus. Ad pascha
etiam pertinet dies cene qui secundus Jo. be.
in quatuor est privilegiata. in penitentium ad
ecclesiam redeuntium reconciliatione.

Qui enim in die animum ab ecclesia per

iusticiam eruduntur/in die cene permiscor
 diam in sinu ecclesie recipiuntur. 7 ideo i quin
 ta feria fecit dominus ex aquis pisces 7 volu
 cres / partem enim dimisit gurgiti / partem leua
 uit in aera / qz dominus malos in carnalibus
 delectantes seperat a bonis in celestibus glozi
 ficatis. Secundū privilegium consistit in vete
 ris sacrificij terminatione 7 in iusticia sacramenti
 altaris institutione: quando carnalis ritus in
 celestem 7 spirituales ritus est mutatus. Tertiu
 um privilegium consistit in sacre vinctionis et
 crismatis consecratione. tunc enim ab episcopo ole
 um carbecaminorum et infirmorum quo par
 uuli baptizandi inungunt in organis sentum
 mortem iam appropinquante / consecratur. Eodez
 etiā die consecratur crisma et oleo 7 balsamo quo
 paruuli crismant a minore sacerdote in vertice
 a maiore. s. ab episcopo in hōte videlicet in confir
 matione. Quartū privilegium est in mandati
 dominici representatione. 2 hoc fit in pedum
 ablutione. in pauperum refectioe. in altariuz
 denudatione 7 eorum expiatione. Est igit dies
 cene dies reconciliationis. transubstantiationis.
 consecrationis siue vinctionis dies refectiois 7
 ablutionis. Ad pascha nostrum in super p̄nec
 dies parasceue. 7 dicitur bona sexta feria. qz i
 ea dominus est passus cuius passione omnes
 serue ferie habende sunt in reuerentia 7 honore
 Celebratur autem dies parasceue cum tristitia
 7 merore quantum ad aliorum sanctorum passio
 nes cum gaudio celebremus quia sancti post
 martirium euolant ad celum. Christus vero d
 scendit ad infernum. sed qz fregit tartara 7 san
 ctos eduxit / 7 tertia die viuū se ostendit. Ideo
 tunc maxime gaudemus. vt dicit idēz Jo. be.
 Duius diei privilegia fuerunt xpi immolatio
 7 demōnis qui mortis habebat imperium hu
 militatis / padisi aperitio / hois redemptionis / sac
 ramentorum referatio siue manifestatio / omnium
 figurarum consummatio. Et ideo in cruce dicit.
 Consummatus est. Ad pascha quoqz pertinet ipse
 us vigilia / que anatomathice sabbatum sanctum
 appellatur / qz in illo sabbato christus q̄
 est sanctus sanctorum tota die in sepulchro re
 quieuit. In hac die ignis nouus acquiritur / be
 nedicitur / 7 ad accendendum pascalem cereum
 custo dicitur. deinde cereus pascalis erigitur et a
 diacono bñ dicitur 7 accendit / cui thus in for
 ma crucis imprimitur. deinde lectionibz lectis
 ad consecrationē fontis p̄fessionaliter accedit
 7 cōpleto baptismo / ad celebrationē misse re
 uertitur 7 redit. totum autē diei officium sub bre
 uissimarū vesperarūz compendio tenuitate
 neophiti ad diuinū officium inconsueti / redit

afficiant. Tota. n. septimana pascalis celebri
 est 7 solennis / cuius finis in sabbato i albis ter
 minatur. qm̄ alleluia duplicatur. Signat enim
 futurā sanctorum gloriosam resurrectionem. in
 qua ad duplici stola electi decorabunt. de quibz
 dicitur in Apo. Ambulabunt mecum in albis /
 quoniam digni sunt.

Penthecostes fuit festus solenne apud
 hebreos sicut est in iudomo tempo
 re quo ad nos / 7 est dies. l. a pascha

Sicut enim populus israeliticus
 quinquagesima die que a pascha quod celebra
 uerunt in raphadin uenerūt ad montem. Sy
 na 7 legem susceperūt. vt patet Exo. xix. Ita
 quinquagesima die a passione xpi datus ē spiri
 tus sanctus apostolis in lignis igneis vt faci
 di essent in omni genere sermonis / 7 feruidi in
 amore caritatis. Dicitur autē penthecostes a pē
 tha quod est quinque 7 costes quod est decem q̄
 si quinque decades dicuntur a pascha vsqz ad pen
 thecosten. Intercurrunt et distinguuntur p̄ septem
 septimanas / p̄pter septiformem gratiaz / que
 in aduentu spiritus sancti credentibz est colla
 ta. Tempus autē circa penthecosten est tempus
 militie strenuitatis. tunc enim noui tirones mi
 litie angulo seu gladio accipiunt. Est etiam tē
 pus mundicie 7 siccitatis. Sole enim terre su
 perficiem tunc fortius calefaciente humorū cō
 sumit superfluitatem 7 lubricitatem 7 sic inducit
 mundiciam per supinductam siccitatem. Itē
 est tempus leticie 7 iocunditatis / qz tunc aues 7
 animalia in maximo amore viuunt. Itē tē
 pus virosis 7 amenitatis / tunc enim precipue
 herbe virent 7 silue frondent. Itē tēpus odo
 ris 7 suauitatis. nam flores ortorum nemorum
 7 pratorum suā redolentiam / vndiqz tunc diffu
 fundūt. Itē tempus est dulcoris 7 suauitatis.
 nam calor celestis tunc temporis humiditatem
 in floribus digerit / 7 in dulcedinem alte
 rat et cōuertit. et ideo tempus est mellificationi
 congruū / p̄pter quod apes precipue tunc inquē
 rāt herbas et arbores p̄pter flores. vt dicit ari
 sto. q̄ longe purius 7 dulcius est mel quod col
 ligitur tempore uernali q̄ quod acquirit tēpe
 autūnali. Itē tēpus maturitatis. In calidis
 enim regionibus circa penthecosten instat mel
 lis tēpus. 7 ideo vocat in libro numerorū tēpus
 nouarū frugū. qz in festo penthecostes panes
 ex nouis frugibus offerri precipiebant. Itē tē
 pus est pasce 7 satietatis. nam tunc granis 7
 herbis habundant loca oia pascuosa. 7 ideo
 tam equi q̄ alia animalia propter nouarum
 herbarum habundantiam impinguantur.
 Itē tempus est audacie 7 animositatis.

Nam et feruēti impressione caloris solaris co-
lera tunc incenditur. ex cuius accensione circa
cor/tra z audacia in animalibus cocitatur. vn-
de illud tempus regibus magis est consuetuz
vt tunc iubeant moueri bella cōtra hostes.

Scenophegia festiuitas est hebreo-
rum que tabernaculo:um fixio di-
cebatur que celebratur in memori-
am expiationis qñ recedentes de
egypto in tabernacula morant vt dicit Isid.
Unde scenophegia dicit a cenon grece qd lati-
ne dicitur tabernaculum. Dec solennitas semp
in septembri celebratur. qz collectis frugibus/
de oibus decimas domino obtulerūt/ z letac
ac gaudio specialiter tūc vacauerunt. frondi-
bus z ramis domos suas ornauerunt. fruct
arboris pulcherrime z suavis idēi pōa cedri
in manibus portauerūt. In decima autēz die
eiusdem mensis triplex festum eodem die cele-
brauerunt. s. expiationis afflictionis z ppiā-
tionis. nam eo die sumus pontifex intrauit cā-
sanguine vitule ruffe z expiauit sancta sancto-
rum/ z ideo dicitur dies expiationis. Eodem
die ieiunabat populus pro reatu vituli in de-
serto. z ideo vocabatur dies afflictionis. Ideo
vero vocabatur dies propiciationis quia tali
die audierunt sibi dominum placatum fuis-
se z propiciam super transgressionem vituli i de-
serto.

Nenia est noui templi dedicatio
cenon enim grece nouuz dicitur la-
tine. Hanc solennitatem iudei di-
uersis temporibus celebrabant se-
cundum qz diuersis temporibus vel nouum
templum edificabatur/ vel edificatum de no-
uo reparabatur. sicut Judas machabeus legi-
tur templum dedicaste z renouasse. pmo Isid.
chabeorum. quarto. Dedicacionis etiam festi-
tenet ecclesia. Cum enim episcopus ecclesiam
circuit/ aqua benedicta ecclesiam aspergit. al-
phabetuz duplex nansuerfaliter per p̄aumen-
tuz scribit. parietes signat cūsmiate z limit. th?
z rhimiam per quinqz partes altaris combu-
rit. reliquias idudat. altaria ornat z vestit. emu-
nitatem z p̄uilegia impendere consuevit.

Finit Liber Nonus.

De materia et forma
et eius proprietatibus

Liber Decimus.

Impleto

ractatu de proprie-
tatis temporis et
partiu eius/ agēdū
est de inferioribus
z materialibus cre-
aturis de elementis
salicet z eorum que

set elementis materialiter componit. Sunt autē
materia z forma omnis rei corporalis prin-
cipia/ vt dicit in li. de unitate. Isid. Materie autē z
forme priuatio nihil aliud est qz totius rei de-
structio. z est materia contraria unitati z ei dis-
similis vt dicitur ibidem. Isid. Materie autē quā-
to est natura subtilior z sublimior tanto ad su-
scceptionem forme est habilior. quanto vero ē cō-
pactior et terrestrior z a natura celesti remotior
tanto ad susceptionem impressionum formali-
um est debilior. vt dicitur in li. de quinqz sub-
stantijs. et hoc habet propriū materia sicut ibi/
dem dicitur salicet suscipere formam z non su-
scipi/retinere z non reuineri. Principium autē
distinctionis diuisionis et alienationis in reb?
generalibus z numerationis est materia/ vt
dicitur. vij. metha. quia generans non differt
a generato secundum materiam/ z ideo vbi est
generans siue materia idem est substantialiter
generans z generatum in substantia z materia
vt in diuinis. materia enim est causa individu-
ationis rerum. vt dicit Aristo. iij. metha. qz dis-
tinctio speciei per individua est secundum ma-
teriam z non secundum formam. Item mate-
ria propria appropriat sibi formam propriam
vt dicitur. x. metha. Unde secundum substan-
tiam et esse/ sub vna forma est vna materia et
sub pluribus plures. Item materia physica est
subiectum quantitatis continue que est diuisi-
bilis in infinitum. z est materia subiectum di-
uisionum. propter quod accidens non potest
diuidi nisi secundum diuisionem z quantita-
tem subiecti. Item materiam infinita dicitur.
vel quia diuisibilis est in infinitum vel quia
habet appetitū ad infinitas formas/ z ideo p-
pter determinationem suorum appetitum z in-
dinationem ad formas infinitas dicitur infi-
nita/ z non qz eius virtus sit infinita/ non limi-
tata salicet neqz coartata/ sicut virtus est diuina.

et ideo dicit Plato quod materia fluit in infinitum nisi forma sistat fluxum. et ideo corpora que multum hinc de materia et parva de forma crescunt multum ut patet in arboribus. et ideo ossa parva habent sensibilitatis quia multum habent materie et terrefrigitatis. ut dicit Avicenna. Zeter autem in materia potentia quedam activa que est forma incompleta. et hec potentia est communis duobus contrariis. Unde quia illa potentia duas ad actum unius forme appetit statim esse sub forma contraria ut ista potentia que communiter se habet ad frigidum et calidum quando actualiter est sub frigidum statim appetit esse sub contrario. Unde nulla forma corruptibilium et generabilium potest sufficienter complere potentiam actiuam in materia quin semper appetit impleri per aliam formam. Et la autem forma cum sit disparata non potest induci nisi per corruptionem forme presentis. Item ergo quod virtus agentis inmissa corrumpit presentem sicut etiam forma actiuam ad formam contrariam et dat ei paulatim completius esse donec fiat sub esse completissimo illius forme. Has et multas alias proprietates habet materia quas esse sit perfectissimum hic recitare. quere tamen supra li. viii de bonitate mundi.

Etiam recitatis proprietatibus materie reuertit proprietates ipsius forme. Et secundum Aristotem in li. de quinque substantiis. Forma est quasi lumen vnicuique pulchritudinem essentiam et signum tribuens. Forme autem lumen materie infusum descendendo fit debile et obscurum secundum materie capacitatem. Est autem forma differentia que differt aliquid ab aliquo ut dicit idem philosophum autem alia est essentialis et alia accidentalis. Essentialis forma est illa que adueniens materie perficit eam et secum conuenit ad rei alius perfectionem/qua. n. posita res ponitur et qua destructa nihil de rei substantia inuenit. Unde in philosophia dicitur forma cum materia esse eam omnium accidentium. Forma autem accidentalis non perficit res neque facit eas esse sicut dicitur viii met. sed quilibet forma accidentalis indiget forma substantiali que est causa forme accidentalis. Forma enim omnis simplicior est et actualior ac nobilior materia. et ideo secundum Aristotem in li. de animalibus. forma se habet per modum virtutis quia potest in formare multas materias sicut virtus potest fecundare multas feminas. unde secandum exigentiam forme que est imprimenda materie oportet materiam disponi et preparari quia si de materia terre debeat fieri ignis oportet quod terra subleuetur et depuretur simplicior

fiat. Si vero conuerso et e conuerso. Est autem forma materie manifestatiua. nunquam enim potest sensu videri materia substantiali vel accidentali forma. nisi per viam privationis sicut videtur tenebra videndo nihil/et sicut auditur silentium non audiendo sonum ut dicitur Calcidius super pla. et commenta. super primum metha. Et dicit materia est causa quare male videmus res creatas. unde nihil est communius et generalius et tamen nihil ignobilius quam sit materia quia nunquam videtur sine forma. nec etiam potest videri forma nisi cum materie actu sit coniuncta. Vbi veroplus est de forma ibi minus est de materia sicut dicitur in. iiii. metha. et e conuerso. Vbi plus est de materia ibi minus est de forma. et est res magis grossa et impura. magis ignobilis et obscura quanto a nobilitate forme amplius est remota. Formarum autem alia spiritalis/alia corporalis. corporalis vero alia celestis/alia elementaris. Forma autem celestis est ita activa quod complet totum appetitum materie sue. ideo propter presentiam sue forme completis totaliter et perfectis celestem naturam substantia celestis non potest destrui vel corrumper sed habet potius per formam suam que in suo actu perfectissima est in esse perpetuo conservari.

Forma elementaris non potest complere totam potentiam materie sue nec eius perficere appetitum. et ideo relinquit illius potentie materialis aliquid incompletum propter quod semper appetit nouam formam et ideo talia corpora semper corruptibilia quo ad potentiam et sepius quo ad actum. quanto enim forma est nobilior et spualior et a conditionibus materie separata magis et abstracta/tanto etiam actualior et virtuosior ut patet in intelligentiis. quarum substantia non dependet a materia sicut dicitur in tercio de anima. In habentibus materiam non est intellectus. verumtamen angelos non habere in sua essentia materiam non affirmo/ sed siue angelorum essentia sit et spiritalis materia et forma composita siue non/ hoc per certo tenetur quod eorum substantia respectu rerum corporalium simplicissima est et actualissima sicut forma spiritalis actualior est quam corporalis ut dicitur Albu. unde respectu materie nobilior est forma cuiuslibet mixti. nobilior vero forma elementis. nobilissima autem est forma corporis quinti siue celi/ sed omnes istas formas in eorum corporaliter in nobilitate et actualitate spiritalis forma siue sit in angelo siue in anima preexcellet. et hec de proprietatibus forme et materie per ut ad hoc opusculum pertinent dicta nunc suscipiunt.

Elementū est s̄m Constā. simpla
 et minima corporis compositi par
 ticularia. minima aut̄ dicitur quo ad
 nos qz sensu nō percipitur. Est enī
 particula minima 2 vltima in cōpositione
 one sicut fuit prima in cōpositione. Dicit autē
 simpla. nō qz simplex sit elementū sine cōposi
 tione aliqua sed qz non habet partes aliquas
 cōponētes specie 7 numero differētes sicut ali
 qua corpa que sunt mixta vt patet in metallis
 quoz partes differūt. pars enī quedā est aer q̄
 dam terra 7 sic de alijs. s̄z quelibet pars ignis
 est ignis 7 sic de ceteris. Dicit autem elementū
 quasi alimentū s̄m Jsid. ab illo eo q̄ omnī
 corporum sit materia et quasi primitiū fun
 damentū. et s̄m alios dicit quasi elementū si
 ue alimentū eo q̄ omnia corpa aliunt elemen
 taribus qualitatibus 7 augmentant̄. Sūt autē
 quatuor elementares qualitates quarū due
 sunt actiue. s̄. caliditas 7 frigiditas 7 due passi
 ue. s̄. siccitas 7 humiditas quarū cōuenientes
 differēte superius in. xliij. li. planius describū
 tur quere ibi. Inter qualitates aut̄ elementares
 cōtrarietas est 7 repugnantiā rōne quarū ad in
 uicem agūt 7 patiunt̄ generant̄ 7 corrūpuntur
 Quantūcumqz. n. ad inuicem contrariant̄ / p̄ in
 fluētiā n̄ celi 7 planetarū virtutē 7 aliantur
 in suis effectibus 7 ad p̄ordiam reducunt̄. et
 ideo quodā mirando nature vep̄ cōiungunt̄
 nam ignis 7 aer conueniūt in caliditate quā
 discrepant̄ in siccitate 7 humiditate. Aer vero 7
 aqua in humiditate cōueniūt sed discordant̄ in
 frigiditate. sed aqua 7 terra concordant̄ in frigi
 ditate 7 discordant̄ in humiditate 7 siccitate.
 ignis aut̄ 7 terra que sūt elementa summe distā
 tia s̄m sicut cōueniūt in siccitate disconueniūt
 tamē in frigiditate. qz terra frigida est substan
 tialiter 7 in vltimo. Ignis vero essentialiter ca
 lidus est 7 in sūmo. Ex istis aut̄ elementis qua
 tuor / duo sūt nobilioris 7 purioris substantie
 7 leuioris. s̄. aer 7 ignis. et ideo a cetero vsqz ad
 arciferentiam habent motū 7 naturaliter mo
 uent̄ sursum 7 ista duo strahūt nobilitatē suā
 quo ad virtutem operationē 7 substantiaz et
 vianitate orbis siue celestis corpis a quo reci
 piunt influentiā mobilitatis 7 virtutis. nā vir
 tus celestis primo influit supersperā ignis et
 per ignē sup speram aeris. et ideo hec duo ele
 menta sunt ceteris sublimiora quo ad situm
 agilia quo ad motum puriora 7 subtiliora
 quo ad substantiā daniora 7 magis p̄ spiciā
 quo ad formā. virtuosiora quo ad actum. duo
 enim elementa sūt inferiora. s̄. aqua 7 terra cere
 nis duobus naturaliter grauiora motum a cir

ciferentia ad centū deorsum habentia per ag
 gregationē partium 7 spactionē spissa 7 obusa
 sa. 7 ideo predictis duobus sunt grossiora 7 me
 liora plus habentia de materia q̄ forma. Un
 de ppter summā elongationē a spera orbis v
 tuti motiue celi nō sunt ita obediētia sicut duo
 prima. Nunq̄ enī sunt elementa ociosa / immo
 in agendo 7 padendo sūt cōtinua. vnde nunq̄
 quiescūt a generationē 7 a motu. terra enī et si
 quiescat a motu / nunq̄ t̄ quietem aut cessatō
 nem recipit. ab effectu / et si a nō sūt ociosa ab
 actu / sic nō sunt vacua ab ornatu. nam quod
 liber elementū habet ornatū suū. ignis sidera
 aer volatilia / aqua natabilia / terra gressibilia
 vt dicit Beda. de quibus aliqua auxiliāte do
 mino breuiter sunt dicenda.

Ignis est corpus simplex in vltio
 calidum 7 siccū. vt dicit Constan.
 naturaliter enī sup aerem sedere q̄
 rit. p̄ violentiam. n. in aere vel in
 terra detinet̄ paulatim in mollē aerez euanciscit
 vt dicit Jsi. pprietates enī ignis tangit. Dio
 ni. in hierarchia angelica. li. xij. Ignis in quie
 est corpus sensibile longe excellentius 7 subti
 lius omnibus alijs rebus cōpalibus 7 nature
 spiritali primū ac p̄ hoc effectū suū dissimili
 us ceteris alijs demonstrat. Ignis. n. in oibus
 est 7 p̄ oia dare se consuevit et ab omnibus non
 remouet̄. est t̄ in cognitis / occultis / immensu
 rabilis / inuisibilis / quodāmodo incorporeus
 potens actionē ppriam / mobilis / tradens se
 omnibus / quoquo modo approximantibus / mo
 uens vniuersa se se participantibus / renouantibus
 omnium / nature custos / illuminatiuus cum cir
 cūelans splendoribus / datus / discretus / di
 stinguens 7 resilient / deorsum pascens / 7 sur
 sum mouens / acute meaus excelsus / nō recipi
 ens ignominiam minorationis / semp̄ motiuus
 cōprehensiuus / 7 mutatiuus in se reuertēs / po
 tenter actiuus. &c. Hec verba diuini summi. Dyo
 ni. pfundissima sūt. describit enim ignē quo ad
 eius substantiā / virtutem / 7 operationē. vnde
 declaratiōne predictorum verba cōmendatoris
 super predictū locum breuiter hic ponemus.
 Ignis enī inter omnia elementa sitū habet sub
 limiorem / 7 hoc qz naturam habet leuiorē. et
 ideo dicitur excelsus quia pondere carens sub
 lime querit vsqz p̄t / supereminet vniuersis et
 quicquid corporeum preter ipsum naturaliter
 sub eo subsistit inter omnia elementa naturam
 habet puriorē 7 subtiliorē 7 ideo dicitur quo
 dammodo incorporeus qz ppter subtilitatem

De materia et forma

sue substantie p̄ter subiectam materiaz sensu nō videtur. p̄pter hoc etiam dicitur q̄ multum videt̄ nature spirituali p̄ximū/ q̄ quando mō videtur ignis esse medias inter visibilia et invisibilia. in quantum aut̄ appropinquat invisibilibus est inco:porans. sed in quantum app̄proximat inferioribus corporeus est.

Item naturam habet ceteris elementis acutiorē et in agendo fortiorē. et ideo dicit̄ inmensurabilis/ q̄ eius virtus et opatio crescit in infinitum/ si materia fuerit infinita. q̄ diu enī materia subiecta sufficit ignis nō deficit. sed se per potius crescit. Item naturā habet occultiorē. et ideo dicit̄ occultus/ q̄ in sua essentia sensibiliter nō videtur invisibilis et incognit̄ dicitur. q̄ sine subiecta materia non percipitur/ quid enī sit in sua essentia seu substantia vix cognoscitur intellectu. Item virtutem et naturam habet alijs mobiliorē. et ideo dicit̄ mobilis et potens omnium. q̄ in igne est principium virtutis motive quia movet se et alia/ et a nullo inferiori se movetur. Item naturam habet ceteris inferioribus clariorē. Unde dicitur q̄ ille est illuminatiuus/ q̄ claritate sua omnia illuminat. sed cum circumvelatis splendoribus nam splendidi ignis radij foris emicant. sed circumvelantur. quia rursum ad secretum substantie sue sinum reduci a nostris sensibus occultantur. Item ex subtilitate sue substantie virtutem habet omnibus alijs acutiorē et penetrabiliorē p̄pter quod dicitur acute means. quia proprie virtutis motu subintrat sine resistētia et penetrat vniuersa. Item ignis habet virtutem sui et aliorum manifestatiuam et distinctiuam/ nam se manifestādo alia sibi obiecta manifestat/ et eorum colores et figuras oculis representat. et ideo dicitur clarus manifestus discretus distinguens. Item vim habet inferiorum ad superiora attractiuam. nam materiam in quam agit rarefaciendo dissolvit et caloris sui violentia sursum trahit propter quod dicitur deorsum pascens et sursum trahens. Item virtutem habet renouatiuam. omnia enim veterascunt/ antiquantur/ et deficiunt que virtute ignea non seruantur. vt patet in sensibus in quibus deficit calor naturalis. et ideo dicitur renouatiuus omnium et nature castos. Sine enim virtute ignis non potest subsistere virtus alicuius corporis naturalis. Item virtutē habet immutatiuam/ quia omnium naturam in quam agit/ superat/ conuertit in suam speciem et transmutat. et propter hoc dicit̄ apprehensiuus et immutatiuus. nam materiam in quam agit apprehendens illam nō deserit/ sed consumit

do in suā similitudinem p̄uertit. apprehendēs aut̄ non apprehenditur/ q̄ consumpto eo in quo agit/ in se resilit atq̄ redit. et ideo dicitur siliens et cetera. Item virtutem et naturam sui ipsius comunicatiuam et sine diminutione diffusiuā et ideo dicit̄ non recipere ignominiam minorationis. q̄ sicut cum effundit nō augetur/ sic cum recipitur non minoratur. neq̄ in eo quod videtur augmentum recipere est capiens gloriam. neq̄ in eo q̄ putatur minor sustinet contumeliam. Item naturam habet purgatiuam. metalla enim que non potest p̄sumere a scoria et rubigine mundificat/ expurgat/ et emundat. Item virtutem habet saporum et humorum alteratiuam. Unde et humores in corpore excocti et digerit/ et ab os crudos consumēdo in eis superflua lapidos et sanos reddere consuevit. Item virtutem habet sue substantie per rem omnium et p̄mixtorum corpus essentia diffusiuam. q̄ in rebus omnibus inuisibiliter est idē sus. quanq̄ includi actualiter non videatur. q̄ re inde est manifestum. quia ex forti corporum solidorum allisione ignis excutitur/ in quibus esse nullatenus putabatur. Item ignis subtilitate sua substantiali habet virtutes sui cū alio corpore in mediatiissime mutatiuam. vt patet in ferro ignito/ et carbone inflāmato. et hmoi. in quibus ignis ita secundum omnes sui partes singulis ferri et carbonis partibus coniungit̄. q̄ videt̄ vnius substantia / et alterius sensibiliter distantia penitus nō sentit̄. vnde et triplex ignis species a p̄bis diffinitur. Est enim ignis lux/ ignis flāma/ ignis carbo. Ignis enim est in sua sphaera lux. sed flamma dicitur in materia aeris. carbo aut̄ in substantia terrea sive in feculentia materie grossioris. Has et multas alias habet ignis p̄prietates. de quibus supra li. ij. in tractatu de ordine seraphin. et libro. iij. in tractatu de qualitatibus elementaribus. scilicet. de calore. quere ibi. nam ea que iam dicta sunt hic sufficiant.

f Lamina est materia ignea in substantia aerea accensa. nam aer propter sue substantie subtilitatem et immediatam quam habet cū sphaera ignis vicinitate de facili ignis et in naturam igneam p̄mutat̄. et scdm̄ q̄ substantia aerea est purior t̄to flāma erit lucidior et clarior et nature lucis similior videbit̄. mouet̄ aut̄ flāma naturaliter sursum/ et ab omni parte rei accense linealiter in acutum tēdit et in conum. vnde in sua extremitate habet formā pineam et acutam. vnde in suo acumine p̄pter p̄cursum radiorū in angulo acuto fortius caloris sui imp̄mit actionem

et ideo qz in summo pyramidali angulo calidior existit materiam sibi impositam inflamat facilius et accendit calorem secundum materiam in quam agit et lucem recipit. Unde si materia est turbida et fumosa/turbida et obscuraz reddit lucem et coarsio. si materia fuerit transparentis et pura/nitlat et radios luminosos vndiqz circumfundit. tenebrosa illuminat/et abdita perdit. viam et vic offendicula ambulatib? ostendit. propter sui leuitatem et materiam aeream mobilitatem in quam agit/in motu est continuo et nunquam penitus requiescit. venti modicis impulsus flammaz excitat et accendit. sed si fuerit nimis vehemens flammam dissipat et extinguit tortuose et anfractuose aerem impellit continue. et ideo mouetur circulariter et accendit. (vt dicit Alder.) Unde Vulcanus a Jumeone in terra in proiectus secundum figmenta poetica/dauidus fuit. ex violentia sui motus partes materiam in quas agit in uicem alidendo conuertit/et ex partium collisione mutua sonum facit. locum superiorum querere fatagit et materiam sibi per incorporationem adherentem ab inferis ad superiora attrahere non desistit.

Fumus est vapor ex partibus materie subtilioribus et humidioribus? vi calore resolutus. Habet autem graues partes mixtas cum leuibus ex quibus obscuritatem contrahit et fetorem. vnde aerem denigrat et in naturam fumigabundam conuertit. amaritudinem enim ex materie grossiore contrahit ex cuius acumine oculos amaricat/ac lacrimas puocat/ac sensibilibus visus ledit. sui acumine et ad cerebrum penetrat spiritum animales grauat et per consequens naturalem. Unde dicitur in libro animalium. quod fumus candele extinguit ledit pregnantes in tantum quod si equa pregnantis talem fumum senserit/facit abortiuum. fumus etiam apibus est inimicus et ledit anapitres et alias prede aues. (vt idem dicit.) fumus insuper cito moritur postquam oritur. (vt dicit glo.) sibi sunt sicut virgule fumi. cito enim in altum ascendit/et cito vel subito euanescat. ex igne oritur/et antequam appareat ignis apparere videtur. a vento mouetur et dispergitur et multipliciter circumferuntur. fumus etiam ostendit ventum aqua parte veniat. quia illic fumus tendit quo ventus ipsi sum agit et impellit. (vt dicit Grego.) Domos denigrat et inficit/et in parietibus generat fuliginem atque nutrit. loca angulosa petit/et in eis infectionis vestigia imprimunt et derelinquit. fumus etiam aromaticus a speciebus aromaticis resolutus/est sensui olfactus delectabilis et

amicus. cerebri namque est confortatiuus et spirituum cordis et capitis reparatiuus. reumaticis nocui fluxus restrictiuus/desicatiuus et constrictiuus et pororum obstructorum aperitiuus. et ad confortationem neruorum ad interiora penetratiuus. serpentum et venenosorum animalium et reptilium fugatiuus. omnem etiam fumum et maxime odoriferum odium tam colubri quam serpentes. (vt dicit Grego.) fumus in super a abo vel a potu resolutus/ vim caloris ascendens ad cerebrum nervos sensibiles operat/somnum generat/ et sensus exteriores ligat/ et per consequens calorem naturalem ad interiora reuocat/et virtutem in interioribus adiuuat et confortat. Si vero fuerit fumus melencolicus aut nimis acutus vel venenosus ex abo vel potu erit medicina nocua resolutus ad cerebri aduolat virtutem animalem aggrauat timorem generat/vt in melencolicis frenesim et furorem conca vt in freneticis et ebriosis. obliuionem et disipentiaz generat. vt in litargicis. sensu et rationis vsu priuat vt in epilepticis et caducis. Das et multas alias infert corpori fumositas pessimas passiones et nocuas. fumus etiam a terra et mari virtute caloris ad superiora attracti/aerem inficiunt et condensant nubes et nubiles generant. Ventis et temperatibus et alijs aeris positionibus fomentum et materiam administrant. radios solares interceptant et obumbrant/et hec de fumo nunc sufficiant.

Arbo est ignis actualiter incorporatus terrestri materie et virtus ac ignis. (vt dicit Ray.) Unde ignis per sui incorporationem partibus grossioribus terrestri materie admixtus/per quam ad violentiaz infertur detinet. vnde sicut ignis et flamma mouetur sursum/sic carbo crepitando saltillando grauitate materie deorsum inclinatur. Carbo itaque quando ignitur/vertitur in ruborem. sed quando extinguitur/in nigredinem. et omnino perdit pristinam ignis speciem et decorem. Unde quando fuerit pulchrior ex sui ad ignem primam unitate siue vnione. tanto apparet deorsum et vilior in ipsius ignis extinctione. In carbone autem substantialis humiditas totaliter consumitur. et ideo de facili rumpitur et frangitur. quando humor qui fuit causa coadherentie partium ignis totaliter violentia exauritur. et ideo in carbone extincto. pars a parte de facili rumpitur. quia nihil humiditatis per quam partes cohererent in ipsius substantia inuenitur. (vt dicit Grego.) partibus

De materia et forma

terrestis solis remanentibus ppter dominium siccitatis de facili reigntur. sed postq̄ accensus fuerit ita facili ter vel facilius re extinguitur. ita q̄ in eo nihil de ignis vestigio propter nigredinez reperitur. Nigredine enim sua poluit et inficit quicquid tangit. Carbo etiā ignitus acutissimum habet ignem. et summe acutum et penetratiuum. vnde sui acumine ferrum coquit et partes eius resoluendo et relaxando remollit. suo etiam acumine caput ledit. sub anere obuolutus in se ignem retinet et custodit. Detectus autem et frigido aeri expostus in fauillarum multitudinem redigitur. et subito per se euanescat. (vt dicit Bre.) Carbo vero si ignitus fuerit plantas conuiscantis vrit et ledit. extinctus vero quauis vrendo non ledat tangentem. stridorem tamen et strepitum magnum facit.

Lintilla est modica ignis particula ex materia ignea virtute et impetu caloris dissoluentis resoluta. Unde motus scintillaris est subitus. vi enim ignea subito resoluitur et sursum mouetur. sed ex grauitate pris terrestis ad centrum raudē deducitur. Item motus eius darissimus est ad modum stelle. et luminosus. et per diffusionem sue igneicitatis in aerem. apparet viripis et radiosus. Preterea motus eius ad modum ignis actiuus et virtuosus. nam ex modica scintilla in fungo vel in stipula recollecta in ignem maximū subito augmentat. aeris immutatione subito euanescat. et extincta nihil nisi fauillam post se derelinquit. vento tempore seu flatu accendit. impetuoso autē extinguit aerem penetrat. et tñ penetrando ipsum aere parum alterat et inmuta. quāto est fortior. tāto scintillaris motus sue impetus erit maior. ex materia viridi vel humida scintille grossiores et in suo effectu penetrabiliores generant. verū tamen pauciores.

Fauilla a fouēdo ē dicta. eo q̄ ignis foueat atq̄ tegat. Est enī cinis modicus de extinctiōe scintillaris matene derelictus. (vt dicit Ihs.) Est autem fauilla tenuis / mollis / et sicca / atq̄ leuis / in superficie carbonis igniti adherens / fulgore eius ebetat et furore eius attenuat et minorat / ad modicū ventū flatū dispergitur. dispersa vero vit vel nunq̄ recollit. (vt dicit Breg.) de facili inflammat. sed ppter defectum nutrimenti subito extinguit. Fauilla etiam quādo est ignea / venti raptu sursum tendit. extincto

autem ppro pōdere / ima petit. (vt dicit Grego.) vnde deorsum redit motu ppro. sed sursum extollitur. rapitur impetu alieno.

Cinīs a cadendo est dictus. nam de substantia materie terrestis. vi caloris resolutus generatur. (vt dicit Ihsido.) Est autem cinis mollis / despecti coloris / amari et stiptici est saporis / partes habet tenuissimas et minutissimas. leui flatu sparsionis et diuisionis receptiuas. Cinis habet virtutem colatiuā siue mundificatiuam. Unde valet ad vestium abluentionem. habet et vim corrosiuam et desiccatiuā. (vt dicit Constan.) Cinis insuper si fuerit calidus / igne ab eo rectum custodit. Si vero fuerit frigidus destruit et extinguit. Cinis etiam per multam ignis conflagrationem et violentiam suā formam vilem et obscuram aliquando commutat in speciem vitream atq̄ clarā. nā ex materia cinerum solet fieri vitium. (vt dicit Grego.) Hoc autem habet cinis defectus et imperfectionis. quia quauis quotidie aque vel pluuie irrigationem suscipiat / sterilis tamen manet. vnde terram quam tangit non fecundat. sed potius si sterilis fuerit / reddit steriliorē et in omnibus viliorē.

Aer est dictus eo q̄ ferat ignem et ab aqua feratur. (vt dicit Ihsidorus.) Aer autem partim pertinet ad materiam terrestrem / partim ad materiam celestem. (vt dicit Beda.) Nam pars aens superior pura / clara / et quieta / vbi procello si et ventosi motus non possunt attingere pertinet ad celestem. pars vero inferior spei aque et terre vicina / turbulenta grossa et compacta / ex humidis et terreis vaporibus corpulenta / pertinet ad terrestrem et hec pars aerea diuersas ex se producat species. (Nam vt dicit Ihsido.) Aer vehementius conatus facit ventos / chouscationes / et tonitrua / contractus / nubila. conspissatus / pluuias. congelatus / niuem et grandinem / distensus / vel temperatus serenitatem. (vt dicunt Ihsidorus et Beda.) Plus autem habet raritatis et manitatis q̄ cetera elementa. Est autem aer secundum Constan. simpliciter substantialiter humidus et calidus. Ex propria enim natura seu substantia est humidus et ex vicinitate orbis calidus. et ideo secundum vtriusq̄ qualitatis proprietatem aer est sui naturaliter diffusiuus a superficie terre et aque vsq̄ ad speram ignis vndiq̄ extensiuus. ex substantie autem sue subtilitate et raritate / transparens est et perspicuus.

Unde rōne dyaphaneitatis sue et transparen-
 tie est influētie celestis virtutis/ et impressio-
 nis solans luminis receptiuus. virtutis inspirādi
 et respirandi est aer oibus animātibz in mi-
 nistratiuus. omnium enī animātiū est respira-
 culum et volatiliū celi ppriū habitaculuz. Si-
 ne enim aere nō pōt vivere aliqua aiata crea-
 tura. Aer. n. rōne leuitatis substantialis est nā-
 turaliter mobilis et alterabilis ac vtilis i op-
 positas qualitates. vnde ex vaporibus tene et
 maris sepe recipit immutationē nam si vapor
 fuerit feridus et corruptus ac venenosus aer cor-
 rumpit. et inficit/ cui talis vapor pestifer admi-
 scet. Si vero sanus ex pura et mūda substātia
 fuerit resolutus et odorifera. aer odoriferam ex
 nature amicabilem et inco:poratione sumi odo-
 riferi recipit qualitātē. Item aer nos circūdās
 summe nobis est vtilis ppter anhelitus neces-
 sitate et vitalis spiritus ptiūū nutrimentuz
 Si enim dāius/ lucidus et purus fuerit humo-
 res atqz spūs erūt lucidi et puri. Si vero turbi-
 dus et nebulosus. humores erūt turbidi et spi-
 ritus grossi ac infecti (vt dicit cōstan. et philare-
 tus) vnde aer ē elementū et corporū et spiritūū
 Euentano enī aeris adueniens spiritibus est
 causa melioratiōis eoz et de puratiōis et miti-
 gatiōis/ phibens spūs et humores ab inflā-
 matiōne. attractus. n. a pulmone cordi et p cor-
 totū corpū prebet temperamētū. vnde aer mari-
 me immutat corpus/ qz ingreditur ad interiora
 spiritūū/ et misceat cum eoz substātia qui cor-
 porū prebet vitam. Unde si fuerit aer purus et
 mediocris in suis qualitatibus temperatus/ ad
 cōseruationem vite maxime pfiat. Si vero fu-
 erit corruptus disempans/ maxime ledit et
 corrupit (vt dicit cōstan.) Quāto autē est a ter-
 ra remotior et celo vicinior/ tāto purior et simi-
 lior ethere punctati. Quāto vero terre vicini-
 or/ tāto frigidior et spissior et similior terre qua-
 litati. vnde ex vaporibus terre ad interiora ae-
 ris attracti/ varia et cōtraria in aere generant.
 et quanto aer est grossior et spissior/ tantō sol in
 eo fortius imprimat calorem radiorū/ pprer ra-
 dio:um solanū repercussionē/ cōcaulationē
 et cōfractionem. Ex passione autē solariū ra-
 dio:ū in aere humido et denso generant in eo
 variū colores (vt dicit in libro methē.) sicut p3
 in assub et in inde et p similibus. sicut autē aens
 cōdensatio triplia de causa. s. ex vapore pres-
 terrestres suas et grossas cū aere pmiscēte vel
 ex frigiditate partes humidās aens cōgelate
 vel ex generatione noui aeris scādum in sere-
 apiente/ per aens ad primam additionē aer-
 magrossā. (vt dicit philosophus.) Rancifac-

autē et subtiliatur ex causa cōtraria. s. ppter va-
 poris ascendentis psumptionem ppter fortio-
 rem calorem aerem extenuantem vel clarifican-
 tem vel ignearū partium ex pteculis aens ge-
 nerationem/ p vltimam humiditatis sue rare-
 factionem et caliditatis intentionem/ aer in na-
 turam igneam transmutat. Immutat autē aer
 secundū substātiā vel qualitatem multipli-
 citer (vt dicit Aucena.) Et primo ex solis ap-
 propinquatiōe vel elongatione. calefit. n. aer
 qū sol ad nostrū habitabile appropinquat/
 quemadmodū frigidat qū se elongat. Itē ex
 ortus et occasus stellarū immutatiōe/ stelle. n.
 rain errante qz fixe sunt cause quare aer in suis
 qualitātibus immutat. sole namqz cū aliqua
 stella frigidi effectus/ sicut satumo in frigido si-
 gno pueniente/ intendit frigus in aere. Si ve-
 ro puenit auz calido planeta vt cum marte/ est
 causa quare in aere fit excessus in calore. et sic
 de aliis est intelligendū. Item immutat ex va-
 ria dispositione terrestri et positione. Nam i
 parte septentrionali fit sicca aer et frigidus.
 australis calidus et humidus. orientalis cali-
 dus et sicca aer. Occidentalis frigidus et hu-
 midus. Item ex terre eleuatione vel depressiō-
 ne/ qz in montibus est aer frigidus. in vallibus
 autē calidus. cuius rōnem reddit Constan. in
 partibz. dicitur. Boeras inquit ortum h3 ab
 eminenti zona. vnde loca inuicta expent mo-
 ner et subliat aera et sic i frigidat qz omne sub-
 tile cū habeat exalationē p motū infrigidatur
 Aer autē in vallibus manet quietus et calidus
 Item immutat aer ex vicinitate maris/ qz ter-
 ra vicina mari septentrionali frigida est et sicca
 ex vapore in mari resoluta. Ibi. n. calor est de-
 bilis. et ideo mare aquilonare panū calefat.
 vnde ponticum mare est quasi dulce. In mari
 australi est ptranū ex causa cōtraria. Itē im-
 mutatur aer ex cadauerū et paludū ppinqui-
 tate ex quorum corruptione aer contrahit cor-
 ruptionem et efficitur putidus et quasi pesti-
 lens. et accidit ista aens infectio in fine estatis
 vt in autūno. quia tunc aer ex sui natura ē sub-
 tilior. et ideo conuertibilior/ propter quod ac-
 cidit et talis corruptio/ ex commixtione mala-
 rum fumositarum que ascendunt ex putredine
 cadauerum vel paludum vel alterius rei cui-
 libet corrupte. (vt dicit Iohannes.) Dicit de
 aere in generali sufficient.

ffinit Liber Decimus.

De Aere et eius
proprietatibus.

Liber Vdecimus.

Hinc de

impressioibus que
fiunt in aere est dice
dus. Primo de his
que fiunt ex vapo
re calido et sicco / si
cut est ignis perpen
dicularis qui quan

doq; apparet in aere et tunc non est aliud nisi i
pressio generata ex vapore calido et sicco in p
ma aens parte eleuato habente latitudinem i
pfundo et longitudinem in supremo / secundū
figuram flame piramidem per ignē et motū
celi inflammato / Secundus est ignis longus q
est impressio generata ex vapore calido et sicco
in suprema pte aeris carente latitudine mani
festa respectu sue longitudinis / inflammato p
virtutem ignis et per motum firmamenti. et di
citur hec impressio draco euomens ignem.

Tercia impressio vocatur candelā / et generat
ex vapore calido et sicco in suprema pte aeris
habente parvam longitudinem et latitudines
equales tamē / ppter quod apparent quasi ro
tunde figure inflammate p calorem ignis et mo
tum celi. Quarta enim impressio vocat assub
ab Aristo. et est duplex scilicet ascendens et de
scendens. et generatur hec impressio ex vapo
re calido et sicco subtili in suprema parte aeris
longitudinē et latitudinem magnā habente /
pporcionales tamē inflammato vebemētē et
calesfacto p ignem et motum firmamētē petens
superiora ppter subtilitatem materie et vebes
mentiam inflammationis. Alia est impressio et
dicatur assub ascendēs. generatur aut ex vapo
re calido et sicco / grosso / longitudinis et latitu
dinis equalis existente / in parte superiore me
dij intersticij aeris inflammato p ignem et mo
tum firmamenti. descendit aut in ferius ppter
frigus circūstās et pondus materie grossioris
vt dicit Aristo.) Iste impressiones sunt quas
vulgus putat esse stellas de nocte cadentes de
celo vel ad celum ascendentes. fiunt et alie im
pressiones ex vapore sicco / sicut vētus qui se
cūdum Aristo. est motus vaporis sicci eleuati
a centro terre cum aere et in aere cum aliqua vir
tute celesti incorporati. Unde ventus secundum
Be. Nihil aliud est q aer motus et circūagita
tus. ex fumositatibus enim a terra ascendētib;

et aere repellentib; generatur ventus. hanc
tamen descriptionē arguit. Aristo in theopi. qz
descripnz nō vniuersaliter predicat de sua d
scriptione. qz nō omnis aer motus est ventus
oportet enim ad hoc q aer motus sit ventus /
q ibi sit maximus impulsus / et q multum de
aere diutius impellat. et ideo diffinit sic Lon
stan. Ventus est vapor frigidus et siccus et ter
ris et aquis p calorem resolutus aere p inco: p
ationem sui fortiter comouens et impellens.

Alij ponūt causam ventorum esse vbes in ae
re existentes / sua mole aere hinc inde premē
tes et impellentes. q ex tali motu nubium et im
pulsu fit ventus. Alij autē dicunt ventum pce
an ex cōflictu brachiorū maris in quatuor p
tibus terre. nam in aquilone brachium austra
le cōflictum facit in orientem / et cōmouet mare
ex cuius motu mouetur aer / et fit ventus qui vo
catur subsolanus. Quando vero cōfligunt i
occidente / fit ventus qui dicitur sanonius siue
sephirus. E conuerso si brachium orientale et oc
cidentale fecerint cōflictum in meridie / fit ven
tus qui vocatur auster. Si in septentrionali fit
ventus qui vocatur boreas. Et alijs reflectio
nibus maris intermedijs / dicit ventos colla
terales generari. Alij adhuc dicunt vt dicit be
da.) q ex cauernis terre fit ventus hoc modo.
qz aer labilis ē nature. et iō subintrat quocumq;
terre et exit. cum autem vna pars nititur exire et
alia subintrare fit cōflictus et mouetur aer et fit
inde ventus. et inde est colia regio ventorum q
est regio cauernosa. Primam autē generatiōis
rationem ventorum approbat Aristo. in li. me
theo. Jobi dicit q duo sunt genera vaporū
qui per calorem a terra dissoluuntur. vnus est
humidus qui ē materia pluuiarū et aquarū p
maiorē cōdensationem vel minorē. Alter va
por est siccus et est materia omnium ventorum.
vndiq; aut pnotatur ventus siue generat / hoc
est manifestum. qz ventus summe mobilis est
et motus inquietus et agitationis in aere con
gratius. est etiam tempestuosus in mari et in
aere tempestatum generatiuus. Item si ventus
est moderatus et nauiganabus in mari non cō
trarius / itineris ipsorum est directius et pmo
tius. conuerso autem si cōtrarius fuerit et im
moderatus / periculum et timores ingerit / et fit
itineris retardatiuus. Item ventus subtilitate
sua et impetu penetrat et ad interiora mans. p
cellarum et maris vndarum est eleuatus / extrē
sinus / in partes oppositas et diuisiuus. Item
ventus borealis cum sit frigidus et siccus ē ae
ris depuratiuus / pluuiaū nubium ac nebula
rum fugatiuus et serenitatis inducitur. Econ

uerso autem australis aut sit calidus et humidus. conarios habet effectus. aerem enim condensat. turbulentiā et obscuritates generat (vt dicitur Beda.) Item ventus quando obstaculum inuenit. sive virtutis sive fortitudinis est ostensiuus. Zunceni maxime apparet fortis et violentus vnde et arbores et domos sibi resistentes diruunt radiatus et subuertit. et ideo dicitur et ventus vt dicitur Ipsi. eo quod vehemens sit violentus virtus enim eius tanta est vt non solum sara et arbores uellat. sed etiam celum et perturbet maria atque permoueat (vt dicitur Ipsi.) Item ventus est humoris superflui presumptiuus et lubricitatis. ac immunditie absteriuus. nam viae quae per inundationem pluuiarum effecti sunt lubricae et sordidae. per flatum venti sunt munda. Item tempatus venti flatus est ignis et flammie excitatiuus. Si vero fuerit nimis impetuosus et intensus. erit eiusdem certitius. Item ventus in suo ortu inuisibilis est et occultus. sed paulatim per aggregationem partium vaporaliū in aere est augmenti receptiuus et superius manifestatiuus. et ideo dicitur h. methe. quod venti quando oriuntur de terra sunt debiles. sed postquam efficiuntur fortes. propter multitudinem vaporum qui post in aere multiplicant et aggregantur. Item ventus mouet circulariter et rotatose. nam vapor qui ascendit primo sursum. receditur postea in circuitu terre. et ideo eius motus est rotatoseus et circulariter processiuus. Item venti impetus est palarum leuatiuus. pulueris et cineris dispersiuus. visciditatis inflatiuus et extensiuus per sui subintrationem. Intra cauenositas et spongiosas terre presens est ventus terremotus generatiuus. ex vento enim intercluso et agitato in ventre terre fit terremotus (vt dicitur Aristoteles.) Nam pororum tam terre quam animalium est ventus apertiuus. et ad interiora terre subtilitate sue substantie penetratiuus. et per sui interdusionem intrat partes aqueas. et est ventus in superficie aque elevationis. et spume causatiuus. Est etiam ventus in aquarum superficie dissimilitudini partium et inequalitatis inductiuus. Nam a qua esset equa superficialiter atque plana. si ventorum impulsu nullatenus moueretur vt dicitur Ipsi. Item vapor ventuosus a cibis et potibus seu alijs humoribus vi calore resolutus. multarum passionum est in corpore inflatiuus. nam indusus in stomacho vel in interioribus viscerum torsiones generat quasi intolerabiles et multas alias passiones sicut hydropisim. arthriticam et hmoi. In auribus etiam facit sibilum et tintinum. vnde inficit et impedit audibilem spiritum sive auditum.

Eni autem sunt duodecim quorum quatuor dicuntur esse cardinales. et octo collaterales. Primus autem cardinalium dicitur subsolanus qui oritur in oriente sub equinociali parallelo. ibi enim quandoque fit maximus aeris impulsus et transuerberatione terre. vel aque in aera et qua fit ventus. et dicitur subsolanus quasi subsolanus. quia nascitur in zona sub qua semper mouetur sol. Iste ventus habet duos collaterales scilicet vulturum versus septentrionalem. et eurus versus austrum. et possunt contineri in hoc versu. Sunt subsolanus vulturinus et eurus eoy. Hi venti sunt calidi et siccissimi. calidi quia sub sole diu morantur. siccissimi autem quia mare orientale est a nobis valde remotum vnde antequam ventus orientalis ad nos veniat si quid habeat de humore humido. totum calore solis est consumptum. ventus vero subsolanus est in calore temperatus. sed quando in vulturinum declinat omnia desecat. quando autem in eurus generat nubes. Venti autem orientales secundum Constantium sunt salubres in ortu dici. quia ab aere veniunt temperato et subtiliato. nam vt dicitur idem regionum orientalius est aer datus et parum siccus. Inter calidum et humidum temperat. vnde talis ventus aquas clarificat et eis saporem suauem administrat. vnde venti orientales corpora in sanitate custodiunt. propter suarum temperiem qualitatum. partes etiam orientales maxime fructibus et floribus habundant plus quam aquilonares vel occidentales. Item flumina contra orientem fluentia et mare orientales subintrantia sunt meliora et saniora ac daniora. quia ventorum orientaliū concussione et solis orientis reuerberatione. aque subtiliantur et depurantur. Secundus ventus cardinalis est fauonius qui oritur in occidente sub parallelo equinociali. et habet iste ventus duos collaterales scilicet cirrus versus septentrionem. Zephyrum versus austrum et continentur per hunc versum. Cirrus occisus zephyrus fauonius afflant. Dicitur autem fauonius eo quod foueat ea que nascuntur (vt dicitur Ipsi.) Hyemem enim resoluit. gramina et flores producit. Est autem fauonius temperate frigidus et humidus. Frigidus est quia per quam in orientem facit sol in occidente ad nos venit antequam a solibus radijs incalescant. venti itaque occidentales in fine dici sunt salubriores et temperatores. quia sol in occidente subtiliat eos et depurat. quia ergo regiones occidentales aerem non habent perfecte temperatum in calore et humore ideo eorum aqua mutabilis

De aere et eius proprie.

et turbida eo q̄ in principio diei/radiis solari-
bus non dirigatur. nam in principio diei ven-
tus ibi nimis est frigidus. in vespere vero cale-
fit (vt dicit Constan.) Tertius ventus cardis-
nalis est auster et oritur sub polo antarctico eadez
de causa qua et primi. et habet duos v̄tos col-
laterales. scilicet notum versus orientem. et affricū
versus occidentem. qui notant hoc versu. Atq̄
die medio notus heret affricus austru. Auster
autē ab hauendo aq̄s est dicitur. Est autē calidus
et humidus et fulmineus. densum facit aerem
atq̄ spissum et nebulas nutrit suo calore. po-
ros aperit et sua humiditate pluuias multiplicat
et adducit (vt dicit Jfido.) Tempestatē i ma-
ri generat. qz ab imo flat (vt dicit Be.) Po-
ros corporū aperit/virtutes animales impedit
grauitates in corpore facit (vt dicit Jpo.) Ue-
ri inquit australes granant audituz caliginosi
sunt et capita grauantes pigri dissoluentes.
Dissoluit enim venti australes humores ab in-
terioribus ad exteriora sensus et grauitatem fa-
ciūt colorēq̄ corrumpūt et egnitudine faciūt reci-
dinationē podogram et priuiaz comouēt. epi-
lentiam et acutas febres. Ventus igitur austrā-
lis oritur in zona iuxta polum antarctiaz que
pre nimia eius frigiditate est inhabitabilis. vnde
de naturaliter est frigidus et ficus quantum est
de suo ortu/sicut et septentrio qui flat ab aere
opposito. sed dū transit per torridam zonam/
ibi calore affumit et qz versus meridiem venit
vbi est maior aquarum copia et loca vapore et
rore plena/humiditatem contrahit et acquirit.
Unde et apud nos calidius et humidius inue-
nitur et ipso flante aer predicto vapore repletus
in pluuias resoluit. qz de ampla zona aerem i-
pellit ad nostram angustiam. ideo dēnsat a e-
rem. vnde generant nubes quarum obiectu so-
lares radij obscurant (vt dicit Jfi.) Multas
itaqz habet auster laudabiles proprietates.
Quia est v̄tus mollis et remolliuitus calidus
et humidus pluuie et rois ministratiuus/po-
rorum terre aperitiuus/geminū et seminū pro-
ductiuus/nutritiuus et augmentatiuus/superfi-
ciei terre renouatiuus pennarū veterum et plu-
marum in ambus mutatiuus. humorū frigidum
et spaciōrum in corpore dissolutiuus. sudoris
et euaporatiōnis fumositatum et humorū sup-
fluoꝝum precociū. reptiliū et vermiū terre-
strinū de interioribus terre educat. Quarte
ventus cardinalis dicitur boreas qui ortū ha-
bet sub polo arctico/eadem de causa qua et pre-
cedentes et habet istos collaterales scilicet aq̄-
lonem versus occidentem. et chorū versus orientem.
et notantur per hunc versum. De boreas a

quilo veniūt et chorū ab alto. Et dicitur bo-
reas ab hiperboreis montibus a quibus flat (vt
dicit Jfido.) Sicut auster dicitur affricus de
promincia affrice aqua frequētius solet flare.
Dicitur et septentrionalis. qz flat a pte aeris se-
ptentrionis et oritur ex locis aquosis et conge-
latis et constrictis ppter nimiaz remotionem a
circulo solis et ex montibus excelsis ex quibus ad
nos venit et cum ab illis locis nequeant vapo-
res dissolui ppter nimiam congelationem/aerē
serenum reddit et pestilentiam ab austru ortam
reprimat et repellat (vt dicit Jfido.) Vehemen-
tia sui frigoris terram et aquarum superficiem cō-
stringit. et nunc in glaciē/nunc in cristalli spec-
em secundum maiores vel minores induratio-
nem alterat et conuertit. Vnde quomodo ergo ven-
ticū sunt frigidi et siccū corpora inderant et po-
ros claudunt/humores putrificat/spiritus et
sensus subtrahunt/vim digestiuam adiuuant/
virtutem retentiuam confortant/aerem pestilen-
tem sanant. v̄n geratiuam augmentant (Un-
de dicit Ari. libro. iiii.) qz in conceptione fetus
si ventus fuerit septentrionalis natus erit ma-
sculus/et e converso si fuerit meridionalis (dicit
Constan. li. v. c. vii.) qz ventus aquilonaris hu-
mores malos contrahit et impedit ne in alia me-
bra discurrant. verū tamen tussim facit/ppter
pectoris desiccationem. terre et corporum facit
asperitates frigiditate et siccitate sua. neruos p-
cutit/contrahit/et constringit. ideo ad motum
et operationes membra impedit atqz ledit. fru-
ctus et flores tenores ledit et corrumpit/vines
as germinantes et florentes exurit/ herbarum
et arborum virorem spoliat atqz tollit/humo-
res desiccet exteriores et interiores. et ideo p̄fici-
cis est nocuus. qz pulmonem suam siccitate di-
lacerat et ulcerat (vt dicit Galie.) Ventus frigi-
dus et ficus et de angusta zona veniens ad am-
plam aerem rarefaciens subtiliat et desiccet et
gelando partes humiditas terre q̄ aque sit
pericialiter coadunat. Unde dicitur aquilo q̄
si aquas ligans (vt dicit Jfido.)

Ubes est impressio facta in aere et
multis vaporibus in medio aeris
interstino aggregatis in unum cor-
pus/ex loca frigore condensatis.
Unde nubes est communis materia ad niues
pluuiam et grandinem. Habet autem nubes
sic generari. nam calor celestis in sua partes aq̄
et terre vapores ad se subtilissime attrahit.
et partes earum subtiliores consumens/et res-
duum condensans in nubem conuertit. vnde
dicit Jfidorus.) Nubes est aens densitas et

vaporum & fumofitatuꝝ terre & maris attractio
ne conglobata / aëris leuitate & ventoruꝝ impul
fu / a calore in concavitate ventris nubis inter
dufo. hinc inde mouet nubis substantia / & i ar
citu agitur. Est autem nubes cœcana natu
raliter & ad moduz spongie cauemosa. & ideo
impressionis superioruꝝ corporum est de facili
receptiua. & ideo per radioꝝ solis subintratio
nem et multiplicis forme et coloris representa
tiua. vt patet in arcu celesti. qui nihil aliud est
q̄ nubes rosida quedam / in cuius substantia
multiplex forma per solis radium generatur.
Est autem nubes interior concava / & p sui fi
gurationem cū sphaera celi cui appropinquat ro
tunda est. Exterior est conuexa a latere autem
nō est ei aliqua forma siue figura determinata.
Nam quādo nubes nubi lateraliter appropin
quat / altera alteri in figura se p̄formatur (vt dicit
Beda.) Item nubes leuitate siue substantie sur
sum est motiua. et secundum q̄ a v̄to plus vl
minus p̄pellitur citius est vel tardius proces
siua. Item secūdu q̄ ex subtilioribus et purio
ribus vaporibus est cōposita magis est illumi
natiois et impressionis radioꝝ solantum re
ceptiua. Diaphaneitate enim sua et transpa
rentia / lucida est p̄ntia nisi quando ex nimis gros
sis fumositatibus ipsius substantia est in aere
aggregata. tūc enim est obscura et p sui inter
positionem inter nos et solem luminis solaris
est intercepta et a nostris aspectibus ablati
ua. Est etiā calor solaris p sui oppositionē
mitigatiua. ppter quod nubis p̄sentia / in esse
ribus et aliis in estu solans laborantibus est
accepta. Itē nubes quādo calori solis in plu
niā resoluta / p imbrū effusionē est tene fecūda
datiua et germinū ac seminum de terra produ
ctiua. Itē cū omnium fere que generāt in aere
sit quasi mater et cōmūnis quedā materia / di
uersarum rerum est ad terram de sua substantia
transmissiua. quod patz qz nūc pluit. nūc gran
diuar / nūc fluminat / nūc mingit / nūc q̄ ro
nat. Item nubes ex aquis marinis aggregata
et in altum p̄tra solē suspēsa / beneficio caloris
celestis est ton⁹ marine salcedinis / et amantū
dinis in dulcedinem conuersiua. nam de mari
originem cōtrahit / & cum depurata a sole ma
ris amantudinem nō sapit neq̄ sentit. Itē nu
bes in pluuiaz resoluta vtilis est tene & p̄ficiua
sed q̄ resoluē in ventū. plurimū est noctua.
qz tūc est tempestatis non modice in mari vel
in terra generatiua. Item nubes in alto aëris
interstuo suspēsa videt̄ celo esse proxima et
coniuncta cuius tamen in veritate magis tene q̄
celo siue copatione aliqua sit vicina. Itēz air

amflatus siue inuina / collisio nubium est aē
ris aliquoties inflammatiua & choruscatiois
actonitru causatiua. Item ex vento in venne
vel concavitate nubium interdufo / fit aliquā
do partium nubis subita disruptio & ex tali p
tis a pte subita attritione / est nubes strepit⁹ &
tonitru effectiua. Itē q̄si a paludib⁹ siue cada
uenib⁹ siue alijs corruptis reb⁹ / fit vapor cor
ruptoruꝝ attractio et eoruꝝ corruptione in substā
nubium p̄cedit et ipsis nubibus corruptis /
corruptio maxima est pestilentia infectiua. Itē
quāto nubes terre est viciniōr & a celo remotior
tanto est maioris q̄ntitatis aspicientium oculis
ostensiuā. Unde maxima nubes quādo est vi
cina celo videt̄ minima. q̄ vero i se minima est
iudicatur maxima / que tere est vicina (vt dicit
Beda.) Item nubes ex solis vaporibus sicca
& ventosis generata / solet esse deceptiua. nam
imbrem futurum p̄tendit. sed in fine p̄ter ven
tum & turbinem nihil soluit. Item nubes plu
uiosa si subito & simul ad terram corruit / tene
p̄hicadit quia submergit eam est noctiua. sed si
paulatim & guttatiz fuerit resoluta / magne vti
litate est frugibus collatiua. Itēz nubes sepe
suis guttis terram rigat / sed irrigādo eam sui
ipsius est p̄sumptiua. qz dum alia irrigat & hu
meat / p sui dissolutionem seipsam ambulat
(vt dicit Grego.) Item quādo vna nubes alte
ri nubi est cōtraria tempestatis & p̄motionis ē
in aere excitatiua. p̄trietas enim & aduersus
conuersus nubium ex contrarijs impulsib⁹ v̄
torum / ex quoruꝝ collisione vel allusione inuina
fit commotio in aere & in terra.

Ris ē impressio generata ex nube
i concava & rosida ad plumas p̄pa
rata in stillidijs infinitis tanq̄ in
speculo relucens / habens figuram arcuatē /
varios colores expāmens a radijs solaribus
vel lune generata. sed a radijs lune causat̄ ra
ro. qz nō nisi in .l. annis (vt dicit Aristo.) Arc⁹
itaq̄ celestis est nubes aquosa p omnes sui p
tes solis radijs penetrata (vt dicit mar.) Et di
citur arcus a similitudine curuati arcus. nam
quandam conuexitatem in summitate nubinz
p̄tendit & cornua quedam reprimat ad terras
& extendit (vt dicit Ffido.) In hoc autem arcu
quedam sunt pertinentia ad eius generationē
quedam vero ad eius speciem siue formā & fi
gurationem. et quedam ad eius virtutē & ope
rationem / quo ad generationem eius attendi
tur q̄ substantia eius ex refulgentia & reflexiōe
radioꝝ in nube rosida imbuta generatur.
Item q̄ plena facie semper respicit solem ex op
posito. & a sole respicitur. Item q̄ a terra vltiq̄

De aere et eius proprie.

ad celum circulariter eleuatur nam duobus cor-
nibus terram parit et vertice celum tangit. qui
quanto contrahendo comprimitur tanto plus i
conuexitate extenditur in figuram circuli eleua-
tur. Quantū autem ad figuram et speciem est
sphericus et circularis et per spicius et specula-
ris in colore multiplex est et singularis. nam in
inde propter eius transparentiam et diaphaneit-
tatem/ refulgent species et forme sibi opposire
et obiecte. et ideo apparet coloratus. Nam secū-
dum Bedā colorem contrahit ex quatuor elemē-
tis. nā in ipso velut in speculo forme et species
elementorum reuolunt. unde ex igne contrahit colo-
rem rubeū in supremo. ex terra viridē in infi-
mo. ex aere lacticiū et ex aqua ceruleū in me-
dio (vt dicit Beda) Et hi colores sunt ad inui-
cez coadunati (scdm Ansto. in li. meth.) Pri-
mo enim est color rubeus seu vinosus qui fit
ex radio tangente superficie rotunditatis nubis
Deinde sequitur color mixtus. s. blaucus vel ceru-
leus scdm qualitatem vincētē et dominantē
in vapore existente in medio nubis. Deinde
apparet in infimo coloris viridis et in inferiore
parte nubis/ vbi vapor magis est terrestris. et
hi colores sunt principaliores alijs. qz scdm
philosophum multos altos habet colo-
res inter quos distinguere sensu est difficile.
Et ideo dicit philosophus q nullus pictor pos-
sit depingere colores arcus sine fingere. Lau-
sa autem iridis scdm aristo. est repercussio radij re-
deūtis ad vaporem primum nubibus sicut
splendor refulgens in aqua reuolunt in pariete
rediens ad ipsum et cū non videatur arcus/ ni-
si per radium solis per diē. aut per radium lu-
ne p noctem impeditur ipsius visio vel propter
turbulentiam aeris vel debilitatem visus. aut
propter obscuritatem et densitatem nubis/ radi-
orum illuminationi resistentis. Videntur autē
tempore pluuiali qz tunc resoluitur superfluitas
vapouris coartati in nubibus et fit ex eo rotatio
parua/ in qua reuolunt radius sibi oppositus et
fit formatio iridis. unde contrahit varios colo-
res ex varietate vapouris in quo reuolunt radius
sicut dicit Ansto.) Quo ad virtutem eius ex
operatione sui in repositione feruorem solis
temperat et mitigat per sui resolutionē in plu-
uiam vel in rorem inferiora vegetat et secūdat
p sui figuram et multiformam colorū variatio-
nem. superiora pulchrificat et decorat domini-
um humiditatis in aere signat. Et ideo ante iu-
diciū (vt dicit Beda et magister in hystoris)
per ānos quadraginta nō apparebit. hoc enī
signum desiccationis et defectus elementorū
(vt dicit idem) Pacem et concordiaz inter deu

et mundū designat et diuinum iudicium p di-
luuiū pteritū fore denūciat et demonstrat si-
cut et solis. s. in qua parte celi sit sol sua presentia
indicat. qz nunq̄ est in eadem parte celi cum so-
le. sed semper ex aduerso. Sole enim existente
in oriente/ apparet arcus in occidente. et con-
uerso. et sole existente in meridie/ apparet arcus
in septentrione. In parte autem australi siue
meridionali nūquā apparet (vt dicit Beda).
In hora autem recte meridiei nunquā appa-
ret/ cuius rationem assignat philosophus. qz
in meridie quando mediat sol orbem/ tunc re-
splendet radij eius i vtroqz orizonte sū equitate
qre nō resplendet tūc plus in vna parte quā in
alia. et ideo nō apparet arcus in aliqua parte
celi in pūcto meridie (vt dicit Ari. (Rarissime
autem videtur de nocte immo nūquam nisi in
plenilunio (vt dicit Beda) Et hoc non con-
tingit nisi bis in. l. annis secundum Ansto.)

De impressio generata ex vapo-
re frigido et humido nō congrega-
to in corpus nubis in inferiori pre-
medij intersticij aeris paruo frigore occurrente
dicit autem Ansto.) q non fit ros nisi quan-
do auster flat scdm eum. Quoniam ros est plu-
uia pauca/ pluuiā est ros multus. unde ven-
tus australis sua humiditate rorem generat et
nutrit/ quem aquilo sua siccitate lambit/ et in-
tensa frigiditate comprimit et consumit. luna
etiam humiditatem suam aeri imprimit/ et ge-
nerationis rois in aere causa existit (vt dicit Am-
bro.) Vocans lunam matrem rois. Unde de
nocte virtute lunari in aere primo originem oc-
culte contrahit/ et tandem insensibiliter descen-
dens per herbarum superficiem suauiter se diffū-
dit. In suo autem descensu herbis et plantis vi-
gorem tribuit. et quod est diuinus desiccā-
do et consumendo indurauerat/ ros nocuus
reparat/ erigit et sub tollit. Item in herbarum
summitatibus guttatim. se recolligit/ et quasi
suam originem petens ad aera ascendendo/ se
per in foliorum extremitatibus se suspendit.
Item ardorem solis non sustinens/ cito ad ta-
cum solarium radiozū dissoluitur et penitus
evanescit. virtutem tamen suam aeri impressā
non deserit. quia per sue diffusionis presentia
per aera effectum suum in herbis et seminibus
manifestissime derelinquit. Item ros cum sit
dam substantia aera et in se subtilissima in sup-
ficie/ nihilominus tamen miro modo efficacius
virtute est. quia terram inebriat et fecundat. et
medullam in granis amplificat/ et augmen-
tostreas et alios pisces conchilium in mari in-
pinguat et impregnat/ et maxime ros vernalis.

Nam venio tempore ostrea se de nocte contra rorem apit/quem descendentes intra se recipit atq; haurit/ qui haustus et piscem reficit et inpingnat. et per sui incorporationem cum interionibus piscis gemma preciosissimam generat. s. margaritam/ que quanto est nobilio: tanto albiore atq; maior. sicut dicitur in li. gemmarum. Item pullos coruinis ad huc in pluma albidos/ ante quam nigrescant reficit et sustentat (vt dicit Grego.) Item aerem diurno calore calefactum refrigerat et reuocat. et si fuerit nimis per calorem precedentem rarefactus/ ros per sui incorporationem ipsum inspissat mediocriter et condensat (vt dicit Albu.) Item ros vim veneni reprimat in animalibus venenosis et coartat netantum de nocte quantum de die se diffundat. unde de serpentes latitantes inter herbas parum solent transcentes ledere quaz diu flores et gramina sunt in rore. Item ros quous in se gustui videatur ad modum aque insipidus/ tamen potestatiue et effectiue est dulcissimus. et mellis ac mane herbis et floribus causatiuus. Nam ex rore celesti in floribus mel et manna in quibusdamparte grecie generat (vt dicitur in platone) Item ros in aere corrupto genitus ex corruptione loci fit corruptus et alijs corruptiuus. Unde talis ros inficit flores tenellos et corrumpit segetes nouellas quous sunt adhuc insipica (vt dicit Grego.) Et talis corruptio vocatur aurigo seu rubigo (vt dicitur in glo. Hiero. sup Jobel. i. ibi) Residuum huius comedit rubigo (Iheronimus) rubigo est quando tenere fruges nono rore partuntur et vertuntur tam spicie quam culmini ruborem vel nigredinem vilem. et hec pestis omnia vastat etiam stipulam et fenem in tantum quam nec abo sunt vtilia nec fimo.

Luua est impressio ex multo vapore frigido et humido in nube aggregato humidante in quantitate et substantia respectu rois et magis infrigidat et humectat quam ille. fumi enim ex terra et aqua euaporentes vi caloris celestis ad infima per medij intersticia aeris attrahunt. et ibi frigore loci condensant. deinde calore humiditatem eius dissolventes/ et non ex toto consumente/ guttatum resoluuntur in pluuiam et imbrem (vt dicitur Be.) Et est pluua a pluralitate guttarum dicta (vt dicitur Irido.) Eo quod interpollate et guttatum descendere consuevit. Et dicitur imber ab imbuendo. quia terram imbuunt et fecundam facit. terra enim sterilis manet super anis superficiem pluua non descendit. quanto autem nubes ex qua generat pluua a terra est remotior et celo vicinior/ tanto suauius et cum guttis gratulioribus descendit. quanto vero

tere est vicinior/ tanto impetuosius et cum subtilis grossioribus descendere consuevit. venit etiam super mare discurrentes multum humorum de aqua superficie recolligunt/ que in materiam pluuiam conuertuntur (vt dicitur Beda.) Fit etiam aliquando tanta caloris generatio/ et aggregatione radiorum et eius contractione circa nubem quam vapor quasi adunatur et ex vehementi adustione in colorem rubeum commutatur. et ex hoc credit vulgus quod aliquando pluua sanguinem (vt dicitur Aristoteli.) Est aqua pluuialis multum stipitica et contracta. et ideo restringit fluxum ventris (vt dicitur Constan.) Est tamen subtilis substantie et leuissimus plus habens acritatis et acre leuitatis quam alie aque. Et ideo multum est alterabilis et conuertibilis in oppositas qualitates et ideo de facili putrescat et recipit corruptionem (vt dicitur Constan.) Dulcor est tamen et sapidior alijs aquis quando in sua puritate permanet et virtute. pluua ergo si fuerit in qualitate et quantitate temperata et tempore congrua vtilis est ad infinita. Nam terram fecundat/ et ipsam si fuerit nimis congesta conglutinat/ caloris temperiem mitigat aerem serenat/ ventos se dat/ pisces impingnat/ siccam complexionem adiuuat et confortat (vt dicitur Constan.) Si vero pluua mala fuerit ac in suis qualitatibus distemperata/ ac loco ac tempore in congrua/ in pluribus est nocua. Nam per funditatis immunditie et lubricitatis est in vis et in seminis effectiua/ graminum et herbarum inutilium multiplicatiua/ fructuum et seminum corruptiua. et caloris natalis in seminibus extinctiua/ densitatis et obscuritatis in aere inductiua et radiorum solarium interceptiua/ nubium et nebularum aggregatiua/ operum et operantium impediatiua/ maturitatis segetum et fructuum tardatiua reuocatiua et fluxus prouocatiua/ morborum omnium humidorum augmentatiua/ sterilitatis et famis creatiua corruptionis et pestilentie inuidentis et ouibus inductiua. Nam imber corruptus corrumpit germina et inficit herbas pascuales. ex quarum pastu requiritur necessario corruptela in animalibus (vt dicitur Constan.)

Etra siue stilla est vapor humidus in minutissimas partes resolutus. magne autem fiunt gutte in diebus quando est calor. et resoluuntur partes nubis que prius erant aggregate propter frigus (vt dicitur Aristoteli.) Quando enim in aere est calor adueniente frigore/ velocior est congelatio vaporis siue aque. Unde dicitur Aristoteli. in animalium) quod piscatores aquam calidam fundunt super sua instrumenta vt citius congelata

pluua
faciunt

De aere et eius proprie.

submergant. *Grutta autem quādo est terre vici-
nior/ tanto est grossior et econuerso. Paruitas
enim et rotunditas eius causatur qz diu manet i
aere remoto a terra/ vt dicit Aristot.) Est autem
humida/ mollis/ rotunda/ puia/ et lucida/ ter-
re inebrietiua seminum et graminū humectati-
ua/ estus et ardoris aeris mitigatiua. aeris pur-
gatiua/ et cum sit mollissima in substantia/ ta-
men ex frequenti casu est lapidum penetratiua
quere infra lib. iij.*

P *Ruina est vapo: cōgelatus (vt di-
cit Aristot.) siue impressio generata
ex vapore frigido et humido non
cōgregato in corpus nubis in medio intersti-
tio aeris congelato p frigiditatem loci et tēpis
in quibus no est aliqua pars caliditatis (vt di-
cit Aristot.) Unde pruine accidit duricies et fri-
gore loci et tempis in quo generat. quia frig⁹
vaporis partes aggregat et cōtrahit/ et sic prui-
ne substantia duram reddit. ex nimia enim fri-
gidityte albefcit/ et herbas et flores sup quos
cadit maridos efficit et erunt/ ad modicum so-
lis radium euanescit/ et in rorem redit. et quia
pruina nihil aliud est q̄ ros congelatus (vt di-
cit beda.) Nā ros descendēs ad terraz frigidita-
te noctis speciem albam duram et frigidam re-
cipit. et sic in pruine substantiam superficiali-
ter se conuertit (vt dicit idem.*

G *Grando est stillanum pluuie et frigo-
ris et venti rigore in aere congelato
vt dicit Aristot.) Est enī impressio
generata ex vapore frigido et humido a frigo-
re fugato ad interiora nubis p dominanz calidi
circūstans. Generatur autem grando in nubi-
bus a terra longinquis (vt dicit idem.) et ideo
causa generationis eius est vapo: in cōcauita-
tibus nubis receptus qui ex frigiditate aeris
condensat. Nam partes humide et frigide fugi-
entes calorem aeris/ se recipiunt in interiorib⁹
nubis et ibi inuicentes vaporem pres ei⁹ ag-
gregant et in substantiam grandinis coagulāt
et congelant. et ideo in estate frequētius fiūt q̄
in hyeme/ vehemens enim calor generationes
grandinis impedit. Nam dissoluēdo vaporez
eius pres aggregari pariter nō permittit. Sili-
ter minimum frigus in hyeme. qz tunc nō est cali-
ditas in aere q̄ fugiens frigus se recipit intra
nubem. grando autem rotunda et parua descē-
dit ex suppressis locis (vt dicit Aristot.) Causa
autem eius paruitas et rotunditas ex mora
eius in aere longo tempore. Unde ex reuolutō-
ne eius diuturna rotundatur et ex aeris calore p-
tes eius aqueas resoluente minorat. In gran-
dine in locis vicinis terre generata accidit con-*

*trarium ex causa contraria. Grando itaqz cum
impetu magno vento ipsam impellentem/ et
calore dissolvente terram petit et percutit/ et per
eius superficiem ad modum salis se dispergit
segetes flores et fructus multū ledit frequētius
per diem q̄ per noctem descendit. cuius ratio
est quia calor diurnus fugat frigus ad interiora
nubis. Item ventus septentrionalis frigid⁹
et siccus rorem ab aere descendētem congelat et
constringit. et in substantiam nubis coagulāt
et conuertit (vt dicit Beda.)*

N *It est impressio generata ex vapo-
re frigido et humido et infima parte
medij intersticij congelato in corp⁹
nubis a mediocri frigido respectu pruine/ pro-
pter admixtionem caliditatis in parte/ que ca-
liditytas indusa in eius substantia/ et non statim
deuicta a frigore circūstante et rarefacit eius sub-
stantiam et mollificat/ recipiens albedinem in
calore/ ppter victoriaz frigoris in fine. atqz p-
pter expansionem et dispersionem partium nu-
bis. et ppter frigus debilitatum a calore fran-
gitur in partes latas/ ad similitudinem farcte
teste a debili virtute frangentis (vt dicit Ari.)
Nix igitur generatur in nube frigida. minus ta-
men frigida est q̄ illa in qua grando congelat.
et hoc attestatur mollities niuis. qz caliditytas
admixta nubibus p̄hibet partes eius inspisa-
ri et vehementius aggregari. Nix ergo aqua ē
durior et siccior ex frigore constringente/ grandī-
ne tamen mollior est ex admixtione caloris in
ventre nubis. dealbatur autem ex frigiditate in
eius superficie dominante/ ad modicum calo-
rem nix in aqua resoluatur. et tam a duricia quā
ab albedine de facili immutat. ex mora niuis
super terram hum⁹ impinguat. sua enim frigi-
ditate poros terre claudit. Unde reuocato ca-
lore ad interiora radicum et seminum/ fit hu-
morum interiorum attractio ad radices et ipso-
rum inuiscatio ex qua terra impinguat. Unde
nix herbas malas et supfluas moraficat et atte-
nuat. bonas vero nutrit et impingat Nix etiam
sua p̄sentia loca fetida et similia et sterquilimia
tegit et occultat. vias et semitas ppter sui diffu-
sionem tegens/ inmerantes impedit et retardat
in alto mari niuem cadere raro (beda assentit et
confirmat) cuius ratio est quia maris fumosi-
tas continue exalantis niues āmbilant. vel a
ventis ibidem flantibus disperguntur. vel an-
teq̄ possint condensari in niuem in pluuiam et
nebulam resoluuntur. Item feris et animalibus
nocumentum prestat/ qz eorum tegit pasua/ et
vestigia manifestat. vnde tempore niuis fere a
venatoribus de facili capiuntur. Item loca alta*

et in montibus nix frequentat / et diuicius in montibus quam in vallibus perseverat. quia neni frigidus liberus in montibus quam in vallibus inualescit. Insuper vales sunt montibus calidiores propter maiorem aggregationem et fractionem radiorum. et ideo nives in montibus plus habundant. Item nix vi caloris resoluta terram imbuunt / remollit / inebriat / quam autem resolutione frigiditatis sue coactione in sua superficie fortius indurabat (ut dicit Grego.) Item nix propter sue substantie molliam et leuitatem in suo descensu strepitum vel sonum non generat. immo insensibiliter de occulto aeris descendens interstitio / suaviter superficie terre se applicat et equaliter se coapat. Item nix candore suo et pulchritudine ad sui spectum oculos intuentium prouocat. sed si nimis diu aspiciatur / speciem visibilem disgregat et immutat. Item aqua nivea potentia et actuali frigiditate sua fluxum ventris reprimat et constringit / neruos percutit / coarctat / et opilat. superfluitatem menstruosam vel strumosam eam continue bibentibus generat. membra stupida et quasi dormitana cito reddit. lapidem in vesica gignit. et frigidas hydrophilum prouocat et nutrit (ut dicit Loustan.)

Nebula est impressio facta ex resolutione nubium resolutarum in aquam pluuialem (ut dicit Ansto.)

Vapores enim sic resoluti dispersi per singulas aeris particulas ac diffusi nebulas gignunt et inducunt. et quanto terre est vicinior tanto est spissior et obscurior / et frigidior inuenitur. a terra vero eleuata magis est solis pura. et ideo minus est frigida et obscura. quando autem nebula a sole attracta totaliter sursum mouetur / in materiam redit nubis. ideo future pluuie est significatiua. quando vero totaliter a radijs solis repulsa deorsum cadit et in suam redit originem desinat et euanescit. vnde purgato aere futuram praesagit serenitatem. Est autem aliquando corrupta ex vaporibus ex quibus generatur / et tunc multum est nocua. florum etiam germinantium vicinarum est corruptiua et diuersarum infirmitatum animalibus inductiua. latronibus et peruersis est amica. quia insidiarum ipsorum est occultatiua / itinerantium et persequentium impeditiua. quia in magna nebula et obscura via est incognita et incerta. radiorum solis et aliarum stellarum est interceptiua. et ideo nauigantibus est grauis et periculosa (ut dicit Beda.) quia dum nebulae obscuritas manus superficiem occupat quo debeat naua recte venire abigit et ignorat gubernaculum.

Impressio quaedam generatur in aere ex vapore duplici. Prima est tonitruum. Tonitrus igitur est impressio generata in aqua substantia nubis propter vaporis calidi et sic agitacionem huc et illuc fugientis suum contrarium / ab omni parte coartati in se et ex hoc inflammati / extinguentis se tandem in nube et rumpentis eam (ut dicit Ansto.) Vel generatur tonitrus ex collisione nubium (secundum philosophum) quando a ventis contrarijs agitacione imbes ad inuicem colliduntur ex mutua concussione ad inuicem in violenta contractione fit percussio in aere et strepitus. qui tonitrus est ab antiquis nominatus. Dicitur autem tonitrus vel tonitruum a terrore / eo quod sonus terre / at audientes (ut dicit Jfido.) Nam tonus idem est quod sonus. quia interdum tam graniter concutit omnia / ita quod celum nupisse videatur. quia cum procella vehemens venti nubibus repente se immiserit / turbine inualescente exitum quod rente nubem excauat et constringit / et impetu magno exadit et diuidit partes nubis / ac si cum horrendo fragore ad aures venit. quod mirari nullus debet cum vesica quantum sit parua tamen magnum sonum compressa effiat et emittit cum tonitruo vero simul fulgur emittitur. sed celerius videtur fulgur quia clarum est. tonitrus autem tardus peruenit ad aures. quia subtilior est sensus visus quam auditus. et ideo primo videtur lucem sive fulgidum lumen quod praecedit quam audiat sonitum subsequenter. sicut homo prius videt icum hominis arborum inuidentis quam audiat ipsum sonum (huc ait Jfido.) Et ista ratio Jfi. et de causa tonitruum concordat quasi cum philosopho dicente. Tonitrus inquit est spiritus ventorum in sinu nubium receptus qui virtute mobilitatis sue quasi libet pres nubis interruptit et strepitum ac fragorem tonitruum introducat (vnde subdit) tonitruum est spatioz aeris sibi concurrentium sonus secundum Ansto. autem in lib. methe. Tonitruum nihil aliud est quam extinctio ignis in nube. vapor enim sicus eleuatus in calore aeris inflammatus quando a nube aquosa intercipitur subito extinguatur et ex tali extinctione strepitum tonitruum generatur sicut quando in aqua extinguatur ferrum igitur fit sonitus atque stridor. Descendit autem tonitrus sepe cum stridore. et tunc magis ledit (ut dicit Beda.) Unde obest fructibus cum aduenit cum coruscatione et fulmine sine pluuia. cum vero cum pluuia prodest. ut dicit idem. Tonitruum igitur motu suo omnia concutit cerebrum commouet / animam terret

De aere et eius proprie.

vinum in doleis perturbat / comouet 7 corrum-
pit (vt dicit Aristo.) Si venerit in hora cuba-
tionis auium / aues ledit / mulieres parientes
sepe abhorre facit / nures altas concitat sepe
impetu suo 7 deicit arbores altas destruit ra-
dicatus 7 euellit et supereminentijs in locis al-
tis q̄ in humilibus 7 dimissis ledere cosuevit
(vt dicit Beda.) Anfractuosum 7 quasi orbicu-
larem sonitum facit / 7 aerem quodam in equa-
li susurrio per circuitum concitat. ita q̄ strepitus
rore vehiculi exprimit quodammodo 7 preterdit
vt dicit Las.) et talis circularis sonus acacit for-
san ex rotunditate nubium ex quibus vapor si-
ue ventus qui causa est tonitruum dissimiliter agi-
tatur / qua nunc sursum / nunc deorsum nunc ante
nunc retro per concavitatem nubium comouet.

Choruscatio secundum Aristo. com-
prehendit fulgur 7 fulmen et proprie
dicitur choruscationem. Nam proprie
dicitur choruscatio est a paruo
subita vaporis subtilis inflammatio euanesce-
tis in aere sine descensu ad terram. Fulgur ve-
ro siue fulguratio est ignis subtilis / grossior ta-
men choruscatione ad terram descendens / que
penetrat herbas 7 res molles / sicut ponit phi-
losophi. vt recitat in. ij. phisice. Algazel.

Fulmen est vapor ignitus compa-
ctus 7 solidus imperuole cadens
maioris vis q̄ sit fulgur / percutit
enim quod tangit / penetrat 7 vit
siue liquefacit / diuidit / scindit / 7 nihil corpale
ei resistit. 7 (secundum hoc dicit Aristo.) q̄ ful-
gure idem est quod ferire (quia sicut idem dicit
ex subtilioribus partibus elementorum compo-
nitur / ex quibus maior vis penetrandi relin-
quitur. 7 ideo icus celestis iaculi ab Aristo. nun-
cipatur. Generatur autem ex vapore grosso co-
posito ex contrarijs 7 diuersis elementis 7 vebem-
ti calore ignito 7 inflammato / qui collisione
ventorum 7 attritu nubium impellit / 7 quasi
lapis igneus de concavitatem nubium deorsum p
violentiam ad modum iaculi comouet. vnde
fulmina collisa ad modum lampadum fulgi-
da vi inflammationis discurre per aera discer-
untur / 7 quis ignee sunt / tamen ppter violentiam
motus contra naturam ignis inferius descendere
compelluntur (vt dicit Beda.) In suo
autem descensu incendit 7 vit. 7 ideo dicitur ful-
gur (vt dicit Aristo.) Penetrat 7 fundit 7 tunc
dicitur fulmen. vt dicit idem vbi autem vit ses-
cum humum 7 fetorem pessimum ignit. super loca
alta cadere frequetius consuevit. in forma estate
7 in forma hyeme non sunt fulgura. sed in prima

pio autumni / in fine veris. (Vt dicit philoso-
phus libro. ij. capto. liij.) In hyeme 7 estate ra-
ro sunt fulmina. q̄ in hyeme ppter frigus va-
por in aere non ignitur. In estate vero ppter sic-
citatem 7 subtilitatem aeris non fit aggrega-
tio vaporis in nubibus. sed in autumno 7 i ve-
re est aer mollis 7 nubilosus. 7 ideo tunc sepe
fulgurat. Item idem capto. liij. dicit idem.

Fulgurium plura genera tradunt. nam que sic-
ca veniunt / non adurunt. sed dissipant. que hu-
mida non adurunt. sed infuscant. tertium est quod
claudum vocant / quod mire est nature. Nam vi-
nuz exhaurit in doleis / in tactis vasis aurum
7 argenti liquet / sacculis non combustis. Quia
autem sit choruscatio 7 vnde pueniat / diuersi
diuersimode tradiderunt. Dixit enim empedo-
des q̄ choruscatio est ignis occultus in nubi-
bus ex radijs solis. Sed hoc dicit Aristo. esse
falsum. quia si hoc esset ex omni nube choru-
scatio accideret quia in omni nube radij oculat-
ant. Anax autem dixit q̄ choruscatio est ex ae-
re descendente in nubem vel ad nubem 7 se in
ea occultante. cuius aperitio est choruscatio et
quando ille ignis extinguit in nubibus a quo
sis / stridor illius extinctionis vocatur tonitru-
um. Alij dixerunt choruscationem causari ex ven-
tis calidis 7 siccis in nubibus compressis qui
inflammant 7 adurunt / et ignis ex eis egredi-
ens est choruscatio / cuius splendor prius pue-
nit ad visum q̄ sonitus ad auditum. Alij dixerunt
choruscationem non fieri per ignem. sed p aque
splendentis imaginationem que p stellarum
nocte lucentium illustrationem in nubibus vi-
detur (sed dicit Aristo.) q̄ iste sermo error est q̄
choruscatio de die sub radijs solis vitur sicut
de nocte. secundum Aristo. autem vapor aggre-
gatus in nubibus / et earum vehementi colli-
sione attritus ignitur 7 fit materia choruscationis.
7 quia habet aliquas partes terrestres / ea-
rum gravitate mouetur inferius. 7 quia illa cor-
ruscacio est vebementis subtilitatis / et non ve-
bementis inflammationis 7 adustionis. 7 ideo
apparet alba. 7 ideo corpora ad que pertingit
nec inficit nec corrumpit. Ducitq̄ Aristo. in. ij.
lib. methe.) Choruscationis itaq̄ motus subi-
tus est et improuisus. subito enim apparet ab
orientem in occidentem. subito sui est ostensiuus /
et subito occultatiuus. De materia enim sua
(vt dicit Grego.) In lectu oculi exit et in se subi-
to reuertens / suam originem non relinquit. ex
sua subita apparitione. aspectus intuentium
est repercutiuus / timoris incussiuus / per totum
orbem secundum apparetiam 7 opinionem 7
iudicium visus / sui est diffusiuus / futuri toni-

trui preambulus / 7 sui aduentus anūciāuus
si pluuiam habet cōcomitantem vtilis est 7 p
ficiuus. Si vero pluuiā caruerit tenellis flori
bus 7 fructibus est nociuus. (vt dicit Beda.)

a Tra est aer leniter motus et agita
tus estiuantibus refrigerium / algē
nibus prebens calorem. que quan
to est purior tanto delectabilior et
sanior. que si fuerit temperata 7 debitas quali
tates temporis non exierit. maxime vite homi
nis est congrua 7 sanitatis conseruatiua. Si
vero econtrario modo se habuerit / maxime est
nociua. quia pestilentie 7 corruptionis nō mo
dice est inductiua. Est autem pestilentia aeris
corruptio / ex siccitatis 7 pluuiarumq; distempe
rantia ex meritis hominum contingens (vt di
cit Ffido.) Et dicitur pestilentia quasi pasu
lantia. quia totam naturā hominis preambu
lat 7 de pascat. Naz corruptis aquis 7 pluuijs
7 aere / quibus spirando 7 edendo pasamur /
statim corumpimur 7 diuersis passiombus
necessario laesamur. vt patet supra in eodem
libro. vbi de pprietatibus aeris dictum est.
Sed hec dicta iam sufficiant.

ffinit Liber Undecimus.

De Auiibus et earum
pprietatibus.

Liber duodecimus.

Expedito

tractatu de propie
tatibus aeris 7 eo
rum que in aere ge
nerant restat dicere
aliqua de his que p
tinent ad eius decē
tiam 7 ornamentū

c vt in ipsis sicut in ceteris / creaturis magna
extollantur. Ad ornamentū enim aeris pūnent
aues 7 volatilia (vt dicit Beda) Et ideo aliq
paucā adiuuante xpi demētia sūt de his huic
opusculo inferenda / nō quidam de omnibus
sed solum de auiibus 7 volatilibus de quibus
specialiter fit mentio in textu biblicē vel in glo
sa. et primo dicendū est in generali. deinde in
speciali. 7 hoc per ordinē alphabeti. Aues ita
q; quasi denie idest sine via sunt dicte (vt dicit
Ffido) Eo q; ipsarum vie nō sunt in aere deter
minate 7 distincte. Aues enim motu et agitatō
ne alarū diuidunt aerem 7 in cadūt. sed statim
post volatum aere se claudente nullū signum
sui transitus derelinquūt. Dicunt autem volu
cres / q; volitant alis aues (vt dicit Ffido.) p
pter quod 7 alites quasi alates idest alis se le
uantes a plumbus nominātur. sine alis enī nō
volitat sine quarum beneficio de terra in ae
ra se nō leuat auis. vel ideo dicitur ales ab alen
do. q; ab illo qui pascat volatilia celi 7 escam
dat omni carni aliarū idest nutriat (vt dicit Ffi
do.) Attendant etiam auium pprietates 7 cō
ditiones penes multa. q; penes earum substā
tiam 7 cōplexionem. Nam ex duobus elemen
tis inter summe graue. et summe leue interme
dijs auium substantia est creata. Nam in earū
cōpōsitione aer et aqua maxime dominant. et
ideo q; minus habent terreitatis 7 plus ae
ree leuitatis q; gressibilia vel aquatilia / leuita
te sue substantie habent feri super aera (vt di
cit Ffido.) Aer enim indusus inter pennarū
cōcauitatem auem leuiga / et vt leuiter feratur
sursum ipam disponit 7 habilitat atq; iuuat.
vnde quanto volucres plus habēt ventorū pē
nositatis et minus carnis / tāto facilius se sur
sum leuant vt patet in auiibus prede / que exo
nerare a mole carnis altissimi sunt volatus; et
valde acuti visus / 7 magne animositatis. (vt
dicit Ansto.) Item consideratur cōditio volu

De auibus

cris penes generationem. habet enim sibi insi-
tam a natura seminalē rōnez cuius virtute mo-
uentur naturaliter ad sui generis multiplicatiōē
7 sui speciei p generationis actum secūdm or-
dinem pseruationem (vt dicit ab Aristo. li. vi.
omēs inquit aues cū pullificant/faciunt oua.
Quis in omnibus nō possit videri ppter pauci-
tatem. Est autē principium generatiōis pullif-
icatio (vt dicit ibidem) Ab albugine et abus eius a
vitello et post dies decem generatiōis pulli
cōplebitur pullus secūduz omnes partes/ ita
q̄ erūt partes distincte et manifeste. 7 habet tūc
caput maius toto corpore. 7 si tunc frangeret ouā
testa inueniret caput indinatū s̄ cruce dextrā et
ei?ale expāse s̄ caput p̄plera autē ḡitōe singu-
lorū p̄fecta mēbroz limitatione. rūpit testa ali-
quā in die. xvij. vel. x. vt patet in gallinis. et er-
eūt pulli iam cōpleti 7 viuificati 7 aliquando
gemelli. sed inter gemellos vnus erit maior/ al-
ter minor 7 multoties monstruosior: (sicut di-
citur ibidem li. vi.) Inter omnia autē animan-
tia in generatiōis ordine volucres sequuntur na-
ture maximā honestatem. Nam secūdm ordi-
nem nature mares feminas cum sollicitudine
querūt inuentas diligunt/ p̄ ipsis pugnāt 7 p̄
iculo se exponunt/ 7 solūmodo eis quasi p̄iu-
galis amoris federe se coniūgant. 7 fet? ab ip-
sis p̄creatos solūmodo nutriūt 7 pasunt. vñd
naturaliter inter sexū 7 sexum iudicant 7 discer-
nunt exceptis paucis in quibus degenerat na-
tura (vt dicit Aristo. de p̄diabus) que obliui-
scunt sexum dicit q̄ masculus surgit in mascu-
lum. et femina in feminam. Et ex tali coitu
non fiunt oua pullificatiua inuino fiunt sicut
oua venti 7 sentiuntur ex tali coitu malis fetoz. di-
citur de colūbo masculo quī sener. ē nō pōt coi-
re sed osculatur 7 sedit supra masculum et hoc
facit q̄ deosculat. Obseruant autē aues in ge-
nerando t̄pis cōgruitatem. Nam vernali tēpe
quando intrat t̄pus generatiōis/ aues voāse-
rant. mares feminis se associāt. nutibus 7 vo-
abus ad amorē mutuū se inuicant/ nidificant
ouant/ pullificāt pullos generatos nutriūt et
educāt. sed p̄pleto generatiōis officio/ a cantu
cessant ab inuicē se sepant/ 7 vsq̄ ad iteratū tē-
pus generatiōis inuicē nō appropinquant.
Item artēdunt aues quo ad habitatiōē.
Sūt enim quedā volatilia que humanā vidēt
tur diligere frequētā. sicut galline/anserē/ pas-
feres/ columbe/ cicōnie/ 7 byrūdines. Quedā
vero omnino abhorrent/ fugiūt/ 7 timēt hoīm
cōuersationem. sicut aues siluestres/ montuo-
se 7 fluuiales/ seu palustres q̄ secūdm variāz ea-
rum cōplexionez varia querūt habitacula 7 si

bi diuersas vēdicant māsiones. Nā que natu-
re sunt magis frigide 7 humide paludes 7 flu-
uiales frequētāt ppter victus acquisitionē/ ni-
dificationē/ pullificationē/ ac fetuū educatiō-
nem. vt merguli/ agnates/ cigni/ in quibus ge-
minata est natura (vt dicit Aristo.) Et pedes
haberent largos clausos 7 indiuisos ppter natā
di necessitatē. vt. s. pedum latitudine aquas p-
pensius pulsant 7 sic pulsatis retro aquis quasi
remigādo/ in antea fortius se extendāt. cau-
das etiam habent breues (ne innatādo caude
madefacte pōdere ipedimētū faciāt. rostra autē
habēt lata/ vt gramina 7 radices carpāt apte
7 iucidāt. colla longa. vt/ victū de p̄fundo fa-
cilis. attrahāt 7 acquirāt. Volatilia vero que
calidioris 7 siccioris sūt nature. mōtiosa et
rupiū cacumina in habitant 7 frequentant. vt
omēs aues que de preda sūt viuētēs/ sicut sūt
aquile/ anapitres/ 7 cōsimiles. quibus dedit
natura (vt dicit Aristo.) Ungues aruos/ 7 pe-
des fortes 7 neruosos/ 7 rostrum acutū 7 acu-
tum/ vt fortius predam retinerēt. 7 carnes faci-
lius laniarent. habēt h̄mōi aues modicūz car-
nis. et multū plume/ sunt magne aiositatis. vt
sicut motus velocioris 7 volatus fortioris
(vt dicit Aristo.) Laadam insup habent longā
subtilem/ 7 tenuem/ qua in volando se regunt
sicut gubernaculum regit nauem. Omnes ta-
les aues (secūdm Aristo. in li. i.) Solitudines di-
ligūt/ 7 cum aliquo sociorum habitare nō pos-
sunt. immo pullos proprios a se abijciunt. et
statim quando possunt volare rostro eos perat-
tentes/ a mōdo exire compellūt et in suo cōfor-
tiori non permittunt (vt dicit Aristo.) (Dee
7 alie aues prede capiunt in predando diuer-
sificationem. Quedam capiunt predam in ae-
re volando/ 7 nunquam predam inuadunt su-
per terram. Quedam vero e conuerso in terra
capiunt aues/ 7 nūquam in aere ledunt. Vñd
mansuete aues vt columbe/ istarum auium dif-
ferentiam recognoscunt. 7 ideo quando predo-
nes aeris vident/ ad terram confugiunt. quā-
do vero predones terre conspiciunt/ in aera su-
bito se extollunt. 7 que in terra erant in peri-
culo/ elevant a terra in aere tute fiunt. vt dicit
idem. Item sunt quedam aues nemorose que
siluas frequētant/ et densas arborum inha-
bitant summitates. Et he quidem sunt ceteris
maioris mansuetudinis. sicut sunt aues mo-
dulantes/ 7 estuo tempore dulcissimas voab?
siluis 7 arborib? resonātes. sicut merulephilo-
mene/ 7 h̄mōi. que tpe amoris maxie carāt i ru-
bis 7 fructib? nidificāt sup oua solliāt cubāt

pullos suos diligunt et educant. Sunt et alia quaedam volatilia que campestria praecipue frequentant. et victum de terre fructibus acquirunt continue et manducant. quales sunt grues / et anseres et domestice quae siluestres / et huiusmodi aves si mul vivere tam in aere quam in terra diligunt regem sibi faciunt et ei obediunt / ordinate volant. et quandoque inter se vehementissime pugnant et rostris se dilacerant et de plumant. sed post pugnam quando reconciliatae sunt simul volant. et societatem pristinam non declinant / tempestatem etiam futuram praecogunt. et cum vident eam imminere voaserant atque damant. vigilias ordinant / et in vigilando vices mutant haec omnia continentur in exameron basilij. et etiam ambrosio. (similiter superaddit etiam Aristoteles. ut dicit) vigil lapides inter pedes tenet. ut si forsitan subreperit somnus / quasi lapidis excitef. et si qua societatem perdit altissime ascendit et voaserant ad socios. suos querit / et quousque inuenit / ad pasua vix descendit (dicit enim) quod rex huiusmodi auium semper primo se disponit / et primo de terra se erigit / caput etiam praeceteris frequenter elevat. et circumspicit. sed si quemquam vident venientem. voaserant et excitat alias ac premunit. Item sunt considerande quaedam auium proprietates secundum varias conditionem. Sunt enim que non abantur nisi carne vel sanguine sicut omnes aves prede quae sunt curui rostri et acuti unguis. que comedunt omnia animalia que possunt venari. sed non venantur neque comedunt aves sui generis sicut pisces (ut dicit Aristoteles. libro septimo.) Et tales nunquam potant aquam ut dicit ibidem. Alia vero sunt volatilia que solum utantur seminis et fructibus a herbis terre nascantur ut columbae turtures et anseres tam siluestres quam domestice. Alia vero sunt volatiliu genera que vescantur nunc carnibus nunc fructibus in differenter sicut omnes aves coruini generis sicut monedula / cornices / et corui / et pice (de quibus dicit Aristoteles. et etiam Basilij) Pasant aves coruini generis pullos suos in iuuentute. et iuvenes pasant parentes in sua senectute. quando etiam debilitantur iuniores in suis humeris elevat et deferunt seniores (ut dicit idem) Et in omnibus huiusmodi volatibus naturalis pietas commendatur. ut homo pietatis obsequium denegare parentibus erubescat. quod ab auibus impendi sibi inimicem non ignorat (ut dicit Ambrosio.) Item secundum varias membrorum dispositionem confederantur alique avium proprietates (quia dicit Aristoteles. libro. iij.) Omnes aves in hoc conveniunt.

quod omnes habent rostrum / quod in alijs animalibus non inuenitur. sed in dispositione est differentia. quia quedam habent rostrum breve et latum / quarum vita quiesca est et mansueta. quia huiusmodi rostrum est aptum ad sumendum cibum de vicino. Quedam vero habent rostrum longum et acutum sicut et longum collum. quia acquirunt cibum de profundo. Quedam vero curuum et acutum. quia talis figura necessaria est ad comedendum et dilacerandum carnem crudam. Hoc autem habet proprium omnis avis. quia bipes est sicut homo. sed in pedum et curium dispositione / maxima differentia inuenitur. quia pedes avium vicorum unguium / sunt fortes et acuti. quia convenientes sunt praedationi et venationi. pedes autem fluvialium sunt clausi et indivisi et lati. quia convenientes sunt natationi. et omnes aves longorum pedum et curium habent collum longum / et volant extenso collo. et si collum fuerit gracile et debile declinant ipsum in volando. Et est generale quod omne volatile habet longum colum brevia habet cura. et reconverso. omne autem volatile habet umbilicum quando nascitur. Sed cum crescit avis latet umbilicus nec omnino apparet. quoniam continuat cum intestino per interiore venam. Item considerandi possunt quo ad citam vel tardam pullificationem. Quedam enim multotiens pullificant ut columba que decies ouat in anno. Quedam vero multum ouant ut gallina. et quaedam multotiens ut gallina et columbe. Gallinae autem multum ouantes cito moriuntur (ut dicit Aristoteles. libro. v.) Aves autem curuorum unguium que comedunt carnes raro ouant. quia non nisi in anno semel. praeter hynndines que sole inter comedentes carnes pullificant bis. Infirmantur autem aves quando cibant super oua sua. ut patet in gallina et aquila. (de qua dicit lib. vi.) quod aquila tunc valde grauat et debilitantur. Sunt et multe alie proprietates avium quas prosequi esset longum. hic solum attendere oportet quod aves inter cetera generalitiam mantia. sunt substantie purioris / leuioris / et nobilioris / motus fortioris / visus acutioris / carnis digestibilioris / saporioris / conuertibilioris / et sanioris etiam nidificando / et pullos educando solerac amplioris. De caetero in generali dicta nunc sufficiant.

¶ Hinc de auibus partialiter dicitur est. et primo de aquila que velut regina. inter volucres

De auibus

optinet principatum. Inter omnes auium
diuersarū species / aquila est maxime liberalis
vt dicit plinius. Nam predam quam amipit/
ni si nimia fame arceatur / sola non comedit. im-
mo auibus eam sequentibus quasi commu-
nem erponit / sua tamen recepta primitus por-
tionē / 7 ideo semper aquilaz alie aues solent i
sequi / sperantes q̄ de ipsius preda eis debeat
aliqua portio impartiri. sed quādo preda pri-
us capta sibi non sufficit / tanq̄ rex de re publi-
ca viuens anem sibi proximore rapit. 7 in me-
dio ponit illam / duos lapides preciosos noie
ethedos. quorum vnus est masculinus. alter
femininus in nido suo reponit. sine quibus vt
dicitur prere nequit / gemmaz que dicitur acha-
tes reponit in nido suo / vt pullos custodiat a
morfu reptilium venenoso / vt dicit idem plini-
us (Est autem aquila ab acimine oculoꝝ di-
cta. / vt dicit Isido.) Tanti enim 7 tam limpi-
di dicit visus esse / vt cum in aere super maria
pēna immobili deferat 7 hoc pre nimia eleua-
tione a terra. vir humanis pateat obtutib⁹. de
tanta sublimitate / pisciculos videt in mari na-
tare / ad instar lapidis descendens / piscem ra-
pit. 7 sic captam predam ad litus trahit. Est
autem auis naturaliter calida 7 sicca / p̄de ani-
da. et supra aliarū auū vires / fortis 7 animo-
sa / cuius fortitudo maxime viget in alis pedi-
bus / 7 i rostro. q̄ a s'bz valde neruofas / 7 pa-
rum carnosas. 7 ideo in volando patiens est la-
boris. q̄ respectu magnitudinis sui corporis
parū habet carnositatis 7 multam neruofita-
tis propter quod multaz habet fortitudinis 7
virtutis. 7 multum etiam habet penositas.
p̄pter quod etiam plurimū continet lenitatis.
Inter omēs aut volucres maxime viget in a qui-
la vis visiva. Spiritum enī visibilem habet
tempatissimū / 7 actum videndi acutissimum.
solem enim irreuerberatis oculis in sue rotē ar-
ciferentia intuetur. 7 tamen visus sui acies nō
obtūditur / nec claritate solaris luminis disgre-
gatur / vt dicit Ambro. Dicit etiam ambro. si-
cut 7 aristo. li. ix. q̄ quedam spēs aquile / quā
vocat almachoz / est acuti visus valde. 7 pul-
los suos vngue suspensos / radijs solis obijcit
7 solem aspiciere compellit / 7 hoc ante q̄ habe-
ant alas p̄pletas. 7 ad hoc eos parit / 7 aduer-
nt ad aspectū solis. 7 si oculus alicui⁹ lacime-
tur ipsum tanq̄ degenerem / vel interficiat / vel
abiat a nido / vel contemnit. Si autem directā
acie solis radium viderit / ipsum tanq̄ in natu-
ra sibi similem diligit atq̄ nutrit quauis aut
ita irreuerberata solis acie claritatem videat /
visum tamen ad prede aspectū dirigit 7 indi-

cat / vt dicit Grego. 7 Aristo. lib. iij.) Aues in-
quit vncorum vnguis indigent necessario aci-
to visu. quoniam vident cibum suū a loco re-
moto valde. 7 p̄pter hoc leuat se aquila plus
q̄ alia volatilia hinc etiam in altissimis nupt-
bus nidificat ubi loci sublimitate ab omnino
do cursu aduersario se iustificat 7 defendit. vbi
secūdum Grego. in altissimis tuta residet. 7 ta-
men pastus gratia infima ista videt. ad altissi-
ma se eleuat 7 ascendit. 7 tū viso caduere vt p̄-
da quam desiderat subito ima petit. Et insup
aquila est auis difficulter cubans / pullificans
7 pullos suos nutriens (dicit Aristo. libro sex-
to) q̄ aquila ad plus ponit tria oua / sed tertiu
piat a nido. quoniam graniter incubat super
ea (7 subdit / q̄ illo tempore debilitatur in tan-
tum. q̄ non potest bene venari pullos aliarū
auium. q̄ tunc incurrantur vngues sui 7 albe-
sant ale sue. 7 tū nimis granatur / in dando ci-
bum pullis suis. Et si contingit aquilam ha-
bere tres pullos / eiāt vnum de nido suo prop̄
difficultatem nutriendi. sed auis kūni que ara-
bice dicitur cebat / nutrit pullos suos casualiter
ab aquila fieri cecos vt dicit Isid. Item idē
q̄ aquilarū diuerse sunt species / 7 diuersimo
de cibant 7 nutriunt pullos suos. Nam que al-
bas habent caudas / in earum abattone plus
laborant. Que vero habent nigras / minus i
huiusmodi negotio se fatigant. pullos autem
suos iam adultos 7 de nido eicientes paula-
tim pronocant ad volandum / 7 faciūt eos esu-
nre / vt auidius eas exequantur in aera prop̄
pastum / 7 si forte pigritauerunt ad exeundum
percutiunt eos cum rostro 7 subtrahunt eis ci-
bum / vt sic cogant eos ad exeundū 7 postquā
fuerint completi in fortitudine 7 in pennis / fi-
gant eos a se / 7 nō sunt plus sollicitate sup eos
P̄terea est quedam alia species aquile quaz
Aristo. vocat achat. que cogitat de pullis suis
magno tempore / 7 quando volant pulli vo-
lat eū eis 7 date eis ad comedēdum. 7 quando
volitat super eos curam illorum agens. para-
ta ad resistendum alijs auibus si forte cōuen-
rint ad nocendum pullis suis in aliquo sen le-
dendum hec omnia tangit aristo. libro sexto.
De aquilis vero dicitur / vt tangit Grego.)
Super iob. q̄ quando eius pulliculi recenter
nati ad capiendum grossiorem cibum 7 dige-
rendum sunt inualidi. sanguinem 7 liquidio-
rem humorem prede sue in os attrahit 7 sug-
git et attractum sanguinem in ora pulliculoꝝ
vomit 7 ita reficiat eos abo leuiorū / quousq̄ cō-
ualscat ad sumendū cibū fortiorē) 7 b di. aug.

et plinius q̄ aquila in senectute patit̄ caliginē in oculis 7 grauedinē in alis suis. q̄ra qđ ico / mod̄ instruit̄ a natura vt fontē aq̄ scaturit̄is q̄ rat. deinde ascendit q̄rū p̄t̄ p̄ acra / donec ex calore aeris 7 labore volatus fortius incalescat vnde tūc ex calore poris apertis / 7 p̄nis relaxatis / subito descendēs in fontē nūt / ibi mutatis plumis 7 purgata caliginē / in oculis vires recipit 7 resumit (plinius etiā dicit̄ ibidem) q̄ cū senuerit ita indur. t. r. 7 inaurat̄ eius rostrū vt̄ vix possit sumere abum suū. 7 cōtra hoc in / cōmodum inuenit̄ remediū. qz̄ petram sibi querit̄ cōtra quam fortius rostrū percutit 7 allidit. 7 sic deponit omnis rostri / et abū capiens resū / ptis vnbus iuuenescit̄ (vt sic dicit̄ pl.) Aquila sedendo sup ruz̄ vel arborem vel ad solis claritatem oculoꝝ aciem dirigit. vel post p̄daz̄ hinc inde circūspicit. vel vngues suos inspicere nō desistit. s̄fel aut̄ habet multū medicinale qz̄ positum in colicis visum acuit / 7 subuenit caliginē 7 alijs incōmodis oculoꝝ (vt di. dia. et etiā Lōstan.) Habet aut̄ aliquas p̄prietates minus laudabiles. Est enim anis excedens in calore 7 siccitate. 7 ideo est aimosa et iracunda. qz̄ ira fortis non est nisi in corporib⁹ magne siccitatis (vt dicit̄ Aristo. libro. decimo sexto) Et aibus innocētib⁹ inimica est aquila 7 infesta. vnguib⁹ enim rapit / 7 rostro parit. caput anis. vocem̄ abet roborantē / 7 aues alias generaliter terrificantē. In aspectu enim aquile 7 auditu terrent̄ oēs aues alterius speciei / etiā aues p̄de (vnde dicit̄ Plinius) q̄ herodius 7 cōsimiles aues in die qm̄ audiūt aquilam vix p̄cedant. et hoc forsitan accidit ex timore. aquilā enim in aere tm̄ rapientem / timēt generaliter omēs aues. minus aut̄ istā que rapit in terra. minime aut̄ illam que rapit in aqua. qz̄ illam nō timent / nisi volucres quarū vicus 7 p̄uersationes sunt in aqua tm̄ / talis tamē aq̄ la multū degenerat a nobilitate illarū aquilarum que in aere vel in terra capiūt̄ predam suā timet enim vulturē. / Vnde dicit̄ Aristo. lib. ix. q̄ amaches manet p̄p̄ mare. 7 iuxta magno lacus / 7 abatur ex aibus p̄p̄ emare quando ascendūt ab aqua. 7 si vident vulturem veniērem timebit. vnde fugit ad aquam. sed vultur qui acuti visus est / semp̄ volat̄ circa locum illū et si experit de aqua in aerem vel in terram. statim rapit eam vultur. Si vero diu fuerit in aq̄ suffocatur. Habet aut̄ aquila vnū pedem dactylum ad modum pedis anserini cū quo se regit in aqua quādo solet descendere / p̄pter predā alium vero pedem habet diuisum cum acutissimis vnguib⁹ cum quibus predam capit.

Habet autem pennam aquilinam quandam latentem corrosiuam virtutem habentem. (vt dicit̄ Plinius.) Dicit enim q̄ penna aquile posita inter aliarum auiū plumas corrumpit 7 corodit eas. sicut corde facte de intestinis luporum in viella vel citbara posite cū cordis factis de intestinis ouium eas destruūt 7 corrumpunt vt dicit̄ idem. Aquila etiam societatez nō diligit / immo fugit (vt dicit̄ Aristo. li. i.) Aues que habent vncos vngues. non est possibile q̄ sint cum aliquibus sociorum suoz̄ etc. Item vngues habet p̄ micronibus. 7 ideo quando sedet sup lapidem retrahit eos 7 quasi claudit̄ intra carnem ne eos allidat vel cōterat̄ circa petram (vnde dicit̄ Aristo. li. xiiij.) Non insidet auis habens vncos vngues sup arbores vel lapides. quia natura vnguium eius est contra istas duas res etc. Itē ipsa est p̄ra filios suos quando eorum visus claudit̄ contra soles. qm̄ eos reputat alienos. Item vt ad predam aliarum auium instruat eos 7 compellat. rostro eos percutit 7 vulnerat vt dicit̄ plinius.

Accipiter est auis regia qui plns animo q̄ vngulis est armata. et q̄ ei in quantitate corpus natura denegat. hoc enim in virtute 7 audacia animi re / cōpensat (vt dicit̄ Isido.) Est enim anis vt dicit̄ idem alijs aibus capiendis auida aquarū acceptione 7 p̄da. accipiter idest raptor est vocatione. Dicit enim Beda 7 Ambro. in exameron. q̄ accipitres circa suos pullos sunt crudelēs. qz̄ cum abiles ad volandum sint. ab eis subtrahunt 7 percutiendo ad modum aquilarum de nidis exire. compellunt 7 cogunt. quia eos audere contempdant 7 ad predam excitant / ne adulti effectū reprecant̄ ocio 7 magis querere cibum q̄ vigore animi consuecant / vt dicit̄ beda 7 Ambro.) Sunt enim quedam accipitres predones aeris tantum. Quidam vero tantū terre sicut et aquile (vt dicit̄ Aristo. libro. vi.) Primi aues tantam volantes rapiunt. Secūdi vero sedentes in terra percutiunt 7 inuadūt et in hos columba discemunt sicut de aquila dictum est. Est igitur accipiter auis calida 7 sicca molle carnis de pauperata pennarum plumarumq̄ varietate decorata. structione in pennarum decora similis est. sed in agilitate 7 animi magnanimitate omnino impar est. Summa enim celeritate nunc in aera se leuat 7 ascendit in tantum q̄ ab hominum aspectib⁹ se subtrahit / nunc subito inferius in predam nit. peccus vero accipitis est acutissimuz / modica tamen carne munitū est (vnde dicit̄ An. lib. xiiij.)

De auibus

quanto pectus eius magis est acuta / tãto melioris est volatus. qm̄ si haberet pectus multũ latũ. moueret multũ aeris / ⁊ esset grauis motus carnosum aut non est. qz acutum ⁊ debile / nisi habeat cooptorium et multa carne / sicut dicit ibidẽ) Maxima itaq; eius fortitudo est in pectore / i vnguib; ⁊ in rostro quo statim petit cerebrum crebrat pede sue eius fel medicina / le est ⁊ vtiliter si in oculorum collinis admisceat visum enim acuit / ⁊ oculorũ albugines destruit / et consumit similiter ⁊ finis eius. Habet aut hoc ppriũ accipiter (vt dicit Grego.) q in seuecture / qm̄ sentit se pennarũ pondere pgruari / expandit alas suas contra solis radios / flante austro / et sic ex repente aura ⁊ calore resolvente / aperiunt porũ. quibus aptis / excutit alas / et sic veteres penne exiliunt / et noue res crescunt / ⁊ sic nouitas pennarũ / ipsum efficit ad volandũ aptiorem. Duo enim sũt genera accipinum. quidã enim est domesticus / et quidãz siluestris. qui domesticus est / siluestres rapit aues. et raptas eas domino suo derelinquit Siluestris vero domesticas aues rapit. Indignans enim nature est accipiter. vnde si predã quã impetu casu aliquo nõ amittit vit illa die ad manũ domini sui redit. oportet aut vt accipitum diem ordinata. sine nimis tenuis nec nimis lata. Ex abundantia enim abo ipinguat. ⁊ tunc insolescunt aut pigrescunt et ad ratorium redire dedignantur. Si vero fuerit nimis paucus / deficiat accipiter vmb? ⁊ efficit inpotens ad predandum. solent et oculi taliũ alium altari daudi siue regi. ne nimis de manu gestantis se offerant visis auibus ad quaz raptus anhelant ⁊ aspirant. et ideo quibusdã laqueolis illorum pedes illaqueant / ne libere ad quãlibet auiculam efferant. gestatur in sinistra vt de dextera aliquid accipiant vnde reficetur. Seruatur autem accipiter domesticus vel domiti in mutatorijs. vt a pennis veterib; et iduratis exponerentur / et sic in iuuentute et de core renouat. dantur autem eis abus de aliq; aliquãtulum carne venenosa / vt sic facili? mutant. Accipiter vero maxime ledit fumus (vt dicit Beda.) Et ideo eorũ mutatoria a locis fumosis debet esse remota / ne eorum corpora ex fumi amantudine ledantur. et ne plume ipsorum ex nigredine fumi inficiant / carnib; recentibus ⁊ sanguinolentis abant. et solẽt eis dari corda auũ quas predant quã diu viuunt et potentes sunt ad predandũ a suis dominis diligunt / in manibus gestant sup pccas reponitur. in pectore et in cauda manibus replanatur. at diligentiã nutriunt. sed quãdo moriunt

ab omnibus iniudies reputant. Non enim comeduntur sed potius super sterquilinum proficiuntur.

a Zetus scdm glo. sup Deutro. xiiij: idem est q falco. Auis. s. pede auida / et multũ animosa. inu adit enim aues longe se maiores / eas peccore et pedibus pauens et inuadens. Secundum vero alios. Aletus est auis puula. capies alias minutas aues (vnde di. auctor aurore) Opumet eriguas aletus corpore vires. Sũt et aues minime predabns suos abus. Exprimithicaliquem qui solos verat egenos et secundum hoc videtur q aletus idem sit q nifas pampus / qui gallice dicitur r muschetb / vel etiam ipse nifus.

a Pes scdm Isido. s. sunt dicte / eo q sine pedibus nascuntur vel ex eo q pedibus alligent se inuicẽ et connectant. De secundum Isido. solertes sũt in giugnendi mellis officio. assignatas et sibi pprietas incolunt sedes / nõ vendicantes sibi alienas domicilia sua inenarrabili arte componunt. et ex varijs floribus mirabili officio fauũ faciunt textisq; cera nimia ple castra replent exercitum et regẽ habent. et bella mouet. fumum fugiunt et ventũ. et bella tumultu exasperantur. has pleriq; expti sunt / de bouum cadaueribus nasci p his creandis muluorũ occisorũ carnes verberant / vt ex putrefacto cruore vermes creentur. et qui postea receptis alis apes efficiunt sicut strabones de equorum carnibus generantur (vt dicit Isido.) secundũ Ambro. aut in exameron. mirabiles sunt apũ pprietates et insignes ⁊ nobiles. Nam apes cõm habent sobolem. vnã incolunt mansiones. vnus porte claudunt lumine. omnibus cõmunitas est labor. omnibus cõis abus (communis opatio / cõis vsus cõis fructus / cõis est omnibus volatus / cõis est omnibus generatio. Integritas quoq; corpis virginalis oibus est cõis sicut ⁊ ptus / qm̄ nullo cõcubitu miscent / ne libidine resoluuntur. nec part? quatiunt dolorib; ⁊ in mari mũ foliorũ examẽ pstant. Nam at alie volucres vit in año singulos edant fetus / apes geminos creant / ⁊ duplici fecunditate ceteris preponderant. Ipse apes regẽ sibi creat. ipse populos sibi ordinant ⁊ tamen licet posite sint sub rege ipse tamen sunt libere / ⁊ regem sibi substituant ⁊ subsistunt / naturali affectu diligunt et summa defensione defendunt / ⁊ p eo perire pulchriũ putat. regi suo tantã reuerentiã exhibent vt nulle de suis domib; eare audeat

nec ad aliquos p̄dire pass⁹ nisi res fuerit egressus
 7 volatus sibi vendicauerit p̄incipatum
 Eligunt aut̄ apes sibi regē in magnitudine 7
 specie magis insignē (et quod i rege precipuz
 est) mansuetudine clarioze. Nam 7 si hēat acu-
 leum eo tñ nō vtitur ad vincanduz. Naturali-
 ter aut̄ apes tanto sūt leuiores quanto ceteris
 maiores. sed 7 apes que nō obtemperant regi
 pp̄ria p̄deminatione se mulcant. vt aculei sui
 vulnere moriant̄. In apū vero examē nulla ē
 occiosa. quedā enim certant quasi bello cāpe-
 stri cōtra alias apes alie vigilant circa fructum
 alie futuros explorant imbres. 7 speculant cō-
 cursus. alie ceras de floribus fingunt. alie cellu-
 las nuncrotidas/nūc quadratas mira conne-
 rionē 7 equalitate cōponunt. 7 tñ inter tam di-
 uersa opera nulla alienis laboribus insidiant̄
 nullo raptu victum querit. sed pp̄rio volatu 7
 labore inter herbas 7 flores. que sibi sūt con-
 grua recolligit et requirit. habent tñ apes spi-
 cula sua/ et inter mella fundūt venenū si ab ali-
 quo fuerint laessite. vitamq; suā ponūt a do-
 revindictē p̄ domiciliōz suorum defensione.
 apis itaq; 7 si infirma est robore/valida tñ est
 vigore sapientie 7 virtute. cuius fructus omni-
 bus est suavis/qui suauitate sua fauces obdu-
 cat 7 vulnera curat. ac interioribus vlceribus i-
 fundit medicamētum. hucusq; Ambro. Sunt
 et alie pp̄rietates (quas tāgit Aristo. li. x.) vbi
 ista interserunt̄ (dicit enim inter cetera) q̄ apū
 opationes inter se sunt diuersimode. quedam
 enī aduāt suis aluearibus quo indigent ad
 p̄parationē mellis ex florib⁹ 7 frondib⁹ arbo-
 rum et herbarū et precipue in quib⁹ est glutino-
 sitas et illinūt ex eo sup̄ficiē aluearis 7 h̄ faciūt
 pp̄ter nocentia aīalia 7 si introit⁹ alueans fue-
 rint nimis ampli/strictificabūt ipsos. deinde
 cōgregant mel/7 prius incipiūt facere domos
 in quib⁹ habitāt reges deinde alias domos in
 quib⁹ habitant alie apes aluearia custodien-
 tes. 7 accipiūt ceram ex floribus 7 cōgregāt ip-
 sam cum pedibus anteriorib⁹ deinde mutant
 eam ad pedes medios/ deinde ad coras pe-
 dum posterior⁹ 7 post volant cū ipsa/et tñ ma-
 nifestat ponderositas in eis. 7 cum volat apis
 nō tangit flores diuersos. nec dimittit vnū flo-
 rem 7 vadit alium/q̄ diu ibi inuenit quod sibi
 necessarium est. sed colligit ex eo qd̄ indiget/et
 tñ credit onusta ad locum suū. Qualiter autē
 mel recolligant 7 que sit mellis pp̄ria materia
 nō possumus leuiter distinguere sensu frequē-
 tant autem libenter folia 7 flores oliuē/ 7 ma-
 nent sup̄ ipsū longo tēpe. pp̄ter spissitudinē
 foliorum. Quando autem res earū nequit vo-

lare tunc ferunt ipsū turba apum/ et si rector
 fuerit viuus/mares erūt in vna parte. et femi-
 ne in alia. Si vero fuerit mortuus/mares erūt
 cum feminis in domibus. et femina rectoris ē
 dupla ad alias. 7 habet acutiorē aculeuz q̄
 masculus/ 7 multi de manibus carent aculeis/
 et volunt quasi pungere cū aculeo 7 nō possūt
 Rectores aut̄ duoru sunt modoz vnus est mi-
 ger/ 7 alter rubeus 7 hic melior est. et apis bōa
 pama/rotunda/in se densa/cōstricta/in medio
 quasi cincta/medio criter villosa / Et differunt
 apes in pastu qz quedam pasunt florib⁹ ortu-
 lanis. et sunt diuersē ab illis que pasunt flo-
 ribus montanis. Nam ille que pasunt in arbo-
 ribus montanis/ minores sunt alijs/ 7 fortio-
 res/ plus patientes laboris. Itē apes sedēt
 super alueana 7 suggūt quod est sup̄flūū in fa-
 uis. 7 dicitur q̄ si non facerent hoc generarentur
 et eis aranea/et morezent apes. quando autē
 modicam est de melle in domibus deserūt eas
 7 pugnant cū illis qui volunt extra here mel. et
 pp̄ter hoc videntur sepe sedere super foramina
 quasi parati ad resistendum 7 p̄gnāt breui-
 res contra longiores/ pugnā forti/ quando
 multum comedunt de melle 7 laborant eshere
 eas de aluearibus/que non mellificant necla-
 borant. Itē reges nō apparent extra aluea-
 ria soli/nisi magno stipatu apum/ 7 ipse in me-
 dio eorum est/ 7 exitus eius est ante exitum pul-
 lozum apum tribus dieb⁹/ deinde exiūt apes
 pauce et volant circa aluearia/ 7 diuidunt se p̄
 cateruas/et vadit cū quolibz rege caterua vna
 et si contingat q̄ esset vna pars apum aduer-
 sus alias/ tunc iste pauce residue vadūt ad ali-
 um regem/ 7 dimittūt suum p̄imum. regem et
 vadunt ad regem possidentem plures. 7 si re-
 quem dimiserunt/ insequatur eas/ interficiunt
 eum. Itē quando apes pungūt/ cito p̄ mo-
 riuntur si totum infixerint 7 non retraxerint acu-
 leum suū. qz impossibile est totum aculeum ex-
 ire/ nisi cum eo exeat intestinum. Rectores aut̄
 apum raro p̄i- zunt. Et si qua apis moriatur
 in alueari/ extrahūt eam residue quia hoc ani-
 mal valde est mūdum/ plus q̄ alia animalia.
 et pp̄ter hoc dicit sterans suum in volādo et nō
 in alueari suo quia fetidus odor grauat eas. si
 multo et ventus. vnde si fuerit fortis ventus/
 custodes apum debent regere orificium aluea-
 ris ne intrēt ventus ad eas. quando autem al-
 uearia efficiunt aliquo casu fetida/ delinquūt
 ea 7 si contingat eas ibi morari ex forte infirmā-
 tur. quando etiam nimis quiescūt infirmant̄ 7
 eiāunt oasos a se. Et conuenit eis in hyc-
 me locus calidus et in estate locus frigidus.

De auibus

et si homo dimiserit eis multum de melle non multum post opabunt. et si modicum segnescent ad operandum mel. et propter hoc debet custos dimittere de melle secundum multitudinem apum et si defecerit eis mel ad comedendum debet eas pasceri sicibus. et alijs dulcibus ne moriantur. Item qui conducunt inuicem intra alueana signum est quod volunt discedere aluean. Et ideo custos debet irrorare vinum dulce intra aluearia et tunc manebunt (hucusque Aristoteli. li. viij. siue. ix.) Item idem li. iij. apes non faciunt strepitum nisi volando et extendendo et strabendo alas suas per aerem cadentem inter alas et corpus. Item posteriores pedes apum sunt maiores quam anteriores propter ambulationem et ut cito eleuentur a terra cum voluerint eleuari. sicut. d. idem li. iij. Item accidit apibus infirmitas que (ab Aristoteli. li. viij.) dicitur karbisior et paruis veniculis que generantur in aluearibus ex corruptis fatis et qui crescant illi veniculi faciunt texturam similem texture aranearum et dominant super totum alpeare. et ideo propter hoc mel et egrotant apes vel moriuntur. Item idem lib. xvi. apes non generantur ex coitu neque ex diuersis generibus coeuntibus. neque ex adibus pro coitum. In annis autem pluuialibus multiplicantur apes valde siue pulli apum. quod propter humiditatem multiplicantur super fluitates in corporibus. In annis autem temperate completio nis. pulli apum munitur (ut dicit idem) Item in diebus peculiaribus dicitur apes flores amigdalinos pascentes faciunt mel magis temperatum et magis saporosum. minusque acutum. sed spiritualium membrorum maxime mundificationem apes vero absintum pascentes et alias herbas amaras faciunt mel. sed minus dulce. est tamen multum mundificationem pulmonis splenis et hepatis aperientium. et hydropicorum inuatiuum et morbus rabidi canis curatiuum. quere infra de melle tractatu de liquoribus. Querere alias proprietates apum in littera a in tractatu de animalibus secundum plinium et auicennam.

Ubo a sono vocis nomen habet (ut dicit Isidorus). Est autem avis feralis omnia quidem plumis sed graui semper detentat pignora. debilis est ad volendum in sepulchris die ac nocte versat semper commorans in cauernis. deinde apud augures malum preterire fertur. Nam in urbe visa solitudinem preterire afferunt. ut dicitur. idem de bubone (dicit Aristoteli. li. viij.) monedula inquit pugnat cum bubone. quoniam debilis est visus bubonis apud mendicem. danius namque videt de nocte quam de die. et propter hoc capit monedula que est avis coruini generis oua bubonis et come

dit ea de die et bubo comedit oua monedule de nocte quod bubo fortior est de nocte quam de die et monedula fortior est de die. et alie aues volant in arantibus bubonis et deplumant ipsi sumi. et propter hoc aucae pes cum eo deprehendunt alias aues. Pugna autem istarum auium sicut et bestiarum non est nisi propter cibum et mansuetudinem. cuius frequens ululatus de nocte presagium est mortis secundum augurium coniecturam. bubo stercoribus et alijs immundicijs pascat. ab alijs volucribus hinc dicitur habet. tripla frequenter nocturno tempore ut de oleo lampadam sanetur. in plumis tantum et in rostro auibus prede similitis esse videtur. sed in animositate penitus est de similitis. et in virtute quando ab auibus impugnatur in supinum se vertit. et rostro cum pedibus se defendit. mures et vespertiones venat et comedit et de nocte euagat et circa volat de die vero in parietum rimulis se abscondit.

Columbe sunt dicitur a colore colli eo quod earum plume in collo colore multiplicata sunt resperse (ut dicit Isidorus). Sunt autem columbe aues mansuete hominum frequentia et propter hunc diligentes. et in earum multiplicatione conuersantes quas antequam veneras nuncupabant. eo quod frequenter nidos et osculo et amore concipiunt. et venen multum vacant. et ideo columba dicitur quasi colens lumbos (ut dicit Isidorus). Nam columbe ouant omnitempore. et faciunt pullos cum fuerit earum mansio calida. et fuerit earum abus paratus. Meliores autem faciunt pullos in autumno quam in vere vel in estate. propter copiam victus. (ut dicit Isidorus). De natura vero columbarum (ut dicit Aristoteli. li. v. columba avis est voluptuosa vnde se se osculant ante coitum. et masculus fene non potest coire tamen non cessat osculari. et femina multotiens saltat super feumam. cum non sit masculus. et facit hoc cum osculat. et non eijcit semen. et tali autem coitu faciunt oua ali quando non pullificata sicut sunt oua venti. et omnes aues que similes sunt columbis. ouant in vere bis vel ter et faciunt duo oua sed non ouant tertio nisi quando corrumpit semen. Item idem lib. vi. columbe inquit pro maiori parte pullificant marem et femina. et prius pullus est masculus. Et aliqui erunt vni pullus vno die et alius alio die. et masculus cubat de die oua. et femina de et prius omnium complet se et fundit in. xx. diebus. et columba primo penetrat testam et prius diuidit illam et masculus et femina calescunt pullos in vno tempore et femina est magis sollicita circa pullos quam masculus. et decies in anno ouant et quicquid videtur vel duo

decies sicut in egypto. et masculus coit cum femina post annum. Item ideni lib. viij. cum pulli fuerit columba statim masculus regit pullos. et si femina tardet venire ad pullos propter doloram partus/partit eam masculus/et cogit eam ponere super pullos. et cum crescant pulli vadit masculus/et suggit terram salsam/et illud quod fugit ponit in ore pulloz/ut asuescat eos cibo. cum autem mas vult eijcere pullos de nidis coit cum ipsis. Item columbe habent hoc proprium et artus/quia caput suum non erigunt nisi potant/quousque eis sufficiat haultus potant. Vivunt autem columbe generaliter et cubant usque ad. xv. annos (bucisq; Ansto.) proprietates autem colubarum vsuales et multam notatas tangit glo. super verbu illud. *Oculi tui colubarum* Lañ. i. Columba inquit felle caret/rostro non ledit/nisi parem suum forte in cavernis petrarum indificat/alienos pullos nutrit/columbas alias errantes associat et colligit iuxta fluentia manet meliora grana eligit geminas partu reddit/gregatim volat societatez diligit alas et rostro se defendit cadauera et alia immunda non comedit geminos pullos nutrit. sed superfluenta residens ymbra acapitris de longe venientis inspicit/quem statim videns ad interiora foraminis fugiens se abscondit. sicut di. glosa. ibi oculi eius sicut columbe super nuos aquarum etc. Lañ. v. c. et (vt dicit in viatico) *Costan.* Sanguinem habet medicinalem. Dicit enim quod sanguis eius de sub dextra ala extrahitur et calidus oculis impositus et insulatus/dolorum mitigat et sonat obcaliniam oculozum finem habet ardentes que de nido abiat/et pullos vt edant instruere consuevit. (vt dicit *Eraso.*) columba pacis est natura/simplicitatis forma/natura munda/ple secunda/pietatis emula/societatis amica/inimie immemor que quanto est penosior/tanto fecundior inuenit. Unde columbe habentes pedes penatos/ fere pullicant omni mense. Est autem columba naturaliter timida/ raro scura/nisi quoniam est in foramine petre/vbi aliquo qualiter requiescat. Est autem obliuosa/et ideo sublati pullis/damni sui immemor indificare et pullificare iterum in eodem loco non obmittit (vt dicit *Diero.*) Item stultice curiosa. nam sedens super arborem circumspicit et ad quam pretem velit sedere quasi deliberans collum vndiq; circumflectit. sed sepe dum de volatu deliberat/antequam arripiat volatum sagittate eam transuerberat. Et ideo propositum non proficit. quia quod diutius fieri propositum/in tempore congruo non perficit (vt dicit *Br. go.*) Item vt dicit in dietis particularibus. caro colubina du-

ra est dirigenda et hirsuta. Unde grossum dat nutrimentum maxime caropulliculorum. sed quoniam volare incipit ratione motus et laboris amittunt multum de illa gravitate. et fit caro leuior et acceptabilior ad digerendum. quanto autem fit vetustior/tanto durius et peior est ad dirigendum et illauidabilis prebet corporibus nutrimentum. Item aliquando inuenit coluba dormita que ad deceptionem siluestrium est instructa. nam siluestribus se associans ad rethe eas ducit/et vt cautius eas decipiat/cum illis intrat auacipis rethe et inuoluit se punitie sub amicitie specie quoniam ad partem ipsas allicit/et sic pascendo ad laqueum et iterum eas trahit. Item in egypto et in syra (vt dicit *Ambro.*) instructi colubas vt litterarum sit genula. et punitie ad punitiam internuntia. naturaliter enim diligit loca et mansiones vbi punitus est nutrita. et quantumque defraat ad longinquas partes semper redit ad propria/si liberati fuerit restituta. Tali autem columbe cauus solus aligari littera sub asella/que dimissa se eleuat in aera. et nunquam cessat donec redeat ad suam naturam prima loca sed quoniam in via cognoscitur ab hostibus et sagitta impedit et perlitens quas deserit/interficiat et verberat et sic non sine periculo est baiula littere. quoniam frequenter littera sic portata est causa occasio sue mortis.

Coturnices sunt quedam amabile a sono vocis dicte. que greci ortygias vocant quoniam in ortygia insula sunt primo visse (vt dicit *Isid.*) De aues cetera habent adueniendi ipsa/gregem faciunt et ducent/acapitrem timet. et quoniam diu acapitre vident tam diu de terra non surgunt. ideo etiam ortygotra dicunt. Habent autem he aues duces sicut et grues. et ideo quoniam timent acapitres/cura est eis sollicitare duces/ pro quos cauent propria discrimina ne ab acapitre raptant. Nec sola auis morbum caduunt patit/sicut homo et etiam passer mare transiens cum lassat in aqua descendit/et vnam aliam engens velut sibi facit/abos grossissimos comedit et femina venenosa. propter quas causas veteres eis vesca prohiberunt. elleborus enim est cibus coturni. qui si ab aialia sumat multa quantitate punitiosum est. Nam cum aialia latus habeant venas pro quas deserit fumus vi ellebori cor subito infrigidat et mortificat. coturnices autem habent venas strictas circa cor. et ideo fumus venenosus non habet liberum transitum sed in stomacho remanet et ibi digerit et subtiliat. unde non ledunt. Coturnices autem vulgari sermone turceros vocamus a veloci cursu. citissime enim currunt super terram. Spem autem suam diligunt aues. et ideo vociferando se requirunt mutuo (vt dicit *ambro.*)

De auibus

Ciconia vel Ibis est auis fluuiialis que seipsam purgat rostro suo. qz quando ex ciborum multitudine sentit se granataz aquam marinā intra rostrum recolligit / quam per anum ad interiora infundit / que remolendo sibi compa / cti duritiā 2 mortificando intestina supflua eiat 7 expellit. hec etiā auis serpentum ouis vesatur ex eis gratissimam escam deferens pul / lis suis. (vt dicit Isido.) Et dicitur ciconia q̄ ciconia. quia concutiente rostro quasi cum can / na sonum facit. (vt dicit idem) Ueris etiā ē nuncia 7 in suo aduentu predicat temporis no / uitatatem. serpentibus est inimica / rostro eni / eos percussit et interficit. et quandoq; deuorat 7 deglutit. humanam societatem 7 frequentā diligit. 7 ideo nidificare super domos ab ho / minibus inhabitatas consuevit. 7 nidū suum primū / nisi fuerit coacta / nō dimittit de faali. sed in suo recessu contra hiemen terra repleti / dū sunt / 7 cū luto virgulas uidi 7 spinas com / paginat ne aliquis ventus tempestuosus ipm / in hieme deiciat aut dissoluat. In reditu autē suo in vere eisdem locam obtinet vel occupat. et ab alijs nidum occupare uolentibus prote / git 7 defendit. viuente femina / mas causa coi / tus cum alia se non sociat. sed quo ad nidum 7 generationis officium / femine fidem seruat. quasi masculus aliquo casu adulterum con / cubitum senserit. vltra secum non cohabit. sed rostro si potest eam trāsuerberat atq; necat vt dicit Aristo.) Alias quaz in uido mas femi / nam non calcet et in cubando super ona mas cum femina vices mutat. pullos suos miro af / fectū diligit et custodit / et ex assiduo cubitu su / per eos / plumas perdit / pater quando est i pa / scuis mater in uido residet. 7 reconuerso. quan / do renettitur mas enolat femina ad pasua. et masculus nidum fouet (vt dicit Ambro.) Et ciconie maria transuolant / 7 collecto agnina ad calidas regiones simul volāt. In suo autē de / scensu comites habent cornices que ipsas pre / cedunt. et quasi ciconijs ducatum prebentes. contra aues infestas eis pro viribus se oppo / nunt. (vt dicitur in exameron) Quauis autē uenerosa comedant / vt ranas 7 serpētes 7 bu / iusmodi uenerunt tamen naturam earum non superat. nec immutat. ideo eis est refectio 7 nu / trimentum / quod hominibus 2 multis alijs a / nimalibus est uenenum. vis enim caloris i eo / rum interioribus dominatur. unde uirtus uer / nem extinguunt 7 superat a pullis suis in sene / ctate pascuntur. Nam eximia illis circa filios est pietas. 7 ideo quantum tempus expenduntur

feribus educandis tanto tempore a pullis sa / is vice reciproca nutriuntur (vt dicit Ambro.)

Quando uero pulli nascuntur cura pedes et rostra habent ad modum agni valde nigra. 8 deposita paulatim nigredine / rubere tātō plus incipiunt / quanto quotidie plus senescunt.

Cornix est auis amosa. qui apud latinos greco nomine appellat q̄ aiunt augures hominū curas age re insidiarunt vias monstrare futu

ra predicere. sed nephas est credere qd deus cor / nicibus consilia sua manifestet (vt dicit Isi.)

Dis inter multa auspitia tribuunt. unde etiaz pluias pretendunt uocabus secandum illud nunc cornix pluiam uocat improba uoce.

Est autē auis garula impia 7 incolis ubi habi / tat nocua vt dicit idem. immūdis pascat 7 uer / nenosis diutissime uiuit / cōtra senectutē i plu / ma nō albesat. sed in carne intrinsecus quan / to uiuit diutius plus denigrescat / vulpē pre / ceteris odit animalibus / contra nimum 7 accipi / trem cōfligit. (vt dicit Isido.) Est enim auis i / proba / aquile 7 alijs prede auib? importuna nam aquilā quam tangere formidat garriti 7 volatu insequitur. 2 infestat. sed de sua i / probi / tate nō semper lucrum portat / qz post longam aquile dissimulationem aliquū rostro ab ea par / titur / aut interficit quando ei plus debito ap / propinquat. De cornice autē dicit exameron. qd cornices ciconias deducit 7 dirigunt / 7 uer / lut quibusdā turmis eas supātib? / eis turma / tim se adiungunt. 7 p̄tra alias aues ipsis cico / nijs infestas dimicantes / p̄p̄ijs piculis alia / bella suscipiunt. cuius iudiciū est qz illo t̄pis i / tenuallo quo ciconie solent recedere nō reperiū / tur in locis cōsuetis residere 7 qz cū uulnerē re / uertentes / manifestant quadā sanguinis uoce ceterisq; iudicijs ostendūt / grauē se certaminū cōflucum subisse. Item ibidē dicit qd admirā / da est huius auis clementia. nam qm̄ cōtingit parentes plongenā senectutē pluiarū 7 alaz / regmine denudari 7 tūc eos numm̄ contingit p / cornices minores 7 p̄p̄ijs p̄nis eas sonēt 7 collecto cibo pascat. qm̄ etiā parentes eoz senescūt eos fulcūcto alari suarum subleuāt 7 ad uolandum exerēt vt in passino vsus mē / bra dissoluta renocent 7 reducant.

Cornix sine corax a sono gutturis no / men hz (vt dicit Isi.) cornus pullozū / snorū ora hyantia respicit quibus p / us abos non administrat nisi prius per p̄na / rum nigredinem similitudinez propij colous / recognoscat. post quaz uero ingrescere inspicit / totis uirib? deinde eos pascat (vt di. idē Isi.)

Dicitur autem pulli coruorum rore celesti vesca
 q̄ diu beneficio etatis non habent nigras plu-
 mas. Non enim prius escis et cadaveribus sci-
 licet fetidis. sed roris celestis beneficio sustentan-
 tur. (ut dicit Aug.) Perit enim cornus in ca-
 daveribus mortuorum loca occulta (ut dicit Jsi-
 do.) et est avis damorosa/et diversas format
 voces. Solus enim inter aves quia dragintaq̄
 tuor habet vocis mutationes (ut dicit Isidoro)
 Est etiam avis dolosa/res furtive subtrahens
 reponens in locis abditis et absconditis. Est
 etiam immunda avis cadaveribus incidens
 et de venenosis et rebus immundis cibum que-
 rens et secundu[m] augures quandam vim presagij
 et diuinationis habens et ideo apud gentes
 cornus inter volucres fuit apollini consecra-
 tas (ut dicit marcus (De cono autē. d. Ari. li.
 vi. q̄ femine coruorum cibant super oua sole et
 masculi ferunt eis cibum. pullificant eis plu-
 res pullos. et cibant diebus. xx. et dicit aliquas
 ppter multitudinem. qz aues que multos pul-
 lificant ciciunt aliquos a se (idem. d. lib. viij.)
 cornus niger pugnat cum azino et thuro et vo-
 lat super ipsos et nocet eis/percutiendo cum ro-
 stro et pungit oculos eorum. Idem ibidem cor-
 uus niger est amicus vulpis et propter hoc pu-
 gnat cum aelom et cum alijs bestiolis ut innet
 vulpem. Item ibidem cornu pugnant pugna-
 fori et percutiunt se ad inuicem cum annis id-
 est cum rostris/vnguibus/et alis suis. victus
 obedit victori victoria fori (huicq̄ Ari.) Item
 solus cornus in medijs estiuis feruoribus con-
 tra naturam aliam amiu ouat et pullificat fe-
 tus suos. vnde patronus cornus maturus fuit
 gibus oua refert.

Ignis latine olor dicitur grece eo
 q̄ rous sit albus in plumis suis.
 nulli enim inueniunt agnū nigrum
 olor autem grece totum dicitur (ut
 dicit Jsi.) Lignū autē a canendo est dicitur. eo
 q̄ carminis dulcedine modulantis voab[us] fun-
 git. ideo autē canit dulciter. qz collum longū et
 reflexum habet. et necesse est elurantem vocē p
 longū et reflexuosuz iter varias reddere modu-
 lationes. fertur autem in hibor eis pibus co-
 cinentibus citharedis/agnū pullos euolare d
 nudis et apte ad modulantiā currere (ut dicit
 Jsi.) sedz autē mar. et abro. naute boum p̄fagiū
 eicū agni reputat qz agni. s. naufragio obui-
 ant (sicut autē canens) Lignis in auspicijs se
 per latissimus ales. Hunc optat naute. qz non
 se mergit in vndis. et ideo apollini fuit conse-
 cratus (ut dicit mar.) In alis autem maxima
 est fortitudo. agnus quādo est i amore querit

feminā/et ei p̄ cōplexionem colli plandit et q̄st
 eam attrahit ad se et cōiungit collum suū collo
 femine colligando post coitum vero femina p
 currit marem et fugat ipsum. balneat autē se ma-
 sculus post coitum/similiter femina ante q̄ ci-
 bum sumat. Instante autem morte penna usi-
 ra cerebro canit. et contra aliorum animantium
 cōsuetudinem p̄ gemiti cantum reddit (ut dicit
 Ambro.) plumā habet candidissimam/omni
 nigredine vel colore alio impunitam. carnem
 vero habet nigram a d̄ dirigendum duram. ro-
 strum cū quādam tuberositate/visum ab olfa-
 ctum et gustu distinguētem habet immiscens
 valde nigrum et interius densatum/cum quo
 collo in p̄fundū merso cibum suū querit et inci-
 dit. cum inter pisces sit nutritus ipsos non co-
 medit. ideo si panis vel esca sibi p̄iecta fuerit
 piscibus ipsum sequentibus ipse cedit. de her-
 bis et radiabus victum suū querit. pedes ha-
 bet nigros latos et clausos natatiōi valde ap-
 tos. quorum vno vtitur p̄ remō in uatando.
 alio p̄ gubernaculo se regendo stagna et lacus
 in habitat/et secus aquas semp̄ nidificat vbi
 semp̄ pauca ligna semel coniecta super oua cu-
 bat et pullificat/Pullos solliate nutrit et edu-
 cant/et eos rostro/alis/et sibilo p̄tegit et defē-
 sat. Et si quis aduersus eos appropinquātes
 opponet/inter pullos et appropinquātes opponet
 et interponet se nō cessat. avis est magne carno-
 sitatis/et ponderositate corporis. et ideo qui-
 etem diligit et raro volat. volat tamē agni sil-
 uestres volani forti collis extensis et pedib[us] ad
 posterius applicatis. sed nō sunt tā magni cor-
 poris nec tante pinguedinis sicut sunt domiti
 qui muta hominum habitacula sunt nutriti. (ut
 dicit Isidoro.)

Ulex est musca modica ab aaleo
 dicta eo q̄ sanguinem suggit. ha-
 bet autem in ore fistulaz ad modū
 fistuli qua carnes crebrat ut sangui-
 nem bibat (ut dicit Jsidoro.) Reputatur autē
 inter volatilia sicut et apis/cum tñ corpus ha-
 beat venis plures habentis pedes eo q̄ alas
 habeat quibus volat. generatur autē ex vaporibus
 putridis de cadaveribus ac corruptis lo-
 cis palustribus generans. et continua alarum
 replicata repercussione. in aere strepitum gene-
 rat/et quasi sit idem. sup cadaveria et vlcera libe-
 ter residet. equis et vlcerosis valde nocet/streptu
 et mosu domientes infestat/et a requie eos
 arect/de nocte maxime circūolat/et membra
 quibus infidet crebrat atq̄ mox det. d̄ nocte lu-
 ceta est. qz lumen libenter videt. vnde mūsus
 caute in candelaz vel igne irruens/se ob auidi

ratem luminis videndi cōburere sepe solet bi-
 rundinibus pascendis summe valet. Culices
 enīz in aere volitantes ab hirundinibus que
 veniuntur muscas in aere prede graſſime repu-
 rantur. Dicuntur autem culices idest cinisphes
 idest musce minutissime sed aculeis permole /
 ste. cynos enim grece musca dicitur latine. vn-
 de et cinomia dicitur idest musca canina. et hir-
 inſmodi muscis terra egyptiorum percussa est
 (vt dicit Iſido.) Est autem cynomia genus
 pessimum muscarum / magni corporis et logi-
 venis / respectu aliarum muscarum / et parui
 volatus. sed in agne renacitatis et adherentie
 in membris animantium quibus insidet. In
 villis enim pilis animalium et maxime canum
 se immergit. Et ibi se occultans suggens san-
 guinem atq; bibit in tantum qd carnem vlcera-
 et corrodit / vt patet in antiquorum canū auri-
 bus / quas corrodit et vlcerauit tales musce.
 Unde non est mirum si tales musce sūt multū
 fetide que ex tam fetidis et corruptis humoribus
 sunt nutritæ.

Icada a canendo est dicta. eo qd
 in eriguo gutture suo miram for-
 mat cantilenam (vt dicitur in exa-
 me.) hec in medio est qn arbuta meridianis
 calozibus rumpuntur tanto quantum resonat
 clariores / quanto spiritum acreum tunc ipis
 attrahit puriore. Si quis icadas perfidat
 oleo / statim necant / eo qd obstructis poris spi-
 ramen acreum haurire non valent. sed si quis
 statim his acetum superinfundat, illico reui-
 uiscunt eo qd vis aceri aperit poros qui ex olei
 conſtrictione obſtruebantur (vt. d. ambro.)

Fenix vnica dicitur esse avis et i to-
 to orbe terrarum singularis vnde
 et laici mirantur. Unde et apud ara-
 bes vbi nascitur fenix singularis nominatur.
 (vt. d. Iſi.) de hac aue dicit philoſophus qd
 fenix est avis sine pari viuens. cc. vel quigen-
 tis annis quibus completis cum sumum sentit
 defectum nidum facit ex lignis aromaticis et
 multarū siccis que in estate ex feruore solis flari-
 te fauonio accenduntur / quibus iaz accensis
 fenix sponte nidum ingreditur / et ibidem inter
 ligna ardentia incineratur. ex quo cinere infra
 triduum quidam vermiculus nascitur / qd pau-
 latim plumas recipiens in volucrem reforma-
 tur. (idem dicit ambro. in exameron) De fenix
 a humore siue cinere nouus surgit panlatiz
 quia adolescit et pcessu temporis alarum idu-
 it remigia / atq; in avis speciem reparatur. Est
 autem pulcherrima avis pauoni in plumis si-
 milima / solitudine diligens / granis et fructibus

mundis victus querens (de qua narrat ala. qd
 cum onias summus pontifer in belipoli ciui-
 tate egypti templum ad similitudinem templi
 iherosolimorum edificasset / primo die azimo-
 num cum multa ligna aromatica super altare
 congregasset / et in ignem ad offerendum sacri-
 ficium succendisset / subito omnibus videnti-
 bus descendit in medium rogam talis avis /
 que in igne sacrificij statim in cinerem est reda-
 cta remanente autem cinere / et cum diligentia
 de precepto sacerdotis reseruat / infra triduum
 quidam vermiculus de predicto cinere est cre-
 atus qui tandem recipiens formam avis ad
 similitudinem euolauit.

Grus de propria voce nomen ac-
 cepit. tali enim voce sonat / vt di-
 cit Iſido. Est autem avis idem
 grus magnarum alarum et fortis volatus ae-
 ris alta quidem petens vt videat quas velit
 pergere regiones (vt dicitur in exameron) Est
 enim avis diligens suam speciem et in socie-
 tate viuens habes regem in ordine litterato vo-
 lans (vt dicit Ambro.) Ductor autē agminis
 quasi castigando et arguendo voce ad rectos
 volatus cogit agmen. et si forte raucescat suc-
 cedit alia grus que suplet idem officium. Bru-
 es autem voce preconia terram petunt vt que-
 scant. et cum sederint ad custodiam sui / vigili-
 as ordinant vt alie securius conuiescant. U-
 giles autem super vniuz crus stant directe et la-
 pillum tenent in pede altero a terra suspenso
 vel eleuato / vt si casu aliquo dormierint / per
 casum lapilli excitentur (vt dicit ari.) Ite sūt
 grues in iuuentute cinerei coloris. sed in ſene-
 cutate quando diutius viuunt tato plus nigre-
 ſcunt. et si que illarum a societate oberrauerint
 vociferando perditas socias aduocant et req-
 runt. Brues etiam quando supra se venientē
 herodiam vel accipitrem percipiunt rostra sua
 superius erigunt acumina / et pte possunt cum
 rostri acumine se defendunt.

Gallus a castratione evocatus. In-
 ter ceteras enīz aues huic soli testi-
 culi adimunt. Ceteros enim ab-
 scisos gallos vocauerunt (vt. d. Iſi.) De gal-
 lo dicit pli. xxix. lib. c. iij. comes gallozū crude
 et calide opposite sup morsū serpentis demunt
 venenum. et ad idem valet eius cerebrum i po-
 tu sumptū. Si qd enī eius pinguedine vel vi-
 tello inunctus fuerit a pantheris et leonibus
 tutus erit. Si auro liqueſcente ossa gallozū vel
 gallinarum cōmiscetur cōsumū illud i se. vn-
 de et os gallinatum auri venenū ē / et hoc ē mix-
 Gallus itaq; ē avis calide et sicce cōplexionis

7 ideo multum habet audacie 7 animositatis
 ppter quod contra aduersarios p suis vxori/
 bus audaciter pugnat/7 rostro ac calcantibus
 aduersariū iperit 7 lacerat/obtena victoria/
 statim canat. anteq̄ autē canet alts se verberat
 7 seipm ferēs ad cantandū seipm reddit apri
 orē. In pfundioribus bonis noctis cantū so
 let emittere dariozē 7 valētiore. s3 circa tēpus
 matutinum vocē fouat leuiore vt. d. ambro.
 cristā rubeā gestat in capite /p corona amissa
 pdit audaciā 7 ad aggrediendū aduersarium
 ipz efficit segniorē/zelat 7 diligit vxores suas
 7 inuēto cibo voce quadam ipas cōuocat 7 si
 bi subtrahit vt eas reficiat atqz pascat/pigui
 orē 7 teneriorē quā plus diligit secum quietis
 gratia vicinuis collocat/7 ipsius p̄sentā circa
 se plus aspectat. de mane cū ad pastū euolauē
 rit/latus suū lateri ipsius primo applicat/7 p
 quosdā nutus ipam ad sui copulā alliciat 7 in
 uitat/7 p ipsa tanq̄ zelotipus specialiter pu
 gnat. 7 appropinquantes gallos/rostrō 7 cal
 caribus a se fugat.rostrō ipinguanando terrā p
 currit/7 plumas circa collū erigit/vt se audacē
 faciat. 7 pēnas caude quātū pōt sursum ac deor
 sum elenat/vt si aprius ad p̄eliū se accingat.
 lapidē p̄ciosum noie allecriciū calcedonco si/
 milē gignit 7 portat quē rōne lapidis (vt cre
 dunt quidaz) leo timet 7 abhorret/7 maxime
 si fuerit albus/albū enim gallū leo formidat
 vt dicit plinius.rostrō 7 pedibus victum que
 runt.paleam 7 puluerē sulcat 7 reuertat/7 in
 uentre grano ad gallinas vociferat 7 eas vo
 cat.timet etiā gallus aquilā 7 accipitrē p̄redo
 nes terre/qz tales p̄de aues volucribus i ter
 ra deābulantibus insidiantur. 7 ideo cuz gal
 lus sit valde acuti visus/vnū oculū p vicinū q̄
 rēdo inferius deprimat/vt aduentū equale vel
 accipitris precaueat. qm̄ cū veniētē a remonis
 viderit/statim ad gallinas vociferat/7 fugiēs
 in domibus nuptibus ac sepibus se occultat/
 vt dicit idem. decrepitus etiāz gallus ouarū
 vltima senectute 7 facit quedam oua pua mul
 tum rotunda 7 quasi liuida vel crocea/Ex q̄
 bus ouis si ab aliquo venne venenoso in die
 bus canicularibus foueantur basiliscus pro
 creatur(vt dicit Beda) de gallis dicit Cōstā.
 galli iuuenes duriores sunt ad digerendum/
 minorisqz humiditatis q̄ gallina. Caro eorū
 quidam enim (sicut. d. idē) fiscofitans habet
 sed quando coquitur soluitur. vnde si ver? gal
 lus p̄iectis interioribus de semine croci orē/
 sis polipodio impleat /7 quasi quinqz libris
 aque coquat/donec aqua fere consumatur sit
 vnlm̄ colericā habentibus passionem /

viscosos 7 flegmaticos purgat humores /nie
 lancoliam pacienibus subuenit/ grossam sto
 machi ventositatem excludit /7 dolorem mitt
 gat stomachi tumorem 7 dolorem anterozū
 curat. valet contrae rratice febuis p̄laxitatē. vt
 dicit idem.

G Allus gallinaceus est gallus qui
 ppter abscisionem testiculoz esse
 minaf. Adore aut alioz animalū castratorū
 totus in cōplexione mutat cristam eniz perdit
 audaciā deponit. vocē 7 cantū amittit. itē bo
 ras noctis non discernit alijs se non percutit
 nec ad pugnā se accingit. super oua aliena cu
 bat ac si esset gallina officū femine assumens
 pullos alienos nutrit. vocez etiā galline simi
 lat 7 crocitanando voce rauicida pullos vocitat
 gallinus se associans/cū eis eaz escā comedit
 7 deuorat. sed eas non reficit nec ipinguat s3
 cū eis ipinguat. Est aut gallinaceus timidior
 ris animi q̄ gallus. 7 carnis hūidioris 7 mol
 lioris 7 pinguedinis maioris ac plume laxio
 ris. cuius pedes quandoqz franguntur/vt cu
 bare super oua cogantur. cuius pedes colligā
 tur post ipinguanonē/7 depresso capite ad ter
 rā/ad forū erectis pedibus deponat. De gal
 lo m̄ castrato (dicit cōstā.) carēs inquit castra
 ti galli/omniū volatiliū carnibus sunt p̄uēt
 ores/laudabili. n. generat nutrimentū 7 san
 gumem meliorem/crebella coz crebellis aur
 um aliarum sunt vtiliora.

G Allina est a gallo dicta. sicut a leo
 ne dicta est leena. cuius mēbra vt
 quidam dicunt si auro liquefieri
 te musceantur cōsumitur (vt d. Jli.) Est autē
 auis multe ouationis 7 multe pullificationis
 7 naste ouant sine coitu (vt dicit ansto. libo
 vi.) 7 dicuntur oua ventū. 7 sunt alijs ouis in
 sipidiora 7 illaudabiliora. 7 quedam galline
 faciunt sepe gemellos/7 vnus gemellorum ē
 paruus 7 quandoqz monstruosus. postq̄ au
 tem cubant super oua sua per tres dies statiz
 apparent signa pulli/7 erit hoc in maioribus
 post plures dies 7 in minoribus post pauco
 res/7 generatur pullus ex albumine 7 nutritē
 ex vitello/vt dicit idem. Galline etiāz que ni
 mis ouant non sunt longe vite. sed cito moriū
 tur/vt dicitur li. vi. alias vero galline proprie
 tates omnib? fere notas/rāgit glo. sup. Adā.
 xvij. vbi dicitur Allina ē auis pia circa pul
 los. Nam pullos sub ala fouet. contra miluū
 tuetur/de dolore pullozum egrotat/7 plumā
 depōit/pius pullos q̄ se pascat 7 satiat/7 ipos
 inuento cibo congregat atqz vocat/p pulloz
 defensione forzi se opponit/7 etiam hoiez

De auibus

impugnat pullos dispersos congregat atq; vocat. et ne auis vel miluo rapiatur/eas sub alarum regmine protegit et defendat plumarū bispiditate et vocis rauedine affectum circa pullos manifestat.

Riphes inter volatilia recitantur *Leuiti. xi.* vt dicit glo. q; gribes ē quadrupes capite et alis aquile similis/et reliquo corpore similis est leoni. et habitat in iperbozeis montibus. equis et hominibus maxime est infestus in nido suo reponit lapidem smaragdū contra venenosa animalia montis.

Erodus est auis regia prede auida et manu gestantis assueta. Est autem auis animosa ad modum accipitris/pauce quidem carnis respectu corporis sui. et est multe plumositas/ideo leuissimi est volatus/quia parum est in eo quod aggrauat et multum quod erigit atq; leuat (vt dicit *B. Gregorius*) Et ideo dissimilis est strutioni in audacia et virtute quauis ei similis sit i penia varia et colore. Herodius autem magne est animositatis/et acutissimi peccoris et fortis vnguibus/et plus ledit predam super ipsam intrado pectore q̄ rostro siue vuge. tate autē est animositas q̄ si primo vel secundo impetu predaz non arripiat q̄ videratam de se perit vnde si siluestris est illo die vix predam querit. Si vero domiticius quasi pre verecundia euagatur. per aream et ad manū gestantis de facili tunc non redit. victum enī quasi de genere si estimat quando de volute quam impent non triumphat (vt d. *Bie.*) hec auis vulgo falco nūcipatur siue filica (vt dicit glo. super psal.) et ē auis que iter omnes prede volucres habet affectus pium et animū circa pullos (sicut dicitur in *exameron.*) eodē inquit sedulitatis officio que proprios fetus pascat. pari ministracione pullum ab aquila abiectum siue agnitum suscipit atq; nutrit. caudauer fugit/uecum famis vehemētia putridas carnes tangit. sed laboris patiens abstinentēdo expectat quousq; predam sibi congruaz inueniat quam acquirat. vt dicit gre.

Frundo quasi ab erūdo ab aere est dicta eo q̄ abos non sumat residens sed ut edat in aere abū capit (vt dicit *isi.*) Est enī auis voracifera per tortuosos orbes et circuitus vaga et volifera. In nidis q̄ struendis est sūme sollicita. vix enim ad hoc faciendum sufficeret humana industria de quauis materia quod facit birundo solo rostro de argilla. Birundo

itaq; est auis valde pennosa mire agilitas et velocissimi volatus et ideo a ceteris auibus non impentur nec nunq; alicui preda est maria transuolat ad regiones calidiores in quibus creditur per hiemen commorari. certa custodit tempora aduentus sui et recessus. cuius aduentus indicium est veris/et testimonium instantis serenitatis estiuatis (vt dicit *Ambro.*) De hirundine (d. *Ari.*) auis agrestis non coit nec ouat in anno nisi semel. preter hirundinez que bis ouat sed prima oua aliquādo corrumpuntur propter hiemen. oua vero posteriora complētur et faciunt pullos. Item ibidem dicitur aues que comedunt carnes nō ouāt bis preter hirundinez que aliquādo bis pullificat. Item ibidē/siquis cecauerit pullos hirūdinum reuertetur oculi eorum querit enī herbā que dicitur celidonia cuius succo linunt oculos filiorum/et sic oculi eorū sanitati p̄stine restaurantur (vt dicit *Adaco.*) Item i vtero hirūdinis inueniuntur duo lapilli quorū vnus est albus et dicitur femineus. alter vero rubeus et dicitur masculus quia maioris est virtutis q̄ albus. hi lapilli dicuntur celidoni et sunt preciosi maxime. quando extrahuntur de pullo autē q̄ tangat terram. vt dicitur in lapidario vbi eorū virtutes describuntur (et vt dicit *constā.*) sanguis de sub dextra ala extractus oculis medetur/sicut sanguis columbe. finis eius valde est calidus et nocuus. Instruit autem hirūdo pullos suos eicere stercoza extranidum. Sunt autem hirūdinum duo genera quedam enim sunt maioris corporis dorsus habentes nigrum pectus rubē et ventrē albū et he diligūt humanā societatem. vnde in domibus hominum nidificant. Alie sunt minoris corporis nigrum habentes pectus et nidificant. imparū foraminibus iuxta aquam. sicut tam ille q̄ ille in terra nidificant seu argilla. et vtriusq; cauda ad modum forpicias est bifurcata. Item hirūdines vero dicitur esse vniū generis quod timēt alie aues etiam aquila et accipiter/et fugiunt illam hirundinē tanquam hostem/nec cadent super predam illa visa iruere. timent enim morsum eius. quia forsitā venenosus est. vt dicit *pli.* Pugnant autem hirūdines contra passeres nidos eorū subintrantes et morsibus ac vnguibus fugant eos de nidis suis.

Aladrius secundum philosophū est albi coloris/nullam habēs partem nigredinis cuius pars inferior femoris ipsi purgat caliginem

oculorum cuius natura est talis quod quando aliquis graui detinetur infirmitate si egritudo fuerit ad mortem kaladrius auertit facies suam a sic egrotare et sine dubio tunc moritur homo. Si autem infirmus debet conualescere, kaladrius fugit vsu in ipsum et intendit in eum quasi applaudens ei. Differt autem kaladrius ab auicula que dicitur kalendra que est auis sonora et canora sicut merula sicut dicit glofa super deutero. xliij. vbi dicitur differt kalandria a kalendra.

Arus est auis quandoque in terra quandoque in aquis habitans unde in aurosa scribitur. Arus est fluminis habitator et incola tene. nunc natus ut piscis nec volat instar auis.

Locusta est dicta eo quod pedibus sit longior basta et ideo greci bastigi on eam vocant ut dicit Isido. Locuste regem non habent et tamen ordinate egressiuntur per turvas suas. (ut dicitur pro uerbio. xxx.) Inimico se deuorant. Nam maiores comedunt ac māducant. in estate apparent. in hieme vero latent. longiora habent crura posteriora quam anteriora (et sicut dicit gl. sup Joel.) primo est achelaber et post crescentibus aliis fit locusta et plus ledit in iuuentute quando est achelaber quam in senectute quando est locusta. os habet quadrangulum et pro cada aculeum habet crura sunt replicata et in se reflexa. germina arborum et herbas comedunt et corrodunt a vento australi generantur et ad volandum concitantur. In vento autem septentrionali moriuntur. In saltando locusta se erigit et in erigendo cadit. a floribus amygdalini impinguntur locuste. Locusta insuper maiori parte consistit in ventre et ideo insatiabilis est. vnicuique habet intestinum quod fame et immunditia semper est replectum sed quod diu viuit semper esurit. et si quid inuenit unde corrodere non desistit. modico frigore quasi moritur et confopitur. sed calore solis reuiuiscit et cuius stercore vermes nascuntur.

Ergulus ab assiduitate mergenti nomen assumpsit. Sepe enim dimisso in profundo capite aurum signa sub fluctibus et ante venientem equo ris tempestatem cum clamore litus petit. Nam in pelago grauissimam tempestatem futuram esse certissimum est quando merguli fugiunt ad litus cum clamore (ut dicit Isido.) mergulus in barundinis super ligna pauca nidificat. et miro quodam affectu nature pullos suos nutrit et educat. que mox nati matrem

sequuntur et varias pelagi vndas ascendere vel descendere non verentur. vermes aquatiles et pisciculos ad suuuentis satiamdam ingluuiem venantur in hieme propter paucitatem motus impinguntur. In estate autem propter volatus libertatem carnibus et pinguedine depauperantur. quando ab aue rapace persequuntur ad aquam refugientes merfionis beneficio liberantur.

Fluus mollis est volatu et viribus. Unde melius quasi molliter volans est dicitur. nam leui penna et quasi immobili super aera fertur et vix leui tactu in volando aerem mouere videtur. Est autem auis patiens laboris. et ideo oculos in scapulis suis recipit et ne per longa itineris spatia fatigari deficiant a partibus hispanie secum ducat (ut dicit Isido.) Est autem auis audax et rapax in minimis sed timidus est in magnis. Nam volucres siluestres inuadere non audeat domesticis insidiari non timet. pullis etiam insidiatur ut eos rapiat. et quos incautos reperit statim necat cadauibus et immundis vescitur. et pro modico ventris pastu circa escam circumferatur a niso impeditur et a minore se propter ipsius pusillanimitatem et segnitiam superatur et melius in iuuentute ab alijs auibus prede non videtur differre sed quanto diu viuunt tanto suam naturam degenerem plus ostendit. Quoddam enim genus est milui qui in principio aues rapit. viscera et cadauera animalium deinde comedit. tan dem vix muscas et vermiculos amittit (ut dicit aristo.) ultimo fame perit. Est autem auis impia circa pullos suos sicut et vultur. dolet enim quando videt eos impinguari. et ut marefcaut rostro eo perant et subtrahit eis cibum vocem habet querulam famis nunciam. nam quando esurit voce querula cibum querit.

Falcorax est noctis coruus sic dicitur eo quod noctem amat. quod de nocte volans cibos quent et querendo clamitat cuius clamor est volucris multum odiosus (ut dicit Isido.) Est autem auis lucifuga et solem videre non potest et sepulchra et loca mortuorum inhabitat et frequenter in parietibus et locis riosis nidificat. oua columbarum et monedularum frangit et deuorat et cum eis pugnat. hec dicitur noctua quasi de nocte acute tuens. de nocte autem videt. et orto autem splendore solis ei visus hebetat hac insula cretensis non habet et si venerit aliunde statim moritur ut dicit Isido.

Nocrocalus est avis in aqua fontium faciens. In faucibus autem habet quosdam felliculos in quibus primo recipit cibum et receptum in secundum ventrem mittit. Duos enim habet vterof in vno tantum cibaria recipit in alio tantum decoquit et digerit. sed prius per vesicula gutturis reputatur. unde dicit Plinio. onocrocalus grece dicitur avis cum longo rostro. et sunt duo genera. vnum aquatile et aliud solitudinis quod autem in aquis manet est avis valde gulosa que rostrum in aqua mergens horridum sonum facit. precipue autem insidiatur anguillis et predam quam arripit subito deglutit in alium mittit. deinde ruminat et fauces mouet ac si cibum receptum in ore teneret. hic in litore quiescens rostrum suum semper sursum erigit. et sic ipsius acumine contra insultum accipitris se premunit ut sic securius dormire possit. ut dicit Plinio.

Pellicanus est avis que in Leuitico. et Deutero. xiiij. porphionum nuncupatur. et est avis egypti a habitans in solitudine iuxta Nilum. Inter volucres autem secundum legem immundas in leuitico numeratur. Sunt autem duo genera huius avis vnum in aquis habitans et eius esse sunt piscis. Alterum est in terra habitans solitudinem diligens cuius esse sunt animalia venenosa sicut sunt lacerte et huiusmodi. omnia que pellicanus comedit. primo in aqua pedem tangit et intrinsecta quasi cum manu cum pede oris applicat et apponit. Solus pellicanus preterpositam inter aues pede vitur loco manus De pellicano quoque (dicitur glo. super psalm. et ibidem dicit philosophus) per hec verba. Pellicanus inquit est nimis amator filiorum suorum. Cum ei gignit natos et incipiunt crescere parentes suos in faciem percutiunt. propter quod ipsos mater repercutit et occidit. tertio vero die mater se in costa usque ad effusionem sanguinis percutit et calidum sanguinem super corpora filiorum mortuorum post effundit. ex cuius virtute pullus prius mortuus reuiuiscat. gl. vero super locum illum psalm. factus suus sicut pellicanus etc. pellicanus dicitur rostro occidere pullos. et in niduo lugere et tunc sanguinem suum super eos fundere. et sic illos viuificare. Aliam causam mortis pullosum pellicani. (assignat magister Jacobus de vitriaco in li. de mirabilibus orientalium regionum) Est inquit in egypto avis que vocatur pellicanus. avis magnarum alarum et maxime maciee quod quicquid comedit cito emittit per secessum. libij. n. habet intestinum

et ideo usque ad plenam incorporationem neque tenet cibum. hanc autem naturaliter odit serpens. propter quod dum per pastum mater exit nidum serpens per arborem ascendens pungit et interficit pullos suos. super quos mater rediens lugere per triduum fertur. deinde in pectore se vulnerat et sanguinem super eos respersit eos a morte suscitatur. ex sanguine vero copiosius sic effusio debilitatur mater. Unde et pulli cogantur exire pro cibo/ quorum quidam naturali effectu matrem debilitatam pascunt. quidam vero degeneres sunt et de matre nullam penitus curam gerunt. quod diligentius aduertens mater recipit viribus filios se pascentes refouet et diligit. alios vero tanquam ignobiles et ingratos a se reijcit et secum commanere aut viuere non permittit.

Perdix a voce nomen habet (ut dicitur Plinio) est avis imunda. nam masculus in masculum conuertitur et obliuiscit sextum preceptum libido (ut dicit Plinio) adeo autem es fraudulenta ut aliena oua diripiens foueat ea sic subtracta. sed hec frans fructum non equidem habet. Quia quando pulli vocem audierint propter genitricis naturalis quodam effectu putantur a matre que eos fouerat derelinquunt. et ad illam que eos genuit reuertunt. (ut dicit Plinio. pariter et Ambrosius.) Non autem laborat incubando vel ouando sicut alie aues sicut dicitur Ari. Alique inquit aues generant leuiter. sicut perdices. et nisi perditis volat in circuitu venatorum quousque fugiant pulli sui. et post fugam pullos fugit et ipsa nisi/ et clamat pullis suis/ cum pullos mori nati sequuntur matrem/ et statim querunt cibum suum. Est autem perdix pauca pennositatis et multe carnis. ideo debilis est volans in volando enim parua a terra se erigit. sed statim post paululum terram perit. interim nihil timet et fugit/ quod diu ipse videt in aera/ a terra non recedit. ad fontem non campanule fugiens circa terram/ antequam sciat in rethe vel in laqueum se immittere (Plinio. d. li. xxij. c. viij. ffel perditum cum equo potest mellem multum clarificat visum. Unde et in pixide argentea debet reseruari. oua eorum in vase eredo recta valent cum melle vlcenibus oculorum.

Pauo a sono vocis nomen habet cuius caro est dura vix putredinem sentit. nec facile coquit (ut dicit Plinio). Vinit autem pauo (secundum Ari.) xx. annis et pullificat in fine. iij. annorum. deinde colorantur et aleubar aut oua sua. xxx. diebus et modicum plus deinde sanduntur teste et non pullificat/ nisi semel in anno et ponit xij. oua aut parua minus et deijcit plumas suas cum prius arbore eijciete folia sua. et tunc prius nascit pluma cum arboribus

incipiunt folliculare (ut dicit Arist.) Est et avis non diligens ferum suum persequitur enim masculus feminam. et ova femine inuestigat. ut frangat ea. ut sic lumen sue magis vacet. quod timens femina folliculare abscondit ea. ne ab eo valeant de facili inueniri. Dabet autem pavo (ut ait idem) caput infirmum et de forme quasi serpentinum. et tamen cristatum/incessum simplicem et occultum/collum modicum et erectum/petris sabbireum/caudam eleuatam/mira pulchritudine distinctam et ornatam. hinc pedes deformissimos et rugos/pennarum suarum admirans pulchritudinem erigit eas. et ad modum rote sue circuli per gyrum capitis circumvolvitur. Videns autem pedum suorum deformitatem quasi erubescit et velut non attendens predictam pennarum pulchritudinem/eas subito depumit ac submittit vocem habet terribilem (ut ait quidam) vocem habet demonis. caput serpentis/passum latronis/(pli. vero. li. xxix. c. vi.) dicit quod pavo refouet sumum suum. inuidens hominum vilitati. valde enim medicinale est. raro inuenitur. Asseres sunt minuta volatilia a puritate sic vocata (ut dicit Isidorus.) Est autem passer avis in stabulis et garula iuxta hominum habitacula edificans. Avis siquidem est multum calida et libidinosa. unde caro eius frequenter in cibum sumpta est libidinis excitativa (ut dicit Constantinus) multe est ovationis et purificationis et magne solertie in edificando pullos suos et nutriendo. in feno et plumis inditacat. et nidum suum a stercore mandu seruat. et ideo pullos stercore extra nudus eicit. et ad eiciendum eos cogit. araneis verumbus. et muscis eos pascat. femina venenosa sine lesione comedit. et lepram et moribus caducis aliquando sustinet. et incurrit. et femina diuina viuit quam masculus. et masculus zelat pro vxore sua. et pro ea pugnare consuevit (ut dicit Aristot.) mustelam timet et odit et clamando ac vociferando presentiam eius perdit. per midis birudinum occupandis/eis rostro moribus se opponit. sua specie diligit. et pullos ab alijs derelictos casu aliquo recolligit et tanquam proprios nutrit. et si contingat aliquem laqueo vel aliquo alio modo deprehendi/damnat per adiutorio et vociferat cui copatiens passerum multitudo mutuo se conuocant et ut capere liberent accelerant per viribus festinant.

Strutio a greco vocabulo. nomen sumpsit (ut dicit Isidorus.) Ieo quod corpus animalis habeat pedes nas habet ut avis. Et habet e

tiam duos pedes et rostrum sicut volucris sed propter ponderositatem sui corporis cum ambus in aera non leuatur. ouat enim sicut avis. sed oua sua fouore negligit. que piecra in arena/feni pulueris animantur ut dicit Isidorus.) De strutione autem dicit Aristotus. Strutio inquit in creatione assimilatur aui et quo ad quid quadrupedi. quia in aera non leuatur. ale enim eius non sunt convenientes volatui. sed creatio earum est tenuis. sicut creatio pili. et quia est sicut avis multas plumas hinc inferiore parte corporis et hinc duos pedes sicut volucris et ungues scissos sicut ungule quadrupedis et causa illius est. quia magnitudo corporis eius assimilatur quadrupedi. et non auitante enim caliditatis est quod ferum deglutit digerit et consumit (et secundu. Avic.) natura que in omnibus est puida. dedit enim facere oua maxima et durissime teste. ut circa eorum generatione occupatus calor temperaretur. et non nimis intensus calor esset causa quare citius moreretur alias autem strutionis proprietates (tagit beatus Gregorius super Job. xxx.) vbi dicit pena strutionis similis est penne herodij in colore sed non in virtute penne enim similitudinem habet. sed volatus celeritate caret ad volatum alas erigit. sed tamen a terra in altum nullatenus se suspendit. raris pennis induitur et in magno corpore grauat. Item quando venit tempus ut oua pariat/ad stellas que vocantur virgiliae sue pliaides oculos leuat. Non enim oua ponit nisi quando ista constellation oritur vel ascendit. Cum enim viderit stellam illam circa menses iunij barenam fodit et ibi ponit oua sua/que sobolo coopit atque regit. Cum autem ea ibi reliquerit statim obliuiscit vbi ea posuit et nunquam ulterius ad ea redit sed calefacta barena solis fenore abscondita oua excoquit et in ipsis pulliculos procreat et producit. Cum autem fracta testa pulliculus educus fuerit/tunc pro mater recolligit ipsum atque nutrit. et quem in ouo contempserat/egressum de ouo recognoscit Et ideo dicit ad beatum Job) Induratur ad filios suos quasi non sint sui. Item strutio naturaliter equum odit et in tantum ei contrariatur quod equus sine terrore eum videri non potest si discurrerit equus contra eum/quasi contra hostem alas erigit et alarum collisione ipsum ad fugam cogit.

Strutio autem vocatur a voce. Avis simplex est ut coluba sed longae dispiter est pudica. Strutio autem avis casta ex moribus appellatur/eo quod comes sit castitatis. a nullo enim pari suo/alterius copulam non requirit/solitaria incedit/memoria societatis perdit/semper

gemit. loca solitaria diligit et eligit hominūq̄
cōsortia valde fugit. ad ortulos tamē et agros
hominū descendit vbi querit cibum vnde vi-
uit. obtento autem cibo. iterum iuga montiū
et secreta nemorum perere consuevit. vernali
tempore aduenit. et nouitates instātis tempis
querula voci prodit. In hyeme vero deplu-
matur. et tunc in truncis cōcauis se abscondit
contra estatem vero et tempus veris resump-
tis plumis de locis abditis vbi latuerat cri-
ens loca ad pullificandum congrua sibi que-
rit. Inter densos arborum ramos de linguis
duris et nodosis. nidum construit. in quo ova
cubat pullificat. et pullos nutrit (vt dicit Ari)
Zurtur ouat in vere bis. sed non tertio. nisi
quando ova prima corrumpunt. et viuunt et
cubant xv. annis. et non descendunt sup rem
fetidas. neq̄ super cadauer. ppter cibū. mori-
cino enim non vesatur. s3 p suo et pulloꝝ
victu. pauca munda grana querit et in locis
mundis recolligit vnde viuūt. Alijs auib⁹ vo-
liferantibus gemit. Sunt autem pulli eius
calidi et humidi/sicut pulli columbini. (vt di-
cit Constan.) quod testatur grauitas ad vo-
landum. sed volare incipientes amittunt illā
grauitatem. fitq̄ caro eorū leuioꝝ et acceptabi-
lior ad digerendum. Sanguis enīz ale dextre
eius est medicinalis. sicut sanguis birūdinis
et columbe.

Ultr a tardo volatu nūcipat (vt
dicit Isidorus) magnitudine enī
caruis sue/precipites volatus nō
babet hos quidam concubiu di-
eunt non misceri et sine copula cōcipe et concipi.
generare atq̄ gigni. natoꝝq̄ eos dicit vi-
uere. c. annis (vt di. Isid.) hec auis est impia
circa pullos suos/sicut et miluus. Si enīz vi-
det pullos suos impinguari/rostrō et pedibus
eos percit vt sic fiant ex dolore morsuum ma-
cilentī (vt dicit plinius) Dicit etiam idēz q̄ ma-
xime viget sensus olfactus in hac aue. vnde et
sentiunt odore cadauera a remotis. existentes
enī ultra mare sentiunt cadauera ex ista parte
et econuerso vnde exercitum vultur sequitur/
vt hoīm et equozum cadauenibus facietur. et
ideo secundum augures/ quando conueniunt
et circūvolant simul multi vultures/ est futuri
prelij presagium/ quod aliquo sensu natu-
re occulto/ presentiant affuturum. De vultu-
re autem (di. Ari.) Vultur inquit pugnat cuz
berodio/ et volat sup ipsum et quando deuin-
cit ipsū/moritur et comedit carnem crudā et
ideo pugnat cōtra alias aues/ ppter cibū
nat. aut a meridie vsq̄ ad noctē. et ab ortu so-

lis vsq̄ ad tempus illud in silentio requiescit
et quando senescit elongatur rostrum ei⁹ supi⁹
et recusat in fine. et morit tandem fame. (vt
di. Ari. ibidem. hoc ei accidere secundum erro-
rorem antiquozum quo putatur aliquādo fu-
isse hō/ et erat impius pegrinis quibusdā. s3 h
supstitiosum est. Dicit etiam idēz q̄ quando
aliquid super est de abis suis/non relinquit
illud auibus alijs. sicut facit aquila. sed repo-
nit in nido ad abandum pullos. quoniam nō
de facili acquirit cibum. nidificat autem in al-
tis montibus et nemorosis. et si viderit aliqd
volitans circa pullos suos rostrō percit et
fugar illud et nutrit pullos suos quousq̄ pos-
sunt volare et tunc cecit eos a nido et vetat il-
los appropinquare illi loco. nec pmittit vnū
par vulturini aliud par subintrare locum suū
Item idēz li. alinachar. quedam species salt-
cer auis fluuiialis timet vulturem. et ideo fugit
ad aquam. sed circūvolat vultur a remotis
et cum sit acuti visus inspicit quando illa auis
erit aquam illam ex tunc si potest capiteā. Est
insup vultur auis multum fenda et immu-
da cuius caro est durissima et mali saporis et
grauis odoris. et ideo ad esum est inutilis de
facili pro cadauere petit terram. sed cum dese-
derit de terra iterum vix ascendit (vt. d. gre. in
alto volans cadauer in infimis conspicit et p
amore cadaueris ad ima de sublimitate aeris
se submittit. vt. d. idēz. Quando autem ab
aliquo impeditur cōtra ventum alas percit et
sic veni admiculo poti⁹ q̄ robore pprio ab
infimis in aera se extollit. et ad hoc Plinius
dicit li. xxxi. c. iij. vultur inquit inter aues con-
trariatur serpentibus. naz si penne eius vna
fugāt serpentes odore suo. cor etiā ei⁹ reddit
se portantes a serpentibus et a fens rutos.
cor eius ligatum in pelle leonis vel lupi fugat
demonēs. penna eius ligata pedi sinistro p-
turiētis velociter liberat eam. sed celerius sol-
uene interiora sequuntur. vnguentum factum
de adipe vulturis et oleo ymno et cera nervos
curat/iumenta sanat/pes eius dexter alligat⁹
pedi sinistro dolenti sanat ipsuz. similiter dex-
terum sanat sinister pes. lingua eius sine ferro
euulsa et colopanno nouo suspensa/ dicitur
efficere hominem gratiosum/ et ad impetran-
dum ab homine quiddā petit. Linis ossium
eius combustozum mixtus cum celidonia/ da-
tus aialibus eoz sanat morbos buccisq̄ ber-
ninus Idēz li. xxxvi. Sāguis vulturū cū herba
cābeonce vel cauleonce et cedria sanat lepra.

Zula auis est a plausu vel vitula
tu nominata. eius. n. voc vitulātū

pretendit. Unde et apud augures ululans p̄-
tendit aduersitatē. tacens vero / p̄sp̄entatē (vt
d. Jsi.) et sc̄dm hoc idē v̄r̄ eē vlula q̄d bubo si-
ue noctua. cuius vox sc̄dm augures ē infausta
(glo. hierony. super Jsa. xiiij. g. dicit sic) Ulu-
la ē avis coruine magnitudinis resp̄sa macu-
lis que rostro in palude fixo / bozendū sonuz
facit. et sc̄dm hoc v̄r̄ vlula idē q̄d onocrocalus
que avis ē palustris loca inhabitās paludosa.
quere supra de onocrocalo.

Pupa (vt. d. Jsi.) a grecis est nū
cupata eo q̄ stercoza humana co-
medat et frequenti fimo nutriatur
Auis enī ē spurcissima et imōda / cristis a capi-
te exēntibus galeata. semp in sepulchris p̄mo-
rens / vel in fimo. cuius sanguis si quis le inū-
ferit / dormitū p̄gens / demones in somnis se
suffocātes videbit. cuius cor malefactoribus
valet. nā eo v̄unt̄ i suis maleficijs. De hac di-
cunt pb̄ficiā / q̄ cū sentierit eo q̄ nec videre nec
volare queat / pulli eius euellūt ei p̄nas inua-
lidas. et liniunt ei oculos herbarū succis / et fo-
uēt sub alis / donec recrescāt plume eius. et sic
renouata p̄fecto uolet / et videat clare sicut et ip̄i
(vt dicit Jsidorus.)

Esperitilo a tpe nomē sumpsit. eo
q̄ lucē fugiens circūuolat in crepu-
sculo vesperino / precipiti motu ar-
trito et tenuissimis brachioꝝ mēbranulis su-
spēsus. et ē aīal simile nuri / nō tā resonās vo-
ce q̄ stridore sp̄m volantis / et quadeu peduz
bz q̄d i alijs aibus solet rarius inueniri. buc
usq̄ Jsi. (d. etiā gl. sup Jsa. ij. f.) q̄ vesperali-
ones lucē fugiunt / cea. n. sūt sicut et talpe / pul-
uere lingūt oleū de lāpadibus suggūt / i rimu-
lis parietū se abscondūt. frigidissime sunt na-
ture. vnde sanguis vesperilionis linitus super
palpebras non sinit recrescere pilos (vt. d. Lō-
stan.) et hoc forsā est quia sua frigiditate op̄i-
lat poros / quibus op̄ilatis / non crescut pili

ffinit liber. xij.

De aquis et earum proprietatibus liber tre-
decimus.

Scriptis

pprietatibus ignis
et aeris / restat nūc de
aquarū effectus quā-
tū spectat ad h̄ opu-
sculuz dicere aliqua
Dicatur aut̄ aqua q̄si

equa. q̄ nūq̄ quiescat a motu / donec superfi-
cies eius adquat (vt d. Jsi. li. xij.) Est itaq̄
aqua elementū sc̄dm Constā. frigidū et humi-
dū / respectu terre / subtile et p̄sp̄icū / p̄prio ter-
mino nō cōtentū. Desiuet enī aqua in nihilum
nisi in alieuo termino sisteretur. Aque vero p̄-
prietatē describit in generali Basilius in exa-
met. dicens. Aqua iquit ē inter oīa elementa
vtilissimū celū. n. tēperat / terrā fecūdat / aerem
suis vaporibus incorporat et cōdensat / scandit
in sublime / et celū sibi vendicat. Aque. n. sunt
oīum nascētū cā. q̄ fruges gignunt / arbores
et plantas p̄ducunt / sordes detergūt / peccata
abluūt / potū eūtib? sumētib? tribuūt. Est. n.
aqua terre p̄tinuatiua / penetratiua / repletiua
caloris celestis nutritiua / oīum inferoꝝ tēpa-
riua / nisi enī hec inferoꝝa suis exalatioib? tē-
peraret / oīa in nihilū p̄ cōflagrationē vi calori
verterent. hec ab aīalibus potata nutrimētuz
transducit in carnis vegetationē. Decipitib?
dat spiraculū / sicut aer aīalib? p̄ebet vitam
et aīationē. hec sui diffusionē p̄ interiores par-
tes terre facit partū ei? v̄nionē. terra enī p̄pter
intentionē siccitatis dissolueret i puluere / nisi
p̄s cū p̄te humorsitate aquea v̄niret. hec enāz
mansiens p̄ interiores meat? terre / a locis p̄ que
trāsit i colore et sapore recipit imutationē et iō
nūc salis / nūc dulcis apparet / nūc clara / nunc
turbida / nūc grossa / nūc subtilis. Caret enī
aqua determinata erate et calore et sapore / vt
sic eēt oīum colorū et saporū susceptiua facilius
et iō quanto aqua ē in se purior / tanto appa-
ret obscurior q̄si ad ipsius colorationē ipsā so-
laris radius nō subintrat / hec mouet a fundo
sive a cētro ad circūferentiā nec sinit / donec aq̄-
tur eius superficies sc̄dm equi distantā a cētro
terre. hec in sup lucē a radijs solis receptā / refle-
cit in aestia et refundit et iō q̄ supficiē bz spe-
cularē p̄ actionē reflecti luminis rez obiectanz
imagines in se rep̄ntat / et inuētum facies ad
modū speculi manifestat. hec etiā radios ipsi
us subā et penetrātes diffundit et in amplioꝝe
latitudinē extēdit. et iō res in se visos facit ap-

parere maiores / q̄ sint in seipsis. has aque p
prietates generales ⁊ alias plures in exame /
rō poteris inuenire. Aquarū autē multiplex est
dria (vt d. idē) autēni i aere originē sumit / si
autē aqua pluuiialis / ⁊ hec q̄ est celestis terre
nascēndi maxime ē utilis. aut de viscerib⁹ ter
re maxime scaturit et erūpit vt aqua fontana
et putealis. Aut terrā pręterfluit. vt fluuiialis
aut orbem terre naturaliter circūit. vt mare oc
ceanum et mediterraneū / quod omnium aqua
rum mater est et origo generalis (scđm Con
stan.) Aqua igitur pluuiialis ex se lucida est et
clara / subtilis / leuis / et sapida cuius claritas
ostendit q̄ ei nihil aliud admixtū sit. leuitas
vero ⁊ sapiditas subtilem eius demonstrant
sbām. Item omnes autē aquas melior est ad
terre fecunditates. maxime q̄ cadit sub to
nitruo. Suo enim motu tonitruus discutit va
porem. vñ fit q̄ aquā subuliat et depurat que
vero niui est admixta. vel ex niue resoluta pe
lor est. et ieiunus nō cōuenit / stomachū. n. per
cutit et cōtrahit / tussim gignit / dētēs stupefacit
vt. d. constan. De aquarum autem differentijs
ad earum qualitates diuersas et varias effica
cias. quere supra li. v. de potu aque. Ibi enī
inuenies oīa planius diffinita

De aquā nō pluuialem melior
ē fontana p̄cipue q̄ s̄ petra viua ef
fluit / Aut ex fōte alto scaturit ⁊ de
scendit. fons. n. caput est ⁊ origo aque vine
que manat ⁊ effluit p̄tinue de occultis ⁊ abdi
tis tene venis. vnde fons quasi fouens aq̄s
dicitur / siue fundens (vt. d. fsi.) occultū enī
bz de venis terre egressū / ⁊ de pfūdīs petrarū
meant⁹ cōsequit⁹ ortū suū. Est. n. fons aq̄ sue
multiplicatus / siue cōtariū / nulli. n. se oc
cultat / ita peregrinis sicut ⁊ indigeus se com
municat. Item sui ⁊ aliorum est purgatiuus.
Nam fontalis aqua que effluit a solide pe
tra limpida est ⁊ sordium maxime purgatiua
Item fons est renouatiū / sui ⁊ aliorū imurati
uus. nā aquas suas cōtinue renouat. ⁊ reno
uatiōis imuratiōis beneficiū cūctis se i fōtib⁹
imergētib⁹ admistrat (vt. d. gl. sup psal.) Item
sitis ē mitigatiū ⁊ refrigeratiū. estuātes. n. ⁊
sitrātes refrigerat. ⁊ sitientib⁹ potū p̄tinuū ad
mistrat. Item locorū sibi adiacētū ē fecundatiū.
nā loca fōtib⁹ magi vicina / solēt eē magis gra
miosa / florida ⁊ sepe etiā apli⁹ fructuosa. Item
fons i medio sui or⁹ vbi p̄io de terra erūpit
ē puluex ⁊ barenulax sibi obfistētū a se reie
ctiuis. Nā vbi ebullit violētia sui motus par
tes terrestres penetrat ⁊ diuidit p̄te a parte dif
gregat ⁊ disp̄git. Item fons rōne sue claritatē ⁊

transparētē specularis est / ⁊ formaz sibi obie
ctaz replicatiū / ⁊ iō itūctū facies apparent
in fōtib⁹ ⁊ resultāt. ⁊ tā rugaz q̄ aliaz macu
lap deformitates se i aq̄ fontana māsparentia /
manifestāt. Item fons scđm qualitatem t̄pis /
byemis. s. vel estatis est sue qualitatis imura
tiū. Nā scđm Macrobiū) in hieme fons ca
lescit. ⁊ in estuali tpe refrigerat. cui⁹ rō est q̄ in
hieme calor fugiens dominū p̄trarij sui / pe
tit interiora fontū. ex cui⁹ presentia ⁊ p̄culca
tiōe p̄tinua interiora fontū calefiūt. in estate
vero p̄tingit ex cā p̄trariā ecōtra. Nā ex domi
nate caliditate in aere / fugit frigiditas ad inter
iora meatū ⁊ venaz fontū. Et iō aque ema
nātes / iuentūtur tūctis frigidiores. Item fōs
est scđm sitū sue originis aquarū suaz ad sup̄
ora emissiuus. Ita. n. alte in fistulis ducit sicut
orit. Si. n. in mōtis vertice scaturit ad eādem
altitudinis equalitatē in alio mōte p fistulas
cōducta cōsuevit nec altius nisi p violentiaz de
facili ducit q̄ in suo ortu p̄io erūpere iuenit.
Item fons quāuis in suo ortu sit paruulus ta
mē p̄pter suā indeficētē emanatiōē multoz
⁊ magnoz fluuiorū est originaliter cātū. nul
lus. n. est fluui⁹ q̄n ab aliquo fōte occulto vel
manifesto nō oriat (vt. d. fsi.) Item fōs ē aq̄
lacualitū ⁊ alias quiescētū melioratiū ⁊ qua
si viuificatiū. quādo. n. fōs ē modic⁹ ⁊ trāsit
p magnū stagnū / aq̄as ibi stātes efficit sanio
res ⁊ etiā pisces ibi degētes reddit simpliciter
meliores. Item fons ē a venis ⁊ meatibus ter
re p quas trāsit calor ⁊ virtutis ⁊ saporis rece
ptiuus (vt. d. fsi.) ⁊ iō fōtes nūc sunt calidi /
nūc frigidi sulphurei ⁊ cetera scđz sez diuersas
terre qualitates p quā trāsit (vt. d. fsi. li. xij.)
Est fōs i italia cuius aqua sanare oculos vul
nera p̄suevit. Item ē fons in africa cuius aqua
canoras voces facit. Item est fōs in boemia du
plex vn⁹ memoriā alter obliuionē ducit. Item
i ethiopia est fōs rubei coloris. ex quo q̄ bibe
rit / limphaticus statim erit. Item i aalia duo sūt
fōtes / quoz vnus sterilē facit alter sterilem fe
cūdat. fōs est i idumea quater i anno mutat
colorē. Nā tribus mensib⁹ vñ puluere ac si ef
set cum puluere mixtus. Tribus sanguineus
⁊ tribus viridis ⁊ tribus limpīdus / hic fons
ab incolis fons iob nuncupatur. Item fons
est in filce ad radicem montis syon fluens.
quibus noni vñibus aquis sed certis diebus ⁊
ois ebullit. Item in sardonis sūt fōtes calidi q̄
oculis medent / fures arguūt. nā cecitate eozū
facin⁹ detegit. Item in egypto dicūt esse fōtem
in quo faces accense extinguūtur. ⁊ extincte ac
cendūtur. Item apud gramātes dicūt fōtes esse

ita argentez de die q̄ nō bibat. ⁊ ita ardentes
 8 nocte q̄ nō rangat. buculq̄ 3si. Ex quo pz
 q̄ fons sapit naturā fundi sui. Nā si dulces ⁊
 purz habuerit fūdū/ ⁊ dulcis ⁊ pura erit aqua
 ⁊ ecōuerfo. Si sulphureus erit fundus ē limo
 sus. Sulphur aut̄ limū sapita quo ē aqua li/
 mosa. vnde si fons in suo ortu sit corruptus ⁊
 viciōsus/ totū qd̄ ide effluxerit/ viciōsum erit
 ⁊ corruptuz.

Creus ē lacus defossus a potu di
 crus (vt d. 3si.) Ex sudorib⁹ enīz
 terre ⁊ cataractis aque orit̄. qz ru/
 ptis terre venulis in inferioribus/aqua quasi
 fumando euaporat/ex cuius euaporatiōe aq̄
 putealis generatur (vt d. idē) Aqua vero pu/
 tealis scdm̄ Constan. inter aquas est grossior
 ⁊ indigestibilior. tū ppter tene salugine. tum
 etiā ppter ipsius quietē. ⁊ ppter nūniā elon/
 gationē ab aere. Intra fluuios aut̄ aqua pu/
 tealis de facili inuenit̄. ⁊ naturaliter aque subā
 cōplexiōi aque fluuiialis assimilaf. Quādo ve
 ro puteus sit iuxta puteū/ ille qui situat̄ est
 pfundior/ aquā vicini potei minus pfundi at
 trahit/ ⁊ in se recolligere cōsuevit a terra autez
 circūstāte sapore attrahit. ⁊ iō nunc salā nunc
 dulcē se ostēdit. Itē aqua putealis frequenter
 corruptionē p̄trahit/ qm̄ nō mouet̄. ⁊ iō vt de/
 puret ⁊ subnietur necesse bz vt sepius mouea
 tur/ ⁊ baunatur. quanto aut̄ terre viue est vicī
 nior/ tanto aqua putealis frigidior ⁊ dulciōr
 cōiter expit̄. Itē in bieme raro vel nunq̄ cō/
 gelatur. Nā p p̄ticiā aeris frigidi biannuali tēpe
 calor frigid⁹ p̄ticiā/ ad interiora putei repellit̄. ⁊
 iō aqua ipsius ex vapore calido imbuta p̄ge
 lari nō p̄mittit̄ imo calidior i bieme q̄ i estuo
 tpe inuenit̄. Itē aqua putealis ppter sitū eius
 in pfundo cū difficultate acq̄nt̄ ⁊ sine labore
 ⁊ artificio vix p̄aur̄.

Zuuius a fluendo ē dicitur. scdm̄
 3si. enī fluuius ē pbennis flurus/
 qz cōtinue fluit. ⁊ nisi eius interā
 piatur origo fluere nō desistit. Est igit̄ p̄side/
 rari in fluuiō quo ad fluxū pbēnitatē/ quo ad
 sitū pfunditatē. quo ad motū circulantem.
 per lōgissimā. n. terraz spacia currere fluuius
 pfuevit. Itē quo ad ortū siue suū originale p̄n
 cipiū ⁊ finale terminū attractiōis qualitatem.
 oē enī flumen originaliter p occultos meatus
 in capiōibus fontū ⁊ manū exit ⁊ p manifestos

transitus itez in mare redit (vt d. glo. sup Ec
 cle. i.) vbi d̄ flumina oīa intrāt mare (vt d. i.
 Jerō.) dicit̄ pbilosophi. aquas dulces q̄ ma
 nū influūt/ vel ardēte sole p̄sumi vel saluginis
 pabula eē maris. sz n̄ ecclesiastes (aquaz scz
 p̄ditōr) dicit̄ eas p occultas terre venas ad fō
 nū capita regredi. ⁊ de matrice abyssi i sua p̄n
 cipia ebullire. Itē ē cōsiderare fluuiū quo ad
 mediū p̄gressū inter suū finē ⁊ principiū dul
 cedinis saporositatē. Nā aqua fluuiialis i ve
 nis fontū p quas transit colat̄ vbi a sua salu
 gine spoliata cōtrahit sapore potabile ⁊ i dul
 cedine cōmutat̄ (vt d. 3si.) Itē quo ad aspe
 ctus specularē p̄spicitatē. subām. n. bz puraz
 lua p̄uā/ ⁊ ad modū speculī dyaphanā vū re
 rū imagines obiectaz in fluminis sup̄ficie res
 p̄sentant. Itē ē p̄siderare quo ad fluminis
 subām mundiciā ⁊ puritatē. quo ad eius cur
 sum dediuē/ ⁊ precipitē velocitatē. quo ad im
 petū maximā virtuositatē. qz obstacula ⁊ cur
 tos obices diruit/ cuius rapiditati nihil fina
 liter resistit. Sua. n. impetuositate oīa in se p
 ietra vel secū rapit/ vel saltē ad ripā ducit/ na
 ues onustas suo impulsu agitāt ⁊ ipellit/ rocas
 etiā grauissimas celeritate p violentā arcuol
 uit. sordes in se pietras recipit. sz motus sui i
 petu receptas dissipāt ⁊ dissoluit. fluuus. n.
 ē sui ⁊ locoz p que trāsit mūdificatiū ⁊ aqua
 rū lacualiu ⁊ stagnoz per quas subintrat reno
 uatiuus/ ⁊ a corruptione p̄seruatiū/ p̄siciunt
 diuersi generis nutritiū ⁊ feroris ⁊ mali sopo
 ris in piscib⁹ lacualib⁹ ⁊ palustrib⁹ absterfū
 ⁊ qualitatis eozum immutatiuus. Dabet enī
 am flumen siue fluuius quo ad effectum mul
 tiplicē vtilitatem/ humanis vsibus congruen
 tem. nullus enī beneficiū suū denegat. sed oī
 bus quātū est de se/ se cōicat. vnde tā iumentis
 q̄ hoībus/ tā piscib⁹ q̄ maioribus equaliter ad
 ministrat/ sordes ⁊ inūdiācias tā corpoz q̄ ve
 stitū mundificat/ estuantes refrigerat/ sitientes
 potu reficit ⁊ recreat/ loca sibi adiacentia imi
 gat ⁊ secūdat hūoris sui effluuētia/ radices ⁊ se
 mina humectat/ ingrossat ⁊ impinguat vt
 pater in egypto vbi iacro semine in ortoz
 morē a nilo flumie/ oīa cāpēstia iungunt̄ (vt
 d. Raba. sup xi. c. deu. ibi) Terra tua nō est si
 cut terra egypti. sua circūferentia ciuitates ⁊ a
 lia habitacila circū ⁊ fornicat ⁊ tā victualia
 q̄ mercimonia ad ciuitates deferentes hoies
 locupletat/ barene accumulatiōe ⁊ terre limo/
 se cōpositiōe insulā format ⁊ loca munitioni
 bus p̄grua coapat. De aqua vero fluuiali (d.

Constā.) q̄ illa ē melior que cedit ad ortus so-
lis / 7 que ab altiorib⁹ montibus ortus sumit.
Que vero tendit versus occidentē min⁹ lauda-
bilis ē. Dicit etiā q̄ flumina q̄to sūt a ciuitati-
bus remotiora / tāto puriora sūt 7 nutriendis
piscibus aptiora. fluminib⁹ etiā iferunt cimita-
tū sordes / 7 laniature balneoz / lutiq̄ infusio-
nes 7 huiusmodi. et quibus aqua fluuiialis a-
liquando contrahit corruptelam (vr. d. idem).
Aqua fluuiialis est laudabilis / cuius fluctus
est velox / fortis / amēs super lapides paruos
7 fundum harenosum / vel argillosum / solidū
sapidum 7 mundum. Nam per qualitates ter-
re per quam fluit / colorem contrahit 7 sapore.
7 secundum hec variantur fluuiorum tam no-
mina q̄ proprietates (vr. d. glo. super Gen. ij.)
Quamuis enim flumina communem a mari
fortiantur originem / a locis tamen in quibus
oriuntur / 7 per que transeunt colorem contra-
bunt 7 saporem / sic 7 nomen. quāuis eni mul-
tas aquas in se percipiat fluuius influentes /
q̄diu tamen cognoscitur pprius 7 principa-
lis alpeus / nomen primum perdere de faci-
li non consuevit. Aquas enim quas in fluen-
do recipit / re 7 nomine sibi incorporat atque
vinit. Unde fluuius quāuis sit paruus 7 mo-
dicus quando de fonte primo effluere incipit
quanto tamen a suo principio plus elonga-
tur per aquarum influentiam / tanto plus cre-
scit / vr. patet in danubio germanie fluuiio 8
quo dicit Isido. li. xij. c. penultimo. q̄ a ger-
manicis montibus ex parte occidentis oritur
ex fonte paruo / 7 pergens versus orientem. lx.
fluuios in se recipit / 7 septem ostijs in ponti-
cum mare fluit. Talis autem est omnis fluui-
us q̄diu riparum suarum terminos non ex-
cedit. sed quodcumq̄ ymbrium inundatiōe /
seu niuiuz resolutione terminos aluei sui egre-
ditur / tūc vicine terre planitiem destruit 7 sub-
mergit sepius. Sunt autem fluminuz duo ge-
nera (vr. dicit Isidorus libro xij. c. penultio)
vnde dicitur flumen viuum (de quo Virgili-
us) donec me flumine viuo abluero. Aliud ē
torrens aqua scilicet cum impetu veniens 7 re-
cedens. Dicitur autem torrens / quia pluuia
crescit / siccitate vero torrescit / idest arefcit. cui
græci ab hieme nomen dederunt quando cre-
scit. Nos ab estate quādo deficit 7 arefcit. Est
autem decursus torrentis impetuosus / 7 for-
tis. 7 ideo quelibet sibi obuiantia diruit 7 cū
impetu secum trahit. vbi autem fluit terram
concauat 7 corrodit. 7 lapillos ac paleas coa-

teruans post se vestigia derelinquit / vias de-
struit / vicina mergit / in mare descendit.

Aquas autem dicitur fluuius
nemore. 7 frondibus redimitus
sue circūseptus (vr. dicit Isido-
rus ibidem) ex amenitate sic vo-
catus iuxta quam herbe medicinales habundant
dant / volucres siluestres nidificānt. in cuius
decursu fere potus sumentes / a furore estus re-
frigerantur / ex cuius vicinitate ibi habundāt
pasara / 7 summi vigorem 7 virorem diutius re-
tinent 7 reseruant. Sunt quedam flumina / 8
quibus specialiter fit mentio in scriptura / si-
cut Phison / Sion / Tigris / Doris / Eufrates
Jordanis &c. Est autem phison ganges flu-
uius (vr. dicit Isidorus libro xii.) a ganga-
ro rege dicitur ganges sic exiens de paradiso
circū terram euclath indie scilicet regionis. 7
dicitur phison idest catena. quia decem reci-
pit in se flumina. Interpretatur enim mutatio-
nis quia mutatur a facie quam habet in pa-
radiso. 7 hoc tribus modis (sicut dicit magi-
ster in historijs) in colore / quia alibi clarus / a-
libi obscurus / alibi turbid⁹. in quāntitate / qz
alibi paruus / alibi magnus 7 diffusus. 7 in
sensu. quia alibi frigidus / alibi calidus. hic
fluuius habundat harenulis aureis / 7 gemis
preciosis. in cuius etiam litonibus crescunt ar-
bores 7 herbe aromaticæ 7 medicinales.

Fon qui 7 nilus est fluui⁹ mes-
opotanee de paradiso egredi-
ens. 7 dicitur hyatus terre / vel
terreus. quia turbidus est 7 li-
mosus. oritur autem non pcul ab alante 7 ar-
cuit terram ethiopiæ / 7 descendit per egyptuz
7 irrigat plana eius (vnde dicit Jerō. super a-
mos. viij.) vbi defluet quasi riuus egipti &c.
nilus dispositione dei / semel in āno irrigat to-
tam egyptum / cumulis harenarum claudenti-
bus hostia eius / ne defluat in mare. post irri-
gationem autem solutus cumulis redit in al-
pbeum suum 7 sic tandem in mare egrediens
a mari absorbetur. Dicitur fluuius nutrit reptilia
multum nocua 7 venenosa. 7 cocodrillos 7
bestiam que vocatur embros (de quo. d. Isi-
li. xij. c. ij.) embros inquit ē bestia ex eo nunc
pata. qz i aquis versat / 7 marie i nilo / q̄ sruue-
nit dormientem cocodrillum volutat se in

luto primo / r' in trahit os eius in ventre / 7 car-
pit omnia interiora eius / 7 occidit eum / 7 sic mo-
ratur (dicit etiam glo. sup. xxiiij. c. eccle. ibi. q. gi-
on) qui 7 nilus fluuius turbulētus ē. 7 multū
ēbit limofitatis. Unde limofitatis rōne quā
secū ducat / terrā per quā transit frugiferam 7
valde fertile facit.

e Tigris fluuius ē Mesopotanie &
paradiso exiens / pergit cōtra assy-
rios (vt d. Jsi.) qui post multos circuitus in-
trat mare rubrū. vocatur autē hoc noīe ppter i-
petum 7 velocitatē ad instar tigridis aialis ni-
mio ipetu percurrētis (dicit autē Josephus) q̄
tigris oritur in armenia ex eo fōte quo oritur
eufrates. 7 vocatur tigris qd sonat acutū vel
angustū. currit. n. anguste 7 acute ad modū sa-
gitte. ppter qd tigris lingua p̄fica velox vt sa-
gitta nuncupatur.

e Tigrates est fluuius mesopotanie
de paradiso exiens / copiosissimus
in gēnis. qui p̄ mediā babiloniā
fluit. hic ab ubertate nomē accepit. Naz ebraice
eufrates frugifer interpretatur. p̄ mesopota-
niā autē fluit in quibusdā locis 7 n̄gat eā sicut
nilus egyptū. Salustius autē auctor certissim⁹
asserit tigrim 7 eufratē ex vno fonte manare in
armenia. qui per diuersa loca exeūt spacio ml-
toꝝ milliū in medio derelicto / terra autē que ab
ipsis ambitur mesopotania dī (butisq̄ ysi. d.
li. xiiij. c. penultimo.)

d Drix ē fluuius scdm glo. sup ec-
clesia. qui alio noīe dī araxis vt a /
rapses amnis armenie qui oritur
ex eodē fonte / cū eufrate sic dicitur / eo q̄ rapa-
citate oīa p̄sternit (vt dicit ysi. li. xiiij.) vnde cū
alexan. veller transgredi ponte fabricato / tāta
violētia inundauit / vt pontē dirueret. Is bre-
uibus interuallis / ab eufratis orio caput tol-
lit. ac deinde in capsiū mare fluit (vt d. ysi. ibi
dē) Dodrix autē dī a grecis a parte tere ipsorū
Nā illa patria vbi fluit / illa lingua ipsorū do-
rica vocat / vt d. gl. sup eccle. xxxiiij. qui fluui⁹
q. quodā brachiū vī eē tigris vel eufratis / vt
vniuscūq̄ cū ex eodē fōte in armenia oriat. pro-
pter qd dī habūdare gēnis 7 herbis aromati-
cis. quaz vsus cōuenit medicine. Dodrix enī
medicamentū generatiōis interpretat. median-
te itaq̄ tigrī vel eufrate / exire de paradiso dici-
tur 7 p̄dire.

i Iordanis iudee fluui⁹ a duobus
fontib⁹ / quoz vn⁹ Ior alter Dan
vocatur / iordanis noīatus ē (vt d. Jsi. li. xiiij)
Nasaf autē sub libano mōte / diuidēs Arabiā
7 iudeā. qui p̄ multos circuitus iuxta iericho

in mare mortuū influit / qd ip̄z absoibet peni-
tus 7 cōsumit. Dicfluuius tēpe messis miticie
que solet in palestina veniali tpe tā maturefce
re cōsuevit plus solito habūdare qd accidit ex
imbris serotini inundatiōe / 7 ex niuū resoluti-
one (sicut dī in historijs 7 in gl. sup Josue. iij
vbi dī / iordanis ripas alphei sui tpe messis i-
pleuerat 7c. (in eccle. xiiij. dī fere idēz) hic flu-
ui⁹ est multis p̄uilegiat⁹. Primo qz regioneꝝ
fidelīū. s. iudeoz a regiōe incredulo p̄ iudeā. s.
ab arabia sepauit. Secūdo qz corā filijs israel se
aperuit. 7 eis ad terrā p̄missionis transitū p̄-
bēs. arche dñi 7 populi p̄ntia se diuisit (vt d.
Josue. iij.) Tertio qz iep̄ā naamā siri ablu-
it 7 mundauit. iij. re. v. Quarto qz p̄ sui diffu-
sionē sanctitati helye 7 helysei / testimoniūz
perhibuit / qz vtriusq̄ ip̄erio obeduit. vt dī.
iiij. re. ij. Quinto quia ferrum contra aliarum
naturam aquarū non abscondit in sūdo suo
īmo vsq̄ ad suam superficiēz illud remittens
p̄pbete / qui pdiderat ipsuz vt reciperet eleua-
uit / vt legitur iij. re. vi. Sexto quia ex cōtactu
mundissime carnis domini sanctificari meru-
it / quo mediante deus vim regeneratiuam a-
quas conuilit 7 humane salutis sacramentūz
in aqua fieri ordinauit. vt d. luc. ij. Septimo
quia in iordane Jo. baptista 7 celos apertos
videre 7 vocem patris audire meruit / quando
totius trinitatis misterium in baptisando do-
minum intellexit.

f Ant 7 alia flumina que nominā-
tur in scriptura. sic sunt abana 7
p̄barphar que sunt fluuij sūte flu-
entes iuxta damascū / quozum subductiōe or-
ti damasceni irrigant / 7 multiplici genere ber-
barum 7 arborum ac fructuum multiplicatiōe
fecundantur. De his dicitur. iij. regum. vi

i Azan est fluuius medozum que a
lio nomine dicitur ydapses. que
a quodam rege medozum sic vo-
catus est. Dicitur autē in oriente 7a rubro ma-
ri exapiar in vinculis autem fins super hunc
fluuium due tribus 7 dimidia / que a salma /
nassar rege asseniorum captiue in assirios sunt
deducte permanere exules sunt coacte / vt pa-
tet. iij. reg. xvij. sicut due tribus in captiuita-
te a nabuchodonosor super fluuium thobar /
in babilonium fuerunt multas temporibus
collocate (vt dī. in Eze. i. (Est autem thobar
fluuius babilonicus per paludes babilonie
se diffundens a tigrī vel eufrate ortum ducēs
ac iynū ipsorū itez rediēs sive cadēs (vt d. hic
ro. sup eze.) fluui⁹ autē thobar p̄re sui littoris

habundet salicibus et carectis sicut dicitur super locum illum ysa. xvij. Ultra cornice salicis ducet hinc torrente vocat babilonie flumen. super quod residens populus dei non exultat/ imo plorat (Sicut scriptum est) Super flumina babilonis illic se. et. Sunt et alia flumina multum famosa et de his tacemus. quia de ipsis merito in biblia non habetur.

Lacus est aquarum latentium receptaculum in quo aqua retinetur. hic flumibus admiscetur. vt. d. Ipsi. lib. xij. que greci limu. i. stagnu vocant. Nam fontes labuntur in flumina. flumina vero in freta discurrunt. lacus autem stat in loco nec fluit. et ideo dicitur est lacus quasi aque locus (vt. d. Ipsi.) aquas. u. quas scaturiendo vel influendo recipit/ alias non transfundit. pisces autem lacuales (vt. d. costa.) minus sunt laudabiles quam fluuiales. Nam sua limositate pisces quos nutrit quasi limu sapientes reddit. herbas superfluas gignit/ in quibus ranas et vermiculos nutrit. aqua fluens lacu subintrans et influens ipsius aquas recentiores efficit/ et ipsas a corruptione custodit. Ex nimia enim aquarum receptione frequenter ripa stagni rupitur/ et quicquid diutius itas nutritu est/ subito inane. Aqua autem lacualis ceteris est grossior/ et aquis fluuialibus ad potandum minus laudabilis experitur. Nam talis potus sepe assumpsit multas generat in corpore passiones (vt. p. supra lib. v. de aque potu.) Contrahit autem aqua lacualis diuersas virtutes ex fundo et sim. vbi recolligit (sicut exemplificat Ipsi. li. xij. iij. c. de diuersitate aquarum dicens) In ethiopia lacus est quo profusa corpora velut oleo nitescunt. Etiam lacus est in affrica qui canoras facit voces. Item in italia est lacus qui bibentibus aqua ipsius/ tedium vini facit. In reumis paludibus iumentorum vngulas indurari dicuntur. Item in alcala de lacu iudee nihil viuum habet animam mergi potest. In yndis/ fide vero est stagnu quo nihil natat. sed omnia submergunt. In tradodiride lacus est in die ter amarus/ et tortiosus dulcis (hecoia recitat Ipsi. i. li. et. c. supradictis) (he autem et alie cõsimiles aquarum putealium et lacualium diuersitates accidunt ex varia qualitate venarum terre per quas transiunt tales aque. vel a natura et dispositione fundi/ vbi aque huiusmodi recolliguntur. Lacus affalti mare mortuum nuncupat. mare propter magnitudinem eius et profunditatem. mortuum/ quia nihil gignit viuum. nihil enim recipit ex genere viuentium unde nec pisces habet nec volucres. sed quecumque ventis mergenda temptaueris quacumque arte dimeris statim resiliunt. et quauis vehementer illisa cõfestim excurrunt. sed nec a ventis mouet bituminis

turbinis ventis resistere/ quo omnia aqua stagnatur nec navigationis patiens est. quia omnia vitia careria in profundu merguntur nec materia aliquas sustinet. nisi que bitumine illustratur. extrinsecam lucem dicitur in eo submergi. accensam vero superpenetare. Hic locus affalti. i. bituminis vocatur. siue mare salinarum. et est in iudea iter Jericho et zoara. longitudo eius usque ad zoras arabie dirigitur stadiis septingentis. lxxx. latitudo stadiis. c. et xl. Uel usque ad vicinia sodomorum. Ducitque Ipsi. li. xij. in. c. de subuersione sodomorum in fine. Hic lacus nigras glebas bituminis euomit. et ideo lacus alphanites dicitur. In cuius ripa poma arboribus nata usque ad maturitatem coloris/ sunt viridis que si matura icidas fauillas itas inuenies. (Unde ait Iosephus) fauilla terre sodomorum in fide habetur. simile dicitur in gl. Super. ij. pe. ij. c. super locum illum. ciuitates sodomorum in cinere regidens et. Seruare adhuc voluit dominus regionem nam propositam spem pisce pene nascitur ibi poma pulcherrima que ex se cupiditate edendi spectantibus generant. que si carpas faciunt et resoluuntur in cinerem/ fumumque exicant/ quasi adhuc ardeant.

Lacus tyberiadis ab epido tyberiadis est vocatus. quod quodam herodes in honore tiberij cesaris condidit. Est autem stagnu magnu siue lacus lacis omnibus in iudea salubrior et ad sanitatem corporum efficacior/ circuit autem stadia. cxx. vt. d. Ipsi. li. xij. Stagnum generat vt dicitur ibidem est lacus amplissimus in iudea. qui longitudine. cxx. stadiis extenditur/ latitudine vero. xl. diffunditur aquis crispantibus/ auram non ventis sed de ipso sibi creas. unde et generat dicitur greco vocabulo quasi generans sibi auram denique per diffusoria spacia lacus frequentibus auris spirantibus agitatur. unde purior est badius eius et dulcior ac habilius ad potandum (buasque ysi.) propter magnitudinem vero eius sepe in euangelio mare vocatur non quia sit mare. sed potius quedam est magna iordanis refectio/ (vt dicit glo. super Jo. c. vi.) Consuetudo est autem hebreorum omnem talem aquarum congregationem vocare mare. et ideo sepe mans nomine nuncupatur.

Piscina est aqua ad nutriendum pisces collecta. quauis per anfractum aquarum collectio non habet pisces/ piscina sepius nominetur (vt dicit Ipsi) Ad bonitatem autem piscine erigit fundi soliditas aque influentis puritas et influentie continuas

vbi enim fundus est limosus et paludosus pisces saporosi nullatenus nutriuntur. vbi autem recens aqua non fluit aque stantes et non morte de facili corumpuntur. et ideo ad piscine renovationem per canales et fistulas. aque dulces et receptes inducuntur vallibus et aggenb⁹ ne effluentes aque effluant piscinarum termini muniuntur. De piscinis etiam rivuli ad ortorum irrigationem reducuntur herbe et arbores iuxta piscinas site magis virentes et fructifere inveniuntur.

Iussus a rigando est dicitur ut dicitur **I**sidoro. Nam a fonte vel riuo fluuius dicitur ut inde ortus irrigetur.

Naturam enim et effectum sue originis sapientius a fontali origine mediante riuo procedit fluminis siue lacus (ut dicitur auic.) Est autem riuus in mundiciarum purgatiuus terre fecundatiuus potus animalibus et auiibus ministratiuus. virosis et pulchritudinis in herbis et floribus conservatiuus. lapillozum et arenularum attractiuus.

Fluctus a flatu est dicitur ventorum enim impulsu aque agitate fluctuant quarum emittens liquor qui semper in motu est vnda vocatur. et est vnda ab eundo dicta eo quod continua agitatione mota nunquam quiescat (ut dicitur **I**sidoro. li. xij) fluctus autem mutuo se collidunt ut nunc sursum nunc deorsum mutuo se agitent et impellunt. et ex frequente allisione mutuo spumam et se gignunt. harenulas et varias fundi particulas secum admiscendo sursum ferunt. pisces allidunt et ex motus sui impetu meliores reddunt ex ventosi aeris subintratione fluctus intumescunt et secundum venti impetum nunc ascendunt nunc descendunt ex concussione mutua aerem concitant et vetu gignunt. naues eleuat et ad ripas exprimit et ad litora se cum strepitu constringunt. sunt in motu et quiescere non possunt. aut enim penitus deficiunt aut vndicumque se agitant et diffundunt.

Gurgites est in flumine locus altus siue profundus a gutture gurgites est dicitur. ut dicitur **I**sidoro. eo quod aquas influentes absorbeat et absorptas iterato reuoluat et remittat. Unde propter sui profunditatem motu circulari et reflexo circumsertur. propter quod natantes de facili in gurgite periclitantur. In gurgite etiam pisces maxime se occultant. et vix quod diu gurgitem non exeunt capiuntur.

Rames est primus aque vel fluminis decursus et rectus. optimus a fonte exiens ac meatus sui alpbe

um non relinquens a fonte enim effluere incipit et quousque mare intraverit infra alphei sui limites continue fluere non desistit fundum suum concavat et consumit/ nauigio maxime conuenit/pisces maiores nutrit. quia recentiore aquam est fundum puriore habere generaliter consuevit/cum maiori impetu fluit quod aliqua alia pars aque. et ideo naues atque lignorum strues celerius secum trahit et ideo trames dicitur a trabo trabis. vel transmittit nam mittis quia omnia imposita trahit celerime et transmittit. Quanto enim aque cursus in suo tramite est recentior tanto est velocior et omnia velocius secum ducit siue trahit.

Alluuius alluuiouis et bec alluuius dicitur latens et lenta aquarum inundantia ab aluendo vel abluendo dicta. Abluit enim terram per quam transit et abluendo consumit. unde subterranea riparum consumptio ex aqua facta alluuius dicitur. Job. xiiij elluuioue paulatim terra consumitur quanto autem per absconditas riparum concavitates in meliori fluxu se diffundit tanto periculosius litoris soliditatez dissipat et dissoluit. Nam npe superficies exterior solida creditur. quia eius consumptio interior non vides id pes calcatis nra facili labit. quod supra soliditate interiori latet vacuitas non cauetur. d. **L**ca.

Abyssus est aquarum profunditas ipene trahilis a qua fontes et flumina oriuntur. omnes enim aque de abyssu exeunt. et per occultas venas ad matricem reuertuntur. ut dicitur **I**sidoro. libro. xiiij. unde dicitur abyssus quasi abissus. quia eius profunditas videri non potest. vel dicitur abyssus quia sine bysso id est sine candore. quia propter nitiditatem distantiam a fonte luminis lucis pulchritudine caret et decore (ut dicitur **I**o. dam. Abyssus nihil aliud est quam aqua cuius finis est incomprehensibilis. quia ad eius terminum lucis diffusio non attingit vel dicitur abyssus quasi sine base. quia eius fundamentum et sustentatio sensu non videretur et ideo primordialis materia. quia in principio non erat forma determinate distincta. Abyssus ab augustino est vocata propter quod dicitur in libro 2° fel. xij.) Abyssus est corporale illud quod fecit deus ut esset materia corporum rerum in formis sine ordine et sine luce.

Unde abyssus id est est quod prima materia (ut dicitur augustini. in li. de symbo. Terre inquit et abyssi nomine materiam nuncupauit que a nibilo facta est. ut ordinatissimo dei munere

De aquis

primo capacitas formarum fieret et deinde formarentur quaecumque sunt formata. Unde eadem materia a qua est dicta. tum quia fluida. tum etiam quia omnis forme est susceptiva. Unde dicebatur terra propter naturalem stabilitatem vel soliditatem secundum quam erat generationi vel corruptioni subiecta. Abyssus propter informitatem. quia nulla forma erat distincta. Dicebatur et aqua propter formativam possibilitatem secundum quam erat omnis forme et qualitatis potentialiter receptiva (ut dicit Augustinus.) Abyssus itaque se habet obscuritatem et profunditatem omnium aquarum et fluidorum capacitate/infacilitatem. quia nunquam tot aquas recipit quin plures recipere possit. infructibilitatem in exhaustibilitatem/communicabilitatem.

Mare est aquarum collectio tam dulcium quam salinarum (ut dicit Isidorus. li. xij.) proprie autem dicitur mare eo quod aque eius sunt amare. ut dicit ibidem et sequitur. Vocatur autem mare equor ab equalitate/ eo quod equaliter sursum est. Quamvis enim aque maris fluctuantes velud montes erigantur sedatis tamen tempestatibus iterum adaequantur. (ut dicit idem.) Item dicitur autem pelagus quasi pellens undas. quia in mari fit undarum et procellarum motus continuus et impulsus. Mare autem ut dicit idem ibidem quamvis omnium fontium in se recipiat aquas et flumen. ex toto tamen aquarum concursu non suscipit incrementum quod accidit ex hoc vel quia eius magnitudo influentia undas non sentiat. vel amara unda fluentem consumat. vel quia ipse nubes multam aquam fitatem ad se attrahunt. Sive quod illas auferant partim venti partim sol exiccet. Sive quia aque dulces per occulta quedam terre foramina percolate redeant ad capita fluviorum et fontium resolute (huiusmodi Isidorus. libro. xij. secundum Ambrosium. et Basilium in exameris.) Mare est aquarum aggregatio multiplicata per diversa loca et nomina / sed tamen continuatio ne una semper mota vagia/sonora/spumosa fluxu et refluxu lune naturam imitans. cuius virtute et influentia cohibetur. Est autem mare caput et bospatium fluminum / fons imbrium quo sibi discrepantes populi copulantur subsidium in necessitatibus refugium in periculis itineris compendium / laborantis lucrum De mari etiam dicit Aristoteles in libro meteorum omnium aquarum mare est principium et origo/ et est aquarum quies et dividitur in reliqua maria. **Causa** autem propter quam fit in ma-

ri falsedo et amaritudo est / quia vapores duo sunt humidus vapor et sicca / subtilis et aquosus resolvitur ergo pars subtilior per motum solis et remanet grossior et calore solis calefacit efficitur salsum quod remanet et amarum ut sudor et urina.

Et adustione enim fitres amara quando remanent partes terrestres aduste aqueis et insipidis partibus consumptis et de amaritudine per adustionem intentionem fit falsedo ut patet in cinere in quo aqua collata sentitur salva. Item apud in eodem aqua maris salva est grauior aqua dulci. quia hec grauior / ista vero subtilior. cuius signum est. quia ouum natat in aqua salva et non in dulci et profundius submergitur navis cadens in aqua dulci quam in salva. et ideo in mari mortuo non mergitur animal nec generatur quia vincit in eo siccitas. Item idem in libro de animalibus. in mari est aqua salva et potest ex trahi ab eo falsedo. quoniam si homo acciperit vas cereum novum crudum et clauserit eius officium / et eicent ipsum vacuum in mare per diem et per noctes intrabit in ipsum aqua dulcis. Item idem in li. meteorum. aque dulces eleuantur propter lenitatem suam sursum. et aque salse descendunt propter grauitatem suam deorsum / quod et salsum est remanet in terra / et dulce evaporat. Item idem li. de elementis. mare in actionibus suis imitatur naturam lune quod patet. quia quando cum luna oritur in aliqua hora diei vel noctis / tunc flumen ingrediens mare in illa regione in qua oritur luna extedit ipse mare / ita quod aqua illius fluminis redit ad partem loci a quo currit / ac si esset per violentiam repercussa etc. et si est luna in cardine inferiori incipit aqua diminui. sed quando luna vult oriri / aqua incipit augmentari. unde sicut ferrum sequitur a diamantem / item mare cursu lune sequitur et virtutes. quere supra. li. viii. in c. de luna. Item inspissatur quoque mare post ascensionem stelle / que vocatur canicula. et mutat colorem / et efficitur nunc viride / nunc cerueuz / nunc turbidum / nunc darum / Item macro in li. Licetronis. Oceanus in cremento lune ordinem istum tenet. Nam primo die crescentis lune fit copiosior solito quia tunc mare est plenum in summo. deinde minuitur secundo. et sic descendendo / quotidie minuitur usque ad diem septimum et tunc est mare in ultimo defectu. Incipit autem crescere paulatim iterum usque ad septem dies ita quod luna tunc. quando totaliter est plena. est iterato mare in suo augmento summo et iterum incipit minui per dies. vii. alios. itaque quod quando luna est. xxi. est iterum in suo minimo. et iterum crescendo incipit ascendere

per viij. alios dies. ita q̄ quando luna ē xxviij. tunc iterum mare est in suo summo. ⁊ sic semp̄ mare quatuor recipit imutatioes. quolibz mēse duas scilicet in crescendo. ⁊ duas in decrescendo scdm̄ augmentum vel decremētū ipsius lune. semper itaq̄ est mare in summo augmento ⁊ vigore/ quando luna plena est luminis vel versus solem vt in nouilunio . vel versus terram/ vt in plenilunio fieri consuevit. ⁊ quanto luna in susceptione/ siue in amissione sui luminis plus p̄ficiat vel deficit. tāto mare crescit ap̄li⁹ ⁊ d̄ crescit. Itē mare sc̄bz arist. i. li. uegetum ⁊ litus habet durum/ solidū ⁊ barenosum. ⁊ signum huius q̄ mare sit sup̄ barenas est. quia optinuerūt in eo partes terre sicce/ quia sunt salse/ ⁊ existētia aque diuidit lutum per partes suas. ⁊ ideo terra maris p̄ pinqua barenosa est. Inter partes vero ci⁹ barenosas/ diuersi lapides ⁊ gēme mire sepius virtutis/ p̄creantur/ ⁊ barenarum attritu polite/ per vndarum maris motum ad littora iactantur. Præter istas autēz p̄prietates mans sunt quedā alie cōmunes ⁊ omnibus ferentel/ quas tamen p̄pter simplices bonūz putauit hic apponere vt materiam habeant aliqua mistica per earum similitudinez simpliciabus suadere. Est itaq̄ mare suis ipsius purgatiuū. omnia enim cadānera ⁊ imunda a se reijcit. ⁊ omnia immunda ⁊ mortua discauit/ ⁊ per motus violentiam expellit (vt dicit gregori.) Itē mare est sui per oculatissimas venas abyssi diffusiuum. ⁊ tam fontibus q̄ fluminib⁹ materiam sui fluxus cōtinue ministratiuūz (vt dicit Iero. super ecclē.) Itē mare est animantiū ⁊ monstroz multiplicis forme p̄ductiūz Mare enim longe producit monstra ⁊ mira q̄ facit ipsa terra/ sicut dicit (Raba. sup̄ ecclē. c. liij.) Ibi illic p̄reclara ⁊ mirabilia opera ⁊ varia bestiarum ⁊c. ⁊ in psal. Illic reptalia quorum non est numerus. Itē quamuis mare substantialiter sit molle ⁊ liquidūz. durissima tamen rerum tam animatarum q̄ inanimatarum generatiuum est/ vt patet in conchilib⁹ ⁊ piscibus dure teste ⁊ i lapidibus ⁊ gemmis quas emittit. Itē mare quāuis non sit potabile vel delectabile quantum ad gustum/ ē tamen multum vtile quo ad effectum. Adulterarum enim infirmitatum est curatiuum. Sciat enim hydropicos/ vlcerosos/ ⁊ alios scabiosos (vt dicit Lonstan.) ⁊ multos alios curat. Itē mare quāuis ex se sit salū ⁊ amarum. tamen per dulcedinem venarum terre/ per quas transit sui saporis immutatiuū est ⁊ dulcedinem contrahit ex colatione terre per quas

transit (vt d. Macro. ⁊ Ari.) Itē mare quā tūcūq̄ sit insipidum aut amarum piscium tū dulciū est nutritiuum. latentem enim habet dulcedinem quam suggestes pisces/ subtrahunt nutritiuum congruum ⁊ saporem (vt dicit ambro.) Itē mare mobile est ⁊ inquietū ⁊ ex suo motu est sue substantie a corruptiois periculo conseruatiuum. quia ex continuatioe motus subtiliatur ⁊ sic ne putrescat a corruptibili vicio conseruatur. Itē cū sit liquidum ⁊ male terminabile per seipsum/ sistitur tamen per alium p̄pter quod vltra littorū suorum terminos/ non est de facili p̄cessiū/ sicut dicitur prouer. viij. Job. xxxviij. Itē salsedine sua ⁊ amaritudine ⁊ dulcedinis fontiu ⁊ aliarum aquarum influentiuū absorbiūz. tāto enim reputatur aqua fluens dulci⁹/ quanto plus a maris introitu elongatur. Itē ex collisione ⁊ mutua reuerberatione suorum brachiorum/ quibus cingit terram est ventoz contrariouū generatiuum (vt dicit Beda.)

Itē inconstans mare maxime nocuum est. Est enim timoris. incussiū doloris capitis generatiuum/ vomitus ⁊ nausæ puocatiuum/ ablatiuū appetitus cibi ⁊ potus. Itē ex euaporatione fumositatum quas emittit/ ē nebule ⁊ nubium generatiūz. caliginis ⁊ obscuritatis in aere iductiuum. ⁊ radiorum solis interceptiuum/ caloris repressiuum. Itē calorem p̄prium non habens/ pro qualitate ventozum est sui coloris mutatiuum. Nam modo flauum est/ modo baculentum/ modo anū (vt dicit Irido. libro xij.) Itē mare multorum est periculorum in se contentiuum modico enim flau ventū reddit tempus uosum ⁊ p̄cellosum ⁊ feruidū ⁊ tumultuosum. Et ideo mare frenū dicitur (vt dicit Iridosorus) salic⁹ feruidum habens motum vt patet in maris scillo/ in quo p̄pter motus feruorem fremitum facientem scilla ⁊ caribdis esse dicuntur/ que sunt duo loca periculosa in quibus multe naues facillime peridantur. Est autem scilla in gens saxum in mari eminentis/ multa habens promunctoria siue capita/ ad que collisi fluctus horridum strepitum faciunt cui naues a liquo casu impingentes a naufragio nō euadunt. Caribdis vero est dicta eo q̄ gurginib⁹ oculos naues sorbeat. Est enim mare ibi voraginosum ⁊ quasi reflexum in se ⁊ toruosum ⁊ ideo naues ibi transeuntes attrahit ⁊ in se deglunt ac inde mergit/ ter in die fluctus erigit. ⁊ ter absorbet. Nam aquas recipit vt euomat/ iterato vomit vt rursum accipiat (vt dicit Irido. li. xij. c. de estibus maris ⁊ frenis)

De aquis

Item aliud notabile periculum occurrit in mari scilicet inequalitas fundi. quādo in aliquo loco aqua est profundissima et statim iuxta eū locum fere est sedosa. et hoc periculum syrtis vocatur eo q̄ ibi arene in cumulos contrahuntur. Syrtis enim grece idem est q̄ tractus (7 dicit papias) q̄ tales syrtis multe sunt in mari egyptiaco et ei admiscuntur. Ex quo patet q̄ periculosus est maris transitus tamen propter latentes scopulos. tum etiam propter harenarum cumulos sub aqua pariter adunatos. qz in talibus locis naues citissime confringuntur. Item aliud periculum dicitur bytallassum quando scilicet nauis onusta impingit in fundum multum bituminosum et limosum. quia propter limi tenacitatem non potest se extricare ac exire. (vnde dicit bugo.) q̄ bytallassum est vestigium limo impressum. Bto. tamen super actu. xvij. dicit q̄ bitallassum est concursus duorum marium. (Magister vero in historia dicit.) q̄ bitallassum dicitur lingua terre in mari protensa hinc et inde mari circumdata / 7 dicitur bitallassum quasi mare bifiduum terre interiectu diuisum. tallassum enim grece mare sonat. quando ergo in bitallassum venit nauis manet immobilis proza sed puppis frangitur retro maris impetu superuenientis. sicut dicit magister ibidem. Item transferentes generalliter patiuntur periculum / aut ratione maris / aut ratione aeris / aut ratione nauis. Nam si mare fuerit scopulosum vndeq̄ rupibus et sapis impeditum non sine periculo pertransitur aut si fundum habuerit inaequalem nūc cumulus etiam arenosis eleuatum / nunc vero ad modum voraginis depressum et profundum de facili transitus impeditur. sed quando mare in sua superficie subintrantibus ventis efficitur nimis tumidum et vnde sese allidentibus et mutuo se concutientibus fit nimium procellosum. nauis fluctibus ascendentibus et descendentibus periculose exponitur. quia sepe aut concutitur. aut a procellis contrarijs operitur. Item accidit periculum ex aura turbulenta. Nam tempore tempestuoso et obscuro 7 nebuloso mari se committere. solet esse plurimum periculosum potissime quando nauis precepta ferit in periculum et periculum non videtur maxime autem formidatur ventorum nimietas et maxime quando venti contrarij casu aliquo oriuntur. qz certum naufragium tunc timeatur. Quando autem nauis peruenit ventis impulsam promouetur versus portum. tanto fortioris venti contrarij impetus abicitur 7 compellitur ad precipitium. aut saltem inter

contrarios fluctus in periculo diutius retinet. Item adducit periculum nauis deferentis debilitas et in sufficientia. non enim est tutus se committere super mare nauiculae nimis parue vel paruuli siue fragili et confracte. quia talis nauis non est secura inter seuentis procellas maris. quoniam vel propter paruitatem suam fluctibus opprimitur et subuertitur. aut propter fragilitatem ventorum et impetum aquarum confringitur. aut propter rimarum et foraminum multipliciter aquarum subintrantium pondere ad ima demergitur vel saltem ad portum in tali nauicula tardius peruenit et precipue quando in tali nauis naute boni et gnari presentia non habetur. tunc enim summum in mari est periculum. Quando nauis habet imperitum gubernatorem siue etiam negligenter et in circumspetum. His et multis alijs incommodis periculosis subiaceret mare tam mediterraneum q̄ oceanum vt dicit Isido. Vocant autem tam greci q̄ latini mare oceanum eo q̄ in modum circuli ambit orbem totam enim speram nostri habitabilis circuit oceanus a celeritate sic dicitur. eo q̄ oceanus arceat. et discurrat. vel quia purpureo colore nitet. Dicitur etiam oceanus quasi ceanus id est celi circulus (vt dicit Isido. libro xij.) hic oceanus oras terrarum amplectitur alternatis vicibus estibusq̄ accedit et recedit. respirantibus autem in profundum ventis aut renouit maria aut refober. et quantum unum sit mare quantum ad sui continuationem tamen propter multos portus eius de primis regionibus diuersa vocabula sumpsit. vt mare gallicum a galias. et mare britannicum a britannis. sicut gadiacum mare a gadibus est dictum vbi primo ad oceanum maris magnum aperitur. vbi cum hercules peruenisset columnas ibi posuit sperans ibi esse tere finem (hucusq̄ Isido. li. xij.

Mare magnum siue mediterraneum est quod ab occasu ab oceano fluit et in meridiem vergit. deinde ad septentrionem tendit quod inde magnum appellatur. quia cetera maria in comparatione illius sunt inuiciora. Dicitur autem mediterraneum quia per mediam terram vsq̄ ad orientem perfunditur a syam affricam terminans et europam cuius prime partis sinus que in hispanis perfunditur bybentis et balenardus appellatur. deinde gallicus qui narbonesez puincia alluit post ligusticus qui iuxta vrbem ianuam e primus

et vicinus post est tirrenus qui italiam accin-
git inde sicilia. que a sicilia vsq; in terrā vadit
qui post in pamphiliam et egiptū se extendit.
deinde pelles pontum versus septentrionem
magnis anfractibus se retroquet. tandē iuxta
greciam et illiricum in angustas vij. stadioꝝ
constringit seu coartat. deinde diffusus equo
re pauci cursus stringitur et facit propontides
qui mor in. l. passus coartatur. fitq; boforus
tractus qui locus dicitur pro pontide / eo q̄
preuenit mare ponticum et precedit idem di-
ctur boffonis a transitu stricto et angustis me-
atibus bonis (vt. d. Isido.) Inde diffundit
sinus ponticus amplissimus a tergo habens
meontides paludes quo mare ex multitudine
fluminum et aquarum dulcium influentium:
dulcius est atq; amplius nebulosum atq; pre-
ter focas et delphinos. alias beluas marinas
maiores non paritur. Sicut autem terra cum
sit vna pro diuersis locis vocatur varijs voca-
bulis ita pro varijs regionibus. hoc mare ma-
gnum diuersis nominibus nūcupatur (hucusq;
q̄ Isido. li. xij.) Sinus vero mans dicunt
maiores recessus vt in mari mediterraneo yo-
nicus ab yo rege grecie sic dicitur. yones autē
dicuntur atthenienses. vnde yonicūz mare ab
yonia vsq; in ceciliam dilatatur. In oceano
vero maximus sinus est caprius / indicus / p-
sicus / arabicus / qui et mare rubrum dicitur.
Rubrum autem mare est vocatum eo q̄ sit ro-
seis vndis infectum. non tamen talem naturā
habet qualem vi datur ostendere. sed ex vic-
inis littoribus viciatur gurges atq; inficiatur /
quia omnis terra que circumstat pelago rubra
est et sanguineo coloris proxima et vicina inde
enim unium accuratissimum sumitur et alij co-
lores quibus pictura variatur. Unde cum ter-
ra talem naturam habet ex fluctibus litus dis-
soluentibus maris substantia rubrificatur.
Ob hoc etiam in his littoribus gemme rubre
inueniuntur. Nam huiusmodi lapilli humo
inuoluti cum inter arenulas sint quasi atriti
maris colorem retinent atq; fundi. Hoc mare
in duos syus diuiditur. vnus est perspicuus
ab oriente quem per se in habitant. Alius ab
occidente arabicus quem arabes incolunt et
frequentant (vt dicit Isi. li. xij.)

p Elagus est latitudo maris sine
littore et sine portu (vt dicit Isi-
do, summam habens profundita-
tem / instabilitatem et motus continuitatem /
ceterorum et aliorum monstrorum nutiens /
diuersitatem multorum vaporum et fumosi

tatum generans densitatem. et quibus con-
trahit obnubilationem et obscuritatem ex v-
torum varietate recipiens coloris mutabilita-
tem. ex collisione vndarum spumofam congre-
gans in superficie leuitatem et tumultualem /
emittens sonoritatem tumultuosum enim est
pellagus et sonorum inquietum / et periculo-
sum sicut de mari superius dictum est.

g Ultra est minima maris vel aque
sive pluuie particula a totalitate
sua per aliquam violentiam sepa-
rata (que quidem dicit Isido.) gutta dicitur
quando stat vel quando pendet de rectis aut
arboribus acsi esset glutinosa. stilla vero dicitur
dum cadit. hinc et stillicidium dicitur. qua-
si stilla cadens. tam stilla vero q̄ gutta a nu-
be aquosa vicaloris siue venti impetu resolu-
ta suo pondere inferiora petit. et dum in ca-
dendo est nomen stille habet. in stillando au-
tem vel pendendo optinet nomen gutte. stilla
autem siue gutta in substantia est humida
et clara / et dyaphana / forma rotunda quanti-
tate modica / virtute magna. Nam terram sup-
quam cadit humectat et fecundat. radices et
semina nutrit et ingrossat. virorem in herbis
arboribus et plantis vegetat et conseruat pi-
sces in mari reficit et recreat. ostreas impungat
et in eis margaritam generat (vt dicit Isido.
maxima gutte rosas et cum sit in se mollissi-
ma ex frequenti tamen casu durissima pe-
netrat. iuxta illud. Gutta cauat lapidem non
vi sed sepe cadendo.

f Puma est dicta eo q̄ spumatur.
vt dicit Isido. Ex foridibus enim
aque generatur. vnde et mustum
et ea que coquuntur spuma purgatur. Sic
autem spuma per interclusionem ventu interclu-
si in aque perficie motum aliquo agitan-
te. vnde propter interclusi aeris leuitatem eua-
gando aque superfertur et cito quippe ex v-
ndarum collisione gignitur. sed tamen cito dis-
spergitur et dissipatur. spuma maris quando
q̄ inter lapides recolligitur et per feruidaz
caloris solaris actionem quandoq; in pumi-
cem. quandoq; in spongiam induratur.

p Isces a pascendo sunt dicti vt. d. i
et Isido. li. xij. c. vlti. Terram et
herbas aquaticas lambunt et sic
sibi victum querunt. Dicuntur et reptilia
eo q̄ natando reptandi speciem habeant. In
natando enī repūt quāuis et i pfūdū se emer-
gāt (vt Ambro. in exameron.) Magna iquit
inter pisces et aquas vicinitas et cognatio est

De aquis

Extra enim aquas diu viuere nō possunt. nec solo aeris spiraculo sine aq̄ attracta diu viuunt. Dabent enim quandam reptandi speciem/ & naturam/ quia dū piscis natat cōtractōe cor/ & poris eminentiorē in se colligit longitudinē & iterū se extendens aque innititur quo nifu repellēs aquā in anterius se ppellit. vnde vtritur quibusdam pinnulis in natādo sicut auis pēnulis in volādo. sed alio modo quia piscis natans pinnulas mouet a pte posteriori i anterius/ & quasi quibusdā brachijs aut remis aquas amplectēs & retinens se extendit. auis uero mouet pēnas sursum/ & collectū aerē/ per expēsam alax ampliandinē/ compellit exire p partē posteriōrē. Unde per violentā aeris p/ pulsionem a parte posteriori mouetur cor/ pulsio in anterius. Species aut pisciū multipliciter variantur. s. quo ad locū vbi generātur. & quo ad escā qua abātur. & quo ad colorē & formā variā qua ab iuicē discernunt/ quo ad subāz q̄ pponuntur. & quo ad v̄tutē q̄ diuersimode opant/ quātū igit ad sitū siue locū vbi procreantur/ magna diuersitas ē. quidā vero i solis aquis. Quidā vero p̄z in terris/ p̄t i aquis diuersantur. & talia pisciū genera sunt antiphi dia. i. dubia ab Jsi. dicta eo q̄ abulādi in terris vsunt/ & natādi in aquis offm̄ retinēt a natura/ vt focē & cocodrilli/ castores/ & ipocami. fluuiales equi/ & h̄mōi. a noibus. n. aialium terrestriū/ pisces noia sunt sortiti/ vt canes marini/ lupi. eo q̄ mordeāt alios voracitate iproba atq; ledāt (Jsi.) in solis aq̄s viuētes. alij sūt i solo mari degētes. alij nō sūt i fluminib/ & in stagnis & alijs aquis dulcib/ cōmorātes alij nō sūt iter bos medij/ nūc ad dulces / nūc ad salvas aq̄s passus grā diuertētes. Pisces vero a mari ad dulces aquas egrediētē in eārū dulcedine delectant & ipiguant & ecōuerso & bi nūc in mari nūc i aq̄ dulci p̄uersāt. JHulci aut pisces fluuiales qui maris salitudine nō ferentes/ gustata aqua salta/ subito moriūtur vñ sursum ventrē eleuāt & sup aque superficie natāt. qd̄ in oibus piscib/ maris i aque dulcis/ ē signū mortis. pisces nō in mari natātes squamas habēt duras & grossas/ ppter aque falsificatē. pisces vero fluuiales squamas subtiles & spinas molles. spine nō in piscib/ fuerūt necesse/ ad sustātādū carnis eorū fluidā mollicie naturalē (docet aut iuicē) eligere bonos pisces scōz naturā loca vbi nutriūtur. d. sic li. ij. c. iij. In locis inquit in quib/ vbi morant pisces ē electio qm̄ illi q̄ morant i locis petrosiss sunt meliores & dulciōres & i aquis dulcibus curribus i quib/ nō sūt sordes/ & nō sūt

limoseneq; laciales neq; campestris/ & qui nō sunt de lacunis paruis que flumina imbibūt & i quib/ nō sūt fontes. Jtē idē ibidē. & pisces quidē marini sunt laudabiliōres/ qz sunt subtiliores/ & meliores sunt illi qui sunt pelagini/ nō alias q̄ altro pelago nutriti. & q̄ morantur in aquis discoopris/ flatu ventorū supra se meliores sunt illis qui sunt ecōtrario & illi q̄ in aquis multax agitationū & vebemētis exercitijs sunt meliores illis qui habitant i aquis stantibus vnde pisces pelagini sūt meliores q̄ flumiales / & ipsi meliores q̄ lacules/ maxime si lacuales sunt longe a flumine & a mari. habent. n. quietē nec eorū putredo la natura subintrante flumine siue mari. Unde tales pisces male sapinnt/ & cito ecōputrescunt meliores etiā sunt pisces tā marini q̄ fluuiales in pelago aquilonari & orientali q̄ i australi. qz ex ventorū ipetuosiflato aque plus mouentur/ & amplius depurantur & subtiliantur & ideo illax aquax pisces plus mouentur & exercitantur/ & a suis superfluis magis emūdātur. Jtēz diuersificantur piscium species non solum scōm sue generationis locum. verū etiā quantum ad generationis sue modū quidam enim generantur per ouationem. & quidā per coitum & spermatis emissionem. (vnde dicit Aristo. li. v.) accidit generibus piscium ouationem. quoniam quando femina ouat/ sequitur masculus ona/ & lac suum eicit super oua & illud quod tangit lac siue sperma masculi exouis erit piscis. & ideo que non tanguntur ex spermate non pullificabunt. femina autem est multe ouationis sed maior pars ouorum trāsgluciat a femina. & multa oua damnantur in humido. & non saluantur ex eis nisi que ouantur in locis vbi sperma masculi eicitur. quoniam si omnia saluarentur nimis multiplicarentur. Seruant autem pisces in suo genere parientum (sicut dicit aristo. ibidem) Nunquid inquit inueniebatur piscis qui faceret coitūz cū genere alterius piscis/ femis autem suos diligerent & nutriunt longo tēpore (vt dicit aristo. in eodem) Omnes pisces nutriunt & custodiunt pullos suos preter ranas. Jtem ibidē dicitur q̄ pisces fluuiales & palustres plus ouāt & citius q̄ alij. quia maiori parte post. v. menses. alij autem omnes pullificant post vnū annum. pami autem pisces pullificant in locis vbi parua est aqua iuxta radices arborum & cannarum. Jtem idem marina pars ouorum dānat piscas ouat vagādo. qz cū piscis nō sit masculus ab ipsius semine oua non informātur ab quibus etiā & alijs piscibus degluuntur

Item ibidem dicitur q̄ quidam pisces gene-
rantur sine ouis ⁊ sine coitu ex limo ⁊ harena.
⁊ ex putrefactione que est super aquam. Item
ibidem tempore coitus vagantur mares ⁊ femi-
ne piscium sicut grex. ⁊ ambulat par cum pari
⁊ multi ex eis cum pullificant infirmitur ⁊ p-
pter hoc tunc temporis maxime deprehendū-
tur. Item ibidem quidam pisces panunt q̄n-
ad harenam fricant ventrem suum. In li. autē
Iozach de animalibus dicitur q̄ piscis est y-
meron sine coitu nascitur. ⁊ cum vixerit p-
tres horas diei tunc moritur. Piscis etiam mure-
na noir a suo simili capit. sed a serpente / quā
murenam serpens sibilo puocat ad āplexum
vt. d. Ili. li. xij. c. vi.) Murenam inquit greci
stairnam vocāt / eo q̄ se complicit in circulos
hanc femineū esse sexus tradunt ⁊ concipere a
serpente. ob id a pastoribus sibilo vocatur ⁊
capitur. fuste percussa / vix iterumitur. ferula ve-
ro percussa / statim moritur. hanc habere aiaz
in cauda certum est. Nā capite percusso vix di-
cunt eam interfici. cauda vero percussa ⁊ āpu-
rata dicitur statim mori. e contrario autem ē d-
serpente. nam contrito capite vel absaso / sta-
tim moritur. cauda vero ide absasa diu vivit.
Dicit etiam Jo. q̄ serpens deponit venenum
anteq̄ coeat cum murena sed completo gene-
rationis actu resumit venenum suum. ⁊ ideo
murena in concipiendo / non cōtrahit venenū
a serpente. nec generat aliquid serpentinū. sed
sibi simile vt dicit idem. Item quidaz pisces
cōcipiunt ex solo roze / sine ouis ⁊ sine sperua-
te / sicut ostree ⁊ alij quidaz pisces in conchis
degentes (vnde dicit Jobā.) Pisces inquit
elith / per noctem egrediuntur aquam ⁊ in ter-
ris ex roze matutino concipiunt ⁊ parūt. quo-
rū conche in decremento lune semper manent
vacue. Quidā enim pisces mouentur ad con-
ceptum ⁊ ortum secundum ortum stellarū / vel
occasum / sicut dicunt Jobannes ⁊ Ihsidorus
vnde dicunt de pisce qui dicitur australis. tūc
pisces illius generis oriuntur. quando plia-
des incipiunt tendere ad occasum. nec apparēt
quousq̄ pliaades iterum orientur. quāuis au-
tem pisces generentur. nullus tamen modus
piscium habet testiculos. sicut nec aliquod ge-
nus serpentis. nec aliquod genus carens pe-
dibus. habet māmillas nec lac p̄ter delphi-
nos qui habent lac ⁊ lactant fetus suos / duz
sunt parui (vt dicit aristo. li. sexto.) De quibus
dicit Ihsido. li. xij. c. vi. Delphini qui ⁊ simo-
nes nominantur / sic vocantur eo q̄ voces ho-
minū sequuntur. Et ad voces symphonie gre-
gariū conueniunt. ⁊ in armonia delectantur /

quib⁹ in mari nihil est velocius. Nam plerūq̄
p̄ salientes nauem transvolant. quorum sal-
tus ⁊ ludus in fluctibus / futuram signat tem-
pestatez. Est etiā delphini / genus in nilo do-
so serrato qui tenera ventrum secantes meri-
munt cocodrillos (Ihsidorus) Item diuersifi-
cantur genera piscium quo ad cibationis mo-
dum. (Nam dicit Auicēna li. secundo) Illi q̄
cibantur herbis bonis ⁊ radicibus plantaru
sunt meliores eis qui comedunt sordes que d-
ciuitatibus p̄iāuntur ad loca infusionuz. Et
in exameron dicitur Diuersificantur etiā in pa-
stu. Nam quidā mutuo se deuorant ⁊ sua car-
ne vicissim pascuntur minor apud illos esca
maioribus est. rursus ille maior fit esca alteri
atq̄ preda ⁊ cum alium deuorauerit / tandem
ab alio deuoratur. sicut dicit aristo. li. vi. Et
carabo inquit vincit pisces magnos. ⁊ comedit
ipsoz. multipes autem vincit carabonem ⁊ co-
medit ipsū. Item ibidem. Quidam pi-
sces pasantur in sceno ⁊ luto / sicut carabo / ⁊
p̄pter hoc est ponderosus / ⁊ multum de luto
in ipso inuenitur. Pisces vero qui alios pre-
dantur dentes habent fortiores / Sicut de pi-
sce quem greci phagin vocant. Dicit Ihsido. q̄
ita habet duos dentes / vt in mari ostreis nu-
tritur. vnde ⁊ dentis p̄ granditate ⁊ fortitu-
dine dentis appellatur. alij vero pisces vt d-
in exame. dentes habent minores / sed plures
⁊ densiores / ac etiam acutiores / vt cito abuz
acceptū incidāt ⁊ facile sine mora deglutiat
ne abuz in ore diutius detentus / aque ipsius
alluione auferatur. alij etiam pisces cibū
suum in harena fodiendo querunt (vt. d. Ili.
li. xij.) de porco marino qui vulgo sirillus di-
citur / qui dum escam querit more suis sub aq̄
fodit terram. circa guttur enim habet orificiū
⁊ nisi rostrum harenis insigat / cibum nō col-
ligit. Itē aristo. li. vij. p̄o maiori parte come-
dunt carnes ⁊ comedit se tpe pullificationis
excepto fuscaleon. ⁊ vniuersaliter pisces sunt
gulosi ⁊ auidi ad abuz / ⁊ p̄cipue piscis que
dicitur haba tue. ⁊ p̄pter hoc exēdit venter su-
us cum fuerit iuuenis ⁊ malus. ⁊ sepe istat vē-
trem suum / ⁊ ēicit a se alios pisces quoniam
venter eius peruenit ad os ⁊ nō habet stomā-
chum. Itē ⁊ differunt pisces quo ad tempus ⁊
locum pastus. Nam quidam in aqua tantum
querunt cibum suum. Et quedam de nocte su-
per terram / sicut iporhans equus. s. fluualis
sic dicitur / eo q̄ equo in dorso ⁊ in iuba sit si-
milis (vt dicit Ihsidorus.) qui die in aquis cō-
moratur / de nocte segete depascit. hūc nilus
signit (vt. d. Ihsidorus.) Generaliter autem

scdm Ari. li. vij. pisces plus laborant in die/ q̄
 i nocte. 7 plus añ mediã noctẽ q̄ post. 7 ideo
 vt d. Ari. venantur ante ascensũ solis/ 7 tũc po
 nunt venatores rete. q̄ pisces nõ bñ videt
 hora illa. 7 q̄ angmẽta lux vident odore ta
 me querũt cibũ nocturno tpe. In odoriferis
 enĩ delectant. 7 iõ dñ li. iij. genera piscũ odo
 rat 7 audũt. 7 iõ ad vasa noua q̄b? venant cã
 tius accedũt q̄ ad antiqua. imo nisi fuerit no
 uũ de facili ad vasculũ nõ accedũt. sepe. n. de
 cipiunt p odore (vt d. Joba.) Est inquit be
 lua in mari que de faucib? suis respirat aquã
 cũ vapore odorifero. pisces sentiẽtes odore se
 quũtur ipsã/ 7 intrãt fauces eius post odore/
 que ipos deglutit/ 7 ab ipis sic cibaf (dicit
 etiã idẽ) q̄ est piscis noie faste i cui? ore aqua
 bauista dulcescit/ quã pisces minores sequen
 tes intrãt os eius/ quos subito accipit 7 de
 glutit. Itẽ d. idẽ q̄ delpbini p odore sentiunt
 7 cognoscũt si hõ mortu? in mari vnq̄ come
 dent de delpbio/ q̄ si contederit/ comedũt ipz
 si vero nõ comederit a moribns alioz saluãt
 ipm. 7 ad litus pellũt eũ cũ rostris suis (idẽ
 d. Aristo. 7 Plu.) Itẽ arif. li. vij. Pisces cla
 ras aquas 7 curẽtes inhabitãtes/ nõ cadunt
 sup res feridas nisi habeãt bonũ sapore sicut
 nec aues/ 7 in bieme fugiũt a fundo maris p
 pe terrã/ q̄rendo calore 7 ibi querũt pastũ suũ
 In estate vero ecõtrario a litorib? fugiunt ca
 lidũ in pfundũ. 7 iõ venantur in bieme iuxta
 terrã. sz in estate in pfũdo. Nã calor imodera
 tus ledit pisces. Itẽ dicit i eodẽ. sũt plures pi
 sces qui apud asẽsũ canale mouũtur p calo
 re. Similiter nocet eis magnũ frigus maxime
 habẽbus lapidẽ in capite sicut habet cãri 7
 bmoĩ. Nã lapis i capite gelat/ coagulat. 7
 moritur de facili talis piscis. Variãtur etiã pi
 sciũ spẽs quo ad figurã 7 dispositionẽ/ taz in
 quãtitate q̄ i qualitate. Sũt. n. quedã igẽtia
 beluaz genera/ quoz corpora morib? sunt eq̄
 lia. Et dñ qualis fuit ceus q̄ excepit Jonã. cu
 ius aluus rãre. n. fuit magnitudinis/ vt instar
 inferni obtineret (dicẽte propheta) De ventre i
 femi exaudivit me. Sũt 7 alij pisces ita puuli
 q̄ vix bamo capiunt (vt d. Jfi. li. xij.) Affor? e
 piscis qui ppter exiguitatẽ bamo capi nõ põt
 7 ibidẽ dñ. Eubini? e piscis puus/ vix semipe
 dalis. ab heredo e dicit. quãuis. n. exigui cor
 poris sit. maxie tũ evirtutis. Nauẽ. n. adherẽ
 do retinet. Nã nauis cui adheret lz ruãt venti
 seuiãt pcelle quasi radicata. in mare stare vñ
 nec moueri nõ i retinẽdo. sz rãũmõ adherẽdo
 Dũclarini moro appellauerũt eo q̄ nauigia
 stare pcellat (vt d. ibidẽ) In examerõ et dñ

dñ de eodẽ pisce. q̄ ventoz p senties pcellas
 calculum anipit valid 7 rãq̄ achorã ne exar
 tiat fluctib? sũt 7 nõ suis se liberat virib?. sz
 alieno põdere munif/ 7 sũ futura tẽpestatẽ sta
 bilif/ qd vidẽtes nautẽ sibi p̄cauẽt ne turbo p̄
 ueniat eos ipromissos. sicut d. Ambro. 7 Be
 da (d. etiã aristo. li. iij.) q̄ feminei pisces sunt
 lãgiores masculinis/ 7 sũt durioris carnis/ 7
 anteri? caro masculi durior e/ 7 sũt superi?. in
 feminis vero inferius 7 posteri? durior (d. aut
 Zuiẽ. li. ij.) q̄ meliores sũt pisces illi qui nõ
 sunt magni valde/ neq̄ habet carnẽ nimis du
 rã 7 sicca 7 i q̄b? nõ est nimia piguedo nec mu
 scallago/ in q̄b? nõ e malus sapor vel odor. su
 auis aut saporis sũt puenientes/ nõ nimis pi
 gues/ nõ habẽtes supflua piguedinez/ neq̄
 grossã/ neq̄ arcẽ/ i q̄b? nõ accidit p mortez ci
 to fetoz. 7 illi q̄ habent durã carnẽ saluti melio
 res efficiũtur. 7 in illis q̄ sunt dure carnis meli
 or e ille q̄ minus dur? est. 7 in illis q̄ sũt mollif
 carnis melior e ille q̄ min? est mollis. Ex quo
 pz diuerfitas i piscib? quo ad subãm 7 quali
 tatẽ. Dis. n. piscis sicut dicit idẽz generaliter
 frigid? est 7 humid?. quidã tamẽ sũt in cõpa
 tiõẽ cõpletõis piscũ ceteris calidiores / 7 ma
 xie quãdo sũt saliti. 7 iõ quãdo sũt valde recẽ
 tes generãt fleuma aquosũ 7 mollificãnt ner
 uos/ 7 nõ sũt cõueniẽtes nisi valde calido sto
 macho. Salini nõ magis cõueniũt medicinẽ
 capita. n. salitoz piscũ vna/ sanãt morũ rabi
 di canis. 7 pũcurãz scorpiõis/ 7 eradicaũt car
 nẽ adulterinã in vlceribus/ 7 cõferũt vlcerib?
 putridis 7 saniosis. Similiter ius ois piscis
 cõfert venenis bibitis/ 7 pũcurãtis multos. n.
 bz alios effectus (sicut ibidẽ dñ) sz hec dicãt
 eoz qualitate 7 subã hie sufficiãt. Itẽ differũt
 pisces in viuacitate sensus 7 ingenij sagacita
 te. multi. n. sunt plurimũ ingeniosi. aliq̄. n. mi
 rã austeriaz habet euadẽdi cũ seriant insidias
 piscatoz (vt d. Jfi. li. xij.) mngil iqt e gen? pi
 scis multũ abilis. Nãz vbi dispositas serierit
 piscatoz insidias cõferti retro sũ redit/ 7 ita ci
 to rete transilit/ vt volasse ab astantib? videa
 tur. Itẽ idẽ d. ibidẽ de euscaro q̄ euscar? eo q̄
 solus inter pisces escã rumiare p̄hibet/ hũc di
 cit p hoc plurimũ eẽ ingeniosũ. Nãz dũ sent se
 intrasse sporulãz piscatoz/ nõ ex frõte erun
 pit nec ifestis nisi b? caput ifent. sz crebris cau
 de icib? ex aduerso fores laxare incipit atq̄ re
 tro sũ redit. quẽ luctantẽ si euscarus ali? forte
 vident/ exteri? vt erupe satagere adiunet/ cau
 das ei? in ore apprehẽdens. put põt liberare 7
 extrahere itẽdit vel p̄cedit. Adhuc d. idẽ cõgr?
 quidem plures nexu habet. ingeniosus e in

solentia escā acquirēdi. Nā cibū i bamo appetens. s3 aculeū timēs nō morfu sed suis pīnulis hamū cōplectit/ 7 nō prius dimittit ipsuz q̄ escā circūserit. Lanci etiā ostreis inimicatur/ coz. n. canibus viuūt/ miro ingenio. Nā qz forte 7 validā eius testā apente nō possūt/ explozāt quādo ostrea clausa suā testā apent/ 7 tūc cācer qui latitat/ insidiose 7 latēter lapillū iniicit/ ne ostreū se claudere possit. 7 ita ipe dita clausura/ comes ostree deuorat 7 corio dit. Ostrea autē a testa sunt dicta/ qz interior camis mollities munif testā. greci etenī ostreā testā vocāt. 7 dī totus ille piscis cum sua testā ostreū in neutro. s3 ostrea in feminino dī eē caro. Dicuntur etiā tales pisces conche 7 cōchilia qz deficiente luna tales euacuātur. luna tamē cū in augmēto fuerit/ auget humorē diminiuit vero humor/ cū luna fuerit in defectu. 7 iō pisces clausi in cōchis/ in lune incremento turgescūt. 7 in defectu euacuātur. In his autē cōchibus preciose generātur margante/ de q̄b. d. pli. 7 alij qui de animātiū scripserūt naturis qz quidē tempore nocturno litora petunt. Et tunc celesti roze Margaritas concipiunt. unde 7 tales cōchile margante fere berelie sūt dicte/ in quaz came p̄oosius calculus solidat. 7 ē nobilissima gēma q̄ sic ex roze uernalis tēpis generat. q̄ quāto albiōz 7 lucidior tāto efficiōz estimat. Sūt 7 quedā cōchile siue conche murice dicte/ ab asperitate 7 acrimie q̄ alto noie cōchilia dicuntur/ que circūcise ferro lacrimas purpurei coloris emittūt. ex quibz purpura colorat. 7 inde ostreū ē appellatū/ qz ex humore teste eliat bec tinctura (vt d. Jsi.) Das 7 multas alias pisciū pprietates 7 naturas i li. pli. 7 Ari. 7 Jsi. 7 in examerō. Ambro. 7 Bassi. poteris inuenire. s3 ne rediū inferam? legendū ē hac materia hec sufficiāt. Dicit etiā Pli. vt d. Jsi. li. xij. qz pisciū sūt in aquis genera. cxiij. ex quibz multa/ quodā nature intellectu/ ordinē tēporū suoz agnoscut. quedaz in locis suis sine mutatōe vagant. quedā sine tēpis obseruatōe viuūt. quedā vero cōmixtione masculi 7 femine cōapiūt catulos/ vt cet. Idē autē ē cetus 7 balena. 7 sūt balene imēse magnitudis belue ab emittēdo 7 fundēdo aquas sic uocante. oibus. n. alijs marinis beluis/ altus ia/ cūtyndas. balēa. n. emittēre dī. cet. n. dicūt a corpis imanitate (vt d. Jsi. li. xij.) dī autē ut cetus habūdactin spermate/ 7 post ei? coitus cū femina/ qd̄ supfluit/ supnatat aque/ qd̄ collectū 7 desiccātū/ in ambre subām cōmutatur quādo uero multū esunt/ uapozē odoriferum ad modū odoris ambre/ ex ore suo emittit. ut

quo pisces delectant. 7 ppter uapozis redolētiāz/ ipius orificiū igrediunt/ 7 sic decepti ab eo deuorant. In hoc pisce vt d. idē materia ter restis dominat plus q̄ aque. 7 iō multe ē coz pulerie 7 piguedis unde i senectute p̄ magnitudine corpis/ i eius dorso cōadunat puluis 7 pdensat in tū qz berbe 7 frutices ibi crescut ita vt belua insule similis uideat/ ad quam si naute incaute appropinquauerint/ sine periculo uir euadūt. Nam aquam i tanta quantitate ore eicit sup nauē 7 diffudit qz ipaz aliquādo obruit 7 submergit. Tante etiā pinguedinis qz quādo cū piscator p̄cutit uenabulis siue telis uulnus nō sentit/ nisi prius piguedo pfozet tota liter. s3 quādo caro interior ledit/ tūc facillime capit/ qz amaritudinez aque false nō sufferēs/ litus petit. Tante autē ē quantitatis qz quādo capitur/ tota palma de eius captura emēdatur. Catulos suos miro amore diligit 7 eos i pelago lōgo tpe circūducit qz si eos ab arenaz cumulis ipediti cōtigerit. aque multitudinē in ore collectam/ sup eos fundit/ 7 sic eos a periculo liberās/ ad p̄fundū pelagi reuocat 7 reducit. p̄tra omēs occurfus ipsiis nocuos p̄ eaz defensione se opponit 7 semp iter se 7 mare in parte tutiori ipsos ponit/ 7 quando inualescit tempestas fetus suos aduic uenes 7 teneros in uentrē suū contrahit/ quos serenitate facta uinos euomit 7 iterum emittit (vt. d. idem.) Item iora th cōtra cetū pugnat quidam piscis serpentinus 7 uenenosus licet cocodrillus. 7 fugiunt pisces ad caudam ceti/ qui si demctus fuerit/ pisces predicti moriunt qz si non poterit ille piscis pestifer deuicere cetum a fauibus suis fumosum odorem feti dissimul/ in aquam emittit. Cetus uero suū mo odorifero de ore emisso/ fetidum odore repellit/ 7 sic se 7 suos p̄regit 7 defendit.

Finit liber. xiiij

De terra

Incipit liber de terra et de eius proprietatibus.

Ziber decimus quartus.

Est quā

diuina cooperante gratia / ppletus est tractatus de proprietatibus corporis superpremi luminosi scilicet celi et corporis intermedij lucidi p

spicit et dyaphani. s. ignei / aeri / et aquei. vltimo dicendum est de proprietatibus corporis infimi et opaci hoc tamen in generali quam in speciali. Corpus autem infimum et extremum est ipsa terra respectu celi de cuius proprietatibus comibus / aliqua sunt buic opusculo inferenda et hoc quo ad eius subiectam qualitatem / et contentum siue ornatum. Continet autem in se interius per ornatu omnia meteorologica et mineralia sicut lapides et metalla. Exterius vero sensibilia sicut bestias et iumenta et vegetabilia. vt herbas et plantulas et arbusta. de quibus oibus ponenda sunt aliqua in hoc tractatu. prout de eis sacra scriptura videtur in superficie facere mentionem. simplicia autem et fere oibus nota credimus hic per simplicibus debere sufficere. et ideo de illis pauca hic recitantes maiora maioribus et subtiliora subtilioribus reseruamus. Dicit autem in principio huius opusculi volumus prestari quod parum aut nihil de isto hic apponimus. sed auctoritate sanctorum et etiam aliquorum philosophorum dicta quemadmodum in precedentibus fecimus merito intercalanter per ordinem inserimus.

Era itaque (vt d. Ipsi. li. xij. ci.) est in media indei regione posita ab oibus partibus celi in modum centri equa-

liter equali intervallo sepato quam singulari numero totum orbem signat in partibus singulas eius partes. Est autem terra dicta vt dicitur ibidem a superiori parte quam tenent herbae et humus dicitur a mari huiusmodi quibus dicitur et tellus quod fructus eius tollimus. dicitur et opus quod operis fert frugibus eadem dicitur arida vel quod arature et culture apta vel quod ab aliqua siccitate propria est distincta / quod enim humida sit hoc ab aque vicini parte nomine sortit (vt d. Ipsi.) proprietates autem terre describit basilius in erame. Terra inquit est corpus infimum et medium equalibus spatijs a celo remotum. et ideo celi centrum a sapientibus est vocatum. Unde et oibus corporum est copiosissimum et simplicitate et subtilitate habens minimum / aliter mundi fundamentum / corpus natura frigidum

et succum quantitate respectu celi minimum. quamuis in se maximum qualitate obscurum et ex se opacum / figuratiōe spericum. et non nisi aque glutinatio commansiuum vel continuum secundum totum quietum. licet in suis partibus suscipiat sepe motum / omnium corporaliu viuentiu habitaculum / pedum dei scilicet bellum dicitur. eo quod in corpore mundi minima est species eius et elementum minus / et in eo apparet minus diuine operatio potentis. propter quod dicitur suo quod in fimo pede tangere terram / quod respectu magnitudinis et pulchritudinis celi / minime videtur in corpore terre diuine sapientie sublimitas relucere. Quauis autem terra respectu celestis corporis si infima. tamen luminariu celestium influentie est potissime susceptiua. et ideo fecundissima est tamquam vir omnium et multarum et contrariarum specierum maxime productiua. Cum enim sit celi centrum in omni sui parte ab ipso recipit influentiam et effectum. Unde quod minus nobilitatis videtur habere in sua subiecta recuperat effectum et in virtute sua. quod nobilitates producit secundum quid species aliquas quam ipsi celi. quod per ornatu habet solas sensibiles stellas. Terra vero per ornatu continet et producit vegetabiles / et rationabiles creaturas / vt d. basilius. dicit etiam idem terra (vt d. philosophus) est productiua equi librata ponderibus quolibet enim suarum partium suo pondere mittitur ad mundi medium quo nisu et inclinatione singularium partium tota circa centrum equilibrata suspenditur / et equaliter immobilis retinetur. Sicut scriptum est. qui fundasti terram super stellas. et c. ideo secundum Ipsi. li. xi. dicitur solum quod elementum est solidum cuiuslibet corporis quantumcumque ponderosi sustinens totam molem. Unde quolibet grauiam sursum motam quousque terram stabilem tangant permanet in quiete sed cum puenerint ad terram quietantur. propter insignes autem ipsius terre proprietates nobiles et effectus error gentiliu terram deificauit / et eam diuinis honoribus antiquitus venerari et colere consuevit / sicut d. Ipsi. li. viij. in tractatu de dijs gentium et demonibus li. xij. Cerere deorum matrem vocauerunt antiqui terram a creandis frugibus / sic deca est eo quod omnia abbat / et nutrit omnia indigentia alimentum. nam terra mater est fecunditatis. quod nullum vegetabile potest crescere nisi in terrestri subiecta radice. ideo etiam opus est dicta / quod melior fit terra ope culture et ex ipsa etiam consequitur opem victus quolibet viuens creatura dicta est et honesta vel quod stat vis sua vel quod herbis / arboribus / et floribus sit vestita (vt d. idem.) Terra. nam a seminibus areferentibus in hieme calore concipit ab estere in vere et in estate. Unde tunc herbis et floribus ornat et vestitur quibus in autumno et hieme spoliatur. In signum autem tate fecunditatis et virtutis facta est ei magna

Imago femina alma mater nūcupata. cum turri corona posita super curru cui leones domiti subijciēbāt in viā manu portabat dauem in alia timpanum siue cimbalum/ cuius aurige vibrabant gladios quos gestabant et galli maroniam sedentem in curru subsequi fingebantur. Mater si quidem fuit dicta terra eo q̄ plura pariat/ et omnibus mortalibus cibum gignat. Dicitur autem et mater alma eo q̄ omnia animalia alat. Est enim elementorū nutritrix terra. (vt. d. 3si.) Coronam turicam in capite gestare dicitur quia cunctis ciuitatibus suppositis insignitur in curru rotato vehitor/ quia ipsa terra pendet in volubili aere in quo sustinetur. Sedet autem in curru volubili/ q̄ cum omnia moueantur illa sola dicitur non moueri. q̄ illi leones subiūntur mansueti/ ostendit nullū genus esse tam ferum q̄ morte non subiciā terra possit aut superari. q̄ clavis in manu fingitur. Ostendit q̄ terra hinc me clauditur/ et vna nascantur fruges in vere appetuntur. q̄ autē terre dicantur galli seruire/ ostendit q̄ volatilia indigent seminibus terre/ et ideo aues eam oportet sequi et ad eam descendere vt in ea possit semina vicus gratiā reperire. Sonitus autem cimbalorum designat incolendis agris strepitus ferramentorum vomerum falicet et ligonum et ideo eneorum: q̄ terram antiqui instrumentis eneis colebant ante q̄ ferrum esset inuentum (vt. d. 3si. q̄ ministri eius cum tractis gladijs finguntur designat q̄ pro terra defensanda vel acquirenda sepe bella cōmittuntur/ in quibus gladij extrahūt. His et alijs multis modis describuntur p̄prietates terre sub regimento fabularum. sicut et ibi dicitur vel recitatur ab 3si. Quamuis autem terra sit summe fixa et stabilis secundum situm. summe tamē inter elementa est passibilis per effectum. Item quous sit secundum substantiam frigida quosdam tamē in se continet vapores igneos quos emit vt patet in eibna et vulcano (sicut ibidem. d. idē) Item quous terra superficialiter exterius sit nigra et indecora/ iutrinsecus tamē cōtinet multa preciosa. ex quadam enim celestis influentie impressione in interioribus terre venis preciose gemme et nobilia metalla generantur. Unde et terre virtuositas sub quadam extrinseca deformitate occultatur. Item terra vndiq̄ mari angitur/ et maris brachijs circumdatur et percuntur/ a cuius humiditate per oculos meatus penetratur ne precipitatis naturalis dominio resolutis partibus redigatur in puluerem (vt. d. beda.) Item terra quouis in suo

toto sit solida sicut substantia eius. tamen que liber pars eius ad centrum naturalem est motus. et per commitiones ignearum partium et aerearum fit in aliquibus suis partibus rara et porosa/ cauemosa et spongiosa. cuius cōcavitatem vapor ventosus subintrans terre partes cōmouet/ et agit/ et generat terremotum (sicut. d. Aristo. li. me.) Ventus iquit frigiditas in ventre terre agitata facit illam agitationem que est terre motus. (et sequitur ibidem) sicut fit sonitus ex confractione corporū se alidentium in aere ita fit motus ex diuersitate agitationis venti occultati in terra. et est signatio super hoc quod non quiescit donec scidatur terra et exeat ventus audita voce. Item ibidem dicit aristo. in locis vbi fit paruis maris vehemens et agitatio vndarum eius in locis multarum cauem arum fit vehemens terre motus. sicut accidit tempore herculis in quibusdam insulis in quibus incepit eleuari terra ad similitudinē collis. deinde scissus est locus ille. et exiit ventus fortis qui destruxit ciuitatem cuius impressio manifesta est vsq̄ nūc et. Item idē ibidem terre motū p̄sequitur vel cōcomitatur tenebrositas regens solem absq̄ nūbe vsq̄ ad cōsūptōres terre motus p̄pter vaporem grossum et antecedit terre motū signu signans ei esse q̄ v̄ in celo nubes longa sicut linea recta ante occasum solis (et sequit ibidem et accidit quandoq̄ terre motus p̄pter edipsū per lunā. q̄ tunc calor solis non peruenit ad aerem vt subtiliat et cōsumat vaporem qui est causa terre motus. Item in li. vegetabiliū Ar. Terre motus in locis arenosis non fit sed in locis interius cauernosis et exterius in superficie duris sicut sunt loca montium. q̄ si locus in superficie fuerit ramus exaltat vapor paulatim et non fit tāta aggregatio vaporis vt possit mouere terram. sed cum locus interius est concavus et spongiosis. et exterius solidus atq̄ durus aggregatis partibus vaporis fit agitatio fortis. ita q̄ aliquando scandit terraz In locis ergo omnino porosis non accidit facti terremotus p̄pter vaporis continuā euentationem nec in locis valde duris et cōpactis p̄pter priuz p̄pressionē. p̄pter q̄ illas vapores plunimus non subintrat. sed accidit in locis interius cauernosis sed duris exterius et cōpactis (hucusq̄ Aristo.) Item terra cum sit elementum secundum substantiā similis est in toto et in partibus. sed tū secundum qualitates non est in suis partibus vniiformis imo p̄p̄ aliarum qualitatum elementorū admixtionē cōplectionem et naturam mutat et iō vniiformis

De terra

hō bz dispositionē nūc colorē variat nūc sapo-
rem. Ista diuersitas multis accidit de causis
et etiam multis modis. quōq; ex eleuatōe et de-
pressionē. nā eleuata ē superior. depressio nō
et diuioz esse consuevit qd vt. d. Macro. ac-
cidit propter radiorū solis fortiorē ipressionē
tā in locis depressis q̄ in altis. Aer. n. grossior
est i valib' q̄ i montanis / et iō maior fit ibi ag-
gregatione ad aerē grossus. In locis vero mon-
tuosis et altis. qz aerē habet rariore dispergū-
tur radij et non ita coartantur et iō minor ibidē
generatur calor. Item ex directa vel indirecta
solis oppositione / qz illa terra fertilior est que
scd' situm disposita est maxime ad susceptōez
concurrentiū radiorū solariū. que nō magis
elongatur a radijs. minus apta frugib' et fru-
ctibus reperitur. Itē ex ventorū diuersificati-
one. Nam terra quā cōtinue perflavitus ori-
entalis tempore calida ē. et inter humiditātē et
siccitatē quasi media (vt. d. constan.) et ideo ē
fecunda floribus et fructibus et magis p̄grua
hominū habitationi. Occidentalis autē vēr'
magis attinet frigiditati et humiditati et min'
efficit terrā tēperatā et iō occidentalis terra mi-
nus est fecunda. Ventus autē septentrionalis
terrā siccitat et infrigidat. nō rōe puri aeris ip-
sam subnliat et depurat. vnde in terra aquilo-
nis homines sunt p̄cere stature et elegātis for-
me. frigiditate. n. exterioris aeris clauduntur
pori / et calor naturalis retinetur intus / ex
cuius virtute et statura āpliat et figura corpo-
ris decoratur. Ventus autē australis qz cali-
dus est et humidus / terrā quā p̄tinue p̄stat tur-
bat / calefacit inspissat et ingrossat et iō boies
australis regionis sunt cōtrarie stature et figu-
re illis qui habitāt in aquilone. et iō boies ta-
liū regionū nō sūt ita animosi et iracūdi et cla-
mosi sicut alij. vt. d. constā. Itē variatur qua-
litas terre siue p̄prietas ex elongatōe a mari
siue appropinquatōe. nā terra vicina mari me-
ridionali calidior et humidior terra que est vi-
cina aquilonari. nam vapor calidus et humi-
dus amari resolutus calefacit terram que ē si-
bi p̄propinqua. mare nō septentrionale ecōuer-
so et iō mare ponticū dulcius ē q̄ cetera maria
siue minus salsum qz plus in illo vinat frig'
et iō vapor frigidus ab eo resolutus terrā in-
frigidat p̄pinquā. Itē variat boim exercitio
et opatione q̄to nō pl' fodit et euertitur tanto
ei virtus insita cū singulis p̄ribus āpli' p̄mi-
secetur et sic aptior redditur vt ex ipsa fructus
multiplex generetur. quando nō diuioiosa di-
mittit et q̄eta ad p̄ductōz fructuū reddit min'

apta. Item bona terra si rore fuerit p̄fusa aut
cōpluta mollicat / ip̄inguat et meliorat. si nō
arenosa fuerit aut nimis lapidosa peior effici-
tur. qz āplius indurat.

Dns est tumor: terre in altū se eri-
gens solo pede reliqua terrā tāgēs
Unde dicūt mōtes eo q̄ sunt sup
terrā aliā emittētes (vt. d. Jsi.) di. aut aristo.
in li. de p̄prietatibus elementorū qdā dixerūt
q̄ terra in principio sue cōpositionis fuit rotū-
da et plana in qua non fuerūt mōtes neq; val-
les qz erat spherica in f. gura sicut corpa supio-
ra. vnde montiū et vallū cā nō ē nisi cōmotio
a quarū que cauauerūt loca rara. facte sunt val-
les facti sunt montes p̄tes duriores que non
poterant cōcanari. loca nō cōcanata facta sūt
loca mariū et fluuiozū. Itē etiā. d. in li. methe-
mōres inquit fiunt quandoq; ex vehementi
motu terre. vñ eleuat terra et fit mons sicut ex
aque ductu accidit cōcauatio p̄fuda et fit val-
lis. Itē ibidem maris accessus et recessus qui-
dam loca canat quidam extollit et fiunt mōtes
Et qm̄ mare totā terrā cooperuit deinde mol-
lia quidā etiā abrasit et dura reliquit / et in q̄
busdā locis congestit mollia etiā quedā cōge-
stata cū absunderet desiccata sunt / et in mōtes
conuersa etc. Montes itaq; sunt duri et solidi
et cōpacti a terra n̄sus celū erecti / et tamen cum
terra radicatus sunt coniūcti. quandoq; tamē
interius sunt spongiosi cōcaui et cauemosi. et
iō ad se ratōe vacuitatis aquas attrahūt atq;
suggūt quas post eorū concauitates fuerunt
replere / eas per capita fontū emittūt et cā sūt
semper fluxus et origo et principū fluuioz
vt. d. Ari. Ex quo patet q̄ montes cauemosi
sunt aquarū et humorū attractiui / et attractoz
continue emissiui. Item montes sunt metallo-
rum nobiliū contentiui a p̄fundis. n. mōtiū
venis metalla nobilia extrahuntur. Itē mōtes
sunt fructuū et aromatiū p̄ductiui p̄pter puri-
tatē. n. aeris sūmitariū mōtiū dominantis
puriores fructus et dulciores in montibus na-
scuntur q̄ in vallibus licet pauiores. Itē mō-
tes sunt cicius q̄ valles radiorū solariū su-
ceptiui. et susceptē illuminationis diutius re-
tentiu. Itē montes sunt vaporū exaltatō-
numq; generatiui / ex quozū aggregatōne nu-
bes in aere generant. In altissimis tamē mō-
tibus vt in olimpo raro generantur pluuię.
vt. d. Aristo. qd est aens subtilitatem et vapo-
rum paucitatē. p̄mo. n. vapor resoluūt et cō-
sumitur anteq̄ ad cacumen mōtiū attingere
videat. Itē montes ventis et turbibus sūt
expositi plus q̄ valles. et iō rōe frigiditatis

cōstringuntur. et ideo ibi diutius q̄ in vallibus
 niues cōmorantur vt patet in caucaso monte
 et in libano et in alijs consimilibus montib⁹
 qui sepe secundu⁹ Jsi. dēssimis niuib⁹ cadē
 dāt. itē mōtes sepi⁹ patiūt ic⁹ fulnis et fulgu
 nis q̄ valles pauunt vt. d. Jsi. vii et ypitēci
 mōtes a crebris fluminū ignibus nūcupatur
 pir enim grece ignis dī latine. Similiter et fe
 rancia mōtes a crebris fluminibus sunt dicit
 grece foraneos dī flumē dei. (vt. d. Jsi. ibidē
 Itē montes qz fm sicū alti sunt et sublimes
 marie cōgruūt speculationi. vnde et que aduē
 tum hostiū p̄uidere et p̄cauere capiūt cacu
 mina montiū ascendūt et eminētia pericula a
 remons p̄dicere consueuerunt. Item mōtes
 qz quo ad naturam et cōpositionē p̄tū solidi
 sunt et fortes. et iō potissime sunt apti castroz
 edificatio. vnde mansiones in mōtibus solent
 esse fortes/ceteris fortiores. marie quādo pro
 pter interiorē duriciē nō possunt superfodi nec
 p̄pter situs altitudines adiri possunt facilliter
 seu ascendi. Itē mōtes qz in herbis et pascuis
 secundi sunt et vberes. iō conueniūt pasture
 ouitū et alialiū refectioni. *Idōtuosa*. n. pasua
 et graminia in mōtibus crescitia sunt salubria
 et nutritiua animantium et meliora q̄ illa que
 cresunt in vallib⁹ quāuis sint generaliter p̄
 guiora. humor. n. nutritiua quo nutriunt
 tur herbe et graminia in mōtibus subtilior ē
 et purior q̄ in campestris. et iō calor celestis fa
 cilius illā humiditatem digerit. et i substantiā
 graminū et fructū immutat p̄fectius et cōuer
 tit. tum p̄pter humoris ipsius subtilitatē. tuz
 etiā p̄pter existentes radios aeris puritatem
 Itē in mōtibus habundāt altiores arbores
 q̄ in vallibus et frutices densiores. iō mōtes
 congruūt alialiū agrestū habitacioni. et auiū
 siluestriū nidificacioni p̄pter q̄ fere quando
 persequuntur a venatoribus in valle refugiūt
 ad montes et ibi fiunt tute.

Razar mons est armenie altissim⁹
 in quo archa post diluuiū requie
 uit (vt. d. Jfido.) et vsqz hodie li
 gnorum arche vestig. a in eiusdem mōtis hūce
 adhuc apparent. vocatur autem idem mōs di
 uersis nominibus. De hoc. n. mōte (d. Jose.
 sic) locus iquit vbi ē archa noe armeni egresso
 num vocant. illic. n. arche solite reliquias vs
 qz nunc p̄ouinales adhuc ostendunt huius
 enim arche (vt. d. idem Josephus) ibidē mē
 mior horosus caldeus narrās sic. dī autē na
 uis que in armenia venit archa montē *Lardu*
 um aliqua pars eē et quoddam idebitum ē ca
 dere quo marie vtimur homines ad expiatio

nem. De hoc etiaz scribunt et Josph⁹ egyp
 tius et manasses/damascenus in. xvi. histo:
 li. sic. Est mons excelsus in armenia qui banf
 appellatur. in quo multos confugiētes sermo
 est diluuij tempore liberatos et simul quendā
 in archa deiecum in montis venisse summita
 tem/lignorum qz reliquias ibi multo tpe esse
 reseruatās. Armenie etiā mōtes dicunt ceta
 nie p̄pter altitudinem et fulminum crebras p
 cussionē/grece enim ceraunos fulmē latine dē
 vt dicit Jfido. Di montes inter armenia et hy
 bemiā inapiunt a portis capsis. vsqz ad fon
 tem vnde fluuius nigris oritū. hz. (vt. d. Jsi.)

Qutes betel sūt in india vicini
 m iherusalem. vbi dom⁹ domini fu
 it sub salomone edificata. Sunt
 autez mōtes betel nemorosi / arboribus cō
 sin fertiles et secundi/graminibus et herbis a
 romaticis pleni. et iō ceni / capre / et binuli
 frequitate illoz mōtiū cacumina sunt assueti.

Aucesus alias concasus est mons
 orientalis ab india vsqz ad scythiā
 porrectus per gentium iurta mon
 tes illos habitantium vanetatem diuersis no
 minibus nūcupatus vt. d. Jfido. vbi autez
 ad orientem in excellentiorem locum sur
 git sublimitatem p̄pter nimium candorem
 caucasus vel concasus nominatur. Nam lin
 gua orientali caucasus vel concasus candor
 dicitur vel nix. vnde et scythe qui buic mōti sūt
 vicini carbasiū nominauerunt. carbasiū. n.
 apud eos candor vel nix appellatur. (vt dicit
 idem.)

Qus ebal est mons transiordā
 m nem in quo steterunt sex tribus p̄
 iordanis transitum ad maledicen
 dum illis qui p̄ceptum decalogi non serua
 rent. (vt patet deuto. xvi.) est mons vt dicit
 caucosus et voraginosus patiens sepe tere
 motum cui conco:dat interpretatio eius (naz
 vetus vorago interpretatur.) fuit itaqz mons
 maledictionis et increpationis in quo mala
 transgressoribus increpabatur. Reputabatur
 etiā mons vilitatis et abiectionis. Unde et
 sex tribus ignobiliores salicet anallaruz filij
 fuerunt super montem ebal ad maledicendum
 populo deputati deuto. xvi.

Ermon est mons modicus super
 b iordanē situs qui in herbis et pas
 cuis est secundus. nam circa radī
 cem eius siue circa pedem fluentis iordanis i
 buitur irrigacione circa verticem eius seu cacu
 men copioso roze pfunditur. et iō viroze erro
 nis et aque influentis decoratur et insignitur.

propter quod ibi nutriebantur pecora que in tem-
plo debuerunt immolari domo et offerri. et quod
aialia ex rois influentia herbis eiusdem mon-
tis generis inpinguata in monte syon. i. in ar-
tepli offerrebantur. id est dicitur secundum bebreos per
phetam quod ros hermon descendit in montem
syon. quod ad litteram fieri non potuit. quod mons
syon monte berrno aliorum existit. insuper et ab
eo valde remotus fuit. per tanto igitur ros mon-
tis hermon dicitur descendit se in syon. quod pingue-
dines et adipos aialium que in illo monte pas-
cebantur ad pastum ignis altaris in iherusalem
in sacrificio offerrebantur. propter quod et hermon lu-
men exaltatum interpretatur (sicut. d. gl. sup
ps) quod lumen in altari augebatur quanto ignis
sacrificij tali pabulo fouebatur.

Uns ebron mons est in iudea ve-
m. d. Jo. in qua est sicca ciuitas famo-
sissima ab eiusdem nomine bebron
dicta (ut dicitur Be.) cuius vallis dicitur vallis ma-
bze que ab aliquo tempore ab amicis auer et ethel
est possessa (ut patet in gene.) hic mons locus
est solennis ratione sanctorum patriarcharum quorum
corpora ibidem quasi a mundi principio requi-
escent (ut dicitur gene.) ibi adam maximus. et c.
Item illum montem potentissimi viri iure he-
reditario possiderunt ut patet in Josue. xvi. c. vbi
dicitur deleuit quod ex ea calet filios tres filios enath
sesai et bayman et tholmai. et c. Item in hoc tra-
ctu in loco turozi. dominus principium regni
dauid instituit et ei vultum ascenderet post mor-
tem saul diuinitus imperauit vbi. vii. annorum spa-
tio regnans tandem ad totum regnum israheliticum fasti-
gium assumptus fuit. Hic mons ab antiquis ca-
natharbe fuit primitus nuncupatus. i. ciuitas
quatuor quod corpora noianissimorum virorum qua-
tuor ibi requiescunt. ut dicitur Jo. i. adaz ab abrah-
a Isaac et Jacob.

Dates ethiopiae dicuntur esse. vij.
m. inter quos primus mons athlas
est. Ethiopiae ei (ut dicitur Isi. li. xiiij. c.
liij. circa occidentum alias occidentem montuosa est
et arenosa in medio ad orientalem partem plagam ser-
ta. cuius situs ab occiduo atlantis montis usque
in egypti fines porrigitur. a meridie oceano
a septentrione nilo fluuio clauditur. Huius regi-
onis montana sicut et eius plana plurimas ha-
bent gentes et multas et monstruosas species
horribiles/ferarum quoque et serpentium referta sunt
multitudine/illuc rhinoceros bestia. s. vnicor-
nus/illuc camelus pardus/illuc basiliscus et draco.
nes ingentissimi ex quorum cerebro gume extra-
hantur. Jacintus quoque et crisopallus ibi in-
ueniuntur/cynamomum recolligit/illuc gignunt

serue fere. ut strucciones drachones et somee et
etiam elephantes. hucusque Isido. d. etiam ibidem
quod inter syrenem et ethiopiae est mons que frigit ca-
lore diei et calet frigore noctis contra naturam
aquarum et fontium aliorum.

Ema mons est in aialia insula et
b. quo erumpit ignis cum sulphure quem
admodum in gebena (ut dicitur Isi.
li. xiiij. c. vij.) hic mons ab illa parte qua stat eu-
rus vel affricus habere speluncas plenas sul-
phuris dicitur et usque ad mare deductas que spe-
lunce in se recipientes fluctus ventum creant que a-
gitatus ex sulphure igne gignit unde et incen-
dium fumosum ad terram ad hoc monte erumpere con-
suevit (ut ibidem dicitur Isi.) In hoc etiam monte sepe
dicuntur apparere quidem figure. audiuntur sepe
ab incolis terre circa montem ethne genitus et
voces quenulose. vnde a plerisque creditur quod ibi
sint loca penalia. in quibus anime aliquae puniuntur
(quod tamen non assero) sed beatus Bre. in dy-
uina de hoc facere mentionem.

Uns esau idem est quod et mons seir/in
m. hoc monte est ciuitas idumea ab eo-
dem dicta. i. ab esau filio ysaac qui
ciuitatem illam primitus dicitur constituisse (ut dicitur Je-
ro. sup abdiam) nam esau seir et edom appellatus
est (de hoc. d. gl. sup deuter. ij. Seir inquit est
mons in terra edom in qua habitauit esau in re-
gione gebalena/vbi primo habitabat torres
quem interfecit thodalo amor. gen. xiiij. et hic mons
dicitur ab esau piloso et bispido seir. i. et pilo-
sus nomen accepit istum montem habitauerunt pri-
mo horrei boies stature gigantes enormitate
corporis horribiles ut dicitur gl. sup deuter. ij. qui
bus expulsis atque deletis habitauerunt ibi filij
esau (ut dicitur deu. ij.) Adhuc itaque terre edom
altissimi sunt ita quod in aliquibus partibus nubes
tangere videantur. Sunt autem montes illi cauer-
nosi et concaui et speluncis pleni (ut dicitur gl. sup
abdiam) in quibus habitant homines in esta-
te. quod ibi minor est estus solis.

Uns effraym specialiter dicebatur
m. mons in tribu effraym in quo Jo-
sue filius non recepit possessionem
ut patet Josue xix. in qua edificauit ciuitates
habitauit quod in ea. inter alios non regionis illius
montes. ut dicitur adam. erat mons iste herbis et ar-
boribus insignior et fructibus fecundior/situ
sublimior/aspectu pulchrior/aere salubrior/
riuulis montium irrigatum fertior. et idem erat locus
congruus ut in eo iherusalem qui dicitur est ioseph ha-
bitaret ut dicitur idem dam. In eodem monte a septen-
trionali parte montis ioseph est sepultus ut dicitur
ioseph xxij. Erat etiam mons iste vicinus sichem quod

erat ciuitas refugij cū suburbanis suis in mōte effraiz. vt patet iosue xx. vbi sepulta sūt ossa iosue vt dicit iosue vi. In eodē etiā mōte reposita sūt iosue cultros seu macheras petrinas quibus filias israel i beremo circūcidit. vt. d. adam sup iosue. c. xx. i mōte effraim habitauit delborā pphetista / et sedebat sup palma q̄ erat inter berbel et rama vt patet iudi. iij. c. multos. n. mōtes particulares siue colles habuit mōs effraiz. i. tribus effraim q̄ tota illius fors pluri mōs fuit mōmōsa et in locis pluribus nemorosa vt patet iosue. xvij. c. Itē i eodē mōte interfecti sunt principes madiā oreb et zeb quorū capita ad gedeon trans iordanis fluiū sunt allata. vt patet iudi. vij. g. in ramata sup mōtem effraim / natus fuit Samuel propheta. i. re. i. et ibidē conuersatus. quia ab eo in eodē loco saul in regem primitus ē inunctus. vt pz i. Re. x. a. in eodem etiā monte Samuel mortuus ē et sepultus / vt patet. i. Re. xv. a.

Phasga mons est maximus continens in se multos particulares mōtes. nam in hoc monte sunt abarim et nebo qui sunt colles sup quos ascendit moyses vt videret terminos terre promissionis anteq̄ moreret. et in valle eiusdē montis in cāpestribus moab tumulo traderet. vt pz Numeri. xxvij. et Deu. vi. hic mons fuit in finibus moabitā et amonitā diuidens terrā eorum a terra amoreoz quā postea possiderunt rubem et gaad et dimidia tribus manasse / vt pz Deu. iij. Radices autem istius montis t̄gūt mare rubrū qd̄ est mare salissimum. sicut dicit Deu. iij. tam in tex. q̄ in glo. Unde isti mōtes diuidebāt terrā quā inhabitabant moabite. et amonite / a terra quam in possessionē receperant israelite. Unde vsq̄ ad verticē eiusdē montis peruenit moyses / et ex illo loco totam terrā promissionis fuit cōtemplatus / ibiq̄ mortuus est / et in valle eiusdē montis / vbi fuerūt campustina moab sepultus ē / et vsq̄ hodie ocultatus / super istum montē phasga ascendit balaam ariolus cū balath rege moabitarum / vt malediceret populo israelitico / cuius maledictionem dominus cōuertit in benedictionem. vt dicit Numeri. xxij. Ex quo pz q̄ mōs ille fuit mons diuisionis / quia terminus maloz honorū a terminis diuidebat / quia inde dominus per balaam pphetam benedictionem populo israelitico cōferebat. Itē mōs fuit speculationis et cōtemplationis / quia inde moyses terre promissionis terminos preuidebat. de hoc monte dicit Hiero. in libro de nominibus locorum. Abarim inquit ē mons

in quo mortuus ē moyses in terra moab contra ieco in supalicio montis phasga et ostendit ascendenabus de libidia de mesedon et idem est quod nebo.

Sor est mons siue collis moabitatum et est pars montis phasga super quam balath duxit balaam vt malediceret israel. Numeri. xij. ita. d. Hiero. in libro supradicto.

Salaad vt dicit hiero. est mons ad quem venit Jacob. vij. die de cararam quando fugiebat labam. Est autem vt dicit idem ad tergū pbenicis et arabie collibus libani copulatus et extendit vsq̄ ultra iordanem in terram que quondam fuit seon regis amoreoz postea vero cecidit i forte rubē gad et dimidia tribus manasse i quo monte est ciuitas edificata et cōsimili nomine appellata a galaad filio marbir filij manasse hic mons inter alios est nobilis. quia mons est pascue et refecationis. Est enim fertilissimus in frugibus et in pascuis et in fontibus. Item mons est medele et curationis. nam in galaad inuenitur resina qua curant vulnera et diuersi morbi persanantur. vt dicitur Jere. ix. nunquid resina est in galaad. et c. Itē mons est federis et reconciliationis. quia in monte galaad cōfederatus est iacob cū labā. et ei totaliter reconciliatus / vt patet Gen. xxxi. Itē mons ē testificationis / vt patet ibidem. dicit enī q̄ appellatum est nomen eius galaad. i. amulus testis Itē mōs ē luci et negociationis. Nā montana galaad negociatores p speciebus aromaticis cōpandis sepius frequentabant / vt pz Genes xxxvij. viderunt negociatores venire de galaad portantes aromatica in egyptū.

Sansim. vt d. hiero. ē mōs iuxta ieco cui vicin' ē mōs ebal / et aduerso respiciens in his duobus montibus benedictiones et maledictiones populo intranti terrā promissionis promulgabant vt p benedictiones puocaret ad bonū legis amatores p maledictiones vero terrent decalogi transgressores in garisim vero. vi. tribus nobiliores cū sacerdotibus pdamabant benedictiones et iō moleuit cōsuetudo / vt mons ille haberet i veneratōe a posteris et frequentaret cā sacrificij et orōis. vñ inter iudeos et samaritanos fuit pretio de loco ad orōis samaritanis pferentibus mōte gansim puenientoz ead orādumē q̄ replū i irkem / iudeis prijs afferentibus. v. patet in Jo. iij. taz in textu q̄ in glo.

Saboe vt d. hiero. sūt mōtes alienigenar. vij. miliaria a sitopoli i quibus ē

vicijs grandis que gelboes nūcupat. In mō-
tibus istis perijt saul cum ionatha filio suo et
corruit corā philisteis israel. vt pz .i. Reg. vl.
cōtra quos indignatus dauid ppter ruinam
populi ip̄is maledixit / 7 maledicēdo eos i sic
arātē 7 sterilitatē cōmutauit. sicut dicit. gl. sup
ij. li. Reg. c. i. mōtes inquit gelboe 7 rura vbe-
res fuerunt ante maledictionē quos hactenus
in tantū maledictioni subiaccere fuerūt vt nec
vñq̄ post ibi pluere restantur.

Digata vt ait hiero. ē mōs calua-
rie in quo saluator n̄ fuit p salu-
te oīm crucifixus. 7 vsq̄ hodie ostē-
dit in helia ad septētrionalē plagā mōtis sy-
on. d̄z aut̄ lo^o caluarie sc̄dm Jsi. qz ibi capita
bominū dānatorū decollantur.

As ē collis in monte effraym i pos-
sessione iosue filij nun / vbi mortuus
fuit iosue 7 sepultus in septētrionali
pte eiusdem mōtis vt pz in li. iosue. c. vl. cui⁹
sepulcrū ostendit i monte p̄dicto vsq̄ i p̄sentē
diem (vt dicit hiero. i p̄dicto li. de noībus

Dns ephron ē monticulus i tribu
iuda cōtra septētrionē in. xv. alias. r.
ab helya miliario vbi ē villa pergrā.
d̄s que effrata nūcupat. (vt dicit hieronymus)

Dnes israel mōtes dicunt genera
liter totius terre pmissionis siue fue-
rint vltra iordanē siue citra. sepe su-
munt p terra. x. tribuū que fuit montuosa / pre-
cipue in tribu dan 7 effraym. nā 7 decē tribus
nomē israhel sibi vendicauerunt sub ieroboā
salomonis filio / que fuit d̄ effraym 7 regnauit
primo in samaria sup. x. tribus (vt dicit hiero.
7 patet in bisto. li. iij. Regum. xij.) Ibi montes
multū erāt pasuales / vberes / fructuosi / 7 fru-
giferi / oliuis 7 alijs arboribus fructiferis con-
stiti. erāt etiā medicinales herbis 7 speciebus
aromaticis pleni. (vnde dicit Jsi. li. xij. c. iij)
samaria regio ē que palestine ab opido quon-
dam nomē accepit / qd̄ quondā erat ciuitas re-
galis in israel / que nunc ab augusto sebastia
nūcupatur. hec regio iudee vicina est / 7 ei si-
milis in natura. nā variāz opū diues ē / frugi-
bus fertilis / aquis illustis optima balsamis
vnde sc̄dm grām electorū iudei banc terrā mel-
le lacte fluentem iudicabāt. nam in eius mon-
tibus ppter pasuarū habūdantiā innumerabi-
liū enī ouīū 7 pecorū greges 7 armenta pasce-
bant. apes etiā innumerabiles i eisdē mellifi-
cantes herbarū 7 florū suauitate dulcissima nu-
mebant fructū 7 fruges ppter aeris tēpētē et
roris habūdantiā citissime ad maturitatē i illis
monib⁹ ducebant aurū 7 argentū 7 cetera me-

aliorū genera i illis montib⁹ fodiebant deus
vii. fontes 7 flumina de venis montū supe-
rius p̄grediebāt. loca minutissima i illis mō-
tibus edificabāt. fere siluestres / sicut trigides
7 leones in illis montuosis nemoribus puer
sabātur / yphorei mōtes dicunt mōtes sichie
eo q̄ vltra eos stat boreas (vt dicit Jsi. li. xij.)
Sunt aut̄ fm eūdē Jsi. c. iij. terre sichie partes
locupletes / inhabitabiles tñ plures. nā dū i ple-
risq̄ locis auro 7 gēmis mōtes sichie effluāt
grisonū immitate / accessus hominū ē rarus /
in illis mōtib⁹ smaragdi optimi sūt 7 cristalli
purissimi de sichie mōtibus trāsuntantur. sūt
aut̄ silue asperē ibi 7 maxime que in manibus
feras. s. pardis tigris 7 panthens sūt reple-
te. ibi etiā canes tante magnitudinis 7 tam i-
mense feritatis vt thaurū premant / 7 leones p̄-
ināt ac occidāt / 7 maxime in albania 7 byrea-
nia que sichie sunt regiones que mōtose sūt
7 plurimū nemorose.

Amelus ē mons iudee in qua est ci-
uitas dicta cannela. 7 est duplex car-
melus. vnus in superiori pte cōtra me-
ridiē in quo nabal legit panisse greges. i. Re-
gum. xxi. Alius ē carmelus in inferiori pte ter-
re / respiciens mare. vterq̄ mons fertilis est in
pascuis fructibus 7 herbis.

Dns libani ē mōs fenicis alissim⁹
cuius memnerit prophete. Dicitur
est aut̄ liban⁹ a thure. vt dicit Jsid.
qd̄ ibi colligitur / cui⁹ ps anteroz respiciens ad
orientē / libanus appellat (vt dicit Jsi. Liba-
nus etiā candidatio vocatur. qz p̄p̄eris niui-
bus semp̄ hieme. s. 7 estate candidatur. nullo
enī tpe ita nix totaliter liquefit / quin i aliqua
sui pte valeat inueniri. Est aut̄ liban⁹ fluuiū
7 fontū principū 7 origo. ex cuius radice
vt dicit hiero.) oritur duo fontes. s. ior 7 dan
que simul iuncti iordanē faciūt. Liban⁹ enī est
mons redolēne 7 sume aromatitatis nam ibi
bebe odorifere crescūt. ibi etiā arbores thuri-
fere cōualescūt / quarū gummi olibanū alias oli-
baz a medicis nūcupantur (vt dicit hiero.)
Itē mōs ē sufficenne 7 secūditatis. nā ppter
roris habūdantiā / 7 pluuiaz frequētiā herbis
habūat p̄cipuis pasuis vberimis ac fructi-
bus optimis 7 maturis. 7 iō i mōte libani nu-
mebātur aialia / q̄ offerebātur in tēplo 7 i ip̄e
us pasuis fouebātur. Itē mōs erat emihen-
tie 7 marie sublimitatis. nā (vt ait Kaba. su-
p̄ regū) oēs alios mōtes illi⁹ regionis altitu-
dinis situ / liban⁹ excedebat. 7 iō veniētib⁹ ci-
rū / p̄ remota valde mans nauigia se nauigā-
tū oculis offerebat / 7 quos deberent remigā-

tes petere portus / sua altitudine ostendebat.
 vt d. idem.) Item mons erat indeficientis istu-
 etie et sempiternae humiditatis. nā quamuis
 siccitate preferret in sua superficie. nobilissimis
 tñ habundabat intrinsecus venis aque vt pz
 in puteis aquarū uiuentū qui iuxta salomōis
 sententiā in canticis / solent cōtinue cū impetu
 de libano emanare (vt dicitur *Lan. iij.*) qua-
 si puteus aquarū &c. Item mons confidentie et
 securitatis. Nam in libano quiescētes tui sūt
 a venenosis et serpentibus quos sua aromati-
 tate et virtute fugant taz herbe q̄ arbores ibi
 dem cōtinue cōcrescentes. Nam cedri ibi cre-
 scentes suo odore fugant omnia venenosa et
 ibi reptilia viuere nō permittunt. (vt d. biero
 Item mons est pulcritudinis et amenitatis.
 nam cedrorū et aliarū virentiū arborū mira p-
 ceritas graminum et herbarū continua viridi-
 tas / autū siluestriū canora suauitas / riuulorū
 et fontū multiplicitas / libanū amenū efficiūt
 et iocundū. Item mōs est medicine et sanitatis
 ibi enī species aromaticae crescunt / que sūt cō-
 tra morbos innumerabiles remedia et mede-
 le. ibi cedri et palme / ibi cipressi et oliue quo-
 rum liquores et resine sunt cōtra dīnerfarū in-
 firmitatū incomoda / p̄cipue medicine. Item
 mons ē letitie et iocūditatis. nā in collibus li-
 bani crescit habūdantia vini optimi et p̄ci-
 pui / letitie et hilaritatis maxie inductui. Item
 mons honorificētie et dignitatis. nā iter oēs
 mōtes arabie fenicias et siriē / mons libani in
 sublimitate / in fecunditate / i amenitate / et aē-
 ris salubritate / obrinet principatū. (vt dicit
 Hieronymus et Josephus.

Onia ē mons in ur̄m in quo edifica-
 m tū ē tēplū salomonis sicut dicitur. ij.

Parali. hunc enī montē enit dauid
 ab ornā tebus eo ducētis sidis auri iustissimi.
 vt in eo edificaret altare dño qñ p̄ numeratio-
 ne quā fecit dauid populū p̄cussus ē. i. palip.
 xxi. f. in hoc mōte imolauit dauid dño et ora-
 uit et exaudiuit illū dñs de celo in igne sup al-
 tare holocausti. i hoc mōte obtulit abrahā ho-
 locaustū p̄ Isaac quē dñs p̄cepit ei imolari.
Gen. xxi. vbi dicit glo. biero. sup illud verbū
Uade in terrā visionis et offer. f. t. sup vnum
 montū. &c. hunc mōtē dicit bezei eē illuz in
 quo postea tēplū cōditū ē in area ieorū. iebu-
 sei in monte moria qui idcirca illū mans et
 lucens interpretat qz ibi ē dabyr / hoc ē oraculū
 dei et lex quo et spūs / que inspirat p̄phetis et
 docet boies veritatē (buculqz biero.) in eodē
 loco credit Jacob dormiisse et angelorū ascē-
 dentium per scalā vidisse visionē (vt pz. *Gen.*

nes. xviij. vbi dicit glo. sup illud verbū. Non
 ē hic aliud nisi dom⁹ dei &c. hoc dī qz p̄uidit
 tēplū et dei cultū ibidē futurū. fuit autē iste lo-
 collis a latere montis sion vbi edificata ē po-
 stea turris dauid vnde pz ex p̄dictis qz mons
 moria fuit mons visionis et reuelatiōis mōs
 sacrificij et orōnis mōs p̄phetie et instructiōis
 mons lumis siue illuminationis mōs angelice
 frequentationis / mons diuine apparitionis

Ebo mons ē in terra moab in verti-
 ce phasga cōtra iericho de hoc mon-
 te vidit moyses terrā p̄missiōis et ibi
 dem mortuus ē postq̄ terraz p̄missionis fuit
 p̄replat⁹ (vt dicit biero. et pz i bisto. deu. xxiij
Dos hor vacatur in numeris mōs
 m in extremis finibus terre edon / i quo
 monte mortuus ē aaron iubēte dño
 in auuo. xl. postq̄ egressus ē de egipto / cū eēt
 annoz. c. xxiij. vt dī numeri. xxiij. fuit autem
 xxx. mansio in qua remanserunt filij israel p̄
 q̄ egressi sunt de egipto sicut dī in li. iij. c. xx.
 cū mouissent castra decades / venerūt i mōtes
 hor qui ē in extremis fimb⁹ terre edon in hoc
 monte suscepit belthazar filius aaron primo sa-
 cerdotij principatum

Ons oliueti ē mons in iudea iuxta
 m hierusalem sic dicitur / propter copia
 oliuarum que in monte illo maxime
 habūdant. et iō a beato Augustino super iob
 vocatur mons asinatis et vnctiōnis mōs pin-
 guedinis et refectionis mons medicamis et
 curationis. et hoc dicit propter oliuarum ibi
 crescentium habūdantiā quare fructus ē vn-
 ctuosus humosus deliciosus (qz vt dicit *Isi.*
 oleum oliue ex radicis amaritudine surgit in
 pabulum luminis in medicamentū vulneris
 et refectionē eferitatis. In huius montis oli-
 uarum radice siue pede fuit riuulus qui dicit
 torrens cedron inter cuius ripam et mōtē fuit
 ortus quē dominus orationis et quietis gra-
 tia sepius subintrauit vnde et ibi captus fuit
 primo in orto qui geibsemani dicitur fuit. vt
 dicit *Job. xxi.* ibi enī scz in pede montis iuxta
 torrentē fuerat quondā villula dicitur geibse-
 mani cuius orti ad huc tunc tēporis ibi erant
 vt dicit Augustinus. et illorum ortorū locū do-
 minus ex consuetudine frequētabat. hic autē
 mons fuit ad partē orientālē tēpli. et iō ma-
 ne illuminabatur sole oriente de vespere vero
 et de nocte illustrabatur ex fulgore a luminari-
 bus tēpli resplendente. et ideo merito mons
 luminis dicebatur. tum quia a celo et templo
 lumen recipiebat. tum etiam quia lucis mate

na scz olei sui habundantiā alijs impēdebat
 vt dicit Augustinus in hoc monte erat quidā
 viculus nomine betphage qui sacerdoti erat
 in cuius montis latere erat ciuitas dicta betp
 antia que fuit ciuitas marthe lazari ⁊ marie.
 vt dicit glo. super Matthei. xxi. a. De h̄ mon
 te dominus od celos ascendit ⁊ supra eundē
 montem ad iudiciū apparebit. vt p̄z Actū
 i. tam in littera q̄ glo. in hoc monte edifica
 uit salomon delubra ⁊ excelsa vt p̄z. ij. Regū
 p̄. et ideo vocatus est mons oliue et ppiciatio
 nis mons offensionis. iij. Re. xiiij. f. qz i illis
 idolis offendit salomon deum suum.

Limpus est mons macedonie excelsus
 nimis / ita vt sub illo nubes esse
 dicant. vt dicit Virgilius. nubes ex
 cessit olympus. Dicit autē est. olymp⁹ quasi olo
 lāpus alias oleo lampas. i. quasi celum. hic
 mons macedoneā a thracia diuidit. tate autē
 sublimitatis est mons olympi / q̄ oēs excedit
 aens turbine⁹ ⁊ alias passiones. vnde philo
 sophi ibi ascendentē vt cursus ⁊ situs stella
 rum inspicere. ibi viuere nō poterāt / nisi se
 cū spongiās cū aqua ferret / ⁊ sic p̄ aque attra
 ctionē / aerē redderet granos⁹ ⁊ siue spissiore⁹
 vt dicit magister in historia.

Reb ē mons i regione madian. (vt
 d. biero.) iuxta arabia in deserto cui
 cōiungit desertum saracenoꝝ qd̄ vo
 catur p̄haran. ⁊ ē idem mons oreb. ⁊ vt dicit
 biero. in hoc monte multas vidit moyses visi
 ones vt p̄z Exodi. iij. ibi vidit rubū ardentem
 ⁊ nō cōburentem / ibi audiuit deū sibi loquē
 tem ⁊ multa precipientem / sicut post de mou
 te sinai dicitur.

Dns p̄masus ē in thessalia (vt d.
 m̄ Jsi.) iuxta boetiā / qui mons duos
 habet vertices quasi in celum eleua
 tos / in quib⁹ quondā appollo ⁊ liber bachus
 colebant forte p̄pter locoꝝ amenitatem / et vt
 noꝝ ac vinearū maximā vberitatem.

Jp̄bei montes sunt alpes in capite
 germanie (vt dicit Jsid. qui a pe
 tuo ventoꝝ flatu ⁊ tempestatum im
 petu sic dicuntur. nam ip̄heus in greco impe
 rus dicitur latine. dicuntur autē alpes. i. alti mō
 tes ad quoz cacumina nō nisi per altos pe
 des collū ⁊ per aliorū inferiorū montium p̄
 uenitur. in his alpebus sunt p̄petue niues fre
 quētes nubes. fontū ⁊ fluminū magnorū ca
 pita ⁊ origine⁹ bestie ⁊ fere siluestres / aues
 multiplices ⁊ maxime illius generis volucres

quozū ale de nocte sunt lucētes. vt dicit Jsi.

Opes sunt altissimi mōtes solidissi
 mi ⁊ fortes supra altitudinē aliorum
 montium eminentes / tēpestarū impe
 tus ⁊ imbrum fluxus cōtinue recipiētes. pro
 pter qd̄ terra sup̄ficialiter diluitur ⁊ duriores
 montis ptes ⁊ cōpactiores in petrā cōmutate
 rupes innumerabiles aliq̄ efficiunt. quātūcū
 q̄ autē exterius rupes multā habeāt solidita
 tis ⁊ asperitatis / intus tamen habent aliq̄uid
 spongiositatis ⁊ cōcavitatis. vnde humores
 attracti ibidē ⁊ collecti sepe p̄ capita fontium
 scaturiunt ⁊ erumpunt. Venit etiā ⁊ aque ca
 uernas rupium intrant ⁊ sunt aliquando cau
 sa terremotus / ex cuius violentia rupes quā
 doq̄ corruunt ⁊ rumpuntur solis auid⁹ ⁊ aq̄
 lis et vulturibus rupum cacumina peruia in
 ueniunt / rupibus etiā maris littora sistuntur
 ⁊ ad duriciā rupis / vndaz ⁊ procellarū impe
 tus eliduntur loca munitionibus apta / in ru
 pibus inueniunt auium ⁊ animalium larbu
 la. in rupibus construuntur nebulis et nubi
 bus capita rupium obuoluuntur radijs sola
 ribus in ortu solis summitates rupium perfu
 duntur / rupes etiā dicuntur / quia ad rum
 pendum sunt difficiles. siue enim ferri violent
 tia rupes nullatenus perforant / alias perfo
 rantur ⁊ de profundis etiā rupium venis p̄
 ciosi lapides ⁊ merallorū varie spēs sepius
 extrahuntur. partes autem in preuuptis rupi
 bus eminentes dicuntur scopuli a scobin / qd̄
 est inondere vel speculari. quia inde loca re
 motissima specularunt.

Ep̄bara mons orientis est in iu
 dea (vt dicit biero.) iuxta quē ba
 bitauerunt filij israhel filij hebre
 quos dicit iosephus venisse de
 inde hierozala ad quem locum classis salomo
 nis cum quibusdam cōmertijs infra tres an
 nos venire consuevit. hic est tharsis terra scilē
 cet ⁊ portus maris. vnde serui salomonis au
 rum ⁊ argentum simeas ⁊ pauos et dentes.
 elephanti nos deuenerunt. vt p̄z. iij. Regū. p̄.

Egor est mons paruulus qui et
 bala dicitur est iuxta zodomā.
 vt dicit hieronymus in quo edifi
 cata fuit vibs que ad preces loth
 liberata est. vbi crescit vinea balsami / in sig
 num p̄stine fertilitatis et poma palmanim.
 imminet autem mari mortuo. Et fuit in eo
 postea positum presidium romanorum. (De
 bac dicitur Jsa. decimo quinto. vbi dicit glo.

vitula vocabatur/ ppter lasciuia cōstringens
quia bis cōcussa. tertio corruit terremoto que
robusta p̄māssisset/ si post liberationē non pec
casset.

Sinai ē mōs in p̄sē oreb/ ē i arabia
i p̄nuicia madia. (de h mōte d. iose
phus li. ij. antiq̄ratū) sina mōs ē excelsus ⁊ ad
pascua egregius/ optimas herbas ferēs /erat
q̄ opinio habitare ibi deū. ⁊ iō primus ibi
nemo pascebat oues. q̄ pastores illuc mīme
ambulare p̄sumebant. Duic monti appropin
quans moises p̄digiū vidit/ sc̄ igneū rubuz
nō p̄burentē ⁊ eius vindicatē/ ⁊ florē nullate
nus depascentē ⁊ eius ramos fructiferos nul
lo incendio devastantē quāuis flāma velox
⁊ uehemēs nimis eēt. vnde de illo igne dñs
ad moisen locutus ē. Item idē li. iij. ascendit
moises in sina/ qui mons est excellentissimus
in illis regionibus ⁊ propter altitudinē ma
gnitudinis suē/ ⁊ scopulorū p̄citatē nō solū
ē boniūbus inaccessibilis/ verū etiā cū labo
re videri p̄t. ⁊ q̄ sermo erat deū circa eū habi
tare/ ⁊ erat terribilis ⁊ madibilis vniuersis ar
ca radices huius montis hebrei sua taberna
cula locauerunt/ ⁊ ibi deū videre in igne ⁊ in
nube ⁊ ipsū p̄sonaliter loquentē audire men
erunt. Dicitur itaq̄ mons sinai mons diuine
habitationis/ angelice frequētationis/ mons
luminis ⁊ inflamationis/ mons iudis ⁊ cali
ginis/ mons pluuie ⁊ rois/ mons pascue ⁊ re
fectionis/ mons sapientie ⁊ eruditionis quia
de illo mōte dñs moisen ⁊ populū instruebat
⁊ ei legē p̄ferebat. mons misericordie ⁊ p̄mis
sionis. q̄ inde bona inaudita populo p̄mit
tebat/ mons iusticie ⁊ cōminationis. quia ti
more inspicentibus inferebat. vnde mōs fu
it fulguris ⁊ choruscationis/ mons tube ⁊ dā
goris/ mons amicitie ⁊ p̄federationis. q̄ me
diante lege populū ibidē sibi sempiternū fe
dere vniebat / mons mundicie et puritatis/
mons leticie ⁊ iocūditatis. q̄ nulli ad mōtem.
accedere poterant nisi qui mēte ⁊ corpe mūdi
erant. ibi etiā qui mundi erāt corā dño/ cū le
ticia comedebant ⁊ bibeāt. mōs clementie ⁊
pietatis siue p̄pitiacionis/ mons sacrificij et
orationis. Nā ibi dño imolabant/ ac precab̄
moisi ⁊ supplicationibus deum sibi placatū
⁊ p̄piciū audiebant.

Sion mons erat in ierusalē sup cuius
verticē erat arx siue turris dauid ibi
posita p̄ decore ⁊ defensione ciuita
tis. In vno aut̄ latere montis sion erat tēpluz
quasi mediani inter arcem ⁊ inferiorē ciuitatē
vt sc̄ munio arcis defenderet templū ⁊ tem

plū cū arcē p̄tegeret ciuitatē. ⁊ iō sepe scriptu
ra vocat hiemsalē filiā sion. q̄ em̄ sicut filia
p̄tegitur a m̄se/ ⁊ subditur ipsi matri sic ciui
tas inferior templo fuit subdita atq̄ arci. Tā
te auerocitatis ⁊ nobilitatis inter ceteros mō
tes fuit mons sion q̄ non solum ciuitas hie
rosolima/ nec etiā ipsa iudea / verū etiam vni
uersalis ecclesia tam ex iudeis q̄ ex gentilibus
congregata sepius in p̄p̄betis a monte sion
denominatur. sicut ibi. fundetur in exultatiōe
vniuersę terre mons sion la. a. qui. c. r. m. Naz
mons sion fuit mōs magne altitudinis et sub
limitatis/ magne fortitudinis et firmitatis/
magne plenitudinis et vbertatis/ magne pul
critudinis et amenitatis/ maxime confidentie
et securitatis/ maxime opulentie et locupleta
tionis/ maxime leticie et exultationis/ perfecte
iusticie et sanctificationis/ mons doctrine et
eruditionis sicut scriptū est Jsa. ij. de sion ex
bit lex mons p̄p̄betie et reuelationis

Selmon ē mons in tribu effraim in
tra confiniū tribus manasse in quē
ascendit abimelech q̄ dimicauit cō
tra sicimitas (vt d. hiero.) et legitur iudi. ix.
mons p̄re multitudine arborū densus et vni
brifolus. propter quod et selmon vmbra iterū
tatur. Est etiam mons imguis et aquis et ni
uibus pinguis et pascuosus (vt dicit i psal.
mor dealbantur in selmon. mons dei/ mōs
pinguis.

Sepbin est mons in tribu effraim in
loco armetben/ vnde oriundus fuit
Samuel (vt dicit hiero.) fuit autem
locus in alto situs/ fertilis/ et graninosus/ a
quis imguis/ arboribus constitus et delitio
sus.

Sacon de quo Jsa. xxxv. est mōs inter
montem thabor et stagnum thiberi
adis. vnde et tota illa regio saronā
vsq̄ hodie est vocata. (vt dicit hieronymus.)
Om̄nis etiam regio a cesare et palestina vsq̄
q̄ ad oppidū ioppe saronā dicitur iuxta mō
tem istum campi sunt fertilissimi (vt dicit glo.
super psal. xxxij.) tam frugibus q̄ fructibus
valde apti.

Son de quo dicitur Dentero.
m̄ iij. g. dicitur pars montis galaad q̄
extenditur per desertum vsq̄ ad trās
iordanem vbi habitauit seon rex amorreorū
et cecidit in fortem ruben et gad et dimidie tri
bus manasse (vt dicit hieronymus super Jere.
lvi.) ibi. Ascendente galaad ⁊ c. quere supra
de monte galaad.

Emetion ē mons de quo dicit. ij.

P Paralip. xij. ca. mōs ī quo ē mō
sebaste vel sebeste vbi reliquie io/
bānis requiescūt. vr. d. Hiero. In eodē q̄des
monte p̄? edificata ē samaria a qua tota re/
gio postea samaria ē vocata. hec ciuitas rōne
montis fuit fortissima / 7 ad expugnandū dif/
ficilima. Quī 7 reges assirioꝝ minis sumptib?
7 belloꝝ maximis apparatibus eā trib? ānis
cōtinue obsederūt / 7 vir perfamis angustiam
p̄ ipsā p̄ualere vīribus poterunt / imo (vr di/
cit hiero. 7. Jobā.) nunq̄ eā expugnassent / si
ipsi? bitatores deū israhel ad iracundiā puo/
cātes plenā cōfidentia habuissent in dño / ee
ip̄ius legem nullatenus reliquissent. Isti? mō
tis propuertes quere. supra de montib? is/
rahel / 7 ibi plene inuenies.

Dns scir de quo sepi? habet men
tio in scriptura ē idem qui 7 mōs
edon de quo supra sufficienter di
ctum est. quere de monte edon siue esau / trino
mius enim erat esau.

Dabor ē mōs ī medio cāpo gab /
les (vr dicit hiero. sup. Jere. c. xvi
7 ē mōs mira rotunditate sublimis
distans a diacesarea decē milib? ad orientale
plagā 7 fuit in cōfinio zabolon isachar 7 ne/
ptalim. hic mons inter totā terre p̄missionis
montes maxime est famosus rōne situitatis /
fertilittatis / amenittatis / fortitudinis 7 firmi
tatis. gleba enī illi? montis ē fertilis vineis oli
uis 7 alijs arborib? fructiferis abilis. Aer ibi
ē salubris ros frequens 7 dulcis / imber eā tē /
pane? q̄ ferotin? mediocris. ibi arborū p̄ceri
tas / que nō deponunt hyeme vel estate comā
vel virore suū. ibi autim multigenay canoz
sonitus 7 canora suauitas / quarū voce afficā
auditus / pennay varia dispositione. ad eanū
aspectū puocat visus / in canitū suauitate de
lectat gustus. 7 iō multi sunt ibi aucupes / au
culis locū istū frequētantibus / retia 7 tendicu
las imponētes sicut dicit hiero. sup. illū locuz
Dee. iij. quasi retbe impansuz sup montem
thabor. 7 cetera. Sup oīa montē istuz reddit
cōmendabile p̄sentia saluatoris. In hoc mō
te docuit. In hoc mōre grā ofonus puocauit
In hoc monte alq̄i p̄auit populus 7 tā sp̄ia /
li q̄ corporali pabulo recreauit. In hui? mon
tis etiā sup alio corā discipulis suis se trans /
figurare voluit / 7 future claritatis gloriam in
suo corpore discipulis reuelauit.

Jpb mons ē squalidus 7 vmbro
sus in quo latuit dauid q̄i fugit
a facie saul 7 ē iuxta camelā ī mō

te cameli in quo habal carmelites quondam
bitabat qui fuit de stirpe caleph (vr d. hiero.
Est autē mons ille multū nemorosus dumis 7
arboribus infructuosis confitus 7 saluosus /
feris 7 ibicibus pur? / spelūcis 7 antris plen?
7 plurimū cauemosus. 7 iō fugitiuis 7 latere
volentibus cōgruus est / 7 ignotis transeun
tibus periculosus.

Vallis est tumor terre breuis terre
planicie trāscēdens / 7 ad montis
altitudinē non p̄tingens. Collis
enim est monte inferior / sed terra altior. 7 dicit
tur tumulus quasi tumor tellus (vr di. Jsid.
Unde solent colles montiū eē pedes. nā de
collibus ad montes / solemus ascendere alto
res. 7 dicunt colles a colendo / qz minori labo
re colunt q̄ montes. 7 plus q̄ montes ab ho
minibus incolunt 7 inhabitant. Plus aeri 7
solan calori q̄ inferior terra exponunt. 7 ideo
fructus in collibus citius ad maturitatem per
ducuntur. imbre 7 rore celesti pl? colles q̄ val
les pfundunt. 7 iō fructus accrescētes in collibus
alijs dulciores 7 sapidiores inueniuntur.
Itē inter infimā terre superficie 7 sūmā montis
altitudinem tenent colles medium quo ad si
tum. 7 ideo aer crassior 7 spissior in colle q̄ in
monte / purior vero ē 7 subtilior q̄ ī valle / pu
riores enī 7 nobiliores recipiunt colles influ
entias 7 impressiones a superioribus q̄ valles
Ideo tam fructus q̄ gramina sunt in collibus
salubriora q̄ in vallibus 7 alijs paribus me
liora (vr d. Constantius.) Item colles citius
recipiunt radiore solis illuminationem q̄ val
les 7 velociore a nubibus irrigationē de mō /
tibus etiā / descēdūt torrentes 7 riuii sup col
les 7 de collibus deriuantur / ad cāpestina ad
valles

Vallis ē terra dediuis ac dep̄ssa in
mōtiū medio colloca. vr. d. Jsi.
Est autē vallis aquay a riuiulis fontū defluer
tium receptaculum 7 vehiculum. Unde pa
ter q̄ valles 7 riuiulis ex montibus emananti
bus irrigantur. et ex illorum circumfusione in
floribus / herbis / 7 fructibus fecundant. Fron
diū et floꝝ virore citius decorant. a montium
et collium elevatione obumbrantur. In valli
bus etiā fit maior radiorum solarium con
cursus et contractio ac conflatus. et ideo cali
diores impressiones in vallibus q̄ in monti
bus generant / p̄pter q̄d si vallib? citi? q̄ ī mō
tibus resoluunt niues ex quay diffusioe loca
circa adiacentia humectant (vr dicit Jsdaco)
7 ideo valles calide / turbide / grosse ac vapo /

rose/per experientiam iudicantur quarū habi-
taiores calidis et humidis passionibus sepi-
molestantur (vt. d. cōstan.) domus et edifica
in vallibus constituta min⁹ ventorū et tempe-
statum incomodis propelluntur q̄ illa que i
montibus collocantur. nam montium obie-
ctu uentur et a pcellarū inundantiū ipende-
ferantur/terremotus incole ualliū raro infesta-
tur. cuius rō est qz partes terre in ualles reside-
tes magis comprimuntur et sibi inuicēz forā
adunantur. et ideo uenti illas partes difficili⁹
penetrant et subintrant. ppter qd̄ pres ille q̄a
minime sint concaue et porose/minime a uen-
torum subintrantium impetu agitantur. ppter
qd̄ non mouentur (vt. d. Ariston.) ad ualles
etiam confluunt sordes et ibi diutius reserua-
tur ppter aeris corpulantiā ualles citius q̄
montes grossis et fumosis. uaporibus obnu-
bilantur/et densioribus tenebris obscurantur
unde partes uallium plusq̄ montiū pfundā-
tur a centrum et a celi circūferentiā āplius elō-
gantur. Item ex aquarum multiplici concur-
su et limi ac lutū obiectu paludes. q. inuadabi-
les in uallibus frequentissime coadunantur
et loca ad transuadendum difficilia inueniūt
Item ex humoris habūdantiā carices et gra-
mina in uallibus maxime nutriuntur. salices
et alie infructuose arbores in uallibus plusq̄
in montibus crescere dinoscantur.

C Ampus scdm Jsi. est terre planici-
es nec depressa ut ualles/nec etiā
erecta ut montes. et iō qz equalis
est pedibus/campus est a uocatus camis in
greco quod breue uel equale dicitur in latino.
et est campus locus planus et incultus nec uo-
mere sulcatus nec stercore impinguatus. s̄ po-
tius deambulationi seu deductioni aut mili-
tari exercitationi iuxta ciuitatum habitacula
putatus locus. s̄. communis et publicus om-
nium aspectibus expositus vsibus reipublice
asscipiens nulli proprius sed omnium utilita-
ti assignatus.

Ber vt. d. Jfido. li. xv. d̄ eo ipso
q̄ in eo aliquid agatur omnis au-
tem ager ut ait uarro/aut ē auus
i. stationalis/aut constitus id est arborib⁹ apt⁹
aut pascue qz herbis s̄n p̄ aialibus uacat/
aut florum ortus. s̄. floribus et apibus ap-
tus. unde secundum antiquos ager est terra
cultus/ruo uero terra incultus ut silua et pascua
in qua tam pecus q̄ lac haberi potest. Unde
et rusticus nominatur. nam aggressium bo-
minū bec prima et ocio sa felicitas est. unde et
ager dicitur et quasi pascuus/qz a diuisorib⁹

agrorū uicinis pascēdi gratia est relicta. sicut al-
ui⁹ d̄ ager quem paulatim flui⁹ in agrū reddit
sic et arcuissimus d̄ grece qz ceteris linearū mē-
suris non continetur/sod arcetur finis eius ob-
iectu montiū et artū et etiā fluiuiorum sic et no-
ualis ager d̄ primū p̄fessus siue qz alterius
annis uacat ut renouat suas uires. noualia. ii.
semel cū fructu erūt et simul uacua sine fructu
pmanebūt. aliqñ etiā d̄ ager scaldus. i. exco-
lidus sic dicitur eo q̄ a cultura iaz eritit. sicut
ex consul/eo q̄ a cōsolatu iā discesserit. aliqñ
d̄ ager uignosus. i. sp̄ humidus. non bumoz
d̄ qui qñq̄ siccatur. Elligo autē ē bumoz
terre naturalis ab ea nūq̄ recedens (bucusq̄
Jsi. li. xv. c. xliij.) Ager igitur locus est exercitiū
laboris. s̄. et sudoris. nā cū labore ager extoli-
tur/ligone pcuritur/foditur/euertitur/vomere
aperit/semine scriitur/rastro regitur/roze et im-
bre pfunditur/spinosis cepibus circumdatur
et munitur/hieme geiu et frigore cōstringitur
estate estu et caumate uirtur/ure siue uerno-
pe colitur/in autumno collectis fructibus ite-
rato p̄canditur. vomere et sic alternatis labori-
bus continue laescatur.

P Redium scdm Jsi. d̄ quasi pre-
uidium eo q̄ sibi a patre familias
in oibus preuiditur. et est pprie
locus in quo a patrefamilias in medio agro-
rum suorum domiciliū preparatur. uel d̄ pre-
dium eo q̄ antiq̄i agros quos bello separēt
prede noie possidebant.

P Rara est cuius feni copia armen-
ta uentur/cui ueteres romani no-
men dederunt eo q̄ sit locus qui
primus est paratus/qz culture laborem nō re-
quirit (vt. d. Jsi.) Et ideo talia loca dicuntur
prata qz ad fenum et ad gramia sūt paia. pra-
ta siquidē fluib⁹ et riualis et fontibus imi-
gantur. et ppter humoris habūdantiā her-
barū radicibus nutrimentū cōtinue ministrā-
tem/herbis et floribus diuersi generis decozā-
tur. et iō ppter uernatē et uirentē quā prete-
dunt pulchritudinem prata ridere dicuntur.
prata etiā suo uiroze delectant uisuz/suo odo-
re afficiūt olofactū. graminiū suorum sapore re-
ficiūt gustum/pratorū herbe et flores mel apis
bus admistrant lactis copiā in armenis et gre-
gib⁹ generāt et augmētāt. uulnera curant. et cō-
tra diuersos morbos remediū prestant.

Besertū ē tre spaciū sic dicitur qz ab
boiz habitatioe et frequentia defertur
nec ab boib⁹ colit nec inhabitat
vt. d. Jsi. et hoc contingit aliquotiens ppter
terre sterilitatē siue etiā ppter aeris temperiē.

seu ppter aquarū & fontium defectibilitatem
sive ppter hostium vastitatem. Unde desertum
est incultū spinis ac ferribus plentū reptilibus
& venenosis animalibus parvū bestiū & fera-
rum siluestriū/domiciliū fugitivorū / & latro-
nantū habitaculū. terra vastitatis & horronis
terra deuī & erroris. Nam in deserto vie sunt
deuie / colles et semite non sunt / mitemeris
et alijs fructibus instructis consistit atq; pla-
ne/barinosē lapidose. puluerulente / scalcen-
te & alijs incōmodis itinerantibus plurimum
onerose. & dicuntur deserta (vr. d. Jsi.) qz nō
seruntur. vnde loca siluarum et montium que
a semine vacua deserunt deserta nuncupant.
Non minus tamen deserta dicuntur loca pri-
ū habitata et p^o casu aliquo desolata vr. d. idē.

Beremus autē est inuia solitudo a
paucis. nisi a feris & bestijs ihabi-
tata. vnde beremites dicunt boies
desertas solitudines appetētes se ab aspectu
bois sequestrantes. dicitur biberemus bere-
mi per contrarium ab bereo beres quia pauca
ibi berent atq; manent. vel dicitur beremus qua-
si berens humus qz dura & cōpacta solet esse
terra que beremus vel solitudo vsualiter ē vo-
cata. In locis autē beremitaris & solitarijs fe-
re siluestres liberius q̄ in locis alijs euagant
securius / cōmorantur ibidem etiam ppter ne-
morū spissitudinē & siluarū multitudinē volu-
cres siluestres dulcius modulantur. ibidē etiā
nidificant & conuersantur. & iō ppter ferarū
multitudinē & auīū frequentā. loca talia q̄uis
solitaria a venatoribus aliquādo frequentā
ibi etiā aucupum laquei et retia sepius occul-
tantur talium etiā locorū habitatores pluri-
bus laboribus exponuntur. nūc gelu / nūc estu
exuruntur nūc rore / nunc imbre (nunc pruina
nunc niue perfunduntur. raro nisi forsitan a
latronibus vel venatoribus inquietantur. et
iō locus beremitaris q̄uis multam habeat af-
flictionis redij & laboris plurimū tamen ob-
tinet commodi et quietis.

Atrum ab atro est dictum eo q̄ a
tris tenebris et horridis est suffu-
suum (vr. d. Jfido.) Est enī ppu-
um bestiarum in cauernis manentium latitu-
lum / in quibus latrantes p̄de insidiantur. et
ideo spelunca a specularando antrum dī quia
inde post suas preda diligentiū specularant
vr. d. Jfido. Est autem antrū in estate frigidū
in hieme vero calidū & fenibus animalium nu-
tricandis & occultandis est aprū. et sudorib⁹ autē
& vaporibus animalijū fedum ē. & corruptū.

Fossa a fodiedo est dicta. eo q̄ sit
terra viribus & ingenio fodientius
pfundata / que quāto plus i sua
superficie terra accumulata erigitur tāto iterius
amplius pfundatur. et quanto altior est & p-
fundior. tanto eius transitus deficiat: et peri-
culosior. inuenitur quantum quelibet cadent-
do facillime ingreditur. sed post casum de ipsa
facili non exitur. (vr dicit Grego.) Ideo etiā
dicitur Ibero. super eze. xir. Leo in foueis capif-
nam facta fouea ouis vel capra in eius fundo
ponitur. cuius odore alectus leo foueam pre-
de gratia ingreditur. sed postq̄ eam ingressus
fuerit ibi ne cretat detinetur. fouea etiam intra
foueam a latere ad modum spelunce foditur
in quo cauea quedam ponitur que ad modū
cistule preparatur. que de facili clauditur et
difficile aperitur. quando ergo leo videt se nō
posse de prima fouea egredi timens venatorū
venabula latendi gratia secundam foueam i-
ngreditur et ibi in cauea ad hoc parata claudit
ac capitur & captiuus detinetur vr. d. Hiero. fo-
uce etiam sunt vales et necessarie / quia fossa-
tis ciuitates & castra ne hostibus pateant mu-
niantur. fossatis insuper terrarum spacia & ha-
bitaculorum termini ab inuicem diuiduntur.
replentur nihilominus foueae aquis in quib⁹
piscis & reptilia diuersi generis nutriuntur.
Unde & fouea quasi fouens viuas aquas ē
dicta. Nam in foueis fouentur & seruantur aq̄
nunc fluxibiles nunc stativae / nunc eas subin-
trant torrentes et pluuie / nunc in eis erūpunt
capita fontium et scaturunt riui aque viue
scilicet summa vero & precipua et omnū mu-
nitionum fortitudo et tutella solet esse fouea
quando in lato et in longo / in alto et in profū-
do ordine congruo est parata. Nam in accessi-
bus est locus sic munitus / nisi aggere nauigio
vel ponte talis fouea transeat. (vr dicit Je-
roni.)

Spelunca est fouea subterranea a
speculando dicta qz propter sui la-
titudinem ad circumspiciendum
est apta. latum enim et a parte luci expositum
habet introitum / sed in fine finem sive tenui-
num habet artum vnde spelunca locū subter-
raneus. primo quidem euidentis et lucidus in
ingressu deinde obscurus et turbidus in pro-
gressu / tandem durus / artus / et hūspidus in
egressu / si tamen egressus aliquando poterit
inueniri vr (dicit dama.) In locis autem mi-
neralibus vbi effodiuntur lapides et metalla
potissime sunt spelunce que quidē ratōe extra-
ctionis lapidum seu metalloꝝ remanēt vacue

quibusdam tamen colūnis siue alijs appodi
ationibus ne corruāt sunt fullite. sepe tamen
vel nimia mole terre colūne ille desup aggra
uate siue ppue marene molitie resoluit siue
fundi inferioris humore relaxate corruūt et sic
oīa in illis speluncis existētia obruūt et con
fundunt. vnde in speluncis manere periculo
sum est et difficile tum qz frigide sunt et humi
de obscure instabiles et incerte. tum qz hispid
et dure in superficie graues et infimo concaue
et pfunde. Sunt etiaz loca cōgrua occultatōi
ferarū habitatiōi fordiū et imūdinarū depo
sitiōi serpentium et aliorū reptiliū mansioni

Auena ē terrā concauata a cauā
do dicta. eo qz partes terre decauē
tur et perforantur a reptilibus et ab
inūicē vel per partium cōpressionē siue euacu
ationē et erectionē diuidantur. In cauernis sī
quidem mures reptilia et vīmes suas faciunt
mansiones/ad quas confugiunt quando ni
ment vel vident sibi imminere aliquas ab exte
seco lesiones/ad cauernas etiam tam lapidū
qz arborū quandoqz confugiunt volucres/co
lūbe. s. et turtures qū timēt aquilas et accipi
tres in acre voiantes. similiter eramaj amur
li et leporēs fugiūt ad cauemosos lapides qū
audiunt canes vel pferunt venatores. In ca
uernis etiam tam terre qz arborū mellificānt se
pe apes/midificānt quidam volucres /latitāt
etiam i cauernis colubri et serpentes que sepe
ledunt et pungūt venenoso morfu hoies et be
stias ad tales. cauernas appropinquantes
terra in super quando ex se ē cauemosa et spō
giosa patitur sepe motū et agitationem et ven
to subintrante poros suos et replente ex cuius
agitatione generatur terre motus. (vt dicit
Aristoteles

Finis liber decimusquartus

Incipit liber quiddecimus de prouin
cijs

Terre

autem partibus et
diuersis puinijs
per quas orbis ge
neraliter ē diuisus
paucā huic operi
adiuante domino
sunt breuiter inserē
da. non tamen de

singulis est dicen dum. sed solum modo de his
de quibus sacra scriptura sepius inuenitur fa
cere mentionem.

Aris autē vt dicit Isido. li. xv.
tripharie est diuisus. Nam vna
pars Asia. alia Europa. tertia Af
rica appellatur. quas tres partes orbis vete
res non equaliter diuiserūt. Nam asia a meri
die per orientem vsqz ad septentrionē puenit
Europa vero a septentrione vsqz ad occiden
tem pertingit. Sed affrica ab occidēte per me
ridiem se extendit. Sola queqz asia continet
vnam partem scilicet habitabilis nostri medi
etatem. alie vero partes scilicet europa et affri
ca aliam medietatem sunt sortite. Inter has
autem partes ab oceano mare magnū pgre
ditur easqz intersecat. qua ppter si in duas par
tes orientis et occidentis orbē diuidas in vna
parte erit Asia. et in alia vero Affrica et euro
pa. sic autem diuise sunt tunc post diluuium a
silijs noe inter quos Sem cū posteritate sua
asiam. Japhet europam. Chaim affricaz pos
sederunt (vt. d. glo. super. Gene. x. et super li.
parali. i. idem dicunt Crisost. et Isido. ac
Plin.

Sia itaqz que media creditur esse
pars orbis ex noie cuiusdam mu
liens est appellata/que apud an
tiquos regnum tenuit orientis (vt. d. Isi. li.
xv. hec in terra parte orbis disposita ab orien
te hz ortum solis a meridie oceanū ab occasu
nostro mare finitur a septentrione meonidi. la
cu et fluuio thauet terminatur. habz autē mul
tas puincias regiones et diuersas gentiū na
tiones in vita et moribus mirabiles /figurs
corporū sicut et affectibus mentium mirabilis
differentes quarum noīa et situs breuiter hic
ponemus sequendo ordinem alphabeti.

Assiria asie ē regio et puina ab assur fi
lio seir sic vocata que illā regionē p
mo p diluuiū inhabitauit et incoluit

De prouincijs

hec ab oriente habet indiam / a meridie medi
am tangit. ab occidente habet tigrum / a septe
trione monte cancasum. vbi porte sunt caspie
vt dicit Isid. li. xiiij. In hac regione primo
inuentus fuit vsus purpure. Inde etiam pri
mo cinium et corporum vnguenta pesserunt
panter et odores et quibus affluxit romanoru
luxuria et grecorum. (vt dicit Isido. et est ter
ra in temperatis regionibus temperatissima .
sed in multis extremitatibus propter distem
peratas terre mansiones sicut in bestijs et ser
pentibus sicetiam in hominum moribus est
in plumbus inquieta. (vt dicit plinius in lib.
tercio) vbi describit hominum feritates. In
hac prouincia habitant assiri) a b assur dicti.
gens potentissima ab antiquo eufrate vsq; ad
medozum fines omnium in medio terre tenu
it regionem. (vt dicit Isi. li. ix.)

a Rabia asie est prouincia sacra et
thunfera nuncupata (vt dicit Isi
do. li. xv.) Ibi enim maxime ha
bundant arbores thunifere et alie odorifere.
propter quam sacram aromaticam flagrantiaz
grea eam eudemou. latini vero banni vocave
runt vt dicit idem ibidem. In eius enim salit
bus mirra et cynamomuz crescit et cetera me
dicinalia potentissime inualescunt. ibi nascit
auris fenix et aliarum rerum siluestrium tam be
stiarum q̄ etiam volucrum dissimilis et varia
multitudo. In arabia etiam est diuersitas ge
marum. (Nam vt dicunt Isi. Drosi. et Plin
nius.) ibi triplex sardonius et materia gem
me immo multiplex gemmarum numerus in
uenitur. Ibi enim inueniuntur dracones et
quidem aspides in quorum corporibus di
uersarum gemmarum preciositas inuenitur. i
ipsa est Sabba vel ipsa est sicca filio Lbus
cuius filius uocatus est sabba. (vt dicit Isi
do.) Lbus nuncupata / et est pars terre arabie
super sinum maris persici coangustata. et vs
sus sinum arabicum consumata. de sabba
quere infra.

a Armenia ab armeno iasonis the
sali comite est vocata que amisso
rege iasae collecta multitudie ei
que passim vagabatur armena cepit et ex suo
noie nominauit (vt. d. Isi. li. xv. hec est terra
ararath in qua fugerunt filij sanachereth qua
do ipsum in templo dei sui orantem interfice
runt. vt narrat histor. li. Re. 7 dicit ararath
mos in quo post diluuium archa noe requie
uit. sic est autem armenia inter motes thauri
7 charnassi a capadocia vsq; ad capsum ma

re protensa habens a septentrione montes ce
ranneos a quibus flumius tigris nascitur. vt
dicunt Isi. plini. 7 Criso. Est autem duplex
armenia superior et inferior. sicut et due panio
nie. in quarum vtraq; mira 7 monstruosa quo
ad nos sepius inueniunt. terra autem armenia
ca vbi attingit litorea tigris vel eufratis herbis
et frugibus / nemoribus / oris 7 fructibus e
iocundissima. multis tamen bestiarum crudeli
um 7 serpentum generibus est repleta. vt. de
idem et de hac multa narrat Pl.

a Radia siue aradin est insula que
tota est ciuitas sita in mari mediter
terraneo no longe a tyro vt. d. gl.
super illum locuz eze. xvij filij aradij in exercitu
tuo. 7c. vni sunt nautici et impugnis nauall
bus eruditi.

a Zbania asie maioris est prouincia
a colore populi nuncupata eo qd
albo cune nascantur. frigida enim
regio est respectu aliarum regionum que asie
ascenduntur. hec arbania habet ab oriente ma
re capsum et surgit per ora septentrionalis oc
ceani vsq; ad meocides paludes per deserta
loca et uiculisissima se extendens huic terre sine
ingentes canes asis 7 corpore ta fero vt thau
ros premant leones perimant 7 elephantes be
luas fortissimas superant et prosternant vt de
albanoru cane explicat Pl. qui missus ale
xandrio de leone apro et elephante in stadio
triumphauit (vt. d. idem li. viij) in. c. d. canib?
albanie. hec vero gens oculos habet pictos 7
glaucos in pupilla adeo vt melius de nocte vi
deant qd de die vt. d. idem 7 Isi. li. ix. Idem
Solimus etiam pro miro narrat.

a Zicia puintia eadem est que et
grecia antiqua cuius pars vel ci
uitas dicebatur ciuitas athenaru
que quondam fuit philosophorum nutritrix 7 ma
ter liberalium literaru qua nihil habuit gre
cia clarius uihil nobilius qd diu amoris sapie
ne studio operam impendebat (vt. d. pl. 7 Isi.
lib. o. xv. totius attice prouintie plato athena
narum doctor fuit. hanc demofecis eloquentia
per multorum seculo: uz ipsa publicauit. vt re
fert salustius. sed super omnia eam comendat
ariopagita pauli discipulus cuius sapientie p
funditas non fere partes decoraui (vt. d. epi.
7 Dio. anopagitte pmedatone idē refert Isi.

a Zbaia grece i europa e puintia ab
atheco quoda rege antiquo appel
lata. h. puintia fere tota insula e na a
septentrione vbi macedonie iugit udiq; septa e
marina ab oriente hz cyneū mare ab euro geū

a meridie ionium ab affrico ⁊ occasu cassopias
insulas a septentrionali parte macedonie ⁊ anti
ce grecie sociat. huius puincia caput ē corinth⁹
locus munitissimus (vt Jfido. li. xv.) Nā ad
ipsā p̄z vir accessus pp̄ter situs altitudinem/
multitudinē populi ⁊ pp̄ter munitiōis forti
tudinē ⁊ maris vicinitatē. banc cōdidit corin
thus horestis filius / quā greci corintheam vo
cant. i. republice administrationē (vt d. Jfido.
i. xvi.

a Rhadā est puincia inter ionius
mare ⁊ egeū (vt d. Jfido.) collocata
quā archa iouis filius incole deuictus ex suo
noīe archadiā noīauit. Nam etiā sitionia a
quodam rege sitionio in posterū ē vocata (vt
d. Jfido. li. xv.

a Zauia prima ps est sitie / que pri
ma ⁊ maxima regio ē europe que
s. europa incipit a flumine danai / descēdēs ad
occusū p̄ septentrionalē oceanū ⁊ vsq; in fines
byspanie se extendit. cui⁹ ps orientalis ⁊ meri
dionalis a ponto cōsurgēs tota mari magno
cōiungit ⁊ i flumine gades finit (vt d. Jfido. li.
xv.) pars itaq; sitie priā ē alauia que ad me
cides paludes pertingit. ⁊ vsq; ad dariā se p
tendit. Est. n. regio latissima multas ⁊ seuas
p̄tinens barbaras nationes sub frigido di
mate constituta / ab oriente dedinās ad aqui
lonem.

a Amazonia est regio parti asia par
ti sita in europa que albanie ē vicini
na ⁊ ab amazonibus ē vocata. Jfuerūt autem
amazones gotoꝝ. q̄ exierunt de inferiori sinia
vxoꝝ (vt d. Jfido. li. ix.) que mantus suis i do
lo interfecit. viroꝝ suoz arma arripientes ho
stes virili aīo egressē de maritorū suozum nece
sūpserūt d̄bitā vltionē. Nā oēs masculū a sene
vsq; ad paruulū i ore gladij p̄miserūt ⁊ feminaf
referuātes hostiū spolia diripiētes d̄iceps parit
sine masculozū p̄sortio viuere decreuerūt / que
duas reginas. s. marsepia ⁊ lépeca / maritoz.
exēplo / qui semp̄ duos habere solebāt reges
sup se statuerūt quarū vna p̄cedēs cū ceterarū
cōtra hostes dimicabat / altera interi rē publi
cā gubernabat. Effete sūt aut̄ tā fortes breui
tpe bellaticos q̄ magnā ptē asie fere. c. annis
d̄nio suo subiecerūt. Inter ipsas vero penit
masculū viuere vel morari rōne aliqua pmise
rūt ex finitimis tā genit⁹ maritos sobolis gra
tia elegerūt ad quos statutis t̄pibus acceden

tes / plē cōceperūt. sed tpe cōpleto ad d̄cepno
nis offm̄ instituto / maritos a se recedere ⁊ ali
as māfiones querere coegerūt. masailos au
tem filios / vel enactabāt / vel recto tpe parti
bus transmittēbāt. filias vero sibi referuātes
eas ad sagittādū ⁊ venādū informabāt ⁊ ne
in sagittarū icibus vel iactu māmillarū gros
sirie impedirentur / eis in. vij. anno vt dicitur
māmas ep̄uebāt. et iō amazones sūt dicte. i.
sine māma (vt d. Jfido. li. ix) bas vni māmas āri
q̄tus multi vocauerūt. quarū fertatem domū
it (ut dicit) primo hercules / deinde achilles.
S hoc potius fuit p̄ amicitiam q̄ per vires. sic
sicut in gestis grecozū et amazonū continetur
(d. aut̄ Jfido.) q̄ p̄ alexan dꝝuz magnū ama
zones vsq; ad interemptionē alias interitio
nem penitus sunt delere. sed in historia alexā
dri hoc non dicit. immo dicit amazonū regia
alexādro postulāri tributa p̄ nūcios scripsisse
de tua prouidentia est mirandum. q̄ cū fe
minis p̄sugere statuisti. quia si fauente nobis
fortuna succubere te p̄tingat / merito es confu
sus / cū a mulierib⁹ sis deuict⁹. q̄ si iratis no
bis dijs nos deuinceris / parum tibi poterit
cedere ad bonorē. quia de mulieribus trium
pbasti sup cuius responsio / admirationē du
ctus rex generosus. dixit decens fore nō p̄ gla
diū et furorem mulieres vincere. sed potius p̄
amorem. propter qd̄ libertatem eis. cōcessit.
⁊ ipsas non violētia. sed potius amicitia suo
imperio subiugauit.

a Zmania nobilis ⁊ generosa est re
gio in europa alemanno fluuiō
vtra dannubium secundum Jfido.
sic vocata. vbi illius terre incole prius habita
uerunt qui a fluuiō lemāno alamani dicit sūt
hec etiā germania dicta est vt dicit Jfido. li.
xv. vbi dicit post. Dariā que finis est sitie in
ferioris occurrūt germania ab oriente habent
dannubium. a meridie renuz fluuium. a sep
tentrione et occasu oceanum. Et est duplex
germania scilicet superior que se extendit vsq;
ad alpes et mare mediterraneum siue adriati
cum vbi mare magnum sistit in aquileis pari
bus per paludes. Alia germania est circa re
num. vtramq; germina diues est terra et in
cita. et tam viribus q̄ diuicijs. ac bellicosis
populis numerosa. vnde a fecunditate gignē
doꝝ populozum a germinando germania
ē vocata vt d. Jfido. li. xv. generosos et ima
nes gignit p̄ptos de qb⁹ dicit i li. ix. Jfido. Ger
manie natōes sūt mlte imania corpa habēt
vires fortes audaces aīo ⁊ fortes indomiti

De prouincijs

rapta canibus et venationibus occupati facie decori et formosi / comati / et coma flaua / liberales animi / bilares et iocundi. et potissime saxones qui in predictis sunt excellentes de quibus (d. Jsi.) saxoni inquit gens in oceanum finibus et litorebus constituta virtute et agilitate agilis. unde et sic est appellata eo quod valentissimum sit genus hominum prestatius ceteris piratis nisi enim per terram solum suis hostibus sunt infesti. verum et per mare illis qui se molestant ac si essent saxones sunt importabiles atque duri. quorum terra valde est fructifera aquis et fluminibus optimis irrigua in ipsorum etiam motibus foduntur omnia fere metalla preter iterum. Sunt etiam alie puincie in vitragus germania que non sunt minus laude dignae / vt sunt austria / bauaria circa danubium / sicca / Alsatia circa renum. et inter alie quas per singulos enumerare est tediosum. a saxonibus autem germanicis anglicam precesserunt. quorum progenies et successio britanniam insulam possidet. quorum lingua et mores angloz gens / vsq; hodie in pluribus imitat (vt d. Beda in li. de gestis angolorum) Quere infra de littera. S. de saxonia.

Anglia oceanum est insula maris que circumfusa mari a toto orbe vndique est diuisa. quodam Albion ab albis nubiis a longe circa maris litorea apparuitibus est vocata quam succedente tempore quidam perceres de troie excidit discedentes facta classe paladis vt fert oraculo ad predictam insulam litorea peruenit qui sunt gigantes qui tunc terram possident. diutius pugnantes pariter arte. et virtute insulam separtis gigantibus suo domino subiacerunt et a bruto qui illius exercitus erat princeps. terram vocauerunt britanniam quod insulam a bruto tunc tempore animis et potentia acquisitam a cuius bruti per sapia reges potestissimi precesserunt / quorum opera magnifica si que audire delectat bystroniam bruti legat. Illa autem eadem insula post longa tempora a saxonibus germanicis / multis et varijs interuenientibus tenuissimis prelijs est acquisita / et a suis posteris est possessa. qui brutonibus vel mortuis vel exulatis insulam inter se diuiserunt. et singulis puincijs secundum lingue sue proprietatem nomina imponentes lingue gentis sue memoriam reliquerunt vocantes insulam angliam ab angela regina clarissimi ducis saxonum filia que illam insulam post multa prelia possedit. (Jsi) inquit dicit angliam ab anglo dicitur quasi terra in fine / vel quasi mundi angulo constitutam sed beatus Gregorius. videns angloz pueros romae venales / tempore paganorum / audiens quod essent anglici. alludes parte vocabulo (respondit) pere inquit sunt angli / quod vulgum nunc / vt ange-

li. illis oportet verba annunciare salutis. Nam vt d. Beda. terre nauica alias natiuitatis nobilitas adhuc in pueroz vultibus resulabat De hac insula d. Plinius multa. Similiter et orosius secundum Jsidum. summatim tangit expressius que alij obscurius retulere britanniaz scilicet que nunc dicitur anglia et est insula que est aspectu gallie et hispanie est sita / circuitus eius obtinet quadragies octies septuaginta v. milia. metra et magna flumina sunt in ea. fontes calidi metallorum etiam larga copia / gargares / ibi lapis plurimus et margarita / gleba optima / et diuersis fructibus valde apta ibi oues lanigere in precipua habundantia / ibi ferarum et ceruorum multitudo nimia inuenit / pauci lupi vel multi in insula reperiuntur. et ideo oues que ibi maxime habundant tunc in caulis et in pascuis sine custodia relinquuntur (vt d. Be. unde que dam describens insulam anglicam metrica sic dixit. Anglia terra ferax et fertilis angulus orbis. Insula predines que toto vis eget orbis. Et cuius totus indiget orbis ope. Anglia plena iocis / gens libera / apta iocari / libera gens cui libera mens et libera lingua. Sed igua melior liberiorque manus multas alias persequitur gentis et insule dignitates / quales hic in tempore esset longus. quere infra de britannia.

Britannia gallie est prouincia in europa (vt dicit Jsidorus lib. xv. et est sic ab obliquis aquis ligeris fluminis quod ex plurima parte terminus eius est eamque pene in orbem circumtingit appellata terra siquidem fertilis et amena opidibus ciuitatibus et castris preclara aquis et fluminibus irrigua siluis / campis / ortis / et pratis decora vineis et arboribus fructiferis diuersi generis conferta et magnis diuitijs opulenta / sub nomine vero aquitanie multe particulares prouincie comprehenduntur. (vt dicit Plinius) hec a circio habet oceanus (vt dicit orosius) qui aquetanicus sinus appellatur. ab occaso byspaniaz habet / a septentrione et oriente galliam ludinensem. ab euro et meridie contingit puincia Narbonensem vt dicit Orosius.

Andegavia est gallie prouincia que aquitanie est vicina et vsque ad metropolim andegauis est nominata / a qua in circuitu tota prouincia andegauia appellatur et de terra vinifera et fructifera / bonis omnibus opulenta, similis aquitanie in vineis et frugibus.

a **Z**lunnia gallia lugdunensis ē p
uincia cuius ciuitas maior mons
dar? nūcipaf. hec ab euro habet
germaniam ab austro italiā / ab occidente nar
bonensem puinciam / a septentrione galliā bel
gicam. Est autē terra siluestris / nemorosa mō
uosa / pascuosa feris pecudibus ⁊ armentis.
referta / frugifera ⁊ vinifera in multis locis

a **P**ulia est regio maritima i italia
que est pars europe ab insula ceci
lie per maris brachiū separata /
terra est siquidem multum populosa / auro ⁊
argento referta. frumento vino ⁊ oleo opulen
ta. ciuitatibus nobilibus nobilis / indita ca
stris ⁊ opidis premunita / frugibus ⁊ diuersi
generis fructibus fertilis ⁊ fecunda. finis ē eu
rope ptra meridiem que solo mari a barbaria
ē diuisa. fontes dī habere calidos infirmis p
bentes medicinā. Metropolis autē illius re
gionis Bvndusiū dī / quā greci quondā edi
ficauerūt ⁊ dī a brūta grece qđ ē caput cerui la
tine. Ille enī ad modū ceruini capitis haben
tis comua / dī esse disposita (vt d. Isid. li. xvi.
in. c. de noibus ciuitatū). Duic a latere adia
cet terra que dicitur capiti nata in frugū. Nā
eius gleba fertilissima ad frugū multitudinē
pducendā / ex cuius habundātia multe puin
cie sustentantur / etiā transmarine.

a **A**ffrica vt quidā putāt dicta ē qua
si aprica. eo qđ celo siue soli sit per
uia ⁊ apta ppter qđ horroni fragorū
nullatenus est subiecta (vt d. Isido. lib. xv.)
Alij putāt affricā esse dictā ab affer filio abra
he ex cerbura / qui dī duxisse versus libiā exer
ciū / ⁊ ibi victis hostib? pcedisse / eiusq; poste
ros affros nominasse (vt d. Isid. li. ix.) Incipit
autē affrica a finib? egypti pgenis iuxta meri
diem p ethiopiā / vsq; ad atlantē montem a
septentrione vero mari mediterraneo claudif /
⁊ in gaditano fretu finif. hec mūdi tertia pars
dī esse diuisa ē asiā ⁊ europā. hec bz puin
cias multas / sicut libiā / cironēsem / tripoli / bi
sannū / carthaginē / mauntaneā / ethiopiā ⁊
multas alias. Est autē illa ps mūdi i affrica. dī
mior spacio / qđ Asia vel europa. s. p sua quā
titate ditior ē. ⁊ mirabilior in qualitate. Nā in
auro ⁊ gemis ditissima ē. similiter in fructibus
frugibus ⁊ oliuis. Mirabilissimas etiam p
ducit bestiaz ⁊ hominū spēs ⁊ figuras / vt pa
tebit. qñ regiones affrice p sua noia describen
tur. Solis ardoribus pre alijs terris exurit
varijs oceani finibus iterapitur. barenaz cu
mulis sterilis i multis parib? efficit / ⁊ a satū

pilosis nigris? ⁊ alijs horredis bestijs posside
tur ⁊ hoc inferius plus patebit.

a **S**uria prouincia est in citenorio
hispania in confinio europe et af
frice constituta. (vt dicit Isido?
libro. xv.) vnde at austures sunt dicit qui pro
pe isturum flumen nunc inhabitant quorum
terra est siluis et nemoribus quasi vndiq; cir
cumsepta vt dicit idem. illius soli incole sunt
vt dicitur respectu aliorū animo placidi libe
rales et benigni quorum ciuitas metropolis
nominatur. Terravero frumento ⁊ oleo ni
mis habundat. Nam terra est frigida et ad
huius productionem frugum vel fructuum ni
mis etiam apta. habundat enim ibi milliaz
⁊ castanee supra modum. dicuntur enim ibi
multa crescere fructuum genera et pomorū de
qđ loco vini faciūt sibi potū. fens siluestrib?
et etiā domesticis pecudibus sunt maxime o
pulentī. populus autem vt dicitur generaliter
ex natura hilaris est et canore vocas in cursu a
gilis et in prelijs militaris elegantis nature si
ue stature et pulchre forme secundū situm pa
trie et candide regionis ad loquendum et for
san deridendum alios lingua leuis.

a **R**ogonia prouincia est in hispa
nia. vinearum et frugum fecunda
fontibus et fluiijs imigua ab ara
gotis quandam occupata a quibus regio vsq;
hodie nuncupatur. Nam gotorum gens ali
quando in illa prouincia habitabat. vnde et
arrogonia quasi argogonia est vocata (vt di
cit Isidorus.) quam perfluit hiberus fluiuis
cuius metropolis appellatur.

b **B**abilonia asie est prouincia in cal
dea cuius caput est vrbs babilō
a qua regio est nuncupata tam no
bilis vt caldea et assina ⁊ mesopotania in ei?
nomen aliquando transierunt vt dicit Isido.
libro. xv. hanc preterfluunt flumina nobilif
sima inter que precipua sunt nigris et eufrates
que de paradiso ortum habent. Est autem re
gio omnium frugum et fructuum fertilissima
vinifera ⁊ aromaticis arboribus ⁊ herbis ple
na et gemmarum et metallorum copijs ditif
sima camelis / equis / asinis / et mulis et alijs
iumentis habundantissima. feris et mirabilif
b? bestijs ac monstruosis habundans mari
me in deserto cuius metropolis quondam di
cta est babilon. id est confusio. eo qđ ibi lingua
edificantū turrim babel ē pfusa vt dī gen. xi.

Quius magnitudinem describit hieroni. super
 3sa. xi. Babilon inquit est metropolis caldeo
 rum/ cuius muri. xvi. milia passuum erant per
 quadam ab angulo in angulum quod est simul
 lxxij. vnde duabus leucis et duabus vnius
 leuce partibus muri tendebant. ibiq; erat tur/
 ris trium milium passuum in altitudine id est
 duap. leucap. a lato in arcum coangustata/ et
 materia fuerunt lateres cocti et bitumine indis/
 solubili. vnde nec igne nec aqua dissolui pot.
 et quia ibi confusum est labiu ebraice dicta est
 babel/ grece aut babilon. a qua regio tota in
 circuitu est vocata. Duic impabat rex potentis
 simus scilicet nabugo. qui inter ceteras mundi
 nationes quas caldeoꝝ subiecit imperio inde
 am captiuauit/ ppter quod et babilon sub bar/
 facar nepote suo p tirum et danium regem psa/
 rum et medorum penitus destructa fuit/ nec vn
 q̄ iterato repata. sed de eius reliquijs due ci/
 uitates scz thesephon. et. fuerunt in psidis edi/
 ficata (vt dicit hiero.) Locus aut vbi quondam
 fuit babilon est desertus et nihil continet nisi
 bestias monstruosas. quere infra de caldea.

Aeria est regio in asia cui fluius
 nomine bacrus nomen dedit (vt
 dicit. 3si. li. xv.) huius ptes q̄ sunt
 plane p pane rugis ambiuntur. q̄
 autem aduerse sunt rindij fluij terminantur.
 reliqua includit coctus fluius. mittit autem
 et nutrit bractea fortissimos camelos/ nunq̄
 pedes atterentes (vt. d. 3sidorus.

Raceana regio est in affrica/ ex du
 obus opidis nobilissimis vocabu
 lum est sortita/ ex quibus vnu an/
 dromecus vocat alteru vocat bi/
 zatū. Et fecunda eglebis et oleis et humus est ita
 pinguis vt iacta sibi semina in incremēto pene
 centesime fruges/ renascuntur vt dicit 3si. li.
 bro. xv.

Rabancia germanie finalis est p
 uincia que gallie belgice est conti/
 gua habens renū ab oriente et fri/
 zia britannicum oceanum et flan/
 dricum sinum ab aquilone inferiorem gallia
 ab occidente superiorē vero franciam a meri/
 die. qua ancupissimosa prefluit multa habes
 opida et famosa/ terra fertilis in fructibus po
 pulosa gens elegantis stature et venuste for/
 me/ bellicosa/ animosa contra hostes. In se aut
 placida et q̄eta. i. ges bñfica/ deuota et benigna

Egica dicitur gallie puincia/ i eu
 ropa que a belgis ciuitate est dicta (vt. d. 3sido. li. ix.) hec ab oriente (vt. d. orosius) habet germaniam

et fluium reni/ ab euro habet alpes peninas/ a
 meridie puincia narbonensem in qua ciuitas
 arelatensis sita est ab occasu puinciam lugdu
 nensem a circulo oceanū britannicū/ a septentri
 one britannicam insulam siue angliam. hec re/
 gio i frugibus et fructibus fecunda et in multis loq
 vniuersa multum populosa ciuitatibus et opi
 dis munita. gens eius feror naturaliter (vt. d
 3si. li. ix.) et animosa et fluius triguis/ alms
 et fecundissimis nemoribus et pratis deco/
 ra/ iumentis et pecudibus pleua. pauca hñs
 monstruosa pter ranas et colubros. pauca ge
 nerans venenosa. terra liquidem generaliter
 solet esse pacifica et quieta. in plurimos popu
 los lingua aliquantulum differentes est h bel/
 gica subdiuisa.

Bitunia vt. d. 3si. minoris asie est
 puincia in ponti exordio ad pte
 solis orientis auersa marie adiacet
 multis antea nominibus appel
 lata. Nam prius bitinia est dicta deinde a bit
 mio rege fuit mox bitimia nūcupata ipa est ma
 ior frigida cuius metropolis dicitur nicome/
 dia/ vbi fugiens hanibal princeps carthagi
 nis/ veneno animam expirauit (vt. d. isid. li. xv.)
 Condita autem est bitimia puino a fenice que
 pus miramunda vocabatur. vt. d. isido.

Britannia oceanū est insula in eu
 ropa p longam inherentiam exte
 ditur a meridie habet gallias vt.
 d. orosius. hec insula habet in lon
 gum passuum milia. lxxx. in latum. milia du/
 centa. a tergo autem oceanū infinitas hz oreas
 des insulas quaz. xx. deserte sunt. et. xij. inco
 luntur. deinde occurrit insula nle navigatione
 sex dierum vt. d. plini. li. iiii. et isido. xv. a bri/
 tanica insula sepata. scdm orosium vero versus
 circū in medio oceano sita est. ppter eius di/
 stantiam paucis nota. hec britania. vt. d. pli.
 li. iiii. c. xvij. inter septentrionem et occidentem
 iacet opposita germanie gallie et hispanie ma
 rimo interuallo. huic primo albino fuit nomē
 forsā ppter albos rupes insulam arcūdan/
 tes deinde a bruto britannia est dicta. sed tan
 dem a germanicis ipsam obtinentibus anglia
 est vocata. quere. s. de littera anglia Est autem
 alia britania minor super oceanū aquitanicū
 sita in partibus galliarum/ que a britonibus re
 linquentibus britaniā maiore/ ppter impo/
 tunitatem germanoꝝ est vsq; hodie populata
 vbi vsq; ad hoc genus britonū et nomen pes/
 uerat. et quāuis hec britania in multis laudi
 bus digna sit/ non potest tamen filia matri
 minor britania maiori cōpari. et ideo bñ mi/
 q

nor britania debuit vocari/que sicut nec nūe/ro populi/sic nec merito soli pōt maiori britānie adequari.

b *De*ctia puincia belladis est p̄ciat la in grecia vt dicit isid. li. ix. abo ue vt dī primitus nominata et h̄ bac de causa. dū em̄ cacinus age noris filius europam sororem filiam suam a loue raptam ex p̄cepto patris quereret/p̄ris iram formidans confirmato animo elegit exilium et dum casu bouis sequeretur vestigia. locum vbi ipsa recubuit adinuenit. et ideo nomine bouis locum illum boetiam nominauit vbi et thebas construxit vbi quondā filia bella dedicauerunt. et bic nati sunt apollo et hercules maior ille thebanus eadem est ennomia vocata a quodam fonte. qui ibi est quondam appollini consecrata. vt. d. isid. li. xv. In hac terra est lacus quidā furialis vt qui de eo bibente furore libidinis marcescat vt dicit idem li. xxiij. in. c. de aquis quere. s. de fontibus.

Demia pars est messie ad plagā orientalem iuxta germaniā posita in europa que est montibus maximis et siluis densissimis et altis vndiq; circū septa a germaniā et pannonia et nationibus alijs per montes siluas et flumina est diuisa. Est autem regio montium altitudine in plurimis sinu partibus valde firma. cāporū et pratorum planicie conspicua. facie celi saluberrima. gleba veritissima in vineis habundans et ānona. in auro argento stanno et ceteris metallis diuissima fontibus et fluminibus irrigua. Nā terram irrigat alba fluius nobilissimus qui in montibus oritur boemox. similiter et milda qui p̄fluit dragam regiam ciuitatem. eius montibus habundant pini et abietes / habūdant et herbe innumerabiles / non solummodo pasuales / verum etiam aromaticæ et medicinales. ibi diuersorū genēz habundant fere innumerabiles scz vsi / apri / cerui / capreole / tragelaphi / dibali / seu bisontes. et inter has feras est quedam habens magnitudinem bouis hec bestia ferox est et seua / et habet magna cornua et ampla cum quibus se defendit sed habens sub mento amplum folliculum in ipso: aquas recolligit et currendo aquam miro modo in illo folliculo calefacit quam super venatores seu canes sibi nimis appropinquantes p̄icit et quicquid tetigerit depilat lingua horribiliter a septemione hoc animal lingua bohemica boui nūcupatur. hec terra circuitur ex parte orientis hiorauia et pannoma. ex parte aequi lonaris polonia. ex parte vero meridiei austria

et parte occidentis grauanica germanica et misenensi marchia circūdatur et ambitur.

b *Urgūdia* pars est gallie senonensis vsq; ad alpes pennios se extendit. et est burgundia a burgis dicta. Isid. li. ix. eo q̄ ostregori intraturi italiā ibi fecerunt burgos plures. i. opida et munitōnes. terra em̄ est fortis / montuosa / et pasuosa et in locis pluribus nemorosa / aquis et fluminibus ac riuulis irrigua / in multis locis fertilis et fecunda / et in multis / sterilis et arida et in aquosa / iuxta alpes maxime frigida p̄pter frequentes niuium et imbrium inundationes plures sunt incole iuxta alpes / qui ex frequentia vsu aquarū niuium efficiuntur sub mēto turgidi et strumosi. feris abundat scz vsis / apri / ceruis / et multis alijs.

c *Apadocia* est puincia in maiora asia in capite sine collocata. ab oriente armeniam tangit / ab occidente asia minorē / ab aquilone tamen scarios campos quos habuerunt quōdam amafones et mare tumerium / a meridie vero taunum montem / cui subiacet cecilia et isātia vsq; ad siliciam sinum qui spectat p̄tra insulam aprium albis annis p̄ ea fluit qui quōdā liddie regna disiuuunt asp̄is. vt dicit Isido. li. xv. et orosius li. i. hi ortum habuerunt primo a mo soth iaphet. vnde et vrbis apud eos manet vsq; bodie / que mozera dicitur. vt. d. Isid. li. ix.

c *Aldea* q̄si cassidea a caleph filio nachor fratris abrahe fuit nominata. vt dicit isidorus li. ix. Unde dicti sunt chaldei a casseth quasi cassidei. et est regio maxima / sita iuxta eufraten / in qua est campus duram / in quo conuenerūt gigantes post diluuium / et de consilio nemroth edificauerunt turrim babel / a qua ciuitas ibi edificata vocata est babilon. et tota regio i posterum babilonia fuit nūcupata. vt patet supra in littera. b. querere ibi de babilonia. Scz hic dicendum est / quid *Drosius* dicat de babilone. libro secundo. Rex inquit primus ap̄ assirios qui eminere p̄ ceteris potuit. iurius fuit. occaso autem iurio semiramis vxor eius totius asie regina babiloniam vrbem quā incepit nēroth et vt esset caput regni assinorum iustituit stetit q̄ regnuz istud inconcussuz. Ad et centum septuaginta quattuor annis. vsq; ad sardansi pallum quē interfecit arbates p̄fectus medorum et tunc incepit perire regnuz assinorum. sed ex toto periit quando a ciro et dario babilonia est ita destruxa q̄ vix credi

De prouincijs

poterat apud mortales q̄ tam fortis ciuitas possit capi. fuit em̄ castroꝝ moꝛe membris pa- nibus per quadrum disposita et de murorum magnitudine et firmitate vix credi p̄t. Nam in latitudine habuerunt muri cubitos quinq̄ gintaquatuor. tantum vero habuerunt in alti- tudine. ambitus eius in circuitu fuit. cccc. sta- dijs et. lxx. mur⁹ de cocili latere fuso bitumi- ne compactus. fossa extrinsecus late patens in- quā annis circūfluxit a fronte inuiciorum. cen- tum erant porte. in murorum circuitu /erant 8 fenestrorum habitacula eque disposita mire ma- gnitudinis et fortitudinis / quam uide esset ita fortis / tamen cito uicta / capta / et subuersa est Nam in. ccc. et. lx. alueos flumen diuisit sicut et ante fecerat gangem fluium quando irat⁹ contra fluium eo q̄ uinum de suis militibus submersisset. eundem diuisit in. ccc. lx. partes vnde subtracta aqua que fluebat per ciuitatē tanto facilius fuit capta (vt dicit idem orosi.) illo anno quo babilonia ab arthato incepit de- strui / incepit roma fundari. Unde sub vna cō- uenientia temporum / illa cepit / ista surrexit. et quando presens defecit regnū primū orientis / incepit pubescere regnum occidentis .

Edar nomen est regionis in qua habitant israhelites qui fuerunt fi- lij cedar primogeniti israhel. nā israhel fuit filius abrahe ex agar egyptia ancilla eius. vnde vetusti uocantur a- garenī qui modo sarraceni dicuntur quamuis usurpato noie frustra se eē de fara genitos glo- riētur (vt d. isido. li. ix.) hi domos nō edificāt sed tanq̄ ferales homines per vastas solitudi- nes euagantes (in tabernaculis habitant / de- predijs et uenationibus uicium acquirētes. et ideo onager fuit uocatus israhel (vt di. glo. sup. Gen. xvi. (hic est homo ferus etc. qui) vt dicit) omnem bestiarum rabiē supergradietur et masculi ab eis conterentur. Nam vt di. me- thodius. futurum est vt ad huc semel paniter cōgregata eſeant de desertis et obtinebunt oz- bem terre p̄ octo ebdomadas annoz. et uocu- bitur uia illorum / uia angustie. nam ciuitates et regna subuertent / in locis sacratis sacerdo- tes interficient / ibidem cum mulieribus. dor- mient et de sacris uasis bibent / et ad sepulchra sanctorum iumenta ligabunt / pro nequiti- a chustianoz que tunc erunt. hec et multa ali- a recitat que habitatores cedar id est israhelites in orbe sunt facturū.

Auria prouincia est in anglia iu- tra britanici oceanum sita cuius metropolis dicitur cantuaria. Est autem frugifera / et uanoꝝ / foſi-

ribus et fluminibus irrigua / maris portibus insignis diuiniſ locuples / salubritate celi p̄cipua Antabua est hispanie prouincia uocabulo urbis et anis bibent sic uocata. cuius gentis animus est pertinax ad latrocinandum et ad bellandum pronus et ad patiēda uerberera / semp est paratus (vt dicit isido. li. ix.) huic ui- cina est celabena a galliſ celliciſ et hiberis est sic uocata.

Dananea ē regio in ſiria que a fi- lijs chanaan filij eham post dilu- uium est possessa. Et fuerunt ex eis decem nationes. vt dicit isido. li. ix. et quibus fuerunt septem nationes de semine chanaan in quibus maledictio chā fuit q̄si be- reditatio iure radicata. et ideo a filijs israhel dominij precepto fuerunt deleti et eam terminū ab eisdem occupati. vt di. isido.

Ampania est italie prouincia inſe romanum territorium et apuliam collocata. cuius metropolis quō- dam fuit capua a siluio rege alba- norum extracta a capacitate sic dicta. eo q̄ ei⁹ terra omnem uite fructum capiat. vnde et ca- put est urbiū capanie / inter maximas ciui- tates romani et cartaginem uocata / ex q̄ aliquando prouincia italie capania fuerat uo- minata. multe sunt alie ciuitates famose loca- pletes et populose ad prouinciam campanie p- tinentes sicut neapolis et ponteolis ubi bal- nea uirgilij in honore habebantur. Est autē terra uinearum frugum oleozum et ferarum a- bundans fructibus generū diuersozum. Est a- lia campania casaluina gallie feronenſis pr- uincia cuius caput ciuitas est cretis.

Buda uocatur quedam insula in- principio arda deinde paulatim dilataur cuius ingressus est diffi- cilis laborioſus vt patet in acu- bus apostolorum. xxvij. ca. Est autem hec in- sula inter ſiriam et italiā iuxta cretam et sal- niciam uel sardiniam.

Illicia minoris aſie est prouincia a quodam antiquiore iouis filio / vt aſſerunt nominata vt di. isid. li. xv. Decab occidente habet litteā a meridie mare ſiculum ab oriente. et septem- trione habet inonus taun iuga. hanc cignus annis interfecat. matrem habet orbium tha- rmaniam que et tharſis dicitur. fuit autē ibi paulus et chorustos. Epidū eius est ubi cro- cus plurimus est et optimus et ſpiramine ſta- gratiſſimus et colore plus q̄ aureus (vt dicit

Isido. li. xv.

Cypros est insula a cipro ciuitate. que in ea est denotata (vt dicit. Isidorus. li. xv.) ipsa est et pbarphoon que quondam fuit vnicuique consecrata. multum autem fuit quondam famosa et maxime de metallis cris Ibi es dicitur fuisse repertum et eius vsus primo vt dicit idem. Terra est vniuersa et fertilia sunt valde illius loci vna. ciuitates habet modo multas et nobiles. Inter quas caput et metropolis dicitur nichosia. terra est vtiq; mari vndiq; clausa. s; interius siluis / campis / pratis / vineis / et frugibus nimis plena. fontibus et amib; irrigua et multis diuitijs pariter et delitijs opulenta. hec insula vocatur sepius cethim in scriptura. vt. d. Ili. li. nono. Et dicta est sic quodam filio ionam nepote iaphet (vt di. Isid.). De hac insula dicit orosius libro primo. In insula cipro a diei orosius mari antio cingitur ab occidente mari panphilio / a septentrione aulone alitio / a meridie are et phenicis pelago circumdatur / cuius spacium in longo tenet. c. lxxv. milia passuum. In lato vero mille passuum centum et xxv.

Creta grecia est insula a quodam rege crete dicto nominata. in orientum et occasum longissimo tractu porrecta a septentrione grecie hodie / ab austro egyptijs vndis pfusa. fuit quondam centum v; bibus nobilibus decorata / vnde et centapolis dicta est. Primo autem fuit insula que remis et amnibus claruit ac sagittis. prima litters iura dedit / equestris turmas post tribuit / studium musicu in ea primo repertu ab ideis docilis mudo tradidit et exercendo ampliavit. pecudes capras habet copiosas. cervos autem et capreas valde paucas lupos et vulpes aliaq; ferarum noxia generantur. gignit. serpens ibi nullus / nulla noctua et si aliunde translata inueniatur / statim moritur. terra est vniuersa ambita / arboribus conferta / herbis medicinalibus referta / vt dipromis et alios et huiusmodi. gemas etiam generat preciosas. gignit etiam lapides qui iacedacra lus dicitur. vt dicit Isidorus libro. xv. et cuius sit insula a maioribus vnicuique notabiliter libera / tamen spalangias id est quasdam araneas generat vnicuique (vnicuique isido. libro. xv) Idem p omnia narrat plinius li. iij. De eade vero insula dicit orosius. terra ab oriente finit mari carpanio / ab occasu et septentrione mari cretico / a meridie mari libico quod aduantiu vocant et habet in longo mille passuum centum et xxv.

tum et lxxvij. In latitudine vero mille. quin quaginta. Quere de dispositione domus de dali in greca. Isidorus libro. xv. in. c. de ciuitatibus.

Cyclades insule vt. d. is. li. xv. quodam grecie fuerunt quas inde cisdades autumant esse dictas. q; licet spacijs longioribus a celo pice in orbem. tamen circa celum site sunt. Naz orbem greca cieldu vocant. quidam tamen sic eas esse vocatas ppter scopulos qui in circuitu earum sunt De insule in belleponto inter egeu mare et maleum sunt constitute. circuda tur enim pelago in iudea et sunt in numero. lii. ij. tendentes a septentrione in meridiem. habent. l. milia passuum a septentrione in meridiem et. l. milia ab oriente in occasum secundum Isidorus. Secundum orosium vero in. cc. prima vero intrabas insulas. vt dicit orosius. ab oriente retus / a septentrione egiro / do / a meridie capados / ab occasu eceras. ab oriente finiuntur littoribus asie / ab occidente maritatio / a septentrione mari egeo / a meridie mari carphatio.

Coba vel cobes insula est adiacet provincie attice in qua ypcoras medicus natus est et hec insula pma lanificu arte claruit vt dicit id equos etiam dicitur nutre laudabiles in quibus salomon antiquitus gloriari videbat vt dicitur. iij. Re. vbi dicitur de coba. adducebat tur ei equi.

Cosica est insula multis prouincijs corpore angulosa. hec habet ab oriente cimentu mare et portu vrbis romane a meridie sardiani ab occasu belleares. a septentrione ligusticuz sinum et tenet in longu. c. lxi. millia passuum. In latum. mille. xxvi.

Dalmacia grecie est prouincia scdm antiqua terre pitionem a delum eiusdem puinctie ciuitate maxima nominata. hec puinctia ab oriente habet macedonia a septentrione mesia ab occasu histria a meridie sinu adrico terminat vt dicit Is. li. xv. (et orosius dicit idem) gens illius terre est fortis robusta pcedis dedita et rapinis. piraticu etenim ex ipsis plurimu ducunt vitam.

Dacia regio est in europa a danis grecis vt dicit pmitus occupata. multis insulis et puinctijs subdivisa cum germania contigua cuius gens quondam fuit ferox et nimis bellicosa. ppter qd b; tancu

De provinciis

norici et multis aliarum regionum insulis dominabatur. Isidorus. li. x. dicitur. Gotorum fuerunt soboles et dicos putant dacos quasi dagos de gotorum genere preceatos. vnde dicitur quod autem sunt primitus procreati. Vnde certum est quod est multum populosa et elegans stature come pulchre decore faciei generaliter et formose. generis et si animo seu a pro hostes tamen naturaliter pia est et mente placida erga quoslibet innocentes.

Delos grece insula in medio cecidit dum est constituta. sic dicitur a eo quod prohilium cum hoc ut fertur multis mensuris obumbrasset ante omnes terras illa insula radius solis prius est illustrata. et quod post est manifestata. ideo nomen delos insula est sortita. Nam delon grec manifeste dicitur. Ipsa est et origina eo quod ibi primo visae sunt cornices aues. scilicet quas grec origina vocant. In hac insula iacona enixa est appolline ut dicitur. Isi. li. xv. Et est delos nomen insule et civitatis.

Deda regio est in ethiopia in occidentali plaga ut dicitur. Isi. li. ix. abundans in elephanibus et ebore et lignis ebeninis ut dicitur glo. super eze. lxxij.

Europa tercia dicitur esse pars orbis ab europa filia agenis regis libie est vocata / qua iupiter rapiens ab affrica ad cretam adduxit et maxiam partem orbis terrarum eius nomine appellavit ut dicitur. Isidorus. li. xv. De europa autem scribit orosius dicens. Europa regiones et gentes incipiunt a montibus ripheis meocidibus paludibus que sunt ad orientem descendentes ad occasum per litus septentrionalis oceani. usque ad galliam et bellicam et flumen renum quod est ad oceanum. deinde ad danubium quem histerum vocant qui est a meridie et ad orientem dicitur rectus ponto accipitur. (Isidorus autem li. xv. dicit.) Incipit a flumine tanai descendens ad occasum per septentrionalem oceanum usque ad finem hispanie cuius pars orientalis et meridiana a ponto consurgens tota mari magno coniungitur et insulas gades finitur. prima regio europe est sicca inferior que a meocedis paludibus incipiens inter danubium et oceanum septentrionalem usque ad germaniam porrigitur (ut dicitur. Isidorus. li. xv.) et hec terra propter barbaras gentes specialiter barbara nuncupatur. Et sunt gentes in universo ut dicitur orosius. li. iij. In qua prima est alania que ad meocedes paludes pertingit. post gothia. deinde danica et post germania. deinde gallia. et insula britanica. orades et insule multe. tandem. hispania

minora in cuius finibus finiuntur europa et parte occidentis a parte autem superiori versus meridiem habet multas et maximas regiones. scilicet partem noniam messium tractam grecam cum finibus suis italiam cum insulis et terminis suis. Hec mundi particula et si sit minor quam sit asia (et tamen par est in populorum numerosa generositate. populus enim (ut dicitur. plinius) alit corpore maiores viribus fortiores. animo audaciores. forma et specie pulchriores. quod faciunt asie vel africae regiones nam solaris affus adurens propter eius permanentiam super affus / illos efficitur humores corpore breviores / facie nigriores / carne crispiores / et propter evaporationem spirituum per apertos poros animo defeciores. Contrario vero est apud septentrionales. Nam ex frigiditate poros extrinsecos opilante generantur humores in corpore et efficiuntur homines corpulentiores et ex ipsa frigiditate que mater est albedinis in externis in carne sunt facie albiores et ex repulsionem vaporum et spirituum ad interiora efficiuntur calidiores interius et per consequens plus audaces. homines vero asie quorum regio prima est ab oriente meridiocriter in hoc se habent ut dicitur plinius.

Eulath provincia est in superiori india ab oriente incipiens in longo terrarum tractu versus septentrionem se diffundens ab europa filio habet patriarche bebricorum ut dicitur. glo. sup. Gen. l. 7. x. ubi dicitur quod i ter filios beber per iactam euulath nominat. hac regionem perfluit ganges fluvius qui alio nomine phison in li. geneleos nuncupatur. que plinius extollit laudibus li. iij. c. xx. ubi dicitur quod ganges indiarum fluvius multos et quasi infinitos in se recipit amnes et navigabiles ut byrsam cantabriam. bysepim et multos alios nec est unquam latior. l. stadiis vel profundior. vel altior. xv. passibus. hic fluvius circumit terram euulath in qua abundat aurum species aromantice ut bedellium et gemeni piose. ut onicius carbunculus et bmoi ut dicitur idem et glo. sup. genesiz. In hac terra multe sunt regiones partiales in quibus potissime elephantum abundare dicitur multitudo.

Ethiopia a colore populi primitus est vocata quos solis vicinitas tenet ut dicitur. Isidorus. li. xv. denique vix si denis perdit hominum color. est enim iugis estus. Nam quicquid est sub meridiano cardine et circa occasum est monstruosum. circa medium est arenosum ad orientale vero plagam eius maxime est deserta cuius situs ab occasu montis saltus atlantis ad orientem usque in fines egypti por-

rigitur a meridie ostia a septentrione nilo flu-
 mine dantur/plurimas habens gentes di-
 uerso vultu et monstruosa specie horribiles.
 ferax quoque et serpentū multitudinem/est refer-
 ta. Illic quoque rhinocerotia bestia. i. vnicorinu/
 camelon/et basilicus/dracones ingentes/ et
 quorum cerebrum gemme extrahuntur/iacinthus
 crisopassus ac thopassus. alie gemme plurime
 in illis partibus reperiuntur. Lunamomū ibi
 colligitur. Due autem sunt. Una circa ortū so-
 lis. alia autem est in mauritania circa occasum
 et illa hispanie magis est vicina. Deinde etiā
 numedra. Tandem carthaginensis puincia.
 post est gerula. et vltimo contra occursum so-
 lis in meridie est ethiopia crassa ultra quā di-
 cunt fabule esse antipodes (vt dicit Isido. li-
 bro. xv.) cuius sunt verba superius de ethio-
 pia hic inserta. Dicit etiam idē libro nono. ethi-
 opes a filio iam sunt denominati/et quo ori-
 ginem traxerunt ibus ebraica lingua ethio-
 pia dī. hi quondā a flumine nilo cōsurgentes
 iuxta egyptum inter nilum et oceanum in me-
 ridie sub solis vicinitate insederunt/quoꝝ ml-
 ti sunt populi sicut hesperius ex parte occiden-
 tis garamanti et trogo die et ceteri. de quibus
 nanat Plinius libro. xv. capitulo decimo.

Ethiopum gentes a quodā nigra flumine sūt
 vocare. quod flumen eiusdem nature est cū ni-
 lo. Nam similes gignit calamos et papiros
 eodēq; tempore augetur. In eius desertis mō-
 struosi videntur homines. Nam quidam solē
 orientem et occidentem diu imprecatione id
 est maledictione inueniunt. qz cōtinue maledi-
 cunt soli ppter eius ardorem/eis valde graue
 Alij vt no godite specus excauat/et illos loco
 domorum inhabitant. serpentes comedunt et
 omne quod mandī pōt quibus stridor est po-
 tius q̄ vox. Alij velut pecudes manimonij sūt
 expertes passim sine lege cum mulieribus ha-
 bitantes/et tales dicuntur garamentes. Alij
 incendunt nudi et nullo exercitio occupantur
 et illi dicuntur graphasantes. Alij qui blenni
 dicuntur/capita non habere dicuntur/et os et
 oculos habent peccati in fitos et infixos Sūt
 et satiri qui figuram solū habentes humanam
 sunt tamen quo ad morem penitus inhumani/
 Sunt etiam in ethiopia mira alia. vt
 dicit idem libro sexto. c. xxxi. Sunt inquit mul-
 ti ethiopes apud quos omnes bestie quadru-
 pedes nascuntur sine auribus/etiam elephan-
 tes. Alij sunt qui canem p rege habent/cuius
 motu augmantur faciunt quod vident.
 Sunt et alij qui trines vel quaternos dicunt
 in fronte habere oculos/non q̄ ita sicut in natu-

ra. sed hoc fingitur quia precipua sagittarum
 contemplatione vtuntur. Quidā etiam ex eis
 leones et pantheras venantur/et eorum car-
 nibus viuunt. quorum rex vnum oculū
 in fronte habet. Alia gens ethiopū solis loca-
 stis viuunt. fumo et sale induratis et hi qua-
 dragessimū annum non excedunt.

egyptus qui prius creta ab egypto
 danai fratre postea ibi regnante
 nomen accepit hec ab oriente sine
 sub rubro mari iuncta est/ab occasu libiaz ha-
 bet/a septentrione mare magnum/a meridie.
 vero introitus recedit p̄tendens se vsq; ad ethi-
 opes (vt dicit Isidorus li. xv.) Est autē re-
 gio celi/imbubus insueta. pluuiarum igna-
 ra/nilus solus eam circūflucens irrigat/et sua
 inundatione eam fertilē efficit et fecundat. vñ
 sterilis ferax in fructibus multam partem ter-
 raz frumento alit. ceteroꝝ negotioꝝ adeo ē co-
 pioſa vt necessarijs merabul impleat p̄ne or-
 bem. finis egypti est canopia a canope mene-
 lai gubernatore ibi sepulto sic dicta (huicq; Isidorus
 libro quindecimo) hec primit? mef-
 fayna a filia cham nominata est (vt dicit Isi-
 libro nono) hec regio multas habet regiones
 particulares et valde famosas ciuitates sicut
 est memphis ab ephaso iouis filio edificata/
 et raphnes metropolis egypti/eleopolcos/
 et alexandria/et multe alie vt dicit Isidorus.
 libro sexto. Scdm Ptoſium autem duplex ē
 egyptus scz superior et inferior que in oriente
 et p̄ longum se extendit cui est a septentrione
 sinus arabicus/a meridie oceanus. Nam ex
 occasu ex egypto inferiori incipit. ad orientem
 rubro mari terminatur. xxiij. continens natio-
 nes. habet autem deserta multa egyptus supe-
 rior in quibus sunt multa monstra et anima-
 lia monstruosa. Ibi pardi/et tigrides. ibi etiā
 satiri/basilisci/alpides horribiles/et serpen-
 tes. nam in finibus egypti et ethiopiae iuxta
 fontem tigris vbi creditur esse caput nili qui
 egyptū p̄terfluit/nascitur quedam fera nomi-
 ne caorephas. que quidem corporē est modē
 ca et membris iners atq; pigra caput habēs
 valde graue ppter quod temp̄ desit illud ad
 terre superficiem inclinatum Quod a natura sa-
 luti mortalium est. p̄uisum. tamen em̄ est vene-
 nositas et perniciē q̄ nullus eadem recte vi-
 dere posset quin statim sine remedio exp̄ret ea-
 dem em̄ est ei vis et serpens qui dicitur basili-
 cus dicit pli. li. viij. c. xxiij. In egypto autē ma-
 time abundat cocod. illi bipocatri. i. fluuiales
 equi et potissime circa fluentia nili.

Ulas belladis p̄uinda est grecie
 in europa regē bellena deu calo
 nis p̄nc̄ filio a qua ⁊ primo bel
 lenes greci sunt vocati ⁊ in hac p̄
 uinda est ac̄ta gens vbi quondam fuit arbe
 narū auidas mater liberalium artium philo
 sophorum nutritrix in qua quondam libil ba
 bucrum carius greci in bilq; nobilius / cui in
 primo achaia provincia est vicina (vt dicit
 Isido. li. xv) huius belladis dupl̄ est p̄uin
 tia sc̄z boetia ⁊ polopenſis. dicit̄ prima sc̄z
 boetia supra dictum est. de alia post dicitur.
 huius belladi subiacet helles pontus (vbi mul
 ta sunt valde mira (vt dicit plinius li. vi. c. iij)
 Juxta inquit bellespontū dicit̄ tres p̄ganen
 esse genus hominum quos opbiages vocat.
 quorum p̄actu sonat̄ ic̄ serpētū ⁊ sola manu ap
 posita extrahit̄ q̄ mortifera sūt venena. Dicit̄ ⁊
 p̄bairo ibi aliquos quorum silue medētur ⁊
 traic̄ anguim ⁊ serpētū. Est autem belles
 pontus maris mediterranei sinus vt dicit̄ Isid.
 li. xiiij. In septentrione retroquens magnis
 anfractibus. iuxta grecias ⁊ illerium in angu
 stias. vij. stadiorum p̄tingitur vbi teretes res
 fecit pontem de nauibus ⁊ sic in greciam di
 micauit. dilataur eadem aqua ⁊ facit p̄porū
 dem. Denominatur autem sinus ille ab bellep
 sorore fixi fugiens nouercales insidias deca
 dit in mare ⁊ mortua est cuius cas⁹ bellespōti
 ⁊ mari ⁊ terre in circuitu nomen dedit.

Ola insula sic̄lie ab eolo ipore
 filio quem poete fixerunt regem
 fuisse ventos est vt dicit̄ appellata
 hoc aut̄ ideo dicit̄ est. quia ip̄e fu
 it (vt d. varo) rector eolarū insularū. ⁊ quia
 eaz nebulis ⁊ fumosis vaporib⁹ futuro s̄ p̄di
 cebat ventos ab impitis visos ē v̄tros retinu
 isse in sua potestate (vt d. Isid. li. quindecimo
 Sunt aut̄ nonē insule cole dicit̄ ab eodē que
 et miliane sunt dicit̄ eo quod in eis ardeat
 ignis. sunt in monte etbne. vt. d. ibidem. et sūt
 singule insule p̄p̄yas noīnib⁹ nūcupate qua
 rum prima dicit̄ lupara secūda greca ab alissi
 mis collib⁹ sic vocata. tertia strogile. q̄ta dedi
 ⁊ sic de alyp

Raconia germanie est p̄uicia i
 europa. a francis illius regionis
 incolis noīnata. cuius metropo
 lis herp̄opolis est vocata. sita su
 per amnem mogun. a septentrione habet turi
 gam ⁊ saxoniam ab oriente danubium ⁊ ba
 reā a meridie suenā ⁊ alsaciā ab oceanu p̄u
 ciam reuicsem. cui⁹ metropolis est mogūcia

sita sup̄ t̄num quā mogus ibidem subintrat
 Est autem terra optima fecunda fructibus / vt
 infera / siluis decora / op̄idis et castris munita
 et plurimum populosa.

Randa que et gallia a francis p̄i
 mitus d̄ nominata. vel a fr̄aco car
 nifice qui successit in regem parisi
 us / de qua carnifices p̄uilegiati sunt erga re
 gem. et ab illo (vt dicitur) nominata. ab orien
 te habet limitē fluminis rethi et germaniaz / ab
 euro habet alp̄es p̄ineos / a meridie p̄uincia
 narbonensem / a artio oceanum britanicū a
 septentrione insulam britanicā. et hec frantia
 quondā gallia belgica / a ciuitate que belgis
 dicitur sic est vocata (vt dicit̄ Isidorus et orosi
 us libro. xii. De frantia glebam habet vbe
 rem et arborum vinearum fructuum ac frugū
 feralem / flumiorum et fontium effluentiam in
 signem / quē duo nobilissima flumina p̄fūdūt
 in extremis eius. sc̄z tenus et rodanus (vt dicit̄
 Isidorus libro quindecimo) Lapides et la
 pidicinas habet nobiles et ad construenda
 edifica singularēs et potissime parisius / quod
 et in gipso siue viro ab incolis vulgariter pla
 stro dicto maxime p̄reccellit. Nam terra ē vi
 rea ⁊ perspicua. virtute minerali in lapide tras
 murata. qui lapis exustus et cum aqua t̄pat
 rōuertit̄ in sementū vnde sunt parietes edi
 ficia testudines ⁊ multiplica pauimenta. et
 butusmodi iementū positū i opere ⁊ plasmā
 tum siue tritum. statim ad modū lapidis indu
 at. Et cū multas habeat frantia nobiles ⁊ fa
 mosissimas ciuitates parisius inter oēs meri
 to obtinet p̄incipatū. Nam sicut quodā arbe
 narū ciuitas mater liberaliū artū ⁊ philoso
 phoz litteraz nutritrix. ⁊ fons omniū scienciarū
 greciam decorauit. sic parisi⁹ nostris temporū
 bus non solum frantiam imō totū europe
 partem residuāz inscienā ⁊ morib⁹ sublima
 uit. nam velut mater sapiētie de omnibus mū
 di partibus aduenientes recolligit / omnibus
 in necessarijs subuenit / pacifice homines re
 git / et tamqua venientis cultrix debitoricem sa
 pientibus et insipientibus se ostēdit / v̄bs lo
 cuples opib⁹ et diuitijs / p̄potēs pace / gau
 dehs aere ⁊ flumine popularibus / alias p̄bi
 losophantibus congruens. caniporum / pia
 toz / ⁊ montū pulchritudie fessoz i studio ocu
 los recteans et reficiētis. viciorum et domoz
 aptudine studentibus maxime cōpetentes
 et in bilominus ad refectōnem et receptionē
 omnium aliorum ipsam frequentantū ē suffi
 ciens. vniuersas alias v̄bes in his ⁊ consistit
 libus p̄reccellens.

Zandria est punitia gallicae belgi-
 ce iuxta littus oceanici constituta ha-
 bens germaniam ab oriente / insu-
 lam britanicam a septentrione / ab occidente
 mare gallicum / a meridie galliam senensem et
 burgundiam. Dec. punitia quavis situ terre.
 sit puula / multis tamen bonis singularibus e-
 referta. Est enim terra pascuis vberima . et ar-
 mentis et pecudibus plena / nobilissimis opi-
 dis et portibus maris indita annibus sa-
 mosis scz scadeleia vndiqz irrigua et perfusa .
 gens eius elegans corpore / et robusta multa /
 plex in sobole et in substantia / in omnium mer-
 cum diuitijs locuples. Venusta facie genera-
 liter et decora / affectu pia / affatu blanda / ge-
 stu matura / habitu honesta / erga domesticos
 pacifica / erga extraneos valde fida / arte et in-
 genio in opere lanifico valde perita / per ac-
 ius industriam magne parti orbis in lanificijs
 subuenitur . nam preciosam lanam quam sibi
 aeglia comunicat in pannos nobiles subtili-
 artificio transmutans / per mare et terram mul-
 tis administrat. Est autem terra plana et frugife-
 ra in multis / multas quidem habens arbores
 non tamen multas siluas . gaudet quibusdam
 locis palustribus / in quibus effodiuntur gle-
 be quae siluarum suppleunt defectum quo ad igni-
 um incrementum . nam ex his calidus et fortis
 solet ignis fieri magis efficax qm ex lignis / licet
 inutilior et vilior quo ad cinerez / grauior quo
 ad redolentiam et odorem .

Enicis punitia a fenice fratre ta-
 chim est vocata / quia fenix de gle-
 bis thebis egyptiorum in siniam p-
 iectus apud sidonem regnavit / et ex suo nomine
 feniciam appellavit. Ipsa est vbi est titus con-
 tra quem loquitur Isai. (vt. d. isi. li. xv. et nono)
 Debabet ab oriente Arabiam / a meridie ma-
 re rubrum / ab occidente mare mediterraneum
 a septentrione montem libanum . vnde terra
 optima e / arboribz pauptia i frugibz et fructibz
 terra fecundissima lactis / olei / et mellis . terra e
 montuosa et campestris / irrigua fontibus et a-
 quis . in cuius montibus metalla diuersi gene-
 nis fodiuntur .

Rigia minoris asie est punitia sic
 dicta a frigida europa filia regine
 vicua galatiae ex parte aquilonis / li-
 thonia vero ex parte meridiei / lidie vero ex parte
 adhaeret in oriente / ab aquilone vero mari hel-
 lisponi terminatur vt. d. Isai. li. xv. Sunt autem
 due frigie . maior qm hys smirma minor qm hys bilitu
 lithonia autem diuidit fluvius bernias frigia .
 vt dicit idem . Isrigia autem dardanica est ap-

pellata / a dardanio qui profectus de grecia cu
 dracio fratre suo frigiam obtinuit / et ibi regnas
 a suo nomine frigiam dardanicam nominavit
 dracans autem draciam occupavit . vt dicit id
 libro nono .

Risia est punitia in finibus inferi
 oribus germaniae super litus oceanici
 in tractu longissimo constituta q
 a fine reni incipit et man danico terminatur .
 cuius incole frisones a germanis nunc
 patitur. In habitu autem et in moribus plurimum
 differunt a germanis . nam viri fere omnes in
 coma circulanter sunt atronisi / q quanto sunt no-
 biliores / tanto altius arcu conderi gloriosi
 arbitrantur. Est autem gens viribus fortis / p-
 ceri corporis / seueri animi et fortis / corpe agi-
 lis / lanceis videntes ferreis pro sagittis ter-
 ra plana / pascuosa / palustris / et graminosa
 lignis carens / pro ignium fomento terre bitu-
 minosis cespitibus aut bouum defecatis stercoribus
 sepe vtens / gens quidem est libera extra
 gentes suam alterius dominio non subiecta .
 mori se exponunt gratia libertatis . et potius
 mortem diligunt qm iugo opprimi seruitutis .
 ideo militares dignitates rennuunt / alias ob-
 nuunt . et aliquos inter se erigi in sublimem non
 diabus quos annuatim de seipsis eligunt qui
 rempublicam inter ipsos ordinant et disponunt
 p castitate multum zelant et omnem impudi-
 citiam seuerius punientes . filios suos et filias
 vsqz ad completum fere adolescentie terminu ca-
 stas seruant . ex quo contingit q tunc temporis
 data nuptui ipsorum soboles plene completas
 generat et robustas .

Drunarium insule in oceano sita
 sita contra leuam mauritanie occi-
 duo pprimez inter se interiecto ma-
 ri discrete (vt dicit Isidorus libro . xv .) q ab
 omnium bonorum et praecipue mellium et fructuum
 fecunditate / fortunata insule sunt vocata q
 gentiliu error et carmina poetarum ppter soli
 fecunditatem paradisum esse putauerunt . (vt
 dicit Isidorus li. xv. Idem dicit plinius libro .
 v. capi. xxiii. et dicit ibi crescere arbores vsqz
 ad centum . l. pedum proceritatem . in eis est co-
 pia pomorum antu multitudo / ibi est mellis
 habundantia pariter et lactis et maxime in ca-
 prana insula a multitudine caprarum et arie-
 tum sic nominata . ibi canu mirabilis fortitu-
 do et praecipue in canaria insula quae est a mul-
 titudine canum ingentis fortitudinis et mag-
 nitudinis / sic vocata .

De provinciis

Ailea regio est palestine sic voca-
ta. eo quod gignit candidiores homi-
nes quam palestina. Decem autem duplex
est scilicet inferior et superior / et sunt contigue ad
inuicem et connexe adherentes sicut et fenici.
veriusque gleba ferax est et optima. frugibus fru-
ctibus vineis / et oliuis vberissima et fecunda /
aquis irrigua. nam iordane flumine profundit
in aliqua sui parte / lacus habet nobiles mari-
mos vriles et salubres qui pro sui magnitu-
dine et piscium multitudine maria nuncupan-
tur. Est autem ut dicit Isidorus. lacus tiberia-
dis sic vocatus ab opido tiberiadis. et est la-
cus cunctis salubrior / ad sanitatem corporis.
efficacior / habens stadia decem. Quere supra
de lacu tiberiadis et de lacu genesar in tracta-
tu de aquis et stagnis.

Alatia regio est in europa / a partibus
gallozum gentibus ex quibus extri-
tus occupata (ut dicit Isidorus. libro no-
no et quindeimo) Nam galli a rege bunnie i
auxilium euocati regnum cum eo obrenta vi-
ctoria diuiserunt / sic que dedit inceptis grecis
admiris primo gallogreci nunc et antiquo
gallozum nomine galli dicuntur et eorum regio
galatia nuncupatur Est autem regio latissima
et fertilissima europae continens magnam partem
que nunc rutenea a pluribus nominatur.

Alilitia puincia est in hispania a
candore populi regionis taliter no-
minata / pre ceteris enim partibus
hispanozum dicuntur esse albiores. terra dicitur fru-
giferam / oceano vicinam / multis habundans bo-
nis. Hi grecam originem sibi scribunt. vnde et natu-
rali ingenio valent. ut dicit Isidorus. li. nono. Nam
post finem troiani belli plures ex grecis ad gal-
licam sunt profecti. et ibi manent vsque ad pre-
sens tempus

Allia europae est puincia inter pin-
neos montes et oceanum britanni-
cum constituta / que etiam a candore
populi est sic nuncupata. gala enim grece lacus
et ideo sibilla eos gallos id candidos vocat.
dicens. nuc laetea colla auro humectant. scdm
enim diuersitatem celi / et facies hominum et colorum
et animozum diuersitates / existunt et corporum qua-
ritates. Unde roma graues / generat greca le-
ues / affrica versipelles / gallia natura fortes /
ingenioque acres (ut dicit Isidorus. li. nono) becre-
gio ab oriente hinc germaniam / ab occidentem hi-
spaniam / a meridie italiam / ab aquilone ve-
ro oceano britanico terminatur (ut dicit Isidorus.
hec quondam fuit tripharia scilicet belgica celtica
et togata. sed has puincias franci nunc inha-

bitant a quibus francia appellatur Quere su-
pra in littera. ff. de francis et de francia.

Adis insula est in fine hispanie si-
ta que diuisit affricam ab europa
in qua hercules posuit columnas mi-
rabiles et insignes. et inde atheniensi mari fontibus
occeani estus nutritur. Est autem a proxima terra.
c. xx. passibus sepata / qua tunc de mari rubro pro-
fecti occupantes in lingua sua gadis id est se-
paratam nominauerunt. pro eo quod mari sit vndique
circumseptam in qua crescit arbor palme sicut
gumi factum vitrum ceremintam reddit. ut dicit
Isidorus. li. xv. Est autem insula fructibus et specie-
bus ditans multas partes orbis / et precipue
occidentis.

Aecia a greco rege est vocata qui
ipsam regionem incoluit et eam suo
nomine nominauit. ut dicit Isidorus.
li. xv. sunt eius puincie septem. ab occidente
dalmatia / deinde ephirus / inde bellades / in
de thessalia / post macedonia / et postea acha-
ia / et due in mari scilicet creta et cclades. Est autem
regio latissima multis nominibus nominata
terrae et maris diuinitus opulenta / multorum
regnozum domina / militie nutritrix / philosophie
mater et inuentrix omnium bonozum / artium et
magistra. cuius gens fuit antiquitus bellico-
sissima. dono sapientie et scientie predita / ser-
mone disertissima / legi subdita pia circa extra-
neos / pacifica circa incolas et domesticis qui-
eta / contra hostium iniurias intollerabilis ni-
mium infesta. sicut in libro de grecozum laudibus
narrat varro.

Aetulia affricae est puincia agetis quae
de grecozum siue gogorum procella
nunc reliquias. ut dicitur nominata. ut
dicit Isidorus li. nouo. qui ingenti agmine
gregato nauigio vsque ad libie partes puenit
et ibi sedes suas vsque hodie posuerunt. et ex
aetis venerunt / deriuato nomine getuli nu-
cupati sunt. et ideo est opinio apud getos mau-
ros et illo gente sibi esse consanguineos et pro-
pinquos. ut dicit Isidorus. li. ix. Iuxta istos habi-
tat gaulon gens a meridie vsque ad oceanum
despium puigans in desertis et discurrans. Is
nomen gaulon insula dedit que est iuxta eibi-
opiam / vbi nec serpens nascitur nec viuunt. ut
dicitur idem. Sunt etiam in fine affricae populi qui
si bestiales quae gramantes dicuntur / a gramante
rege appollinis filio nominati qui ibi ex suo
nomine grama opidum condidit et construxit
de quibus dicitur. plinius. quod fere a consortio humani-
tatis sunt remoti.

Drones sunt insule oceani ob
 uerfe pmutuatio qd vocatur ve
 sper alerus. quas incoluerunt gor
 gones femine aliri. i. veloci p viciniam bir
 furo aspro corpe. et ex his fuerunt insule nomi
 nate. vt. d. pli. li. xv.

Tria sitie inferioris e puincia in
 europa que vt creditur a magog
 filio iaphet est vocata. vt. d. Jsi. li.
 bz o. ix. vnde di. q veteres illas nationes ma
 gis gestas q gotos no minauerunt. Et fuit quod
 dam gens fortissima mole corporz inges/ar
 moru genere terribilissima. q quoz sobole ma
 tima ps europa 7 asie credit populata. Na co
 ru sobiles sunt daccs et alie nationes ex pte oc
 cidensis/getuli in affrica /amazonas in azia
 ex gororum psapia pcesserunt. vt dicit idē li
 bro nono et quindecimo. Est aut vsq; hodie re
 gio latissima ab aquilone hns noruegia a da
 cia in alijs eius lateribus mari oceano circū
 datur. huic regioni adiacet insula quedam no
 minata goblandia gothorum tena dicta qz
 a gotis fuit antiquitus habitata. et est insula
 frugifera /pasuosa plurimū et piscosa. et multi
 plia genere mercū maxime negotiosa. nā pel
 les varie et ceteroz copie de regionibus diuer
 sis ad illam insulam nauigio deferuntur /7 in
 de in germaniam /galliam /britanias /7 hispa
 niam per oceanum deducuntur.

Vidum est regio in insula tra asi
 am inter sinam et italiam respici
 ens versus panphiliam et etiam
 dcliam ex opposito contra cretam. vt patet in
 glosa. sup actuū. xxvij.

Ircania est regio in asia sub iugif
 caucasi constituta. regio quide e
 latissima hns multas gentes /mo
 ribus et lingua differentes (vt dicit. Jsi. li. xv.
 Dicit etiam orosius q se extendit a caucaso vs
 q; in sinam /habens gentes. xliij. que ppt ter
 re infecunditatem longe lateq; euagantur / ex
 quibus quedam agros incolunt /quedam de
 venationibus viuunt /quedam vero truces ac
 bestiales pntiose carnibus humanis viuūt 7
 sanguinem ipsorū bibunt (vt dicit Jfido. li.
 quindecimo) vbi subdit. Ircania est dicta a
 filius hircana que sitie subiacet habens ab ori
 ente mare caspium /a mendie ammeniam maio
 rem /a septentrione albaniam / ab occasu sui
 bibemiam. Est autem filius aspa copiosa in
 manibus feris pardis /tigribus /et pantheris
 gignit aues etiam que dicunt hircane /quarū
 penne nocte placent. et tales etiam aues in
 germania inueniunt (vt. d. isi. ibidem) Jsi?

hircanie populos deuicat iohannes hircanus
 filius simonis sumi sacerdotis rpe machabeo
 num quib? deuictus iohannes hircanus noia
 tus est (.vt. d. magister in histozijs in pncipio
 historie euangelice Jdem etiā dicit hieronim?

Iberia est regio in asia iuxta pon
 tum armenie iuncta. Jn bachers
 be nascuntur que vales sunt in /
 ctare. vt. d. Jsi. li. xv.

Ispaña prius ab iberio amne fu
 it bibrea nūcupata. postea ab hi
 spalo fluuio. vt dicitur hispania e
 vocata. et ipsa vere hesperia a stella vesperina
 occidentali si fuit antiquitus nūcupata. Est
 autē sita inter affricā et europā a septentrione
 pireneis montibus clausa a reliquis ptibus
 est vndiq; mari conclusa salubritate celi equa
 lis /omnium frugū secunda /gemmarū 7 mettal
 lorū copijs ditissima. Interfluunt autem eā
 flumina nobilissima scz betis /minius /hibe
 rus /et tagus anti trabens /vt in asia pacro?
 et bermus. Sed habet puintias. s. tara conen
 sem /carthaginensem /lucaniam /gallitiam /
 beticam /et affricam /in regione affricę crigita
 neam. Est autem duplex hispania scz ceterior
 et vltior. huicq; isi. li. xv (Dicit aut orosius
 hispauia vniuerso terraz sicuti zona a circūsu
 sione circūm currenti. qz pelagi pene insula ef
 ficatur. hndi angulus e pprior qui spectat ad
 orientem /a dextris est ei aquirānia puincia /
 a sinistris balgarito mari coaratur /et narbo
 nensium finibus interseritur Sed angulus
 circūm intendit /vbi brigantia ciuitas gallie
 sita est 7 ad spectaculum britanie se erigit.

Tercius angul? e quo gade insule intente ad
 affricā atlantem montem intenceto sinu oc
 ceani pspiciunt. huicq; orosius. Hispaniaz
 etiam qmēdat pli. de metallis Dicit em q se
 re tota habundat auro et argento /ere /et ferro
 stanno /et plūbo /tam albo q nigro. regiones
 habet plures /gentes multas /bellicosas 7 for
 tes /quoz quidam grecoz aliqui dicunt fuisse
 soboles /bisegotoz successores (Jdem etiam
 dicit isidorus) Na multas hz puintias pria
 les /nobis notas. vt gallicam /qui grecā sibi
 vendicant originem (vt dicit isi. li. nono) au
 sturiam sic dictam. eo q montibus cōtra austu
 rum flumen sit vndiq; circūsepta. habet 7 cel
 aberiam /a gallis celticē sup hiberunū flumen
 residentibus /sic vocatam.

Iberia oceani est insula in euro
 pa britanice insule vicina. spacio
 terraz angustior. sed sim est fecun
 dior. becab affrico in boream ponitur. vt

De prouinciis

dicat lili. libro quindecimo . cuius pres pores
in hibernum cantabritum oceanu tendit. vñ
etiam ab hiberno oceano hibernia est nomia/
ta. Est autem insula frumentarijs campis v/
bernina fontibus et fluuijs irrigua/ pratis z
siluis amena in metallis fecunda et gemmife
ra / nam ibi gignitur lapis sexagonus scz iris
qui soli oppositus format in aere celeste arcu
ibi etiam inuenitur lapis qui gagates dz. ibi
margarita candida inuenit. Quatu ad salu/
britatem celi est hibernia regio valde tempa/
ta / modicus em est ibi excessus vel nullus i fri
gore vel calore. Lacus habet mirabiles z fon
tes. Na ibi est lacus in quo si p aliquod spa
cium longu / palus ligneus insigatur / pars q
est infra terre conuertitur in ferrum pars ve
ro que est in aqua in lapidem . sed que supra
aquã manet lignum. Est et alius lacus i que
si picas virgas coruli / duertet i virgas fraxin
z prano si virgas fraxinias imiseris in corule
as mutabuntur. Sunt ibi loca in quibus ca
dauera mortuorum nunquã putrescunt sz ibi
semp pmanet incorrupta. Est etiã in hiber
nia quedam insula parua in qua homines nõ
mouuntur. sed quãdo uimio senio afficiuntur
vt moriantur / ipsi extra insulam deferuntur .
In hibernia nullus serpens / nulla rana / nul
la aranea venenosa. immo tota terra adeo est
contraria venenosis vt terra inde delata et sp
sa / serpentes perimat et buffones. Lana etiã
hibernica et animalium coria / fugant veneno
sa. et si serpens vel buffones nauigio in hiber
niam deferant / statim moriuntur. multa salia
sunt mirabilia in terra illa De hibernia dicit so
linus hibernia inquit est insula que primat
britanie in magnitudine et humo. incolarũ ri
tu aspera / ibi anguis nullus / ibi quidẽ rara
gens in hospita et bellicosa sanguine interem
ptorũ hausto pus victores vultus suos obli
niunt phas atqz nephas eodem loco ducunt
ibi nulla apis / et ad ventũ in puluerẽ seu lapil
los si quis sparserit inter aluearia examina fa
uos deserunt Adarc autem hiberium versus
britanniã vñdosum et inquietũ / z toto anno
vix est nauigabile nisi paucis diebus. Diffun
ditur autem p centum triginta milia passuũ p
latũ (bucufqz solinus de mirabilibus mudi)
Gens hibernica est habitu singularis ge noz
inculta. victu parca / animo seuã / vultu feror z
torua / affatu aspersa erga suos tũ liberalis et
affabiles ac benigna et maxime illa gens que
nemorosa et paludes inhabitant ac montana
hecarnibus pomis et fructib no pro esu et la /

cre p potu est contenta. gens dedita ludis et
venationi potius q̄ labori.

India orientalis est regio in asia
sic dicta ab indo flumie quo clan
ditur ex pte occidentis. hez a meri

diano mari pourecta vsqz ad ortũ solis / a sep
tentrione vsqz ad montẽ caucasum puenit . hz
gentes multas et opida insulam quoqz tabro
bane. gemmis z elephantib? refertã habz etiã
gerfam z argeram insulas auro z argento re
fertas z fecundas. Sunt etiam vtilis in arbo
ribus / quibus folia nunquam cadunt. habet
etiam india fluuios nobillissimos gangem /
indum z bipanem / regiones indicas illustrã
tes. Est autem india fauoniũ vento saluberrĩ
ma in anno bis fruges nutrit gignit quoqz cĩ
cti coloris homines / elephãtes ingentes / mo
noceron bestiam / sitacũ auẽ / hebanũ etiã lig
num / cinnamomũ / pip / calamũ aromaticum
mittit et nutrit et ebur. Lapides p̄ciosos beril
los. crisopassos / carbũculos / adamantes mar
gantã et vniones quibus nobilium ardet am
bitio feminarum Ibi sunt montes aurei quos
adiri ppter dracones et gniffones et diuersorũ
bominũ monstra impossibile est (vdicãt Ili:
cuius sunt ea verba omnia sup̄ dicta. vt p3. li.
rv. Est aut india inter omnes regiones orbis
maior opulẽtior potentior populosior. Unde
mira de iudorũ multitudine et potentia recĩ
tat pl. in li. vi. c. xix (dicĩt ei) q̄ sũt reges mltĩ
in india / quorũ aliqui hũt sub se. xl. milia ar
matorũ. aliqui hũt quinqz milia equitũ / z no
uem milia elephantorũ q̄ p oẽs dies stipen
diant. Tũ multarũ opũ ẽ maxima piccũra.
Alij hũt pedicũ. lx. milia. et equitũ mille et ele
phantorũ. cc. z bi oẽs ad p̄cincũ bello sũt pa
rati. vñde p3 qz terra est pot ens et opulenta.
vñde vt dz ibidem. Iudorũ quidã tellurẽ exer
cent. quidã militiã capescũt. alij merces suas
euebũt respublicas alij pop̄time rēperãt z regũt
alij regibus assidẽt alij iudicia reddunt qui
dam potissime religioni vacant / et intendunt
sepientie discipline. Et cũ inter oẽs regiones
sic vastior atqz maior p̄ omnibus mirabilior
est nam vt. d. pli. li. vij. c. iij.) India inquit in
longo p̄tractu versus ethiopiã in miraculis
habundat. In india ei gignũtur maxima ani
malia et etiam canes cetens grandiores. ar
bores etiã tãte p̄cicitatis ibi crescere dicunt /
vt sagittũ supari nequeãt. h̄ aut faciunt vber
tas soli et tempies celi et habũdantia aquarũ
fficus arbor ibi tantũz se p̄tendit vt sub vni?

latitudine multe turme possint discubere. Arū
duces etia ibi sunt tante pceritatis vt singu
la intermodia alueo nauigabili temos homi
nes interdum ferunt sunt autem ibi homi nes
magne stature altitudine. v. cubitoꝝ exten de
res q̄ nec expuūt nec dolore capiti nec dētiū nec
oculoꝝ languorib⁹ afficiūt. nec ab imoderato
calore solis eorum corpa leduntur. s̄ potius in
durantur. pbilosophi etiā eoz quos gignoso
pbistas vocant ab ortu diei vsq̄ ad occasum
stando in calidissimis arenis solem inuobilib⁹
oculis intuentur. In quibus etiam montibus
sunt homines qui habent auersas plantas ⁊
digitū in pedibus sunt octo. Sunt et ibi cani
na capita habentes qui feraz pellibus vestiū
tur/ m̄ latrant vt canes et aliter nō loquuntur.
Venatu et aucupio viuūt/ ynguibus et denti
bus sunt armati. In magna sunt multitudie
plus q̄. c. xx. milia (vt tradit idem) sunt etiam
in quadam gente indie femine que nunquaz
pariunt/ nisi seuel ⁊ geniti confestim canescūt
ibi fatiri et ceteri homines monstruosi de qui
bus in tractatu de animalibus monstruosis.
dictum est. Sunt et quidā homines in fine ori
entalis indie circa ortū ganges boies sine ore
vestiū frondiū lanuginū qui solo odore nariū
viuunt nec aliquid comedūt vel bibunt. s̄ so
lum odorem stozum et siluestriū maloꝝ nari
bus attrahunt/ et inde viuunt. in malo odore
cito moriuntur. Sunt alij qui diuissime viuūt
et nūquā senescūt. Sūt etiam qui in iuuentu
te canescunt in senio nigrescunt. hec et multa
alia recitat pli. ibi mirabilia.

Dumca regio est in arabia ab edō
id est ab esau filio isaac nominata
Nam filius esau qui edon cognō
miuatus est expulsis amozreis terram illā ba
bitauit et eam idumeā id est terrā filioꝝ edon
deinceps vocauit. Est autē idumea p̄ quedam
deserta a palestina separata/ cuius fines vsq̄ ad
mare rubrū se extendit. Est autē terra fortis et
montuosa/ sub forti calore solis constituta. et
ideo incole terre contra solis ardorem faciunt
sibi domos subterraneas/ et spelūcas vt dicit
glo. sup abdiām.

Udea e regio i palestina ex noie iu
de appellata/ cuius m̄b⁹ reges habuit. hec p̄
chanaan est dicta a filio chani siue a decē cha
naneorum gentibus/ quibus expulsis iudei il
lam terram possiderunt. Inicium longitūdis
eius a vico aifa. vsq̄ ad uiciū iuliatē porrigit/
in quo iudeozum et tiroꝝ habitatio est cōmu
nis. latitudo autē eius a monte libani vsq̄ ad
lacum iheriadis se extendit. in medio autē in

dee est ciuitas hierosolimoz⁹ quasi vmblicus
tocus regionis terre variatū opum diues/ fru
gibus et fructibus valde fertilis/ aquis illu
stris/ habundans in metallis/ cedris/ palmis
cipssis/ et alijs nobilissimis arboribus insig
nis. plena vineis/ malis/ granatis/ et oliuis/ ter
ra/ lactis et mellis. Unde secundū Gregoriū
iudei eam partibus reponissam terram fluen
tē lactis et miele putauerunt. Cum ibi illis re
surrectionis progatiua polliceretur. vt. d. isi. li.
b. 20. xv. De hac. d. plini. li. v. c. xliij. Judea ps
est sirie quē longe late q̄ diffunditur/ que egypto
et arabie. prima est asperis dispersa mon
tibus quā iordanis amnis pfluuit et galileam
a ceteris iudeis diuidit et distinguit. In iuda
autem est hierosolima ciuitas clarissima vrbis
um orientis. Habet autē iudea fontes calidos
et salubres/ habet etiam in fine mare mortuū
q̄ lacus asphates dicitur sic dictum eo q̄ nihil gi
guit viuū/ nisi bitumen in quo nihil viuūt. sed
si piccum fuerit aliquod vinū supnat. ab B
lacu iordanis amnis ebibitur et laudatas p
dit aquas pestilentibus intermixtas.

Talia regio est magna in europa
i a grecis populis nūcupata olim
et ideo magna grecia nūcupata ē
vt. d. isi. li. xv. Deinde a rege saturno saturnia
est vocata. eo q̄ ibi saturnus aliove de suis se
dibus pulsus ibi latuit. Postremo ab italo
siculorum rege ibi regnante italia est vocata.
cuius situs longitudine amplius q̄ latitudine
a circulo in eurū extenditur a mediterraneo ma
ri/ ab aquilone adriatico clauditur/ ab occasu
alpiū iugis finitur. terra est in rebus omnibus
pulcherrima soli fertilitate pabuli vbertate gra
tissima nobiles habet lacus/ sicut venarum
auium atq̄ lucemū et multos alios finitof no
biles scz eudanū siue padum iherum becta/
uum et hūiusmodi. gignit gemas. s. gagatē li
guriū margaritā et corallū. veam q̄ serpentē ⁊
linxem feram et multas auiū species singula
res. Dec regio dicitur esse espora ab espo stella si
cut et hispania. eo q̄ greci nauigando in italiā
et in hispaniam considerant stellā illā. s. bi
spania dicitur hespa vltima q̄ in loco vltio sub oc
casu ē locata bucusq̄. isi. li. xv. In oēs autē re
giones europē occidentales/ italia optinet p̄n
cipatū. In insulas ei bz nobiles et port⁹ mans
insignes/ puuicias cūctis diuitijs locupletes
ciuitates populosissimas/ mui fossans ⁊ alijs
apparatib⁹ bellicosis nimis fortes/ auri ⁊ ar
gēti copiose habūdātes. duodeci s̄m pli. li. iij
famosas ⁊ potētissimas p̄ter pticulares insulas
tinet regiones/ de quibus idem tractat.

De prouincijs

Est autem contra orientē septentrionē et occi-
dentem altissimis alpijs et montium iugis
vndiq; circūcincta. 7 q̄bus oriunt nobilissima
flumina renus scz et danubius que germani
am p̄terfluunt. et rodanus cum cancia. et mul-
tis alijs que galliā maxime lugdunensem et
narbonensem et belgicā in locis plunbus cir-
cumfundunt.

i Caria est insula de cicadibus ab
occidente que icarno mari nomen
dedit. et iacet inter sauium cindo-
num p̄satis p̄minantibus inospitalis est et
nullis simbus portuosa. Dicitur autem icaria
ab icaro cretensi. qui ibi submersus est. vt. d.
Isidorus. li. xv.

i Insula autem d̄i terra mari vel flu-
mine circūdata. qz in solo sita (vt
dicit Isi. li. xv.) Vndiq; aquaruz
fluctibus insula includitur. attamen illesa sic
non frangitur nec dissoluitur. quin potius p̄
applicationem fructū ad insularū ripā. p̄ cō-
pactionem p̄tium terrestrium insula amplius
solidatur. In extremis siquidem ripaz p̄bus
aquarum alluione aliquantulum sub corro-
ditur et consumitur. sed circa eius interiora. ex
eius consumptione extrinseca fortius adunat̄
Insule etiam quandoq; fluctibus et aquarū
mundationibus cooperuntur et per terre et li-
mi cōpactionem augumentatur. ex aque vicine
circūdatione et humoris p̄ poros attractione.
insule virescunt et fecundantur.

k Arthago nomē est ciuitatis et pro-
uincie affrice in hispania. et ē du-
plex maior et minor. et vtrāq; cō-
didit mardido p̄fascens de fenice. In litore
affrice duplicē vrbē p̄didit. zeā p̄mo carcadē li-
gua fenicea nominauit. que sermone n̄so kar-
thago vocata est. et ab hac ciuitate tota puin-
tia in posterum carthago est vocata. Ciuitatez
aut̄ hanc cū fuerat nominatissima et non infe-
rior roma sapio at̄s scipio cū romanorū exerci-
tu destruxit penitus et deleuit. vt. d. is. li. xvi.
que aut̄ nunc est a romanis postea cōdita est.
vt. d. idem. Est aut̄ carthago in vera affrica in
ter bisatuz et numediā sita. a septentrione ma-
ri sicculo iuncta. et a meridre vsq; ad gentorū
regionem porrecta. cuius ps. p̄xima valde est
fructifera. oleis et fructibus valde fecūda. me-
tallis plena. ps. vero vltior circa numediam
serpentibus et bestijs est puia. atq; onagris
magnis in deserto vagantibus. vt dicit Isi. li.
xv. ibi etiam est triplex elephanorū et aliaruz
bestiarum multitudo. vt dicit Plinius. li. v.
c. v.

k Arinthia puincia est modica gē-
manie in europa. habens panno-
niā ab oriente. ab occidente italiā
danubium a septentrione dalmatiam et sal-
moniam a meridie. montibus in vna p̄cū-
gitur. et in alia mari adriatico terminatur. et ē
terra fertilis in multis locis. habundans feris
pecudibus. et iumentis gens bellicosa et for-
tis. munita in opibus et in castris. Est aut̄ ter-
ra. p̄pter alpium vicinitatem frigida niuibuz
et pluuijs frequens. vbi. p̄pter frigiditatem a-
quaz a niuibuz solutarū circa mōtana pluri-
mi (vt dicitur) sunt strumosi. ibi vrsi multi bi-
fontes et alie bestie mirabiles et siluestres.

Ibi etiam sunt glīres comestibiles qui quā-
uis videntur esse de genere murum. comedū-
tur tñ. qz carnes habent sapidas atq; pingues.

k Orisca est insula a quodā duce sic-
nominata. distans a sardina. xxx.
miliū fere contracta contra aspe-
ctum italie. et est insula pascuis fertilissima. c̄
fertiliteratē pdidit quidam thaurus qui pabu-
li gratia de p̄bus ligurie ad illam insulam se-
pius transfatauit. Nam cū q̄dam mulier kara-
sa nomine illum thaurū cum alijs iuxta litus
maris regeret in armento. videns illū thaurū
mare intrare et quotidie melius refectū redi-
re ad armentum. cupiens scire incognita sibi
pascua. thaurū a ceteris egredientem est vsq;
ad insulam nauigio p̄secuta. cuius regressu fer-
acilitatem insule cognoscentes ligures nauibus
ibi p̄fecti sunt eamq; nomine muliens auctorū
et ducis insulam korasam deinde vocauerūt.
Est autem multis p̄mūctorijs angulosa gig-
nens letissima pabula et lapidē nobilem. que
grea baccē vocant (vt. d. Isi. li. xv.)

l Lacedemonia que alio nomie dicit̄
spartania in finibus grece iuxta
trattam ē puincia in europa. c̄ ba-
bitatores dicuntur lacedemones a quodam
lacedemone femole filio bi lacedemones i bel-
lo contra messaras timētes diuinitate p̄lij spē
plus amittere p̄ceperunt. vt eorū virgines cuz
iuuentibus domi relictis cōcuberent. sic ex pro-
miscuo virgum cōcubitu iuuenes ex incertis
parentibus nati ex nota manu pudoris. spar-
tani vocati sunt. vt. d. is. li. x.

l Lectonia sicilie ē puincia. c̄ ppli
lectunij sūt vocati. homines robu-
et fortes et bellicosi. Est autem le-
ctonia regio cuius gleba ē fructife-
ra palustris in multis locis et valde nemoro-
sa. fluminibus et aquis irrigua. feris et pe-
cudibus valde plena. Nemoribus autem

et paludibus est munita. paucas habēs alias
munitiones preter flumina / memora et palu-
des. et ideo in estate vix potest illa regio expu-
gnari. sed solum in bieme quando aque et flu-
mine congelantur.

Inomia est eiusdem regionis et
ideomatis. punitia spēalis / que
longo maris oceani intenectu a
finibus germanie est diuisa cuius incole lino-
mes antiquitus vocabantur. quoz natus fuit
mirabilis aute q̄ a cultura demonū ad vnus
dei fidem et cultum per germanos cogentur
nam deos plures adorabant / propheuis et
sacrilegis sacrificijs responsa a demonibus ex-
quirebant / augurij diuinationibus serue-
bant / mortuorum cadauera tumulo non tra-
debant sed potius scō rogo maximō vsq; ad
cineres comburebant. post mortem suos ami-
cos nouis vestibus vestiebant et eis pro via-
tico eius oues et boues et alia animātia exhi-
bebant seruos ecā et ācillas cū alijs reb? ip̄is
assignātes vna cū mortuo et reb? alijs incen-
debant. credentes sic in censos ad quandam
vivoꝝ regionem feliciter ptingere et ibidem.
cū pecoz et fera oz sic ob grām dñi cōbustoz
multitudine felicitatis et vite temporalis pa-
triam inuenire. hec patria tali errore demonū
antiquissimo tempore fascinata / modo in parte
magna cum multis regionibus subditis vel
annexis diuina pcedente grā et cooꝝante ger-
manoz potentia iam creditur a predictis.
esse erroribus liberata.

Itra sinus est maris et portus et
ciuitas maior: listra dicitur. a qua
de sinu pauphila in italiam nauī-
gatur. vt patet Bezuū. xvij. Hec aut regio ve-
ro nomine dī licaonia / cuius ciuitates dicunt
fuisse listra et derben / ad quas paulus et bar-
nabas ab iconio fugerunt / vbi sanato viro in-
listris licaonice barnabā iouē et paulū mercu-
rium vocauerunt / et eos adorare voluerunt /
vt dicitur actū. iij.

Idia sedes est antiqua regnoz /
quā fluuius pacto exulit indijf-
torrenibus aureis. hec aurea moe-
nia dicebatur. que dum pre breuitate duos re-
ges fratres scz lidū et arrenū ferre nō posset.
vnicꝝ sortem arrenus est ingenti multitudine
pfectus loca gallic occupauit et arreneam no-
minauit. Lidis autem a lido fratre rege saliez
q̄ remanserat in punitia cognominata est. cō-
iungitur ab occidente unnoꝝ frigie / habens
summiā vrbem ab oriente quā belles fluuius
tingit / cuiꝝ campos pactus berinus circū

fluunt barenis aureis locupletes. vt. d. l. i. li.
v.

Ibia regio est magna in affrica sic
dicta. eo q̄ libe. i. ventus affricus
inde fiat. vt. d. l. i. li. xv. Alij dicunt
epasim filiū iouis qui etiam nephi in egypto
condidit cæcatoria vxore sua filiā nomine libi-
am pcesse que postea in affrica regnū posse-
dit. ex cuius nomine / illa terra fuit deinceps li-
bia appellata. Est autem libia in pncipio af-
frice posita / cui ab oriente est egyptus / ab oc-
cidente sireos maiores et trogo dite / a septen-
trione mare libicū a meridie ethiopiā et bar-
bariā. varie nationes et solitudines inaccessi-
biles ppter bestias feroces serpentes / draco-
nes q̄ pteant basiliscus. hucusq; isido. li. xv.
Est autē libia terra seruida et pusta / multā ge-
nerās i diuersis locis monstruosa et venenosa
et multa in diuersis pibus p̄ciosa / vt puta gē-
mas p̄ciosas / auriū / et argentum / in magna
copia frumentum / vinum / et oleū / et varia a-
romatum genera. p̄mū autē originem cōtra-
terū habitatores libie apud bericon filio chā
vnde fluuius currens p libiam et maritimanam
purb dicitur et omnis regio computensis no-
minatur. (vt. d. glo. sup. ges. xi.

Ithoringia germanie ē quasi vl-
tima et finalis punitia a rege lo-
cavo nominata. hec ab oriente ha-
ber retiam siue brabantiam / a meridie renum
et alsatiam ab occidente galliam senonensem /
a septentrione galliā belgiā / hanc inosa flu-
uius p̄terfluit. in hac ciuitas metis consistit.
Est autem regio in multis locis fructifera / vi-
nifera / fontibus et auiibus trigua / mentuo-
sa / siluestris / et neuorosa / feris / p̄cibus /
et armentis / scam da. Sens est mixta / ex galli-
cis et germanis / fontes hz mirabiles et medi-
cinales ex quozum potu languores varij sauā-
tur.

Istibamel hispanie ē punitia pa-
asim flumē et vagia opidū et ē re-
gio metallis referta / bñs aur̄ et ar-
gentū ferz et plūbū albū atq; nigū. d. pli. li.
iij. c. lxxj.

Iuritanea a colore populoz ē vo-
cata quasi nigri hominū patria.
greci em̄ nigū mauroꝝ vocant.
Sicut ei galli a cadore ppli sūt dicit / ita mau-
ri a nigro colore homen sunt sortiti / cuius pri-
ma stipbensis est que stipbi habuit opidum
a quo etiam vocabulum tranisse regio perbi-
betur. Alia vero prouincia mauritanea ce-
sariensis que colonia cesane Luitatis.

De provinciis

fuit et nomē puuntie dedit. vtraq; igitur puuntia que sibi inuicem sunt cōiuncte / ab oriente numediam habent / a septentrione mare magnum / ab occasu flumē maluā / a meridie montem astrum / q̄ discernit inter secundā terram et harenas facientes ad oceanuz. alia est mauritanea cingitana que sic a cingit metropolitana ciuitate est vocata. hec vltima ps est affrice et exurgit a montibus septem / habēs ab oriente flumen maluā / a septentrione fretum candidam / ab occasu oceanum atlanticū a meridie glansalum gentes vsq; ad oceanū hesperum penetrantes. et est regio gignens feras / simcas / dracones / et strutiones / et elephantes. hucusq; isido. li. xv. Pli. aut. d. li. v. c. ij. i mauritanea inquit est ancolumgens que inhabitant iuxta atlantē montē versus oceanuz in loco nemoroso / scabris fontū trigua. vbi sponte nascuntur omnia genera fructuum nec vnq; facietas desit voluptatibus incolarum. Est autē locus ille elatus sup nubila atq; in vicinia lunaris circuli. et dicunt eundē locū noctibus mutari crebris ignibus et egyptanorū satiriorūq; lasuaia in tybiantum ac fistule tantū tūpanorū q̄ cimbalorū sonitum p̄strepe. sicut celebres auctores pdiderunt. Crescant autē ibi arbores mire p̄ciritatis quarum folia sunt odorifera et sunt similia ap̄sso q̄ tenui lanugine sunt obducta de qua vestes cōficiuntur ad dita arte sicut de bombace. ibiq; crescat herba que dicitur euforbia a suo inuentoze sic appellata cuius lactan. succum viris laudibus extollit i dantate visus et contra serpentū icus et venena. vt. d. idem ibidem.

m Macedonia in exordio ab ematio rege ematia fuit dicta sed macedo deucalionis. Nepos postq; ibi habitū p̄ncipatum mutauit vocabulum et eam macedoniam a suo nomine nūcupauit. vt. d. isido. li. xv. Est autem cōfinis ab oriente egeomari / a meridie achaie / ab occasu dalmauce / a septentrione messie. vt. d. idem Isuit autem patria Alexandri magni et regio in aureis venis et argento optima / lapidē que turem vocant gignit. In eadē puuntia est mons olimpnus q̄ excellenti vertice tantum extollitur. vt in eius cacumine nec nubes nec ventū nec minimes sentiuntur. vt dicit idem. De macedonia autē. d. pli. li. iij. c. xi. Macedonia autem ematia dicta terrarum imperio est posita. hec asiam / armeniam / hiberniam / albaniam / capadoniam / siriā egyptū / tauruz / caucasum / est transgressa. hec in bactris medis psis dñata est / et possedit totaliter orientem hec scz indie num̄ p̄ vestigia

liberi patris et herculis euagata. hec est illa macedonia / cuius vno die paulus emilus impator. lxx. vrbes direptas vendidit. vt. d. idē.

m Agnesia grece est puuntia iter thesaliam et macedoniam intermedia multas continens gentes opida et ciuitates. vt dicit pli. li. iij. c. r.

m Asia a messium puuntia est vocata. et est p̄ma puuntiaz quā danubius vsq; ad mediterraneanum mare reducit. vt. d. isid. li. xv. hec ab oriente hostijs danubij iungit. ab euro autem ratiē / a meridie macedonie / ab occasu histrie copulat. vt. d. idem. Est autem regio cōtinens plures gentes opida et ciuitates frugibus ferax / habundans in venis mineralibus et in lapidibus et etiam metallis

m Mesopotamia grecam ethimologiam possidet eo q̄ duobus fluuijs ambiatur. nam ab oriente tigris habet / ab occidente eufratem. Incipit autē a septentrione inter montem taurum et cancastū cuius a meridie sequitur Babilonia et caldea. vt. d. Isido. li. xv. Est autem regio in asia multum ampla tam in latū q̄ longum habundans in frugibus / pascuis / p̄caudibus / et armentis locuples in diuitijs et metallis.

m Media a medio rege est dicta q̄ puuntiam illam primitus est aggressus. Habet autē media ab occasu p̄chia regna. a septentrione armenia circūdat. ab oriente caspios videlicet mōtes. a meridie bz p̄sia. De regio sola medicā arborē ptunt quā alia regio nusq; gignit (vt. d. Isid. li. xv. Est autē regio valde opulēta multis fluminibus irrigua / ciuitatibus et opidis p̄dara / multorū p̄p̄torū dñā / cuius reges magnam babiloniā acchaldeorum impium antiquitus deuicerūt Isidus autē regionis incole vna cū persis nauigio in affricā transuecti cum libijs se uisauerūt. quos libij corrupta lingua et barbarā mauros vocauerunt. quamuis mauri a nigro colore sine greco ideomate sic vocati. vt. d. Isid. li. ix.

m Elos est insula vna et ad adibus que omnium insularum est rotundissima. et ideo melos. id est rotunda est vocata (vt dicit. Isidorus libro quindecimo. Est autem insula multis bonis referta. (vt dicit. Pli.) et spacij breuioris quantitatem soli fertilitas recompensat.

m Idia est insula in bibemie puintia que in punctali medio est put dī collocata sic dicta a quōdā rege q̄ inter quinq; filias totā insulā in q̄nq; ptes equales diuidens illam ptem insule. q̄si patrie medicullū ad vsus pprios deputa uit. ppter quod et illa bibemice insula portio midia q̄si aliaz terrarū in arcuitu media bo die nuncupatur. Est aut̄ illa patria quo ad gle bā fertilis in frumētis/pascuis / et armentis / babundans in piscibus/canibus / et alijs vi ctualibus / butiri / casei / atq; lactis / fluminib; est irrigua / fontibus atq; lacubus multiplicis effectus (vt dī / et virtutis. sicut dicit̄ habere a / spectū delectabilē aerē salubrē quo ad siluas. et paludes / in eius extremis habz aditū valde fortē. et sic ppter ppli multitudinē / castroz et opidoz fortitudinem / camera vocat̄ bibemie vulgariter ppter pacem.

m Bissena germanie est puintia ab vrbe que missene dī sic vocata. cū boemia cōiūcta et polonia in sol ortu / cū baiona in meridie / cū saxonibus et turingis in occidente / cū retia et tiriam a septentrione. et est terra ampla et spaciosa nūc plana nunc montuosa / fertilis multū et pascuosa / a quis optimis irrigua. nā nobili fluuio albie p maiori sui pte p eius longitudinē est pfusa: ciuitates habet fortes / et opida et castra fortia et munita. gens locuples est generaliter i diuitijs frugibus scz pecudibus et metallis. tū sit populus mague fortitudinis et pulchritudinis et elegantis pcentans. est tū gens benigna et pacifica et natura minus germanicis habens in omnibus feritatis.

m Brelene est insula in mari adriati / co p quā de siria et apzo in italiā nauigatur. ad quā difficilis est accessus ppter bitalassum id est litus in mare extensum. terre em̄ illius barene interiectu diuiditur mare. et fit quasi duplex. vñ naues impingentes ad barenas de facili pfringuntur. (vt patet in actibus aploz. c. xxvij. tam in textu. q̄ in glo.) Et quāuis incolē illius insule sine barbari circa tū piclitantes et ibi naufragium patientes / sunt humani. vrp atet ibidem. ad hanc insulam puenit paulus quādo nauigauit contra romam / vbi venenū vipere que manu eius adbererat in sarmenta euasit bestia excussa in ignem et exusta. In eadem etiam insula multa miracula perpetravit. vt dicitur actu. xxvij.

n Abatea est arabie puintia a nabatoz filio bysmaelis dice et est

inter arabiam et iudeā intermedia. Surgit autē ab eufrate et porrigit vsq; ad mare rubrū. vt dicit Jsi. li. xv. Est autē terra pinguis fertilis i frugib; fructibus. pecudibus. p̄ciosis lapidibus et metallis. de hac dicit plini; li. vi. c. xxix Nabadei inquit opidū incolūt petrā nomine in conualle bñs fere duo milia passuū in latitudine circūdatur montibus inaccessis. anime interfluente et distat ab opido gaza de passuum a sinu persico. c. xxij. passuuz.

n Orbegia latissima est europe puintia / mari fere vndiq; circūcincta. sub aquilone distēta gotoz regio nibus pterminata. Nam a parte meridiana et orientali p quendam fluuū qui albea dicitur a gona ē diuisa. Est autē regio frigidissima et asperrima / montuosa / siluestris et nemorosa. cuius incolē plos de venatione et piscatura uiuunt / q̄ de pane. Nam rara est ibi annona ppter frigidis magnitudinē. ibi fere multe / vt a libi vsi. ibi sunt sibzi qui et castores dicuntur mira sunt ibi et multa monstruosa. fonte sem sunt ibi in quibus omne impositum corium siue lignū statim in lapidem pmutatur. in eius aquilonari pte nō videt̄ sol occumbere in estiuo uali solstino p plures dies. nec etiā videtur sol ibidem p totidem dies in solstio biemali. vñ tunc r̄ps optet incolas terre operari cū candelis. frumenti vinei et olei expers est nisi alium de deferatur. gens autē corporis ingentis est stature / et pulchre forme / et magne fortitudinis ac robuste. validi sunt pirrate et virtutis et animositatis magne. ab oriente hz galliā. a septentrione isolandia vbi mare ppetuo congelatur. ab occidente mare hybernicū oceanū et britanicam. a meridie dacie et catbie finibus terminantur.

n Ormania que nestria a noziā p̄ prijs est dicta qui nauigio venētes de noruegia litus oceani gallici obtinuerūt / qui tandē puintiā in circuitu inhabitantes eā normaniā vocauerūt. hz autē oceanū britanicū ad eurū / sinum aquitanicū ad occidentē / galliā ad meridiem / et oceanū ad aquilonē. Est autē gleba eius frugifera et pinguis campis / nemoribus / et pratis insignis. portibus maris nobilib; / feris et pecudib; fertilis / nobilissimis ciuitatibus et opidis valdē fortib; / et metropolis dī rothomagū / ciuitas nobilis sita sup fluuū qui secana ab incolis nominatur. cuius gens est fortis / populosa / et bellicosa / v: bana in habitu modesta / pia in affectu / pacifica in conuictu.

De provinciis

Umedia est regio in africa cartagina lingua et putina. Jucapit autem a flumine aruifigam et desinit in limite cogitanorum. habes ab ortu fines minores / a septentrione in mare tendit in sardinia / respicit ab occasu mauritaniam stephensem a meridie ethiopia gentes. est regio capis pinguis in multis locis / ubi aut siluestris estiferas generat / ubi magis est ardua equos et onagros procreat / cuius vltiora serpentes et bestias sunt plena. marino generat eximium quod numedium dicitur (vt. d. isid. li. xv.)

Arbonensis provincia. vt dicit plinius. li. iij. c. v. appellatur pars gallicarum que mediteraneo mari abluitur quondam gallica bractea dicta que amne narbo ab italia est discreta et alpium iugis. nulla ei est prouinciarum preferenda in cultu virosum indignatione nec in coplemento dicitur opum breuiter quia italia potius quam prouincia est dicenda. flumina habet nobilissima in que rodanus galliarum fluius ferulissimus de alpiibus se rapientem preterfluit prouinciam narbonensem. stagna habet multa / et portus plures et prouincionum multa inter que marsilia obtinet principatum totius autem narbonensis prouincie longitudo prinet. cc. et lxx. milia passuum. latitudo vero. cc. xlvij. milia passuum vt tradit agrippa hucusque Plinius.

Phi nomine est prouincia in iudea ab ophir viro de posteris heber nominata / que et terra antea antiquitus appellabatur eo quod motes aureos habeat que a leonibus et ferissimis bestiis incolunt ad que nullus accedere audeat aliter / nisi naue stante iuxta litus et iuxta terram quam vnguis leonum ceterarumque ferarum fossam inuenit vt si bestie eum sciscerint facili in mari recipiatur (vt. d. rabba.) super illud locum. cum venissent naues salomonis in ophir sumptum tamen aux. cc. iij. Re. nono. S. (idem fere dicit plinius.) Inuenit et inuenit olim hanc prouincia aux lapides preciosos crisopassos et adamantes tum lignum et bebanum aues psittacos et pauos et dentes eburnicos simeas et bestias alias inoffensivas (vt. d. plinius. et isid.) ad hanc regionem de iudea per logos maris rubri circumspecti ueniunt et per insulam asion gaber quam postea alexander magnus terre adiecit in ophir pertransiit. incolae autem terre ophir venientes de stirpe hebreorum fluminis copie usque ad regionem india que nunciaria nuncupatur habitauerunt (vt refert iosephus et ab ophir nepote heber ophir rotas prouinciam vocauerunt. vt. d. rabanus super. iij. li. c.)

viiij. S. fuit autem iste ophir filius ischthan filij heber. (vt. ps. Gen. x.) S. Est autem ista regio vicina terre eulath quam gion circuit. vt dicit Gen. ij. et ei in motibus aureis et speciebus aromaticis est similis et in gemmis. vt dicit plinius.

Zlandia est quedam prouincia modica sita iuxta hostia reni ubi intrat mare. prouincie pinguis. a meridie vicina frigida / ab oriente oceano. vnde britannice prouincia ab aquilone interiori gallicae belgice est propinqua atque flandrie ab occidente Est autem terra palustris et aquosa fere ad modum insule vndique maris brachijs / atque reni fluminis circumfusa habens lacus et stagna multa et pascua valde bona. et ideo armentis pecudibus et inmensa est referta. eius gleba in locis plumbum est valde frigifera / et in plumbis etiam nemorosa ex qua formatur materia apta ad ignium uentum. et est terra diuina que transeunt per mare et flumina plurimum opulenta. et ciuitas capitalis traiecit inferius nuncupatur in latino. hunc tunc dicitur in ideomate germanorum. Nam ad germaniam pertinet quo ad situm / quo ad mores / quo ad diuinum et etiam quo ad linguam. et gens elegans est corpore robusta viribus / audax animo / venusta facie / honesta in moribus / deuota deo / fida hominibus et pacifica / minus predis intendens et rapibus gentium alie germanie nationes.

Rcada oceani est insula iuxta mare britannicum in europa a qua et ceterae insule multe eidem pretermittunt et vicine orades insule nominantur. et sunt in vniuerso xxxiij. que. xx. deserte sunt. xij. incolunt. vt. d. Isid. in li. xv. c. de insulis.

Aradisus est locus in parte orientis constitutus. et vocabulum ex greco in latinum uentum est. porro in hebraico edendit quod apud nos deliciae interpretatur. vt. d. Isid. li. xv. c. ij. Est ei ordo deliciarum. vt. d. ibidem. quia ex omni genere ligni / et pomi / ferarumque arborum est constitutus / hinc in lignum vite. non ibi est frigus / nec est stus. sed prope uentum aeris temperies. ex cuius medio fons prouincis totum neminem irrigat. diuiditurque in quatuor nascentia flumina / et adit per partem partem hominis humano generi intendit / fuit. quia vndique flamma rubea. id est muro igneo vndique circumfusa. ita ut eius pene cum celo incendiis coniungatur. praesidiumque angelorum arcibus spiritibus malis super rubeam flagrantem est a domino ordinatum. vt homines flamme / angelos vero malos hominum angeli submoueat / ne aliam spiritum vel carnem peccatorum adit / pateat paradisi (hucusque Isidoro li. b. xv. cap. tertio.) ubi tractat de regionibus

Secundum autem magistrū in histo. c. ij. sup
genesis dī sic. plantavit deus a pncipio crea/
tionis herbis et arboribus locum deliciaz. ap/
tauit et hoc in mundi principio. s. in oriente. et
ille locus est amenissimus longo terre et maris
tractu a nostro habitabili segregatus a deo e/
ditus. i. altus vt vsq; ad lunarem globā attin/
gat. vbi ppter situs altitudinē aque diluuij nō
puenerunt (vt dicit idem) De paradiso autē
dicit. Jo. dam. qz vero ex visibili et inuisibili
creatura conditurus erat deus hominē secū/
dum suā ppriā imaginē et similitudinē sicut
quendā regē et principē omnis terre et omniū
que sunt in ipsa pstruit quasi quandā regio/
nem. in qua cōuersatus beatam duceret vitā et
iste locus diuinus est paradisos/dei manibus
in edō id est in delicijs et voluptate plantatus
In oriente quidem omni terra celsior penitus
spatio et tenuissimo aere arcūfulgens / plantis
semp et floribus comatus / et bono odore ple/
nus / lumine replētus / pulchritudinis vniuer/
se / gaudij et exultationis pmpuarium creatu/
re sensibilis excedens intelligentiam / diuina
regio et digna ei / qui scdm imaginē erat i quo
nihil irrationabiliū habitabat. sed solus ho/
mo diuinarum manū plasma. Item strabus
et beda dicunt qz paradisos est locus in orien/
te politus / interiecto oceano et montibus op/
positus a regionibus quas incolunt homines
secretus et remotissimus est / ptingensq; altitu/
dine vsq; ad circūlū ipsius lune. fuit autē lo/
cūse conueniens homini innocenti. ppter sū/
mam eius temperiem. qz non frigus ibi nec est
sed ppetua temperies. vt dicit J sidorus Item
ppter omniū bonoz habundantiā. qz. vt. d.
Augusti. de ciuitate dei. li. iij. c. x. quid time/
re aut dolere poterant in loco in quo erat tan/
ta affluentia bonoz. vbi non oberat quicq;
quod bona voluntas adipisceret. nec merat qz
carne animū hominis feliter viuētis offen/
deret vel in aliquo molestaret. Item ppter sum/
mam amenitatē. Nā vniuerse pulchritudinis
erat promuarium. vt d. dama. qd attestat tam
arborū q̄ floz et frōdiū. immarcescibilis pul/
chritudo. Nā arbores comā nō pdunt / flores
non marcescunt. Item ppter summā iocundita/
tē quod attestat fructū dulcedo. qz ibi est om/
ne lignū. pulcē visu et suauissimū ad vescendū
Gen. ij. Item etiā attestat lucis plenitudo. nam
puritati aeris claritas lucis p portionatur. vt.
di. beda. Item ppter soli fecunditatē. qd atte/
stat fontū irrigantiū. multitudo. Dicit em Beñ
ij. fons ascēdebat et irrigabat padisum. q̄ in q̄
tuoz flumina ē diuisus. Gen. ij. Item ppter

loci fecunditatē. qd attestatur situationis ei/
altitudo. nā lunarem tangit arcūlum (vt. d.
beda et isido.) id est ptingit vsq; ad acē que
cum post istum aere turbulentiū vbi finis ē
et terminus exalationum et vaporū humidoz
quozum fluxus et pgressus lunari corpoti ap/
ppriatur. sicut exponit alexander non. secun/
dum veritatē attingit in altitudine orbem lu/
ne. sed arcūlum lunarem videtur attingere ip/
bolice vt eius maxima altitudo et incōpabilis
respectu terre inferioris insinuaretur. Item ppe/
eius incorruptibilitatem quod attestatur exi/
stentium ibi vite longitudo. nāz ibi sūt enoch
et belias viui vsq; hodie et in corrupti. di. ma/
gister in histo. Nihil enim potest ibi mori qd
est viuū. nec hoc mirandum est de paradiso
cum in hibernia sciamus esse insulam in qua
mortalium corpa non putrescunt. et aliam in
qua homines. non mori possunt. sed oportet
vt vltimo senio vltra insulam deferant. Que
re supra de hibernia in littera. D. De paradiso
autem et ei? situ optius apud gentiles
vt refert plinius (ibi loquitur de insulis forma/
natis. de quibus etiam loquitur isido. libro
quindecimo. inter quas est vna que omnia fe/
re parturit bona. vbi humus sponte procreat
omnes fructus. vbi in iugis collium arbores
virore frondium et dulcore fructuum semper
vestiuntur. vbi ad herbarum vicem messis et
olus crescit. vbi et gentiliū erro: et secularium
camina poetarum propter soli fecunditatem
easdem insulas paradisos esse putauerunt qd
quidem ponere est erroneū / cum p̄dicte insu/
le fortunate sint in occidente contra leuā mau/
ritaneē in oceano collate (vt. d.) Jsid. li. xv.
Paradisos autem in oriente in altissimo mō/
te in cuius cacumine cadentes aque maximū
faciunt lacum que in suo casu tantum facit stre/
pitū et fragorem qz omnes incole iuxta predi/
cum lacum surdescūt ex imoderate sonitu seu
frangore seu sum auditis in paruulis eorum
pente (vt dicit basilus in exameron. similiter
et ambro.) ex illo autem lacu ex vno fonte pro/
cedunt illa flumina quatuor pbison qui et gā/
res / gion qui et nilus dicitur et tigris ac cufra/
res de quibus in Gen. fit mentio specialis.
Quere supra in tractatu de fluminibus.

Archia regio est maxima in asia
ab indiesibus vsq; ad meso/
potamie fines est portata prop/
ter inuictam enim parchorum vir/
tutem assina et cetera regiones / Nomen

De provinciis

cius traxerunt Sunt autem in ea punitie par-
ticulares scz arauissia / parchia / assiria / media /
et phia. que regiones sibi inuice diuincit / inuicem
ab indo flumine sumunt / et tigris fluuio claudu-
tur. loca aut montuosa et aspa et flumina mul-
ta. Sunt autem punitie finibus suis discrete
nomina a ppris auctoribus trahentes ita /
nam arauissia ab opido suo nuncupata e par-
chiani autem a sichia venientes occupauerunt
eam. quia ex suo nomine vocauerunt. huius
a meridie est rubra mare / a septentrione hirta
uicum solis / ab occidente media. regna in ca.
xviij. porrecta a caspio mari vsqz ad gentē sci-
tarum. Est parchia multis rebus pdigiosis
et monstruosis miranda (vt. d. plinius libro
quinto (nam ibi bestie sunt ferores pardi / ti-
grides / atqz lincea / et aspides. ibi et serpentes
natura seuissimi et ferores. Sensus etiam dura
est et audelis et victu pca / pro omni pulmēto
et pdimto pētra sale et cardamomo vt dicit idē
et dicitur ibidem in glo. sup dan. de persarum
regione et parchoz. c. vij. et bestia que similis
vso erat.

P Alestina sine est punitia deā quō-
dam phillista. cuius ciuitas me-
tropolis que nunc ascalena dicitur
antiquitus philisti vocabatur. et
qua ciuitate tota regio palestina vel philistea
piscis temporibus vocabatur. vt. d. Isido. li.
xv. Item etiam dicit. li. ix. in. c. de vocabulis
gentiū. philistei inquit sunt ipsi qui et phalesti-
ni dicuntur. P. litteram sermo hebreus non
habet. sed p eo greco vtit scz. ff. inde philistei
p palestiniis. dicunt itaqz phildidum a sua ciui-
tate / que quondam philistini est vocata. pmo
autem dicebantur alipholi. i. alienigenē eo q
semper fuerunt filii israhel alieni et longe ab
eorum societate et genere separati. vt dicit idē
ibidem Hec regio (vt dicit Isidorus li. xv.)
ab oriente habet mare rubrum / a meridiano
latere iudea erapitur / a septentrionali plaga
aīozum finibus clauditur / ab occasu vero e
gyptio limite terminatur vt dī ibidem. Ori-
guem autem primā traxerunt philistei a fi-
lio chanaan nomine iebuseum / a quo primū
sunt egressi philistei et cantari. vt dī Gen. de
cimo. Sensus vt narrat erodocus astuta et cali-
da molesta semp regno israhelitico et infesta.
tum quia prosperitati iudeoz inuidebat. tum
etiam qz de soli sui felicitate. et de marinariuz
insularum suo domino subditarum fortitudi-
ne et pūte nimū psumebat. vt dicit idem.

P Amphibia que et Isantia dicitur.
eo q omni flauū aure est exposita

vt. d. Isidorus. li. xv. punitia est in maiori a-
lia / habet metropolim urbem que solentia nū-
cupatur. vt dicit idem quam sculeneus antio-
chus qui antiochiam condidit et fundauit (vt
dicit Isidorus libro quindecimo) Est autem
regio maritima iuter ciciliam et bituliam / a q
iu italiam p aprim insulam nauigat vt patz
actuū decimo octauo.

P Annonia europe e punitia que ab
butus quondam occupata ab eo-
dem populo vulgaria vulgaris est
vocata. que duplex est scdm orosium. maior. s
et minor. Maior quidem est in vltiori siria
vltia meoades paludes constituta. a qua hu-
ni venationis gra pmitus exeuntes et p lon-
gissima paludis et terrarum spacia et ceruoz
et bestiaz vestigia insequentes tandem solum.
pannonie inuenerunt. qui reuersi ad ppria / col-
lecto agnūne in pannouiam redierunt. et expul-
sis incolis a primeua sua origine. nomen gen-
ti et patrie indiderunt. vt narrat erodocus. Est
autem hec punitia pars mesie quam danubi-
us fluuus preterfluit et pfundit vt dicit Isi-
li. xv. et. xvi. habet autē gallatiam ab oriente
greciam a meridie / dalmatiam et italiam ab
occidente et germaniā a septentrione vt dicit
idē Est autē terra spaciosissima et fertilissima
monab et siluis munitissima multis flumini-
bus et aquis irrigua. Venis aureis et alijs
metallis ditissima. habēs montes maximos
in quibz diuersa marmorū genera inueniunt.
Sal etiā optimū in quibusdam mōtibz effo-
ditur fenis et pecudibus pps pasua vberima
pānonia adimplet. frugifera etiā est gleba ei?
valde eryimfera in multis locis et intra se plz
res pānet gentes. nō solū lingua verū etiā mo-
ribus et vita in pluribz differentes. sicut idem
dicit erodoc. dicit aut. Isi. li. xv. pānoia a pā-
ninus alpibz e vocata. qb? ab italis se circū
regio fortis e et sola leta. a tribusqz fluijs dur-
no. s. et sano e vallata. bz aut ab oriēte mesia.
ab euro bystiaz. ab africa aut pāninos habz
alpes ab occasu galliā belgicam a septentrione
danubiū limitē qui germaniā pterfluit. hīc by-
ster dī et bystrian vocant terrā quā iuxta pan-
nomiam circūfundit.

P Aron insula est a parāto plāto fi-
lio nominata. q de suo nomine pa-
ron opidum et insulam nomina-
uit. vt dicit Isido. li. xv. gignit a u-
tem marmor candidissimū e q parum dicunt.
nunt etiam et sardonē lapidem marmoribus.
quidem pstantiozem et inter gemmas vtilissī-
mum. vt dicit Isidorus.

Pentapolis regio est in confinio arabie et palestine dicta a quinque civitatibus hominum impiorum que celesti igne sunt consumptae. terra enim magis vberissima quam nunchtero solima/nunc deserta est et crusta. nam pro scelere incolarum de celo ignis descendit qui regionem in cineres eternos dissoluit. cuius umbra et species quedam in fauillis et arboribus adhuc videtur. Nam nascuntur ibi poma virentia sub tanta specie maturitatis ut edendi desiderium gignant/que si carpas fatiscant ac resoluuntur in cinerem fumumque exalant quasi adhuc ardeant (bucumque Jsi. li. xv.) hec punitia ante eius consumptionem ita fuit locuples quam inter eius lapides saphiri et alie gemme preciose inueniebantur et inter eius glebas aurum (sicut agit iob) dicens locus saphiri lapides eius et gleba eius aurum. Job. xxvii. sed postea tota illa regio in mare mortuum est conuersa. sic vocatum est quia nec gignit vinum/nec in se accipit aliquid ex genere viuentium. nam neque pisces neque aves neque nauigia patitur. quia omnia vita carentia/in eo ad fundum demergunt. lumine si fuerit accensa supernatur/exincto lumine demergitur (ut d. Isidorus libro decimo quarto) Quere supra de mari mortuo/in tractatu marium et aquarum. In istius maris ripa circa intima sodomie crescunt poma supradicta aspectu quidem pulchra sed gustu fetida et amara. ut d. glo. sup secundam epistolam petri. capitulo secundo. Est autem alia pentapolis in affrica in prouincia libie a quinque civitatibus sic nominata scilicet bemice/centria. a polonia polo/et tholomais. ex quibus tholomais et bemices a regionibus sunt vocate. Est autem hec pentapolis libie irenensi adiaceta et eius finibus deputata (ut d. Isido. li. xv.)

Persia siue persida regio est in asia inter partium regna deputata/descendens ab oriente ad indos/ab occasu rubrum mare habet ab aquilone vero medeam tangit ab austro germaniarum que perside annexitur quibus est incultum opidum nobilissimum. In perside autem primo orta est ars magica ad quam nemrotus gigas per confusionem linguarum abiit. ibique per ignem incolere docuit. Nam homines in partibus illis solem colunt qui ipsorum lingua vel dicitur (ut d. Isid. li. xv.) Est dicta persia a perseo rege qui de grecia in asiam transiens ibi barbaras gentes graui ac diuturno bello edomuit. nominissime autem victor existens nomen gentium sub

secre dedit (ut d. Isido. li. ix. de vocabulis gentium ubi ait. ante titi tempora ignobiles reputabantur et quod nullius momenti in gentibus habebantur. medi autem semper potentissimi fuerunt. ut dicit idem. Est autem persida latissima et valde populosa in qua ciuitas nobilis nomine elam sic dicta ab elam filio feni a quo primo processit gens persarum (ut d. Isidorus: et ab elam perse primus elamite sunt vocati. Est autem in perside ciuitas nobilissima elamaida nomine/que nunc persopolis nuncupatur. de qua dicitur. i. mach. vi. a. ij. mach. ix. a. erat autem in perside ciuitas elamaida nobilissima et copiosissima in auro et argento. templum in ea locuples valde et illic velamina aurea et locuste sacra que reliquit alexander rex macedonum et c.

Pirenea punitia est in europa terra alta et montuosa cuius montes pirenei dicuntur et protenduntur a meridie versus occidentem diuisi ab inuicem maximas regiones. Nam alpes pirenei diuisi inter hispaniam et galliam tam narbonensem quam lugdunensem. Dabunt autem ab oriente germaniam/a meridie italicam/ab occidentem hispaniam/ab aquilone galliam dicuntur autem pirenea a crebris fluminum ignibus. pir enim grece ignis est latine. crebris enim fluminibus montes pirenei concutiuntur. ut d. Isido. li. xv. in. c. de montibus. Est pirenea multorum et magnorum fluminum origo et principium. mater enim maximorum nutrit ferarum et iumentorum. multorum venas continens metallorum/ fontes habens/ munitio/ nes ciuitatum et castrorum multas et diuersas tam in moribus quam in lingua nutrens natio/ nes populorum. ut narrat erodotus.

Pigmea regio est in india versus orientem in montanis contra oceanum sita/in qua habitant pigmei homines parui corporis vir bicubitales. ut d. plini. et isid. qui in quarto anno generant in septimo senescunt. bi collecto exercitu equitant super arietes et pugnant contra grues/nidos et oua eorum confringentes ne contra eos hostes multiplicentur. ut d. idem plini. li. v. c. de hominibus indie monstruosis Quere supra. ubi de eisdem tractatum est.

Picta gallie narbonensis est punitia quam picti angli scoti nauigio impetentes antiquitus inhabitauerunt. et tandem regioni et genti et sua antiqua persapia nomen in posterum reliquerunt. ut narrat historiographus erodotus. qui de britannicis finibus classem

facientes oram oceani sinum aquitanicum in uaserunt. tandem contra incolas non sine bel-
lorum discrimine locum in patria obtinentes
pictarum opidum a pictis nominatum ut ab
eodem erodico dicitur construxerunt. et longo pa-
trie confinia pictauiam uocauerunt. Nec puin-
tia per longum maris oceani picta turoniam
quam preterfluit ligeris amnis habet ab oriente
hispanos a meridie / oceanum ab aquilone
britannicum / et minorem britanniam in sinu a-
quitano ab occidente. Nec parte puincia /
la est preclara in multis. ut narrat idem. Nam gle-
bam dicitur habere multum fertilem. omnium fe-
re frugum feracem et fructuum multiplicium
alatricem uiniferam. Est etiam frugifera et bonif-
que gignit humus multipliciter opulenta ma-
ris portibus insignis est ciuitatibus et opi-
dis inclita. amnis et fontibus irrigua. cam-
pis / pratis / et nemoribus / est amenissima et
circa partes maritimas saxis et rupibus in arime
est munita. ut patet in opido rupellensi sine ca-
stro. / ad quod accessus propter situm loci et fre-
ti angustias / uix habetur ut dicit idem. et gens
lingua et moribus galliarum puin-
tia est admixta et ideo quamuis a primis pictis hoc habe-
ant illius gentis nationes ut sint natura for-
tes corpore elegantes a gallicis tamen quibus mix-
ti sunt hoc iam contraxerunt. ut animo sint fero-
ces et ingenio per alios uariis generibus ac-
tiores uel aciores (nec mirum). Nam ut dicitur. Ipsi.
li. nono. secundum diuersitatem celi facies hominum
et colores / corporum quantitates / animorum etiam
diuersitates erant. Unde romanos graues
grecos leues / a stris uersipelles / gallos natu-
ra feroces et ingenio aciores. puidosque. quod
uicque natura diuinitu facit. ut dicitur ibidem. et
ideo gens pictauiatica robusta corpore / facie ue-
nusta audax animo est. ut dicitur callida ingenio
et astuta. ut recitat erodotus.

Picardia gallie belgice est puincia
a quodam opido / siue castro pon-
ticio sic uocata. ut dicitur idem de re-
gionum descriptione uidelicet erodotus. Nam
opidum quod nunc picardie dicitur in illo terre confinio
usque ad oceanum britannicum antiquitus op-
tinuisse dominum prebetur a quo totus populus
illius parte sic fuisse creditur in posterum no-
minatus. Est autem eorum terra frugum et fructuum
valde ferax. irrigua fontibus et fluminibus in-
teris habundans populis / minutis nobilibus au-
taribus castis et opidis fortissimis et famo-
sis. ut belges est seu beluacum in de arabianus
attributum et rozacum. ut refert idem. h. 3. p
uincia iam dicta renum fluum germanicum

ab oriente. galliam superiorem a meridie / oce-
anum gallicum seu germanicum ab occidente /
britanniam maiorem siue angliam ab aquilo-
ne. Est autem duplex picardia scilicet superior que
gallie uicque magis est propinqua. Alia dicitur
terra inferior / que flandrie et rethie finibus seu
brabantie propinquior est et coniuncta. et e-
ag-
nonia nuncupata. Uicque patrie gens cele-
gantis est stature / faciei decentis ac uenuste /
audax animi / leuis et doctis ingenij / intel-
lectus dani / affectus propter ideomatia magis g-
si aliarum gallie nationum.

Ramathea que et chanzoca regio
iuxta de calaten est sita. a rama-
chan ciuitate est appellata / in qua
samuel propheta est natus. et alio nomine ar-
mathia est uocata / a qua ioseph uir iustus
fuit / qui cum nicodemio corpus domini inu-
xit ac honorifice sepeliuit. ut dicitur glo. sup lucam. c
xiiij. ff. Est autem in tribu effraim in iudea sita /
et in alustianis montibus collocata / propter quod
et ramatha id est excelsa est uocata. Nam rama
excelsum sonat ut dicitur hiero. Est autem terra quam-
uis montuosa ferax in fructibus et in frugi-
bus in uicis et oliuis / fontibus irrigua / pu-
ritate aenis saluberrima / situs altitudine val-
de firma. ut dicitur hiero. et ad remotissime spe-
culandus multum apta.

Renia renensis est puincia regio
scilicet quam renus circumfluit ac preclara
sic dicta. eo quod est iuxta renum (ut dicitur
Ipsi. li. xij) et est terra habens multas ciuita-
tes et opida valde firma. cuius gleba est fru-
gifera et uinifera in multis locis. gens fortis
et animosa in uita et in moribus / conuenientiam
habens cum germanicis non tamen ita in-
biat spolijs et rapinis.

Ruallia est puincia quondam bar-
bara dicta. cuius pars viroma e-
uocata. multum audax nunc autem est sub
christi fide regno dacie subiecta. cuius pars est viro-
nia uocata. a uirore sic dicta. eo quod sit gramino-
sa et pascuosa / in locis pluribus nemorosa. et
gleba mediocriter est frugifera aquis et stag-
nis irrigua / piscibus marinis et lacualibus e-
fecunda / plures habens greges pecudes et ar-
menta. sitie uero partibus est coniuncta. solo
fluuio qui nana dicitur a noricorum et mogar-
dorum regionibus est discreta. ut dicitur erodo-
tus.

Rinecia quedam est terra modica
a ciuitate moguntina sita super ripam
reni inter montes prenta uicque ad
opidum quod pingua nominatur. unde a reno qui
per eius medium defluit rinecia est uocata. et

et est terra quous modica in vitroque reni litore
 usque ad montium cacumina amena mirabiliter
 et fecunda. tante enim pulchritudinis est et tam
 incredibilis fertilitatis quod tam ibi habitantes
 quam etiam per ripam transitum facientes delectat et
 reficit quasi ortus inestimabilis voluptans/
 tam dulcem enim habet glebam et tam pinguem
 quam fructus et fruges mira fecunditate pariter et
 celeritate procreat et producit. et procreat in eodem
 agro arbores pomiferas / diversi generis nu-
 ces gignit. et tamen propter tantam fructuum mul-
 tiformitatem fruges parere non obmittit / ar-
 borum etiam diversitas vinea non impedit /
 immo unus et eadem agellus pariter fruges et via
 nuces et poma / corbas et pira / et multa alia
 fructuum genera producere profuerit. fontes calidi
 et medicane corporum necessarii ibi de terre visce-
 ribus oriuntur. multa alia habet comoda vi-
 te moralium necessaria / que recitare per singu-
 la esset longum.

Quoniam quibus punitia (ut ait Varro
 r est fere totius orbis continentia
 ubi seculum habitabiles prestat re-
 giones. Nam singulas partes orbis / romanorum
 potentia domuit. nec fuit aliquis orbis angu-
 lus qui romani exercitus non presenserit gladi-
 um. ut dicitur. fuit tamen quondam pars
 italie romulea antiquitus nominata / a noie
 romuli sic dicta qui urbem romam condidit ci-
 vitatisque et populo nomen dedit (ut dicitur. Iusto.
 li. nono (ubi dicitur hec primo saturnia a satur-
 no rege fuit dicta. qui incolas terram colere pri-
 mo informavit. et ipsum propter saturitatem ino-
 pinatam saturnum vocauerunt / et tandem ipsum
 tanquam deum in stellam numero coluerunt. a lati-
 no autem rege latini postea sunt vocati. qui post
 hoc romam a romulo urbem ampliantem et mu-
 nientem romani sunt dicti. et quiritis postea sunt
 dicti / eo quod quiritis romulus est vocatus / qui
 semper hasta utebatur / que sabino lingua qui-
 ris dicitur ut dicitur. Iusto. li. ix. in. c. de dentium no-
 minatione Iustus autem regni et regum laudes
 ad plenum calamus describere non sufficit nec
 codex aliquis magnifica eorum romanorum opera
 plenarie comprehendit Romanorum acuum
 probitates si quem imitationis gratia legere de-
 lectat / legat in primo libro machabeo. c. viij. ubi
 mira de eorum virtutibus breuiter recitantur.

Quonia dicitur romanorum gens no-
 ua. nia enim grece noua vel nouum
 r dicitur latine. ab eo enim tempore quo co-
 stantinus sedem romani imperij in constantino /
 polim traxit urbem de roma transfudit omnis
 grecorum regio romaniam. i. noua roma voca-

ta fuit (ut dicitur. raba.) ideo usque hodie greci non
 se vocant grecos vulgariter. sed potius roma-
 nisses. Quere supra de litera. S. ubi de grecis
 in ultra reperies.

Quonia insula est eadem insula
 r prima ab oriente. ubi rodo se capi-
 tolium dicitur esse inuentum / duz
 ibi ciuitas primitus cederetur. In hac urbe
 solus fuit tolosus ereus. lxx. cubitoz altitudis
 alij fuerunt sed minores tolosi in insula eadem
 ut dicit Iusto. li. xv. Est autem rodo insula eadem
 que et aprus. ut dicit. Iusto. li. xv. in. c. de voca-
 bulis gentium ciuitatum.

Quia siue iudicia que et messie e-
 r punitia in minoris asie confinio
 constituta / romanorum terminos ha-
 bens ab oriente / gotthiam a septentrione / pa-
 noniam ab occidentem. greciam vero a mendie.
 terra quidem est maximam concordans cum boe-
 mis et scavis in ideomate et lingua. hec qua-
 dam parte sui galatia est vocata et eius incolae
 quondam galate vocabantur. quibus dicit pau-
 lus aposto. epistola direxisse. Quere super de
 galatia.

Abea regio in arabia a filio chus
 f qui saba dicitur est cognominata
 hec augusti terre traxit ad orientem
 versus persiam sinum non extenditur / a septen-
 trione caldee appropinquat / ab occasu sinu
 arabico terminatur / a mendie vero ethiope e-
 vicina. Est autem regio thurifera odores duas
 Nam in eius salubus mirra / cinamomum / thur
 et alia aromata generantur. ut dicit Iusto. ruf-
 li. xv. regio siquidem locuples est in speciebus
 aromaticis in preciosis lapidibus et metallis
 et ibi fenix avis et alia mirabilia que in regio-
 ne arabie ab auctoribus referuntur de quibus
 supra de arabia. Iustus punitie domina et re-
 gina fuit specialiter regina saba que totius ter-
 re affricae suis temporibus obtinuit principa-
 tum. ut dicit erodotus. Nam regina fuit ethio-
 pie ac egypti. ut dicit glo. super. iij. Re. x. et per
 consequens creditur quod ipsa alia regna tunc te-
 poris obtinuerit occidentis.

Amana. ut dicit. Iusto. li. xv. re-
 f regio est pastina a metropoli ciuita-
 te vel opido sic antiquitus vocata
 Nam samaria quondam fuit regalis ciuitas in
 israhel que nunc ab augusti nomine sebastia
 nominatur. hec regio media inter iudeam et
 galileam iacens incipiens a vico / cui nomen
 est eleis cuius situs nature consimilis est in-
 dee / ab ea non differens in virtute. ut dicit.
 Iusto. a quodam monte nomine somer. primitus

De prouincijs

nomen suscepit vt patet in. iij. Regū. ab ista tamen patria samaritanorū gens in posterum est exorta / que transmigraua de assirijs / habitauit in samaria. que deinceps dicta est samaria id est custodia. eo q̄ captiuato p̄p̄to israhel ipsi p̄ custodia patrie fuerunt in eadem patria p̄ custodia ab assiriorum regibus derelicti. vt dicit Isidorus. l. ix. in. c. de vocabulis regio / num quere supra in eodem de samaria monte in litera .f.

Ambia mētie est puincia in europa in inferiori sicca ibi locata .q. media inter prutenes estenes oflianes linones et cutiones qui omnes antiquitus gothorū erant subdin potestati. vt narrat varro similiter et erodo. inhabitant littora oceanī facientes p̄uincioria et sinus contra latera aquilonis. vt dicit idem **Est** autem sambia terra feralis et gleba frugum ferax. terra palustris et nemorosa multis fluminibus et lacubus circumuallata. gens inter ceteras barbaras corpore elegans mente audax ingenio arte et artificio alias nationes in circuitu p̄excellens.

Abadia dicitur scdm antiquos q̄ si salua et audax via. eo q̄ ab antiquis temporibus illa via bonitate p̄ncipiū et gallicanis partibus ab italia per illius patrie desertā et montes fuit semp̄ tuta Nam semp̄ ibi fuit sūma iusticia. et ideo putatam fama publica semp̄ ibi fuerunt transeuntes in strata cōmuni scari ab omni spolio et rapina. **Est** autē pars p̄rene cuius montibus italia et gallia separatur. **Quere** supra in l̄sa **P.** et alio nomine puincia puincie nominat

Ardinia est insula in mediterraneo iuxta siciliam a quodā sardo bercule p̄creata nominata qui cū magna multitudīne de libia p̄fecus / sardiniam occupauit. et ex suo vocabulo insule nomē dedit. hec ab affrico mari ad similitudinē humani vestigiū tam in orientem q̄ in occidentem latior p̄mūet ferme p̄ibus lateribus que in meridie et in septentrione vertunt. et ideo prius a nauigantibus grecoꝝ itus vocabatur. p̄z autē terra in longitudine. **Id.** c. xl. In latitudine. et. In ea neq̄ serpens gignitur neq̄ lupus. s̄z solifuga tantum animal s̄z erigūū hominibus p̄niciōsum uenerū quoq̄ ibi non nascitur. sed herba que dicitur apū rīsus que ab hominibus rīsum trahit / et quasi ridentes interimit. fontes habet calidos / infirmis p̄bentes saniant et medelam / suribus cecitatem si sacio dato / oculos reuigerunt. vt di. **Isido.** li. xv.

Amiata barbarorū est terra q̄ samani sunt dicti a studio armorū. nam patētibus campis armati cedebant et multas puincias spoliabant / p̄ usq̄ eos dentulus damiubio p̄biberet. vt. d. **Isi.** li. nono. hi de gothis sicut et gipedes de oceano. et hi tam pedestri p̄elio q̄ equestri sunt vsi. et ideo sic sunt dicti. vt dicit **Isidorus** ibidem.

Amo insula est in ageo mari vbi. nata est iuno ex qua fuit sibilla samia et pitagoras samius / a quo philosophie nomen p̄mitus est inuentum vt. d. **Isi.** li. xv. In hac insula tradunt prius vasa fictalia fuisse repta. vnde et vasa samea appellata sunt. ex quo patet q̄ gleba illius insule ē tenax et glutino sa. et ideo ad talia magis dicitur apta. vt dicit **Isidorus**.

Aronia puincia est in germania. cuius incole a grecis dicuntur cōtraxisse origines. et partes vbi nūc habitant nauigio aduenisse / et expulsis thuribus qui tunc vsq̄ ad litus oceanum habitabant / multis p̄lijs sedes obtinuisse / et in eadem puincia vsq̄ hodie p̄mansisse. **Sens** em̄ semp̄ fuit bellicosissima / elegantis forme procreare statuere. / robusta corpe / et audax mente. **Est** autem saxonia quo ad glebam terra fertilissima frugum omnium et fructū valde ferax in montuosis nemorosis et in campestribus frugifera pascuosa / secunda in gregibus et armis / opulenta in argento / cupro / et alijs mineris ac metallis. **Ab** omnes em̄ habet insignes de quibus effodiuntur lapides qui igne fortissimo resoluti in aens substantiam couertunt et flumina habet nobilissima famosa et fecundissima nouē s̄z feram / luinam / solani / atq̄ ni dam. et multa alia que terram p̄terfluūt transalbinam. fontes habet salios in multis locis ex quibus sal albissimū et optimū decoquitur ac parat ciuitates plurimas habet fortissimas et munitas fortia opida et castra fortissima / tā in campestribus q̄ in montanis. **Iuxta** autē montem vbi cuprum effoditur inuenitur mōs magnus / cuius lapides redolent sicut viole. in aliquibus etiam montibus inuenitur marior valde pulchrum et hoc potissime iuxta dā nubium quod lapis sancti michaēlis nūcupatur. In illis montanis maximis concursus ē ferarum et bestiarum ap̄orū et vsorū ceruorū et damularum. et ideo in illis montibus nemorosus multa venationum genera exercētur. hec et multa alia laudedigna de saxoniū regionibus

inuenitur. Quere supra de germania in litte-
ra. B. et in littera. A. de alemania Dabet etiā
saxonia boemiam et boloniam ab oriente / vest
falia ab occidente / frisoniam lacū ad oceanum
a septentrione / turingorum vero gentem
et francozum a meridie. cuius gens fortis in-
clita inuicta vsq; hodie p̄seuerat. vt dicit ero-
docus.

¶ Sclauia est pars mesie multas cō-
tinens regiones. Nam sdaui sūt
boemi poloni merani vandali / ru-
theni / dalmaci / et carinthe. qui oēs mutuo se
intelligunt et in multis sunt similes quo ad li-
guam et quo ad mores / dispes tamen sūt quo
ad ritum. nam quidam ad huc tenent cultū pa-
ganorum. quidam vero retinent ritum grecorū
quidam autē latinorū. omnes autē iste regiones
sunt glebe optime et messifere et vinifere i mul-
tis locis. omnes autē isti p̄ maiori p̄te in conia
sunt attonsi. / exceptis tireneis et illis qui mi-
xti sunt cum theutoniciis et latinicis. et est du-
plex sclauia maior que sdaunia dicitur q̄ dar-
matiam sarmam manerchiam continet et mul-
tas alias regiones et incolae istius quidā mari-
timam in occupant. quidam iuga montū et p̄-
densa nemorū inhabitant. quidāz campestris
excolunt et exarant. gens seuera et aspera et in-
cultura circa diuinū cultū minus pia / piraticam
ducens vitam exercens p̄dam per mare p̄ terrā
q̄ maxime illi qui habitant iuxta mare. alias
sclauia minor que a finibus saxonie p̄tenditur
ad prutenas vandalos liugue sue multos ha-
bens conserinos et boemos. et hec sclauia di-
citur q̄ a poemitania siue que a prutenadiuer-
sis amibus clauditur et a gotis atq; danis
quodam man oceanum p̄nuccorio quod mare
cum diuiditur ad eius litus terminatur minor
sclauia et finitur. Est autem hec regio valde fru-
gifera et fructifera fluminibus et stagnis inu-
gua nemorosa et pascuosa / melle habundans
atq; lacte. Gens est fortis corpe / aguiculture.
dedita et piscature. magis ad deū pia et pa-
fica quo ad p̄ximū / q̄ illi qui habitant in ma-
iori sclauia. et hoc est p̄pter mixtionem et soci-
etatem quā quondam contrahunt cū germanis
vt. d. erodocus.

¶ Parciata est regio iugra greciā que
alio nomine lacedemonia nunc
patur a lacedemone filio semole.
sic vocata. quere de lacedemonia in littera. Z.
eosdem em̄ dicūt antiqui lacedemones et spar-
tanos. vt. d. Jsi. li. nono

¶ Eres est p̄uincia in oriente nomē
sortita est a quodam opido quod

feres etiam nominatur. ibi de arboribus lana
colligitur / et inde sericum p̄paratur. vnde d̄ eis
incolis dicit poeta. In gnari face sed voce se-
ue mille seres.

¶ Flandia est p̄uincia terra maris
ma ad modū in fule flumine mar-
brachijs circūdata. habet autē ho-
landiam ad orientem / flandriam ad meridiē /
oceanum ad occidentem / britanniam ad sep-
tentrionem. Sunt autē ibi plures insule parue
et magne brachijs maris separe ab inuicem et
distincte et sunt ille insule in forissimis aggeri-
bus cincte in circuitu contra maris impetum
et munite quarum gleba est valde ferax quo ad
segetes. sed quo ad arbores est quasi nuda. n̄
em possunt arbores p̄pter maris saluginem
p̄fundere suas radices. et ideo post plantatio-
nem cito deficiunt et arescunt. Est autem selā-
dia valde populosa / diuitijs opulenta varijs
Gens magne stature / fortis corpore / et audax
mente / arca cultum dei deuota / inter se paci-
ca et quieta / multis benefica / nullis molesta /
nisi q̄n hostiū insolentijs resistere est coacta.

¶ Emigallia est p̄uincia modica vl-
tra mare balticum constituta iux-
asiam et linonā sita in asia inferi-
ori sic vocata quare a galathis ipam occupan-
tibus cum incolis terre mixtis est inhabitata.
vnde semigalli sunt dicti qui ex gallis siue gal-
lathis et illis populis p̄cesserunt. terra bona
et fertilis in annonā / in pascuis / et in pratis.
sed gens barbara et inculta aspera / et seuera.

¶ Enonensis gallia francoꝝ est pro-
uincia habens ab oriente germa-
niam reuensem a meridie burgun-
dian superiorē et p̄cios montes / ab occidente
galliā lugdunensem / a septentrione galliā bel-
gicam. terra frugū et vinearū et fructū diuer-
sorum fontium et fluminū et riuorū. galli autē
senones quondam zenones dicebantur. eo q̄
liberum hospicio recepissent. postea. 3. in. s. lit-
tera est mutata (vt. d. Jsi. li. ix.) a senonensi ci-
uitate que ciuitas est eorum capitalis. Est au-
tem terra populosa habens ciuitates multas
et opida multa et forna et est munita quā p̄-
terfluit annis qui secana appellatur.

¶ Iriam siuis uidam nepos vt di-
citur abrahe ex ceubura perhibet
a suo vocabulo nūcupasse (vt. d.
Jsi. li. ix.) et. xv. hec ab oriente fluuio eufrate /
ab occasu vero mari magno et egypto temita-
tur. attingens a p̄tentione armeniam et ca-
padociam / a meridie vero sinum arabicum.
vt. d. idem. situs autē porrectus est in i. mensaz

De prouincijs

longitudinem. In lato autem angustior est, habet autem intra se multas prouincias scilicet comageninam feniciam/cuius pars est iudea absque saracenis et nabareis. Est autem regio populosissima feracissima in frugibus et fructibus arborum et pecunibus equis /et asinis /et camelis diuina in cereis in speciebus aromaticis et metallis. munitissima ciuitatibus et castris /in trigis nobilissimis fluminibus et lacubus atque stagnis. habens nobiles portus maris et precipue in palestinis maritimis et fenicijs. gens sua et bellicosa et in multis partibus diuersis. mercimonijs occupata. multas etiam habet gentes sicut faciebatur sic lingua animo et moribus differentes. quidam habitant in desertis. vna badei et saraceni. quidam in montanis quidam in nemoribus et in siluis /quibus habundant illarum nationes regionum.

Sichimia est terra in samaria inter iudeam et galileam a sichem filio emor qui eam edificauit /sic vocata: nam sichem dicta est vbi nunc neopolis nuncupatur cuius finium in circuitu sichimia appellatur. vt dicit. *Jsi. li. xvi. hec vt ait hiero. super. xvij. gen.* fuit portio terre quam dedit iacob filio suo supra sortem scilicet ioseph vnde et illa terra fuit in tribu effraim et sepultus ibidem est ioseph et eius mansoleum ibi ostenditur vsque hodie. vt dicit hiero. quam terram pecunia graui aquisita labore iacob operauit emit enim. c. agnis. vt patet *gen. xxxij. et pro illo labore. di. hieroni. iacob dixisse quod eam in arcu et gladio de amorei manibus abstulisset ibi erat prope terebinthus sub quo Jacob abscondit idola filiorum suorum et tunc de sichem ascendit in iuzam cognomine berel vt dicit *gen. xxv.* In hoc loco parauerunt fratres ioseph non in sichem sed in dochaiz sunt inuenta vbi ipsi spoliantes egyptijs vendiderunt. sichemaz autem destructi ab imelec filio ieroboel et interfecti habitatoribus sal in eius confinio seminant vt dicitur iudicum nouo. In hoc territorio fuit fons iacob iuxta quem dominus fessus ex itinere requieuit. et vt mulier sibi de illius putei aqua daret ad bibendum postulauit. vt dicit *Job. iij.* Est autem locus magne fertilitatis /mire amenitatis et maxime firmitatis.*

Siria regio est maxima cuius pars interior est in asia inferior vero pars est in europa et hec inferior a meridie paludibus incipiens inter danubium et oceanum septentrionalis vsque ad germaniam pertinet. vt dicit *Jsi. li. xv.* huius prima pars est aliamania deinde meonides paludes deinde

cochia data retia. deinde germania /vbi plurimam partem suam incolerunt. vt dicit idem. habet itaque sitia plures regiones /quarum quedam sunt locupletes et quedam inhabitabiles. nam in pluribus locis auro et gemmis affluunt. sed grifforum inanitate rarus hominum est accessus smaragdus autem ibi optimus est et cristallus purissimus. Sitia vt. d. ibidem monstruosos in multis continet homines et feras immanes /vt lincens /tigrides /ursos scissimos /et leones. maxime in regionibus et desertis hircanorum. quere. s. de hircanis.

Sitionia a sitione rege antiquitus est vocata a quo et regnum sitioniorum dictum est. quod regnum archas iouis et caliste filius pilacis in deditonem redactis ex suo nomine archadiam nuncupauit /Est autem archadia que etiam sitionia filius achae vt ait plau. insula inter iouum et egeum mare exposita habens flumen magnum scilicet erimantum. gignit. quod albestino lapidem qui semel accensus nunquam extinguit ibi candidissime merule generantur. vt. d. *isi. li. xv.*

Sicilia a sicano rege primo sicania fuit nominata. deinde a siculo itali fratre sicilia est dicta que antiquitus cimacera dicebatur propter tria acra id est pro mutoria scilicet pelorum /pabeum /et libeum. cimacera enim grecum quod latine triquadrum dicitur. quia in tres quadras est diuisa. hec ab italia freto modico est discreta /affricum mare prospectans terris frugifera /auro habundans cauernis et fistulis penetrabilis /uentis et sulphure plena. vnde et ibi ethne montis estuant incendia /in cuius freto scilla est et canebdis quibus aut nauigia absorbentur aut colliduntur /fuit autem quondam in patria ciclopum et pothea nutritrix cidanorum frugum fertilis /primo pro omnibus terris pro committendis seminibus aratro est percussa. principalem urbem habet siracusam et fontem areusam et albeam fluminem genitorem equorum. in eo primo est inuenta insula comedia. agatem lapidem ex agarthe flumine sicilia primo dedit parturit et mare siculorum corallum album gignit et sales agrigentinos qui igne sunt solubiles /in aquis autem crepitantes. omnis autem ambitus clauditur spacio trium millium stadiorum. Dicit autem salustius italie fuisse coniunctam siciliam sed medium spacium diuisum fuisse pro maris imperum atque cassum. bucusque *Jsi. li. xv. in .c. de insulis.* vbi recitantur omnia supradicta et eadem narrat. plini.

Sires vt. d. *Jsi. li. x.* quarto sunt are-

noſa in mari loca a tractu ſic vocata. vt. d. ſa / luſti. eo q̄ omnia ad ſe trahant. cumulos enim arenarū ad ſe trahunt. ſiren em̄ grece tractus dī latine. et talis attractio facit mare inuale vt in vno loco ſit p̄fundum in alio loco ſit vado ſum. et ideo periculoſum eſt illac ire. et dī bec ſirtis Sunt autem tales ſirtes piculum educētes iuxta mare egiptium ⁊ cī in locis pluribus admilcent. vt dī. Iſi. ibidem.

Scoria a ſcorozum gentibus a quibus incolitur appellatur ⁊ eſt promuntorioꝝ in inſula britanica vñ ⁊ fluminibus ⁊ maris brachijs ab angliā aquilonari ſeparat. ex pre vero oppoſita ſep̄ta mari oceano quo ab hibernia ſcoria eſt diuiſa eadem gens ab initio que quondam in hibernia eſt ſup̄ omnia ſimilis in lingua / in moribus ⁊ natura. Nam gens eſt leuis aīo feror ſeuicns in hoſtes / tantum fere mortem diligens. quantum ſeruire / in lecto mori reputat ſegnitie. in campo autem contra hoīem aſtate vt interficiatur gloriā arbitrans ⁊ virtutem. gens parci victus / fame diutius ſuſtinēt ⁊ raro ante occaſum ſup̄ abum ſe effundens / carnibus / lactianijs / piſcibus ⁊ fructibus magis vtens panis vſus britanncis minus habens. ⁊ cum ſit populus ſatis elegantis figure ⁊ facie pulchre generaliter ⁊ natura multuz em̄ eos deformat p̄p̄ius habitus ſiue ſcotica veſtitura dicuntur autem ſcoti a p̄p̄ia lingua a p̄cto corpore quaſi ſaſſi eo q̄ aculeis ferreis cum atramento figurarum ſtigmate antiquitus adnotabantur vt dī. Iſi. li. ix. ſup̄. c. de vocabulis gentium mores autem primieue gentis multi ex eis ex admittione. cum angelicis ī maxima parte bis temporibus in melius mutauerunt / Silueſtes tamen ſcoti ſicut ⁊ hibernia in habitu ⁊ in lingua ⁊ in victu ⁊ ī alijs moribus paterna ſequi veſtigia gloriā arbitrat̄ immo alioꝝ conſuetudines reſpectu ſuaruz quodammodo aſpiciuntur. eorum regio quo ad bumi fertilitatem nemozū amenitatem fluuioz ⁊ fontium irriguitatem gregum ⁊ iumentozum multipliciſſimam vbi litus gaudet cultoribus / p̄ ſua quantitate multū fertilis eſt / nec etiā impar ipſo britanncico ſolo eſt. vt dī. ero docus ſuis orbis terrarum ſagaciſſimus explorator. put̄ recitat plinius. Quere ſupra de hibernia ī littera. b. infra quere Eadem ſcotia dicit Iſidorus que ibi de hibernia in pluribus reſeruntur.

Uenia regio eſt inferioris ſicie in europa a qua tota gothia que inſe danozum ⁊ noꝝicorum aquilonarium regna maxima eſt regio bo-

die nominata. habens mare balcicum ab oriente. oceanum britanncicum ab occidente. noꝝicorum p̄rupta ⁊ populos a ſep̄tentrione. a meridie vero dacozum conſinijs terminatur. Eſt autem ſuecia que ⁊ gothia eſt vocata. quod ad ſolum frugifera vinarum tamen exps ſed in paſuis vberimis alios defectus recipit ⁊ metallis. Nam preter diuitias quas ex mari illa regio multipliciter contrahit in feris pecudibus ⁊ iumentis in argentifodinis ⁊ alijs lucris in numeris multas regiones altas excellit gens valde robuſta cuius militaris potentia quondam totius fere aſie ⁊ europa partes maxima in multis temporibus edomauit. quos aggredi tempore alexandri magni grecoꝝ audacia exauit. Iulij etiam ceſaris. inuicta potentia ſuperatis gallicis almanicis ⁊ britanncis cum danis et gothis noꝝicis ⁊ aquilonaribus populis alijs congregi formidauit ſecū dum q̄ tradunt ſcriptozes hiſtoꝝie. tam grecoꝝ rum / q̄ etiam romanoꝝ quozum dictis poſteſt ⁊ debet merito fides adhiberi in quibus nec religioni fidei nec etiam rationi poterit in aliquo obuiari. vt dicit hieꝝo. Illozum inquit poctarum ⁊ ſcriptozum ſcriptis ⁊ dictis fidem adhibere conuenit quozum relatio fidei moribus non p̄iudicat nec veritate agnita cōtra / dicit. ex iſtoꝝum proſapia amazones / proceſſerunt. vt dī. ozofius ⁊ Iſido. li. xv.

Uenia germanie rene ſis eſt p̄uina in europa cuius gens habere dominū maximū in germania conſuevit. vt dicit Iſido. li. quidecimo

Dicit autem idem in. c. de vocabulis gentium li. ix. ſueni inquit ſunt pars germanozum in ſine ſep̄tentrionis de quibus d. luca. ſſud̄it ab extremo / ſtanos aquilone ſueuos. quozum fuiſſe quondam. c. pagos ⁊ populos multi crediderunt dicit autem ſunt. ſueni a ſueuo mote. qui ab ortu germanie ortum habet / ⁊ illius montis loca et conſinia primitus coluerunt. vt dī. Iſdem. ab ortu habet danubium cū bauaria ab occaſu habet renum cum alſatia / a meridie habet iugera alpium cum italia / a ſep̄tentrione habet francoſiam in inferiori p̄tenditur contra renum. ſuperior contra alpes et dannubiū Utraq̄ eſt terra optima ⁊ frugifera / vniſera in multis locis / habens ciuitates munitiſſimas opida et caſtella campeſtia et montana / anes et flumina nemora multa ⁊ gramina ⁊ paſcua ouium greges et armenta. arca montana cū ferrum habet et argentum p̄creat ac metalla. Gens populosa nimis fortis / audax ⁊ bellicoſa / p̄cra corpe / ſlaga crine / venuſta facie ⁊ decora

De prouincijs

Anatos insula ē oceanū parua
inodico freti interiecta a britania
separata. habetis cāpos frumentari/
os et gleba in vberem. dicta est ta/
natos a mōre serpentum quos dum ipsa ne
sciat asportata; inde terra quoquo genitum ve
cta fuerit angues illico pimit. vt di. Jsi. li. xiiij

Rapobātane est insula indie ta/
cens ad austrum et quo oceanus
indicus incipit patens in longitu
dine octingentis lxx. milibus et. l
passuum In latitudine vero lxxv. milia sta/
diorum. Scandit autem amnis interfluuio. to
ta repleta margaritis et geminis. pars ei? be
stijs et elephanibus est repleta. partem vero
homines tenent. in hac dicunt in anno. duas
esse estates /et duas biēnēs /et bis floribus ō
nari locum. vt vtilissima indie ē insula. vtrēs
omni tempore. foli eius semp sunt virentia et
nunq̄ cadunt (vt di. Jsi. li. xv.

Racia est puintia in grecia / ad q̄
ueniens tirs filius iapheta suo
nomine. vt dicit ipsam draciā no
minauit. vt dic. Jsid. li. xiiij. Alij

a seuitia incolam traniam appellatam dixe
runt. huic ab oriente ppositis et vrbs constat
inopolis opponit est. a septentrione vero bi
ster obtendit / a meridie aut egeo mari adberet
ab occasu vero usacedonia illi subiaceret. cuius
regionem olim diuersi populi .s. massagete /
sarmate et scire. et alie plurime nationes incolue
runt. ampla est enim et ideo multas nationes
potuit p̄tinere ebrum fluuium tracia fundit / q̄
etiam barbaras multas tangit. vt. d. isi. li. xiiij

Raconitida regio est in iudea cui
p̄fuit philipp? frater herodis Nā
totū regnum hebreorum fuit. diuisum
in quatuor tetrarchias. quarū
prima fuit galileia cui? tetrarcha fuit herodes
secunda et tertia itura et traconitida regio cui
p̄fuit philippus vtriusq̄ regionis epistēs te
trarcha. quarta fuit abelina regio / cui p̄fuit
lisantias sup herodent et philippū. In tot em
principatus p̄ncipales fuit diuisa iudea a ro
manis ad domandam supbiaz iudeoz (vt d.
glo. super lucam super illum locum. tetrarcha
autem philippo ꝛc.

Thessalia (vt di. isi. li. xiiij.) grecie
est prouincia / a thessalo rege cogno
minata que ad meridianam pla
gam macedonie cōiuncta est. multa
in thessalia flumina sūt et opida quorum ca
put thessalonicum est vocatum. ibi est nicho
gnalus quondam apolum cōsecratus. fuit aut
thessalia patri achillis ꝛ oigo extitit lapbita

rum de quibus fertur q̄ hi p̄mō equos frenis
domuerunt sup dorsa eoz insidere vni cor
pus esse videbantur. p̄pter quod milites thes
salorum centauri ficti sūt vt di. isi. li. xi. in. c.
de portentis. In thessalia autem p̄mō solidi
aurei iuuent sūt. doniandorumq̄ equoz v?
p̄mō est repectus. vt di. Jsi. li. xv. ad hoc
dicit idem li. iij. q̄ moysi temporibus in thes
salia accidit quoddam diluuium in quo aqua
num illuies maiorem p̄tem populorum the
salie submersit paucis per refugia montū li
beratis ꝛ maxime in monte pentaso in cuius
circuū deucalion tunc temporis regio porie
batur. qui tunc ratibus ad se p̄fugientes / in
secepit. ꝛ sic in phasi iugo eos aluit atq̄ vouit
p̄pter quod dicunt grecorum fabule deucali
onem hominum genus ad lapidibus repasse
vt dicit ibidem.

Encodos est insula grecie vna de
cidadibus sita ad septentrionem
in qua ciuitas thene cōdita est. a
qua ꝛ insula est vocata. fuit autē
thenes quidam iuuenis infamatus q̄ suā no
ueram cognouisset qui fugiens in yculam ya
cuam cultoribus obrauit. qui ex nomine suo
iuitati quam ibi cōdidit ꝛ insule nōmē dedit.

Dile vltima est insula oceanū in
plagam septentrionalem ꝛ au
stralem vltra britanniaz sita nau
igatione sex dierum. a sole nomen
habens. quia in ea sol estiuum solstium facit
ꝛ nullus vltra eam dies est. ꝛ ideo eius mare
tardum est. et congelatum. vt dicit. Jsid. li.
xv. secundum pliniuz autem locis inhabitabi
bilis est. q̄ in estate nihil ibi crescere potest p̄
pter nimium calorem exurentē. In biēne etiā
nihil potest p̄pter frigiditatem p̄gelatē Nā
ab equinoctio vernali. quādo sol est in anere
vsq̄ ad equinoctium autumnale quādo est i
libra sol illi insule nunq̄ occidit. et ab illo tem
pore vsq̄ ad equinoctium vernalē iterum ad
insulam non accedit. vnde per dimidiū annu
habet diem. ꝛ per dimidiū habet noctem. ꝛ
vt di. idem in. c. de insulis li. quindecimo ꝛ d
solstij li. ij. idem etiam di. beda in li. de na
turs rerum. Similiter et solinus.

Ripolitana regio est dicta dupli
cit vna ē in fauce dicta a tripoli ci
uitate famosissima que totius pa
triē in circū p̄pter inuisam suē
fortitudinem est defensio ꝛ munimentū Alta ve
ro est tripolitana in affrica inter pentapolim ꝛ
bisantiū. sita a tribus magnis vrbibus sic
vocata. scilz orca sabine et lepris magna. hec

habz ab oriente sirtes maiores et trogoditas a septentrione mare adriaticum. ab occasu besatum / a meridie genulas et garamandas vsq; ad oceanum ethiopicum protendentes. vt d. *Isid.* li. xv.

Rogodea est regio in ethiopia cuius incolae dicuntur trogodite sic vocati. quia tantu sceleritate polleat vt ferat pedum cursu assequatur. hz etiā hec regio quandā insulam vbi crescit optima mirre species et purissima eius gutta ibi inuenitur et dicitur mirra trogoditez ab insula in qua crescit. vt d. *Isido.* li. xvij. cum sit hec prouincia in ethiopia. tangit tamen fines arabie. vnde aliquādo dicitur esse in arabia. vt patet in li. ix.

Troiana prouincia in frigia primitus fuit dardania a dardano nominata. Nam dardanus de greca profectus peruenit. ad frigias ibidē p̄nitus regnauit. postea filius eius ericonius. deinde nepos eius tros a quo ciuitas troia et patria in circuitu est vocata. vt d. *Isido.* li. ix. multi autem de troianis p̄mo troie exitum facta classe per diuersas mundi partes sibi sedes quesierunt multas nationes expellentes pro eis habitauerunt et ex ipsorum p̄genie prodierunt in posterum potentissime scilicet nationes sicut diuersarum regionum penissime historie attestantur.

Dusia italie est prouincia inter ligures et romanorum territorium collocata qua difficilibus montium iugis et accessibus locorum valde altis at aris fortissime est munita thurscia autem (vt d. *Isido.* li. xv. sacrificiorum thuris frequentia est vocata. nam in illis partibus in mortuorum exequiis antiqua thura cremare et offere religionis et deuotionis gratia maxime assueti erant et suos mortuos affectu lacrimabili deplangebant thura etiam in anis deorum potissime incendebant vt qz dicitur in thurscia ars aruspicia primitus est repta. vt d. *Isido.* hec zemulia fuit antiquitus nominata pres habens inditas et nobiles ciuitates ab occidentem p̄ra liguriam habet pisanam anitatem / senas / lucanam florentinam. contra septentrionem vrbem veterem. contra orientem aretum p̄tra meridiem / curthonem / perusiu / et assisiu que valli spolitane contigue sunt et vicine. ab oriente habens mare adriaticum et marchiam de anthonia / a meridie liberim ripaz et romā

ab occidente mediolanensem liguriam: a septentrione romanolā et puiniā paduanā. et h̄ regio ē multū p̄tendit in lōgū ab oriente vsus occasu h̄m̄is latitudinis aquilonari termino ad australem. Est autem terra montuosa satis et fertilissima quo ad situm: fertilissima quo ad solum / saluberrima quo ad celum. quā mare in duabus partibus locupletat. quā etiam fontium et lacuum multitudine irrigat et fecundat. aruis fluuius illam p̄terfluit et decorat croci aromatici ibi crescentis habundantia ipsam singulariter nobilitat atq; dicitur. fontium etiam calidorum in ea scaturientium affluētia ipsam gratificat et sublimat.

Duringia germanie est prouincia media inter gentem saxonum et francoꝝ et velfalozum. habet enim boemos saxonos ab oriente / francos et bauaros a meridie. suenos et balsaceos ab occidentente. reuenses velfalos ab aquilone. gens siquidem sc̄m̄ nomen patrie thurigiā id est dura p̄tra hostes maxime et seuerā. Est enim populus numerosus. elegantis stature. fortis corpore. durus et p̄stans mente habens terram fere montibus vndiq; circumdatam et munitam. interius vero planā. valde frugiferam et fructiferam a vineis etiam non expertam. opida multa castra fortia non solum in montanis verum etiam per plana. annib; stagnis lacubus itrigua. aere saluberrima. pabuli vbertate gratissima. armentis et gregibus valde plena. in eius montibus diuersa inueniuntur mineralia et metalla. vt dicit erodotus qui nullatenus p̄misit secreta in germanie confinio inscurata.

Dorona gallie superioris est prouincia pars aquitanie antiquitus cognominata a thoronis ciuitate indita sic vocata. in qua gema sacerdotum martinus sanctissimus requieuit. Est autem sita super amnem ligurim qui eam p̄terfluit et irrigat multipliciter et locupletat. terra frugifera. fructuosa. vinifera. pascuosa. aere saluberrima. nemorosa. gens robusta corpore. elegantis forme. audaciter benefica in opere modesta in sermone.

Asconia est prouincia ab antiquitate / nia antiquitus comprehensa. sita iuxta pirenu a vasea opido nominata (vt d. *Isido.* li. ix.) habens montes pirenos in vno sui latere et in alio oceanū

mare. in alio vero planitiem puuicie tholosane. in alio vero pictauiorum gentibus appropinquat terra siluestris nemorosa saltuosa et montuosa. in multis sui partibus vinearum ferax in tantum quod vicinis multis et maris insulis vini copiam administrat. gerbona fluvius a tholosana puuicia separatur qui vasconiam pertransiens iuxta burdigalam metropolim urbem vasconum oceanum mare intrat (ut dicitur Isidoro. li. ix. in capitulo de vocabulis gentium) vaccei a vacca opido cognominati. per amplam iugis pirenei montes solitudinem inhabitant qui et vascones quasi vaccones dicuntur. c. in s. litteram demutata quos pompeius edomita hispania ad triumphum venire infestis de pirci iugis depofuit. et in vinum opidum congregauit. unde et conuenarum nomen urbs accepit (ut dicitur idem Isidoro. plini). Et erodotus qui recitat gentem vasconum fore corpore leuem et agilem. animo audacem. ad bella precipitem et ferocem.

Venicia venatorum ab antiquo dicebatur puuicia. que a litore maris adriatici in cuius sinu urbs venetiay nunc est sita. usque ad padum fluvium qui diuidit inter ciuitates et fines supiorum ligurum et inferiorum. videlicet inter pergamenses et mediolanenses primitus extendebatur ut narrat li. lumbardey ac ligurum historie verissimus recitator. multas siquidem nobiles nunc obtinuit ciuitates. Nam ut dicitur Isidoro. li. xvi) inania que a mauro arelie filia que post interitum thebanoy theba est dicta. in italia condita. sita in venicia. que galleatis alpina est vocata. venicia itaque in italia est puuicia. que multarum terrarum et ciuitatum dominium non habuit ab antiquo in mari vel in terra. cuius potestas per longissimos maris tractus usque in greciam se extendit. germanoy fines usque in aquileam tangit. dalmanum. et sclauoy piratarum predam tiranicam reprimi et copescit. insulas et portus promuntoria maris et sinus sub eius dominio existentes iustissime regit. subditos protegit ab hostibus potentissime ac defendit rempublicam iustis legibus subicit. nullam diuini contrariam instituit infra suos terminos manere dissimulat aut permittit. huius gentis referre singulas probitates estimo superfluum. cum de gentis venetoy virtute potentia circum spectione et puuicia. vnitatem animi et concordiam. amore totius iusticie cum clementia. omnibus fere nationibus iam sit notum. ut dicitur idem scriptoy historie lumbardey.

Vestfalia germanie inferioris est puuicia. habens saromam ad orientem. thuringiam et bassiam ad meridiam. renum et coloniam ad occidentem. oceanum et frisiam ad aquilonem. nobilissimis fluminibus duobus in eius extremitatibus cingitur scilicet visconia atque cenona. renum tangit versus occidentem et septentrionem. visconiam vero versus orientem. Est enim terra multum nemorosa. et pasuosa. plus aleudis gregebis quam ferendis frugibus apta. multis fontibus et amnis est irrigua lipia. s. atque rura et in multis aliis. fontes habet salis et montes fertiles. in metallis abundat et etiam frugibus glandibus. nuabus. atque pomis. etiam feris porcis. et pecudibus et iumentis. populus communiter elegantis stature est et perere. venuste forme et fortis corpore. et audeat nitente. militiam habet copiosam ac mirabiliter animosam. primam ad arma prout et paratam. ciuitates habet fortes et inuitas. castra fortissima. et opida. tam in montibus quam in planis.

Vronia puuicia est paruula ultra daniam versus orientem a virore dicta. eo quod sit graminitosa et nemorosa. multis aquis et fontibus profusa. cuius gleba est frugum ferax. gens quondam barbara. seu incompota ac inclita. nunc vero danonum regibus pariter et legibus est subiecta terra vera tota est a germanis et danis pariter habitata. Quere supra in littera. R. deriuatia. De terra uogardoyum gente et rathoyum per fluvium maximam quaruere dicitur esse separata.

Flandia est patria iuxta montana norwegie versus orientem sita. super litus oceani prorepta. non multum fertilis nisi in graminitibus. et in siluis. gens eius est barbara. agrestis et seua. magis aribus occupata. unde et nauigantibus per eorum littora. vel apud eos propter venti defectum moram strahentibus. ventus venalem offerunt. atque vendunt. globum enim de filio faciunt et diuersos nodos in eo conctantes. usque ad tres nodos. vel plures de globo extrahi precipiunt. scdm quod voverint ventum habere fortiozem quibus propter eorum crudelitatem. illudentes demones. aerem concitant. et ventum maiorem vel minorem creant scdm quod plures nodos de filo extrahunt vel pauciores. et quandoque in tantum comouent ventum quod tales fidem adhibentes iusto dei iudicio submerguntur.

Juxta est insula modica in mari

britanico sita. distans a britannia maiori & p
uo freto interposito separata. cuius gleba ad fru
menta est optima. multas habet silvas et ne
mora / feras multas / pecora et iumenta. son
tes et amnes insulam irrigantes / quo ad tem
periem est saluberrima et in fontib? vbernia
dicitur esse. hec ab anglicis hodie inhabitat.

y Felandia est regio vltima in cropa
a septentrione vltra noruegia sita
glacie in ei? finib? dēnata. prēdi
tor autem sup litoris oceanī maris
versus septentrionem. vbi mare pre nimio frī
gore congelatur. ab oriente habens sitam su
periozem / austro norueciam. ab occidentē oc
coanum bibernicam / ab aquilone mare cōge
latum. et est dicta iselandia quasi terra glaciei
eo q? ibi dicuntur esse montes niuei in glaciei
duriciem congelati ibi cristalli inueniuntur. In
illa etiam regione sunt albi vrsi / maximi / et fe
rocissimi qui vnguib? glaciem rumpunt et
foramina multa faciūt. per que in mare se sub
mergunt. & sub glacie pisces capiētes. eos ex
trahunt per foramina predicta. & ad litoris de
ferentes. inde viuunt. terra est sterilis quo ad
fruges exceptis paucis locis in que? vallib?
vix crescat auena gramina tantūmodo et arbo
res in locis vbi habitant homines ptunt & p
ducit. & in illis ptib? feras gignit et iumenta nu
ctrit. vñ de piscibus et carnib? et venatiōib?
p maiori pre popul? terre viuūt. oues ibi p frī
gore viuere non possunt. & ideo incolae de fera
rum et vrsor? pelibus quos venatu capiunt.
contra frigus se mununt. et corpora sua te
gunt alia vestimenta habere non possunt. nisi
aliunde deferantur. gēs multum corpulenta.
robusta et valde alba. piscationi dedita & eti
am venationi.

3 Eugia siue zeugis est puinia vbi
est maior tartago. minor africa
inter bizāniam & numediam sita:
(vt d. Isido. li. xv) Decmarī si
clo est iuncta. vt d. idem. & a mendie vsq? ad
regionem gorulorum porrecta. cuius pma
sunt frugifera. vltiora vero bestijs et serpen
tibus plena. ibi onagri. & fere siluestres ibi mi
ra & monstruosa inueniuntur. vt d. idem.

De lapidibus terre & metallis
atq? eorum proprietatibus.

Liber Sedecimus.

Scriptis pprieta
tibus terre & partū
eius in gnali. restat
adiuuāte dño aliq
bic inferre de eius
ornatu in speciali.
Eoz autem que or
nent terram quedā
sunt simpliciter ma

nimata & insensibilia. vt omnia methoica.
que in venis terre generantur. qualia sunt la
pides. colores / et metalla. et de illis primo p
ordinem ē agendum. Quedam vero vegeta
bilia /ut radices / herbe / et arbuta. Quedam
autem sensibilia. vt homines et iumenta. de
quibus vltimo est tractandum. Primo igitur
de his que generantur in terra et in venis eius
per ordinem alphabeti bic dicendum est.

a Arena ab ariditate est dicta que si
manu pressa fuerit. pre siccitate &
duricia stidorem facit. que si in fe
ste cādida aspersa fuerit nihil sor
dis post se relinqt. vt dicit Isido. li. xvi. capi
tulo quarto. arena siquidez in aquis marinis
ab omni limositate & lutea viscositate abluūt.
vt d. Anso. in libro de pprietatibus elemen
torum. & ideo ppter vincementem in ea siccitate
coagulari in lapidem perfecte non permittit
terra enim pura (vt d. idem libro meth. liij.)
lapis non fit quia cōtinuationem non facit. s; cō
munitationem. & ideo siccitas vincens omnē
humiditatem nō permittit eam totaliter in la
pidem consolidari. inde est q? arena terra com
muni est substātaliter durior. sed lapide mol
lior & in partes innumerabiles diuisibilior. vn
de arena frigida & sicca / minuta cōpressa / gra
uissima est in pondere qnis sit munita. steri
lis ex se ppter caloris et humoris defectum et
dominū frigide siccitatis imbre supueniente
non dissoluitur. sed potius diluta aut consum
pta lutea in puritate magis cōprimūtur. et p
te part fortius deberente amplius solidatur.
vt dicit Hiero. super Jere. c. v. qui posui bare
nam terminū marī rā. habet etiam vniuersa
liter naturam colatūā. vnde aqua per barenā
colata purior et dulcior inuenitur. vt d. Con
stan. Item virtutem habet metalloꝝ purgati

De lapidibus et metallis

nam et sua confractione rubiginis consumpti
uam. aurum enim et ferrum arene confractione
clarificantur. Item virtutem habet infrigida
riam / reperculsiuam / opilatiuam / tuncioris
sedatiuam. vt patet in chimalia. i. arena ex la
pide fabrilis resoluta. que valet ad omnia su
pradicta. vt d. Constan. Item virtutem habet
mineralem vel salamici similem vel affinem.
vnde inter arenulas tam fluuiales q̄ marmas
auree arenule sepius inueniuntur. lapides eti
am polliti et gemme precliose in marino litore
inueniunt inter arenulas. Item arene tam flu
uiales q̄ marine ex ventis contrarijs ipsas a
renulaz piculas eleuantibus / sepius in ma
ris hostijs ⁊ litroibus coacervantur. ⁊ ex are
nis sic accumulatis aq̄ fluuiales ne mare sub
intrent aliquotiens retardantur. vt d. Hiero.
super amos. viij. nisi defluet sicut riuus egypti
⁊ q̄. vbi expresse dicitur q̄ aqua nili p̄p̄ ob
stantes barenaz cumulos contingit impedi
ri. Nam circa fluminis descensum pariter ag
gregate aqua nili descendere in mare nō per
mittitur. sed potius reflueret per plana egypti
manifestissime coartatur. sed quanto illis cu
mulis arenosis aqua redire compellitur tanto
eisdem dissipatis cum maiori impetu in ma
re descendere p̄fundius p̄hibetur. vt dicit De
ro. ibidem. Item arenaz obstaculis in mari
sub aque superficie occultatis occurrere vel re
sistere maxime est difficile et periculosum. vt
patet supra vbi de maris piculis p̄nactatur.

Argilla est terra tenax glutinosa ⁊
viscosa ad varia opera singulo
rum disposita atq̄ apta et est sc̄z
Ili. li. xvi. c. i. ab argis sic vocata
apud quos primo ex tali matena vasa fictilia
sunt effecta (vt ibidem dicitur) talis terra per
actionem caloris liquidiores partes cōsumē
tis et terrestriores consolidantis in laterem cō
mutatur. sepe etiam p̄tingit q̄ talis terra lutea
et vncuosa frigiditate aquam p̄gelante i
lapidem cōmutatur. sepe etiam accidit talis trā
mutatio sc̄z luti vncuosi in lapidem ex calore
coagulante. sicut enim dicitur libro methe. iij.
lutum vncuosum aptum est vnic transmutati
oni sc̄z in lapidem p̄ calidi coagulationē. qua
re vncuosum est medium inter viscosum et va
poratiuum habens humidum in se. vnde gra
tia vaporatiui potest a calido coagulari. gra
tia viscosi non potest ex toto educi. sed ampli
us comprimī et p̄solidari. et sic in lapide trā

mutari. vt d. ibidem cōmentā. Argilla est fri
giditate sua sanguinis restrictiua. vt d. Con
stan. Argilla si cum forti aceto fuerit distempa
ta apposita fronti et temporibus p̄hibet san
guinem de naribus profluentem.

Zbastrum. vt dicit Irido. li. xvi.
c. v. est lapis candidus intercin
ctus varijs coloribus ex quo leuā
gelici illius vnguenti vasculum fa
ctum fuit. ex hoc enim cauantur vasa vnguen
tana quia vnguenta custodiunt peroptime. in
corrupta. nascitur autem circa thebas egypti
as et damascum sicut ceteris candidior. sed p̄
barissimus de india transportatur hic lapis
a dialcoride nicomar dicit. et dicit valere hūc
ad victoriam obunendam. ⁊ dicit etiam q̄ ge
nerat et conseruat amicitiam.

Aurum ab aura est dictum. vt di
cit Iridorus libro. xvi. eo q̄ rep
cussio aere plus refulget. naturale
enim est vt metallorum splendor
plus fulgeat luce alta repercussus. hinc et au
ranj sunt dicti quorum fulgor splendidus red
dit. aurum autem magis radians et fulgens
dicitur v̄brisum eo q̄ splendore obradiat ac ful
gore. Est autem coloris optimi quod hebrei
operam. greci vero cayron vocant. lamina ve
ro tenuissima ex qua inciduntur fila aurea bra
chrea nuncupantur (hucusq̄. Irido. c. de me
tallis. Sc̄m Aristo. autem li. metheo. paruz
ante finem dicitur. q̄ aurum sicut cetera metal
la materialiter procreatur ex sulphure subtili
et rubeo et de viuo argento subtili et albo.
plus autē occurrit in eius compositione de sol
licitudine siue soliditate sulphurea q̄ de aereo
aquofo viui argenti. et ideo aurum solidius ē
et ponderosius q̄ argentum in cuius cōpositi
one plus de argento viuo q̄ de sulphure al
bo concurrere consuevit (sicut ibi d. Ri. rufus
Auro igitur inter metalla quo ad substantiam
nihil solidius est. nichil cōpactius. et ideo in
igne positum non euaporat nec etiam in pon
dere minoratur. vnde in igne non consumitur
sed sol quando vi caloris liquefacit si quid ha
bet annexae impuritatis et scorie deponitur p̄
pter quod et amplius depuratur et fulgidius
inuenitur. Nihil enim inter metalla est ductili
us quia tante est ductilitatis q̄ inter incudem
et malleum sine rutione sine distinctione p̄
tium in brachreas id est tenuissimas lamias

dilatatur. nec etiam inter metalla quo ad formam et specie est pulchrius. et ideo inter omnes picturabiles formas siue species primam et precipuum locum aut optinet pulchritudo. unde forma est et decor tam colorum quam remm vel metallozum. Item nihil inter metalla quo ad virtutem inuenitur efficacius (cuius virtutem describit platearius dicens) autum inquam rpatius est omni metallo et purius. et ideo virtutem habet confortatiuam et superfluitatum coadunatarum in corpore extersiuam. et ideo valet contra lepram et elephantie passionem vtiliter emendendam. Limatura autem auri in cibo vel in potu vel in medicina valet ad preservationem a lepra vel saltem ad eius occultationem. quia eius frequens vsus ab ea preseruatur vel retardat aut saltem ipsam palliat et occultat (vt d. auicenna) Item eadem limatura cum succo boraginis et osse de corde cerui valet contra sincopi et cardiata passionem. Item lamine auree candentes in vino exticte/viuu faciunt vtile contra vicia splenis et alias passiones multas vel melancholicas. Item vsu rarsa facta cum instrumento aureo melior est quam alia materia vel marello. locum enim vsionis custodit immunem a fetore. Item puluis cadaue auree oculis impositus maculas oculorum purgat. Confortat autem aurum membra quibus eis non incorporatur nec ea nutriat depurando. ex asperitate sua supfluitates que membra ledebant extergendo (vt d. idem plate.) Item aurum calefactum tollit pilos a membro quod inde exustum fuerit aut fricatum et iterum crescere non permittit (vt d. Constan.) Item aurum percussum non resonat sicut es vel argentum nec crepat nec funditur. sed potius extenditur et dilatatur. nisi ei fuerit aliud metallum adulterinum modo aliquo incorporatum. Nam quod diu es vel auricalcum cum auri substantia est permixtum semper sub malleo scinditur. et semper ad susceptionem debite forme. sub mallei scauino obediens inuenitur. et ideo necesse est quod omne superfluum ab eo per excoctionem auferatur vt efficiatur ductile et aliquod vas cum optata forma exinde producat (vt dicit Grego). quando autem lamina vel brathea aurea cum argentea subducta det malleando incorporari necesse est a tribus maxime precauere scilicet a puluere/vento et humore. quia si aliquod horum inter aurum et argentum permiscuerint/nequaquam vnum cum altero se tenebit. et ideo oportet quod in loco valde mundo et quieto hec duo metalla ad inuicem vntantur. quando autem modo debito sic iungunt insepabilis fit vnio

ita quod ab inuicem non possunt ulterius separari

Auricalcum (vt d. Jfido) est dictum quia cum sit es siue cuprum resplendet tamen superficialiter sicut aurum. es enim greco sermone calco

vocatur. auricalcum itaque habet duriciem eris siue cupri ex mixtione enim eris et stanni et auripigmenti et quibusdam alijs medicaminibus perducitur in igne ad calorem auri. vt dicit Jfidorus colorem itaque habet auri et similitudinem sed non valorem. vasa etiam diuersi generis artificialia et pulchra in sui nouitate auri specie precedentia ex auricalco preparantur. sed paulatim a fulgore primo beberantur et quasi rubiginantur et sic tam colore quam odore cupreo suam materialem originem protestantur. In istis vasis cibaria et vna diutius referuata sapore horribiliorem contrahunt ex eris vicio et odore. Colliria tamen que oculorum sunt medicina in eis vtiliter referuantur et ex eris fortitudine acciuntur. vt dicit plau.

Auripigmentum est vena terre siue genus lapidis scissibilis et fragibilis in coloris auri speciem preterens in colore. et vocatur alio nomine lapis aser

rascus. qui est duplex nubes et citrinus. et habet secundum diu. naturam sulphuris calefacendi et desiccandi quasi apponatur enim ipsum in album transmutat et omnia corpora metallina preter aurum erunt et deuasat. vt. d. t. et. d. Secundum plautum autem auripigmentum calidum est et sicum in quarto gradu et est vena terre et dupla species rubei scilicet et citrini. Citrinum autem cooperat medicine. habet autem virtutem dissoluedi/attrahendi et mundificandi. unde valet asmaticis et malum anhelitum habentibus ex humiditate. si inclinato capite fumus eius recipiatur. Ex auripigmento fit phiblocum id est vnguentum depilatorium vt pili facilliter amoueantur quando decoquitur cum calce viuua. valet etiam contra serpigium et impetiginem si locus cum sapone et auripigmento leniter iungatur. sed statim locus inunctus abluatur. quia si vnguentum tale ibi diu maneret bonam caruen sicut et malam corroderet et excostraret. naturam enim habet infassiuam et corrosiuam. vngues autem deturparos et deformes cadere facit vt crescant meliores. vt dicit plau.

Argentum a greca appellatione vt d. Jfido. est dictum. Nam greci argentum vocant. cui mirum in modum accidit quod cum sit candidum

De lapidibus et metallis

Impressum corpori lineas nigras (vt d. Jsi do.) reddat. J eius compositione sunt viuus argentum et sulphur album. plus autem est ibi de aereo et aqueo et argenti viui q̄ sulphuris. et ideo non est tanti ponderis sicut aurum vt d. rufus. Est autem argentum duplex scilicet simplex et compositum. Simplex autem liquidum est et vocatur argentum viuum. Compositum autem argentum est solidum / compositum ex argento viuo puro et sulphure albo non viuento (vt dicit Aristoteles). argentum autem viuū est substantia aquea / mixta cum subtili terrena forti admixtione indissolubili. et hoc habet ex magna siccitate terrea que non liquefacit in superficie plana. et ideo non adheret sicut id quod est aquosū. Est autē eius substantia alba ex claritate aque subtilis et ex albedine terre bene subtilis et digeste habet etiam albedinem ex admixtione aeris cuius predictis. habet etiam argentum viuū hoc sibi naturaliter proprium quod non coagulatur per se sine sulphure sed cum sulphure et cum plumbi substantia coagulatur. ideo dicitur ibidem quod argentum viuū et sulphur sunt elementum id est materia et principium omnium liquidabilium salicet metallorum. hec omnia dicuntur in li. metheo. exp̄sse. et etiam a richardo sic exp̄ponuntur. argentū itaq̄ viuū omnium metallorum dicitur esse principium. et ideo respectu eorum est simplex elementum. De sua autē virtute et natura / diuersi diuersa posuerunt. Quid autē de B sentiant medici patere potest per hec verba. Argentū inqt platearius) viuū calidum dicitur esse et humidū in gradu quarto. Quis a quibusdam iudicatur frigidum et in eodē et quod sit calidum ostenditur per effectum eo quod dissoluit penetrat / et incidit. sed quod actualiter sentitur multum frigidum abusiue frigide iudicatur. Quod autē aliq̄ dicunt argentū viuū ex quadam vena terre per excoctionē fieri falsum esse patet. eo quod per clauis ignis facillime in fumū ex tenuatur. sed a terra gignit et quasi aqua pfluens preatur. diuissime etiā in vase frigido et solido conseruat. Tanta autē ipsius est coherencia et fortitudo quod nulli rei potest admisceri nisi primitus extinguat. extinguit autē cum salina quā cum ea fricatur. et maxime quā cinis saline additur et maxime quando puluis ossis sepe sociatur. Est autem argentum viuū de facili in fumū euaporatiuū et resolutiuū cuius fumus maxime obest astantibus. Inducit enim palisim et tremorē relaxando neruos / et remolliendo.

De acceptum inissum occidit mēbra p

fodiendo. Circa quod piculum maxime valet lacapuinū in quantitate maxima expotatum cum annuo motu panētis. ad idem spāliter valet et decoctio vini cum absinthio et isopo (huc usq̄ plate) Dicitur autē argentū viuū eo quod incidat materias quibus unicitur (vt d. Jsi. li. xvi. vbi etiā hoc subiūgit. hoc inquit est liquidum quia parit. Inuenit autē spāliter in metallis seu in fornacibus argentarijs guttarum concrecione tectis inherens. sepe enim in veltustissimo stercore cloacarum et puteorum limo inuenitur. fit enim ex minimo imposito calore ferree patena testea superposita. debet autem fasculum esse circumliuū et circumdatum carbonibus / et tunc argentum viuū ex minimo distillabit. sine hoc argento neq̄ es neq̄ aurum inaurari potest. Tante autem virtutis est vt si super sextarium argenti viui centenarium saxum superponas oneri statim resistit. Si vero auri scrupulum superposueris leuitatem eius in se statim rapit. Ex quo patet non pondus esse. sed naturam cui cedit. potui datum interficit / ponderis causa. Seruatur autem melius in vasis vitreis. nam ceteras materias perforat et corrodit (huc usq̄ Jsi do. xvi. c. de metallis) Argentum est igitur album / clarum / sonorum / purum / ductilitatis habens multam. minus tamen quod aurum / balsami. potissime conseruatiuum / virtutis in inspide iuuatiuum. Maiorem autem virtutem habet iaspis in argento quod in auro. vt dicitur in lapidario. liquabile et in igne resolutiuum et liquefactiuū / colorem habet igneum tūbeū in frigidatum vero iterum efficitur candidum atq̄ durū. et quāuis sit grossum et materiale respectu auri / tamen post aurum in valore et precio obtinet inter metalla principatum. nā eius seortia siue spuma vulnera sanat et replet et carnes superfluas in eis crescere non permittit cicatrices induat / sordes corporis mundificat / cancerum a fetore custodit / confortat fluxibilia membra et constringit / ex contactu terre rubiginem contrahit. sed ex arene et salis confectione colorem pristinum recipit et reseruit.

Damas est lapis indicus paruus et indecorus ferrugineum habēs et splendorem cristallinum. nunquam tamen vltra magnitudinem nucleī auelane est repletus. h nulli cedit materie nec ferro quidem nec igni nec vnq̄ incalescit.

vide a grecis vis indomita appellatur. sz cū sit inuicis ferri ignisq; contemptor rumpitur sanguine hirci calido et recenti. cuius fragmentis sculprores in signandis gemmis et perforandis vniuntur hic differt in hoc a magnete quia positus adamas iuxta ferrum non patit illud attrahi a magnete immo retrahit p quā daz violentiam fertur a magnete lapide sicut tractum. Dicitur hic lapis more electri venena reprobendere/menus varios expellere /r maleficus artibus obuiari (hucusq; Jsi. li. xvi. c. de cristallis) Hic lapis secundum dia. gemma reconciliationis dicitur et amoris. qz si mulier a viro suo fuerit disgressa p virtutem adamantis in vini gratiam facilius reuocatur. Adhuc di. idē qz si verus adamas capiti dormientis mulieris cautiū supponatur. scire poterit maritus ei? an sit casta. nam si fuerit casta dormiendo amplecti cogitur vi lapidis maritum suum. Si vero fuerit infidelis ab eo subito resilit. et velut lapidis presentia iam indigna subito delecto cadit. Virtus etiam huius lapidis est vt di. dia. qz si in lacerto sinistro gestatur. valet ptra hostes ptra insaniam rixas et gurgias cōtra incubos et fatasmata ptra vana sōnia et venena

Ad cristus lapis ē indicus qui inter gemmas purpureas obtinet primū. vt di. Jsi. Est autem amethystus colore purpureo et violato pmitus quasi rosa. nitens et leuiter fundens quosdam flammulas et emittentes (Jfido) alterum eius genus descendit ad iacinthū nō ex toto igneum. sed vini colorem habens. Et sunt species eius quinq; secundum Jfidorū Sed vt dicit dia. purpureus nobilior est et alius vtilior. Nam virtus eius ptra ebrietatem est et facit vigilem et malam repellit cogitationem et bonum pferit intellectus. et inest ei mollicies ad sculpendum.

Achades est gemma nigra habens albas venas et dicit achades a flumine eiusdem nominis existens in acilia. iuxta quem gemma pmitus est inuēta (vt di. Jfid.) Imodo autē in pluribus regionibus inuenitur. Est em quoddaz genus creticum (vt dicit dia.) cum venis ceruleis aliud genus est indicum varium cum guttulis sanguineis. primum enim genus vt dicit Jsi. creditur valere magicis artibus. Nam cum ipsa tēpestates auertunt. sistunt flumina sicut dicunt idem. Item genus etiam vtile est secundum dia. ad regum fortunas et simulastra mōstranda somniorum. Creticum autē genus mutat penicula. gratum facit et placente et persuadit solem et faciundum et vires pferit. Tertium ge-

genus scz indicum visum fouet ptra sitim pdest contra venenum valet et accessio ei? odonifera est. vt di. dia.

Zbeston' archadie. est lapis ferrei coloris ab igne nomine sortitus eo qz semel accensus nunq; extinguit de quo fabricatum ē quid mechanicum. de quo gentiles capti sacrilegio. mirabatur. In quodā tēplo em veteris erat factū candlabrum. in quo erat lucerna sic ardens. vt nulla tempestate nullo imbri extingui possent vt dicit. Jsi. li. xvi. c. de lapidibus.

Bisicos est gemma nigra pōde rosa distincta venis rubentibus. hec calefacta igni septem diebus colorem tenet. vt dicit Jfidorius. de gemmis nigris.

Alabandina est gemma dicta ab alabanda regione asie. cui? color similis est calcedonio sz rarior. vt di. Jfido. secundum dia. autē alabandia est gemma clara et subrufa. vt cardi? cuius virt? est sanguinē puocare et augmētare

Rgitistis ē gemma argenteo similis habens stigmata aurea cui? similis est in calore adromaia. Est em lapis cuius color est argente? vt di. Jsi. cuius est forma quadrangula sicut thessi. et fortitudo sicut adamant. hoc putant magi nomen impositum ab eo qz animorum impetus vel iracundias credit refrenare. vt d. Jfido in. c. de gemmis aureis.

Strion est gemma indica cristallo ppinqua. in cui? cetero luce stellula. fulgore lune plene. Sic autē dicit ab astris. eo qz eis opposita fulgorem rapit. vt di. Jfido. c. de cristallis

Lectorius est lapis qui inuenitur in vetriculis gallinaceis cristallo obscuro similis. cui? vltima magnitudo est ad fabe quantitatem. hic incertamine secundū magis credit reddere homines insuperabiles et inuictos. vt dicit in lapidario. De hac gemma dicit dia. lectorius lapis exarat veterem gratum facit et pstantes ac victorem discretum et oratorem amicos reformat et reprimit in ore sitim.

Sterides est gemma candida inclusa continens lucem sicut stellam intus ambulantem. redditq; solis radios candidantes.

De lapidibus et metallis

Athartes est lapis vt gēma a qua si vestis fuerit contracta cōtra ignē resistit. et si igni imponat nō ardet. sed splendore accepto nitidior apparebit. et est similis allumini fissili omnib? magorum maleficijs obuians et resistens. vt dicit. *Istido. li. xv.*

Iumē terre est gleba lūnosa et viscosa in locis p̄cipue palustribus generata. Est autem secūdu *Istido. li. xvi. c. ij.* quedaz terra glutinosa que iuxta locum alphalti in iudea reperitur. et natura est ardens et ignium cognata. et est tante tenacitatis q̄ nec aqua nec ferro corrumpit sed solū sanguine menstruali. Est autē vni? ad nauium cōpaginationem. de hoc bitumine dicit in plateareo asphaltum id est bitumen iudaeum est calidum et siccū in tercio gradu et est terra nigri coloris et ponderosa et fenda. et ē terra (vt dicunt aliqui) de spuma maris mortui generata. et ad modum terre indurata. Habz autē virtutē attrahendi / cōsolidandi et cōsumēdi. et multum valet ad vlcera et vulnera cōsolidanda. si puluerizetur et sicco vulnere apponatur. et si vulnus fuerit multum longum et latum. Valet etiā ad passiones matris spūalia p̄primētis. si ponatur sup carbones. et fumus eius qui est fetidus sup os et nares contrahatur. Valet insup fleumaticis / s̄nolenti / cis. et litargiis qz fleuma de capite multum purgat. vt. d. pla.

Berillus ē lapis idic? vindicte filis smaragdo. sed nō pallore pollic? ob indis in sex angulas formas. vt coloris ebetudo percussione angulor? exciteat. aliter autē pollicus non habet fulgorem. Genera autem eius sunt decem. vt dicit *Istido. in. c. de viridibus gēmis.* vbi etiam statim subdit crisoberillus species. scz est berilli cuius pallida viriditas in aureū colorem resplendet. et hunc etiam india mittit nobis. Berilli virtutes describit dia. dicens. Inter berillos qui magis pallet melior ē virtus eius contra pericula hostium et contra lites inuicium reddit et mitem / ingemū bonū adhibet / valet contra vicia epatis et contra spirita / et eruuationes / humidos oculos sanat. manū gestantis exurit si solis oculis opponatur / hominem magnificat / et amorem diligit cōiugalem.

Calculus est lapillus terre admixtus rotundus atqz durissimus purus et ex omni pte leuissimus atqz planus. Dicitur autē est calculus eo qd sine molestia sui breuitate et planitie a pedibus cōculcatur

cui contrarius est scrupulus lapillus scz asperus et minutus / qui si inter pedem et calcē incidit valde nocet. hinc et saxa dicuntur scrupula id est aspera atqz dura vt dicit *Istido. li. xvi. c. ij.* sepe autē calculus in corpe animalis ex calidis et viscosis humorib? / nūc in vesica nūc in renibus generatur (vt. d. *Constan.* Quere re supra li. vij. de passionibus renū. capiti. de calculo.

Des ē lapis sic dicitur. eo qd ferrū ad incidendū acuat. cotis em greco sermone / in dicio dicitur (vt. d. *Istido.*) et ex his alie aquarie sunt / alie oleo indigent. in aciendo. sed oleum leuē / aqua vero aciem acerrimam reddit (vt. d. *Istido. li. eo. c. ij.* hoc autē cotis p̄prium est qd in hoc qd acuendo aliter seruit paulatim se cōsumit vt dicit. *Gregorius* (puluis vero eius ab ipsius substantia resolutus cōguit medicāe virtutem habet deficariuam repulsiuam et sanguinis restrictiuā vt dicit *Constanti.*

Calcis siue calx est lapis adustus et cuius admixtione cū arena. et aqua fit cementum Est autem calcis dicta viva (vt. d. *Istidorus* (qz dū sit actu frigida intus in oculo feruentem habet vel contrinet ignem. vñ p̄fusa aqua / statim ignis erumpit latens. Eius natura aliquod mirū habet. postq̄ em arserit / aquis incenditur quibus solet ignis extinguī. oleo vero extinguitur quo solet ignis accendi vsus enim eius est fabrice necessarius. nam lapis lapidi non pōt berere fortius / nisi calce sit coniunctus. Calcis autē que fit ex lapide albo et duro / melior est structura ex molli vero vtilior est in rebus (huicqz *Istido. li. xvi. c. ij.* (Calx autē (scdm plate.) calida est. et sicca in quarto gradu / que mixta cū oleo pustulas et vulnera p̄mida iuuat et in asiones. bene consolidat. carnē supflūā corrodit. nec i vulnere crescere p̄mittit. Calx viva cū auripigmento et aqua. admodum pulis decocta. pilos cadere facit quia suo acuminē poros aperit. vt dicit *constantinus* et *plateanus.*

Cementum est calcis et harenæ cū aqua temperata cōiunctio et mixtura q̄ ad lapides cōiungendos et pietes linēdos et de caib? ados sume ē necessaria. in picturis et coloribus partium p̄mū fundamentum et p̄cipuum est cementum melius autem adheret p̄ti humefacto et maxime si fuerit de plastro siue de gypso.

Nam vt dicit Zsido. calis est cognatum. optimū aut̄ omnium est de lapide speculari facuz cementum qui lapis translucet velut vitrum ⁊ et multum scissilis in tenues crustas. vt dicit. Zsi. et est idem quod plastrum quod in greco dicitur gipsum. in teutonico speratolo nūcupatur.

Arbunculus lapis est predofissimus sic dicitur. qz vt carbo ē ignitus cuius fulgor nec nocte vinctur. lucet em̄ in tenebris adeo vt flāmas ad oculos vibret. Venera eius sunt. xij. sed p̄stantiores sunt qui fulgent et emittūt radios sicut ignis vt. d. Zsi. li. xvi. c. xij. (ibidē subditur) carbūculus grece antrar dī. gignit̄ in libia apud trogoditas. Inter has. xij. spēs p̄cellit auaritate qui ignei est coloris sed candida vena p̄dicatus. cuius est p̄prium. qd̄ p̄iectus in ignē velut mortuus carbo extinguitur. sed aqua p̄fusus exardescit. Alia est spēs carbun culi noie sandaficus a loco indie vbi inuenit̄ sic dicitur in eius specie. velut intra lucidos ignes apparent quedā gutte. Quis auree et bec gēma est p̄cipū in cōpabilis respectu aliaz. Alia est spēs que libius appellatur a lucernaz fragrantia sic dicitur. et hanc gēmam remissū carbunculum dicunt. et est duplex. Vna que vt purpura radiat. altera velut cocine coloris seu ruboris. bec a sole vel a tritu digitoz calefacta. paleas et cartaz folia a se rapere dicit̄ sculpturis resistit si vero aliqui sculpta fuerint dum ligna incerta impmit quasi quodā animalū mortu p̄te cere secum tollit (vt dicit Zsi. ibidem.) ad spēm carbunculi reducitur balagius qui rubeus et p̄ lucidus est. vt. d. dia. et dī qz bec spēs carbūculi in vena saphiri inuenitur et ideo ex vianitate saphiri. quandā nebulam ad modū faulle circa ignē balagine p̄trahit. que circa ei⁹ superficiem se diffundit. sed hoc patet sensibiliter si diligentius contemplet̄.

Risopassius est lapis ethiopicus que lux celat. et p̄dit obscuritas. de nocte em̄ est igneus de die vero aureus ut. d. Zsi. ibidem. in die em̄ quasi euanescentis et fulgorem amittens q̄si aux expalescit. Est aut̄ spēs crisopassij que india nutrit. h̄ crisopassij? similis est p̄passio in colore siue porro ⁊ respergitur quibusdam guttis aureis. vt. d. in lapida.

Alcedonius est lapis pallidus bebetem p̄tendens colorē quasi medium inter benillū et iacintū. vt dī in lap. nascitur autem apud nasomanas vt ferunt. diuino imbze. ⁊ inuenitur ad repassum

lune plene. vt dicit Zsi. li. xvi. non inuenitur nisi tricolor. vt. d. lapi. omnia eius genere sculture resistunt. calefactus paleam atrabit (isi. biclapis p̄foratus ⁊ portatus facit vincere cās valet contra illusiones demonū et virtutes cōseruat vt dicit dialecorus

Risolitus est lapis ethiopicus vt aurum lucens et vt ignis sanillans mari in colore est similis dedinans ad virorem. in auro positus et in sinistro lacerto gestatus dī terrere demones et sugare. Zuuat contra timores nocturnos / et melancoliā minuit aut depellit / et p̄forat intellectum vt. d. dia.) Ensolitia quedā spēs est crisolimbis / cuius color de die aureus. de nocte vero igneus iudicatur. Est et alia spēs crisolimi q̄ dī crisolinctus colore aureus. eius aspectus de mane pulchrior est. dem de habetate eos color / et est ignis capassimus. q̄ si iuxta ignem fuerit autis inflammatur. vt dicit Zsi. li. xvi. c. de gemmis aureis.

Elidoniū lapis est modicus tamen p̄ciosus. b? due sūt spēs. s. niger et rufus. De vne hirundinis ex trahuntur. parui quidem sunt et deformes. sed in virtutibus non sunt maioribus impares. imo multis alijs sunt maiores. valet enim rufus contra lunaticā passionē et contra insaniam et antiquū languorem. facundū facit et gratum et placentem. Niger vero valet cōtra nocuos humores et febres et lotus aqua sanat oculos. bec omnia dicuntur in lapidano.

Rissallus est lapis relucens clarus ⁊ colore aquosus. creditur q̄ sit nix vel glacies p̄ multoz annozum spacia indurata. vū et nomine greca dederūt. gignuntur aut̄ in asia et in cipro maxime in septentrionalib? alpibus / vbi in estate sol feruentissimus inuenit̄. ⁊ ideo qz annosa et diuina est ibi glacies / ideo speciem reddit banc / que a rissall? nominaf. h̄ op̄positus solis radijs / adeo rapit flammā vt andis fungis ignē p̄beat. v? eius ad pocula destinatus. nihil aliud opatur q̄ frigidū facere p̄t̄ hucusqz Zsi. li. xvi. c. xij De rissallo autem di. dia. Rissallus nō vi frigus tantū sed vi magis terrestrans in lapidē induratur Color aut̄ illius glaciē ē silis huius virtus est p̄tra sitim et ardorem qui tritus cū melle et potatus lacte replet vbera si ex causa calida lac prius sit amissū. ⁊ sump? in potu valet p̄tra colericā et viscerū passionem. si nō assit p̄thiparō. lapis ē luci p̄uius. vnde licteras et alia que in ea ponuntur manifestat.

De lapidibus et metallis

Quod autem ex aqua materialiter fiat cristallus dicit Grego. sup. i. etc. habet inquit aqua ex se suffluitatem. sed per frigoris vehementiam in cristalli uentur firmitatem unde eccle. scribitur flauit uentus aquilonis congelauit cristallum etc. et huius assignat aristoteli rationem in li. metheo. ibi lapidea de substantiis mineralibus materialiter sunt aqua. ut dicitur. R. i. rufus. lapides mineralium sunt de aqua. sed quia habent de terre siccitate plus quam liquabilia ideo non congelantur solo frigore aquosa. sed etiam a terre siccitate qua permiscetur. et quia aquosum terre vitreum quandoque super aquam dominatur/ uincit frigiditas super dicta. Ex quo patet quod vera est ratio. gregoriij. et eccle. qui dicunt quod ex aqua potest cristallus generari.

C Eramus est lapis cristallo similis ceruleo colore infectus. et apud germaniam. alter est hispanicus rutilans ut flamma. hi cadunt de locis conitruui et dicuntur protra vim fulguris opitulari (ut dicitur. Ipsi. ibidem). Idem in lapidario ubi dicitur Lum tonat horrendum non fulminat igneus ether. Nubibus illisum celo cadit iste lapillus. Qui caste gerit hunc a fulmine non feritur. Nec domus aut uille quibus affuerit lapis ille. Virtus utriusque est ad plia et casus vincendas. et ualent ad dulces somnos. ut dicitur ibidem.

C Orallus nascitur in mari rubeo. et quod diu regitur aquis lignum est. statim quando extrahitur et tangitur aere in lapidem induratur. Sunt autem rami eius sub aqua candidi et molles. et extrahuntur cum rethibus rubeant et lapidificantur (ut dicitur Ipsi. c. de gemis rubeis (et sequitur ibidem) quanto apud nos pretiosa est indica margarita/ tanto pretiosior est corallus aquod indos hunc magis dicunt resistere contra fulmina (Ipsi dorus) Idem dicitur in lapida. Ipsi. Ipsi. est autem zoroastes mira potestas. fulmina bipbonas tempestatesque repellit a quocumque generatur. Est autem duplex albus et rufus. et nunquam ultra semipedem longior inuenitur. Rufus maxime ualet contra omnium fluxum sanguinis/ contra epilepsiam/ et contra diabolica et uana monstra multiplicat fructus/ et expedit fines et principia negotiorum.

C Domeolus lapis est rufus et obscurus ualis tamen est et pretiosus. qui in collo suspensus vel digito portatus in disceptando surgentes mitigar. Sanguis ex membro sistit quemcumque feruorem. Precipue talis patitur si femina fluxu. ut dicitur in lapi.

D Ionisia lapis est niger vel fuscus rubenibus uentis sperfus uocatur autem ita quia si aqua mixta conteratur uinum flagrat et tamen quod in illo murum est ebrietati resistit ut dicitur Ipsi. li. xvi.

D Jadoeus lapis est pallidus lucens ut berillus. est aptus ad responsa a demonibus optinenda. exercitat enim demones/ et fantasmata. Et si defuncto quis forsitan applicet illum. Procinus assentitur solitas amittere uires. Nam sacer hic lapis est et que mors sinit abhorret. sicut dicitur in lapidano

E Sa splendore aeris est uocatur ut dicitur Ipsi. apud antiquos enim antequam ferri cognitus fuit usus erant quippe prius imperantibus terram. et bellis certamina peragebant tunc aurum et argentum reciebant. Nunc uero aurum in summo honore est. Sic uoluenta etas commutat tempora rerum. uerba sunt Ipsi. li. xvi. Idem autem est et cuprum quia utrumque ex eodem lapide per decoctionem ignis resoluuntur. lapis enim calore resolutus in ea uentur. Job. xxvii. Lapidem autem es siue cuprum sicut et alia metalla ex sulphure et argento uiuunt. sed hoc accidit quando plus est de sulphure quam de argento uiuo/ et sulphur est terrenum non purum rubeum habens colorem adurentem. argentum uero uiuum mediocre nec nimis grossum/ nec nimis subtile. ex tali coniunctione es generatur. sicut dicitur aristoteli. Sicut autem dicitur. Ipsi. c. de ere. Es si fuerit admixtum cum alijs metallis/ colore mutat pariter et uirtutem. ut patet in auricalco et in ere cobalto quod cum diuersis metallis est coniunctum. quoddam est albu ad morem argenti accedens. aliud fuscum aut speciem exprimit tertium in quo uinctorum est temperies. Est et aliud genus quod dicitur coronarium/ quod seorsum ex ductum in laminas attenuatur. et felle tauri tingitur speciem auri prendit in coronis histronum. unde et coronarium est uocatum. Es autem quod ductile est et malleo producit regulare appellatur. sed contra fusile quod tantum funditur. sed quod fusile est/ sub malleo fragile est. Quando autem es bene purgatur et ab omnibus uicijs excutitur ductile efficitur et regulare. Dumne autem es in frigore magno melius funditur. Es telerius rubiginem contrahit. nisi oleo purgatur. Itaque in omnia metalla es uocalissimum est et maxime potestatis (bususque Ipsi. li. xvi.) maxime uentur sui tubarum et tympanarum. propter suam sonoritatem et durabilitatem. lapis quoque bene decoctus est. maxime duriciei et compactionis.

vnde non facile frangitur. prius em nupis igne fortissimo exant. occies aut vel nomies combuntur antequam perfecte extrahat de lapide et purget. sicut multi sepius cernissime asseruerunt in loco vbi fuerunt eris purgatores. Et sa euea rubiginosa sunt et erugiosa. nisi sepius arena aspersa cofricentur olfactu eia et gustu sunt abominabilia nisi cu stagno sint linita. Es etiam si sine stagno fuerit de facili vritur et crematur (vt dicit. Jsid. capitulo de stanno. Es vero exustu et puluerisatum (vt dicit in platea) habet virtutem dissoluedi cofumendi. extenuandi et timores noxios expurgandi vulnera sanandi caliginem oculoꝝ purgat supfluas carnes corio dicit et vltimus crescere non permittit. vt. d. platea. et etiam diasco.

Electrum est vocatu eo qd ad solis radiu auro datus luceat et argenteo. Na sol elector dicitur. efficacius em est hoc metallum omnibus metallis et nobilius. huius tria sunt genera. vnu qd ex vna arbore fluit qd succu dicitur quoniam em primo fluit de arbore est liquidu gummi / sed post indu ratur calore vel frigore in duriciem lapidis pspicui vel cristalli. Alter genus metallu dicitur qd inuenitur in greca. Dabetur tertiū quod fit de mibus pnbus auri et vna argenti. Electrum vero qd naturale est illius est nature vt in conuio ad luma datus cunctis metallis fulgeat et venenum pdat. Nam si infundas stridore edit et in colores varios in modu arcus celestis semutare subito consuevit (hucusq; Jsid. li. xvi. de metallis De electro autem artificiali dicitur super eze. dum aux inquit. grego. miscetur cum argento argentu ad claritatem crescit / aux autem cuius dantate argenti temperatam virtutem suam non pdat. sed tantu modo ad decore coadmixtu argenti aliquatulu expalescit. Electru etiam veru a quibusdam arpago dicitur eo qd atritu digitoꝝ accepta caloris anima folia et paleas et vestimentoz fimbrias rapiat et attrahant / sicut magnes ferrum (vt. d. Jsi. li. xvi. ca. de rubris gemmis) De facili aut quocumq; modo homo voluerit recipit colorem et tinctura. vnde de radice anaise et cohilio de facili inficitur. vt dicit. idem ibidem.

Elites lapis est indicus et plicus qui in litozibus oceanu infini tantu india maris qd plicia inuenitur Est aut lapis colore puniceus. sicut dicitur in lapida. Et duplex. vt. d. Jsi. scz masculus et fesa. vnde et pmi semp in nidis aquilaz inueniunt. necesse his parere potest aquila. et ideo aquila istos lapides seruat in nido suo. Doz masculus du-

rus est similis galle et subrutilas. femine vero mollis est. Di lapilli alligati crumbus patientis faciunt partus celeritatem et etiam faciunt aliquid quando abortire / si nimis diu ibi dimittuntur. et aliquid erudit vulue nisi cito a parentibus auferunt (vt. di. Jsi. li. xvi. c. iij) Dicitur etiam lapis more pgnantis aliu lapide in se tener clausum (vt. di. di.) et in lapi. dicitur. Continet et aliu pgnantis more lapillu. eius virtus est conferre sobrietate / auget diuitias et amorem / et facit victorem et fauorabile. et caducorum pbibet casum. Si de veneni fraude aliquis suspectus fuerit / si reus fuerit / hic lapis sub cibo eius positus / abum deglutire non permittit. qd si lapis subtractus fuerit / abum deglutire non tardabit.

Mathites est lapis rufus ferrugineus affricus et indicus ac arabicus sic dicitur. eo qd calore resolutus in colore sanguineum more erupit (vt. di. Jsid. Vallet contra vesice fluxum et oculoꝝ dolores / contra venenu / et serpentis morsu et ventris fluxum. omnem sanguine stringit / et maxime muliebre et gingiuaru. vt. d. diasco. In platea. autem dicitur frigide esse et sicce coplesionis. et habet virtute stringendi fluxu sanguinis. ab emat qd est sanguis et thites qd est sisto tis. vnde valet emoreicis et sanguine vomentibus. et dissentientis singulare pssidiu est.

Electropia gemma viridis est ammittis puniceis veinis sanguineis supspersa. et sic dicitur ab effectu. qd si ponitur in aqua radijs solis opposita / ebullire facit. aqua in vase posita resoluit in nebulam / et post paululu resoluitur in guttulas pluuiales. De eadem etiam gemma videtur posse facere mira. Nam posita in pelu aqua clara radios solis mutat et ex aeris repercussione obumbrare videtur radioꝝ solariu claritatem et quandoq; inducere in aere sanguineum colorem ac si sol ex interpositione corporis lunaris ad solem eclipticas pati tenebras videatur. et ideo qd ita videtur solis posse mutare claritate electropia. i. sol auersio nudipaf. et h expsse dicit Jsid. et diasco. In lapida. di. Ex re nomen habens / est electropia gemma. Que solis radijs in aqua subiecta vaallo. Sanguineus reddit mutato lumine solem. Eclipsinq; uouant terris effudere tegit. et. Et dicit Jsid. qd ita manifestat incantatoꝝ stultitiam et magozum qui in suis prodigijs gloriatur.

De provinciis

Illud em̄ hominū aspectus in his que opā
tur/sicut facit gemma sup̄ dicta de qua exēpli/
ficando dicit q̄ herba eiusdem nominis cū q̄/
busdam p̄cationibus p̄ additis fallendo visu
intuentium facit portantem hominem nō vi/
deri. In multis alijs est gemma hec cōmenda/
bilis quia sanguinem stringit/venena tollit/
nec potest falli qui eum gesserit.

e Hydros parvus lapis est et modi
cus perpernis distillat guttis nec
tū liquefit oīno/nec efficitur ali/
quo modo minor. vñ dī in lapida. Perperni
fletus lacrimis distillat hydros. Qui velut ex
pleni fontis scaturigine manat. Et dī ibidem.
q̄ difficile est huius reddere rationem. qz si gut
ta defluit de lapidis substātia quare nō in for
efficitur vel omnino liquefit. Si vero res vel
aliud ingreditur quid est q̄ ingrediens nō re/
pellit egredientem. potest tū esse vt mibi vide/
tur q̄ virtus lapidis condensat in aquam aer
rem sibi vicinā p̄pinqūā etiā videtur exire
de substātia lapidis quod egreditur de sub/
stantia aeris circumstantis.

e Pistites est lapillus rutilans et ru
bicandus q̄ ex pte cordis gestat
tū seruatur. cōpescit feditiones co
bercet locustas et volucres steriles nebulas ac
grādines a fructibus terre. et qū opponit soli
ignem et radios emittit et si hunc lapidem in
aquam feruentem proieciens cessat eius ebul/
litio. et post modicum frigescat. vt. d. isī. et dial.

e Ecoliceros lapis est sic dicitur eo
q̄. lx. coloribus est distinctus et
est p̄uus valde. efficit oculos mu
entis hominis tremulosos. et in libia ap̄ tro
goditas inuenitur talis lapis.

f Ferrum a feriendo est dictū. vt di/
cit Isī. Sua em̄ duritia fert/ do/
mat/et cōcutit omnia genera me/
talloorum. quod quidē quāuis de terra originē
p̄trabat/durissimū tū est et solidissimū. et ideo
oīa alia feriendo p̄p̄nit et dilatat. et b. vt. di.
Isido. iuxta tene genus nomen assumpsit. et
materialiter variatur. quia secundū hoc mag
durum vel minus inuenitur Generatur autē
ferrum (scdm̄ aristo.) ex argento viuo grosso
non mundo neque poroso terreo et sulphu
re grosso cōponitur/in cuius compositōe pl̄
est de p̄dicto sulphure q̄ de argento viuo. vñ
p̄pter dominū frigidū et sicca et terrei ferruz frī
gidum et sicca est/et valde durum est in suis p
ribus et cōpactū. et qz minus habet in se aerei
aquei et humidū q̄ alia metalla. ideo ad resol
uendum in igne difficile est et graue ad reinol

liendum. vt dicit Rich. ferramenta vero cū
oleo tempore mos ē ne aque frigiditate nini
um indurentur (vt. di. Isī.) ferrū ex sanguinis
contractu citissime rubiginē contrahit/ et cū ei
substātiā subintrauerit/vix recedit. vt. di.
Isī. rubigo est ferri vicium rodens ferrū qd̄ ei
accidit vel sue substātie in puritate siue ex ter
re contractu et vicinate. siue ex sanguinis si/
ue cuiuslibet infecti aut humidū vaporis quali
tate (et subdit idēz) a ferro inquit sanguis hu
manus effunditur/sed se vlciscitur ferro. qz de
nulla ita cito p̄ rubiginem cōsumitur/sicut qū
sanguine humano imundatur. cū adamāte cō
cordiam habet. vñ et adamas ipsum attrahit
et ipsum attractum etiā mediante vase argē
teo vel eneo ipm sequit qz ei subicitur et obe/
dit. si ferrū bene politum a lumine vel a. eto li
nitum fuerit similitū erit aeri/rubiginē care
bit politum ferrū si cerusa vel medulla ceruina
fuerit plinitum (Isido) ferrū candens si in vi
no vel in lacte sepius extantū fuerit ipm vinū
splenens et alijs morbidis medicāle facit
vt. d. Constan.) ferrū etiā vt. d. Isido. accen
sum igni nisi induretur icibus corrumpit/ru
bens in igne non est vtile ad medendū anteq̄
albescere incipiat vel albere. Vtusus ferri vtili
or est homini in pluribus q̄ vsus auri / q̄uis
plus diligatur auri spēs ab auaris. sine ferro
respublica tute non agitur. quia sine eius me
tu securitas ab hostibus nō habetur. ferro cō
munis iusticia regit tuetur. innocenta et imp
borum audacia ferri metu cobercetur. sine fer
ro nullū fere opus mechanicū vix p̄ficatur / nul
lum edificium construitur / agricultura nulla
tenus exercetur. Et ideo secundum Isidorum
est dictū ferrū. eo q̄ farra id est semina p̄dat.
qz sine ferro nec panis de terra acquirit nec ē
tam parat. panis sine ferro congrue nō diuidi
tur/vt in vsu abi ab homine assumatur.
Item ferum ferro acuitur vt dicit Salomon.
Nam cōfricatione mutua cōbetata ferri facies
iterum attenuatur. et sic acuit vt inde facilius
quodlibet incidat. Scoria dī ferri imunditia
qd̄ in igne excoquit et sic dicit eo q̄ de ferro
violentiā ignis sit excussa. vt dicit Isido.

f Erugo ē limatura ferri sicut s̄q̄ma
Et illud qd̄ euolat ex p̄uisione
ferri et habet virtutem siccandi et
attenuandi. et ideo valet contra opilationem
splenis vomitum tamen potenter excitat in tā
tūq̄ aliqui ducit ad mortē nisi puluerē adamāte
vel aq̄ in q̄ p̄ noctē iacuerit eius violentia repri
mat. p̄ emoroidas dī esse puluis eius optimū

Differencia et fluxum ventris stringit vt i pla
tea. fenugo etiam dicitur ferri rubigo et coros
sio dicta a corrodendo dicitur tamen pprie e
rugo ab erodendo non ab eramento. vt dicit
Zsido. manus siquidē tangenti inficit et ma
culam deformem post se relinquit. quanto fer
rum magis purū et politum. tanto deformius
et citius a rubigine defeda tur et difficiliter re
mouetur. nec de facili deponitur. nisi tribus mo
dis scz p ignis excoctionem vel ferre/vel p li
me corrosionem/vel p collisionem lapidis/et
durioris arenule extersionem hoc autē bz ppri
um eruginis infectio q̄ leui actione reuenerit
ad locum in quo semel oritur.

S Zeba est terra ex collectione pulue
ris in vno glomere adunata vt. d
Zsi. li. xvi. c. i. terra ei ligata gleba
est. soluta vero puluis. indurata in glogū ter
ra semen non recipit/et receptum erūpere i ger
mē nō pmitit. contracta vero regit semina at
q̄ nutrit p pluuiam remolita quandam pin
guedinem in se recolligit quā ad seminū pdu
ctionem radicibus circūfundit. vt. d. S. Rego.
Aliquādo enā glebe naturam in se continent
mineralē. et ideo ex glebis diuersarum rerū
spēs pduantur. sicut. d. S. Rego. sup illū locū
Job. xxvii. lapides sabbiri locus eius. et gle
be illius aurum.

S Emma dī eo q̄ luceat ad instar gu
mi. vt dicit. Zsi. gemme siquidez
magnum decorem varietate colo
rum p̄bent auro. Ideo autē. d. Zsido. p̄ciosa
quia rare sunt atq̄ care. Omne enī rarū mag
num et p̄ciosum vocatur sicut scriptum est.
Erat sermo dei p̄ciosus id est rarus. vt dicit.
Zsido. nec aliter debet videri dubium aut fal
sum quin sua sit vir us diuinitus insita gem
mis. qz sicut dicitur in lapida. Ingens est her
bis virtus sed maxima gemmis. quaz quedā
in venis terre inueniuntur/et cū metallis effo
diuntur. quedā a p̄fundo maris euomentur:
et generationis ipsaz locus ignorat. et tales
gemme sepe in litorebus maris et in fluuiozū
insulis repiuntur. Quedam in co:poribz aū
um et reptilium sepius p̄creantur. vnde cūq̄
autem gemme venerunt in credibili virtute re
piuntur diuinitus insignes quando nobiles
sunt et vere. Nam vt. d. Zsido. c. de gēmis au
reis. In quibusdam autē gēmaz generibz ve
ras a falsis discernere magna difficultas est.
Nam sepe ille que sunt falsē et sophisticē/venit
videntur esse similitime ita vt vix possint vere a
sophisticis deprehendi. qz quidā (vt. d. Zsi.) p
smaragdo vitrum inficiunt arte et fallit ocu

los subdola quedam viriditatis similitudo.
Sine enī fraude nulla mortalium vita est (isi.
omnes autem non translucentes gēmas cecas
solemnis appellare. eo qz densitate sui obscurē
tur (Zsidorus) sepe falluntur sic iudicantes.
qz plus virtutis sepius later in puulo adamā
te ferrugineo et obscuro q̄ in cristallo luacissi
mo vel berillo.

S Agates est lapis rudis et tamen p̄
ciosus qui p̄mo in cilia et gaga /
te flumine est repus fluore flumif
ad ripam tractus. vnde et nominatus. quam
uis in britania sit plurimus et optimus. vt. d.
Zsidorus. Est autē duplex glaucus scz et inger
niger autem ē planus leuis et facile cōbustibi
lis igni appositus fere sicut thus incensus autē
odoro suo serpentes fugat. demoniacos pdic
et demonibus contrarius esse putatur. virgi
nitatem pdic. quia aqua eius bibita /si bibent
est virgo non vniabit. si non est virgo statim
vruam emittet etiam contra voluntatem. vt
dicit dia. et sic virginitas p lapidē expit. vt
d. auctores. Item idem lapis tā niger q̄ glau
cus atrita digitorū calefactus paleas leues.
sibi appositas attrahere consuevit. potat
autem confert bid:opias qz nocivū cōsumit bu
morem. et dicitur cōfortare epar sua forsan sic
citare et enā occulta qualitate. Item puluis
eius appositus/dentes roborat debiles et la
xatos. Item multū dī valere contra fantasma
ta et nocuas demonū vexationes. Itē eius
subfumigatio puocat menstrua quando casu
aliquo sunt ablata. Item dī sedare dolores
ventris quando stomachus patitur casu ali
quo subuersionem. Item iuuat p̄stigias et car
mina dura resoluit. vtdz in lapida. Item val
de accelerat partum et adiuuat parientem. vt
dicitur in lapi. vnde si lapis tam grossus et ru
dis tam mirabilia opatur. nullus p̄pter exteri
orem faciem vilipendendus est q̄ diu virtus
latens interior ignorat. De hoc autē lapide. d.
Zsi. in aqua accenditur. in oleo vero extingui
tur/quod est mirum.

S Aloctides est lapis colore cineris
gustu suauis. qui si attritus fuerit
quoddam lactum de se emittit
vt dicit Zsido. hic lapis in ore clausus turbat
mentem/arcudatus callo vbera lacte replet.
alligatis femori dat faciles partus. nutrit a
qua et sale si circūspargatur ouile/oues replēt
lacte et scabies fugatur ab eis. vt dicit diasco
rus.

S Alania gemma est candida /hīs
speciem grandinis in figura et est

inire frigiditatis quod nunquam ab igne calefit. dicuntur Irido. et Dialco.

b Erynden lapis est niger. sed superat virtute colorem casu prius ab luto. siquis questauerit ore dicere mor poterit quid de se cogitat alter (sicut dicitur in lapida) dilectum reddit et amabilem eum super quem est. Sicque probat virtus eius. Nam si iniunctum fuerit corpus alicuius melle et muscis expositum relinquere eum musce si presens fuerit iste lapis. sed si lapidem subtraxerit suggeste corpus eius et corumpent.

i Aspis gemma est viridis smaragdo similis. sed grossioris simpliciter est coloris. Eius species sunt xxij. vt d. Irido. Nam ias viridis de pinnalium gemma dicitur. quauis autem eius color precipuus sit viridis. tamen multos habet alios intermixtos. Eius virtus est removere febres et hidropisim in his qui gestant ipsum caste. Iuuat etiam parturientem. fugat fantasmatata et inter pericula facit hominem tantum interiore refrigerat ardorem. fluentem copescit sanguinem et sudorem. luxuriantem cohibet et impent conceptum. menstruum restringit et emoroides si puluerizetur datus cum lacte. vlcera mueterata sanat. sordes oculorum purgat et visum acuit et confortat. maleficijs et incantationibus resistit. efficacior est in argento quam in auro. In capite aspidis inuenitur lapillus iaspidi similis qui mire creditur esse efficacie et virtutis. et ideo quidam iaspidem quasi aspidem dicunt esse credunt. Tot autem creditur habere virtutes quot habet diuersas venulas et colores. vt d. dia. in montibus sicie inuenitur optimus et a grossionibus custoditur. quemadmodum smaragdus. vt d. Irido.

i Ancus lapis est ceruleus. et saphirei coloris. aliquantulum est propinquus ex colore suo nomine habens (vt dicit Irido.) lapis iacutus quidem qui in ethiopia est inuentus optimus est qui nec nimis clarus nec etiam nimium est obscurus vel obtusus. sed ex vniuerso temperamento medioriter est resurgens (Iridorus) hic non rutilat equaliter. sereno enim gratus et perspicuus. in nubilo coram oculis est marcidus et obtusus (Iridorus) in os missus sentitur frigidus. ad sculpandum est durissimus. non tamen est inuictus. quia enim ab adamante scribitur et signatur. vt dicit Irido. libro. xvi. secundum dia. Jacinctus lapis est nunc colore ceruleus nunc rufus nunc purpureus

sive venetus. et sunt tres species. Nam sunt granati. citrini. et veneti. Sed inter istos granati. id est blauij sunt meliores. Item lapis mirabilis est. quia aeri maxime se conformat. vt in nubilo sit nubilus et in sereno sit serenus. Istius lapidis est virtus singularis secundum auctores quod conferat leticiam et granatum melancolicum qualitati. confortatiue est virtutis. Sicut de eius speciebus dicitur. Confortatiue cuncti virtutes habentur. tristitiamque fugant. et varias suspiciones. resistit etiam diuersis pestilentijs que solent in aere sepius generari. vigorez etiam darmentibus. vegetat nervos. et dulceni ac saluiferum dat saporem (vt d. dia.) maxime si similis est saphiro. quia secundum omnes qui de gemmis tractant. tanto in suis effectibus est efficacior. quanto plus in colore et substantia saphiro appropinquat. et talis iacinctus veneno obuiat et corito contrahitur. Dialco. etiam quedam assimilatur herba eiusdem nominis in colore et in multis est ei par quauis non per omnia in colore. sicut d. Irido.

i Iridus est lapis eragonis. id est bianculus. vt d. Irido. qui primo in arabia iuxta mare rubrum est inuentus. nunc autem in pluribus locis inuenitur. scilicet in germania et in bibernia et in multis regionibus aquilonis. Est autem in colore perspicuus cristallo similis. vt d. Irido. et dicitur iris per similitudinem archus celestis qui percusso sole sub tecto species et colores archus celestis in primos parietes oppositos representat. vt d. Irido. easdem creditur habere virtutes quas et berillus. nisi quia tante non inuenitur quantitatis. vt d. dia. Insuper hic lapis. vt ferunt. cooperatur parieti vel vt citius pariat. vel saltem vt de ore partus facilius sustineat. et non tantum de periculo premeat.

i Ena est gemma que in oculis iehue bestie inuenitur. que si sub lingua hominis fuerit subdita ipse dicitur precedere plurima futura. vt dicit Irido. et lapida.

i Zuma lapis est colore nunc albus nunc subniger. nunc subrubricandus. nunc sub varijs coloribus distinctus. Est autem sic dicitur a iacimatis. quod est idem quod incendium. Nam in locis sulphureis et calidis inuenit. cuius virtus secundum dia. est curare hidropisim. diuersis imaginibus et figuris sculpiri et pollicari.

i Abiates est lapis translucidus cristallo similis. qui creditur dare eloquentiam. honorem et gratiam. et

defendit a noxijs et venenosis. et curat tumor
rem epatis et splenis. vt dicit dia.

l Alcophanus est niger lapillus co
lore depictus. qui gestatus in o
re dicit clarificare vocem et defen
dere a raucedine fauces. vt dicit
aurin lapida.

l Figurius lapis est i colore electro
similis. dicitur vt dicit Isidorus
a lince bestia cuius vrina inter
areulas generatur. virtus eius e
paleas attrahere. valet contra dolorem sto
machi. et stringit fluxum ventris perturbati.
valet ictericis et discoloratis. quia perditum
colorem restituit. vt dicit diasco.

l Ipparea est gēma de sirtia's pti
bus veniens. cuius proprietates
est qd omne genus ferarum ad ipsi
us presentiam pperat et ipsum in
tuet. vñ venatores feras quas canum cursu ca
pere non possunt. solius hipparie aspectu ad
se ducunt. sicut dicitur in lapida.

m Argaria omniū gemmarū candi
darum est precipua. vt d. Isi. que
inde margarite nomine est voca
ta quia in conchis maris hoc ge
nus lapidis inuenitur. Nascitur in carne con
chee sicut in piscium cerebro lapilli aliquādo
inueniūt. gignitur ex celesti rore que certo tem
pore anni conchee hauriūt. ex quibus marga
ritis quedam vniones nūcupantur habentes
aptum nomē. eo qd tñ vnus et nunq̄ duo vl
plures simul reperiuntur. Sunt autem melio
res margarite candidē q̄ que flauescit. Illas
autem aut iuuentis aut matutini roris pcep
tio reddit obscuras (hucusq̄ Isi. li. xvi.) In
ueniuntur aut quedā pforate naturaliter. et il
le sunt alijs. meliores. quedā aut pforant arte
vt di. plate. Sunt aut eligende que albe: da
re. speculares. et rotunde. habent aut virtutes
confortatiua vel a tota specie. vt dicunt qui
dam. vel quia specialitate quadam aspergun
tur. membra a supfluis humoribus purgant
eo qd pstringendo et coartanda confortant. va
let contra cardiacam passionē et sincopim cor
dis et contra debilitatem que puenit ex fluxu
medicane. valent etiam contra fluxum sangui
nis et fluxum ventris (vt dicit plate. Dicit autē
in lapida qd cum margarite generentur ex ro
re qd quanto roantis plus fuerit aeris austri.
tanto maiorem gignit roatio gemmam. nam
vltra tamen seminitū crescere nulla putatur.
Dicitur etiam ibidem qd si illo tpe quo ex hau
sto rois incipit gemma generari si superuene

rit coruscatio vel tonitus ex subita fortitudine
clauditur concha. et sic pariter abhorruū. Ab
india aut et ab antiqua britannia nobiliores
margarite transmittunt. vt dicit ibidem.

m Agnes lapis est indicus ferrugi
nei coloris. in india apud trogoditi
tas inuenitur. ferrum trahit. adeo
enim (vt dicit Isidorus) vt
cathenam faciat annulorū. inde eum vulgus
ferrum viuum appellat. liquidum vitrum cre
ditur trahere sicut ferrum. Cuius tanta vis e.
vt refert aug. qd si quis eundem magnetē tes
tuerit sub vase. vel aureo vel etneo ferrum qd
super posuerit ex motu lapidis subitus ferruz
de super mouebitur (Et sequitur ibidem) vñ
factum est in quodam templo simulacrum de
de ferro quod in aere pendere videtur. Est
enim alia species magne in ethiopia que fer
rum respuit et a se fugat. idem etiam magnes
aliquando vno angulo ferrum trahit. et in al
lio a se repellit. magnes autē tanto est melior
quanto cerulior. hucusq̄ Isido. Sedm dia
sco. vero et lapida. recedat maritos vrozib?
auget gratiam et decorem in sermone. Itzēti
nulla curat idrospim et splenem. allopiam
et arsuram. puluis eius aspersus per quatuor
angulos domus super carbonēs persistentibus
in domo videbitur subito domus ruere ex ver
tiginē cerebri et ex cōmōtione. magnes etiaz si
cut et adamas capiti caste mulieris supposit?
cogit eam subito amplecti virum suum. sed si
adultera fuerit subito a lecto se mouebit timo
re fantasie. hoc lapide maxime vtuntur magi
Sedm platea. lapis magnes calidus est et sic
cus in tercio gradu. virtutem habet attrahen
di ferrum. montes enim sunt ex huiusmodi la
pidibus. vñ naues ferro cōpactas attrahunt
et dissolunt. vnde precipue valet vulnerat?
puluis eius confectus cum appostolicon ap
positus vulnere. ferrum enim attrahit. puluis
etiam magnetis in quantitate duoz. dragma
tum cum succo femi valet contra idrospim et
splenem et allopiam. vt dicit auicenna.

m Elecos est lapis dicitur eo qd dul
cem et melleum emittit succum. vt
dicit Isido. et est bicolor scz vni
dis in vna parte et melli similis
in alia.

m Enopitis est lapis a leco egypti
sic dicitur. gēma talis est natu
re. vt dicit Isido. qd trinitis ac sup
loca que vrenda sunt vel secada
positus vel cū aceto linuus. ita facit obstupe
scere corpus qd non sentiat cruciatum.

De lapidibus et metallis

III Irres est gemma sic dicta eo q̄ mir
re in colore similis est qui oppres
sus spirat ordozem sicut nardus.

M Edus est gemma vel lapis precio
sus in megoruz regione repertus.
qui quandoq; e i viridis coloris
quandoq; nigri. vt dicit dia. vire
huius est contra cecitatem oculorum. sanat po
dogram si cum lacte muliens masculū pertu
rientis temperetur simili modo valet cōtra do
lorem renim et freneticam passionē Si vero
lapis niger resoluitur per cotem z in aq̄ calida
et alicui det illa aq̄ ad bibēdū inficit et vomī
tu et stomachi subuersione. Si vero frons inde
lauetur mirabiliter excoziatur et ledit visum z
aufert omnino. vt di. in lapi.

M Elocites gemma est viridis smar
gdo simil. spissioris tamen et gros
sioris est viridis q̄ smaragd. vñ
et a calore malue nomen accepit (vt di. Isido.) Et nascitur in arabia. Est autē
substantia valde mollis et tamen valde vtilis
quia sicut di. diasco. virtute sua custodit a no
cuis casibus.

M Amoz greco sermone a viriditate
vocatur (vt dicit. isido.) Sūt autē
marmora. vt dicit idem. lapis exi
mij que maculis et coloribus cō
mendantur. Nam marmoruz genera infinita
sunt. non tam omnia a rupibus inciduntur. s; z
multa sub fra spersa sūt vt. marmor lacedemo
nium viride et preciosum. similiter et marmor
ophites quod maculis serpentum simile est.
vnde et vocabulum sumpsit. cui? duo sunt ge
nera. molle ac candidum nigrum durū. Marmo
purpurites ex egypto est rubeum. candi
dis interuenientibus punctis. et vocatur pur
purites eo q̄ rubeat vt purpura. Sunt et alia
multa genera vt alabastrum et perlinum. de
qua infra dicitur. Est aliud genus scilicet cora
liticum in asia repertum non habens vitardu
os cubitos in mensura. et est candidum fere
sicut ebur. tamen habens quasdam maculas
quadam proportione nigras Est et therebat
cum tinctum aureis guttis et inuenitur in pre
egyptiorum naturaliter aptū. vt super illd col
lina terantur Sunt et alia genera que in ostia
nis rupibus gignuntur. Et marmor corinthio
gutte. aromatico similimū est ex quo columne i
gentes fiunt lamina atq; iores. Est et canistrū
viride et optimū nomen habens sab aspectu
eo q̄ gratū sit his qui gemmas scilicet. huius
enī vinditas refiat oculos. Est z humiditā qd
humidita mitur quod fabricatum simile croco

suāum reddit. vñ et nomen accepit. Sunt et
alie multe marmoꝝ diuersitates de quibus
exemplificat Isido. li. xvi. Sed hec ad presēs
sufficiant. Marmor itaq; alijs lapidibus est
solidus fortis / pulchrius / et vtilius. in cuius
uentis diuersarū gemmarū materia inuenitur.
propter soliditatem sui difficillime sculpirur et
pollitur. ppter sui frigiditatem et soliditatem
ad species et vnguenta aromatica custodiēda
vtilimum inuenitur. Super omnia autem ad
mirari possumus q̄ marmorei lapides nec
calibe / nec ferro / nec etiam serra / vel malleo p
potentiam aliquaz edomantur. sicut per lamī
nam plumbeam asseribus mollissimis inter
sertam. plumbo enim et nō ferro lapides mar
morei diuiduntur et sepantur. tanq̄ asseres et
equantur.

Itrum est secundū diasco. lapis su
balbidus scissilis et perspicuus
cuius virtus est dissolutiua / attra
ctiua / et absterſiua / et humoris su
persui consumptiua. De nitro autem di. Is. li.
xvi. c. ij. nitrum a regione nitrea egypti est di
ctū. ex quo medicine fiunt et sordes corporum
ac vestium abluuntur. Huius natura nō mul
tum a sale distat. habet enim naturā salis et si
militer oritur canescentibus / siccitate litroib?
cuius spuma affrontum nuncupatur et colli
giur distillans in partibus asie in speluncis
deinde solis calore dissiccatur. et optimum qd
siccicatum est minime ponderosum est. vt di.
isi. Secundum pla. autem nitrum est vena ter
re et est calidum / siccum / leue / et rubeum vt al
bum / vel citrinum. gustu est amarum acidum
et subsalsum / piguedinez extenuat si ore sit ac
ceptum. humores viscosos consumit. pulnis
eis in melle confectus faciem clarificat / mundi
ficat sanem stomachi et in testinorum exoste
mate procedentem. pediculos et sanem capi
tis detergit / vermes aunum interficiat / et eoz
infantem mundissime extergit cum aceto / ipu
ma eius / corrosionibus subuenit hidropias
opitularis / cum melle mixta caliginem oculo
rum detergit venenum mortificat et excludit /
paralysin etiam ligue potenter phibet. secundū
pla. et ipia. Est autem nitrum calidum et siccū
in fine tertij gradus laxatiuum collatiuum vt.
di. diascorus.

Dsec. porapondine lapis est pre
ciosus sub albidus aut varius q̄
vt dicit in buffonis capite a quo
extrahitur. in forti vino et aqua
mundificatur (vt di. dia.) et in eo aliquando
apparet forma buffonis cum aspers pedibus

et diffusis. Hic lapis valet contra morsus repalium et venenum. nam presente veneno / lapidis tangētis digitiū adurit. et sunt simul ambo includendū. vt d. dia.

o Nuchinus lapis est iudicus et arabicus. permixtum habet in se colorem ad similitudinem humani vnguis vt d. Jfido) Greci enim vnguem onicē dicūt. Iudicus autem onix ignis colorem habet albis turgentibus venis siue sonis. Venera eius sunt quinq; scz sardonice q̄ et duoz societate nomē fortis. s. ex candore onicis et rubore sardij. vt patet infra de sardonice. Nec gemma scz onix plures habet effectus noxos. Nā vt d. dia. collo suspensus seu digito portatus excitat tristitiam et timores / multiplicat lites. cōmouet animos et rixas. in pueris excitat saliuam supfluaam et nocuā nō potest nocere in presētia sardij. specularē habet naturam et politam. et ideo ad modū speculi rēpēntat imagines et figuras. sed obscurē. dia. scorius.

o Pralius siue oppalus scdm Jfi. est lapis diuersarum gemmarum coloribus distinctus. Est ei in eo carbunculi genus / ignis amarissimi. fulgens purpura sinaragdi nitens viriditas. et singuli colores sub quadā varietate sunt lucētes nomen habet a patria. Hunc lapidem in dia sola pant (vt d. Jfido.) tot enim creditur habere virtutes. quot colores. De opalio dicitur in lapidario q̄ opalius lapis oculos feruantis seruat ille fos et acuos. sed alioz oculos circumstantium obducta nube recōdit unde quadam auidētia percutit vt nō videant vel aduertunt. que fiunt coram eis. et ideo afferuntur furcis. tutissimus esse patronus. vt dicitur in lapi.

o Rites gemma est nigra et rotunda. Alia est viridis maculas habens. Tercia est cuius altera pars est aspera altera vero plana. et est substantia quasi fem lamina. hic lapis gestatus. custodit a morsibus repalium et ferarum et aliorum animalium. appensus etiam mulieri prohibet eam impregnari. et si pregnans est facit citius abortiri.

p Petra grecum nomē ē. et sonat idē quod solida siue firma (vt d. Jfi) ex partibus enim terre solidis et compactis. substantia petre siue lapidis generatur. vel petra a penetrando est dicta. penetrat enim lapidem quando fortius premitur et calcatur. ab aquarū etiam stillidij

et guttis penetratur. Idem autē est petra et lapis qui quasi ledens pedem dicitur quia sua duritie et acumine pedem ledit vt dicit Jfido. lapis tamen vsualiter planus mollis et sperfus. saxa vero adberent et a montibus exaduntur. Silex vero dicitur durus lapis ab eo dictus q̄ passus exiliat ignis (vt dicit Jfido) quis enim petra ex se sit frigidissima ferro tamen percussa ex se mittit ignem. Nam ex forti et violenti aeris collisione inter superficies ferri et lapidis aer allisus subito ignitur et scintillando de silice egreditur (scdm Aristo. in li. iij. metheo) Et sola terra non lapis fit. vinctus enim in ea siccitas non permittit eam coagulari. sicut autē lapides vel per congelationem vel per conglutinationem. ex commixtione enim aque et terre fit lutum quod inter lapidem et terram est medium quod paulatim per partium coadunationem et pritionem fit lapis. Cū tali transmutationi aptius est lutum vinctuosum. qz quod nō est tale nō ē cōmutatum. sed potius cōminutinū ex diuio siccitatis terre igitur per fortem cōglutinationē et cōmixtionem humoris cōuertitur in naturam lapidis qui ex diuersitate terre diuersoz colorū recipit qualitates aliquando etiaz pduant lapides ex aque cōgelatione. Inueniuntur enim quedam loca super que aqua infusa conuertit in lapides diuersoz colorum. et hoc fit ex quadam vim minerali / in locis illis existente et congelante aquas que sunt principia lapidum. vt d. Aristo. fiunt autē lapides vel ex luto vinctuoso virtute solis occulte illud coagulantis et per partium coherentiam in substantiam lapidis cōstringentis. vel fiunt lapides ex aqua cōgelata ex virtute minerali lapidis forme inducua. secundū ipsam materiam lapidi efficiuntur q̄dam rare substantie et debilis cōpositionis et quidam fortioris et quidam generatur tardius. et quidam citius. quidam fortius scdm fortiorē qualitatem actiuarum potentiam. et debiliore resistentiā passiuaz. scdm enim cōmixtionem istaz qualitatum in substantia lapidis diuersificant lapides in natura et in virtute. virtutis enim celestis influens ad loca mineralia in eis imprimit actiones. et scdm q̄ inuenit materiam aptiorem. et sue actioni obediētiorem in eis impressionē relinquit nobilitatem. et ideo quidam lapides p̄ciosi naturam et vim planetarū in suis effectibus imitantur vt patet in topasio qui motum lune sentire prohibent (vt dicunt ambro. blasii. Jfido. dia. et alij post patebit. Note igitur pprietates lapidis siue petre sunt iste. quia lapis vniuersaliter

De lapidibus et metallis

est frigidus, et siccus, cōpactus, durus, grauis et ponderosus, suo pondore centrum petens, terram cōprimens et eius pres ne dilatant ad inuicē vinctis et cōiungens (vnde dicitur ambro. qd lapides sunt ossa terre, quod em faciūt ossa in corpe / hoc faciunt lapides in diuersis pti / bus ipsius terre, ipsam p solidant et ne pres eius nimia siccitate ab inuicē defluat, ipsam cōprimunt et adunant lapides p aquarū sup fusionem a sua duritia non remolliunt, ex stil / lici dijs tamen guttati descendentes exca / vantur, vt dicit Gregl, lapides etiam si candē tes fuerint in vino extincti vinum corrumpūt et in acetum conuertunt (vt dicit Zsido, In la / pidibus generaliter requiritur materie puri / tas virtus et preciositas coloris / et figure di / uersitas / et multiplex utilitas, nam viles sunt in edificijs p trahendis / in plateis sternendis / pro pontibus faciendis / p hostibus expellē dis / p lupis et canibus effugandis / p metal / lis et eoz substantia extrahendis / p metallis exornandis / p infirmitatibus varijs persanandis / p tumibus regum ampliandis / p castris et ciuitatibus muniendis / p feris et bestiolis defendendis / extrahi quadrant et polliuntur politi in edificio ordinate collocantur, ordi / nate maiores sub minoribus ponuntur / medi ante cemento inuicem cōaptant / adducuntur cemento et cōmixtus cōplanant.

p **Arius lapis** est genus marmoris eximij et preciosi, vt dicit Zsido, H apud param insulam inuenitur et parius tuncupatur, magnitudo eius lances et traieras nō excedit, et est aptus aut utilis p seruandis speciebus et vnguentis (Zsidorus) **Stofa** autem super hester primo, dicit qd parium est genus marmoris cast / didissimi, et ideo signat castitatem, vt dicitur dē

Rassius est lapis ad modum porri viridis (visum confortat debile aliquando inuenit cum guttis sanguineis, quādoq; cum guttis cā / didis est distinctus, de quo dicitur in lapida / rio, vnde nil affert / nisi qd viret et decet aurum

Zntes, (vt dicit Zsido, est lapis fluminis / aeris simlans qualitatem cui plurimus ignis inest, de facili enim scintillas emittit, qui tenen / nis manum si vehementius pperat, adurit ppter quod ab igne nomen accepit / de quo dicitur in lapida, **Zangi** vult leuiter blandaq; manu teneri, Nam pressus nimium digitos tangentes adurit.

Zonites est lapis qui dicitur esse feminei sexus, nam certo tempore

concipit et parit cōsimilem lapidem et confert pregnantibus, vt d. dia.

p **Aeron lapis** est multoz colorum sperforum et pariter distinetorum Nam niger et rubeus vindis pal / lensq; videt, purpureus croceusq; simul prassinisq; coloris, Sic facit hominem audacem et inuictum illo die quando videtur mane oriente sole, vt dicitur in lapidario.

p **Zlumbum**, vt dicit Zsido, c. de me tallis li. xv, est dictum eo qd ex pilis de plumbō factis maris altitudo pmitus est remptata, huius vt d.

duo sunt genera candidum salicet et nigrum **Candidum** autem melius est et primo in insulis atlatici maris antiquitus est inuentum, in multis locis hodie inuenitur enim in gallicia et in lusitaniaque est quedam terra nigra are / hosa et etiam calculosa / que quidam abluitur et ex materia que subsidet per decoctionem in fornacibus plumbi substantia eliquatur, In aurifodinis etiam cum materia auri quedam lapilli nigri reperiunt, et dum aurum colligunt cum auro manent, sed postea idem calculi ab auro sepati per se pfluunt et in plumbum totaliter resoluuntur, et inde de eadem est graui / tas auri et plumbi, vt dicit Zsidorus, Nigrus vero plumbū duplex est, aut enim ex sua vena procedit, aut cum argento nascitur, mixtusq; venis constat, et in illa conflatione primo p / cedit stannū, deinde argentum, tercio quod re manet per pflationē efficitur plumbum nigrū vt dicit Zsido, In india vero neq; es neq; plū bum inueniunt, sed gemmis et margaritis bec india recompensat (Zsido) plumbum autem nigrum in openbus laboriosis et in laminis et in fistulis vtilius fore tam hispani qd britan / nia sunt experiri, hucusq; Zsido, Secundū ari / sto, li. meth. quarto, ex sulphure grosso non nisi mis depurato ac feculento et argento viuo nō puro plumbi substantia in locis mineralibus generatur, vnde ex imunditia sulphuris nō pu / ri quandā contrahit liuiditatem, ex cuius con / tactu manus tangens coinquinat, et hec im / munditia ad horam per absterionem aliquā tulum a plūbo remoueri potest, sz ex eo aufer / ri nequaq; potest totaliter, possunt aut boies imundiciam plumbi abstergere veruntamen / semper erit plumbum et si videatur argentum sed obtinebunt in eo qualitates aliene vt er / rent in eo homines, sunt qui accipiunt sal ar / moniacū et d. (vt dicit Aristo) et huius imun / ditie assignat causam dicens, materia plumbi nigri siue argentum viuu est malū, ponderosū

luteum. Sulphur etiam eius malum mali va-
poris et feridi/vnde non bene gelatur. In li.
v. alchimie beaines di. si suspenderis plumbū
super acetum cōdemnat eum. nam acetum pe-
netrabit eius substantiam et in pulverem con-
uertit ac in colorem ceruse ipsum transmutat.
sed si super ipsum acetum fuderis albescit et de-
struit vim aceti. Plumbū adustū/colorēz ver-
miliū obscurū gnat. si fortior fuerit ignis cō-
uertitur in cininum et post calcinando et desiccā-
cādo ipsum cum aceto in album colorem ce-
ruse transmutatur. Igni vero fortiori adhibito
totum hoc conuertitur in matenam primam
plumbi et fit terra. vt dicitur ibidem. Item id.
plumbum quibus miscetur partes omni geni-
as congregat et eterogenias separat et mun-
dificat. et ideo ponitur cum argento in fornā-
ce/vt argentum facilius mundificetur. quia p-
tes argenteas a consumptione preconseruat et
ipso plumbū consumpto ac combusto/argen-
tum purgat. Item d. biero. in glo. super vi. c.
iere. ibi consumptum est plumbum. Item di-
cit bernes qd plumbum in sua ebullitione om-
nium solidorum corporum duritiam soluit
etiam adamantis. Item d. Aristo. in li. merbe
oro. plumbum inquit cum liquatur pauldu-
bio est argentum viuū. sed non liquatur/nisi
calefiat/et tunc apparent rubea omnia lique-
facta. Aditum autem est qd plumbū cum liui
diuyl subnigri sit coloris. tamen per exustio-
nem siue aceti resudationem pulchrum colorem
generare cōsuevit. s. nimum scabium et huius-
modi. Est autem plumbum ad vsū medici-
ne bonum. Est autem frigidum et humidum
in secundo gradu. vt dicit Constan. ptra vstu-
ram ignis et adusta/calida valet miro modo
fluxum sanguinis vulnerum bene constringit
reuma oculorum sedat et compescit/ictus scor-
pionum mitigat et diaconum/venerem phi-
bet/si plumbi lamina duobus lumbis appo-
natur. Alias habet rationes medicinales de
quibus quere infra de coloribus. c. de fabio
quod alio nomine cerusa. id est flos plumbino
minatur.

p Puluis dicitur eo qd a ventis pul-
setur. vt d. Jsi. leuitate enim sui a
vento tollitur et dissipatur. venti
contrarij pulverem subintrantes/
ipsum circumagitant et rubiginem generant.
vt dicit beda. puluis cōminutus naturam rei
a qua resoluitur ostendit/nunc per saporem/
nunc per colorem/nunc etiam per odorem. et
deo puluerizantur. species aromaticę/vt earū
intrinseca virtus se ostendat/vt per partū cō-

mixtionem et vnionem ampliozem virtutē re-
cipiant. vt odoris sui fragrantiaz diffusius cir-
cumspargant. vt gustum suauius afficiant. et
vt vulnera putride desiccet efficacius et abster-
gant vt carnes mortuam corrodant et auferat
et vltorius crescere non permittant. sicut pul-
uis plumbi exusti purgat vulnera et desiccet
corrodit superflua carnem viuam generat et
conseruat (vt dicit Constan.) et ideo ex pulue-
ribus conficiuntur emplastra et cōponunt ibi
meamata et varia efficiuntur antidota et vni-
guenta. in pulverem resoluuntur thus et mir-
ra et ex pulueris crematione deo offeruntur bo-
locausta. Ex pulueribus etiam efficiuntur sa-
lutifera electuaria quibus viua corpora sani-
tati restituntur. Ex pulueribus in super fiunt
inunctiones et malagmata quibus mortuorū
corpora inunguntur et custodiuntur integra/
ne in cinerem aut in pulverem redigantur. pul-
ueris et humoris ad mixtionem lutum gignitur
et ex superuenienti desiccatione in glebam cō-
uertitur. vt d. Jfido. ex puluere facies polluit
oculus leditur et multiplex reptile ex puluere
pducitur et de puluere nascitur ac nuuntur. ser-
pentū em puluis est panis eius. vt dicit Jsa.
lxij. ex puluere omne corpus animatum nasci-
tur. et in pulverem a quo incipit reuertitur et
finitur. put homini dictum est puluis es et in
puluerem reuertentis. et d. ex puluere aer inficit
et ne claritatem solis oculus videat aliquoti-
ens impeditur. nā ex puluere aer humido ad-
mixto/sepe nebula gignitur. ex cuius interpo-
sitione later sol et limpide non videtur. Ex re-
solutione etiam pulueris in athomos siue in
athomis solis radius p fenestram in cromis-
sus nullatenus intuetur.

q Urin vt dicitur dia. est lapis que
in vpparum nidulis inuenitur.
bic secretorū proditor est in somno
Capiti enim dormientis suppo-
situs hominis facit loqui omnia que som-
niat dormiendo/et auget mirabiliter fantasi-
as. Unde et magi diligunt lapidem illū quia
per eum maleficia operantur.

q Namdros est lapis colore quidez vi-
lis. sed eximie virtutis. vt d. dia. et in-
uenit in capite vuluaris. et valet con-
tra quasilibet cās nociuas et vbera lacte replet
Fabu qui alio nomine et cōmuni dicitur
r bolus armenicus. qui est lapis siue
vena terre. et est nature frigide et sic-
ce subrufum habens colorem. et inuenitur in
armenia. naturā hz constringendi ventrem et
sanguinem vndecūqz fluxat.

De lapidibus et metallis

Ostem siue reib e fm auicennā. est la-
pillus qui inuenit in capite calicri. et
est alqñ albus. alqñ vergens in fla-
ueum colorem. Est autē quo ad substantiam
mollis parū durior q̄ pupilla oculi piscis quo
ad formā verō est exterius rotundus et planus
interius parū cōcauus. quo ad virtutē autem
naturaliter est frigidus et humidus. et valet
p̄tra morsus scorpionum. et mustele si p̄ritus
more emplastri superponat. Dicitur etiam q̄
valet p̄tra indusio canis rabiosi si puluis ei
in potu assumatur. si cōburatur puluis mōdi-
ficat dentes et desiccatur vulnera. et confert sca-
dici et p̄hibet lacrimas.

Apbirus est gemma cerulea celo sere-
no in colore similis. optima est inter
gemmas et sūme preciosa. et regū di-
gitis magis apta. in locis multis inuenitur. s̄
orientalis siue indicus melior iudicatur et ma-
xime quādo habet quosdam pulueres aure-
os intermixtos. et est hic saphirus densus nō
perlucidus (vt d. Jsi. Dic lapis maritime com-
mendat in lapi. ita vt p̄e sui excellentia gem-
marū gemma vocat. nam corpus vegetat et in-
tegra mēbra preseruat stellam habet relucen-
tem per cuius refulgentiam eius virtus indi-
catur. Alia est species saphiri q̄ sirtices nun-
cupatur que iuxta sirtes inter arenas mans li-
bici inuenitur (vt dicit dīa. Inuenitur autem
aliquando in venis minerarū vbi lazariū eti-
am inuenitur et in eiusdem venis saphirus in
medio vero saphiri velut in ventre quedā spe-
cies carbunculi inuenit. et ideo a multis saphi-
rus mater carbunculi creditur. eo q̄ in eius ve-
nis gigni a pluribus perhibetur. et ex natura
saphiri carbunculus quasi quedam fauilla ce-
rulea vt multi asserunt. creditur aliquantulus
obumbrari. vt dicit dīa. Saphirus itaq̄ fm
dīa. habet virtutem discordiarum recōciliati-
uam. multū em̄ valet vt dicitur ad pacem refo-
maydā. Item habet virtutem caloris innatu-
ralis rep̄ssiuam. Unde de saphiro dicitur in
lapi. Corpus ardorem refrigerat interiorē
Nam in febribus multum caumatias et incē-
suis refrigerium prebet saphirus. si iuxta ve-
nas cordis pulsatiles suspendatur. vnde dicit
dīa. q̄ valet contra p̄iodicas febres temp̄e ac-
cessions. Item virtutem habet p̄fortatiuam.
et ideo dicitur valere contra cardiacam et quā-
libet passionem melancholicam. vnde et cardla-
cum et dīa foreticū fluore reprimat et sudorem
sicut scribitur in lapidario. Sudorem restrin-
git nimio torrente fluentem. Idem dicit dīa.
Item virtutem habet fluxus sanguinis restri-

ctiuam. vnde et saphirus orientalis si t̄mpo-
ribus apponatur solet restringere sanguinem
de naribus p̄fluentem. Item virtutem habet
singularem tumoris et inflatire sedatiuam.
Certū est enim q̄ apostematū reprimat infla-
turam si in principio inflationis uocūe citius
apponatur. Item valet p̄tra antracem. nā ha-
bet virtutem malicie et venositatis antracis ex-
pulsiuam. eius em̄ furositatem reprimat et ex-
pellit ne eius malicia spiritus inficiatur. ipsi
fumū ad cor ascendere non p̄mittit. vt d. dīa.
Item vim habet veneno p̄trānā et ipsius pe-
nitius extinguitur. vnde si araneā infra p̄xi-
dem posueris et verum saphirum indicā siue
alium supra p̄xidē ouficium aliquantulum
diu tenueris aranea eius virtute victa. quasi
subito morietur. vt d. dīa. et hoc idem vidi se-
pius et in diuersis ac pl̄nibus experiri. Item
habet vim visus p̄seruatiuā et sordium oculo-
rum sine grauiamē purgatiuam. vnde scriptū
est. Tollit ex oculis sordes de fronte dolores
Item habet vim vultuū curatiuā. nam vt
dicit dīa. puluerisatus et lacti admixtus vlcera
sanat et hoc etiam in vulneribus est exp̄tū
Item tante auctoritatis fuit lapis iste apud
veteres etiam apud deos non modicam. pu-
tauerunt valere. vnde et appollini fuit singu-
lariter consecratus. quia cum gentiles pro re-
sponsis appollinē sacrificiorum tempore cō-
suluerunt. certificari citius putauerūt si saphi-
rum tunc in p̄ntia haberent. vt dicit dīa. et hoc
tangitur in lapidario vbi dicitur. Et plus q̄ re-
liquas amat has idromantiam gemas. Ut di-
uina queant per eam responsa mereri. Itē hūc
lapidem magi singulariter diligunt. quia fm̄
eorū opinionē par ipsius virtutem / quedā mi-
rabilia operari possunt. et hoc tangitur similiter
in lapidario vbi dicitur. Dic lapis vt perbi-
beur educit de carcere vincit. Obscurasq̄ fo-
res et vincula tacta resoluit. Nec et multa alia
de singulari virtute saphiri ab auctoribus sūt
conscripta et in hoc generaliter omnes p̄sentī-
unt q̄ saphirus est gemma amatric castitatis.
et ideo ne eius effectus per imundiciā por-
tantis aliquo modo impediatur oportet vt ille
qui eam portat caste viuat iuxta illud. Sed q̄
gestat eum castissimus esse iubet. Item dicitur
in lapidario q̄ tollit inuidias et expellit timo-
rem et facit audacem et victorem firmat in bo-
nis animū et mitem facit humilem et benig-
num. Que omnia puto esse dicta dispositie
ponus q̄ effectiue. s̄ nūc h̄ sufficiant

Saphirus fm̄ Jsi. gemmarū omnium
nitentium obtinet principatum cui

veteres post margaritas et vniones tribuunt
 tertiam dignitatem. Smaragdus a nimia vi
 riditate est dicitur. vt dicit ibidem. Nam omne
 viride amarum dicitur. nullis autē gemis siue
 herbis maior inest viriditas q̄ smaragdo. nā
 herbas viuentes et frondentes supat. inficiens
 circa se viriditate nimia aerem repulsum. Jfi
 do) nec eius viroz in sole aliquo modo obum
 brat. stupentū oculis / nulla gratiosior refectio
 est / cui? corp? si extersū fuerit / extersū siue po
 litū ad modū speculi imagines reddit. Cesar
 q̄ppe nero gladiatoꝝ pugnas smaragdo aspi
 cere p̄suevit. vt d. Jfi. Genera eius sunt. xij. s̄
 nobiliores sunt sancta que s̄z in gente s̄rica
 iuuent. ⁊ eundū locū tenent bactriani col
 ligunt em̄ in cōmissuris saxoꝝ / stante aquilo /
 ne. tunc em̄ tellure discoopta intermicat quia
 arene mouent maxime in bis ventis. Terciu
 locum egyptij habet reliqui in metallis erarij
 inueniunt. sed viciosi. Nam aut eri aut plūbo
 aut sali similes notas habent. Smaragdi ve
 ro q̄i vino vel oleo sunt puncti pficiunt in vi
 roze / q̄nis viriditatis gratia naturaliter imbu
 antur. Est etiam quedā spēs smaragdina que
 degnat q̄nis sit viridis. eo q̄ sit turbida ex
 ris venis et est caleosmaragdus nuncupata.
 hucusq̄ Jfido. li. xvi. c. de viridibus gemmis
 Dicit lapis a griffonibus accipit et cupitur et
 vbi possint smaragdi in copia inueniri / grif
 fonum imanitate hoium accessus impeditur.
 vt d. Jfi. li. xiiij. c. iij. Habet itaq̄ virozem sui
 multiplicatiuū. ex se em̄ generat radiū quo vi
 roze iugit aerem circūsum. Habet ⁊ corpus
 specularē ⁊ p̄piciuū / obiectaꝝ figuraz et ima
 ginum ostentiuū. Habet tercio ex nature do
 no virtus bñficiū diuersaz infirmitatū cu
 ratiuū. nam s̄m dia. ⁊ lapi. biclapis auget o
 pes ⁊ in caulis dat p̄suasoria verba / collo su
 spensus curat enuriceū ⁊ morbū caducum vi
 sum p̄senat. debilem confortat / lasciuos mo
 tus cōpescit reddit memoriā. valet etiam cō
 tra illusiones et phantasmata demonū / tem
 pestates sedat / sanguinē sistit. ⁊ dicitur bis va
 lere q̄ solēt diuina de furtis. vt p̄z in lapida.

Ardius est gēma rubei coloris ad
 modū terre rubee sic dicta eo q̄ in
 sardis primitus est reperta (vt d.

Jfido. et glo. super apo. hec gēma
 q̄nis sit preciosa ⁊ puichra / a multis tamē re
 putatur nouissima inter gemmas. quia vt di
 cunt preter fulgorem nil ferat vtilitatis / exce
 pro q̄ om̄ ipso sardio presente nequit nocere
 nam omnibinus qui quasdam habet. vt dicit.
 nociuas p̄prietates / non potest eas in presen

tia pducere ad effectum. Dicit tamen dia. q̄ p̄
 ter istam virtutem habet sardius longe plures
 Sunt em̄ eius species quinque inter quas ille
 est vtilior qui transmittitur de sardis. et valet
 quia incendit gaudium et expellit timorem /
 audaces reddit / et acuit mentem / ⁊ ipso p̄nte
 non nocet onix. Dicit etiā q̄ sardius totaliter
 sanguinei coloris gestantem se ab incantatio
 nibus ⁊ maleficijs tueatur.

Ardior est duoz lapidū societate
 sardio scilicet et omice nomen sup
 sit. vt dicit Jfido. Constat autē ex
 tribus coloribus. nam niger est in
 imo / cādidus in medio / rubeus quasi nimirū
 in supremo. hec sola in signando de cere sub
 stantia nil euellit. Inuenitur autē apud arabes
 et apud indos. S̄na eius sunt quinque ⁊ qui co
 lores habet plus distinctos / et est densior / hic
 est laudabilior. luxuriaz repellere dicitur ⁊ bu
 milem efficit a cupidiam.

His gēma candida est et trāns
 lucens et est sic dicta. eo q̄ ad sili
 tudinē solis in orbe fulgentis ra
 dios gerat. vt dicit Jfido. c. de cā
 didis gemmis.

Silentes est lapis perficus vt ber
 bavirens cuius calor inspidi siliis
 est. vt dicitur in lapidario. translu
 cet autem candida quedam macu
 la que fulgore p̄tinens lune imaginē. Illa au
 tem candida macula in corpore silentis cre
 scente luna crescit ⁊ de crescente minuitur ⁊ de
 crescit. vt dicit Jfido. et dia. potens est autem
 in amorem reconciliandum. languantes ⁊ p̄si
 cos iuuare putatur.

Zannum s̄m Jfido. est metalluz
 a greca etimologia sic dictum. se
 parans. s. et discernens. iuxta em̄
 et adulterata metalla p̄ ignem dis
 sociat ab auro ⁊ argento plumbum diuidit ac
 secernit alia etiam metalla ab igne defendit. et
 cum sit natura eris et ferri durissima / si absq̄
 stanno fuerit vitur et crematur. stannū autem
 illatum vasis encis cōpescit virus eruginis et
 saporem facit gratiosorem. specula autem ex
 eo temperantur cerusa etiam ex eo conficitur ex
 stanno quēadmodū ex plūbo (hucusq̄ Jfi. li.
 xvi. c. de metallis) Scdm autē aristo. li. meth.
 stannū cōposit ex argento vino bono ⁊ sulphu
 re malo. et hec duo nō sunt bene iuxta. sed tā
 q̄ p̄ pania cōposita. ⁊ ideo colorē imitat argē
 ti / s̄ nō eius soliditate. In li. autē alchimie ber
 mes dicit stannū dia metalla ⁊ corpa frangit
 quibus admiscet. ⁊ hoc p̄pter nimirū siccitatē

De lapidibus et metallis

eius et ductilem naturam in eis destruit. si si mi fieris cum eo argentum viuum / stndorem eius auferit et albescit. sed postmodum denigrat ipse et odemat. In eodem etiam dicitur quod stannum adustum generat colorem minei siue verniliu sicut plumbam / et si ignis fuerit nimis fortis stanni materia prima redit. Item cum stannum sit argenteo mollius et plumbum durius non potest plumbum plumbum / nec enim nec ferode facili solidari sine stanno nec etiam ista pariter solidant sine pinguedine aliqua siue sepo.

Sulphur est vena terre ariditatis multum huius in sua compositione et igne neitatis. et ideo vocatur sulphur secundum Iulio. solum vrens. ut enim ignis dicitur. nam eius virtus ignea ab aquis feruentibus sentitur. nam aquarum cursus per venas sulphureas transitum faciens / ex vi ignea ipsius sulphuris candorem vel calorem pertrahit saporem efficaciam et odorem. hinc fontes calidi de terre visceribus sepe scaturiunt et qualitates vene sulphuree secum ferunt. nulla enim res ita cito accenditur sicut sulphur. in insulis nascitur colicis inter ciliam et italiam quas ardere dicitur. In alijs locis effossum inuenitur. ut dicitur Iulio. Duo genera sunt quatuor. vnum viuum quod foditur transluet atque virescit. quo solo inter omnia genera medicum vnum. ut dicitur Iulio. alterque appellatur glebam quod tantum familiare visibus est fullonum.

Tercium liquoris cuius usus est ad lanas utilis subfundendas / quoniam prestat molliam et candorem. Quartum valet ad linciam lucernarum conficienda. ut dicitur Iulio. et subdit ibidem) sulphuris tanta est vis ut morbos comiciales comprebendat nitore suo / cuius flamma si directe ad vultum hominis percutiat dicitur et horribilem pallorem in oculis aspicientium generat ad similitudinem defunctorum. ut dicitur Iulio. li. xvi. c. i. Secundum auicennam vero et platonem. sulphur est calidum et siccum in quatuor gradibus. et est terra purbus aqueis et terrestribus in igneas transmutantibus in naturam sulphuris transmutata. Et illud sulphur aliquando est grossum fetulentum et rude. aliquando est purum album clarum et subtile. aliquando inter hec mediocre. et secundum istam differentiam ex sulphure et argento viuo diuersa metalla generantur. ut patet in li. meth. iij. vbi ostenditur quod sulphur et argentum viuum sunt materia metallorum. Sulphur autem aliud est viuum. scilicet quale est quod de terra est educum. Aliud est mortuum vel extinctum. scilicet quod solet fieri artificialiter. scilicet quod in calamos funditur vel in alia vasa. Et legendum est autem per medicina viuum calore et resplendens perlucidum et sine lapide album vel vinde quod missum in igne colore facit viredem

atque pinguem. virtutes habet dissoluenti / communiendi / attrahendi / subtiliandi / attenuandi et corroderi / et tussim prohibet / epilepticos iuuat / scabiem purgat / venentis obuiat / litargicos exatit / artheticos pedagricos paralin / tos iuuat si modo debito et medicinaliter ipsius remedio quis utatur. ut dicitur auicenna. et dia. et platonem. et alij auctores.

Ala saliendo dicitur eo quod de igne exiliat fugit enim ignem. ut dicitur Iulio. Alij sal a sole. vel a salo vocatum putant. nam ex aquis marinis sponte gignitur spuma in extremis litoreis derelicta et a sole desiccata. aliquando ex puteis salis hauritur et aqua decoquitur / donec in salis duritiam aqua prius fluida per calorem ipsam inspissantem peruertat. Aliquando de extractis barens colligitur / crescente luna per noctem. nam in cetera rena sal sub barens sepius inuenitur. Aliquando etiam rupes et montes salis inueniuntur / ex quibus ferro inciduntur lapides qui post in salis materiam perstruuntur et cominuuntur. sicut est in arabia et panonia. Zante dicitur etiam sunt illi lapides ut ex eis fiant domus. Eodem vero sal in igne crepitat et de igne salit. sed sal agnigenum sicilicet ignem patitur et contra naturam in igne fluit et in aqua exilit. Variatur autem sal in colore. quod et hinc est nigrum in quadam parte sicilie vbi est mons et hinc. Sal purpureum in eadem sicilia in parthmo adeo est splendidum et lucidum ut imaginem reddere videatur. In capadocia sal croceum effoditur. ut dicitur Iulio. Item variatur in sapore. ut dicitur idem. quod aliarum suauem / aliarum salissimum est alicui amarissimum. et quanto est amarior / tanto est calidior siue calidius indicat (ut dicitur auicenna.) Sal autem summe est necessarium quod sine sale omnis fere cibum est insipidus et in salis pulmentis enim saporem dat et exatit in omnibus cibarijs appetitum. ex eo omnis victus delectatio et summa hilaritas fit. hinc et solis nomen accepisse creditur quia sole nihil est vtilius atque sale. unde videmus pecudes et armenta quod sale ad pastum marime puocantur et salis beneficio in lacte et caseo plus abundat. Sal etiam corpora stringit et desiccatur et etiam defuncta corpora a putrescendi labore religat et preseruat (hucusque Iulio. li. xvi. c. ij.) Secundum auicennam. et platonem. sal generaliter habet virtutem dissoluenti / mundificandi et putridos humores consumendi. Item virtutem huius ventositatem extenuandi et diuidendi maxime si puluerisatum et coctum calidum super stomachi orificium cecellerit. Item vinum huius humiditatis naturalis in corpore coadunandi et preseruandi et immatura lis resoluendi et abstergendum. et ideo aqua salinaria

tumores et inflationes etiā bidropicas soluit
 ut dicitur idem. Itē virtutē hz carnes putidas
 corrodendi / 7 marie qñ est exustū qz tūc marie
 resistit putrefactioni et maiorē hz vim in desic
 cando 7 in mūdando et etiā ad interiora pe
 nerrando. vt d. idē. Itē potentia hz ventrem
 remolliendi et supflua educendi / 7 marie sal
 gemma qd sic dī qz daz est sicut gēma. in mor
 tificando em̄ intestina mirabiliter coopatur / vt
 resoluant̄ indurata / 7 supflua expellant̄. 7 hoc
 idem facit tā armoniacū q̄ cōe. Itē virtutē hz
 venenosis hūoribus resistendi. et ideo cū mel
 le / vino / 7 pane sal diuicū sanat carbuncu
 lum seu antracem. vt d. auicēn. Itē virtutes
 hz remouendi maculas faciei si cū aqua rose
 acea 7 cāphora distempetur. 7 facies inde lūi
 atur. Itē vim hz punginē et serpiginem de
 corpore abstergendi 7 remouendi / potissime
 si cū sapone misceatur. Itē sal virtutē hz sanā
 di venenosos morfus et puncturas reptilium
 et etiā scorpionū / si cum melle et nucibus 7 a
 lijs quibusdā cōponat̄ (vt d. auicēn). Has et mul
 tas alias habet virtutes quas enumerare lon
 gum esset. sed exempli gratia hec sufficiant.

Opasius vel topasion indecāna /
 bile est. vt ait **Plin.** li. xvi. Est em̄
 ex virenti genere omniqz colore re
 splendens. Inuenta primo in ara
 bie insula i qua drogodite fame 7 tempestate
 fessi cū herbaz radices effoderent gemmā istā
 eruerunt quā testam̄ nebulis postea. naute q̄ si
 erunt et inuenientes topazim drogoditaz ideo
 mate vocauerūt. Inde lapis sic quesitus 7 in
 uentus deinde topazius ab insula est vocatus
Topazim em̄ idē qd querere in ipsoꝝ lingua
 sonat. Est autē gemmaz maxima 7 amplissima.
 Scripsit em̄ **Plinius** hanc gemma tante mag
 nitudinis repertam / vt ex ea pbiledecb faceret
 statuā quatuor cubitoꝝ. In glo. vero sup si
 nem apoca. dicitur sic. **Topazius** quo est rari
 or eo est p̄ciosior. et habet duos colores ex au
 ro et ebera claritate. lucens maxime qñ tangi
 tur radio solis / et oīum aliaz gemmaz supans
 claritatem in aspectū suū puocans respicien
 tes. quā si polis obscuras. si sue nature relin
 quis darioꝝ est. 7 nihil eo darius in thesauris
 regū siue p̄ciosius inuenitur. ppter sui p̄spiciu
 ritatem / gemmaz sibi obiectaz in se recipit cla
 ritate. Dicit̄ etiā qz sentit motū et cursuz lune
 7 ptra lunaticam dicit̄ valere passionem. vñd
 dicitur maiorem vel minorem habere effectū se
 cundū qd luna magis vel minus recipit inae
 mentū. vt dicit̄ in lapi. fluxum sanguinis restri
 git et moroidas patientibus subuenit. feruē
 tes vñdas cōpescit. 7 bullire eas non p̄mittit.

vñ dicit̄ in lapidario. Scdm̄ dicit̄. iram sedat
 et tristitiam. 7 valet ptra noxios motus 7 ptra
 frenesim ac contra mortem subitanē. formaz
 hz specularē. dolū. n. in eo receptum in versuz
 in speculo concauo representat.

Argotis siue turidis est lapis fla
 uus. in albidum colorem vergens
 dicitur a regione truchoz. in q̄ na
 scitur p̄seruat visū 7 p̄fortat 7 bilanitate ḡnat.

Terra sigillata dicit̄ specialiter que
 dā vena terre frigida singulariter
 et sicca que dicit̄ fm̄ pla. terra sa
 racenica siue terra argentea. que q̄

dem est subalbida aromatica atqz clara potis
 sima virtus eius est p̄stringere. Nam puluis
 eius cā albumine oui distempatus fluxū san
 guinis de nanibus sistit. valet etiā ptra inflati
 onem pedū 7 ptra arteticā / si sup locū paciē
 tiam catheplasmē. vt dicit̄ in platea.

Arax est vini feulentia in modum
 crete vt mollis lapidis circa ptes do
 lei indurata / cuius natura calida est et sicca in
 tercio gradu. valet ptra scabiem serpiginē im
 petiginem. ptra capitis imundicias. virtutem
 em̄ hz extenuandi. p̄sumendi. mūdificandi. et
 laxandi. vt patet in pla.

Itū vt dicit̄ auicēn. est inter lapides
 sicut stultus inter hoīes. Declinat em̄
 ad oēm tincturam. Est autē dicit̄ vitū (vt dicit̄
Plin.) eo qz visui transluceat. p̄spicitate em̄ ce
 substanne siue transparentia vitū lucidū p̄mū ē
 in alijs metallis et terre venis quicqd̄ intrinse
 cus p̄tinet̄ abscondit̄. in vitro autē cuiuslibet li
 quoris spēs qualis est interioris / talis exterioris
 declarat̄. 7 quasi clausus oculis inuentū no
 tificatur (vt d. **Plin.**) fuit autē vitū p̄ mo inuētū
 iux̄ tholomaidā in litore iuxta bellū fluuiū / q̄
 orit̄ de radice montis cannelli. dū naute ibidē
 applicarent. nam dū naute sup arenā eius dez
 annis / ignem de glebis vitū facerēt / ex vitro
 et arenis lucidis p̄mixtis noui liquoris riui
 effluerunt q̄ vitro (vt d. **Plin.**) originē p̄bue
 runt. Adodo vero fit vitū ex anenibus arbo
 rū et herbaz p̄ fortissimā ignis p̄flagrationez
 quibus cineribus nūc vitū / nūc es / nūc vitū
 qz admisceat̄. 7 sic in massam vitream cōmutat̄
Adassa autē vitrea cū fuerit in fornace liquefa
 cta 7 p̄fecte depurata / sumam p̄trabit purita
 tem substanne 7 transparentia siue p̄spicuita
 tem. et ideo habet potentiam cuiuslibet colo
 ris suscepibile. quo dlibet ei colore tingit̄ / ita
 vt iacintos / smaragdos / et alios lapides p̄
 ciosos in splendore et colore imitat̄. Tantam
 em̄ recipit in substantiam ductibilitatē / vt faci
 lime ad flatū artificis in varias 7 p̄arias for

De arboribus et plantis.

mas ac figuras q̄si subito transformet. aliqui tenor teritur. aliqui argenti modo sculpsit et colorat (vt d. Jsi.) Neq̄ em̄ alia speculis aptior est materia. neq̄ picture accomodatior inuentur. Adarius tamē bonor est in candido vitro qd̄ in colore. primū cristallo est. vñ ad potandū auri et argēti metalla depellere pfucit vt d. Jsi.) Item ibidem d. idem q̄ in genere vini lapis obscurus numeratur. Est aut̄ virēs interdum et niger. aliqui etiā transluadul cras/ sioze visu et vocat̄ speculari. et B lapide multi gēmas faciūt (vt d. isfi.) Hoc aut̄ bz p̄riū oē vitrū cū sit liq̄factū q̄diu est valde liq̄dū/ sūme ē ductile. In frigidatū vñ induratū sūme est fragile. et facile frāgibilez cū fuerit fractū nō p̄t nisi iterata calefactioe reparari. qd̄ tū fecerat vt ex flexibile et malleo repabile (vt d. isfi.) vñ et phialā corā tiberio cesare de tali vitrosactā vñ fractā in terrā piccit. quā nō nuptā/ s̄ plicatā cū malleo repaut̄ vel emēdant̄ quē iussit cesar d̄collari nedū B agnitū fieret/ aut̄ p luto b̄fē et omē metalloz p̄ciū vile crederet. qz reuera si vasa vitrea nō frāgerent meliora q̄ aurea putarent (vt d. Jsi.) est igit̄ vitrū specialit̄ pur̄ per spiciū luci puriuz imaginū et vmbraz rep̄ntā tuū/ ductile q̄si est liquidū/ fragile q̄si est frigidū et induratū diuim colorū susceptiū/ colore potius q̄ valore/ gēmaz nobilitū imitatiū et imunditaz absteriūū (vt d. auicē.) puluis ei ei mūdificat dentes et in oculis delet albugines puenit etiā valde lapidi vesice et renū quibibitur cū vino (vt d. auicē.)

2 Dachites ē lapis p̄ciosus et colore fuluus. figura rotundus intra sese h̄ns a liū lapidē. cuius crepitū sonorus ē quīs finitū illū nō interiore lapillū/ s̄ sp̄m̄ quāda interiorē sapientes dicāt (vt d. dial. b̄ lepis exsudat a/ quā ita vt videat̄ intra se fontanā scaturiginē p̄tinere. vñ qd̄am dicūt hūc esse lapidē q̄ dicit̄ enidros. quere supra/ vbi tractatū est de eodē.

Rachiten est lapis q̄ gestat̄ ab hoīe nō mordet a muscis nec ab apibus infestat̄ (vt d. dia.) et credit̄ valere cōtra venenum.

3 Jmīerb est idē qd̄ lapis lazuli et ē lapis vel vena terre inde fit lazuriū. vt d̄ in lapi. Est aut̄ lapis ille tanto melior q̄nto colorū celesti est s̄tior. et bz qd̄a corpūscula q̄si aurea interserta. Ille aut̄ q̄ est subalbidus pl̄ bz terrestreit̄. et iō nō est ita p̄ciosus. diuissimē p̄t suari sine corruptione. valet s̄ multas passiones et s̄ succopim ex fumis melacoliis. si debito mō d̄ p̄t patienti. Nunq̄ dz dari nisi p̄i subtilissime p̄terat̄/ et m̄toticus abluat̄ et est signū p̄fecte abluionis/ quū aq̄ qua abluat̄

pat̄ aut̄ nihil colorat̄. m̄ro aut̄ mō purgat et soluit q̄rtanā. nec dz dari cū decoctione qz descenderet vsq̄ ad fundū. s̄ aut̄ vel post def̄er B cū sero. vt b̄etur in platea. et sicut ex lāmis ferreis fit cerusa/ sicut lazuriū ex argenteis cū aceto. Zapis aut̄ lazuli sepe inuenit̄ in m̄nerijs argentinis et aurifodinis. et in suis venis sepe saphiri et iacinti et s̄siles lapides blaiui inueniuntur. vt dicit̄ dia.

3 Jngutes lapis ē vitrei colorū q̄ gestat̄ et in collo valet s̄ victipolā et sanguinē frigit/ et m̄t alienationē repellit. et si tenet̄ ad lignū accensū extinguit flāma ei⁹ vt d. dia.

De plantis et earū proprietatibus. Ziber. xvi.

Est quā adiuuā te deo/ s̄ plenus est liber vel tractatus de proprietatibus rerū q̄ in terra immiscuis ḡnant. scz de lapidibus et gēmis ac metallis et alijs que nascunt̄ in terre venis. Nūc est dicendū breuiter de arboribus et fructib⁹ ac semibus q̄ ex eis mediānibus radicibus p̄creant̄. solūmō aut̄ de illis arboribus et herbis/ aliq̄ sunt dicenda. de quoz noibus fit mentio in sacra p̄gina in textu vñ in glo. et b̄ put poterimus/ facimus p̄ ordinē alphabeti.

De Arbore.

2 Arbor. vt d. Jsi. li. xvij. c. ij. ab aruis nomē s̄psit. eo q̄ adherere terre fixis radicibus pfucit. sicut herba. vtraz em̄ silia sunt quo ad ortū. qz ex vno gignitur alterum. Nam dū sementū in terrā ieceris/ q̄si herba p̄us pullulat et erūpat/ de h̄c p̄fecta surgit in arborem et qd̄ infra breue t̄pis spaciū in herbam indurat̄/ in arbustam. id est in arbore nō uellā et tenerā p̄ualescit. Et ē d̄ca arbusta. q. arboris basta. nā arbustū d̄ locus vbi arbores p̄resunt. vbi salices saliciū. carectū vbi carices (vt d. Jsi. li. xvij.) De vegetabilibus ponitur iste arborū et plantarū p̄prietates. Dicit̄ em̄ q̄ in arboribus et plantis est vita. i. vegetabilis virtus/ quē admodū in aialibus s̄ different. qz in plānis est occulta in aialibus manifesta/ p̄fecta. s. et cōpleta. arbores enim nō mouentur motu volūtario nec p̄gressiuo sicut aialia. nec mouentur s̄m appetitū delectationū et tristitiarū sicut aialia/ quīs aliter senserit aliq̄ philosophi. vt anax. et alij quos redarguit Aristoteles. vitaq̄ vegetatiua est in plantis per quā fit attractio hūoris ad ipsius arboris vel plāte nutrimentū vel p̄seruationē

Sed nullatenus habet sensitivam animā vñ de non doler quādo anima inscinditur nec delectatur quando nutritur vel abatur. nec vigilat nec dormit. nec spirat vel expirat. nec subiacet alijs conditionibus / que sunt pprie sensitivae. nec generat arbor nec veneratur p̄ servū cōmixtionem. Sed in se habet rationem seminalem per quam habet ex se producendi potentiam simile sibi et suam speciem conservandi. sed hanc potentiam non potest producere ad actum / nisi ab extrinseco adiuvetur. scilicet a temporibus anni. Indiget enim bieme ad humoris seminalis aggregationem. indiget et vere tēperato / ad eiusdē emissionem / qz tūc nec est vehemens frigus congelans vel cōprimens nec calor vehementer adurens semē ac corumpens cor. Indiget etiam sole resoluente partes ipsius constricta a p̄cedente frigore vt calor ingrediens segreget humorem seminarium a nutritivo. Indiget etiam terra plus q̄ aliud generans / quia ex terra est materiale principium sui nutrimenti / sicut principium generationis sui est a sole sicut a causa efficiente. Et ideo vt ait Ansto. in libro de plātis. Nunquid terra mater est et sol est pater plātarū. quia terra nutrit more matris / et sol efficit more patris. Quidam vero considerantes in arboribus et plantis generationem abationem augmentationem durationem et ex radice annuā reuocationem et nullam penitus per vnam vel secessum eiectionem / putauerunt plantam animali perfertiozem. Sed hoc reprobat Aristote. dicens q̄ arbor est allegata terre et non habet motum ex se / nec ex suo toto nec ex suis partibus / ita q̄ diuersae partes de/terminentur diuersis / openibus per formas diuersas / vt oculus in animali ad videndum et auris ad audiendum. nec habet animā perfectam imo nō habet nisi partem partis anime. id est animā vegetatiuā. Sed animal habet operationes plures et nobiliores q̄ planta. q̄ re animal nobilius est omni planta. Diuersificatur autem arbor quo ad substantiam virtutem et operationem. Nam vt dicit Aristoteles libro. i. de vegetabilibus. c. ij. quedam arbores habent gramen et resinam. cuius ratio est. quia humor superabundans a calore totaliter non digeritur. nec etiam totaliter a regimine nature dimittitur. et ideo depellitur ad exteriorem / nisi a frigido aere circumstante infri gidatur. Itē quedam habent nodos quia illis mediātibz partes successiue generate ad inuicem colligantur. Item habent venas. id ē

rimulas in quibus naturalis humiditas custoditur et a terra ad partes singulas derivatur. Item habet ventrem. id est medullam in quo fit humoris decoctio anteq̄ trāsseratur in substantiam foliorum fructuum vel ramorum. vt dicit idem. Item habet corticem ad interiorē ligni defensionem. quia quod facit corium vt cutis in corporis animalis superficie. hoc facit cortex in arbore. (vt dicit Isidorus) Item generaliter habet lignum siue truncum. vt dicit Aristoteles. Et sic est dictum fm̄ Isidorū. eo q̄ incensum de facili in lucem fit conuersū vnde et libimus dicitur eō q̄ presentibus p̄stat lumen. lignum itaq̄ est pars arboris fortior et solidior et substāntialior que a radice exiens vsq̄ ad sūmitatem ipsius arboris se extēdit et habet quedam intrinseca vt medullam. ad quam est recursus nature cum subtrahitur humor abalis extrinsecus. sicut in cibaione animalis quando deficit nutrimentū in membris ad sanguinem in venis existentem contineatue fit recursus (vt di. albu. et expresse auicē. et constan.) Dabet insuper quedam extrinsecus sibi annexa arbor vt corticem. ramos. folia. flores. fructus. et sūmitatem. et dicit ibidē Aristoteles. corticem ad omnium interiorum defensionem. ramos et virgas ad sui dilatationem. folia ad fructuum nouellorum protectionē ab extrinsecis corruptelis. fructus ad sui speciei conservationem. rotunditatem siue rotundam sūmitatem habet arbor in suo cōplemento quasi figuram columnalē que vtiq̄. vt d. albu. accidit propter vniiformem extensionem humoris ad partes laterales et vniiformē caloris digerentis humorem in tota sui substantia acionem Dabet adhuc omnis planta radicem et in radice multiplicem nodum. radicem quippe loco oris. qua mediante trahitur humor ad totam substātam arboris nutriendam. Nodi vero similes sunt neruis in corpore animalis quia per illos partes continuabiles ad inuicem colligantur. Item arbores habent quasdam partes superfluas que non sunt partes determinate a natura nec sūt necessarie ad esse plāte et habent esse in arbore. et ideo cadunt folia. et fructus ab arboribus salicet propter subtractionem humoris / sicut cadunt pili de corpore aialis. et hoc accidit quia quando humor nutritiualis minus est sufficiens subtrahit ipsum natura ab huiusmodi partibus non necessarijs / ne deficiat in necessarijs. et ideo cadunt generaliter ab arboribus tempe biemali. remanent tamen in ali

De arboribus et plantis.

quibus ut in bursis et consimilibus vel propter sufficientiam humoris / vel propter humoris viscositatem et ligni compactiorem et soliditatem. Nam arbores que raram substantiam et porosam sunt habentes citius de suis folijs depauperantur et maxime quando humor nutritivus liquidus est atque paucus. Differunt autem arbores in multitudine suarum partium et paucitate / in magnitudine et parvitate / in fortitudine et debilitate. cuius causa est humor qui in aliquibus magnis arboribus est lacteus ut in ficibus et humor talis habilis est ad se dilatandum in latum et in longum. In quibusdam vero est piceus viscosus et insufficientis ad extensionem / eo quod partes adherent ad invicem ad modum picis et ista est causa parvitas et paucitatis in partibus arborum et plantarum talis autem viscositas non est causa debilitatis in plantis et arboribus nisi fuerit diminutus calor vel insufficientis et imperfectus. In quibusdam etiam arboribus est humor acutus calidus et sicce complexionis. hic in quibusdam est causa fortitudinis et vigoris. calidum est leve et subtile et penetrativum. et ideo talis humor se extendit et crescit. arbor in magna quantitate. Item in partibus arborum attenditur equalitas et similitudo. quia equalitas in quantitate et similitudo in figura. ista equalitas causatur ex abundantia materie cum equalitate caloris agentis et oppositius a causa opposita causatur. Eodem modo attenditur in eis raritas sive spissitudo. quia raritas accidit propter insufficientiam caloris ad terminationem humoris. spissitudo autem accidit propter sufficientiam caloris ad condensationem humoris et eius terminationem. Item differunt arbores et plante in modo fructificandi. Nam quedam (ut ibidem dicit aristoteles) producant fructum super folia sua et hoc accidit propter fortitudinem fructus et indigentiam caloris solis digerentis humorem ipsum. quedam vero sub folijs et hoc accidit propter debilitatem fructus ne ab excellenti calore vel frigore corrumpatur. Et quorundam fructus est suspensus a stipite suo. id est prope stipitem et hoc accidit propter insufficientem humorem et insufficientem calorem ipsum ad extremitates expellere non potentem. Item omnis arbor generaliter habet radicem que e medietate inter corpus plante et terre qua abatur. unde et radix vite plante dicitur secundum grecos. quia causam vite plantis adducit. Item habet stipitem a radice immediate procedentem et hoc fuit necesse. ut dicit aristoteles pro-

pter corporis plante vel arboris sustentationem unde assimilatur stature corporis sustentantis. unde est stabile fundamentum arboris sustinens ramos et fructus eius. Item in duro stipite habet medullam mollem quam (ut dicit aristoteles) quidam vocant arboris matrem. quia in ipsa seminarius humor plante nutritur / ut fetus in matrice. quidam vero vocant eam arboris viscera quia in ipsa separatur ab ipuro sicut fit in animalium intestinis quidam etiam vocant eam cor. quia ex ea procedit motus vite vegetabilis. sicut vita sensibilibus procedit de corde cuiuslibet animalis. Item corticem habet omnis arbor ad suam terminationem interiorum et defensionem ex humore subali extracto ad exterius / per calorem aeris desiccato sicut lignum interius ex humore grosso sicco essentialiter et accidentaliter humido procreatur (ut dicit aristoteles et albuma.) Item arborum sicut et plantarum quedam sunt domesticę et ortenses. quedam vero sunt siluestres. Arbores vero ortenses / sicut sunt plantę si non fuerint cultę sunt siluestres (ut dicit aristoteles) et harum quedam faciunt fructum et oleum propter humorem vinctuosum et aerium sufficientem. et quedam non propter talis humoris defectum et in quibusdam cito folia cadunt / propter humorem rarum non vinctuosum et sicabilem. et in quibusdam non propter causam contrariam. Item sicut est diversitas arborum et plantarum in magnitudine et parvitate sic est diversitas in pulchritudine et deformitate. nam eis accidit pulchritudo propter equalitatem materie et elegantem partium ordinationem et calorem sufficienter agentem et extendentem materiam in rectam et debitam nature dispositionem. deformitas vero causatur ex contrario tam in arboribus quam in plantis. Item differunt in bonitate fructuum et in malicia. et hoc accidit propter maiorem humoris materialis dulcedinem vel minorem / vel propter caloris magis vel minus correspondentis materie vel humori materiali debitam proportionem. Item dicit ibi aristoteles quod arbores et plante siluestres magis fructificant quam ortenses. et hoc (ut dicit albuma) accidit propter maiorem abundantiam humoris parvi vinctosi et nodosi de facili cedentis divisioni et in substantiam fructus conversioni. nihilominus tamen fructus ortenses sunt meliores simpliciter quam siluestres (ut dicit ibidem aristoteles) cuius ratio est. ut d. albuma. maioris humoris vinctosi aeris vel dulcis abundantia quam in materia fructuum ortensium perfectius inveniunt

Item consideratur arborum diuersitas sicut et plantarum ex loci diuersitate in quo crescunt. Nam quedam in locis aridis crescunt et siccis et ille sunt minoris quantitatis propter defectum humoris. Quedam vero in locis humidis fluuialibus et maritimis ac stagnosis / et tales solent esse maioris quantitatis. tamen ille que crescunt iuxta ripas maris salis salis non multum crescunt propter abundantiam bary / naz et humoris attractiuam nimiam siccitate. Iuxta tamen mare rubrum fallit hoc. ut dicit Aristoteles. ubi arbores sunt magne. et hoc ut dicit Albu. propter abundantiam humoris et caloris. Item attenditur diuersitas in foliorum et florum variatione. nam quedam habent folia aspera scilicet propter dominium terrestritatis et siccitatis et quedam lenia / propter equalitatem aquee humiditatis / et proportionem debitam caliditatis. folia etiam habent quedam fassa et tamen lata vitiis. hoc accidit propter dominium terrestritatis et priuationem viscositatis et inequalitatem caloris materiam inequaliter extendentis. quia in talibus humor scilicet vinctuosus et viscosus transit in materiam fructuum. aquosus vero et terrestris in materiam transit foliorum (ut dicit Albu. Item variantur arbores et plante in extremitatum partium suarum varia figuracione. Nam quarundam extremitates sunt pyramidales et acute. ut patet in spinosis / in quibus calor subtiliorem humorem velocius attrahit ad exteriora / et illum de siccando conuertit in acutum. grossiorem vero partem coniungit cum stipite et radice (ut dicit Albu.) contrarie autem figure ex causa contraria generantur. Et hoc idem patet in fructibus qui (ut dicit Aristoteles) sunt diuersorum modorum. non enim sunt omnes angulosi. id est figure angularis. neque omnes super rectam lineam sunt protensi / imo quidam sunt circulares propter equalitatem materiam humoris / et equalitatem actionem virtutis agentis et caloris / per quam materie partes equaliter extendunt. et a medio usque ad arcum uniformiter protenduntur. angulares vero ex causa contraria simpliciter oriuntur. Item variantur in coloracione diuersa. nam tam fructus quam flores / tam rami quam stipites in arboribus variantur (ut dicit Aristoteles). ex humore enim frigido terre siue melancolico nigrescunt et vilescunt / ex humido et frigido albescunt. ex calido rubescunt / et sic de alijs. (d. Albu. sub tali enim differentia distantium humoris et agentis caloris substantiam digerentis / in predictis omnibus. saporum differentie generantur. Item differunt tam arbores quam plantae

in fructuum maturacione. nam quedam maturescunt citius. ut dicit Aristoteles. sicut mora / cetera / et similia. et hoc accidit propter sufficientiam caloris potentis super humidis maturandis et digerendis et obedientiam humoris actioni caloris nullatenus resistentis. quedam maturos habent fructus tardius propter insufficientiam humoris aquosi in obedientiam et insufficientiam caloris digerentis. et hoc accidit potissime in arboribus que sunt siluestres. Eadem est ratio quare quedam arbores citius frondescunt. quedam tardius. cito enim emittunt folia propter abundantiam humoris aquei indigesti non vinctuosi sed fluuidi. et de facili se extendentis ad arboris siue plante extremitates et ex contraria causa contrarium accidere consuevit.

Arbor aromatica aliquando habet aroma in cortice. aliquando in flore. aliquando in fructu suo. ut patet in anamomo quod est cortex. in macis quod est flos. et in muscata quod est fructus. Et autem causa aromatis (ut dicit Albu.) sicut terre non subtile commixtum subtili aereo et secundum eis dominium magis in vna parte arboris quam in alia est vna pars magis aromatica quam alia. Alia vero arbor est tota aromatica secundum omnes partes sui ut arbores balsami cuius singule partes sunt odoris flagrantiam respirantes. ut post dicitur. Inter aromatas vero plantas et arbores quedam grana in quibus est ratio seminalis preceantur. quedam per se ex copetenti commixtione elementorum producantur. quedam ex radice et stipitis plantatione multiplicantur et quedam per inuasionem surculi in trunco esse debentur forciuntur (ut dicit Albu.) Inter omnes arborum insertiones ille sunt magis laudabiles / quando similia similibus inserunt. ut dicit Aristoteles. quod duplex est intellectus. vel sic dupliciter intelligitur vel plantis consimilis speciei ut inferno ficus in ficum. et vitis in vitem. vel de illis qui habent humorem proportionalem inter surculum et truncum / cui inseritur / ita quod humor vnius sit aptus ad alium nutrendum sicut quando surculus pini in mali trunco inseritur vel conuerso. Item notabile est quod surculus insertus alii cui trunco totam virtutem trunci in suam virtutem conuertit et transmutat qualitatem. si enim fieri inferno oliue super radicem siue truncum betae. virtus oliue descendit in virtutem betae. et indurat eam et facit eam indurare ad aliquod tempus et tandem humiditatem sibi exeuntem ad se attrahit et transmutat in suam similitudinem aut perit. ut d. Albu. sup. fine pmi libri

De arboribus et plantis.

Item dicitur idem non pueniunt de facili ex semine malo plante bone. nec ex bono semine vel radice arbores male quous in animalibus contrarium sepius videatur. cuius ratio est. ut dicitur albu. quia placata est terre affixa et unioformem recipit a terra nutrimentum. animalia vero non sic propter varietatem complexionum et etiam propter contrarietatem appetitus siue appetibilis voluntatis. et ideo aliud est in animalibus aliud in arboribus. Item in omni genere arborum sic est quod per culturam debitam siluestres convertuntur in ortenses. Et ponit Aristoteles ibi exemplum quod amigdalum amari per culturam efficiuntur dulces. similiter et malagranati acidi mediores. Dicunt etiam quod arbor habens grossum corticem cito fit subtilis et hoc accidit vel propter defectum vinctuosi humoris qui est materia fructuum vel propter duritiam corticis prohibentis evaporationem grossi quod in arboribus est nocivum. sed dicitur idem quod si scindatur radix eius et illi scissure lapis imitatur rursum secunda fiet cuius ratio est (ut dicitur albertus) quod per istam scissuram fit nocivum grossi evaporationem et calor solis vel aeris circumstantis introductio cuius virtute fit ipsius humoris corruptivi consumptio. Item dicitur ibidem amigdala et malagranata mutantur a malicia per culturam. nam malagranata stercore porcino simata et aqua dulci nigata meliorantur. cuius ratio est. ut dicitur albu. quia per caliditatem et siccitatem huius fimi superfluitas aquosa reprimitur in granatis. sed ne per excessum caliditatis et siccitatis fimi convertantur fructus in amantudinem competere apponere aquam dulcem caloris et siccitatis dominum temperantem. Similiter amigdalum (ut dicitur ibidem. clavis confixe gummi per multum tempus emittit et aquosam superfluitatem impediens generationem humoris vinctuosi qui est materia fructuum eiciunt. et ita per hoc a sua malicia alterantur (ut dicitur albu.) Item ibidem arbores et plante siluestres per artificium et culturam fiunt ortenses fructificatiue et fertiles. ad hoc autem ut siluestris planta fit et fructifera vel alteretur in bonitatem a malicia multum confert locus et labor in colendo et maxime tempus anni in quo plantantur. sicut ibi dicit Aristoteles. et ponit exemplum de boleno. id est iulquiamo. quia quod est natum in persia est permitiosum. sed transmutatum et transplantatum in egyptum et hierusalem fit comestibile. et hoc accidit. ut dicitur albu. quia per temperantiam loci a distemperantia ad medium reuertitur. Item tempus tali transmutationi maxime operatur. Nam ut dicitur aristoteles. arbores que indi-

gent plantando plantantur pluries in vere. et propter temperantiam caloris et humiditatis confortantium caliditatem et humiditatem arborum et plantarum. In hieme vero pauca propter superabundantiam frigiditatis et humiditatis sed in autumno propter frigiditatem et siccitatem paucissime vero in estate post ortum stelle canicule et hoc propter dominium caloris et siccitatis consummentium humidum naturale in planta precipue in radice. in egypto vero semel in anno fit plantatio quando scilicet terre illius siccitas temperatur ex fluxu nili. ut dicitur Aristoteles. et albu. Item ibidem dicitur quod arbores diversimode producant frondes suas. Nam quedam ex radice quedam ex stipite quedam iuxta terram quedam in ramis et virgis iuxta summitatem quedam in medio causa huius diversitatis in produciendo est diversitas humoris aquosi subtilis levis et non vinctuosi que est materia filiorum et equaliter non abundant in omnibus. et operatio caloris est dissimilis in diversis. et ideo dissimiliter ex illo humore producant frondes. Similiter quedam fructificant semel in anno et quedam pluries. et non maturantur fructus ultimi sed ceteri remanent et indigesti quod propter vicinitatem hiemis calor non sufficit ad maturandum. semel autem fructificare perfecte magis est consuetum. quia semel in anno semen colligunt. et semel sufficit calor ad extensionem humoris et ad extremitates arboris et ad conversionem eius in substantiam fructus et eius completam maturationem. Item quedam arbores sunt fertiles per multa tempora propter abundantiam caliditatis et humoris vinctuosi sicut ficus. et quedam vno anno fructificant et alio requiescunt ut oliua. cuius ratio est quia in sequenti anno reficiuntur restaurando sibi humorem. tantum enim emittunt in vno anno ad substantiam fructus quantum requirit secundus annus ad humoris restorationem licet multos producant ramos tempore refecionis. modicum tamen temporis producant fructum. Item quedam arbores sunt fertiliores in iuuentute quam senectute. quia in iuuentute plus abundant in calore et humore. quedam vero e converso plus fructificant in senectute quam in iuuentute. cuius ratio est (ut dicitur albu.) quia in iuuentute plus abundant de humiditate quam naturalis calor possit digerere et ita fit inobediens calori in senectute vero minoratur humor et fit obediens digestionem caloris et hoc patet in amigdalum et prunis. sicut exemplificat ibi Aristoteles. Item dicitur Aristoteles. quod tam

arborum q̄ plantarum siluestrium ⁊ ortensiu
 diuersitas discernitur per masculos et feminas
 quia arborum masculus est spissior durior de
 sior et ramosior q̄ femina et siccior et fructus
 eius est breuior ⁊ maturior ⁊ folia diuersa et
 surculi/ quorum omniu ratio est (vt dicit al.)
 quia mascule arbores plus abudant in calo
 re et siccitate q̄ femine. que partes mascule ve
 bementer cōstringuntur ad inuicem ⁊ faciunt
 arborem spissiozem. Intensio effi caloris mul
 tiplicantis hūorem et extendentis in plures
 partes facit ramosiozem. sicut ⁊ intensio siccita
 tis consumeutis hūorem efficit sicciozem. soli
 ditas enim et strictura venarum arbo
 ris mascule p̄hibent hūorem multum emitti
 ad vnum locum arboris siue plante/ vt p̄uer
 tatur in substantiam fructus. ⁊ ideo fructū ha
 bet breuiorem. Folia similiter habet diuersa
 a femina/ quia asperiora et minora ac strictio
 ra propter dominū siccitatis. Similiter ⁊ sur
 culos duriores habet q̄ femina ⁊ hoc propter
 maiorem humiditatem extendentem in femi
 na q̄ in mascula. Item dicit Aristo. q̄ si folia
 vel puluis foliorum vel cortex mascule palme
 folijs femine componantur vt cohereant citi⁹
 maturabuntur fructus. femine prohibebunt
 casum foliorum et fructus donec completa fu
 erit digestio. et huius ratio est (vt dicit albu.)
 quia mascula palam mediante aere deferente
 auget calorem femine quo mediāte excitat ca
 lorem ad operandum digestionis quaz aristo
 te. pepennis vocat in .x. li. methico. Item di
 cit aristo. q̄ discernitur mascula a femina per
 pululationem velociorem. prius enī pululat
 q̄ femina propter calorem fortiozem. et etiam
 per odorem. quia mascula plis odorat q̄ femi
 na propter maiorem subtilitatem fumi siccī re
 soluti a mascula et non a femina. Item dicit
 aristo. q̄ Venus deffert odorem mascule ad
 feminam ⁊ maturabuntur citius fructus eius
 quia coherebunt partes scilicet fructu simul.
 um femine ad maturationem quando folia
 mascule in illa scilicet in femina sunt appre
 hensa (dicit etiam albuma.) q̄ folia mascule
 palme conuncta cum folijs femine ita ad in
 uicem coherebunt q̄ vix poterint sine mensu
 ra ab inuicem separari. Item dicit ibidem ari
 sto. q̄ ficus siluestres conferunt ficibus orten
 sibus quando ex opposito cōplantantur. qz
 siluestres sunt calidiores ⁊ sicciores. ⁊ ideo ex
 citant calorem ortensium ⁊ confortant. Item
 hūor: ficus siluestris resolutus ⁊ delatus et
 p̄iectus ad radiceū ficis ortensis ipsum nu
 trit ⁊ confortat. Similiter dicit ibi aristo. q̄ bi

laustia est flos malagranati. s; hic ponitur p
 arbore s; malagranata. oliuis con ferunt/ si
 cum eis plantentur. eo q̄ balaustie abundant
 in calore conueniente nature oliuaz. Dec de
 pprietatibus arborum ⁊ plantarum contra
 primus de verbis Aristo. li. i. vegetabilium. et
 glo. albuma. qui transulit et exponit eundez.
 In libro autem animalium. xvij. dicit aristo.
 omnes arbores que fructificant omni anno
 fiunt segnes arbores inquit que nimium faci
 unt fructum cito desiccantur/ qñ abus transit
 in semen. id est hūorem nutritus qui deberet
 nutrire/ transit in materiam seminalē. Alias
 pprietates nobiles et insignes tam arborum
 et herbarum q̄ plantaz possumus elicere ex
 verbis Aristo. et albu. in li. ij. vegetabilium vbi
 dicitur. Planta habz plures vires. Nam a ter
 ra habet fixationem ab aqua coadunationē. ab
 igne vero habet consolidationē et partum ter
 minationem. ex aere et igne habet raritatem ⁊
 dilationem ac extensionem. fructuuz cōpletio
 nem ac maturationem. sine enim calore et hu
 mido aquosū nō terminat ⁊ finit. vt patet ibi
 in exemplo Aristo. non latum/ non coagula
 tum nec terminatum in esse lateiceo sine igne
 partes aqueas consumeut/ et terreas panter
 cōmergente. Et ex aere et aq̄ panter et ex igne
 habet arbor raritatem ⁊ porositatem ex aqua
 bz augmentandi possibilitatem. qz qd̄ oīno
 solidum est/ augeri non potest. vt ibidem di
 cit Aristo. ⁊ ideo lignuz maximum et ponde
 rosum non habet mergi in aqua/ vbi modica
 particula auri submergitur aut lapilli. et hoc
 accidit quando lignum est porosum et ideo p
 aeris subintrationez intra poros et aque sup
 ficiem bz feri. ligna nō que sunt vltime soli
 ditatis et cōpactionis sicut habemus et cōsi
 milia/ in aqua subito petunt fundum (vt di
 cit Aristo. ibidem et octauo methicozo.) vbi di
 citur q̄ ex habeno nigro expilauit aer/ et ideo
 submergitur. porosa autem vinctuosa superna
 tant. quia multum habent aeritatis materiaz
 contra aque superficiem eleuantis. vt patet in
 folijs et pilis et omnibus vinctuosis. Nam ut
 dicit Aristo. ppriū est aq̄ substantiā aereā sub
 leuare. ⁊ cōpacta deprimere. ⁊ iō rara et porosa
 aeris susceptibilia supnatat/ cōpacta vero et
 cōpressa inferiora petunt et ad infima se p̄fun
 dunt. Item vapores terrestres et aquei p̄ calo
 rem coagulati sunt materia herbarū et planta
 rū/ qui cōmixti p̄ calidum igneum et per virtu
 tem stellarum recipiunt formas completiuas
 herbarū et plantaz. et hoc quo ad semē et quo
 ad fructum. calor itaq̄ indusus in coagulato

De arboribus et plantis.

humore fit ad plante nutrimentum q̄ attrahit aquam dulcem cui etiam cooperatur extrinse-
cis calor solis. actio autem coloris exterioris
cum propria caliditate naturale digerit natu-
ralem humorem in eodem loco ⁊ conuertit in
substantiam plante. vnde scdm Aristote. terra
montuosa quia est dulcis dulcem scilicet conti-
nens humorē. ideo in illa citius nascuntur plā-
te ⁊ maturantur fructus. Nam montes attra-
hunt humorem dulcem ⁊ subtilem quibus co-
operatur claritas aeris tam in attrahēdo q̄ in
digerendo. ⁊ fit cito conuersio illius humoris
in substantiam plante (vt dicit Aristo.) Itēz
dicitur ibidem q̄ quando frigus scilicet aer fri-
gidus fugat calorem ad interioris terre. ⁊ aggre-
gantur partes eius cum aqueo humido et per
calorem depressum a comprimente frigido ad
interiora decoquitur vapor sic coagulatus et
in substantiam plante conuertitur ⁊ fieri di-
citur locus per intentionem caloris ⁊ sic egre-
ditur ex eo planta. Itēz quandoq̄ aer mixtus
cum terra et cum aqua in fundo aque coagu-
latur ⁊ per actionem caloris terminantis ⁊ di-
gerentis illud mixtum confusum generatur
planta. vt patet in nempbar ⁊ in alijs her-
bis minutis. que solent crescere in aquis q̄q̄
folia tegunt aquam ⁊ hec nascuntur sursum nō
expansē. tum ppter subtilitatem aeris ⁊ aque
dulcis sursum eleuatis. tum ppter soliditates
terre radices inferius sustentantis aqua plāta
recipit rigorem radices ⁊ stipitis ⁊ sustentatio-
nem in sua creatione. Itēz aristo. ibi ⁊ in lo-
cis essentialiter frigidis ⁊ accidentaliter cali-
dis vt in quibus aqua calida fluit multonēs
nascatur planta. quia calor aque contrahit frigi-
dum humorem ad superficiem terre ⁊ locū mi-
nutionis. vnde ex aere ⁊ vapore terre cum hu-
more aque in bibito per calorem aque ⁊ stella-
rum in plante substantiam coagulatur. s̄ hoc
non fit nisi per multum tempus (vt d. Aristo.
pp̄ calorem accidentale nō ueniētē ḡtationi ta-
lis plante. Itēz ibidem dicit Aristo. q̄ plante
cōmestibiles melius crescunt in locis leuibus.
⁊ altis et calidis q̄ in his cōtrarijs. quia in lo-
cis planis ⁊ equalibus abundat humiditas
⁊ maxime quando dulcedo adest ⁊ aeris tem-
peries. Similiter in locis bene altis / quia ibi
est puritas aeris ⁊ abundantia humoris dul-
cis. ⁊ hoc ppter spongiositatem ⁊ vaporem dul-
cem attrahentem. ⁊ ideo in montibus frequen-
ter melior est fertilitas ⁊ meliores crescunt fru-
ctus. in valle enim difficile mouetur aer. vnde
ex conculcatione ibi cito putrescit aer ⁊ vapor

grossus. vnde sequitur praua digestio. hinc est
q̄ ibi inuenitur humor salsus (vt dicit albu.)
aqua enim salsa granior est q̄ dulcis. vt patet
in exemplo Aristo. ibidem vt dicit ouum posi-
tum in aqua dulci. statim pett fundum. in sal-
sa vero natabit. terre streitate enim sua ⁊ grossi-
tie. poterit pondus oui sustinere. ⁊ ideo aqua
dulcis facilius attrahitur ad loca alta q̄ falsa
scilicet ppter suam depurationem. subtilitatē
⁊ leuitatem. Itēz Aristo. lutum ignitum. id ē
firmum et tenax cito pducit plantam vinctuo-
sam ppter facilem trāsmutationē talis luti in
vinctuositatem. vt dicit ibi albu. Et ad hoc vt
durabilis sit planta. oportet vt habeat bene
digestū humorē et vinctuosum. vnde ille plāte
q̄ hnt humorē in digestū supueniētē frigidita-
te cito accrescit. vnde ⁊ caulis ultra triēniū nō
durat. tamen si ei in seratur ex natura plante in-
site in stipite fiet decoctio ⁊ conuertitur in natu-
ram in site. ⁊ durabit diu. Itēz vt dicit aristo.
planta crescit quandoq̄ ex lapide solido ⁊ du-
ro. nam aer inclusus in lapide nititur ascende-
re. sed cum non inueniat exitum liberum pro-
pter lapidis soliditatem inflectitur ⁊ mouetur
ad lapidis partes et ex sua agitatione calefit.
calefactus autem aer attrahit sursum humorē
residuū qui est in lapide. et exit vapor cū hu-
more illo cum parua resolutione partium lapi-
diū ex illo vapore et humore de lapide edu-
cto. quandoq̄ planta generatur adiutorio ca-
loris solaris et aerem prius calefactum vigo-
rantis ac digerentis humores a lapide iam ac-
tractum et in substantiam plante transmu-
tantis. sed non diu durat planta talis nisi ter-
ra circumstante ⁊ dulci aqua irrigante et tem-
perato aere foueat. ⁊ hoc ppter humoris pau-
citatē Itēz Ariste. planta si fuerit. ppe soles
id est versus orientem citius nascetur. ⁊ hoc p-
pter caloris sufficientiaz. tardi⁹ vero si fuerit ad
ocidentem. propter caloris elongationem.
Itēz ibidem dicit albu. ex tēperie seruatur cui-
uslibet plante nutrimentum. Si enim nimia
fuerit humiditas opilat⁹ vie et pori p quos
deberet nutrimentum ascendere ad arboris ex-
tensionem. eodem modo si nimia fuerit siccitas.
constringuntur pori et sic planta non nu-
tritur. Itēz aristoteles. quelibet planta indi-
get quatuor. s. semine terminato et in sua spe-
cie perfecto et maturo ⁊ etiam a putrefactione
conseruato. et conuenienti loco. id est territo-
rio generationi plante congruo et aqua mo-
derata humore scilicet temperato et aere con-
simile scilicet medioenter temperato. (quis

vt dicit albuma.) si aer fuerit nimis calidus, calor naturalis euaporabit aq̄is poris, si nimis frigidus suffocabit plantam, prima duo s̄t necessaria ad plante generationē, secunda duo necessaria ad ei⁹ nutrimentuz & cōseruationem. Item species et plante debiles que crescunt in montibus ad uescendum sunt minus delectabiles, & ad digerenduz fructus habent duriores, & hoc p̄pter uehementem coagulationem per calorem agentem in humiditatem, & ideo tales fructus non multum sunt nutritibiles, vt dicit Aristo, quia vt dicit Albuma, quanto planta est magis medicinalis, tanto minus nutrit. Item loca a sole remota nō erūt plantarum multarum, sicut nec animal secunditatis multe est in talibus locis (vt dicit Aristo) cuius ratio est, vt dicit albuma, quia illi q̄ sunt directe sub septentrione, habent diem continue per dimidium annum, per reliquū autē noctē, ibi ḡ raro crescit planta vel animal, in estate non potest p̄pter continuationem caliditatis, in hieme uero non potest p̄pter continuationem frigiditatis, & ideo vt dicit Aristoteles, planta ibi generata non habet vires foliorum neq; fructuz, p̄pter defectum caloris agentis in vno tempore anni et p̄pter superfluitatem in alio. Item arbor multarum sapientiarum multum habet de humore vinctuoso, & tunc se mouent ille vapor vinctuosus per calorem p̄prium, cooperante calore stellarum digeritur, & conuertitur in substantiam plante que ei inseritur, vnde illam digestionem operatur calor vitalis implendo cum calore extrinseco cōperente & crescit planta insita gracilis & erecta sursum, vnde p̄prium est plante multum spinose, vt in ea fiat insertio alteri⁹ speciei, & hoc dicit albuma, quia habet multum humorem attractum ab exteriori calore in vinctuosū & ita cōglutinationem explisibilem a calore interiori in pluribus locis, ita q̄ pars eius superior cum expellit ē subtilior & penetrabilior per quā potest aperire multos poros plante & ipos ingredi & ipsam incorporare & cōsolidare plante inferiori. Item planta que inseritur plantam siue terram cui inseritur transmutat in suā speciem, & non econuerso, cuius ratio est (vt alii redus dicit) quia inferior planta mouet superiorem per humorem & calorem quem ei transmittit, sed superior humores attractum ulterius digerit et decoquit & in naturam suam conuertit & postea virtutem suam in inferiorem transmittit & alterat illam cui inserta fuerit & conuertit eam in suam naturam & speciem. Item quinque species sunt generationis plante (vt dicit

Aristo.) scilicet ex semine ex putredine, ex bōre aque, ex plantatione, & ex vniuus in altam insertionem. Item sunt arbores & plante que producunt fructum ante folia (vt dicit Aristo.) sicut ille que habent multū humorem vinctuosū materialem ad fructum, quem vt digesserit calor naturalis simul cum calore solari cito maturabit fructum, & ille humor vinctuosus abundans prohibet humorem in vinctuosum salicet aquosum materialem ad folia ne ascendat aut in folia prorumpat ante fructuz in tali planta. Item quedam citius producunt folia q̄ fructū & hoc p̄pter defectum & paucitatem humoris vinctuosi & abundantiam humoris aquei materialis ad folia, quem calor solaris citius attrahit ad locum productionis folioꝝ q̄ vinctuosum humorem ad productionem fructuū, & ita tardatur maturatio humoris vinctuosi materialis ad fructum & fit p̄cessio folioꝝ. Item quidam simul producunt folia cum fructu, vt sūt ille que habent predictos humores multos & proportionales et calorem interiorē ex exteriori calore solis in aere equaliter operantem in vtroq; & vtrūq; salicet aquosum in folia, & vinctuosum in fructus equaliter expellentem. Item Aristoteles dicit, Antiqui asserunt fructus & folia esse idem & folia non esse nisi p̄pter fructū nec differre ab inuicem materia, nisi secundum maiorem vel minorem digestionem aquosi & crudi humoris humor enim aquosus & subtilis cito attrahitur a calore solis & cedit in folia que uero magis est vinctuosus & digestus cedit in materiam ipsius fructus. Item dicit Aristo, alique arbores sunt spinose, hoc non est de intentione nature plante substantiam generantis, sed accidit ex raritate arboris siue plante per quā attrahitur humor frigidus parum coctus et exiens per illam arboris rantesem a colore solis in spinam coagulatur, & fit in forma pyramidalis incipiens iuxta stupites a grosso & lato & in parte anteriori terminatur in acuto. Nam humor subtilis que ad spinas est causa materialis elongatur paulatim a platea & in longum et acutum se diffundit, eodem modo faciunt omnes arbores quarum partes pyramidalis sunt figure. Item arbores generaliter exterius sunt virides, et interius albe, pars cui⁹ interior habet materiam appropinquantem ad albedinem, et pars exterior ad virorem, nā materia que attrahitur ab interiori expellitur et ad exteriora, in cortice aliquantulum digeritur, et in virorem transmutatur, q̄ viroz medi⁹ ē color inter ruborē q̄ puenit ex p̄fecti caloris actione, et inter albedinē q̄ puenit ex imperfecta

De lapidibus et metallis

Item Aristo. arbores variant in figura. nam quedam sursum. quedam deorsum. quedam inter hec tenent mediam. Ille enim in quarum medulla viget humor subtilis quem mouet et attrahit calor ad superiora piramidant id est formam pyramidalem et modum flame que ascendit in communi virtute ignea eleuantur. Ille vero in quarum medulla viget humor grossus et aquosus inferius deprimatur et angustantur unde et ille partes sua grauitate inferius mouentur et in grossum in parte infima coartant. In quibus vero erit humor medius inter grossum et subtile et temperata pars ascendit sursum. et erit causa eleuationis. et pars deorsum. que erit causa ingrossationis. unde secundum maiores vel minorem digestionem illius humoris in radice vel medulla. solet magna apparere arbor in figura. Nam necessaria est prima digestio in radice ad eius incrementum. Secunda vero necessaria est in medulla propter completionem maturationem dilationem et conseruationem. et sufficit ista duplex digestio ad plantarum completionem. Tercia vero in folijs animalibus reperitur (vt dicit Aristo. et exponit albu.) Item diuersificant arbores in folijs et in annis secundum multitudinem humoris vel paucitatem. et caloris fortitudinem vel remissibilitatem. Nam si calor fuerit fortis et humor multus. multa in exitu erunt folia atque rami et e converso. et secundum raritatem humoris abilis ad desiccationem et consumptionem desiccantur ipsi rami cadent folia et remanebit arbor vacua atque nuda. et in contrarijs modo contrario se habebunt. Item vt dicit Aristoteles non solum piramidantur spine in arboribus. verum etiam eadem figura inuenitur in folijs et fructibus. quia si meatus plante fuerint amplii et valde rari in principio humoris. et post siccitate vel frigiditate constringantur. folia et fructus inferius ingrossabunt et in superioribus gracillabuntur et piramidantur. et hoc propter attractionem leuioris partis humoralis ad superiora vi coloris et repulsionem humoris grauioris ad superiora et densioris. Conuenit tamen folium quam fructum sepius acui in extremitatibus et piramidari scilicet quando virtute et raritate humoris superioris pericula laniatur in parte inferiori. cauda etiam existente humor in medio distendit. et sic substantia fructus vel folij in medio dilatatur et utraq; extremitas propter dominium ignee virtutis in eodem quodammodo ducit et subtiliat et sic in pyramidam transformatur. Item ibidem dicit Aristo. quod arbores et plante quedam faciunt flores ex humore valde subtili et etiam

potentia existente in eius medulla non tamen per omnia temperata nec digesta secundum ultimam fructus completionem. disposita tamen ad fructus productionem. Quedam autem arbores propter miniam humoris viscositate non habent flores. quia ille humor non potest subtiliari et propter suam vinctuositatem in subtilitatem floridam dilatari. vt patet in ficu. que non habet flores ex causa iam dicta. Quedam etiam non habent flores propter humoris liquiditatem quia non potest inferioris subtilitatem coagulare. vt patet in palma. et similibus. vt dicit Aristoteles. et ideo secundum diuersitatem materie in qua diuersimode agit calor diuersi colores in floribus tam herbarum quam arborum generantur. Sed ista prosequi non est presentis negocij. et ideo de eis ad presens propter tedium fore arbitror quiescendum. Tamen alias superaddit arborum proprietates in fine libri quas non reputo contemnendas. Dicit enim circa finem. Planta inquit habens grossum corticem multam extenditur in altitudinem. et hoc propter extensionem humoris et impulsum caloris. Nam grossitudo corticis humores recipiens. non sinit illum defluere nec etiam propter suam densitatem permittit calorem poros euaporare. ex qua necesse habet se diffundere et dilatare. vt patet in pino. in palma et similibus. vt dicit Aristoteles. Idem ibidem Arbores habentes lacteum humorem magnam habent vinctuositatem et calorem fortem in radice et ideo resoluuntur humores usque ad exteriora arboris. et generantur gumme aliquando liquide. aliquando ex exteriori aere frigido congelante aliquando etiam in modum lapidis vel conculle indurante. et hoc accidit aliquando ex frigiditate et costringente. aliquando ex caliditate liquidiores partes educente et consumente. et grossiores copingente. sicut ibidem dicit alniredus. Item idem ibidem. Arbores quedam alterantur secundum temporum alterationem quia in estate virescunt. in hieme palescunt. et tamen folia sua non perdunt nec pericunt. fortem enim habent calorem incorporatum. et ideo calor fugit ad interiora arboris et etiam foliorum a facie frigidi aeris hiemalis. et ideo exteriora pallida et glauca fiunt. et non cadunt folia propter viscositatem humoris et incensam fortitudinem caloris. Item ibidem. Arbores facientes fructum in principio faciunt fructus amarus. quando scilicet nouiter sunt plantate. et in eorum fructu tunc dominatur amaritudo vel ponticatus sapor scilicet accedens ad amantudinem / cuius causa est:

quando prima digestio acida est et ponticita ppter humoris attracti grossitiam et terrestri tatem. et propter caloris digerentis pauca rem et debilitatem. et ideo generatio talium fructuum est ppter dulcedinem. quia ipsorum humor crudus remanet et indigestus. Sed ppter firmam calorem et augmentato humore depurato. calor digerens humorem ipsum efficit lapidum atque dulcem quod ut ibi subdit aristoteles etiam amarum in ignem missum dulcescit et hoc accidit. ut dicit al. ppter illam quam recipit a virtute ignis digerentis imutationem. Item ibidem. In locis acidis frigidis. scilicet atque siccis aliquando producantur fructus dulces quia calor innatus intra acetosum humorem indusus per calorem solis ad inus digerit illam acetositatem et conuertit in dulcorem. et erit fructus dulcis quantumvis acida sint folia. et etiam extremitates in quibus non est tanta digestio et caloris operatio quemadmodum est in fructu. Contingit tamen aliquando quod propter superuenientem nimiam adustionem. ille fructus prius factus dulcis conuenitur in amaritudinem propter superfluum calorem et humoris residuum paucitatem. Item ibidem dicitur. In locis spatiis aeris ante dies vernalibus fructus celerius maturescunt. propter calorem sufficientiam et aeris exterioris dispositionem temperatam. Item ibidem. Quedam sunt arbores que primo faciunt fructus dulces deinde ponticam efficiunt et amari. sicut arbores mirabolanorum. Cuius causa est (ut ibidem dicitur) quia arbor talis habet fructus magnetis. etiam in hora digestionis. amari enim meatus earum sunt magis et amplius sequitur calor sufficiens perducere humorem maternalem ad fructum et maturabit fructum. et ideo huius fructus in digestionis principio erit dulcis sed post calorem existens in meatus consumens humorem inducit siccitatem quia restringit meatus et poros. ita quod nec calor nec humor poterit ad locum fructus peruenire. mutatque frigiditatem et siccitatem calorem et humorem propter quod alteratur fructus in ponticitatem. eo quod prohibetur omnis ascensus siue accessus caliditatis innati et humoris per constrictionem indutam a siccitate et sic erit frigiditas viscens in fructu propter defectum caloris et erit fortis ponticatis propter iuncturam siccitatis. Sed tandem calor innatus eleuatur ad locum fructus et figuratur per calorem solis. propter quod vincit iterum frigiditatem et inducit incensam raritatem et siccitatem et sic erit fructus amarus. In arboribus plantandis etas lune maxime consideranda est Nam que plantantur in plenilunio recto

ut in recto nouilunio minus. Qualescunt. et si sua fuerint fructum faciunt verniculosum. et fructus tunc plantate arboris citius putrescunt. Sicut et arbores que tunc de terra plantantur minus durant et citius a vermibus corroduunt. ut dicitur. Constan. Rationem querere supra. li. viij de effectibus lune. Item inter arbores et eius fructum est quoddam retinaculum quod fructus adheret arbori sicut fetus per umbilicum adheret matri (ut dicitur. Constan.) et illud retinaculum primo est debile et laxum et attractius humori adhuc vicinum. et ideo fructus de facili tunc exantur si cum fortioris venti impulsu tunc temporis arbor moueatur. sed post paulatim calore humorem indurante fortius adheret et fructus ita de facili non auccedit. sed in fine fructu maturato et debitam quantitatem perducto arefcit illud retinaculum vel putrescit et ideo fructus de facili moritur tunc ad casum. Et quanto arbor profundius figit radicem tanto maior attrahit plus humoris. et fructifera est. plus abundat in folijs. fructibus. et ramis. Item arbor superfluis absatis melius fructificat. nam talis humor transit in fructus que alias transiret in nutrimentum superfluum. Nec de natura et proprietate arborum in generali dicta nunc sufficiant.

De amigdalos.

Amigdalus est arbor mature florens. Et dicitur h. amigdalus pro arbore et hoc amigdalum pro fructu. unde quidam ait. Sicut matura mora pira ficus amigdala mora. tamen amigdala le. iucunt pro fructu in sacra pagina. Numeri xvij. sacra enim scriptura (ut dicitur. Dieter.) non vult se semper subijcere legi gramance nec vult illius arte regi (Fido. aureli. xvij. sic d.) amigdala greca dicitur est que latine nucifera vocat. hanc nuculam. multi vocant quasi mmore nucem. de qua virgili. Cum se nuc longa siluis induit in florem. Lunctis enim arboribus prior se floribus conestit. et ad inferenda prima arbusta sequentia preuenit (huicque Fli) de amigdalos d. Ansto. in li. de plantis. quod indigent cultura. maxime quando sunt antique unde si dauis perforentur. emittunt quoddam gummi. et depurabitur humor in medulla. qui materia est ipsius fructus. et ideo plus fructificant amigdalos bene culte quando sunt antique quam nouelle. Duplicem autem fructum fert amigdalus scilicet dulcem et amarum (ut dicitur in placita.) et dulcia amigdala vtilia sunt ad cibum amara vero ad medicinam. sunt enim calida et sicca

De dulci amigdalō dicitur dīa. q̄ si recens cū suo
foliūlo comedatur, p̄dest stomacho. s̄z caput
grauar caliginem nutrit venere m̄ accendit som-
num facit ebrietati resistit. Item dicit idem q̄
si vulpis comederit amigdalām morietur. Se-
pe enim q̄d medicinale est homini/venensufz
7 mortiferum est alteri animali 7 eōuerso. Itē
idem s̄fere tota arbor amigdalozum amaroꝝ
est medicinalis. Nam radix eius elixata sine co-
cta 7 mira/maculas vultus tollit. 7 purgar faci-
em quādo inde est linīta/dolorem capitis ma-
xime mitigat/ 7 etiam vulnera putida unīto
melle mundificat ac sanat cortex etiam 7 folia
sunt mūdificatiua extenuatiua/ 7 sanatiua.
oleum aut̄ de amigdalīs extractum/vermes et
lumbricos in ventre necat/mēstria puocat/et
purgat cōtra surditatem efficaciter inuat 7 auri-
um saniem mūdā 7 desiccāt si tepidum auri
stillatur. (vr dicit diascor?) Item flores eius
decocti in oleo caducos/ 7 litargicos excitant/
cum melle triti moribus canis obuiant/ vice/
ra sanant. gummi quod de amigdalīs exsudat
mixtum portiom sanguinem reicientes inuat. 7
sic patet q̄ parū vel nihil est in amigdalō q̄d
nō pueniat medicinis. vr ostendit diascorus.

De Abiete.

Hic nōmē est arboris sic dicte ab
eundo/ eo q̄ p̄e ceteris arboribus
longe abeat 7 in altum altius se ex-
tendat. cuius natura est (vr dicit Iſido. li. xvij
q̄ est ex ps tenem humoris. 7 ideo terribilis est
atq̄ leuis. Et abiete aut̄ dicant̄ abiena ligna
vel alia que de abiete cōponunt. 7 abietarius
dicitur qui aliquid de abiete opatur. (vr dī. Iſi-
do.) Secūdum ansto. autem abies est arbor i-
altum se extendens plurimū habens raritatis
in substantia 7 subtilis humiditatis. 7 ideo ca-
lor eius naturalis a solis calore fortificatur q̄
illam humiditatem de facili eleuat/ 7 p̄ sursum
mittit 7 sic ipsam in arboris substantiam con-
uertens/ arbozem altam facit. Est etiaz arbor
inire rectitudinis parum vel nihil habens tor-
tuositatis/ 7 hoc p̄pter virtute caloris 7 eq̄li-
tatem humoris operationi caliditatis obediē-
tis. 7 ideo directe sine aliqua tortuositate sur-
sum eleuatur. Quauis enim abies generet̄
ex humore leui 7 subtili/ illius tamen humoris
supfluitatem reiat natura ad eius supficiem. s̄.
inter lignum 7 corticem/ 7 ibidem a calore exte-
riori inuisat/ 7 in naturam resine cuiusdā odo-
risere transmutat̄ proptereandem etiam visco-
sitate inunctosam ligno abieno incorporatā
abies igni apposita facillime inflammat. va-
rijs insuper edificiorum structuris abies acco-

mo datur/ 7 maxime propter suam rectam alti-
tudinem/ 7 formam pyramidalem/ vel ad edi-
ficationem nauium vtiliter adaptat.

De aloes.

Zoa arbor est aromatica que in in-
dia generatur (vr d. pap.). 7 ē arbor
odoris suauissimi atq̄ fragrantissimi
cuius p̄tula vice timiamatis altatib' a dolet.
vñ nomen traxisse dī. De ligno aut̄ aloes dicit̄
in plāte. aloes est lignum calidum 7 siccat q̄d
reperitur in magno flumine babilonis cui ti-
gris cōiungitur fluuius paradisi. vnde a pluri-
bus creditur q̄ predictum lignū inter paradisi
arbores oriatur. 7 casu aliquo vel impulsu de
paradiso illud educatur. habitantes aut̄ iuxta
fluuium/ missis rebibus in flumen/ lignum in-
tercipiunt 7 reseruant vsui medicinē. Mul-
tum medianale est. Est enī lignum aloes triplex
vr dicit constan. in lib. graduū. primum est val-
de ponderosum 7 q̄d est nodosus est valde aro-
maticum 7 est sub amari saporis/ sub nigri ca-
loris 7 lubrifi. 7 cōtitioni dentium non omni-
no resistens. Dicit etiam q̄ cuz masticat/ statim
odor aromaticus uidetur attingere cerebrum/
7 quodāmodo replere. Secundū gen' est mi-
nus ponderosum nec adeo aromaticum nec a-
marum. Tertium gen' est subalbidum valde
lene/ nec est alicuius saporis 7 pui odoris nisi
sit aliunde coaptatum. Sophisticat aut̄ lignū
aloes cum quodam ligno sibi simili in ponde-
rositate 7 nodositate/ 7 modico aromate. Et a
quibusdam lignum aloes siluestris nuncupat̄
hoc lignum cōfretur cum plumbo vr color im-
muretur. 7 addita supfluitate aurium/ vr fiat
aliquāulum amarum 7 subrufum 7 ponit in
decoctione optimi aloes enim mirro/ vr fiat val-
de aromaticus. 7 sic fit vr vix ab optimo discer-
natur. cognoscitur tamen qz dnrissimum est et
masticationi dentium omnino resistit. 7 dum
masticatur sapor amarus interius vero nō sen-
titur. lignum aloes stomachum confortat dige-
stionem parat/ debilitatem cordis ac cerebri
confortat/ circa sincopim 7 cardiacam maritime
passionem inuat. nam cōtra omnes cordis pas-
siones 7 debilitates ex frigiditate puenientes
valet vinum decoctionis aloes. Sed qz vinū
inde fit amarum/ modicum apponatur. 7 pro
delicatis cum aqua rosacea vinū temperatur/ 7
tale vinū poterit diu reseruari. qz a ligno mul-
tū imutatur. eius fumus p̄ nares receptus/ in
frigiditatem cerebrum calefacit/ debilitatū cō-
fortat. Et vr laudes eius condudam/ in oib'

corporis debilitatibus subuenit et adiuuat/si quis modo debito vti sciat/ buaisq; platea.

De Aloe.

Zoe etiam dicitur cuiusdam herbe succus/ que herba aloem appellatur.

hec herba in iudicia et persis et locis plurimis reperit. cuius succus exprimitur et ad ignem decoquitur/ et post soli exponitur et exsiccatatur (vt dicit platea.) aloe etiam tria sunt genera. scilicet citrinum/epaticum/et caballinum. (vt dicit platearius.) et differunt iste tres species in bonitate. nam bonum est caballinum/melius est epaticum sed optimum est citrinum et discernitur ex colore citrino et niso et precipue cum frangitur puluis apparet ac si esset puluis croci. et est eius substantia dura maxime quando confringitur per minuta frusta et quod frangitur ex eo minus fetidus est et minus amarus. Epaticum vero aloe assimilatur epaticum colore/coloris enim habet epaticum idem nigrum et foramina quedam velut ora venarum. obscuram etiam habet substantiam et non claram/ et est amarius quam citrinus. Caballinum autem aloe nigrum est et obscurum et feculentam habet substantiam et amarissimum saporis et horribilissimum odorem. Sophisticatur autem caballinum ita vt videatur epaticum vel citrinum cum puluere croci et aceto/ si decies in illo intingatur et desiccatur/ et tunc innouatur eius color et odor et citrinum vel epaticum videtur. discernitur tamen quod dum frangitur et digitis confricatur/ statim fetidissimum sentitur et amarissimum inuenitur. quod non est in epatico et citrino. omne autem aloe quanto de sui natura est minus amarus et minus fetidus/ tanto est magis laudabile. aloe autem quauis ex natura sit amarum/ tamen mirabiliter est vtile et salutarium. nam flegma coleram et melancoliam mundificat atque purgat/ membra nervosa confortat/ stomachum a viscosis humoribus et non citius euacuat/ caputa dolore releuat/ quando fumositas stomachi caput granat visum clarificat/ splenem et epatodeopilat mensura puocat in corpore discolorato bonum colorem generat/ ab hidropo corpore preseruat/ et in principio curat/ puluis eius cum melle datus lumbricos idest vermes ventris necat/ fluxus capillorum prohibet et a canicie preseruat/ arthricos iuuat/ pruriginem oculorum placat/ membrorum genitalium vlcera sanat/ putredinem oris et gingivarum mundat recentia vulnera sanat/ consolidat/ mundificat/ et desiccatur/ amarus est oris sed dulce stomacho/ stomachum enim infrigidatum et debilitatum confortat/ et digestionem adiuuat et procurat. Decemnia de diascoreto plateario et auicenna extracta sunt.

De arundine.

Rando est media inter herbam et arborem. herba quidem robustior et durior. sed arbore est fragilior. ceteri? plana/ et inter? vacua et caua/ nodosa/ et lenis/ in paludibus nutrita/ venter cedens/ de facili manum ledens. De arundine dicit Plinio. lib. xvij. Arundo est dicta eo quod aro arefcatur. in indiciabus autem stagnis crescant arundines ex quarum radice expressum suauissimum succum bibunt. vnde et varro dicit. In dicit non magna in arbore crescit arundo. Plinius et lenis premitur radicibus humor. Dulcia cui nequeunt succo contendere nulla

De Armonio.

Armonium. vt dicit Plinio. lib. xvij. est vocatum. eo quod habeat odorem veluti cinamomum. Nascitur in Syria et armenia. cuius fructus botros siue

femen reddit sibi conexus habens florem album similem viole et folia similia briome odore etiam suo prebono somnum suauificat. Armonium siue aromen est herba odorifera. vt dicit Dioscoridus. et est coloris subbruti/ folia habens coniuncta et semina copiosa habens ad modum viole florem album Est et armonij triplex species. quoddam cui est aromaticum/ et illud ceteris est nobilissimum fuluigi quiddam coloris/ sed odoris optimum/ et virtutis maxime ac valoris. Aliud est quod crescit in locis humectatis et aquosis et est leue/ tactu saporis exprimens atque gerens. Tertium vocatur pontuarum rufum non longum. Est autem eligendum quod est recens et album semine plenum. super virgas purpureas expansum maxime odoriferum et pouderosum quod masticatum/ quodam acuminis mordet linguam. Unum habens colorem/ non varium/ non diuersum (vt dicunt auicenna. et Dioscoridus.) omne armonium habet secundum eosdem auctores virtutem calefaciendi et etiam desiccandi. itibus scorpiorum occurrenti. sua decoctione in aqua oculum fouendi et a suis doloribus releuandi. habet etiam virtutem dolorem viscerum sedandi ventositatem extenuandi/ et mensura puocandi. cuius elixatura siue decoctio sumpta habet virtutem freneticis subueniendi/ epaticos adiuuandi/ et etiam podagris succurrendi. in omnibus siquidem antidotis nobilibus receptis et medicinis solet armonium sepius adhiberi. Quis loco ipsius multi aliam herbam armonidem. scilicet ei quidem in colore simile sed in odore et virtute penitus disparem apponere sunt conseruati. vt dicit auicenna.

De arboribus et plantis.

De Aneto.

Netum est herba cuius semen cōfili
mili nomie est vocatur cuius semē
primo conuenit medicine/radix se
cundario /sed tertio ipsa herba. cu
lus semē pōt seruari ad triennū in magna effi
cacia. (vt dicit dia.) melius tamen est vt singu
lis annis renouet. cui⁹ radix adhuc vridis ali
cuius est valoris /sed desiccata nullius. vt dicit
idem. habet virtutem diureticam calidaz ⁊ ap
peritiuam ⁊ cōpactorum diuisiuam /venenosi
tatis ⁊ inflationis cōtenuatiuā (⁊ rōsionis vē
tris ⁊ viscerū mitigatiuā. Item virtutes habz
calculi cōfractiuam /mēstruorum puocatiuam
⁊ meatū vnalium apentiuam /singultus et
plenitudine amputatiuā /somni puocatiuam
duraz collectionum in corpore resolutiuā si co
ctum cum oleo per emplastri modū apostemari
apponatur. Item flos eius cū vino coctus do
lorem capitis aufert si inde caput fomentetur.
Item cinis eius vulue stillanti appositus ip
sam reprimit ⁊ desiccatur. Item decoctum aneti
oleo ngorem neruozū laxat ⁊ multis alijs sub
uenit passionibus. vt idem dicit.

Nisum easdem habet virtutes q̄s
⁊ anetum. sed saporem habet dulci
orem ⁊ eius semen magis minutū
⁊ rotundum ⁊ a multis vocat̄ dulci
nium. vt dicitur in platea. virtutem habet dis
soluendi /cōsumendi ⁊ ventositates deshuen
di /digestionem confortandi /opilationes epa
tis ⁊ splenis apeniendi /calculum confringēdi
mensrua puocādi ⁊ omēs meatus intentores
aperiendi ⁊ emendandi. ⁊ ideo quāuis sit in
quantitate semen minutissimum /est tamē mul
tum vale in virtute ⁊ plurimū saluiferum.

De Allio.

Allium ab olendo est dictum. eo q̄
olet (vt dicit Isido. lib. xvij.) cui⁹
odor est tam fortis q̄ omnes alios
odores reprimit /superat ⁊ fetores
⁊ ideo per loca corrupta necessario transituri /si
ue loca putrida purgaturi /fortissimis se muni
unt alleis. Secūdam diascorum allium mul
tas habet virtutes ⁊ tam bonas q̄ malas pro
prietates /q̄ ex diuersis componit virtutibus (
vt dicit idem) ventrem siquidem ⁊ stomachum
turbat /siccatur /sitim mouet ⁊ corpori appositū
corpus vlcera ⁊ vulnerat. ⁊ si nimis a colericis
sumatur in vsu /corpus inflammēt /desiccatur /
lepram generat /inaniam ⁊ frenesim excitat /vi
sum ledit ⁊ etiam ebetat ⁊ ideo colerico natura
liter nocet. nam coleram tubeam cū generat ⁊

adustam multiplicat ⁊ augmētatur /flegmaticā
⁊ frigidis multū confert. Est autem duplex eius
genus scz domesticum ⁊ siluestre quod scordi
ona medicis appellatur /cui⁹ flos debet recol
ligi ⁊ in medicinis apponi vel admisceri. non
enim operatur cum impetu sicut solet domesti
cum operari. Alij domesticū capitibus maxime
vntur /in cuius natura multiplex efficacia re
penitur. nam preapue habet virtutem dissoluē
di ⁊ consumendi ⁊ expellendi venenum ⁊ omē
venenosum. vnde non sine causa vocatur ab ā
tiquis doctozibus tinaca rusticorum. vt dicit
diasco. maxime autem valet contra morsū ⁊ ve
nenum canis rabidi si cum sale ⁊ ruabus inte
nus accipiatur addita herba ruta. hec enim qua
ritoz ad muticem conterantur. ⁊ ad quantitatez
magne nudis patienti sepius offerantur ⁊ hoc
cum vino. eadem enim confectio super morsū
exterius apponat. vulnus enim sanat ⁊ vene
num attrahit ⁊ cōsumit ⁊ a periculo liberat ac
preseruat ita efficaciter sicut tinaca. Item allū
virtutem habet appetendi inadendi humores
grossos ⁊ consumendi. Et ita valet calculo
sis ⁊ stranguriam patientib⁹ idest difficultatez
vrinandi. mensrua autē puocat ⁊ emūdat ven
trem. lumbicos ⁊ alios vermes in ventre inter
ficiat /si cum pipere ⁊ succo mēte ⁊ acceto ad mo
dum salte offeratur. dolorem illozū ⁊ lumboz
allium mitigat /si mūdatur ac nitur ⁊ cū oleo
coctum super doloris locū ad modum empla
stri apponatur. valet etiam p̄tra morpbeā idest
lepram cuius si vbi est morpbea locus scarifica
tur. ⁊ post eam allio trito fricetur ⁊ cataplasme
cōtra serpentum morsus valet /si tritum cū lau
rino oleo apponatur vt dicit dia. Item by
dropicis prodest qz humorem inter cutancum
consumit ⁊ desiccatur /et tumorem sedat gran
dia /ei crumenta vulnera ⁊ sordida purgat ⁊ cō
glutinat ⁊ sanat /si puluis alij cōbusti superpo
natur. coctum etiam alliu⁹ cum aquā fontana
omnem dolorem loci ⁊ tumor tollit. cauenduz
tamē est ne cōtinue in abis assumatur qz mul
tum noceret oculis. vnde versus. Allia vina ve
nus puluis ven⁹ faba fumus. Ista nocēt ocu
lis sed vigilare magis. Secūdam aristo. autēz
lib. de plantis. allium habet similitudinē cū
lilio a cōmunicat cum illo in dispositione capi
tis ⁊ in tunicellis ⁊ habet virtutem sementiaz
in tunicellis radicis sue ⁊ in granis suis natis
in summitate haste sue. ⁊ ideo cepula allij posi
ta in terraz pducit plantā. Similiter ⁊ eius se
men. ⁊ habet tunicas multas ⁊ folia piramida
lia ⁊ hastam cauemosam ⁊ porosam. Allium
etiam sicut ⁊ liliū primū facit semen stupidis

Cōtra morpbeā

sui in tenui folliculo in grana coniungitur. cepa vero non contingit grana sua / sed in pediculis siue pedibus paruis nutrit ea / et emittit. facit etiam radices capillares sicut lilium et sicut crocus et huiusmodi. Sed in hoc differunt radices allij a lilio quia non ramificantur in allio sicut ramificantur in lilio .et sicut allium renouat lilia ita renouat radices et semel tantum emittit semen scilicet in secundo anno postquam seminatur et ideo habet allium tunicas plures et ramosas ut ille tunice sint cibus et nutrimentum secundis radicibus et secundis folijs et stipiti eius. quia propter crescentibus secundis folijs et stipite at tenuantur et euanescent tunice eius in terra .et simile huius in cepis inuenitur. In hoc autem differt allium a cepa . quia quelibet allij tunica carnosissima si plantetur crescit ex ea planta sicut et liliū quod de tunica sua plantata in terra emittit plantam et hoc accidit quia in suis tunicellis est uirtus seminata sicut in carnosissimis partibus alliorum . non sic autem fit ex cepa . non enim ex qualibet parte eius plantata emittit plantam. quia uirtus seminata non est in qualibet parte cepe sed in toto. In hoc etiam differt allium a lilio quoniam eius partes carnosae quando plantantur emittunt gramina sua et folium per medium carnis siue sed tunicelle liliij emittunt ab uno latere siue iuxta / et non a medio . huiusque aristoteli . li. de plantis et secundum nouam translationem .

De absinthio.

Absinthium est herba acerrima calidissima et sicca uehementer et siccatica et amara . ut dicit Dioscorides cuius duo sunt genera . unum est ponticum habens colorem uindem / et amarum et saporem potius et amarum . aliud est subalbidum et minus amarum et est minoris effectus quam primum . in febris colligitur . in umbra desiccatur . per annum in magna efficacia conseruatur. Dicitur autem contrarias habere uirtutes sicut dicit Plinius . scilicet laxatiuam et constrictiuam . constrictiua est ei ex grossitate substantie / et ponticitate . laxatiua in est ei ex caliditate et amaritudine . unde quando recipitur interius si inuenit materiam compactam propter ponticitatem siue substantie et grossitatem reddit materiam compactiorem . et sic est causa maioris constrictionis . materia uero existente habili et digesta caliditate dissoluit eam et ponticitate sua comprimente expellit eam. Sirupus de absinthio factus epati subuenit et stomachum confortat / appetitum inuitat / ebrietati obuiat et repugnat / ictericiam curat et colorem eius alterat et immutat . succus eius cum puluere coccus splenem deopilat . dolorem stomachi

et intestinorum ex ventositate proueniente dissoluit et mingat . succus eius auribus instillatus humiditates ab eis distillantes desiccatur . cum felle taurinum absinthium et auribus insectum dissoluit sonitum et auditum roborat et emendat . dolorem capitis ex fumositate stomachi procedentem succus eius sedat . liuorem et dolorem ex percussione cum puluere cinis et melle amputat si per modum amplastri apponatur . lumbicos et vermes aurium succus eius necat si instillet succus eius potatus visum clarificat et oculis impositus ruborem curat si sepius infundatur . liberos et pannos a vermibus et muribus tutos seruat si eum eis instilla reponatur ut dicit Macrobius . Item moribus migale et draconibus obuiat et sanat si bibatur . Item eius decoctio ventositate ventris et inflatione sedat cum potatur . ut dicit Dioscorides . Inter has uirtutes quasdam habet conditiones et proprietates minus laudabiles . nam saporis amaritudine et ponticitate inficit et contristat gustum . odoris horribilitate ledit olfactum . in amaritudine redigit lac et uinum et omne dulce cui admixtum fuerit seu adiunctum et ideo apes que frequentant flores absinthij faciunt mel amarum ut dicit Dioscorides . De absinthio . Dioscorides . li. xvij . non est inquit dandum febicitanti nausea nauibus arceat si fuerit prius potatum somnum prouocat dormienti inficit sub capite positum . capillos denigrat quando munguntur uinguento facto de eius succo et oleo rosaceo .

De apio.

Apium est communis herba omnibus fere nota et eo sic vocata . ut dicit Dioscorides . li. xvij . quod apicis . scilicet . capitis mūphantium apium quoddam fuit ornamentum . herba cules . n . hanc herbam primo capiti circumposuit . cuius radices efficaciter pugnant contra insidias veneni . ut dicit Dioscorides . Item . cuius multe sunt species ut dicit Dioscorides . scilicet . petroselinum sic dictum eo quod apie est similitudinem in folijs . silenus . n . grece apium dicitur crescit autem in locis petrosis montibus quod per inuptis . et id latini petroselinum petrapium uocant ut dicit Dioscorides . Item . Sunt et alie maneries apij ut dicit Dioscorides . scilicet . apium ranarum . apium risus . et apium emoroidarum . Apium ranarum dicitur quia in locis aquosis ubi sunt rane sepius inuenitur quod decoctum cum uino et oleo ei ventris acrimibus cataplasmatum eorum dolori misce opitulatur . Apium risus dicitur ab effectu quod purgat melancolicam humorum ex cuius superbia abundantia fit tristitia . Dicunt autem quod interius receptum in magna quantitate hominem indedo interficit et occidit . ualeat autem contra calculum et stranguinam et ad menstrua prouocanda

si decoctum fuerit in aqua vel vino et inde infusioza fomentetur. Apium emoroidanum est dicitur eo quod eius pulvis vel cinis superpositus fluxum sanguinis desiccet. Apium autem commune splenis et epaſi opilatione aperit / calculum frangit / ictericam soluit / hidropicis subuenit / freneticis ouenit si eius succo et oleo rosaceo mixto cum aceto caput patiens sepius inungatur. radix eius et semen morſib⁹ venenatis succum et veneno resistit (vt dicitur dia.) sepilenticis autem nocet omne apium quia dissoluit et mouet omnem materiam ad superiora. nocet etiam pueris. illa etas propter humiditatis institutionem et virtutis debilitatem et membrorum et meatuum strictitudinem / parata est ad morbum caducum. et ideo lactares nuntices abſtineant ab apio ne puer epilepticus efficiatur. vt d. dia. et pla.

De aristologia.

a Aristologia est herba multum medicinalis quamuis amara. cuius due sunt species. scilicet longa et rotunda. et utraq; est calida et sicca. et est radix magis medicinalis quam folia. In autumno debet colligi et seruatur per biennium. virtutem habet dissoluendi et expellendi venenum et psimum. bonum anbelinum facit / splenem durum remouet et opilationes aperit. ventris dolore et lateris amputat ac sedat / podagricis et caducis subuenit et contractis. contra morſus venenosos confortat / pulvis eius carnem mortuam leuiter corrodit in fistula et in plaga. fetum mortuum de utero expellit radix eius si cum vino decoquatur (hucusque diaſcori.) de anſto. dicitur plini. et Isid. li. xvij. quod mulieribus sensus optima sit. nam potata cum pipere et vino / sortitiam parturientium mundificat. et matricem expurgat et menstrua prouocat atque purgat.

De agno casto.

a Agnus castus dicitur quedam herba calida et sicca. cuius virtus est vt d. plini. conseruare in hominibus castitatem. unde et mulieres ratone illius herbe fructus secum deferre consueverunt in mortuorum crequis quado propter honestate publicam oportuit necessario continentiam obseruare. hec herba secundum dia. et platea. semper virescit / et eius flos possit me agnus castus nuncupatur. quia odore / visu ac visu / reddit homines castos sicut agnos. Scilicet dia. et platea. dicitur aperiendo poros / et spiritus euaporando / et humiditate seminales consumendo / inducere castitatem. Dicitur etiam ibidem auctor quod eius decoctio valet contra leucoslegmaniam id est frigidam hidropisim siue albam / si in semine fenicali et modica esula decoquatur. Item ibidem fomentum decoctionis agni ca-

si / matricis efficitur supfluitates et ipsius orſium coagulat / menstrua autem prouocat / et litargiam sanat atque soluit / si cum salina et apio decoquatur in aqua salsa / et inde postenor pars capitis fortiter abluatur. vt d. dia.

De artemesia

Artemesia est mater herbarum dicitur que quondam fuit a gentilibus dicitur ane que grece dicitur artemis consecrata (vt d. Isidorus li. xvij.) Est autem herba calida et sicca cuius radices et folia competunt medicine valet autem maxime contra sterilitatem que ex causa humida procreatur. in causis autem calidis et siccis non valet (vt d. dia.) menstrua prouocat / matricem mundificat et confortat / dolores capitis decocta in vino vel aqua mingat et sedat / seculinas et etus mortuos euacuat / calculos renum atque vesice frangit. demonia seculum plinium fugat / et malis medicamentis obuiat / mita cum azibis dolore pedum et inire mitigat. cuius sunt species plures. quarum virtutes dicitur diana adinuenisse et mortalibus tradidisse (vt d. plini. et dia.) alias eius virtutes refert auicenna.

Artemisia fugat nos.

De Auena

a Avena est herba cuius semen est bonum et equorum visibus aptum que secundum Isid. est sic dicitur eo quod postquam seminatur cito adueniat atque crescat. Habet autem secundum platea. vires leuiter relaxantes / et contra omnes tumores fastiditates et duricias relaxantes. et facit immunditatem depurantes. vt d. in platea.

De balsamo

b Balsamum (vt d. Isid. li. decimo septimo.) est arbor siue frutex terre nam quam crescens ultra altitudinem duorum cubitorum et est viti similis. in folijs autem similis rute. sed albiorebus semperque manentibus cuius arbor dicitur balsamum / lignum vero si lobalsamum fructus siue semen carpobalsamum et succus opobalsamum nuncupatur eo quod ferreis vngulis conet ligni percuntur. et per corticis vulnere quasi per cauernas gutte opobalsami eximij effluunt et distillant. cauerna enim greco sermone opo dicitur. cuius gutte adulterantur ad mixto apio oleo cum melle. Sed cognoscitur sophisticum cum melle si gutta lacti distillata fuerit coagulata. cum oleo vero si aque admixta facile fuerit resoluta / quia ut oleum enatat super aquam. Si vero non fuerit sophisticum / statim in aqua recenti perit fundum. vestem mundam quam tangit non maculat neque polluit. Balsama autem si pura fuerint tantam vim habent

Et si sol eam duerit / sustineri in manu nō pot
sunt (hucusq; Jfido.) Plini. autem. li. xij. ca.
xvij. sic dicit omnibus odoribus fertur balsa
mum vni terrar. s. concessum quondam. nec i
nemebatur nisi in duobus regijs ortis / quoq;
maior viginti iugum erat. sed post dominan
tibus romanis vitrea balsami per multos col
les ppagata est. vini quippe similior est q̄ mir
to. modo vinearum sicut 7 vitis implet colles
sine adminiculis. ramis eius se sustentant. pce
rior enī altitudo eis inter binos cubit s subsi
stir. cauendū est autē ne cum ferro ad interiora li
gni ledatur. 7 ideo cauendū est ne vltra corticē
violetur. qz leso ligno interiori / totum perit.

Est autē arbor totaliter medicinalis / cuius pre
cipua prima gratia fit in succo. secūda in semie
tertia in cortice. minima est in ligno. ex his ē op
timum quod est odoriferum 7 semine maximū
7 ponderosissimum / mordens gustu 7 feruens
in ore / in colore rufum (hucusq; pli. lib. iij. c. x
vij.) Diasco. autem dicit q̄ quedam est species
balsami que crescit circa babiloniam / vbi sunt
septem fontes. si autem alias transferat nec flo
res / nec fructus facit. in tempe estuo leuiter in
cidunt rami eius cū castello offeo vel alio nō ni
mis acuto ne lignū intrinsecus ledat / qz tunc
poret. sub cortice autem incasso ponuntur vitree
ampule / in quibus gutte stillantes colligunt.
Si vero vna gutta ponat in palato / cerebrum
ita calefacit / q̄ videt succēdi / 7 corpa mortua in
corrupta cōseruandi. qz quantum dissoluit / tā
tum cōsumit. vt dicit in platea. menstrua puo
cat / 7 educit fetuz mortuū / 7 molā de ventre ci
cit 7 excludit / lapidem in renibus 7 vesica hā
git / iliacam passionem soluit / omnes inuetera
tas capitis passiones tollit si modo debito af
fumat / quotidianis febribus 7 quartanis sub
uenit / morisibus venenatis occurrit. Has 7
multas alias nobiles virtutes bz / quas enu
merare esset longum. sed bec de multis nūc suf
ficiant.

De bdellio.

b Dellum. vt dicit plinius lib. xij. c. x
est nominatissima arbor nigra / simi
lis oliue in folijs 7 in roboze. cui
gūmi maxime reperitur in vsibus medicane. nā
eius lacrima siue gutta est translucida / gustu a
mara / bene odorifera / sed magis aromatica /
quando vino est infusa. Idem tangit glo. sup
Gene. ij. vbi dicitur. ibi inuenit bdellium 7 la
pis onichinus. 7 tamen nasat vt dicit plini. in
partibus orientis vt in arabia india 7 caldea 7
cetera. bdellia autem (vt dicit Jfido. li. xvij. est
indie 7 arabie arbor. cui lacrima arabica meli

or est. aromatica enim est lucida / subalbida / se
uis / pinguis / equalit cerea / 7 que facile remol
litur. 7 est amara / boni odoris / ligno vel terre
nō mixta. Indica vero sordida atq; nigra 7
adultera cum gūmi qui nō amarificat gustum
vnde cūq; autem veniat / glutinosam valde ha
bet substantiam 7 constrictiuam. 7 etiam attra
ctiuam. 7 ideo dicit dia. 7 platea. repugnat dif
fenterie facit ex acuta materia. 7 valet patienti
bus fluxum ex fortissima fartime id est medici
na fortiter laxatiua. valet etiam ptra apstema
ta interiora / 7 exteriora / si inde fuerint inuncta
calculum rumpit / tussim compescit / morisib⁹ re
peticulum occurrat / in intestinorum dolorem lenit
vt dicit pla.) heriosus 7 inferiorib⁹ partibus
ruptis maxime pficit ad interiorum consolida
tionem / cum gummi bdellico p̄cordat / vernis
siue bernis quod dicit gūmi arboris habens
virtutem conglutinandi / danficandi / 7 conser
uandi. 7 ideo pictores eo maxime vtunt. mul
tum siquidem strugit sicut 7 bdellium. alterius
tamen est nature. quia frigida 7 sicca in secun
do grado / bdellium vero calidum 7 humiduz
vt 7 dicitur in platea.

De bufo.

b Urus. (vt dicit Jfido. lib. xvij.)
grecum nomen est. sed ex parte a la
tins est corruptum. Nam piros
apud eos appellatur arbor semp
virens que leuitate materie litterarum forman
dis apicibus est apta. nam tabula buxia bene
polita colorem recipit album / in quo de faali
figure 7 litterarū caracteres inscribunt. 7 etiam
de faali post delent. 7 dicitur s̄m Jfido. becbu
rus pro tota arbore. 7 hoc buxum p̄ interiori li
gno. vnde dicit quidam. Decburus crescit hoc
buxum crescere nescit. Est autem arbor multuz
solide materie 7 compacte / cuius humor numi
mentalibus multum est viscosus 7 compactus (vt
dicit aluredus) vel vegetabilis. 7 ideo lignuz
habet grossum 7 ponderosum / quod in silium
in aqua petit fundum / sicut habemus. 7 hoc
p̄pter compactionem ligni non habent po
ros apertos vbi possit intrare aer. p̄ cuius sub
intrationem posset super aque superficie deu
ri (vt dicit idem alur.) folia etiam ideo habet
diu virentia que de faali non cadunt / nisi pau
lanim. 7 vno cadente. aliis mox succedit. multa
quidem habet folia minutua 7 spissa. sed mo
dicam habet fructum siue nullum. Arboris bu
xi rasura cum sit frigida 7 sicca decocta in aqua
pluuiali constringit fluxum (vt dicit dia.) iungit

etiam crines si de eius decoctione sepius abluantur. sapor si quidem eius est amarus. vt. d. plini. li. xvij. c. xvij. et odor grauis. tamen quāuis grauet odore gustum. in bilio immus tamen virore continuo delectat visum omni tempore conseruat virorem suum et maxime in estate qz in hieme eius folia aliquantulum expalescunt sed non cadunt. (vt dicit alui.) Quis ratio est quia habet visum humorem in se/in radice vero multam humiditatem liquidaz et ideo non cadunt folia. vnde adueniente caliditate prouocatur humor ad exteriora qui tacus calore fit viridis. sed adueniente frigiditate repuritur et habundat siccitas et fit color pallidus siue glaucus. Crescit autem butus in locis petrosis et calidis. et ideo non multum habet duriciē. et etiam nodose soliditatis lignum tamē interius leue est. et ad plantandum summe aptum. in scissuras et figuras in eo factas diu tenet. et ideo imagines pulchre et durabiles inde fiunt / et ex buto pices habiles fiunt ad musti. et aliorum aromatum obseruationē. ad multos etiam alios vsus valet butus quos enumerare esset longum. Sed hec sufficiant.

De balauſtia.

Balauſtia est flos caduc^o mali generati. cum enim arbor fructus debz producere in quadaz rubofitate cōglutinantur et ab arboze quandoqz cadunt q̄ a medicis reseruantur vsui medicine. possunt seruari per hiemem in magna efficacia. vt d. dia. Est autē balauſtia frigida et sicca. et habet virtutem cōstringendi et desiccandi humorem. id habet virtutem et valorem contra dissenteriam et sanguineum fluxum ventris / et contra menstruum. Itē virtutē bz restringendi vomitū colericum / si decocta in aceto cum spongia sup furculam pectoris apponatur. Itē puluis vulnera consolidat et confirmat. gigninas sanat et eantū putredinē amputat et emendat / radices dentitū cōsolidat et confirmat / vlcera enī sanat labiorū. Decomina facit presidia salicet cortex arboris eiusdem. et precipue fruct^o siue pomi. et debet accipi quādo pomū est maturum.

De Beta :

Beta est herba cōmuniū et ortulana secundū dia. duplex eius ē species scilicet alba et nigra et vnusqz succ^o naribus instillatus purgat caput. aurium etiā dolorē mitigat lentes et alias imundicias capitis et faciei maculas emundat capillos reparat et cōseruat. folium eius consum et appositū

ignem saluaticum extingit. nascencia etiā vulnera compescit. malos būores nutrit / si nimis sepe in vsu babeatur (vt dicit dia.) De beta dicit aristoteles super eius radicem sicut et super caulem potest plantari surculus. qui tandē corroborante radice in arbozem transmutatur. vt supra patet de natura plantarum.

De Cedro.

Cedrus est arbor quā greci cedros vocant quasi ceomenes dnoicidō id est arboris humor ardentis cuius folia ad cipressi similitudinem respondent. (vt dicit Isido. lib. xvij.) vbi subdit. cedrus est lignum iocūdi odoris et diu durans / et nunquā a tinea vel teredine id est lignorum verme exteriatur. vnde ppter eius ppetuam durabilitatē ex cedris fiunt latimana in regum palatijs et in templis. Duius arboris gūmi siue lactima dicitur cedria que ad conseruationem libroz summe est necessaria. nam libri de bac lactima liniti nec a tineis corrodunt nec tempore senescunt. Nasatur autē in terra affrica et in siria et maxime in monte libani. Est igitur cedrus arbor altissima / omnium arborū domina et regina (vt dicit raba. super psalmi.) Est etiā aspectu pulchra semp retinens virorem suū. est in super olfactu odorifera / cuius odor fugat serpentes et omnia venenosa (vt dicit idem.) Est igitur fructu sua uissima / poma enim cedrina sunt magna / oblonga / citrini siue glauci coloris / miri odoris / gratissimi saporis. saporem enī habent triplicem. nam in medio circa grana sunt poma citrina acerosa / in superficie iuxta corticem sunt dulcia / in carne siue medulla interiori inter dulce et acetum sunt media. Est etiam cedrus multate efficacie et virtutis et valde medicinalis. nam eius lactima que est gūmosa in substātia et aliquantulum pyramidalis siue pinnea in figura acram virtutem habet et feruentem. vnde vrit et siccit (vt dicit dia.) caligines oculorum dtergit / vermes aurium occidit / contra dolorē dentium subuenit / morsibus serpentum succurrit. cum isopi succo / sonitum aurium tollit / tumorē faucium sedat / vulnera pulmonis curat / molles carnes a putredine seruat / corpora etiā mortua reposita in ligno cedrino et eius lactima inuncta virtus cedrina a tabe et putredine desensat. Semen etiam cedri tussim sedat / menstrua puocat / et secundinas excludit / matricem purgat / neruos spasmosos et contractos relaxat et remollit. vrinam mouet / et harenulas in vesica et renibus mūdat. Das et multas alias virtutes

ponit diasco. de cedro 7 eius succo semine atq; fructu. Plinius autē de quadaꝝ specie cedri sic dicit. Est inquit arbor quedam noīe modica a medoroꝝ terra primitus asportata/ que a grecis a gedia vel cedronilla est dicta/ eo q̄ ei pomus odorem 7 virtutem cedri sequi videatur 7 eius saporem imitat (vt dicit Iſido. lib. xvij.) Eiusdem enī arboris pomum (vt dicit plini⁹) contrariuz est venenis. 7 est arbor. vt dicit idēz que in omni tempore fere est plena pomis que in ea partim sunt matura/ partim acerba/ partim in flore sunt posita. quod in alijs arborib⁹ raruz est. Danc arborē multi assinam vocant. vt dicit idem.

De Cipresso.

C Cipressus grecē dicitur ciparissus (vt dicit Iſido. lib. xvij.) q̄ caput eius a rotunditate in acumen engitur. vnde 7 conon altera rotunditas nūcupatur. cuius fructus talis est dispositiōis 7 ideo conus appellatur/ eo q̄ conum imitetur vnde 7 cipressi conifere dicunt. huius lignum habet virtutem primaz pene cedro aptumq; ē turribus templorum. sua enim impuitibili soliditate oneri nunquā cedit/ sed semper in prima remanet firmitate/ suauissimi est odoris. et ideo antiqui solabant facere rogum de ramis eius/ vt odoris sui iocunditate exprimerent fetorem mortuoruz (huicq; Iſido.) Est autē cipressus arbor calida in primo gradu/ 7 sicca in secundo/ cuius pōmū lignum/ 7 folia competunt medicine (vt dicit platea.) sunt stupida 7 consolidatiua/ 7 ideo valent cōtra fluxum ventris ex debilitate virtutis retentive/ si ipsoꝝ puluis in abis vel in potibus assumatur. valet cōtra iliacam passionēz 7 dolorem lūborum si cū aqua pluuiali decoquatur 7 deinde vinum lumbetur. Cipressi folia recentia vulnera sanant acrum igneum fugant/ nares poliposas mūdāt 7 fetorem auiputant/ fluxum sanguinis sedant Semen igitur eius mixtum cum caricis. i. ficibus siccis soluit duricias. spermatis reumatis fluxum stringit. contra antracēz id est apostema venenosum/ 7 mortiferum subuenit/ 7 eius maliciam ne se diffundat/ reprimit 7 p̄pescat. moribus venenatis occurrat. Has autem virtutes cipressi recitat diascoꝝides 7 multo plures.

Plinius autem. lib. xvij. c. xxxij. sic dicit. Cipressus est arbor ramosa a fructu habens vacuas brancas p̄ fructu folia amara odore violentia umbra gratonisa. cuius duplex dicit esse species. Aſcaulus 7 femina. ſfemina sterilis est verū tamen aspectu pulchra cuius rami in fastigio sunt denſi 7 inuicem conuoluti. Aſca-

li vero rami sunt magis spersi qui si preasi fuerint magis geminabunt.

De Cipro.

C Ciprus de quo dicitur Cantu. quatero. cipi cum nardo 7c. secundum plini. li. xij. c. xxvi. est arbor in egipto siuulis oliue in folijs. sed folia eius viridiora sunt 7 crassiora cum flore nigro/ et semine cādidō et odorato. quod si cum oleo coctum fuerit aut confectum exprimitur inde vnguentum regum quod odoriferum est et summe delicio sum. et cipressus dicitur. Idem dicit Iſido. li. xvij. 7 gl. super cantu. Secundum plinium autem dicitur q̄ optima huius generis arbor crescit in egipto super nilum in canopea regione. Secunda vero in ascalone. Tercia in cipro cuius est mira odoris suauitas. arbori huic est alia arbor similis (vt dicit idem) que dicitur as polaros/ habens similitudinem in flore cū flore rose/ ex cuius radice et flore mobile fit vnguentum. Dicit etiam idem q̄ in omni frunce/ vbi dē recte refulgit arcus celestis eadem sit suauitas odoris q̄ diu ibi refulget arcus. Sed si super eandem arborem fulserit in enarrabiliter eius odorem ampliat et decorem/ et est similis spine candidē colorem habens igneum siue rufuz et in parte redolet vt castoreum et a multis vocatur sceptrum helisei. vt dicit idem. Dicit ad hoc diascoꝝides. q̄ cipressus est arbor medicinalis conuenientis. et conglutinatiue virtutis cuius folium masticatum tumorēz oris compeſcit. eius lixatura siue decoctio venies capitis interficiat et inficiat capillos si inde capilli fomentantur. flos eius cum aceto decoctus dolorem capitis soluit vt dicit idem. cuius ſlentiscus dicitur esse alciuius virtutis. Quere infra in littera. Z.

De cinamomo.

C Zingamomum de quo dicitur eccle. i. 7 Ero. xxx. sicut ibi dicit glo. est virgulam quod nascitur in india et ethiopia duorum tantummodo cubitorum 7 dicitur cinamomum. quia subtiles et replicatos habet culmos cerei vel nigri coloris. que fracti reddunt visibile spiramentuz. cinamomū vero quanto gracilius et subtilius tanto can⁹ est. et quāto grossius tanto despectius reputat. Secundum Iſidorum autem libro xvij. cinamomum eo est dictum q̄ cortex eius in moduz canne gracilis sit et rotund⁹ et crescit stipite breui. vngas tenues habens quod cum frangitur ad modum nebule suauissimum emittit spiramentum. Super eccle. capi. xxxij. dicit glo. cina-

momum est brevis arbor, odorifera et dulcis cinerei coloris prestantior duplo ad mediane usque fistula. Plini. quodq; li. xij. c. xxi. de cinamomo inquit et cassia fabulose narrauit antiquus quod inuenitur in indis autum et specialiter feuias / nec haberi potest / nisi quod cadit proprio podere vel quod excutitur cum plubatis sagittis sed ista fingunt homines ut rerum precia augetur. Secum autem veritate cinamomum crescit apud trogo ditas in ethiopia qui per vasta maria in raibus deducunt illud ad portum gellenitarum et est frutex duorum cubitorum ad maximum vel unus palmi ad minimum. truncum habens in grossitie quatuor vel sex digitorum. nec olet nisi quando arefacit. siccitate enim gaudet. et in bieme subtilior efficitur contra naturam arborum aliarum. Inter vepres et rupes densissimas gignit gif et. ideo non sine magna difficultate recollitur. ante ortum solis vel post occasum nulli licentia colligendi preedit. quod cum collectum fuerit samenta basta diuidit sacerdos / deoq; partem ponit reliquas mercator emit. precipua autem eius bonitas est in densissimis virgultorum paribus ad longitudinem palmi / et quod est in trunci medio quod est primum radice parum vel nihil valet / quod ibi nimis parum corticis est in qua est summa bonitas cinamomi. et ideo cacumina et superiores partes preferunt / quod ibi cortex plus habundat. lignum vero interius respectu corticis / nullius vel modici est valoris (bucisq; plini. lib. xij. Secundum dia. vero et platea. cinamomum calidum est in tertio gradu / et sicum in secundo gradu / cuius duo sunt genera. grossum. s. et subtile. et grossum est minus laudabile et ponitur in vomitiuis medicinis. quod vero gracile est laudabile est et subtile / et in alijs antidotis magis vale. Est autem eligendum quod est subtile acutum habens saporem dulcedini immixtum cum multa aromaticitate et subinfum in colore quod autem subalbidum est minus valet. ex aromaticitate habens virtutem confortandi cerebrum ex coagulinositate habet virtutem consolidandi. Habet autem cinamomum multiplices virtutes (vr di. dia.) Nam tussim ex grossa humiditate sedat / trachem et cum aceto mixtum / impetiginem extirpat / collinias ad mixtum humiditate oculorum desiccatur / renum dolorem mitigat / hydrophisium curat / morsus reptilium sanat / appetitum confortat / menstrua puocat / opilationem aperit / abum digerit / flegma dissoluit et consumit / potatum cum vino secundinas excludit / caliginem oculorum detergit / sincope et cardiacae passioni subuenit ac succumit.

De Cassia.

Cassia de qua dicitur Exo. xxx. spes est aromatica / et nascitur secundum Iherosolym. lib. xvij. in arabia et est virga robusti corticis et purpureis folijs ut corticis pipis et est similis cinamomo in virtute / sed tamen potentia inferior. unde in loco cinamomi duplex est pondus eius. in medicinis sepius admiscetur (vr di. Iherosolym.) Blossa autem dicitur super exo. xxx. Cassia in a bonis locis nascitur et in immensum crescit ac bonum odorem reddit. De cassia di. plini. lib. xij. ca. xxi. frutex inquit cassie iuxta cinamomum campo nascitur / cuius amplitudo est trium cubitorum. cuius samentum est grossius samento cinamomi. cuius est triplex color. primo enim candescit. deinde rubescit. tandem uigrescit / et illa pars maxime est laudabilis. post nigram autem laudabilior est rubea. minus vero laudabilis est candida. Nam cuius a vermibus corroditur et cauatur. et hoc accidit propter sue substantie molliorem. et minorem amantudinem corticis et virtutem. probatur enim cassia cum est recens per odorem / pro sapore et colore. Nam cassia volubilis subdulcis pauca et acuta est saporis / suavis et iocundi est odoris / subnigra in super vel purpurea est coloris. et potens est grauioris. et maxime laudatur illa cassia que de facili non frangitur / sed reflectitur potius et plicatur. Alia autem est spes cassie que balsamo de saba similis est in odore sed amara est. et ideo prima. s. nigra que est subdulcis et feruentis saporis et boni odoris. que a medicis plus laudatur (bucisq; plini.) Secundum platea. autem et diasco. cassia est duplex. s. cassia fistula et cassia lignea que est fructus cuiusdam corticis nascentis iuxta confinia babilonis cuius diuersae sunt species. una est similis cinamomo que subrufa est et rotunda solidamque habet substantiam et cum frangitur vel teritur non plicatur sed resistit. acuta est in sapore et parum dulcis. et ista medicis vix vtuntur. Alia species que est subamara / partim habens colores distinctos et hac vtuntur medicis et est eligenda que non facile frangitur sed plicatur. et que habet acutum saporem mixtum dulcedini cum aromaticitate. cum autem frangitur colores habet subalbidos interius et distinctos et rufos intermixtos. sophisticatur quandoque cum admixtione corticis caparis sed cognoscitur quod subamari est saporis. virtutem habet diureticam id est diuisiuam ex subtilitate sue substantie. habet etiam virtutem consumendi ex qualitatibus suis. Insuper habet vim confortandi ex aromaticitate. reumaticas et frigiditas passiones curat epilepticos et caducos iuuat. cerebrum confortat.

renes & vesicam purgat. apostemata maturat & sanat. renes & epas & splenem deopilat. fetorem oris masticata palliat aut amputat. menstrua puocat & matricem confortat. contra sincipim & defectum cordis iuuat/ si eius puluere & rosas & osse cerui si rup? fiat (bucisq; dialleo. & platea.

De Cassia fistula.

C Cassia fistula est fructus cuiusdam arboris que longa pducit semina sed succedente tempore elongatur & ingrossatur & caloris acione exte rius condensatur. medulla interi? existete nigra & humida atq; dulci. que mixta est cum albis granis & quibusdam cellulis ad modum faui mellis interius est distincta. est autem eligenda que grossa & ponderosa. qz multam signat in se humiditatem. reicienda est leuis & sonora/ qz signat siccitatem & vacuitatem. vtrutem habet linian di/ mollificandi/ & mūdificandi. & fetorem sanguinis mirabiliter mitigandi/ accole ram & sanguinem depuradi. apostemata gule dissoluit. visceribus vtilis est & vicijs peccoris subuenit. menstrua recentia ex pigni huore educit. tumorem viscerum & intestinorum dolores potata tollit. bucusq; dia. Quis autem vsuali ter in cassia duplex. S. sonet cum simplici tam r̄scribi & p̄nuntari debet vt cassia dicat. vt dicunt auctores. vnde ouī. xv. metha. Quo siml ac cassias & nardi leues aristas &c. et sic vbiq; dicit pli. & platea.

De Calamo.

C Calamus aromaticus de quo dicit̄ ero. xxx. a similitudine calami vsualis est vocatus. vt dicit̄ Psido. lib. xvij. & gignit̄ in india mltis nodis geniculatus. odore suauis & mira fragras odore suauitate qui si frangit̄. in multas pres scinditur & diuidit̄. & in gustu similis est cassie cum leui acrimonia remordente (vt dicit̄ Psido.) Secūdam papiam vero feruētis est virtutis. In glo. sup ero. xxx. dicit̄ qd calamus aromaticus est spēs que crescit iuxta montē libani. vbi cumq; autem crescit di. dia. pla. & pli. species ē calida & sicca in secūdo gradu & est radix cuiusdam fructicis calamo valde silis & magni odoris/ habet autem ad modū carne cōcanitatem in qua lignum inuenitur. quod quidez extrahi debet cum nullius sit valoris. tamen aliquando intus dimittitur vt maioris ponderis videatur. Est autem secūdam eosdem auctores calamus duplex. s. persicus qui colore est citrinus alius est indicis colore subalbidus. qui cum

frangitur facile nō pulueratur. & habet virtutē mirabilem cōfortandi. vnde stomachū confortat & digestionem adiuuat/ maxime si cum absinthio temperetur. cardiacis & cōtra cordis defectum que greci sincipim vocant/ cum aqua rosacea multū valet. Secūdū plini. autem calamus odorans est indi? qui maxime valet qm̄ est subustus nodis plenus & spissus/ & quādo nō frangitur in partes plurimas valde sicca/ & est valde medicinalis fere sicut cassia. vel etiā cinamomū/ quarum virtutes quere supra. naz menstrua puocat &c.

De calamo vsuali.

C Calamus vsualis s̄m Psido. dicitur canna stipule vel segetis. & sic dicit̄ a caleo cales/ eo qd imisso flatu aliter calescit. & est pprie stipes medius in segere interi radice & fructum siue spicam in qua fructus cōtinetur. alio etiam nomine vocatur culmus (vt di. Psido. et est interius strauus. exterius planus & rotūdus nodis aliquibus munit̄. multis tuniculis circumuectus quo mediāte spica p̄ficiat̄ & nutritur. quo deficiente/ dicit̄ spica & penitus destruit̄. modo dico venti impulsu hinc inde agitur & mouet̄. facillime frāgitur & incuruatur. & vix erigitur vel reparatur.

De calamo scriptuali.

C Calamus scriptualis de quo i psalms dicitur lingua mea cala. scri. idēz ē quod arundo. qz antiqui arundine vrebantur in scribendo at̄tequam vsus p̄narrū haberet. nam arundō (vt di/ plini. lib. xvi. c. cxxij. vtilis est ad multos vsus. arūdines inquit inter aquaticos fructices obtinent principatū. suntq; necesse in bello & in pace. nam arūdines septentriones populi domos suas potissime regunt & eas in suis caueris p̄ delicijs & ornatu suspendere p̄sueuerūt. calamis. & orientes populi bella agūt & de eis spicula faciunt. tante enim longitudinis sunt ī multis p̄tibus qd bastarū vicem prebēt. radice habent viuaces. vnde si earum fructices rescindant̄/ secūdius refurgunt. Sunt aut̄ aliqui calami quadaz medulla repleti. quidam ex toto concaui qui ad fistulas faciendas sunt multuz apti. calami autē medullati habentes lignum spissum & nodosum pugnanti? plus conueniunt. Sunt & minores arundines in locis min? aquis crescentes substantiam habētes tenuē & valde duram. & medullā quasi nullam & earz

superficies est plana et relucens ac polita non
 nodosa / et tales calami sunt abiles ad scriben-
 dum pars cuius interior acuit. et ad scribendum ada-
 ptatur et ut perfectius atramentum administret
 parum scinditur et in parte dextra plus quam in si-
 nistra aliquantulum prolongatur. Sunt et
 alij calami dulci medulla pleni qui per inuncta
 frustra incisi pistantur et ad lentum ignem in le-
 bere decoquuntur usque ad spissitudinem. et primo
 videtur totum transire in spumam sed post facta
 residua spissius et melius fundum petit spu-
 mosum autem et vanum semper manet et per ali-
 ud sophisticatur. sed deseruitur quod bonum cre-
 pitur in ore et est valde dulce. malum vero non
 sed in ore evanescit. ut dicit platea.

De capparibus

Apparis de qua ecclesiastes vlti. se-
 cundum plini. li. xiiij. c. xiiij. et secun-
 dum Ili. est frutex in oriente nascens
 cuius cortex folia et flores conveniunt medicinae
 et praecipue cortices que sunt in radice. ut dicit
 Irido. li. xvij. capparibus a grecis nomen sum-
 ptum est quod habet rotunda in summitatibus capi-
 pitella. De capparibus autem. d. diasco. quod est her-
 ba siue frutex spinosus expansus super terras
 unctioe plentis. cuius virtus duriciam splenis
 super omnia medicamina luvat. nascitur in lo-
 cis aridis et siccis ac duris et maxime in antiq-
 uis muris. ventrem remollit / comestum urinam pro-
 uocat et menstruis competit / dolorem dentium
 mitigat / succus eius auribus instillatus ver-
 mes necat / multas huiusmodi radices et magnas quaz
 cortices sunt vtilis ad praedicta. In planta dicitur cappa-
 ribus ut voluit quidam est herba que in principio
 veris est colligenda et desiccanda et per septem
 annos in magna efficacia conservanda et est be-
 ne laudabilis que cum frangitur pulverisat et
 aliquantulum est subamara in sapore et subrufa
 in colore. flores eius sunt calidi quando adhuc
 sunt clausi. quia nihil valent cum fuerint dila-
 tati. cum sale conduntur et sic vsui reseruantur
 virtutem habent appetitum excitandi et digerendi
 humorem in ore stomachi existentem sicut. n.
 abus in medicina subuenit contra surditatem
 sic confert pulvis eius auribus fistulatis si in
 oleo decoquatur et auri patienti infundatur. (
 bucusque platea.)

De Cardimonio.

Cardimonium de quo dicitur super
 eze. vt. d. dia est semen cuiusdam
 arboris tempore veris semen pro-
 ducens / facit etiam quasdam uberositates si

miles botro vinearum quibus semen continetur.
 Et est duplex. scilicet maius quod dicitur dome-
 sticum et minus quod dicitur siluestre / primum
 est melius quia magis est aromaticum et est lau-
 dabilius quia est subruum aliquantulum et a-
 curum dulcedini intermixtum. virtutem habet
 confortandi et consumendi et ideo valet contra
 cardiacam passionem / contra stomachi indige-
 stionem / ad appetitus proouocationem / ad vo-
 mitus repressionem / ad cerebri debilitati pro-
 uocationem vt. d. dia. et platea.

De calaminto.

Calamentum est herba quedam me-
 te similis de qua sancti in glo. ali-
 quando faciunt mentionem. Et est
 duplex secundum dia. et pla. scilicet montanum et
 illud simpliciter melius. aliud est domesticum
 non ita siccum sicut primum. virtute habet con-
 solidandi et consumendi cum calidum sit et sic-
 cum in tercio gradu. vt. d. idem valet contra tris-
 tum et infirmitatem pectoris ex causa frigida si-
 cut dia calamintum quod est electuarium quod ex
 illius herbe floribus et pulueribus et alijs est co-
 sectum. stomachi et intestinorum dolores sanat
 contra reumaticas et frigiditas passiones iuuat.
 morsus reptilium curat. et venenum ad extero-
 ra reuocat. succus eius auribus instillatus / au-
 rium et vulnerum vermes necat. libidinem do-
 mat. contra lepram adiuuat et retardat. humi-
 ditatem et superfluitatem matris amittit et
 desiccatur. vt. di. idem multas alias virtutes ha-
 bet sicut artemesia. sed bec iam sufficient.

De Carice.

Arce vt dicit Irido. est herba buxif-
 sima et acuta / cuius stipes siue vir-
 gula est triangula / manum secans
 ipsam violentius contrahit. folia
 habet in vtraque parte secantia et acuta. pira-
 midalem formam ad modum gladii representan-
 tia. nunquam tamen caridis acumen aliquando
 ledit nisi primitus contingat. in loco palustri et
 molli aetat. et tamen non modicam duriciam pariter et
 acumen habere in sua substantia se ostendit. Se-
 cundum plini. autem inter genera cipu computatur. vbi
 et caricem cipu noiat triangula. et de quo sub-
 dit quod radix cipu trianguli est odoris boni et vir-
 tutis sicut calami aromatici. Sed hoc intelligo
 non in generali. sed multum in speciali. sicut ipse me-
 morat li. xvij. c. De carice autem dicitur caricum / lo-
 cus. scilicet vbi crescunt carices. sicut et a salice salice-
 tum vbi salices sunt. vt dicit Iridorus.

De Carduo.

Arduū secundūm *Psido*. grecūm est
 et est gen⁹ herbe vel fructūs spino
 si. cuius natura mordax est et auste
 ra. et ideo succus ei⁹ allopicias idest capillorū
 fluxus curat. De carduo di. dia. q^o radix eius in
 aqua decocta cupiditate potatozibus admini
 strat matriā vitilissimū est. et ideo nō est mirū si
 a mulierib⁹ desideret. qz iuuat vt masculos p
 creat. vt di. idem. Est autē cardū⁹ herba vilis/
 aculentas habēs hastas et in summitate spino
 sa habens capitella/in quib⁹ semen cardui cō
 tinetur. quod itaq⁹ exterius nigrum ē hoc albū
 est interius valet cōtra calculū in renib⁹ et ve
 sica/ crescit in locis incultis. depascit ab asinis
 et a bestiis cōculcatur/sicut dicit quarto Regū
 iiii. b. Transferūt bestie salus et cōculcauerūt
 carduū etc. De carduo autē. d. pli. li. xx. c. sedecio
 cardui folia et caulis spinosus lanuānes ha
 bent cuius semem et radix vesca possunt et q^o
 dām gen⁹ cardui q^o sine interuallo tota estate
 floret/ et vno flore cadēte papir alii cuius acu
 lei arescente folio desinūt pūgere. sunt et alii car
 dui spinosi/ frugib⁹ immixti. vt dicit et habun
 dant in semē. et iō vix pūt extirpari vbi semel
 crescit/ nisi affuerit cultoris diligentia cardui of
 extirpantis. in ipso plaut extirpatione sepe lesio
 nem patitur et puncturam.

De Larica.

Larica est ficus sicca et a copia sic vo
 cata. Nam singulis annis vt dicit
 Psido. lib. xvij. ter quaterue fructū
 gignit atq⁹ altero maturescence alter orit⁹ et succi
 cedit. carice autē a semibus sūpre in cibo sepe fe
 runt defendere ipsoz ruga (vt di. idē) sūm dia
 sco. vero inter fructus carica est dulcor et est vti
 lis in cibo et in medicina. multū enī nutrit et im
 pinguat sanguinē grossum et multū generat et
 debiles pfortat. secundūm medicinā vero pecc
 mū dificat. tussim nō sedat. vocē danficat. fau
 cium dolore mitigat. renes/vesicam/et matriā
 purgat. coctē in vino cuz absinthio hydropicos
 curat. mte cum sinapi puriginē aurū purgant
 tū in cibis nimū vitate inflationē et ventosi
 tatem generat. pediculos creant. vt di. dia. als
 autē ppietates quere infra desicū.

De Limino.

Limnū sūm dia. et macro. et persicū
 est semen aromaticū colore pallidū
 vnde pli. Rugosum piper est pallē
 tis grana cimini. calidū et sicam in secūdo gra
 du. virtutem hz diureticam et fumositanis sub
 titiatinam et digestiōnis pfortatū et ventosi
 tatis mitigatiū et doloris stomachi et infla
 tionis repressiuaz. solutiōis ventris restrictiū

cum aceto infusus et insufflatus in naribus ster
 mutationē puocat. sanguinem de narib⁹ plu
 entem sedat. tumore fauca us et dolores mitigat
 atq⁹ sedat. cū baccis lauri reuma frigiduz ppe
 scit. sanguinē coagulatum in oleo mixtum cuz
 cera mūda dissoluit et discutit. liuozes ex passū
 one sine alio modo factū/pyluis eius cum cera
 bene cōmixta/sepius appositus totaliter tol
 lit. et frequenti vsu faciei discolorationē mcur
 rūt (buculq⁹ pla. et dia.) Itēz fere di. pli. li. xx.
 c. xvi. vt dicit idē cinnū aliud ē domesticū aliū
 siluestre. et dicit q^o mltos puenit remedihs maxi
 me stomachi. cuius dissoluit inflationes et inte
 stinozū discutit dolores atq⁹ viscey torsiones.

De Lorandro.

Quandru de quo dicit Numeri.

xvi. Sedm Psido. lib. xvij. est semē
 quoddā odoriferū a grecis coricuz
 dictum cuius semē in vino dulci datuz hoies
 vt dicit reddit ad venerē piores. cauendū tū
 est ne nimis detur. qz absq⁹ dubio amentā ad
 duceret et furorez. camb⁹ autē herba est cū semē
 venenosa. nā interficit eos si ab eis aliquoties
 assumat (vt dicit Psido. et pla.) et supaddit et
 quit. coriandru in cibo sumptū calefactiū est et
 astrictiū/necnō et sōni puocatiū. scdm aures
 auctores dicit esse pposite virtutis. Dicit etiam
 sic macrobi. in libro suo. srigida vis herbe co
 rianduz dicit esse. Austereq⁹ simul quidaz vir
 tutis habere. Danc galienus herbā ait p quā
 depelli ventris lumbricos tineasq⁹ solēt si mta
 bibat cum vino/ vel si mirto sumat aceto. Lo
 riantrum est herba in se odorifera q^o diu est in
 tegra. sed manibus fricata fetet. semen eius est
 candidum et minutum.

De coloquintida.

Coloquintida de qua dicit quarto
 Regū. iij. est genus herbe amarif
 lime. s. cucurbita agrestis qz more
 cucurbitae flagella tendit iuxta terram. fructu ro
 tundo et similis cucumeri vsuali. Dec herba q^o
 vitis se diffundit i sepib⁹ fructu modico et rou
 do (vt di. Psido. li. xvij.) sūm dia. nō coloquintida
 que dicitur turbida alexandrina aliquando in
 uenitur sola et tūc est mortifera et venenosa. si
 cucurberba que dicit squilla idest cepa marina.
 Sed quādo cum multis inuenit. nō ita p om
 ma est nocua. habet autēz medullam/corticez
 atq⁹ semen. Medulla optima est in mediana
 Semen secundano. sed cortex nullius vel mo
 dice est virtutis. vnde illa medullā est laudabi
 lis que est alba et cui semina bene sunt inserta.
 illa autem parum art. nō dēda que cū concurtur
 multū sonat. similiter quando de faali pulueri

De arboribus et plantis

zatur. virtutes habet dissoluendi et consumendi ex amaritudine et diuidendi et penetrandi. et sue substantie subtilitate flegma purgat et melancoliam. vnde dicitur valere contra quotidianam febrem et quartanam / si modo debito patientibus offerat. dolori dentium subuenit. lumbicos idest longos et lumbricos vermes ventris excludit. vermes aurium puluis eius interficit splenis et epatis duriciam aperit / si succus eius cum feniculo propinetur. eius decoctio emoroidas idest sanguinis venas aperit et in istrua puocat et educat. has et alias multas virtutes habet dicit diasco. et platea. et etiam pli.

De Croco.

Rocis de quo dicitur ecclia. iiii. et treu.

ultio. hec herba ab vrbe corinthio sic est dicta vbi maxime abundat et dicitur Plido. li. xvij. Jec herba cum

flore suo sic est dicta. Sed flos in quo est potissima virtus crocum dicitur. et est optimum quando est recens odoris / boni / longum / parum / album / integrum / nec in fragmenta comminatum / in spiratione bonum. et cum carpitur infiat et turgit manum et leniter est acutum. si huiusmodi fuerit verus cognoscatur quando adulteratur. aut admixto croco / maguari causa agendi ponderis: aut cum spuma argenti trita additur. sed dicitur si puluerulentum inueniatur / et si decoctum ab odore proprio immutatur. et dicitur crocomagiana superfluitas que relinquitur ex aromantibus ex quibus crocum fit vnguentum (huic Plido. Secundum diasco. vero due sunt species croci. orientalis dicitur ab orto in quo nascitur et orientalis a loco vbi crescit sic vocatur. et est iste nobilior quam orientalis nec apponitur in vomitiuis medicinis. producit autem florem purpureum. capit herba bene ad modum violae. in cuius medio tres vel quatuor flores producit. eligendi sunt subrufi / vel omnino rufi. subalbidi vero sunt abiciendi per decem annos possunt seruari. Est crocus candidum et siccum in primo gradu. et in suis qualitatibus temperatum et ideo est confortatum. vnde contra debilitatem stomachi et defectum cordis multum valet ruborem oculorum et sanguine vel macula tollit / si tritum cum rosae et vitelulo oui oculis apponatur. huic Plido. et platea.

Uiaz. n. proprietates habet crocus quia in folijs per totum hyemem retinet virorem nec deponit illum quam tunc magis frigus intendat. In estate vero deficiunt eius folia penitus et marcescunt. et post medium autumni iterum crescunt / et tunc flores eius in tenui stipite exeunt et prouident. Sicut autem dicitur di. ari. lib. vegetabilium. crocus habet magnam puenientiam et similitudinem cum cepa et ascolonia in radice / dicitur

ferri ab utraque quam cepa siue radix croci est continue rarius et non facit semen sicut ascolonia sicut etiam est tota ratio eius sementina in radice et omnes tunc croci sunt macere. et non recipiunt tunice eius orti ab vna parte cepe siue sicut accidit in ascolonia et domestica cepa. sed incipiunt tunice croci a locis germinationum venarum cepularum et hoc est proprium croci (vt dicitur di. ari). Dabet autem cepa croci radices capillares quibus adhaeret tere et attrahit sibi nutrimentum. vt lilius et allium et hinc et quia cepa croci est grossa et iam maturata incipit diuidi et multiplicari in capita multa proprias tunicas et radices habentia et ex singulis crescit planta. Ex quo patet quod in eius capite seu radice est eius virtus seminata / que est sui multiplicatiua et sue speciei preseruatua. Quod croci plin. siquidem li. x. c. x. commendat. crocum inquit cum melle non soluit. nec cum aliquo dula / facillime autem cum vino aut cum aqua utilissimum est in medicina. de struit. n. omnes inflationes et dolores oculorum maxime si cum vino fuerit mixtum / pectori stomacho et epati summe valet. que crocum prius bibentibus ebrietate et crapulam non incurrunt. corone autem ex eo facere resistunt ebrietati nec permittunt boicem inebriari. somnum facit. et stimulat venereas. flos eius illitus igni sacro subuenit. de croco fit vnguentum atrium et crocum quod greci crocomagene vocant et valet contra suffusiones oculorum et est optimum quod gustatum dentes inficit et saliuam. vlcera capitis purgat. foramina et inflationes sedat. serpentum et aranearum morsus et scorpionum puncturas curat. huic Plin. et Plin.

De Cepa.

Cepa vel cepe est herba cuius vis tota est in radice et in semine. et ideo sic cepe vocatur (vt dicitur Plido). quia non habet nisi caput. De cepe dicitur di. ari. li. de plantis. cepe inquit et ascolonia faciunt bis folia. et habet cepe situm in quo facit semen. et habet radices plurimas tunicas vestitaz et sub radice habet alias radices quasi capillares / quibus vniuersa grossa radix. ad totam herbam humor transmittit radicalis. primo autem anno non proficit in radice / sed in secundo quod seminat. Similiter nec semen ante secundum annum facere consuevit nec facit semen in folliculo sicut alium et quedam alia / sed in summitate stipitis semen super quosdam pediculos. i. pedes puos se dilatat. Spes autem cepe est duplex. scilicet domestica et siluestris que canina ab aristoteli nuncupatur. canina autem cepa flores habet albos versus celum et virides quodammodo versus terram et talis cepa vix contra apostema. Dabet autem cepa domestica stipitem paruum et sine nodo et sicut renouat folia ita et radices (vt dicitur di. ari. in predic. li.) Secundum dias.

cepe domesticum vtile est ad medicinas et ad
 buz. Est aut viscole et frigide nature et maxime
 illud quod est oblongum etiam magis quam rotun-
 dum. et magis rufum quam album et magis siccat
 quam recens. et magis crudum quam coctum. comestum
 fastidium tollit. oris fetorem diminuit. ventrem
 mollit. abos condit. succus eius cum melle caligi-
 nem oculorum detergit. succus eius litargis sub
 uehit. a uribus cum lacte mulieris instillatus eius
 dolorem sedare consuevit. comestum tempore pu-
 ut conuenit viscosos humores incidit. ora vena-
 rum apert. vrinam et menstrua puocat. venenuz
 educit. morsus rabidi canis extinguit. et alijs
 venenosis moribus succurrit et resistit. autem da-
 nificat et poros aperit. et ideo sudorem puocat
 et educit. et comestum crudum nihil nutrimentum
 corpori tribuit. colericis obest. flegmaticis conue-
 nit. simm facit. inflationem gignit. et acumine
 suo caput percunt atque ledit. et nimis comestum ali-
 quando inantiam id est insaniam inducit et terri-
 bilia somnia videre facit. precipue si ab exenti-
 bus egritudinem comestum fuerit. lacrimas solo
 odore puocat. et visum ledit (huicque dia.) De
 cepa autem dicit Plinius. li. x. c. xvij. cepe apud grecos
 multa sunt genera. et eis omnibus est odor lacri-
 miosus. et est optimum quod est rotundissimum. et
 acius est rufum quam candidum et crudum quam coctum
 feritur et plantatur. sed quando seminatur ante autum-
 sequentem non facit semen et quando facit corru-
 pitur ipsum caput. unde ex corruptione iacti se-
 minis gignit ipsum caput et productio seminis
 capitibus est corruptio. vult autem feri semen cepe in
 solo terre fosso herbarum aliarum radicibus ex-
 tirpatis. semen eius nigrescere incipiens mentis
 antequam totaliter maturescat. radices optime in
 paleis conseruantur. et licet contingat capita inue-
 terari aqua salsa et tepida sunt capita inringen-
 da et ita efficiunt diuturnis et esui meliora. si in-
 siccis ad seminandum vel ad plantandum sunt
 vtiliora. multi etiam capita ceparum sicut et al-
 horum suspendunt in fumo supra ignem et sic
 ne germinet conseruant quod sepe extra terram fa-
 cere certum est. sicut et alium nisi per artificium cauea-
 tur. Idem lib. x. c. vij. Cepe siluestres non sunt
 lapide neque multum comestibiles sunt tamen
 multum medicinales. ipso enim olfactu caligini-
 dent. magis autem vnicione puocant oris vlcera
 sanant. morsus caninos cum melle et vino curant
 moribus etiam serpentum obuant. auricula-
 rum sonitum et gravitatem emendant. cum adipe
 anserino aut cum melle lumborum dolores iu-
 uant. huicque Plinius.

De Cepe canino.

Cepe caninum dicitur squilla et inue-
 nitur iuxta mare. unde a platea. ce-
 pa marina appellatur. reperitur autem
 quandoque sola et tunc mortifera ac venenosa est
 si succus recipiatur nisi eius venenositas rep-
 matur. Solent autem solernitani eam diuidere in
 plures partes et plantare in ortis sigillatim et
 ita reprimunt venenum eius. reprimuntur autem
 malicia si in vino et oleo aliquantulum dimittantur
 et sic in medicinis apponatur. Debet autem scindi
 ista cepa et interiora et exteriora abici quia exteri-
 ora sunt mortifera pro nimia caliditate et inter-
 iora pro nimia siccitate sed media sunt tempa-
 ra. multum conuenit medicinis.

De Cucumere.

Cucumeris. quedam est herba de
 qua dicit Plinius. li. xvij. Cucumeres
 sunt dicitur eo quod interdum sunt
 amari qui dulces nasci prohibent
 si lacti mellico eorum semen infundatur. Dioscor-
 dorus autem dicit cucumeris natura frigida reperitur ven-
 trem soluit. stomacho accommodat quibus ani-
 mus deficit succurrit eius odor. folia eius vna
 vulneribus medentur que impulerint caninum mor-
 sus. semen eius tritum cum vino dulci et po-
 tui datum vesicam iuuat laborantem. Scdm
 Plinium. autem. lib. x. c. ij. et ij. cucumer est orten-
 sis et siluestris cuius radix est magis grossa et
 alba ex cuius succo fit electuarium quod est ne-
 cessarium in pluribus medicinis.

De Cucurbita

Cucurbita scdm Plinium. nomen est
 grecum cuius origo latinis est incer-
 ta. Eius genera sunt multa (vt can-
 git Plinius. li. xij.) Et dicitur ad eundem Plinium. Est autem cu-
 curbita alia domestica et ortensis alia vero sil-
 uestris. Domestica vero in ramis et folia pariter
 et flagella ad modum vince se diffundit et qui-
 busdam ligamentis se conuertit sicut vitis et hinc
 quosdam flores alidos quos emittit porissime
 contra noctes sine appodiatione florere potest. sed
 fructus eius vit proficit immo deficit vel pu-
 trefat quando ad modum vince a terra non erigi-
 tur et lignis et virgulis non sustentatur. Est au-
 tem cucurbita secundum plateas. frigida et hu-
 mide complexionis et in qualitatibus tempa-
 te. in calidis regionibus precipue inuenitur. cuius se-
 mina in terra picata herbam preant ex qua pro-
 ducunt flores et tandem fructus plenissime et medulla

De arboribus et plātis

Cucurbita cortex primo est mollis / sed quando pue-
nit ad maturitatem ad modum ligni indurescit
fructus eius quando noua sunt conueniunt abis
et semina medicinis. Sunt autem semina eius diu-
retica et diuisiua propter sue substantie subtilita-
tem. et ideo valent contra opilationem epatis et re-
num ac vesice ac in patientibus acurbita elixa
assata abus est in mediana. Nam materiam in
finitatis purgat per urinam et aliquantulum co-
lorem reprimit alterat et confortat. semina eius
post maturitatem colliguntur / abluuntur / et ad so-
lem desiccantur / ne propter humiditatem superflua
corumpantur in loco sicco per tricinnum reseruan-
tur (bucisq; platea.) Secundum plinium autem succus cu-
curbite valet contra faciem ignem et tumorem oca-
lorum / mitigat dolorem aurium si tepidum in-
mitatur / semen eius tritum in pulnere vel insp-
sum replet cauata vulnera / cinis corticis valet
contra combustionem. Dicitur autem adhuc plini. lib.
xx. c. iij. Est acurbita siluestris digitalis gros-
situdinis nascens in saxosis locis / cuius succus
stomacho et visceribus multum prodest. renum et
lumborum paralisi subuenit / medulla eius cum
absinthio et sale dolore dentium tollit. succus eius
cum aceto calefactus mobiles dentes sistit. caro
eius sine semine clauis pedum. i. apostematibus
sucum it. vinum cum eo seruetur oculorum
impetum tollit. folia eius trita et cocta vul-
neribus subueniunt. semen eius potatum cum vi-
no venenum vincit. comedi non debet quia inflatio-
nes facit. Est autem acurbita argestis secundum Iulium
lib. xvij. idem quod colochintida herba multum
amara quemadmodum acurbita. versus terram
tendit habens folia grauis odoris / ut acurbi-
ta. et fructum rotundum facit sicut cucumer vsua-
lis (ut dicit Iulius. ibidem.) Quere supra in na-
tura colochintide.

De Celandina.

Celandina est herba croceos habens
flores atq; fructum croceum tangen-
tis manum intingens / sic dicitur leo quod
in aduentu hyrundinum videtur erupere vel flore-
re (ut dicit Iulius. lib. xvij. celandinam enim grece byru-
do dicitur latine (et subbit Iulius.) vel dicitur celi-
donia quia pullis hyrundinum si oculi ledentur / ma-
tes illis ex hac herba medicantur. Item etiam reci-
tat Plinius. quod succo celandinæ oculi hyrundi-
num eruti siue lesi ad stamm pristinum reuertuntur
Alias siquidem habet notabiles virtutes. habet enim
virtutem dissoluenti. attrahendi. psameude.
ut dicitur. dia. dolorem dentium mitigat. caput pur-
gat / menstrua puocat / et matricem mudat / filium
lactis et cancrum curat. secundum plinium. dia. et platea.

De Centaurea.

Centaurea est herba amarissima / ca-
lida et sicca in tertio gradu. et ideo
fel terre est vocata ut dicit Iulius. quod
a chitone centaurea eius virtus primitus est in-
uenta. ut dicitur idem lib. xvij. Est autem duplex. s.
maior et minor. Prima quedam maiores habet
ramulosos et flores et est maioris efficacie quam
minor (ut dicitur in platea.) Et ibidem dicitur Istan-
dum radix maioris calida est et sicca in secundo gra-
du / et habet quandam amaritudinem cum dul-
cedine. et ideo habet virtutem conglutinandi.
et amaritudinem habet vim diureticam et diuisi-
uam: plus valent flores et folia in medicinali
quam alia que sunt in ea. dolorem enim veteris sedat
visum clarificat / et renes et splenem deopilat / pa-
ralisim curat / vermes ventris cum melle necat.
vulnera radix eius consolidat. ut dicitur diasco-
plini. et platea.

De Daphno.

Daphnium grece laurus dicitur latine
ut dicit Iulius. lib. xvij. et est laurus
a verbo laudis dicta. lauri enim ra-
mis et folijs cum laudibus victorum
capita coronabantur. et ideo apud antiquos lau-
rea vocabatur. sed post sublata. d. et subroga-
ta. r. laurus est dicta sicut quodam dicebat me-
di dies / que nunc meridies solet dicitur (ut dicit
Iulius.) hanc arborē vocant greci daphnē / eo-
quod nunquam depouat viriditatem. bene enim vi-
ret et estate. et ideo inde victores potissime co-
ronantur (ut dicit Iulius.) et subdit. Dec sola ar-
bor a vulgo creditur minime sublimari. vnde
fuit appollini primitus consecrata. de qua dicitur ma-
gister in historia super illud verbum profuit isaac
dñm. Gene. xxx. Rebecca ex timore gentium que
viderat in peuntibus spiritum lauri quam tripodē di-
cunt capiti supposuit et ramis herbe que agni
castus dicitur incubuit. ut visiones veras videret
et fantasticas non sentiret. De lauro siquidem di-
citur plini. lib. xvi. c. xxx. laurus triumphis prope dedi-
catur que gratissima est domibus cesarum atq;
pontificum quia domos adornat. Et sunt duo ge-
nera eius. s. delphica et apria. Lauro delphica
delphis primo coronati sunt triumphantes. Li-
pura vero romani primo suos coronabant. mo-
do autem multe sunt laurorum species / sed differunt in
viore et magnitudine filiorum et similitudine bac-
carum. Est autem arbor multiplici specie et enume-
rat plini. xij. species arboris eiusdem / inter que ponit
quodam spiritum lauri quod dicitur fuisse magno houi et
appollini delphico dedicata. et ideo tellus laurife-
ra in domibus et in sans afulmic in aeterna. sine autem
lauri presentia non solebat apollo dare iussa sua.

et ideo quia diuinis credebatur conuenire hono-
ribus honorem triumphis obtinuit. nec licebat
laurum pollui in vsibus illicitis et prophanis
quia propter propitianda iumina super alta-
re poni debuit et offerri. Cesar autem tiberius
celo tonante laurum in capite solitus erit ferre
sicut ferunt contra fulminum metus. Narrat enā
pli. mirā rem / q̄ cum augustus sederet in quo-
dam orto iuxta drusillā augustā deiecit aquila
de alto gallinam miri candoris illesam ingre-
mum cesaris. tenuitq; gallina laurum ramū
in rostro suo omnium bacis multis. gallinaz
et sobole iusserūt anspices obseruari / et baccas
laureas seminari et cum diligentia custodiri / ex
quibus prouenit silua triumphans cuius po-
stea cesar laurum in manu tenuit et coronam in
capite gessit. ac deinde alij cesares eodem mo-
do ex eadē silua post obtentum triumphū / opor-
tuit coronari (bucisq; plinius) De lauro siquē
addit diasco. q̄ est arbor elegantis forme et ma-
gne aromaticitatis ac mire efficacitē et virtutis.
Nam folia eius viridia que multum odorifera
sunt si contundantur mitigant et sanant pūcu-
ram apuz vesparum / et omnē tumore spargūt
libros et vestes cū quibus ponuntur a tinea et
vermibus custodiunt et a corrosione tutos red-
dunt / fructus lauri dicuntur bacce lauri / et sūt
grana ceteri nigra vel subnigra / interius alba
et vinctuosa / in figura spherica / in complexionē
calida et sicca in secundo gradu subtilē haben-
substantiam. et habent virtutem depurandi / cō-
fortandi. et in multis ponuntur valiter medici-
nis ex quib; fit oleū precisum quod valet con-
tra multas et p̄cipue frigidas passiōes.

De diptano.

Diptanum est herba medicinalis cuius
radix maxime conuenit medici-
nis. et debet eius substantia esse so-
lida nō perforata / que cum frangit̄
nō puluerizatur virtutē h̄z dissoluēdi / atrahē-
di venenum / et cōsumendi. vnde valet cōtra ve-
nerosos morsus / et supposita vulnera et pota-
ta (vt dicit dia. et platea.) cū paucis additis
dicit̄ in multis habere virtutem n̄riace / mēstru-
um puocat / et eduat scāidinas / et fetum mor-
tuum excludit / epilepticis et paralyticis cū suc-
co rute subuenit (vt di. dia.) De hac herba di.
plini. li. xxy. c. viij. cerue inquit diptanum p̄rio
ministrare. nam eius herbā comedunt / v̄sa-
cilius pariant / et si sagittis fuerint lese diptanū
quoniam. quē comedentes ferū exartit̄ in vul-
nere derelictum. Idez dicit basilius in exame.

et ambrosio. et expositio ubi loquit̄ de binulis cer-
uorum. hec herba secundum plini. crescit in plu-
ribus locis. sed illa minus est laudabilis que
crescit in agris pinguiorib; siue crassis. que au-
tem crescit in locis asperis vel siccis melior est
cuius minima portio gustata accendit os. (vt
dicit. Jsi. li. xvij.) sicut dicit diptanum est mons
crete ex quo diptanum nomen accepit. vnde vir-
gili. Lenia vulnerata saltus pagrat diptanum
querit. Zante enim virtus est vt ferrū a corpo-
re exartiat. vnde et eius pabulo fere percussit̄
unt sagittas corpori inherentes. hanc quidā pu-
legium maris vocant / qz habet tela eiā cedi bel-
lica potestatem. vt dicit Jsidus.

De draguntia.

Draguntia est herba sic dicta eo q̄
basta eius in modum colubri ma-
culis sit resp̄sa similitudinem imi-
tantur vipere vel draconis. vel quia
herbam ipsam vipere timent (vt di. Jsidus. li.
xvij.) hec a multis serpentaria vel colubrina
nūcupatur. Nam florem habet purpureum / di-
uisum / et aptum sicut os serpentis / de cui; me-
dio p̄cedit quasi lingua serpētes acuta / nigra
et rotunda. et in medio floris ipsius surgit qua-
si caput / semine grosso et rotundo / prius viridē
deinde rufum efficitur quando incipit mature-
scere. herba ista s̄m dia. magne est efficacitē et vir-
tutis. nam radix eius exsiccata et puluerisata cū
aqua rosacea faciem clarificat et colorat cum sa-
pone gallico fistulam sanat mundat / et desiccet
et os eius ita dilatat vt os fractum vel putrefa-
ctum extrahi queat. cum aceto et calce viuā can-
crum curat. folium eius in vino decoctum apo-
stemata maturat / succus eius auditum ex frigi-
da causa lesum sanat / visum clarificat / mēstrua
puocat / emoroides id est inferiores venas san-
guine fluentes consumit et desiccet / succus eius
interius sumptus abortus. puocat / odore suo
serpentes fugat / non enim leditur corpus a ser-
pentibus / si cum eiusdem herbe succo iunctus
fuerit aut linium. bucisq; dia. et pla.

De draganto.

Dragantum secundum platearium
b et auicenn. est gummi cuiusdam arbo-
ris cuius humor vel acido calorē
vel constrictione frigiditatis nam-
ralis indureat / cuius species est triplex. nam
est album purum et clarum. et illud melius est.

De arboribus et plantis

est etiā sub:usum 7 cininū quod nō ē adeo bo-
num sicut albū/ cui nihil terre admixtū est. qđ
albū est puenit frigidis medicinis sub:usuz 7
cininū debet poni in calidis. p. xl. annos serua-
ri pōt virtutē habet in frigidandi/ humectandi
7 mūdificandi ex frigiditate 7 humiditate con-
glutinādi ex sua gummositate. valet ptra vicia
pectoris in electuanis 7 simpis. nam pect? sic
cū humectat humore perditū restaurat/ tussim
sedat/ fissuram labiorū 7 oris vlcerationē con-
glutināt atq; sanat/ faciē mūdificat 7 dealbat
arbericos iuuat/ contra dissenteriam prodest.
vt dicitur in pla.

De ebeno.

e **B**enus est lignū ethiopiā colorē
habēs nigru tactum lenē/ dummi/
planū 7 ponderosum. vnde ppter
poroz compactionez positū in aq̄
statim submergit atq; perit fundū. vt dicit in li-
bro vegeabiliū. Est aut gustu stipticuz 7 mor-
dar/ qđ igni appositum citius rapit ignē 7 sua
uem fumū emittit/ 7 odorē. in coticula p̄ficatū
rufum oñdit colorez. virtutē habet purgatiuaz
7 p̄fortiuam. ideo collinis vtiliter abibet (si
curdi. pli. 7 diasco.) De ebeno etiā ait Zsido.
lib. xvij. eben? inquit in india crescit 7 in ethio-
pia qui celsus diu indurescit in lapidē. cuius li-
gnū nigru 7 cortex lenis vt lauri. indicū macu-
losum est 7 vanū. sed melius qđ in nullo macu-
losum. sed nigru est 7 lene. Solet aut poni iu-
sta crepundia vt infantē visu nigra nō tererant
vt dicit Zsido. 7 virgilius. ebenū p̄mendat pli-
ni. lib. iij. c. v. dicens ebenū esse arbozem auro
ppabilem. ideo ethiopes solebant ebenū cum
auro 7 ebore offere imparib? p̄ mburo. vñ
7 regina saba legiē taha ligna dedisse salomo-
vi. quarto Regum. iij.

De edera.

e **D**era ab heredo est dicta. vt di. Zsido.
eo qđ arboribus adheret vel
dicitur ab bedo/ qđ sumpta in cibū
a capris lac multiplicat vñ nutri-
untur bedi. radix eius durissima p̄forat. frigid
est nature 7 frigidā indicat esse terrā vbi crescit
virozem diuersuat 7 nō p̄dit folia que diu viret
amari 7 stiptic est saporis. hedere aut fm pli. li-
bro. xvi. c. xxij. sunt due spēs. s. alba 7 nigra
s. masculus 7 femina. Masculus est maior 7 i
folijs durior 7 pinguior. hedera vero alba fru-
ctum habet albus. 7 nigra nigru. Solent autē
p̄oete cozonari folijs hedere in signū viuas i

genij 7 subtilis. qz hedera semp viret. similiter
hedera corouari incedebant illi qui sacris liber-
ri patris. i. bachi vniustrabāt. vnde hec arbor
deo vim sacrata fuit. sicut 7 marti. vñ 7 alexan-
der magnus suos milites decorauit hedera qm̄
de india mūphauit. vt dicit idē plini. exemplo li-
ben patris qui galeas suozū tirsu hedere ador-
nauit. Est aut arbor vt dicit idem. multuz in al-
tum se extendēs/ qđ diu inuenit arborē vel mur-
per quē serpat. radice seu ramosa habēs bra-
chia 7 baccas qualdā sed amaras. cuius vim/
bra est nociua 7 satis inimica frigori/ serpentū
grassima rumpēs muros 7 sepulchra. vñ miz-
est qđ habent in bonoica veteribus fuenit p̄sue-
ta. folia habet interasa 7 angulosa. grauifodo-
ris 7 plana/ sed amara/ sub quozū vmbra la-
tent vermes. Item caplo tricesimo quarto. mi-
ra p̄ditur facere natura herede ad expianda vi-
na. nam si fiat vas ex ligno eius vina transflue-
re 7 aquā si qua mixta fuerit remanere certuz ē
bucisq; plinius. Secundū diascordem autē
hedera quāuis sit amara/ vtilis tamen est me-
dicine. nam virt? ei inest stiptica 7 constrictiua
7 ideo dissenterijs medet. succus eius in nant?
instillatus/ caput purgat 7 dolorem eius miti-
gat. succus eius cum oleo tepidus/ aurib? im-
missus/ cōtra surditatē iuuat. Item idē hedera
ex cōtrarijs est composita. 7 ideo in causis con-
trarijs operatur. ppter quod virtutes habz ma-
turatiuam/ attractiuam/ mūdificatiuam/ 7 mi-
tiganuam. 7 apponi sepius solēt eius folia ad
cocturas. eius gummi diueticum est 7 dissolu-
tiuum. valet contra calculum. eius folijs untri-
tus hircis sanguinem habet acutiorē. 7 ad
frangendum calculum in renibus 7 vesica for-
tiorē. Est autem quedam species herede sup-
eius folia cadit ros 7 inuisatur ac in lado-
num commutatur. cuius virtus magna a me-
dicis experitur. nam fumus eius mensura pro-
uocat 7 educit/ secundinas expellit/ reuma com-
pescit/ caput 7 sensus confortat/ tussientes iu-
uat/ 7 fluxum ventris sedat. 7 in multis medici-
nis adhibet vtiliter. vt di. dia.

De clitropio.

e **C**litropium est herba sic dicta eo qđ
foliatio estiuo floreat. vt quia folijs
mōtib? folia circumacta cōuertat
Unde a latinis s. lsequium appellatur (vt di.
Zsido. lib. xvij.) nam sole oriente flores suos
aperit/ 7 cum sol occubuerit/ iterum se reducit
7 hec vermearia dicitur/ eo qđ extingat verrucas
7 abstergat/ siue potet siue cataplasinetur. (vt

diat *Asido*. *Secūndum autē platea*. solsequunt
foliis spongia dicitur. et est herba frigida et humi
da in secūdo gradu/ cuius succus bibit/ valet
cōtra venenum sumptū interius. valet etiā cō
tra morsum caninum et venenosum/ si trita sup
vulnus ponatur/ cōtra calefactionem epatis et
opilationem multū iuvat et valet.

De Eleboro.

Leborus (vt dicit *Asido*.) ab ele
boro fumo sic dicitur vbi plurimū
gignitur. hunc romani veratūz di
ant. eo q̄ sumptum mētem morāz
in sanitatem reducit/ cuius duo sunt genera. s.
album et nigrum alb⁹ dicitur eleborus/ q̄ radi
ces habz albas/ et albos et flegmaticos humo
res purgat. niger vero nigras radices habet/ et
nigros humores. s. melancolicos purgat siue
mundat. Est autē secundum dia. et alios aucto
res herba multū violenta in virtute et recipien
da medicinaliter cum cautela. multū enim ledit
et cito interficit quādo indifcrete aliquib⁹ adbi
betur. valet tamen p̄tra multos morbos/ si de
bito ebibetur modo (vt di. dia. q̄ quartanas
febres soluit/ venies in auribus et alias inter
ficiat/ epilētiās et litargiās subuenit/ eius pul
uis si cum pane miscet/ et a muribus comedat
mures interficit (vt dicit dia. et etiam platean⁹)
Inter omēs autē huius herbe duas spēs meli
or est eleborus albus et est calide et sicce cōple
rionis in tertio gradu et crescit in locis monta
nis et humidis et habet folia similia plātagini
sed longiora et in fine acutiora et stipitem vni
cubiti siue magis. cuius radix latet multum su
perius et inferius. et nunquam debemus elebo
ro vti/ nisi materia fuerit digesta prius et prepa
rata. et tunc etiā cū cautela. et ideo *Procras* di.
si uelis eleborum ducere morte corpus/ ne. s.
sumens eleborum semp dormiat. et habet vir
tutem resoluendi humidū in ventositatem. vn
de sequit suffocatio spiritū et mors (vt di. dia
sco. et pla.) (Eleborus autē niger multum pericit
losior est.

De Esula.

Esula quedam arbor est que a me
dicis calida dicitur in tertio gradu
atq̄ sicca (vt di. dia.) cuius radix
maxime valet in medicinis/ cuius
multe sunt species. et illarū virtus nūc est in la
cre et in humore/ nunc in semine nunc in radice
vnde dicitur. *Lacanabula* parat caputia
semine gaudet. *Esula* radice cortice prestat
opem. Est enim esula herba plana habens fo
lia et supra emittit lacteum humorem qui qui
dem est vlcerratus et canis siue castis corrosi

us. flegmaticos purgat humores. etiam valz
bidropicis talis patientibus et humore fleg
matico varias passionēs

De Enica.

Enica est herba alba domestica ali
quando siluestris calida et humi
da diuretica et aperitiua. renes con
fortat/ paralisi in curat/ vrinam pro
uocat/ vesicaz et renes purgat/ vtilis est in cibo
et in medicina/ flores eius apes diligunt et fre
quentant. vt dicit plinius.

De Euula.

Euula est herba cuius maneries est
duplex. scilicet ortulana et cāpana
que maioris est efficacie in radice.
Nā radix debet colligi in principio estatis et in so
le efficiari/ ne ex humiditate corrumpat. virtu
tem habet leniendi/ mūdificandi/ et nervos cō
fortandi/ et viscosam humiditatem cōsumendi
valet mirabiliter in frigida tam cōtra tussim et
spūalium membrorum frigidos passiones. vn
de scriptum est in marco. *Euula campana* red
dit precordia sana.

De epithimo.

Epithimum est flos thimi que est her
ba cui⁹ tota virt⁹ in flore est. naz so
lus flos ponit in medicinis (vt di.
dia. pli. et pla.) virtutem hz purgandi flegma
ticas et melancolicas passiones. vnde valet
cōtra quartanas et etiā quotidianas accessio
nes. valet etiam fm constan. cōtra stranguriāz
et difficultatem vrinādi et etiā cōtra splenis et
epatis opilationem.

De ebulo.

Ebulus est fruct⁹ siue herba in folijs
et in stipite sambuco quidē arbori
similima. cui⁹ radice cortices fron
des et flores sunt vtilis in medicina. hz etiam
fm dia. et pli. virtutem dissoluēdi et cōsumēdi
grossum flegma et viscosū. *En huc ebuli* va
let cōtra arteticā et tractōez nervoz manū at
q̄ pedū. v3 etiā p̄tra leucostegmaniā. i. bidro
pili3 ex flegmatica cā atq̄ frigida siue alba. v3
etiā p̄tra tumores et collectōes intercutaneas
vbi cūq̄ in corpore colligant. Item v3 maxime p̄
p̄cussiones corpis atq̄ casus/ si patēs in eius
decoctōe frequētius foueat. nam dolore miti
gat/ tumore sedat/ virtutē et robur nervus et iun
tūm ossium adimūstrat. odore quidē est ebul⁹
herba fetida et sapore min⁹ grata/ sed in virtu
te et efficacia ab antiq̄s medicis optima ad me
dicandū est apud veteres iudicata. vt dicit pli
nius diascorides et platea.

De fico.

De arboribus et plantis

Ficus est arbor a fecunditate dicta alijs enim arboribus fecundior est nam ter quaterq; p singulos años fructum gignit atq; altero mature scente oritur alter statim. Ficus autem egyptia fecundior fertur. cuius lignū in aqua missuz ilico mergit et cum in limo aliquādiu iacuerit/ de inde in superficiez sursum eleuat. versa vice hatur re. qm̄ madefactum debuit humoris pōdere reside. Tempore vero p:tagore/alebant ficibus galate anteq̄ idem ad eos canis vsū que fornoz est abus transulisser. a semibus aut in cibo sumptre ficus rugas eorum distendere ferunt/tauros quoq; ferocissimos ad fic arboris colligatos dicunt repente māsuēscere. ficus autē cuiusdam arboris remedio que dicitur caprificus (vt asserunt) fecundat (hucusq; Fsidio. li. xvij. c. vij.) Secundum aristo. lib. vegetabilium humor corticis arboris qui est quasi sanguis in animalibus/ in quibusdā est lacteus. vt in ficu et in moro. sed fic lachabet vim coaguli ad faciendos caseos sicut flos cardiacae. Est autem eius humor multū vinctuosus. et ideo fici est multe fecunditatis. quod enim est vinctuosū transit in fructū/ et quod subtile et aquosuz in folia transmutat. que quidem sūt lata et passa. et in extremitatibus pincta et acuta/ quorū lacte siue succo membra genitalia pliuia dicunt moueri ad puritatem et libidinis incendium. Simile enim est sup Genesis tertio. s. ibi. fecerūt sibi et folijs ficū perizomata. cōtingit autē ficam arborē (vt dicit aristo.) sterile scere aliquādo ppter humoris defectum/ aliquādo ppter superfluum humiditatis habūdantiam. et in vtroq; casu indiget medicina. vnde agricole ei subueniūt in defectu humoris p finum cōuenientes et aquam dulcem. quando vero superhabundat humor arborē clauis pforant/ et superfluum humorem euacuant. sicut supra de arborū medicina est ostesum. De fico autem arborē siue ficu dicit plini. lib. xij. c. vij. omnia que supra sunt de Fsidio. introducta. ficus inquit egyptia est arbor fecūdiffima moro similis in magnitudine et in folijs et in aspectu. quater in estate profert fructum. sed primum generat immaturum cui similis est ficus cipria que quater germinat et fructus quatermos facit siue parit. sed grossus eius non mature scit/ nisi prius incidatur/ et lactis superfluitas emittet. et emittit germina sua sine folijs in extremitate ramorum. et habet similitudinem in radice cum populo et in folijs in extremitate cum vlmō et est in quantitate fabe fructus magnitudo. Est autem ficus reuera arbor et debilitata. et ideo a foru fri-

gore de facili leditur et potissime quādo incipit geminare. Item idem plini. lib. xij. c. vi. est ficus indica etilia quedam ferens poma vastis ramis transfusa/ qui rami in terra adeo incuruat tur pondere suo q̄ tere infiguntur. et sic nouas progeniem faciunt in circuitu circa parentem vel circa stipitem et tandem faciunt vmbriam et densitatem q̄ pastores sub eius ramis ab estu et a vento se abscondunt. Superiores autem rami matris in altam valde se extendunt. collaterales vero vasto circūi iuxta matrem se extendunt. et quasi filiosa multitudine vmbriaz magnam faciunt. folia autem sūt lanissima ad modum pelte amonite disposita. poma autem facit multa sed modica que fabe magnitudinem vix excedunt sed inter folia calore solis ita decoquantur q̄ pre dulci sapore ad comedendū digna miraculo reputantur. ad hoc dicit plini. lib. xv. c. xix. q̄ est quedam arbor que dicitur filuestris ficus que in alio nomine dicitur caprificus nunquam matur. scens sed quod ipsa ex se non habet alijs tribuit. nam cultores solēt aperire ora radicum vel corticis arboris ficis. et ibi intus ifigere surculos et ramos caprifici ex quorum insertōne aperta radice attracto aere nouo et humore ei congruo vigorem recipit et virtutē vnde et humor lacteus qui est materia fructus in ipsius transit partem. sicut supra patet in dictis alimū. in tractatu de causa fructificationis arborum et berbaruz. et ideo dicit q̄ tales arbores debent taliter iuxta fructiferas ordinarī vt venti flatus euolantis in ipsam ficum ferant. ad hoc vtilior est ventus australis q̄ aquilonaris. quia simpliciter plus nocet ille ventus borealis ficu q̄ australis. quare in aquilonari parte minus proficiunt ficus et plus arescunt. quia eorum humor lacteus facillime consumitur. et etiam congelatur vbi habet dominium talis ventus. De effectu autem ficis vel ficorum quo ad radicem/ folium/ corticem/ et fructum. quere supra in tractatu de caruca in littera. L. vbi exp̄t sius conuenitur

De fraxino.

Fraxinus est arbor. (vt dicit Fsi.) crescit in locis asperis et montanis ex qua fiunt haste que franguntur Unde ou et fraxinus vtilis hastis De fraxino aut dicit plini. li. xvij. c. xij. Inter arbores quas materie causa natura genuit vtilis fraxinus que est recta arbor alta seu proce ra et rotunda atque recta siue pineata folio.

que hominum p̄conio achillis hasta vocata est cedro in aliquibus partibus ita similis est vt cortice ablata emētes fallit. cuius folia contra venenū sūt valia. naz succo expresso ⁊ potui dato contra serpentes summe opiferū est. tātaq; ei vis est vt serpentes eius vmbriam matinam vel vesp̄tinam nō attingant. q; si inter ignem ⁊ folia fraxini ponatur serpens / in ignē potius q̄ in fraxinum fugiet. Sunt tamē folia eius iumentis mortifera in grecia / ceteris autē ruminantibus sunt innocua. In italia vero iumentis nō obsunt. prius autē floret q̄ frondeat nec ante flores cōditos folia dimittit. Sūt autem duo genera vt dicunt greci. quedam est longa nō nodosa alia breuior est in folijs ac durior lauro silis. Alij vero diuidunt fm̄ fraxinū situm. s. in campestrā ⁊ in mōtanam. campestris folia sunt magis crīpa / sed montane magis spissa. ⁊ folia illa alijs sūt meliora (hucusq; plinius.) Secundum pla. autē fraxinus est arbor calida ⁊ siccā in secūdo gradu. cuius cortices ⁊ folia cum aniso ⁊ fungis qui crescūt super eam cōpocunt medicane. nam fluxum ventris stringunt. vomitum ex de fecm̄ virtutis retentive cōbibent sic cum aqua fluuiali ⁊ aceto decoquantur ⁊ super stomachum apponant.

De fago.

Fagus est arbor cui⁹ materia in mltis ē necessaria. sed ut dicit Plido. lib. xvij. ⁊ pli. lib. xvi. fagus est arbor glandifera sic dicit. q; fagorum fructibus quōdam vixerunt homines. ⁊ ex eis sumpserūt cibum. Nam fagin grece comedere dicitur lamine vt dicit Plido. lib. xvij. Plinius li. xvi. dicit sic. fagi glans exterius triangula cute leni includitur similis nudo. sed cortice molliori cuius medulla munitur est accepta. ⁊ glires impinguat tardis etiam colūbis puenit ⁊ eas nutre eius cortex multum est utilis / maxime apud aquilonares pictos qui inde faciūt vasa diuersis vsibus valde apta. vt dī. idem. c. r. Idem dicitur in eodem q; glādes siue fruct⁹ fagi multum sunt dulces ⁊ nutritibiles ⁊ carnes animalū que inde nutriūtur faciūt coctibiles subito vntel atq; lenes. nam est arbor multū solida / sed raris potius ⁊ porosa. ⁊ ideo nō multum durat (dicit idem) verūtamen eius substantia multus est apta ad asseres ⁊ multa fabricanda. cui⁹ substantia pura a vermibus nō corrosa arti vitree summe est necessaria. q; ex eius cinere vitru cui⁹ aliorum quorūdam appositione p ignis cōflagrationes artificialiter p̄paratur ⁊ pauca ligna inuentūtur que operi tam mirabili sint p omnia ita apta. lignum quidem leue est ac porosum (

vt dicit pli. ⁊ aliquantulum gūmosum in multis locis. ⁊ ideo defacili inscādit ⁊ de facili corroditur a vermibus aut cōpurescit. flores etiā quosdam emittit ad modum lilie sed non ita odoriferos ⁊ tamē illos frequentant apes mellifluestre in concavitatib⁹ arborū colligentes.

De faba.

Faba vt dī. Plido. lib. xvij. dicitur a greca ethimologia. q. faga. nam fagin comedere dicit. Est enim genus leguminis quōdantiqui in comedendo se lebant vti. Diuis spēs due sunt quarū altera est egypna. altera est cōis ⁊ illa quādo dicitur fresa / o. q; hoines fedant molen do sepius ac cōstringunt. vt dicit idem. Est autē faba fm̄ dia. Hba in ortis ⁊ agris seminata / arius hasta surgit angulosa / grossa / ⁊ nodosa / folium vel folia in singulis nodis pducens lata / plana / et aliquantulū obacuta. florem pducit albu in summitate purpureum siue nigrum / o doniferū ⁊ multū ab apibus frequentatum. In hasta autem pducit diuersas hastas camosas ⁊ oblongas que inter us quasi sub diuersis domicilijs ab inuicem sunt distincte in quibus fabe p ordinem sūt locate. ⁊ ille recte primo sunt vides exterius / interius vero albe atq; molles / ⁊ paulatim calore desiccante indurescūt / ⁊ tandem pariter cōnigrescunt. ⁊ hoc maturitatis indicū est. Est autem faba secūdo dia. ⁊ pla. frigida ⁊ siccā / nisi sit viredis. ⁊ tunc est humida in primo gradu que viridis comesta parū nutrit humores grossos generat. inflationem in supiori parte ventris facit. ⁊ ideo stomacho est noxia. sanguinē grossum ⁊ melancolicū creat / ⁊ fumum grossum qui cerebrum offendit. somnia vana ⁊ tembilia inducit. p decoctionem ⁊ assaturam eius ventositas inflatiua diminuit / sed totaliter nō aufertur. fabis siquidē assidue vntes dolorem intestinorum patiunt. splenē opulant. ventrem stringunt cum cortice comeste ad dīngendum sunt dure / sed multum inflatiue. Est tamen faba medulla mūdificatiua. Unde eius colatura faciem purgat. ⁊ potata pulmōne mūdificat. apostenata mamillarū curat cui⁹ rosia mixta. dolorem ⁊ luorem oculorum lipitudinem abstergit masticata ⁊ temporib⁹ apposita humores ad oculos reumatizātes compescit. scissa ⁊ super venam insassaz posita sanguinem restringit. lac effluēs de mamillis sistit ⁊ effluere non permittit podagricis ⁊ artendis cui⁹ adipe omis decocta subuenit si sup dolorif locum cataplasmetur. tumores ⁊ collectiones

apostematū repercutit si in principio decocta in aceto tumori apponatur. De fabe autē matu-
ra d. pli. li. xvij. c. xij. Inter legumina faba di-
ctā optima quā multū miscēt cū pane siue cuz
materia panis/ vt sic panis pōderosior eē vi-
deat pītagōica tñ snā dānata ē. quare eius
frequens vsus ebetare dī sensus ⁊ somnia cri-
am facere estimat. vel vt alij tradiderūt quo-
niā mortuorū aīe sunt in ea /qua de eā varro
tradidit flāmē. s. pontificē faba vesci nō debe-
re. sola autē inter fruges etiā exarsa crescere lūa
crescit ⁊ replet. ⁊ ī aqua marina siue alia sal-
sa nō decoquit serit siue seminari ī occasu pla-
dū ⁊ ante biemē. qñ est in flore aquas marie
cōcupiscit. cū vero efflouerit diligit siccitatez
⁊ solū siue terrā in qua seminata ē fecundat
stercoris vice. ⁊ ī in tessalia vertunt agri in q̄
bus fabe seminate fuerāt quādo primitū sunt
in flore. Crescit autē faba p se in multis locis
⁊ maxime in mauritanea ⁊ in insulis oceanī
septentrionalis. sed ita dura ē q̄ vix decoq̄ po-
test. Nasctur etiā in egipto sed spinosa. ⁊ īdo
cocodrilli eā refugiunt/ timētes ne oculi corū
ledant spinis eius cuius longitudo ē. x. cubi-
torū habens caput admodū papaveris/ colo-
ris rosei in quo fabe includunt nō supra trice-
nas. ⁊ ē eius culmus siue calamus geniculatus
habēs folia ampla ⁊ fructū aliquantulū suba-
maz. radix eius ē comestibilis cruda ⁊ cocta ī
magnitudine arundinū similis radicib⁹ (buc-
usq̄ pli. li. xvij. c. xij.) sed in. c. xvij. d. idē vir-
gilius inquit nitro ⁊ amurca fabā pscindenti-
bus. ⁊ sic eā grandescere permittit. quidā etiā
dicunt fabas citius crescere ⁊ adolescere si tri-
duo anteq̄ seminant in vrine aqua maturent
bucuscq̄ plinius.

De frumento.

Rumentū a fruendo est dictum id ē
a vescendo sicut ⁊ fruges (vt d. Jsi.
vnde humē superior ps gule dicitur
vnde potissime cibi sapor p̄sentat. Est autem
propriū frumētū habere aristas in summitate
spicaz crescētes ⁊ grana iacentia in folliculis
imminētēs. Nā in omni specie frumētū de ra-
dice erumpit culm⁹ ⁊ de culmo p̄cedit spica.
quibusdā folliculis siue testis cōterra in qui-
bus grana recludunt. In extremo autē spice
ariste tenues ⁊ acute imminēt in modū spicu-
li a quibus spica nominat. qz illis aristas qua-
si spicalis muniunt ne auiū minorū moribus
spica a suis fructibus exuat. aut a bestiis tera-
tur. cui⁹ folia siue vagine quib⁹ fulcit culmus
⁊ ambif ne pondere frugis incuruet dī stipu-
la quasi vsta ab vso sic dicit. qz collecta mes-
se expuntur stipula p̄pter agri culturaz. cui⁹ ps

ad pastū animalium reseruata/ palea dī eo q̄
primū sola pascendis animalibus p̄beat. ut
cuius natura in tantum est frigida q̄ obrutas
viues fluere nō sinat ⁊ adeo calida vt poma
maturefcere compellat (bucuscq̄ Jsi. li. xvij.)
Sunt autē frumētū multi genera vt. d. idē Jsi.
⁊ etiā pli. li. xvij. vtputa tritici/ far/ ordeū/ si-
ligo/ panitū ⁊ milū ⁊ huiusmodi. de quib⁹
post dicitur/ sed hoc ē generale. Circa hec fru-
menta etiā attendenda est solū siue terre quali-
tas vbi beceserant. nā quedā in vna terra pro-
ficiunt/ que in alia deficiunt ⁊ penitus mare-
scunt nā ordeū in noualib⁹ proficiat vbi triti-
cuz deficit ⁊ arefcit (vt dicit pli.) ⁊ sic de alijs
ē intelligendū. Itē attendit seminatiois qua-
litas. qz quedā citius/ quedā tardius sunt se-
minanda. Nā citius semina hiemalia /tardi⁹
estiualia. quedā etiā in terra profundius. que
dam superficialibus sunt terre fimbis cōmitē-
da. vnde alio modo ē seminādū triticū. ⁊ alio
modo far sicut ⁊ alio tpe gībū milum ⁊ lumū
sicut exp̄sse dicit Hiero. sup Jsa. xvij. Item
maxime attendit cōgruitas tēporis tam in se-
minando q̄ in colligendo. qz fm pli. li. xvij.
hoc valius fit interlunio q̄ tpe alio qz tunc se-
mina. sic collecta potissime a vicijs cōseruant
Itē attenditur tēporis serenitas. vt dicit Jsi.
serere enim a sereno celo dicit. qz tunc serendū
est ⁊ nō per imbris. vnde virgilius. mund⁹ se-
rendus meorū. Et qz (vt d. pli. ibidē. c. xvij.)
accidit frumētū vicijū. qz si tēpus fuerit nimis
ventosum ⁊ hoc tribus viab⁹ seu temporibus
scz quando est in flore. ⁊ quando incipit de-
florere ⁊ quando incipit maturefcere. ex flato
enim horio spica euanescit ⁊ exinanit⁹ ⁊ d fru-
ctu suo patitur abortiuum. Itē nocet tempus
pluuosū nimis. qz tunc totū vel extinguit ex
frigiditate humoris. vel in herbam ⁊ foliū su-
perfluū luxurat. Itē nocet calor subit⁹ ⁊ im-
moderatus sub nube clausus. qz dum humor
ad interiora radicis rapit vi caloris tūcer bu-
more calido ⁊ viscoso nascunt quidā semicu-
li circa radicē ex quorū corrositate fruges her-
be viciat. Itē in grano circa folliculos nascū-
tur vermiculi corrupētes frumētū granū quā-
do spice in p̄uualī tpe post calozē immoder-
atū corrupunt. Itē in tpe nimis sicco depau-
peratur frumētū ex humore/ ⁊ sic perit p̄pter
defectum nutrimentū. vel crescunt in eo quedāz
musce vīdes que vocātur cātandes/ viroz
frumenti penitus corrodescentes. quandoqz eti-
am multiplicantur locuste et bruci/ quoz den-
te omnia denastantur. Itē exigitur in ipso se-
mine frumētali puritas. nā vt dicit pli. idē. c.

lvij. si semina deopite aut adipe tangerentur
 vnaq; semina corrumpunt. et ideo cauendum est sibi
 moope ne talibus misceant. qz oia seminata
 que ab illis sunt infecta corrumpunt. Item requi-
 ritur in crescente sumento culture studiositas.
 oportet eni vta supfluis cautius et diligentius
 expurgat. na vt dicitur ibidem. Inter oia frumenta
 aliqui herba mortifera inueniunt vt lonu lappa-
 tiu et buiuinodi. qd accidit ex vicio et malicia
 attracti humoris vel ex defectu virtutis seu ca-
 lois sufficienter singula no mutantur. Item
 ibidem dicitur ex rore corrupto adherente folliculis
 in granis accidit corruptio frugis que dicitur ru-
 bigo/qz spica inde corrumpitur et inanitur et in
 colore rubiginu transmutat. Inter oia autem
 frumenti genera triticu obtinet principatu. qz
 humane nature nihil e amabilius. nihil nu-
 tribilius. nihil ena salubrius inuenitur. sed
 hoc quere infra sub littera. S. quere etiam de
 messe et segete.

De farre.

Ar autem est genus frumenti sic dicitur
 f. eo qd abiuncto nullum in pila frage-
 retur anteq; vsus mole haberet. a far-
 re autem dicitur varrago (vt dicitur Isid.) Est eni
 herba ordeacea adhuc viridis in qua grana
 sed maturitate non torquesunt.

De farina.

Arina que panis e materia a farre e
 f. dicta. Nam far siue frumentu iter mo-
 las fractu farina facit. vel dicitur a farten-
 do/qz in pane redacta farina vtrc. vel dicitur
 farina pprie quando frumentu inter molas op-
 time est cofractu fufure nodu a medulle sub-
 stantia separo. na quando flos medulle sepa-
 tur a fufure siue cortice/tunc simula vel simula
 go nuncupat. Dicitur alio noie polen siue polis
 vnde derinat hec polera et hoc pulmentu a pul-
 te dicitur (vt dicitur Isid. li. ix. c. vij.) quida tam
 dicunt polenta esse pulres de farina purgant
 sima factas. et dicitam polenta a polne qd est
 farina delicata que volat a mola in molendi-
 no et alio nomine a molu dicitur. qz pre sui le-
 uitate a mola eijcitur sicut et simula id est sine
 mola. Polenta tamen alias hz significatiões
 vt dicitur in glo. sup ioseph. v. comedunt polen-
 tam eiusde anni. grana scz cocta et manib; co-
 fricata et a folliculis separata admodu graniet
 pilo tansi. et scdm hoc dicitur polenta quasi pilen-
 ta. Sed quocunq; noie vocetur farina vtilis e
 cibo et in medicina. Iude eni fit panis p aq
 admixtionem et ignis decoctionem aliquando aba-
 nus. i. seruis i abu datus no delicatus. quan-
 doq; vero panis fermentatus fermento mixtus
 quandoq; ena azimus sine fermento/cinereus

siue sincerus. quandoq; subaericu in cinere
 coctus et reuersans qui et focarius dicitur. quando
 qd clibanu in clibano coctus siue in furno.
 bis et multus alijs modis de farina arte pisto-
 ria fiunt panes (vt dicitur Isid. lib. ix.) qui omnes
 cor boi confortant et cor nutrimt ac delectant
 depdita reparant et restaurant. vires laboran-
 tibus administrant. sed pre omnib; panis re-
 cens et mundus. de farina triticea preparatus
 vt dicitur Constan. in die. Imagis amabilis
 et conueniens est nature. Farina itaq; mola tenet
 et frangitur crebro a fufure diuiditur. calida
 aqua aspergitur fermentatur et sapidior reddi-
 tur. et pistata in forma panis redigitur. et tade
 decoquitur. et sic vltimo post multos labores vi-
 ta boi inde reficitur et nutritur. Talis e mis-
 per farina in medicina qm cu alijs conuenienti-
 bus debito modo admiscetur. na farina cum
 melle mixta facit pustulas sanat et emendat.
 vt dicitur diasco.) mamille ex coagulatione la-
 ctis indurate apposita farina triticea vel siligi-
 nea cu adipe et vino decocta dura et spergitur et
 locum mollificat vt d. idem. collectiões et apo-
 stemata maturat. neruos induratos et quasi
 spasmaticos aut contractos relaxat (vt d. idem)

De fermento.

Fermentu a feruore e dicitur. qz feruere
 et crescere facit pastam (vt d. Isid.)

li. ix. ca. i. Est autem fermentu coposi-
 tum ex diuersis virtutibus simile habes sub-
 stantiam et virtute. et ideo virtute habet panis
 eleuatiua et sui accetositate saporis ipsius pa-
 ste siue panis munitiua. et in ipius similitudi-
 ne totus masse cui admiscetur conuertiu. hz
 etia scdm diasco. virtute humorum extraciuam
 et qm admiscetur cu sale hz vim apostematum
 maturatiua et appetitiua. na poros corporis a-
 perit subtilitate sue substantie et humores dis-
 soluit. fermentu aut latine zima dicitur grece. vnde
 de farina pura cōspersione aque coglutiuata
 dicitur azima quasi sine zima/ et est zima inflati-
 ua/corruptiua/perforatiua/ et dimissiua ptius
 panis siue paste/cui comiscetur. vt dicitur su-
 per epistolā. primo Lxxij. quinto.

De fumo terre.

Unus terre e quedā herba calida i
 f. primo gradu et sic appellata. qz vt
 fumus in multa quantitate emittitur
 de terra vel sic dicitur qz generatur a quadā fumo-
 sitate grossa a terra resoluta et circa terre super-
 ficie adherente (vt dicitur in platea) que quāto vi-
 ridior tanto melior. exsiccata vero nulli e effi-
 cacie et est grauis odoris et horribilis saporis
 maxie tū e virtutis/purgat eni melancholiam

De arbo. et plan.

fleuma et coleram valet contra scabiē et ptra bi
dropisim et frigida cā. inuat podagricos. et
valet ptra splenis et epatis opilacionē. vnum
tū viciū hz ista herba qz inflatiua ē et ventosi/
tatis generatiua. et iō eius ventositas debet
reprimi cū aniso et cum feniculo ne generet cor
rosiones. (vt dicit platea.

De feniculo.

Feniculus ē herba cōis multe tamen
efficacie et virtutis. Est enī herba ca
lida et sicca in secūdo gradu. virtutez
habet diuretica et aperitiua scz et incisiuam.
et subtili substantia et qualitatibus suis. vrb
platea) cuius semina radix et folia cōpetunt
medicāne. vnde *Pli. li. xvij. c. vltimo.* feniculū
latini vocant eo qd eius risis siue radicis succo
acuat visum oculorum. Cuius virtus eē tra
ditur vt serpentes annuā senectutē eius gustu
deponāt. hanc enā herbā greci maratrum vo
cant. *Plud. aut sumit Pl. ex certis dicitis pli.
li. xx. c. xliij.* feniculū inquit nobilitauerūt ser
pentes qui gustu eius senectutē exuunt/ oculo/
lorūqz acie ipius succo reparant. vnde etiam
intellectū dant homini/ caliginē eo p̄cipue re
uelari/ vnde ex eius succo fit colliriū contra ca
liginē oculoꝝ valde aptum. Duius duplex ē
species. s. orientis et siluestris. cuius semē cūz
vino potatū cōtra morsus serpentū et icē sco
pionū valet. succus eius auribus instillatus
vermes necat a stomachū stringit et corrobora
rat. nauisē sedat/ calculum frangit et vrinā ex
citāt. lac in māmillis multiplicat. radix ei⁹ re
nes purgat cū vino cocta idropicos curat. ca
nis morsum sanat. Decoīa facit feniculus or
tentis. sed fortius opat bec eadē ipomaranū
scz feniculus aggressis. vt dicit dia.

De ferula

Ferula est herba cuius succus dī gal/
banū. vt d. *Plid. li. xvij.* de quo fit
mentio. *Ecdē. xliij.* vbi dicit qd sco
rar et galbanū et. vbi dicit glo. galbanū scdm
pli. dat sirs in monte quodā vbi habūdāt fe
rula a qua fluit resine modo. Dicit aut plini⁹
li. xx. ca. xliij. ferule semen ē aneto simile/ cui⁹
folia et rami cocti cū oleo et comesti cū melle sto
macho cōueniunt. sed si nimis comedunt/ do
lore capitis faciunt. cuius radix bibita ad pō
dus denarij in duob⁹ ciatis vini. valet ptra
serpentū morsiones. succus eius magnitudie
fabe deuoratus aluū soluit. cuius medulla vi
ridis imundicias faciei tollit. semen ei⁹ in vi
no bibitū sanguinē sistit. patientib⁹ caducuz
morbū subuenit. Omnis aut species ferula
rum myrens infestissima est. nā eius lacte sta

tim moriuntur. succus eius confert claritati o
culorum (huic⁹qz plinius.

De feno.

Fenum est dictum ex hoc qd ex eo flā/
ma nutritur. flos enim flamma ē. (vt
dicit *Pli. li. xvij.*) ois enī herba mol
lis precisa sicca fenum dicit pōt/ et maxime que
fentibus animalū apta est nutriendis. Naz se
num abus est pprie iumentoz. De feno aut
dicit glo. sup *Pl. li. ix.* fenū nascendo hz virozē
et crescendo decorem. deinde florem/ tandem
calore solis siccantū redigit in puluerem. sicut
et homo per etatū successione decorem amittit
ac cadit in puluerem et in mortē. fenū itaqz qd
diu viret et fronder montes et prata vestit et or
nat. et tam sldz diuersitatem/ qd enam virozis
venustate ad sui aspectum inuentū oculos
allicit/ reficit/ et delectat/ propter substantie sue
raritate feruente sole eius humiditas de facili
cōsumitur. et herba que primo flozendo quasi
ridere videbat tanq̄ a sua gloria spoliata pe
nitus inuenitur. Nam fenū qd bodie oritur et
virescit/ cras moritur et in dibanū mittit/ quia
quasi subito deficit et arefcit. sicut de impeto
p similitudinē dī in psal. *ffiant sicut fenuz te
crozū quod pri. et. vbi dī. glo. quanto fenuni
altius stat et minus profunde inferius depre
mit radice/ tanto minus arefcit imo citius de
ficiat et arefcit. fenū itaqz falcastro postq̄ conta
minatū fuerit/ et vt melius exsiccet soli exponit
et ne ex humoris supfluitate circa terrā cōpu
rescat/ furcis et rastris sepius reuelatur. tandē
in cumulos et in aceruos plurimos recolligit
et in vltimo in plaustris et vehiculis ad horea
deportat. et ibi ad diuersos vsus necessarios
reseruat. *ffena aut nascētia in locis aliquantū
lum montosis mediocriter siccis magis sūt
odorifera et animalibus magis sapida qd illa
que cresunt in pratis palustrib⁹ et aquosis.*
vt d. pli.) qz in illis humor nutritū magis
gis est digestus in illis vero minus.*

De flagella.

Flagella dicunt sūme arborū et viciū
ptes ab eo qd sustinet ventoz flatus
vt d. *Pli. li. xvij.* quoz comas aliq̄
crines vocāt. aliqui folia et dicit folia quasi fi
la. Nam foliū grece filum dī latine. et iō qd i fo
lijs sunt quedā venule in eoz substantia ad
modū filozū protense. et iō translatiue dicunt
folia apud nos quasi fila. nodi aut ex quibus
exunt frondes siue folia de virgulis et flagel
lis oculi nuncupant. Nā humor aquosus sub
tilis parū hīs vntuositatis ad ramos a radi
ce attractus vt calorū eleuatū diuersis locis

racumine suo penetrat ad exteri⁹ / ac ibi qua
si p oculos cxiens vi interioris caloris ⁊ aens
exterioris transmutat in substantiā folioꝝ. (vt
d. cōmenta. sup li. vegetabiliū arif. et secundū
qualitatē hūoris dominātis et fortitudinem
vel debilitatē caloris hūorē digerentis folia
in qualitate et figura multiformiter variantur
vt pz supra eodē. vbi agit de diuersitate arbo
rū quo ad figurā variā folioꝝ. quere supra i
eodē. A. sfolia itaqz ornāt arborē et muniunt
renellos flores ⁊ fructus ne a ventis caumati
bus aut pluuijs iniuriā patiant. gradinū im
petus ⁊ ventoz impulsus ⁊ imbriū icus in
tercipit et repellit foliū sicut scutū. ppter sub
stantiē sue raritatē et tenuitatē / modico vento
mouent. sed de facili tamen nō cadunt ppter
adherentē habūdantiā hūoris donec fructus
laucantes sub folijs maturescāt. vñ in vere ⁊
in estate virent ⁊ in autūno pallent. ⁊ sic ptra
biemē paulatim cōcidūt / ⁊ tādē in terra cadenti
a pputrescūt. multū insup oueniūt folia me
dicine. multis etiā aminantib⁹ sunt in cibum
sicut folia hedere que ab hedis maxime dili
guntur. vt d. Jsi. Alias pprietates folioꝝ
quere supra in littera eodem li. xvi.

Lores vt. d. Jsi. li. xvij. dicunt qua
si fluores eo q cito desinūt ⁊ soluit.
in his tamē multiplex ē dñia scz odo
ris / saporis / coloris / ⁊ leuitatis / ⁊ virtutis.
nā odoze recreāt ⁊ delectāt spiritū. sapore im
mutāt gustū colore alliciūt visum. leuitate de
mulcent tactū. virtutē habēt multiplicē sanant
morbu. zephiro generant austro dissoluūt.
vt ibidē. d. Jsi. arbores ⁊ herbas cāpos or
tos ⁊ siluā pulcritudine sua decorāt ⁊ ornant
dulcedine quā cōcipiūt ex celesti roze mel ad
ministrant. ⁊ iō apes flores mellificadi grā vi
sitant quādo ⁊ spē de fructu generāt. nam flo
res semp fructū pcedunt ⁊ spē de subsequenti
fructu relinquere p̄suerunt. de puro ⁊ vinctu
oso medulle arboris hūore originē p̄trahunt
⁊ erumpētes de stipite virge virgā nō violant
nec deflorant. sed poti⁹ ipsā p̄ficiūt mirabili
ter ⁊ decorāt. Itē flores in ortu solis se apiūt
sicut in occasu sepius sese claudunt. multi sūt
quorū paucitate hūoris ⁊ liquiditate incalē
scente caloze ⁊ humiditatē cōsumēte deficiunt
⁊ arefcunt aliquādo letiā flores ad solis faciē
se p̄uertunt. scdm ortū eius se aperiant et pro
cessū se diffundunt. vt pz in eliotopia que alio
noīe dī solsequiū ⁊ dī a multis cicorea. vt pz
supra. Intēpestius ortus floris signū ē defe
ctus ⁊ carentie fructus vltimus cōsequenti.
Nā tales flores subito frigoze vel etiā coꝝru

pro aere faciliē corūpūnt. vel si sunt nimis
biemales vel autūnales ad maturitatē debi
tam ppter caloris defectū nullaten⁹ pducun
tur. vt. d. pli. li. xx. c. v.) Inter alios flores pre
pone lilioꝝ flores rosas ⁊ violas precipue ad
coronas nobiliū adornādas. ⁊ quib⁹ postea
est dicēdū. Est flos cāpi flos specialis sicut
ctus. qz per se crescit in locis incultis nec fulca
tis vomere / nec stercore impingnatis. vt. di.
idē. Est itaqz flosculus stipite quidē gracilis
⁊ modicus flore rubicundo / ⁊ quasi colore sã
guineo insignitus / cuius flores nec plus nec
minus q̄ per quinqz folia cōiter distinguūtur
cuius virtus centauree similis est. nō tamē ex
p̄plexione sua tante ē amaritudinis. quāuis mi
nori centauree in folijs ⁊ in stipite multū simi
lis videat. ⁊ etiā in multis medicinaliter non
inferior ab antiquis sapientibus iudicet. Lē
taurea ē herba amarissima. vnde ⁊ fel terre di
citur. cuius spēs ē duplex maior ⁊ minor. hz
ita cū quadā amaritudine dulcedinē in radi
ce cur⁹ succ⁹ melle mixtus visum clarificat in
flationes sedat. morsus venenosos curat. ⁊ p̄
antracē apostema mortifex iuuat. ⁊ venosita
tis sue maliciā reprimit ⁊ refrenat. ⁊ impedit.
ne materie furiositas ad nobilioꝝ mēbroꝝ
intinseca se diffundat. hucusqz pli. vt supra.

De fructu

Fructus a frumine nomē accepit. (vt
d. Jsi. qz frumine id ē eminētiori pre
gurtatis vescimur. (vt dicit Jsid. li.
xvij) inde fruges dicimus. sfruct⁹ autē proprie
dicunt arboꝝ ⁊ agroꝝ quibus vtēdo fruimur
quāuis abusiue ferū aialiū fructū nūcupem⁹
aliquando. Est itaqz generaliter attendendum
qz ps arboris siue plante nobilioꝝ ⁊ vinctuosi
or tam in medulla q̄ in radice solet attrabi na
turaliter a calore. vt li. calore. vt li. tpe pcedente flore et
fructus originē disponēte inde fructus mate
ria generet hūoris ⁊ caloris beneficio nutria
folioꝝ coopulo defenset. solis ⁊ virtutis cele
stis influentiā ad perfectū deducat. ⁊ tādē ma
turato fructu ⁊ collecto / ad vsū et esū debitū
assumat. fructus autē crudi ⁊ indigesti corpoꝝ
bus maxie pueroz ⁊ debiliū sunt nocui ⁊ in
flatiui. lūbucoꝝ ⁊ alioꝝ vermium generatiui
hūoꝝū malozū nutritiui gustus naturalis cor
ruptiui. vt pz in mulieribus ipregnatis que
maxie desiderant fructus imaturatos. vt dicit
pli. sed fructus p̄grui ⁊ maturi / tam medicine
q̄ elui erunt apti / ita tñ q̄ quilibet fruct⁹ quo
libet mō debito vta⁹ ⁊ pot⁹ congru⁹ p̄ fruct⁹
vsū ordīne subsequat. vt in li. dicta. plant⁹
edocetur. fructus generaliter primo sunt crudi

De arbo. et plan.

bun' indigesti/ s'iptici/ p'otici/ vel amari. sed calore exteriori interiorē cōfortante et humorem pontici et terrestrem dissolvente ac digerēte tāto dulciore et cōuenientiore sapore accipiunt quanto ad maturitatē perfectā plus accedunt. Citius autē accedunt ad maturitatē/ qui alti' in ramoꝝ summitatib' crescunt et calori radiō rū solariū indirectus se exponunt. Ad maturitatis signū mutatio ē coloris viridis et terrestri' in colore palidū et rubentē et mutatio saporis insipidi/ pontici/ aut acidi/ in sapore suauem gustui atq; dulcē. primo enī nascunt' fruct' virides. sed quando tendunt ad maturitatē vincente calore in substantia fructuū colorē mutant pariter et sapore. tanto etiā sunt meliores et in substantia laiores/ quāto relaxata vi caloris terrestri duritia et dominante hūiditate aquea vel aerea maturitati sunt p'pinq̄iores et iō p'bat' fructuū maturitas nō solū p' visum quo ad colorē. nec solū p' gustū quo ad saporē. verū etiā p' tactū/ quando cōpressi digito tactū cedunt/ et sensui offerunt substantiā molliore. vt. d. Ista. in die.) fructus autē arborū crescentiū in montib' puriores/ s'pidiores/ et etiā saniores sunt/ q̄ illarū que in vallibus crescunt. et hoc accidit p'pter dulcius/puri' et tēperatiū qd' ibi scz in montibus inueniunt nutrimentū (vt d. arif.) vt p' supra eo. quere de diuersitate arborū quo ad fructus circa finē Sunt autē quidā fructus primo dulces et s'pidi sed post efficiunt' ponici ac amari scz mirabolani (vt d. arif. tales fructus et si nō fuerint de se comestibiles sunt tū cū alijs medicinales. fructus autē dulces (vt d. Ista. in quatuor qualitatibus sunt tēperatiōes/ hūmidiores/ calidiores/ et ceteris humiliores. fruct' vero frigidi et pontici duri sunt et s'iptici ac opilatiui siue cōstrictiui stomachi tū p'fortatiui et ap'pentiū excitatiui/ maxime si comesti fuerint a ieiuniis. sed post prandiū sūpni cōfortant stomachi ozificiū. in vsū sumptū/ cōprimūt cibuz sumptū ad inferiora. et sunt cā solutiōis / et si fuerint acetosi fruct' ex aquoso modico et terrestri cōpositi acimē colere extinguūt. sūi mitigant stomachū cōfortant. hūores grossos et frigidos dissolunt. diuidūt nō deponūt. dulces vero aciuunt. eis vim conferentes penetrādi totū corpus. fructus insipidi in quib' dominat' aquosa hūmiditas ceteris minus sunt laudabiles qz stomachū nō iuuant. sed ab hōminationē et fastidiū generant. fruct' itaq; si bene maturati fuerint/ erunt saporis boni odoris iocundi. si nō fuerint purid' / nō veniuntulo si humore vel corrupto aere non infecti.

et tales fructus in loco sicco et mundo melius et diutius custodiunt' / et maxime si in feno vel palea cōtegant' (vt d. pli.) Nā iuxta terrā et in loco hūido citius corrūpunt. Itē fruct' mat'ri citius cadunt de arbore q̄ nō maturi/ et s'p' cilius de nocte q̄ de die/ qz nocturno rore perfusi efficiunt' ponderosi/ et iō ad casum magis pni. Hec de fructibus dicta sufficiant. qz multa de fructibus supra eo. in tractatu de arboribus in generali sunt dicta

De Germine

Germen (vt d. Ista.) est pregnans surculus a gerendo dictus. vnde et germinatio. nā in germine gignit' hūor nutritiualis et ratio seminalis/ etiā in eo videt' et operat' calor naturalis et quīs sit modi ce quantitatis in substantia maxime tū ē virtutis et potentie in efficacia. Nā virtus radiōis trahit et transit in substantiā geminis. et sō herbe quādiū sunt in germine et viger' i eis humor trāsffusus a radice maxie cōueniūt vsui medicine. Itaq; germē dī qz primo erūpit de radice arboris siue herbe. Nā cōfortato calore naturali qui in radice medulla ē inclusus. radix humorē sibi necessariū attrahit vi caloris/ et qz sibi nō est necessariū a se exteri' reicit. et id calore incluso sursum eleuante et aere itru secus desiccante/ in naturā geminis transformatur. et qz nō cessat attractionis cōtinuatio in radice/ iō nō cessat augmētū dilatatio in germine quousq; ad debitū eueniat cōplementū calor itaq; celestis penetrans ad medullā radice pres eius liquidiores et vinctuosiores ac puriores ad se attrahit et coagulat ac piūgit' et coadunatas p' poros terre insensibiliter inducendo eas in substantiā geminis cōuertere nō desistit (vt dicit cōmen. sup li. vegetabiliū) cōtrahit autē calorē viridē mediū scz inter rubentē et nigrū scdm dominūū equaliū ptiū terrestriū et ignearū. Nā generatio geminis bz fieri ex terreo hūore nigro opaco. sed p'pter aeraz ptiū et ignearū admixtionē fit color eius viridis qui color medi' dī ē inter rubentē et nigrū. Est etiā germē p'incipiū culmi siue s'ptis ac floris atq; fruct' emittēs primo plures frondes mutuo se necentes quos facit natura ad innatū caloris in substantia geminis cōseruationē tenera enī eius subā frigido aere de facili ledere nisi ab extrinseco nocumētore tela frondiū tueret. de facili enī ledit' ex aere frigido ex grandine et ex vento et etiā ex rore nocturno et infectiuo. et ita p'tra b' mōi nocumēta plurib' folijs cōnexis quasi plurib' tunicalis tegit' et munit'. Q'rys itaq; geminūz ornatus

terre est principium. nā oīa terre virentia a germinibus oriuntur mutatiois tēps ē iudiciūz 7 si gnum vernalis nouitatis. sinēq; annunciat. biemis 7 pconūz ē estiuālis nouitatis 7 venustatis a brucis locustis 7 erucis comodunt qñq; germina / 7 tunc spes vltērius de fructu nō habetur.

De gramine

Ramē ē aggressis herba ab eo q germinet sic vocata (vt d. Jsi.) beneficō liquidē calorē ex humore terre oīs herba generat. nā celestis calor terre supficiēz penetrans pres eius subtiliores aggregat 7 i radice spēm trāsfīgurat / qui tēre infix? calor tē in se claudit. cui? virtute humores circumiacentis terre ad sui incrementūz 7 nutrimentum attrahit. 7 qd simile est i sui naturā alterat et cōmutat vel pvertit. 7 qd sibi quo ad substantiā ē supflūū ad generationē folioz gemis transfūit. qz vero multe ppter būditatē materie ex attractio hūore generant radices / multe 7 diuēse sūt graminū et herbarū pductiones mutuo se colligentes. et toti? fere supficiē virosis grā 7 floz decentia vestientes. 7 quanto radices graminū inferi? amplī? se pfundūt / tanto diffusius graminia culmos suos 7 folia in terre supficiē se dilatāt. pullulātia aut graminia in principio sue germinatiois se multiplicant / si ppressa fuerint aut mediocriter cōculcata. qñ enī in principio nimis luxuriare cōmittunt a toto prūpūt in semē 7 de facili indurant 7 suam perdunt pulcritudinē 7 virosit. vt. d. pli.) ex si u aut terre vbi crescit 7 qualitate hūoris quo nutriunt / diuersas qualitates generaliter sortiunt. (vt. d. idē 7 eū d. cōmen. supra li. vege. vnde ex hūoib? pplexiones pccarias habentibus qñq; herbe 7 graminia imo oīa in terra nescientia diuersas ac diuersas cōsequunt efficiacias 7 virtutes. (vt. d. pli. 7 Jsa. 7 aliq. propter qd scdm pdictos auctores graminia montū siue locoz mōtuofoz sunt rariora 7 b: cui ora q graminia vallū siue pratorū. Jlla tam sunt ouib? cōueniētiora qz dulciora 7 salubria 7 mediocriter sicciōra. In palustrib? qdē crescentia sunt pinguiora 7 diffusiora / sed meliora sunt simpliciter que in montib? et locis altiorib? oriunt. nā vt. d. Jsa. 7 etiā cōstan. herbe palustres peioris sunt nutrimentū / nā a quosū generāt sanguinē 7 cito se a mēbris dissoluentē inflationē 7 rugitū in visceribus generant 7 in Jnis pccaria. Est aut regula vt. d. Jsa. sic mysticū ad cemetū dixit. Lūius radice inter herbas nutrit / ei? semē nō est nutrimentum nec cōuerso / cui? semē nutrit / ei? radix nō nutrit. gramē itaq; vt. d. paladius gratū facit so

lis in aspectu. gratū etiā est aialibus i partu. gratū etiā sic languentib? in effectū. nā sicut i radicib? sic in graminib? latee vire? multiplex medicine gramē etiā austriū tēpus pluuiosus scz 7 calidū diligit. nā virosē et imbris habū dantia etiā in locis desertissimis / ex se diffundit / sed pvalente vento boreali 7 frigido deficit extrinsecus 7 marcescit. vt. d. beda. Scdm diasco. aut gramē dī quedā herba spēialis habens virgas nodosulā spersas sup terrā et folia lata aliquantulū 7 acuta. cui? radix nodosa ē 7 dulcis. 7 hāc herbā boues 7 alia aiāmātia libenter comedunt 7 depascūt. Cui? vire? ē stiptica et vulnez cōglutinatua. vētris cōstrictina vulnez renū 7 vesice sanantua. doloris splenis mitigatiua. Hanc herbā noscūt canes et illā comedūt qñ se purgare volūt. vt. d. plinius. 7 boe faciant caute q vix pōt hoc ad humanā perniciem peruenire.

De galbano

Albanus ē herba cui? succ? galbanū dī. 7 ē herba in ramis ferule similis vt. d. varro. galbanū succ? ferule est. vt. d. Jsi. li. xvij. Inadit autē herba in estate effluit inde lacryma que recolligit 7 desiccatur Idē aut galbanū ē optimū qd ē mūdissimūz 7 bz plures guttas sicut armoniacū 7 est similis tūri in colore / habens graua lupida cui? granū nō est nimis sicca. vt. d. pli. et diasco. i estate circa fructū desiccatur. Inest aut ei virtus ignea calida scz i tertio gradu / humida i primo. vt. d. idē. sopificatur aut cū puluere colophonie 7 cū fabis fractis corticibus abiectis que cū optimo galbano et resoluto admiscunt Galbanū aut pur? diu pōt seruari. virtutē bz attrahendi / dissoluendi / leniendi / relaxandi / 7 mitigandi. 7 fumus eius litargicos excitat. dolorē splenis 7 opilationes cū acero sanat. fetū mortuū de matrice educit 7 matricē purgat. cū melle puluis galbani lumbricos nec catum? ei? mēstruis ipat. serpentes 7 venenosa eius fum? fugat 7 dolorē dentū mitigat. vt. d. pli. et plate. vbi subdit q si galbanus dz pot in medicina / pri? dz a supfluis emundari. primo igit sup ignē testa debz liquefieri 7 i aqua p? infūdi 7 qd pur? ē supena tabit. quod vero i vntē ē vt cortices 7 lapilli inferius residit. Diasco. m. d. q i aqua feruēt galban? dz pōni / 7 qd petit fūdū colligi dz qd aut sup enatat vt cortices 7 bimōi debet amoueri.

De Butta.

Ultra admodū galbani ē cuiusdam herbe vel arboris lacryma que alio nomine armoniacū appellat. Jsti? autē

De arbo. et plan.

arboris vel berberanusculi dieb⁹ festiuis ab
incolis in adun⁹ / 7 gutta que inde distillat. /
gutta siue armoniacū a medicis nuncupatur
vt dicūt Jsi. pli. 7 alij. Jstius gurte spēs no-
bilior ē que mundior 7 purior 7 terre feculen-
tie est unpermissior, que quidē debet esse can-
dida et pinguis sicut tibus 7 quando frangiē
apparet splendidā interius 7 gumosū. vt di-
cunt diasco. 7 pli. 7 habet odore similit^r casto-
reo 7 sapore subamap aliquantulū sine acuz
Est autē gutta calida in tercio gradu 7 sicca in
secundo habens virtutē dissoluendi 7 relaxan-
di. (vt dicūt in platea) cui⁹ scrupul⁹ potatus
cū oximelle splenicis curat. aspirates siue ī
mundicias oculoꝝ mingat 7 curat. cum succo
absinthij lūbricos uecat. cōtra anthericā 7 sa-
nctā passionē cū pice dura multū iunat. vri-
nam puocat. mensrua purgat oēs tūores et
inflationes sedat (vt d. glo. sup illū locū mit-
tba 7 gutta 7c.

De Gariophilo

Gariophili (vt d. dia) quidā sunt per-
fecti 7 saporis acuti coloris subni-
gri calidi 7 siccī in effectu. hūidi vero
interius acui quidē in suis qualitatib⁹ magis
sunt remissi. Sunt autē fruct⁹ cuiusdā arboris
in india qui in estiuo tpe colligunt qñ sūt ma-
turi p quinq⁹ annos in multa efficacia reseruā-
tur. In loco etiā nō nimis siccō nec nimis hu-
mido debet seruari. qz in multū hūido putre-
scūt. 7 multū siccō ardescunt. Eligendi sunt autē
qui in superficie aliquantulū habent planitiē
qui acuti habēt sapore 7 suauē odore 7 qui
expressione vnguis aliquid emittunt hūidita-
tis. Sophisticant autē cū puluere gariophilo-
rū mixto cū aceto 7 vino odorifero ex quo con-
trahunt humiditatem et vir discernunt qz in ex-
teriori supficie magis sunt acuti q̄ alij. et ideo
acuti magis ē in exteriorib⁹ q̄ in interiorib⁹.
sed sophisticati nō possunt ultra viginti dies
obseruari. Dabent autē boni gariophili virtu-
tem cōfortandi. 7 et aromantate sua dissol-
uendi / 7 cōsumēdi ex qualitatibus suis. con-
fortat enī cerebꝝ et virtutē animalē. valēt eti-
am cōtra defectum cordis / quare cōfortat vir-
tutē spūalē. valent etiā cōtra indigestionē sto-
machi et dolore ex frigiditate 7 ventositate.
virtutē iuuant naturalē (huicq⁹ diascorides.

De Benefa.

Benefa que etiā ab amaritudine dē-
qz eius gustus nimis amarus est ho-
minibus / arbutū ē / crescit in locis
defectis in cultis 7 saxosis. cui⁹ p̄sentia sterili-
tatis 7 ariditatis terre vbi crescit testis est. ha-
bet multos ramos grales / duros / et nodo-

fos / virentes hieme 7 estate. flores glaucos /
spissos / 7 inuolutos. grauis odoris / amari sa-
poris. sed nō marie sunt virtutis. vt d. diasco.
Nā floꝝ et folioꝝ ei⁹ elixatura splenis tūores
cōpescit. dolori dentiū subuenit. mēstrua stin-
git. fluxū dissenterie sistit. pediculos et lendes
sucaris eius perimit. semē facit in quibusdam
amaz et nigꝝ tecis longis 7 nigris admodū
folioꝝ vitis vel pise cōuolutū. 7 veler ad pre-
dicta omnia.

De Grano

Ranū ē minima tā seminis q̄ arbo-
nis p̄tula distincta substantialitēz
diuisa. In quolibet autē grano ē cor
tex et medulla in aqua relinquē rō seminalis
vt ex grano terre cōmisso possit p̄duci planta
vt in quolibet grano ē relicta potentia a natu-
ra vt ex ea possit fieri planta qua mediāte spe-
cies ei⁹ multiplicet 7 in esse specifico cōseruet
vnde granum quāuis sit modicū in substātia
corticis et medulle / magnum tñ est in ratiois
seminalis efficacia 7 virtute 7 sicut grana dif-
ferunt in specie sic differunt in figura / situ / autē
dispositione: vnde. d. anis. in. i. li. de plan. gra-
na inquit 7 semina / alia nascunt^r ī plātis sine
siliqua / vt semen aneti 7 feniculi 7 hmoi. 7 a-
lia nascunt^r in siliquis 7 in folliculis / vt faba 7
alia legumina. 7 alia in substātia callosa emi-
tunt vt semina piroꝝ 7 pomoz. et quedā ha-
bent granū in testa ex calluz extra testā. vt nuc-
et olina. Grana autem ordinata in siliquis et
folliculis vāriant multipliciter in situ. qz que-
dam habēt grana sua multiplicata in siliqua
sua / sicut accidit in celidonia quedā herba va-
lens ad oculos. quedā faciunt grana in folli-
culo daufo. vt faba / pisa / 7c. quedā ī nō dau-
fo vt triticū et spelta et similia. quedā autē non
faciunt sua grana in aliquo folliculo vt grana
ordei / sed paleā suā quasi p̄tinuāt cūz grano
suo. Et quedā grana sūt dupla p̄ ordinē abs-
q̄ pariete in siliqua sua vt grana celidonie. et
quedā sūt duplata pietē mediāte. vt pz. et in
granis nasturtij. et quedā triplicāt in diuersis
p̄ ordinē in cellulis eiusdē folliculi. vt pz ī mir-
to in cuius fructu sūt tres celle / et in qualibet
cella tria grana vel quatuor sine pietē aliquo
sunt p̄iuncta in quibus ē inter grana et grana
paries ligneus / sicut in cassia fistula. aliquan-
do paries carnosus / vt pz ī cucumere et cucur-
bita. et quādoq⁹ inter grana sunt pietes diuer-
si generis et diuerse substantie. vt accidit ī ma-
logranis in quib⁹ sunt quidam penetes car-
nosi inter grana et grana similiter et quedam
tele tenues nō carnosae sunt inter grana et gra-
na. Sed sicut differunt grana et grana iter se

in substātia/ita etiam in figura.babent enim quedam formam rotundā. quedā piramida lem et oblongā. quedā triangulā vel multalaterem/ vt pz in acerbis. grana etiā que sunt oblonga in vno latere vident esse quasi sassa vt pz in grano tritici et consimilibus. *Loricab?* aut siue telis muniunt grana propter interioris medulle et caloris naturalis conseruacionem. hucusq; Aristo.

De Bith

Bith genus est leguminis similis minimo in quātitate sed nigri coloris. et in pane spergitur dulcorādo. vt. d. glo. sup. *3sa. xxvij.* Scdm Aris. platēa. et dia. gith est herba calida et sicca in secūdo gradu. que inter frumenta nascitur habens semē paruum/nigrū/et quasi triangulū/diureticiū/et subamaz. habens virtutē dissoluendi et consumendi. opilatōes etiam plenias et epatis habet dissoluendi virtutē et aperiendi et ventositates extenuādi/et emoroidas inflatas sed dandi et coep fluxus restringēdi et lumbricos venes cū melle interficiendi. hāc herbam dicunt esse vigellā/cuius decoctio in aceto occidit vermes aurii si auribus tepida instilletur. apostemata rumpit si cū fursure et semine lini et fimo columbarū in viuo decocta cathaplasmetur. ptra leprā etiā valere dicitur/si cū raphano et modico sale apponatur. menstrua puocat et aborsum pcurat si mulier inde subfumiget contra strangurā et iliācā passionē vinum in quo per noctē vigella fuerit infusa propinetur. nec debet decoqui ne nimis violēta efficiatur. nā vt dicit cōstan. vigella in multa quātitate sumpta occidit.

De Jlice.

Lex eis. ē spēs querc? arbor scz glandifera. et dicitur ab eligo. gis. qz vt dicit *3si. li. xij.* huius arboris fructus homines sibi primo ad victū inuenerūt et elegerunt. priusq; enī frumētū esset vsus antiqui vixerunt glande. Inter arbores aut glandiferas honorabilior iudicatur illex cui? fructus. (vt dicit *pli. li. xvi.*) multas reficit nationes. Est siq; dez illex arbor grosse et p funde radicis solidissimi ligni et corticis durissimi et etiā rugosi ramositate et rōne foliorum vmbrositatis iocū de quo ad fructus glandiferos nō modice fecunditatis. lignū siquidē eius forte ē et durabile imo fere iputabile. nā ei? truncū in lapidū soliditate cōuertunt. et quāto per longiora scapula in talibus locis hūicidīs defigunt. tāto amplius indurant. et iō talia ligna deoz tepis et regalū edificioꝝ structuris crāt apta. iō pzo

pter indissolubile ligni naturā et illice deoꝝ simulachra sepius saulpebant. vt. d. plinius.

De Junipero.

Juniper? ē arbor sic dicta apud grecos/ eo qd ab amplo in angustū funifiat ignis vel qz cōceptū diuini? ignē cōseruet/ adeo qd si prime ex eius cinere fuerit coopte vsq; ad annū (vt dicit) nullaten? extinguentur siquidē apud grecos ignis dicitur. Juniperus aut alia est magna alia pua (vt. d. *3si. li. xvij.* et vtraq; arbor ē aspera et quasi aculeata/ et folia habens multa gracilia et acuta/ et vtraq; est fructifera sed pua magis. multa cui sunt grana pua et rotunda/ primo virida et post efficiunt quasi purpurea vel quasi subrubea quando plenarie sunt matura virorem fructus et folia vix deponit. Est autem arbor calida et sicca in tertio gradu. (vt. d. *diaf.* cuius fructus cōgruunt medicane que i vere colligunt et p bienniu referunt. virtutes habent dissoluendi/ cōsumendi/ et cōfortandi contra fluxum ventris ex acumine medicine valent decoctio bacarū eius in aqua pluuiali/ si inde patiens balneet. Ex iunipero etiā fit oleū iuniperinum efficacissimū cōtra quartanā. si quotidie pondus dragma in cibo vel alio modo offerat. valet etiā cōtra iliācā passionē si partes dolentes inde perungat. epilepticis et caudicis subuenit lapidē frangit si per stringaz mittat. Siringa est fistula subulis cū qua medicina mittit in vesicā. vinū decoctiois iuniperi cū ficibus siccis peccat purgat. ruffim tollit (hucusq; *diafco. et platea.*) in locis saxosis et incultis crescit et in desertis. eius vmbra fugiunt serpētes. vt. d. *pli. et iō fructus eius creditur valere qd venenū.*

De Jfopo

Jfopus ē herba breuis et modica et inter petrosa crescit et in radiabus petre solide se insfigens. (vt. d. *casti. sup. psal.*) hanc herbā. d. dia. esse calidā et siccā in tertio gradu. Huius virtus cōsistit in floribus et folijs plus qd in stipite vel in radice. in estate aut pducat flores et tunc dz colligi. i loco vmbroso mundo et nō fumoso dz desiccari virtutē hz dissoluendi/ cōsumendi/ et attrahēdi/ ac mundificandi. pulmonē et oia vicia pectoris ex frigida cā purgat et mundificat/ si cū ficibus siccis in vino decoquat et patienti prebeat dolorē stomachi et intestinoꝝ tollit. foimētū et aqua decoctionis ei? a supfluis humoribus matricē mundificat et abstergit. herba isopi in testa calefacta et capiti supposita/ catarum frigidū cōpescit. gutturā cadētē reprimit. dolorē ex ventositate tollit. Dicitur autem his

De arbo. et plan.

isoptis hoc isopū. 7 a quibusdā auctorib⁹ ei⁹
media corripit 7 a quibusdā pducit. Dicit enī
in aurora. Est humilis petre que suis radici-
bus herens. Et vicij⁹ isopus herba pectoris
medens. In dauidiano vero pducit. (vt di.
alanus li. x.) Se celū terre confortat cedr⁹ iso-
po. Et iterū aliū quidā dicit. Pectoris her-
ba canos ripes incedit isopus. Et iterū aliū
Ad pulmonis opus cōfert medicamē isopis
Zante etiā auctoritatis fuit hec herba quā
modica apud veteres. vt di. pli. q̄ sine ipsius
asperione se purificari nō posse in delubris re-
putarent. vnde etiā apud hebreos fasciulo
isopi mundandi solebant purificari. vt patet
Exo. xij. et leui. xij. 7 numeri. xv. Insuper eius
pulis valet cōtra hidropisim vt di. dial. li.
uorem a corpore mundat et colorē vultibus
optimū administrat. dolorē dentiū mitigat. ti-
moris aurium sedat. et etiam lumbricos necat
vt dicit idem.

De Jacinto.

Jacintus ē herba habens florē pur-
pureū/ trahit autē nomē apuero quo-
dā nobili quī in saltibus inter flores
purpureos mori⁹ ē reperitus. deditq̄
herbe casus funens puentis. Est etiā similis
viole in radice. vt d. pli. li. xvij. eius nois pari-
ter et coloris est quidā lapis preciosus qui in-
ter duodecim lapides preciosus in apoc. nu-
merat. Jacintus itaq̄ est nomē hominis la-
pidis atq̄ floris propri⁹ itaq̄ color eius ē ae-
reus siue celestis purpureū bz colorē sāguinis
siue ignis vel bissernis. Istis duodecim co-
loribus colorata fuerūt sacerdotalia vestimē-
ta in veteri testamento.

De Iusquiamo

Iusquiamus grece a latinis dicit ca-
nicularis eo q̄ in basta eius ex vitro
q̄ latere quedā crescūt capitella for-
mata in figura cancroz. sicut est videre i ma-
lis punicis seu granatis. vt d. Jsi. li. xvij. quo-
rum ora sepata sunt diuersa habentia in se
ca. q̄ vsus eius piculosus ē. nam si edat vel
bibat infantiā facit vel somni imaginē turpi-
dam. 7 iō hanc vocat vulgus miltidridū ppter
alienationē mentis quā inducit. Jsi. becaut
cū sit herba venenosa habet semē nigz/ rube-
um 7 acerbū. vt di. dia. 7 pli. Nigz pessimumz
est et mortiferz. rubeū ē minus malū sed albū
adbu minus. vnde huius vsus magis cōue-
nit medicinē. virtutē bz cōstringendi/ mortifi-
candi/ et somnū puocandi. habens scimen ni-
grū bz folia nigra/ aspera/ et dura. et flores
purpureos 7 folliculos duros 7 solidos 7 spis

fos. habens vero semen obrufū flores habet
mellinos 7 folliculos meliores sed bñs semē
albū flores habet albos/ et folia pingua et
mollia succo plena. 7 hec herba frigida est in
tertio gradu/ 7 sicca in secundo. et iō riores re-
punit ventrē stringit. fluxū ventris sistit. dolo-
rem dentiū de calida causa tollit. reuma cali-
dū cōpescit. (huicq̄ diaf. 7 pli. De semie siq̄
de iusquiami dicit arif. in libro vegetabilium
semen hebeni id est iusquiami qd ē mortiferū
apud ptes in hierusalē ē comestibile. ex quo
p̄ q̄ eius malicia 7 venenitas p bonitates
terre vbi crescit/ vel malicia diminit vel auge-
tur. De iusquiamo dicit magister in historijs.
sup Exo. xxiij. q̄ in tiara siue summi pontifi-
cis corona stabat flos erectus similis herbe
quā greci. iusquiamos vocant. digiti vnus
magnitudine. Sub illo autē in extremitate tra-
re circa frontē 7 occiput erat circulus aure⁹ tri-
pliciter distinctus ordine sup quā stabant flores
aurei similes plantagiui a tympace ad tym-
p̄ 7c. vnde in hoc fuerūt priuilegiatē iste herbe.
q̄ earum similitudo inadari sacerdotis summi
figurari memit.

De Castanea.

Castanea est arbor magna et p̄cera a
grecis sic vocata. (vt dicit Jfido. li.
xvij. Jeo q̄ fructus eius gemi in mo-
dum testiculoz inter folliculū rescinditi sunt
qui dū eijciunt castrant. et iō tales arbores a
castrando. castanee greco vocabulo nuncupā-
tur. hec arbor cū exasa fuerit tanq̄ silua pullu-
lare cōsuevit (vt d. Jsi.) hec arbor est multuz
vtilis. nā eius lignum valet ad edificioz stru-
cturā. ad igniū nutrimentū. eius fructus valet
ad cibū et folia et cortices ad medicinā. (fru-
ctus siquidē eius quū sub vili cortice aspero
7 duro in arbore abscondat/ tamen quū matu-
rus extrahitur dulcis inuenit. potissime autē
quū decoquitur vel assatur. sicut autem sub dit
Jsa. in die. Castanee sunt calide i medio pri-
mi gradus et sicce in secundo. et iō rōne colo-
ris habēt dulcedinē. rōne vero siccitatis bñt
ponticitatē. Castanee crude comeste sūt infla-
tiue et doloris capitis ppter indusum fumū
generatiue. Sed vt ab eis nocumentum ause-
rat/ oportet vel q̄ assentur/ vt corpulentia eo-
rū terrestris rarificet. vel vt in dulci aqua deco-
quant. vt ex aque hūiditate et mollicie tēpent
7 tūc bñ nutriunt 7 laudabiles hūozes gene-
rant 7 corpis ac pectoris siccitatem tēpant. 7
maxie si cū zucara comedant a colerical aut fle-
gmaticis cū puro melle. valent etiā scdm me-
dicinam/ q̄ abominationis 7 vomitus sunt

cōstricue ⁊ ieiuni stomachi cōfortatiue. Itē castance cū modico sale trite et cū melle tēpare/rabidi canis vel boīs morsus sunt opime sanatiue. Itē cū farina ordei ⁊ cū acero catbaplastimate/tumoris māmullaz sunt efficaciter repressiue. Itē eaz cortices ac folia vsta ⁊ puluerisata ac cū vino tēpata adolescentis capiti admodū catbaplastimatis apposita augmen- tant capillos ⁊ pbibent eoz casuz. (bucufqꝫ Isaac in die.

De Lauro

Laur⁹ ē arbor victorialis digna mul- tis laude ꝑconijs ꝑpter singulareꝫ grē sue excellentiā et virtutum. ꝑpter qđ ⁊ victores quondā obtenta victoria. fertis laureis coronati laureati dicebant. quam gre- ci damne vocāt/cuius virtutes ⁊ singulares ꝑprietates supra posuimus in hoc eodem li. in littera. A. quere ibi ⁊ inuenies.

De lentisco.

Lentiscus est arbor similis humilis ⁊ medicinalis que a grecis ⁊ hebreis eius alio noie appellat⁹ vt. d. glo. sup dame. xij) cuius folioꝝ succ⁹ sanat et conglutinat fassa labia siue alia vlcera. vt dicit ibidē. ⁊ dī lentiscus eo qđ eius cuspis mollis sit et lentus. nā qđ molle ē ⁊ flexibile lentum dicere ꝑsuauimus. (vt d. Iti. li. xvij.) Itius arboris fruct⁹ oleū desudat ⁊ cortex resina q̄ mastix appellat⁹. et ē melior que in chio insula generat⁹. (vt dicunt Itid. et pli. li. xvi.) Ffolia istius arboris scđm dias. pli. ⁊ platea. sicut ⁊ rota arbor calida sunt valde sicca. ⁊ habent virtutē ꝑstringendi/cōsolidandi ⁊ ꝑfortādi. ⁊ valēt ꝑ vomitū ⁊ oēm fluxū tā sanguis qđ humor alioꝝ. similes virtutes hz gūmi eius scz mastix que a masticādo sic dī. eo qđ masti- cata sic efficit glutinosa ⁊ dura ad modū cere. circa dentes ⁊ sic masticata gūngiuas a ꝑ- midis būonibus purgat. dentes mobiles cō- firmat ⁊ dealbat ⁊ eoz radices roborat ⁊ cō- firmat. anbelitū maluz amputat ⁊ emundat. Decmastix sic colligit⁹ in fine veris cortices ci- ni seu lentisci insaudunt⁹ et mundificat⁹ terra vestes mūde supponunt⁹ ne liquor cadens in- terrā cadat. vnde que clara est et mūda ⁊ alba ē eligenda. que vero hz terrā admixtā ⁊ que obscura est abijcienda. cerebz emundat ⁊ de- purat ⁊ multū excreare facit. virtutē digestiua cōfortat. ventositatē attenuat. liquefactū sup regulā calidā oīa fracta gūmas scz ⁊ alia mi- ro modo cōsolidat. Dicit enā pli. sic et diasco. lentisc⁹ ē arbor multū spinosa cū radice alta ī plurimas ꝑtes dinisa/finatū habens similem mīro sed minorē/tubeū interius qđ est matu-

rus habēs asperā lanā intus/cuius succ⁹ ma- xime sanat fluxum mulierum.

De Lilio.

Itiū vt. d. Iti. ē lactei coloris herba cui⁹ candor cū sit in folijs. auri tamē spēs intus fulget. De lilio autē dicunt diasco. ⁊ platea. liliū calidū ē ⁊ humidū. ⁊ al- ud ē siluestre ⁊ aliud domesticū ⁊ aliud genit⁹ purpureū florē. ⁊ aliud albū qđ est meli⁹ ⁊ ef- ficacius. et aliud croceū vel purpureū. Est autē virtus lilij maturatiua. vnde valet ꝑ aposte- mata si cū anungia cōterat⁹. Itē ei inest virt⁹ remollitiua. vnde valet cōtra duriciā splenis si ei⁹ succo oleo veteri admixto ⁊ bene icnoꝝ- porato splenis regio mungat⁹. Itē ei inest vis mundificatiua. vnde valet ad faciē colorādā si puluis eius cum aqua rosacea admisceatur ⁊ facies cū eadem mixtura abluat⁹. Itē mī- gatiua. ⁊ iō folia ei⁹ decocta et imposita. valz ad loca que sūt cōbnta. Itē facit radix ei⁹ trita cū oleo apponat⁹. Itē virtus ei⁹ est aper- tiua ⁊ cōpactoz dissolutiua. iō educit mēstruo- sitatē. Itē virtus inest ei tumoris repressiua ⁊ iō valet ꝑtra apstemata et ventositatē infla- tiua si radix eius trita cū oleo sepius appona- tur. (bucufqꝫ diasco.) De lilio autē sic dicit pli- kilia multis modis nobilitat⁹ florē suū. Nam potate cū vino serpentū ic⁹ sanāt. ⁊ valent ꝑ frigidoz maliciā ⁊ venenū decoctē ī vino oleo admixto clauos pedū et nodos soluūt. pilos quoqꝫ locis adultis reddūt. in vino etiā deco- cte addito melle venis ꝑafis subueniūt folia eius decocta in vino vulnera sanāt. semē eius cōmittū igni apponit sacro. flos ⁊ folia subue- niunt vlcēꝫ necessitati. bucufqꝫ pli. li. xx. c. xix. Itē in eodē li. c. v. rose nobilitati primū est ⁊ quadā vnguenti cognitione. Inde enī fit no- bile vnguentū siue oleū qđ lilioꝝ appellatur sicut ⁊ de rosis oleū rosaceū fieri cōsuevit. De radice ei⁹ ꝑcedit basta interdū mīu cibitoꝝz deinde dependet ab eius sūmitate flos decli- uij ab angustis in latitudinē se relaxās ⁊ dila- tans/admodū cāpelle resupinus ⁊ ī circū- itū laboris intus habēs quasi tenue filū cōti- nens in se semē stantibus ī medio crocis vnde nihil lilio grossius ē ad decentiā coloris. odo- ris redolētiā et efficaciam corporis et virtutis. cui⁹ colo: est mplex. albus rubeus ⁊ purpure- us. (bucufqꝫ pli. li. xx. c. v.) Dabet autē liliū radice et multis bullis ꝑsistentē/sicut allium vt di. anst. li. vegeta. ⁊ in singulis bullis est virtus seminatiua. ⁊ iō ex quocūqꝫ crescat plā- ta qđ ꝑ se plantatur. de hoc quere supra et de alio ī lra. A. dicit ad ꝑdicia anst. qđ basta lilij

De arbo. et plan.

que nodo sa est incuruat interā et coopiatur
anteq̄ aperiat semē eius et radix eius sine ce-
pa nō eradicet statim infra paucos dies q̄ in-
uenies q̄ a quolibet nodo stipitis sui emitter
parua cepula quasi eēt illa de tuniā suis si-
ue de bullis cepulis. s. radice et hoc est miruz
valde. Itē ibidē sequit flores lilij prius sunt
virides post albesunt. et si stipis siue hasta a
radice totaliter abscindat. qz totus humor sti-
pitis ē inclusus/naturalis calor i medullis se-
cōnēttit ad supiorē pte stipitis et digerit ipaz
materiā ipsi? floriz et tunc expandit flosculos
et albescit humore primitus tunc digesto. et iō
vt dī ibidē versificatores cōpauerunt liliū in-
tellectus humano qui in fine sollicitat de eter-
nis. Itē dī q̄ liliū nō habeat rōem seminari-
uam in semine et radice et in hoc differat por-
ro et allio et alijs que habent rōnem seminis i
multis locis. De hoc quere supra de allijs et ce-
pis in lra. A. et. L. Lilij insup hasta nouiter
cū flore abscisa glebe argillose infira in viro-
re seruat diutius florē suū. flos lilij q̄ iteger
est intactus pmanet. multū suauiter redoler.
cōfractus vero manib? et cōfractus multū fe-
ret. ipsū quoq̄ florē cū semine solū p fructū bz
torā etiā virtutē quā liliū bz in stipite et in ra-
dice totū ostendit in capite. s. in flore et in semi-
ne. et quanto flos ipsi? altius in bastili erigit/
tanto caput submissus inclinā. flos insuper
eius est exterius plattus/suauis tactu/et for-
ma rotundus/aspectu delectabilis et iocūd?
Interius aut granis aureis in sua cōcauitate
ē respersus que tingunt plus q̄ crocus et hec
tingentia grana septē bastulis sustentant. vñ
ex sex folijs candidissimis simul cōtignis cō-
ponitur/ex septē granis aureis intrinse? de-
corantur/in quo medio semen eius loco fructu
muro decore collocat/et circūexpansi floris be-
neficio teneritudo seminis a lesione frigiditae
nis custodit.

De lactuca.

Lactuca (vt d. Jsi.) ex lactei humoris
substantia est vocata/vel quia nutri-
entes mulieres lacre implet. hec i vi-
ris venereis motū arceat. cui? duplex ē species
scz domestica et agrestis. quā feraliā vocam?
eo q̄ in dorso ei? aculeos bz duos ad modū
ferre vt dicit. Jsi. li. xvij. ca. vi. de qua. d. Jsa.
in die. lactuca agrestis domestice in forma est
similis. sed longiores bz frondes subtiliores
aspiores et minus virides ppter suā hūidita-
tis puritatē. et iō multe est amaritudinis et pō-
ticitatis respectu illius que ē domestica. quia
maioris est caloris et siccitatis. et iō multi di-
cunt q̄ mēstrua puocat et humores crudos ex-

pellit. vt. d. dia. lactuca vero domestica frigid/
da ē et humida. sed tepate/ita q̄ neutra quali-
tate excedit modū. et iō eius vsus cōgruit esui
et nō medicine. et subtilē bz substantiā et mar-
me q̄ erit recens. et iō cito digerit et stomachi
arsurā et morsurā ex colera rubea sedat. sāguis
ebullitiōē refrigerat. et insōneitatē placat. ca-
pitis dolorē ex fumo colerico sanat. lac i mu-
lieribus multiplicat et semē in viris generat et
augmētat et hoc accidit ppter bonitatem san-
guinis quē gignit in pfecta quātitate et i pfe-
cta etiā qualitate sed q̄ antiquat et induratur
minuit eius hūiditas et amaricat. et ex vsu ei?
sanguis pessim? generat. virtus visiva iū de-
ficat et debilitat. cuius cā est sensus animalis
mortificand. qz cū sua potētiatē sensū suffo-
cat naturalē. et iō talis lactuca generare velle
tibus maxime est nocua. Nā materiā cōgelat
et coagulat seminalē et p̄cipue semē eius/si i cā-
bo aut in potu sepius assumat (bucuscq̄ Jsa
in die.) Pl. aut lib. xx. c. viij. de lactuca dicit ē
spēs lactuce sponte nascentis quā caprinā vo-
cāt/qua picata in mare/p̄tinus necantur pi-
sces qui sūt in vicino. cui? lac cū aceto et aqua
et vino hidropicis medet. cuius caule et folijs
cōtusis asperso sale nerus infasi sanant. Alia
est spēs lactuce que nascit in aruis cuius folia
trita cū polenta illita vlcērib? sanat. et hāc gre-
ci isopon vocant. Tertia spēs crescit in siluis
quā stano vocāt. cui? folia trita cum polenta
vulnēbus p̄sūt sanguinē sistūt. et putrescen-
tia vulnēra sanant. radice et folijs mitigāt sa-
crū ignē. Est etiā alia spēs lactuce habens ro-
tunda folia et breuia quā multi beraciā vocāt.
cui? succū accipitres scalpendo herbam extra-
bunt. et inde tangentes oculos discutiunt ob-
scuritātē et caliginē cū senescūt. cui? herbe suc-
cus sanat oia vicia oculor. et maxie q̄ ei lac
mulienis admisceat. serpentū morsibus et scor-
pionū icibus medet/si succ? ei? cū vino pote-
tur. et folia trita sup vulnus emplastret. oēm
etiā inflatiōē discutiit et cōpescit. Semē etiā
lactucis tam siluestris q̄ domestice libidinis
imaginatiōes in somnis cōpescit et corp? pol-
lui nō pmittit si in cibo frequēter assumat. fre-
quēs tū vsus ei? et nimius esus oculor officit
claritatem. Adulter alias laudes attribuit ei
plinius in eodē capitulo. sed hec sufficiant

De Zappa.

Zappa ē herba hūs folia lata et spissa
I circa terrā hūs in sūmitatib? bastu-
laz quedā capitella spinosa et aculca-
ta sed reanua/que vestib? trāscentiū solēt ad-
berere. (vñ. d. Jsi. li. xvij) lappa ē dicta/ eo q̄

babeat caulē ingentes p terrā dispersā q̄ a gre
cis philatrophos dī. eo q̄ vestib⁹ hominum
adhereat ob asperitatez sui et nasatur iuxta mu
ros 7 dī. philatrophos. i. amās boies qz qua
si quadā affectione videatur boīs adherere ve
stibus. *Qui?* species est duplex acuta et rotun
da ad similitudinem pedū caballi. vnde et a
multis vocatur virgula cabellina. et vtriusq̄
folia grauis et horribilis odoris sunt pariter
et saporis. (vtd. dias.) Sed. pli. d. li. xx. c. xxiij
lappē multē sunt species et omēs sūt medicina
les. nā icib⁹ scorpionū medentur nec ferunt
boīem si iuua⁹ fuerit. succo eius. decoctio ra
dicis eius dentes p̄firmat. si tepida in ore te
neatur. Semen ei⁹ excrabilia vicia stomachi
curat. reijciētib⁹ sanguinem p̄dest. dissen
terijs subuenit. nā radix ei⁹ cū vino sifit aluū
sed folia cū sale adiecto. soluūt. semen ei⁹ po
tū datū calculosos adiuuat. tota herba trita
cū arundia valet cōtra strumū. (huicq̄ pli.)
Sed scdm platea. lappa siue lappatiū est her
ba calida 7 sicca habēs virtutē dissoluedi/
relaxandi/aperiendi/accedendi. 7 iō valet cō
tra scabiē puritū/serpentū/7 impetiginē. et i
tercutaneū cōsumit humore. apostematū dī/
soluit duriciē 7 tumore. valet cōtra frigidā bī
dropisim et splenis opilationē. succ⁹ eius cū
succo rure admixtus cerebz purgat a flegma
matica supfluitate. si in modica quāitate na
nbus in balneo vel in aere calido instilleur.

De lappate.

Appates cibus ē ex quibusdam her
bis domesticis recentibus lappatijs
similibus cōpositus aut cōfect⁹. vt. d. glo. su
per iudi. xv. vnde alexan. nequā ait. Lappa
res cibus est olus cōponit eundē. Scdm ali
os lappates est genus caulis habēs folia la
ta vt lappa/sed folia lappatis sunt mollia/
crassa/subalbida/palma inuoluta/inter se mi
rabiliter cōnexa/habēs stipitē b: euē et grossū
nodosū exterius/sed mollē interius 7 camo
sum. Dec herba cōuenit esui et medicāne/7 in
de fit abus bonus qui diu seruan pōt sū deco
ctio cū acceto sinapi 7 melle diligentius cōpo
natur. et talis abus vulgariter cōpositū nun
cupat/ cui virtus est singularis sez resistere et
brietati. (vt. d. pli. li. xx. c. x. nam ante cibū co
mesta cauēt ne ebrietas supueniat post crapu
lam sumpta/cōpellit crapulā vt recedat. 7 vt
damat scola rasis aunibus fractis. haq̄ herba
nihil ē vniūs stomacho atq̄ neruis. et iō pa
ralicis 7 tremulis. iuber eā dari et sanguinez
reijciētib⁹. lactis vberatē p̄bet puenis. va
let etiā succ⁹ eius aduersus yeneū 7 serpētū

icibus occurrūt/et inātime semē ei⁹. similiter
valet cōtra morsum canis. vt. d. Jsid. li. xvij.

De Leguminibus

Legumina ab eligendo sunt deā qua
si electa. vereres enī meliora elige
bant 7 inde sibi cibaria cōponebant
7 dicunt proprie quedā grana tritico 7 ordeo
maiora et grossiora que nō in folliculis /s̄ po
tius i quibusdā siliquis grossis spissis 7 clau
sis oriunt. vt p̄z in pisīs cicent⁹ atq̄ fabis.
differunt aut legumina in magnitudine/colo
re/figura/et sapore. Nam inter legumina ma
iora sunt grana fabaz 7 lupinor. medica cū
cep 7 pisaz. minima lenticular 7 visciarum.
In colore differūt qz quedā alba. quedam ni
gra/quedā rufa. 7 quedā mixta. In figura qz
quedā rotunda. quedā oblonga. quedā man
gula. quedā plana. Differunt etiā in sapore/
qz quedam sunt stiptica 7 dura. sed per deco
ctionē fiunt mollia et ad esuz meliora. quedā
in sunt amara. vt lupini. sed per adiectionē in
aqua 7 madefactionē efficiunt dulciora. Et
vt d. pli. legumina quādo incipiunt mature
scere rapienda sunt q̄ cito exiliunt lateq̄ cum
deciderint vt lupini. (sicur d. pli. h. xvij.) Est
aut legumē substantialiter frigidū et siccū ad
digerendū dur 7 cōpactū. vnde ppter suā cō
pactionē difficile ē ad coquendū necetiā pos
sunt bene decoqui in aqua puteali imo ad p
fectā decoctionē indigent aqua fontana siue
fluuiali. cibus itaq̄ rudis 7 grossis de legu
minibus fit/ cuius vsus cōueniens fit homi
nibus fortioris nature 7 cōplexionis. Nam le
guminoza ex se ad digerendū sunt dura/s̄ di
gesta multā nutriunt 7 cōfortant. sed naturali
ter sunt inflata et ventositatis generatiua.
sed coz v̄rositas diminuit per comens depo
sitionē vel decoctionē 7 assationē 7 p coz que
ventositatis sunt exterminatiua appositionē
vel assationū. vt cūminū anetū et similia. (vt
dicit diasco.

De Lente.

Lens tis. ge⁹ ē leguminis vt. d. Jsi.
li. xvij. sic dicta. qz bumida est 7 len
ta pouissime qū ē in sua herba a qua
biminutiue dī lenticula. 7 dz scribi p. r. ad dif
ferentiā vernis capitīs qui dicitur lens len
dis. et scribit per. d. vnde dixit quidam. Lens
lendis capiti lens lentis cōuenit ori. Est ita
qz lens vel lenticula. (vt d. Jsa.) frigida 7 sic
ca ex cōtrarijs naturis cōposita. Nam vnā vir
tutē bz in cortice 7 aliā in medulla. nā in corti
ce bz quoddā acumē rōne cur⁹ mouet ventres
ad solutionē. sed medulla stiptica ē 7 stoma
chi cōfortatiua 7 opatur ad cūstrictionē. gros

sum et melancolicum gignit sanguinem et cerebri replet fumo grosso. unde est causa timidorum et horribilium somniorum, vicio sitate stomachum grauat, et inflationem generat oes meatus corporis et transitus opilat et nervorum ac pellicularum cerebri substantiam desiccatur maxime nocet pelliculis oculorum, quia earum humiditatem distemperat ac desiccatur. vt d. ides. Sanis nocet oculis quanto magis infirmis desiccationis sue cause. et eius frequens usus pessimas in corpore generat passiones potissime si cum cortice comedatur et corpus sicce fuerit complexionis humidis tamen et calidis quandoque potest. unde valet hidropicis si sine cortice comedatur. sed cum cortice nocet. quia multam generat inflationem et pellicularum extensionem. Lens autem est eligenda que est grossior et recetior et ad coquendum facilior. et hec tam ad escam quam etiam ad medicinam letis malicia reparatur si deponitur cortex et eius medulla in dulci aqua decoquatur et post abiectionem oleo pipere et camino et cum similibus condatur. bucusque Isaac in die. Dicit autem plinius. li. xvij. ca. xij. lens amat terram tenentem et subtilem vel sterilem magis quam pinguem. et celum id est aerem magis siccum. omnis enim legumina dilurgunt aquam ante flores sed postquam defloerunt diligunt siccitatem

De Lino;

Inu dicitur tam herba quam semen. et est sic vocatum eo quod molle sit atque lenis et plurimum delicatum. vt d. Isid. li. xix. Lino autem secundum plinium. li. xij. c. ij. seritur in locis planis et scupulosis et hoc in vere. et colligitur in estate. erumpit autem in stipitem siue culmum rectum producens flores flauos quibus succedunt quedam capitella loco seminis ac fructus. et cum incipiunt capitella paleocere culmi integri euelluntur et auulsi a suis capitellis. semine comminatus carpuntur. deinde colligantur pres lini in fasciculos colliguntur et longo tempore in aqua maturantur. et extracti de aqua ad sole desiccantur et post multis ronsionibus et carpinationibus a suis superfluis expurgantur. et sic partes defecate in fila cotorquentur. et post multiplicem decoctionem ad albedinem deducuntur. Non enim linum a suo virore terrestri potest spoliari et perfecto candore decorari. nisi multotiens contunduntur et decoquatur. et soli appositum aqua iterum aspergat Et cum sint multa genera lini. illud preualeret de core quod solet crescere in egipto. Nam inde fit bislus lini incopabilis in candore. vt d. plinius. li. xij. ca. ij. Minus tamen habet firmitatis hoc genus lini et plus lucris quia inde fiunt vestes grandissime sacerdotum. Est autem linum necessarium ad usus myltos. nam ex lino fiunt vestimenta ad

induendum. vela ad nalligandum. et retia ad venandum et piscandum. filum ad confuendum. funes ad ligandum. et cordule ad sagittandum ligamina ad connectendum. linee ad mensurandum. lintheamina ad quiescendum corine ad ornandum. sacule et bursule ad quodlibet necessarium reponendum. vni nulla herba tam diuersis vsibus est hominum ita necessaria sicut linum. cuius semen calidum est et humidum. vel inter humidum et siccum temperatum vinctuosum. unde inde fit oleum quod alijs vsibus magis est necessarium quam ad esum Nam vt dicit Isaac seman lini parum iurrit et durum est digeri. nocuum est stomacho et plurimum inflationum diureticum. tamen assum cum melle acceptum melius est et valde contra tussim comestum. etiam cum melle et pipere venerem excitat et stimulat ad amorem. valet ad apostemata quia maturat ea. habz enim vim mitigatiuam subtiliatuam siue rificatiuam maturatiuam. unde soluit apostemata matricis si patiens in eius decoctione sepius foueatur. vt dicit Isaac in dietis.

De Malo

Malus est arbor pomifera in se quidem magna. sed respectu lignorum quidem nemoris modica et submissa. ligno solida. rugosa cortice et nodosa frondium densitate vmbrosa. florum varietate decora. fructuum suauitate iocunda. visui et gustui gratiosa. in diuersis medicinis efficitur et virtuosa. Dicitur autem malus ipsum pomum siue fructus sed hec malus dicitur ipsa arbor siue pomus. et est sic dicta eo quod eius fructus sit rotundus. unde et illa sunt vere mala que maxime sunt rotunda. (vt d. Isid. li. xvij. nam malum in greco rotundum dicitur in latino. Differt autem malus ab alijs arboribus silue vel nemoris quia malus maxime est domestica. dupliciter est nature/nam truncum hanc terra rotundum. surculum autem aliunde venientem ipsi trunco insertum et vnitum. que duo quando per insertionem pariter sunt vnita vnam arbozem constituent. surculus autem insertus trunco totam virtutem truoeci in sua transmutat qualitate. vt d. Alfredus super. i. li. vegetabilium. Quere supra. eo. in tractatu de arborum in sectione circa principium. Malus autem nisi puteum et a superfluis nimis exoneretur sterile scit vt d. ides. quia humor attractus a radice non sufficit ad produciendum fructuum. quia transit in ramorum sterilitum nutrimentum. Quere supra de causa fructificationis arborum. Malorum diuersa sunt

genera. nam quedam ferunt fructum ponticū atq; dup. quedā acetosū. quedā dulce 7 iocū dū: et horū fructuū diuersitas ex diuersa quali- tate hūoris procedit 7 debiliori vel fortiori opatione coloris erūtis in radice. sicut supra in principio tactum est.

De malogranato.

Malus granata arbor ferens malogra-
m nata arbor siquidē ē femini generis
fructus vero neutri. 7 dī malū grana-
tū eo q̄ inter coracē 7 rotunditatē p̄ncipat mul-
titudine granatorū (vd. Jsid. li. viij.) cuius
cortex dī psidia flos vero balanstia nūcupat.
flos autē alij sunt albi alij purpurei. alij roset
reperiunt. becpoua mala punica sunt dicta/
q̄ de regione punica p̄mitus sūt delata (ve
d. Jsi. Est autē arbor multū dura ramosa 7 no-
dōsa plus in latū q̄ in altū se diffundens / et
frigoris impatientis. vnde in p̄uua cito pereūt
flores eius. Dicit autē arif. q̄ malus granata
mutat a malitia sua p̄ culturas. Quere supra
eo. de arborū cultura Jstius autē arboris multū
te sunt species / sed de duob; iam loqui suffi-
ciat. Nā scdm diasco. 7 Jsa. in die. Maloz
granatorū duo sunt genera. Alia enī ferunt po-
ma dulcia calida et humida alia acetosa que
frigida sunt et sicca / et diutius ceteris possunt
obseruari. dulcia vero magis cōueniunt vsui
7 medicine. Nā tota arbor medicinalis ē 7 pa-
rū cōuenit abarijs fruct; ei; (vnde d. Jsid. li.
viij.) negant enī medici corpora nostra mali-
puncti cibo nutrirī / sed putant q̄ plus s̄gnū
at medicamēto q̄ corporis alimento. bz siqui-
dem tota arbor: (sed potissime fructus eius.)
virtutē cōstringendi. cōfortandi. cōsolidandi
7 humores fluidos desiccandi. et fluxum san-
guinis intercipiendi et vomitū colencū com-
pescendi vt expresse docent Jsa. dias. 7 pli. si-
tū mo: e cōgruo et ordine debito exhibeantur
valēt cōtra singulas intrinsecas et extrinsecas
corporis passiones. dulcia tū magis sūt ven-
tosa et in flatina alijs et etiā sitis minus febrī-
citatibus sedatiua. et iō minus conueniūt fe-
bricitantib; q̄ acetosa. et quoz succo fit pot;
qui dī orizacara qui calozē febrilē mīngat 7 al-
terat. appetitū. puocat 7 naturā ex calozē defi-
cientē reparat mirabiliter 7 cōfortat 7 valet con-
tra epatis calefactionē 7 cordis defectum siue
cardiacam passionē. flores eius etiā fruct; ac-
cortices si puluerizent et in potū assumantur
vermes veteres hēcant. dentes et gingiuas
purgant optime et cōfirmant 7 cōtra multas
alias subueniunt passioēs. vt. d. dias. 7 Jsa.
malapuncta in oib; p̄dictis sunt efficaciss;

ma hūis enī sunt crocea estē in cortice 7 bi-
scolorata stiptica / et desiccata Juterius tamē
sunt rubea humida et mollia iocunda et sapi-
da 7 miro ac incredibili nature artificio p̄ gra-
nuloz cellulas ordinata. vt dicit bem.

De Moro.

Morus est arbor cui; fructus dī moruz
m vd. Jsi. lib. xvij. Morus a grecis
ē vocata quā latini rubū vocāt. eo q̄
fruct; eius 7 virgula rubēt. Est autē duplex
morus domestica. s. 7 siluestris cui; fructus i
deserto pastoz reuelant famē cuius folia sup-
sacta serpenti ipsū interimūt. Jre dicit amb.
sup matth. xvij. fructus mori in flore albus.
deinde virescit. tertio rubet siue rubet. vltimo nē
grefcit atq; liuet. nā quanto ē maturior tanto
nigrior est. cui; fruct; tingit man; et dentes co-
medentis. Scdm pli. autē 7 dias. morus ē ar-
bor habens semē ventrisfluū id ē solutiuū. cui-
ius succus expressus et ad ignē siue solē desic-
catus fit stipticus 7 cōstrictiuus vlcera oris et
vulnera sanat. faucū tumorē reprimit atq; se-
dat. coriū radicias cocū et potatū ventrem la-
tat. et lumbicos latos necat. folia eius cōcul-
sa et imposita oleo cōbustiones fauāt. deco-
cta cū aqua pluniali capillos denigrant mor-
sus pbalangtonis 7 puncturas araneaz ca-
rant dolorē dentū placant et putredinē mun-
dificant gingiuaz. mora imatura frigida sūt
7 stiptica et cōfortatiua stomachi 7 cōstrictiua
sed quāto plus maturant. tanto efficiunt cali-
diora et etiā dulciora et humidiora. comesta
multū post prandū in corruptionē cōuertunt
et stomacho et capiti multū nocent. a ieiunijs
vero accepta / bene et defacili digerunt sed nu-
triuunt vale paz. ffolia mori celsi sunt magna
et lata que crucis et bracijs sunt obnoxia et a
vermibus libenissime comedunt et vermēs
sericū egerentes mori folijs optime nutriuntur
tota arbor medicinalis est p̄cipue quo ad cor-
tices. fructus folia et radices. nā si radix eius
insalsa fuerit gūmi emanabit qd; valet ad va-
rias passiones. nā ventrē emollit. dolorē den-
tū tollit. hucusq; dias. 7 pla. Ex moris fit po-
tus optimus siue nobilis quem mozerū vul-
gariter appellam;. quez elephātes cū potant
animosiores efficiuntur. vt. dicit raban; supra
Jsd. v. c. fit inde electuariū dyamozon dī-
ctū. qd; valet cōtra squinānā et gutturis aut
faucū passiones. vt. d. pla.

De Hirto.

Hirus scdm Jsid. est dicta eo q̄ si li-
m toabus maris solet sepi; eriri. vñ vir-
gili;. Litorā mirthens latissima et

De arbo. et plant.

adamantis litorea mire &c. hinc est qd a grecia mirricie dicitur. medicorum autem libri hanc arborē aprā scribunt et multarū necessitatib⁹ mulierum deputatā. (buculq; Jsi.) Scdm pli. autem vel diasco. mirr⁹ ē arbusculū admodū fruticosa crescens poussine iuxta mare arab⁹ fruct⁹ flores ⁊ frond⁹ des pueniunt medicinis. Meliores autē sunt fruct⁹ q̄ flores et habent diutius cōseruari. s̄ melius in solis calore q̄ in aura vmbrosa habent alia cōseruari. ⁊ quāto simpliciat̄ sūt fruct⁹ recētiorez tanto sūt meliores. ⁊ habēt oīa illi⁹ fruct⁹ substantiaalia virtutē pōticia ⁊ p̄stricia uā ⁊ ex aromaticitate cōfortatiuā. ⁊ enā d̄ natura ppria flux⁹ supflui restitutiā ⁊ virtutis retentiuē in corpore coopatiuā. vñ valet ⁊ fluxū ventris ad spūalia mēbra defluentis. si decoquat̄ in aqua pluuiali ⁊ inde pecc⁹ fomentē vomitū enā restringit si decocti ramusculi ei⁹ cū aceto sup stomachū apponāt. de ea puluis factus vlcera ⁊ vulnera suauiter cōsolidat. itē di. pli. mirrus alia est alba alia nigra ⁊ vtraq; q̄ stipnca sed nigra magis. vñ cōtra fluxū sanguinis vnliter exhibet vñ cōmouet. pdest p̄tra venenū ⁊ puncturā scorpiōis si potēt ei⁹ decoctio valet cōtra allopiciā ⁊ fluxū similiter capilloz cū farina tritici mirra. valet cōtra tumores oculoꝝ. s̄it autē oleū mirricū de folijs ⁊ bacis ei⁹ qd ē lenitiuū cōsolidatiuū ⁊ mundificatiuū ⁊ valet ad oīa supradicta. aures autē mundificat saniofas si tepēfactū instillat. (buculq; pli.) Sup Jsa. c. xli. dicit hierony. Aditus ē aromatica arbor et impunitibilis / testa mēbra cōsolidat ⁊ reparat. ⁊ iō cōsolatorez sancte ecclesie signat. Est etiā temperatiue ⁊ mitigatiue virtutis ac refrigeratiue. vt d. idē sup Jsa. lx. ca.

De mirra

Traba ē arbor i arabia altitudis cui m q̄ culitoꝝ similis spūe q̄ aromaticā dicunt. cui⁹ gutta viridis ē ⁊ multuz aromatica ⁊ amara vñ ⁊ nomē accepit mirra vt d. Jsi. li. xvi. cui⁹ gutta p̄ semanās p̄ciosi⁹ or ē. que vero focto vulnere in cōco coctice elicitur. vilioꝝ iudicat. cui⁹ samēta arabes igne fouent. quoz fumus ē valde noxius / nisi odore stozacis occumāt. aliter enī cōtrahūt homines morbos insanabiles tali fumo. Purior autē mirra ⁊ melior colligitur apud rogoditas in arabia vt d. Jsid. ⁊ pli. li. xij. c. xvij. vbi d̄ q̄ mirra est arbor quinq; cubitoꝝ crescēs i siluis arabie / cuius folia sunt similia folijs oliue. s̄ magis crispa et spinosa ac aculeata. Ramos habens similes iunipero. inciduntur autē vñ nis temporibus rami eius. sed prius sponte

sudant antequā incidantur. ⁊ gutta que sudādo effluit / staccen dicitur. et hoc omnibus generibus mirre preferit. ⁊ mirra electa a pluribus appellat. Sunt autē septē genera vt d̄ idē. c. xvij. scz trogodita. ⁊ illa magis ē electa. scda gelbonitica. tertia diatrides. quarta colatica. quinta empratena idest salbana. ⁊ illa est alijs mirribus magis tenuis. sexta quādiuratum ⁊ odoraria vocant. ⁊ hec ceteris magis est candida. ⁊ beca adulterat̄ gūmi et glebis lētia. septima est iudica. et illa ceteris peior est ⁊ cū illa alie species mirre adulterant. (buculq; pli.) Aditus vt d. diasco. est gutta arboris circa ramos calore solis indurata. ⁊ ē eligēda citrina et rufa interius aliquantulū lucida et huius alia est minuta alia ē grossa que trogodita appellat. ab insula vbi crescit sic calida ē ⁊ sicca et habet virtutē cōfortandi et ex aromaticitate sua cōducendo pres in vñū habet vim dissoluedi et cōsumendi mediocriter et equaliter ex qualitatibus suis vnde cōseruat corpora mortuoz quandoq; mirre cōfectionibus condunt. Reseruat̄ autē in optia efficacia mirra fere centū annis. valet cōtra omnes causas reumaticas ⁊ fluxus inordinatos digestionē enā conforat ⁊ viscosos humores maxime a spūalibus mēbris purgat odoris fetoz emūdat. ⁊ omnia ginguaz vicia sanat et desiccat vlcera labioꝝ putrida cōsolidat cōsumit ⁊ conglutinat. cerebz conforat. et matricem multū reborat ⁊ conforat ⁊ omniē ei⁹ superfluitatem consumit ⁊ desiccat et cōceptū tuuat. vermes aurū necat. carnē superflūā cōrodit ⁊ bonam ac viuam generat ac cōseruat.

De Aditto.

Itum est vnguentum de mirra ⁊ aliis speciebus aromaticis compositū ⁊ confectuz cuius virtute nerui ⁊ alia sensibilia mēbra conforant. et humores i iūcturis ac articulis existentes consumunt. eius aromaticitate spiritus animales repant. Interficiuntur vermes ac pediculi eius amantitudine et prohibet ne nascantur. sudores fetidi mirro cōpescuntur. cōseruantur corpora in delicatione nec putredine dissoluntur

De mandragora.

Mandragora est dicta eo q̄ habeat mala suauiter olentia in magnitudine mali maciam. vnde et latini malum terre vocant. Dancpoe te antropomeros vocant eo q̄ habeat radices formam hominis quodāmodo similitate cui⁹ cor⁹ teruino mirr⁹ p̄uigitur ad bibēdū bis quoz

corp⁹ ē fecādū vt dolorē nō sentiāt soporari
 Duius spēs sunt due. vna ē femīca que ēi fo
 lijs similis lacuce/mala generās alia ē ma
 scul⁹ cui⁹ folia sūt similia folijs berbe. (vt di.
 Jsi. li. xvij) Diasco. autē dicit mandragorā esse
 berbā somniferā cuius folia sunt sup̄ terram
 spersa. radices hz duas aut tres sibi inuicem
 coherentes de foris nigras int⁹ vero albas/
 cū corio grosso. masculus hz folia alba et te
 nua. r radice simīle alteri poma nascit sup̄ fo
 lia sicut galla sup̄ folia quercus. r sunt colore
 crocea odoze suauia/ tñ cū quadā gravitate ī
 sapore. qz sunt insipida r iō nō cōueniūt esui
 sed tñ medicine. nā cortices eius decocti in vi
 no dormire faciunt r oēs dolores ꝑpescūt vñ
 r vir tunc tps ferre sentiunt passiones. Lau
 te tñ mandragora ē vtendū. qz si in nimia q̄
 titate accipit infert mortē (vt d. idē) nam vt di
 cit in pl. atea. virtutē habet in frigidandi r ali
 quantulū mortificandi r somnū puocandi. r
 iō succus eius cū lacte mulieris tymponib⁹ ap
 positus. somnū puocat in paritis. et quia est
 herba substantialiter frigida/ dē q̄ fruct⁹ eius
 extinguit ignē sacꝝ cōpescit etiā colere spemz
 r ventris fluxū (bucusq; platea.) idē tñ ppo
 uitur q̄ scdm naturā similitudo hoīs vel mu
 lieris in radice eius nullaten⁹ inuenit/ sed po
 tius a rusticis vel maleficis soppistice sic for
 manit. Dicit autē habere virtutē prebitiua mu
 lieribus cōcipiendi. qd̄ similiter obnuere vide
 tur augu. sup̄ li. gen. c. xxx. r hoc dicit augusti.
 occasione rachelis que mandragoras deside
 ranerat. Dicit tñ q̄ vidit philosophoz libros
 qui de virtutib⁹ herbarz tractant r de eis di
 cit semblū talū in eoz scriptis tunc temporis
 reperisse. Salua tñ auctoritate beati augusti
 ni. multi auctores dicunt mandragorā multo
 tiens hanc habere virtutē. Unde dicit cōstā.
 diasco. pli. r platea. q̄ mandragora sumpta
 modo debito matricēs disponit ad concep
 tiōne quā primitus calor nimius r sicus conce
 ptiōnis materiā impediuit. Mulieres itaq;
 calidas r humidās disponit ad cōceptionez
 cū sit frigida et sicca. vt dē in plateario / et hoc
 dispositiue. sed mulieres frigidas et naturali
 ter siccas. impedit potius ab huiusmodi di
 spositione. Multas alias hz mādragoza vir
 tutes/ que vt d. diasco. tumores corporis re
 percutit atq; tollit. moribus venenosis occur
 rit. omnēq; fluxū corporis inferius r superius
 restringit. Dia supius posita dicunt in libro
 plinij. xxxv. c. r. vbi dē q̄ mandragore duo sūt
 genera. r. (r sequit post multa) cauent fossi
 res mandragore in eius fossura cōtrantiū ven

tum et tres circulos gladio circūscribunt/ r ꝑ
 expectant effodere ad occasum/ r ita credunt
 esse precipuas vires. succus eius colligit/ r in
 sole desiccatur. mala eius matura in vmbra des
 siccat. odor maloz est grauis et infert somnuz
 r ex odore suo vis somnifica est vt dicit. idem

De Hilio.

Hilium ē herba habens bastā longā
 m r nodosam ad modū canne/ cui⁹ ses
 men est valde minutū frigidū et siccū
 vt dē in dietis. Et hoc attestat eius leuitas et
 cōcauitas r absentia viscositatis r vnicuosi
 tatis r modici nutrimenti cōfortatiōni stoma
 chum gratie sue siccitatis r constipat ventrem
 Est autē h̄m diasco. diureticū/ r assatum sedat
 ventris rorsionē/ sanguinē laudabilē non ge
 nerat infrigidat stomachum et desiccatur vt di
 citur in dietis.

De menta.

Menta est herba odorifera calida r sic
 m ca stomachi cōfortatiua. Et ē duplex
 ei⁹ spēs. s. ortēsis seu domestica r ista
 hz maiorē vim calefacendi q̄ prima. r dicit
 grece colocosia quā latini neptā siue colamen
 tū vocant. vt di. Jsi. li. xvij. c. vlti. r est herba
 multū medianalis. Alie sunt spēs mente que
 crescunt in palustribus et in pratis. / sed non
 sunt tante efficacie in virtute vel calore sūt eti
 am grauioris odoris pariter et saporis q̄ inē
 ta domestica seu ortēsis que ē herba semulā
 plicans et cito de terra pullulans r ascendēs
 cui⁹ bastula in terra reflexa et ab humo recta
 cōuertitur in radicē r cito ex se nouā ptunt p
 lem. Est autē menta ortēsis magne efficacie si
 ue sit sicca siue viridis. hz enī virtutē dissoluē
 di et cōsumendi ex qualitatibus suis. ex arō
 maticitate cōfortandi r puocandi appetituz
 et suo acimine decocta in aceto fetore oris am
 putat r gingiuas putridas et corruptas pur
 gat. vomitū ex debilitate virtutis reteritiue ve
 nientē cū aceto sedat. odore suo et sapore cō
 tra sincopim r debilitatē spiritū iuuat/ man
 tē mundificat a supfluis r cōfortat. decocta ī
 vino dolorē viscerz et renū placat. cū vino et
 oleo decocta ināmillas ex coagulatione lactis
 induratas supposita sanat. succ⁹ ei⁹ venenis
 obuiat. et potat⁹ lumbricos necat/ et vermes
 auris in vino et oleo decocta frigida aposte
 mata dissoluit r curat/ tussim mitigat. bucus
 q; diasco. et platea. Similiter Jsa. li. ij. in die
 tis dicit idem addens q̄ abominationē am
 putat et singultū sedat linguā lenit asperant
 si ex ea fricet. assuefacta ī cibo venem expirat.

De malua.

De arbo. et plan.

Alua est mollis herba a molliendo
in aluum dicta. vt dicit *Isi. li. xvij. et si*
cut dicit idem vna cu plinio. si succo
eius admixto oleo aliquis se inunxerit a pun-
ctura apum ledi no poterit. membra etiã limita
succo malue no patiunt puncturã neq; morsu
ab aranea vel a scorpione vt d. pli. Est autez
eius duplex species/minor scz 7 maior que al-
tea dicit. 7 vtraq; est herba humida interfri-
gidu 7 calidu tepata (vt dicitur in dietis.) et
hoc pz per eius virtute 7 actione. quia dige-
rit apostemata et maturat maxime eius radix
7 semen. cuius decoctio valet cotra fluxu san-
guinis. Quedã eni habet viscositatis q; si cu
vino potui def dissoluit grossos humores re-
num 7 frangit lapide 7 duritie splenis mollifi-
cat atq; laxat. decoctio eius puocat somnum
si facies et extrema corporis inde abluant. se-
minis sui decoctio valet pificis 7 tussis em-
ei in oleo decocti. duritie soluit. mollificat
mudificat 7 maturat vt d. i. pla. Denuce
Et est arbor/cuius fructus simili no-
mine nuncupatur. 7 e sic vocata. eo
q; vmbra eius vel stillicidia folioru
arboribus vicinis noceant qua multi latini
alio nomine ioui laudem vocat / quasi iouis
laudem. Isuit eni hec arbor quondam ioui co-
secrata / cuius fructus totã habet vim. vt mis-
sus inter fungos 7 cibos venenosos / quicqd
in eis virulentu e exfundat / rapiat / et extinguat
vt d. *Isi. li. xvij* / cuius fructus habet duru et
amaz corticem / sed nudem valde dulce. vt
de omne pomu corio vel cortice durior e rectu.
dicitur nux. (vt dicit idẽ) vt pince / castanee /
auellane / et huiusmodi. Est itaq; nux arbor
alta 7 procera habes ramos et nodos diffu-
sos et folia lata / nervosa / piramidalia 7 acuta
gravis odoris 7 saporis / cui vmbra dormi-
enti sub ea est nociua 7 diuersarum infirmi-
tatum generatiua. cuius tamen radix / cortex
fructus / et folia coueniunt medicine. Nam vt
dicit dial. succus radice 7 cortice nuce ma-
ioris extractus 7 potui datus ad quantitatez
vnius oragij subuenit difficultati vrinadi po-
tatis etiã cu aceto repugnat febris venien-
tibus cu frigore 7 rigore. cines tingit 7 muni-
dat 7 prohibet casus capilloz. Est aut mul-
tiplicis virtutis 7 efficacie. fructus ei? puenit
etiã vsui medicine. et cum multiplex nux mue-
riatur. tamen de maioribus siue gallicanis 7
minoribus siue auellanis pl? loquimur quo
ad abum 7 medianã. Nux aut vsualis 7 do-
mestica que a multis d. gallica variat in sub-
stantia et virtute et in figura. Na in substantia

vt dicit *Isaac* in dietis. Consideratur vt viri-
dis aut vt recens aut ut matura. In prima di-
spositione scz viridi habet exterius coru siue
corticẽ colore quide viride / sed sapore ponti-
cum et amaz 7 manus cõstringentis inficien-
tem / interius aut testam paulatim obtinet co-
rio extrinseco duriorẽ infra eius ambitum nu-
cleum continet vinctosum / saporosum 7 mul-
tum dulce / nucleu tñ medulla que infra testaz
e cõrrenta / quadã pellicula velur quadã tuni-
cula est vndiq; circumtecta / ne tenera nucleu scz
substantia a teste frigiditate seu duricia lede-
retur. et illa quide pellicula testa mollior 7 me-
dulla nucleu durior 7 amarior ab experientib?
inuenit. et quanto nux plus ad maturitatem
producitur tanto plus separatur illa corti-
cula a substantia teste. et medulle nucleu scz
porã forã et vnitur / ita q; nux ab ea vltim?
no diuiditur nisi quandoq; p aque calide vel
alterius humidu infusione casu aliquo artific?
aliter emollitur. Nux itaq; viridis minus e ca-
lida et sicca uaturaliter q; antiqua et min? sto-
macho nociua. que si cum ruta comesta fuerit
ieiuno stomacho ent penitus veneno inimica
Nuces vero mature vt dicit *Isa.* quedã anti-
que / quedã inter bas mediocres. Recetes sũt
magis humorose / mediocres vero sunt ma-
gis sicce / sed antique consumpta humiditate
p caloris intensionẽ humiditate digerentez
magis sunt generaliter vinctuose / 7 id multu
comeste in humores colencos de facili couer-
tuntur. et maxime quando a calidis cõplexio-
nibus sepius assimunt. q; in talibus generat
adustiones 7 capiti vertiginẽ inferunt et dolo-
re. qui vero eas tempate comedunt et tempe-
rate sunt complexionis / bene eas digerunt. et
eis congrue nutriuntur. Virtus aut eaz atten-
ditur penes effectũ medicine. Na generaliter
otra rem venenosam corpora cõseruant. quia
sua ventositate meatus corporis opilant. et
viti veneni ad vitalia intrare no permittunt.
Item nuces cum sale 7 ruta 7 alijs mixta e
qualiter addito melle morsui rabidi canis sub-
ueniunt si intenus sumantur / 7 exterius sup
locum muliens apponantur. venenuz eni ad
exteriora trahunt potentialiter et consumunt.
Item contrite cum melle melancholica aposte-
mata et slemmatica mire dissolunt. contrite
insuper et cataplasmate super vmblicu inte-
riora apostemata interius in corpore nascentia
destruunt (vt dicit *Isa.* in dietis. sfigura
aut nudis e varia q; alia e rotũda. alia e pira-
midal 7 oblonga. alia iten? plana 7 pinna vt
pz i auellani muscatif alia lateralitẽ diuisa s i

fūmitatib⁹ ⁊ extremitatib⁹ admodū crucis te-
cta geometraliter. id est p formaz trianguli est
distincta vt pz in nucib⁹ maioribus gallica/
nis in quibus generaliter forma crucis interi⁹
est impressa. vt pz sensibilibiter inuenti.

De Nuce.

Et auellana respectu nucis gallica/
ne aggressis ē ⁊ saluatica. nam sine
cultura crescit in corulis/que sūt ar-
bores crescentes in nemore siue silua vt dicit
Jsi. ⁊ ideo qz in loco publico crescit/a transe-
untibus auellit ⁊ colligit/merito auellana nū-
cipat. Auellane aut vt dicit Jsa. alijs nucib⁹
sunt minus calide ⁊ in substantia magis por-
tice atqz grosse. rare in substantia et vnicuose.
⁊ iō ad digerendū sunt dure ⁊ ad excrendū de
corpore magis tarde. rū qū digenerūt multum
sunt corporis nutritiue. sed tū cū itenori pellicu-
la multū sunt inflatiōis generatiue. vt ideo
cap. nocu menti auferat vtile ē vt in aqua cali-
da pfundant ⁊ exteriores pellicule auferant.
⁊ sic erunt cōtra multas passiones vtiliter iu-
uarine. quaz cunctis melli admixtus/ valet con-
tra allopiciā/id ē fluxū capilloz et facit pilos
in corpore geminare. vt di. Jsa. et Constan.
Sunt et alie nucū diuersitates que cōueniūt
medicinē sicut nuc muscata/ ⁊ nuc indica/ ⁊ nuc
vomita et hmodi. Et est muscata fructus arbo-
ris in india nascentis crescēs infra restaz durā
quodā corio siue folliculo tectā admodū auel-
lane/ cuius cortex in acis vocat. et ē multū me-
dicinalis. maxime enī cōfortat cor et depurat
in cerebro spiritū animalē. stomachum infrigi-
datū calefacit et cōfortat appetitū. et est cortex
ille subrusus habēs sapore acutū ⁊ aliquantū
lū subamap. qui aut niger est vel terre nō ha-
bens acutū in sapore abijciend⁹ ē. Nuc autē
muscata a cortice ⁊ theca extracta circūdatur
quadā pellicula tenuissima et plana. que quā-
to ē ponderosior et in odore suauior/ ⁊ sapo-
re acutior/ tanto melior. vnde eligenda ē que
ē grauis et solida interius quelū frangit/ non
puluerisat et subrubicandū colorē pretendit
cū odore forti ⁊ suauī. virtutē bz confortandi
et stomachū calefaciendi et excedendū ventrosi-
tatē. auferendi dolorē capitis ex frigida causa
applicata enī nanbus cōfortat cerebz ⁊ mem-
bra spūalia. vt dicit pli. diasco. ⁊ platea.

De Nardo.

Arduus ē herba modica ⁊ spinosa/ ca-
nida/ et odorifera. vñ ⁊ a grecas nar-
di spica nardostates appellat vt. d.
Jsi. li. xvij. ⁊ est ei⁹ spēs triplex. scz indica/ si-
nea/ ⁊ celtica. nō tū crescit in sinā/ sed in qua-

dam terra montosa que in vno latere tāgit si-
riam ⁊ in alio indiā. melior aut est illa que est
leuis et fusca/ comosa/ ⁊ sperica/ pua odoratī-
sima/ ciprū simulans que masticata linguam
desiccet. Nard⁹ aut celtica a regione gallicie vbi
crescit ē dicta. et ē similis nardo siue spice nar-
di viridi sed est magis alba. bz aut vt dicunt
diasco. ⁊ platea. virtutē cōfortandi et aroma-
ticitate sua valet contra sincoxim ⁊ defectum
cordis. ⁊ ꝑ stomachi debilitatē. narib⁹ appli-
cata cerebz cōfortat/ frigiduz reuma ꝑpelat.
ꝑtra surditatē valet ⁊ aurium apostemata. ma-
lum odorem oris amputat. et gingiuas pumi-
das mūdāt. opilationes splenis et epatis sol-
uit. ꝑouocat menstrua et matricē mundificat
⁊ adiuuat cōceptionē. lapidem frangit in re-
nibus ⁊ in vesica. Est enī herba diuretica et i-
cisiua et diuisiua ⁊ vsqz ad intima penetran-
ua. Itē valet cōtra lingue paralysim et cōfor-
tat nervos et cōsumit humorē lingue organa
occupantē. valere etiā dī contra morbum epi-
lepticū si debito mō patientibus ministrat ad
multa alia multum valet ex qua fit oleum nar-
dinū qd ad omnia prius dicta et ad alia mul-
ta est maxime necessarium.

De olea.

Olea est arbor scdm Jsi. cuius fruct⁹
dicitur oliua. succus eius oleū nūcu-
parur. vt di. Jsi. li. xvij. sepe tamē ar-
bor oliua appellatur. Est autem arbor pacis
⁊ insignis vt di. Jsi. Nam vt dicit romanorū
hystoria/ sine oliuarum ramis nō mittebantur
legati ꝑo pace aliqua obtinenda. siue alijs
offerenda. vnde secundū Remigiū pz huius
arboris excellentia. quia in signū reconciliati-
onis et federis dei cum noe columba nō ē cur-
atēnus arboris ramusculo. sed solum cū oli-
ue interfigno ad arche fenestram reuersa. im-
mo secundū plinium lib: o. xv. Victores apd
athenas quondam olea coronabantur. greci
vero tandem oleastro suos coronari iudicabāt
vt dicit idem. Est itaqz olea arbor coma ⁊ vi-
rore ramorum ⁊ multitudine speciosa. fron-
des habens subalidos et molles/ pirois
pulchritudinem in estate ⁊ in bieme retinen-
tes. flores etiā habet minutos et multos su-
auiter redolentes/ durum corticem ⁊ radicem
amaram/ fructum pinguem/ sapidū atqz dul-
cem. Nam vt dicit Jsidorus ex amaritudine
radicis surgit oliua in pabulum lumis ⁊ me-
delam vulneris/ ac in refectionē esurientis. in
lucernis enim ponitur ad ignem nutriendum
mēbris lāguidis ponit ad mededū i abū po-
nifad reficiendū ⁊ ad condiendū. vt dicit idē

De arbo. et plan.

Est enim oleum ignium et luminarium nutritiuum / morborum remedium / et cibarium suauissimum et diminutum (ut dicitur Plinius). Est ergo oliua siue olea arbor fructifera et medicinalis / cuius cortices / folia / et fructus conueniunt medicinae. cuius lignum marie est soliditatis et spaciouositas et quasi impuribilis puritatis. sed quous sit multe duriciis in exteriori substantia / multum tamen humozositas et vinctuositas interioris in medulla. De oleis autem et de oliuis d. plin. li. xv. arbores olearum fructiferarum quarum multa sunt genera in regionibus multum calidis. sed nec in nimis frigidis / sed potius in tepentibus magis tamen habentibus se ad calorem quam ad frigiditatem. et ideo iubet cato ut. d. idem plin. oliuas ferri in solo calido non nimis pingui nec nimis macro radijs solis opposito. Nam celum eis maxime confert et multum diligunt rores celi et aeris serenitatem. unde si fuerint copiosi imbres quam oliue marescunt. vitia autem oleum et consumit nisi sequatur serenitas / que extenuet liquorem. d. plin. c. iij. nec indiget olea falce vel rastro ut putet / sicut putant vitis / sed soli et rori celesti committitur. vemo gaudet tpe et incipit tunc florere / cuius fructus primo circa biemem colliguntur. collectis fructibus solent oliuantes terram apere circa radices et quasdam tuberositates et adulterinos ramuscillos circa veras radices crescentes caute prescindere / et biniolum superfluitates circa radicem soler aliqui italiam podogran oleum appellare. unde prescis illis radiabim falcis melius fructificat olea et mirabiliter emendat. nec vult olea parum grauer cum pueris pro fructu suo colligendo. sicut faciunt aliqui nimis cauti. quia talis percussio cedit ad iniuriam ipsi arboris et damnum anni subsequens. nimis enim fructificat sic percussa. ut. d. plin. Multe etiam sunt biniolum arboris species que per diuersitatem fructuum discernuntur. Oliua itaque secundum Plinium. arboris oleum designat fructum / cuius multiplex differentia inuenitur. ut d. Plinius. Oliue autem alie sunt domesticae et alie sunt siluestres. domesticae fructus faciunt quandoque maturos / quandoque imaturos. quandoque sunt hos mediocres. Inter istos autem fructus oliuares primi sunt terrestres pontici et virides. secundi sunt subrubri. vel secundu diasco. iacincini vltimi vero videntur esse nigri. et quanto sunt nigriores exterius. tanto sunt maturiores et interioris vinctuosiores / et ad exprimendum oleum aptiores. et sicut d. aristoteli. nunquam perfecte marescunt in arbore etiam si per multos annos tibi essent. sed ut veram et completam consequantur maturitatem / oportet ut bacce collectae de arbore per plures dies in yna congerie coaceruentur / Et sic per compressio-

ne mutua confortato calore et reuocato ad interiora ad plenam maturitatem producent. Secundu vero Plinius. in dietis. oliue cum fuerint rubec non dum bene mature / nec dum plurimum vinctuosae / stomacho sunt valde confortatiue et constrictiue et appetitus excitatiue / maxime si cum aceto vel aqua salsa fuerint preparate. tamen dure sunt et difficiles ad digerendum et minus alijs nutritiue. Nigre vero que sunt iam quasi maturate calide sunt et inter siccam et humidam temperate multum quidem nutritiue sed stomachi mollificatiue et ad digerendum magis dure. quia vinctuositate sua in stomacho superuacuat et ad decoctionis locum inferius non descendent. et ideo in humore corruptione citius transducuntur. et minus laudabiles sunt alijs ad edendum. vtilis tamen sunt in medicina. quia et trite et posite super loca que igne vel aqua calida sunt exusta vesicam reprimunt tibi nascituram. poros enim aperiuunt et exalare faciunt fumositates que incluse sub cute sunt cum vesice et tumoris bubusque Plinius. in die. Dicit autem plin. li. xv. c. iij. quod bacce siue grana oliue quoadiu sunt in arbore non pereunt. et quanto diutius in arbore permittuntur. tanto meliores fiunt. semper enim nouas vires resumunt et difficilius cadunt. Constant autem oliue ut dicit idem ex nucleo tame oleum amurba / que sanies est siue fer oliue est amara. vtilis tamen in medicina sed nuclei cum folliculis oleo elicato vtilis sunt ad ignem nutriendum porci inde dicitur impurgari.

De oleo.

Zeum succus est oliue (ut dicitur Plinius) et est tanto nobilior / quanto recentior et factius alius a suis folliculis eliquatur. ut dicitur plin. li. xvij. c. ij. vbi dicitur quod oleum per vetustatem vitatur. Et dicitur ibidem quod oleum in torcularibus extorquendum melius eliquatur / si oliue siue oleum bacce prius cum molari lapide vehementius commite feruentissima aqua per se fuerint et resperse. Nam per tale aqua calida vinctuositas ab amurba et nucleis separatur. que super natans tandem ab ipsa aqua artificialiter separatur. (et ut dicit idem) quanto oleum citius de torculari erit / tanto oleum laudabilius iudicatur. Nam pinguius est et suauius quam minus cum terrestri substantia admiscetur. Preter hoc dicitur papias quod si quis in aquas mersus oleum in ore prius indusum in aqua emerit / clariora facit omnia que in fundo aquae continentur. et patent oculis ipsi / facilius omnia que in aqua inferioribus absconduntur. et natura est ut cibos producat et solet mentum luminum administrat et contra fessa replet et confortat. nervos contractos et iduratos

ac spasmos remollit et relaxat apostemata dura mollescit et maturat et maxie oleum lini. Multiplur enim est oleum et ex multis rebus generibus est expressum. Aliud autem est simplex ut oleum oliuarum / oleum nucum / oleum papauerum / oleum amigdalatum / oleum raphani / oleum lini / oleum canapi et huiusmodi. Aliud est compositum / et aliud est frigidum aliud est calidum / aliud stipticum et costrictiuum / aliud laxatiuum. Nam ex appositione calidorum efficitur calidum et ex frigidis frigidum / et ex stipticis stipticum / et ex laxatiuis laxatiuum. et ideo secundum diuersas causas morborum sunt adhibenda diuersa genera oleorum ut oleum laurinum / nardinum / pulleginum in causis frigidis. oleum vero rosaceum siue violaceum in calidis causis apponatur. potest autem oleum ita fieri calidum ut febre inducat / si inde venepulsatiles et mares et vole manuum ac platepedum inungantur. ut oleum in quo decoquitur caroleonina ut dicitur in compendio salernitani. potest non fieri ita frigidum quod inducet membro inde puncto stupore et insensibilitate. ut patet in oleo maderagozino / quod fit ex oleo in quo poma maderagore sunt decocta vel diutius reseruata. sed inter olea sic composita magis laudabilia et magis in medicina vtilia sunt preparata. Simpliciter autem oleum quo ad medicinam etiam quo ad cibum primum locum obtinet oleum oliuarum. deinde nucum et amigdalatum. tertio papaueris quod non alijs oleis predictis est magis frigidum atque siccum. maxie quod fit de semine eius nigro et habet virtutem inducendum sonum valet et calida apostemata in principio. et est epatis calefactione ut dicitur plate. Alia autem olea minus conueniunt cibo propter odoris grauitatem et saporis horribilitatem. congruunt tamen vtiliter medicine. sicut dicitur Isaac in dietis. Habet autem omne oleum generaliter multam acritatem et aere leuitatis. et ideo omni liquorum superfluum / et alijs liquoribus subesse dedignatur. penetratiue est virtutis sui diffusionem. et ideo in vasis vitreis vel vitreatis melius quam in ligneis seu porosis vasculis alijs custoditur. vestes quas tangit inficit / et eis odoris sui vestigium quasi inseparabiliter dereliquit diffusum in aqua superficie guttulas origulares se recolligit et vtotaliter quo ad pinguedinem et saporem saporem ab ipsius superficie vitri permittit. oleum autem sapore aspersum et odore horridum cum amurba siue fece mixtum ad cibum non est aptum. nauseam enim et vomitum prouocat. et stomachi officium corrumpit et immutat. oleum etiam apes et animalia anulosi corporis interficit et extinguit si inde profundantur (ut dicitur aristoteli). sed acero post infusa reuiuiscunt. Item oleum purum / ferrum politum. a rubigine seruat / quoniam ferrum inde inungitur sed si fuerit corruptum vel aquosum et cum fere mixtum destruit

ferrum et corrumpit. ut dicitur plinius li. xv.

De oleastro.

Oleaster est siluestris olea sic dicta eo quod in folijs similis sit oliue. sed eius folia sunt latiora. et est arbor in culta sterilibus et amara / cui inferius oliue ramus vim mutat radices et conuertit in propriam qualitatem. ut dicitur. Item li. xvij. cuius lachryma est duplex. Alia est similis gummi sine villo qualitatis morfu. alia est mordax similis gutte armoniaci. ut dicitur. Item. Et quamuis oleaster sit arbor siluestris / tamen eius cortices / gummi / et frondes proueniunt medicine. Nam eius folia cum sint stiptica et amara / melle addito sanant vlcera capitis atque oris. ut dicitur. diaasco. succo corticis et frondium stipticis et costrictiuus. vni valet ad intercipiendum humorum et sanguinis omnium fluxum. ut dicitur. idem. Summi eius valet ad multa et illud quod est mordax maxie. nam vulnera mundificat et sanat. gingiuas corosivas et corruptas adiuuat. et dentes motos roborat et confortat. Crispilam. i. facit ignem et colera furiosa carnem et ossa corrodentem reprimat atque sanat. valet contra allopiciam et furum capillorum. et tingit crines et canities vel palcat vel retardat ut dicitur idem.

De oleo.

Oleum ab olendo est dictum / eo quod secundum Item. boies primo oleribus alerent an tequam fruges et carnes ad esum hominibus preberent. pomis enim et oleribus nutriebant homines ante diluuium sicut animalia graminiibus atque herbis ut dicitur. Item. li. xij. et quibus omnia gramina in terra nascentia que sunt coquinabilia et esui hominum apta generaliter olera dicuntur tamen vulgariter caules dicuntur olera / quorum fructus et rursus amplius crescere ceteris oleribus arbitrantur. ut dicitur idem. quorum summitates dicuntur cime quasi come / in quibus maxie est ingens virtus naturalis. et ideo in cimis huius herbe quam maxime consistit efficacia medicine. ut dicitur idem. Est autem herba frigida et sicca / turbidum et melancolicum generans sanguinem horribile odore faciens. ut dicitur. Item. in dietis. Et sunt quidam caules estiuales et quidam hiemales / quorum herbe sunt compositae ex hijs. Nam substantia est grossa et dura ad digerendum. ius vero siue succus est colatiuus et inde desiccatiuus et ventris humectatiuus et laxatiuus / sed substantia sine iure est costrictiua. tollit autem eorum noxamentum si in aqua elixentur et aqua piecta in alia decoquantur / et atque pinguedine optime codiatur. ut dicitur idem in dietis. Est autem herba que proficit per translationem. Nam quando in vno loco fuerit semina / si postquam creuerit in platum / ad humum meliorem

transferatur multum crescit et tam in quantitate quam in qualitate seu virtute meliora fit. Est autem folia eius tenera ab erucis et alijs venibus corroditur. In hieme vero gelu et pruina commoventur. et sic efficiuntur magis tenera et ad decoquendum et comedendum meliora. Nam reuocato calore ad interiora foliorum melius digerit substantia eorum et sic efficiuntur magis lapida et sunt molliora. Plinius vero li. xi. c. r. multis laudibus extollit caulē quo ad usus medicine et dicit quod eius triplex est species. Quedam est crassa utilis stomacho alium modice molliens. alia lata habens folia et spissa et ista minus valet in medicina terna tenua habens folia et simplicia. et est ceteris amarior. sed utilior medicine. folia eius trita et apposita bis in die sanant. tantum vulnera recentia et inueterata mire sanant. caulis pariter coctus soluit multum coctus stringit vino et ebrietati resistit. nemos confortat et ideo utilis est paralitidis tremulis. lactis vberitate prebet pueris. succus eius valet contra venenum. Dicit etiam idem ibidem quod valet contra morbum rabidi canis. odor seminis eius cocti fugiunt serpentes multas numerat alias eius virtutes quas pro tediō hic omitto. dicit quod bractea siluestris scilicet caulis per se nascens habet effectus fortiores.

De ordeo.

Ordeum est dictum eo quod cito fit aridum. (vt dicitur. Jsi. vel ab ordine eo quod eius spica quādoque ser ordines continens inuenit. et illud genus ordei melius patet aialia. quod triticum et salubrius boies quod malum triticum vel siligo. vt dicitur. Jsi. Aliud est genus ordei habens duos ordines spica sua. tertium diu trimensis eo quod iactum in terra venio tpe celeriter recolligit. vt dicitur. idem. De ordeo dicit plinius li. xvij. c. vij. primum inter frumenta seritur ordeum. apud enim multas nationes panis inde fit precipue et polenta fit ex ordeo apud grecos et illi primo ordeum aqua perfundunt quod postea desiccant et sic mole commovent et a cortice farinam purgant. Alij vt italici ordeum siccum in subtili farinam molunt sine perfusione aque precedente ordeum frugum omnium nobilissimum est in medulla et seritur non vult nisi in sicca et solida terra. Unde propter sine substantie mollietate multum cito rapit ad maturitatem nec videtur aliud semine minus calamitosum quo ad corruptionem quod citius crescit et colligitur antequam triticum inuadat corruptio vel rubigo. Inter omnia vero crescentia frumenta meliorem quidem habet paleam et humiliorē stipulam. sed multum habet laudabilem medullam quando modo debito parat et farinam acuratis simam seu polentam. vt dicit plinius. Est autem vt

dicitur. Jsa. in dietis ordeum est grauius frigidum et sic cum virtute habens colatimam et mundificatiuam et exsiccatiuam et parum habet ventositatis respectu fabae minus tamen nutrit faba quam ordeum quāuis sit magis naturaliter inflatiua. nec enim bene semper corpus nutriunt que peruentis folliculos siue corporis se extendunt vt dicitur. idem. multi autem sunt vt dicit plinius qui plus videntur ordeo in medicina quam in cibo in de tamen sit abusus potus mundificans corpus nutriens et restaurans. spiritualia membra recreans et mundificans. De ordeo etiam compositio de cortice mundata et cum aqua munda decocto fit medicinalis potus quam philosophi tyrsanā vocant. cuius virtus est sitis extinctiua. sanitatis custodiua. febrilis caloris alteratiua. sed de tyrsana quere in littera. L.

De Palma.

Alma est arbor victorialis sic dicitur vt dicitur. Jsi. li. xvij. eo quod manus victoris siue opinentis victoriam est ornatum vel quod est ad modum palme hominis habens ramos. Est autem arbor nobilis et insignis sempiternae pulchritudinis et virosius diuinitis vestita frondibus sine ulla successione perseras folia suapte hiemis et estatis. et quod est arbor annosa durans in virtute et virore per multa tempora. ideo ad similitudinem anis fenicis que multis viuunt annis palma a grecis fenix est vocata. et cum sit arbor fructifera fructus ferens delectabiles et suaves non tamen in omnibus locis ubi crescit percipit fructus maturitate. frequenter tamen in siriā et egipto fructus eius dactyli similitudine digitorum sunt vocati quorum nomina variantur. Nam alij vocantur palmule similes mirabolanis in forme distinctione. differunt tamen penitus in sapore cum isti sint saporis dulcissimi et iocundi. Mirabolani vero saporis sunt horribilis et amari. alij vocantur thebaici quod et nicholai. alij murales. quos greci canathos vocant (bucis quod Jsi. Est autem palma vt tangit gl. sup psal. arbor perentis magne et altitudinis sicut in ad cedri altitudinem non perungit. cuius radix est aspera et rotunda in profundo tene valde fixa. truncus autem eius solidus est et spacet et imputribilis firmitatis. cortex eius sup truncum durus et rugosus et quodammodo pungens et marie versus tenax et ideo difficile est ascendendum. et cum difficultate perungitur ad eius fructum. folia eius pyramidalia habent formam ad modum gladij quibus autem palma dura sit circa stipitem et aspera in superioribus tamen iocundi est aspectus in ramorum pulchritudine et in comae summitate ramorum portat fructus suos et non in medio foliorum vt dicit plinius libro. xij. cuius

fructus ē tanto vinctuosior dulcior ⁊ sapidior
quāto imediatus solis radijs appropiat
ī multis siquidē regionib⁹ crescit sed non ita
fructificat sicut in regione fernida solis spicu/
lis p̄tine repussa in terra leni sabulosa ⁊ vi/
trosa. ⁊ iō palinis iudea est indita vt. d. pli. li.
xiiij. c. v. Itē idē ibidē palmarū duplex est spēs
masculus ⁊ femina. masculus primo floret fe/
mina post ī germē prūpit nec fructificat feia
nisi ita sit p̄p̄inqua masculo vt saltē mediāte
vento odore masculi femina pfundat. Idem
etiā dicit arif. li. vegeta. ⁊ q̄ seminant opoz
vt masculi ⁊ femine semina p̄ter seminent. et
debet seminari bina ⁊ bina p̄posita. ⁊ ex sin/
gulis crūpit plāta. vnde quaterne plantule ex
eis calescūt que ad unice tandē coadherent ⁊
admodū rebus in mutuo miro nature artificiose
cōnectūt nec bene crescit nec etiā fructificat. fe/
mina sine masculo. imo si arbor abscondatur
mascula femina post biduū sterilecit. sed asp/
sis folijs floribus masculi circa radices femine
feia ex vicinitate masculi quasi ex coitu iteruz
vires recipit et resumit. Nec diligūt b̄mōiplā
taria locū humidū pingue et fumosū imo po/
us locū salū et arenosū. ⁊ iō vbi nō ē tale solū
oportet aspgi salē/nō in tra radicē sed aliquā
culū in vicino vt salis siccitate humorosa terre
supfluitas cōsumat. Et dicit pli. quedā spēs
palme ē in meridiano orbe que credit eē vna
⁊ nō multiplicat alia ex ipsa sed quādo p̄ ve/
tustate oīo perit ⁊ deficit iterū ex se renascit et
reniuiscit. ⁊ iō putat fenix auis arabie ex bui⁹
plante sine palme arbusco nomē accepisse. qz
cū mouit renascit ex se ipsa sicut facit palma iā
dicta vt d. pli. ibidē. Itē ibidē dicit idem. In
ethiopia sunt diuerse palmarū spēs tā vindi/
tate magis q̄ suauitate mirabiles inter quas
sunt ille que dicunt carnace meliores et succo ⁊
abo. Nā earū fructus succo sūt vberimī. vndē
⁊ ex eis vna p̄cipua exprimunt. (bucaqz pli.
li. xvij. c. v.) Est igit palma arbor singularis
gracilis in stipite ⁊ bifurca respectu folij aquo
exit. pulchra autē ⁊ delicata in ramis ⁊ comis re/
spectu celi ad q̄ supius in cacumie se extendit
cuius folia sunt lōga in supficie quedā pua ⁊
spissa ⁊ flexibilia diuersis cōnexionib⁹ vtpu/
ta sportulis valde apta vt. d. hiero. nihilomi/
nus in angulis lateralibus sunt incidentia et
peracuta cuius rami diamelate se. selevan/
tes sursum seruantes virozē cōtinuū. ⁊ se nunq̄
ad infima inclinantes. ⁊ scdm hoc media b⁹
dicōis elate ī penultima p̄duci hz vt can. v
a. dī come tue elate palmarū elate tū siue elat/
tes grece dī abies latine. ⁊ scdm hoc penultima

corripitur. ⁊ sic videt ponere alia lra que dicit
can. v. a. crines eius sicut abies. vt. d. arif. et
⁊ sic media corripit hz nō p̄duci. Clarat autē
fructus palme tā in forma q̄ in virtute. fm dī
uersitate ligni a quo exit. ⁊ scdm diuersitatem
soli in quo palma crescit. ⁊ scdm variā recepti
onē caloris celestis que diuersimode fm di/
uersos situs ad palmarū cacumia se diffundit
vt. d. pli. li. xij.)primū p̄z nā ī multis palmif
raro vel nunq̄ inuenit fruct⁹ p̄pter malā vel
min⁹ sufficientē dispositionē ipsius arboris.
vt p̄z in palmis italicis in quib⁹ raro vel nū/
q̄ fructus aliq̄s inuenit. et si crescat/nunq̄ tū
ptingere ad maturitatē et cōpletionē debitas
repenit. vt d. pli. Scdm p̄z ex p̄dictis quare ī
solo siue humo nimis frigido ⁊ hūido pigui
uel fumoso de facili nō p̄ficiūt. imo siue reme/
dio nullatenus cōualefcunt. vt. d. ibidē. Ter/
tū etiā p̄z qz in locis vmbrosis a radijz so/
lariū p̄sentia absolutis nec crescere possūt pal/
me ⁊ si forte alicubi creuerint / nullatenus tū
poterūt fructificādo ad palmarū gloriā pueni
re. ⁊ hoc ē qd tangit Jsa. in die. dactili inquit
fructus scz palmiferi calidi sūt ⁊ hūidi in scdo
gradu. Et diuersas habent actiōes scdm regi
onū varias qualitates nā quidā nascunt ī re/
giōe frigida. i. remisse calida / qdā ī feruida. q̄
dā vero iter bec t̄pata. q̄ vero ī regiōe feruida
vbi sol ē p̄tinu⁹ fruct⁹ sūt dulcissimi sapidi et
p̄ viscositate quadā aliquātulū vinctuosi ⁊ tū
cū sūt dulces valde si q̄s eis nimis vtra ali/
quādo poterūt sic vtrūb⁹ infere corpis lesio
nes. Nā tūozes ⁊ inflatōes generāt. dolor ē
ous stomachi ⁊ etiā capitis p̄stāt splenis et e/
patis meat⁹ obstruūt ⁊ opilant. Ex quo p̄z q̄
oibus dulcibus vti cōtinuē nō ē bonū. imo se/
pius aie ⁊ corpi ē nociuū. fruct⁹ vero crescentes
in terra frigida seu remisse calida ad maturita
tē nō pueniunt. ⁊ iō in sua ponticitate ⁊ siccita
te pmanētes velut crudi corp⁹ non multū nu
trunt. quin potius multū obsunt. qz sūt ad di
gerendū duri. q̄uis aliquātulū stomachū cō
fortent tamē de stomacho de facili nō recedunt
vnde diuini⁹ ibi faciētes morā torsioes ibi ge
uerant sepi⁹ ac inducunt. vt dicit idē. aescenti
bus vero ī regiōe mediocriter calida q̄uis sit
mature tamē tanta inest eis aquosa hūditas.
supflua q̄ nō possūt ī maturitate p̄seruari. vū
de ⁊ corpa replēt crudis hūoribus qui sūt ma
teria diuturne febris vt. d. Jsa. in die. Est
etiā fruct⁹ palme p̄posit⁹ ex molli subā ⁊ car/
nosa ⁊ nudo duro et quasi lapidoso in cu/
ius medio semen cōtinēt. nam aliqui dactili ī
ueniūtur ī sinā ⁊ ī egipto omnino siue nudo

De arboribus et plantis.

et tales spadones nuncupantur. quare in eorum substantia non est ratio seminativa. ut dicitur Plinius. quanto autem palma natura et generosa est anno siccior / tunc fructus eius melior est. non enim fructificat ante centum annos et tunc primo habet plenas vires et perfectas. valet etiam fructus palme secundum Dioscoridum. utiliter in medicina habet enim virtutem leniendi asperitatem arteriarum et clarificandi voces et marie quam bene sunt mature. nam virides sunt scriptici ut dicitur Plinius. quosdam milites alexandri fuisse palmis viridibus strangulatos. quoniam quod omnia sunt virides non conveniunt cibo sed solummodo medicine. valent etiam dissenteriam et alios fluxus. quando more debito apponuntur.

De palmitibus.

Almes tibus. proprie dicitur ramus vitis. unde dicitur Plinius. li. xvij. palmes est vitis materia mollis quam novella brachia emittit. fructus affert cuius folium papin dicitur. Eius subsidio palmes ab ardore et frigore defenduntur atque adversus omnem iniuriam premoventur. quoniam ideo alicubi intercessus est / ut solent ad maturandum fructus admittat et umbram faciat ut dicitur Plinius. totam virtutem suam et nutrimentum attrahit a radice et quod propter inclusum calorem in substantia sue porositatem fortis est attractionis / ideo plus attrahit humoris quam transmittat in substantiam ipsam palmitibus. et quod residuum est convertitur in materiam geminis / fructibus / fructus / atque floribus. ut dicitur Plinius. li. xiiij. qualis autem fuerit humorum nutrimentalis in radice / talis ostenditur in palmitibus. unde docet experimentum salomonis facere vas diversis coloribus in eadem vite / si ei dum vitis inseritur viti in marcio fiat insertio in tribus ramis precedebat ex vno scriptici ipsius vitis / si cum vno furculo insertio apposueris colorem rubrum. et in alio colorem alium et in tertio colorem croceum. singuli palmitibus ex predictis ramis precedentes tales proferent vas quales in inferendo appositi sunt colores. Et quod in his partibus raro vitis viti inseritur. Quis aliquoties palmes vitis alij arboribus inseratur. ideo solet fieri fructus mutatio isto modo. in marcio quam incipit humor ascendere de radice aperitur cortex vitis caute circa radicem / quo aperto fit coloris intermissio in arcum inter lignum et corticem / et tunc diligenter custoditur ne humor ascendens de radice exeat in fissuram. unde humor quem paulatim attrahit palmas a radice immutat transiens per calorem. cuius per vicinos transiens in fructum in fructu ipso coloris vestigium dereliquit. Eodem artificium imitari potest quilibet planta in sapore et colore. et sic sunt arbores que naturaliter sunt constructivae. naturaliter laxativae et converso. ut dicitur idem. Docet idem dicitur alfr. sup

v. li. planta secundum species varie earum corticibus et insertionis seu plantationis tempore artificiosius supponuntur. palmes autem vitis (ut dicitur Plinius.) quedam ex se emittit vitas siue vincula quibus arboribus se vincunt et connectunt quorum adminiculo freti ventis et turbibus resistunt. ne laxati palmites ventorum flantibus dissipentur et ut sine lapsu periculo suos fructus sustineant ad vaga proceritate se diffundunt. multum enim in principio sunt fragiles / et ideo talibus indigent tenaculis quousque efficiuntur successive solis beneficio fortiores. singulis annis indigent palmites refecatione a superfluo debita expurgatione. Sic enim plus fructificant et diffusius se dilatant. non putant autem degenerant et in labrice specie se transmutant. dicitur autem palmes generosus per nodos et geminum vicinitatem nam ut dicitur Plinius. li. xx. c. xxv. palmes raras habens nodos et distantes / signum est infecunditatis. de sitas vero geminarum feracitatis indicium est. que res infra de natura vitis

De Propagine.

Propago nis. est novellus vitis ramus muscularis prozumpens et surgens ex flagello prius terre infixo et immerso ut dicitur Plinius. Dicuntur autem flagella vitium summitates siue extremitates / eo quod ventorum flatibus agitentur. que vel propter vitis dilationem vel propter renovationem terre immerguntur ex quibus nove plantule egrediuntur / et vitis propages appellatur. propagare enim idem est quod flagellis vitis terre insertum sternere et inde novas producere. et sic vineam dilatare. nam propagare. extendere / producere est idem ut dicitur Plinius. palmitibus itaque vitis siue rami ad terre concavitatem incurvati et in quibusdam foueis a terra coopti / quandam concipiunt vim germinandi et generandi et novas propages producendi. unde virtus germinativa existens in flagellis sursum vi caloris erumpens paulatim transmutatur exterius in propages pars vero eiusdem virtutis depressa fincius admiscetur terre et convertitur in radices a quibus novelle propages attrahunt nutrimentum et tandem radices totaliter efficiuntur a quibus propage vites velut filie a matre continuo nutriuntur. et sic fit quod primo a radice nutriuntur conversum per propagationis artificium in radicem / habet ut versa vice nutritis officio perfungatur. quia palmes siue flagellum quod primo nutrimentum a radice hausit / nunc per conversionem in radicem omnes alios a se crescentes veluti mater nutrit ut dicitur Gregorius.

De platano.

Platanus est arbor a latitudine folio-
rum sic dicta/ eo quod paula sit et ampla
nam platos greci planum vocant (ut dicit
3si. li. xvij.) cuius pulchritudine exprimit scri-
ptura dicens. Quasi platanus exaltata sunt. etc.
Eccle. xiiij. mollia quidem habet folia et tenera
vitis folijs similita. ut d. idem. Dioscorides ad-
dit ad ista quod platanus est arbor frigida et sicca.
cuius folia in causis calidis et humidis sunt
utilia. nam ut dicit reuma copescat et tumores
calidum oculorum. decoctio corticum eius et foliorum
reprimunt dolorem dentium/ et ut dicitur ossium ali-
orum virtute habere leniendi et acutos dolores
mitigandi. unde valere dicitur contra combustiones
si cum alijs lenitivis apponatur. eius etiam deco-
ctio in vino dicitur valere contra venenum. Hanc
arborem commendat plin. li. xij. ca. tertio.

De Populo

Populus est arbor a multitudine di-
cta/ eo quod ex eius calce id est sine vel
radice multiplex ramorum dicitur ori-
tur. (ut d. 3si. li. xvij.) cuius generis duplex est.
nam altera est alba. altera nigra. Alba siquidem
habet folia ex una parte alba et ex alia virida. et
hec est bicolor habens quasi diei et noctis or-
tas. nam alio modo variat colores in solis or-
tu/ et alio modo in occasu. ut d. idem. ab hac
autem arbore. ut d. idem effluit resina iuxta endi-
num fluvium in italia et in siria. et hec resina a-
dia et alijs iudicatur medicinalis. nam sangui-
nem stringit. sudores et alios fluxus varios co-
pescit. Et eius siquidem summitatibus et cumis
siue comis solet fieri unguentum frigidum/ opila-
tivum/ et caloris mitigativum/ tumores repressi-
vum/ et somni provocativum. et hoc unguentum po-
puleon a medicis nuncupatur. et in multis cau-
sis necessarium iudicatur. Dicit etiam 3sid. quod po-
pulus/ et platanus/ et salix mollis sunt materie
ad sculpturam apte et tales arbores prescis ra-
mis plus crescunt et in latum et in longum am-
plius se extendunt

De pino.

Pinus est arbor picea a foliorum acumi-
ne sic vocata. pinum enim antiqui acu-
m appellabant. Hec arbor dicitur picea
eo quod desudat picem ut dicit 3si. li. xvij. Et pi-
no primo in insulis germanie gignitur lachry-
ma siue gutta/ que defluens frigore vel calo-
re indurescit et gemmam facit. et dicitur electrum (ut di-
cit 3sid. ibidem) Hec autem electrum alio nomine
dicimus succum/ eo quod arboris sit succus. Dicitur
etiam pinus prodesse cunctis que sub ea servan-
tur/ sicut omnibus dicitur nocere ficus. Est autem pinus

arbor proceras et valde recta/ levis et porosa/
et tamen fortis cum sit nodosa. et ideo ex primo op-
timum in navibus fiunt mali. pinus etiam edificijs
sunt valde apte. de facili tamen inflamantur.
et incenduntur quando igni casu aliquo appli-
cantur. et hoc accidit quia multum habet pinguedinis
et viscositatis. quia picem desudat. Hec arbor
corticem habet durum extrinsecus et rugosum/ sed in-
terius habet humorem pinguem et viscosum qui calore
solis attractus ad exteriorius in estate convertitur
in resinam/ que quidem primo ex se est subalbida
sed per decoctionem quam parit efficitur/ redditur val-
de nigra. Est autem valde odorifera et odoriferum
facit fumum/ sed per multam decoctionem dimi-
nuitur odor eius. folia habet multa/ sed gracilia
et acuta et viret hieme et estate. et cum sit arbor
pinguissima/ in locis tamen crescit motuosis
valde aridis et lapidosis. et cum sit arbor mul-
te pullulationis tanto plus in altum crescit.
quanto inferius plures ramos perdit. vnde ra-
mis prescis versus terram plus se dilatat et con-
tra versus celum. lente crescit propter viscositatem
humoris et grossitatem/ qui cito se digerit non per-
mittit. a suis corticibus spoliatur et nudatur
ut plus duret. Nam inter corticem et lignum genera-
tur vermes qui incipit desiccari/ et illi vernicia-
li corrodunt lignum et ideo corticem extrahunt ne
ex corrupto generetur humorum vermes. ad li-
gni conservationem dicitur esse precipua medicina. Di-
cit autem li. xvi. quod pinus sicut et alnus sub terra
profunde coopertus diu durat. et ideo si cavetur
pinus ad aquam ductus et obruatur profunde
in terra multis durat annis. et tamen super terram
iacens et in loco humido ac pluvioso corrumpitur
citius et senescitur/ que totaliter in aqua ocul-
ta sub terra ex aque fluxu indurescit. diu itaque
durat sub recto nec de facili admittit canem nec
putredinem/ nisi per stillantem pluviam corrumpatur/
sed sub terra profunda diutissime ab omni putre-
dine conservatur. e converso autem abies sub terra
in aqua cito putrescit/ firmissima vero infra te-
cum ut dicit plinius li. xxi. capitulo. x.

De pinea

Pinea dicitur pinus fructus ut dicit plinius/ imo
iuxta stipitem grossus et rotundus/ in
summo vero pyramidalis et acutus.
in principio est viridis/ sed quam bene maturus est
feralis efficitur/ et quasi colore castanee colora-
tur. Et est pinea nux maxima continens in se pro fru-
ctu grana multa/ que in testis durissimis sunt
inclusa. que quidem per ordinem sibi invicem sunt
coniuncta et tamen vnum tangat aliud/ testarum
suarum folliculis quasi quibusdam parietibus mi-
ro nature artificio sunt distincta. sic autem sunt

De arboribus et plantis.

ordinata grana vt maiora maiorez & grossiore
parte occupat & minora minorem teneant ordi
natissime & ad graciliorem loca & acutiores sub
maiorum pondere se inclinant. nā pars grossi
or superior per quandam candulam adberens
arbori depresso ad terram aamine inferius ali
quantulum se inclinant. Et est pinea fornis ad
berentē et magne glutinositatis quam diu re
tens est et a sua pign i humorositate nondum
vetustate aliqua desiccatur. consumpta pingue
dine siue hūore viscoso desiccato pinea dissol
uitur. et sic pars a parte / & nucleus a nucleo se
paratur (est iō s̄m dia. et pla.) qm̄ est vtendū nu
cleo pinee. oportet vt integra pinea ponat sup
carbones et leuiter exuratur et sic duplex cortex
ei? interior. s. & exterior auferatur & tūc valde me
dicinalia sunt grana ista. habent. ii. virtutem le
niendi et humecrandi & aliquantulū aperiendi
et mūdificandi membra spūalia & tūssim mīti
gandi. ebicis et consumptiuis subueniendi &
sanguinem augmentandi. cortices etiam eius
sūt medicinales / habent etiā sua stipticitate vir
tutem sustendi sanguinem maxime menstruales
& etiam dissenteria fluxū ventris restringēdi. vt
dī in pla. et in pli. li. xv.

De pice

Piceis lachryma est per decoctio
nē ignis cū nigredine indurata. vt
dī Jsa. Piceis autē est duplex spēs. s.
naualis qz nauces inde liniunt et earū nime ne
sub interet aqua piceis beneficio obstruunt. & liq
da & atraqz calida est atqz sicca. alio tū mō com
ponitur dura et alio mō liquida / et a multis cō
lophonia / vel pice greca dī qz in greca in quan
titate maxima inuenit vtraqz est medicinalis.
virtutem cni habet dissoluēdi & cōsumēdi. vñ
de valet cōtra vitia splenis & ei? cōpilationem.
& in multis alijs ponit rimarib? & emplastris.
Dicit etiam dia. qz valet contra venenū & mor
sibus venenatis succurrit cū sale trita. pice autē
ignem inflāmat / manus tangētis inquinat /
maxime calcfacta. vestes mundas & candidas
sordidat & maculat. cuius macula quo ad co
lorem & odorē a vestibus vix deletur.

De piro.

Pirus est arbor fructifera sic dicta /
qz in spēm ignis est formata. Naz
eius fruct? a lato incipit & ad mo
dum ignis in angustū finit. vt dī. Jfido. libro
xvij. Pirus dicit arbor / sed pirū fructus eius.
et est fruct? ceteri s fructibus pōderosior. vt dī.
idem. vñd pauca pira vident ponderosiora eē
q̄ multa poma vt dicit idem etiam si dorso lu
menti apponant. De piris autē sic loquit Jsa. i
dieris. Piroz due sunt spēs alia est siluanca

seu agrestis. alia domestica seu ortensis. vñt
qz aut piri frondes / & rami sunt stiptici & p̄stī
cui / sed fruct? inter se multū differūt. Nā pira
agrestia magis sunt pōtica & terrestia. & magis
frigida & sicca q̄ domestica & magis insipida et
dura gustui / qz plus generaliter indigesta / & iō
cibo nō cōueniunt / s̄ solūmodo medicine. qz
vehementer p̄stringunt ventris fluxum & repri
mūt vomitū colericū si decocta in aqua fluuia
li sup stomachū apponant. Domestica vero pi
ra immatura sunt pōtica / grossa & dura. ad esū
insipida atqz mala. tam ē p̄ elixationem & deco
ctionē in aqua dulci / & mellis seu alterius dul
cis appositionez / eoz pōtest terrestreitas aliq̄
tulum digerit / & asperitas temperari. nec sic tamē
multū veniunt cibo / sed potius medicine.

Pira vero domestica matura frigida sunt & sic
ca / quozū stiptica substantia cū aquosa dulce
dine est admixta / & ideo cōueniunt cibo & me
dicine melius tamen conueniūt vtroqz modo
post abum q̄ ante. Nam p? abum laxant
& cōprimendo abania depellunt ad locū deco
ctionis & nervos orificij stomachi confortant.
ante prandiū vero sumpta cōstipant. & si i mul
ta quantitate a ieiunis sepius assumantur / ver
mes in ventre generant & colencam / durā / & in
curabile puocant passionem. Et illa pira que
sunt dulcia / temperatioris sunt complexionis &
minus sunt frigida alijs / ideo frigidis & siccas
plus cōueniunt. Hoc autē habent pira p̄puz
qz cocta cū fungis maliciofis omnez ab eis au
ferunt lesionem. & maxime siluestria p̄pter sue
pōticitatis intentionē. vt dī. Jsa. in dietis pul
uis siue cinis piri siluestris valet bibitis con
tra fungos. vt dicit idem senp aut p? esum pi
ri debet subsequi vsus vini. Nam vt dicit qui
dam. sine vino sunt pira virus.

De pruno.

Prunus est arbor quā latini prunū
vocant. & cū illius arboris multa
sunt genera / melior est damascena
a damasco opido primit? asportata. (vt dicit
Jfido.) cuius fruct? stomacho cōuenit & mede
rur. Nec sola arbor gummi glutinosum & p̄paciū
destillat / quo vñt medici & scriptores. vt dī.
Jfido. lib. xvij. s̄ fructus aut pruni dicunt pru
na / quoz quedā sunt alba / quedā rubea / que
dam nigra. que nigra sunt aliquantulū dura &
acida / illa sunt stomacho vtiliora qualia sunt
damascena. frigida enīz sūt & hūida. qm̄ bene
sunt matura humecrant aur̄ infigidant / & dan
tur cōtra febrilem calorē & siccam ventris cōsti
pationem. Papias tamē dicit qz prunus idēz
est quod lentiscus sed glo. sc̄m damascenum

dicitur prunus et lentiscus sunt eadem arbor et supponuntur pro eadem. sed cum lentisco non fiat prunus / non erit eadem arbor prunus et lentiscus.

De papiro.

Papirus dicitur quidam iuncea / que delicatius ad nutrimentum ignium interius lucernis et lampadibus est valde apta. et dicitur quasi pabulum ignis. pirus enim ignis dicitur / quia in cereis ponitur ad arandum. et est herba viridis et rotunda et exterius vlande plana interius habens molles medullas albas / sic tam / bibulam / et porosam. Decoratur autem papirus usque ad medullam et sic deficcatur. parum tamen derelinquitur de cortice in vino latere / unde medulla tenera suscitatur. et quanto minus hinc de cortice / tanto clarius ardet in lampade et facilius inflamatur. Locus autem ubi crescit in palustribus et pratis et aquarum ripis hec papirionis. nuncupatur. ut dicitur Isidus. De papiro autem fiunt vasa papirea. Nam papirus est quicquid potest fieri de papiro. tante autem sunt magnitudinis papiri circa uimphim et in india ut et ceteris fiant naues. sicut dicitur glo. super. xvij. c. Ista. et hoc testatur plinius. Et idem testatur historia alexandrina. de papirionem fuit carne in quibus scribebantur epistole que per legatos mittebantur. olim fiebant sporule / piritides / capsule. de papiris in quibus littere et alia reponcbantur. sicut ibi dicitur glo. Secundum plinium autem multum valet medulla papiri ad aquam de aure extrahendam. illam enim naturaliter imbibit et ad se trahit. et ideo aqua extrahitur a vino cum papiro. De papiris dicitur plinius. li. xij. Papirus inquit crescit in palustribus egypti et alijs quiescentibus nisi aquis ubi aqua in altitudine duos cubitos non transcendit. habent etiam radices papirozum in illis stagnis circa spissitudinem unius brachij. et sunt triangulares in lateribus ex quibus crescit iuncta non amplius in altitudine decem cubitorum. et illis radicibus incole pro lignis utuntur ad comburendum. et ex ipso papiro sunt varia utensilia et ex eis nauigia texunt. et nauium vela / funes et etiam vestimenta et inde faciunt usum carne. bucusque plinius.

De paluio.

Paluirus est carduus asperimus et spinosus crescens in terra aspera et iuncta. ut dicitur Isidus. habet que dam capitella spinosa et ad tangendum difficilia nam manus ledunt contingens. et in illis capitellis contineatur diureticum semen valens ut dicitur Dioscoridus. moribus venenatis et ad calculum destrigendum. Paluirus itaque est herba aculeata pedes vulnerans transeuntis / cuius hastule ita sunt spinose quod etiam pro asperitate contingi se vel co

medi ab asinis non permittunt.

De papauere.

Papauer est herba somnifera. soporem enim languentibus facit. Et est duplex. scilicet vsuale / et agreste ex quo fluit succus quem phisica opium dicitur. Usuale autem aliud est album quod est frigidum et humidum. aliud est nigrum / quod est frigidum et siccum. aliud est rubeum. et agnoscuntur tres species per flores albos purpureos siue roseos et subalidos. capitula habent magna ad modum malogranati in quibus recolligitur semen suum. semen autem est vinctum osum. unde ex eo fit oleum ad usus multos. ex succo foliorum et capitellorum fit opium vnde solum in febriantibus puocat. debet autem dari cum cautela quia multum opilat / infrigidat / et mortificat. et maxime papauer nigrum in multis antidotis et medicinis salubriter adhibetur. ut dicitur plinius. li. 7. dia. et macro.

De plantagine.

Plantago est herba frigida et siccata que a grecis dicitur amoglossa. id est agni lingua (ut dicitur Isidus. li. xvij.) Eius enim folia sunt plana et aliquantulum nervosa sunt sicut lingua. et cum rotunditate sunt oblonga. in quorum medio surgit vna hastula fortis et angulosa in cuius summitate recolligitur eius semen in modum clauis. et ad huius herbe si militum digne formatus erat ornatus in insula summi sacerdotis (sicut dicitur magister super ezo. in hystoria) et est herba maxime conueniens medicane. Nam vulnera sanat etiam canis rabidi et eius tumores sedat et dropicos iuuat. veneno repugnat / et maxime aranearum. eius succus lubricos necat. et vehementem dolorem venenis mitigat. vulnera saniosa mundat et deficcatur sanguinis fluxum et menstruorum amputat. tumores apostematum in principio repercutit et dissipat. mastica gingiuas tumidas. et sanguifluas repercutit atque mundat (ut dicitur Dioscoridus.) qui multiformiter laudat virtutes magnificas amoglosse.

De petrosolio.

Petroselinum est herba orietis odorata sic dicitur eo quod in petris et in locis petrosi sepe oriat. cuius species sunt plures / sed optimum est macedonicum / suaue gustu et odore aromaticum. ut dicitur Isidus. cuius usus puenit esui et etiam medicane. Est enim herba calida et siccata et multum diuretica et aperitiua / diuretica / et sumptiua / ac humorum grossorum subtiliatiua et stomachi confortatiua / et appetitus excitatiua. et ideo lapidem frangit / menstrua educit / hydropicis subuenit / opilaciones splenis et epatis aperit / et multas alias passiones. ut dicitur.

De arboribus et plantis.

plinius / diasco. 7 platea.

De pipere.

Piper est semē vel fructus arboris vel fructus in meridionali parte cāca si mōtis crescentis cōtra seruidum estū solis. vt di. *Psido. li. xvij.* cuius folia iuni- pero sunt similia / cuius siluas serpētes custodiunt. sed incolē rēgionis illi? cū silue mature fuerint / eas incendūt 7 serpētes ignis violētia effugātur. 7 ex huius cōbustione grana pipēris que naturaliter erant alba / efficiunt nigra ac accidentaliter 7 rugōsa. Quis triplex est spēs vt dicit idē. Nam est piper longū. s. quod est in a turum 7 piper album. s. qd ab igne est in corru- ptum. 7 piper nigrū quod torrido calore ignis nigrum est in superficie 7 rugosum. Piper autem nigrū efficacius est 7 lōgiori tpe q̄ aliud. potest in magna efficacia custodiri. 7 quāto est ponde- rosius / tanto ē recētius 7 meli? vt dicit idēz. Sophisticatur tū meratōrū fraude. naz. vētu- stissimo pipere humefacto / semp aspergūt spu- mam argenti vel plūbi vt sic videatōne ponde- nis esse recēs (huicq; *Psido. Plini. aut li. xij. c. vij.* dicit q̄ piper p longā adustionem solis nigrū reddīt 7 rugosum. 7 hoc nō sine pipēris iniuria cū deberet esse albū / sed ex celi in tempe- rie sic nigrescit. hoc etiā p̄mittūt incolē vt pos- sit melius 7 diuti? cōseruari. Sed dia. dicit q̄ saraceni qm̄ de nouo colligūt illud ponūt in ai- bāno 7 sic torrent / vt virtus generatiua a pipē- re auferatur / ne in alijs p̄tibus valeat fructifica- re 7 iterū pullulare. Est aut piper calidum 7 sic- tum in quarto gradu vt dī in pla. Habet aut virtutem dissoluēdi 7 sumendi 7 attrahēdi / cuius puluis hz vim sternutationē p̄uocandi / et cerebrū a supfluitate pneumatica expurgandi / 7 canem supflūā cōrodendi 7 pannū in oculo cōsumendi / 7 spūalia membra frigidis 7 visco- sis supfluitatibus emūdandi / maxime si cuz fi- cubus sicis assumat. habet etiam vim calefa- tiendi stomachū / 7 cōfortandi / 7 appetitū p̄o- uocandi. sanguineis tū 7 colericis nō est vnlis vsus pipēris. nā sanguinē dissoluit / desiccāt / 7 exurit. 7 tādē leprā 7 als passiones pessimas generat 7 inducit. vt dī in pla. Piper itaq; grā- num est vile in aspectu exten? atq; nigrū. inten? albū / sapore acutū / odore aromaticū / in quan- titate modicū / in virtute maximū / acū frigidū potentia calidissimū / cuius virt? nō sentitur q̄- diu ē integrū. sed cū masticatū fuerit vel p̄ritū cuius virtutes dicere ad pleiū esset longū. 7 q̄- uis sit multū preciosum apud nos p̄pter eius raritatem 7 efficaciam. apud istos tū p̄pter ei? copiam pulegio vilius reputāt. vt dicit bīe-

ro. 7 etiam Psido.

De pulegio.

Pulegiū est herba multū aromati- ca a pullulando dicta. q̄ vt di. *Psido.* apud indos pipe preciosior ē. Est aut fm pla. pulegiū herba calida 7 siccā in ter- tio gradu. cuius virtus consistit in folijs 7 in flore. 7 dī colligi qm̄ est in flore. Et est duplex. s. dō- meliciū qd vocat sifimbriū. 7 aggreste. 7 vtrūq; est multū vtile 7 medicinale. virtutem. n. habet dissoluēdi / sumendi 7 fortadi. 7 reuma frigi- dum restringendi 7 desiccandi 7 tussim frigi- dam ampuādi. 7 matricē mūdificandi 7 coar- tandi vētris vluam mēthua educendi / 7 con- fortadi stomachū 7 appetitum exatandi. vēto- sitatem extenuādi / 7 dolorem interior 7 intesti- noꝝ ex frigiditate mirabiliter mitigandi 7 fran- gendi calculū 7 p̄ceptum adiuuandi vt di. pli.

De poro.

Poro nomen est eroditū. quod in singulari dī hoc porū. 7 in plura- li porū poroꝝ. vnde versus. Dar- rastū rastros / porū facit nbi poros. Et etiaz in li. nūerorū. xij. c. dī. In memoria nobis ve- niunt porri / cepe / et alia ꝛc. Pororū aut duo sunt genera. scz capitatū 7 scetile. Scetile aut dicitur parvulum non dū transplantatum. ca- pitatum vero mai? qd de loco ad locum trans- latum est vt d. *Psido. li. xvij.* Pororum scetile p̄- conuenit medianē q̄ esui. capitatū vero ecouer- so. Est aut caput albū camosuz pelliculis siue tunicalis circumuestitū. hīs in fine plures ra- dices loco capilloꝝ quib? terre adheret 7 susci- pit nūerimētuz. De medio aut capitū erumpit plāta vt dī in li. vege. hīs in stipitis superficie caput i quo semia recolliguntur. 7 hīs singula- grana singulos pediculos p quos adheret plā- te. nō facit semē primo āno sed scdo. Sicut aut dicunt dias. 7 macro. hypochras in multis me- dicaminib? poro vtebat. nā illius succū dedit solū ille bibendū p̄tra vomitū sanguinis. vñ hz etiā p̄tra sterilitatēz si a puellis sepius come- datur. Succ? ei? cū vino bibit? valet p̄ morsuz serpētis 7 cuiuslibet venenosi aialis p̄ritū cuz melle sanat vulnera si sup ea emplastrēt. succus ei? cū lacte mixt? vetustā sedat tussim 7 sanat vi- tra pulmōis. succ? eius cū in felle capre mixtus addita p̄ert. a p̄te mellis auri infusus tepid? ei? sanat dolorē 7 iuuat p̄tra surditatēz. cum vino bibit? lumborū soluit dolorē. vulnera recentia cum sale mixtū poroz cito datū dīt 7 sanat durī- tias relatat / 7 fracturas cito p̄solidat. porozm etiā auduz comestū vñ hz ebrietatē. stimulat ve- herem / 7 mollit vchitrē duꝝ. Decosa dicit pli.

lib. ff. c. vij. ubi multis iam diebus sup addit. di-
cit et qd odore solo scorpiones abijāt 7 serpen-
tes. sanat morsus canis cū melle. valet et p den-
tium dolore 7 eoz venas interficit. somnū p-
nocat/mo:bus regni curat 7 hydropisim. Ha-
beritū quedā vitia qz acies oculoꝝ ebetat 7 in
flāmanone generat. stomachū gravat si in p-
uocat/sanguinē incendit 7 inflāmat si frequen-
ter 7 minū comedat. bucusqz pli.

De quercu.

Quercus. arb. cui. est arbor glandi-
fera /ānosa /solida /7 cōpacta duri-
corticiis 7 medullā modicam hñs i-
terius siuenullā. semp folia generās quādā si-
pica 7 inspidam quā medici vocāt gallam.
portās fructū que vocant glandes qbus porci
7 et apenoli in nemorib⁹ saginānt. radice bz
fortes 7 tortuosam in terra multū se pfundatā
7 ei fixatione fortissima adherentē. cuius cortice
fructū 7 frōdes cū sint stipitiā frigidi 7 siccī sunt
vtilēs mediane. Dī quoqz quer⁹ a querendo/
eo qd i ea solebāt dñi gentiū respōsa dare vt. d.
3. li. xvij. vlt iō qz i ea solebāt antiq⁹ querere
glandes ad edendū. sicut. d. poeta. Adortales
pini rucabāt gumire glādes. fuit autē becar-
bor ioui antiq⁹ cōsecrata. vñ ouī. Et qd desi-
derāt patula iouis arborē glādes. Crescūt autē
quercus in locis mourosīs 7 salinosīs. 7 maxi-
me in terra basam. vñ quer⁹ glādifere in ma-
gnitudine /duricia /7 fortitudine als arbores
pexcellēt. vt di. glo. biero. sup amos. c. ij.
Est autē quer⁹ idē qd iher. quere supra eo. i lra
3. Quercū fruct⁹ glandes dicunt⁹ /que crescūt
inter folia nullo flore penit⁹ pcedente. 7 sūt glā-
des rotū de exterius 7 obloge 7 multū plane 7
speculares aliquātulū 7 subluade sicut vnguis
7 sicut dī in die. glandes frigide sūt 7 sicce /7 iō
difficiles sūt digestioni 7 inobedientes 7 ven-
nē p̄stipātes 7 tarde de stomacho descēdentes
7 dolores capitis generātes ppter fumos gros-
sos et glādibus resolutos ad cerebrū 7 stoma-
cho ascēdētes. Sūt autē in p̄ncipio virides /s
efficiūt q̄ i fulue ad maturitatē p̄tingētes. cre-
scentes i quibusdā capulis rotūdistimis. pla-
nis int. n. / sed caliosis exten⁹ aliquātulum et
bursutis. Dñt autē inten⁹ medullā spissā 7 ple-
nam quādā pellicula circūdatā. que diuidit in
ter corticem 7 medullā. 7 est cortex cū medulla
7 capula sua magne stipitatis 7 siccitatis et
nō boni saporis maxime ad huc vindis. sed qñ
bene maturant 7 assant in igne vel in dulci aq̄
elixant meliorātur in sapore et aque dulcedine
7 calore. Valent autē p̄ venenū. qz opilant po-
ros ne ad eoz venenositatis se diffūdat. humo

res pitridos desiccāt /7 fluxū menstrualem val-
de pbibēt atqz sedāt. vt di. 3. fa. in die.

De quisquilijs.

Quisquilię dicūt purgamenta fru-
mēt. sicut dī amos. c. viij. q cadūt
qñ frumētū purgat. que quidē in-
utiles sūt hoib⁹ ad comedendū. porcis tñ 7 ali-
libus p̄bent cibū. admixte tñ frumento ipsum
inficiūt 7 ei nihil p̄ferūt nisi pōdus. q̄squiliāz
tñ grana leuia sūt 7 vacua cauata a vermibus
7 corrosa. quozū medulla inten⁹ p̄sumit / 7 iō
ipsoꝝ theca vacua inuenit ppter qd 7 tñ ven-
trem faciunt que aggrauant atqz inflant.

De Rosa.

Rosa vt di. pli. est arbor spinosa 7
pua cui⁹ vit⁹ maxima ē i flore se-
cūdario nō in folijs 7 in semine nā
arbor est medicinalis quo ad florē. quo ad fo-
lia /quo ad semē. Est autē rosa duplex qz quedā
domestica vel orientis /7 quedā siluestris. ortē
sis plantat⁹ 7 colitur sicut vitis q̄ si remāserit m-
cultā 7 a supfluis nō purgata /degenerat in sil-
uestre. Agrestis vero rosa p̄ frequētē mutatioz
7 culturā efficit vera rosa. Differt autē ortēsis a
siluestri in floꝝ multitudine /i odore /i colore. 7
et i virtute. qz folia siluestris sūt pauca /lata sub-
albida /pauco rubori admixta. minus odorife-
ra 7 min⁹ opanna i mediana. /folia autē orien-
tis rose sūt multa mutuo coherētia 7 p̄nera. oī-
no rubea vel oīno albissima. mire redolentia. i
sapore stipuca /7 quodāmo mordicāna 7 ma-
gne efficacie in medicina q̄to magis cōtinent 7
p̄fringunt /rātoma magis efficacis 7 aromatica se-
tiunt. De spina quādā dura 7 aspera oriūtur /s
tñ spineā naturā nullaten⁹ imitāt. Score 7 odo-
re nobilitat spinā suā. qñ autē p̄mo germinat
includit in ḡnoso cortice viridi seu virēte. quo
tumescēte /erūpunt quedā folia dura 7 acuta /i
quoz medio erūpunt alia folia mollia 7 se mu-
tuo cōplectētia /7 paulatī rubentia. q̄ p̄pleta p̄
folijs ortum se expādūt. 7 qz tenera sunt 7 adhe-
rente debilis in principio / iō illis puis folijs
virentib⁹ inferius rubea /folia tenera 7 mollia
in arantū inuitātur. in quoz medio apparz se-
men minutū /roceū 7 valde odoriferuz. qd ad-
beret sup rose fructū. P̄mo autēz format rose
fruct⁹ anteq̄ folia ad plenū se expādant. 7 cui⁹
fruct⁹ sunt quedā noduli /rotūdi /pui /duri atqz
quādā villositate quibusdā granulis pleni /q̄
p̄mo sūt virides /s p̄ casum seminis 7 folio-
rū i autūno rubescūt. qñ plene sūt maturi /mol-
lesant circa byemē 7 nigrescūt. 7 eoz sapor sti-
ptic⁹ est 7 aliquātulū acetosus. sicut sapor mel-
piloꝝ. sed vtilēs sūt ad manducādūz p̄pter

vilaginem inter? latitante? / comedentis quæ
interius offendente. Nascitur aut arbor rose quæ
p seminatione / quæ p plantatione quæ per
infectione. et proficiat rose p translatione et p in-
fatione. bucusq plini. li. xx. c. iiii. flos rose inter
flores obtinet principatu et ideo solet principalis
ps bois. s. caput rosarum floribus coronari. vt di.
pli. et hoc rone decoris / odoris / suauitatis / et
tutis. naz sua pulchritudine aspectu reficit. suo
odore olfactu afficit. suauitatis mollide tactu
delinit. sua virtute multis languoribus et morbis
obuiat et succumit. vt di. idem. viridis enim et sicca
cõpetit medicine. De viridibus aut folijs rosarum
sunt multa vt dicitur in planta. nam rose minutatim insci-
se decocte in desputato melle mel reddunt aro-
maticas et medicinale. Istud. n. mel confortat et
mudificat et mudificando dissoluit et digerit hu-
mores viscosos / flematicos atq grossos. cum
frigida aqua stringit et costipat / cum calida laxat
De rosis autem bene cõtritis et cum zuchara bene i-
poratis / sic zuchara rosea que habet virtutem cõ-
fortandi et stringendi. valet et contra fluxum dissen-
tenie et contra vomitum colericum et contra sincopim
et cardiacam passionem. De rosis etiam in oleo mace-
ratis fit oleum rosaceum / quod vix contra dolorem capi-
tis et in multis casibus est necessarium. valet et contra ca-
lefactionem epatis si inde epatis regio inungatur.
et in multis casibus est necessarium. valet et contra dolo-
rem capitis ex calida causa si inde frons et typpora
liniantur. valz etiam caloris distempantia. in a-
eris et somnum puocat et inducit. Ex rosis et viri-
dibus fit aqua rosea p decoctionem ignis siue
solis. et hec aqua valet ad supradicta omnia. valet et
in colicis oculorum et in vnguentis dicitur. qz pan-
nū supfluū et maculas faciei abstergit et autem
subnariat. Ex rosis et siccis fiunt plurime medici-
ne. nam odor siccarum rosarum cerebrum reparat et confortat
eius decoctio in aqua celestium omnium flurum et ca-
lida causa sedat. puluis eorum sanguinem sistit et naribus
pfluente desiccatur et psumit putridum humorem gi-
guas et radices dentium corrumptent. pfirmat de-
tem mobile casum comminantes. puluis eius cum cro-
co cõtritur et albumine oui mixtur sanat efficaciter
dolores oculorum et restringit humorem et sangui-
nem ad oculos venenas defluentes reprimit tu-
more vulue et ipsam releuat descendente. Das et
multas alias virtutes rose tangit plini. li. xx. c. xix

De radice.

Adit a radio dicitur. qz qui quibusdam m-
dijs fixa terre demergit in profundum
vel dicitur a radio dicitur. qz si radat non re-
pullulat. Est igitur radix tam principium herbe quam
arboris. et est mollis in substantia porosa / villo-
toruosa / mollis siquidem et pinguis est substan-

tie et propter facilitatem humiditatis attracte i-
poratione. porosa est propter facilitatem et copio-
siorum humoris ad nutrimentum foliorum et frondium
transmissionem. villosa est propter abundantiam nu-
trimenti attractione. quod. n. facit os in corpore aial
h facit radix in corpore arboris siue herbe. p vil-
los. n. adherens terre quod est sibi conueniens attra-
bit de humore et attractum p poros quasi p venas
transmittit ad nutrimentum plantæ. toruosa est p-
pter fortiorem adherentiam et terre infiltrationem. Variat
autem radix in figura et dispositione secundum diuersam
actionem caloris operantis in subtili materia radi-
cis que aliquid est subtilis aliquando grossa / aliquando me-
diocri. sicut dicitur comment. al. sup li. de plantis.
nam si fuerit materia aquosa / aerea / subtilis et
calor fortis / erit radix oblonga et recta in figu-
ra et acuta. et si humiditas nutrimentalis fuerit
grossa et terrestis / erit radix dura et sicca. qz talis
humor vi caloris fortis coagulatur. Si vero fue-
rit materia medioctis et calor fortis / equaliter
ab omnibus partibus a calore attrahitur et propter partium
equalium coadunationem rotundatur. et sic fit radix
rotunda in figura. Si vero fuerit calor debilis et
materia viscosa non potest multum materiam eleua-
re nec dilatare nisi eleuetur presertim leuioribus. nam
grauiores propter pondere hinc inde diffunduntur.
et sic in eis relinquuntur forma inequalis cum qua
dam nodositate et asperitate. Radix ab humore ter-
re actio caloris generatur a calore celesti penetra-
tur. cuius virtute nutrimentum sibi conueniens attra-
bitur et incorporatur. Ex situ et dispositione terre ra-
dix dispositionem consequitur et complexionem. nam que
in terra dulci et medioctiter sicca nascuntur et aqua
nutruntur pluuiali sunt meliores et ceteris lauda-
bilioribus. que vero nutruntur in terra molli et palu-
stri vbi aqua stans est et putrida et qua hauriunt
nutrimentum / propter malignitatem et corruptionem
aque ceteris sunt deteriores et minus salubres tamen
in cibo quam in medicina (vt dicitur. Isti.) radix oculata
tur sub terra et latitat ab aspectu et sua virtute
et efficaciam manifestat in flore / in fronde / et in fru-
ctu. in terra occulta vixit / proficit et melioratur. que
abstracta a terra moritur / deficit / et desiccatur. totum
arboris siue plante pars despectior est ipsa radix
et tamen sicut vterus mater est et principium / sic radix nu-
trix est et maxime necessarium sustentamentum / et quod
profundius terre visceribus se infigit / tanto effi-
citur solidius et firmitus arboris fundamentum. ra-
dix cum sua substantia sit valde mollis / virtute tamen
et subtilitate innati caloris lapides duros pene-
trat / et usque ad eorum intima se profundat. Tunc
peremali calor naturalis fugiens frigiditatem
aeris ad interiora radices se recolligit et ibi mul-
tiplicatus ad sui temperamentum et nutrimentum a-

ramis exterioribus ad se trahit humorē. et tūc in hie
mie ex attracto humore radix materiā accipit/ q̄
prurifedo frōdes et flores verno tpe p̄ emittit. vñ
herbe que pu^{er} erāt aride et q̄si mortue in hie
me humorē euaporante ad supiorē in vere reui
uiscūt. Itē qualitas. s. bōitas vel malignitas
radicis ad ramos deriuat. et sepe oñdit in fru
ctu et i flore q̄d h̄tutis vel vitij lateat in radice:
sepi^{us} tñ pōticitas siue amaritudo hūoris radi
cis digent^{ur} et dulcoratur bñficio aeris et caloris
celestis materiā subliāns et depurāns. vñ fre
quent accidit q̄ radix amara dulcē fructū p̄cre
at et p̄ducit. vt pz in radice vitis et oliue (hucuf
q̄ Jsa. in die. vniuersalib^{us}.) Dicit et ar. q̄ ar
bores qñ insirūantur et fructificāt solet eis med
ria radice. qz incidit radix et lapis pōitur in scil
sura et sic effluit grossus humor et corrup^{us} velu
ti de cocura. vt sic primo humore attracto et ae
renono radice inter^{us} subitāte renouat arbor et
sanamr. Itē Jsa. gal. et mistici atheniēse dixē
rūt. Omis herba cui^{us} radix est mlti^{us} numimēti
eius semē nō est numimētū vt pz in pashinata et
rapa et hūdi. et eōuerso quoz semē numit radi
ces ei^{us} nō sūt nutritiue. Est aut quedam herba
cui nomē radicis appropriat que cali. est et sic.
et est sitis raphano in virtute. hz aut virtutē in
cidendi et dissoluēdi et p̄sumendi et aperiendi.
poros. vñ de v3 p̄ febres q̄ ex cā frigida p̄creā
tur. splenis opilatōez apit et eius dūctē sol
uit hydropias subuenit et succumit. ted arguen
tes et acū hz sapozē. et iō plus p̄uenit medicane
q̄ cibo. sicut rapa eōuerso plus cōuenit abo q̄
medicane. Est. n. cali. et hu. et ceteris herbis et ra
diab^{us} pl^{ur} nutrit. vt di. Jsa. in die. mollē ac dul
cē et inflatā carnē facit p̄pter sui v̄rositatē et in
flatiōez. vñ de cocta meli^{us} nutrit. auda vel ma
le cocta difficile digent^{ur} et in venis et in poris fa
cit opilatōez. valet et i medicina. nā in iure ei^{us}
pedes podagricoz et artericoz lotū/ doloris re
cipiūt mitigatōz. de semē. n. rape sicut rapha
ni sit oleū multis vsib^{us} necessariū et maxime in
lucernis. nō tñ hanc fuit tale oleū apponere in
lucernis cādelabz in domo dñi vt pz sup exo.
xxvij. vbi dī. cū distinctione videtur et iubetur
offeri oleū non raphanū nō mirū vel murtinū
s̄ punssimū de lignis oliuaz. qz aliud offere
nō erat licitū. sicut nec accendere ignē alienū/ q̄
qui de celo descēdit etc.

De ramno.

Ram^{us} ē arbor multū dura et nodo
sa /ramosa /et spinosa. naz folia hz
aculeata spinis acutissimis cōsita i
laterib^{us} et munita. et iō suis aculeis solet manū
ledere tāgentis et pedes pūgere ipa folia p̄cul
cāns. In principio qñ nascit folia hz mollia et
leuia. s̄ quātō pl^{ur} crescit/ tanto aspior efficit et i

acutiorē aculeū indurecit. Dicit mḡ in hysto
sup indi. xx. q̄ restante iosepho rān^{us} hz singula
riter hācōntez ignē ex p̄ferendi. nam ei^{us} folia
qñ cadūt et desiccant mltē dicitur eē siccitatis
cuiusdā lente vinctuositatis. et iō qñ ad est ignis
vel fortis in calidis regionib^{us} imp̄ssio caloris
solaris folia illa disposita inflāmatioi ad mo
dici calidi et siccī venti statū incēdunt. aut^{em} ince
sionis occasiōe aliquādo vicina nemora mira
biliter emrūtur. De rāno aut di. pli. li. xiiij. ca.
xiiij. Inter genera arboz frutex spinosus ē rān^{us}
habēs ramos et folia in qb^{us} sūt aculei recti nō
adūci. et hnt rami quosdā folliculos rubentes
siue fruct^{us} in qb^{us} est semē h̄is h̄tutem attracti
uā. nā et secūdinās ab vtero trahit. Est aut ar
bor magne amaritudinis tā in radice q̄ in fo
liis et in ramis. est tñ vtilis medicane. nā ex suc
co radicis et tirsoz p̄ decoctionē fit medicamen
tū. q̄d medici licū vocant. et in qb^{us} dā acule
is lucid^{us} dī. qz oculos reddit daros nā maculā
oculi delet. et valet p̄ lippitudinem et alia vitia
palpebray. et ad aurea prurulentas /gingiuas
putidas /et sanguinis excretiōes et p̄tra mul
erū p̄fluxū qñ abūdāt hūores supflui in m̄rice
quā optime purgat et iuuat. Et di. pli. sanat vl
cera labioz et valet ad fissuras lingue. vt dicit
idem.

De resina.

Resina (vt d. Jsi. li. xxvij.) ē lachri
ma sudore lignoz exalata vt balsa
mi /ferule /pini /et lētia et arborū et
h̄guloz que sudare perhibētur. resin. n. grece
emanere dicit vel sudare. sicut lingua odorifera
ouētis. sicut gutta balsami aut ferulay q̄ruz
gutta duretat in gēnā. s. in electū. Prima au
tē resina dī terebintina et est p̄stantissima p̄ ali
is. et deserit de arabia /india /et siria. cipro et afri
ca et ab insulis maris. Secūda ē lēnsaina que
mastix vocat. hec d̄ d̄io insula de portaf. Ter
tia ē pincalis. et hec nūc liquida nūc dura inue
nit (hucuf q̄ Jsa.) Resina igit dī q̄libet gum
mi liquidū vel andū. liq̄da resina vt balsami
et terebintina. dura vt mastix /cb^{us} et mira et hu
iusmōi. Omis aut resina primo ē mollis et liq̄
da vel viscosa. s. in prima sui emanatiōe. et alia
remanet liq̄da et alia calore vel frigore indura
tur. Dis aut resina vtilis ē in medicina et ideo
ponit i nobilib^{us} antidotis et vnguentis varijs.
namras aut et h̄tutes singulorum quere in lo
cis suis.

De rubo.

Rubus est dēfitas spinay /vepiuz
et alioz fructū aculeos h̄ntū /que i
loco aliquo crescit simul vt d. Jsi.
Et est rubetū siue rub^{us} nomē appropriatū spi
noso fructa serent^{ur} moza agrestia quib^{us} pasto
res releuat famē suā. cuius fruct^{us} primo est ru

be? / 7 iō a rubore fructuū ē dicit? nub? i ramos longos / graciles / 7 rotundos spinosos 7 densa-
 tos subrubeos 7 i se reflexos se diffundit. cui? fo-
 lia sūb breuia 7 in laterib? sūt scissa aliquatū
 7 acuta bñtia exteri? quasdam aculeos puulos
 pap curuos 7 adūcos valde pūgitiuos. vñ ru-
 bus a radice vsq; ad sūmitatē aculeat? est 7 spi-
 nosus. cui? aculei versus terrā pap recurui ad
 similitudinē dentū sūt formati. cui? fruct? pri-
 mo ē viridis dur? / 7 valde stiptic?. de iñ fit ru-
 be? pap acetosus. vltio efficit niger 7 dulcis qñ
 penit? ē maturus. cui? succus ē rub? 7 inficit si-
 cut sanguis. 7 ē fruct? exterius tenuissima pel-
 lula 7 molli arcūdat? valliculis q̄busdā distin-
 ctus. 7 cū q̄dā rotūditate pap eleuat?. s plen?
 est q̄dā carnositate hūda interi? 7 granosus. 7
 est arbor medicinalis cū fructu suo. Est. n. rub?
 fri. 7 sic. s. m. pla. di. ē r. stan. sūmitates eius esse
 stipticas 7 valere p̄tra calida apostēata 7 vsti-
 ras. 7 p̄tra rubores oculoꝝ si cune ei? cū albu-
 mine oui cōterant? 7 apponantur. succ? ē turio-
 nū ei? 7 cunarū v3 cōtra dissenteniā cū aq̄ orde-
 hinculq; platea. De fruct? autē eius vtilitate q̄re-
 s in lra m. de moris agrestib?. In terra stentē
 crescit 7 est optimū circa ortos 7 vineas muni-
 mentū. nā sua spissitudine 7 aculeoꝝ multitudine
 bestias 7 trāsēntes boies arcet ab īgressu le-
 poꝝ 7 hmoi minutoꝝ a salū est receptaculum
 cui? i eo nidificantū defensaculū 7 lambulum
 nā ad h̄ dati sūt ei aculei a natura vt eis quasi
 cū mucronib? se defendat. 7 iō man? inuaden-
 tiū fruct? suos vulnerat 7 pūgit. 7 ad sua interi-
 ora aduersarios ingredi nō pmittit. rub? ē vñ
 brosus ē 7 obscur?. sua dēfiteate soli nō puit?. 7
 iō colubris 7 alijs venenosis reptilib? ē amio?
 Et a rubo dī rubeta q̄dā rana venenosa q̄ ru-
 bos inhabitat 7 frequētat. vñ iuxta rubos dormi-
 re 7 req̄escere nō est tutū pp̄ ei? venenosa. vt
 di. mgt i hysto. sup. ero. De ruba.

Herba ē medicinalis herba dicit eo q̄
 sit feruētissima. cuius duplex ē sp̄s. s.
 agrestis 7 domestica. 7 vtraq; est ferui-
 da / sed agrestis magis. vt d. Jsi. li. xvij. c. vlti.
 hāc venenis p̄trariari 7 repugnare mustele do-
 cent q̄ p̄nio iuthā comedūt 7 ei? odoꝝe se mu-
 niūt 7 virtute antequā dimittēt cū serpēte vt d.
 idē. imo mustela viz ruthe noscēs p̄ ip̄sius est
 inua dit seare 7 interficit basilicū. vt d. pli. di.
 cit cōstant. multis siquidē laudib? extollit eaz
 pli. li. xx. c. xvij. fere p̄ cōtis herbis. dicit. n. v
 tutez h̄re calistia calidā. s. 7 sicā stomachi con-
 fortatiuā si sepe potēt. Jtē vim h3 ptus moꝝ
 qui expulsiuā 7 imundiciāz mīrias educatiuā et
 cōsumptiūā 7 p̄ p̄ns cōfortatiuā. Jtē h3 virtu-

tez hūoris venerei cōsumptiūā 7 ipsi? venenis
 appetit? i masculis repressiūā. qz i eis incedit
 siccitatez 7 calore p̄plerionalē i masculis dūan-
 tez. ex quaz q̄litate intensioe desiccāt humor et
 cōsumit? q̄ solet eē vñs cā venerei appetit?. in
 mulienb? āt fri. 7 hu. opat? ex cā p̄traria cōtrari-
 um supradictis. decoctio autē ruthe sedat dura
 tormenta ventris si poterit et herba calida su-
 per ventris regionem cathaplasinef mūdāt 7
 iuuat. pulmones 7 pectora ab oi hūida 7 frigi-
 da mēbroꝝ spūaliū infectina. decocta cū oleo
 vermes vētris necat. cruda comesta visuz acuit
 oculoꝝ caliginē dissipat atq; curat. fluxum san-
 guinis p̄ nares ei? succ? nanb? instillatus desic-
 cat atq; sedat. comesta vel potata venis osb?
 potēt obuiat 7 oim venenatoꝝ morsus cū alli-
 is / sale / 7 nuab? p̄tritis p̄ter curat mire. succus
 ei? nanb? instillatus a fleumate caput purgat
 7 epilēnicos multū iuuat. doloꝝe dentū eius de-
 coctio releuat. mēbra plitica ad sensuz reuocat
 7 poros prius clausos deopilat. vērositate inte-
 stinoꝝ potēt extenuat? / 7 oim interioꝝz dolo-
 rez sedat. lippitudine oculoꝝ 7 ruboꝝe cōtinuo
 in aq̄ rosacea ruta mixta mūdāt mirbiliter atq;
 sanat. eius odor oia venenosa de ortis figat.
 7 iō plantat? circa saluā quā serpētes diligunt
 7 bufones vt eos fugat. De ruta q̄ di. pli. li. xix
 c. ix. Ruta vult feri in equocito autūnali. odit
 byemē / sumū 7 hūoꝝez. sicās gaudet p̄tibus ē
 ra latericia acānere vult nutiri. 7 amīs eius se-
 mi dz miseri vt careat crucis. Alhūstū rutatuz
 bibebāt antiq̄ romani p̄tra venenū 7 alias pas-
 siōes. vim semētina h3 in semie / i stiptite / siue
 in furculo / i radice. nā in curuato rami alicuius
 caumie statū fixa i terra radicat? 7 difficilime are-
 scit amicitia ē ei cū fiat in / tū vt nusq; letior con-
 ualescat q̄ sub si cu vel iuxta fiat. Jtē di. idem
 li. xx. Eratit pitagoras q̄ putauit oculis nori
 am p̄ē rutā. qz sculptoꝝes 7 p̄ctoꝝes comedunt
 rutā cā oculoꝝ 7 acuit eoz visus. p̄caueāt autē
 grauide ne comedāt rutāz / qz p̄tis interficiatur
 cibo tali. cōtra p̄fluuiū genitale dat? 7 venerem
 crebro p̄fōma imaginātib?. succo rute muniti
 a scōpioibus 7 araneis / ab apibus 7 vespis
 nō pūgunē. nec a succo cicute q̄ ē est venenim
 venenoꝝ inficiuntur. buculq; pli. li. xx. c. xij.

De salto.

Altus ē vastus 7 siluestris loc? vbi ar-
 bores in altū exiūt 7 crescūt. vt d. Jsi
 do. li. xij. Dicit ē ridē li. xvij. Salt? ē
 densitas arboꝝ alta vocata h̄ noie eo q̄ exiliat
 in altū 7 cū surgat 7 differt a silua. nā in silua cre-
 scūt arbores plures 7 breuiores 7 sp̄ssius 7 vi-
 cini? libi iuicē p̄p̄inquātes. In saltu vero ar-

bores sūt pauiores sed aliores sūt 7 maiores vñd silua ē spissū nem? 7 breue 7 dī a silē qđ ē lignū qz multa ligna ibi cedūtur 7 vastant. 7 ē idēz silua nem? 7 lucus. 7 silua dī a silen qđ est vastitas vel silentiū. qz silua est vbi loca sūt vasta 7 deserta 7 silentio plena. nem? p̄o a numie nūcupat. qz ibi. s. in siluis idolū statuebant 7 p̄ numie adorabat. Sūt aut̄ nemora a bores maiores vmbrose frōdibus. lucus aut̄ dī dēfi tas arboꝝ solo luie detrahens. 7 dī p̄ anfrasi a luceo ces. q̄i mīme lucēs. sicurp̄isana mīme pisces bñs. vt d. 3. li. xvij. Saluis igr̄ silue siue nēora st̄ loca vasta 7 d̄serta vbi crescit liḡ ifructiosa m̄sta 7 fructuosa pauca. 7 si ifructuosa p̄n̄a i ora et alioꝝa ḡn̄a q̄ fructuosa. pauq̄ except̄. s. quercub? atqz fagis. 7 a feris 7 auib? siluestribus frequētatur. gramia 7 pascua in sil uis 7 salub? generātur. herbe medicinales in nēoribus 7 siluis p̄apue mōtosis repiūtur. in estate virore frō diū 7 gramina decorātur. in sil uis ē locus deductōis 7 venatōis. nā venantur i eis fere 7 i eis multiplices isidie a canib? 7 venatoribus p̄parātur. Itē ē locus occultatō nis. nā i siluis sepius p̄dones 7 latrūali oculat̄ur. in quoz̄ cadentes insidias transeuntes spoliant sepi? aut̄ iugulātur. Itē in siluis pp̄ viay multitudine 7 semitay incertitudine sepe deuiat̄ signoti/et viā incertay 7 ignozay p̄re cog nita eligētes sepe ad latronū latibula nō sine piculo deducūtur. et iō fiunt signa et nodi i ar bustis siue arboꝝ ramis vt vie tute 7 certevia/ toꝝ ostēdant. a latronib? aut̄ in buijs aliq̄ imutātur: b̄mōi siue signe. 7 sic p̄ signoz̄ falsita tē multi deuiant 7 a rectitudine vie obducunt. Itē ad siluas aues p̄fugūt 7 apes. ille vt nidi ficēt/ iste vt mellificēt. aues vt ab aucupe tueā tur/ apes vt mellis fauos in arboꝝ p̄cavitatib? cōponētes secret̄ abscondant. Itē cū silue pp̄t eay densitate sunt frigide/ cōsite 7 ūbrose/ via/ toꝝ estu solis fatigati in ūbroꝝ vacare refrige rio delectāt. Et siluay aut̄ multitudine regionū termini ab inimicē distinguunt 7 p̄ arboꝝ mutual cōpressiones 7 ingagnes ab hostibus deffen sant.

De salice.

Aliq̄ quedā arbor ē sic dicta eo q̄ ce lenter saliat postq̄ in aliquo loco fi git vel plātat vt. d. 3. li. xvij. ar boꝝ qđ dē lēta ē 7 mollis vmbus. i. vineay pal minibus vincendis apta 7 colligandis (vt. d. idē. Dec arbor fructū nō hz s̄ solū semē siue flo rē. cur? semis dicūt eē bāc vīturē. vt si q̄s ea in poculo hauserit filios nō generet imo filias effi at infecundas bucuqz 3. lido. li. xvij. De salice aut̄. d. pli. li. xvi. c. xxxvij. salicū diuersa sūt ge nera. nā qđā i magnā p̄centatē virgas emittūt

crescūt quoqz in altū 7 panūt parricas vineay q̄rū cortices lōgi sunt 7 spissi ac fortes interi? al bi 7 exteri? virides et q̄b? vincula cōponūtur 7 tales salices quīs sunt fortes nō tū sunt ita fle xibiles vt minores. 7 iō aut̄ cōstringunt q̄si ad ligandū circūtoꝝquent. Sūt 7 salices minores 7 ceteris graciliores ductiles supra modū ac fle xibiles. ita q̄ p̄ circūflexionē nō rūpūt imo ad instar fili torni forficant 7 inde fiūt vīmia ad vi tes 7 ad dolia colligāda. Et est tercia spēs salic is inter duas primas i quantitate 7 in flexibili tate medioꝝ. nā maior ē flexibilior 7 rigidior est minor. 7 illi? rami cortice detacto sunt colo re cādidū 7 p̄tracu leues atqz plani nō nodosi ex q̄b? fiūt varia supellectilia vl sedes/ sportule 7 canistra p̄ plexionē aut̄ 7 tonsurā densior fit i ramis. Dis. ii. salix q̄nis sit quo ad fructū ster nilis tū in frōdib? 7 in ramis sterilis nō ē. 7 ma xime si tpe debito. s. in marcio vel in apili tōde at vt. d. idēz. In li. aut̄. xvij. c. xx. d. idē inter ali as arboꝝ que plātant pp̄rie salices obtinent p̄ncipatū que si binis pedibus a terra putent̄ cohercent ne in altū crescāt s̄ in latitudine se dif fundēt vlylten? sine scala tōdeātur. Dis p̄o sa lix tanto i ramis ē fecūdiōꝝ q̄ro tene est pp̄nq̄ oꝝ p̄cessu t̄pis q̄ multū antiq̄tur salix deficie paulatī 7 putrescit. 7 ei? putredō 7 corruptio i apit interi? a medulla 7 iō remanet interi? sepe tota cōcaua et vacua 7 nō v̄ exteri? viridis atqz pulchrā. in cui? cōcavitare sepi? latēt venenosi v̄mes vt colubri 7 serpentes. 7 iō dormire sub aliqua salice nō ē tutū. bucuqz pli. q̄uis aut̄ i utilis arbor sit salix quo ad fructū. multū tū est vtilis medicine. Est aut̄ frigida 7 sicca vt dī in pla. 7 hz vi cōstringēdi et cōsolidādi 7 febulē calozē mitigādi/ si dēf in potu succus folioꝝ e? Valēt etiā contra dissenterā p̄ puluis? corticis cō busti i potu sūp̄. Idē etiā puluis consolidat vulnera vlcerosa. Idē etiā puluis sanat remu cas interi? in potu sūp̄tus: et exteri? cathaplas maus rami 7 folia aqua aspsa aerē infrigidāt circa febricitates 7 eos recreāt 7 cōfortāt 7 som nu 3 prouocāt. bucuqz plate.

De sabaucō

Ambucus vel sabaucā i arbor mol lis 7 parua ex qua p̄ponit̄ quēdā spēs siphonie que dī nbia vel san buca. vt. d. 3. li. xij. i tractatu de musicis instru mētis. arbor. n. ē hñs lōgos ramos rotūdos 7 planos exteriū valde solidos 7 cōpactus inte rini s̄o valde cōcauos quadaꝝ molli medulla plenos. cuius folia sūt plana 7 crassa ac grauis odoris. flores aut̄ hz multū candidos 7 valde aromaticos 7 munitos. corticēbz duplicē exte riōrē fuluū 7 interiōrē vīndē. 7 ille cortex valde bñidus ē actualiter. 7 eius succus conuenit me

De arboribus et plantis.

dicine plures in anno flores et fructum facit. et ille fructus nigri est coloris et odoris horribilis ac saporis et non utilis est ad comedendum. est autem sabinus arbor calida et sicca cuius cortices flores et folia conveniunt medicinae. ut dicitur in plato diureticae habet virtutem et diuiviam et attractivam. et flegmaticis purgativam. et non valde contra quotidianam febrem et fleumate procedente. succus eius per se vel cum melle lumbicos interficit. decoctio corticis media cum vino duriciam splentis solvit. idem faciunt folia in oleo decocta et cataplasmata folia eius et cortices ac fructus decocti in equa salsa tumorem pedum dissolvunt si pedes inde fomententur. et contra hydrophisum et frigidam causam. decoctio est foliorum et fructuum in vino fortissimo multum confert contra lepraem et fleumate si frequenter fiat. nam flegmaticos humores corruptos vel corruptioni dispositos purgat mire. Admirandum autem est videre in sabinco. nam si cortex medianus stipitibus vel radiis radat versus superius per regionem superiorem purgabit. et si inferius per partes inferiores solvet ut dicitur plinius. diasco. et plato.

De salinca.

Aliinca est herba spinosa et modica sedz bug. a saliendo dicitur eo quod facit saltare se calcantes. et non dicitur galli thauri therape. quia capit et ledit pedes se calcantem. et hoc videtur dicere virgilius dicitur. Punicis quae salinca rosetis. et sedz hoc est herba cuius radix est magna et longa pinguis mollis et carnosae sicut pastinaca et solet poni in electuariis. et dicitur alio nomine virgulus et emittit quosdam bastulas duras et angulosas in quibus summitatibus crescit quaedam capitella circūque aculeata sicut calcaria et crescit in terra sicca sterili et arenosa et ab aliquibus scropio vocatur quia ad modum scorpionis pugnat sese tangente. Sedz plinius ait li. xi. c. vij. salinca est brevis et modica foliosa et ramosa et dicitur quasi manu pressa. multum aromatica fere utnardispica et quibusdam radiis minutis adheret terre in panonia regione nascitur in locis duris et lapidosis et est herba calida et sicca subtilis in substantia et multum diuretica cuius radix decocta in vino sistit vomitum et stomachum multum confortat ut dicitur plinius. li. xi. c. xi.

De stacte.

Zaace dicitur gutta mire arboris. et est idem quod ipsa mira ut dicitur galenus super genesim. xxvij. et declinat hanc stactem hanc stactes inveniunt autem stactem indeclinabile. videtur. Plinius. li. ij. ubi loquitur de odoribus. d. stactem est incensum quod ex pressura manat et est grecum nomen. quere supra in libro m. de mira.

De storace.

Storax ut dicitur Plinius. li. xvij. est arbor a rabie siccis malo atonio cuius virgule circa canicula ortu cavemati laudrinam fluunt. cuius distillatio in terra cadens mun-

da non est sed cum cortice proprio servatur. Illa autem quae virgulis et calamis inheret alba est atque munda sed primo efficitur fulva calore solis. quaedam autem eius species dicitur calamites quae et pinguis et resinosa humectat et velut mellosus liquoris iocidit odoris emittens. cuius gutta pinguis et coagulata sicut nomine appellatur. nam greci staria dicitur gutta grece vero stira / latine storax appellatur. ut dicitur Plinius. Idem dicitur glo. super ecdem. c. xxvij. Storax itaque arboris stira est gutta. et est multum efficax in yuediana. nam hinc dicitur. et pla. calida est et sicca substantia hinc glutinosas / et hinc habet attractivam Eius triplex est materia. scilicet calamita. i. bona gutta et prima quae per ab arbore effluit et emanat. Alia est storax mubea que fluit per primam quae purior est. Tertia est storax liquida in colore rubra in odore suavis in sapore potica et substantia magis et manibus malaxari potest. quae autem dulcis habet saporem / sopsificata est. discernitur autem sopsificata quia si verum est dum malaxat pulverisatur et in frustra cadit. si recens est humectatur. nimium inde manet et non satis inuisatur. et plus habet dulcedinis quam deberet. liquida non sopsificatur. Inter has tres species calamita est maxime virtutis / cerebri mire confortat. fumus eius omnem reumaticum fluxum sedat. caphala ex ea facta gingivas et dentes motos roborat et confirmat. in est hinc impar. contra tussim et raucedinem bene inuat. valiter vero ponitur storax in epileptis contra tinea et pustulas capitis et multas alias passiones. buccisque dicitur et platea. ssumus storacis dicitur. Plinius. purgat aerem corruptum et fugat omnem vaporem et fumum pestilentem.

De sicomoro.

Sicomorus est ficus fama in foliis moro similis. in alijs hinc spem tenet. ut dicitur. magister in historia li. xxvij. Sicomorus et morus greca nomina sunt. et dicitur est sicomorus quia in folijs moro est siccis. hanc latini celsam vocant. moro enim longe peccior et maior est. vel hinc alios dicitur a file quod est hinc et moros quod est fatuitas quasi fama. hinc. sicut dicitur glo. super lud. xij. Et hinc dicitur. sicomorus hinc siluestris fructus quosdam perferens sub dulces / sed nunquam perveniunt ad maturitatem. sicut de caprifico. d. plinius. li. xv. c. xij. Siluestris hinc nunquam maturescit / aliqui tamen comedunt tales fructus. Dicitur et dicitur. quod sicomorus lapidibus percussus emittit lacrimam ad modum gummi. et idem est medicinale nam succurrit moribus venenatis si bibatur tumores quos splenis compescit dolorem stomachi tollit.

De spina.

Pina est arbor aculeata sic dicitur quae spinax acimine velut quibusdam spinulis contra tangentium in iniurias est armata ut dicitur Plinius. a cuius similitudine dicitur spina dorsalis

ppropter radios ossium que sunt acuta sicut spine.
 Spina autem proprie dicitur ipse aculeus qui a spina
 te erigitur spissus et grossus in sua extremitate per
 ramidalis efficitur et acutus. cuius rationem potest inue
 nire super e. li. ubi dicitur de arbore in generali et de
 dispositione arborum. ubi dicitur quod non est de intentione na
 ture quod arbores sunt spinose. sed accidit ex raritate
 te plantae per quam attrahit humor frigidus parum
 coctus / qui per poros ad exteriora attrahit a calo
 re solis ad spinam coagulatur. et propter paucitatem
 materiam que attrahit in fine acuit et pyrami
 daliter figurat. et hoc aliquando cum quadam inclinatio
 ne. ut est videre in rubis et in rosaria. Aliquan
 do in erecto acumine ad modum spicali siue reli.
 Spinax autem frequentia signum est terre sterilis
 vel in calce. et est quasi generale quod omnes frutices et
 arbores que multum sunt spinose / multo se puer
 unt et alterum seminum et defendunt. et contra
 manum sibi resistentium pugnant et vulnerant / nisi
 quod non invicem se ledunt. propter suam densitatem
 radios solares intercipiunt et rostruvas celi gur
 tas ad eos que sub eis sunt descendere non permit
 tunt. et ideo que intra spinas vel intra seminatur
 non de facili coalescit. Spinax punctura manum
 vel pedes sepius vulneratur / et non cessat dolor
 nisi de locis levis totaliter extrahantur. propter sui
 acuitates et puncturam vit sine sale vel sarculo fer
 ro evelluntur. et cum sunt auulsi / alligantur per fascias
 los in dibano curantur. Sepe etiam inter spinas
 apparerit flores et etiam fructus multi / sed propter flo
 rum molliorem non mollescant spine immo deficiunt
 nibus folijs remanent spine et aptius indurantur.
 propter eorum naturalis siccitatem de facili in igne
 accenduntur / et vehementer inflammantur. et sciantan
 tes acceptitates sonitum non modicum faciunt / et sta
 tim postea annihilantur. sicut dicitur glo. super vij. c.
 eccle. non tibi spine penitus immunes sunt / imo mul
 tis visibilibus cognoscuntur. nam ex spinis fiunt sepes qui
 bus boves se et sua muniunt. multiplices etiam ge
 nerant fructus vitales / quos defendunt quere super
 de rubo sub littera R. De ligno sethim.

Ignis sethim esse dicitur quedam arbor
 res spinose / lenes / impurabiles / simili
 les albe spine / que grece acharitis dicitur.
 sicut dicitur super exo. xxv. ubi dicitur. Sethim nomen est
 motis / regionis / et arboris / que albe spine in fo
 lijs est similis. et est leuissimum lignum impurabi
 le et incremabile. unde dicitur in aurore. Ligna set
 him torpent / nulla putredine iustos. Signat
 in celis que sine fine nitent. Spina sethim vo
 cant / quod videtur per penis. Et quod tormentis iur ad
 astra dei. Secundum dicitur. et plii. virtus est illi stipitica
 et costrictiva / et fluxus sanguinis sedatua. folia
 autem aspera / spinosa / et albidia. florem habet purum

pureum et virgulas longas ad grossum dicitur in a
 nus digiti. in quarum summitatibus habet capitell
 la spinosa semine rotundo plena. et valet contra
 venenum et fugiunt serpentes odore eius potantur
 quod pumda membra fouet et inuat.

De sentice.

Exit. cis. gen. est herbe vel fructus
 habetis aspa folia pinguis / et diuis
 sa ut cruce. virgas habet duorum ca
 bitorum. Et dicitur sentice a situ ubi crescit. quod inter du
 ra et in calce crescit sentices sicut spine. ut dicit
 Isido. capitella habet ut carduus / cuius radix est
 rufa / lingua pinguis et est medicinalis. subue
 nit combustions. ut dicitur dia. et valet contra vena
 rum intumescam compactionem.

De sepe.

Epes sepius est genus munitionis facte est
 sentibus / spinis / atque lignis. nam sudes
 siue pali in terra figuntur / circa quos
 spine et virgule arcantur. et sic domus vel et
 segetes sepius beneficio muniuntur. Et dicitur hec
 pes huius sepius. unde eccle. xxxvi. g. ubi non est se
 pes diripitur possessio. Circa sepes est latentia
 venenosi vermes ut rane / colubini / et serpentes /
 unde a sepi dicitur seps serpens. cuius venenum non so
 lum corpus. verum etiam ossa destruit et consumit. unde
 luca. Quisquis dissoluit iuramentum per tabificans
 seps etc. et ideo iuxta sepe dormire periculosus est
 propter latentiam venenosa. sepes imbutus et cau
 matibus exponitur. cito deficiunt / nisi renouen
 tur. et dum res alienas custodiunt soli expositae
 paulatim se consumunt. et tandem exsiccantur et pu
 trefactae nisi incendium promouerent. A sepi autem si
 ue a sepio sepius dicitur septum septi. i. abitus loci. s.
 circadulus. dicitur enim intra septum repli. i. intra a
 bitum seu clausuram. De sude.

Sudes sudis est palus vtraque extremitate
 et exarctus a suo suis dicitur. quod sepes
 quasi suta sudibus videtur et eo quod su
 des per eam extrahitur sicut figuntur. ut dicitur. Isi. Sed
 bug. sudes dicitur a sudo sudis. vel a sud / suda su
 du quod est mundus et purus / eo quod sudes mundatur
 et purificant priusquam terre insigantur. quod tanto for
 nores faciunt sepe / quanto plus in terra profundatur.
 et virgis eas succumbunt foras stringunt.
 Et est sudes feminini generis. et dicitur hec sudes
 huius sudis. ut dicitur bug. Et Ovidius in metaba.
 dicit eis qua coniuncta est bumeris cervix sude si
 gis combusta etc. De siliqua.

Siliqua est genus leguminis sonori fol
 libus et vacuis quod magis onerat quam refi
 ciat. ut dicitur glo. super luc. xv. Secundum bu.
 siliqua dicitur folliculus cuiusque leguminis et pur
 mentum ex quo pota nutriuntur. Isaac autem li. xvij.

De arboribus et plantis.

Dicitur siliquon, quâ latini corrupte siliquas vocant. ideo tale nomē a grecis accipit. qz est arbor cuius fructus est dulcis. non appellignum dicitur siliquon dulce. Et huic sententię concordat plinius li. xxvi. c. xxiiij. vbi dicit qz fructus silique sūt predulces et habēt longitudinem vni digiti. et pollicares latitudinē quoz cortex manducatur. Et dicitur ibidem li. xiiij. c. ix. qz aliqui dixerūt eam eē fructū egyptiā. sed hic est error manifestus qz in egypto non crescit. sed in siria etc.

De sinapo.

In apis dicitur a sin. qd est similis et napus eo qz in folijs napo sit similis vt. di. Irido. li. xvij. De sinapi dicit plinius. li. xx. c. xxiiij. Inter has quas pitagorica laudauerat herbas asseritur primaz laudem tribuisse sinapi et dicit eam inter herbas obtinere principatum. calida sit et sicca in quatuor gradu humoros grossos et viscosos extenuat atqz purgat. serpentum et scorpionum ictus addito aceto sanat. fungorum venena superat dentium dolorem mitigat. ad cerebrum penetrat et ipsum mirabiliter purgat. confringit lapidem et mensuris imperat. appetitum prouocat. et stomachum confortat epilepticos iuuat et hydropticos curat. litargicos excitat et eos multum iuuat capillos mundat et eorum casum compescit. incongruos autem sonos aurium et tinnitus tollit. oculorum caliginem detergit. et asperitatem palpebrarum lenit paraliticos subuenit. qz poros aperit et humores infundantem nervos et laxantem. et insensibilitatem inducentem dissoluit et consumit. Has et multas alias ipsius laudes predicat plinius et virtutes. et dicit qz maior est virtus in semine. semine tamen minimum in quantitate. sed maximum in potestate. multum enim est calefactiuum. aperitiuum et consumptiuum. et sui multiplicatiuum ex vno enim grano minimo maxima planta producit que fronde flore et gemine in imminensum dilatatur. Semen eius in quibusdam folliculis seu thecis oblongis et rotundis crescit et illarum thecarum beneficio vsqz ad maturitatem conservatur. flores eius sunt multum crocei et odoriferi et cum tota herbe substantia feruida sit et austera. flores eius maxime ab apibus diliguntur et frequentantur vt dicit plinius. et tamen nūquā contingunt flores oliuarum vt dicit plinius. li. xx. c. xij. Ita etiā se multiplicat vt vbi semine seminatur vix locus in quo vltimus liberatur et vbi semel cadit. prius vixit vt dicitur idē li. xix. c. ix.

De semine.

Semen est quod in agro spergitur ad gignendum fructus. Quis per quamdam appropriationem dicatur semine aialium quod emittitur ad procreandum semine. vt. d. Ili. Sementis vero est semen frugum quādo est tempus seminandi. s. actus seminationis a multis etiam dicebatur quondam dea vel domina seminationum. seminarum vero est vniuersusque rei exordium vel vas in quo semine ponitur seminandum sed sementum dicitur quod a semine est locutus. ita dicit hugo. et ponuntur versus differentiales in greco. Est aiarorum semen capite satorum. Sementis proprie sementinum quod in arca. Laudat atqz suo spergete tēpe i agro. Semine cuiusque rei dicitur origo. Secundum autem vt. di. pli. li. xvij. c. xxiiij. semen bonum est animum hinc vel unum. sed vltimus parum valet et illud granum quod in area subleuit semine semina dū est illud. Est enim optimum quod est grauiusimum. et est illud semen optimum. quod est magis ponderosum et interius magis album. Sedm qualitate autem terre est semine densius vel rarius seminandum. sicut citius vel tardius. nam in locis humidis celerius ne semine imbre putrescat. in siccis vero tardius vt pluuie sequatur. ne diu iacens semen vltro euanescat. Est autem ferendum minus de semine in terra pingui et humida quam in macra. qz in terra pingui in principio minus crescit. et per multiplicationem nimiam in fine mutuo se destruit opprimit. et confundit. Semen quod celerius ei citius seminatur debet eē densius quam quod tardius solo commendatur. Semen. n. serotinum debet eē rariū ne nimia densitate necetur. Aris quoque est semen equaliter spergere. nam mahus cognoscere debent cum gressu sepe qz cum dextro pede. nec est transferendum semen de locis frigidis ad calidiora nec e contrario. nihilque in contrario precipitandum est. semen seminatum in macra solo raro facit culmum. spicam minutam generat et inane. pinguis vero arua ex vna seminis radice fundant segetem numerosam. in autumno vero circa equinoctium est tempus contrarium seminationi similiter in vere. sed in recta prouisa serendum non est. quod per quod hibeme semina cum ante prouisa seminant septima die erumpunt. s. post prouisa vix infra. xl. (bucusque pli. c. x.) Semine itaque est granum modicum et rotundum hinc est virtute sue spei multiplicatiua et conservatiua vnde cum semine terre dimittit. ex humore terre erigescit. et ex calore terre induso partes rificantes et humores arcusantes terre ad sui temperamentum attrahente mollescit et grandescit. et sicutacula seminis scissa germe paulatim emittit. et radices tutius in terra figit. quibus continue incrementum

sibi haunt. et sicutandem vi caloris terrā insensibiliter apit et eripit ex se. pducens culmū/ frondē/ florē atq; semen et fructū. et quōis modicā sit quod semiat/ maximū tū est quod ex semine generat. a stultis putat pdi semen quō seritur/ et nō meliori mō quā p seminatioēz nullaten? custodit. in semine et pūiget rō seminalis in quā opatur calor naturalis/ et ad eius augmentū piter et nutritū tū humor nutritūalis attrahit vi caloris. De semine autē mediāte culmo surgit spica/ que fm *Psido. lib. xvij. a spiculo est dicta eo quod in spica pducatur. aristar. culmina que admodū spiculorū sunt acuta. ad hoc enī fecit natura aculeos in ipsis spiciis cōtra subitos autū minutarū et vermiculorū morsus in spicarū sūmitatib? essēt amia vt dicit idēz.) Spica autē fm diuersorū seminū naturā se diuersificat in figura. nā quōq; est lata vt inordeo. quōq; triangula vt in spelta. quōq; re/ ragona seu quadrangula vt ē in tritico. aliquid est rotūda vt di. pli. et etiā aristo. Est autē spica in culmi sūmitate multis folliculis arcūdata/ in quib? velut in matrice grana semialia nutriunt et vsq; ad maturitatis tpa pseruant. qui quidē folliculi erūpentes cū grano primitus manent clauside inde paulatim turgescēt? granis matime in tritico fiūt salsi. vt dicit sup lib. aristo. de plantis. Spicarū capita generaliter in principio calore eluante sursum eleuant/ s; quō tendūt ad maturitatem ex granorū pōdere infer? aliquantū lū inclinant. Præterea quō spicæ in virore ex corrupto aere et rore pūse in corruptelā et auruginez pūertunt. Imbreuo et rore cōgruo pūse et calore celesti mō debito circūfore citius mature scūt/ et pp rois bumectatioēz sua grana de folliculis cadere nō pmitūt. vt di. pli. li. xvij. Itē di. pstan. et *Isa. Ex bonitate autē terre cognoscitur bonitas spicæ. quia in terra bona et pingui generat spica bona qūitate magna et granorū numerositate multiplex ac referta. in terra vō sicca et macra ecōuerso. vt di. pli. li. e. De stipula.**

*Stipula ab vso est dicta/ q̄si vstipula collecta. n. messe stipula vint ppē culturā agri. vt di. *Isi. li. xvij. Vel dicit stipula a stipō/ stipas/ quia stipula facit culmū quez stipat. vt di. hug. Est pprie stipula idē quod stramen vel palea quā in folijs et vaginis relinquūt in agro spicarū multitudine p̄cisa a falciabus/ et a messorib? recollecta. et hec stipula a multis res colligit ad diuersos vsus. Nā quidāz inde domos cōregunt. quidā loco straminis stipulam sibi sternūt. alij palearū vice aialia inde reficiūt. alij vō stipula ignes nutriūt et reficiūt. panes et cibana inde coquūt. vt di. pli. li. xvij. c. xxx. que res supra de palea in lra. p. Stipula quidem est res leuis et concava/ et sicca/ et hispidā et vento**

subdita et ab igne facillime inflāmata/ vt dicit idem.

De simila.

Simila tritici est medulla. farina ē purissima et delicata vnde fit panis nobilissimū/ qui similago pprie nūcupat. et est flos tenuissime farinæ/ mūdissime/ ac albissime et nobilissime/ ac diuersis cibis apte et etiā medicinalis. Quere supra de farina sub lra. f. et de polenta sub lra. p.

De scopā.

*Scopā est arbor a scopādo dicta. nāz scopo scopis vō scopo scopas idē est quod purgo purgas eo dicta quod ex eo scopatur recta. vt di. *Isi. li. xvij. hec a multis dicitur dicitur/ et h; folia leuia sicut tremulus eo quod folia cū sint tenuissima/ lenissimo flatu ventorū agitata tremere vident. multas h; virgulas duras/ nodosas/ quib? pueris dorsis denudatis sepius castigant et corrigūtur. ex eius ē ramus autē fiūt scope quibus purgātur dom? et a puluere et alijs sordib? euacuat. semina facit quedā vacua ad modū quisquilarū siue siliquarū quibus vūtur boies siluestres loco panis. Dabet autē hec arbor multū de succo acido aliquatū pūgendo. vnde solēt boies in autūno et vere cortices incidere et humorē effluente recolligere quē bibūt loco vini. Talis siquidē porus sitim sedat et cōpescit. et multū inflat vt dicit/ sed non reficit nec inebriat neq; nutrit. Idēz etiā succus in aliquo vase sub fimo diu a calore solis decoctus/ cōrūpitur et putrescit et puertitur in pinguedinē et efficit vt vnguentū. multi etiā detrahūt per ignis decoctionē ad modū picis. et quāuis sit horribile/ nigrum et fetidum/ tamen multis vsibus est necessariū. et ideo siluam homines in desertis semine et succo istius arboris vūtur pannonia/ p vinea et etiam p oliua. vt rāgit plinius vbi agit de arborū succis lib. xv.**

De stupa.

*Stupa est purgantū canapi siue lini et dicitur scdm antiquos stipa ex eo quod ex carne nauū stipetur. vñ et stipatores dicuntur quod eā pparent in vallibus et cōponūt. vt di. *Isi. li. xix. vbi agit de lanis. per multas autē carpinatioēz et pectinatōnes stupa a lini siue canapi substātia separatur separta grossior/ modo sior et hispidior et breuior inuenit. et id ad vendendū et fila cōponendū nō est multū apta. si vint tū fila inde multū grossa et inequalia et nodis plena. ex quib? fiūt ligamina necessaria vsibus candelarū. nā cū sit magne siccitatis/ de facili inflāmat. vnde subito accēditur et citissime reddit in cinerē et famulam. et quō extinguitur/ amarū reddit fumū tēnū naribus et oculis nocuū. vtilis tū ē stupa medicāe quā a suis bastulis est bene purgata. valet. n. ad vulnēra desiccā**

De arboribus et plânis

da et sahanda ad mitigandū arsurā ⁊ reprimē
dum tumore oculoꝝ vt. d. pli. li. xij. c. f.

De taro

Tarus est arbor venenata ex cuiꝝ succo
venena toxica exprimunt. arbor ē for
tis et p̄cera hūis ramos grossos flexibi
les et longos. ex quibus faciūt paribꝝ archus si
cut. d. Jsi. li. xvij. vnde poeta. Taro torquetur
in arcus. cuiꝝ vmbra est nocuus ⁊ do: mienabꝝ
sub ea mortifera cuiꝝ succus nimis laxat. cuiꝝ
raro ignē grecū seruat in extinguibilē. vt. d. dia.

De tabula

Abula a teneo tenes ē dicta. ⁊ ē vna
significatione mensa diuinitū quasi te
nabla eo q̄ bolos teneat ⁊ vasa ⁊ in ē
salia que de super apponūtur. super pedes er
gitur ⁊ quodā libo circūducitur ⁊ abitur. Alio
modo dicitur tabula alea in qua luditur. ⁊ hec du
plicatur ⁊ diuersis coloribus insiguitur. Ter
cio modo dicitur lignū planū ⁊ tenue i quo posito
colore littere inscribuntur. quibus p̄planatur bre
ues asseruū ⁊ attenuantur ac concuātur i vnaqꝫ
parte parū ⁊ artificialiter p̄paginatur ⁊ replen
tur cera nigra viridi vel rubea ad scribēdū. Et
dicuntur tales iesses tabule eo q̄ teneāt littere
ras que in eis dē tabulis sunt cōscripte. tabule
aut̄ tanto sunt meliores quanto ex ligno plani
ori ⁊ duriori ⁊ leuiori sponunt. Alio modo dicitur ta
bula regēdo q̄i regula / asser / longus / latus / ser
ris dimisus / et sectus cū securibus vel dolatis
nā hūmōs ligna ad domoꝝ recta sunt necessaria
q̄ ex eis sunt tabulata. s. laquearea ⁊ alia edi
ficia ex talibꝝ tabulis artificialiter p̄posita ⁊ cō
pacta. arte mira ⁊ multiplici in castatura dispo
nuntur. post multiplicē supfluoz refectionē vt
tales tabule equaliter inuicem cōiungantur do
mus ornant. ⁊ tū posite in solariis cum oibus
deseruiant ab eisdem quibus seruiunt cōtinue
concalcantur. trabes quidē p̄ latum sibi inuicē
habent quasi eqli distantia suppositas quamz
sustenaculo se defendant vt minus incurrēt
quā a pavimento vel alijs rebus superpositis
ipsa tabulata nimium onerantur. nauibus cō
ponendis pōnibus cōstruendis. istis ⁊ alijs vrē
silibus fabricandis tabule necessario reparan
tur. dauicū ⁊ et alijs artificijs pariter cōpaginā
tur. ad tabulas etiā p̄fugiunt naufragātes et a
periculo sepiꝝ liberantur. De trabe.

Rabs est lignūz trauerfale qd̄ poitur
p̄ latitudinē domus in vnaqꝫ extremi
tate pariter tangens ⁊ tenens ne lap
sum vel inuentionē p̄pter suā altitudinē pa
tiantur. hec trabes vel trabes a trabo. his. q̄ ab
vno pariete ad aliūm trahitur cui insiguitur ⁊ vnt
ur vt. d. bug. oportet autē vt trabes sit longa l.

fortis / et spissa / ⁊ maxime circa mediū. ne foa
te si fuerit nimis gracilis in medio incurrerit.
vñ p̄pter incuruatiōis piculuz sepe oportet vt
columna vel stoma sustentetur. nā lignūz si po
nitur p̄ trasuersū sustēta cūlo idiget cuiꝝ auxiliō
alia sibi supposita faaliꝝ sustinēat.

De therebinto.

Therebintus vt. d. Jsi. li. xvij. arbor ē
resinā sudās oibus alijs p̄stātor ē cu
ius resina dicitur therebintina ⁊ ē multūz
medicinalis. nā scōz dia. eiꝝ folia fructus corti
ces ⁊ seia simplica sunt. ⁊ sili diligētia colligunt
sicut cini. ⁊ sūt p̄trana mortibus venenosis. eiꝝ
resina est bona q̄ est mūda ⁊ lipidā ⁊ aromati
ca in colore rufa ⁊ hz virtutē dissoluedi / larādi
⁊ murrādi. ⁊ id̄ p̄dest p̄tra apostēata dura et
alias collectiōes tā in capite q̄ in mēbris. De
therebinto autē di. pli. li. xij. c. vij. Siria inquit
therebintū hz. Et ē eius spēs duplex. s. mascu
la. ⁊ illa est sine fructu. secūda femina. ⁊ hec ē du
plex. vna hz fructū rufū magnitudine lētice.
alia pallidū magnitudine fabe. ⁊ est fructus odo
re iocidꝝ ⁊ tactu pinguis ⁊ resinofus. ⁊ est in si
ria arbor magna et ē ei materies lenta ad modū
⁊ durabilis quā vetustate nigrescit ⁊ splēdescit.
Eius folia sūt dēsa ⁊ hz quosdā folliculos que
dā aialia (vt culices) emittētēs / q̄ cortice tere
brāt. ⁊ sic cortice p̄focato gutte resinose effluūt
⁊ emanāt. Jte pli. li. xiiij. c. vi. therebintina ra
dir ⁊ folia in vino decocta stomachū p̄fortunt.
p̄tra dolorē capitis iuuāt. placet therebintina
odoratissima tā siriacā q̄ cipria pura / plucida
⁊ subalbida cū aliquo rubore. ⁊ illa que ē mon
tana potius quam campestris. vulnera sanat
⁊ purgat.

De thima.

Thima sūt ligna quedā p̄ciosissima
ad modū hebeni ex quibus salomō fecit
gradꝝ ⁊ fultra in domo dñi. vñ di. gl.
iij. R. x. c. sup̄ illū locū. Atulit autē mulier ex ef
fir ligna thima ⁊ ligna thima sūt spurcabilia ⁊
spinosa in similitudine albe spine. rotūda / can
dida ⁊ valde fulgētia ⁊ polita ad instar specu
li siue vnguis. vñ in eis resultāt imagies sicut
in vngue. ⁊ i igne nō p̄burnūt neqꝫ in aq̄. resol
uūtur. sicut nec ligna sethim ⁊ multi crediditūe
eadē esse ligna.

De tirsō.

Tirsus ē tam arbor q̄ olez ⁊ herbarūz
frutex medius sic dicitur / q̄ de terra sur
sūstēretur vt. di. papi. Est itaqꝫ pars
plante superior tenerior / viridior ⁊ mollior ac
pulchrior celo vicinior a terra remotior / roze cē
li p̄fusior. folijs ⁊ ramusculis tenerimus pleni
or. ⁊ est melior in medicina. nam in tirsis maxi
me viget virtus herbe.

De thina.

Igna sūt ligna que a parietib⁹ vt muris vsq; ad cacumen edificij sūt erecta suppositāna totū in rectū ad modū conū vel pyramidis sursum tendūt 7 paulatim se inclinantiā ad alterutū in cacumie mutuo se dtingunt. 7 dicunt tigna a tegendo vel a regula. qz regulis ad sustentationē recti supponūtur. regule autē dicunt ligna quēdaz lōga valde 7 aliquāntulum lata/plana/7 tenua. que extransuerso tignis multis dancialis affigunt 7 in eis asseres vel lateres suspendūtur. Sūt aut tigna fornia/dolata 7 quadrata 7 cōplanata. sunt aut fortiora 7 grossiora versus domuz 7 exiliora 7 min⁹ fornia versus rectum exterius lateribus 7 assereb⁹ vel straminib⁹ onerantur interius vero pulchris laquearib⁹ decorantur 7 in ipsis laqueantur 7 figunt. 7 dicunt laquearia asseres que interius ad decorem camere tignis coniunguntur. Et a tignis dicit tignarius q̄ tectoria tignis indicat. vt dicit papias.

De tritico.

Tritici a tritura est dicitur vt purissimum in horreo seu grauario recondat. vel qz granum eius cōmolliet vel teritur vt edatur. vt dicit Alido. li. xvij. Est aut duplex tritici. s. trubenū exterius in vtraq; extremitate acutum/in latere scissum inter⁹ alibi sissimum/graue 7 ponderosum. 7 illud gen⁹ est optimum. vt dicit pli. Aliud est colore croceum exterius. interius vero albū/in superficie lucidum 7 leue 7 frangit difficile. De proprietatib⁹ aut 7 generibus eius q̄re supra de humenico i littera. f. sicut dicit Ilsa. in die. Diferentiat aut triticum ex diuersitate soli in quod seminat. nam qd̄ crescit in terra pingui atq; pumbili crassius est 7 pinguis atq; ponderosus 7 nutribilius q̄ id quod crescit in terra macra siue sicca. vnde bonitas tritici intēditur ex bonitate soli 7 conuerso. Tritici autem ex diuersitate tempis variatur. nam qd̄ nascitur tempe moderato in q̄ritate 7 qualitate erit perfectū ac medulle multe 7 cortias valde pauci 7 optimi nutrimenti. immoderato nō tempe exortū. erit imperfectum Item differt sicut vetustatez/7 nouitatez/7 mediocritate. nam qū est vetustum longo tempore cōseruatum nimis effiat siccum 7 durum ad digerendū 7 modice nutritiuū. qz tunc eius humiditas substāntialis a calore aeris minuit 7 nimis desiccatur. nouū vero puo tpe reseruatū p humiditate superflua 7 viscositate terre humidum est ac viscosum. densum ad digerendum/durū 7 inflatū. ventositatis 7 rugitū ventris generatiū. medium vero inter vniū nouū 7 vetustum est inter multā humiditatem

7 paucam temperatum. 7 ideo magis laudabile est 7 amplius nutritiuū. nam exhausta humiditate accidentalī substāntialem humiditatez in parte calor aeris temperat. 7 ideo tale triticū magis laudabile est 7 melius nutrit 7 bene digeritur. perditq; viscositatez terre 7 densitatez Est autē triticū vt dicit idē Ilsa. calidum. 7 inter humidū 7 siccum temperatū. sed panis ex eo factus est calidior ppter calorez ignis 7 coctionem. intēditur enī ex eo calor naturalis p calorez ignis actualē. Item hanc proprietatē habet triticū p̄c amicis granis q̄ nutribilius est ceteris. 7 hoc p̄pter similitudinē humane complexionis. vt dicit idem. Item triticū est colatiū 7 mundificatiū 7 lauatiū. 7 ideo ius de eius farina factū purgatiū est pectoris 7 pulmonis. idem facit tisanū de eo factū si ent de ordeo. qz mūdificat 7 plus q̄ de ordeo. valet etiā contra tussim 7 sanguinis fluxum. Item triticū cōctum cū oleo positum sup durū apostema dissoluit illud. Item triticū cōctū in succo rute dissoluit cōagulationē lactis si mamille inde leniant. Item tēperatū cū succo ius quāmi 7 positum sup neruos p̄hibet humores noxios ne descendant. Item grauū masticatum valet cōtra morsū rabidi canis. nam venū extrahit vt dicit idē. De tritico fit oleū quod valet ad multū. sed maxime p̄tra puritū 7 serpigine 7 impetiginē si cum panno aspero bene cōfricetur/vt virtus olei possit melius subintrare. Item cortex tritici siue fursur habet virtutē colatiūā 7 mūdificatiūā pl⁹ quā farina eius sed modicū vel nullū exhibet nutrimentū. Item vt dicit idē triticū recens 7 nouū panis est nutritiuū. 7 qū comeditur crudū fleumaticū est 7 inflatiū. 7 in lateribus dolore cōmouet 7 rugitū. cito etiā puerit in putredinem. 7 ideo lumbrici 7 alij vermes nociui ex tali cibo sepius generant. assatum aut magis nutrit 7 min⁹ ventositatez facit multum distipat 7 constringit. in aqua cōctū granissimū est 7 multū inflatū et viscosi humoris generatiū. bucusq; Ilsa in dietis.

De tisanā.

I sana (sicut dicit glo. sup. ij. Re. i. ordeū d̄ siccatū/pila tonsū/7 decorticatū. 7 fit inde ab⁹ ap̄ illis q̄ carēt dentib⁹. Et tisanis fit et pot⁹ valis partētib⁹ febres 7 alias calidas passionē. q̄re sup de ordeo in littera. o. calorez mitigat 7 alterat sicut sedat 7 declinat. hec tisanā hui⁹ ne. pens tima est pducta. vñ alexander neq; sic ait. Lorice nudato tisanas ordea dicas. Et d̄ atipeo qd̄ ē panis. qz panis in pila cū decorticat. pot⁹ aut inde facit tisanū d̄ ab Ilsa. in dietis.

De arboribus et plantis

De tribulo

Tribulus est fructus spinosus qui mollior est quam sit arbor et durior quam sit herba. cuius due sunt species maior que crescit iuxta sepes ut dicitur plin. li. xii. c. xvi. Tribulus dura res est septa villarum obtinet in altum crescit. sed cum non habeat vires ut directe se extollat incumascit. et versus terram se reflectit. dentes habet acutissimos aculeos acutos et dentatos. et singule eius virgule a summo usque deorsum ad radicem aculeis sunt munite. Alia est species tribuli minor et crescit in locis palustribus et in campis. et est minor in longitudine et grossitudine quam sit maior. folia habet minuta et rotunda bastulas proijcit longas/teneras/rubreas/spersas per terram diffusas/aculeatas per totum et spinositas. florem faciunt album et fructum primo viridem. deinde rubeum tandem nigrum et hunc fructum diligunt serpentes/columbari et buffones. et ideo talem fructum comedere hominibus non est tutum. et quem ipsum comedere libenter eligere debet illud que a terra magis est alveatus et non nimis maturus qui integer est et in tactu a muscis vel a vermibus non corrosus. Tribulus autem campestris ut dicitur plin. aratro et frugibus est inimicus. vivax enim est et multum se multiplicat et vix eradicari potest quando in aliquo radicitur agro. et ideo messes comprimere et confundere pedes et curra transeuntium et manus se tangentium multum ledit et transeuntis sepe cadere vel cespitare facit vestes hominum dilaniat et discerpit et omnium iuxta se pasce querentium lanam rapit. et ideo dicitur tribulus a tribulando quia tribulat et ledit sibi appropinquantes.

De thimo

Thimus est herba valde aromatica. unde virgilius. Redolent thimo fragrantia mella. cuius flos dicitur epithimum. et est flos medicinalis. habet enim virtutem melancholiam purgandi et fleuma et ideo valet contra quartanam et alias melancholicas passiones.

De thimiana

Thimiana est quedam confectio preciosissima ex onice et stacte galbano et thure preparata sicut dicitur erodiana. Et est dicta a thimo flore odorifero. quia olet suaviter sicut thimo. sicut dicitur Isidoro. li. iij. ubi tractat de odoribus. talis autem confectio in usus hominum non debuit fieri. quia dominus offerre in templo super altare thimiamatis hauc pre-

cepit et ideo in ecclesia non debet sponso et sponsa thuniffari odore thuris. inde etiam est quod alibi thure benedicto super altare si descendat thuribulum ad chorum aliud thuris sine benedictione apponendum est et offerendum hominibus.

De thure

Thur est nomen arboris et gummi inde emanantis. unde plin. li. xij. Thur est arbor arabie immensa atque ramosa leuissimi corticis ad aceris quantitatem succum aromaticum et album ad modum annigdale generans et effundens masticatione. in pulverem resolutum est intus pingue et igni appositum facile ardens et appellatur apud nos masculus eo quod natura sit rotundum admodum testiculoz. reliquum vero est planum et plene scabiosum et est masculo minus bonum. adulteratur autem admixtum resine albe siue gummi. sed sua cognoscatur propria qualitas. nam thuris igni appositum ardescit resina vero humescit gummi autem calefactum resoluunt et liquefcit. Arbor autem vnde fluit thuris dicitur libanus. et eius a natura libus acimedias olibanum nuncupatur a more arabie sic vocato. sed a libano arbore fluit olibanum libanus nuncupatur. ut dicitur Isidoro. d. glo. super eccle. xxij. super illud locum. Ego quasi libanus non in casus etc. Libanus ut aiunt arbor est arabia cortice et folio lauro similis fructu emittens bis in anno scilicet in vere et in autumno sed quod per se fluit scilicet in principio estatis melius est quod vero in estate cortice sic paulatim extire. cogitur in autumno vero necita didum est necita purum sed hoc quod primo adberet ramis et corticibus et in estate induratur et a ramis ferro recolligitur thuris optimum est. quod est album/solidum et mundum/odoro ferum et rotundum ad modum testiculi ac oblongum dicitur masculinum. thuris vero quod apertis corticibus in autumno vel hyemis principio effluit non est alteri simile in virtute/nec etiam in colore. quia illud album est et translucidum odoriferum valde atque mundum. thuris vero secundarium est tenue et scabiosum. ut supra dicitur Isidoro. Regio autem ubi crescit thura est montosa et pre altitudine ruptum et scopulorum quasi inuisa et inaccessa ut dicitur glo. eccle. supra dicta. Hec omnia dicit plinius libro. xv. c. x. ut dicit glo. quod arabia est regio thura gignens saba bea vel saba eiusdem regionis provincia marine thurifera. et terra ex vna parte mans et scopulis/et altera parte montibus et rupibus vix accessa unde thuris arbor sine cultore crescit et terram

argilosam diligit. Dicunt autem arabes qd th non debet recolligi, nec eius arbor, incidi nisi a sacris et religiosis tempore collectionis contra mulierum non pollutis. et sic putatur per religionis observantiam merces augeri.

Item idem ibidem. c. xvi. Prima naturalis eius vlt demia e circa canis ortu in fortissimo estu. naz tunc eius coner tenuissim? laxatur. et psilit inde spuma pinguis q dextera densat vbi loci natura poscat hoc purissimū et e cadidū. Secda vide mia vlt? hieme e corriab? isafis rufū h exir. nec copabile e priori. Credit autē nouelle arboris gummi eē cadidius / s? veteris efficac? et quidā putat in insulis meli? gummi cū ali? negēt in insulis nasci. Collectū ibus i camelis desert in auitatez que sabothna dī porta adhuc parente. nec p aliā viā ingredi licet. vbiq; decimat deo que inuocāt. vbiq; sine mētura nō i pōdere ac cipiūt sacerdotēs. nec aū inde lz mercari nisi p us deo debita portio offerat. candore pbat et carbone si statū ardeat et inflāmemr. si dentē nō recipit / sed statū frangit in puluere vlt in micaz hucusq; pli.) Sedz dia. vō et pla. thus e cuius daz arboris gummi in alexandria. et dī olibanū alexandrinū qd est purū et melius. Aliud inuenit iuxta damascū et dī damascenim. et nō ē ita bonū nec ita purū sicut purū. Est autē caliduz et sicca multū aromaticū / multū pingue et glutinosus. virtutē hz pfortādi ex aromaticitate sua p solidādi / et pstringendi et cōglutinādi ex gummositate sua potent stringit lachrymas et fluxū humorū descendētū de capite p capue qū fluit p venas extēiores faciei si circa tēpora ei? puluis cū vino albo et albugine oui eplastrerur. Sic et sedat dolore dēniū et gīnguarū masti catū. thus pbiher fluxū humorū a capite ad mēbra spūalia ad pecc? videlz et pulmonē cōtra i digestionē et acidā eruuationē mltū v3 vinū in quo fuerit th? decoctū. matricē pfortat et mū dūficat et cōceptū iuuat fum? eius. puluis eius mize? cū aceto gracliat et attenuat māmās tur bidas. puellaz crassatiōib? cuz pice subuenit. dolore aurū mitīgat. mixtū cū vino timorib? intestinorū subuenit si cū vino bibatur. hucusq; dia. et pla. Dicat autē thus fm Jsid. a theos qd dēns qz in deoz sacrificijs a doletur. et fm hoc hz aspiratiōē. Vel dī a tūdo dis. qz habile ē ad tūdendū et sepe tūditur. et quāto plus tūditur / plus redoler et facilius inflāmat. et tūc caret aspatione. Ex thure incēso pcedit aromaticus fum? modū virgule. et ē inferi? graclis / multū mobilis / multū circūuolutiōib? āfractuof? et se ad pres oppositas morū leuissimo circūuolutū versus supiora se dilatens / imurās aera et obūbrans odorū sui fragrātia. fetore em ca

dauez auferēs / ad cerebrū directe penetrans / spm aialem pfortat et recreat / p cerebrū ventriculos se diffundens. De vimine.

Item nis. dī virga mollis. et dī vimen eo qd beat vim multaz virois. nā eius natura ē talis vt et arefactū si in aqua abluat / itez reuiescat. Et d. Jsi. lib. xvij. et vī minib? fiūt vitib? vincendis et dolis religandis necessaria ligamēta vt p3. s. e. in lra. s. que re de salice ibi. De virga.

Virga pprie est qd deramis nascit et dī a nature / eo qd in se vim multā hēat. vlt dī a virore. nā nūis qd latitat in radice se pdit in virore virge. Dicat virga qsi viregens. virga. n. vntur magi ad placādas spētes. et idarco in virga sustinet bos alligatos. vga em vntur phi / reges et magistri vt d. Jsi. lib. xvij. virga et vntur viator: es agroz et ararū seu patorū defensores / legati et nūcj ac pāstozes. Virga siquidē ex triplia cōponit substātia. scilicet corne / ligno / et medulla. mediante medulla nutrit et vegetatur mediāre ligno erigit et sustentantur. corticis vero bñficio regitur et ab exterioris aeris iniuria defensatur. nā vt d. Jmē. sup li. de plātis. corneē hz p pelle arbor / lignū posse / medullā nō loco venē. nā calor naturalis existens potissime in medulla virge mediāre ramo aquo pullulē / hūozes attrahit a supēte et radice. et qd grossius ē et tertestri? / in atra cō humore trāsmutat in lignū et in corticē / qd vero a quosius ē puerit i frō dium multitudinez. et qd vinctuosū est et purū trāsmittit ad virge supiciē vt inde pducatur florē et tandē fructū generet atq; semen. na scit autē taz flos qd fructū de substātia virge sine ipsius corrupciōe et alia violatiōe. nā flos insensibiliter de virga egrediens et crūpens virgā nō violat nec deflorat s? fecūdat eā poti? acpfiat et decorat. virga itaq; nō pcpit fecūdationis grām nec potentiam generādi ex cōmixtiōe semis sicut aiantia / s? ex roze celesti pariter et calore solis. virga autē ex quo ascendit suisū semp tendit et suā sūmitatē vsus celū erigit quousq; pueniat ad pfectū ite mentū. et est media inter ramū et stipitē seu radicē / a qua cōcipit fructū que pducit ex substantie sue tenuitudine inflexibilis est valde et de facti indinabilis in quālibz prem. Item virga extinsecanda est et sicca aspera et nodosa / sed interius mollis est in medulla et sub cortice humorosa. quanto autem virga plus crescit / tanto a terra plus recedit. et quanto sursum altius sustollitur tāto in eius acumine graclior et acutior inuenitur. Item virga ex se debet esse erecta / sed quando est nouella si casu aliquo ad terram incuruetur / difficile est vt indurata in

illa curvitate ad rectitudinem reuocetur immo sepe facilius frāgitur quā rectificetur. qñ vero virgali uenit curua i igne ponitur et p calores eius ngorē et duriciāz resoluētes et remolliētes/ad formāz rectitudinis facilius reducitur. Itē hōga rambus lat' odiosa et puulis. qz virga eoz insolentia coberetur.

De virgulto.

Virgultū a virga ē dicitū fm bug. Est

v eni loc' vbi multiudo crescit virgarū

Scdm aut' Jsi. li. xvij. virgultū est ramus q' de robore ipsius arboris pullulat. s; virga d' q' de ramis orit' et pcedit. virgultū autē sine p'mixtōe seminuz pcedit. in hyeme vile/ scilicet vere hō placet. qz tūc virefat et floreat. p' d' sum rursuz pullulat et reuiuiscit. a terra in suo ortu elongat. et p'ro plus crescit/ tāto plus versus celū eleuat aliqñ aut' d' virgultū vindariū vel viretū loc'. s. v'indis et amen' plātis et herbis virentib' p'itus sicut supra de ortu patet. quere in littera. o.

De vite.

Jtis d' a vine cēdo/ qz vincit et ligat.

v Scdm Jsi. aut' vitis est dicta eo q' v'ibz cin' radicandi. vel iō dicitur vitēs eo q' vim hēant vt inuicē vites se innectāt viciniq' arborib' reportādo religent. Est. n. eozū natura flexibilis. s. quasi brachijs q'bus daz vt q'equid p'prehēderit teneāt et pstringāt. et illa ligamīa q'bus arbores vel palos capiūt capiōli dicitur sic dicit' eo q' arbores capiūt vt mutuo se p'nectūt quoz adminiculo freni palmitēf vētos sustinēt et turbines ne frāgant. Dicitur et cornubi. qz sūt sicut anuli q'bus prima que ligat ne lōgius laxati palmitēs ventoz flatibus dissipētur/ et sine piculo fruct' suos sustineāt. Quib' aut' ista maxime pueniūt. s. oblaqueatio. oblaqueari aut' est terrā circa radicem apire/ et velut lac' efficere vt radix b'ūoze diligētius humectet/ et calozis solaris radio facilius penetret. Itē cōuenit eis putatio. et est putare virgā ex vite sup uacuā refecare cui' flagellū lutunat. Itē eis cōuenit ppaginatio. et est ppaginare flagellū vitis superstemere et q' si poro porrigere. et hinc ppagines dicuntur prime. s. vitis extēsiōes. Itē eis cōuenit fossio et est fodere terrā mouere fossio vel ligone/ vt radices et herbe supflue amoueātur et sic vites melius foueant. Itē eis cōuenit pashnatio. pashnari aut' est parillare. i. palos figere circa vites vt sustentur vt di. papi. Et d' a pāgo gis. xi. qd' idēz est qd' palos figere vt plātare. vt di. idē. Scd' Jsi. aut' pashnare ē fimo vel terra pingui vitez pascere vel nutrire vt aplins fructificet. Itē eis cōuenit pāpinatio. Est aut' pāpinare pampinos. i. folia supflua de vite amouere/ vt v'ue h' liberius aerē pup' capiant/ et folijs nō obūbra

re citius maturescāt. Pampini aut' vt d. Jsi. sūt folia/ quoz subsidio fruct' v'is ab ardore et frigore defendat. et aduersus oēm iniuriā p'imumē q' pampini vt d. Jsi. ideo sūt infest' vt solans radius ad maturitatē fruct' facilius admittat et sūt dicit' pāpini eo q' de palmitē depēdeant. vt di. idē lib. xvij. Itē eis cōuenit vindematio et est vindemare de vite vvas demere. qd' fit qñ fruct' vinee p'scindūt et recolliguntur. De vitibus aut' di. pli. li. xvij. c. xxij. vitis qñ p'sauditur tēpore cōgnos et mō debito/ ex p'sensione vites capi et cōcipit materiaz ex q' flores et fructus i potest' parit'ur. nisi eni p'sensione castigaret' superfluoꝝ tota infestida et sterilis redderet' nihil eni auidius nascat' et iō nisi vites ad panendū fuēt tur nō est fruct' paritura. In vite aut' ē natura vt malit' parere q' viuere. et iō quicqd' de materia supflua a vite demitur fructui accedit. vites hō putatiōis tpe quāto citius putantur/ tanto plus effūdūt de materia. et quāto seruis/ tanto ferūt fructū vberioꝝ. ita tñ q' putatio debet' t'pus nō excedat. vñ vites graciles et tenues citius oꝝ putare. validas aut' nouissime. Debet aut' p'sensio fieri oblique iter duas gēmas ita vt in p're gēme opposita p'sensionis fiat vuln' iō aut' d' fieri obliqua/ et indirecte vt cito descēdat et defluat guttule pluuiales p' quaz frequentiaz et pmanētiā sup planā insassurā vitis sumitas lederet. et quāto vitis ē gracilior et maior tanto de ea plus ē putādū. qñ aut' pampinato ne indiget/ nō d'z remoueri foliū qd' est cū v'ua/ nisi vinea sit nouella s' potius alia que magis sūt remota. h' eni v'iaz sup plātaret. quicqd' nō erūpit et pullulat alias q' ab oculis siue gēmis spūiū et inutile iudicatur et stat' est rūpendum. Itē idēz. c. xvij. vitib' accidit morib' specialis. s. qñ gēmina nimis tempesteue auferūtur/ aut qñ in supinū insidātur/ aut qñ noꝝio roze vel imbre floratiōis tpe p'fundūtur. aut qñ nouella gēmina pruina aut frigore decoquuntur. aut qñ ab impitis cultozib' aut cir. unffozibus radices vulnere iniurioso ledūtur/ et qñ desquamātur. i. a suo cornice totalit' spoliātur. In oīa maxime leditur qñ fortis imber pcutit palmitē florescentē. qz defluit ipse fruct'. ex aere hō corrupto et roze. vel imbre noꝝio crescit quidā vermes vt enuce et testudines vitis folia et germina depascētes/ et eaz sic depastaz facile dere linquūt. Nascitur aut' hyemalis in tēpe nimis humido atq' lento. accidit etiam eis al' moribus qd' araneuz vocant v'initozes. qz ex flatu v'eti noꝝio et imbre corrupto generantur qdam tele q' si araneuz q'bus obuolūtur fruct' et psumūt et adurūtur. ledit et vitē raphanus odit et caulem. et omne olus odit etiam et corolum.

vnde qñ talia vitib? sunt vicina / mistes ⁊ egre efficiuntur. vitū quidē ⁊ alumen ⁊ aq̄ marina ⁊ fabe accipiscie putatiua vltima ⁊ maxie iterimētia vitū sūt venena (hucusq; pli. li. xiiij. c. ij.)

Dicit apud pascos vites int̄ magnas arbores numerabatur. In aliquib? enī pñb? sūt vites ita magne vt ex ear; trūcis statue fiant ⁊ colūne vt p; in simulachro iouis in vībe populonia.

Sup̄ tectū etiā repli ephesie diane vna vite ātiq̄it? scandebat. colūne q̄ de talib? vitib? facte diuissime remanēt incorrupte. in paucis. n. lignis natura ceterior ē q̄ in vite nullo sine crescit. ⁊ circa domos ⁊ villas circumdādi possunt

Scādunt ēt in mltis pñibus vsq; ad vlni vel populi arboris sumitates ⁊ ēt coz rami quasi maritali affectu suis brachijs se connectunt. Arbor est vnlis ⁊ medicinalis tam ī fructib? q̄ in fructu. ⁊ emittit ac reddit liquorē succis oīuz arbor; meliorē. qñ p̄sādit? /lachryaz emittit purifsimā. ⁊ illa lachria vtiliter colirij; adhibet. p̄ illius lachryme emulsionē depurat̄ eius substāntialis humor ī radice vū fruct? surgit p̄ ea dulcor ⁊ purior ex ipsa vite. (folia vitis superlata sūt inter? plana / vīndia ⁊ mollia. exten? autē vālliculata ⁊ villosa in extremitatib?, laterib? intercisa ⁊ acuta multū obubrātia / quoq; vmbra estuantib? ⁊ q̄scere cupientib? ē iocūda ⁊ sūt multū medianalia. Nā vulnera mūdant ⁊ emūda sanāt. ī aqua decocta refrigerāt. calozes febrile mitigāt. estuationē ⁊ tumorē stomachi cathaplasmata mire sedāt. p̄gnātes adiuuāt / sōmnū puocāt ⁊ cerebrū recreāt ⁊ p̄fortant. ei? lachryma potata sepe calculos frangit (vt dicit dia. visū acuit / lipitudinē oculoꝝ tollit moribus venenatis ⁊ veratiōib? succurrit / ventrē si sit. Lūnis ēt ei? valet ad p̄dica q̄ succo ruthe ⁊ oleo admixt? tumorē splenis spergit (vt di. idē pli. li. xiiij. c. i. dicit folia vitū dolores capitis āputant / inflat oēs sedāt / cum farina ordei calidā arthetica curāt / dissenterios valde iuuant si eoz succū bibāt pauētes. lachryma eius q̄ oleo sup̄ locū pilosū illita mō p̄silem pilos āputāt. ⁊ hoc maxime facit lachryma quā rami vitis vīridis emittit ⁊ resudat. venucas tollit. cortex vīnū ⁊ folia arida vulnerū sanguinē sedāt. psūq; vuln? cōglutināt atq; sanāt cinis vitū inor fistulā purgat atq; curat. neruoꝝ dolores ⁊ p̄ractiōes mitigant. scorpionū ⁊ canū plagas cuz oleo sanāt. cinis corticis p se pilos ablatos restaurant ⁊ multiplicat (hucusq; pli.)

De vite.

⁊ his siluestris siue agrestis ē labrusca sic dicta. q; in terre marginib? crescit. a labro. n. dī labrusca. s. ab extremitatib? terre vbi nascit. sicut di. ⁊ si. lib.

liij. Est autē similis viti vinfere in folijs / s̄ nō fructu. nā fructū facit modicū aut vullum. ⁊ si quē fecerit ille dur? est ⁊ stiptic? ⁊ amar?. vitis vinfera degenerat sepe in labruscā qñ nō colitur nec putat. ⁊ ecōuerso d̄ labrusca fit vitis vinfera p culturā debitā ⁊ tonsurā (vt di. pli.) ⁊ quāuis labrusca nō sit quo ad abū vtilis etiā vtilis quo ad medianā. nā eius radix elixa ī aqua pluuiali ⁊ mixta vino hydropicos curat / oēs maculas tollit / tussim p̄pescit / puluis radicis ei? p̄ta defectū stomachi mire subuenit vt di. dia. Pli. autē (li. xiiij. c. ij.) dicit sic. Labrusca grece āpeloe sargia appellat? spissis folijs vino cortice / vuas fert rubētes mō cocti. quarū succo mulieres cutē faciei purgat ⁊ ille vne cuz folijs ⁊ succo mte vtiliter apponunt vitij; coz ⁊ lūboꝝ nite cū aceto scabiē hoīs ⁊ q̄drū pedū curāt. hucusq; pli. De vitulamīne.

⁊ vitulamīne a vite dī illa planta bastarda siue spuria ⁊ infructuosa que nascit a radice vitis siue alias non p̄cedit ex ipis gemis. ⁊ tales plāte degeneres sūt ⁊ innaturales. ⁊ iō nō fructificāt sed vitem onerāt ⁊ grauāt ⁊ fructū impediūt ac retardant nā humorē attrahūt a radice q̄ deberet trāferri ad fructū nutriendū. ⁊ augmētandū ⁊ iō dūcitiū extirpari ne diuti? crescentes diminuant fructū vitis. ⁊ iō tales plāte adulterine dicuntur spuria vitulamīna. i. degenerātia ⁊ nō naturalia. vt b; in li. sapien. c. iij. ⁊ bec est lra rabani ⁊ anti quoꝝ quāuis ang. in li. de doctri. chri. dicit. q̄ meli? diceret a dulterine plantagine. qd̄ vez est quo ad simpliciū intellectu. vera filiā est ⁊ bōa quo ad intelligentes. i. spuria vitulamīna ⁊c.

De vinea.

⁊ vinea (vt di. papi.) ē loco vbi plātant vites. vū ⁊ viuētū vocam? locū vbi p̄sita est vitū multitudo. vinea diligētē ex colit ⁊ ab oib? supfluis expurgat. a cultozib? sepi? visitat. ⁊ nelecta a bestijs mactenjs ⁊ sepi? circūdat. ⁊ ne deripiant fructus ei? custodes ī ea sup speluncā ordinant. ī hyeme sine custodia relinq̄tur / s̄ ī autūno a mltis frequētat. in hyeme valde pallēt in vere ⁊ ī estate viret / floret ac redoler. s̄ in autūno fructu gaudet. odo: florentis vineoī venenoso p̄trañat. ⁊ iō ipsa florentē fugiūt colubū ⁊ bufones sustinere ei? fragrantia nō valentes / viroze ⁊ a mentate delectat visū fragrantia ⁊ aromacitate affiat olfactū vaporis suauitate reficit gustū folioꝝ lenitate demulcet tactū. aerē diligit purū / sereniū (vt di. pli.) ⁊ min? diligit t̄pus nubilosum terrā diligit calidam ⁊ siccam / medio ceter pingueam atq; dulcem. nam quando terra est nimis pinguis vel nimis bumida / luxuriat in

De arboribus et plantis

ramos et folia et paucos bz fructus / quoniam non est in terra arenosa et nimis macra cito deficit et are / scilicet cum ibi non inueniatur sufficiens nutritio. sicut si fuerit in terra amara vel saluginosa corrupta / dicitur ei malicioso humore radices solum subintrare. et ideo diligit terra dulcem et in suis qualitatibus temperata. et ideo motus alti soli bene expositi sunt optima loca ad vinea. quia in eis humor est dulcis et calor fortis. et quanto vinea soli est magis exposita. tanto fructus reddit dulciores. Primo autem est fructus viridis durus / stipitatus / et acerus. deinde per decoctionem solis dulcis efficitur et delictiosus. sub foliis ipsius vinea latitant vulpes uvas vinee corroderentes auide et deuastantes. et maxime ubi canes non sunt negligentes. nec potest quod aliqui minus sapientes ponunt et claudunt vulpium aduersarios. id est canes intra vitium maceris siue sepem non plene demolliuntur et destruunt uvas vinee sicut clusi pauci canes qui fortiter facerent plures vulpes ut dicitur. Ipsi. et ideo sapientes vitatores summa indigent diligentia ne subintraret porci seu canes domestici seu vulpes. A muscarum autem et vermium corrosione non potest seruari vinea nisi per ipsorum manum que omnia continet sua parte ut dicitur. Ipsi. et saluat magnifice vniuersa.

De uua

Uua ab humeo humes est dicta quia humida et quae in intrinsecis humoribus plena est. ut dicitur. Ipsi. li. xvij. Et tribus autem componitur uua. scilicet ex folliculis / glarea et arillis. folliculi dicuntur uvaria siue thecae in quibus glarea continetur. Et est glarea succus siue humor pinguis ipsius uue. Arilli autem dicuntur paruula grana que sunt in racemo et dicuntur alio nomine acini ab aceto acies. et dicitur bicacinus cinis sicut patet in maiori volumine priscianus ubi dicitur illud uerbum paulini. Exprimunt humores acinos succumque liquentem. Aliqui tamen dicunt hoc acinum uua et est generale nomen ad botros et ad racemos nam uua proprie est multorum granorum coadunatio. racemus autem dicitur unum granum. botrus autem uuarum congeries vel congregatio. quia gallice dicitur moissinie secundum papiam autem et Ipsi. racemus est botronis pars. scilicet ramusculus cuiuslibet prescius. nam a ramo dicitur racemus. secundum Ipsi. uua a multis dicitur suburbane eo quod in urbibus uideuntur ad comedendum. Commendatur. in eas et species et iocunditas sapientis quae multae sunt siue sicut sunt procoae sic vocatur. quia cito matrescunt et astringunt calore solari decoquuntur quae greci lageos dicitur. quia festinant ad maturitatem sicut lepous. Item sunt purpureae a calore purpureo sic vocatur. Item sunt uvarie sic dicitur a magnitudine sicut baculi a longitudine. Item sunt stephenite a rotunditate nuncupate. Item sunt cretaneae sic dicitur eo quod rubes

ant velint ignis. Sunt autem et atineae uue. scilicet albe miteo. scilicet colore rubeo non permixto. Item sunt apiane facientes uinum dulce quas nisi cito colligas pluuijs et ventis et maxime apibus infestantur per quae depredatione apiane sunt uocate Item sunt et bidabite a regione nomine sortite. turbinos / pluuias et calores optime substinent et in terra macra non deficiunt. huiusmodi dicitur basilica. Item sunt argite quae nisi primo tempore colligantur in terra cadunt aut humore coputrescunt. Item sunt et elbolie id est uarie quae neque purpureae sunt neque nigrae ab elbo colore sic dicitur. elbum. n. inter album et nigrum est medium. Sunt autem et multae aliae differentiae uuarumque differunt ab inuicem et in colore et in sapore / in magnitudine et in uirtute. sicut habet magis famose ut dicitur. Ipsi. li. xiiij. secundum Ipsi. Isaac non in die. color uuarum quadrupliciter uariatur. Sunt enim uuae oino albe clare et a quose modicum carnis habentes cortices subalbes oisae exiguae. Sunt etiam uuae oino nigrae / grosse carnis et corticis. parui humoris / et ossium magnorum. Sunt et atrine quae magis participant cum albedine quam cum nigredine. Sunt insuper rufae quae magis accedunt ad nigredinem quam ad albores. Albe leuiter nutriunt / facile digerunt. uenas penetrant et uirinam purgant. Nigrae sunt dure digestionis tamen stomachum plene confortant et et plus nutriunt quam bene digerunt. Litrine autem et rufae sunt medie in uirtute. Et sicut dicitur auide Isaac. quanto uuae sunt maiores / tanto sunt laudabiliores ad nutriendum et gratiam bonum sanguinem meliores uuae quam minores habent carnis quam humoris / laudabiliores humores generant quam ille quae sunt pluris carnis quam humoris / non tamen sunt tanti nutritio.

De uua imatura.

Uua imatura est frigida et sicca et multum acerba. parit nervos sua frigiditate. dentium etiam radices in tantum / quae obstupescunt et uidentur quodammodo congelatae. uirtute enim bz costringendi / et colicis vomitum reprimendi / et calore epatis extinguendi / sitim auferendi / acutum calorem mitigandi / humores grossos in oculis et in palpebris desiccandi / et pruritum oculorum et asperitatem abstergendi (ut dicitur Isaac.)

De uua passa.

Uua passa multis modis fit. aliquando. n. torquetur illud per quod uua dependet a vite ita quod non possit humore uletur ad uiam ascendere et sic permittitur a sole per dies aliquos desiccari. Et hec dicitur uua passa propter calorem solis quam patitur. et est optima ad comedendum. aliquando racemi inuoluuntur in pannis uitis et colligantur folia filis ne racemi dispergantur. et postquam panis est extractus de dibano quando calor est rempatus imponuntur ibidem racem

involuti & efficcatur. simili modo dicuntur iste vine paffe. qz quādam violentiam a calore diabani patiuntur. simili modo quādam in fumarid fit vva passa. vnde dixit alexander nequam. Dāt vvas passas diban? fumarā phebū. de vva passa. d. Zsa. in die. Quā passa pfecta in dulcedine est calidior maxime si nigra est. nec nimis mollificatiua. nec nimis etiā p̄stipatiua. s̄ media malos humores tēperat & mingat mor̄sionē maxime qm̄ pinguis ē & camosa & corticis est tenuis. et ei? ossa siue granula sunt exigua atq; pauca. binōi. vva passa p̄ dolorem pectoris adiuuat/pulmonē mūdificat /tussim sedat/vesicā & renes purgat. spleni n̄ & epati. nō s̄uenit si habuerit durtiā & grossitatem. vva aut̄ passabūs acerbitate cū quadā pōtiate min⁹ est calida q̄ sit dulcis & min⁹ humidā maxime si sit alba. & iō p̄ nutrit̄/colorē extinguit/ventrē constringit & p̄stringit.

De vino

Inū dīquasi invite natū vl̄ avena
 v eo q̄ potus ei? vena sanguine cito replet. vt. d. Zsi. li. xi. vbi tractat h̄ potu. Temētū aut̄ dī forte vinū eo q̄ tērat mētem & temerarie agere sepe facit. dī & merū qm̄ est purū et aque non admixtū. & dī bach? a libero p̄re qui vocabat bach? & dī fuisse primus re p̄tor viuis. vel bach? dī ab effectu qz fortitudi ne sua facit bibentes furere & in alios debachare. laudes aut̄ vini nō pōt ad plenū describere etiam si videret bachus ipse. Inter aut̄ omēs liquores & succos arborū vinū optinet principatū. nā p̄ oibus liquoribus vinū moderate sūptū corpa p̄ p̄fortat/ corda lenificat morbos & vulnera euacuat atq; sanat. vñ Zsi. d. in vlti. dietarū. Vinū dat bonū nutrimētū corpori sanitate reddit p̄ditam ac custodit calorē naturalē p̄ omnibus abis & p̄nt? p̄fortat & augmentat p̄pter familiaritatis p̄fortiū qd̄ h̄z euz natura. vñ sanguinē purissimū generat et turbidum purificat & clarificat. venarū ora apert̄ et ad interiora eā mūdificandi sua subtilitate penetrat & tenebrosam fumositatē tristitiē induci uam illuminat atq; fugat totū? corporis mēbra corroboret & vigorē singulis administrat. vini n. bonitatē actō aīe manifestat. facit in ea tristitiē & dolous obliuionē. nec p̄mittit eā sciri/ re angustia et dolore acuit intellectū & facit euz docilem ad inuestigandā rē difficilem et subtile animosam etiā ipsā efficit & audacem. vñ patz vim excellētia cui? vsus cōuenit omnibus hominibus/etatebus t̄pib? & regionib? si debito mō s̄m vres bibētis a singulis assumat. s̄mb? etiā s̄uenit qz calor vini eoz repugnat frigiditati. Inuenibus p̄uest scdm̄ cibū. qz natura sitis

est nature & etati iuuenili & adolescentibus & pueris est abus & medicina. qz eoz calori adhuc imperfecto nutrimentū ep̄bet & ipsoz humiditatem superflua puenit consumit & desiccatur in frigida regione & in hieme vinū forte & multū p̄ntū s̄uenit. in estate nō & calida regione vinū parū & multū mixtū vale est. corpus. n. humectat & refrigerat propter mixturam aque subtilitate vini ad remotiora mēbra d̄ducit valde cito. iō antiqui vocauerunt vinū r̄p̄nā magnā. qz in uenerūt illd̄ duap̄ reū eē inuatiū. calefacit. n. corpora frigida et̄ in frigidat calida/humectat sicca/ & humida extenuat & desiccatur. sed ei? calefactio & siccatio est naturalis. humectatio vero vel infrigidatio est accidentalis. qz subtilitate sua portat aquā ad mēbra que necesse h̄nt in frigidari et humectari ipsa aqua. vt. d. idē. In vino aut̄ p̄siderant ista/substantia siue liquor/ color/ sapor atq; odor. Nā scdm̄ sbām vini attēditur subtilitas et terrestreitas siue grossities atqz mediocritas. Vinū substantialiter tenue et subtile/album est et darū & cōuenit stomacho qz cito digeritur & venas p̄fortat/mentē nō p̄ntat neqz ledit/uenit nec cerebro aliqd̄ infert nocumentū. vinū aut̄ terrestre atqz grossū est huic oppositū. stomachū. n. grauat & difficile penetrat. Color aut̄ vini est quadruplex. s. albus nigerglaucus/citrinus et rosens siue rufus. albū vero p̄nigrum vinum ceteris est min⁹ calidum & album est magis humidum quā nigrum p̄pter subtilitatem & aquositatem sibi dominantem. nigrū vero magis siccū est p̄pter grossities & terrestreitatem ei magis substantialiter dominantem. Vina vero mediores colores habēta sūt alijs calidiora. s. vinū citrinum/seu aureum & vinū rufum. & hoc scdm̄ qz magis ab illis extremitatib? sunt remota/sunt minus calida/ & quāto illis sunt viciniora/rātō sūt maḡ calida

De vino rubeo.

Inum rubeū valde intensum i ru bore/sicut sanguis fortissimū est & multū ledit caput & p̄cutit mentem & forte facit ebrietatem. & ideo optime indiget aqua imisceri. vñ si cōmiscet quādo oz & bibatur put etatibus/ & t̄pibus/ & regionib?/ ac cōsuetudini cōuenit atq; deest multū est laudabile qz grossos dissoluit humores. vias venarū a putredine mūdificat & sanguinē purificat maxime si vicinū fuerit puritati. & ideo cōuenit senibus. qz eoz colorē cōfortat & frigidiorum humorū dissoluit abū dantiā in semituz corpibus collectoz. vinū rubeū necesse est habere saporem p̄ntici siue dulcē & liquorē inter grossū & subtile mediocre. & odor ei? in aromaticū & grauē

De arboribus et plātis

et tale vinū ceteris est temperatius ad nutriendū
et facilius mutatur in sanguinē ppter similitu-
dinem quā bz cū eo in liquore et sapore et colo-
re. Vinū dulce et multū rubeum iuuat ad mun-
dificandū vitia pectoris et pulmōis. valde. n.
est saluiferū viscosi humoris et lenitiuū / et im-
mūdicie abstersiuū. Vinū autē cōsideratur odor
nam vinū aromaticam signat suuz liquorē
subtilē esse et temperant omiqz sordicie emunda-
tum et optime digestiuuz. et ideo darum gene-
rat sanguinē atqz mundū. et est cordis conforta-
tiuū / lenificatiuū / et fumū grossū et obscurū et tur-
bidi expulsiuū. vñ hypocras. Vinū inquit odo-
riferū subtili? ceteris est et leui? et digestibili?
acnumbili? qz natura in eo suā ppleuisse sigē
actiōez. vinū nō qd nulli? est odoris sue vento-
sitate grossitiem insinuat. et iō illaudabilis est
nummētū. nec danificat sanguinē nec etiam cō-
fortat et generat humores grossos. et fumū tur-
bidū et obscurū. vñ horribilissimū habens odo-
rem et sapore pōtici pessimū est. qz infer co:pi-
maximū nocentū / pessimū generat sāguinē
et notiuuz. confortat co:porū nummētū maxime
si vinū fuerit valdenigrū. ad quod p̄tinet gros-
sities liquoris et grauitus odoris et ponticitas
saporis. vinū itaqz predictis qualitatib? tēpa-
tū si temperate et modo debito bibat naturam
adiuuat laudabilem sanguinem generat / sapo-
rem abis et potibus administrat / desiderū et
appetitū excitat / vitale virtutē et naturale p̄for-
tat. / stomachū ad abū appetendū et recipiendū
ac digerendū iuuat. virtutē expulsiuā ad expel-
lendū feces excitat. siam sedat / passiones aie et
malo in bonū alterat et immutat. Naz animaz
vertit ab impietate ad pietatē / ab auaricia in
largitatem / a supbia in humilitatē / de timore i
animositatem. et vt breuiter dicam vinū mode-
rate potatū co:porū et aie sanitas ē (vna scqz Ilsa.
in die. et pli. li. xij. c. ix.) vbi dī. vini natura est
ipso hantō accendere viscera iuuat. foris nō
ipso fuso infrigidare membra que ab ipō pfun-
dunt. viribus autē co:poris nihil vno vult? si ad
sit mod? nihilqz p̄niciosus si modus in sumen-
do non teneat. vñ andronides sapientia clar?
scripsit ad alexandrum magnū cōhibens intē-
perantiā vini in bibendo. Rex inquit memēro
te bibere sanguinē terre. nā bibere intēperate vi-
nū acuta est homini seu venenū. quib? p̄ceptis
si ille temperasset p̄fecto amicos in temulenta
non interimisset vt. d. pli. Idem mala autē que
facit vinū intemperate et immoderate sumptuz
tangit ibidem in eodē li. c. xl. Idem inquit
mutat in furorem. in mali impetū et obliuionē
boni. ebrioso si quidem inest pallo: in facie et

gene. pendule duloz assunt vlcera et lipitudo
manus tremula lingua qz ligata. postera die
eruuationes alicuius fedivelud de sepulchro
et grauissime sentiuntur in capite punctiones.
amaricat fumen. s. palati summitatem. amica-
bilis id est colera que intenditur a calido fumo
vini et estualis sine torquet guttur. nam hec ne-
cessitas vinū sequitur vt bibendi p̄suetudo auē-
ditatem pariat rebibendi. vñ more sanguisus
gevinolenti quanto plus bibunt tanto plus si-
tiunt. Ad hec verba pli. addit Ilsa. dicens sic.
Si vinū vsqz ad ebrietatem sepe assumptū fue-
rit rōnis lumen extinguit et vim brutalem con-
fortat. vnde p̄manet corpus velut nauis in ma-
ri non habens gubernaculū aut rectorē. et sicut
militia non habēs principē neqz dūcē p̄pter
qd fauet ebrius rei nō annuande et laudat qd
in se est illaudabile de sapientibus facit stultos
de beniuolis peruersos effiat et malignos. Nā
ebrietas est oīm viciōzū fomes atqz cā. in adūe
.n. ebriosis in homicidio adulteria et furta. et iō
volētes custodire familiā oportet eos a vino cu-
stodire ne vinū pl? bibant quā eo: virtuti expe-
dit et nature.

De vino nouo.

In nouū qd de lacu id est de cup-
pa nouiter est sublatum vocat mustum
qm. s. de torculari primo est ex-
pressum. et est sic dictū quasi tenēs mus. i. terram
siue lutū. mus. n. grece / terra dī latine. vñ de et
bum? terra dī humefacta. In musto autē pres-
terre et feculente que p̄tibus aqueis et aenis sūt
admixte in aquas agēs virtus ignea fortissimā
facit ebullitionē. naz p̄tes ignee et aeree mouē-
tur sursum pres vero terre deorsum. et ex tali p-
turbatione et repugnantia fortis fit ebullitio
donec vincente calore puri ab impuro fit sepa-
ratio / et cōpleta digestio. Inest autē musto tāta
vis feruoris / vt vasa fortia ex eo plēa absqz spi-
ramine mor dirūpat. vt dicit p̄stan. et grego. su-
per iob. vñ de p̄ spiraculi aperturā spumosi vi-
ni immudicia ad vasis supfidē vi caloris eru-
cta cōtinuē euaporat donec purissimū vinū fi-
at. In principio autē quādo mustuz eliquatur
valde est turbiduz atqz spissum. et ideo vt dicit
Ilsa. bibitū grossum generat fumū tembilium
somnia p̄ inductiuum. malos generat humo-
res. rugitum facit et inflationē. in intestinis mu-
stum nouum valde ventosum est et spumosum
propter resolutionem partium vi caloris. vñ
de galie. Vinum quodcumqz est recens non
habet vim ducendi abum per corpus vñ vē-
rositatem et inflationem ac fastidium generat

quāto pl⁹ aut⁹ blurat post expressionē a torcula
ri tanto pl⁹ clarificatur et depurat / 7 apli⁹ intē
ditur calor: ei⁹ / qñ. n. adhuc ē nullū ab ebullitō
ne nō q̄scat. nec terrestria ad suū locū descēdūt
nec aerea 7 ignea sursum locū suū petunt 7 rema
net adhuc indigestū. 7 iō qñ vinū est bene dese
cātū / lucidū atq; clarū laudabile est et amicū
nature. qz tunc confortat calor eius quōndie et
tā in odore 7 sapore q̄ in virtute meliorat nisi
forsitā ex corruptō aere vl⁹ ab aliquo corrupto
vasē corrupat. Nam si vas ipsum p̄tinens cor
ruptū fuerit 7 ipsum vinū corruptū erit. Ex aere
aut⁹ corrupto 7 calore vel humiditate nimis
distēperato vinū sepe corrupit. 7 iō nūc acescit
nunc pinguescit vel totaliter p̄putrefat et tunc
nature boīs est pessimū 7 maxime inimicū 7 est
fugiendū simpliciter vt venenū. Vinū etiā ve
tustissimū in calore excedit tēperamentū. 7 iō sa
porē mutat 7 colorem. et tale vinū suo acumi
ne ledit cerebrū 7 pcutit mentē. 7 sua siccitate 7
caliditate inflammat sbālem humiditatē extin
guit calorem naturalē. iō nec nimis recēs nec
nimis antiquū est laudabile sed pot⁹ inter duo
extrema est medioce. fm q̄ ab extremitate noui
et veteris magis est remotū. qz illud maxime est
temperatum. bucusq; Jsaac. in dietis.

De vino condito.

Inū cōditum fit artificialiter ex ad
mixtione aromaticum tam speciez
q̄ herbarū. vt patet in vino saluta
to / in vino rosato 7 ganiophilato / et est illud vi
num cōueniēs taz in potū q̄ in medicīna. virt⁹
enī tam speciez q̄ herbarum immutat vinum
7 sibi cōfert virtutem singularē. 7 ideo talia vi
na sunt salubriora 7 delicatiora quādo eis sa
lubres species debito modo incorpantur. vir
tus enim speciez cōseruat vīna ne de facili cor
rum pant. vnde talia vīna suo sapore delectāt
gustum / excitant appetitū. sua aromatiuitate
cōfortant tam cerebrum quā stomachū. mūdi
ficant etiam sanguinē 7 penetrant ad interiora
tam venarū quā membrorū (vt dicit Jsaac.)

De vino primo dulce.

Inū primo dulce 7 temperatū in
sapore p̄ solis vel aeris decoctionē
7 longani ebullitionē corrupit /
7 in acetositatem cōuertit / qñ nō habet vim q̄
custodiatur. vt dicit Jsaac. in dietis. in. c. de ace
to. Nam p̄ accidentalem calorem virtutem ca
loris naturalis excedentē 7 vincentem subtilia
tur substantia liquoris per caloris accidentalis
ebullitionē 7 extinguit calor naturalis. vnde vi
nū qd̄ primo erat substantialiter vel naturalitē
salidum / p̄ corruptentem calorem efficitur essentia

lirer frigidum 7 p̄uertitur in acetū. magis autez
sicū est quā sit frigidū. moderate enī in frigidat
siccū i primo gradu / sed fortiter desiccatur. quia
in tertio gradu vt dicit ibidem. vñ p̄pter sub
tilitatem sue substantie 7 frigiditatis debilita
tem p̄forat de facili corpus 7 penetrat ad loca
que valde sunt remota. vnde null⁹ alius liquor
acetosus vt malignatū 7 similitūz habet vim
penetrandi ad loca tā p̄funda. qz talis liquor
in locis vicinis opatur efficacius quā in remo
tis. vnde qui vult in frigidare calorem stomachi
aut alia sibi vicina membra vtilius v̄ritur grana
torū succo quā aceto. sed ad loca remota infri
gidanda vtilius est acetum quā succ⁹ grana
torum vel agresta. habet enim vim viuacem qua
dingitur ad longinqua. idcirco est dissolutiuū
7 extenuatiū 7 inasimum. 7 ideo sanguinē et
lac coagulatus calcfactū in stomacho dissoluit
si bibatur. Est etiā acetū (vt dicit ibidem) sto
machi cōfortatiū / appetitus excitatiuum. 7
augmentatiū 7 malorum ofum ad stomachum
descendētium potenter repressiū. Est etiā con
tra venena 7 venenosa mortem inferentia. vt ē
ipsum apium / iusquamū et eusobium iuuatū
vini (bucuscq; Jsaac.) Secundum plmū vero
7 dia. acetū forte positum sup femū vel frigidū
humū / mox ebullit. fluxum ventris 7 sanguis
sistit si inuenit ventrem pleniū soluit si vacuum
ipsum stringit. Inargida 7 frenetia subuenit.
vulnera recentia mūdifcat 7 abluir / 7 ipsa in
tūmescere nō p̄mit. fetorem oris 7 gingiuarū
abluir 7 abstergit. nervos dentium parit / 7 ip
sos bebetes 7 stupidos cito facit vomitū 7 nau
seam reprimit 7 compescit. gargarisatū aurib⁹
surdis subuenit / 7 vias auditus aperit. oculo
rum a acē exacuit / corrodit metallā 7 ex eis diuer
si colores gignuntur. vt cerasa ex plumbo. es vi
nde ex cupro. lasurū ex argento. ouū in aceto di
mersum p̄ plures dies mollicat in testa 7 euz
ad modū pellicule mollescat. fer acetū valz cō
tra morsus serpentis cornuti / qui dicit cerasus.
similiter cōtra morsus rabidi canis 7 cocodilli
bucuscq; plinius lib. xiiij. c. x.

De vinacio.

Inaciū 7 vinaz dicitur posterius
vinū / qd̄ cōpressis vlnis vltimo elī
quat. et est q̄ si fer totius vini. Uti
nada dicitur pellicule 7 acini / que remanent ex
presso vino. 7 p̄ collectionē vini extra p̄ficiunt
tur. vñ dicit in greasino. Pelles vuaz vinacia
dicuntur nū. Et dicas adinum / qd̄ in vna cemis
acuti. Vinacia vero libeter comedūt sues quā
uis modicum aut nullum prebeāt eis nutrimē
tum. nam plūs insant quam nutrant.

De vianana.

De arboribus et plantis

b *Ec* vinaria vinarie dicitur celarium ut locus ubi vinum occultatur et reponitur. unde quato locus ille frigidior et sicciior / tanto est aptior ad vina in dolijs reposita conservanda. et ideo excavantur loca lapidosa. et sub terra ut in eis vina melius conserventur a corruptione calidi aeris ne atrescant vel alio modo corruptantur.

De viola.

v *F*olia propter violentiam odoris sic nominata (videtur Jfido) cuius tres sunt species. scilicet purpurea / alba et mellina. sed omnium folia nature frigide sunt et aquose et etiam solutiva. unde viola cum melle et aqua decoctae solvit ventrem. similiter si cum zuchara macerentur et in vase vitreo diu soli exponantur / alium laxant / inflationem mitigant / calorem febrem alterant / sitim sedant. semen eorum parturientium mulierum eicit et excludit. lumbricos occidit. calefactioni epatis subvenit. herba quidem modica est viola in substantia que recens melior est quam antiqua. cuius flos maximus est odoris. unde odor eius cerebri calorem mitigat et spiritus animales recreat et confortat. somnum provocat quia cerebrum refrigerat / temperat humectat. quato flos eius est virtuosior / tanto plus inferius caput deprimat et inclinat. Item flores venales prius oriuntur et se citius manifestant. parvitate eius in substantia magnitudo odoris pariter et virtus nobiliter recompensat. ut dicitur dia.

De vlmio.

v *V*lmus nomen accepit eo quod in locis viginosis et humidis melius proficit. nam in motanis et asperis minus leta est ut dicitur Jfido. li. xvij. radices in terra profunde figunt et de profundis terre visceribus ad nutrimentum ramorum et frondium humorem sugunt. ramos multos et nodosos esse mutant. et foliorum suorum densitate umbras viatoribus gratam facit. Est autem arbor sterilis et tamen inter glandiferas a plinio computatur. flores habet subalbidos et odoriferos ad modum ulie. et quedam sunt grana ut cubebe. sed eius fructus est inutilis eius flores frequenter ut apes ex eis mellis dulcedinem colligentes. et quibus quasi sterilis sit in se tamen utilis est vitis fructifera. cuius fructus et palmitum sursum erigit et sustentat. corticem habet durum et rugosum / sed est lignum molle interius et lenissimum et ad sculpendum valde aptum. sicut illic. ut dicitur Jfido.

De urtica.

v *U*rtica ex eo est vocata quod tactus eius corpus adurat. Est enim ignee nature ut dicitur maro. Jsecunda non modica

vis illius dicitur esse. unde nec immerito nomen sumpsisse videtur. Urtica autem est duplex. scilicet vrens et modesta / pustulas et pruriginem gignens. aspera habet folia et acuta et subrubea. hastulas habet angulosas et villosas et manus tangentes urtivas. et est gravis odoris subamari saporis. Alia est urtica que dicitur mortua folia habet albiora et molliora et magis rotunda et tangentes non exurit. florem habet nunc rubeum / nunc album / et valde gravis odoris pariter et saporis. utraque urtica est medicinalis. nam succus eius cum vino bibitus / valet contra biccenciam et contra colericam passionem cum inelle curat antiquam tussim et mundat pulmonem. et ventris inflationem sedat et tumorem. folia eius cum sale contrita vulnera sordida mundant et curant. similiter morbum canis sanant etiam caneros. radix eius contrita cum vino et cocta in oleo valet contra tumorem splenis. succus eius fluxus sanguinis de naribus sistit. cum mirra menstrua stringit. semen eius cum vino bibitum precipue mixtum melli et pipere movet venerem et provocat urinam. herba recens cocta ventrem mollit si comedatur. unde dicitur plinius. et precipit urticam recentes quando primo crescit in marcio decoquere per modum oleris et comedere contra multas corporis passiones. valior tamen est in medicina quam in esca.

De zizania.

5 *Z*izania herba quedam est de qua Jfido. li. xiiij. quae potest infelix lolium dicitur / eo quod sit inutile et infecundum. et est femini generis in singulari et neutri in plurali. ut dicitur idem. Nasctur autem inter triticum temporibus corruptis atque siccis. quato diu est in herba similis est tritico / ab eo poterit vix discerni. suffocatur autem ipsum triticum atque ledit / nisi ab eo cautius separetur cum cautela magna. Non est zizania quam adhuc recens est eradicanda / ne propter similitudinem quam habet cum tritico vel zizania colligatur vel triticum sub zizanie specie euellatur. Cautus igitur est ut quam triticum a zizanie non discernitur / visque ad messes utrumque crescere permittatur. et tunc zizanie per semine cognitum a tritico et discretis per fasciculos colligantur. et tritico in horreis recollecto zizania per fasciculos comburantur. Dabit autem zizania vinum acutum et quodammodo venenosum / in flatuam et ventosam. et ideo inebriat et mentem percutit et caput ledit. immutat saporis panis cui admiscetur / et inficit. et si in multa quantitate comedatur valde ledit. immo quam doctus interimat et occidit quibus autem sit noxia intrinsece in corpore ad edendum / utilis tamen extrinsece est ad comedendum.

nam si cōz farina ordei ⁊ puluere iburis ac cō
ci misceatur / conceptū adiuuat in mulieribus
atq; partum. mixta cum sulphure ⁊ aceto. valet
cōtra impetiginem / serpiginem ⁊ pruritū. mi
stra cum semine lini ⁊ in vino cocta dissoluit apo
stematā. Scleroticum siue durum decoctum cum
semine cortice ⁊ radice sanat vulnus ⁊ mundi
ficat putrefactū. valet etiam cōtra fistulam ⁊ cō
tra cancrum. mire puocat mensura ⁊ mundifi
cat matricem ⁊ disponit ac preparat ad conce
ptum. vt dicit plini. ⁊ dia.

De zinzibere.

3 Zinziber est radix herbe ⁊ est calidū
⁊ humidum. vt dicit in platea. Et
est aliud domesticū aliud siluestre.
acutiorem habet saporem siluestre
domestico. ⁊ est solidius colore nō adeo albus
sed facilius frangitur. valet cōtra frigidas cau
sas pectoris ⁊ pulmonis. stomachi dolorem ⁊
in testinorum ex inclusa ventositate videntem
mingat ⁊ dissoluit. si vinū decoctionis eius cū
cimmo calidum assumat / stomachum cōfortat
⁊ digestionem pcurat. visum acuit ⁊ pānuz si
ue relam in oculis extenuat ⁊ consumit. ⁊ hoc
melius facit domesticū q̄ siluestre. quāto al
bius est ⁊ recentius / tanto est acutius ⁊ melius
p duos annos vel tres seruatur in bona effica
cia. sed post arefat ⁊ a venibus pforat. ppter
humiditatem enim suāz putredini est appro
priatum vt dicit Jsa. vnde qui vult id diutius
reseruare / oportet vt ponatur inter piper / vt
piperis siccitate humor zinziberis temperetur
vt dicitur idem.

De zedoario.

3 Zedoarium calidum est ⁊ siccum. ⁊
est domesticum magis eligendum.
⁊ id quod ē magis cininum. tenue
⁊ longum. in sapore acutus non p
foratum. siluestre ē subalbidum ⁊ stipicium cuz
acumine modico. valet ad illa que zinziber. ⁊
stomachum ⁊ corpus confortat ⁊ appetituz p
uocat. vt dicit platea

De zuchara.

3 Zucharam vel zuchara fit de qui
busdam canis ⁊ arundinibus q̄
crescunt in stagnis iuxta nilum. ⁊ il
larum cannarum succus dicitur canna de qua
fit zuchara p decoctionem. sicut solet fieri sal de
aqua. canne vero pistate ponūt in lebere ⁊ d
coquūt ad lentum ignem vsq; ad spissitudi
nem. Et primo videtur ex toto transire in spu
mam / sed post facta residentia spissius ⁊ meli
petit fundum. superius autē manet quod ē va
num ⁊ spumosum. ⁊ ē minus dulce ⁊ forami

nosum ⁊ inter dentes nō crepitat quando ma
sticatur / sed euanescit subito ⁊ liquefit. bonus
autem econuerso. bonum enim positum in va
sis rotundis ad solem durum efficitur atq; al
bum. Aliud autem est citrinuz ⁊ ē calidius alio
⁊ ideo non debet in acutis febribus exhiberi.
zuchara autem bona ē temperata in qualitatē
bus suis. ⁊ ideo vt dicit Jsa. in dietis habz vir
tutem colatiuam / dissoluitiuam extenuatiuam /
⁊ ventris absq; vlla mōdura humectatiuam /
⁊ stomachi mūdificatiuā. asperitatis pectoris
⁊ pulmonis lenificatiuam. vocis clarificatiuā
tussis ⁊ raucedinis ablatiuam humiditatis cō
sumptē restauratiuam. poniticitatis ⁊ amari
tatis specierum aromaticarum temperatiuam
⁊ ideo summe vtilis est in medicinis vt in ele
ctuarijs / in puluerib; / in siropis (vt dicit Jsa.)
tamen aliquantulum ventrem inflat precipue
post cibum sumpta. quia omne dulce est infla
tiuum de natura sua. de facili etiam in coleraz
rubeam transmutatur si colericis tribuatur. si
cut enim acetositas acumē colere reprimit ⁊ ex
tingit / sic dulcedo quasi ei contraria coleram ex
citat atq; nutrit. vt dicit Jsaac in eodem ca.

Finit Liber decimusseptimus.

De animalibus

De animalibus liber. viij.

Impleto

tractatu s̄ tre orna
tu quo ad minera
liū ⁊ vegetabiliū
pprietates quarū
fit mēto in scriptu
ra diuina. vltimo

de proprietatibus rerum et p̄cipue anima
lium est tractandum. ⁊ primo in generali. de
inde in speciali. de singulis animalibus be
stis. s̄ iumentis reptilibus quoꝝ nomina in
terru ⁊ in glosa inferuntur. Dicitur autem ani
mal omne q̄ consistit ex carne ⁊ spiritu vite
animatum. siue sit aerium vt volatilia. siue a
quaticum vt natatilia. siue terreum sicut sunt
agrestia ⁊ gressibilia. s̄ homines reptabilia be
stie ⁊ iumenta. Ponit autē moy. tria anima
rum genera. s̄ iumenta. bestias ⁊ reptilia. vt
pater in gen. i. (vnde dicit basiliius i ex me.)
Iumenta sunt animalia in vsum ⁊ adiutoriu
hoim mācipata. ⁊ quedam sunt deputati ad
laboranduz vt equi ⁊ homines boues came
li ⁊ huiusmodi. quedā ad laneficiuz vt oues
⁊ huiusmodi. quedam ad vescendum vt fues
⁊ porci. Reptilia autem sunt illa que co:pos
contractione ⁊ extensione inaruantur ⁊ mo
uentur in anterius vt vermes ⁊ serpētes ⁊ co
lubri. Et sunt etiā genera. s̄ trahentia ore vt
vermiculi qui se ore trahunt. ⁊ sunt serpētia
vt colubri qui vi costarum se se rapiunt. Sūt
etiā ⁊ reptentia que pedibus reptunt vt la
certe ⁊ botrate ⁊ huiusmodi. Bestie autē di
cuntur quasi vashe que naturam habent feri
tatis. nunc autem sciunt vngue nunc comu
nunc dente. vt apu leones tigrides atq; lupi
Comuniter autem dicuntur bestie animalia
indomestica que iumentis sunt foriores na
turaliter. sed sunt seuentibus bestis initio
res vt cerui ⁊ huiusmodi. Inest autem cūctis
animalibus virtus motiua ⁊ sensitua. s̄ sedz
magis ⁊ minus. nam scdm puriorem sangui
nem ⁊ subtiliore quedam sunt viuacioris sen
sus ⁊ forioris estimatonis ⁊ plurs sagaci
tatis. hinc est q̄ bos est piger ⁊ stabilis. as
inus stolidus. equus feruens in concupiscentia
feminarum. lupus indomitus. leo audax.
vulpis astuta ⁊ dolosa. canis graticus ⁊ me
mor amicitie ⁊ sic de alijs. vnde bonitas vel
malitia moris in animalibus bonitatem vel
malitiam sequitur cōplexions. vt dicit basi
lius. Idem etiā dicit aristo. in libro de ani

malibus. Dicit etiā q̄ differunt animalia firmo
res quia quedam sunt magne mansuetu
dinis vt vacca ouis. ⁊ quedam indomite fe
ritatis vt tigris ⁊ aper agrestis. ⁊ quedā ma
gne magnanimitatis vt leo. ⁊ quedā magne
fortitudinis vt astute ⁊ malaruz operationū
vt lupus vulpes ⁊ huiusmodi. ⁊ ista diuer
sitas accidit ex diuersitate virtutis dissimili
ter in diuersis. Nam vt dicit idem in libro. i.
Animalia quedam habent sanguinem ⁊ que
dam non. vt apes ⁊ omne animal rugosi cor
poris. sed alium habent humorem loco san
guinis. habentia autem sanguinem sunt ma
ioris corporis ⁊ virtutis. hinc est q̄ quedam
animalia diligunt societatem. ⁊ gregatim in
cedunt vt cerui onagri ⁊ cameli. ⁊ quedam so
cietate fugiunt ⁊ simul socialiter habitare nō
possunt. vt aues vncōꝝ vnguiuz ⁊ bestie que
de preda viuunt. (ad hoc dicit idem in li. i.)
animalia quedam sunt vrbana quedā aggre
stia. ⁊ inter omnia animalia homo nō potest
viuere solus. vt grues ⁊ apes ⁊ fornice p̄nu
tiant homini. Discrepant etiā animalia plu
rimū in nutrimento (vt dicit idem) quedā ve
scuntur folia carnibus. sicut leo tigris lupus
⁊ huiusmodi. quedam vescuntur ind. s̄ ferter
carnibus ⁊ ossibus vt canis. ⁊ huiusmodi. q̄
dam granibus ⁊ frugibus nutriūt vt equi
cerui ⁊ huiusmodi (⁊ vt dicit aristo. li. i.) que
dam animalia habent p̄prium gustabile si
cut apes quarum gustabile est mel ⁊ planta
quedam de numero dulcium sicut arance gu
stabile est musca. viuunt enim de venatione mu
scarum. ⁊ quedam sunt venantia alia anima
lia vt leo lupus ⁊ similia. ⁊ quedam sunt ac
cumulātia suam nutrimentam sicut hericū
⁊ fornica. Causa autem quare omne animal
indiget nutrimento (vt dicit auce.) est humi
ditas substantie ⁊ calor dissolvens humidita
tem. ⁊ aer calidus circūstans. vnde quia con
tinua fit per caloz ⁊ humidi deperdiō. neces
saria est beneficio nutrimenti. deperdit resti
tutio. ⁊ quedam querunt victum suum de no
cte vt aues lucifuge. ⁊ quedam de die. Dicit
etiā aristo. sicut ⁊ auce. q̄ quedā anima
lia omni tempore sunt siluestria. ⁊ quedā sem
per domestica vt homo mulus ⁊ capra. ⁊ que
dam cito domesticantur vt elephas. De omni
autem genere animalium domesticiorum in
ueniuntur aggressia sicut siluestris homo. sil
uestris bos. siluestris equus. siluestris canis
agrestis porcus. ⁊ quedā animalia sunt ma
gne impensitatis ⁊ bellicatatis. ⁊ maxime
tempore coitus ⁊ amoris. In omnibus autē

animantibus est appetitus defectuōis et tūc masculi zelant et pugnant pro feminis et quedam animalia ingemant ut sint illo tempore eorum cornua dura ut porci agrastres qui confricantes se arboribus intrant lutum et ideo tūc pugnant (ut dicit aristoteles) et quedam animalia sunt magne refrenationis. et quedam magne ire et tenacis memoriae sicut canis camelus et asinus et quedam sunt debilis memoriae. ut strucio et colūba. et solus homo memorat oblita. (ut dicit auicenna.) multa tamen animalia retinent memoriā eorum que vident et addiscunt. ut dicit aristoteles. li. i. In solis autem hominibus est memoria. puta memoria subiacet rationi. et ideo dicit augustinus. de ciuitate dei li. xi. Est inquit admiranda quedam in brutis prudentia in quibus tamen nulla sit proprie loquendo scientia. quedam tamen in eis similitudo sciēre penitur euidētem enim habent solertiam in educatione fetuū. in edificatione latibulorum et mansionum. in inquisitione nutrimentorum. in medicatione vulnerum. in fuga vocuorum in praesagio mutationis temporum futurorum. in cognitione et amore parentum suorum. nam cernuus ceruā diligit et leo leonem et visus visam et sic de alijs. (dicit etiam aristoteles.) quod in omni animali est radicale membrum quod principium est omnium virtutum naturalium spiritualium et animalium. et hoc est cor vel aliquid loco eius. a cuius radice (dicit auicenna.) incipit omnium animalium creatio formatio et figuratio. formatio animali bruto et defecto faciem habet et sciam ad suum materiale et originale principium scilicet ad ipsam terram Sola enim statura erecta est a nature principio lōi reseruatā in quo natura hominis supercuncta aiantia est nobilitata et mirabiliter sublimata (ut dicit poeta) Os boi sublime dedit celiq; tui etc. (propter quod dicit bas.) si homo corporis voluptate fedatur obediendo ventris luxurijs operatus est iumentis insipidi. et si. f. est illis. Item dicit bas. omnia fere terre aiantia genitali stimulante ad propagationem sui generis et successionem plūs aiant. et hoc potissime accidit tempore vernali quā virtus caloris. celestis incipit in aiantium corporibus quodammodo diuā. Simile dicit aristoteles. et etiam auicenna. omne inquit animal habens semen generat animal sibi simile. et ideo animali non valenti seruare spem suam in se dedit natura membrum ut semen expellet et aliud membrum ut semen recipiat. sicut in femina est matrix et hoc est generale omnibus animalibus in quibus est discretio fetus. quia masculus se habet per modum forme femina per modum materie. et ideo omne

femininum habet matricem vel aliud loco matricis in quo suscipiat fetum suum. et hoc a cecidit diuersimode in diuersis. quia alio modo mouantibus et alio modo in alijs animalibus interius perfecta animalia concipientibus. sicut de mulis exemplificat auicenna. profert autem auicenna. (sequens aristoteles.) omnia animalia habentia sanguinem non habentibus. et dicit quod ista simpliciter sunt nobiliora et maiora in quantitate et virtute exceptis paucis beluis aquaticis et marinis. et (subdit.) quod omne animal habens sanguinem nobilem quattuor mouetur instrumentis quia quattuor pedibus ut in brutis. aut duabus manibus et duobus pedibus in hominibus. similiter in duabus alis et duobus pedibus. ut patet in auibus et pennatis multa tamen inueniuntur aiantia plures pedes habentia ut patet in crancis et in crucas et in alijs. similiter etiam et plures alas ut patet in papilionibus apibus et locustis. et in istis nimis viget sanguis qui nature est thesaurus propter quod plus et efficacius operatur. iij. organa in primis quod multiplicia in secundis et habiliora sunt membra et efficaciora animalium ad operandum in parte anteriori. quam in posteriori quia caloris sanguinis cordis principia participant ut eis vicinior appropinquant. Generales autem animalium proprietates tangit auicenna. (sic dicens) Communicant autem quedam animalia in membris ut homo et equus in carne et in nervo. Discrepant autem inter se in membris. primo in qualitate et habitudine membrorum tam simplicium quam compositorum ut testudo habet conchas et hereticus spinas et homo non. et habet equus caudam et homo non. Item discrepant in quantitate ut apertura oculi in ocaue est magna et apertura oculi in aquile est parua. Item discrepant in numero quia quedam sunt bipedalia et quedam quadrupedalia et quedam multipedalia. ut patet in araneis quorum quedam pedes habent octo et quedam habent decem. Item in qualitate et in colore et in figura aut in mollietate et duritie ut pes bouis est valde durus. pes vero hominis est valde mollis. Item discrepant in situate. ut patet in mamillis equi et elephantis. nam mamille elephantis sub pectore et equi sub inguine situm habent. Item discrepant in actione ut patet in auibus elephantis cum quibus pugnat et in naribus suis quibus pugnat. Item differunt in passione. ut patet in oculis vesperilionis qui sunt valde debiles et hirudinis econtrario sunt valde fortes. ut dicit auicenna. Item differunt in animi appetitu. nam quedam

De animalibus

sunt fortis appetitus ad coitum / et quedam debilis vt elephas et turtur. et quedam appetunt cum omni sp̄e. et quedam tantum cū sua et quedam sunt semp̄ continentia vt apes. Item q̄dam sunt magne auaritiar et voracitatis in edendo. et ideo quedam venantur de nocte vt lupi qui dicunt̄ baba. et quedam die vt accipiter et aquila. et quedam vnoq̄ tpe sc̄z de die et de nocte sc̄z cacti. Item in omni animali necessaria sunt diuersa membra sibi inuicem subministrantia / p̄pter diuersitatem opationū. vnde et ossa sunt necessaria vt sint totius corp̄is sustentamentum. cartilaginee. necessarie sunt ad defensionem carnis ab ossium lesione. nerui etiam necessarij sunt ad mēbroꝝ conuentionem et sensus ac motus p̄ mēbra deoporationem. et sunt duri ad insassionem / et flexibiles p̄pter incuruationem. caro sunt necessaria p̄pter vacui implecionem / et caloris vitalis conseruationem. cor necessarium est p̄pter vite sp̄ium generationem. pulmo p̄pter necessitatem respirandi / et frigiditatis aeris attrahendi ad caloris cordis mitigatōz stomachus p̄pter ciboꝝ p̄mā digestionē. epa n̄s substantia est necessaria ad sanguinis generationem. vene sunt necessarie ad sanguinis per mēbra deoporationem. intestina fuerunt necessaria ad fecis depurationem et euacuacionem. renes et genitalia ad sp̄i conseruationem. fel necessarium est p̄pter digestionis cofortationem. splen p̄pter supfluum humoris melancholici recollectōe in caput cum suis contentis sunt necessaria ad totius corp̄is et capitis p̄mūctionem / vnguis formationem / et ad cibi ac potus ad stomachum transductionem. pecus necessarium est ad cordis et sp̄ialium mēbroꝝ defensionem brachia et manus ad opationem. latera et costae ad naturalium mēbroꝝ p̄seruationem. cura et pedes ad corp̄is supportationem et voluntariam de loco ad locum corp̄is motionem. cutis est necessaria ad oim̄ interozum ab extrinseco noxiamento munimen et pili sunt necessarij ad cutis p̄seruationem vngule fuerunt necessarie ad extremitatum custoditionem / et etiam in multis animalibus ad defensionem. In geminata ē enim natura in singulis animalibus / ut aliquid habeant munimenti contra lesionem et ideo cerni habent cornua / ap̄i culmos / et leones vniuntur vnguibz p̄ microne. et sic patz q̄ in animalibus nihil est supfluum vel diminutum. Admora autē animalia que carent dentibus acutis et vnguibz et cornibus agilitate mēbroꝝ et habilitate ad fugam munim̄ti

ut patet in leporibus et damulis et huiusmodi. Item omne animal generans aliud aial bz oculos p̄ter talpā que habet oculos clausos tela et hec tela data est ei p̄pter debilitatē visus. Et omne animal habens aures mouet. eas p̄ter homines. Et omne animal spirat. Et quedam p̄ vias manifestas vt p̄ os et p̄ naref et quedam p̄ vias occultas sc̄z per occultos poros. vt apes et musce / et animalia corporis anulosi. Et omne animal q̄dupes habens sanguinem habet medullā. et maxime homo multum habet de medulla respectu sui corporis. et hoc fuit necessarium p̄pter multiplices eius opationes. Et omne animal habēs cornua habet soleas pedis scissas excepto animalis vnicorni quod vnum cornu habet et in fronte et vnam soleam in pede sicut equus et omne al̄ cornuti cornu habet vacuū p̄ter ceruū et vnicornem. et omne animal cornuti est quadrupes habens sc̄z cornua naturaliter / excepto serpente quodam in egypto qui cornutus inuenitur / et cerasces a multis nūcupatur. et dico de animalibus cornua habentibus que sunt de natura ossis. nam testudines habent cornua quedam mollia et viscosa s̄i cornua non sunt / sed potius quedam additamēta cum quibus testudines quia debilis sunt visus vias sibi querūt et si quā occurrerint eis dura statim cornua retrahunt / et inter supz conchas se reconduunt. nam suis conchis vtitur pro domibus et p̄ castris. Item quedam animalia habent dentes in vtraq̄ mandibula et quedam inferius tantum. et que nō habēt dentes in superiori mandibula / sunt cornuta. nulluz animal b̄ns dentes recuruos / siue asinos. culmus enim et cornua simul non cōueniunt. et animalia deputata prede h̄nt dentes diuisos / et acutos / vt melius possint intrare p̄dam / et euellere frustum vt lupi et leones. animalia vero domestica vt vacca / et domestica cabilia vt elephas et camelus dentes habēt equales et p̄mūos. q̄ sunt vniū / vt melius comedant herbam / et equalis p̄scaudunt eam circa terram. nec habet aliquod animal plures ordines dentium in ore q̄ duos exceptis piscibus / qui p̄ter dentes maiores quos h̄nt serratos / et distates in mandibulis / h̄nt interius dentes quodāmodo infitos / quibus (vt dicit ap̄.) recolligunt quos / ne aque liquiditate de ore citius diluerentur. vt patet in lupis aquaticis / lucijs et etiam in multis alijs. In india tamen dicit animal esse monstruosum simile in corpore vtse in crine / homini in facie / et h̄z caput rubrum. sicut miniā / os maximū et hoz

ridum. et in utraq; mandibula tres ordines
 dentium inuicem distinctorum. cuius extreme
 tates sunt et leonis. et cauda ei? e? similis caude
 scorpionis agrestis hñis aculeū. 7 pcutit pit
 suis sicut por? aggreſtis suis sens. et hz vocē
 horribilē sicut vor est tube. et ē vclōq; cur? et co
 medit homines/et inter omnes bestias terre
 nulla crudelior et monstruosior inuenitur. (ut
 dicit auicen.) et hec bestia grece uocatur bari
 cus. vt dicit pli. li. viij. c. xxi. Apud medos in
 quit. (vt scribit helias) est bestia pncipiosissi
 ma q̄ mancoram vocant. habēs triplicē den
 tium ordinem pectinatū sibi alterutru; coe
 untem. auriculis et facie hominū similis est.
 glaucos habet oculos et colores; sanguineū/
 leoni similis/cauda scorpionis. modo spru.
 la ingerens/et infingens et vocem habet vocē
 hominis similem. vt si misceatur vocē homi
 nis fistule et tube. videtur in concentibus cō
 uenire. 2c. vnde idem est aīalde quo aīc. loq̄
 et pli. Idem omne animal/gerās animal. hz
 duos renes/et vesicā. sed animalia ouātia
 nō habent renes vel vesicā. supfluitas enim
 bumidi in aībus transit in vngues et in pē
 nas. in natantibus trāsfit in cōchas 7 in squa
 mas. et ideo nō indigent membro supflui bu
 mudi receptiuo. Itē omne animal habēs cor
 ſu et nō habēs dentes supius ruminat 7 hz
 plures ventres. vñū valde magnū 7 aliū mi
 norē. vñū longum et aliū amplū. 7 cā quare
 habeat multos vētres est multiplex digestio.
 quia suus abus est sicus et nō bene masti
 catus in principio / ppter auiditates comedē
 di. 7 ideo oportet iterum masticari. de maiori
 aut ventre attrahitur abus ad os. vt iter ma
 sticetur. 7 sic masticatus trāsmittitur ad secun
 dum ventrē vt ibi digerat. et sic masticare vo
 catur ruminare (vt dicit auicen.) Itē dicit auī
 cen. li. ij. c. j. ego dico q̄ omne animal habens
 sepū. hz cerebz pingue. et qd nō habet sepū
 non hz medullā vinctuosā 7 omē spirās hz
 pulmonem vel aliquid loco pulmōis. sicut pi
 scis braucbos p quos aquā cū aere attrahit
 7 post emittit. 7 omne animal habēs sāguinē
 habet cor 7 epar. quod vero caret sāguine/
 caret corde. habet tamē aliquid loco cordis/
 in quo est sedes vite. Itē omnia animalia
 geminātia habēt fel. quedā occulte. vt ceru?
 equus mulus. et quedāz manifeste. solus del
 pbinus caret felle licet generet 7 spiret. anima
 lia autē ouantia habēt fel magnū vel parū.
 sicut pisces 7 serpentes. Itē dicit idem q̄
 omne animal habēs sāguinē/ habet semen
 7 omne sāguinosū generās aliud hz quinq;

sensus/ nisi quoddā genus muris cuius oca/
 li sunt coopti. 7 habet pupillā sub corio. Et
 vte sensuū in aliquibus sunt ocaute. vt aures
 et nares in piscibus qui audiūt/ vt patet qz
 fugiunt strepituz/ 7 olfaciunt. aliter non veni
 rent ad rethe. ppter lac 7 carnes assas. ppter
 quas canci intrāt sportulas piscatoz. (et iō
 dicit arist. vt dicit auicen.) q̄ delphini et vñū
 aliud genu s piscium/ ad tonitruuz et aliū mo
 tum magnū et sonitum repentinum cadūt ad
 fundum sicut in eis esset epilētia. 7 tunc capi
 untur ac si essent ebrii. et fugiunt a loco ablu
 tionis alterius piscis interfecti. et fugiunt a
 sanguine alterius piscis. et fugiūt sordida re
 tria et sportulas immundas. et libenter subiu
 trant nouas. et animalia anulosi copis hñe a
 curus sensus quīs occultos/ ut apes et formi
 ce. vnde audiunt a remotis 7 olfaciunt/ 7 in q̄
 busdam odoribus delectantur/ in quibusdā
 interficiunt/ vt odore sulphuris/ 7 cōbuste pel
 lis/ et cōbusti cornu ceruī. vt apes. nec manēt
 in loco mali odor/ s̄ q̄scūt i loco odorifero/
 et etiā vbi est dulcedo. ut dicit idē. Itē vt dicit
 idē differūt animalia in modo vociferādi/ qz
 quedāz habent vocē fortez 7 acurā. quedam
 debilem 7 remissam. quedam autē valde mo
 dicam siue nullā. et sola animalia hñtia cra
 theā arteriā 7 pulmonē/ et respirātia dant vo
 cem. sed que nō respirāt aliqū faciūt sonitū ali
 quādo sibilum. 7 alia fatiētia vocē tonos 7 a
 lia maxime vo ciferant. et garrūt tpe coitus 7
 amoris. et p ppias voces se cognoscūt/ 7 ad
 amplexus se inuitant. Itē emne animal ha
 bens sāguinē qd ambulat/ vigilat 7 dor
 mit et omne habens palpebras claudit eas cū
 dormit. Et oē aīal onās facit somnū tenuem
 Itē omne animal indiget nutrimento sibi cōue
 niente/ et sue cōplexioni. respondente. et hoc
 est necessariū/ vel ppter indiuidui sustentamē
 tum/ vel ppter eius augmētationē/ vel ppter
 depditorū p calorem restorationez. Sed in
 modo sumendi cibum est magna differētia/
 similiter in sumēdo potū. nā animalia gressi
 bilia que sunt cōplēti 7 equalis. labij suggen
 do bibunt. vt homo/ equus/ vacca/ 7 mulus
 7c. animalia vero que sunt inequalis labij in
 quibus sez labiū inferius nō responderet equa
 liter supiori sed est breuius lambēdo bibunt
 vt canis/ catus/ 7 huiusmodi. vnde secundū
 dispositionē labioz p equalitatē quedā sug
 gunt 7 quedā lambūt. geminata est natura/
 vt canis/ 7 cetera labentia tenuiorē 7 lōgiorēz
 habeāt linguam a flexibilitiorē/ ut sint abilio/
 ra ad aque cōprehensionē/ et ipi? ad os depoz

rationē. multa tamē sūt animalia et quadru-
pedalia que nō bibūt nisi raro/ vt lepores/ ca-
niculi ⁊ huiusmodi. quia talium animalū a-
bus est valde humid⁹. ⁊ ei⁹ humiditas est ei
loco potus /et sufficit ad abi deportationem
p mēbra et ad caloris phisici mitigationem.
cetera vero aīantia que sunt multe caliditatis
et sicce complexionis vel accidentalis/ vt unū
cibo sicco aut calido/ potu indigent ad predi-
cta. et hec est cā ob quā columbe et cetera vo-
lucres que non sunt capaces prede bibūt. qz
comedunt graua et huiusmodi/. et eaz. abus
est grossus et calidus atqz siccus. aues em̄ p̄
de vtuntur cibo humido actualiter. et ideo n̄
bibunt nisi raro /et quando bibunt signum ē
infirmitatis/ ⁊ q̄ in eis est excessus caloris in
naturalis (vt dicit aristo. et etiam auicen.)

Item dicit auicen. q̄ animalia parui corpis
magis sunt ingeniōsa q̄ illa que sunt magni
corporis vt patet in araneis apibus et for-
micis quorum opa sunt ita subtilia q̄ ad si-
milia faciēda sensus hominis non attingit
Supplet enim in eis natura in sensu et inge-
nio. qd̄ illis videtur deficere/ in fortitudine ⁊
virtute. (vt dicit idem. Item vt dicit solinus
in libro de mirabilibus mādi circa finem.

Omne animal habens dentes serratos ē gu-
losum/ et bellicosum. vt patet in cane/ panthe-
ra/ leone. et vrsō. ⁊ femine talium animalū fi-
lios generant incōpletos vt canis cecos/ ⁊ vrs-
sa generat frustra canes p lineamenta nō di-
stincta que cubat illa sub acellis suis sicut gal-
lina supra oua/ et lambendo paulatim format
ea/ donec formā recipiant debitam et figuraz
panthera sicut et leona filios pcreant/ sed non
pfecte effigiatos/ nec completos. Itē om-
ne animal faciens multos filios/ primo nescē-
tem magis diligit/ et magis sibi reputat natu-
ralem. ideo quedam animalia deuorant fetus
suis p̄ter primū/ sicut porce quedam facere sūt
consueere. vt dicit idem. Item idem in om-
nibus animalibus faciētibz filios incom-
pletos/ causa incōpletionis gulositas est. qz
si expectaret natura vsqz ad cōplementum/ su-
gendo interficeret matrem. p̄pter immoderā-
tiam appetitus. et ideo celer in talibus ē na-
tura vt citius nascantur et vt citius oriuntur/
ne parentes nimis grauentur. Item qz a-
nimalia talia generata sunt bellicosa. ⁊ p̄p̄
victum vt dicit auicen. sibi inuicem odiosa/ in-
geminata est natura remedium ad sp̄i salua-
tionem ⁊ multi filij pariter pereantur/ ut si for-
san multi pereant in bello/ saltem in paucis.
pēs sōseneretur/ et saluetur. et ideo lupa pa-

ri multos filios sicut et canicula. similiter vt vi-
pera d̄. xx. filios parere simul (vt dicit idem)
et ideo cum filij vipere multi simul uiuant in
ventre et auditate nutrimenta multū suggunt
et attrahūt de humore. vnde mater tot nutri-
re nō sufficiens/ deficit ⁊ moritur/ anteq̄ possit
ad plenū filios suos parare. Item dicit
aristo. ⁊ auicen. q̄ aīalia habētia dentes con-
fucos ⁊ sonitares sūt paucorū filiorum. ha-
bentia vero dētes diuisos ⁊ acutos ⁊ pedes
multe fissure. sūt multorū filioz ⁊ multi sper-
matis. Et aīalia habentia puim corpus plu-
ris generationis sūt/ q̄ animalia magni cor-
poris. ⁊ aīalia que paucioris sūt generatiōis
pauciora habēt vbera ⁊ d̄tia quo ad situz. ⁊
ideo canicula habet multas mamillas/ simili-
ter et porca que sunt multorū filioz. Item
animalia supflui coitus ⁊ cōtinui sunt breui-
ores vite/ q̄ illa que raro coeūt/ et t̄pate. et p̄-
pter hoc enuchi diutius viuūt. qz neruus et q̄
scanditur/ p̄ quē descendit semen. Item di-
cit galie. libro de spermate. et huiusmodi rōez
assignat auicen. in libro de animalibus/ (vbi
dicit) spermata inquit d̄ semine bono et pleno
digesto quod iam est conuertibile in mēbroz
nutrimentum. et ideo quando homo eijcit il-
lū humorez seminalem multum discolorat
et debilitatur corpus eius/ magis q̄ si quadā
gesties erret tantus sanguis de corpore. qz sper-
ma est res abilitata ad transeundū in mem-
bra. et ideo quando erit auferatur mēbroz nu-
trimentum naturale/ et fit magna depditio.
sp̄m et virtutum in corpore animalis vnde
frequens coitus et immo deratus est causa q̄
re corpus dissoluitur/ et sic vita p̄ consequens
breuiatur. et ideo elephas diutissime viuūt/ qz
castitatem amat et libidini raro vacat. (vt di-
cit idem. et hucusque aristo. et auicen. et soli-
nus. (Isa. autem iudicis vniuersalibz tra-
ctat de animalibus put sunt humane corpis
nutritiua. nam quedam animalia cōueniunt
humane complexionis vt agni/ edis/ et porci/ in-
ter domestica/ cervi ac caprioli inter siluestria
et quedam omnino p̄triantur et hoc in ni-
mio calore/ vt tyri et serpentes. vel in nimia
frigiditate vt araneae et scorpiones quedā vero
nature hominis dissimilia sunt/ sed tū nō om-
nino repugnantia nec morifera/ sicut sunt be-
ricij/ lepores atqz vulpes/ et cetera animalia.
habentia grauis odoris carnes. talia em̄ aīa-
lia pessima p̄bent humano corpore nutrimenta
Siluestria autem animalia sunt calidiora et
sicciora et macilentiora q̄ domestica. tum p̄-
pter propter motus cōtinuitatez et propter

inhabitanti aeris caliditatem. tū etiā ppter
nutrimēti sui siccitatem. et ideo carnes habēt
duriōres et in digestibiliores. quod patet qz
canum carnes ocase non ita cito putrescunt/ si
cūt domesticę. vnde omnia siluestria min⁹ sūt
sapida/ minus nutritibilia/ q̄ domestica. excep
tis capriolis siluaticis/ que ceteris saporosio
res sunt et laudabiliores/ et nutritibiliores cor
pora enim eorum et motu rificantur/ et hu
mores subtiliantur/ et pori aperuntur. et hu
mores qui sunt causa grauitatis odoris disso
luntur. et sic saporosiores ratione motus/ et
laboris accidentaliter efficiuntur. nam per hu
iusmodi discursus tempatur eoz naturalis fri
gidas. et ideo in animalibus siluaticis mag
ni exercitij et multi motus grauitas saporis
et odoris amputatur et tenenoz efficitur caro
apris poris/ et resolutis humoribus/ canum
caro facilius et citius digeritur et membris in
corpore. et rōne sue siccitatis naturalis/ tar
dius a membris dissoluitur. Inter ista autē
animalia quedam nutriuntur etiā in locis hu
midis et aquosis. et eoz carnes multum sunt
nutritue/ et velociter digerunt/ sed cito a mē
bris dissoluntur. quedam vero pascuntur in
locis siccis et montuosis. et ideo eoz carnes
sunt laudabiliores/ et in custodienda et regen
da sanitate communiores/ et confortatiue/ et
durantione in mēbris pfectiores. animalia au
tem que demesticantur/ et pascuntur in domi
bus carnes habent viscosiores et grossiores. p
pter multas comestiones/ et abi sui corruptio
nes. et duriōres sunt nutrimenti. et ad digerē
dum in stomacho crepare tardiores. (naz vt
dicit bypo.) ad cognitionem bonitatis natu
re animalium/ quo ad corpus nutriendū cō
fert scire loca et pascua vbi nutriuntur. aerem
humidum vel siccz in quo conuersantur/ q̄ri
tatem motus et quietis qualiter scilicet in exer
cicio vel oio naturaliter vel accidentaliter dis
ponuntur. animalia autē que naturaliter sūt
domestica/ minoris caloris sunt/ et maioris
humiditatis/ quā siluatica. et ideo eorum car
nes sunt molliores/ et ad digerendum faci
liores. et multa enim quiete pori clauduntur et
per inclusum calorem humores grossi dissol
uuntur. vnde carnes molestant et attenuantur. et
quia nimium comedunt et bibunt/ augmen
tantur eoz supfluitates/ et piguedines mul
tiplicantur. et ideo talium animalium corpo
ra sunt multum nutritiua et sapida et p corp⁹
et venas facile penetratiua ex multitudine. n. vi
scositatis et hūiditatis/ corruptiōi et putrefa
ctōi sūt vicia et humoris supflui generatiua.

et quibus naturaliter nutriantur tū propter excess
sū hūiditatis cito a mēbris dissoluitur et sic ac
cidentaliter min⁹ q̄ siluatica nutrimentū corpi a
ministrant. quia siluatica et si pax nutriantur
veruntamen quia dura sunt et ad dissoluē
dum tarda in mēbris quibus assimilantur.
diutius pseuerant/ et ideo accidentaliter anti
qui ea nutrire asserant. In omni enim ge
nere animalium/ masculina sunt calidiora fe
minis/ et minoris humiditatis. et ideo subtel
lioris et laudabilioris nutrimenti sunt carnes
masculoz q̄ feminaz. excepta came capriaz q̄
in femina laudabilior est naturaliter/ q̄ i ma
re. nam in femina eius humiditas tempat sic
citatem complexionalem. sed masculina cali
ditas intendit siccitatem masculi naturalē. et
ideo laudabilior est caro feminina in hac spē
q̄ masculina. quia magis est tempata et a sic
citatis excessu elongata amplius. et hoc siue
sit recens siue antique. et maxime q̄ lacti est
adhuc vicina. quia tunc eius naturalem sicc
tatem tempat/ et laus lactis/ et laus feminei
tatis. Animalia uero castrata/ inter cōplexio
nem maris/ et femine sunt mediocra. naz car
nes castratoz minus calefaciunt masculis pl⁹
feminis. et tardius maribus citius feminis di
geruntur et ideo minoris sunt nutrimenta/ et
deterioris masculis/ et maioris feminis bo
nitatis. Et est regula/ qz inter animalia natu
raliter humida meliora sunt etate pfecta. q̄ i
pfecta. Item naturaliter femine sunt melio
res masculis. et hoc in etate impfecta pot⁹ q̄
pfecta. vt dicit idem Item variatur bonitas
animalium ex diuersitate etatum. nam ani
malia valde lacti vicina. sunt magna hūi
ditatis. et viscositatis et lubricitatis. et ideo
eorum carnes plegmaticas supfluitates gene
rantes sunt. vbi sicce sunt naturaliter sicut bo
uine et caprine/ et talium animalium carnes
in tali etate sunt laudabiliores. maxime si nu
trita fuerint bono lacte. Meliores sunt autem
carnes animalium a lacte separatoz quia mino
ris sunt humiditatis/ et viscositatis/ et tempa
te soliditatis. In etate vero iuuenula. quan
do animalia sunt in statu. tunc sunt eorum car
nes duriōres et sicciōres et maxime si anima
lia sicce fuerint complexionis. et ideo ad dige
rendum sunt eoz carnes duriōres. membrorū
tamen confortatione sunt. laudabiliores et
in duratione plusq̄ in regenda sanitate. vt di
cit idem in. iiii. etate vero decrepita. quo ad
esum plus sunt inuitalia. duplia de causa. qz
vicina sunt caloris naturalis extinctioni et
humiditatis substantialis consumptioni et

De animalibus

7 iō eorū carnes sunt durissime. et ideo omni-
no in digestibiles maxime si sicce fuerint cō-
plerionis. Et ideo est generale inter omnia a-
nimalia volatilia 7 gressibilia / dum sunt cre-
sentia / q̄ sunt quo ad nutrimentum laudabi-
liora q̄ post dedinationem ad senium / 7 ma-
gis sunt annosa (vt dicit idem.) Itē est diuer-
sitas ex parte nutrimenti. nam que pascuntur
in montibus sunt melioris sanguinis / 7 sub-
tilioris / 7 acutioris / propter paucitatem cibi.
que vero nutriunt in palustribus / sunt sāgui-
nis grossioris / 7 maioris pinguedinis / 7 mi-
noris caloris / 7 āphioris opilationis. Aialia
aut pascētia maiores herbas vt boues ma-
lentiora sunt in hyeme q̄ in vere / vel estate / qm̄
eis deficiūt nutrimenta. 2 ideo post mediū ve-
ris / vel autē / ingrassantur / 7 augmētantur /
7 eorū carnes sunt saporosiores / 7 laudabili-
ores. ppter habundantiam congrui alimentī.
Animalia vero minutas herbas pascētia / ab
initio veris / vsq̄ ad mediū estatis sunt grassio-
ra 7 teneriora 7 bonitate carnis laudabilio-
ra / q̄ tūc competentia inueniunt nutrimenta.
Sunt 7 alia aialia / pascētia ramorū 7 virgu-
larū extremitates. 7 ista sunt bōa ab initio esta-
tis vsq̄ ad hyemē / q̄ tūc sūt rami tenuesiores.
vñ aialia que minutis vtuntur herbis 7 siccis /
meliora sunt q̄ illa que humidis herbis nutri-
untur. 7 illa que teneros ramos comederunt /
atq̄ frondes / meliora sūt q̄ illa que domi fru-
ctibus alūtur / sunt multū comedentibus 7 bi-
bentibus meliora / nā tā montuosa q̄ campe-
stria animantia ex frequentia sui exercitiij atq̄
motus que domi nutrita sūt meliora. nā sub-
tilior aer 7 siccior a talibus attrahitur ratione
discursus. vñ minuuntur humorū superfluita-
tes 7 deficcantur / 7 sic sine cōplexione tēperā-
tur. Ecōuerso aialia q̄ domi nutriunt ex par-
titate puri aeris / 7 defecione motus / 7 nul-
titudine cibi 7 potus 7 in cibi cōplexione mi-
nus laudabilia inueniuntur. Diuersificantur
iterum animalia scđz pinguedinem 7 maciez
7 mediocritatem / nam que sunt crassissima /
sunt pessima quo ad esum / nocent enim dige-
stionitquia super cibum natant / 7 cibum in-
flant / 7 vires stomachi emolliunt / 7 lubricita-
tem 7 viscositatem tribuunt stomacho 7 indu-
ant. 7 ideo nimia pinguedo / humidum sto-
machum dissoluit / deficiente contentiua 7 cō-
fortatiua 7 expulsiua virtute. stomachum ve-
ro calidum nimis incendit / sicut ignis exteri-
us accendere pinguedinem consuevit. 7 ideo
preceperunt antiqui / vt d̄ crassissimis anima-
libus sola caro rubea denudata / cōiter cōme-

dat. Animalia vero macillenta / sunt neuro-
sa 7 parum sanguinis habentia / 7 parus hu-
mida. 7 ideo parum nutrimenti / co:porū hu-
mano ministratiua / sed inter animalia que in-
ter maciem 7 crassiciem sunt media / sunt tem-
perantiora 7 laudabiliora / cum nō tantū pin-
guedinis habeant vt calores incendant / 7 vi-
res stomachi lubricent. nec tantum maciei / vt
naturam infrigident / 7 a sanguine eā depau-
perent / siue priuent. Item inueniuntur diuersi-
tas in animalibus s̄m tempore mutationem.
nam quedam animalia in vno tempore a me-
dulla 7 sanguine depauperantur / qui in tem-
pore opposita plena inueniuntur. 7 hoc sensi-
biliter patet in conchilibus maris / 7 in cere-
bro hominis. 7 forsā cuiuslibet aialis (vt ex-
presse dicit aristo. li. de proprietatibus elemē-
torū) 7 ideo multi in vna parte mēsis vel anni
infirmātur / qui in tpe opposito tūc ab oī infir-
mitate s̄peru cognoscuntur / vt p̄z in lunaticis
melancolicis / 7 caducis / de hoc quere supra
in. c. de luna. s̄ite dicit auicēn. de symia. q̄ s̄m
in mutationē tēporū / 7 marie scđm lune cursum
letat / vel tristat. sic 7 quedā aialia in vno tpe
macerātur / quatūcūq̄ victualia tūc habūdāt.
7 eadē in tpe opposito dormiēdo ipinguātur
sicut dicit auicē. glures inquit tpe hyemali nō
mouent / s̄z iacet sicut mortue 7 nihil comeden-
tes / dormiēdo impinguāt. repūt vero in tpe
estatis 7 se mouēt in estate q̄ estū solis. Simi-
le narrat de hyridinibus 7 quibusdā alijs a-
uibus / que q̄ morte inueniuntur in arborū cō-
cavitatibus tpe hyemali / que postea vires re-
sumunt / 7 quasi dormiēdo fortiores effe-
ctiles se ostēdūt tpe estiuali. Est sic vñ / scđm
auicē. 7 aristo. 7 solinū / post cōceptū multo tē-
pore in locis abditis se abscondūt / 7 tūc tēpis
penitus abū nō assumūt. quere infra. c. de vr-
lo. Sic 7 pisces vno mense impinguāt / 7 sta-
tīm in sequēti tpe macerātur. 7 quedē ipiguā-
tur vno septētrionali / vt pisces lōgi. 7 q̄dam
meridionali / vt pisces āpli. 7 q̄dā tpe pluuia-
li (sicut ibidē dicit aristo.) aqua inquit pluuie
suēt omnib⁹ testei corēi p̄ter piscē qui d̄ rei
tear / q̄ si gustauerit d̄ aqua pluuiali / ipso die
moriēt. in quibusdā nocet pluuia qm̄ excecet
eos si fuerit multa. S̄it quedā aialia vno tē-
pore se renouāt / 7 sua supflua deponūt 7 in-
mutāt / vt cātri suas testes / ceruī cornua. 7 ac-
cipitēs plumas suas. sicut ē dicit ysa. carnes
animaliū in quib⁹ d̄stā siccitas 7 caliditas /
vt cameline in estate sunt illaudabiles / sed in
hyeme sūt cōueniētes / 7 carnes animalū que
sunt calide 7 hūide / vt arietine vel ouine / vel

minuta animalia vt porcine in vere sūt bone
 ⁊ in autūno competentes. frigide autem ⁊ sic
 ce sunt illaudabiles vt caprine frigide ⁊ humi
 de/ vt porcine a medio estatis vsq; in finem
 sunt optime. in hyeme pessime. In vere vero
 ⁊ autūno sūt mediocres. vnde dicit hypo. ca
 ro inquit porcina in estate est bona in vere ⁊
 autūno minus bona/ sed in hyeme maxime il
 laudanda. caprina in estate bona. pecorina i
 vere. bouina in fine veris ⁊ in principio esta
 tis est laudabilis. Carnes autem animalium
 prout sunt ordinate ad humanam esum vari
 antur scdm diuersam preparationem. naz vt
 dicit ysa. animalium carnes aliquando assa
 tur/ aliqui etiam frizantur. aliqui cum sale ⁊ aq̄
 elixantur. Assate ⁊ frize sunt grossiores in nu
 triendo/ ⁊ sicciores/ ⁊ ad digerendum durio
 res/ q; humiditate earū cōsumpta ab igne con
 trahunt siccitatē. vnde non sunt carnes multū
 pingues comedēde nisi asse/ vt humiditas il
 laudabilis ab earū subā extrahatur. carnes au
 tē elixte sunt humidiores ⁊ ad digerendum fa
 ciliores/ quia aqua tēperat eas ⁊ humectat.
 aliqui autē in aqua in qua elixantur/ apponū
 tur species ⁊ sunt diuersa condimenta/ q̄ car
 nes custodiāt in natura ⁊ bonitate sua/ ⁊ eas
 reddāt tam in odore q̄ in sapore meliores/ ⁊
 ad diuersos morbos expellēdos amplius ef
 ficaces. Decet autē carnes animalium siccorū
 ⁊ macroz elixari. humidoz vero ⁊ pinguium
 assari. medicatū autem inter istas diuersas cō
 dimentis preparari. Sic autē ista preparatio
 materialiter fit/ q; aliq; inueniuntur carnes
 animalium que sunt salubres ⁊ conueniētes
 assature. ⁊ sūt illaudabiles elixate. melior. n.
 est caro caprina ⁊ bouina elixa/ q̄ assa. porci
 na ⁊ pecorina assa est melior/ q̄ elix. naz per
 elixationem sicce carnes humectantur. ⁊ p̄ assa
 tionem humide desiccantur. ⁊ ideo porcina
 ppter suam humiditatem bonum est assare/ ⁊
 caprinā seu bouinā ppter siccitatis excessum
 elixare eorūdem etiam animalū carnes scz
 bmoī accidentia variantur. naz caro porcina
 assa per assationem melioratur ⁊ minus bo
 na efficitur per elixationem. caprina vero meli
 or est elixa/ ⁊ peior qm̄ ē assata. similiter ⁊ bo
 uina. ⁊ sic de alijs est iudicandum. (huicq; ysa. in die.) Item ordinantur animalia non
 solum quo ad corporis nutrimentum/ imo et
 quo ad remedium morboz/ ⁊ multiplicez me
 dicinam. Omnū animalū/ tam iumentozū
 q̄ reptilū ⁊ bestiaz genera. creata sunt ppter
 optimū hominis vsū. vt dicit phis ⁊ Zo.
 dama. sed boz quedam ppter esum vt pecu

des/ cemi/ ⁊ huiusmodi zc. quedam propter
 bonū ministerium/ vt equi/ asini/ boues ⁊
 cameli ⁊ bmoī. alia ad hominis iocunditatē
 vt syriacē/ simic/ atq; pauī. Animalia etiā cre
 ata sunt ad bonū exercitacionē/ vt suaz co
 gnoscat homo infirmitatem/ ⁊ dei timeat po
 testatem. adeo enim creati sunt pulices/ ⁊ pe
 dicali/ sicut leones/ tigrides/ atq; vrsi. vt in p
 mis recurrat homo ad pprie infirmitatis reco
 gnitiōē/ ⁊ territus a secūdis. s. a reptilibz/ ⁊
 ⁊ a feris/ refugium habeat ad dei nominis in
 uocationē. Sunt insup creata aialia/ ad sub
 leuandā multiplicis infirmitatis humane ne
 cessitatē. vt carnes vipe ad tyriacā. ⁊ fel tauri
 ri/ ⁊ alioz animalū ⁊ aurum/ ad oculoꝝ
 caliginem amouendaz. pellis serpentis deco
 cta in oleo/ dolorem aurūz mitigat miro mō
 vt dicit dyas. i libro ascalapij. de oculis mē
 boz virtutibus dī. patiens emoroidas/ si se
 derit super pelles leonis recedēt ab eo. ⁊ qui
 linēt corpus suū cū sepo renū leonis/ aut qui
 inungitur eius fimo fugiunt ab eo lupi. Itē
 ibidē dicit idem si quis suspēdit caudā sens
 lupi/ ad presepe vacoz nō appropinquāt ei
 lupi. Item dicit as. Denti vrsi erant/ ⁊ super
 dextrū brachiū boīs ligati/ mitigant quartā
 nam eius. Itē dentes canini lupi curant il
 los qui lunaticā sustinent passionem. vt dicit
 idem. Simile dicit pic. ⁊ pli. ⁊ dicit q; si oca
 lum lupi erunt videntur quādrupedia dome
 stica fugiunt/ atq; timent. In libro macro. di
 cit conitan. pili canis albi nullā maculam ni
 gredinis in se habentis si fuerint suspēsi ar
 ca collū patientis iuuant epilepticū ⁊ p̄hibēt
 eius casum. Simile dicit pic. in li. rom. morū
 fiat inquit anulus ex vngula asini ingredinez
 non hūis ⁊ induat eū epilepticus/ iuar ⁊ p̄
 bibet eius casus. ⁊ dicit q; fel taurinū sub vni
 bilico in iuuicū soluit ventrem. Dicit etiā idēz
 dens serpentis eradicatus dum vixent/ suspē
 sus super quartanariū so. nit quartanaz eius
 ⁊ si fumigaueris domū cum pulmone asini/
 mundas eā ab omni reptili ⁊ serpente. Das
 ⁊ multas alias virtutes admirandas. dicit pli.
 in mēbris animalūz latitare. sicut in naturis
 animalūz particularū post dicitur/ q; nihil
 est in corpore animalis/ qd̄ careat manifesta/
 vel occulta medicina. nam pellis ⁊ pilus/ cor
 ni/ ⁊ vnguis/ caro ⁊ sanguis/ non sunt sine re
 medio/ nec ipse fimus. ⁊z bec ad preciens di
 cta generaliter hic sufficiant.

Scriptis animalū p̄rietatibus
 ⁊ naturis in generali restat descri
 bere dei grana quozūdā aialium

De animalibus

et repletiuz proprietates in singulari / et hoc p
ordinem alphabeti.

Aries est pecus laniferum animo
placidum / naturaliter mansuetuz
(vt dicit Isidorus libro. xij. capi
tulo. i.) Est autem durus et princeps ouium / et
ideo dedit ei natura fortitudinem. De aris. n.
arietem ducem ceterarum ouium et tutorem /
alijs eē viribus fortiozem. et ideo vt dicit Isi
dorus aries veruex a viribus est dicitur eo q
tanq̄ vir ouium / cum sit masculus ceteris vi
denabus sit amplius virtuosus vel vt dicit
idem Isi. veruex est a verne dicitur / eo q ver
mem habeat in capite / cuius p̄ritu exat
caput concutit fortissime / et quicquid sibi ob
inat dure fent / et ideo aries ab ares grece. quod
dicitur virtus latine / est vocatus. quia in gre
gibus masculi dicuntur arietes / quia ad fecū
dandas oues virtuosī sunt atq̄ fortes. nam
corporis magnitudine et virium fortitudine /
et cum virtute oues alias precellunt. dicit au
tez aries ab aris. quia vt dicit Isidorus. hoc
pecus primum fuit in aris a genibus imola
tum. vnde dicitur ideo aries / quia macta
tur ad aram. vnde s̄m legem mosaicam ari
es fuit animal potissime mundum / et ad sa
crificium et ad escum. nam pro peccato popu
li conuenienter offerebatur. et quia fidebat
ungulam pariter et ruminabat / a populo cō
medebatur. et vt dicit Isidorus libro. xij. bi
denas quondam dicebantur / eo q inter octo
dentes quos habent / duos habent alioes
et ideo eos genales maxime in sacrificium of
ferebant. vt dicit ides. De arietem autem singu
lariter dicit plinius libro. viij. ca. xlvij. arietes
naturale est agnos fastidire / et oues antiquas
sibi obuias consecrari. nam ipse melior est et
valior in senecta. Et cum respectu ouium fe
rox sit animo eius ferocitas cobibetur / si cor
nu eius iuxta auriculam perforetur. et dextro
testiculo preligato feminas / sinistro vero stri
cto mares gignit. in vento aquilonari mares
percreat. in flatu austri feminas generat / et qua
les venas aries sub lingua gestat / tales fetus
in vellere generat. naz si nigras habet venas
fetus in vellere niger erit. et si albas / albus. et
si varias / varius in vellere apparebit. Idem
dicit aristo. et etiam auicenna. (quere infra de
de oue) frontem habet aries durissimam / cor
neam duncem fere prestantem. sed tempora
habet debilia / et quodammodo caralagino
sa / et ideo ad munimentum partis debilius

dedit natura cornua magna / circa temporum
loca ad modum sarti rotundi reuoluta / que
tamen in extremitate aliquantulum sunt aci
ta. vt eorum duncie et fortitudine / caput defen
set / et eorūdem acumine aduersarios impreat
et impugnet. vt dicit idem. sine eniz armis de
fensionis / non decebat naturam gregis relin
quere defensorem. et ideo duo dedit natura si
bi cornua / ad modum circuli replicata / vt ca
put propriū quod ex se est infirmum prote
gat. et contra aduersarios armis munitus se
audaciorē ex armorum confidentia exhibe
ret. et ideo securius preceedit gregem. et erecto
capite / et fixo pede vngula diuisa vestigio fir
mius terram premit. vellus habet pinguius.
et in vellere prolixius pilos diffundit. fortiori
etiam corio / siue spissiori cute / contra extrinse
cas aeris calidi vel frigidi imunas se defen
dit. et ideo sue cutis superficies / ratione sue for
titudinis corianorum violentas ares prece
teris ouium pellibus sustinet. et ad diuersorū
telorum recipiendam impressionem habilio
rem se prebet. (vt dicit idem) tempore amo
ris pugnat pro vxoribus suis. et aduersarios
cornibus impetit. et vt melius ipugnet et for
tius contra resistentem retrocedit resiliendo /
et cum impetu homines fent. De arietibus cri
am dicit auicenna libro. viij. arietes inquit et
capri vadunt multum inuuantuz / in hyeme nō
se abscondunt propter frigus. et aliquando
exiunt de loco calido ad locū frigidum. et quā
do pluit non fugiunt a pluuia quousq̄ mo
riantur. et arietes naturaliter sequunt capros
et quiescunt omnes quousq̄ pastor vnum ac
cipit ex eis / et facit ipsum antecedere / et sequi
tur alij. et timēt naturaliter tonitrua / sicut oues.
que si impregnate fuerint / et audierint toni
trū / abortiunt pre timore. et ante mediā no
ctem stant simul cum ouibus et dormiunt. et
post sparsim in dormiendo super latus alteri
nant vices. nam a vere vsq̄ ad autūnu / dor
miunt in vno latere / et deinde vsq̄ ad ver dor
miunt in altero latere et dormiunt erecto capi
te / nisi quando in firmantur. et rumināt cibos
et masticant dormiendo sicut et vigilando. et
si contingat eos errare non redeunt nisi a pas
tore reuocentur. (Dicit ad hoc ysa. in die.) q
arietes in iuuentute manentes / minoris sunt
humiditatis et viscositatis / q̄ agni lactantes
et hoc propter etatem eorum complexionem do
mnanantem. et ideo ipsorum carnes sunt car
nibus agnorum et ouium meliores. et melio
rem sanguinem generantes / maxime si sunt

castrati. quia eorum caliditas humiditate ac
 cidentali temperata est. unde sunt boni saporis.
 sed quando sunt decrepiti in caloris sunt
 defectu si non sunt castrati et etate. si vero sunt
 castrati et decrepiti/ duplici carent causa calo-
 ris scilicet testicularum et etatis. et ideo eorum
 corpora sunt frigida et sicca ad modum ligni
 et duriora et insipidiora. tamen respectu ca-
 prarum et boum et huiusmodi que in decre-
 pita etate sunt pessima/ corpora arietum que
 naturaliter calida sunt et humida ceteris de-
 crepitis naturaliter frigidis et siccis simpli-
 ter sunt meliora. huiusmodi ysa. in die. Item di-
 cit aristo. et auicenna libro vi. q. arietes et capri
 sicut et cetera animalia/ habent propriam vo-
 cem per quam se damant et vacant feminas
 tempore coitum et amoris. potantes aquam sal-
 sam/ anticiant coitum et citius mouentur ad
 amorem. et quando arietes senes mouentur
 citius ad amorem et coitum quam iuuenes in tem-
 pore determinato/ signum est bonitatis tem-
 poris in anno illo. et si in illo tempore excitentur
 iuuenes citius ad amorem/ signum est pe-
 stis future super oues in anno illo. (vt dicit
 idem.

Bovus vt dicit Isidorus a greco
 vocabulo dicitur quasi pius/ nam
 inter omnia terre animalia/ ma-
 xime inuenitur innocens et mansuetus. nullum
 enim ledit dente/ nec cornu nec ungue. et quic-
 quid in eo reperitur totum vtile est/ quia caro ad
 cibum/ pellis ad variam usum/ pilus ad idu-
 mentum/ firmis ad terre impinguationes/ vir-
 gula et cornu ad medicationem etc. vel vt di-
 cit Isid. libro .xij. latini agnus ab agnoscendo
 putant dicitur. eo quod pre ceteris animalibus
 matrem suam noscat/ adeo vt si in magno gre-
 ge errauerit statim balati vocem noscat pa-
 rentis tempore autumnali. vemales autem sunt
 corpore maiores robustiores viribus et pin-
 guiores/ quam sunt autumnales vel hyemales.
 In aliquibus tamen regionibus/ multi hy-
 bemos agnos preferunt venis. et dicunt hoc
 solum animal vtiliter nasci prima (vt dicit pli-
 nius libro .viii. c. .xlvij.) et dicitur ibidem quod a-
 gni concepti flante vento aquilonari sunt me-
 liores/ quam concepti flate vento australi. tunc eni-
 marces generantur. talem enim colorem habet
 agni in lanificio seu in vellere/ qualem habet
 parentes in lingue venis. nam si vene fuerint
 albe/ et agni erunt albi. et si nigre/ nigri. et si va-
 rie varij (vt dicit idem) in suggendo poplices
 antenores flectunt. et vt mater ei plus lactis

tribuat/ capite matris vbera premit. balati
 quent matrem. qua inuenta/ cauda matris bla-
 diendo/ erecto capite mammas quent. et nisi
 caput prius erigat/ nunquam suggit. pilum
 habet subtilem et crispum multipliciter in se
 reflexum. multum nocet agnis frigus/ et maxi-
 me tempore fluuioso. de societate gregis gau-
 det/ quando solitarius est dolet plurimum ac-
 que timet. ante gregem salit/ et saltando ludit.
 quando videt lupum timet vehementer/ et su-
 bito fugam amittit. sed post pre timore stupi-
 dus/ subito gradus figit. et fugere ulterius non
 audens/ sibi non balati/ sed potius simpli-
 ci vultu para parat. captus ab hoste/ ligatus
 a carnifice/ nec cornu nec dente se defendit et
 siue spolietur vellere siue cute sicut animal in-
 nocuum obmutescit. siue enim ducatur ad pa-
 seua/ siue deferatur ad viciniam nec genuit/ nec
 remanurat/ nec calcitrat sed obedit (vt dicit
 plinius.) agnos dimittere solitarios est peri-
 culosum. quia si superuenerit forte tonitruum
 de facili moriuntur. Nam agnus naturaliter
 debile habet caput. et ideo remedium est eos
 simul aggregare/ vt ex coniunctione matris ani-
 mentur/ et presentia plurium confortentur.

Bovus anniculus etate vnius an-
 ni est completus. qui infra vnius
 anni spacium/ tanto est melior/
 quanto a lacte remouet/ est. nam a lacte eius
 humiditas complexionalis augmentatur/ sed
 per separationem a lacte intenditur eius ca-
 lor/ et superflua humiditas temperatur. maxi-
 me si manserit adhuc non castratus. (vt dicit
 tur aperassine in dieta.) agnus enim annicu-
 lus corpore integer. et carne mundus aptus est
 ad sacrificium et ad esum/ etiam si fuerit velle-
 re maculosus. non enim reprobat agnus a sa-
 crificio macula velleris/ nisi sit feditas vel cor-
 ruptio in carne interi/ vel in cute. vt dicit gl.
 super exo. .xij.) et super malachiam dicit hie-
 ronymus. et super leuiti. non impedit inquit sa-
 crificium varietas maculosi velleris/ si corpus
 fuerit integrum et non subfuerit scabies in su-
 perficie ipsius carnis. agnus igitur anniculus
 vt dicit plinius libro viij. c. .xlvij. deorum aris
 fuerat aptus. et tam in usu vellerum quam in usu
 carni/ vtilibus hominum est necessarius et
 ideo sicut propter sumptus hominum excoluntur
 et custodiuntur corpora boum. sic oportet
 vt habeatur diligentia circa custodiam omnium
 et agnorum. (dicit etiam dias.) quod agnus finium
 habet nigrum qui si cum aceto dissoluatur et
 cataplasmetur/ ingras emendat maculas/ fla-

De animalibus

nos corporis tollit/ignem facrum curat. mi-
rtus cum cera ei oleo combusturas sanat.

agna est arietis filia que minoris
est corporis et maioris humidita-
tis quam sit agnus ratione feminec co-
plexionis (vt dicitur in die.) cuius ratione du-
est lactans maioris est viscositatis propter humi-
ditatis superfluitate. ruz ex etate/ quam ex plexione/
ei corpori duratorem. et ideo quod ex eius carne
generatur flegmaticum est et viscosum. ac dif-
ficulter digeritur. et digestum a membris vix dis-
soluitur ratione viscosi et glutinosi humoris
qui inde generatur. a stomacho tamen facile
descendit/ratione sue lubricitatis et humoris
(vt dicit ysa.) et eius carnes meliores sunt af-
sate quam elix/ quia consumitur superflua earum
humiditas vi caloris. maioris tamen simpli-
citatibus/ et humiditatis est agna quam agnus. quia
minus habet caloris naturalis femina quam ma-
sculus/ et ideo minus est animosa. propter quod
etiam caret caribus/ quia essent ei superflua
cum propter defectum audacie eis nesciret vti
(vt dicit auice.) Dicit etiam aristo. libro. iij. ha-
gnis accidit egritudo/ quando nimis impin-
guantur circa renes/ quia si operiantur sepo-
renes moriuntur. et multiplicatur sebum pro-
pter bona pascia. et ideo arcantur a pascais/
ne nimis impinguentur. quere infra de oue.

aper est porcus siluestris vel agre-
stis quia seuissimus est et immitis
(vt dicit Aristot. libro. xij. c. i.) et di-
citur aper quasi a fera feritate quia secundum
quantitatem sui corporis ferus est et crudelis
vnde et apud grecos aper si agros id est ferus
vulgariter nuncupatur. dicitur autem a lati-
nis verres eo quod grandes bestias presertim (sicut idem
dicit ibidem) secundum autem vires. et auicen.
etiam aper est animal valde seuum. quia vix
castratus se exhibet mansuetum. cum tamen
cetera animalia ablatis testiculis apertius ma-
suescunt. Est itaque aper tante feritatis quod eam
mortem parumpendens contra viatoris ferrum
occurrens intrepide se infigit ei. et etiam iam
transfixus contra sibi resistentem vires recol-
ligit/ vt culmis vindicet se de aduersario. et
iam in mortis periculum contra hostis vena-
bulum mira audacia se opponit culmos duos
habet in ore aduncos et fortes et acutos. cum
quibus omne sibi resistens secat crudeliter et
dilaniat. culmus autem vatur pro gladio ad pu-
gnandum. In latere dextro habet os durissimum
latum et spissum. quod semper opponit venabulo pro-
sequens. nam oise illo vixit pro dapeo ad se prote-
gendum. sentiens sibi imminere bellum acuedo cul-

mos circa arbores eos fricat. et si hebetatum
acumen habeat/ confricando ad arbores ipos
probat. quos si senserit hebetatos/ originum
querit/ et masticat. cuius virtute culmorum radi-
ces mundificat et confortat (vt dicit auicen.)

Plinius in libro. xvij. c. r. dicit quod vicia apri
medetur vicijs aurium si cum oleo rosaceo mi-
sceatur. similiter et eius fel valet contra calcu-
lum (vt dicitur libro. xvij. c. lx. et est ei ita gra-
uis sua vicia vt vbi egesta fuerit surgere non
possit/ imo opponitur vt defunctus/ nam exi-
ritur dum curuatur ex vicia. Item idem ad-
coitum stimulat fel caprimum. (dicit etiam li-
bro. v.) porcus agrestis multum diligit radi-
ces et culmis inacidit terram et fodit et scindit
radicem culmo et impingitur/ quando quie-
scit per septem dies et maxime quando parum
potat. Et preliatur cum lupo quia ipsius odie
naturaliter. Nam lupus insidiatur filiis suis
et sepe rapit eos. (et ideo vt dicit idem libro.
xiiij.) dedit natura apri culmos ad defenden-
dum feminas et filios suos. quia femine sunt
debiliores in se/ et prioris complexionis. Unde
mares sunt audaciores et vires habent femi-
nis fortiores. femina tamen seuit irata et fo-
diendo ledit denabus mordendo et dilamando.
Aper vero ledit culmis sursum ferendo/ et
ideo parum potest ledere prostratum/ et iacen-
tem. et femina parum ledit stantem. Et dux aper
per irascat et pugnat ore spumat. similiter dum
luxuriatur cum vxore. Omnia supradicta re-
citat plinius et addit ad ista dicta in libro. viij.
c. ij. vbi. d. apros et alios porcos detatos na-
sa enigidiup tradit. Inest autem maribus apri
maxima asperitas/ et feritas animi/ quando
sunt in amore. quia tunc pro vxoribus ano-
citer pugnant/ vngulis terras scalpunt/ seras
exigunt/ culmos vibrant/ et quatunt. et horre-
do gemitu/ furiam pectoris tunc ostendunt. pa-
rum etiam tunc comedunt. discunt post se-
quenas. et ideo attenuantur plurimum et macre-
scunt. in horrendis et vmbrosis vallibus et ne-
mouibus mansiones querunt vbi custodiunt
fetus suos. de radicibus et arborum fructibus
viviunt. quoniam venatorum insultus vel lupo-
rum ipse per-
sentit/ suos filios precedit. et cum eis non pro-
loce-
fuge/ pro filiorum defensione periculo se exponit. quoniam
debet dimicare armis arborum iduram costas su-
as et se involunt in luto et desiccant ad sole et iter-
pilos luto proglutinant et misceant vt sic securus
aduersariorum ictus sustineat in plicu. (ans. li.
vi.) femine apro-
rum post partum sunt aspe et crudeles
et crudeli mortu filiorum suorum dilaniant inuasio-
res. bucusque plinius. (Est autem caro apri

(vt dicit ysai.) magis sicca & minus frigida q̄ porcina domestica & hoc est p̄pter motus sui continuitates & victus siccitatem / & aeris cui continue erponitur caliditatez ideo eius pinguedo est durior / & caro delicatior ad edēdū. & p̄pter hoc verres domestici uehementer agitantur / & eoz carnes verberantur anteq̄ occidantur / vt eorum carnes teneriores & sapidiores ex motus violentia efficiantur. (De apro etiam dicit dyas.) q̄ eius finnis desiccatus & cum uiuo & aqua bibitis eicientibus sanguinem singulare ē remedium lateris dolores cū aceto amāt. fracta ossa consolidat / & cōfirmat. quere infra de porco.

Sinus a sedendo est dicitur quia si a sedus quia homines super a / sinos sedebant antequam vsunt equoz habere. (vt dicit Isido. libro .xij.) animal quippe est simplex & tardum. & ideo fuit d̄ facili subiectum humanis viribus & p̄stratum. & dicitur ab a quod ē sine & sinos q̄d est sensus quasi animal sine sensu. inde dicit asellus id est iuuenis asinus qui pulchrioris est forme ac dispositionis quando etate est tenellus q̄ quando senex efficitur & antiquus. Nam tanto magis fit annosus quanto plus quotidie trit deformis hyspidus & villosus. Est autem animal melancholicum frigidū salicet & siccum. & ideo naturaliter ponderosū tardum atq̄ pigrum stolidum atq̄ obliuiosum / tamen o donserum est / & patiens laboris. vili & modico vrens cibo. Inter tribulos enim & spinas accarduos carpūt abum suū & ideo dicit auice. lib. viij. similiter aristo. q̄ asinus minutis autibus inter spineta / & cardineta / nidificantiibus est erosus. & ideo minuti passerres pugnant contra eū / quia comedit spinas in quibus nidificat passeres illi / & confricat se ad spinas illas. Vbi cadunt pulli eoz passerum siue oua. & quando asinus rudit ex eleuatiōe capitis & forti flatu mouentur spine & ex horrendo sonitu seu rugitu terrentur auiculae / & fugiunt de nido suo. & p̄pter ista saltant matres super ipsius faciem & impetunt eius oculos atq̄ percutiunt rostro suo. & si habet asinus vulnus in dorso vel in latere ex spinarum punctura vel quacūq̄ alia de causa / pungūt eum cum rostro suo in vulnere vt recedat a loco sui nidi. & cum talis passerulus habeat corpus minutissimū vt potest asinus se defendere contra eius impetum atq̄ morsum. (Dicit etiam aristo. sicut & auicēna) q̄ coruus valde odit asinum & ideo coruus volat super

ipsum & temptat tangere oculos suos rostro suo / sed inuadit asinum profunditas oculorum & spissitudo corij superciliorum quibus cōtra morsus animum clausis regit visum suum. & etiam cooperatur proceritas aurium & mobilitas cum quibus tenet auiculas quando infestat suum visum. Item aristo. libro viij. vrsus pugnat cum asino & tauro quoniam comedit crudas carnes. & hec est causa quare pugnat contra eos / quoniam eoz carnibus appetit satiare. De asinis autem (dicit pli. libro .xxvij. c. vltimo) vngule asini fumigare. partuz adiuuat in tantis / vt etiam aborsus euocetur / nec aliter debet addi quia viuum partū necat / si diu & frequenter apponatur. eiusdem animalis finnis recens / sanguinis fluuium currere sedat eius iecur valet contra caducos morbos paruulorum. Plinius libro .xxvij. c. x. lac asine est sicut sanguis & valet contra morsum scorpionis. si quis autem lac asine misert in aure percussam a scorpione / transire prius malū dicitur. a facie etiam suffumigationis pulmonis asini / fugiunt omnia venenata. Dicit etiam in cro. c. x. lac asinum valet cōtra gipsū contra cerusam vel argentum viuum. Item libro decimo. ossa asini contrita & decocta valet contra venenum si eorum decoctio bibat. Item vrina maris asini cū nardo capillos multiplicat & conseruat. De asinis autem dicit plinius libro viij. capitulo .xiiij. Asinus animal magis frigoris impariens. & ideo in frigidis regionibus vt in ponto non generatur. Item dicit aristo. cum asinus sit multe frigiditatis & siccitatis / multe tamen est luxurie / non mouetur ad coitū anteq̄ sit triginta mensium. non generat anteq̄ sint tres anni cōpleti / aut duo & dimidius. Unde dicit ibidē pli. partus asini a trigesimo mense est ociosissimus sed a trimatu legitimus. Idem dicit aristo. libro .v. Et subdit plinius. raro geminos parit & quando femina est partura / lucem fugit & tenebras querit / ne ab homine videatur. partum suum amore diligit in tantum q̄ etiā per ignes ad fetum vadit. aquas trāsire / & pedes in eis figere multum horret. & quādo cogitur aqua vel riuum euadare in ipso mingit. nec transeunt asini voluntarie per pontes / vbi planities pontis possunt videre aquas defluentem. debile eum habent cerebrum / & patiuntur de facili vertiginem. propter quod timent p̄ riuas potis cadere in aquā / quā sp̄s eū sub potētrāsēūt nec bibūt d̄ facili nisi ad fuetos fōtes / qui sūt i pecuarijs ad quos p̄t

ire sicco pede. et quod mirum est dictum quā
 nisi multas sitiant/ si murentur aque eius vix
 potant nisi sint illis similes quas frequentat
 Item plinius libro. xxviii. capitulo vi. si asi
 na comedent ordeum inanctus sanguie men
 struali/ tot annis nō concipiet quod grana co
 medicis in tincta. et ex asina et equa mulus gi
 gnitur. sed ad tales partus eliguntur equę/ que
 neq; quadrennis sint minores neq; decenni/
 bus maiores nec cōmiscantur passim ad mu
 cem. Horum animalium duo sunt genera/ sci
 licet equus cum asina/ et asinus cum ipsa equa
 sino vnum genus altero se cohercet/ nisi in in
 fantia lacte hausto mutuo nutrantur. et pro
 pter hoc pastores mulos vel burdones ex di
 sparibus animalibus gigni cupientes dicuntur
 vti illa arte. Nam iuvenes equarum pul
 los in tenebris subijciunt vberibus asinarū/
 et nutriūt eos lacte asinino. et tales pulli equo
 rum adulti iam effecti/ ad asinarum commixti
 onem tempore coitus cōmouentur. similiter
 pullos asinarum in tenebris subijciunt mā
 nis equarum. et aselli tali lacte iumentino nu
 triti/ equas imadunt quādo adolefcunt. et ta
 li asini et equi commixtione generatur animal
 quoddam quod antiqui vocabant hymuluz
 nos autem dicimus cum burdum. genitā ve
 ro ex asino et equa dicunt mulum. Brutto. au
 tem libro. xvi. dicit. Si asinus coeat cū equa
 impregnata/ eque corumpitur conceptus/ p
 rter frigus spermatis sui. spenna enim asino
 rum est frigidissimū naturaliter. et materia si
 militer. Materia enim eque est calida. et ideo
 quando miscetur calidum cum frigido fit tam
 peramentum/ tunc ex eis potest fieri conceptus
 et saluari fetus quando scilicet equi asinorum
 feminis cōmiscantur. similiter quando eque a
 sinis manibus supponuntur. sed filius aselli
 et eque/ scilicet mulus non cōuenit generatiōi
 Nam vtriusq; parentis frigiditas seznatura
 lis/ et pletionalis in ipso dominatur/ et ideo
 ex multis aliud nō generatur aial. vt dicit idē.
 Item ibidē dicit idē si asina cōcipit ab equo
 subsequens asini coitus cū eadē facit eā abor
 tire. cuius ratio est (vt dicit auice.) q; frigiditas
 feminis asinini supuenientis/ corūpit et
 destruit temperantiam feminis/ equini prece
 dentis. et semen asine frigidum est ex comple
 rione. et ex sexu. Semen vero equi calidam tē
 perantiam facit. vnde quando superuenit su
 bito semen asini naturaliter siue pletionali
 ter frigiduz cum frigiditate seruali/ intensa fri
 giditate corūpitur precedens temperantia. ex
 calido equi semine et frigido asine inducta

et ista est ratio quare omnis mula ē sterilis (vt
 dicit auice.) q; intemperata est mula. i asino
 enim est excessus frigiditatis pletionis. et in
 matre scilicet in equa remissus est calor ratioe
 fetus/ et ideo quāuis calor feminis matris. s.
 eque temperet semē frigidum asini/ vt animal
 generet. in genito tamen remanet generantū
 predominans frigiditas/ que naturaliter di
 sponit ad sterilitatem. Est autem quedā spe
 cies asini que dicitur indicus asinus habens
 in capite in medio frontis cornu vnum et non
 habet nisi vnam vngulam in quolibet pede.
 omne enim animal habens duo cornua ha
 bet in pedibus vngulam scissam. et ideo asi
 nus indicus non habet nisi vnu cornu. quia
 vngulam non findit (vt dicit aris. libro. ij.) si
 tamen omne animal findens vngulam habet
 cornua/ sed potius e cōuerso. si habet cornua
 findit vngulas vt patet in tauro ceruo oue et
 huiusmodi. (vt ibidem dicit aristo.) Item di
 cit aristo. libro. vij. asinus et mulus sicut et equus
 comedunt fructus et pascuntur herbis et ipini
 guantur ab aqua. et diligunt plus aquā tur
 bidam q̄ clarā. vacca autē e cōuerso plus
 diligit clarā q̄ turbidā. Item aristo. lib.
 eo. asini in maiori parte infirmantur vna in
 firmitate/ et dicitur milide/ et est hec infirmu
 tas plus i capite/ et currit a naribus flamma
 multum calidum. et si descenderit ad pulmo
 nem asinus morietur. et hoc animal sentit fri
 gus plus omni animali/ et propter hoc nō in
 uentur in terra septentrionis. Sunt autē vt
 dicit idē spondilia dorli asini fori vna/ et ner
 uis forioribus compaginata a parte posteri
 ori circa clumes. i. renes/ q̄ a parte anteriori.
 et ideo in ipsius dorso potius circa renes q̄ ar
 ca humeros grauiora onera imponuntur. post
 equino etiam venale mouetur ad libidinem/
 et post ruit horribiliter et temibili sonitu femi
 nam excitat ad amorem. Vntum autem odo
 rem femine eius naribus deferentem/ attra
 hit. et eius attractu ad libidinis desiderū in
 ardescit. (vt dicit pli.) Alias siquidem habet a
 asinus cōditiones miseras omnibus fere no
 ras. Nam supra vires laboribus exponit su
 ste ceditur/ stimulo pungitur chamoos pstru
 gitur eius. hinc inde circūduatur. et eiusdem
 chami refrenaculo ab illis pascitur/ p que trā
 sit sepius cohercet. p labores cassos in fine mo
 ritur/ nec p pcedētis laboris seruitio/ p mor
 tē saltē ei curis dimittit/ sed aufert. et cadauer
 sine sepultura aen expōit nisi i quantū i canē
 et lupoz ventibus deuoratiōis grā aliquo
 tiens sepelitur.

Anguis vocat oē serpētū genus
 qđ torqri 7 plicari pōt ex hoc an-
 guis ē dictus/ eo qđ ē āgulosus / 7
 nūq̄ iccedit recto. (vt dicit Jsi. li. xij.) 7 dī an-
 guis serpens/ eo qđ oculis accessibus serpit
 Non. n. apertis passib⁹ s̄ minutissimis s̄qna /
 maz n̄sibus siue p̄tractibus repit. 7 p̄putat
 inter reptilia/ eo qđ pectore 7 ventre repar. (vt
 dicit Jsi. lib. xij.) dī ē coluber eo qđ colat v̄m
 bras/ vel qđ in lubricos d̄ct⁹ 7 flexuosos labiē
 nā āguis labiē dū tenet. Sūt autē anguiū siue
 serpentūz multa genera. 7 quot sunt genera/
 tot sunt venena. torpencies/ quot species. tot
 dolores/ quot colores. vt dicit Jfido. li. xij. 7
 sicut differunt angues in quantitate. ita in ve-
 neni malignitate. Sunt. n. quidā angues ma-
 gestenes in india serpentes in tanta magnitu-
 dine adolescere/ vt integros deuorent ceruos
 atqz r̄bauros. Unde 7 in punico bello iū tra-
 flumē belgista/ a regio impatore ē interfecus
 cū balistis 7 tormentis vnus anguis centū 7
 viginti pedes h̄ns lōgitudinis cuius pellis 7
 maxille fuerunt suspense ad quoddā templūz
 rome 7 durauerūt vsqz ad bellū minatiū sub
 claudio cesare. In italia fuit quidā serpens in-
 terfecit/ i cui⁹ aluo h̄dā puer ieger ē rep̄ 7 ta-
 les serpētes maxie ledūt/ nūc morsu/ nūc fla-
 tu/ nūc caude icu/ nūc tortura nūc punctu-
 ra/ nūc aspectu. Sūt 7 alij serpētes ita erigui
 quidē corpore. sed maxime sunt nocendi pote-
 state. dispas. n. serpens ē (vt dicit Jfido.) tā-
 te eriguitatis vt cū calcatur vix videtur. cuius
 venenūz extinguit/ anteq̄ sentiat/ nec inducit
 tristitiam morturo. vnde poeta. Signifex iu-
 uenē tirreni sanguinis albū. Torta caput re-
 trō d̄ipsas calcata momordit vix dolor aut se-
 sus dēns fuit 7c. ita dicit Jsi. similiter tyllus
 minutus est serpentulus. 7 t̄n (vt dicit Ari. li.
 vij.) contra eius morsuz vix inueniē remediū
 7 differūt 7 in figura/ 7 in dispositōe. Nam a-
 lij h̄nt duo capita vt amphibena. s̄ quo Jsi.
 li. xij. dicit. amphibena ē dicta eo qđ duo habe-
 at capita vnū in p̄ncipio 7 aliud in cauda cur-
 rens ex vtroqz capite tractu corporis circularo
 hec sola serpentū frigozi se cōmittit/ prima oī-
 p̄cedens. Idē ē dicit plī. li. vij. c. xiiij. h̄z in-
 quit amphibena duplex caput/ tanq̄ paz effz
 vno ore venenū fundi. Sunt aliqui serpētes
 h̄ntes plura capita qđ sūt duplicata vel tripli-
 cata vel quadruplicata. sicut idē dicit Jfido.
 idra est serpens multoz capitū/ qualis appa-
 ruit in puicia archadie in palude. 7 dī qđ vno

ceso tria capita excrecebant/ sed hoc fabulo-
 sum est. Nam constat idrā locum euomentez
 āquas vastantes / vicinam ciuitatem in qua
 vno meati clauso multū erumpebant/ qđ her-
 cules vidēs loca ipsa exaustit 7 sic claudit me-
 atus aque/ 7 pro tanto dicitur hercules idraz
 serpentem quinqz capitūm occidisse. (vt dicit
 Jfido. libro xij.) Itēz differunt serpentes in
 coloris varietate. nam quidam sunt nigri/ 7 qđ
 dā sunt r̄ssi/ vt tyrus/ 7 illi sūt pessimi/ 7 qui
 daz sunt maculosi/ sicut scitalis serpens. (qui
 vt dicit Jsi.) itā p̄fulget tergi varietate/ vt
 notarum gratia/ in sui admirationem inducat
 intuentes/ 7 quia reprādo est pigrior 7 quos
 assequi non valet miraculo sui stupētes capie-
 7 quanto magis est discolor/ tanto est deteri-
 or/ quia eius venenum acutissimū 7 calidissi-
 mū esse dicitur. Nam ille idē anguis tanta est
 feruorūz vt etiam hyemis tempore exuente ei⁹
 de corpore deponit/ sint feruentes. Unde lu-
 ca. Et scitalis speris etiaz nunciosa p̄unis
 exuras posituras suas. vt dicit Jfido. 7c. si
 militer ophites est serpens maculis depictus
 qui tot habet nocendi modos quot habet co-
 lores varios 7 distinctos. (vnde luca.) qđ pu-
 rus maculis cebanus ophites concolor exu-
 stis 7c. Item differunt in loci 7 situs diuersi-
 tate. nam quidam latitant in cauenuz terre 7
 lingunt puluerem/ 7 suggunt terre humozosi-
 tatem. (vt dicit plī.) alij sunt aquatiles/ quia
 in aquis 7 aquarum ripis cōmorantur vt ciu-
 dris serpens aquatilis. a quo percussū obur-
 gescunt 7 in ydroposim cadunt quam multi-
 bouam vocant quia fimo bouis remedetur.
 (vt dicit Jfido. libro xij.) similiter est inatix
 serpens dicitur veneno aquas inficiēs omnē
 enim fontem in quo fuerit veneno inficit. (vt
 dicit tul. r̄n atrix aqua 7c. 7 Jfidorus lib. xij.)
 Alij morantur i siluis 7 specubus vmbrosis/
 quozum venationes sunt vt volucres 7 besti-
 ole minores quarum suggunt humiditatem.
 (vt dicit aristo. libro. xiiij. 7 tales serpentes in-
 sidiantur dormientibus. 7 si aliquozum bo-
 minum vel aliorum animalium orificia inue-
 nerint aperta illa subintrant diligentes calo-
 rem quem inueniunt ibi pariter 7 humorem.
 sed contra tales angues pugnat saura bestia/
 scilicet modica id est lacertula. Nam sentiens
 saura serpentis presentiam saltat super faciez
 dormientis scalpens pedibus vt eum excitet
 7 premuntat contra anguem vt dicit auice. 7
 ē saura. (vt dicit Jsi. lib. xij.) lacere qđ qñ se-
 nescit eius oculi excecatur. 7 tūc intrat foramē

patientis aperiens oculos contra orientē et or-
 to sole incendit et illuminatur. Dicunt autem
 quidam anguim species habitare in igne. ut
 patet in salamandra. que nominatur ab *Isti.*
 et *pli.* inter venenosa. Salamandra cuius ut
 dicit *Isti.* li. xij. est nominata. eo quod valens sit
 et potens contra incendia. cuius inter veneno-
 sa omnia vis maxima est. *Letera.* n. venenosa
 singulos ferunt hec plurimos simul iterum.
 nam si arbori insiderit omnia poma inficit et
 eos qui ederint perimit et occidit. si etiam in
 puteo cadat potantes inficit vis veneni. *Ista*
 quidem contra incendia repugnans sola inter
 animalia extinguit ignes. vivit etiam medijs
 flammis sine consumptione pariter et dolore
 nec adustionem ab igne recipit. sed ipsum incen-
 dium mitigat vel extinguit (ut dicitur ibidem *Isti*
do.) Item per omnia dicit *Plinius.* li. x. c. xlvj.
 Salamandra inquit est similis lacerte in
 figura. nunquam apparet nisi quando multum
 pluit. in serenitate deficit. huic est tantus frigi-
 ditatis rigor ut ignem extinguat sicut glacies
 lacteam de ore saniem euomit. ex cuius cora-
 ctu corpus hominis pilos perdit. et quod inde
 contactum est in colorem vergit turpissimum.
 Item differunt in incessus qualitate. nam qui-
 dam serpunt flexuose semper sive tortuose. et
 quidam semper recte. (sicut dicit *Isti.* li. xij.)
 Centris inquit est serpens inflexuosus qui sp-
 efficit rectum iter. (sicut dicit *luca.*) Est semp-
 recto lapsurus limite centris. Similiter alijs
 incedit curvus super pectus. et aliquis incedit
 a pectore sursum rectus. sicut quidam serpens
 aquatilis et terrenus nomine chelidros qui per
 locum per quem labit expirat virus et fuma-
 re facit. sicut dicit *lucanus.* tacus a fumante
 chelidri hic semper ambulat directus et erectus
 capite. nam si se torserit dum currens. statim cre-
 pat. ut dicit *Isti.* li. xij. Et differunt in velocita-
 te et in tarditate. nam quidam sunt valde tarde
 moti ut scitalis. de quo supra dictum est. Et
 quidam sunt ita velocis incessus et levi motu
 quod volare videntur. ut serpens qui dicitur ia-
 culus volat ut iaculum. *erilit.* n. in arboribus
 et dum aliquod animal obuium fuerit iactat
 se super eum perimitque eum. unde et iaculi sunt
 dicti. ut dicit *Isti.* Sed etiam in arabia sunt
 serpentes cum alijs qui a multis syrene voca-
 tur qui plura annuntiant quod equi. et ideo volare di-
 cuntur. quorum tantum est virus ut morsum an-
 te mors sequatur quod dolor. ut dicitur idem. Item
 differunt in maligna sagacitate ut patet in ce-
 raste serpente cornuto qui se abscondit sub ha-
 rena et ostendit cornua sua. ut ex eorum ostensio-

ratione alluciat velut ad escam bestias siue a-
 ues. cornua enim habet ad modum arietis /
 one nuda super arenam et directa dimittit. ad
 que dum volucris vel animal accesserit non ipsum
 arietem. sed virulentam anguem per experien-
 tiam comprobabit. Similiter bouas anguis.
 ut dicit *Isti.* immenso mole in italia perse-
 quitur greges armentorum. ut bubalos et cal-
 lide vberibus irriguis lacte se iniecit et sug-
 gens interimit. atque inde a boue deppratio-
 ne nomen accepit bouas. ut dicit *Isti.* *Isti.*
 ta sunt alia nomina serpentum et genera. ut
 aspides vipere et dracones. de quibus postea
 dicitur. Sed ut dicit *Isti.* li. xij. tantus est
 numerus morsum. quantum est nomen.
 Generaliter omnes angues pro maiori parte
 frigide sunt nature nec de facili percutiunt nisi
 si cum caleant. nam quando sunt frigidi. nul-
 lum tangunt. et ideo eorum venena plus no-
 cent de die quam de nocte. torpent enim nocte al-
 gore et quia frigidi sunt nocturno rore. in hye-
 me in nodos se conuoluunt. et torpent. in esta-
 te se dissoluunt. et in malicia multum vigent.
 unde est quod quicumque veneno. serpentis percu-
 tur. primo obstupescit et postea ubi in eo ca-
 lefactum virus exarsit statim interficit et extin-
 guit. Et ideo dictum est venenum. quia per
 venas vadit cuius pestis diffusa per corpus
 animam erigit de corpore et expellit. nec potest
 ledere nisi quando sanguinem tangit. (unde
lu.) Notia serpentum est a mixto sanguine pe-
 stis (ut dicit *Isti.*) et subdit omne venenum fri-
 gidum est. et ideo anima est que est ignea fugit
 venenum frigidum. Inter dona autem nature
 que hominibus et brutis sunt communiavi-
 uacitate quadam sensus anguis precellit. nam
 legitur in gene. serpens erat callidior omnibus
 animantibus terre. (dicit autem *plinius.*) ut
 idem recitat *Isti.* quod caput si cum duobus
 digitis euaserit nihilominus vivit. unde et tu-
 rum corpus obijcit ferienti per capite defen-
 do. Item idem *Isti.* anguis vniuersis he-
 bes est visus et raro ex diuerso continentur. et
 nec mirum cum oculos non in fronte habeat
 sed in temporibus adeo ut citius audiant quam
 aspiciant. Item ibidem. nullum animal cum
 tanta sceleritate linguam agitatur sicut anguis.
 Ita enim cito mouet eam. ut triplicem vi-
 deatur habere linguam cum tamen non ha-
 beat nisi unam. Item idem. serpentum hu-
 mida sunt corpora adeo ut vbi que ierunt. vix
 quodam viscoso et lioso humore efficiantur et designent
 nam vestigia serpentum talia sunt. ut eorum pe-
 dibus carere videantur. costis tamen et squa-

marum repant nisi bus quas a summo guttu
ris vsq; ad ynum aluuz dispositas parli mo
do habent. nam squamis quasi vnguibus re/
pant/costis quasi auribus inuicuntur. vnde v
biamq; leditur in corpe ab aluo vsq; ad ca/
put/debillior redditur ad suuz cursum/ & mo
tus circuitum pagendū. quia vbicūq; ille ic?
inaderit spūam soluit. per costas vero quasi
per pedes/motus corpis agebātur. (vt dicit
idem Hsi. ibidem.) Item ibidem diu serpen/
tes viuunt etiam sine cibo. (vt. d. aristo.) et tā
te efficiuntur longitudinis diez vt deposita
veteri tunica senectam deponere et in iuuentu
tem redire. pbibeantur. vnde et serpentum tu
nice nuncupantur exuue/ eo q̄ quando sene/
sunt eas exuunt / quibus exuui/ in pūstinam
redeunt iuuentutem. et ideo/ eoz pellicule sic
exuue/ dicuntur exuue et induuic/ eo q̄ exuū
et loco ipsaz alie iterū induuntur (vt dicit Hsi
li. xij.) Hodus autē reuocationis ipsi? ang/
uis satis videatur mirabilis. (naz vt dicit phi
siologus. (anguis se sentiens morbo vel se/
mo aggrauatum pluribus diebus abstinet a
cibo/ et ieiunat/ vt sic pellis eius a carne faci
lius relaretur. Deinde gustata herba quadam
amarā. vi erbe puocatur ad vomitum et sic e/
uomit hūmorem virulentū qui fuit causa sue
infirmitatis/ et defecus. tandem ut autem n/
gidaz temper & mollificet in aqua se balneat
et sic angustam rīnaz petre alicuius seu cauer
nam querens/ per rīne angustiam intrat. & cū
quadam violentia transiens/ ab exuua peni
tus se decorticat/ ac denudat/ et tandem soli
expositus se desiccet in carnis supfīcie nouā
cutem recuperat. sumpti s vinibus videt dan?
incedit & repit fortius/ ac comedit avidius/ q̄
ante depositionem exuue faciebat. istaz reuo
cationis formam exprimit plinius & etiam a/
uicē. qui dicit euz aristo. q̄ totus serpens de
dponit senectutem id est senectam pellē. pri
mo vsq; ad oculos deinde vsq; ad collum/ &
sic paulatim se expoliat totaliter infra vnum
diez. (vt dicit li. xij.) Item Hsi. li. xij. c. iij. pi
etaz. inquit asserbat de medulla hominis mor
tur/ que est in spina dorsī/ anguē pcreari / qd
& Qui. tangit dicens. sunt qui cum clauso pu
tresacti spina sepnlebro. mutari credant hūz/
nas angue medullas &c. quod si creditur me/
rito euenit. vt sicut per serpentem mors homi
ni accidit/ ita & per hominis mortem mortu/
rus serpens pcreatur. vt dicit Hsidorus. Item
dicit Plinius libro. r. c. lvi. Anguem inquit
ex medulla spine hominis gigni acapimus.
multa enim occulta & ceca origine pueniunt

etiam in quadrupeduz generatione &c.

Item dicit Hsidorus ibidem. fertur autem q̄
serpens timeat hominem denudatum/ nec eū
audet contingere quamuis insiliat in vestitū.

Item secundum Plinium. Ieiuni homi
nis sputum serpentibus est venenum. q̄ si in
de gustauerit moriuntur. Sunt & alie pro/
prietates anguis/ mirabiles & insignes / que
ab alijs auctozibus assignantur specialiter a
dys. ari. & Auicē. & aliquas ex eis hic interse/
rere vtile iudicau. Dicit itaq; dysal. q̄ byema
li tempore latrant serpentes in tenebris & ca
uemis. vbi ex diuturna obscuritate loci eozuz
visus habiteat. Vernali igitur tempore quā
do incipiunt exire de cauemis sentiunt caligi
nem/ sed p remedio querunt herbam feniculi
vel radicem cuius pastu contractam excucunt
cecitatem. nec fraudatur a remedio testudo vi
scenibus pasta anguis vel toruua. cum enim
aduerter venenum serpente/ quent organū cu/
ius gustu/ contra virus anguis inuenit medi
cinam. (Idem dicit plinius.) Auicē. vero de
serpente ait sic. li. ij. serpens vero quando ē vo
raz parum bibit/ odit odorem rure. & ideo fu
git mustelam/ quando sentit eam rura fore pa
stam. & quando olfacit rutam non potest fuge
re. comedit antez serpens libenter carnē & sug
git eius humiditatem sicut aranea suggit mu
scas. & transglutit oua auium/ & pullos viuos
& quando transglutit ea/ reducit ad posteriora
sua. & expellit ipa & nō pmitit vt in ventre
morentur. Item dicit Aristo. li. ij. interiora
& intestina serpentum/ sunt similia intestinis
animalium ouātiū quadrupedum nō tamē
habent testiculos sed habent vias/ sicut sunt
vie piscium & matrices habent longas / & di
uisa 3. & sunt eius interiora longa secundū lon
gitudinem corporis sui & lingue serpentū/ sūt
nigre lōge/ subtiles & in duo scisse & ante acu
te & ppter hoc multam exeunt / & sunt faciles
ad mouendū. & venter serpentis longus & stri
ctus & similis intestino amplo & illud intesti
num assimilatur intestino canis. & habz post
ventrem/ parūū intestinum pueniens vsq; ad
extremum superfluitatis. & habet cor paruum p/
pe collum/ simile rem in aspectu & post cor est
pulmo in quo sūt pres neuose/ subtiles & vo
lute/ dependentes a corde. & post pulmōnem
est epar longum/ & extensum/ & super illud fel
sicut in piscibus/ in maioribus. Sed in mino
ribus fel sup intestina/ & splen in serpentibus
paruus est & rotundus. dentes autē serpentuz
sūt acuti recurui aliquidū & pūncati. diuersi tū
secundū superficiem & hūc serpētes costas. &c.

De animalibus

secundum numerum dierum mensis et dicitur quod accidit serpentibus / idem quod accidit pulchris hirundinum. ut si aliquis perforauerit eis oculos et erunt eos / ut visus etiam reuertetur et caude serpentum sicut et lacerto: um crescit. postquam sunt amputate. Item omnes serpentes ouant primo interius. et deinde non simul / Sed paulatim eiciunt oua / ex quibus generantur animalia exterius excepto tyro scilicet vipera. Tyrus. n. est serpens ut dicit Aristoteles. li. iij. et generat animalia interius sed primo ouat interius et ex illis ouis animalia interius generantur. et ideo dicitur ibidem quod matrix aliorum serpentium est longa secundum extensionem corporis et incipit matrix eorum a parte inferiori. et procedit superius ex utraque parte spine. et diuiditur in duas partes quasi parietem habens inter illas. et ideo sunt oua secundum acies in matrice. et non ouat serpentes omnino simul sed successiue. Item Aristoteles. li. v. serpentes tempore coitus ita ad inuicem se applicant et inuoluunt. ut patet aspicienti quod sunt unum corpus habens duo capita. Item Aristoteles. li. vij. serpens et maxime tyrus quando transglutit auem vel aliquid primo se erigit et postea se restringit / quousque perueniat interius quod transglutit. et hoc est / quod eius stomachus pius est / et subtilis. et possunt serpentes diu viuere sine cibo. quod patet ex serpentibus quos custodiunt venditores. Item Aristoteles. li. viij. gallus. i. mustela pugnat contra serpentes et munit se pasta rure / et maxime pugnat contra comedentes mures quia ipsa venatur mures / et manducat eas. Item li. vij. dicit quod serpentes multum diligunt vinum. et ideo venatur cum eo similiter diligunt lac valde et secundum odorem eius. et ideo si alicuius venatrem serpens subintravit / extrahi potest lactis odore. ut dicit idem. et etiam dyas. Item Aristoteles. li. xij. serpentes habent proprium quod possunt mouere caput ad posterius corpore quiescente. causa huius est quod annille spondilium serpentum causant ex cartilagine. Et propter hoc sunt bone flexionis et fuit hoc necessarium aspiciendum retro ut possit vertere caput ad aspiciendum corpus suum longum atque stricium. aliter enim non possent regere corpus suum. nisi inuarentur elevatione capitis ad totum corpori precaendum. Item idem in eodem serpentes natant in aqua per corporis inflexionem. sicut repunt in terra. Non enim dedit natura serpentibus pedes ad gradiendum / nec pennulas ad natandum. cuius causa est nimia corpora longitudo. quoniam si habuissent mul-

tos pedes / essent mali motus quoniam essent super pennulas. Similiter si plures alas valde propinquas essent grauis motus. et si ab invicem essent remote / ad sustentandum residuum corpus longum et flexibile non sufficerent / et ideo quod faciunt pisces habentes pennulas ipsarum contractione / et aues alarum extensione / hoc faciunt serpentes sola corporis flexione. Sunt et quedam pisces similes serpentibus in longitudine qui eadem de causa pennulas pocas vel nullas. et natant corporis sola inflexione sicut murene / et pisces fastaros qui a nobis dicuntur conglis qui maxime sunt anguille / et huiusmodi. et ideo quia tales pisces similes sunt serpentibus in creatione vel in extensione / habent tantummodo duas alas vel pennulas ante / et vult corporis flexibilitate loco pennularum et alarum et propter hanc repunt in terra et viuunt longo tempore / etiam sine aqua sicut viuunt serpentes sine cibo. Item idem in eodem. serpentes autem habent vias et intestina / a quibus aliquando erit superfluitas sicut habent alia animalia generantia. sed non habent viam exitus urine quia vesica carent. Item idem in eodem serpentes inuoluunt ad inuicem / quando conueniunt ad coitum et amorem. quia non habent virgam neque testiculos. carent virga / quia non habent cura et carent testiculis / quia propter longitudinem corporis. et si haberent eos infrigidaretur sperma / propter tardationem sui exitus. et sic esset minus conueniens generationi. Item idem. xvij. non accidit generationi serpentium errore et inobstruitas nisi raro / et hoc accidit poterit figuram matricis que longa est / recta atque stricta. unde et oua serpentum sunt disposita secundum aciem / propter longitudinem in matrice. Has et multas alias proprietates anguium et naturas recitat Aristoteles. quas prosequi pro ordine esset longum. sed hec dicta nunc in generali sufficiant. De vsualibus eius proprietatibus et omnibus scire non infra dicitur in littera. S.

Spis est anguis mortuus et veneno principioissimus / ab aspidendo aspis dicitur / eo quod mortibus venena mittat. mortifera atque spargat. vos. n. greci venenum dicitur. ut dicit Plinius. li. xij. c. iij. (et sequitur) aspidis diuersae sunt species / et sunt diuersae effectus. ad nocendum. scilicet diptas qui situla dicitur latie. quia quem momordent / sibi interimit et occidit. ypnalis est generatio aspidis quae sono necat. hinc deoparra sibi apposuit / et ita morte quam sono resoluta est.

Item emoroidis est aspis sic dicitur eo quod illius
suggit sanguinem. quem percunt. et qui ab
eo morsus est/dissolutis venis fluxu sangui-
nis vitam finit. græce. n. emach sangais dicitur.
Item prister est aspis horribilis/sem-
per ore patente et virus euaporante incedens
(De quo luca.) Draç diffundens auidus
fumantia prister. quicumque ab eo percussus fu-
erit descenditur/et enormi infectione coporis
enecatur. (sicut dicit idem ibidem.) Item se-
pis est mortiferus aspis et tabificus. qui cum
hominem mororderit/statim eum destruit et
consumit/ita ut in ore serpentis totaliter lique-
fiat. nec solum corpus/sed etiam ossa veneno
dissipat et enemat. (cuius poeta sic meminit)
Ossaque dissoluens cum corpore tabificus seps
ut dicit idem. Sunt et alia genera aspidis in
ta quorum tanta est virulencia/quod etiam median-
te lancea veneno sitate sua perimunt se tangē-
tem. ut dicit Avicenna. in libro de venis. Que-
re supra li. v. c. de venis. De aspide in genere
(dicit Isidorus li. xij.) fertur inquit quod aspis
cum ceperit pati incantationem/qui eam qui-
busdam carminibus proprijs euocat. ut eam
de caverna producat. illa cum exire noluerit/
vnam aurem in terra premit. alteram vero cauda
obstruat et opit. sic illas voces magicas non
audientis/ad incantantem non erit/et eius impe-
rio non obedit/(hucusque Isid.) De aspide ve-
ro dicit plin. li. viij. c. xliij. passa membra ab
aspide intumescent/et vix sine partium ampu-
tatione/que sunt contracte aliquo remedio co-
nalescent. Unus autem huic pestifero angui-
est sensus vel affectus. Nam comparis suos
coniugali affectu diligunt nec sine comparis
et consortio bene viuunt. Unde altera interfecta
credibilis vltionis laura/alter persequitur in-
fectorem/et illum solum in quantoliber popu-
li agmine agnoscens infestat. et nititur inter-
rumpere omnes difficultates/perneat spacia
nec nisi veloci fuga/aut amibus et fluijs co-
bercentur/quin vltio de morte comparis assu-
mat. Sed contra eius maliciam/dedit na-
tura remedium et medelam bebetem/dedit ei
natura visum. nam oculos habet in temporibus/
et non in fronte et ideo non potest videre
aduersarium directe/sed oblique. propter quod
non potest bene persequi hostem visum. sed po-
tius auditu persequitur vel olfactu. nam in
his duobus sensibus magis viger. ut dicit idem
Item dicit Isidorus quod aspis non no-
cet indigenis aëris et maris. nam et illi pue-
ros suos quos de se natos habent suspectos
aspidi obijciunt. et si de eorum semine fuerint

nihil ipsis penitus nocet aspis. sed statim mo-
riuntur ab aspide si fuerint adulterini. et hoc ex-
presse dicit plin. li. viij. c. vltimo. (Dicit. n. sic)
quedam animalia indigenis sunt immorta que
interficiunt alienos. sicut serpentes parant.
munificè illis qui de terra oriuntur. sicut angues
circa enfraten/ terre incolas non ledunt nec in-
festant dormientes. alios autem cuiuscumque ge-
tis homines cruciant/eos auides occidentes
dicit etiam ibidem plin. quod aristo. tradit. in quo-
dam monte a scorpionibus hospites non le-
di. sed indigenas interimi et occidi.

Ranea ut dicit Isido. libro. xij. ver-
mis est/ab aeris nutrimento nomia-
ta/que eriguo tempore longa fila de-
ducit/et tele semper intenta nunquam de-
sinit a labore/perpetuumque sustinet in suo ope-
re dispendium. quia sepe ad modicum statim
venti aut per pluuie stillicidij rumpitur tela sua
et tunc totaliter perdit laborem suum (dicit etiam
amecn. quod aranea est modicum animal reptile
multipes. vi. vel. viij. habens pedes quos se-
pabet pares et nunquam impares. et hoc fuit neces-
se/ut semper esset eius incessus equus/sicut et
ipsum onus/et hoc est generale in habentibus
duos vel plures pedes. habet autem aliquos
pedes longiores/et quosdam breuiore/ pro-
pter diuersas quas facit operationes/nam cum
quibusdam fila subtiliat/et in longum protra-
hit. cum quibusdam vero pariter fila necat. cum
quibusdam per fila reptit. et quando vult in tele
supficie inuimobiliter se suspendit. marie au-
tem inter animalia annulosa corpus viger in ara-
nea sensus tactus. unde residens in tele sue me-
dio/subito sentit muscam telaz in parte remo-
tissima contingente quam subito inuadit. Et
aggreditur tanquam hostem. de qua si triumphare
potuerit/cam euadat inter tele sua fila mul-
tipliciter circumuoluit. et primo capit insidens/
eius humiditatem suggit. et de tali muscarum
venatione viuunt. nam eius gustabile est talis
humor/sicut gustabile apis est mel. (sicut di-
cit idem. et aristo.) Item in genere aranearum
est diuersitas sexus (ut dicit aristo. li. v.) et est
femina maioris corporis quam masculus. et pedes
habet longiores/et flexibiliores et abiliores.
ad motum et etiam ad texturam. et sicut dicit
idem libro quinto tempore coitus et amoris fe-
mina attrahit marem/per fila tele. et post ma-
scul? feminam/et non cessabit attractio donec co-
iungantur/et masculus ponit super ventrem fe-
cie. et iste modus est eis necessarius/propter ventris
rotunditatem. et ista coniunctio maxime est in
fine veris et in principio estatis. et aliqui in fine

De animalibus

autūni & in principio hyemis & tunc maxime sunt nocive & earū pūcture amplius venenose. Item aristo. li. viij. genera aranearū sunt multa. Nam quedam sunt parua & diuersi coloris & sunt acuta & velocis motus. Alia sunt maiora & colore nigra & earum crura anteriora sunt longiora & sunt tardioris motus nisi quā coitu stimulantur. & nigre solent reperere iuxta terram inter foramina & manent in textura sua: quousq; alia cadent bestiola sicut musca quā deprehendunt. & si habent famem suggūt eius humiditatem. & tunc deferūt ad locum suum ubi deponunt & reseruant eū/ donec iteque esuriam patiantur. & quando totā hausit humiditatem deiciat residuum & reuertit ad venandū & non venatur quousq; repararet quod ruptum est de textura. & si quies ruperit texturam incipit ipsam reparare circa occasum solis. vel circa eius ortum. & maxime tunc laborat/ qz tūc plures bestiole incidunt in texturam. & femina parit & venatur/ & masculus iuuat eam. abscondit autem se in textura vel sub tela ne a bestiolis videatur. & maxime quando est magna/ quia ppter eius magnitudinem non de facili opent. facit etiam femina oua/ primo ex quibus modice araneae post formant/ & statim quādo pariuntur/ ponit eas in textura/ & statim se mouent & disponunt ad rependum. ac si i vtero materno sint instructe ad venandum. vnde statim aptant retia conuenientia pde sue.

Et est species quedam aranearum/ que venatur lacertum paruum & incipit texere sup ipsū quousq; liget eius oufidium ligatione forti. & tunc saltat sup eum & pungit quousq; moriatur. Item in eodem etiam dicit idem. qz sepe inueniuntur quedam araneae in aluearibus apum/ & ille corumpunt mel & suggūt liquorem. & sic circa fauos faciunt texturas/ & corumpunt eos. idem dicit Aucen. Et pli. de generatione aranearum. li. ij. c. xvj. sic dicit. Aranearum natura p̄cipua admiratione est digna cuius plura sunt genera/ inter que est quedam que dicitur spalangio/ cuius corpus est eriguum. varium acuminatum/ velox ad saltum noxiū habens morsum. Alia est species maioris corporis & nigri coloris & auris longioris cauer nas sibi texens in angulis iuxta terram. Tercia est species que erudita compositione conspicuas texunt telas. Admirandum est tamē qualiter tanto opere sufficiat materia lanigerā/ que de araneae vtero/ ad tante tele texturā paulatim (vt creditur) extrahit. & tū eius vterus vix tali materia vacuus inuenit. nec videt eē vix qd dicit democritus / qz tanta esset ven-

tris araneae corruptela/ vt ex eius egestione tanta ferilitas lanifera generetur. vñ & democritum reprobatur (aristo. li. viij) qz dicit eū in hoc veritatem non dixisse cuius videtur esse ratio quia araneae & alia huiusmodi anulosa modici sunt nutrimenti / & parui cibi ppter defectū sanguinis & caloris. vnde cum aranea nō tantum abi capiat/ quin incompabiliter ad p̄p̄rationem tele sue continue plus emittat/ maior esset superflui emissio/ q̄ abi sumptio. Et maior egestio superflua q̄ digestio necessaria ad conseruationem debitam animalis. vt dicit aristo. vel al. Item pli. idem dicit. moderato vngue rotundum tele educit filum. & miro artifico deducit stammina ab ymo ad sup̄mam & iterum deducit transuersaliter de puncto ad punctum lineari distantia filum suum & omnes lineares traiecit / quasi in punctuali medio/ in equali distantia a centro copulat & cōnectit. deducto autem stamine (vt ibidem dicit pli.) iterum incipit a medio circūto orbem adnectens sub regmina & maculas adnectens semper. & quasi reticulariter per parua interval la/ que inter valliculara foramina miro artifico sunt nunc quadrata/ nunc oblonga/ nunc rotunda. tanto sunt strictiora/ q̄ta sunt viciniora medio. & tanto latiora/ q̄to p̄p̄inquoza sunt extremo. quo autem medio nihil filum. tā indissolubiliter iungat/ & nodum nodo applicet & conuenerit/ visus non iudicat/ & rationis iudicium vix affirmat. Adira autem leuitate per fila sua que humanis visibus vix sunt parua se eleuat/ & quasi volat. binde se transferens locum mutat. Item dicit idem qz quādiu extrema tele fila durant si casu aliquo rumpantur/ ipsa tela semper a medio incipit resartire quod ruptum est quasi nihil iudicans i corpore tele esse integrum/ q̄diu medium nō est firmum. Item dicit idem. qz in eis sūt auguriana scdm qz tempora sunt futura/ altius vel submissius solent componere fila sua. Item ibidem dicit qz multitudo aranearum signum ē inundationis pluuiarum. Idem libro. xij. c. iij. de lesione vitium dicit qz araneae quedam circa gemina vinearum & etiam circa flosculos arborum faciunt texturas/ ex quarum circumuolutione pereunt arbores & vineae quando sunt in germine vel in flore/ morsus spalangionis est mortiferus & venenosus/ nisi citius succurratur. sed eius venenum extinguit. vis plantaginis si debito modo apponatur. & ideo venes alij vt lacerte & boceates puncturā araneae formidantes succo plantaginis se tuēt (vt dicit pli. dicit. & quid. i. c. d. vñ & mac.)

Aranearum autē tela (vt dicit aristo.) et etiaz pli. ex earz visceribus quodā miro nature ar-
 tificio generatur/ subnllissima cōpositione cō-
 teritur/ moze rethibz cōponitur et paratur. filis
 subnllissimis cōnectit. et hocne a muscis et ali-
 is bestiolis/ quibus tenditur ppter grossitiē
 videatur. cū labore quidē cōponitur/ s̄ miro
 modo facliter dissipatur. ignē non sustinent
 ventū timent cuius impetu tela rūpitur/ et su-
 bito ipa dēnudatur. et quāuis venenosa sit a-
 ranea/ de cuius egreditur visceribus/ tela ve-
 nenosa non est. sed potius q̄ multis vsibus
 medicāne vtilis deputatur (naz vt dicit dias)
 tela araneaz alba et mūda/ puluerulentis for-
 dibus non admixta/ vires habet constringen-
 tes cōglutinātes et refrigerātes. ideo sangui-
 nē refringit a vulnere defluentē. superposita
 vulneri/ p̄hibet fieri saniez et sanat plagaz re-
 centē et p̄hibet infla: vrā sanitate vulnē re-
 tardantē. Est autē genus arance quā spalanā
 vocant vt dicit pli. libro. xxx. c. iij. et est beca-
 ranea similis formice/ sed longe maior corpo-
 re rufum habēs caput/ reliquū corporis nigri
 est coloris respersum albis guttulis acerbior
 est eius ictus q̄ vipere. viuit autē maxime in
 p̄ta fumos et molas. cuius contra ictum est re-
 mediū aliā eiusdē generis ostendere sic p̄uis-
 so et ad hoc conseruantur cū mortue inueniū-
 tur. quaz cortices contriti et potati medentur
 morſui mustele. Est et aliud genus lanugino-
 sum cū grosso capite et dolo: puncture eius si-
 cut scorpionis. et ex eius morſu genua labefa-
 ctantur et accidit caligo et vomitus. Est et ali-
 ud genus arance noie mirmicaleon siue mir-
 micon qd̄ alio nomine dicitur formicalcon
 formice similis capite albo habens nigrum
 corpus distictū maculis albis cuius morſus
 viperaz dolore torquet. et dicitur formicaleo
 qz formicas venatur vt leo. et earz suggit hu-
 miditatē. sed a passeribus deuoratur. et ab a-
 lijs aibus vt formica. Remediū autē contra
 morſus omniū araneaz ē cerebrū gallinacū
 cū exiguo piperis bibitū cū vino dulci Item
 coagulū agni potatū cū vino sanat morſus
 araneaz. Item idē facit cinis vngule aneti-
 ne cū melle. Item musce contrite et posite super
 morſum extrahunt venenū et mitigant dolo-
 rem. Sunt et alia remedia que enumerat pli.
 sed hec sufficiant. Dicit enim l. e. c. vi. aranea
 longa et candida tenues habens pedes cōmi-
 ta i veteri oleo dicit solvere albuginē oculoꝝ

Pis est animal multapes. et bre-
 ue inter omnia animantia amulo-
 si et infecti corporis in multas op-

tinēt p̄cipatū. vt dicit pli. li. xi. c. vj. p̄ant
 tatem autē sui corporis recōpēlat ingenij ma-
 gnitudo quāuis autē possit inter volatilia cō-
 putari. n̄ qz pedibus vnitur in quibus ē vis
 progressiua merito potest inter gressibilia nu-
 merari. Præter vero p̄prietates superius li-
 xii. positas sub l̄sa. a. alie sunt hic ponende:
 quas recitat pli. libro. xi. c. vj. sic dicens. In-
 ter omnia ē admiranda apum solertia. qua
 mella contrahunt. succiqz dulcissimū subtri-
 lissimū et saluberrimū in fauos cōponūt et ce-
 ram ad vsus humane vite perutilē operando
 conficiūt. hyeme latent et recādūt quia vi-
 res non habent. vt niuisbus p̄uinisqz resistāt
 ac flagibus aquilonis. In vere vero cum sen-
 tiunt fabas florentes ad opera exiunt et labo-
 res. nulliqz licet vacare oao per hos dies. p̄-
 mo fauos cōstruūt ceramqz fingūt. domosqz
 ac cellulas faciunt. deinde sobolem et postea
 mella conficiunt et cōponunt. tectū autē alue-
 aris sui lacrimis et succis arboꝝ gūmosā viz
 habentū per totū limunt. et contra aliāz be-
 stiaz auiditates se muniunt. put possunt. fa-
 ces si fuerint nimis late constringūt. et eas suc-
 cis predictis limunt. primo autem p̄ funda-
 mento sui operis crustulam quandam ponūt
 amari saporis quā multi cōmosiz vocant. de
 inde faciunt aliā dulciorem que cere est inica-
 um quā multa dulices vocant. tertio ponunt
 materiaz grossiorem que fauoꝝ est stabilimē-
 tum et illam materiā p̄polum multi vocant. et
 ista triplici tela a frigore et alijs iniurijs muni-
 unt fauos suos. non insidit fructibus sed a
 floribus non maradis sed recentibus recolligunt
 materiam ex qua mel et ceram cōponunt:
 quādo autem flores vicini sunt cōsumpta mūt-
 unt speculatores ad vltiora pabula acqui-
 renda. et si apprehenderit eas noxim expeditū-
 one exabant suppine vt alas suas p̄regant
 a pluuia et a roze vifacto mane expeditius vo-
 lant ad opus suūz habentes alas suas siccas
 et expeditas ad volatū ordinant exatibias su-
 as moze castroꝝ. de nocte quiescunt vsqz ma-
 ne donec vna omnes exatet gemio aut tripli-
 a bombo vt bucano aliquo tunc vniuersē p̄-
 uolāt si dies fuerit mitis futurus. p̄diumāt
 enim ymbres et ventos et tunc se continent in-
 fra tecta quando p̄scaunt celi temperem fu-
 turam cum agmine p̄cedunt ad opera. et tūc
 alie flores aggregant pedibus. alie aquā ore
 guttasqz lanugine totius corporis simul por-
 tant. adolecentiores vero ad opera exiunt et
 conueniunt et afferunt supradicta. Seniores
 vero intus operantur que flores cōportant.

De animalibus

primo onerant pedes anteriores / et post alios / donec rostro pleno remeant totaliter onerate. Exapiunt autem onustas tunc vel quatenus eas que exone aut secundum quod intus sunt ordinare. earum enim officia sunt diuersa. Alię enim domus construunt. alię pollunt. alię cibum parant / ex eo quod allatum est. non enim se paratim vescuntur / ne inegalitas cibi temporis et operis fiat. inter eas fauos linealiter et ordinare proponunt / et in superiori parte suspendunt. ceras cadentes fulciunt. primas lineas parum replent de melle / nouissimas autem maxime solent adimplere. apes autem gerule / que necessaria conuehant / timet ventum flatum. et ideo volant circa terram. et quando sunt onuste redeunt / ne flatu aliquo impediuntur. et quandoque lapillis se onerant ut lapillozum grauitate sint contra ventum impetum magis fixe. Adira inter eas est obseruancia discipline. nam inertiam cessantium ab opere notant / et eas mox castigant / imo morte puniunt operari non curantes. Adira inter eas est mundicia. nulles inter sua opera spurcicie permittunt. egestionem apum que operantur intus ne longius recedat alię congerunt in locum unum / et eiciunt de alueari. quando aduersperascat / intrant in domos suas. et strepunt / donec illa eadem que eas excitauit diruatur. et eadez quo excitauit verbo / eas inuiter ad quietem et tunc omnes repente conticescant. Item in eodem. c. xiiij.) Item per apes summa equitas exercitur. ferunt enim omnes eorum pacem dissoluentes / et eorum mella dirumpere cupientes. regem siquidem habent apes qui non aculeo armatus est / sed potius maiestate (et ut dicit idem. c. xvij.) vel si habet aculeum / visum ferendi natura ibi negat. nolunt enim natura ipsum seuum esse. nec concito petere ultionem. et ideo ei telum detrahit. et inermem derelinquit. unde constat apum imperatorem aculeo non uti. Adiranda autem est circa regem plebis obedientia. nam cum precedit / totum examen coglobatur. et ab ipso agmine velut acie militum diriguntur et vallantur. et pre multitudine obsequentium / tunc temporis vix videtur. cum populus apum in labore est / ipse intus est / et circum sitis exercitum / solus est inuicis circa quez et assunt apes quendam habentes aculeum / tamque lictores / que auctoritate assidua / regis sunt custodes. et raro precedit foras / nisi quando examinem totum dicit exire. cuius exitus intelligit ante diebus aliquot exercitum murmurare / et quasi ad exitum se preparante. vnde si quis tunc regi apum precideret aliam totum examen tunc temporis non extirret. et qui preceunt singule regis obsequio se offerunt

et ei proxime esse volunt. regem fessum humeris subleuant et fatigatum portant. si qua lassata defecerit vel ab acie errauerit. odore persequitur ubique rex preceedit. et ubique rex preceedit ibi cetera castra figunt. rege viso totum agmen dilabit ad alium. quod sine rege esse non possunt. ad aluearia subintrant quedam false apes / que fura nuncupantur / habentes magnam ventrem furumque denotant mella. et has apes interficiunt quando eas deprehendunt. quando verum est humidum / fetus apum multiplicat et mella depauperant. et eorum solo quando verum est siccum / deficiunt in plebe et melle multiplicatur. Si autem defecerit in aluearibus / cibum / impetum faciunt in primas / proposito rapiendi et contra eas alię acie dirigunt / si rectorem habent. et si que fuerint apes fauete inuadentibus parant eis inuasores nec eas impetunt / sed post eas sibi associant et defendunt. Etiam multis alijs de causis acies contrarias construunt duo imperatores cum multa rixa / que dimicatio in iactu pulueris / aut fimo totaliter dissipat. Item idem. c. xix. apes quedam sunt rustice ac siluestres horrido aspectu et ceteris iracundiores. sed labore et opere sunt prestatiores. alię sunt urbane quare quedam sunt breues et varie ac rotunde. alię sunt longe sicut vespe / et ille sunt alię deteriores / et sunt pilose. et quedam ex his sunt albe que in messe mella faciunt. siluestres vero in arborum comitantibus mellificat aliquando in aliquo terre specu. quibus natura dedit aculeum ventri confertum ad unum ictum. quedam autem ex vindicandi ardore ita profunde figunt telum quod sequitur subito intestinum et tales cito moriuntur alię quidem aculeum perdunt. et viuentes ulterius mellificare non possunt. sed castratis viribus nocere pariter et prodesse desistunt. odores fedos et ceteros fumos maxime odiunt. et fugiunt. in rebus autem odoriferis iocundantur. ceterorum odore si quis eos iuxta decoquat examinatur. quando rex eorum moritur tristitia torpente funerantibus more comitantur exequias / et meret plebs magno dolore rege peste consumpto. nam ab eis tunc conuehant et non preceunt nisi cum murmure glomerantur circa corpus eius licet non inuicent / imo nisi subtrahat mortem fame et dolore moriuntur. hylantate igitur apum et vitore sanitas estimatur. Dicit etiam ibidem apes multas incurre infirmitates. nam ut dicit. c. xx. egrotant quando non proficiunt fetu suum. immitat etiam eis resultas sonnis echo / nimis. u. facite eas timidas / inopinato sonitu terret eas. inimicat etiam eis corrupta uehula / corruptes flores quos decasunt. aduersant et eis arane

quando se sociant eis et in aluearibus faciunt
 inextinguas. pestifera est etiam eis musca quedam
 similis papilionum/ qui insilit in candelas. nam
 papilio depascit ceras/ et reliquit stercoza/ ex
 quibus generatur ceredones/ qui ceras precipue
 appetunt. nocet etiam eis auiditas passus
 qui nimia florum satietate replentur/ et maxime
 hoc accidit in vere. oleo quidem examinatur si
 cut et omnia anulosa et infecta/ precipue si capi-
 tate unco in sole ponatur sed asperse aceto re-
 uiuiscunt. aliquando etiam contrahunt sibi mor-
 tis et morbi causas quando sentiunt sibi subtra-
 bi mella nimis auide deuorantes (hucusque pli.
 Insignes etiam proprietates et notabiles reatant
 (auice. libro. viij. c. iij.) apes inquit abantur
 ex melle et comedunt inde partem. sed quando in-
 miantur/ tunc comedunt mel et non exiunt de domi-
 bus suis. et quando inueniunt domos mudas
 siue alueana faciunt in eis domos sextiles ce-
 reas. et quando ozificia aluearis sunt nimis am-
 pla diminunt amplitudinem cum quadam visco-
 sitate nigra/ que in odore est acuta. etiam edifi-
 cant primo domum regis/ et illa domus similis
 est foramini et post alias domos secundum di-
 uersitatem maiorum vel minorum. masculi autem tantum
 modo operantur domos suas/ et post non est
 operatio/ nisi ad comedendum mel/ et mellificandum
 et apes primo morantur in fauis suis et quan-
 do est tempus exiendi/ ascendunt in altum secundum
 foramina pyramidis. et postea redeunt et come-
 dunt mel. et rex nunquam exit/ nisi cum exercitu/ et
 masculi non habent acum nisi forte pauci. ta-
 men appetunt pungere/ sed non possunt. Et
 reges apud sunt duorum modorum. unus rubeus
 et alter niger fere sicut carbo. et est in duplo ma-
 ior quam apes que mellificat. et sunt apes mas-
 culi magis pigre quam femine. et meliores sunt apes
 minores et rotundiores habentes varios co-
 lores. et apes que pascuntur in montibus pra-
 tiis et ortis sunt minores et meliores et faciunt
 inel consumile in partibus et leue. apes autem
 que non sunt bone non faciunt mel equale nec
 consumile sed apes que semper adheret forami-
 ni mellis efficit mel melius. aliter. n. corruptis
 de fauili/ et generantur in eo arancee que conu-
 punt mel. Duplici autem de causa videntur apes
 mellificantes aculeo. scilicet ad defensionem/ et ad hu-
 miditatis superflue consumptionem/ vis. n. ignea
 est in acu. et ideo cooperatur valde ad consumptionem
 superflui humiditatis et mellis immutationem. Item
 subintrant sepe aluearia quedam musce male que
 faciunt alias muscas pias/ quas multi vocant
 gusanas proferunt alas aliarum/ sed vere apes pro-
 ferunt illas muscas et pungunt eas. nec punit

tunt eas cadere super domos suas. et apes mel-
 lificantes interficiunt masculos nocentes eis/ et
 reges malos quando eas non bene regunt/ sed
 in modo de melle nimis comedunt/ et precipue
 hoc faciunt quando mel erit paucum. et apes
 precipue pugnant cum longioribus quando non ope-
 rantur nec laborant et nituntur eas eijcere de al-
 uearibus/ et per talem electionem melioratur mel
 et augetur. Est autem unum genus apum quod dicitur
 labium. et interficit apes mellificantes. et destru-
 it earum domos. et hoc est/ quia sunt vigilantes et bone
 custodie. et qui intrant alueana/ in melle sub-
 to se insigunt eam deuorandi in tantum quod non possunt
 euadere. et tunc statim a veris apibus huiusmo-
 di interficiuntur. Et antequam rex exeat rationabiliter
 per duos dies ante sciunt alie quod rex sit factus
 ut obedire illi parate sint. et quando reges crea-
 tur quilibet habet catenam unam. et illa catena
 non vult habere alium regem nisi quem primitus
 acceperunt/ et si alius rex voluerit illius comi-
 tatis ipsum interficiunt. et postquam exierint pul-
 li et fuerint pauci/ expectabunt societatem al-
 terius examinis. et sic simul securius proficiuntur.
 vel postquam ceperit volare pulli et fuerint equales
 magnis/ festinant opus suum. et seniores
 plurimum cooperantur. Nulla autem creatura ardē-
 tior est ad vindictam quam sit apis quando ad iracun-
 diam provocatur. et ideo sepe grades proferunt exer-
 citus multitudinem apum/ qui contra diripiētes mel-
 la resistere compellunt. Item fumum super omnia
 abhorret apes. et ideo laborant feces eijcere et
 squibala sua quando volent/ quia earum feces fetent
 valde. et ideo ab eis domos suas valde purgant
 virgines apes et iuuenes/ melius operantur et
 faciunt melius mel quam seniores et non tantum pau-
 ciunt nec tantum ledit earum pectus sicut ienuus
 potant autem apes et bibunt/ sed aquam tantum tra-
 hant/ siue prope siue a remotis hauriantur/ nec po-
 tant vbi pus proiecerint fecem suam. et maxime
 in autumno et in vere/ et mel veris melius est pro-
 pter florum nouitatem et ampliozem puritatem.
 Et apibus placet armonia. scilicet sonitus can-
 tus percussio palmarum. et ideo cum cantu et
 peluim aut cimbalarum sonitu ad alueare re-
 uocantur. et quando dimittitur apibus mul-
 tum de melle pigrescunt/ et minus operantur
 et ideo oportet ut in aluearibus eis mediocri-
 ter dimittatur (hucusque auicenna. vij. libro.)
 Multa alta ponit in quibus concordat cum
 aristotele. libro. viij. plinius in. x. quere supra li-
 bro. xij. in littera. a. vbi inuenies multa que
 ab aristotele. et a seneca et alijs auctoribus sunt
 accepta. sed hec sufficiant.

De animalibus

b Os grece boetes nuncupat/ que latini toronē vocant/ eo q̄ terram tenent. cuius latitudo pellis a mento et gutture vsq̄ ad crura pellearia ducitur/ a pelle ipsa sic dicta. quasi pellearia que genere rosiratis in boue est signū (vt dicit Plido. li. xij. (boū aut vt dicit idē. circa socios erimia pietas est. nā alter alter inquit. cū quo p̄ collū aratra ducere cōsuevit. et frequenter mugitū p̄u testatur effectum/ quando ipsuz citius inueniri nō contingit. De bobus vero dicit pli. li. viij. c. xlv. bobus indias cameloz traditur esse altitudo/ quoz cornua sunt in latitudine quatuor pedū (et sequitur ibidē) soli boues iter aialia retro ambulantes pascuntur. aque calide ablutiōe/ dicitur pinguescere. quādo cornibus capitis cōiungunt/ plus laboris possunt sustinere/ q̄ quādo ceruice inuicē copulātur. In syria sunt boues/ qui nō hāt pallearia sub gutture sed gibbos in dorso. boues quoq̄ lassata habentes cornua dicitur eē in ope excellentes. boues nigri coloris pauca habent cornua/ minus reputātur vtilis ad operā dū. Aliaiora cornua et spissiora habēt boues q̄ taun. et post castrationē bos i corpe et in cornibus augmentū recipit/ pariter etiā p̄ficiat in robore et virtute. nō tamen tante ē animositas nec audacie/ sicut ante. magis autē efficiat dormitus maturus et quietus/ patiens laboris et motus tardioris/ et incessus grauioris. Itē pli. ibidē. Natura boū i trimatu optima/ post trimatū aut nimis ē sera sed ante prematūra. optima vero cū boue iuuetis inuenitur. socium. n. laboris agriculture habemus hoc animal. Tanta etiā fuit cura apud p̄uores boues non ledere/ vt qui p̄ca aiō motis bouē occideret sine causa/ puniretur grauius tāq̄ colōnū suū iteremisset (vt dicit idē) Est. n. aial mite et mundum nō solū vsibus boiuz necessariū/ vep̄ etiā ad imolādum in aris deoz ē cōgruum et aptū. nā et bobus optime fiunt vitæ. et laurissima fit ex eis placatio deorum. bos aperit terrā vomere et incidit et colit arua et cā gignēdis fructibus aptā reddit. bos carnis suis reficit et nutrit. pellis eius multis vsibus cōuenit. eius etiā fimo terra ipinguescit. eius cornua calefacta remolliunt et rectificant/ ex quibus diuersa vascula et vana vtenilia p̄parātur. Ex cornibus. n. bouinis fiunt arais baliste quibus tela p̄tra hostes iactantur fiunt et toraces/ et arma quibus infirmiora hominis contra hostium iacula defensantur. fiunt et lucerne quibus fugant tenebræ. fiunt et pectines quibus capita a sordibus emundā

tur. bouinis etiā cornibus vtrūq̄ venatores. nā eis tenēt feras et incitant canes venaticos vt fugiētia aialia insequantur. cornibus etiā vtuntur scriptores/ et pictores. in quibus vatrij colores optime conseruantur. vtuntur etiā cornuū vsu bellatores quibus buccinādo socij animant/ tā pugnantes q̄ fugiētes ad aciem reuocant. cornibus etiā vtuntur custodes cauroz et castroz sine spiculatores/ qui ipsoz sonitu advigilandū mutuo sehortantur. ad mētra alia cornua bouina sunt necessaria. vñ nihil ē in boue quod diuersis vsibus nō sit vtile. et etiā eius fimus (vt dicit pli. li. xxvij. c. xi) fimus inquit bouis cū aceto/ iunat contra dolorē articuloz. ydropicis etiā remediū singularē ē/ si inde ad solem pungantur. Inter cūtanem. n. sumit humorē et sedat ac rep̄mit infiamurā ydropicā et tumorē (dicit p̄terea pli. li. xxx. c. iij.) Est inquit animal paruulū simile scarabeo/ nomine burestis. hic inter herbas fallit botē. et iō sic est dicitur. q̄ premit eū nā inter herbas quas bos diligit/ illud aial se abscondit. quod animal bos deuorat/ duz herbas incaute capit. burestio autem deuoratus/ iecur bouis sic infiamat/ vt ipsum cum cruciatu maximo tandem rumpat. vnde p̄teronus iugi quo bouis cernit p̄mittit/ et preter dolorem stimuli quo bos pungitur/ burestis dum eius ventrem subintrat inter cibos/ cum interitu cruciatu veneno.

b Ubulcus dicitur boū custos qui ipsorum est custodie ex officio deputat. hic boues pascat et nutrit. et ad pascua eos ducit et rediit et dum sunt in pascuis per pedes eos colligat et cōuertat. eorum ceruices iugo premit/ et aratro eos iūgit cum stimulo pignantes cōpellit ad labores. et vt vniiformiter aratrum trahant/ stimulādo eos cogit sibilo/ et cantilena eos demulcet. et vt libentius iugum ferant vocis melodia allucit ipsos et inducit. naturaliter enim boues sicut et cerui diligūt melodiaz (vt dicit amicē.) cum virga eos dirigūt. et ut rectum faciant sicut cum ipsos instruit. nec solum cogit ad arādū verum etiā ad niturandum compellit/ et ad confringendas fruges in area circūducit. finito labore a iugo eos soluit. et ad p̄sepe vt reficiantur eos ducit.

b Ubalus est a boue diminutiue dicitur. eo q̄ similis sit ipsis bobus. Est autem animal ita in domitum q̄ pre feritate iugam non recipit in ceruice. bubalos affrica procreat. in germania autē sunt boues aggresses/ hñtes cornua

in tantum prenta/ vt in regis mensa ppter in
 signem eoz capacitatē/ 7 eis pocula fiant (vt
 dicit Jsi. Est autem animal magne fortitudi
 nis vnde domari nō potest/ nisi arcu ferro
 nanbus eius infiro quo citanducat. nigri au
 tem vel vului ē coloris/ paucos 7 raros būs
 pilos/ corneā habet frontē/ cornibus validis
 simis circūspectam cuius caro nō solū est vti
 lis ad escam/ verū etiā ad medicinā (nam vt
 dicit pli. li. xxvij. c. r.) caro bubali cocta vel as
 sa/ hominis morsum sanat. cuius medulla cū
 dextro cure assumpta aufert pilos palbebra
 rū. 7 medetur vicijs oculoꝝ. sanguis eius cū
 aceto sumptus/ reijcientē sanguinem mire sa
 nat. cuius vngule vel solie bubaline cum mir
 ra confirmant dentes motos. lac bubalinum
 valet contra viscerū torsiones. nam sua pigue
 dine delimit ea. vnde cōtra dissenteriam mul
 tū pdest. valet cōtra icus serpentum 7 scopi
 onū. 7 cōtra venenū salamandre 7 cicute. vul
 nera recentia sanat. fimus bubali calefactus
 sanat dura apostemata. 7 eoz duricias spgit
 fel eius valet cōtra caliginem oculoꝝ. Sunt
 7 quidam boues agrestes mire magnitudi
 nis/ 7 tamen summe sunt agilitans. In tātz
 enim sunt agiles/ vt finū quē p̄iiciunt citius
 eleuent sup cornu/ q̄ possit decedere sup terrā
 bi boues odiunt 7 psequunt oē rubeū siue ru
 fum. 7 ideo venatores rubeis se iduūt vt eos
 puocent ad eos insequēduz. venator iam vi
 dens bestia appropinquantē/ retro magnaz
 arborem 7 fontem se abscondit/ bos vero cor
 nibus ita fortiter ipingit in arbore/ q̄ p̄iis
 cornibus ab arbore detinetur. 7 sic detentus
 venatoꝝ iaculis cōfoditur 7 p̄sternitur 7 ne
 catur. Est 7 aliud animal simile boui agresti/
 sed non est tante magnitudinis. maxima ta
 men habet cornua multū acuta 7 alta/ cum q̄
 bus deicit arbores 7 arbuta sed 7 cōcauam
 quercum robore suo deponit vsq; ad terram.
 qui grā pastus rādē caput submittit inter fru
 tices 7 subtilia 7 plura virgulta siue vimina/
 quaz copulatione 7 adherētia cornua bestie
 circūligantur. vnde diu luctans p̄tra illos pli
 ras virgultoꝝ obuolutiōes/ magis ac magis
 se intricat atq; ligat. cūq; diu luctans ab illis
 ligamentibus se nō expedit imo se inuoluit/ p̄
 indignandē alte mugit. cuius vocē horridaz
 audiens venator scit bestia illaqueatā fore 7
 detentā. vii ipsā secare venabulis impetit/ 7
 occidit bestia acerrimā in virgultis/ quā in ue
 morib; magnis/ inuadere nullatenus ausus
 fuit. 7 hāc bestia vocat pbisologus apolonē
 cuius dicitis si fides adhibēda ē mix vi/ qua

litteram fera bestia de virgultis 7 nemoribus
 modicis cornua nō erimit que eisdez cornib;
 ingentes arbores/ deicit 7 p̄sternit. Est prete
 rea quedā spēs bouis siluestris quā aristo. in
 li. viij. circa finē vocat borricum. 7 dicit q̄ ma
 gnus ē scdm quantatē tauri/ 7 est similis tau
 ro/ 7 hz crines descendentes ad duas partes
 spatulaz/ sicut in equo est videre. 7 eius pilī
 sunt magis molles pilis equi 7 breuiores. 7
 crines eius continui vsq; ad oculos. 7 ē color
 eius vergens ad rubeum colorem vel citrinū.
 7 vox eius assimilatur voci tauri. 7 hz cornua
 aliquātulum incuruata/ 7 in vnoquoq; cor
 nuum suoꝝ capere pōt medietatem mensure/
 que dī boꝝ. 7 non habet dentes superiores si
 cut taurus nec cura eoz sunt multozum pilo
 rum. 7 assimilatur lanē 7 findit vngulas. ba
 bens in pedibus duos sowlares. 7 cauda
 eius ē breuis respectu corpis. 7 ipse cauat ter
 rā 7 erigatur in cauando sicut taurus. 7 hz du
 rā cutē multos icus patitē. 7 carnē hz valde
 dulcem. 7 ppter hoc venat 7 p̄cut. 7 qū ve
 nator fugit ac quiescit. 7 cum debilitatur pu
 gnans p̄iicit stercoꝝ p̄ quatuor passus. 7 hoc
 facit qū timet. canes autē venatici odorāt su
 per stercoꝝ. 7 dum circa talē odorē occupatur
 bestia fugiendo elongatur. Jtē dicit aristo. S
 vacca agresti libro. x. 7 qū appropinquat par
 tus adunabuntur ex eis multi. et prius cōgre
 gabunt stercoꝝ circa ipsū/ et ponunt sicut mu
 rum et hoc est animal multi stercoꝝ vt dicit
 aristo. ibidem et etiam auicē.

Basiliscus grece latine dicitur regu
 lus eo q̄ sit (vt dicit Jsidor) rex
 serpentum. ipsum enim videntes
 fugiunt/ et timent etiā serpentes ipsi. olfactu
 enim suo ipsos necat flatu/ et etiam aspectu
 interimit omne viuū. ad eius siquidē aspe
 ctum nulla auis illesa transit. et quāuis paul
 fuerit eius ore cōbusta deuoratur. a mustelis
 tamen vincitur/ quas homines ad cauernas
 deferūt/ in quib; reguli delitescunt. nihil enī
 sine remedio ille parens omnium dereliquit
 vnde visa mustela basiliscus fugit/ quem ipsa
 persequitur et occidit. Est autem in longitu
 dine semipedalis albis maculis lineans/ re
 guli enim sicut scorpiones arenā queq; se
 crantes. et postq̄ ad aquas perueniunt/ idro
 phodos et limphaticos faciunt. intoxicant. n.
 ipsas aquas/ et mortiferas reddunt eas. vo
 catur quoq; regulus a multis sibilis. nam si
 bilo occidit anteq̄ mordeat siue pugnat. buc
 usq; Jsid. lib. iij. c. iij. pli. autem libro viij. c.
 xxij. dicit sic. ap̄d inquit hesperios etbiores

De animalibus

fontis est qui a multis estimat caput nili. iuxta quem est quedam fera que cacoblephas appellatur/corpore quidez modica omnibusq; membris iners. pregraue caput gerens/et se per habet deiectum super terram/alias interfectio esset humani generis. quia omnes qui eius viderent oculos expirarent. Eadem basilisca serpentis vis est/quez coronas prouinciam gignit. corpus habens in longitudine et magnitudine. xij. digitorum candida in capite/maculavelut dyademate insignit sibilis omnis fugat serpentes. nec flexu multiplici reliquorum corporum ipellit. sed celsus et erectus in medio graditur et incedit. desiccatur frutices/et herbas exurit. non solum tactu/verum etiam sibilu et afflatu circumiacentia omnia destruit et corrumpit. rare. n. e venenositatis et pniciei quod tangentes se cum basila longissima sine mora interficit et consumit. hunc mustela domat et conuincit. quod deo nature nihil placuit esse sine panis. mors itaque basiliscis. morsus est mustele. et tamen mors mustele debet esse fetor basiliscis. et hoc quidem verum est nisi mustela/pastu et fricatione rubet/ herbe propter tale mortiferu primitus munitur/ vt dicit aris. et etiam auice primo igitur mustela rura herba/qua uis amara comeditur et sic virtute succi herbe amare/nature hoste intrepida aggreditur et deuincit et quauis basiliscus irremediabiliter sit venenosus quoadiu uiuit. in cinere tamen robustus ueneni malitiam perdit. cuius cinis operantibus alchimie utilis creditur et maxime in transmutationibus metallorum.

Utraque que rubeta dicitur/genus est rane venenose habitans in terra/pariter et in humore/ vt dicit plinius. li. viij. c. xxxij. senecutem autem id est uerticillam et senem pellem/ dicunt eas deponere assiduo pastu quarundam herbarum venenorum tamen sibi semper reseruantes/pugnat contra araneam. et spalangionem. et beneficio platanus earum venenum superat et punituram. cuius venenum creditur esse frigidissimum. et tamen omnino mendum quod tangit reddit insensibile/ et stupidum ac si esset congelatum. aial siquidem est virulentum. et ideo ad iram se animat ad omnem tactum. vnde quanto plus tangitur/ tanto turgescit apertius et inflatur. quod maculis sub ventre respergitur/ toto amentis venenum eius obnoxium fore prohibet. oculos hinc quasi igneos et lucentes. et est tanto pniciosior/ quanto et eius aspectus ardentior inuenitur. et quauis claros habeat oculos/ odit tamen solis aspectum/ et querit latebras et fugit ad cauernas quoniam sol odit/ et ipsius radijs tene superficies resouet. et herbas dulces diligit/ et earum

radices comedit. sed comedendo eas inficit et corrumpit. et ideo in ortis rura que bufombus et ceteris venenosis est inimica. plarari ostendit cuius virtute arcens. ne accedat ad illas herbas et radices que ibi crescunt/ et ibi terre comedantur. loca fetida muscada et finitosa bufo diligit. loca autem odorifera multum odit. vnde dicunt quod vineis incipientibus florescunt fugiunt. quod odore ipsarum non possunt sustinere. de bufone autem (dicitur plinius. li. xxx. c. iij.) sunt rane multum venenose/ que dicitur rubete/ que viuunt in vepribus et rubetis. quod sicut sunt candidiores sic et ceteris sunt pniciosiores. et sunt alteri coloris subnigri/ alteri subuiffi vel pallidi et subatini. Istas autem rubetas dicit habere duplex iecur. vnum est sume venenosum/ et aliud est remedium. et datur per antidoto contra toxicum seu venenum. ideo autem ipsa sic experiri. punitur autem iecur in modo fornicarum partem venenosam fornice fugiunt. aliam partem appetunt. et illam ideo retinere et vsu reseruire. **A**ldira de his certa madatur auctores (vt dicit plinius.) dicitur enim in eius latere dextro esse os oculi cultu quod pinctu in aqua fermentem facit eam subito frigerari/ nec vas feruere postea/ nisi os primitus erimat et illo officulo vtunt magi ad amores et odium concitandum. dicitur etiam inde quarantanas posse sanari. quarantanas autem venenis ille sit venenosus/ per incarnationem tamen et cobustionem amittit vim veneni/ et recipit in partem virtutem medicine. valet enim miro modo ad carnis et cutis aliquo casu perditam recuperationem et nervorum consolidationem/ et vulnere desiccationem et curam si debito modo illo cinere quis vtatur/ quere infra de rana in littera. r.

Umbex est vermis quidam nascens in frigidibus apressi/ fraxim/ in ortu et terebinthi. vt dicit plinius. libro. xi. c. xxxij. Isti autem dicit sic. bobex bobicius est frigidus vermis/ ex cuius textura bobicium conficitur. Appellatur autem hoc nomine/ eo quod euacuetur dum fila egerat/ et in eo remaneat solus aer. vt dicit idem. mira autem recipit hic vermis similitudinem. nam primo nascitur sicut vermis similiter/ que rodit folia olerum/ et papirus vinearum. hic vermis frigoris inspaties bobices telas aranearum modo terit. et primo parat sibi corticem siue domum in qua habitat. et contra horrorem hyemis se defendit. Textura autem suam facit pedum suorum ministerio/ quibus subulat filum suum et pectinat. et sic id in telam ordinat et componit.

Ameli vt dicit plinius. li. xij. a greco nomine sunt fornicati/ eo quod quando onerantur indignant et accubentes

coram onerantibus humiliantur. greci enim comē humile et breuē dicunt. vel dicitur a camur quod grece curuum sonat. quia in tempore quando recipiunt super se pondera / super anteriores puppices incuruantur. Camelus itaque aialia sunt onerifera et mansueta / ad portanda onera et pondera deputata / et inueniuntur in multis regionibus / sed potissime in arabia. et differunt camelus arabicus a camelis aliarum regionum. naz arabici duos habent in dorso gibbos. sed reliquarum regionum camelus in dorso habent unum tantum (ut dicit Plinio. in eodem) Plinius vero libro octavo cap. xix. dicit sic. Camelus inquit inter armenta pascat oriens quorum duo sunt genera / lacticie. scilicet et arabice. Arabici camelus bina habent tubera in dorso. baticici tantum habent unum in dorso / in quo portant et alium in pectore cui incubat. camelus superiori ordine dicitur ut boues carent et ruminant / sicut bos et ouis. ut dicit Plinio. li. xij. ungulam tamen non dimidunt ut postea dicitur. Veloces sunt multum (ut dicit Plinio.) et ideo valent in preliis committendis et etiam in meribus deferendis. ultra afflictum camelus non procedit spatium nec plus consuevit onere suscipere ad portandum. odium habent naturaliter contra equos et sitim etiam per quadriduum tolerant. et quando bibunt turbant aquam. aliter potum non gaudent. viuunt quadragenis annis / quidam etiam et centenis. et aliquando etiam rabiem incurunt. castranter camelus qui bello preparantur fortiores enim sunt coitu penitus denegato (hucusque Plinius) De camelo vero dicit Aulus Gellus sic. Camelus inquit mouet primo pedes dextrum sicut et leo. et solus habet super dorsum additamentum. et habet pedes scissos / et in scissura habet pellem ad modum pedis asserm. et ille scissure sunt carnosae sicut scissure pedum vrsi. et ideo faciunt eis homines sotulares et abluunt eis pedes ne pedum tenentudo subitus ledat. et aliquando in corde eius inuenitur os sicut in corde cervi. et habet quatuor conos in duabus mammillis sicut vacca. et camela se inclinat et vadit super genua / quando appetit cum masculo copulari. et desiderium eius est feruens tempore amoris. et tunc pariter comedit et semper appetit coire iuxta locum illum ubi primo coit. et ut dicit Aristoteles. lib. v. appropriatur camelis quae sunt solitarii in montibus amoris tempore et nullus potest appropinquare eis nisi pastor. et vurga camelorum est nervosa et valde dura. et ideo fiunt ex ea corde aruum. Item ibidem in eodem. camelus

habent tempus determinatum ad coitum et amorem. femina trahit in uero per duodecim menses / et non coeunt ante triennium et post partum quiescit per annum. Item dicit idem libro viij. quod sunt quedam genera camelorum quae castrant / ut sint ad fugam commodum aptiores. et dicit quod tales camelus sunt velociores equis / et hoc accidit propter amplitudinem passus / sed de hoc quere infra de dyomedario. Item nota contra incestuosos de camelo. quia camelus (ut dicit Aristoteles. li. viij.) non coit cum matre sua. cooperibatur enim mater cuiusdam camelus pallio in quadam ciuitate et saltauit super eam filius eius / qui sentiens eam matrem suam descendit antequam coitus compleretur et momordit ingematozem et occidit ipsum. Exemplum est Aristoteles. et ponit simile de equo cuiusdam regis. De camelo insuper dicit Plinius li. xi. capitulo xxxvij. quod camelus caluescit inter quadrupedia sicut homo et sicut strutio. et quedam alia inter volatilia. dicit etiam idem quod inter animalia non cornigera / camelus in superiori maxilla non habet dentes superiores. et ideo concordat cum animalibus ruminantibus in dentibus / et in dispositione ventris / sed non in cornibus. Item dicit Aristoteles. li. xiiij. ubi dicit animal cuius cibus est materia spinosa / habet multos ventres ut camelus. et animal habens cornua / non est habens dentes in utraque mandibula. et propter hoc non est camelus habens dentes in utraque mandibula / sed in vna tantum quantum cuius careat cornibus. Necessario igitur fuit ventris camelus / altis dispositionis. et assimilatur ventribus animalium carentium dentibus in mandibula superiori et fuit creatio dentium eius / sicut animalis habentis cornua. et quia cibus camelus est spinosus / necessario fuit lingua eius carnosae propter duriciem palati. natura igitur vitatur palato / sicut parte terrestri dentium. et propter hoc ruminat camelus sicut habentia cornua / quod ventres eius ventribus habentium cornua assimilatur. Recipit itaque cibum in primo ventre penitus indigestum. in secundo autem incipit digerere. in tertio melius. in quarto digestio penitus completur. et ista ventrum diuersitas fuit necessaria propter grossitatem nutrimenti siue cibi quia parum dentibus molitur abusus. Item Aristoteles. libro. xiiij. a. camelus non habet fel distinctum super epas / sicut nec elephas. quod epatis naturam habet valde sanam et sanguinem naturaliter dulcem. et in talibus animalibus non inuenitur fel aut si inuenitur / in venis gracilibus valde uenitur. et ideo dixerunt

De animalibus

antiqui sicut anaxagoras. q̄ cameli p̄pter p̄-
uacionē fellis sunt vite longioris/ quia diuini
us viuunt aialia paruz habentia fellis/ q̄ il-
la que habent multū. 7 ideo posuit anaxago-
ras q̄ fel esset causa infirmitatū omnium acu-
tarum/ quando. s. multipliciter ad pulmones
7 ad alias partes corporis se diffūdit. sed di-
cit aristo. hoc eē falsum. quia multa animalia
in quibus non inuenitur fel. acutas 7 mortu-
feras aliquando sustinent passiones. vt pa-
tet in camelis/ quibus accidit aliquando po-
dagra et rabies. vnde constringuntur pedes
sui/ et interficit eos ista infirmitas/ et tamē ca-
rent felle. vt dicit ides (bucisq̄ aristo) De ca-
melo etiā dicit constan. in dicens vniuersali-
bus. camelus est animal calidissimū ex natu-
ra. et ideo naturaliter est maculentū. calor. n.
totam trahit sanguinis vnicuositatez. 7 ideo
remāet sine mltā crassitie. 7 camelinū lac sub-
tilius est lacte aliorum animalium 7 min⁹ vn-
ctuosum. 7 minus nutritiuum. magis autem
est calefactiuum. diuerentium idest appetitiuū.
Lac enim nihil aliud est q̄ sanguinis secūdo cor-
tus. 7 ideo lacris sapor: cameli falsus est 7 a-
cutus. vnde humorum grossorum est insassi-
uum 7 attenuatum/ cui vacanum lac ē con-
trarium. Est enim grossum vnicuosum 7 mul-
tum nutritiuum. alias autem proprietates q̄
re infra de dromedario.

Cameleopardus vel cameleopardus
dalis est animal ethiopum. vt di-
cit 3si. libro. xij. 7 pli. libro viij. c
p̄. caput habens cameli 7 collum equi 7 cru-
ra 7 pedes bubali 7 maculas pardi. Est enim
bestia maculis albis rutilis colore distigū-
tibus superaspera. 7 ideo a capite cameli 7
maculis pardi cameleopardalis ē vocata (vt
d. pli.) Est autem bestia magis aspectu q̄ fe-
ritate conspicua in tantum mansueta/ q̄ etiā
ouis fere nomen accepit. vt dicit idem. hoca-
nimal fuit mundum sedz mosaicam legē quo
ad esum sed non quo ad sacrificium. nam vn-
gulam findebat vt bubalus/ 7 ruminabat vt
camelus. 7 ideo eam comedere erat fas. vt pz
deu. iij.

Cameleon butius cameleōtis. ē be-
stia paucis diuersa varietate col-
lorum conspersa. cuius corpuscu-
lum ad varios colores quos videt/ facillima
conuersione variatur. non inuenitur aliquod
aliud animal cuius corpusculum ita recipiat
colorum oppositorum imutationem. vt tibi
dem dicit 3sido. Sedm autem auice. came-
leon ides est q̄ stellio. quia lucet vt stella. 7 eti-

am imutat colores/ quia est animal timidū
7 pauci sanguinis. 7 ideo colores mutat. 7 est
quadrupes habens faciem lacerte 7 vngues
acutos 7 recuruos/ 7 corpus asperum 7 durā
cutem/ 7 ad modum cocodrilli. Aristo. autem
dicit sic libro. ij. cameleon inquit est animal i
corpore simile lacerto/ cuius latera sunt oblō-
ga penuenientia ad inferius sui ventris/ sicut
latera piscis. 7 medium spondilium dorfi ei⁹
prominet sicut spōdiliuz piscis. 7 facies eius
sicut animal est ex porco 7 simia. 7 habet cau-
dam valde longam. 7 eius extremū est gracile/
7 habet pedes reflexos/ sicut lacerculi 7 q̄-
libet pedum diuiditur in duo. 7 comparatio
vnius ad alterum est vt pollicis hominis ad
residuum manus. 7 quelibet istarum partiu⁹
diuiditur i digitos 7 vngulas similes vngui-
bus auium/ totum corpus eius asperum si-
cut corpus bardani. oculi eius profundantur
7 sunt magni 7 rotundi/ 7 continentur in co-
rio simili corio totius corporis eius/ 7 nō co-
operuntur ab ipso. 7 girat oculos suos fre-
quēter circa quāq̄ 7 alteratur color eius/ quā-
do instatur corium eius. 7 habet colorem de-
clinantem ad nigredinem 7 sunt in eo macu-
le nigre. 7 hec variatio est i toto corpore eius.
7 maxime in oculis 7 in cauda. 7 eius motus
est grauis valde. 7 in morte eius est turpis co-
loris. 7 id quod est in corpore suo est modice
carnis. param enim habet nisi in capite 7 ra-
dice cande vbi parum habet sanguinis/ simi-
liter in corde 7 in venis exuentibus ab eo 7 i
circuitu oculorum/ quāuis sit paruz 7 eius ce-
rebrū est prope oculos. 7 si quis diuiserit cor-
pus in duo/ permanebit in operatiōibus su-
is per suum spiritum 7 remanet modicus mo-
tus circa corpus 7 non habet splenem 7 ma-
ner in cauernis sicut lacerta (bucisq̄ aristo.)
Pli. vero. li. xxvij. c. viij. sic dicit. cameleon
ē animal simile cocodrillo sola curuatura dor-
si/ 7 caude amplitudine distans. nullum ani-
mal eo pauidius estimatur/ 7 ideo mutat ei⁹
color. vis enim eius maxima est contra acci-
pituz genus. detrahit. n. accipitres ad se vo-
lantes 7 prebet ceteris animalibus volunta-
rie lacerandos. caput eius 7 guttur si cū quer-
cibus lignis accendatur/ ymbres facere 7 to-
nitrua democritus assent. sed hoc deciderit pli.
qualecūq̄ sit animal/ inter mūda cōputatur.
vnde super leui. xi. dicit et eficius in testat. pre
infirmitate mansuetū se fingit cū sit crudelis.
Dicitur autē cameleō viuere solo aere/ sicut tal-
pa et terra et allec ex aq̄ et salamādra ex igne.
Unde versus. Quatuor ex puris vitā ducūt

elementis. Cameleon talpa maris allecet salamandra. Terra cibatur talpam flāme pascitur salamandra. Unda fit alleci cibus aer cameleoni.

Caprea est siluestris capra a carpēdo dicta. vnde *3fi. li. xij.* capros et capreas a carpēdis virgultis quiddā dicunt. Alij vero sic eas dicitas putant quod carpunt aspera. nōnulli vero dicunt eas sic vocari a strepitu curiū. vnde vocatur capree siluestres capre quas greci pro eo quod acutissime videant rotos appellauerūt. morantur enī in excelsis montibus. et tamen d longinquo vident venientes venatores. eodem dicitur et ybices eo quod ad instar auū ardua loca petant/ ita vt de sublimitate vix obtutibus humanis pateant (vt dicit *3fi. lib. xij. a.*) et subdit. hec itaq; animalia in petris abruanīs cōmorantur. et si aliquando hominū approximationē et psecutionē presenserūt feraz/ de altis finis saxoz cacuminibus sese precipitantes in suis se cornibus suscipiunt illesas. Dicuntur etiā et dame siue damule vt dicit *papi.* que re infra in lfa. d. de damula. Est itaq; caprea velocissima in cursu. leuissima in saltu. acutissima in aspectu. dulcissima quo ad gustuz. tenerrima et sanissima quo ad esum. sagacissima quo ad pastum. nam vsu gustu et olfactu discernit inter herbas et arboruz ramusculos quoz extremitates teneras comedit et depascit. dicit etiā *pli.* leopardus capree siluestris bibit lac et vin languoris euitat.

Capriolus vt dicit auice. ē animal in india simile binulo siue cervo rū filio/ qui apud nos. et non mutat dentes/ et quando eius dentes sunt magni signat vite diuturnitate i eis. et habet pulcos oculos et aceros. Et dicit *aristo. lib. viij.* Caprioli siluestres habent sapientia. quādo vulerantur querunt pulegium ceruinum. et comedunt ipsū vt extrahāt sagittas de corpore/ si que in ipsis sunt infixe. ex velocitate motus/ et assiduitate discursus/ caro caprioli a supfluo humido exoneratur/ et eius caro tenenor et digestibilior efficitur. et saporis ac odoris ei⁹ grauitas amputatur (vt dicit *constan.*) past⁹ graue locis altis ad altiora tendit. inter herbas salubres et noxias odore diiudicat et discernit ruminat abos et vngulā findit. nō vngue/ nō cornu/ nō dente/ sed sola velocitate fuge a canū et venatorū insultibus se defendit. vñ quādo in capestinibus psequit/ ad montana fugiens alta petit. In montibus indie sunt quiddā caprioli qui ab herbis aromaticis et odo-

riseris pascuntur/ in quorum vnguibz sunt quedā cōcauitates in quibus humeros quiddā ad apostemata colliguntur. que primo ad maturitate et motū et confricationē rūpuntur. et a corpore cū pilosis folliculis abstrahūt. et substantia que infra pelliculā cōtinetur. sūme est odorifera/ et inter aromatica maxime preciofa. In medicinis plurimum valis et virtuosa (vt dicit *dyal. et pla.*) et illud mustum vulgariter nominamus.

Capra sicut et caprea a carpēdis virgultaz et herbarū summitatibus enūcupata. quia semp sursum tendit/ vt sumitates capiat et carpat et comedat foliorū vt dicit *3fi.* De capris aut dicit *pli. li. viij. c. i.* capre inquit parūt fetus plures. sed raro quatuor. ferūt in vtero. v. mētibz sicut oues capre etiā pinguedine sterilefciunt. ante terminū minus vtiliter generant. et in senectute vltra quadrēniū papiunt in nonēbris/ vt i marcio pariāt vel in apuli turgētibz virgultis. non oibus sunt comita/ sed quibusdā sunt. i bis sunt indicia annoz p incrementū nodoz auribus eas spirare/ et nō naribus (archelaus auctor ait) et raro sunt sine febre. et iō tam capris quod ouibus ardētor et calidior ē cōcubitus. vt tradit idē. nec minus dicimus eas videre de nocte quod de die. dependet oibus d mēto villus/ que armētū vocāt. hoc villo si quis vnā ex grege trahat cetera stupentes spectant id etiā dicit euenire/ cū quādā herbā aliqua ex his momordent. morsus eaz est arbori oliue maxime ericialis. nā oliuā labendo sterile faciunt et hac de cā minime quiddē imolabant capre. declinate sole ad occasū vt dicitur simul nō edūt/ sed potius auerse ab inuicē iacēt. in alijs aut bouis auerse se cōuertunt/ et auersis vultibus ad inuicē in gramminibus depascūt (hucusque *pli.*) De capris aut dicit *aristo. li. iij.* in multis regionibus hnt lac sine impregnatione. nec expectat impregnatio/ sed accipit vrica et cū ea māmilla cōfricatur/ et exigit prio sanguis/ deinde ent simile sanie/ et post erit lac bonū si peius quod impregnataz. Itē *li. vi.* capre viuunt p. r. vel. xi. annos. et frequētāt coitū vsq; ad senectutē. et aliqui pariunt gemellos/ si habuerint abū cōueniētē/ et maxime si cap bene nutritus erit. et si impregnata fuerit cōtra impetū veni septētrionalis/ pariet mares. et si contra meridionalē feminas. et dicitur vertere facies cōtra partē septētrionalē quā debet coire. Itē *ibidē li. viij.* capre sicut oues comedūt herbas. sed oues carpūt herbā vsq; ad radices/ et manēt stabiles in pascuis. capre vero cito

mouent a locis / et accipiunt tñmodo herbarū
 extremitates. et melius impregnatur post po
 tū aque salse. et quā mouent capre post meridi
 em potabunt plus aque et quādo comedunt
 sal ante partū habebūt multū fluxū a māmī
 lis. Itē libro. viij. in capris sicut et in omib?
 est priuatio intellectus intātum q̄ vix sciunt
 egredi ad pasara vel regredi / nisi ab aliquo
 deducantur. et si quis acceperit quandam ca
 pram et subito erexerit / erigūtur et alie et respī
 cienteam solido aspectu. vltus autē caprarū
 sicut et ouium hominibus est necessarius. nā
 lacte et carnibus pascit famelicos. pelle et pi
 lis veste nudū. fimo et locio idest vna ipm
 guar humū. nihil vtiq̄ est in corpore capre /
 quod non sit vtile vel ad victum / vel ad vesti
 tū / vel ad vsum necessariū medicīne. nā vt di
 cit pli. li. xxvij. c. r. conu caprino incinerato.
 et pilis accēsis serpentes effugantur. eorum re
 medio / multa venenoz superātur genera. cor
 roduntur carnes superflue et recentes ac viue
 generantur. restringuntur humoz immodera
 ti fluxus. et vulnera putida et corrosua et icā
 trisara vel fistulata eoz beneficio remediānt
 pelle caprina recente obducūtur vulnera et sa
 nantur. sanguine caprino cū medula decocto
 toxica venena ercluduntur. et morsus reptiliū
 et icans scorpionū curātur. pulmone calido ea
 pre super morsum venenosū posito / venenū
 extrahit dolorisq̄ āgustia mitigatur. eius fel
 le calido oculoꝝ depellitur macula et corodi
 tur. visus acuitur et oculus clarificatur. Iteur
 caprinū assū cōtra elephantā adiuuat si in ci
 bū sepius assumat. eius etiā fimo cōtra mul
 tas infirmitates opitulatur. nā vt dicit idem
 fimo caprino podagrica alleuiātur / si etiā se
 pū bircoꝝ cū succo edere misceat. vna etiā
 caprarū calefacta tepida aurib? instillata / do
 lentes aures sanātur. has et multas alias po
 nit medicinales pprietates. vnde dicit plini
 us ibidem milia remedia. Ex hoc autem de
 monstratur quod quidam vt ait. miror cum fe
 bre non dicat carere. ad hoc dicit aristo. q̄ est
 quoddā aial q̄d suggit lac caprarū / et quā sug
 git in āmillas lac ambulat et corūpif. / q̄d ē in
 eis. et excecatur inde capra. De capra quere in
 fra de birco:

Canis a greco nomē sumpsit. vt vi
 cit Jsi. grece. n. cenos dicitur qui
 dā enim eū a canore latratu sibi
 cū sic vocatū. nihil autē vt dicit idē sagacius
 est cane. plus enim sensus ceteris animātib?
 bz. nā sua noīa canes recognoscūt. dños su
 os diligūt. dñoz tecta defendunt. p dñis su

is / morti se subijciūt. volūtarie cū dño ad pre
 dā currūt. corpus dñi sui etiā mortuū nō de
 linquūt. odore et sanguine prede vestigia de
 prebēdūt. humanū consortiū diligūt. sine bo
 minibus etiā esse nō pōt. vt dicit idē Jfido.
 vbi subditur / solent aliquoties canes lupis
 admisceri / ex quibus nascūt canes seui / qui
 lincisi a quibusdā nominātur. solent. n. indi
 caniculas nocte in siluis dimittere alligatas.
 que a tigribus insiliūt / ex quibus nascūt
 canes acenimi tā fortes / vt pstant ant fortes
 bestias / vt leones. huc usq̄ Jsi. li. xij. c. ij. De
 cane dicit pli. li. xij. c. xli. de animātibus que
 nobiscū degūt fidelissimi sūt canes boi / atq̄
 equi. pugnasse enim canes p dñis suis / tra
 latrones concepimus / et cōspeximus. pfectos
 q̄ plagis audiimus eos volucres acuras
 a dñoz suoz corporibus abegisse. laniatu at
 q̄ latratu homicidā domini sui scelus confi
 teri coegisse. legimus etiā caramentū regē du
 centos canes ab exilio reduxisse / et contra re
 sistentes mira audacia preliasse. Canis etiā
 iasonis cicilie noluit capere cibum domino i
 terfecto. et sic dolore pariter consumptus est.
 Legimus etiā colonum senatorem placen
 tie ab armatis oppressum canem defendisse.
 nec prius vulneratum q̄ cane interēpto. Sic
 canis titij sabini ipsū in carcere / nec in morte
 dereliquit. s. mest? edens vlula? cū mortuo
 māsit. cui cū qdā cibū abstulisset ad os dñi
 cibū tulit et cadauere i tybri pietro / vt corp?
 sustentaret falliens intra fluitū innatauit. ac
 currēte multitudine ad spectaculū fidei aialif
 itinera quāuis lōga ad memoriā reducant. et
 amissis dñis ad ipsoꝝ domicilia soli per lō
 ga terraz spacia redire consueuerūt. canis mi
 tigatur seuicia / boie humili cōsedente. In ve
 natu eis precipua sagacitas inest. nā vento et
 odore etiā p aquas feras fugiētes persequūt
 et eorum deprehendens vestigia / latratu et ro
 stro ferarum latibula abdita prodit. Ex tigri
 bus et canibus tam fortes generantur canes /
 vt leones vincant. et elephantes sicut esper
 tus est alexander magnus / in cane qui sibi a
 rege alane est transmissus. qui primo in eius
 presentia leonem confregit. deinde adducto
 eleplante / canis visa belua borentibus per
 totum corpus villis ingenti latratu primum
 insonuit. deinde artificiali dimicatione ele
 phantem tādiu afflxit q̄ in terram cadere co
 actus fuit. post annuam etatem canis gignit
 octagenis diebus in vtero gerit. cecus catu
 los parit. qui quanto longiori nutuntur la
 tate / tanto tardius visū accipiunt. nunq̄ tamē

accipiunt visum post. xxi. dies. nec ante. vij. q̄
dam dicunt q̄ quando vnus solus nascitur
ix. die videt. quando gemini. x. die. 7 quādo
trini. xi. die. 7 ita quanto plures pariūtur/ tā-
to tardius eorum oculi ad videndum apenū-
tur. quot enim vni caticulo numero adiciū-
tur/ totidem ad lucem diebus vt videant re-
tardantur/ optimus est fetus qui nouissimus
cernere incipit. vel quez primo defert mater
in cubilich (buculq̄ pli. lib. viij. c. xli. vbi mē-
ta alia dicuntur. De canibus etiam dicit ar-
sto. libro. ij. canes non eiciūt dentes nisi for-
san duos. 7 quanto sunt iuniores/ tanto ha-
bent dentes albiores 7 acutiores. 7 per hoc
cognoscuntur canes antiqui a iuuenibus. qz
senum dentes sunt nigri 7 obusi / iuuenum
vero econuerso. Item ibidem libro. v. canes
masculi mouentur ad generationem. 7 coituz
citius q̄ femine 7 citius generant leporarij q̄
alii vt dicit idem libro vi. cuius femina quā-
do impregnatur per vi. partem anni idest per
quadraginta dies sunt eius filij ceca per duo-
decim dies 7 non accedit ad eam masculus ni-
si vi. mēte post partum. 7 quedam impregna-
tur in lxxij. diebus/ quod est fere quinta pars
anni. 7 filij istarum remanent ceca. xiiij. die-
bus. 7 quedam per tres menses 7 est quar-
ta pars anni. 7 filij istarum erunt ceca per xvij.
dies. vnde patet q̄ quanto fetus citius i vte
to perficiunt/ tanto citius gaudent visu/ quā-
do sunt editi huic mundo. 7 masculi mouen-
tur ad coitum citius quia quando incipiunt
leuare crus ad inuigendum/ quod fit post sex
vel post septem menses vigorescunt. Et acci-
dit canibus leporarijs quoddam proprium/
q̄ plus possunt generare quādo sunt in labo-
re/ q̄ quando sunt in quiete. 7 possunt viuere
masculi. x. annis. 7 minus viuūt leporarij ma-
sculi q̄ femine/ propter laborem masculozuz
7 sic non est in alijs. quia magis viuunt ma-
res q̄ femie vt dicit ibidem. alij autem canes
vt custodes domozum 7 ciuium diutius vi-
uunt. quia quatuordecim annis 7 aliquando
viginti vt dicit homerus. Item libro octauo
canes quando infirmantur comedunt radi-
ces herbe cuiusdam/ vt vomant 7 sic sibi me-
dentur. Item dicit plinius libro. xxvij. vo-
mitiones inquit idest medicinas 7 purgatio-
tiones vomitas primo ostendit canis/ qui se
pletus cibo noxio gramen comedit/ 7 per vo-
mitum liberatus fuit.

De Lanicula.

Lanicula dicitur esse mater canum
cuius matris est oblonga/ per lon-
gitudinem ventris collocata/ ha-
bens per longitudinem vbera plura contra
se inuicem ordinata/ que impregnationis tē-
pore intumescunt. que parit plures filios / sz
semper cecos. quos tamen tenerrime diligit.
7 morfu a claratu eos defendit. 7 si de lani-
bulo filij exierint/ eos interdentes sine omni
lesione referre consuevit. 7 primo meliores 7
formosiores reportat. quia eum tenenus di-
ligit. 7 ideo ei māmillam citius porrigit 7 ex-
tendit/ ante tempus coitus 7 cōceptis. vt di-
cit aristo. libro. v. per dies septem quandam
mensuram immunditiam eijcit. 7 tunc in-
firmatur 7 apostemat ei matris/ 7 tunc non
appetit coitum sed fugit / sed post purgatio-
nem melius concipit/ salubriusq̄ parit. post
partum etiam multum humorem fleumaticū
7 grossum eijcit. 7 ideo corpus canicule tunc
marcescit. vt dicit idem. Item inuenitur lacrima
caniculis ante partum per plures dies/ 7 a-
tus in leporarijs q̄ in alijs. 7 primo est lac-
spissum/ 7 post subtilatur/ 7 post partum est
conueniens/ 7 viuunt minus caniculae q̄ ca-
nes communiter. sed canes venatici masculi
propter laborem nimium 7 discursum minus
viuunt. 7 quando ab vniue grauatine se exo-
nerare desiderat/ crus non exigit/ sicut masca-
lus. sed residens inferius se indinat. canicu-
la igitur mare est minor corpore/ etiam grac-
tior viribus debilitior circa fetus educationez
solicitor animo mansuetiorum si quando nu-
trit fetus. Est autem ad instruendum mascu-
lo abילו/ 7 etiam corpore propter membro-
rum flexibilitatem agilitior / sed propter debili-
tatem neruorum in cursu minus durat. La-
num igitur 7 canicularum nobilitas attendi-
tur in facie/ 7 rostri protesa longitudine 7 am-
plitudine pectoris 7 illozuz siue inguinis stri-
ctitudine naz canis nobilis circa renes/ 7 illa
7 etiam ventrem restringitur. sed circa anteri-
ora pectoris dilatatur. aures etiam longio-
res habet 7 flexibiliores. abias autem hz ex-
iliores 7 graciliores/ 7 etiam altiores. 7 hoc
fuit necessarium vt essent ad motum 7 ad cur-
sum agiliores caudam etiam habent ceteris
canib? pluziorē et reuuziorē. nun? cēbūē
came q̄ canes rurales. 7 habent etiam pilos
breuiores 7 rariores 7 etiam planiores. nam
si essent multum pilosi 7 villosi in cursu ni-
mis incalescerent/ si nimis carnosī mole car-
nis oppressi minus current. 7 si caudas ha-
berent longas inter cura dependentes co-

De animalibus

num cursum non modicum impedirent. per huius etiam caude dependentiam non animo / si sed potius timidi apparerent. Sunt adhuc canes nobiles circa bestias et feras siluestres inquirendas et capiendas feroces et seui. circa vero homines et bestias sunt valde mansueti. et si aliquando contra homines extraneos insiliunt. statim a suo impetu se compescunt. Canes etiam nobiles cum ceruum vel leporem ceperint. non statim deuorant quod capiunt / sed potius predam suam domino suo de relinquunt. viliori parte pro sua portione ut puta ossibus et sanguine contenti sunt / et si nihil portione penitus habuerit / propter hoc predam aliam insequi et intrudere non dimittunt.

¶ Tunc et alie canum proprietates minus laudabiles. nam canes bolisunt. continuum idest appetitum immoderatum patiuntur. et tamen aliquando per famem cruciantur. quia insani et rabii fiunt. nam canibus accidit infirmitates si aut quantitas squinantia et rabies (ut dicit aristoteles. libro vij. f.) et omnia animalia quando sunt morsa a cane rabioso / in furiam rapiuntur. preter hominem qui aliquando euadit beneficio medicine. Dicit autem constantinus in viatico. libro ultimo. canis naturaliter est frigidus et siccus / cui nigra colera dominatur. que habundans et putrefacta vel corrupta ipsum rabidum facit. et hoc contingit maxime in autumno et in vere / quem alij canes fugiunt tanquam pestem. et semper est profugus et soliuagus et vadit nutando et cancellando sicut ebrius et currit ore aperto ac lingua dependente saliuam nimiam et spumosa de eius orificio profluente. oculos habet reuerfos ac rubicundos et aures retrahas. et caudam reuoluit inter coras / et quantum oculos habet apertos tamen offendit ad omne obiectum pedes suos. contra quam libertatem pugnat et contra umbram suam latrat quem timentes canes fugiunt et latrant contra ipsum. carnem autem mactam in sanguine morsure eius / nullus canis attingit. et qui ab eo mordentur / somniant terribilia et in somno ex putrefactione sunt timorosi. et irascuntur sine causa. stupidi fiunt undique circumspectantes / et inspicia nullo patientes. et si inualuerit passio / incipiunt abhorere omnem potum et timere aquas et latrant ut canes. et ita timet aquas / quod cadunt pre timore. et hi moriuntur nisi medicando eis citius occurratur. Curas autem et remedia que supra libro de morbis c. de uenenis. Dicit autem plinius. li. xxx. quod sub lingua canis iacet aliqui vermiculi / que grece dicitur licia que

facit canes rabidos quod extra cito cessat morbus. Item dicit idem tanta est violentia morsus canis. ut eius vrina calcata noceat homini et maxime si habet vlceris siue vulnus. Item ibidem. qui vinam suam eiecerit super vinam canis rabiosi / dicitur statim sentire dolorem illius et lumborum. Canis est iracundus et maliciosus / et ideo ut se vindicet lapidem de quo proijcitur sepe mordet. et tanto furor morsu lapides arripit quod dentes proprios ipse frangit et non lapidem. sed propriam dentem valde ledit. Item fraudulentus est et dolosus. unde et sepe tractantibus blandiendo cum cauda quasi arridet / quos retro quando homo minime considerat dure mordet. Item odit baculos et lapides ac virgas timet. inter noceros audax est et animosus. et omnes mordere nititur. omnes terret. sed transiens inter extraneos nihil aueret. Item auidus est et gulosus. et ideo sepe caduera ita auide comedit quod vomitu ea rejicit sed post cum esurierit quod turpiter enomuerat / turpius recomedit ac resumit. Item canis inuidiosus est. et ideo dicitur auice. quod occulte herbas colligit / quibus vomitu se purgat. inuidens et dolens si herbe efficaciam quis recognoscat. et dolens etiam peruersus canis si quis alius canis ignotus / hospitium subintrocat timens ne propter eius presentiam sibi depreceat. et ideo pugnat contra eum. Item cupidus est et parcus. et ad reponendum superflua studiosus. et ideo ossa carnosam et ossa medullata que deuorare non potest canibus non comunicat. sed cum diligentia reponit in abscondito et occultat. qui cum esurit solus vorat. Item immundus est et libidinosus. unde dicit aristoteles. li. vi. canes tam femine quam mares coitu vtuntur quod diu viuunt. Ita enim immundicie libidinis se exponunt / quod inter matrem et sororem quo ad coitum non discernunt. et ideo secundum legem mosaicam equali immundicie subiacet oblatio de precio canis vel canicule. et de precio meretricule prostitute. nam tales misere persone omnium libidini indifferenter deseruiunt camino more. Item antiquus canis piger solet esse et desidiosus. unde dicit aristoteles. li. vij. quod canibus in senio accidit podagra. et pauci ex eis euadunt / quin podagrici efficiantur. et ideo tota die dormitant super fumarium iter muscas / et inter vermes. maxime autem tunc a muscis infestantur circa oculos lipientes / et quantum aliqui mordendo perforant se in aures pre pignora non resumunt vires / ut se exartando eas abijciat et expellat. sed vix aliquoties qui

contra faciem eius volitant/post eas captan-
do cum ore tripidando dentibus eas fugat :
tandem canis ulcerosus fune collo eius al-
ligato/violenter de finario trahitur et in flu-
vio submergitur. et sic terminat eius misera vi-
ta ac finitur. nec eius pellis detrahitur/nec ei
caro comeditur. nec sepulture committitur sed mu-
scis et vermibus finaliter derelinquitur.

Catuli sunt canis filij diminutive
sic dicitur sicut et catelli. nam abusive
sic vocantur filij aliarum bestiarum (ut
dicitur aristoteli. li. xij.) ubi canuli nascuntur generali-
ter ceci et quo ad videndum actum imperfecti. nam catuli
canum nascuntur cum dentibus serratis / quibus val-
de parvis. omne autem animal habet dentes pro modo
ferre dimissos/est gulosus et bellicosus ut canis/
leo/panthera / et huiusmodi. et omnia talia animalia
generant fetos imperfectos. ut patet supra. e. li. 8.
animalibus in generali. et in omnibus facientibus
filios incompletos causa est gulositas. quia si expe-
ctaret natura usque ad complementum fetus inter-
fugendo interficeret. et ideo oportet ut festi-
na sit in talibus natura. quere supra li. e. (nam
sicut dicit solinus.) Catuli autem canum quondam
apud veteres erant in summo honore habiti. ut
dicitur plinij. li. xix. c. catulos inquit lactantes adeo
puros estimant ad cibum antiqui/ut eos pla-
cantis numeribus offerret loco hostiarum quorum
sanguine nihil contra toxica putabat valius.
et adhuc in presentia iuventur auctores/ contra mor-
sus venenosos vulneribus salubriter adhibe-
ri. nam catuli aperti et incisus serpentis appositi
calidi venenum extrahunt. dolore mitigant ad-
bibitis remedijs membrum sanctum tutum reddunt.
ut dicitur idem. Et ubi catuli quanto nascuntur citius
tanto versus videndum recipiunt tardius. (ut supra
dixit aristoteli.) Similiter quanto verberior lacte nu-
tritur/ tanto tardius in videndum proficiunt. ma-
trē adhuc ceci diligunt/ voce et odore eam reco-
gnoscunt. mamas eius requirunt. et si in lacali
quo casu opprimerent/ acutiori dente papillam
comprimunt/ et lac verberius effundere dentium ac-
mine matrem cogunt. quam esuriant querelando et da-
mitando verbera materna querunt. et dicunt sug-
gere mamas in ordine put iacuerunt in mani-
ce. et ille catulus qui fortior est ac melior prius
ad lac admittitur/ et a matre diligenter tenetur et
fovetur. A catulis venaticis abusus et industria
dum subtrahitur/ ne eos contingat ex partu superfluo
impinguant. ex nimia. in crassitie et impinguatione
ad predam segnitiores/ et ad cursum fierent tardio-
res. Quibus autem animalia sunt melancholica ex com-
pletioni qualitate/ ex dispositione tamen membrorum
sunt agiles. Sunt. n. lecti plurimum ac ludetes

et hoc accidit ex etate. quando vero sunt separa-
biles a lacte/ sunt tunc abiles ad instruendum. et
hoc tamen ad venandum quod etiam ad ludendum. et ad
gregem custodiendum a lupis et tuendum. qui
vero ad custodiam domus sunt deputandi/ de-
bent de die in loco obscuro idudi. et sit de nocte
erunt contra fures magis seu/ nam talium ca-
num officium de die quiescere et dormire. de nocte
vero vigilare et contra fures curiam circumire
vituperabilis. n. est canis qui de die vigilat/
latrat et circumit. de nocte vero dormitat/ et latrat
et obmutescit. Sed alius etiam est canis siue sit
senex siue iuuenis/ qui de die custodit oves a
lupis dum sunt in pascuis de nocte eas stragula
lat dum sunt in caulis.

Castor est bestia mirabilis/ que cum
quadrupedibus vivit/ et graditur in
terris. sub aquis autem natat et com-
moratur cum natantibus/ sicut piscis. et est castor
a castrado sic vocatur (ut dicitur Isidoro. li. xij.) Nam
eorum testiculi medicamine sunt apti/ propter quos
cum presenserint venatoribus/ ipsi se castrant/ et mor-
sibus sua virilia amittunt/ et detrahunt. ut dicitur
idem. (de quibus cicero ait) Redimunt se ea
parte corporis/ propter quam maxime expectantur
(et iuvenalis) qui se eunuchum facit cupiens eva-
dere damno testiculi. Dicuntur autem castores sibi
qui et potius canes dicantur. hucusque Isidoro. De
castoribus autem loquitur plinij. li. xi. c. iij. Ponto
inquit unum dicitur genus animalium esse quod nunc
terrenam nunc aquaticam ducat vitam. in extremis
aquarum et fluminum ripis/ domos et cavernas
sibi edificat/ miro artificio preparas. Nam hec
animalia panter in grege vivunt/ suam speciem dili-
gunt. pariter etiam congregati sibi/ dentibus li-
gna prescindunt. et precisa de silva ad latibula
sua miro modo deferunt/ et deducunt. nam unum
pro vehiculo pedibus elevatis/ superin in terram
sternunt. iter cuius corporas et crura abscessa ligula
ordinant/ et componunt. et cum trahentes ad suas
mansuetas a lignis ipsum exponant/ et nihil
ta subtilitate ex aperto modo habitacula for-
tita sibi parant. Sunt autem earum domusculae bica-
merate vel tricamerate/ que quasi per tria tabu-
lata seu solaria sunt distincte/ aqua crescente lo-
ca superiora inhabitant. decrescente autem rez in-
feriori parte habitaculi sese locant. et pro quod-
dam foramen in solario quolibet ex industria
preparato caudam suam que pisce est nature
submitte aque. sine cuius presentia non po-
test cauda eius sine corruptione aliqua permanere.
Animal autem mirabile et monstruosum
cuius cauda tantum piscis/ et totum residuum
sui corporis naturam habet quadrupedis animalis

Est autē in magnitudine admodū parui canis habens pedes quasi caninos parte posteriori/cum quibus principaliter ambulat. a parte vero anteriori duos habet quasi asininos/ quibus principaliter in aquas natat. pelle habet valde preciosā/ p qua venat. dentes autē habet acutos et serratos ad modū cāis necē velocis motus. q: habet tibias valde breues habent autē castores duos testiculos in magnitudine pportione cum paruo corpore non habentes. et hos castorea nominamus. Et dicitur bis dicitur pli. li. xxiij. c. iij. sic. castores inquit si bi amputat testiculos quos castorea dicim? ne capiatur a venatoribus. Negat fertius diligētissimus persecutor medicane/ imo dicitur areos sic esse obstrictos/ et spine dorſi sic adherentes/ vt adimi nō possūt sine vita animalis. Itē idē dicitur pli. et enā dicitur q non ē tāte discretiōis q sciret se liberare taliter/ et hoc quondie p̄ in castoribus/ qui in diuersis locis inueniuntur. vnde dicitur Iſid. et pli. de eoz castratione nō de vsualibus fibris/ sed de aliis quibus alijs animalibus que castoribus assimulantur/ in testicularis ē forsan intelligēdū. Et aliter autē castoreū vep̄ et non sōphisticū cōtra maximas corpis passionis. (vt dicitur pli. ibidē) maxime si fuerit castoris/ nec nimis iuuenis/ nec nimis senis. et sic sunt eligēda castorea duplicata/ ex vno nexu dependentia/ et vno neruo copulata. quia talia nō possunt de falsali adulterari. multi. n. accipiunt vesicam animalis et replent eā sanguine castoris. addito modico vero castoreo ppter odorē. et modicū piperis ppter saporem acutiorē. et colligunt collum vesicę/ vt videatur esse neruus sed ab vno collo duas vesicas dependere est impossibile. et ideo illud castoreuz est melius quod duplicatū tantū depēdet ab vno neruo. Est enim eligēdū qd mediocriter in sapore ē acutum. q: si nimis est acutum et quasi terrenū/ sōphisticatū est maxime si non habet neruos intricatos. vt dicitur dyas. Unde laudabile est qd mediocriter est acutum et glutinosum non habens saporem horribilem nec falsum. q: cum sale aromatico frequenter sōphisticatur. vt dicitur pli. ibidē. quanto autē rectius est/ tāto melius est et efficacius in medicina. Et est si gnium q nō est adulteratum quādo duo testiculi habent quasdam pelliculas vel folliculas sibi essentialiter adherentes. plenos pinguedine vnicuosa. per septem annos potest in multa efficacia conseruari. et debet poni in medicina sine pellicula exteriori et modo debito ponderari. virtutem enim habet dissoluendi

consumendi attenuēdi. loco nervosa maxime confortandi. vnde valet contra multa mala. nam epilepticis conuenit et subuenit contra capitis frigidi passionis. paralysim lingue soluit et loquelam reddit subito ablatā si tantuz sub lingua resoluetur. contra vniuersalē corporis paralysim valet si decoctum in vino curata et saluta/ in potu sepius assumatur. excitat cerebrum/ cōmouet et confortat. sternuta et titionem prouocat. propter quod in de etiā largiatis excitatur. somnum prouocat/ et conalitat si cum oleo rosaceo caput castoreo perungatur. contra venena fortissima. vt scorpionis aranee/ et cereste serpentis/ et pūstere opitulatur (vt dicitur pli. li. viij. c. iij). Ieiunū etiā vna valet ad quelibet predicta. vt dicitur idē. et prouocat menstrua adiuvat conceptionem. et mēta alta. et eius pinguedo maxime est efficacis in vnguentis.

Ceruus et cereston grēce id est cornu dicitur latine. vt dicitur Iſido. li. xij. vbi subdit dicens/ ceruus inquit serpentum sunt inimici/ qui cum se grauatatos infirmitate presenserint spiritu manuz eos extrahunt de cauernis et separata pennis de veneni/ eoz pabulo repantur. Diptanum herbam ipse punitus pdiderūt. Nam eo pasci excutiunt sagittas/ quando a venatoribus vulnerantur. Adirantur autem fistularū sibilum/ et in armonia delectantur. Erectis auribus acute audiunt submisso nihil. flumina in mensa et maria transeunt. et fortiores in natando tunc precedunt/ quorum clunibus debiles in natando capita supponunt. et sibi inuicem succedentes leuoris leuius pondus ferunt. (bucufq; Iſido) Eadem verba dicitur pli. li. viij. c. xxiiij. vbi addit hec verba. ceruus inquit est animal placidissimū/ qui vgrēte vicinum/ ad hominem vltra fugit. et quādo cerua est paritura minus canet semitas et tritas ab hominibus q semitas fens cognitas et secretas. post ortum arcturi sideris concipiunt. et octenis mensibus partus ferunt. iterdū etiaz geminos in pariendo edunt. a tempore conceptus femine a manibus se separant et discedunt. sed mares retenta rabie libidinis seuiunt glebas et feroces vngulis fodiunt. et corū rostra tunc ingrescunt/ donec ab iberibus aliquibus absoluant. femine autem ante partū purgant et vtunt quibusdā herbis quibus fetus in vtero melius retētur. et in partu facilis liberat. post partū duabus herbis. scz canio et sisolis paste redeunt ad fem. et illaz herbarum succo imbute/ filijs lactis exhibēt nutrimentuz

partus editos ad cursum exercent. et separare eos ad fugam docent. ad prupta eos ducunt. et saltandi modum eis indicant et ostendunt. et tunc mares solum desiderio libidinis/pabula auide perunt. sed ubi nimis pingues se senserint/lateribus permescent. et quando fugiunt cursum non continent/sed statim respiciunt. et quando ad eos prope ventum fuerit/cursu presidia fuge querunt. auribus erectis vocem canum audiunt. et fugiunt quibus submissis/periculum non presentant. tamen sunt simplicitatis ut omnem mirantur et stupent ante nouitatem. vnde equo vel bubalo ad eos accedente/ita in ipsum respiciunt. quod boies prius iuxta se venientem. et sagittis imperere volentem non attendunt. quando transstant maria/gregatim et recto ordine incedunt et ope viceversa se iuuant. non visu sed odore terras percunt. et cum ceruus animal sit cornutum. hoc inter animalia habet proprium quod annis singulis in vere mutat cornu suum. et tunc quando inemnis est/de die sibi querit lanibula. et later quousque crescit. comibus iterato noua sibi adueniat animalia. quando autem deijcit cornu dextrum ob iudicia abscondit illud. dolens ne quis inde accipiat medicinam. Deprehenditur ceruorum etas per cornu ramos. quod annis singulis sibi additis ad viuendum semper additur vnum usque ad septem annos. et ab eo tempore annis singulis similia alijs renascuntur/nec etas potest discerni in eis. sed solummodo senectas dentibus declarat. aut enim paucos aut nullos habet in comibus imis ramos. imo ante frontem prominent minoribus. Si fuerint castrati antequam habeant cornua non nascuntur vltimus. et si post nuncquam amittuntur. quod dicitur. carent comibus nocte praecedunt ad pabula. non de die. caloris solis ea exponunt. ut indurentur. ad arborem ea postea leuiter fricant. eorum fortitudinem experientes ac prurum quem ibi sustinent. corticis duricie amouentes. et cum ea senserint. raborata perdeunt ad pabula in aperto. quandoque ex attritu arborum ab hedera arbori inherente/inmodantur eorum cornua. et sic facilius capiuntur. serpentes contrariantur instantibus quod odore cornu erusti eos fugiunt. cuius coagulum omnium animalium sanat morsus. diutissime viuunt plus quam centum annis. quod copertus est per ceruos captos per centum annos post mortem alexandri. ab eorum torquibus aureis operos et signatos. februm morbos non sentit hoc animal. quoniam sibi medetur contra morbum (hucusque pli. li. viij. c. p. r. iij.) Secundum autem aristoteli et auice. Ceruus est animal non habens fel nisi in intestinis et ideo bis

intestina amara et ferida. et ideo non comedunt ea canes/nisi sint famelici supra modum. Item aliqui putant ceruos habere fel in auribus (ut dicit aristoteles.) sed hoc est falsum ut dicit auice. sed habent quandam humiditatem similem humiditati splenis. Item idem sanguis cerui siccat et leporis nuncquam cogulatur sed semper manet liquidus contra naturam aliarum bestiarum et nullum animal mutat cornua nisi ceruus cuius cornua sunt solida. et ideo ponderosa. vnde ipsa abijcit propter pondus. et habet conos quatuor. magnos dentes in vna parte conit et quatuor in alia quibus molit cibos et duos dentes alios magnos quasi cilmos et mas bis maiores quam femina. et dedinat ad inferius (ut dicit auice.) Item aristoteles. li. viij. opinatur inquit de ceruo. quod inter omnia quadrupedia siluestria sit discretissimum. quod parit iuxta viam. ubi animalia propter homines non accedunt. et fugit lumen solis cum filiis. et querit loca densa. sicut cauemus lapidum que non habent nisi vnum introitum. quoniam ibi potest pugnare cum alijs animalibus. nam ut dicitur ibidem. cerui etiam pugnant adiuuante pugna forti. et victus obedit obedientiam forti. et timet maxime vocem vulpis et canis. et ceruus quando impingatur later. ne inueniatur a venatoribus. et propter pinguedinem interficatur. et subdit ibidem. Genatio autem ceruorum sic fit. vnius venatorum sibilat et canit. et ceruus delectatur in cantu. et sequitur ipsum cantum. et interim alius eum cum venabulo occidit. et quando agitur ceruus fugit ad fluum vel stagnum si potest transire aquam resumptis viribus ex aque frigide euadit venatores. quando autem capitur mugit et latrat. Item quando canes ipsum insiquantur et inueniet viuum non directis currit vestigijs. sed nunc istac. nunc illac. transuersaliter mutat saltus. et tunc conatur transilire per multos passus. ut sic per contrarios et ambiguos saltus. eius vestigia a canibus odore ipsum insequentibus. difficilius sentiantur. Item ut dicit. cerue difficulter pariunt fetus suos. quod cognoscatur per incuruationem corporis et rugum. et ideo comedit tragacantham. ut facilius a partu liberetur. et cum parunt subito comedunt secundam antequam in terra cadat. et opinatur de ista secundina quod sit venenum (ut dicitur ibidem.) Alias cerui proprietates profectur aristoteles. libro viij. quas supra plinius recitauit. Dicit autem plinius. li. xxvij. cerue cum seferit gravitate lapide deuorat. cuius beneficio adiuuatur. et ideo lapis in ipsa moritur. quoniam in eius

De animalibus.

et creantur repetitur. et hic lapis miro modo mulieres dicit iurare/ quando sunt pregnantes idem faciunt ossicula que in eius corde inueniuntur. et est illud os quod inuenitur in corde ceruorum supra modum vitile contra multas corporis passiones. et in omnibus nobilibus confectionibus admiscetur ut ait dyaf. pli. et etiam constan.

C Erastes est serpens cornutus ut dicit Ipsi. li. vii. habet enim quodam cornua ex utraque parte capitis ad modum cornuum arietis circumflexa. totum autem corpus suum occultat sub arena/ solis cornibus sine cooperulo derelictum/ que videntes auicule credunt de cornibus quod sunt vernies. et dum aues ea capere et inde refici nituntur/ a doloso serpente ex improviso subito rapiuntur obsidet enim vias et semitas occultas. et tam homines quam equos quos incaute per semitas ambulare conspiciunt/ occulto motu interficit et occidit. Glo. autem super pent. c. gen. videtur dicere quod crastes species sit reguli qui tante est perniciosis/ quod si eius venenosa solium modo vngulam equi tangeret. et equum et equum subito perimeret et necaret. et ideo vbi nos habemus si aut dant sicut coluber in via/ crastes in semita dicit alia littera. fiat sicut coluber in via et sicut regulus in locato etc. alij autem dicunt quod genus est aspidis/ summe virulenti et malignitatis. quere supra in littera. a. de aspide quia ibi fit mentio de careste.

C Dnu ut dicit aristo. libro. iij. est de natura ossis. osse mollius/ cartilage vniuus/ sicut et vngule animalium. et omnia talia possunt mollificari ad ignem. et dicit ibidem quod colores cornuum sicut et solearum erunt secundum colorem pilorum corporis animalis. unde si corium est nigrum/ cum pilis cornua erunt nigra. et sic de alijs. Dantur autem animalibus cornua ad sui defensionem loco armorum. et ideo ponuntur in extremitate capitum/ ut semper sint parata ad resistendum iniurie impugnantis. et omnia cornua sunt vacua et concava et rotunda/ preterquam cornua cerui/ que dura sunt et solida. et multe sunt ramificationis. et nullius animalis cornua mutantur/ nisi solius cerui/ qui omni anno semel perit sua et vnum abscondit quod vix potest inueniri. Unde dicitur in puer. vade vbi ceruus perit cornu suum. ut dicitur libro vii. Item dicitur libro. iij. fortior est continuatio cornuum cum cute quam cum osse. et ideo dicit aristo. quod quedam ani-

malia mouent cornua sicut auriculas. in regione que dicitur anfrage. ut dicit auicen. et hoc dicit arif. de sua terra que dicebatur sic. eadem autem est materia cornuum/ et vnguium/ et solearum. quod fumus vaporosus a cordis calore resolutus. ut dicit constan. et ideo animalia magni fumosa natura fortia/ a calore cordis resoluti/ vi caloris ad extrema corporis transfusi/ magna habent cornua et fortia. et maxime si ista fumosa materia vel propter nimiam subtilitatem transeat in pilos. vel si nimium fuerit terrestris/ et grossa/ inde transeat et in culmos. Et ideo optime dicit aristo. li. iij. c. de dentibus. quod animalia habentia in utraque mandibula dentes et culmos non habent cornua. ut patet in elephantibus et in apibus. omnia etiam quadrupedia. dentes habentia in inferiori mandibula tantum/ et vngulas scissas habent cornua et ruminant. et habent duos ventres/ imo plures. ut supra dictum est. unde pluralitas cornuum se habet consequenter ad scissuram solearum. et ideo asinus indicus habet cornu vnum tantum/ et soleam integram sicut equus. sed non ruminat ut dicit aristo. et auicen. tanta est autem affinitas inter vngulas et cornua quod iubet aristo. vaccam patientem dolorem in vngulis pedum/ ut cum oleo et alijs medicinis inter cornua inungatur. De utilitate cornuum et vnguium dictum est supra littera. b. de boue.

C Cocodrillus a croceo colore est dictus. ut dicit Ipsi. animal quadrupes ut dicit Ipsi. libro. xij. in capitulo de piscibus. in terra et in aquis vultens. longitudine fere. xx. cubito rum dentium et vnguium immunitate armatum. tanta est eius duricia cutis/ ut quauis fortius lapidum ictus in tergo recipiat/ nihil omnino curat. nocte in aquis/ die in terra fouet que eius anseris sunt maiora. masculus et femina vices ferunt. Sunt quidam pisces serratam cristam habentes/ que tenera ventris eius desiccantes interimunt et dicitur quod solus inter animalia superiorem mandibulam mouet. hec omnia dicit Ipsi. Dicit autem plinius libro. viij. c. xxvi. sic cocodrillus est animal inlimum inhabitans lingue vsu inter animalia terrestria caret sola superioris mandibula existente. mobili/ morsum impunit venenosum. dentes habet horribiles ad modum pecanis siue ferre. et culmos ad modum apri. nullum autem animal etiam parua origine crescit in tam magnam aial sicut cocodrillus. aial est valde gulosus et multum comedit vix quod satur iacet iuxta litus raptans pre repletionem

superuicit autem auis modica que dicitur apud eos aschillus. apud italos autem dicitur auis un rex / et volat ante os eius / quem aliquotiens a se repellens tandem fauces aperit aui / et eas intrare permittit / et hec auicula prius eum leniter vinguibus scalpit. et ei facit quedam pruritum / in cuius dulcedine delectatur et statim obdormit. auicula autem cum eum sentit dormire statim illabitur in eius ventrem. et quasi telum eum statim perforat et corrodit eum in ventre valde molli. et ideo a piscibus spinas et cristas pinulas in dorso habet de facili superatur. Et subdit plinius. hec belua insequitur fugientes / et eis est terribilis sed fugax est contra serpentes. hebetes autem oculi quod diu est in aqua. sed extra aquam nimis acute videt. in hyeme per quatuor menses maritima se abscondit. sed in vere exiit. et quod diu vivit serpentes. ut dicitur (huicque plinius. li. viij. c. xvi.) Dicit autem philosophus. cocodrillus si quem iuvenit hominem iuxta litus interficit eum si potest. et primo plorat super eum / et postea deuorat ipsum. Et dicit quod de eius fimo fit vinguetum vni facies mulierum sophisticantur / ut senes et rugose iuuenile per tempus videntur. herbas bonas libenter comedit inter quas emidos serpens parvulus / qui ei inimicatur / caute se inuoluit. et dum cocodrillus herbas carpit / serpente transglurit qui intrans ventrem eius / oia interiora carpit. et sic interimunt eum et occidit. et sic ille sus exit. Item plinius. li. xij. dicit quod idem vermis insidiatur cocodrillo qui dormit. tunc inuoluit se in luto et intrat per dentes eius. Dicit adhuc solinus quod insidiatur quibusdam paruis auibus que generantur inter herbas nili que euolat propter colorem solis et intrat ventrem cocodrilli / et comedunt vermes ventris eius et sic purificat belua a vermibus. Habet autem corium ita durum quod vitis gladio perforatur. habitat in aqua tam de die quam de nocte / quia aqua calidior est de nocte quam de die. retinet. n. radios solis et ibi agitur. et sic fit calida ipsa aqua. et non habet linguam prominentem ad vociferandum. sed habet parua linguam in parte inferiori / sicut habent pisces ad gustum. ut dicit idem solinus et etiam aristoteles. et auicula.

Luber dicitur quasi colens vmbas. vel quia labitur in lubricos tractus flexibus fumosus. nam lubrici cum dicitur quicquid labitur / dum tenetur. ut dicitur plinius. coluber cernam fugit. leonem interficit. ut dicitur plinius. et rutam odit. pellē deponit. nemorum et arborum concanitates diligit. lac diligentissime bibit. dentibus et cauda ledit et venena infundit iuxta sepes soli se exponit. canes suggit. muscas comedit. et puluerem lingit. quere sanguine

supra. dicit autem plinius. li. fr. c. iiii. pinguedo colubri aquatici valet contra morsum cocodrilli. et si quis seorsus habuerit fel colubri a cocodrillo non ledetur / contra ipsum belua nil audente.

Damula siue dama sicut ait plinius. caprea est agrestis. ut dicitur plinius. li. xij. damula est vocata / eo quod de manu effugiat. timidum. n. est animal et imbecille ac do. habet. n. per armis abilitate membrorum et ad fugam leuitate. Unde dicit marcanus. Dente tueretur aper defedunt cornua ceruum. Imbelles dame quid nisi preda manent. Ad otiosa loca et nemorosa diligit gramina medicinalia et aromatica comedit ramusculorum rursos et extrimitates carpit. quoniam est vulnerata draguncam comedit / et sic de corpore telum trahit. ut dicit libro v. sanguis eius est medicinalis sed plinius. libro. xxvij. nervos enim contractos remoluit / et articulorum dolorem soluit. venenum dicitur sentit et expellit. Damulaz odiunt serpentes et fugiunt / et eius anhelitum sustinere non possunt. ut dicit idem. acutissimi est visus et velocis cursus. quere supra. c. d. caprea agresti.

Romedarius est dromedorum vel dromedarum custos. dromedus autem est quoddam genus cameli (ut dicitur plinius. li. xij.) dromedus inquit est genus camelorum minoris stature quam camelus. sed longe velocius cursus / unde et nomen accepit. nam dromos grece cursus velox dicitur. centum et duo meliaria et amplius purget vno die. et idem animal ruminat sicut bos et camelus. Unde dromedarum proprie sunt magistri dromedorum. (ut dicitur plinius.) tamen glo. super ysa. lx. dromedarius autem vel dromos vtriusque dicitur esse animal / camelo minus / sed velocius. Adhuc autem enim et effat regiones sunt trans arabiam camelis et dromedaris habundantes et constantur in iuuentute / ut sint ad cursum aptiores (ut dicitur auicula.) et ne moti cupiditate seminarum a suo cursu retardentur. Tante etiam sunt velocitatis propter passus amplitudinem marimum enim habet et latissimum passus (ut dicitur aristoteles. et auicula. plinius. libro. iij.) et etiam propter intensam caliditatem. animal enim est calidissimum ex complexione naturali. unde calons foratudo compositum in eis ventositate omnem et non permittit eos mole camea nimium onerari. Item veloces propter membrorum habilitates. nam gracilia et longa habent crura et multum nervosa. et ideo sunt abiles ad motum et fortes ad perueniendum cursu suum. Item leues sunt propter paucitatem. non enim sunt animalia magni cibi

De animalibus

imo paucissimis abis sunt cōtenti. fenū enīz
7 cortices comedūt. 7 dactiloz ossa valde di/
ligūt/ qmb? post longissimos terre arantus/
in vespere cōtēti sunt. vt dicit pli. eoz s̄gūis
valde est calidus 7 acutus 7 subtilis. 7 iō eo/
rū lacyalde subtile 7 liquidum ē/ plus q̄ alio
rū a salium. vt dicit cōstan. 7 minus nutritiū
7 magis calefactiū/ 7 grossoz humoz inscā/
siuū. quere supra de camelo. eodem. n. fere p
prietates sunt istius 7 illius.

d Spas dispades femini est gene/
ns. 7 est idē serpēs qui lanne dī si
cula sic dicta/ eo q̄ quē momorde
rit sic perit (vt. d. Jsi. li. xij.) adeo aut sunt di
spades paruule/ vt cū calcātur vix videantur
quaz venenū ante extinguit q̄ sentiat. ita q̄
vix sentit mltiā moriturus. Est aut spēs as/
pidis. vt pz supra de aspide. quere ibi.

d Raco marinus ē cūcroz serpētū
vt dicit Jsi. li. xij. hūc greci tragā
ta vocant. vt qui sepe a spelūas
abstractus fertur in aerē excitaturqz ppter eū
aer. similiter 7 mare cōtra eius venenū imue
scit. Est aut cristatus paruo ore/ 7 arcis hstu/
lis spm̄ trahit/ 7 linguā erigit. dentes hz acu/
ros 7 serratos. vim aut hz nō in dentibus/ sz
in cauda/ 7 verbere plus q̄ ictu nocet. nō hz
aut tantū de veneno quāntū 7 alij serpentes /
qz ad mortē alicui inferēdā/ nō sunt sibi neces
sari venena. qz si qua ligauerit occidit. a quo
nec elephas tutus est corpis sui magnitudine
nā circa semitas delitescens/ p quas elphan
tes gradiunt. cura eoz cauda sua alligat/ 7 i
nodat. 7 suffocatos perimit atqz necat. gignit
autē in india 7 in ethiopia. In ipsis incendio
iugis estus (vt dicit Jsi. li. xij.) De draconib?
aut dicit pli. li. viij. c. xij. Draco inquit. xx. cu
bitoz magnitudine nascatur apud āthiopes
solent aut quatuor vel quinqz caudis mutuo
se pplecti/ 7 erectis capitibus velificare p ma
re 7 flumina ad pabula meliora. Idē. c. xij. in
ter elephantes 7 dracones ppetua ē dimica/
tio. nā draco cauda cōstringit elephantē 7 ele
phas pede 7 pinustida pstermit draconē. dra
co aut nexu caude inmodat pedes elephantis
7 cadere eū facit/ sed nō ipone/ qz dū iterficiat
elephantē/ interficitur cāu eius. Itē. c. xij. ele
phas vidēs draconē sup arborē/ mittit eam
frāgere/ vt pcutiāt draconē. draco aut insit i
elephantē/ 7 tēptat eū mordere inter nares/ 7
ipent oculos elephāns. 7 quādoqz exccat eū
7 quādoqz nist sup eū a tergo. 7 morder eum
7 suggit sanguinē eius. Tandē post longum
cōflicū elephas ex subtractōe sanguinis/ de

bilatur intān q̄ cadit sup draconē/ 7 mori/
ens suū interficit occasozes. Causa aut qre ita
appetit eius sanguinē ē frigiditas sanguinis
elephantis. quo draco appetit ifrigidari (vt
d. Jsi. Sup illum autē locū leui. xij. attrax
rūt vētū sicut dracones. dicit bieron y. Draco
ē aial valde sitibūdū/ intān q̄ vix pōt i aqua
satiari. 7 iō aperit os vēto. vt sic extinguat ar
dorē sitis. vnde cū videt naues in man/ 7 ma
rimus ē ventus q̄ velū/ volat ad velū/ vt ibi
haumat ventū frigidū 7 quādoqz propter ma
gnitudinē corpis/ 7 ppter eius fortem impe
tum subuertit nauē. 7 nauē quādo vidēt ap
propinquare draconē/ q̄ percipiunt ex timo
re aque/ ptra ipsum statim deponunt veluz 7
sic euadunt. Item dicit idem q̄ ethiopes vū
tur sanguine draconis contra feruozes estus
7 vescuntur eius carnibus ptra diuersos mor
bos. sciunt enim separare venenū ab eius
carne. nam solum habet venenū in lingua
7 in felle. 7 ideo amputant eius linguam/ 7 fel
que receptacula sunt veneni. 7 sic abstracto ve
neno vniunt corpore reliquo tam in medicina
q̄ in cibo. Et hoc videtur tangere dauid. vbi
dicit. Dediti eis es. 7 po. 7c. Dicit etiam pli. q̄
vi veneni semp erigitur eius lingua 7 quādo
qz ex calore veneni mltāmat aere/ ita q̄ vides
tur spirare ex se ignem aliquando euz emittit
dum sibilat statim contagiosum/ 7 inde eoz
rumpitur aer/ 7 inficitur. 7 morbus pestilens
iū sept? gener. 7 in mari quāqz habitat/ quādo
qz in fluminib? natat i spelūas 7 in autis la
titat. raro dormit/ imo fere sp̄ vigilat/ aues 7
bestias duorat acutissimū hz visu. Cū in altis
simis montibus manens a remotis videt pre
dam suam. morsu 7 ictu pugnat. de oculis 7
naribus animal in pugna maxime captuat.
vt dicit plinius libro. viij. q̄ ita ledit in oca/
lis 7 in ore elephantes q̄ quādoqz cea inue
niuntur nec possunt comedere 7 ita moriūtur
Item de dracone dicit ansio. libro vij q̄ illo
rum draconum morsus est malus 7 periculo
sus qui comedunt animalia venenosa/ sicut
draco qui comedit scorpiōnes. quia contra il
lorum morsum vix inuenitur medicina. Item
plinius libro. xxvij. Draconum adipē omnia
figiunt venenosa. adeps etiam eius cum mel
le curat caliginem oculorum. Item ans. lib.
vij. pisces quando mordentur a dracone mo
riuntur.

e Qui sunt dicit/ eo q̄ quādo qu a
dn̄gis iunguntur pares equan /
tur qz in forma 7 in cursu siles co
pulātur. Est aut dicit? caball? a pede cauo/ eo

¶ gradies ipressa vngula terrā cauet. qđ reli/
qua aialia nō hnt (vt dicit Jsi.) li. xij. a mul/
tis etiā sonipes noiatur/ eo qđ pedibus sonet
vīuacitas equoz multa ē. vt dicit idē. exultāt
n. in cāpis adorant bellū. son o tube excitātur
ad preliū. voce accensi puocantur ad cursum
dolent cū victi fuerint. gaudent cū vicerint. qđ
dā in bello hostes suos sentiūt 7 cognoscunt
adeo vt aduersarios suos morisu petāt. aliqui
etiā ppriū dñm cognoscūt obliū māfuetudi/
nis si muret. aliū pter dñm ppriū in dorso a/
liquē nō punitūt. multi ēt morientibus dñis
suis lacrimas fundūt. Equū. n. sicut 7 boiem
lacrimari/ 7 effectū doloris sentire dicūt. vñ 7
natura in certamib⁹ equoz 7 boiuz ē pmixta
Solēt etiā ex equoz mesticia vel alacritate
euentū futurū dīmcatū colligere. Eras lōge
ua inest equis pñcis 7 siculis in annis. s. vltra
quinquaginta. breuior aut inest equis galli/
cis/indis/7 hispanis. Subdit aut Jsi. ad/
huc in generosis inquit equis (vt aiunt vete
res (quatuor spectantur. scilicet forma/pulchri/
tudo/mentū/atq; color. s. forma vt sit validū
corpus 7 solidū. 7 robori cōueniēs altitudo/
latus lōgū 7 substrictū/ maximi 7 rotundi du
nes/pectus late patēs/ 7 totū corpus muscu
loz densitate nodosū/pes sicais 7 vngula cō
caua solidat⁹. Pulchritudo atēdit. vt sit eri
guū caput/ 7 sit cū pelle ppe ossibus adherē
te/ aures breues/ acuti oculi 7 magni nares
patule/ crecta cernit/ coma densa/ 7 caude vn
gularū soliditate/ fixa rotunditas. Atēdit me
ritū vt sit aīo andax/ pedibus alacer tementi
bus mēbris/ qđ fortitudinis ē iudiciū/ qui ex
sūma quiete facile cōcitetur. vel excitata festi
tione nō difficile teneat. Color etiā spectat qđ
color in pilis nūc ē roseus/ nūc niger/ nūc al
bus/ nūc canus/ nūc varius/ nūc guttatus. hic
varius color equos multū decorat vel defor
mat. vires etiā equoz 7 aīos manifestat. s. d
singulis psequi nimis foret longū (bucusq;
Jsi. li. xij) De equis aut dicit pli. li. vij. c. xliij
equi inquit sitia p dñis suis pugnat. coitus
maternū fugiunt. nā in eis quedā cōgnatōis
agnitō ē. vnde narrat aristo. li. viij. Rex iquit
septentrionis habuit equā pulchrā/ 7 pepent
equū pulchrū/ 7 voluit ex illo equo 7 matre ex
trahere pullū aliquē. 7 igeniaba vt equus sal
taret supra matre cooperēdo vultū eius/ 7 cū
discooperēbat facies mris/ 7 nouit ipsā/ equ⁹
fugit 7 eijcit se ab alto p dolore/ 7 ē mortuus
In grege equus cū sorore libentius gradit qđ
cū mīe. ad vocē symphonie 7 tube dāgore de
lectatur/ 7 saltat in hoste. presagunt pugnā/ 7

amissos deslent dños/ 7 lacrimas interdū fū
dūt. dicūt aut illos equos ad bella vnliores/
qui in bibēdo pfūdus infigunt nares suas.
qđ tales equi vt dicūt in cursu vīne grauatōe
nō ipediuntur. Jtē dicit pli. in li. xvij. c. ix.
¶ Fel inquit equi cōputatur iter venena. 7 ideo
sacrato flāmini equū tangere nō licebat. cur⁹
sanguis crudus/ 7 recens/ malus 7 pernicio/
sus est/ 7 taurinus. spuma equi data cū lacte
asinino venmes interficit in vtre venenosos.
Jtē de equis dicit aristo. 7 auicē. equus pij
cit dentes suos. 7 quāto est senior/ tanto ha
ber dentes albiores. Jtem aristo. li. v. equus
masculus viuūt. xlv. annis. 7 generat a tertio
anno vsq; ad. xxx. annos. femina aut diutius
viuūt/ 7 generat vsq; ad. xl. annos. 7 quando
incipiunt equi generare erit vox eoz maior 7
femine silitet. 7 multū diligit coitū plus qđ a/
lia animalia vt dicit li. v. f. Jtē li. vij. dicit idē
Equis pascētib⁹ accidit aliqñ podagra. 7
eijciūt sotulares/ 7 generātur ei noui. 7 signū
huius ē tremor oui testicularis dextri. 7 equis
qui pascūtur in domibus accidit dolor illoz
7 signū huius ē/ qđ mēbra posteriora adunāt
p ptractionē 7 equus abstinet a cōmestione/
7 si ei minuatur curabitur. 7 equis accidit cō/
tractio neruoz. 7 signū huius ē/ qđ omīs vne
extendūtur/ 7 sup caput 7 collū 7 grauat eos
ambulare. Accidit etiā equis aggregano ve
nēni. 7 accidit eis aliā infirmitas i ore que dē
forem. 7 huiusmodi infirmitas cadit ei supra
palatū/ 7 fit ei aubelitus calidus. 7 bec infir
mitas caret remedio/ nisi curetur per se. 7 acci
dit equis rabies. cuius signū est qđ declinat
aures eius ad pares colli. 7 bec infirmitas nō
habet medicinā 7 accidit ei infirmitas vesice.
7 huius signū est qđ nō potest mingere equus
7 trahit suas coras 7 etiā sotulares. 7 mor
sus animalis quod dicitur mugelum / valde
noceat equis 7 mulis/ quomā facit in eis am
pullas/ siue pustulas. 7 multotiens moriunt
tur ex veneno. Equus cognoscat hūmilitatē il
lius/ qui contra ipsuz vult preliari. 7 delectā
tur stare in pratis 7 natate in aqua/ 7 potant
aquaz turbidā. 7 si fuerit aqua dara turbant
eam pede (bucusq; aristo. lib. vi.

¶ Qua per denūationem ab equo
e dicta. nam equoz femina equa
est vocata. de q. d. an. li. vij. equa
pregnata si olfecerit candela exinciam ab
horuer. Jtem idem equus pascuntur simul/
7 si mortuar aliqua 7 diuis. 7 pullum nutrit
eum alia. quoniam genus equarum diligit

De animalibus

pem suam. Item dicit plinius lib. viij. c. xliij
aqua stans parit et sua ple pre ceteris aiali
bus diligit. et amissa parte alieni pullu nu
rit et diligit tanq̄ suu. Itē vt dicit idē. q̄ i frō
te pulli equini nascitur quidam folliculus ni
ger ad quantatē carne quē in lābit lingua et
absandit et nunq̄ pullū admitteret ad vbera
nisi id p̄rio p̄fanda. et vocat illud pli. bene
ficiū amoris/ qz mulieres incantatrices vtun
tur illo in p̄sagijs suis quādo volūt aliquem
stimulare ad amorē suum. Idem dicit aristo.
li. viij. f. Itē aqua (vt dicit idē) gloriatur in iu
bis suis et dolet quādo eis p̄fēdūtur et retō
sa iuba extinguit libido eam ac si in eis esset
vis amoris. Itē dicit arif. li. viij. q̄ ibis pu
gnat cū equis quādo equi eijciūt eū a pascu
is. qz cōmēdit herbas et sic ibis debilis vt
suis imitat vocē equi. et quādo volat sup ipsū
stupefacit ipm/ et cogit ipsum fugere/ et quan
doq̄ interficit ipsum.

Dledrus vocatur eque filius / si
ue pullus equinus. quādiu m̄ns
vberibus ē subiectus. in cui⁹ fron
te vt dicit aristo. li. viij. inuenitur iconemor. i.
amoris beneficiū/ quādo nascitur quod lam
būt matres equoz lingua/ et comedūt illud /
mulieres incantatrices puerbiāt ex hoc. vt di
cit idē. Itē li. xliij. posterior pars pulli equini
est maior pte anteriori. et cū iuuenescit crescit
ps superior. et ppter hoc est eleuatio anteno
ris partis corpis multoz equoz maior. q̄ po
sterioris. et iō qū est pullus pōt pede postero
ri tangere caput quū qd̄ facere nō potest/ quā
do peruenit ad etatē. q̄ diu autē pullus est/ ma
trē miro affectu diligit/ et sequitur eā quocūq̄
vadit. et si matrē casu aliquo p̄didit humitu
eā querit. Pullus equinus stramentis nō ster
nitur. strigilo nō tergit. fallens nō ornatur. cal
canibus nō pcutitur. selle nō subijcitur. freno
nō domat. matrē libere sequitur. gramine de
pascitur. clauiculis in pedibus nō cauatur li
bere discurrere permittitur. sed in fine labori
exponitur. et lozis et capistris coartatur. a ma
tre subtrahitur. vbera suggere non p̄mittitur.
suaves cursus facere multipliciter iformatur.
vt dicit Jsi. lib. xliij. aungis exponitur. qua
dngis et currib⁹ subijcitur. equestri militie de
putatur. varijs fortune foribus paup̄ eā fili
us ppagatur. et ideo dicit Jsi. in eodē lib. q̄
equi fuerūt quondā diuersis ritibus deoz cō
secrati. nā equos quadrigales soli d̄putabāt
ppter quatuor solis in anno mutatiōes/ scilz
vens/ estatis/ autūni/ hyemis/ nature solis al
teratiōis. equos autē bigales/ dedicabant lu

ne/ qz bino tpe. s. nocte et die videntur. et ideo
cultores lune duos equos semp iungunt al
bū. s. et nigrū. equos vero nigales in fens dis
ascendebant. quia demōes per tres etates ho
mines a dse trahūt. s. p̄ infantia/ p̄ adolescēti
am/ et senectā. hi diuersoz colorz equos pari
ter cōiungebant. vltra autē septē equos simul
copulare de facili nō audebant. referētes hoc
ad cursum vij siderū quoz motu mundū regi
generaliter suppōebant. vel ad hūc vij. die
rū/ quoz circulo vite p̄ntis terminū pagi p̄cer
nebant. Ideo etiā calore equoz discēbāt
mirabiliter (vt dicit Jsi. ibidē) nā equos to
sei coloris dedicabā: igni siue soli. albos ac
ri. prassiuos et fuscōs terre veneros aque siue
mari. Itē equitabant equos roseos in estate
quia tunc omnia calescunt. albos autē in hye
me/ quia tunc glaci frigore omnia canescūt.
prassiuos in vere/ quia tunc omnia virescūt.
fuscōs vel nigrōs in autūno/ quia tūc omnia
desiccantur/ et quasi a prima pulchritudie de
ficiunt. Item dicit ibidem equos roseos mar
ti/ deo belli consecrauerunt. vel quia romano
rum verilla decorabantur croco. vel qz mars
gaudet sanguine. albos autem equos conse
crauerunt zaphiris partibus et serenis. puris
simos flori et tene. veneros aeri atqz aque qz
cerulei sunt coloris. glaucos et variōs depu
tauerunt/ et purpureos iridi quez archi dicit
quia iris habet plures colores. Nec omnia
superstino hominum procuratione demonū
circa elemēta mundi aliqui antiquitus obser
uabant. vt dicit ibidem. Jsi. et iō mund⁹ iste
contēendus est. quia plurimi spece sathane
repleuerant (hec Jsi. libro viij.) Circa autem
pullū equinū hoc vltimo aiaduertas/ qz pas
sum suauē vel durū quē asuescit in iuuentute
vix potest dimittere etiam in senectute.

Lephas antis/ et elephātus qua
si dicātur p eodē aiali. dicitur au
tē sic ab elphio grece/ qd̄ d̄r mōs
latine. et hoc est vtiq̄ ppter corporis maxi
mā quantitatem. sed apud iudeos barro. vo
catur. vnde et vox eius bannus vocatur. cui⁹
dentes ebur/ et rostrū p̄muscida nuncupatur
nam illo ori abum admouet (vt dicit Jsidus.
libro. xij.) et subdit hoc genus animantis i re
bus bellias aptum est. In his enim animali
bus medi et perse lignis cū in bus collocatis
tanq̄ de muro iaculis dimicant intellectu et
et memoria/ p̄ ceteris animalibus vigēt. gre
gatiū incedunt. motu quo valent se salutant
murē fugiūt. a d̄uēsi coeunt. i aq̄s vel i siluis
pariūt. et vbi fet⁹ pariūt/ ibi semis dimittant.

pppter dracones qz eis inimicantur. 7 ab ipsis
 implicari necantur. biennio fetus portat. nec am-
 plius q̄ semel gignunt/nec plures q̄ tm̄ vnū
 gignunt. vniunt aut. cc. annis (vt dicit Zsid.
 li. xij.) Sc̄z pli. li. viij. c. i. elephas inquit in
 ter oia aialia maxie ē virtutis/ita q̄ vir i hoī/
 bus tanta pbitas inuenitur. nā vt dicunt/ in
 noua luna cōueniunt gregatim/7 in flumine
 se abluunt/7 balneāt/7 nouo sydere conueni-
 unt/post sibi indinant. 7 sic redeūt ad locū su-
 um. iuuenes suos emido reuertendo ante se
 ire faciūt/quos diligēti cura custodiūt 7 istru-
 unt ad simile faciēdū. Itē quādo egrotāt q̄s/
 dā herbas salubres eis p̄gregāt. 7 anteq̄ eis
 vtant supino capite eas ad celū leuant. 7 q̄/
 dā religioe a numinib⁹ sibi adiutorū postu-
 lant. Itē boni sunt intellectus 7 aialia ita do-
 cilia/q̄ regē cognoscere 7 quasi adorare istru-
 unt. 7 mirantur quasi reuerētie grā sua genua i-
 curuare. Itē dī li. v. si elephantes hoiez errā-
 re sibi obuiū viderint in solitudine. primo ne
 ipm̄ terreāt aliquātulū de via se subtrahūt/7
 tūc gradū figunt/7 palatim ipsū precedētes
 viā eis ostēdūt. 7 si draco eis occurrerit / p̄ hoīe
 defendēdo cū eo pugnant. 7 viriliter se oppo-
 nūt. 7 hoc potissime dicūtur facere quādo ha-
 bent iuuenes. timēt. n. q̄ draco querat fet⁹ su-
 os. 7 iō se expedire de dracone primo deside-
 rāt. vt sic securus possint nutrire filios suos /
 7 eos cautius custodire. Itē li. viij. c. vi. sem-
 per gregatim incedūt. ducit agmē maximus.
 nā regit 7 opatur etate primus. aquā vel am-
 nē transituri/ iuuenes premitrūt ne maiorū in-
 gressu ipediatur alpheus/7 sic nō possent con-
 uenictē p̄transire. vt dicit idē. Itē mirādule
 in eis pudor q̄ vnus ab alio vincit vict⁹ vo-
 cem fugit victoris. in abdito coeūt. masculus
 quādo est quinquēnis/7 femina quādo ē de-
 cēnis/7 hoc nisi duobus ānis. vt dicit. 7 hoc
 singulis annis duobus quīq̄ dieb⁹ tm̄. sexto
 die raro superaddito (vt dicit idē) tpe coitus
 sunt periculosi valde/7 maxie agrestes. nam
 tūc domos indoꝝ 7 stabula p̄sternūt. 7 ideo
 domitas feminas tūc abscondūt. 7 quando
 doniti sunt/optimi sunt in militia. nā ferunt
 turres ligneas. acies p̄sternūt. currūt cōtra ar-
 maros. s̄ quod mirū ē qui armatas acies nō
 timent vocē minime suis fugiunt/7 formidāt
 Itē. c. xl. fronte 7 rostro altas p̄sternunt pal-
 mas. 7 sic comedunt fructus earū. Itē iter ele-
 phantes 7 dracones est perpetua dimicatio.
 vnde vnus inuidet alteri / p̄pter magnitudi-
 nem virium/7 corporis quantitatem. draco
 enim sicut sanguinem elephantis/ quia frigi-

dissim⁹ ē/ vt suā refrigeret esuā tēcaliditatē. vt
 p̄ supra. c. vbi agit de dracone vide ibi. Se-
 cundum aristo. li. i. 7 auicē. nasus elephan-
 tis est longus 7 fortis 7 bolizatus quasi alce-
 us. 7 vtrū illo loco manus/7 p̄ ipsum accipit
 cibum 7 potum/7 reddit ori suo. quod nullū
 facit aliud animal. Dabet autē elephas mā-
 millas pectoris/7 habet in ore culmos fortes
 7 eius lingua ē valde modica respectu sui cor-
 poris. 7 apparet itus. 7 raro videtur extra/ ni-
 si quando lambit labia post cibū 7 potū suū
 7 non inuenitur in ea nisi vnū intestinum
 inuolutū materialiter 7 coniunctū/7 est sibi p̄
 stomacho. vñ post id non est nisi aliud vnu
 p̄ qd̄ eijcit sup̄fluitatem. 7 habet epar magnū
 quadruplum ad epar bouis. sed splenem ha-
 bet parvulū respectu sui corporis. 7 hoc est vt
 dicit auicē. quia melancolia transit ei in nu-
 trimentum. Itē in aristo lib. ij. quādo generā-
 tur apparēt dentes generati in eo. cum rostro
 suo eradicat orbos. 7 cū marat spirat cuz eo
 7 eijcit aquam. 7 ille calcens creatur cum car-
 tilagine. Elephas autē quādo sedet flectit pe-
 des duos. sed non potest flectere pedes qua-
 tuor. p̄pter pondus corporis/ sed flectitur su-
 per latus dextrum vel sinistrum/ 7 dormit stā-
 te corpore. 7 pedes posteriores flectit sicut bo-
 mo. Itē li. v. masculus coit post quinquē-
 nium. sed femina post decennium vsq̄ ad. xl.
 7 postq̄ parit femina quiescit per triennium.
 7 postq̄ fuerit impregnata omnino a masca-
 lo non tangitur. 7 trahit in vtero per bienniū
 7 quando parit/ parit simile vitulo duoz/ aut
 trium mensium. Itē libro. vij. elephanti ac-
 cidit infirmitas ex ventositate. 7 propter hoc
 non potest eijcere vrinam aut sterces. 7 si co-
 mederit terram morietur. nisi ad hoc sit assue-
 tus. quandoq̄ tamen deglutit lapides. acci-
 dit etiam eis dolor iuncturarum. 7 iuuat con-
 tra hoc potus aque calide 7 herbe submersē
 in melle. quoniam iste duc res prouocant flu-
 xum ventris. 7 quando vexatur dolore/ q̄ nō
 potest dormire inunguntur spatule cum oleo
 7 aqua calida / 7 sic curantur. Itē facit̄ca
 rō porcina assata super dolentes spatulas col-
 ligata. 7 si habuerit ferrum in corpore/ datur
 ei bibere oleum/7 extrahitur ferrum cum po-
 tu olei. 7 si non potest bibere oleum/ ponūtur
 medicine in oleo 7 decoquuntur 7 datur eis
 ad comedendum. Itē ibidē libro vij. ma-
 sculus est maioris corporis animositatis q̄
 sit femina 7 obedit q̄ diu sedet super eum ve-
 nator. 7 cum descendit ligantur pedes anteri-
 ores eius donec domellectur. Et sequitur in

De animalibus

eo dem li. f. domesticatior est et obedientior: ob
bus aialibus aggressibus habens sensu me
liorem. et sentit frigus in hyeme et frigidu ven
tu. et est animal valde fluminale et manet in
fca fluuios. et mergit se in aqua vsq; ad men
tum et natat sed non pot diu durare in natan
do. ppter corporis ponderositatem. sunt aut
elephantes naturaliter benigni. qz carent fel
le. vt dicit ansto. li. iij. accidetaliter tamen ef
ficiuntur seui. quando nimis puocantur. vlt qua
do inebriati vino ad preliadu accuntur. Item
aristo. li. xvij. g. nullu aial viuic ita diu sicut
elephas. et hoc ppter sua coplexione. que as
similatur aeri continenti. et ita oportet qd ipse
gnetur per bienu. ppter magnitudinem conce
pti fetus. qui citius no potest perfici nec com
pleri. De elephantibus aut dicit solinus. si
deru inquit seruant disciplinam elephantibus. et
luna crescente petunt annes. et speru liquore
se se salutant motibus quibus possunt. dein
de in saltus reuertuntur. candore dentiu intel
ligitur iuuentus. quoz alter semper in mini
sterio est. et alteri paratur. ne assiduo repercus
su bebetetur. sed quando a venatoribus pre
muntur sinu percuntur ambos. et eos con
fringunt. vt danuato eboze. et deturpata vl
terius no persequant. hac. n. periculi sibi sen
tiunt esse causam. raro coctur. et tuc in aquis ni
uis se abluunt. nec ante ablutione ad gregez
reuertunt. p feminis nuq; pugnant. nulla. n.
nouerunt adulteria. et quando casu aliquo di
micant. non medio rem habent curam cautio
rum. nam fessos et vulneratos in medio sui re
cipiunt. et ipsos plusq; se protegunt et defen
dunt. quando capiuntur haustu ordet mansue
scunt. sicut enim fouea subterranea in via ele
phantis in quam incidit. ignorans ad quaz
ueniens vnus venatorum. percutit et pungit
ipsum. alter autem venatorum primum sup
ueniens percutit venatorem. et amouet eum
ne percutiat elephantez et dat ei comedere or
deum. qd cu ter vel quater fecerit. diligit se li
berantem. et ei deinceps obediens mansue
scit. si casu aliquo vomuerit vermem qui ca
meleou dicitur sumpto oleastro medetur. ve
rem habet mollem. et dorsum durum. et ideo
pugnans cum vnicorne. opponit ei dorsum
cauens prout potest ne per molle ventris par
tem fodiat. pilos habet paucos et setas nul
las. aures habet amplas et longas inferius
depedenes. quas erigit et extendit. et ideo gra
uissime percutit quando irascitur contra deco
rem que odit. nec mix. sicut enim sanguine su
am et eum bibit quando potest. quam obrem

ipsum nunq; inuadit draco. nisi quando po
tu elephas est repletus. vt perpensius iriga
rus. maiorem sumat et oppressi sanguine fa
rietatem (huicq; solinus) qui multa alia po
nit que supra dicit plinius. In libro autem
philologi de elephante memini me sic legisse:
elephas inquit est animal quod magnitudi
ne inter omnia animalia quadrupedia preex
cellit. intellectu et memoria multum vigenz.
nam elephantibus inter alia eorum facta nunq;
dormiendo totaliter se inclinant. quando fel
si sunt arboru et maxime palme. quietis gratia
accubant. et sic qualitercuq; se sustentent quo
rum quieti homines insidiantes occulte arbo
rez concuant. cui se appodiat elephas. et ne
sciens fraudem pondere corporis arborē fra
git. et frangedo cadit subito et succumbit. qui
casum suum videns irreparabilem miro mo
do barrit. idest damat et rugit. ad eius barri
tum multitudo inuentu subito accedit elephā
tium. qui palatim seniozem pro viribus ele
uant. et vt eum releuent miro affectu se totis
viribus indinant. coitum abhorrent nisi pro
sola prole (vnde dicitur ibidem) qd quando
elephantibus indicos stimulat vis amoris. fe
mina precedit versus orientem. quam sequi
tur masculus quousq; in abscondito deueni
ant qualitercuq; poterit mandragoram que
rit. cuius fructus primo femina gustat. deide
masculus eundem fructum comedens ea im
pregnat et fecundat. vt dicitur. sed diu propter
magnitudinem fetus femina in utero fetu ge
rit. sed tempore partus in aquis et in insulis
fetum procreat propter draconis metum ne
ipsum renellum fetuz forbeat aut deducat. et
dum mater filium parturiendo laborat. ma
sculus pro viribus ipsam protegit et defen
dit. Item dicitur ibidem per ossa elephantis
combusta fugant serpentes. et omnia veneno
sa. Item aliud dicitur ibidez valde admiran
dum. dicit enim qd apud ethiopes in aliqui
bus regionibus sic venantur. accedunt ad de
serta vbi due virgines omnino nude habitant
et crinibus resolute quarum vna fert aluocolu
alia gladium. incipiunt autem alte cantare.
quarum cantum audiens bestia venit ad eas
et lingit earum manas. de dulcedine autem
cantus mor obdormit elephas. et tunc vna p
forat gladio guttur vel latus. alter vero colli
git sanguinem eius quo tingitur panus. qui
purpura appellatur.

Dus ab edendo est dicitur. par
uus enim est et pinguis et ioan
di saporis (vt dicit Isido. libro

rij.) eius naturalis siccitas et humiditate etatis temperatur. ut dicit ysa. i. dieta. unde melior est et digestionis copertior maxime si est masculus. unde eius caro bene nutrit / et sanguinem bonum gignit. calorem habet vehementiorem propter etatis beneficius. et ideo carnes eduline exenti egritudine propter suam temperiem sunt comode. et ideo conveniunt maxime humane nature / maxime his qui deliciose viuunt et quiescere. pilum habet longiorum et hysspidiorem quam habet agnus. sed carnem habet meliorem et digestionis obedientiorem propter eius temperiem in humiditate et calore. ut dicit consta. habet autem vedus visum valde acutum et simplicem aspectus et obliquum / et balatum cognoscit / et querit partem. ut dicit pli. li. viij. c. l. eius icur si comedatur dicitur sanare vespertinam aciem oculorum his quos vicia polos vocant. Jres dicit li. xxvij. c. x. dicit. bedorum pelles sanant morfos venenos / si calide desuper alligentur pili bedorum exusti suo odore fugant serpentes. vuntur pelle eius recente ad plagas. sanguis eius valet contra venena. eius etiam coagulum valet contra virus bibitum / et contra sanguinem tauri bibitum sine sumptum (buc usque pli.) Est autem animal imbellis et innocuum ruminans et mundum. sacrificijs antiquis deputatum / peculans et saltans et lascivum. intranssecus pingue et carnosum. extrinsecus hysspidum et macilentum. nrisos carpens et corrodens extremitates ramusculorum diligit / precipue folia edere et consimilium virgultorum.

Ruca est vermis multiplex / crescit in folijs oleæ et papinorum. frondes fructus et flores corrodens et depascens. est autem ruca ab erodendo dicta. quia rodit folia arborum et herbarum (ut dicit Jsi. lib. xij.) plantis inquit inmiscetur nequas bestias et malefica involuta papino cui se implicat si aduolat ut locusta / buccellucque discitres se in pasta dimittat. sed remanet super frondes / et raro lapsu pignisque moribus vniuersa presumit buccellucque Jsi. li. iij. Secundum pli. li. viij. ruca est animal villosum / et quasi laniginosum. nam in arborum extremitatibus tortuosis frondibus viroreque consupro / reptat de suis visceribus quasdam res las more aranearum / in quibus se involuit et per totam hyemem custodit pestiferum semen suum. Et dicit enim quedam oua ex quibus in vere eruptibus gumis nascitur multa ples / ex cuius igne leduntur et pereunt a suis fructibus arbores atque herbe. Est autem ruca vermis mollis / et sanguosus diuersis coloribus distinctus. non

cre ut stella lucens / de die deformis et multicolor apprensus. non caret peste aliqua viua / lenta. nam quando per membrum bovis calefactus serpit cutem erunt. et post se pustulas dereliquit Est autem ad modum bobidus / sensum faciens. totam suam mutat et se in formam volantis de reptantem transfigurat. nam alas tenues et latas recipit quibus binande volitando libere per aere se extollit. quot autem calores prius in corpore habuerat / totidem in occultis alis colorum differentias representat. et tale volatile papilio nuncupatur. ut dicit Jsi. libro. xij. papilionum dicitur articule que maxime habundant in fructibus maluis / que ex suo fenore faciunt vermes nasci. ut dicit ibidem. nam ex cruccis papilionum efficitur / et de papilionum stercorebus super folia derelictis / cruce iterum generantur. minus autem ledunt corrodendo quam volat / quam qui reptat. et dicit papilio. papilionum sunt minuta volatilia que de nocte conueniunt accenso igne in candelis quare lumen cum extinguere nuntiant igni extinguntur. et sic cum alienum lumen volunt interire re ipsi in proprio corde puniuntur.

Annus qui et fatuus dicitur. sunt quidam bestie monstruose effigie quidem hominis habentes. sed ad plerumque non sunt humane particeps rationis. unde nec arte nec natura sunt doctes ad loquendum / serum et beluinum habent animam / et bestialem appetitum. unde huiusmodi similia sunt in venere valde prona inrantur ut mulieres contra interficiunt / si quas errantes in nemoribus apprehendant. id dicit fatuus qui non potest libi die sanare ut dicit Jsi. quauis autem talia ratione humana non vrantur / in multis autem actibus et etiam in voce homines imitantur (ut dicit Jsidorus libro. xi. c. de portantis) fatuus inquit paruus sunt / humatioribus aduncas habentes nares. et cornua in frontibus. et in pedibus sunt similes capris. talem vidit sanctus antonius in solitudine / qui interrogatus quis es / ser. fertur antonio respondisse. mortalis ego sum vnus ex acolis heremi / quos vano delusa errore genitalitas famos et satiros ac inebriat colit. Satiri autem qui et fatuus fatuus fatuus dicitur sunt a quibusdam / et creduntur esse homines siluestres ut in eodem. c. dicit Jsid. et hi monstruose vanantur. Nam quidam sunt cenocephali ex eo quod canina capita habeant quos tempore laratus magis bestias quam homines confitentur. Alij dicuntur cidopes sic dicitur / quoniam vnum oculum tantum habere / et hunc in medio fronte peribebantur. alij omnino capite carent / et cervice / quorum oculi

sunt in humeris. habent alij facie planas sine naribus/labium inferius ita prominens habentes/vt in solis ardoribus totam ex eo contingant facie dormientes. alij ita contexta habent ora et super pectus vno tantum foramine a venarum calamis potius hauriunt. et hi sine linguis dicuntur esse/loco semonis vtuntur nutu. Item sunt alij in sitia/ita magnas hinc aures quod ex diffusa eorum magnitudine ipsis contegant totum corpus. et hi panchios dicuntur. pan. n. grece omne dicitur. onchi auris nominatur. Sunt et alij in ethiopia/pni ambulantes/vt pecora nequaquam sursum se erigere valentes. et hi arabici notantur. Sunt et alij in ethiopia habentes tantum unum pedem ita magnam quod resupini in terra iacentes/adhibentur pedis magnitudine contra estum. et tunc tantum sunt celeritatis quod canibus in cursu cōpēntur et ideo a grecis sinodopes appellantur. Item sunt alij qui habent plantas versas post crura et denos digitos in plantis et tales in desertis libie euagantur. Item in sitia sunt aialia forma humanam hinc et pedes equinos et huiusmodi monstrata multis latine nuncupantur. vt dicit pascalius uel super trenos. multa alia ponit ysaia. talia li. xi. et oia accipit a pli. li. vi. et vij. et etiam a solio.

Femine a partibus femorum sunt dicitur. vbi species sexus distinguitur ab ipso viro. vnde dicitur a for quod est ignis/quia in his femina ignea natura/quia veheementer concupiscit. in omni enim genere aialium plus concupiscit femina quam masculus/et arditius mouetur ad amorem (vt dicit Ipsi. lib. xi.) femine autem proprietates generales ponit aristoteles. li. viij. dicens. femine sunt debiliores maribus preter vulsum et leopardum nam eorum femine sunt audaciores et fortiores. Et sunt femine leuiores ad instruendum. et sunt magis sollicitae circa fetum sunt etiam maioris pietatis etc. quere supra reseruidum li. vi. c. i. de puella. ibi enim multa inuenies de hac materia. Est enim femina generaliter maioris nature quam masculus/vnde de facili pugnat contra masculum. Et ponit aristoteles. li. viij. exemplum de foca. nam foca semper manet in eodem loco et pugnat masculus cum femina quousque vnus interficiat alium. Et est femina minoris constantie et fidelitatis eius masculo quam e converso. Et ponit aristoteles. exemplum de sepiam. nam quando femina percipitur iunat eam masculus. sed femina fugit mare quando percipitur/et persequitur illum. Item dicit aristoteles. li. xv. femina in generatione fetus est sicut materia/sed masculus sicut forma erit enim semen ab abobus/et quorum commixtione fit creatura. et propter hoc dico quod masculus

et femina sunt principia generationis/et masculus vt forma/femina vt materia. et ideo datum est masculo vt generet in altera. femina generat ex alio et seipsa. Item femina generaliter est nature infirmioris et flexibilioris quam masculus. et hoc accidit propter remissionem caloris et intentionem frigidi humoris/qui plus habundat in femina/ quam in mare. et ideo accidit mulieribus et etiam quibusdam quadrupedibus superfluitas menstrualis. vt dicit idem. sed melius animalis femina intratum subiacet illi morbo sicut mulier. De his autem et alijs conditionibus feminarum bonis et malis. quere supra libro. vi.

Fetans est pariens vel generans in quolibet genere animalium vnde de idem est fetans fetantis/ et pecus peardis. vnde illud. de post ferantes accepit illos. hinc autem omnis fetans membrum propter unum in quo concipit et nutrit fetum suum. et ad fetandum. id est ad generandum et parturiendum disponit et cooperatur reuolutio orbium/ et influenza syderum seu stellarum (vt dicit aristoteles. li. xvij. i fine) naturaliter inquit erit terminus et numerus generationis et complementi secundum reuolutiones stellarum. de hoc quere supra li. vj. c. iij. de muliere pariente fetus.

Fetus tus tui. dicitur partus fructus. s. vteri hominis vel cuiuslibet animalis. sed propter ad huc in vtero subsistens in quo fouetur. vnde dicit Ipsi do. li. xi. fetus vocatur/ quia ad huc in vtero fouetur. eius secundum dicitur folliculi qui si mul cum infante nascuntur/continetque ipsum fetum et sunt sic dicitur eo quod fetum educunt. mox. n. mater quando casu aliquo cum fetu de eius vtero hinc educitur. a fetu autem dicitur femine fetose/ que ad concipiendum et gaudendum fetum sunt suete. et que fetui solent esse plene vt dicit Ipsi. Distinguit autem fetum eiusdem vteri/ a fetu potissime per sexus vniuersitatem/ quia vel est masculus vel femine/ nisi in his in quibus deuiat natura. vt in bermo froditis in quibus vterque sexus inuenitur sed semper imperfectus vt dicit Ipsi. li. xi. de fetu autem quere supra li. vi. vbi agit de hominis generatione

Ficarius in vna significatione dicitur ille qui colligit vel vendit ficus. alio modo dicitur ficarius boies siluani de fiabus viuentes. et sic sumitur ficarius in Iere. vbi dicitur habitabunt dracones cum fatuis ficarijs. ibi glo. id est cum boibus siluanis. alio modo dicitur ficarius ficarius famus et fatuus/ qui inter agrestes ficus et alias arbores morantur. quales sunt pilosi onocrotauri/ et alia aialia monstruosa

de quibus dicitur ysa. xiiij. de quibus etiam dicit Isi. li. xi. in. c. de porcis. vide supra eodem d' fannis. et dicitur sic fatui ficarii boies beluini. in quibusdam comunem formam et figuram cum hominibus habentes. in alijs vero formam bestialem degenerates vt est videre in simijs et in lamis/ et in strenis/ et huiusmodi sunt ficarii. qz sicut boies de fructibus vitium habent. fatui tamen sunt/ qz rationis vsu carent et ideo non approbaflittera aliquo rā libroz/ qui sic habent cum fatuis ficariis. nam ficarii sunt quidam latrones dolosi qui cum sica. id est cum breui gladio interficiunt i prouisos. sicut aioth/ qui cum sica pendente in dextro latere/ regem eglon pinguisimū interfecit. vt dicit iudith. iij. sed tales in babilone destruxa nunc nullatenus inozantur cū non sit habitaculū boiu loquedo pprie. s3 ponit monstruoz/ vt dicit hic. super ysa. possz tamen dici qz ficarii sunt fanni. nam sica grece sic dicitur latine. et hoc prima reddit expositionē. fm latinos igitur melius dicuntur huiusmodi boimines monstruosi ficarii qz ficarii vt supra pz de fannis et fatuis.

Funicia dicitur quasi ferēs nicas. i. grana famis. vñ oui. meth. Grande opus exiguo formicas ore gerentes. vel dicitur formica quasi ferēs famis grana qz cōgregat. granoz prescidit extrema ne germinet/ quoz solertia multa est puidet. n. sibi in futuro. nā in estate cōgregat sibi/ in hyeme vñ viuat (vt dicit Isi. li. xij.) cōgregat aut miticū et nō curat ordē. qñ pluuia sup miticū coaceruatū descendit/ formica torū deicit/ et soli exponit ut itez desiccetur. In ethiopia dicuntur esse formice ad formaz canis/ que arenas aureas pedibus erunt/ quas custodiunt. ne quis auferat capientesqz ad necē persequunt vt dicit Isi. li. xij. c. iij.) de minimis animalibus. De formicis etiā dicit soli. formice iquit nigre sunt valde pue/ et tñ plus qz magna aialia sunt sollicitissime discipline. nā pudent sibi sapienter in postez vñ viuant. gregatim viuunt. et annulos cōponūt in quibus habitāt grana sollicate et solleter colligunt. solertius decorticant/ que in secretoribus domūcular/ ne ab auibus rapiātur/ vel etiā a vento dispungūt. reponunt cautissime/ et occultas vias faciunt rectas/ in domos in quibus habitāt. et sapientiores semp stant in vijs illis/ ne stulti deuenient vel errent. cum in domibus suis cōagustāt ad capturā. perfundūt homines aqua venenosa. et ideo vulgarter dicitur qz mīgunt. et illa aqua vit manū tāgentis. et in ea

puritum gignit. nā illā aquā habēt loco ar mature (buculqz soli. pli. li. xi. c. xxxi.) dicit sic de formicis subinuicē cōicāt/ et cibos querūt quibus vtiliores sunt apes que cibos vtiles faciunt sed he recondūt/ maiora ferunt onera qz eaz sint corpora. paruitatē corporis ceperant magnitudine virtutis pōdera sua gerūt morfu et qz p magnitudine ore ferre nō pnt a uerse pedibus posterioribus obuoluere moluntur. de re sua punica eis est cura rō et memoria. nā semina abrafa recondunt/ ne sursum germinent in fruges et grana dispersa recolligunt cū diligentia/ ne perdantur et grana maiora diuidunt in introitu. vt sic ea facilius in sua repositoria introducant. in plenilunio noctis operantur. cessant autē in interlunio a labore. et quia d' diuersis locis abos conuehūt habent certum tempus ad mutiam recogitionem datum sibi/ et fit concursus et fit cu obuijs quasi quedam collocutio et diligens percontatio. redeunt per sentias certas et ritas et expeditas quas etiā per silices legerunt. Sunt autem formice paruule stricte circa ventrem et quasi ante que tandē crescentes efficiuntur pennate. et sic in fine in ad modū muscarum infra volatilia minuta transformantur. Item ibidem. c. xxxij. Sunt quedam formice indice maxime et comute/ que mixta cupiditate gemmas et aurum custodiunt. sed hoc indurantur in estuo tempore/ quando formice i tumulis propter feruorem nimium absconduntur. sed formice odore sentiunt et sollicate peruolant. et aurum deferre cupientes/ aerebo laecerant/ quāuis veloabus camelis formicas fugiant. tantaqz inest eis perniciofa sentas/ ex amore auri. Aristo. ait de formicis li. viij. i formicis sicut et in apibus est sensus olfactus odit enim omne fetidum. vnde si quis substrigauerit domos formicarum cum sulphure vel origano agresti/ vel cum cornu ceruino cōbusto fugiunt et dimittunt domos suas. quāuis autem formice in grege viuant/ et sibi mutuo obtemporent. tamen regem non habent et dicit aristo. li. i. et salomon. idem dicit puer. vi. sformica ducem non habet nec pceptorem et c. vbi dicit glo. si tantillum animal pcepte carens/ rationis expert natura duce sibi in posterum puidet. multo magis tu ad inuigincem dei conditus. ad viderendum eius gloriam vocatus cum tanto magistero aditus ipsum deum creatorem habens ducem. i pscū debes fructus colligere/ quibus possis viuere in futuro. quere glo. Solertiam autem formicarum. quam supra cōmendant aucto

res approbat aristo. li. viii. vbi dicit. operatio fornicarum est manifesta volenti ipsa inueni quoniam formice semper ambulat via vna et deponunt cibum suum et laborant in nocte apud complementum lune et. aliquas tamen habent minus laudabiles proprietates/ quare arborum ledunt radices/ iuxta quas nidificat. manus tangentium coinquinat. ad summitates arborum scandunt. flores et germina earum corrodendo violant. imo fructus si permittantur concuuant et manducant. hominibus nocent/ at tamen versus iuuant. nam dicit plinius. li. viii. quod versus quando egrotant querunt formicas quas deuorant. et sic comeste eos sanant. et aliquibus tamen casibus medicinalia sunt oua fornicarum. que in secundo libro de ouis.

Fumica leon a formica et leone recipit denominationem (vt dicit Isidorus. li. xij. formica est et leo. Est enim animal paruum formicis infestum. nam furtive earum domunculas promptuarumque subintrans granum comedit fornicarum. et sic per subtractionem victus causa est quare simplices formice in fine necessario moriuntur. ab alijs autem animalibus deuoratur vt formica. nec potest se proprijs viribus conueni. et est species aranee. que re supra dicitur aranea in littera. a.

Fucus. dicitur autem est fucus/ eo quod labores comedit alienos quasi fagus a fagine quod est comedere. depascit enim quod non laborat. quare nec mellificat/ sed alioz mel manducat. De quo virgilius. Ignanum fucus pecus a presepibus arceat. Et dicit Isidorus. li. xij. de his fucus dicit plinius. li. xi. c. xij. largior inquit mellis pectus adducitur in aluearibus et contubernio fuorum sunt autem fucus sine aculeo/ velut imperfecte apes. et sunt seruiciales ferarum apum. et ideo imperant eis vere apes. prius quod expellunt ad opera. tardantes autem sine dementia pungunt/ et puniunt neque in opere tantum sed et in fetu adiuuant apes. Certe eo quo maior eorum fuerit multitudo/ eo maior fiet examinum puentus. cum mella vero ceperint manura esse/ abigunt eos a melle et singule aggressae eos trucidant atque fugant/ scilicet fucus. nec videtur nisi in vere. imperatoribus apum fucus constituit regias mansiones. amplas/ magnificas separatas coopulo eminentes. et fiunt seranigule omnes celle singulorum et quantum fucus sustineant tot labores/ comedere tamen de melle vix pernutuntur/ nisi quantum capiunt et furant. vt dicit plinius.

Gripbes est animal penatum/ et quadrupes in yperboreis partibus siue in orbibus nascens/ omni parte corporis sunt leones/ alis tantum et capite aquilis assimilatur equis vehementer sunt infesti. et viuos boves deserunt (vt dicit Isidorus. li. xij.) adeo autem infestant equum (vt ait bug.) quod equum armatum cum eo rapiat in sublime. vt dicit gladius super deum. xiiij. at stodiunt autem gripbes montes in quibus sunt gemme preciosae/ vt smaragdi et iaspides. nec permittunt eas auferri exinde. vnde dicit Isidorus. li. xiiij. c. iij. partes quedam in sicia auro et gemmis effluunt. sed gripborum imanitate accessus hominum et rarus/ ibi suaragdi optimi et crystalli et. tam magnos habent ungues et tantum aplos quod inde fiunt apbi qui mensis regum apponunt.

Gures sunt quedam bestiole quasi maiores mures sic dicitur. quare sonus efficit eos pigues. nam gliscere idem est quod crescere (vt. d. Isidorus. li. xij.) rota enim huiusmodi dormiunt/ et immobiles quasi mortui requiescunt. estiuo tempore reuiuiscunt de glire autem d. plinius. li. viij. c. xlvij. quod glires in siluis libenter habitant et socios sibi notos amant. contra alienos autem diuicant et pugnant. insigni vero pietate genitores suos in senectute nutriunt. et eis alimenta iuuenes administrant.

Gillus sicut et crogillus est animal paruum debile et infirmum/ rapax et mortiferum spinosum minus hericio vt dicit gladius super le. xl. a sono autem vocis nomen sumpsit/ vt dicit Isidorus. li. xij. boeretro ambulat/ et terrarum terebat/ nocentibus stridet/ venatur cum formica/ circūligata capillo in cauernam eius coniecta afflato prius puluere ne se abscondat/ et ita formice amplexibus trahitur.

Bannulus cervi est filius ab binuendo vt dicit Isidorus. est dicitur. quia nutu matris absconditur. vt dicit Isidorus. li. xij. animal quidem est debile et imbellis sicut mula/ et est acutissimi visus/ et velocis cursus. mater autem eius ipsum in specubus et arboribus et locis vmbrosis abscondit. et illud ultra spineta et rubeta saltare instruit. vt dicit plinius. li. viij. c. de cervis. vide supra littera. c. carnes habent teneras et digestibiles propter motus frequentiam ad discursum. vt dicit costantinus. et ysa. in dieta. et si fuerit castratus antequam creasunt eius cornua/ caro eius melior est et temperatioz in siccitate et calore vt dicit idem. et si fuerit castratus antequam cornua habuerit/ nunquam ei ulterius crescent. et si post nunquam ea abijcet nec mutabit. vt dicit aristo. lib. viij. et plinius

Dimuli serpentibus contrariantur miro modo . qui enim fuerit inunctus eius sepo vel sanguine a serpente illo die non tangetur vt dicit . xxxviij . libro . c . ix . et eius coaguluz est summu remediū in venenis vt dicit idem .

b Iracus est animal peculuz et lasciuum / semper feruens ad coitum . vt dicit Isidorus libro xij . cuius oculi ob libidinem in transuersum aspiciunt nam birca dicuntur oculoꝝ anguli / vt dicit idem . eius natura est calidissima / adeo vt adamantem lapidem quem nec ignis nec ferrum domare valet / eius cruor calidissimus remoluit vt dicit idem . hic caper ē dicitur eo qd cape ritur ab eorum summitates vt dicit idem . Incipit autem birca ad generandum mouere post unum annū vt dicit aristo . libro v . et filius qui primo generatur ē grossior et pinguis post generato . Item idem libro vij . quidam birca habent notabilem magnitudinem in auriculis sicut quidam arietes in caudis suis . nam quidam habent in latitudine plus qd latitudinis palme / et habent plixam barbā et caudam extenuatam in longitudine vsq; ad terram / et habent cornua multa / et fortia / atq; grossa . et sūt hyspidi et dunt odoris et ferdi . pinguedinis multe preapue interius circa renes . et tunc de facili moriuntur / nisi in pinguedine attenuentur . et quando sunt pinguedinis maioris tato minoris sunt seminis / et paucioris generationis . vt dicit idem li . vij . tamen eo coeunt nisi raro . et ppter hoc interficiunt eos pastores sapientes ante coitum / vt eos macrificent siue seruant ad vitam et si apparent macri exterius quandoq; interius tamen sūt valde pingues . et accidit eis sepe monstruositas vt dicit aristo . li . xviij . unde aliqui visus est birca habēs cornuā in auribus qd valde erat monstruosū . comes autem bircae inter omnes carnes pecorinas sunt deteriores / duriores et indigestibiliores . vt dicit ysa . in dieta . et maxie quando birca est deceptus . cutis autem decepta est melior et fortior / sed odor est grauior / et caro peior . cū autem castratus fuerit caro ei erit humidior et tenerior / et minus dura ad digerēdū et minus mala ad edendū . Dicit autem pli . li . xxviij . de mo crētū dixisse bircū siue caprū nunq; sine febre esse . sanguis autem bircā hedera nutrita miro modo dissoluit calculū in renibus et vesica . vt dicit Isid . cornu eius crustū fugat serpētes et sanat fistulas / et cāros et alios morbos vlcerosos . polipū etiā corrodit / et emūdat . icur bircinū valet contra morsuz rabidi canis . fel eius visuz clarificat . panū et telā corrodit . bir

ca vna mixta cū felle eius leprosis confert et lenigines tollit .

b Fena crudelis est bestia / similis lupo in voracitate / et in gula in mortuos seuit / et eorū cadauera de terra extrahit / et corrodit . et ideo biena ab biendo est dicta qd pre auiditate vocibus patulis inhiat ad predā suā . natura eius est vt imitet ferum . nunc enim masculus nunc femina inuenitur . et ideo imundū animal est (vt dicit Isid .) circuit domos per noctem / et humanā prout potest fingit vocē / vt ita suspicetur eē hō . De biena autem dicit pli . li . viij . c . xxxi . bienis vtrā qd est eē naturā . qui et alterius anni marē alie nus seminā esse dicunt . parit autē sine mare vt credit vulgus . sed aristo . negat . viperis barbā collū et dorsū elephantis . flecti nō pōt nisi totū corpus circūcingatur . tradunt fabulose pastores sermonē humanū fingere / alieuius nomen adducere / quē euocatū foris later / nominationē hominis solet fingere / ad sollicitandū canes quos inuadat . multos et innumerales habet colorū in oculis varietates et oculos valde mobiles . eiusq; umbra facit canes obmutescere quos contingit . et omne animal quod ter lustrauit / in eius vestigio figit graduz . hec bestia coit cum leena ethiopia / et generat animal quoddam crudelissimū / vires hominum et pecorū imitantem plures dentūz acies vel ordines in vtraq; parte oris habentem . Dianas plures affrica gignit sicut et onagros et fibros et multa alia monstruosa (vt dicit plin .) Idem ibidem . hec bestia gignit lapidem qui biena dicitur quez qui portauerit sub lingua facit futura predicere et diuinare vt dicit solinus . Item dicit plinius libro xxviij . biena odit panteram . et si pelles vtriusq; bestie suspēdantur / dicuntur decidere pilos pantere . cū fugit biena venantem dedinat ad dexteram / vt progressi hominis vestigia occupet . qd si non successerit dicuntur mentez alienari . vel ex equo hominem decidere . aut si in bianā roserit de facili capitur bestia vt magi tradunt . Item vt dicit idem . fel eius valde est medicinale / valet maxime contra caliginem oculoꝝ . et multis etiam maleficijs corde et iecore bene vtiuntur magi . vt dicitur ibidem . aristo . vero dicit lib . vij . qd quantitas biene est sicut quantitas lupi . et in eius collo sunt pili / sicut in collo equi et habet pilos super omnia spōdilia . et deuoluit homines et predatur eos . et capit canes et deuorat ita libenter sicut homines . et cauat sepulchras vt comedat carnes mortuorū .

De animalibus

b Hircus est animal spinosum spinis hispida et asperis coopertis cornu enim habet vndiq; aculeis arcus septuaginta ita qd se dandit quibus vndiq; se pregit et defendit. nam statim ut aliquod presensent post se surgit/ atq; in globis couersus/ in sua se arma contra insidias recolligit. huiusmodi quidem prudentia est. ascendit enim in vitem siue in aliam pomiferam arborem. et vvas eradicat eracinat. pomamq; deicit/ et cum poma in terram deciderit/ inuoluit se super fructus/ ut spinis insigant. et sic porat escas filiis suis (vt d. Philo. li. xij.) vnde ab hispitudine et rigore spinarum hircus vel hircacius est vocatus. hinc enim vt dicitur aristoteli. li. i. spinas loco pilorum et cooperiunt sicut pili/ et sunt sibi arma quae pungit et ledit se capientem vel tangentem. Item dicit aristoteli. libro. iij. hirci alij sunt siluani. et alij terreni. et alij sunt aquatici/ et faciunt oua multa que non comeduntur. et sunt hirci pax habentes de carne. et hoc est eis proprium. Item habet hircus caput et os inferius/ et tamen etiam superfluitatis est superius/ quam pasantur a parte inferiori. et propter hoc habet ouificium in illa parte. superfluitas est nunc in dorso superius. et habet hircus quinque dentes putatos et inter illos habet partes carnosas loco ligule. et habet ventrem diuisum in quatuor plenas superfluitates vnde etiam est genus hirci/ albe teste/ et spinarum albarum. et est multorum onerum. Item hircus est debilis auditus/ magis quam alia animalia dare teste ambulancia super quatuor pedes. Item libro. v. hirci agrestes coeunt stantes dorso applicato cum dorso. quia in illa parte vbi eiciunt superflua se extinguunt. Item idem libro. viij. et multoties apparet sensus in hircis contra ventos septem trionales/ et meridionales. quoniam faciunt foramen in terra/ ad quod fugiunt quando offentunt tales ventos inuenere. vnde quidam fuit in constantinopoli qui habuit hircum pro quo cognouit et predictit ventos futuros. et non intellexit aliquis vnde talem noticiam habuisset. Item dicit idem libro. xij. quod tot habet ventres quot dentes. et in illis ventribus generantur oua quibus et quidam hirci sunt alij meliores/ et oua quorundam maiora. et quedam sunt minora/ quam quedam melius decoquantur/ et digeruntur quam alia. Item libro. xix. hirci habent modicum corpus/ et multas spinas maiores corpore. et causa magnitudinis spinarum et paruitatis corporis est/ quam nutrimentum corporis transit in eas/ propter caloris paucitatem et quia ab eis non bene digeruntur vnde generantur in corporibus eorum multa superfluitas. et illa superfluitas transit in nutrimentum spinarum (huic

et aristoteli.

b Erinacius idem est quod arogrillus animal paruum et spinosum habitans in cauemis simile hircio. sed dicitur esse maius. de quo plin. li. viij. c. xxxvij. hirci rinacii inquit more hircii se volutant super poma/ que spinis infixa deferunt in arborum cocauitates. et preter illa que gestat in dorso/ vnum semper gestat in ore. quando venatur in modum pile se voluit/ ne quis possit propter aculeos comprehendere. quando autem posse euadere se desperat berinacius/ ex se vnam mittit rabiscam et venenosam. et illa vna primo nocet sibi/ si eius dorsum vel spina inde aliquo liter aspergatur. nam tali fluxu dorsum suum leditur/ et euelluntur spinule dorso sui. et ideo ignorat quod inde facilius capiatur. vnde alios ledere proponerat. et ideo ars est quod tunc venatur talis bestiola. quandoque est vna talis bestie/ penitus inanimata vult dicere quod non prodest sibi sed magis nocet/ quia tunc fracto dorso et laceratis spinis ipsi minime valet fuga. et ideo quia odore suo naturaliter percipit ratas in vna sua latescere vim veneni semper vrinne sue parcat/ ne eius virulentia a se moueatur aut diffundatur quousque captiuitatis necessitas ultimo hunc compellat hec bestia quamuis paruula tanta se constringit fortitudo die quam timet quod vix saluo cortice poterit aperiri. In aqua igitur calida ponitur cuius aspersione quasi subito aperitur. et tunc ligatis pedibus posterioribus suspenditur. et sic suspensa fametandem interficitur. nec aliter bono modo occiditur vt eius pellicula aculeata portet. Et quamuis illius animalis corpusculum/ humanis vibus non multum sit necessarium. tamen eius pellicula sic spinata ita mortalibus est necessaria/ quod si non essent aculei frustra vellere mollicies in pecudibus mortalibus esset data certe enim hircina vestes poliuntur. Hec autem dicitur habere proprium hircacius/ quod postquam pomis et racemis est oneratus. si ceciderit pomum de spinis suis casu aliquo/ pre indignatione omnia de dorso erant. et vt iterum se oneret reuertit ad arborem consuevit.

Uuena vel iuuenca est iuuenis.

i vacca que ad ercolendam terram iugo subijci est apta (vt dicit Philo.) vel ideo sic dicitur/ quia antiquitus ioui iuuenca immolabatur et non taurus vt dicit idem. Animal est peculum et lasciuum propter iuuentatem et ideo fortiori iugo premitur vt dometur. sicut mulo etiam pungitur vt rectius sequi bouem stigmata coarctetur. iuuenca taurorum copule solet

esse apta. qz in tali etate eis coniungitur vt p /
gnetur 7 ipingnatur i pasuis vt p varijs ho /
minum vsibus ducta ad macellum a camifi /
ce imoletur / seu mactetur. carnes habet sicco /
res 7 solidiores q̄ vituli lactantes propter re /
motive a lacte. sed teneriores / calidiores /
7 humidiores / q̄ habent boues decrepiti / si /
ue vacce. qz lactanti etati ad huc sūt magis vi /
cine. vt dicitur in dieta .

Leo grece rex dicitur latic eo q̄ rex /
sit 7 princeps omnium bestiaruz /
(vt dicit Zsi. libro xij. Leonuz autē /
quidam sunt breues / 7 iuba crispa 7 hi sunt i /
belles. quidaz vero sunt longi 7 comia simpli /
ci. 7 hi sunt acres. animos eorum frons 7 cau /
da indicat. virtus eorum est in peccore. firmi /
tas eorum in capite. septi a venatoribus ter /
ram contuentur / vt minus circūspectis venā /
toribus terreantur. rotarum timent strepitus /
sed ignes magis. cum dormiunt vigilant eo /
rum oculi. 7 cum ambulant cooperiunt vesti /
gia sua / ne eos venator possit inuenire. cū ge /
nuerint catulum tribus diebus / 7 tribus no /
ctibus dormire creduntur tunc demum pater /
suo frenitū vel rugitū velut tremefactus / cu /
bilis locus suscitare dicitur catulum dormicu /
tem. circa hominem natura leonum est / vt ni /
si lesi irasci nequeant. pater etiam eorum mi /
sericordia assiduis exemplis. nā pstratis par /
cunt / captiuos obuios repatriare permittunt /
hominem nisi in magna fame nec comedunt /
nec interimunt (huc usq̄ Zsi. li. xij.) de leone /
autem dicit pli. li. viij. c. xvij. leo in summa ge /
nerositate est / quādo iubis colla 7 humeri ve /
striuntur / quos pardi gignunt. semper carent /
hoc insigni coitum autem pardi cū leona odo /
re cognoscit leo. 7 totus in adultere surgit pe /
nā. sed si in flumine abluatur tegitur culpa / 7 /
non percipitur in pariendo. vnguibz filio /
rum lamatur vterus parentis. 7 ideo non se /
pe parit. Ansto. autem vt dicit pli. dixit leonā /
primo quinqz catulos parere. deinde quatu /
or. 7 sic fit per annos singulos semper minus /
vno. 7 sic annuatim sterilefat. paritqz infor /
mes catulos 7 paruos magnitudine mustela /
rum in principio. Dicit enā catulos sex mēsiū /
vix posse nasci / 7 duoz mēsiū vix moueri. vñ /
nā eijat leo leuato aure / more canis. 7 vñna /
eiccat valde fetet qñ semel sariat. duobz vel tri /
bus diebus cibo caret. 7 si in satietate fugiat /
cibos ad fauces reijcit / 7 cū vnguibz eos ex /
trahit vt sic fit lenior ad fugiendū. dimissime /
v. ut / qd cognoscatur p dentū psumptionē. 7 /
tūc id senecta hominē ipetit. qz ad persecuen

das bestias vel beluas virtus tā beficit. 7 tūc /
obsidet ciuitates / vt boies rapiat. sed qñ ca /
piunt suspēduntur / vt metu similis pene ceteri /
terreātur in viros seuit. cōtra feminas tātū fre /
mit. infātes raro inuadit nisi in magna fame /
animi leonū iudex ē cauda sicut equoz aures /
nā qñ irati sunt ai prio terrā cauda verberāt. /
deinde crescite iracūdia tergū perant 7 flagel /
lat. ex omni vulnere illaro a leone / siue impf /
so vngue. siue dente / pfluit acer sanguis . vt /
dicit Zsi. Itē in periculis maxie apparet ge /
nerosius. vnde qñ persequitur a cambus 7 ve /
natoribus nō latitat / nec se occultat / sed sedet /
in cāpis ibi / vbi videri potest. 7 ad defēsiōnē /
se parat. vnde vbi vngulū siluasqz penetra /
uerit / acerrimo fertur cursu / velut reputās tur /
pitudinē absēsiōnem. nō enī se absēdit / co /
q̄ timeat / sed solū ne timeat. aliquoties se oc /
cultat / dū salm aliqū insequit. insilit quo nō /
vnt quando fugit / qñ vulneratur. mira obser /
uatione nouit primo se tangētē 7 in quātali /
bet multitudine primū ipetit percussorē. 7 cū /
quis telū miserit 7 eū non tetigerit correctum /
rotaz stetit. sed nequa q̄ ipsum vulnerat ne /
qz ledit qñ moritur hūmū mordet lacrimasqz /
fundit. quādo egrotat sanguine medef simie. /
cristam galli 7 cantum valde timet. aial ē gra /
tum cognoscēs 7 diligens sibi benefacientes /
vt pater in exemplis que ibi ponit pli. (huc /
usqz pli. li. viij. c. xvij.) De leone autem dicit a /
risto. libro. ij. similiter auicen. leo habet collū /
quasi esset immobile / multum rigidum. 7 in te /
riora habet ad modū canis. 7 semper mouet /
primo dextrum pedem / 7 post sinistrum sicut /
7 camelus. 7 parum habet de medulla in os /
sibus. 7 eius ossa ita sunt dura / vt ex eozū col /
lisione exit ignis. Itē li. xvi. leo habet mul /
tas fissuras in pedibus. 7 ideo generat filios /
cecos / sicut canis vel lupus. naz ferratos ha /
bet dentes. 7 ideo filios generet imperfectos /
sicut dicit idem 7 etiam solinus. qui dicit leo /
nem timere / quando videt vel audit catulum /
verberari. cuius filij nascuntur ceci / sicut 7 oi /
um animalium habentium dentes diuisos. /
ppter ingluuiem nascuntur filij imperfecti. in /
altissimis montibus se occultat. 7 inde cōtem /
platur predam suam quam cuz vident alte ru /
git. ad cuius vocez terrentur animalia / 7 subi /
to figunt. gradum circa que cum cauda in oz /
beni / lincam ducit illius linee circulum tran /
sire quodlibet animal pimescat. 7 stant aialia /
stupida quasi edictum expectantia regis sui . /
transiens per loca asperiora / vngues itra pe /
dem contrahit 7 recondit. nam illis vntur pro

De animalibus

microne et ideo infra carnositate ipsos abscōdit / et eis parci ne ledantur et obediuntur predam suā quā arripit / solus comedere erubescit. et iō sepe ipsū a remotis sequētib⁹ alijs bestijs de ipsa liberalitatis grā derelinquit. vt dicit idē

Lente est autē caliditatis q̄ febres semp quar tanas patitur. et hunc morbū naturaliter sustinet vt eius feritas edometur. eius autē caro cū excedat in calore ad esū ē nocua. vt dicit dy. et pli. li. xvij. valet tamē in medicina multipliciter / cuius adeps venenis ē cōtrarius quo q̄ cūq̄ peruncus fuerit alioꝝ aialiu vel reptilium morsus illo tēpore nō timebit. eius etiam adeps mixtus cū oleo rosaceo / autē faciei custodita vicijs. candoreq̄ seruat / et sanat adusta oculoꝝ. sedat tumores fel eius aqua addita / oculoꝝ acuit claritate. valet etiā cōtra cōuiciales morbus et caducos. cor ei⁹ i cibo sūptū soluit quartanā febrē (bucusq̄ pli. li. xvij. c. viij.)

Lena autē leo sic. duplex fit fouea / vna continue iuxta aliā. in secūdaria fouea ponit vna cauea siue cista / que de facili claudit quādo tangitur. ponit autē agnus vel ouis in fouea prima in quā salit leo quādo esurit. p ouicula rapienda cupidius. vidēs autē se nō posse de fouea erūpere / erubescens se deceptū / foueā volens intrare secūdanā vt ibi lateat. incidit in custilā siue caueā ibidē pparatā / que post eius introitum subito se claudit. et ipsuz vltimus nō permittit exire. sed in cauea extra foueā extrahit / et in illa tenet captus / et cathenatus donec edometur. et hoc agit biero. sup eze. xij. c. super locum istum miserunt eum in caueam etc.

Lena leonis dicitur femina / que bestia est multum libidinosa. sēp enī gestit i coitū. et ideo leone crudelior ē et maxime quando habet fetū. naz p filijs morti se exponit. et p ipsoꝝ defensione venatoꝝ iacula nō timeat. plures parit filios i primo partu q̄ i sequētib⁹. nā ppter acumē vnguiū filioꝝ ledit matrem / et sic annuati sterilesat / vt dicit aristo. Et pli. qui dicit sic. vt ait Jsi. li. xij. aialia cū acutis vnguib⁹ frequenter parere non possunt. vitiaur enī matrices intrinsecus / mouentibus se catulis. et iō nō potest leena expectare cū parto vsq̄ ad filioꝝ perfectā cōpletionē. sed potius dimittit partū dolore cogente / et effundit anteq̄ filij cōpleantur pre feruore libidinis pdis se cōmiserit s3 post coitū leonē timer. nā turpe cōmixture sēnt leo per odore / nisi prius post adulteriū in flumie abluatur (vt dicit pli.) et qū ipsā deprehendit

ēā statim punit. et ideo ipsa statiz fugit. et nisi fuerit prius abluata non reuertetur ad maritum. Est autē parua bestia / vel bestiola quā miro modo timeat leo et leena que vocat leo / t3ophonos s̄m Jfido. nam quoddaz portat venenum quod leonem interficit et leenā. vnde capta bestiola eruntur. eiusq̄ cinere asperse carnes et posite per compendia semitarum leones necant si aliquantulū gustauerint (vt dicit Jfido. libro. ij.) Secundum autē auct. libro vij. c. i. dicitur. leo est animal cibi avidum et gulosum. et ideo sine masticatione deuorat cibum suum. et ppter hoc euomit p̄mestum / et iterato comedit reiecta et comedit multum / ita q̄ ex cibo fit pōderosus. et post statie iunus per duos dies et duas noctes. et nō ei⁹ at steruus a se / nisi semel in duobus diebus aut tribus et est id siccum sine humido et ē valde ferens / similiter et vīna sua. et quando scīdicitur venter eius / exit malus odor et anbelitum habet fetidum et infectiuum ac morsum mortiferum et venenosum. maxime quando ē rabiosus. fit autē rabiosus sicut canis (vt dicit aristo. et antien.) et est crudele quando irascitur et furibundum / pre indignatione verberans semetipsum. fremit pre ira / et frendit dentibus maxime quando esurit. et animalibus transeantibus vt ea rapiat insidians / in specubus et antris abditis se abscondit / ac super transeuntes bestias ex improuiso insilit et eas dēte et vngue crudeliter dilaniat et occidit. carnem ossa et pellem p̄mūit et confringit / ac cōfracta frustatim deuorat et strangulat. et si videt rit quēpiam venire contra se vt predam eni / at quam rapuit. predam amplectatur et frēdet et terram cauda percunt. et se appropinquauerit in ipsum insilit / quo deuicto iterum ad predam redit. sanguinem animalis occisi ab eo primo bibit et lambit. et deinde residuum discerpens membratim diuidit deuorat. et deglutit.

Lopardus est bestia seuissima et leone et parde adulterio generata (vt dicit Jsi. libro. xij.) Nam vt dicit plini. leone cum parda / aut pardo cum leena cōcabente ex tali coitu degeneres paradi procreantur. sicut ex equo et asina / vel ex eā et asino gignit mulus siue burdo. vt dicit Jfidorus. Est autem animal valde preceps et sitit sanguinem / et est femina maior et crudelior q̄ sit masculus (vt dicit aristo.) Colores habet varium sicut pardus saliendo non currendo insequitur predā. et si i tertio salu predaz

non capit vel in quarto pre indignatione si /
 sit 7 quasi victus retro redit. In corpe 7 cau /
 da 7 pedibus leoni assimilatur / sed in capite
 formam pardi imitatur. leone autem corpore
 est minor / 7 leoni masculo mirabiliter est exo /
 sus. vnde timens leonem facit foueam subter /
 raneam duplex orificium habentem. vnum p /
 qd intrat 7 aliud per quod exit. Est autem fo /
 uea illa in vtroq; orificio valde ampla. 7 i me /
 dio magis stricta veniens itaq; leopardus in /
 foueam se mergit / quem persequens leo foue /
 am cum impetu sibi intrat / vbi triumphare putat
 de leopardo. sed ppter magnitudinem cor /
 poris per medium foueae vbi strictior est libe /
 re transire nequit. quem sciens leopardus ita
 in strictura impeditum / illam foueam egredi /
 tur / 7 iterum in parte opposita foueae intras
 leonem a tergo moribus 7 vnguibus aggre /
 ditur / 7 sic sepe arte non viribus de leone vi /
 ctoriam optinet leopardus. 7 sic degener be /
 stia de fortiori sepe per astutiam in antro vi /
 ctoriam optinet / quam per potentiam in pu /
 blico euadere non auderet. sicut narrat home /
 nus libro de pugnis 7 astutijs bestiarum. Ari /
 sto. autem li. viij. dicit de bestia que dicitur fer /
 tulo. quam athen. dicit esse leopardum ani /
 mal inquit quod dicitur fertulo / quando cumq;
 comedit aliquod venenosum tunc quent ster /
 cis hominis 7 comedit ipsum. 7 ideo vena /
 tores illum simu in vase aliquo suspendunt su /
 per arborem. 7 cum venit leopardus ad arbo /
 rem saltat vt accipiat sterces / 7 interim interfi /
 ciunt eum venatores. Idem facit pantera 7
 pardus (vt dicitur ibidem) De leopardo ena
 pli. dicit. leopardus quando egrotat sangui /
 nem capre agrestis bibit. 7 sic inde languore /
 euadit.

Lepus dicitur quasi leuis pes qz
 velociter currit. vii 7 grece lagos
 pro velocitate cursus dicitur. Itē
 dicit Isi. li. xi. animal autē est velox timidus
 7 imbelle (vt dicit idē) nullū habens armorū
 genus nisi membris leuitatem. debilis est vi /
 sus sicut 7 cetera animalia que non claudunt
 palpebras in dormitando. melioris autem ē
 auditus q̄ visus potissime quando aures eius
 sunt erecte / cuius aures sunt longe valde 7 fle /
 xibiles. quod fuit necessarium ppter oculorum
 aperturam. nam ambus oculos defendit ap /
 tos. qz nullo cooperulo sunt muniti ab infe /
 statione cimicum 7 muscanum. nā cōtra oē no /
 ciuū dedit natura remedium creature (vt dicit
 auice.) 7 ideo data est ei membris leuitas 7

cursus agilitas contra canes / 7 alias bestias
 ipsum insequentes. data est etiam aurium p /
 ceritas cōtra muscas 7 anifes iportune eius
 oculos debiles instantes / vt dicit idem. da /
 ta est sub pedibus multa piloz villositas / vt
 pili pedis carnositatez currendo a lesione de /
 fendant 7 sui leuitatem pedes in cursu nulla /
 tenus ipedirent. Et ideo dicit aristo. li. iij. qz
 pedes leporis sunt subtus pilosi quod in ali /
 is animalibus non inuentur cura eius po /
 steriora sunt anterioribus longiora. quod fuit
 necessarium ad facile corpus eius eleuanduz
 in cursu quando fugeret contra montez. vnde
 difficilius capitur contra montez q̄ cōtra val /
 lem. 7 hoc accidit ppter anterioroz aurū bre /
 uitatem. nā ppter depressionē anterioris par /
 tis corporis contra vallem de facili cadit / nec
 potest equaliter cōtinuare cursum suū 7 ideo
 vt in fugiēdo videt casum cum descendit obli /
 que montis latera circuit. 7 put potest cōtra
 montis altitudinem cura anteriora erigit / 7
 sepius canibus insequētibz sic illudis eua /
 dit. De leporibus autem (dicit pli. li. viij. c. l.)
 Lepoz inquit plura sunt genera. naz in alpi /
 bus sunt quidam 7 siluis maioris quidē quā
 nitatis 7 grossioris pili 7 velocioris cursus q̄
 ipsi qui cumiali dicuntur. nam cumiali lepo /
 res sūt parui 7 imbecilles / qui vnguibus ter /
 ram cōcauant. 7 foueas subterraneas / quas
 inhabitant sibi formant. 7 sunt fecunditatis
 nimie. 7 sunt tot in quibusdam siluis byspa /
 nie qz aliquando eorum pte multitudine de /
 vastant messem / 7 puinae inducunt famem.
 quoz fetus in baleariis insulis ita sunt acce /
 pti 7 etiaz ipsi fetus sine matribz vir purga /
 tis viscēbus / in esum ab incolis patrie asu /
 muntur (7 sequitur ibidem) archelanus au /
 ctor est. quos sunt cauēne ad excrementa lepo /
 ri totidem annorum sunt etatis. totidem enīz
 sunt illius partis corporis foramina. quoran /
 norum cum causa habuisse perhibentur. 7 ideo
 dicuntur gignere sine mare 7 habere vnūq;
 sexum. 7 ideo multi putauerunt leporē gi /
 gni 7 gignere sine mare. vt dicit idem. Sunt
 autem leporēs animalia ita fecūda qz vno fe /
 tu nascente statiz nouo fetu altero vterus gra /
 uidatur. vnde vale est animal quo ad esum 7
 etiam ad vestitum 7 quo ad multiplicem me /
 dicinam. nam eius coagulum valet cōtra ve /
 nenum. restringit ventris fluxum. sanguis ei /
 mitigat dolorem oculoꝝ (vt dicit pli.) 7 dy /
 as. nec inuenitur coagulum in aliquo anima /
 li habente in vtraq; mandibula dentes nisi i
 lepore. vt dicit aristo. 7 quanto eius coagulū

De animalibus

est vetustius tanto melius. vt dicit pli.

Delince.

Lur a linchis est dicitur. quia in luporum genere et numero numeratur. est autem bestia similis lupi / dorsum habens maculis distinctum sicut pardus. vrina eius conuertitur in gemmam preciosam / que ligurius appellatur. et hoc representat linx siue lincis. et hoc inuidens ac dolens quod transire debeat in humanum versus. vrinam egestam abscondit sub humo. sed ibi cinus in lapidem solidatur. vt dicit plinius libro viij. c. xxxix. et Jsi. xij.

Delimace.

Limax est vermis limi sic dicitur / eo quod in limo nascatur vel ex limo et ideo semper sordidus et immundus habetur vt dicit Jsidorus libro. xij. et est vermis valde tardi motus in dorso semper gerens concham duram infra quam se includit et est vermis conuulsus. habens duo addita membra ante os cum quibus viam querit et quando aliquid aduersus senserit / statim conuulsa retrahit infra testam et velut infra domum sese refumit. in corrupto aere et imbre maxime nascuntur. tales vermes serpunt / quantum lento passu ad arborum summitates earum gramina depascentes. ybicumque autem serpit post se immundicie vestigium derelinquit.

Lopus. vt dicit Jfido. quasi leopos est dicitur / eo quod ei quasi leoni virtus sit in pedibus. vnde quod

pede presserit non viuit. rapax autem est bestia et auoris appetens qui rabie rapacitatis quicumque inuenit trucidat. de quo dicunt rustici vocem hominem perdere si cum lupus proz vident. et ideo subito tacenti dicitur lupus est in fabula. certe si se preuisus senserit / deponit audaciam feritatis lupi. toto anno non amplius quam xij. dies cocunt. famem diu portant. et post longa ieiunia multum deuorant. lupos etiam ethiopia nutrit ceruice iubaros et itavarios vt nullum colorem eis deesse dicunt hucusque Jfido.) Pli. autem lib. viij. c. xxxij. Jfide dicit quod lupi affricani sunt meres et parui. qui vero gignuntur in frigidis regionibus corpore sunt minores et magis asperi et feroces. Aristoteli. li. ij. dicit quod in india est quidam lupus habens tres ordines dentium superius et inferius. et habet pedes leonis et faciem hominis /

et caudam scorpionis / et vox eius sicut vox hominis terribilis est sicut tuba. et est velox sicut ceruus. et est valde feruus comedens homines Jtem aristoteli. libro. vi. lupi tempore coitus sunt ferui. et quando habent catulos sunt magis mali / sicut et femine canum. Jtem libro. vij. lupi serratos habent dentes et comedunt carnes et non comedunt herbas nisi quando infirmatur. quia tunc comedunt aliquam propter medicinam. nam quando lupus sentit se repletum querit quandam herbam et comedit eam vt euomat quod comedit. Jdem libro viij. quando fugiunt ferunt filios suos secum. et cum erunt de cauernis suis comedunt origanum et masticant vt acuant dentes suos. Jtem idem de eodem. lupus quando comedit est valde malus / et quando non habet famem quiescat multum. et est valde audax et valde diuigit ludere. et si potest rapere puerum ludit cum eo et post occidit eum et comedit. Et sicut dicit homerus lupus est valde vigil et multum timet ignem. et dicitur quod si lapidetur considerabit panem iam tantum lapidem / et si ille lapis nocuerit ei / si poterit ipsum interficiet. si vero non noccat ei si deprehenderit ipsum non multum ledet eum sed parum quasi irascendo / deinde eum dimittit. Et lupi quanto sunt seniores / tanto sunt detiores et nocent hominibus / quia non possunt venari bestias propter etatem. et quia eorum culmi iam sunt debilitati et viuunt longo tempore / et eorum senectus deprehenditur in dentibus / quia confringuntur in senectute. Jtem ibidem. sunt autem lupi duplicis modi. quidam enim sunt quasi rotundi pili et quidam quasi longi. et illi sunt asperiores et audaciores animi. et luporum interiora sunt valde debilia. et de facili recipiunt corruptionem quando vulnerantur. residuum vero corporis eorum patitur nullas percussiones / et habent magnam fortitudinem in collo et in capite. et vulnera que accidunt ex morfu eorum sunt valde mala. quoniam erit ex eis virus et curantur ista vulnera sicut morsus canis rabiosi. vt dicit idem aristoteli. Jtem idem libro. xij. os lupi est maxime aperture et maximus vigor habet in officio suo / et est animal valde vorax. Jtem de lupo dicit auicenna. libro. vij. sunt quidam lupi qui naturaliter habent appetitum comedendi pisces et comedunt vilia que de suis renibus eiciunt piscatores. et quando si inueniunt quid comedant de piscatorum reliquiis vadunt ad retia et dilantant ea. De lupis autem dicit philosophus. vt luporum in pectore et in vnguibus viget acies. in posterioribus vero minime

collum reflectere non valet in vlllo mense nisi in maio quando sunt tonitrua. cuius astutia est vt non capiat pcedaz iuxta loca vbi nutrit fetus suos/ & tunc tempis venatur a remotis quando autem noctu prede gratia pergit ad ouile ne canes eius sentiant odorez vadit cōtra vētū. & si aliquo cāu pes eius calcādo sup aliquid strepitū fecerit/ ipsū pedē castigat duro morsu oculi ei? lucēt de nocte sicut lucerne. Et vt dicit solinus. multum amoris excitatiuum in cauda portat/ qđ dentibus enellit quā r' met capi. lapides multū timet. vnde si quis duos lapides pariter colliserit lupus audaciam perdit. fugit si strepitus lapidū puenerit ad aures suas. filios generat cecos quos renemine diligit atq; nutrit. terrā comedit quādo multū esurit & aliquā predā nō iuenit. Et capras volētes folia carpere in ruberis facilius rapiat/ sub herbis & folijs latitans se abscondit plus astutia q̄ potentia oues decipit sed quādo preualet si permittitur/ totā gregē strangulat & occidit. partē prede quā deuorare nō potest in terra sepelit & abscondit. & quando esurit/ partē sepulcrā extrahit & effodit. & lana ouis quā occidit inficit. nā morsus eius est lana tali vestem factam pediculofam reddit. (vt dicit Isid.) Item idē dicit aristo. tota specie natura lupoz nature ouiu aduersatur. vnde legi in libro qđ cordula facta de intestinis lupi adiuncta cordis cibare/ factis d' intestinis ouis eas destruit & corūpit sicut pluma aquile adiuncta plumis colūbe eas excoriat & corrodit si diu pariter in loco aliquo dimitātur. vt dicit idem. vide supra de aquila.

Ullus a molēdo ē dicitur/ eo qđ iungo pistoz subactus / ducat i gromolas (vt dicit Isido. li. xij.) Asferūt autē iudei qđ ānaa nepos esau greges eq̄rū ab asinis primo fecerit ascendi vt inde contra naturā muloz pgenies nasceretur (vt dicit idē) & ideo mulus sequens matris naturaz asino est maior pulchrior & velocior. sed equo ē pigrior/ deformior atq; minor. vñ nascit ex equa & asino mulus/ ex equo vero & asina burdo pcreatur. Et ē mulus aīal sterile & tamē eximū ad labores vt dicit pli. li. viij. c. xliij. Nuqđ autē bec animalia. s. asin? & equa mntuo appentur coniugia/ nisi etiā in infantia lacte mntuo nutriāt. & iō pastores pulos equoz subijciūt asinabus/ & asinoz pulos subijciūt equabus quā volūt tales creaturas ex dispanbus pcreari. vt dicit idē. Itē idē. mule ibidē calatratu posu vini imbibetur. Ex onagris autē & eq̄bus nascūtur veloces mule pedes hīres du-

ros & aptos ad cuius. sunt autē rugosi corpore & indomito aīo sed generoso. qui autē sunt geniti ex onagro & asina oēs preexcellūt. De mulo autē. d. aristo. li. vij. quāto mulus plus potat de aqua/ tanto plus p̄ficiat ei cibus. Item li. xiiij. mulus nō habet fel manifeste sup epar Itē idē dicit li. xvi. mulus qui nascitur ex asino & equa nō puenit generationi/ quā natura vniūsq; .s. asini & eque ē frigida. vnde frigiditas generantis dominat in generato. & iō mulus est sterilis nec eius spermate aliquid generatur/ ppter excessum frigiditatis i ipso dominans. Item ibidē. accidit qđ corpora mulaz sunt magna/ quā superfluitas mensuosa transit in creationem/ & abū corporis. San- guis autem quo natura non indiget/ exit cuz superfluitate vesice idest cum vrina. & propter hoc non olfaciunt muli vrinas mularū sicut alie bestie habentes soleas. residuum vero superfluitatis transit in incrementum corporis & in eius magnitudinez. non impregnatur ergo mula nisi forte valde raro. mulus autē quoniam ratione sexus calidior est in aliquib? teporibus & regionibus forsā generat. sed generatum erit extraneum & occasionatum. sicut quod generatur ex equo & asino & est dignuz omne tale esse sterile/ quoniam generatur cōtra naturam. bucisq; aristo. libro. xvi. f. scđm ysa. autem in dicta. carnes muli sunt peiores qđ carnes asini ad nutriendum & digerendum cuius simus tritus & combustus restringit sanguinem. vt dicit dyaf. si cum aceto fuerit temperatus vt dicit dyaf. valet etiam idem sim? contra icus scorpionum.

Uis scđm Isido. est pusillū animal ab humo dicitur/ eo qđ ab humore terre nascatur. nam humus terra dicitur/ vnde & humus. huiusmodi i ple nilūmo iecur crescit/ sicut quedam marina tūc augentur. que rursus decrescente luna diminuntur. dicuntur autem mures sorices eo qđ in modum ferre rodant/ & prescandant (bucisq; Isidorus libro. xij.) mus autem scđm aristo. libro vij. non potat/ & si potauerit morietur. animal quidem est gulosuz & ideo cū modica esca decipitur/ quando odore eius gustū puocatur. eius vrina fetida est & contagiosa/ & morsus venenosus. cauda enī eius dicit venenosa. De muribus etiam dicit plinius libro viij. c. xxvij. Sunt quidam mures potentes qui congregant pabuluz in foueis suis & et i byeme abscondūt & latitāt i caueis. quoz palatum in gustu sagacissimū est. similiter nares habēt sagacissimos in olfactu. in autūno

masculus & femina spicas congregant/ & multo se onerant super ventrē. per caudā masculus feminā sic onustā ad speluncā trahit. quæ exonerata/ & fasciulo in canema collocato iterū redeunt ad laborē/ & congregato fasciulo masculus super dorsū se ponit/ quæ femina vicuversa onerat & caudā eius ore comprehendens masculū trahit ad cauernā. & sic onera deferunt vicibus alteratis. Itē vt dicit idē. multæ diuersæ sunt species. nā quidā murium viuunt in domibus/ quidā in cæpestribus. quidā in aquarū & fluumū extremitatibus comorantur. quidā annū in dormiendo dimittunt. q̄ per diuidiū annum dormiunt. & per diuidiū vigillant vt glines/ qui sunt secundū plin. quidāz mures. Et quāuis mures sint bestie valde nocibiles in pluribus/ tamen vtilis sunt in medicina. nā vt dicit plin. li. xix. murium cinis cum melle vel oleo/ auribus in stillatus eorum sedet dolorē. & si quod aial anures subintrauerit/ præcipuum remediū est fel murium cum aceto tepido temperatum auribus instillare. simus eius secundū dyas. cum aceto tritus mundat allopicias/ & custodit caputa casu capillo. tritus etiā & cum vino in potu sumptus ventrē miro modo soluit. pellis eius recēs calcaneo subducto/ eius vulnera ad sanitatē perducit.

Mustela quasi mus longus est dicta (vt dicit Plin. li. xij. inā telon grece longū dicitur latine. bec ingemo est subdosa. in domibus enim inuitat catulos/ & eos fert de loco ad locū. sedē mutat ne eius nidus ab aliquo deprehendantur psequitur serpentes & fugat. mures odit & eos manducat. Et sūt duo genera mustelarū. aliud enim est siluestre distans ab alijs magnitudine/ quā greci locustas vocant. atrox in domibus errans. falsa autē est illorū opinio qui dicunt eā ore edere & aure parū effundere (vnicuique dicit Plin. li. xij. Passeribus & alijs paruis ambus insidiatur/ & eorum oua transglunt. filios suos casu aliquo in latibulo lesos vel mortuos quadā herba sanant. imo vt dicitur suscitatur. vt dicit plin. rutā comedit/ & eius succo se perlimat. & tunc basilicū inuadit intrepida & occidit. vt dicit plin. li. viij. c. xij. f. vbi dicit mustelapitrus basilicas exitio est nihil enim deo nature placuit esse sine pan. cauemā basilicā facile cognoscat. quā subintrat ipsū intererit. Est autē aial multū dormiens & per sonū impugnat/ sicut glines. vt dicit idē. Itē idē li. xix. c. i. mustelarū inquit duo sūt genera. scilicet domestica & siluestris. & vtriusque fel valde contra aspidēs. nā eorum pudēda multū fetēt/ & serpētib⁹ feudū pertrahat. & eorum etiā carnes dicimus valere contra venenū. mustela cobu-

sta & cinere redacta adhibetur salubriter medicinæ quæ est conueniens contra litargicā passionē. vnde si ex veneno aspidis aliquis incurrit litargicā/ cinis mustele inuadans aque distemperatus vini sōniferā dissoluit. vt dicit idē. Dicitur etiā eiusdem puluis valere contra fistulā. nihil enim illa rebus omnium mis. s. natura sine ingentibus causis genuit. vt dicit ibidē. Dicit etiam aristo. li. viij. q̄ mustela pugnat contra serpentes. q̄ vterque mures comedit/ & est aial velocis motus & flexibilis corporis ac valde mobilis & instabilis/ odore sagax. dorsū habēs rubeus & ventrē albus. mutat autē colorē. nā in aliquibus regionibus aliquo tpe anni/ tota pellis eius est cædida præter caudā mortuus est? maliciosus & violentus/ & eius vniua est fetida ad modum vniua muris.

Migale est modica aial ad modum mustele gulosū rapax & dolosum nā cum dolo rapit/ quod postea ventri committit. vt dicit glo. super leui. xi. māsuētū se fingit/ cum ei aliquis appropinquat ex timore sed statim mordet & venenū infundit. vt dicit ibidē. De migale dicit aristo. q̄ equos & mulos infestat/ & equæ prægnanti maxie insidiatur. pugnat contra serpentes. & tunc se amat rura. vt dicit idē.

Mus sic dicitur/ eo quod muribus sicut festus. hunc vulgus catū a captura vocat/ vel ideo sic dicitur/ quia carat. id est videt. nam ita peracure videt vt fulgore luminis/ noctis tenebras superet vnde a greco venit catus id est ingeniosus. vt dicit Plin. libro xij. Est autem animal non determinati pili & coloris. nunc enim est album/ nunc nigrum/ nunc flavum/ nunc varium/ nunc etiam maculatum in pedibus & in facie & in auribus leopardi similitudine. officium habens magnum dentes habet serratos & acutos. & linguam longam & flexibilem tenuem & subtilem atq; quibibendo lambit/ sicut & alia animalia que habent labium inferius superiori labio inaequale. talia enim animalia propter labiorū inaequalitatem potum non hauriunt sed lambunt (vt dicit aristo. & etiam plin.) Est autem animal in iuuentute valde lasciuum & agile & iocundus impetum faciens ad omne quod corat se mouetur. ludicum calamo ante se pertracto. In senectute autem est animal ponderosum & multum somnolentum. cauillime insidiatur muribus/ & eos plus odore quam visu presentiens inuadit in abscondito ac venatur. capro mure cum eo ludit/ sed finito ludo ab ipso deuoratur. tempore coitus quasi siluestris efficit & euagatur.

inter caros. amoris etiam tempore grauis pugna cum vrbibus cominatur/ et vnus ab alio moribus et vnguibz grauissime lacerat. et tunc vox horrenda emittitur/ quando ad pugnam mutua vnus ab alio prouocatur. bestia fit feruissima quando siluestris efficitur/ et in nemoribus comoratur. maiores feras vt caniculos et lepores tunc venatur. quando cadit ab alio pedibus excipitur et vir per casum aliquid leditur/ quando deorsu percipitur. finus quem egerit valde feret et ideo sub terra absconditur/ et pedibus eius occultat. quando pulchra hz pellē quasi de ipsa gloriā vagus efficitur sed quando pellis ei exurit/ tunc intra tecta comorat. sepe enim p pellis pulchritudine capityra pellifera a quo decoriat.

Denticula ē modica bestiola multipes et alata/ et ideo quandoqz inter volatilia computatur. in tenebris lucet vt candelā/ et maxime circa posteriora. in luce autem plena deformis est et obscura. manus interficit tangentis/ et quāuis luceat in tenebris tamen lucifuga ē. odit enim lucez et solūmodo de nocte abulat. et origine conariatur que est lucifera. vt dicit Isid. li. iij. c. de minutis volatilibus.

Mager vt dicit Isido. asinus ferus interpretatur. hos effrica habet magnos et indomitos/ in desertis vagantes. singuli autē feminaz gregibus presunt. nascentibus masculis zalanit masculi et testiculos eoz moris detrahant/ quod cauentes matres in locis secretis eos abscondunt vt dicit pli. li. viij. ex onagris et asinis domesticis velocissim asini generantur. aial autē est libez et indomitū et lasciuū/ frequētare mōtes et nemora consuetū et cuz sit aial ex se ibecille et innocuū. solius fuge beneficū leonē supat in heremo atqz lupū. Est aial valde panēs sitim diu expectans quousqz potuz inueniat sibi aprū. De quo dicit phisologus q. xxv. die marci duodecies de die et tondez de nocte rugit. per cuius rugitū equinoctiū apud aphros discernitur. et dicit q tonens semp rugit d die quor dies habet horas/ similiter et de nocte. vñ et siluanj in montibus affrice qui onagris habūdāt scdm numerū rugitus eoz/ numerus horaz diez et noctūū computant et diuersificant Sagax et inuidus ē in olfactu. vnde quando amore feruet/ et nescit vbi eius femina euagatur nupē ascendit/ et patulis nambus ventū atrahit. per cuius filatū vbi sit eius femina dicitur indicat et discernit. In mōnibus altis et pascuosis/ herbas virentes quas multū diligit/ cū

diligentiā querere consuevit. quas cum inuenit pze gaudio statim rudit. et nisi presens fuerit bestia vel boies ipsū venari cupientē. q̄ diu inuenit gramina virentia. a pascuis nō recedit. hominū frequentia valde odit/ atqz fugit. solitudines et deserta multum diligit.

Onocentaurus scdm gl. sup ysa. ix. est animal monstruosū ex tauro et asina pcreatum. onos enim grece dicitur asinus latine. vnde est aial lasciuus ad modū asini et cervicosum ad modū tauri. Alio modo sentit phisologus. qui dicit onocentaurū esse cōpositum ex humana effigie et asina. nam ab vmbilico et sursum figuram habet hominis et ab eodē inferius formā optinet animalis. Huic rōni videtur concordare pli. lib. 20 vij. c. iij. Ludibria inquit mirabilia nobis fecit ingeniosa natura. ad detegendū autē eius potentia satis ad ip̄odigosas posuisse gentes et posuit in. e. c. exēplū de multis monstris et pdigiosis bestiis quas india gignit. sicut de fannis et satris et de onocentauris et de ypocentauris et huiusmodi. quas dicit eē bestias humanā effigiem mentientes. Et alij dicūt centauros fuisse equites thesalon qui p eo q in equis discurrebant/ quidā vñ eoz pus equoz et hominū iudicabāt. vñ et centauros fuisse fictos asserūt. vt dicit idem lib. 20. xi. vbi agit de portētis. Dicitur enim centaurus grece homo latine vnde centaurus dicitur homo et a centauro per additionem dicitur onocentaurus. sic dicitur est/ eo q in media hominis specie et in media asini eē dicitur. sicut ypocentaurus dicitur monstrum in quo hominū equozumqz natura esse coniuncta putatur. vt dicit Isido. ibidem.

Rix vt dicit glo. super li. i. ysa. est animal immundum nec sacrificiis aptum. Septuaginta autē interpretes transtulerunt quasi beta semicocta. ceteri interpretes omnes sicut oix illaqueatus transtulerūt/ qui hebraice dicitur tho. et inter animalia imunda in lege reputatur. Est autē bestia sicut mus aquaticus/ vel sicut glues qui sunt quidam mures sic dicitur/ eo q somnus efficit eos pingues. byeme vero tota dormiunt et immobiles quasi mortui sunt in estate reuiuiscunt. Vnde oix est animal quod huiusmodi munda assimulat. et hoc videtur tangere littera ysa. et concordat cum pli. qui dicit sic oricem vocat egiptus feram que in ortu canicūle viij. lat. Junij quando incipit estas/ stat contra stellam et conuertitur eam ac si vellet adorare eam. et hoc facit cum steruerit. id est

cum post longam dormitionem euigilauerit
 Deductur hinc oris huius oricis scdm hoc si-
 cut dicitur foris foricis et omis onicis et huius
 modi. Scdm innenalem vero oris est quedam
 auis pinguis/ ita qd sua pinguedine ebe-
 rat cultellum. vt dicitur idem libro. iij. vbi dicit.
 Nealus oris obensima ferro etc. supra quez
 loci dicunt expositores qd est auis similis gal-
 line africane. vel ipsa gallina scdm barones
 dicitur oris origis. scdm regulaz grecsini. No-
 men in. r. donas in cis vel in gis. vt fer fecis
 lex legis gēitiū. Quamoz exceptis nix/nor
 senexqz supellex. vnde dicitur qd oris est idem
 aial quod in lege munduz reputatur quo ad
 esum. deutro. xiiij. vbi dicitur comedis ori-
 gem et camelopardulū. imundum tamē repu-
 tabatur quo ad sacrificiū. Plinius autē libro
 viij. c. iij. de animalibus soniferis dicit. cape-
 re in quā plurimas similitudines transfigurā-
 tur. nam inter eas sunt ilices mirande prauit-
 atis que super cornua vasta et magna quibz
 eorum capita onerantur saliendo de rupibus
 se excipiunt. Sunt et origes quorum villi con-
 tra naturam aliorum animalium vertuntur ver-
 sus caput. Sunt et dame et pingrestis/ et multa
 alia animalia his similia que alpes transiunt
 tunc et sumis transmarini. vnde scdm hoc oris
 origis est species capre siluestris/ et scdm istā
 significationem vt puto non sumitur in ista.
 vbi loquitur de animalibus qui somno dani-
 nabili sopiuntur. qz non bene conueniret me-
 thaphorice/ cum omnīs caprea scdm ansto. sit
 animal valde vigil naturaliter. par enim dor-
 mit/ et de facili eratur cum sit animal valde
 timidum. Et sic p alio animali suppoit oris
 in deu. et p alia similitudine in ysa. sicut di-
 cunt multi.

Ovis est molle pecus laniferū cor-
 pore inerte/ animo placiduz ab
 oblatione dictum/ eo qd apud ve-
 teres in inicio non tauri sed oues offerebant
 in sacrificio (vt d. Isid. libro xij.) ex his quidā
 bidentes vocantur/ eo qd inter octo dētes du-
 os altiores habent/ quas gentiles i sacrificio
 maxime offerebant. vt ibidez dicit Isido. vel
 dicuntur bidentes quasi biennes id est duoz
 annoz/ quia talis erant etatis quando ad sa-
 crificiū eligebantur. Sed ponus vocantur a
 duobus dentibus qui preminent et euz qui-
 bus nasci dicuntur. Bidentis huius biden-
 tis dicitur. vt dicit beda. De ouibus autez di-
 cit ansto. li. v. qd pariant vsqz ad octo annos.
 Et li. vij. si impregnentur oues versus ventū
 septentrionalem faciunt in. arcs. et si aduersus

meridionalem tunc femine nascuntur. et qua-
 les vane fuerint sub lingua ouis talis coloris
 erit fetus. quere supra d agnis et ariete. et quā-
 do oues senes mouēt ad coitum in aliquo
 tempore determinato/ dicunt pastores qd si
 gnum bonitatis in eis. et si iuuenes sic mouē-
 tur dicunt qd est signum future pestis in ouibz
 in anno illo. Item ansto. libro vij. oues
 impregnantur bibendo aquam. et ppter hoc
 dant eis pastores comedere sal vt plus bibē-
 res impregnentur/ et magis sane conseruetur.
 Dant etiam eis i autūno cucurbitas paratas
 cum sale ad multiplicationē lactis/ et tunc flu-
 it plus lactis de māmellis. et oues imping-
 uatur lenitaila cum sale. et si oues per triduz
 abstineant a cibo/ et post accipiant cibuz mul-
 tum impinguabuntur. et in estate valent eis a-
 qua septentrionalis frigida et in autūno aqua
 meridionalis tepida. et iuuat eis pastus in fi-
 ne diei et motus. per uinia eius itinera et per-
 fortes labores macrescunt. et pastores cogno-
 scūt que possunt pati hyemem/ et super quas
 inueniuntur glacies/ et super quas non. et que ex
 eis est debilis a se non erant glaciem nec re-
 pellit. et carnes ouium sicut et alioruz quadru-
 pedum que in loco multum aquoso nutriuntur
 sunt male. et que habent caudam longam
 minus patiuntur hyemem qd que amplam. et
 que habent pilos paucos et crispas grauiorē
 hyemem patiuntur. et lana ouium quas come-
 dit lupo inficitur. pannus vero inde factus
 recipit pediculos. Item idem libro vij. i ouibz
 plus habundat priuatus intellectus qd in
 alijs animalibus quadrupedibz/ et nocet eis
 eonia. et si remanent vna sola/ et fuerit imp-
 guata abhorret pre timore forsan. Item dicit
 plinius libro vij. c. xlvij. tonitrua inquit soli-
 tarijs ouibus inferunt abortiuū. remedium ē
 vt in vnuz pariter congregentur. quere supra
 eo. sub lfo. a. de ariete et d agno.

Pantera vt dicit Isidorus lib xij.
 sic est dictus / siue quia omnium
 animalium est amicus excepto dra-
 cone quem valde odit. siue quia societate sui
 generis gaudet/ et ad eandem similitudinem
 quicquid accipit reddit. pantera enim grece /
 totum dicitur latine. Est autem bestia minu-
 tis orbicularis superpicra/ ita vt ex macularum
 nigrarum et albarum est flauaruz varietate to-
 ta eius pellis oculata exterius videat. vt di-
 cit idem. Nec bestia vt dicit Isido. semel tantū
 modo parit/ cuius cause ratio aperta ē. nā
 cum in vtero matris conualierint catuli/ et ad-
 nascē dum iam receperint vires odiūt matres.

lacerantq; vnguibus matris aluum tanq; suo
parui resistentem. vnde ⁊ mater partum di-
mittit/dolore vteri compellente (⁊ ideo dicit
pli.) animalia cum acutis vnguibus frequē-
ter parere nō posse nā mouentibus se catulis
viciate immiscuis sūt matrices (bucisq; Jsi-
do. lib. iij.) De pantera etiā dicit pbisologus
pantera inquit odit draconē/ ⁊ draco ipsū fu-
git. cū autē comederit ⁊ saturata fuerit se recō-
dit in spelunca/ ⁊ dormit p̄tinue fere per tres
dies. post tridūū vero a somno surgēs emit
tit vocē. ⁊ ab ore ei⁹ erit odor aromaticus su-
pra modū suavis. p̄pter cuius suauitatē ipsū
oīa animātia sequūtur. Solus autē draco au-
diens vocē eius timore pertentus fugit in ca-
uemam/ neq; ferens odorē/ in semetipso de-
ficat ⁊ torpescit. odorē. n. eius reputat. p̄ vene-
neno. De panteris autē dicit pli. li. viij. c. xvij
pantera sicut ⁊ tigris maxima coloz ⁊ macu-
larū varietate decoratur. alia animalia p̄prio
colore gaudent. Sunt tamen leones nigri in
siria/ qui panteris in candidis maculis sūt si-
miles. In colore autē vario pantere ⁊ tigris/
oīa animalia quadrupedia sollicitantur vide-
re eos sed toruitate capitis terrētur. quā ob rez
caput occultant/ ⁊ pulchritudine relique par-
tis bestias ad se inuitant/ ⁊ sic inuitas amipi-
unt ⁊ manducant. Et quāuis sit bestia valde
seua tamē illis qui sibi in aliquo subueniunt
nullatenus est ingrata. vt ibi exēplificat idem
pli. de quodā q̄ liberauit catulos pantere col-
lapso/ in quandā foueā quē pantera edurit
extra solitudinē/ leta ⁊ blandiens. vt sibi gra-
tias referre facile appareret.

Ardus vt dicit Jsi. est bestia ve-
locissima colore vario orbiculata
vt pantera/ preceps ad sanguinē
⁊ saltu mit in mortē/ ⁊ habet talem dispositi-
onem sicut pantera. nec hz ab eo aliaz dīam
nisi q̄ p̄tera habet maculas albiores (ita di-
cit pli. li. viij.) De pardo autē dicit ansto. libro
viij. q̄ quādo pardus infirmatur comedit hu-
manū simuz ḡsa medicine. ⁊ ideo venatores
suspendunt stercus super arborē/ ad quā duz
ascendit a venatoribus interficitur. Est aīal
libidinosum ⁊ coit cū leena/ ex cuius adulte-
rio generatur leopardus. quere supra de lee-
na. pardus captis catulis nimis est seuus. vt
dicit glo. super osee. iij.

Pilosus sicut inuit glosa. super ysa-
iij. monstra sunt ad similitudinē
hoīuz ⁊ dicuntur siluestres homi-
nes qui ⁊ satiri dicuntur. Jsi. do. autem li. viij
c. vi. dicit. pilosi sunt qui grece pauide/ latine

incubi appellātur. siue minuti ab ineūdo di-
cti passim cuz animalibus. vnde incubi dicū-
tur ab incubendo idest coeundo. Sepe enim
improbi existunt mulieribus ⁊ eaz peragunt
concubitu/ quos demones galliduos ap-
pellant. quia sepius hanc immundiciāz pera-
gunt. quē autem incubonem vocant/ hunc cro-
mani famū vel ficarium vocāt. Item dicit pa-
pias. pilosi a grecis pauites/ a latinis incubi
vocantur. quoz forma ab humana effigie in-
cipit/ sed bestiali extremitate terminatur. Idē
dicit glo. super ysa. xxxij. sed idem dicit alia
glo. q̄ pilosus dicitur simia. Est autēz bestia
monstruosa pilosa multum ⁊ villosa/ figuraz
humanā in multis representat. quere infra de
simia.

Pigargus est animal mundū quo
ad eluz. vt patet deu. iij. ⁊ ē ani-
mal cornutum ⁊ barbatum sicut
bircus. minus ceruo/ maius birco. vnde simi-
le est birco ceruo/ sed longe minus. quere ifra
de tragelapbo. rumi ar sicut bircus. fundit vn-
gulā sicut ceruus. ⁊ est animal agreste magne
velocitatis nemora habitat ⁊ deserta. Hug.
autem dicit q̄ pigargus est auis parua ⁊ de-
pressa. vnde dicitur a pigo q̄ est depressio. s; z
in deu. supponit p̄ animali quadrupede/ qd
est simile birco ceruo. vt ibi inuit glo. nec aspe-
ratur sibi prima sillaba. vnde cum. b. non de-
bet scribi/ quidam scribunt pbilargum s; ma-
le. vt p; in libris correctis.

Pignei sunt homines parui statu-
ra cubitali/ quos greca acubito pi-
gneos vocant. hi montana indie
tenent/ quibus vicinus est oceanus (vt dicit
papi.) Sed dicit aug⁹. sic. pignei tantum se-
nicubitales sunt/ qui tertio anno perfecte sūt
eratis. vij. senescunt. Dicuntur autem pugna-
re contra grues a quibus armati ferro aliquo-
tiens deuincuntur. De pigneis autē dicit pli-
nius libro. vij. c. iij. pignei ceruos/ vt sunt do-
drantes non excedentes salubri celo semper
venante. habitant in terra temperata monti-
bus compositis ex parte aquilonis quo gru-
es infestare fama est. qui incidentes arietuz ⁊
capranuz doris armati sagittis venio tempo-
re congregato agmine ad mare descendunt.
⁊ oua ⁊ pullos gruū pro viribus destruunt
⁊ consumunt. ⁊ hanc impeditiōem faciūt tri-
bus mēsis quod si nō facerent/ futuris au-
um gregibus resistere non valerent. De pēnis
autem earum ⁊ ouozum putaminibus sibi co-
sas faciunt. vt dicit idem. ⁊ subdit ansto. in
quit in cauernis viuere pigneos tradit.

De animalibus

Porcus ut dicit Jsi. li. xij. spurcus dicitur. Inurgitatur. n. se fecuo et luto imergit luto se illinit. et in locis fedis requiescit. unde et oratius. et amica luto sis. hinc spurcus vilis et spurcius nuncupatur cuius pilos setas dicimus / cum quibus luto res consueunt solutares (ut dicit idem). Sunt autem porci quidam domestici. alij siluestres. masculi autem inter domitos dicuntur verres / eo quod grades habeant vires. femine autem dicuntur sues quasi pasena subigentes. i. subacta terra cibaria exquirentes. Inter siluestres masculi dicuntur apri i. feri. ut dicit Jsi. De porcis autem dicit plini. li. vij. c. li. porci nascuntur dentati. ut tradit viginti dies mares non ultra trimatum generant. porcus amisso oculo cito extinguit / usque ad. xv. annos vel. xx. vivere potest. multis firmitatibus subiacent porci / et quando infirmatur obliquum tenet caput volutati in luto. pl. iacent in latere dextro quod i leuo. pinguescunt. xl. diebus. sed magis si in principio saginationis. media per triduum panantur. mutuo se diligunt. mutua voces noscunt. unde vno clamore omnes occurrunt / et ipsi per viribus inuare fatagunt et preterunt. Domestici propterea hospitia domosque petere discunt et ad eas etiam sine duce redire de vespere consueverunt (ut dicit idem) eundo et tacendo gemit / et duz dormiant maxime si fuerint bene pingues. Sunt autem porci fortioris sonni in matutino quam in alio tempore anni. et hoc accidit eis ex fumis per calorem veniale resolutis ab humoribus in hyeme in ipsorum corporibus congregatis / et ideo tunc suauiter dormiunt et diutius propter resolutos mulcebres fumos ipsorum cerebrum tunc tepis suauiter opilantes. in estate vero / et si multa sit humorum resolutio / fortis tamen fit eorum conditio pro et desiccatio / propter excessum estualis caloris. et non fit tanta humorum generatio qui sunt causa sonni. propter quod non tantum dormiunt in estate quantum in vere. ut dicit amicus. In autumno autem et in hyeme sunt humores compacti ex frigiditate aere eorum fornicus restringente / et ideo pauci fumus tunc tepis resoluuntur / propter excessum rigoris humores in corpore copingentes (ut dicit idem) Aristo. autem dicit de porco lib. ij. porcus non eicit dentes omnino / et est masculus plurius dentium quam sit femina. Item Aristo. li. ij. porcus saltat post octauum mensis. et femina parit propter annum. et quod generatur ex spermate mans ante unum annum / est debile valde etc. Item idem. porcus habet consuetudinem / quod si coieret prius cum aliqua tuc sui filij sunt pauciores et secunda / et minus corporis. et qui porca virgo puer fuerit propter generata parit filios minorum corporis. porca si

fuerit multum pinguis / erit eius lac pauca post eius partum. et meliores sunt filij qui nascuntur in hyeme / et peiores qui in estate. et meliores sunt filij qui generantur in iuuentute / quam qui in senectute. porcus autem cum ipinguat / potest coire oportet nocte et die / et magis in mane. Item li. vi. cum parit porca / primo filio primam dat mamillam. veris multum appetit coire / nec dimittit mater saltare super eam quousque declinet auricule / et multum est ordo bonus abus porcis quando debet generare matre decoctum. Item li. vi. porcis accidit triplex infirmitas. vna que dicitur brancos / et est apostema in auricula et in mandibula / et sepius in pedibus. et caro que est in illo loco corripitur / et transit paulatim corruptio ad carnem vicinam / donec veniat ad pulmones. et tunc suffocatur spiritum et expirat. augmentat hanc infirmitas subito / et pastores porcorum quando primo cognoscunt infirmitatem presciantur membra in quo est infirmitas. non enim carum possunt sine infirmitate. Alia autem accidit eis infirmitas que dicitur dolor et poderositas capitis / et ex ipso motu per inania porcorum. Alia infirmitas est fluxus ventris et vix habet remedium / quam interficit in tribus diebus. et quando porci sunt grossi / tunc eos comedere mora allicit. et inuar eos balneum quando aqua eius fuerit multum calida et minuuntur velle sub lingua eius. Item abus diuersus ipinguat porcos / et quidam ab instant / et quidam generant carnem / et quidam pinguedinem. et tamen porci quam porce delectantur comedendo glades / quia eas reperant carnes. tamen si porce comederent multum de eis abhorrent sicut oues. mirra alia refert de eis aristo. quere de aprio. et infra de sue.

Pediculus cotis est veniens a pedibus sic vocatus (ut dicit Jsi. lib. xij.) plus enim pedum motu quam moribus intercutaneis per poros residantur generantur (ut dicit constantinus in viari) sepe inquit pediculi et lendes nascuntur in capite vel in arte et purgationibus quas natura efficiens facit consumere inter cutem et carnem. Super quem locum dicit expositio. quidam pediculi ex humore sanguineo generantur. et sunt rubei et grossi. quidam ex flegmatico / et sunt molles et albi / quidam ex coletico et sunt atrini longi veloces et acuti. quidam ex melancolico et sunt illi cinerei coloris id est subnigri et macilentis et motis tardi. vbi autem est nimia pediculi locum multitudo in corpore multum in plethorico et corrupto signum solet esse corruptoris generalis / ut morphee siue lepre. ut dicit idem

Contra pedicularum autem modestiam va-
let capitis frequens ablutio. pectinatio et me-
dicinalis mundificatio (nam ut dicit costan.
argentum viuū cum cinere salicis eos necat/
et hoc precipue si ex calido humore generantur
Idem facit litargiam idest plumbum vstruz
cum oleo et aceto. si vero generentur ex humo-
re frigido valet scaphisagia/auripigmentum
cum oleo et aceto. similiter aqua marina et sal
maria cum aceto. scdm autez differentias na-
turas animalū sunt in eis differentie pedicu-
lorū. vt patet in porco cuius pediculus dicitur
vria sic dicitur/quia vrit. nam vbi mordet a
deo locus ardet/vt ibi vesice fiāt. vt dicit idē
Jsi. libro. xij. quilibet autem pediculus tan-
to acius mordet et ledit/ quanto plus macre-
scit.

Ptervermis est modicus molestus
hominibus maximè et infestus a
pulvere dicitur eo qd a pulvere po-
tissime nutriatur. vt dicit Jfido. li. xij. Est au-
tem vermiculus mire leuitatis non cursu sed
veloci saltu/periata euadens et effugiens. tē-
pore frigido pigrescit/vel deficit estiuo tem-
pore insolefcit. quāuis autem non sit de ani-
mantibus que procedunt per manifestam se-
xus cōmixtionem. multiplicat tamen suā spe-
ciem per ouationem. qz oua quedam in se gi-
gnit/ ex quoz cōmixtione vel emissionē vni-
cus puler multos pducit. vnde puler albus
quidē nascitur/ sed quasi subito in nigredinē
cōmutatur. sanguinem appetit et carnem cui i-
sudet terebrat et perfodit. liquidiorē partē in-
teritanei humoris suggit. et in parte corpo-
ris cui insidet suggendo sanguinē rubicūduz
vestigiuuz derelinquit. dormire volentes acri-
morzu iperit. nec etiā regibus si eoz carnes
paruus puler tetigerit/ qui eos mo lester/ par-
cere cōsuevit. eius siquidē absinthiū est vene-
nū. Similiter et folia persicoy vt dicit costan.
colloquū tida valet cōtra pulices si trita et mi-
xta cū aqua p loca vbi habūdāt pulices asp-
ganur. Similiter et folia absinthij/ qz vt di-
cit eoz odore et sapore moriūtur. ppter saltus
velocitatē/ de facili nō capiuntur. in calore cō-
tra tepus pluuiosum acius mordet puler

Rinoceron grece latine cornu i na-
re interpretatur. Idē est monoce-
ron idest vnicornus/ bestia. scz se-
uissima sic appellata/ eo qd vnū cornu in mel-
dia fronte hz. quatuor pedum ita acutū et va-
lidū/ vt quicquid iperit/ aut ventilet/ aut p-
fozet (vt dicit Jsi. li. xij.) nam cū elephāte se-

pe certamen hz/ quē vulneratū in ventre pro-
sternit. tātē autē est fortitudinis vt nulla venā-
tiū virtute capiatur. Sed sicut asserunt qui
naturis rez scripserūt virgo puella pponitur
que venientī sinū appetit. in quo ille omni fe-
rocitate deposita caput ponit. sicqz soporatur
velut inermis capitur/ et interim it iaculis ves-
natoris (bucufqz Jsi. li. xij.) Gre. super Job
addit in moralibus ad iā dicta. rinoceron in-
quit fera est nature omnino idomite/ et si quo-
mō capta fuerit teneri nullatenus possit. ipa-
tiensqz vt dicitur illico moritur. De rinoceron
te dicit pli. li. viij. c. xxi. rinoceros in nare ha-
bens cornu idest in media frōte supra nares
hostis est elephantis. vnde suum cornu limat
ad sara et acuit. et sic preparat pugne/ et in di-
micatione aliuū impetit elephantis quem scit
partem corporis esse molliorem/ longitudo
inest ei vt equo sed crura multa breuiora. cor-
lor etiam burcus sicut inuuit idem libro. viij
c. xxi. huiusmodi fere multe sunt species. scilz
rinoceron/ monoceron/ egliceron. Est autem
monoceron vt dicit idem. fera asperrima simi-
lis equo in corpore/ et ceruo in capite/ pedibz
elephantū/ cauda apro/ mugitū emittit graue
vnum cornu nigrum eminens/ in media fron-
te habet. duorum cubitorum hanc feram vi-
uam negant capi. Egliceron species dicitur
esse vnicornis. et dicitur latie capricornus/ ab
egla quod est capra et ceros quod est cornu.
animal est pusillum simile bedo/ acerrimum
nimis. in media fronte vnum gerens cornu.
Item dicit plinius ibidem qd in india sunt
vnicornes boues habētes cādidas maculas
et solidas vngulas sicut equi. Sūt et asini qd
dam india vnicornes. vt dicit aristo. aucen.
et pli. qui sunt sic dicit/ eo qd vnū in fronte ha-
bent cornu inter aures. residuū autē corporis
ipsoz simile est corpori onagrorum siluestriū
asinorum. sed talis monoceros est minus
audacie et feritatis qd sint alij vnicornes. et di-
citur monoceros a monos quod ē vnus et ce-
ros quod ē cornu quasi in capite gestiens cor-
nu vnum. et dedinatur hic rinoceron huius ni-
uoceronis/ rinoceroni et c. similiter declina-
tur monoceron monoceronis monoceroni.
Inuenitur autem rinoceros et monoceros et
tunc dicitur rinoceronis in genitiuo. et sic de
alijs.

Tana a gamilitate vocis sic vocata
eo qd ranc strepitū et sonos vocis i-
portūis damouibz reddūt i palu-
stribz vbi generat vt. d. Jsi. li. xij. c. iij. pifabz

De animalibus

Et ranae aut quedam sunt aquaticae quedam palustres/ quedam rubete. de quibus supra dictum est in littera. b. de buffone. Alie calamites/ que sic sunt vocate. quoniam inter arundines habitant et frutices. unde et in calamis conuersantur et sunt valde parue et virides et mute sine voce. Alie sunt egredule rane paruule in sicco vel in aquis morantes unde sic sunt nuncupate. Est autem quedam species rane que missa in os canis facit eum obmutescere/ sed hoc multi negant (vt dicit Arist. li. xij.) Aristot. autem dicit de rana li. iij. quod habet linguam propriam/ quoniam antequam lingue sue applicatur ori suo et quasi ligatur/ sicut extremitas lingue piscis in posterius et interius ac concavum linguam habet absolutam. et propter hoc habet rana linguam propriam et est coarctata et non facit hoc nisi in aqua rariu et proprie masculus tempore coitus quando clamat feminam. quia quodlibet animal habens voces vociferat et clamat tempore coitus. rana autem multiplicat vocem quando ponit mandibulam inferiorem equaliter in aqua et extendit superiorem et per extensionis conatum duarum mandibularum. lucent eorum oculi sicut candelae et hoc de nocte maxime quia coeunt de nocte plus quam de die. et omnes pisces nutriunt pullos suos preter ranam (vt dicit idem lib. vij.) quando autem primo in aqua formantur rane videntur totaliter esse caput cum quadam extremitate dependente ad modum caudae. deinde dilatantur totaliter in ventre. sublatera cauda crescunt ei pedes/ et ipsa rana in animal quadrupes transformatur. mouent omnes rane preter buffonem vel rubetam potius saliendo quam gradiendo. nam vetus rubeta raro salit. rana igitur aquosa est seu paludosa/ clamiosa/ limosa/ venterosa/ timorosa/ sub ventre maculosa/ venenosa. et ideo abominabilis hominibus/ et maxime odiosa/ in terra viuunt pariter et in aqua.

Alamadra vt dicit pli. libro .f.c. xliiij. est similis lacerte in figura. nunquam apparet nisi in magnis nubibus. deficit autem in sereno/ et tantus ei est rigor vt ignem tactu extinguit sicut glacies salinem lacteam ore euomit/ que si hominis tetigerit corpus toti defluunt pilis. et quod tactus est corripitur et in colorem turpe commutatur. Salamandra itaque est genus lacertali siue stellionis animal pestiferum et summe venenosum. nam (vt dicit pli. li. xij. c. iij.) fructus arborum inficit. aquas corripit/ ex quibus si quis comedent vel biberit mori necatur. sed si salua eius pedem tetigerit/ totum hominem inficit et corripit.

et quauis tanta sit in salamandra vis veneni a quibusdam tamen animalibus manducatur loco ubi. inter medios ignes viuunt solam alium (vt dicit idem in incendio ignem extinguit. et est genus salamandre cuius pelliculis est villosa et pilosa/ sicut pellis vituli marini/ ex qua fiunt aliquando cinguli ad usus regum qui post longam vetustatem in igne picci non eruntur/ sed post diurnam inflammationem illesi et purgati quasi renouati ab ignibus extrahuntur. et ab illa pelle fiunt lignina in lampadibus et lucernis/ que nullo incendio corrumpuntur quere supra in littera. a. de anguilla diuersitate et inuenies ibi de hoc verme.

Anguilla est vermis aquaticus sic dicta/ eo quod sanguinem diligit atque suggit. potantibus insidiatur cum illabitur faucibus vel ubi visum adhaerit sanguinem haerit. et cum nimio cruore maderit/ euomit quod hausit/ vt de nouo recentiore suggestat (vt dicit Plinio. libro. xij.) Vermis est colore subnigri quibusdam virgulis rubeis distinctus/ corpore mollis/ oblongus et flexuosus/ os habet triangulum/ et in ore fistulam cum qua sanguinem suggit. venenosis infidet. et ideo quando debet apponi membro causa medicine/ primo debet immolui in urina et in sale/ vt sic compellatur euomere si quando forsitan hauserit venenosum in aqua tepida. et tempore calido citius membro se applicat ad suggendum.

Stellio nomen sumpsit a colore. Est enim bestiola tergo depicta luculentibus guttis in modum stellarum quo dicitur omni. Aptumque colorum nomen habet varijs stellaris corpore guttis (vt dicit Plinio. li. xij.) ubi subiungit. stellio autem adeo scorpionibus est contrarius vt viso eo pauore bis afferat et torporem (pli. libro vij.) dicitur quod stellio maxime de rore viuunt/ et quauis sit animal pulcherrimum et depictum multum tamen est venenosum quod (vt dicit pli. li. xij. c. ij.) ex stellione pessimum fit medicamentum. nam cum fuerit mortuus in vino faciem eorum qui bibunt lenigine abducit ob hoc eum in vino unguento necant qui forme pinunt dent meretricum/ cuius remedium est oui vitellum mel et vitrum. fel stellionis tritum in aqua mustelas dicitur congregare. et est stellio genus lacerte reptile et quadrupes habens pedes largos et digitos saffos ad modum manus/ quibus reperit ad domorum et murorum rimas in quibus facit cauernas suas. et murat spoliu suum in senectute sicut serpens. vt dicit idem. et latet in hyeme in cauernis et habet visus eius

In vere autēz efficiens de cauema sciens de
fecum visus mutat locum / 7 querit sibi locū
7 cauemā ad orientem. 7 continue aperit oca
los contra solis ortum / donec in oculo defic
cetur humor 7 cōsumatur nebula que oculis
caliginē inducebat. Sup puerb. aut li. c. xxx.
inuit glo. q̄ stellio est animal velocissimū 7
tamen non p̄satum. sed tantū velocitate pe
dum repit 7 scandit ad sublimitatem domo
morum ac murozum.

Serpens est dicitur / eo q̄ oculis
serpit accessibus. non gradit̄ pu
blice 7 aperte / sed squamā nisi
bus repit occulte (vt dicit Isido. lib. xij.) de
cuius natura nō p̄sequor. q̄ ibi supra in li
tera. a. vbi agitur de angue omnia sunt pliri
us explanata. tamē quasdam notas pprie
tates 7 vulgatas hic breuiter inserere non pi
gebit. Diebatio an. v. sancto egidio de ser
pente sic. formidat nudū. dicit enim q̄ insilit
in vestim̄. sputū fit sibi venenosum q̄ salua
ieiuni boīs venenū est serpenti. pugnat p̄ ca
pite in quo dī esse sedes cordis carnē frigidā
habere dī. q̄ frigide est nature. pectore v̄tre
incedit. hoc dicitur q̄ recas nō graditur anu
lis s̄z singulis serpit. se renouat. loca mucida
lingit. idest loca purrida. obumbrat / idest lo
ca v̄brosa amat. respicit oblique / q̄ laterali
ter nō directe. transfigit aculeo 7 dente. flectit
in se / q̄ tortuosus est 7 non rectus. abscondit
leprā / q̄ comeditur ne talis infirmitas reue
letur. non cessat v̄tere linguā / q̄ serpens sp
mouet linguā ex vi veneni. esurit 7 patit̄. diu
enim sustinet famē. claudit suā aurē ne audi
at incantantē. vinoq̄ venatur. sibilat anteq̄
mordeat. interimit omne quod mordeat. aus
bostis / q̄ flatu iterem̄ eas. tacta resumit / q̄
venenum quod eijcit iterato resumit.

Simia grece a suppressis naribus
est vocata. vnde 7 simias dicim̄
eo q̄ suppressis naribus sint 7 fa
cie feda rugis turpiter follicātibus. alij dicit̄
simias a similitudine rationis noiatas / q̄ in
multis actus boīs imitantur. sed hoc est fal
sum vt dicit Isido. li. xij. (7 subdit) simie sūt
elementoz sagaces noua luna exultāt media
7 cana tristantur. quādo h̄z duos fetus / fetū
quē plus amat in brachio suo portat quē ve
ro nimis diligit humeris gestat / quādo sibi i
stat necessitas fugiēdi. Lun vero arctatur ab
insuente fetuz brachijs portatum proijcere
cōpellitur / 7 alio qui humeris insidet pressa
tardior ad fugā redditur. 7 ideo a venatore fa
cilis 7 citius preuenitur. Simiaz aut̄ quin

q̄ sunt genera. vt dicit idem. ex quibus circō
petici candidas habēt. simia. n. ē cū cauda / quā
quidam climā vocant. Sunt 7 alie que ceno
phale sunt dicte / q̄ facile canibus sunt simi
les sed corpus habent simiaz. Sunt etiā spi
ge villose / comis 7 māmīs p̄minentibus fa
ciles ad feritatis obliuionem. Sūt 7 satiri fa
cie ad modum grata 7 gesticulantibus moti
bus inquieti. Sunt 7 callitricēs que toto pe
ne aspectu a ceteris distant. naz in facie sūt p̄
ducta barba 7 lata cauda vt dicit Isi. Itē di
ct̄ pli. li. viij. c. liij. vbi dicit simiaz genera si
gure boīs sunt prima. caudis inter se distin
guūtur. mira solertia visa singula facere nitū
tur. vnde calciare se solent calceis a venatori
bus ex industria derelictis / 7 sic facile capiun
tur. nam dū se volunt calceozum ligamentis
constringere / 7 calcamenta prout viderant a
venatoribus facere suis pedib̄ coaptare an
teq̄ possit se a calceoz̄ vinculis expedire a ve
natoribus sepissime capiuntur. Item pli. ibi
dē simiaz erga fetū est maxima affectio. nam
mansuete 7 mansuefacte intra domos eam
los quos pariū / oibus demōstrāt / tractariq̄
gaudent 7 gratulantes 7 sibi applaudentes
cognoscunt (bucusq̄ dicit pli.) dicit t̄m idem
libro eodem. c. xij. sunt in idia simie toto cor
pore candentes quas in di orsei capiunt 7 ve
nantur. De simia aut̄ dicit auicē. li. ij. comuni
cat simia in forma cum homine / 7 in pilosita
te cum lupo. 7 sunt alique simie prauoz̄ mo
tuum atq̄ morum / 7 earum dentes sunt sicut
dentes canum / 7 morsus maliciosus / 7 mari
me illaz que habent candidas. Alie aut̄ sūt vil
lose anterius preter facies / 7 taliū dentes sūt
sicut dentes boīs / 7 alia h̄nt sicut hō / 7 oculos
subrufos / 7 asperos / 7 aantos. 7 māmās i pe
ctore / 7 manus 7 pedes 7 digitos sicut hō. 7
pōt ābulare super duos pedes / q̄ h̄z calcane
um. 7 ei imitatur sicut hō. 7 hec habēt pauca
aialia / preter boiem / 7 maxie quadrupedia.
vt dicit aristo. In vulua autem assimilāt mu
lieri. 7 virga masculoz̄ est sicut canis / 7 interi
ora eius sunt sicut hominis (bucusq̄ auicē)
hec eadem dicit aristo. libro. ij. vbi dicit. sunt
aialia cōmunicantia in natura hominis qua
drupedia. vt simia 7c. vnde recitat omnia a su
pradicta. Est itaq̄ simia bestia monstruosa /
tamen hominis nature representatiua / disci
pline susceptiua. vnde ad saltanduz 7 varijs
modis ludendum informatur. bestia siquidē
est indomita 7 maliciosa ex natura. sed verbe
ribus 7 cathenis per violentiaz edomaf. tū
co opprimūt siue blocco / nec libere discurre

De animalibus

pmittit/ vt ei? isoleria rep'maf. abis oib? vel
fatur 7 in mūdīs delectatur/ ppter qd i hoīz
cāpitibus vermes querit/ quos inuentos in
os pūcere n̄ dedignatur. Simeax carnes de
siderat leo/ q? eius est dī cōualefcere quau
do grauitur infirmatur. vt dicit Jfi. 7 pli. que
re supra de leone.

Sirena sirene vel sirene dicit
mōstrū marinum qd dulcedie sui
cātus trahit nautas ad periculz
vnde dī a sirene quod ē tractus. vt d. hug. Bl.
aūt sup ysa. xij. g. dicit sirene sūt serpētes cri
stati 7 alati. alij aūt dicit q? sūt pisces mari
ni in specie muliebri. Papi. aūt dicit sirene
sunt dracones magni volātes 7 cristati. vt q?
dā putāt. yfido. aūt. li. ix. vbi agit de porten
tis dicit sic. sirenes tria dicūtur fuisse. ex parte
virgines/ 7 ex parte volucres vngulas 7 alas
habētes. quaz vna voce altera tibia/ tertia li
ra canebat. q̄ illectos nauigātes sub spē cau
tus ad naufragiū pertrahūt. scdm veritatē aū
tē meretrices fuerunt que trāsēntes/ ad egesta
tē ducebant. fite sūt pducere ad naufragiū na
uigātes. Dicit aūt Jfi. li. xij. in arabia sūt ser
pētes cū alis que sirene vocātur que plus cur
nūt q̄ equi. 7 dicūtur volare quoz vnus tān
ē vt aū mors q̄ volo? senaf. De sirena aūt dī
cit phisologus. sirena ē monstrū marinum ab
vmbilico sursum habēs formā virginis inferi?
figurā piscis. hec balua in tēpestate gaudet. i
sireno aūt dolet. hec dulcedie cātus facit doz
mire nauigātes/ quoscūq? viderit cōsopitos
ad nauē accedit/ 7 quē poterit rape secū ducit
7 pferēs ipm ad locū sicci. p̄io ipm secū coi
re cogit/ quod si noluerit vel nō poterit ipz p̄
mit 7 deuorat eius carnes trāsglurit. de tali
b? mōstris legit i hystoria magni alexandri.

Scorpio vt dicit Jfi. li. xij. ē vnus
terrenus hūs i cauda aculeū ama
rū sic grece dicitur/ eo q? cauda fi
gat. 7 armato vulnere venena diffūdit. cuius
ppriū ē vt palmā manus n̄ ferat neq? ledat
vt dicit idē. 7 dī scorpionis a scorte quod ē dul
ce 7 poio pois quod ē fingere. qz i ātenozī p
te blādicias fingit. i posteriori pūgit. 7 a scor
pione aut verme per similitudinē dī/ i tubus a
culeatus vel flagellū virge nodosū. Jre scor
pius dī signū in celo. q? sole existere in illo si
gno p̄ios frigoris aculeos tūc senimus. vñ
ozatius. Jf. atunna paz tūc cautof frigora le
dūt. Jre scorpionis ē sagitta venenata arca vel
tormētis excussa que dū ad hoīem venerit dū
infigitur virus diffūdit. vnde 7 nomē accepit
De oibus his dicit ozatius. Scorpionis est su

gnū vermisq? sagitta flagellū. De scorpionibus
bus aūt dicit pli. li. xi. c. xxvi. scorpiones pari
unt vermiculos duoz specie 7 perimūt ipoz /
tuna peste veneni sicut serpētes. p̄ miduuz val
de ledit scorpionis venenū. 7 post leuā mor
te perimūt nisi cātus sibi occurat. letali icu p
cūtūt virgines/ qñ eas feriūt. similiter 7 femi
nas s; nō tā cito. viros aūt maxime ledūt ma
tutino/ quādo exeūt de cauenis puulq? ferie
runt aliqūē icu ieiunū infundūt venenū. sem
per cauda parata ē pcutere/ nullocz mōmēto
cessat a lesiōe si ei datur occasio ledēdi. 7 obli
quo icu 7 inflitō feriūt 7 venenū candidum
eos infūdere dicit. Apodeus auctor nouē de
scripsit scorpionū noīduz genera p colores
geminos habēt quidā aculeos 7 iter hōs sūt
mares seuiores 7 maxime tpe coitus. 7 hi sūt
ceteris graciliores 7 longiores/ omnū autēz
venenū in meridie magis ē nociuū/ quādo so
lis ardoibus cāduerūt/ vel calefacti fuerūt.
similiter quādo sūtūt habēt quedā iternodia
in cenda. quāto plura/ tanto peiora eoz sunt
venena. 7 aliquādo sunt illa iternodia sena
aliquādo septena. Tradit aūt apolo dorus
quosdā in affrica habere pēnas 7 illi sunt val
de nociuū. 7 hōs quidā venēfici/ qui questus
gratia colligūt diuersaz terraz venena/ illos
alatos scorpiones deferre in italiā sunt cona
ti/ sed infra regionē italie viuere nullaten? po
terāt. vident tū aliquādo in italia s; sūt immo
tini. In sūa pcutūt porcos nigros qui citi?
mouūtur si in aqua post icū se imerserunt boī
a scorpionibus pcullo/ cinis eoz potatus i vi
no ē remediū. submersi eū in oleo succurrunt
periculo quod pungēdo aīal induxerūt. nul
lū aīal ledit scordio carēs sāguie. 7 sūt quidā
scorpioes qui pariunt videntes fetus quos
mī quādoq? deuorat dī. sed vnus qui magis
ē solers scādīt sup dunes mīs vbi tutus resi
det a cauda 7 a morsu. hic genitorē interficit/
7 frētre cedīs vltor exnitit. 7 hoc pūde scar
natura/ ne pestifera pgenes nimuz ppageē
(bucisq? pli. lib. xij.) Dicit aūt arist. li. viij. q?
scorpiones qui comedūt venenosa sunt peio
ris veneni. 7 dracones quidā comedūt scordi
ones/ 7 illi sunt pessimi. cōtra pūcturā autem
scorpionū multa sunt remedia vt p̄z supra li.
v. de morbis 7 venenis.

Sis vt dicit Jfi. a subigēdo ē dī/
eta eo q? terrā rostro subigit ppter
tibū. terrā enī sulcat 7 subuenit vt
bētibus pueniat ad radices. Pli. aūt li. viij.
c. li. dicit nullū pecus circa venū equo cauz
cōapit bis in anno/ 7 parit. quatuor mētib?

In vtero trahit. viginti filios quos producit. sed educare nequit / et aliquando omnes deuorat propter primum. illi magis diligit qui primo de vtero erit. quia ei magis est naturalis / et ei semper primo primam mammillam porrigit (vt dicit plinius solinus et aristoteles. libro. vi.) Est autem animal imundum et gulosum animal de deuoratis quod liber fetidum et immundum. balucum putat lutum. et reuolucendo se in loto et quiescendo impinguatur. vt dicit aristoteles. li. vii. et impingua est precipue in quiete. et septena pars cibi sui trahit in pilos et in sanguinem et in consimilia. et cum parit crescit et corpus marcescit / quia nutrimentum transit in lac vnde eius filij nutriuntur. et quando habet iuuenes magne est ferocitatis / et pugnat pro eis contra lupum. Alias eius proprietates quere supra in littera. p. de porco et in littera. a. de apro.

Taurus est bos masculus non castratus vt dicit Isidorus. et est greci nomen sicut bos. Indicus autem taurus (vt dicit Isidorus. li. xij.) est color fuluus et velox pro uicitas. pilis in contrariis versis. caput circūflexum flexibilitate qua vult tergi duntaxat. oculos telum respuit munit feritate qui sub arbore sic aligati omni amittunt feritatem / et subito mansuefacti (vt dicit Isidorus. li. xvij.) quere supra de ficu in littera. f. Est animal superbum et cervicosum cuius maxima fortitudo est in collo et in cornibus ac cervice. vnde plinius. li. xvij. c. xlv. generositatis tauri pars in aspectu et in torua fronte / et in auribus fetosis ac in cornibus. et in percussione diuinatione profferentibus cuius tota comitatio in poribus pedibus stat. quibus in altum spergit arenam et ex tali spersione singulariter inter animalia inardescit (vt dicit idem) Aristoteles. vero li. ij. Taurus habet epas rotundum simile epati bovis. et pasatur solus ante tepus coitus et amoris. et tunc vacans se associat. vt dicit idem li. vij. et tunc contra alios fortissime pugnat. Item in eodem. taurum impinguant ab herbis et granis generantibus ventositatem ab extrinsecis pisce et fabae et huiusmodi. et si quis scanderit partem cornuum et cum fistula sufflato parum ante a carne eleuauerit / et pro ei dederit ad manducandum impinguabitur. et impingua cum dulcibus / sicut cum ficibus et vuis passis. Item li. vij. tauri faciunt contrarium equis / quia nisi aqua fuerit frigida et pura non curant potare eam. Item idem li. vij. propter vires pugnant tauri et qui vincit salit super feminam. et cum debilitatus fuerit per multitudinem coitus venit victus contra eum et pugnat. et qui tunc vincit salit super feminam quasi gaudens de mupho. et tauri

vt videntur coitari post annum et forte post octo menses / sicut et vacca. quere infra de vacca. tauri autem quodam non sunt castrati feroces sunt et superbi. sed ablati testicularis effemiat redimuntur / et pigri imbelles penitus et mansueti crescant tamen corpore et impinguescunt. et aratrozum in quo mansuescunt. quere infra de vitulo castrato. Item in libro. xix. in fine dicitur quod tauri habent fortiores nervos et ligamenta id est lacertos quam boues quia in castratis omnia corporis membra emollescunt. et in corde tauri inuenitur sepe os sicut in corde cerui. Sunt autem quidam tauri agrestes. vt dicit plinius. li. vij. c. xxij. Sunt inquit tauri atrocissimi siluestres ceteris maioris et velociores / colore fului et oculis inuoluis. pilo in contrarium verso rictum ad aures extendentes. cornua mobilia habent que ad alterutrum in pugna mouent tergum habent durum ad modum silicis / ita quod vulnerari non possunt. feras omnes venantur. nec aliter possunt capi quam in foueis. capi semper feritate intereunt / et pro indignatione moriuntur

Tragelaphus est dicitur hircoceruus. a dragos quod est hircus / et elephos quod est ceruus. Et dicit Isidorus. libro xij. tragelaphi a grecis sunt nominati. quidam sunt eadem specie. vt cerui. villosos habent arnos vt hirci et mentum proemissis hirsutum barbis. De his autem dicit aristoteles. libro. ij. quedam agrestia animalia habent cornua toruosa vt hircoceruus qui tragelaphus dicitur. et pedes eius habent soleas. et corpus eius crescit ad quantitatem cerui. et sunt fortes valde et facies eorum declinant. et cornua eorum sunt sicut humuli.

Alpa est quedam bestiola ad similitudinem muris. de qua dicit Isidorus. li. xij. quod sit damnata cecitate propterea in tenebris. Est enim absque oculis. rostrum habet ad modum porci cum quo tenax fodit et humum egerit et radices sub terra commedit et corrodit. solē odit et fugit. nec diu potest viuere super terram. nigram habet pellem villosam et mollem. cura breuissima et pedes largos et per digitos distinctos ad modum manus Aristoteles. autem dicit de talpa sic mone animal generans simile habet oculos propter talpam que non habet oculos apparentes / sed si quis inaderit eorum subtiliter inuenerit in terius vestigia latentium oculorum. et putauerunt aliqui quod illud corinz rumpitur pro angustia quando incipit mori. et tunc incipit aperire oculos in moriendo / que eos clausos

De animalibus

habuit in viuendo. Dicit ad hoc pli. libro .x. c. xlii. liquidius audiuit talpe obrute terra de so atq; surdo nature elemento. et si hominem audierit loquentem fugit a remotis.

Alus est melus animal scilicet ad quantitatez vulpis cuius pellis valde est hyssida et villosa. et dicitur melota. vt dicit glo. super illud verbum circueunt in melotis etc. hebre. xij. De hac bestia. s. de taro siue de melota. dicit pli. lib. viij. c. xxxix. est et melis quedam solertia. quando enim eos canes insequuntur/ anbelitu et flatu retinet retinendo cute extendit/ et sic morsus canu et icet hominu arcet. futura preuidet tepestare. et ideo sibi faciunt cauernas subterraneas diuersos exitus continentes. vnde quando flat ventus a quilonans obturant caudaz villositate itrotum a quilonare et apertuz tunc dimittunt australem et econuerso. In eisdez ante latibulis sibi. prouident in pastu contra hyeme/ et si quis eis defecerit abus/eis p abarijs erit somnus (vt dicit idem) Sunt etiam de generibus animalium que in hyeme se abscondunt et p magna parte de somno viuunt. vt supra de mure dicitur est. quere supra de mure. Est quedam species tarsi (vt dicit philosophus) qui abscondit cibos contra hyeme/ et vna cum femina colligit et roponit. et veniente algore hyemis timens masculus ne cibi collecti nimis cito deficient feminam ab esu reprimit/ et ipsam ad saturitatem comedere non permittit/ que pacez simulans et quasi taro masculo cedens / canem nam late terent. et per partem oppositam latibulum intrans ignorante masculo fauces aperit/ et diu aggregatos cibos deuorat et consumit. Nec bestia vt dicit idem. vulpem odit et cum eo dimicare consuevit. sed videns vulpes q propter duriciem et eius villosam pelle ledere non poterit se victum simulans fugam petit. et dum tatus predam querit vulpes eius latibulum subintrans vrina et alijs immundicijs tarsi cubiculum inficere consuevit. cuius fetorem abhorrens melus defecatum domicilium derelinquit. et aliam mansiuunculam necessario sibi querit.

Tigris est bestia ad fugam velocissima ad modum sagitte. sicut enim persi sagittas vocant. vt dicit Isidorus libro xij. est enim bestia varijs distincta maculis virare et velocitate mirabilis ex cuius nomine fluuius tigris appellatur/ eo q rapidissimus sit omnium fluuiorum. tigrides enim magna hircania gigni (huicq; Isi

do.) dicitur autem hic tigris huius tigridis bestia. s. p fluuiosio hic tigris h' tigris. que supra de fluminibus. De tigride autem dicit pli. tigrides hircani vndiq; ferunt/ que sunt animalia tremende velocitatis/ et maxime cognoscitur dum capitur. totus enim fetus qui semper viscosus est ab insidiante venatore rapitur. et i equo velocissimo subito deducitur/ ac vbi fera spoliatis catulis vacuum cubile reperit/ fertur preceps odore ferentis catulos insequens abijcit vnum catulum/ quem illa tollit/ et ad suum latibulum morsu ducit/ quo reposito in cubili/ concito cursu iterum redit. interin raptor cum residuis nauem scandit/ et illa imitata et frustrata sentate p. nullo ultra se uit (vt dicit plinius libro viij. c. xix.) masculus autem de fetu penitus non curat. v dicit idem qui autem omnes catulos deserere cupit specula magna in itinere derelinquit. que mater insequens in via inuenit in eis se intuens de sua imagine filios esse credit. circa autem suam umbram detenta/ et circa filiorum extractione de vitro occupata dat raptoru spaciuz fugiendi/ et sic per umbram decipitur/ ne raptorem pro catulorum liberatione ulterius prosequatur.

Tinea vt dicit Isidorus est vestimentorum vermis dicta/ eo q tenet et eo vsq; vestibus insidat quousq; corrodit. et ex vestiu corruptione gignitur/ quando. s. vestis aliquandio in aere grosso comprimitur. nec vento perfunditur. et i puro aere libere nullatenus explicatur. Insensibiliter autem panni superficiem consumit. et cum sit sensibile animal infra panni substantiam se occultat. q vix vnq; videri oculis se permittit. amara et odorifera tince fugiunt. ad vestes resperfas talibus de facili non accedunt. et ideo folia lauri/ cipressi/ et cedri/ et huiusmodi posita in cistulis vestes ibi repositas et libros corrumpi a tinceis non permittunt. vt dicit constant. Est autem quedam scabies capitis que ppter suam tenacitatem et adherentiam tinea est dicta. De qua quere supra lib. v. vbi agitur de capitis infirmitate.

Tredones vocant greci lignorum vermes/ eo q terendo edant. vt dicit Isi. li. xij. ex humore autem corrupto in arboribus derelicto/ sub corticibus arborum et in medullis generantur. maxime autem in arboribus generantur/ quando ipso rano rpe arbores resecantur/ vel platan

vt dicit ides. ⁊ hoc est in plenilunio potissime quando humiditas que lunari virtute cū cor-
poribus tunc abundat non digeritur ppter
eius superfluitatem non regitur a natura. ⁊ id
neceſſe est vt talis superfluitas corūpatur/ac
in vermes ⁊ in putredinem cōuertatur. que
re supra d' effectu lune li. vi. teredo itaq; ligni
vermiculus est in substātia mollissimus. ⁊ ta-
mē corrodit ⁊ cōminuit durissima ligna/ ⁊ sub-
tiliorem puluerem q̄ posset lima vna facere.
quere infra de vermiculo.

Testudo est animal sic dictū. eo q̄
regimine teste sit opertū. in cancre
modum. vt dicit Jsi. li. xij. ⁊ sunt
quatuor genera. s. terrestres. maritime. lutane
s. i paludib; viuētes ⁊ fluuiales ⁊ tēdūt aliq̄ q̄
etiam est incredibile tardius ire nauigium re-
studinis pedem dextrū deferens. vt dicit Jsi.
li. xij. De testudine autem quere supra in litte-
ra. l. de lima.

Tortuca inter testudines compu-
tatur/ eo q̄ ster testas durissimas
clauditur/ inter quas se recolligit
quando ab aliquo molestatur. Est autē eius
duplex species. s. fluuialis ⁊ terrestis. fluuia-
lis autē tortuca mortifera est ⁊ venenosa. terre-
stris vero que habitat in domib; vel in siluis
mūda est ⁊ cōestibilis. Est tamē horribilis
i aspectu ⁊ deformis. ponit autem oua vt gal-
lina/ sed pollidiora ⁊ minora. Est autem aial
quadrupes habēs pedes paruos sicut rana
⁊ caput paruum sicut serpens/ ⁊ testas duras
diuersis macul' deformatas carnes vero eius
que habitat in nemoribus sunt medicinales
⁊ sunt virtutis resumptiue. vnde valēt ethicis
pūscis ⁊ consumptis. De tortuca autem ma-
rina dicit aristo. li. viij. tortuca inquit marina
comedit omnia ⁊ eius orificium est fortius oi-
ori cuiuslibet aialis. qm̄ si acceperit lapidē in
suo ore frangit eum. ⁊ exit ad ripas ⁊ pascitur
berbis/ ⁊ cum reuertitur intra aquam ascēdit
⁊ natat/ ita q̄ desiccatur dozi superficies a so-
le/ qm̄ illi non leue ē q̄ in aqua pfundet. Jre
libro. xij. animal habens squamam plumaz
aut corneam non habet vesicam ppter pauci-
tatem potus quia superfluitas potus transit
in plumas/ ⁊ alia/ ppter torticaz qm̄ pulmo
tortuce maxime est carnosus. sanguineus si-
milis pulmōi vacce ⁊ pulmo tortuce siluestris
est maior q̄ debet esse. qm̄ corpus eius conti-
nētur in testa spissa. ⁊ ppter hoc non dissolui-
tur/ nisi in carne tantum. ⁊ propter hoc fuit in
tortuca vesica/ vt reciperet superfluitates sicut
vas ⁊ valde parua est. vesica enim est in omni

bus animalibus habentibus pulmonem/ a-
guinem ⁊ ideo sola tortuca inter animalia ha-
bentia duos cortices habet vesicam ⁊ renes

Vacca tauri est femina dicta quasi
boacca (vt dicit Jsidus. li. xij.) Est
autē aial lasciuū ⁊ luxuriosū. qz vt
d. ar. li. vi. vacce post annū mouentur ad coi-
tū ⁊ forte post octo menses ⁊ tēpus ipregnari-
onis vacce est per nouem menses. ⁊ partū erit
in decimo. ⁊ vacce coitus assimilatur manibus
⁊ efficiuntur siluestres ita q̄ nō possunt eas do-
mare pastores. ⁊ desiderū vaccaꝝ manifesta-
tur per tumorem vngniū/ ⁊ suos mugitus cō-
tinuos qm̄ vacce mugiat cōtra coitū ⁊ saliant
super tauros ⁊ sequuntur ipsos ⁊ cum eis stant
Jtem in eodē dicit in fine. dicunt hōies q̄ tē-
pus impregnatiōis eaz est. x. mensū. ⁊ si an-
te hoc tēpus pariatur fetus non viuēt. nec fue-
vngule cōplebuntur. ⁊ in maiori parte pariet
vnu ⁊ forte duos. ⁊ femine viuūt in maiori p-
te. xv. annis. ⁊ mares similiter. sed qm̄ castrantē
efficiuntur fortiores ⁊ viuunt. xx. annis. ⁊ p-
partū habet lac bonū. ante autē nihil habet ⁊
si habuerit nihil aut paz valet. ⁊ cū primo co-
agulatur lac vacce efficitur sicut lapis. hoc au-
tem ei accidit cuz miscetur aque. vacca vnus
anni raro se miscet tauro nisi post annū. ⁊ qm̄
vacce multotiens impregnatur ⁊ faciūt plu-
res filios signum est (scdm q̄ putant homines
q̄ in hyeme multa pluuia erit. Jtem in grege
viuunt/ ⁊ si a grege recesserint sepe pereūt. qm̄
a bestijs comeduntur. Jtem omnium anima-
lium sunt voces fortiores ⁊ grossiores in ma-
sculis exceptis vaccis que vocem habent ma-
sculis grossiorem. Jtem vt dicit idē. vacca cōz-
mua habet fortia ⁊ grossiara ⁊ magis nodosa
q̄ masculus. non tamen ita magna. sed si cale-
fiant possunt flecti in omnem partem. ⁊ quā-
do infirmantur in pedibus est eis medicina
si inter cornua oleo ⁊ pice ⁊ alijs medicamini-
bus unguantur. Jtem dicit idem q̄ vacce di-
ligunt bibere aquam darain. turbidā vix aut
nunq̄ bibunt. ⁊ eis accidit podagra/ ⁊ ex hac
infirmitate moriunt. ⁊ signū est quando sub-
mittunt aures suas ⁊ non comedunt (vt dicit
idem) vacca impinguata iugum abijcit cui ē
consueta minus pasta optime est subiecta. in
fimo ppro iacens impinguet. ⁊ quāto plus
a labore ei paratur/ tanto torper amplius ⁊
pigrescit. pūcta testo idest musca bouina/ cau-
daz erigit ⁊ miro modo insanians per cōpos-
citavit ⁊ discunt.

De animalibus

Vacca aliquando e' agrestis. de qua dicit auice. et etiam aristoteli. Est iquit vacca in terra partox habens crines in collo sicut equi. et est corpus eius ad quantitate cerui. unde a multis equiceruus vocat. et talis vacca caret cornibus et abitat in montanis et est siluestris et habet pulchros oculos et sunt acuti visus / et quandoque habent cornua vacce huiusmodi. sed sunt parua ad modum huiusmodi et sunt curuata versus tergum / sicut cornua capri et in corde eius inuenitur os sicut in corde cerui et camelii. et illud os quando calefacit / et sanguis titillando mouet cordis nervos. et est causa exercitatis animal ad modum leticie et exultationis. unde ex tali titillatio e' quasi subito se erigit caput mouet salit velocius et discurnit. Item dicit aristoteli. li. viij. animalia inquit que non possunt habere inuameta a cornibus habent inuameta alia a natura. sicut dedit velocitate ceruis et agrestibus vaccis que cornua habent in curuata. et si possunt propter magnitudinem defendere totum corpus. et propter hoc dedit natura agresti vacce animal inuamentum. scilicet eiectionem stercoreis quo exurit canes qui ex vicino sibi inimum appropiunt quant. alij etiam canes qui stercorea talium vacca non inueniunt circa ipsorum odore se occupant / quousque imbelles bestie fugiant periculum et euadunt De hoc quere supra in littera. b. de boue et de bubalo qui est bos agrestis.

Vulnus a virore etatis est dicitur ut dicitur Aristoteli. li. xij. nam statim quando nascitur a virtute propria ad querendam matris vbera erigitur et lauat. minus vberibus statim reficitur et lactatur. minus lingua ab omni mundicia tracta ex vtero abstergit et purgatur nascitur ei sicut et equo in fronte pustula quedam nigra que magis forte amoris asserit incertum habet pustula minus statim aperitur et detruatur. nec eum admittit ad vbera nisi predictum virus auferat et prescindat. Idem dicit aristoteli. de equa et de eius pullo. similiter auice. quere supra in littera. e. de equa. Titulus mures diligit et eius mugitum sequitur et cognoscit. vbera que suggit fronte excutit / et sic vberiorum lactis effusione a matre que lacte satiat salit hilaris et discurnit. saliendo autem a minus vestigijs non discedit. Simile dicit aristoteli. li. viij. quod vituli castrantur post unum annum et si non castrantur illo tempore erunt parui. et e' castratio vitulorum secundum hunc modum. prosternuntur vituli in terra. et scinditur corium et expununtur / alias expelluntur testiculi. et eriguntur eorum radices ad superius / et eorum nervi. et ligatur salsura quousque exeat sanguis extra. et si acciderit apostema crema habet testiculum abscessum / et ponunt cinere super apertum

stema / et sic locos sanant. Est autem in mari quedam bestia habens similitudinem vituli / propter quod vitulus marinus nuncupatur. hec parit in terra modo / re pecudum. canum more coit / nunquam parit plus quam duos. educit manus fetum non ante sextum diem aliam non ante. xi. dies. ducit fetus ad mare / sed dei ceptus assuefacit eos ad natandum. difficulter iter faciuntur capite illeso. mugiunt sicut vituli propter quod vituli nuncupantur. voce et vultu populum salutant cum maxima disciplina. nullum animal grauiori somno premitur. pennis quibus in mari utitur huiusmodi vice pedum serpunt. pelles habent bifidas et crinitas sicut vituli / que detracte sensum equorum retinent. semperque maris estu recedente in borea scunt. dextere eius pinnule vi sonifera dicuntur / se / somnosque puocat si supponatur capiti (buc usque pli. li. viij. c. xij).

Vrsus e' vocatus / eo quod suo formae fetus quasi orsus. ut dicitur Aristoteli. li. xij. nam autem eos informes generantur reptus / et quedam carum nasci quam mirantur labent do membra componit unde est illud. Sic fortis matris lingua fetum queque pulit vasa etc. hoc in maturitas partus facit. denique. xxx. die generat unde euenit quod precipitata fecunditas informes preceat. Ursorum caput e' inualidum. vis mania in brachijs et in lumbis. vni interdum erecti insistant. ut dicitur Aristoteli. li. xij. in. c. de bestijs. vel de visus ab vrgendo / quod fortiter vrgit ac strigit quem apprehendit. De visia dicitur pli. li. viij. c. xxxvij. visorium inquit coitus in initio hyemis. nec vulgari quadrupedum more coeunt / sed abobus cubantibus et propter recedunt deinde abinuicem et intrant specus separati in quo parunt. xxx. die et non plures quam. v. sunt fetus cadidi / et informes caro parum maior quam sunt mures sine oculis et sine pilo. vnt gues tamen prominent. hunc labent paulatim figurant / nec vident dentes quousque rari quam visos coeuntes vel parientes. idem mares quadragenis diebus latent. femine quatenus mensibus latibula sua edificat cum rariis et frigidibus. et sunt penetrabilia imbutibus / quod molli fronde preceat primo. bi diebus bis septenis tam graui somno opprimunt ut nec vberibus valeant excitari. tunc pinguescunt miro modo et sunt eius adipis apti propter plurimum capilloz. post hos dies resident ac prope partem fructu viuunt. fetus frigentes opprimendo ad specus fouent / et cubant super eos sicut volucres. Adhuc autem est dictum quod creditur theophrastus. scilicet visorum carnes tunc temporis coactas crescere si seruent. nec inuenitur aliquid tunc cibi in aluo vestigium / nisi modicum de humore / circa cor autem habet tunc sanguinis quas guttas / et nihil omnino in reliquo corpore inueniri potest

vere pcedūt / 7 tūc masculi sūt pūgnes. cuius rei cā ē occulta / p̄cipue auz tūc t̄pis nec cibo nec s̄ono sunt saginati p̄ter q̄ dieb' his septe / mis. Exerites aut̄ specū quā daz herbā querūt quā comedūt / vt laxent ventrē quē tūc hūt cō / stricū. oculi eoz tūc bebetati. 7 iō tūc maxie expectūt fauos apū / vt os vulneratū pūcuris apū sanguinolādo releuet granedinē 7 dolo rē. caput hz debile qd̄ ē forissimū in leōe. 7 iō si vrgēte vi qñq; d̄ rupe se p̄cipitēt. collapsi su p̄ arenā de facili moriūtur. cerebrū vt dicunt b̄nt venenosū. 7 iō eoz capita qñ occidūtur ī spectaculis p̄burūtur / ne gustātes aliqui d̄ ce rebro in v̄sinā rabiē suertātur. pugnat̄ 7 tau ros / 7 auersi rapiūt ore ipsos pedibusq; oib' comib' eoz suspēsī pōdere deiiciūt. 7 tūc mo / riēdo eos dilaniāt 7 occidūt. necalici aialū iēst tāta solertia ad maleficiā / sicut visis (buc usq; pli. li. viij. c. xxxvij) De v̄so aut̄ dicit an̄s. li. vi. v̄sus iquit comedit oīa indifferēter. co / medit. ii. fructus qñ ascēdit arbores. 7 frāgit aluearia 7 comedit mel 7 iestāt apes oculos eius / 7 pūgūt lignā eius / 7 quādoq; fugiunt ip̄m. 7 comedit cācos 7 formicas pp̄ medicā / nā. 7 comedit carnes pp̄ eius magnā fortitu / dinē. 7 pugnat cū ceruis 7 porcis agrestib' 7 cū canib' 7 cū tauris / 7 p̄sternit eos. 7 vadit erectus 7 eos 7 tenet manibus cornua eoz 7 sepe viuūt eos. Est aut̄ aial ip̄atiēs / iracidiū volēs se vindicare de oibus q̄ tāgūt eū. 7 iō si aliquē p̄cūcēt se inaserit si ali' eū tenigerit / di mitit̄ p̄mū 7 statū iuadit scōz / 7 si tenus statū eū lesent̄ dimittit̄ p̄mū 7 scōz / 7 mox tertiu ī / surgit. 7 qñ capit̄ peluis ardētis aspectu exce / cat. carenis colligat. ludere cōpellit. 7 p̄ vbera domesticat. aial ē t̄ instabile 7 multū iquitū. vñ tota die dicit̄ sp̄itē ad quē viculis al ligat. pedes suos suggit 7 lābit / 7 in eoz suc / co delectatur. Adiro inō scit scādere sup arbo res vsq; ad altissimas ip̄ar arboz sūmitates Solēt aut̄ mellificare apes in arboribus p̄ca uis / q̄ fauos dephēdēs v̄sus p̄ odorē ascen dit vsq; ad locū mellis 7 faciens vnguib' ī arboze apturā / extrahit mel 7 comedit. 7 ex cō suetudine frequēter qñ esurit ad locū redit. qd̄ antēdēs venator circa arbores pedem sudēs 7 palos acutissimos vndiq; circūfigit. an̄ apu / tā vero malleū valde pōderosū cu recte suspē / dit. veniēs itaq; v̄sus esuriēs / 7 mel extrahere cupiēs p̄ malleū ipedit / s; pede malleū a se p̄ sicut. s; rediēs malleus ip̄z ad aures tāgit / sup quo idignatus fortius a se malleū eiat q̄ ipe tuosius rediēs acius ip̄z ferit 7 tā diu 7 trūcū siue malleū p̄cedit sic quousq; ex frequēta icu

caput quod hz debile deficit. 7 cadēs inferi sup palos p̄p̄ia stulticia se occidit. Istū modū venādī v̄sus narrat theophrastus. 7 istuz eūdez modū a venatoribus v̄soz in germa / nias parabus intellexi.

¶ Rsa aut̄ bestia ē seussima / 7 ma / xime qñ catuli sui rapiunt̄ naz illi cura ē de salute filioz. iō eos diligētius lābit lacrat / 7 nuert. 7 circa eis nocentes sepe p̄ vi / ribus se oppōit. imp̄gnata a masculino se diui dit. 7 vsq; ad filioz informationē v̄terius nō accedit (vt idē dicit) in tpe luxurie se abscōdit 7 videri amoris tpe embesat. Ad masculū autē eis tūc t̄pis p̄cūt 7 voluptatis grā eis ifra p̄ t̄pā n̄ accedūt (vt dicit an̄s. 7 pli. 7 auicē) Itē pli. li. f. c. lxxij. v̄si inq̄t nō lābūt potū vt be / stie habētes senatos dētes nec sordēūt vt hū / tes p̄tinuos sicut oues 7 homines. sed aquā morsu vorant.

¶ Vulpes ē dicit̄ qñ volupes. ē m̄z volubilis pedibus 7 nūq̄ rectis inētib' s; tortuosis ātractibus incedit. frau dulēter aial insidijs decipiēs. Nā dū non ha buerit escā mortuū se fingit. sicq; aues descen dētes quasi ad cadauer rapit 7 deuorat 7 nās glutit (vt dicit Jsi.) vulpes sēp daudicat. nā crura eius dextra breuiora sūt q̄ sinistra. pellē hz multū villosā / calidā 7 pilosā. caudāz ma gnā quā dū canis rapere putat dētes 7 os pi lis replet 7 obturat. Lōtra taxū p̄ māsīobus pugnat / 7 ipsius foueāv̄rina 7 stercore pollu it 7 defedat 7 sic de ipso nō violētia sed dolo 7 fraudulētia mūphat. foueas 7 loca subterra nea ibitat 7 frequētat. aialia domestica plus q̄ siluētina rapit 7 deuorat. Et vt dicit an̄s. li. viij. ceruus ē amicus vulpis / 7 p̄pter hoc pu gnat p̄tra melū. i. p̄tra tazū 7 ip̄m iuuat. natu rale ē odiū inter vulpeculā 7 melū siue taxum quē sepe supat vulpes dolo potius q̄ virtute Est aut̄ aial vorax 7 gulosū. 7 iō generat filios cecos sicut leo 7 lupus. 7. d. an̄s. li. vi. naz vt dicit soli. i oibus faciētib' filios incōple tos cā ē gulositas / q; si expectaret natura vsq; ad p̄plemētū suggēdo iterficerēt m̄fēs. 7 ideo natura facit fetus nasci āte p̄pletionē ne nimis expectādo planā formānoez auiditate nimia nutrimentū iterimerēt m̄fēs suas. vt. d. idē aial siquidē ē fetidū 7 corruptū / 7 loca reddit steri lia 7 corrupta vbi morari cōtinue p̄suevit. v̄ t̄rē 7 guttur albū 7 d̄ dlicatū / et caudā et tergū hz rufū. anbelm̄ b; fetidū / 7 morsū aliquāntū venenosū (vt. d. pli.) quādo eū ifequūt ca nes iter crura recolligit caudā. 7 quādo vider se non posse euadere in cauda villosa v̄rinam

De animalibus

recolligit/ quā sup canes ipm insequēs pñcit
 7 diffūdit. eius fetore abhorrens canū multū
 tū in necessitate se fugit. s3 noctū vel oportu /
 nitate alia siluas petit. 7 quāvis multū sit in
 se veruscius 7 maliciosus/ in multis tñ ē vtilis
 fm. exercitiū medicie. vt. d. idē. li. xxviiij. c. viij.
 adeps. n. eius 7 medulle multū dicunt valere
 cōtra nervoz cōtractionē sāguinis ēt diureti /
 cus dī eē. vñ multū valere credit ad lapidē in
 vesica 7 renū fractionē. alias pōit ibi pli. d. vir
 tute vulpiū magnoz opiniōes/ de qbus n̄ au
 ro facere mētionē. dicit tñ qd si quis lignā vul
 pis habuerit i anulo vel i armilla talis n̄ pati
 et (vt dī fm magos) caliginē oculozum.

Vermis ē aial qd de carnib? sepe 7
 herbis nascit. sepe aut de olenb?
 pcreat. aliqñ ex sola hū oz corru /
 ptōe. aliqñ ex seruū d̄mixtiōe. vt pz i tortuās
 7 scoriōibus/ 7 lacernis (vt dicit Jsi. li. xij) dī
 aut v̄mis q̄i v̄tes/ vel q̄i v̄tes q̄i i mltas pres
 se v̄rit/ vel q̄i v̄rit. i. ad pres oppositas se tra
 hit. nō. n. sicut serpētes squamāz n̄isibus ver
 mis repit/ sed i diuersas pres corpusculū suū
 trahit. vt d. Jsi. In veretamē de latebris ver
 mes exeūt. 7 iō forsā vermes a veno exitu no
 mē sumūt. vt. d. idē. Sūt aut v̄miū mltē d̄rie
 sicut dicit idē. nā quidā sūt aquanci. 7 quidā
 terrestrēs/ 7 illoz quidam sūt in herbis 7 olen
 bus vt enuce 7 p̄similes. quidā i arborib? vt te
 redones. 7 quidā i vestib?. vt tinee. 7 quidā i
 carnibus vt madōes/ qui ex corrupta hūidi /
 tare i carnibus putridis generātur. qdā i aia /
 libus vt lūbrici/ 7 astrides i visceribus. s̄rōes
 i naribus. pediculi 7 lēdes i capitibus q̄ oēs
 ex hūozib? corruptis i aialū corpibus iteri?
 vel exterius generāt. Sūt 7 alij vermes terre
 lōgi 7 rotōdi/ molles 7 lūbrici/ ac lūbrici terre
 quos i terra venāt talpe/ 7 quib? pisces i aq̄s
 capiūt. quādo hamū talib? vermib? inescāt
 7. d. cōstā.) q̄ tales v̄mes valēt p̄tra spasmū
 7 p̄tractionē nervoz. valēt et̄ p̄ morsū serpētis
 7 icū scoriōis. 7 iter v̄mes quidā sūt qui oī /
 no carēt pedib?/ vt colubri 7 serpentes. 7 qui
 dā sūt qui multos habēt pedes vt sextupedes
 7 quidā sūt valde p̄niciōsi 7 nature hoīs imi
 ci/ vt serpētes 7 ceteri venenosi. 7 sūt quidā a
 milosi corpis q̄ nō habēt nervos nec ossa nec
 spinas/ nec cartilagiēs/ nec sāguinē. 7 oēs ta
 les si i oleo tingūtur moriūt. i aceto v̄o reui
 uiscūt. vt. d. arif. 7 pli. 7 sūt qdā vermes q̄ ge
 nerāt 7 generāt 7 qdā q̄ generāt 7 nō generāt
 vt salamādre. 7 i talib? nō ē sep. bis 7 multū a
 lijs modis vermes tam maiores q̄ minores.

variantur.

Vermiculus ē v̄mis modic⁹ a ver
 me diminutivē dictus/ quales so
 lēt i lignis 7 fructib? iuveni. sicut
 dauid. ij. re. xxij. tenerrimo ligni v̄miculo cō.
 paratur/ q̄ teredo vel trebala dī. q̄ cū sit natu
 ra mollis lignū durissimū pforat/ imo nihil ē
 durius eo dū tāgit. nihil molli? dū tāgitur. vt
 d. glo. ibi. v̄mis igitur p̄cipue terrestris nascit
 ex hūo 7 folijs/ ex fructib? 7 lignis. finita h̄ye
 me pcedit de viscerib? terre tpe venio. falsa ca
 uet 7 fugit. 7 aromantibus 7 amans p̄dita nō
 tāgit vestes. s. lineas nō rodit sicut tinea. lane
 am veste destruit 7 cōsumit. 7 marie illas ve
 stes laneas p̄sumit v̄mis quaz comes tetigit
 dens lupin?. nā lana ouis deuorare a lupis rī
 neas generat 7 pediculos. vt. d. aristo. li. viij
 7 pli. li. x. vilis 7 mollis ē v̄miculus 7 rotōdi?
 subtilia 7 gracilia sūt ei? extrēa 7 media gros
 siora. occulte morde arborē 7 cōsumit/ plus
 ore q̄ pedib? se trahit. vilis ē flexibilis 7 crā
 guis. in oibus vermib? ē sensus tact? 7 gust?
 (vt. d. pli. li. xi. c. lxxi.) vnde p̄cepto sonitu v̄
 strepitu latefcūt. iter sapores discernūt. amara
 enī 7 falsa refugūt vermes 7 dulcia appetūt
 ac suggūt. vnde dēnbus alij p̄dantur. alij vir
 gūibus 7 rostro ad necessitatē rapiūt alij acu
 mine ercauāt. alij suggūt/ lambūt/ sorbēt/ vo
 mūt. mādūt nec mior ē varietas i pedū miste
 rio vt rapiāt/ distrahāt/ p̄māt/ pōderāt. terraz
 fodere non cessant. vt. d. pli. ibidem. s. li. xi. c.
 lxxi.

Vipera est genus serpētis veneno
 si. d̄ qua dicit (Jsi. li. xij.) vipera
 est dicta/ eo qd vi pariat. nā cū v̄e
 ter eius. ad partū igemerit catuli nō expectā
 tes maturā nature solutionē corrosiōis ei? late
 ribus cū matris interitu 7 corrupūt. Dī aut
 qd masculus suo ore inserto in os vipere semē
 expuat. illa autem ex voluptate libidinis i ra
 biam versa caput maris presandit. itaq̄ fit vt
 parens vterq̄ pereat masculus dum coit fe
 mina dum parit/ Ex vipera fiunt pastilli. qui
 troscia tyriaci nominantur/ ex quibus fit tyri
 aca. idest remedium contra venenum. De vi
 peris dicit (Plinius lib. viij. c. xl.) vipera so
 la inter serpentes in terre cauernis se abscon
 dit. alij autem omnes in cauis saxoz aut ar
 borū se occultant. famez sustinet diuissime
 in forti h̄yeme inter terre viscera se recolligit.
 7 prius euomito veneno vsq̄ ad veris tempo
 ra ibi dormit. cum autem calore solis poz ter
 re aperiantur/ vipera exp̄gefacta egreditur de
 cauernis/ 7 quia visus eius ex longa mora cō

trahit in tenebris caliginem. femiculi radices
vel herbarum querit. et eius succo oculos linit be
beratos. et sic herbe gustu oculos acuit. ut vi
su recipere que amisit. Est autem tyris spes vipe
maxime venenositas. de quo dicit anst. li. viij
tyris est sicut et tachea. i. cocodrillus latet i bye
me. sed post expoliatur corium. quod est intra oculos
suos ita quod ille qui non cognoscit hoc accidens
putat quod ille sit cecus. Deinde auferit corium capi
tis totaliter vno die et sua expoliatio est sicut
erectus est embryonis. et sic renouetur quam depo
nit senectute. Item in eodem inuenitur in femice
tyris quidam que serpentes magni fugiunt. quam
uis sit paruis. et sunt pili supra totum corpus
uiz. et quando mordet aliquid putrescunt omnia que
sunt in circuitu morsus statim et inuenit vnus
paruis tyris in iudea. et morsus eius est ita
fortis quod non inuenitur contra ipsam medicina. De
vipera. n. dicit ambro. in exame. omnis serpen
tium nequissimum est genus vipere. que cum cupidi
tate assumpserit cocodi murenule requirit copulam
progrediturque ad litus aque ubi credit murenula
la latitare. sibilo autem euocat vipera murenula
la et puocat ad amplexum. que vocata statim adest
vipera autem videns eam ad copulam preparata totum
venenum suum euomit et ad amplexum murenule se
preparat. completo vero concubitu vipera venenum
quod euomerat iterum haurit et resumit. et sic cum
veneno resumpto reuertitur ad cauernam vipera insup
ut dicit plin. li. xiii. c. i. lapidem quedam deglutit
quod peraspites sicut vipera caute aperit et
lapidem assumit et eo vniuersum contra venenum. Item
ibi dicitur que draco vel aspidem vulnerat caput vi
pere appositum vulnere sanat. et e converso. que
vipera pungit caro aspidem attrahendo venen
um vipere sanare consuevit.

Finis liber. xvij.

Incipit liber. xix.
De coloribus et eorum proprietatibus.

Scriptis

proprietatibus rerum
spiritualium et cor
poralium tam sim
plicium quam mixta
rum ad manus no
stras peruenire po
tuerunt. nunc postre
mo de quibusdam ac

cidentibus corporalium rerum substantiam com
mitantibus. cooperante nobis diuina gra
tia est hic attendendum. primo de colore. secundo
de odore. tertio de sapore. ultimo de iquore.
Color est dicitur ut dicitur Phil. li. xvij. eo quod co
lore ignis vel claritate solis est perfectus. vel
color a colando est dicitur. eo quod colantur co
lores ad hoc ut sume subtilitatis sunt et intime
punitatis. Colores autem aut nascuntur aut fiunt.
De his quere infra in fine de coloribus. Est
autem color secundum aristotem in libro de sensu et se
nsu. extremitas perspicui in corpore determi
nato. est enim color sicut in subiecto in rei cor
poralis visibilis superficie terminata. Lemi
mus tres colorum differentias quas color re
cipit ex natura mixtionis elementorum et do
minio in corpore composito. unde dicitur quod co
lor mixto perspicuo et dyaphano per actualē
unionem lucis radiantis. super ipsum ter
minabile et perspicui corporis superficiem vi
sui representatur. et propter hoc dicitur aristote. i
ij. de anima. quod color est motiuus vel immuta
tiuus visus secundum actum lucis nam lux est actus
et perfectio lucis seu perspicui. naturam enim
coloris in corpore mixto ex alio elemento
dominio essentialiter existentis producat lux ad
actum immutationis visus. quoniam autem enim co
lor naturaliter et essentialiter sicut in mixto. non
tamen habet potentiam manifestandi se nisi
per lucem super ipsius superficiem actualiter
radiantem. unde color ad sui manifestationem
semper indiget luce sed non e converso. quia lux
ad sui manifestationem non indiget colore. si
cut color indiget luce actualiter existente ut lu
ce mediante coloris qualitas visus organo in
primatur. et ideo posuerunt aliqui quod ratio vi
sibilis radicaliter et formaliter est in luce. quia
ipsa sublata rei colorate qualitas visui non ap
paret. habet autem color actualē essentiam
in tenebris. ut dicitur comen. in. ij. li. de anima.
de immutatione visus et coloris. Non. n. eae

De coloribus

lux colorem cum in sua actualitate et dominio
elementi sit in mixto. sed lux extrinseca diffusa
super colorem et super medium. disponit ipsum
medium dando ei formam per quam possit re-
cipere speciem coloris. et ideo per lucem fit di-
spositiue immutatio in medio per quod defer-
tur coloris differentia ad organum visus. vbi
fit iudicium de colore. et ideo in tenebris rema-
nent colores in sue essentie actualitate. sicut ex-
presse dicit comen. propter quod auctor per spe-
ctiue li. i. c. ultimo. dicit quod lux non erigitur ad
visionem colorum. nisi altera duarum causarum
aut quia sine luce non extenduntur forme colo-
rum in aere. aut quia si tunc extenduntur non
operantur in visum nisi per lucem. unde ad exi-
stentiam coloris lux non erigitur sed tantum ad
eius manifestationem. et quavis non manife-
stetur in tenebris color. propter hoc non erit su-
perfluum vel occisus. cum semper perficiat su-
am naturam et subiectum. et quod non videtur in
tenebris non est ex defectu coloris. sed potius
ex defectu a parte recipientis. eo quod non habe-
at dispositionem quam oportet ipsum habe-
re. Si igitur alicubi dicant auctores colorem
non esse in actu sine luce intelligendum est de
actu manifestandi quo ad visum. non de actu
existendi. Quia itaque lux extrinseca colores
et decorat et ipsos prius existentes in esse speci-
fico visui manifestat. non tamen primum eos
causat. et hoc intelligo de luce infusa extrinse-
ca super res. nam virtus lucis celestis ad in-
feriora rerum inuisibiliter penetrans cooperat
tibus quatuor elementorum qualitatibus co-
lores precreat atque causat. et sic generatos et exi-
stentes in esse specifico superueniens lux visi-
bilis clarificat. nobilitat et oculis manifestat.

Si autem perspicuum bene termi-
natur materia coloris et hoc est
solum vel maxime humidum quo-
niam siccum et terreum in quantum non est per-
spicuum. Siccum vero igneum non descendit
de spera sua. neque hic inferius inuenitur. quo-
niam sola forma ignis generatur de potentia
alicuius elementi ex quo mixtum debet consti-
tui. ut patet in libro de generatione. Illud igitur
perspicuum habet tres differentias materia-
les. quia aut est materia subtilis. aut est gros-
sa. aut mediocris. Si mediocris tunc est hu-
midum aque multum humidans superficium
terreum et super humidum aerem deficiens. ab
humiditate aerea. vel erit aerium multum al-

teratum per siccam terreum. ita tamen quod exce-
dat grossiciem. Si autem est subtile sic est hu-
midum alteratum ad naturam aenis. siue hu-
midum alteratum aereum. Si autem est gros-
sum tunc est alteratum ad grossiciem et siccita-
tem terre. ita quod excedit medio critatem.

Aeria igitur color perspicui aut
erit sicca per dominium vel bumi-
da per dominium. vel mediocri-
ter sicca et humida. Si vero dominetur sicci-
tas in materia. si est tunc actio calidi per do-
minium generabitur albedo. quia calidum ra-
refacit et disgregat partes materie. et subtiliat
ac generat claritatem et perspicuum. et secundum
hoc dicit aristoteles libro de animalibus. xix. quod ge-
neratur albedo ex paucitate humoris in mate-
ria sicca per dominium calidi agentis et subti-
liantis. sicut patet in calce et ossibus combu-
stis et alijs consimilibus. Si vero agat in ma-
teria sicca dominans frigiditas. tunc genera-
tur nigredo quoniam constringit partes ma-
terie sicce et congregat ac opilat substantiam
rei et condensat ac obscurat. obscuritas autem
est privatio non solum lucis. verum etiam co-
loris. quem admodum claritas est differentia
coloris sicut lucis quoniam est conditio visi-
bilis simpliciter et tunc magis terminatur sic-
cum quod erigebatur ad generationem albedinis
et sic inducitur color niger. Si vero sit humida
materia tunc a calido dominante generatur ni-
gredo. quia calidum adurit partes humiditas
et consumit humidum quod exhalat in fumum
nigrum. ut patet in lignis viridibus et humi-
dis. de quorum extremis erit humor niger quam-
do exuritur. unde dicit aristoteles in libro mete-
orologica sunt que habent in poris humorum
debilem qui non potest resistere calori ignis.
nec tamen statim suffocat sed potius alit ignem
unde patet quod humidum est potissimum in quod
agit ignis. et id humidum causa est nigredinis
per caloris actionem. quia calor agens exala-
re facit subtile terreum et humidum aquosum
et evaporare aerem et remanet quod est relictum
atque grossum. propter quod oportet necessa-
rio ut nigredo generetur (dicit enim aristoteles. li-
bro meteorologica. iij.) quod natura terrestres subtilis
et claritas aque. et natura aeris faciunt albedi-
nem in argento vivo. et ideo opposita istorum
inducunt nigredinem in sicco derelicto ex acti-
one calidi in humido. et sic dicit aristoteles. li. xix. quod
nigredo generatur in oculo propter multitudinem

humidi. nam calor naturalis agens in humidum terminando / et digerendo / et exsiccando in fine nigredinem derelinquit.

¶ I vero sit in materia humida et in illud vincat dominas frigiditas tunc albedo generatur. ut apparet in niue et pruina / et in canicie / et in humoribus fleumaticis. Quavis enim frigus aggreget humidum / non tamen sicut siccum. humidum etiam cum sit perspicuum / magis est aptum naturae ad nobile esse coloris. Praeterea humidum compressum paratur ad persersionem / et partium separationem. Sic autem non est de siccitate. propter quod magis paratur quavis per compressionem ad receptionem dantatis et aperitionem quam sit siccum. et ideo potest melius frigidum generare album in humido quam in siccitate. et sic est intelligendum quod dicit aristoteles lib. xix. quod albedo generatur ex aere vaporoso. id est declinante ad humiditatem aqueam / et hoc propter frigiditatem actionem. quod vero dicitur commentum. quod albedo generatur ex igne claro admixto cum elemento valde dyaphano / intelligendum est de dantate que per transumptionem albedo sepius ab aristotele nuncupatur. secundum quod albedo dicitur generari in nubibus ex refulgentia radiorum in eis si tenues fuerint atque rare. et sic etiam flamma aliquando apparet alba quando materia aeris est subtilis in qua radiat vapor ignis. et talis albedo non est propria sed potius transumptiva. possemus tamen extendere verbum commentatoris quod dicit hoc de igne ratione perspicua quod est materia propria albedinis / non ratione sue actionis. unde hoc quod dicitur debet intelligi de igne qui debet esse materia coloris et non de efficiente extra. et secundum hoc intelligitur materialiter si effectus neque formaliter.

¶ Ant autem inter albedinem et nigredinem multi gradus intermedij secundum intensioem dominij tam qualitatuum actuarum quam passivarum / sed est debilius et fortius multipliciter et secundum multos gradus. quia quanto plus dominatur siccitas / tanto in maiori difficultate subtiliatur / et rareficatur / et elucidatur. et sic difficilius fit perspicuum et per consequens albedo eo quod siccum est densum ac solidum in quantum huiusmodi et obscurum. quanto vero dominium siccitatis fuerit minus et calidius fuerit dominium / tanto melius et citius poterit albedo inde generari. similiter quando siccitas fuerit maior et frigiditas intensior / tanto magis generabitur nigredo et partium compactione et extensione obscuritatis et privatione dantatis et superfluitate terminationis perspicui. similiter est de humido / quanto enim maius fuerit dominium humidum / proportionabilis combustioni dummodo sit dominium calidi / tanto maior erit fumus ex calido et denigratio. quanto vero dominium humidum sit maius dummodo sit dominium frigidum / proportionaliter crescens erit similiter intensio albedinis. Si vero fuerit dominium humidum magnum et parum de dominio calidi remittitur nigredo. Similiter si sit dominium humidum magnum vel diuisum calidi purum vel frigidum purum remittitur albedo. Si vero fuerit diuisum humidum aliquantum dominium calidi magis nigredo magna poterit generari. quandoque tamen calidum generat albedinem in humido. ut patet in albumine oui cocti / et quandoque agens in lignis viridibus et humidis reliquit cineres albos post finalem terminum sue actionis / sed tamen non est vera illa albedo / quoniam niam semper apparet in ea vestigium perspicui male terminati ad modum superficiali cristalli dari. et hoc apparet si scindatur / licet non pretendatur nec perspicuitas per medium corporis peruenire simpliciter actuali et completa unde patet quod non est vera albedo unde illa albedo dereliquitur ibi propter debilitatem caloris agentis / ita quod vincat frigiditas intrinseca et inata. Est etiam albumen oui coctum album. quod non tangitur ab igne propter restam. quod si in diate tangeret vniuersum in ipso nigredinem generaret. agens in super calorem in humidum primo generat nigredinem et fumum. et vincens humiditatem inducit siccitatem in materia in qua agit. et sic in illa inducta siccitate facit nouam transmutationem et generat nouum colorem subtiliatioue siccitatis. et licet calidum aggreget homogenea propter quod condensat et obscurat tamen siccum habet aliquid sibi annexum de humido ratione cuius potest disgregare. et licet in principio congreget ratione dominij tamen post aggregationem ipsum aggregatum subtiliat / quia eius operatio specialis est subtiliare materiam in quam agit dummodo sit siccata. quod dico propter hoc quod aliquando agit in humidum et exaltat illud. frigidum vero non ordinatur ad rarefaciendum / sed stat in ipso actu condensandi tanquam in actu principali quia aggregat tam homogenea quam heterogenea.

¶ I vero sit actio calidi et frigidi medietate commens in materia sicca / tunc generabitur color medius

De coloribus

necessario quia calidum subtiliabit in generationem albedinis. frigidum vero e contrario aggregabit eam in generationem nigredinis. Cum ergo in quolibet puncto simul agant equaliter/oporret quod inducat in quolibet puncto simul albedinem et nigredinem. quare oportet quod fiat color compositus ex eis. et iste color plus debet habere de nigredine. quia siccum minus se habet ad album quam ad nigrum propter priuationem perspicui et obscuritatem innatam. et plus se habet ad aggregationem et innate aggregationis conseruationem quam ad subtilitatem/rarificationem. Si vero concurrant mediocriter in materia humida per dominium/similiter generabitur color medius/qui habebit plus de albo quam de nigro. quoniam humidum per dominium ratione perspicui purius magis se habet ad album quam ad nigrum. et respectu agentis frigidi facilius se habet quam respectu calidi. quoniam calidum agit in humidum exalando et consumendo. frigidum vero solummodo conseruando illud in sui natura per viam consolidationis et compactionis. Si vero sit materia mediocris tunc erit semper color medius. Si ergo sit in tali materia actio calidi per dominium tunc quia potest facilius humidum transmutari in nigredinem/quam siccum in albedinem generabitur/color plus habens de nigredine sicut patet quando humidum et siccum diuiduntur ab inuicem/cuius generat calor colorem nigrum in humidis et in viridibus lignis quam in lapidibus combustis in quibus calor generatur et consimilia. Si vero fiat actio frigidi per dominium/in materia mediocri oportet colorem esse medium compositum magis ex albedine. quam humidum magis se habet ad albedinem quam siccum ad nigredinem/sive ad aliquem colorem eo quod in humido est materia perspicua que est propria materia coloris. In sicco autem non inuenitur huiusmodi. Respectu vero agentis saltem vno modo est humidum magis obediens sibi quod bene possibile est propter priuationem soliditatis et duritiei cuiusdam naturalis que est in sicco. licet enim siccum de se sit natum congregari/tamen non ita bene est congregabile sicut humidum/ut patet in lapide cuius instantia sit compacta/non tamen facile recipit maiorem compressionem a causa agente. Videmus enim in multis quod frigidus de facili perducit ad albedinem. ut patet in niue. quod non tantum apparet exemplariter quando agit in materia sicca. si vero concurrant mediocriter fiet medium necessario quod erit eque distans ab ex-

tremis. si enim quando est dominium solum ex parte agentis vel solum ex parte materie accidit color compositus ex altero magis et ex altero minus. sed quando equantur tam agentia quam patientia erit color se habens equaliter/ut patet ex predictis. et ita erunt due extremitates et quinque medij. nec videtur quod plures motus possint medij esse distincti secundum speciem sicut declaratum est per istam diffinitionem diuisam propositam per membra nec superflua nec diminuta. Aristo. etiam testatur quod tantum sint quinque medij colores/quorum numerus et sufficientia potest accipi predicto modo. et etiam ex combinatione albi et nigri ad eorum generationem/eo quod si nigrum et album concurrant equaliter ad compositionem coloris medij tunc erit color eque distans inter extremos ut rubeo. Inter album vero et rubeum non possunt esse nisi duo. vnus magis appropinquabit albo et alius magis nigro rubeo. Inter rubeum vero et nigrum erunt similiter duo. vnus magis conueniens cum rubeo albo. et alius magis cum nigro. et ita plures non possunt esse inter medij. quoniam inter album et rubeum non potest esse aliquod eque distans simpliciter/quia eque distantia simpliciter habet respectum ad extremos. sed talis si poneretur haberet tres quartas albedinis et vnaz nigredinis. quam medietas rubeitatis est ex vna quarta albedinis et vna quarta nigredinis. eodem modo non erit eque distans simpliciter inter nigrum et rubeum. quare oportet quod haberet tres quartas nigredinis et vnaz albedinis. et sic esset tantum eque distantia secundum quid et secundum apparentiam et non simpliciter secundum veritatem

b Os autem colores quinque inter medios nominat aristo. primum vocans glaucum. secundum purpureum. id est citrinum. tertium rubeum. quartum purpureum. quintum viridem. ita quod inter album et rubeum erit glaucus a parte albi purpureus a parte rubei. Inter nigrum autem et rubeum purpureus a parte rubei. et viridis a parte nigri. hec nomina alio modo vocantur in greco. ut lianus/purpureus/lyrappos/glaucus. sed de nominibus grecis non est visus/sed nomina latinorum attenduntur. et ratio dictorum patere potest. quoniam glaucus magis habet de albedine quam de nigredine et rubeine. et talis color ponitur in folijs cadentibus in hyeme vel autumnis. Purpureus vero et purpureus circundant rubeitatem. quare vterque habet

plus de rubedine q̄ albedie vel nigredine. s; puniceus ē magis remotus a nigredie q̄ purpureus. vt vult aristo. in. ij. de somno 7 vigilia. vbi loquitur de corruptione istorum in nigredinem vbi ponit puniceum per purpureū modum dedinare in nigredinez. 7 ideo oportet vt purpureum sit inter rubedinem 7 nigredinem. 7 puniceus inter albedinem 7 nigredinem. Et quibus omnibus sequitur q̄ vridis debet poni cum nigredine. Ex quo patz ratio 7 ordinationis istorum quinq; coloruz intermedioruz scdm aristo.

¶ Ant autem qui ponunt lucem eē de substantia coloris. 7 illi dicūt q̄ color est lux incorporata perspicua. habet aut perspicuum differentias istas. aut enim perspicuum est purum separatum a terrestreitate. aut est impurum cum terrestretatis admixtione. Lux autem consideratur quadripharie. quia aut est lux clara vel obscura vlt ē pauca vel magna. nec dico lucē magnā p̄ subiectum magnū diffusā s; sicut d̄ luce naturali dē q̄ ī p̄t̄o colligit lux multa. vt quando opponitur speculū cōcauz soli. 7 lux cadens super totam speculi superficiem in centuz spere speculi reflectitur cuius lucis collectio speculū inflāmat 7 citissime p̄ustibile generat. vnde cū fungus vel stupa vel aliud inflānabile opponitur subito accenditur 7 ignitur. Si igitur fuerit lux clara 7 multa in puro perspicuo albedo generatur. nam albedo est color qui ex luce multa 7 clara in puro perspicuo generatur (vt dicit albuma.) Si vero fuerit lux pauca 7 obscura in perspicuo obscuro nigredo necessario generatur. 7 iste sensus explanat sermonez aristo. 7 auerrois. qui ponit nigredinē priuatio nē claritatis 7 albedinē habitū siue formaz. 7 scdm hunc sermonez pater q̄ sunt septē colores. ab albedine versus nigredinē paulatī accedētes. similiter septē erunt. priū nigredinē a nigredine versus albedinez pcedentes. donec fiat occurfus alicuius septē coloruz quibus ab albedine ad nigredinē descēdit. 7 hoc patet. cū. n. albedinis essentia tria constituūt. scz lucis claritas. 7 ei? multitudo ac perspicui puritas duobus amonīs pōt eē remissio. Erīt igitur p̄ hūc modū triū coloruz generatio. 7 quolibet triū solo remanente duoz reliquoz erit remissio. 7 sic ab albedine erūt septē coloruz immediate pductiones vel pgressiones. Similiter a nigredine versus albedinem septem sunt colores. 7 sic erunt scdm istā considerationē. xvi

colores duo principales. s. albedo 7 nigredo. 7. xiiij. collaterales. septē hinc per intensiōnē ab albo ad nigrū descēdētes. 7 septē illic a nigredine per remissionem ad albedinem ascendentes in medio in idem cōcurrētes. In quo libet autem colorū medioruz sūt gradus qualesi infini scdm intensiōnez 7 remissionem maiorem vel minorem prout extrema se protendunt. Recollige igitur breuiter ex predictis q̄ color est proprietas siue qualitas derelicta in superficie corporis perspicui ex natura cōmixti omnis elementarium qualitarum concurrentiū in mixto que mediante luce visui actualiter p̄sentatur. nam siue luce media / color organuz visus actualiter nō immutat. color tamen per se est visibilis (vt dicit aristo. ij. de anima. Nō est autem ex defectu sui. sed potius ex defectu 7 impotentia organū q̄ color sine actuali lucis presentia non videtur. 7 ideo pictagorici vocauerūt colorem epiphaniā scilicet supra apparitionem / eo q̄ sit extremitas corporis perspicui terminati vel in ei? extremitate 7 ibi magis proprie est. eadē tamen natura coloris est intus 7 extra / vt patet in albumine oui / 7 ī fracturis vitri colorati. vt dicitur in libro de sensu 7 sensato. c. vij. Sunt tamen multa que sūt vnus coloris in extremo extrinseco 7 in iūcti ali termino. 7 alterius intrinsecus in medicinalio. vt patet in pipere nigro 7 in pomogranato. Multa enim colorant rei superficiem que non penetrant ad interiora. vt patet in picturis. pannus etiā rubeus tingit aque extremitatem quando ei sup̄ditur. vnde patet q̄ color perspicui extremitas est. vt dicitur in libro de sensu 7 sensato. capi. vij. Item sicut in corpore perspicuo non terminato / vt in aere presentia luminis facit actu luciduz / absentia vero tenebrosuz / sic in corpore terminato presentia lucis facit coloratum scilicet album / 7 ei? absentia nigrum 7 tenebrosuz / ita tamen q̄ non omninō absit lumen. vt dicitur in libro de sensu 7 sensato. ca. viij. vnde verus color est in corpore terminato perspicuo. in corpore vero non terminato non est verus color sed quasi color. vt dicitur in libro eo. Item fit generatio colorum medioruz scdm suas differentias scdm diuersitatem proportionum. vt si fuerit in sexquialtera proportionem vel in quarta proportionem vel scdm alteras. Si autem secundū proportionem 7 secundū inberentiam 7 dyaphanum fit iterum proportionalis nihil assument vt pz in psonatijs vt ibidē. capi. viij. b. Item fit generatio scdm proportionē colorū

consonante quando sunt delectabiles. quia quanto erunt magis proportionabiles tanto sunt delectabiliores. ut dicitur ibidem. Item scdm aliorum opinionem generatio colorum mediorum fit per suppositionem colorum extremorum adinvicem ut manifestioris super minus manifestum. ut patet in picuris. sicut sol videtur per se albus sed per interpositionem nubis videtur esse alterius coloris ut dicitur ibidem. c. viij. Item apparitiones colorum non fiunt per discurfiones radiorum ab oculo sed potius fiunt per continuam multiplicationem coloris in medio vel subita eius dilatationem ad oculum cum sensus fiat per contractum. ut ibidem dicitur. c. r. alias. c. iij. g. Item colores aque distantes positi a longe distansibus apparere possunt medij colores cum tamen non sint quia nulla pars rei sub extremo colore videri potest ut patet in pano diversi coloris. ut ibidem dicitur. c. viij. d. Item medij colores generantur scdm similitudinem generationis mixtorum cum miscibilibus. quia mixturez miscibilium per transmutationem in formas per mixti sequitur mixtum colorum ut sicut i extreme coloribus generatur medium sic ex extremis coloribus medius color generatur. ut ibidem dicitur. c. viij. Item omnis color generatur per albedinem et nigredinem que videtur potius esse priuatio albi quam color. ut obscuritas est priuatio lucis. ut dicitur libro. r. metha. c. iij. b. Item unitatem coloris in specie non oportet quod sequitur unitas nature. ut dicitur al. in differentia. g. Item effectus coloris est immutare visum scdm aciem lucidi. nam per lucidum color educitur de potentia ad actum ut actualiter inmutet organum visus ut apprehendat speciem colorati et iudicet de re visa. Item color medius bene proportionatus delectat visum et confortat/ extremus vero color debilitat visum et contristat ut dicitur aristoteli. nam intensa albedo disgregat spiritum visibilem et dissoluit oculum et lacrimare facit sed nigredo nimis intensa aggregando spiritum et condensando/ visum repercutit et obtundit ut patet in diu indutis in locis tenebrosis qui subito inducti ad lucem parum aut nihil vident Item color rei colorate naturam et complexionem indicat. nam albedo et colores albi in corporibus congelatis non sunt nisi in substantia frigida. et nigri e contrario. quia frigus albificat substantias humidam et demigrat siccam. Color vero denigrat humidam et albificat siccam ut dicitur aristotele. et auicenna) et ideo albedo quod

fitia est frigiditatis indicat dominium flegmaticis et frigidi et humidi humoris. Nigredo si gnum est melancolie dispositionis et siccum humoris in corpore dominantis. Quandoque est tamen signum adustionis nimie adurentis humoris et in melancoliam innaturalem immutantis. sicut post dicitur. Item rerum intrinsecas qualitates/ color extrinsecus manifestat. nam ut dicit auicenna. color est qualitas que perficitur a luce. Est enim color lux existens in potentia in corpore tenebroso migrans in actum per lucidum superueniens ab exteriori. et hoc patet sic. Quodlibet enim corpus permixtum habet aliquid de igne in potentia et per ignem habet de lucido cum ipse ignis sit lucidus a natura. sed illud lucidum velatur a partibus tenebrosis. unde solum est in potentia/ sicut caliditas sulphuris vel pipetis. unde sicut eorum caliditas potentionalis non migrat in actum nisi per consimilem qualitate actuali extrinsecus interiori comparatam/ sicut potentionalis in permixto tenebroso non migrat in actum nisi per aduentum luminis exterioris. Color itaque apprensus extrinsecus intensiorem vel remissionem declarat ignis latentis potentia in permixto. et scdm hoc de eius actione et virtute iudicatur. Item coloris proportionabilis varietas inueniens aspectum ad sui admirationem et intuitum naturaliter exaltat (ut dicit plinius libro viij. et auicenna.) unde dicit quod quilibet bestia quantumcumque sensu varietatem coloris et pulchritudinem admiratur in pantera. Item cuiuslibet hominis faciem color maxime pulchrificat vel deformat nam color ordinatus et suavis completio est forma pulchritudinis/ quando membrorum dispositioni debite correspondet (ut dicit auicenna) unde dicit augustinus/ pulchritudo est elegans corporis habitudo cum coloris suauitate. et e contrario/ color confusus et incompertus evidens est in corpore turpitudine. Item color passionem/ et accidentia anime preconisat. subitus enim pallores et discoloratio iudex est amoris. nam reuocato colore ad interiora corporis superficies depauperatur a sanguine et sic per consequens discoloratur. sic subitus rubor in facie est signum verecundie/ sive iracundie et furoris. et hoc accidit propter calorem petentem exteriora et cutis superficiem rubificantem et defendere ab illata verecundia vel iniuria cupientem. Item color materiam suam seu subiectum terminat perficit et informat. quia si color in subiecto non esset

qualis foret rei substantia visui non apparetur. Item color materie superficiem ornat et eius deformitatem palliat et occultat. unde color compositus inter extremos medius in superficie corporis ordinate superpositus deformitatis accidentem vel naturaliter in materia derelicta est operculum ut dicit auicenna. Item color luci se conformat et velut filia matri se eius acui configurat. unde cum intensa luce color acuitur et accenditur et cum remissa remittitur et bebetatur.

It autem in corporibus colorum mutatio multiplici causa ut patet in fructibus et graminiibus et in alijs nascentibus. nam primo nascuntur fructus virides. ut patet in vuis et in moris deinde rubescunt et tandem pallescunt vel nigrescunt. et illius coloris varietas accidit ex varietate coloris naturalis vel solaris. vario modo fructus substantiam decoquantis et digerantis. primo enim caloris actio est debilis et lenta insufficientes dissolueret et ratificare partes terrestres. et ideo in earum superficie apparet color viridis indigestus scilicet ac terrestris sed paulatim vigoratur color naturalis per adiuturum caloris solaris. et ideo fortius digerit et propter eius intensiorem colorem rubrum in fructus superficie derelinquit. et tandem completo fructu et maturo et humore pontico ac terrestris perfecte digesto ex adustione color niger in superficie generatur. nam calor predominantis super terram stritatem ipsam dissoluit et decoquit et digerit et quantum est necesse in substantiam fructus accipit et conuertit. quod vero reliquum est vel committit vel a se repellens ad extremas partes ducit et transmittit. et talis reiecta fumositas cum sit terrestris superficiem inficit et nigredinis vel glaucitatis vestigium in fructus superficie generat et relinquit (sicut dicit super libro vegetabilium in commento) nam tales colores ex se actionem et naturam frigiditatis pretendentes sepius etiam in rebus calidissimis generantur ex eadem causa. scilicet ex calore interius dominante fumositates terrestres vel aqueas ad extrinsecam repellente. ut dicit alfr. super libro arist. de vegetabilibus et plantis. In rebus etiam sensibilibus fit coloris mutatio nunc in cute nunc in oculis nunc in pilis nunc in ungue. nam color cutis fit duobus modis ut dicitur in iohannico. aut fit ab interioribus aut ab exterioribus aliquando fit ab humoribus aliquando ab anime passionibus. ab interioribus itaque mutatur color in cute. aliquando per humores calidos aliquando per frigidos

nam contingit humores calidos tam compositos quam simplices frigidari. et etiam frigidos vel infrigidatos calefieri. et secundum hoc solet in cute color variari. nam quando frigidus humor calescit albus color mutatur in citrinum tunc vel in rubrum. quando vero calidus frigescit color rubeus mutatur in albedinem vel pallorem. et sic de alijs intelligendum est. Item ab interioribus anime passionibus mutatur color. nam rubicundus fit pallidus ex angustia quae in timore vel timore cor stringitur et calor ab exterioribus ad interiora reuocatur. et ideo exteriora pallescunt. Similiter pallidus fit rubeus ex ira quia in ira cor dilatatur et extenditur ad videlicet appetitum. unde et calor subito et impetuosus ab interioribus ad exteriora commouetur unde et calefit sanguis intercutaneus et exinde rubor subito generatur. ab interioribus etiam fit color niger in mavis et albidus in alamanis nam mauretanica que est regio in ethiopia calidissima in qua propter colorem continuum sanguis aduritur intercutaneus et denigratur sic adustus a cuius denigrati sanguinis diffusionem inter cutem et carnem omnia membra generaliter denigrantur. unde primus ethiopia inhabitans denigratus sic est sed postea cooperante colore solis et contaminatione primi illius habitatoris vicium in posteris propagauit. quod ex nigro patre et consimili matre nigri generaliter nasceretur. sed hoc solum habet locum ubi solis adustio continue afficit generantes. et ideo in regionibus temperatis et ad frigiditatem declinantibus ethiopes generant in colore filios temperatos ut dicit macro. et etiam aristoteles et anicenus. Contrario vero scoti et alamani frigidas regiones inhabitant. et ideo frigiditate poros exterioris committente calor ad interiora reuocatur. et ideo exterioris partem corporum superficies dealbatur. hoc narrat oia commentator super. 10. idem tangit aristoteles. Item mutatur color cutis et maxime hominis multis alijs de causis. quandoque propter complexionis malignitatem ut patet in melancholicis propter nimiam et superexcedentem caliditatem ut est videre in colericis qui citrini sunt coloris propter solis calorem et aeris siccitatem. ut patet in itinerantibus et in nautis propter humorum corruptorum intercutaneorum expansibilitatem ut contingit in morpheis et in lepra. propter opilationem epatis vel fellis distemperatam qualitate ut accidit in ictericia que est caloris naturalis et sordidum et viscosum colorem transmutatio ut dicitur composita. Item propter cutis contaminationem ut patet post variolas et cicatrices varias vel pustulas

De coloribus

Consideratur etiam color in pilis et in capillis. nam secundum qualitatem humorum a colore resolutorum variatur color capillorum. nam ex fleumate fiunt albi. ex sanguine ruffi. et naturali melancholia glauci. ex colera adusta fiunt nigri. et defectu etiam coloris naturalis fiunt cani. ut patet etiam in senibus. et quando canus color incipit in radicibus capillorum accidit ex fleumate habundante. quando vero ab extremis incipit. signum est quod accidit ex defectu coloris naturalis. quere supra in tractatu de capillis.

Tenditur postea color in oculis nam ut dicit Joh. An. colores oculorum sunt quatuor. scilicet niger / subalbus / varius et glaucus. Diversitas autem colorum istorum accidit ex spiritibus visibilis claritate vel obscuritate. vel ex crystallini humoris paucitate. vel profunditate. vel ex albuginei humoris superfluitate vel turbatione. vel ex vice tunice humoris indigentia vel superfluitate. nam si humor crystallinus fuerit paucus in quantitate vel lateat intrinsecus et albugineus humor deficiat vel perturbetur habundat humor tunice vice. istis omnibus concurrentibus vel aliquibus ipsorum niger color in oculo generatur. Subalbidus vero ex causis fit per accidens. glaucus vero et varius accidit ex mixture reque faciunt albedinem et nigredinem. In glaucitate aliquantulum nigredo in varietate albedo aliquantulum plus habundat. sed de his quere supra in tractatu oculorum. Color etiam in unguitibus denotatur. nam eorum color esse debet subalbidus specularis et perspicuus. quandoque autem mutatur iste color in lividitate vel aliam mixturam colorum et tunc diversas pretendit passiones. ut patet supra in tractatu de unguitibus.

Hinc de coloribus in particulari dicendum est. et primo de albedine que videtur mediolorum color esse principium fundamentum. Est autem albedo color ex luce clara et multa in puro perspicuo generata (ut dicit algazel) unde quanto in arena perspicui est purior et lux clarior tanto albedo erit intensior et nigro impermixtor. Est igitur causa materialis albedinis perspicuum purum ab omni terrestri feculentia impermixtum. nunc siccum nunc humidum. causa vero effectiva est vel calidum vel frigidum. nam materia si fuerit sicca per dominium et color agens in ipsam fuerit per dominium generabitur tunc albedo propter rarefactionem et sublimationem partium materie ac clarificationem vi caloris. ut patet in combusto osse et in calce. Si vero fuerit materia substantialiter humidum et in illa dominans frigiditas generatum erit album ut patet in uive et pruina. generatur autem albedo ex aere vaporoso declinante ad humiditatem aqueam (ut dicit aristoteles. li. xij. de animalibus) et hoc per frigiditatem actionem. nam frigus albificat humidam materiam et denigrat siccam. calor vero humidam denigrat et siccam dealbat. Item albedo generatur ex rarefactione aeris ut patet in spuma. et ideo aque calide generant pilos albos quia albedo est ex aere vaporali retento in membris. et ideo quia albedo est ex aere calido et vaporabili. ideo animalia sunt alba sub ventre. ut dicit aristoteles. libro animalium. xij. diffusivam autem habet virtutem respectu visus et spiritus sensibilis disgregatam. et ideo si fuerit nimis intensa corrumpit visum et facit oculos lacrimari. sed est omnium colorum incrementum. In nullo enim melius fundantur colores medij quam in albo. et quanto album est intensius quod subternitur. tanto adberet fortius color qui superinducitur et limitatur siue rubedo fuerit siue nigredo. Ad albedinem vero pertinent candor / albor / pallor / livor / siue flavor. flavum enim et lividum idem sunt secundum unam significationem. ut dicit aristoteles in capitulo de sapore. et dicit quod lividum est flavum quia sequitur naturam albi. Altilas alias species assignant medici circa album. ut est color equeus / lacteus. Lazarapos idest albidus vel subpallidus. et variantur secundum diversas materias tenues vel grossas in quibus radicantur. ut patet in libro ysa. theophili con. stan. egyptij de vinis. Candor est albedo intensa multum habens in se lucis in forma et puri perspicuitatis in materia. nam fulgor lucidi pure perspicui superficie informas et perfectas et juvenis aspectum sine organo lesione immutans. et cum quadam suavitate ad sui intuitum excitans oculum alliciens candor nuncupatur. Illud enim dicitur candor quod primo potest sine corruptione sensus ab albedine per actum lucidi ab oculo comprehendendi. nam albedo que consistit in extremo a sensu non videtur. subterfugit enim sensus iudicium quia nulla res sub extremo colore videri potest. Sunt enim colores extremi invisibiles secundum se propter sui puritatem ut dicitur in libro de sensu et sensato. c. vij. quod ergo primo subiacet sensui de albedine debet candor.

Color flauus qui et glaucus dicitur generatur ex albedine minus interfecta accedente aliquantulum ad rubedinem et generatur secundum auctorem in materia temperata non simpliciter sed respectu viridis coloris. nam ut dicitur idem viridis color in platis mutat in glaucum in autumno. quoniam. in folijs est multa materia humidam magis quam glauci materia et grossa paulatim per actionem calidi consumitur. nec tamen omnino destruitur vel destituitur a calore eleuante materia sed frigus dominetur. frigus vero dominans in materia mediocri generat medium colorem necessario. et quod potest melius transmutare humiditatem quam siccitatem. idem generat colorem mediuz huius de albo magis / cuiusmodi est glaucus. ut dicitur commenta. supra li. aristoteli. de plantis in fine. idem inquit quedam arbores virides in estate paleascent in hyeme ut burus. huius enim burus viscosum humorem. In radice autem multam huius liquidam humiditatem / et idem non cadunt folia. sed adueniente calore prouocatur humor ad exteriora qui tunc caliditate fit viridis. sed veniente frigiditate reperantur humor et habundat siccitas et fit color glaucus. vnde respectu coloris viridis in quo est plus de materia dicitur glaucum habere materiam temperatam.

Color pallidus ex eisdem causis generatur frigiditas tamen minus est interfecta et plus accedit albedo ad nigredinem et generatur in materia grossiore. Est igitur pallor color medius ab albedine inceptus et degenerans in nigredinem. generatur et accedente liter ex timore / sollicitudine nimia et labore et ex causis alijs quibus color ad interiora reducitur et corporis superficie propter sanguinis depauperationem paleascent et discoloratur. ut est videre in nimis dormientibus et sonniculosis / et in hoibus amorosis / qui pro amoris magnitudine estuantes dilatati cordis spiritus euaporant / propter quorum nutrimentum et restorationem natura colorem ab exterioribus ad interiora reuocat et sic superficie cutis per subtractionem calidi sanguinis discoloratur (iuxta illud) Pallidus autem ois amans hic est color aptus amanti. eadem de causa macerati de fame vel immoderato exercitio et labore propter spiritus calidi sanguinis expallescent.

Rubens color est color medius ab extremis nigredinis et albedinis equidistantis qui in superficie corporis perspicui resalutat per incorporationem dari luminis ignei atque puri / ad cuius generationem concurrunt materie perspicuitas / ignei luminis claritas / et albedinis atque nigredinis coloris mediocritas. tamen propter igneam igneam pres mixtam perspicuas dilata-

terem et rarificationem ac subtilitatem / maiorem huius interfluencia proportionate cum albo quam nigro. et idem intense rubeum ad modum lucidi disgregat visus nec aggregat sicut nigrum / propter quod panorum videtur rubeos suspenderit ante lucem / ut videtur alios panos coloratos propter rubedinem spiritum visibilem disgregant minus valeant colorum discernere veritatem. preterdit autem generaliter rubedo donum calidi in primario quantum aliquis quoniam inueniat superficialiter in naturaliter frigido ut est videre in rosa que naturaliter siue subalteriter frigida est et sicca. sed quod subtilissime est subiectus in a tus color quem habet ex oppositio fugiens dominium frigidum / perit exteriora que iunctas subtilia et abilia ad inuicem / transmutat ea superficialiter in colorem rubeum quem actioni ignis potest simile simulari.

Color croceus / punicens / et citrinus / differunt partem nisi secundum remissionem albedinis et nigredinis interfectis aliquantulum admixtionem / et sed aliquantulum interfectio caloris et frigiditatis remissionem. secundum autem quod color talis in materia subtilior et magis perspicua radice magis rutilat et apparet. secundum vero quod materia est magis terrestris ac grossa minus claret. talis autem color et intentione signat caloris temperati et non excedens quantum est de significatio coloris. secundum varias tamen substantie dispositiones varias preterdit sanitatis vel morbi significatioes et diuersas corporis habitudines et complexiones. (ut patet in libro ysa. de vniuersis) nam citrinus color aduocatus cum substantia tenui in vrina iuuenis coloris complexionis preterdit ipsum sanum in flegmatico aut melancolico signare potest varias infirmitates (ut dicit egidius) versus finem in tractatu de vniuersis. c. xij. vbi dicitur Est multis tenuis citrina referta signis. flegmaticum iuuenium vel quem niger afficit humor. Condemnat tricheo duplici etc. Item vnde et idem color diuersa et ad diuersa signat / secundum diuersitatem substantie cui copulatur.

Color croceus plus tingit liquores et humores quam citrinus. et signat caloris intentionem et distemperantiam sanguinis in epate / pro colere admixtionem. ut patet in ictericis / quorum vrina est crocea in spuma et oculi sunt crocei / et tunc fedat et citrina. aues autem calidissime complexionis et colerice. ut aues prede / extrema habent colorata / ut pedes atque rostra. quod accidit ex superhabundantia colerici humi et calidi quem reijcit natura ad extrema / propter

De coloribus

quod colorantur sic. Quere de hoc supra i lii
de morbis. c. de ictericia.

Color mineus idēq̄ coccinus ac
ſimiliculus / rubedini p̄p̄iquus ⁊
affinis rutilans ⁊ resplendens q̄ſi
ignis. Multū cui habet in ſe ignee lucidita
tis / ⁊ etiā ex parte materie perſpicuitatis. pro
pter q̄d color eſt viridis reluceus multū ⁊ acu
tus. materia enī minij eſt terra que diſcerptur
in litore maris rubri / que tante eſt infectōis
⁊ ruboris q̄ ex eius diluuiōe / totū mare tin
gitur ⁊ in colore minij cōmutatur. vnde ab il
la infectiōe mare ſuperioris egypti rubrum
appellatur. ⁊ in illis terreuenis rubre gemme
inueniūtur. hoc. ſ. minū de terra p̄io optime
depuratur ⁊ deſiccatur cādē inter lapides ſub
tilliffime emollitur. ⁊ cuꝝ claro oni diſtēperat
⁊ hic color pictoribus ſcriptoribus lucrū nō
modicū adminiſtrat. nā inde libros ornāt. ca
pitales litteras inde formant. fines ac pund
pta ſententiā ac verſū diſtinguūt minio at
q̄ ſignant. acuitur quādoq̄ ſucco herbe cuius
dā que coccus appellatur. ⁊ ille color rutilat
quaſi ignis. ⁊ ideo ab illo ſucco cocci appella
tur. ⁊ tali colore plus vtuntur tinctores veſtū
q̄ ſcriptores. Solebant ⁊ antiqui acuerē mi
nū cū ſanguine cuiusdā vermīs. ſicut acuitur
purpura cū ſanguine conchile. ⁊ ex tali acumi
ne purpura ab antiquis vermicalis vocabat̄
vt dicit ꝑſi. vbi tractat de coloribus. Eſt autē
color vehementiffime adherentiē poſtq̄ fuerit
materie icorporat. ita q̄ ide vir potent poſt
deleri. quē ſi quis pergamento abradere contē
derit vel abluere viſus fuerit / vir tantū ſoluet
aut abradet / qui aliq̄ veſtigij poſt inueniet

Color puniceus eſt color circūdans
colore rubēū. ſicut purpureus plus
habens de rubedine q̄ albedine
⁊ nigredine. plus tamē dēdinat ad albedineꝝ
q̄ ad nigredinē. purpureus autē ecōuerſo qui
affinis erubeo / ſed magis dēdinat ad nigre
dinē q̄ ad albedinē (vt dicit ariſto. in. ij. d. ſō
no ⁊ vigilia) q̄ puniceū per purpureū tranſit
in nigrū. vnde poſt rubedinē vicinitatē habet
ad nigredinē. Inueniūtur autē in mari quedā
conchile ad modū parue / que in extremitati
bus p̄ciſe quaſdā emittūt guttas ſanguine
as / que recollecte purpureas tingunt / ⁊ colo
res rubeos acuiunt ⁊ intendunt. vnde talis ſā
guis in quāitate recolligitur / ⁊ vaſis ac cana
libus tinctoz officio apta / ⁊ cū alijs coloribꝝ
reponitur. quibus tingit ſerici ex quo tingi
tur p̄anus purpureus / vnde regis gloria dicit̄

dat. vt. d. grēgo. ſuper cāti. c. vij.

Color viridis generatur actione
calidi i materia mediocri vergēte
tū ad dñiuz humidū. vt p̄z in folijs fructibus
⁊ herbis. ⁊ iō generabitur color multū habe
de nigredine non tamē p̄tingens totaliter ad
nigredinē. ⁊ admixtiōe enī remiſſi albi ⁊ glau
ci ⁊ intenſi nigri ⁊ in ſupficie humidū / verdi
tas generatur quādo color agens in materia
non poteſt adurere humidū nec ad plenuꝝ de
coquere / vt totaliter in nigrum cōuertatur. vt
de viriditas in herbis ⁊ in fructibus / ſignanz
eſt crudi humoris ⁊ indigeſti vt dicit auicē.
⁊ hoc patet quia color viridis in plantis ⁊ in
fructibus mutatur i glaucum autumnū. quia
in folijs ⁊ in herbis eſt multa materia humi
da ⁊ groſſa que per actionem calidi paulatim
conſumitur / non tamen omnino deſtituitur a
calore in materia eleuante / licet frigus domi
netur. ⁊ ideo quedam arbores viſcant in ve
re ⁊ in eſtate. in hyeme vero vel in autūno pal
leſcant. quia adueniente caliditate vemali p̄
uocatur humor ad exteriora qui tactus colore
ſit viridis. ſed adueniente frigore reperantur
damos / ⁊ habundat ſiccitas / ⁊ ſit color glau
cus vt dicit cōmen. ſuper libri. ariſto. de plan
tis in fine. Eſt itaq̄ color viridis mediū iter
rubrum ⁊ nigrum generatus. ⁊ hoc patet per
tranſitum colore rubei in melancoliam inna
turalem. colera enī cuꝝ ſit rubea tranſit i me
lancoliam que eſt nigra mediante colera ina
turali. ſ. que eſt eruginosa ⁊ paſſiua / que viri
dis inuenitur. ⁊ ideo color viridis maxie dele
ctat viſum / propter concuſſuz partium ignea
rum ⁊ terreſtrium. nam luciditas ignea que in
viridi eſt temperata viſuz delectat. obſcuritas
etiam terrea ſiue nigredo cum non ſit in extre
mo / mediocriter ſpiritum viſibilem aggregat
⁊ confortat. ⁊ ideo nullus color eſt ita delecta
bilis viſui ſicut viroz vt patet in ſinaeagdo q̄
oculos ſarpentium gemmas ⁊ metalla / ma
xime reparat ⁊ confortat (vt dicit ꝑſido. c. de
lapidibus p̄cioſis) Sunt autem viridia fo
lia plante ⁊ gramina ⁊ cetera terre naſcentia
ex dominio partium terreſtrium in quibus ra
dicantur tanq̄ in materia / ⁊ ex virtute ignea
tanq̄ ex cauſa effectiua que diſſoluit terrea / ⁊
ſubtiliat ⁊ rare facit. ⁊ ſic attrahendo eaiū ſu
mos ad extrema tingit herbe ſupficiem tali
colore non nigro nec rubeo ſed vigore. nā ni
gredo tēpat rubedis diſgregatiuā claritatē ⁊
claritas icorporata nigredini ipſā reducit ad
mediocritatez. Ex dñio igit p̄iū terreſtriaz ⁊
igneaz viridis coloris generat. ⁊ quibus folia

fructus & gramina virescunt/ flores tamen vi-
rides raro vel nunq̄ inveniunt/ qđ accidit p-
pter subtilitatez materie florum in qua si pre-
dominantes partes fuerint aquee & acree erit
color albus. si vero aquee cū igneis prevalu-
erint erit color glaucus vel pallidus aut citri-
nus. Si aut̄ prehabūda fuerit ignee partes cū
aereis erit color rosens. & si fuerint p̄nates
partes aquee cū terrestribus erit color plau-
vel violaceus. Si aut̄ eque prevaluerint par-
tes ignee cū terrestribus posset quidē fieri co-
lor viridis vel niger. sed talē cōmixtionē subti-
litas materie floris vel rarefactō nō admittit
sō flores nō virescūt generaliter nec nigrescūt.
Est igit̄ color viridis intermedius medius &
nigredinē visū delectans / & ad sui aspectum
oculoꝝ attractiuus. aciei visus cōfortatiuus
& reparatiuus. vnde cerni & alia animalia agre-
stia loca virentia diligunt & frequentāt/ nō tā-
tū ppter pastū/ vep̄ etiā ppter visum. & ideo
venatores viridibus vestimētis semp̄ se idu-
unt. qz ppter aspectū viroꝝ quē bestie natu-
raliter diligunt/ minus venatoꝝ insidias ex-
pauescunt vt dicit galie.

Color liuidus ex partibus aque-
is & terrestribus predominātib⁹
generatur. nā talis color in rebus
habentibus humorē grossū & frigidū generat̄
vt patet in violis & in plūbo. plūbū tamē na-
turaliter est albū. quāvis superficialiter sit luidū.
vnde ex eo fit cerusa (vt dicit cōmentator
sup. iij. merbe) vnde color liuidus signū ē fri-
giditatis dñantis. qz liuidus color i vrina si-
gnū ē extinctionis caloris naturalis/ & mori-
ficationis aialis (sicut dicit egidius) liuiditas
mēbroꝝ aut mēbri monstrat humorē mortifi-
catū. Signat enī multas alias passiones (si-
cut ibi sequitur.) Panus nutritiueus medi-
us/ morbusq̄ caduc⁹. Arthites sinobus ve-
ne ruptura catarus. Coste pulmonis vicium/
dolor articularis. Consūptiua p̄sis est extin-
cta coloris. Sint tibi luoris cause &c.

Color igitur liuidus ē malus i a-
minatis corporib⁹. nā vel signat
dominū frigiditatis calorem naturalē
extinguētis/ & naturā mortificare inchoans.
vel sup̄habūdantiā melancholicis sanguinis
colorē oīno & cutis superficie viciantis/ vel cor-
dis angustā calorem sanguinis ad interiora re-
uocantis. vt p̄z i inuidia/ vel dolorē cāus siue
p̄cussionis sanguinē intercutaneū corrupētis
vt p̄z in fistigatis i quibus humor intercuta-
neus p maliciā corruptus cuti infert corrupti-
onē & infectionē (vt d. expositoꝝ supra. c. i. li.

ysa. ibi vuluis liuore &c. vel signat sp̄m & vi-
goris naturalis calori defecationē & depaup-
tionē. vt p̄z in ydropicis etbicus & cōsumptis
(vt dicit egidius) Signat etiā dolorē articu-
larē. nā dolor arthriticus ppter nervoꝝ sensi-
bilitatē in quibus radicātur magis ē doloro-
sus/ ppter quod cōfluūt spiritus & humores
ad locū doloris ppter qđ alij humores rema-
nent minus calidi & minus p cōsequēs colo-
rati. Des aut̄ causas liuiditatis enarrare nō
expedit in presenti opusculo. Sed rāgere so-
lū & ad memoriā reducere expedit/ que a ma-
ioribus nostris copiosissime sūt tractata. Ra-
ro aut̄ memini luore signare aliqđ bonū/ ni-
si prius viride vel nigrū operatiōe nature mu-
teatur in liuidū. & in liuiditate in rubcū siue ci-
trinū. nā tūc signū est qđ natura cōtra morbus
victoriā optinet & mūphū (vnde egidius) Li-
uidus p̄s si post rubcus videatur. Consur-
git cerebri natura vigor reparatur.

Color mīcius siue venetus est co-
lor blavus liuiditate excedēs in
pulchritudine & virore plus hūis
aq̄itatis & aereitatis admixtū cū p̄tib⁹ terrestri-
bus & vnitū qđ liuid⁹. & talis color color ē cele-
stis ppter dominū aeritatis in superficie per-
spiciant materie s. pure & nāsp̄aratis. vt p̄z i sa-
phiris orientālibus & iacinctis. talis etiā co-
lor reperitur in azurio. sed de hoc quere supra
in tractatu de gemmis & lapide lazuli.

Igredo est p̄uatio albi in p̄spi-
cū/ sicut amarū est p̄uatio dul-
cedinis in humido. vnde videtur
qđ albedo est prima origo colorum/ sicut dul-
cedo est principium saporum (vt dicit aristot.
in libro de sensu & sensato.) Idem dicit arist.
libro. xij. color niger non est nisi p̄uatio da-
nitatis. generatur autem nigredo ex luce pau-
ca & obscura in perspicuo obscuro & impuro
īcorporata. & ideo nigredo est spiritus visibi-
lis aggregatiua/ & eiusdem repercussiva/ pro-
pter quod ledit visum & hebetat/ quando ni-
mis est intensa vt patet in diu in carceratis/ qđ
exercentes de carcere parum vident. fundatur
autem nigredo quandoq; in substantia hu-
mida & calida. quia caliditas de dominans de-
nigrat substantiam humidam vt est videre in
lignis humidis & exstis quandoq; in substā-
tia sicca & frigida/ quia frigiditas dominans
substantiam denigrat siccam/ & humidam fa-
cit albam (vt dicit auice.) vnde nigredo quā-
doq; catur a frigiditate/ & ē signū mortificati-
onis. qñq; a caliditate/ & nō ē signū aduertiōis
& iō nigra vna diuersa p̄t signare & aduersa

De coloribus

sicut dicit egidius. quoniam. n. signat solutionem quartane/ et sic pretendit sanitatem. aliquando signat aduersionem et mortem/ ut in acuta febre (vnde egidius dicit) Nigrior vixit facies icomoda febris. Quartane soluit mortem pretendit et viti. In febre fert mortem/ nigra fetida paucula pinguis etc. Sunt autem quidam colores picture operibus cognoscetes/ quorum quidam in venis terre nascuntur. ut sinopsis/ rubrica/ miniu/ auripigmentu/ et huiusmodi. quidam arte componuntur.

Sinopsis est color rubens in ponto primitus adimetus iuxta sinopit ciuitate qua nomen sic accepit (vt dicit Jsi. li. xvij.) huiusmodi spes tres sunt/ prima rubra/ et minus rubens/ et inter has media. vt. d. idem. rubrica dicitur quia rubra propria coloris sanguinis vt. d. idem. gignitur in plumbis locis/ sed optima est a ponto. vnde et portica appellatur.

Intu pigmentu est vnde fit color pheniceus quo librorum capita scribuntur. et colligitur in litonibus rubi maris in phenico. et hic color inter ficticos reputatur/ eo quod fit aliquando ex sinopide et sardice simul mixtus vt dicit Jsi.

Miniu est color rubens cuius materia greci apud ephesum primo inueniunt. In hispania huiusmodi pigmentu pre ceteris regionibus plus habundat vt dicit Jsi.

Cinobriu quod greci cinabari dicitur a dracoe et a barro elephante vocatur. Auice. n. dicit draconu esse sanguinem deum implicat elephantes. ruua. n. bestie et dracones obuiunt/ quorum sulcus quorundam inficitur/ fitque pigmentu quicquid solu tinxerit. Est autem puluis coloris rubri. vt dicit Jsi.

Prasim creta est viridis vnde fit color viridis sicut porru. crescit autem optima in libia cyrenesi (vt. d. Jsi.

Crisocana est vena prassii coloris sic dicta/ eo quod cum ea aurum dicitur inueniri. hec in armenia crescit/ sed probabilior est quod crescit in macedonia. foditur in metallis cris/ cuius inuento argentu in dicitur et pdit. nam vene eius cum his habent nature societatem. vt dicit Jsidus.

Sandaracha nascitur in topazion insula maris rubri/ et est coloris cinobrii sed odoris sulphurei. Inuenitur autem in metallis aureis et argenteis et est tanto melior quanto ruffior: et quanto plus sulphur olet/ quanto et cerusa si in fornace torreatur in sandaracham conuertatur. cuius color

est flammeus. et si torreatur equaliter cum rubrica et sic comixta sandicem reddit. vt. d. Jsidus.

Auripigmentum dicitur ob colorem auri colligitur in ponto- exaurata materia quod in aureis coloribus transit purius est/ et quod graciles habet venas pallidius est/ et peius iudicatur. De hoc quere supra in tractatu de venis terre et auripigmento.

Ocrum nascitur in topazion insula vnde et sandarach. fit tamen quod ex ocre adosta rubrica mollis. ouis luto circumlinitis que quanto magis in camino arserit melior fit. vt dicit Jsi.

Indicum in canis indicis limo infinis inuenitur/ spuma adheret limo. Est autem coloris pulchri et aerei mixturam purpure et cerulei mirabiliter reddens. Est autem alterum genus in purpurariis officijs spuma innatans/ quam confectores detrahunt et desiccant (vt dicit Jsidus.

Atramentum dicitur est eo quod sit atrum cuius species necessaria est quotidiano vsui picture/ et interfectios computatur. fit enim ex fuligine multis modis super ardentes tedas. huic pictores cum aqua miscunt glutini vt illustrius resplendet. quidam enim carbones samentorum veterum tritos cum glutino addunt. alij feces vini nigri exurunt multis etiam fit alijs modis. vt dicit Jsi. cum atramento autem temperatur in caustum et acuitur. habet autem multas virtutes. vt patet in platone. quere supra de venis terre. li. xv.

Melinus color est candidus. cuius materia inuenitur in melos insula/ que est vna de cycladibus. et ideo melinus est dicitur. vt dicit Jsidus. propter nimiam eius pinguedinem pictores eo non vtuntur. vt dicit idem.

Sibium est color fecitius vel factus ex cerusa et quibusdam alijs mixtis cum quo mulieres facies suas sopbificant et colorant.

Cerusa ex vapore fortis acetii tabulas plumbeas super samenta alba locatas perfundentis generatur quere supra de plumbo. eodem modo fit es viride siue calcantum/ quod populus viride grecum vocat salicet ex vapore fortis acetii cneas laminas perfundentis. nam ex acetio corumpitur ens superficies et conuertitur in eruginem/ et inde color viridis preceat. vnde let ad carnem mortuam corrodendam.

p **A**rporea a puritate lucis est dicta
 qz in his regionibus gignitur ei
 materia. quas solis cursus illumi
 nat. pprius et illu strat. hic color lacrimis san
 guineis effluentibus a quibusdam co deis fer
 ro circūsis acuitur et melioratur (vt dicit Iſi
 do. li. xix. in. c. de tincturis.) Sunt et alij colo
 res multi tā simplices q̄ cōpositi quibus vti
 tur tinctores et pictores/ sed iam dicti sunt no
 biliores. et iō nūc de eis sufficiat. De his vob
 dicit pli. li. xxv. c. xiiij. vsqz ad. xxxij. et Iſi. li.
 xvij. et xix. Dicuntur autem tinctores panno
 rū et lanarum ob nitoris gratiam coloratores
 vt dicit Iſi. li. xix. Pictores vero sunt imagi
 num rex et similitudinum picture artificio ex
 pressores. Est autē pictura dicta quasi fictura
 Est etiam imago fictio non veritas. Sed effi
 gies dī/ qz a quodā colore ficto ē linata/ nihil
 habens fidei et veritatis vnde et sunt quedam
 picture que corpa veritatis studio coloris ex
 cedunt. et fidē dū augere cōtendūt/ ad menda
 cia. puebunt/ sicut qui dīmeram incipientem
 pingunt. Picturā autē egyptij primus adin
 uenerūt/ vmbra hoīs lineis circūducta/ dein
 de simplicibus coloribus et post diuersis et sic
 qz paulatim ars ipsa se distinxit/ et inuenit lu
 men et differentias colorū ac vmbas. Unde
 et nunc pictores prius quasdam lineas et vmbas
 future imaginis ducunt. Deinde coloribus
 cōplent/ inueniente artis ordinem adhuc se
 quētes vt dicit Iſi. li. xix. in. c. de picturis.

De Odoibus.

Est colo

p res de odoribus ē di
 cendum. odor itaqz ē
 fumosus vapor a sub
 stantia rei resolutus/
 qui mediante aere ad
 cerebrum attractus ē
 sensus olfactus immutatio. nam odor im
 mutat olfactum/ quemadmodum color visus
 vel sonus auditum/ vel quemadmodum sa
 por gustum. proprium enim sensuum est a su
 tis sensatis et obiectis pprijs immutari et de
 lectari in eis ac p̄fici si fuerint medijs/ contra
 riter vero et destrui si extremi (vt dicitur in libro
 sensu et sc̄sato) Est itaqz odor rei pprietas se
 lu fumo medio perceptibilis. Ad hoc autem
 qz odor perficiatur et informetur in organo/ se
 sus quatuor ad minus requiruntur/ scilicet ca
 liditas resolvens/ materie subtilitas actioni
 coloris resoluentis obediens/ aerea puntas
 deferens/ nerui vel cerebri conformitas vapo
 rem resolutū sensu nature percipiēdo admit
 tens vel abhorrens. Calor igitur resoluet su
 mos vaporabiles causa odoris est efficiens.
 Vapor resolutus est materia obediens. quali
 tas vero summi resoluti aeri deferēt se in corpo
 rat. et in suam similitudinem ipsum alterat et i
 format. in format vero aer qualitate summi ner
 uo odorabili subito se applicat/ et sibi incorpa
 ti fumosi vaporis similitudinem representat.
 cuius complexiō si similis fuerit miro modo
 cerebrum recreat et delectat. si vero e contrario
 inficit et contristat. et ideo aromatica que pro
 portionem complexionalem habent et armo
 niacam cum natura ipsam reparāt atqz iuuāt
 fetida vero ex causa cōtraria aggrauant et mo
 lestant. Calor itaqz resolvens odorem efficit/
 et e contrario frigus constringens odorem im
 pedit et prescin dit. quia mouendo ad centrum
 subtiles substantie vapores per aera se diffū
 dere non permittit. ppter quod nec sterquil
 nia ferent in tempore hyemali sed potius est
 uali. Similiter substantie varietas seu subti
 litas obediens de facili calori resoluenti odo
 rez causat. ecōtra vero grossities materie odo
 ris diffusioni obuiat et repugnat. vt patet i la
 pide cuius naturalis compactio et frigiditas
 sunt in causa. quia neqz redolet neqz fetet. vt
 dicit auicē. Tertio aeris consistentia cōfert
 sensibiliter ad odorem. nam si rarus fuerit et
 subtilis/ de facili liquidem odoris materiam

De odoribus

sez fumū vaporabile recipit. sed ppter ei⁹ enē
rationē ⁊ rarefactibilitatē pmanere in se eius
redolentiā longo tpe nō permittit. e contrario
vero si densus fuerit aer ⁊ ppressus. vapores
liquidē ⁊ bonos ⁊ malos tardius recipit/ sed
post eoz ipressiōnē ipos euaporare ita de fa
cili nō pmittit. vt dicit idē. Quarto organi q̄/
litas seu dispositio ad odoris iudiciū potissi
me operat̄. Si vero fuerit nenus sensibilis i
quo p̄cipitur olfactus vel male cōplexionat̄/
vel lesus casu aliquo seu corruptis humorib⁹
opilat̄ vel oīno puerit̄ vel oīno subtrahitur
iudiciū odoratis. Primū pz in melancolicis
⁊ alijs male cōplexionatis qui loca fēda di
ligūt. odorifera vero ⁊ aromatica fugiūt. Se
cundū autē pz in mutilatis qui nervos sensibi
les ⁊ odorabiles habēt lesos. ⁊ iō odores nō
sentiunt. Tertū autē manifestū ē in poliposis
⁊ leprosis qui naribus a viciōsis humoribus
opilatis inter odorifera ⁊ fetida vit̄ discernūt
ffumus igitur a rei substātia resolutus mate
ria est odoris. vnde scdm̄ varietatē fumū odo
rū differētia variatur. Distinguit autē ysa. i die
tres spēs fumū. Est. n. fumus quietus ⁊ quasi
nullius motus in aere vt fumus a lapide reso
utus qui eius cōplexionē nō dedarat positū/
ue/ sed p̄ puatiōnē odoris ⁊ absentia ipm̄ ha
bere substātia grossam ⁊ frigidā manifestat.
Est ⁊ alius fumus habens velocē motū in ae
re. ⁊ hoc accidit ex calore resoluēte substātia
que si fuerit valde pura ⁊ defecata/ erit odor
valde aromaticus ⁊ suavis. vt patet in mirra
⁊ in musco ⁊ in ambra. Si vero fuerit substā
tia impura multis fecibus itermixta erit odor
malus ⁊ nature horribilis. Et hic odor diui
ditur dupliciter. in grauē. s. in ferentē grauē
odor est ex calore adhuc naturaliter se habēre
in aliquo ⁊ iam corrupti incipiente. vt patet
in piscibus diu reseruat̄ sine sale. Est tertio
fumus mediocrit̄ a calore mediocriter reso
lutus. ⁊ ille vel est a pura substātia vel im
pura. Si ex pura erit mediocriter aromatic⁹/
vt patet in pomis violis ⁊ rosis. Si autē fue
rit ex substātia impura/ part̄ erit fetidus. vt
pz i aloē ⁊ absinthio ⁊ sulphure ⁊c. cā itaq̄
aromaticas a calore partes subtiliores ⁊ pu
riores resoluēte ⁊ aere ipaz fumos ad cerebz
deferēte/ sicut fetoz vel grauitas ex calore par
tes grossiores ⁊ corruptiores a rei substātia
dissolvente effectiue generat̄. vnde p̄ isto effe
ctu ex actiōe caloris cōsequente oē aromaticū
calidū ab auctoribus solet dici. Multa enim
sunt substātia frigidā. vt ē videre in ace
to/ camphora ⁊ in rosa. que tamen sentiuntur

aromatica. ⁊ hoc fit ppter substātie eoz puri
tatē. cuius partes subtiliores resoluuntur ⁊ dif
fūdunt in aere per calorē. Sunt autē due odo
rū extremitates aromatic⁹. s. ⁊ fetid⁹. iter quos
⁊ si inueniatur odor recte medius ⁊ equedistās
ab extremis sōm rōnē scdm̄ intellectū/ nequa
q̄ tamen actualiter papif scdm̄ sensū (vñ di
cit ysa. in dicta) odoratus nō percipit medio
cres odores/ sicut nec pisces percipiunt medi
os colores. carent. n. pisces palpebris ppter
quod spiritus visibilis cōtinue dispigitur. vñ
ñ sufficit ad mediū coloris pceptionē. De odo
ratu quoq̄ eadē ratio. vt dicit idē. nares enī
patule sunt ⁊ continue dispigitur spūs odora
bilis/ ppter quod debilior efficit odoratus. ⁊
iō medios odores minus capit. nec ē grauis
odor recte medius inter aromaticū ⁊ fetentem
qz granis sub fetido cōtinetur ⁊ nō differt ab
eo nisi q̄ magis remissus ē ⁊ fetidus ap̄lior ē
⁊ magis intensus. sub eadē igit̄ specie p̄tinen
tur/ sicut albedo intensa ⁊ remissa. ⁊ iō si duo
odores extremi. s. fetidus ⁊ aromaticus i eqli
portione pariter misceantur/ nō fiet vnus me
dius odor ⁊ equedistans in mixto scdm̄ sensū
vnde aromaticū p̄mo p̄cipit sensus olfact⁹ q̄
fetidū/ qz in aromatica delectatur ⁊ fetidū re
fugit ⁊ abominatur. Ex quo pz q̄ nō efficit
odor vnus medi⁹ de extremis/ p̄ceptibilis se
cūdū sensus (vt dicit ysa.) Quod autē bonus
odor citius penetrat ad spm̄ aiatiū q̄ malus.
pz qz substātia boni odoris virtutē caloris
naturalis in se cōtinet qui grossitiē eius mun
dificat ⁊ subtiliat/ vt leuitate sui dissoluta fla
tu aeris valeat at̄ ad cerebrū p̄transire. Ma
lus vero odor nō sic. qz i ei⁹ subiecto actiō na
ture iā deficit. vnde supfluitas eius grossa in
eo remanet coagulata. ⁊ iō difficilius pōt cuz
fumo dissolui. nec ita cito penetrat ad spiritū
odorabile qui in p̄fundo cerebri vētriculo la
tirat. vnde spiritualis ⁊ subtilis fumus citius
p̄forat q̄ grossus ⁊ terrestris.

c Irca effectū autē odorū diuerse fue
runt positiones dicebāt. n. antiqui
rez naturas ⁊ substāntias ita co
gnoscā odore simpliciter quē admodū sapore.
Dixerunt enī res acetofas odore p̄prehēdi/ si
milit̄ ⁊ acitas. ⁊ fallebātur. id. n. odoratiui
attribuebāt quod erat tactus. nullus. n. ē sen
sus cui tactus nō sit annexus. ⁊ iō morsuras ⁊
pūcturas nō p̄cipit odoratus s̄ potius tactus
qui organo odoradi ē admixtus vel annexus
sicut oculus clausus sentit morsurā collisij nō
visu sed tactu. Alij vero asserēbāt nullā rerum
notitiā posse haberi p̄ odores. vedentes enīz

quasdam res frigidas esse odoriferas vt ro /
 fas/quasdam vero calidas nullius esse odo /
 ris vt piper/putauerunt res non posse digno /
 sci aliquo modo per odores. sed hi fallebantur .
 bonus namq; odor fit simpliciter vel ex calo /
 re totali vel partiali. Nam rerum alie sunt sim /
 plicis substantie/alie compositae. Si res sim /
 plicis est substantie et est odorifera / odor ille
 fit ex odore totali/quia tota rei substantia e ca /
 lida. vt patet in musto. Si vero compositae est
 substantie et est odorifera odor ille fit ex calo /
 re partiali id est ex calore quarundam partium.
 nam quedam sunt ibi partes calide. scz ignee
 que diffuse per superficiem tuborem inducunt
 et odorem. vnde si rose ponantur in aqua cali /
 da ignee partes resoluiuntur et rubens color pe /
 rit cum odore. Sed alij sunt quoz sententia ap /
 probatur qui dicunt rerum substantias agno /
 sca per odores minus tamen q̄ per sapes. na
 ad linguam diriguntur sex lacerti/ quibus mul /
 tum transfunditur de spiritu animali quo per /
 fecte res gustata potest comprehendere. sed ad i /
 strumentum odoratus non venit nisi vnus la /
 certus tantum per quem parum de spiritu de /
 scendit/ qui non ita perfecte naturaz potest co /
 prehendere. Preterea a re odoranda non re /
 soluit/ nisi q̄da subtilis fumositas que admi /
 xta aeri cu ipso ad organuz odorat attrahit.
 vnde et spiritus per fumositatem illam rerum /
 naturas non discernit ita bene. sed ad instru /
 mentum gustus/ tota res gustanda intus et ex /
 tra gustui substantialiter applicatur. et ideo d /
 re verius iudicatur per saporem q̄ per odore
 Recollige itaq; ex predictis qd odor est rei p /
 prietas siue qualitas perceptibilis odoratu.
 (vt dicit ysa.) nam a re odorabili resoluitur q̄ /
 dam fumus per calorem qui tanq̄ quedam spi /
 ritualitas admixtus aeri ipsum inficit et imu /
 tat/ et spiritus animalis ibi existens inter nares
 in quibusdam carnibus ad modum vberuz
 mamillarum ibi dependentibus ab eodez fu /
 mo immutatur/ qui immutatus recurrit ad ce /
 rebzum et representat talem anime immutatio /
 nem. Est itaq; odor sui obiecti manifestatiu
 acas per incorporationem sui manifestatiuus
 spiritus animalis immutatiuus/ suspensus per
 aera diffusiuus/ ad interiora cerebri per flatu
 aeris vel attractum penetratiuus / suo calore
 humoris consumptiuus/ et fluxus nocui restri /
 ctinus/ sua puritate spirituum reparatiuus/ vir /
 tute sua debilitatis cordis confortatiuus/ ac /
 ris in suam similitudinem conuersiuus. fetore /
 ris repercussiuus/ et putredinis palliatuus .
 delectationis in sensu animalium sicut et bo /

minum causatiuus. nam pisces diligunt aro /
 matica et fugiunt fetida. Similiter et apes (vt
 dicit aristo.) sic et formice sulphuris odore ef /
 fugantur sola venenosa aromatica deestant
 vnde serpentes odorem rube abhorrent. botra /
 ces vinee florentis redolentiam non sustinet.

Etor est ex re corrupta vapor re /
 solutus aere inficiens comitans
 spiritum animales et corrupens
 nam sicut odor aromaticus odoratum reficit
 et delectat/ sic fetidus spiritum odorabilem in /
 ficit et comitatur. nam vt dicit ysa. fumus a re
 male complexionis resolutus aminato vel a /
 nimali spiritu est inconueniens. nam ni sub /
 lecto fetidi odoris mula sunt humores corru /
 pti eo qd naturales ererint qualitates. et ideo
 complexionis humani corporis repugnant vn /
 de odoris horribilitas prehendit sue substantie
 corruptionem/ que contingit aut ppter inna /
 turalem calorem/ aut ppter corruptam humi /
 ditatem/ nam quando calor innaturalis hu /
 morem facit ebullitionez causa est putredinis
 et fetoris. horum nutrimenta corruptam et pes /
 simam putredinem in stomacho generant/ ex
 qua resoluitur pessima fumositas que caput
 grauar. quando vero sola corruptio humidita /
 tatis est in ea tunc odor non fetens sed grauis
 generatur. et omnia calida talia ppter odoris
 grauitatem mali sunt nutrimenta/ minoris ta /
 men sunt nocuenti q̄ que fetide sunt putre /
 dinis (vt dicit galie) et hoc est videre in pisci /
 bus recentibus/ qui dum retinent naturalem
 calorem odorem grauem habent. ablato au /
 tem naturali calore efficiuntur iam fetentes .
 quando vero pisces decoquuntur per supflue
 consumptionem et corrupte humiditatis p ca /
 lorem grauitas odoris tollitur/ et sic eoru sub /
 stantia per decoctionem no soluz in odore me /
 lior efficitur/ verum etiam in sapore. fetore igitur
 est corruptionis nature prestantiuus. defe /
 ctus caloris naturalis ostensiuus. aere infe /
 ctinus animalis spiritus corruptiuus/ vomit /
 tus et nausee puocatiuus. doloris capitis ge /
 neratiuus. totius complexionis distempatiuus
 humoris et tristitie sensibiles animalium induci /
 uus. et ideo fugiunt pisces sporulas fetidas
 et antiquas. recentes vero subinuant atq; no /
 uas (vt dicit aristo. similiter apes abhorrent
 fetidum omne. vt dicit idem. ideo vulpes cu /
 ius fumus est valde fetidus/ foveam tari sub /
 intrat et eam defecans per fetorem de fouea
 taxum fugit (vt dicit pli.) et sic ipsum supat p
 fetore que vincere non poterat per virtutem.

De saporibus

Est etiam fetor spirituum et nervorum infectio
et a naturali consistentia in innaturalem alte-
ratiuus. ut patet in leprosis/ quorum anbeli-
tus fetidus sanos inficit et corrumpit. Est etiam
fetor fetus animalium in utero extractiuis (un-
de dicit aristo.) quod equa si sentiat fetorem cande-
le extincte faciet abhorruum. potest autem fe-
tor sic intendi quod erit mortis subite causatiuus
nam quedam spes est serpētis cuius fetor su-
bito interficit rem odorantem sicut basiliscus
visu interficit se videntem (ut dicit anicen) ta-
men accidentaliter aliquando fetor iuuat. nam
quedam sunt fetida medicamina ut aloë/ ca-
ballinum/ et sulphur/ et assa fetida et huiusmo-
di. que in multis causis conueniunt medicine.
nam odoris sui grauitate humores putridos
siue putredini et fetori dispositos/ ratione simi-
litudinis attrahunt et attractos expellunt. nam
natura abhorrens fetorem per medicine feti-
de presentiam irritatur contra ipsas. et ideo re-
colligit se totam/ ut contra suas dimicet inimi-
cam. fetor itaque idest fetida medicina occasio
naturaliter est expulsio fetidorum/ et dum vnus fe-
tidus assumitur/ aliud fetidum pariter cum ipso re-
mouetur. Similiter fetor lane vste vel filtri co-
busti seu cornu caprini erusti nanibus salubri-
ter apponuntur. ut sapor litargicus excitet (ut
dicit constan.) nam spiritus abhorrentes fetorem
fugunt ad interiora cerebri vbi est causa morbi/
ex quoque concursu iuuatur natura contra mor-
bum. et ideo facilius digerit et dissoluit mate-
riam apostematam/ que causa fuit flegmatice sono-
lente et soporis (ut dicit idem) eodem modo in causa
matrias quoniam nimis eleuatur comprimendo spiritua-
lia et fetida nanibus et aromatica partibus in-
ferioribus vtiliter adhibetur. nam natura fugi-
ens fetore recurret ad matricem/ et sentiendo odo-
rem inferius illuc tendit. et sic matricem ad locum de-
bitum secum ducit. quoniam etiam odor odori non con-
trahit. aliquis tamen fetor alicui ferori contrahitur
et ideo fetor sterquilini ex fetore alij effugatur. vbi
etiam omnes feret fetor vnus minime sentit/ quoniam
fetor ab alio absterber. De rebus autem odore
ris que supra in tractatu. xvij. de herbis et spe-
ciebus et plantis.

De saporibus.

Apor autem est sensitiuum gustus.
sicut. n. color est obiectum visus
sic sapor est rei proprietates iudi-
cio aie se offerens per viam gustus
sapor itaque est rei proprietates
solo gustu perceptibilis. hec

autem dico in principio. quod alio modo iudicant de saporibus
et saporum principijs philosophi/ et alio modo me-
dici. sed de illa murratioe questionum nihil
ad propositum/ quod illas solas saporum diuersas et opa-
tiones et causas quas hic inquirimus per se
cre scripture conueniunt ad eliciendum ex saporum pro-
prietatibus aliquos mysticos intellectus. unde
de ad presens de alijs non curamus.

e Strigitur sapor proprium obiectum gu-
stus/ de cuius presentia sensus in
organo gustabili delectatur vel tri-
statur. et sunt secundum ysa. in diuersa. saporum octo dif-
ferentie. scilicet dulcis/ vinctuosus/ salus/ amarus/
acutus/ acetosus/ ponticus/ stipticus. additur
etiam his insipidus sic sunt nonne. scilicet abusive dicitur
sapor quod sapore caret. pertinent autem quinque ad
caliditatem et calidam complexionem. scilicet dulcis/ vinctu-
osus/ salus/ amarus/ acutus/ relique frigide
sunt complexionis. scilicet ponticus/ stipticus/ aceto-
sus/ et insipidus. Duo autem sunt que faciunt sapo-
rem. scilicet complexio et substantia. et substantia est triplex. scilicet grossa/
subtilis/ et mediocris. Complexio itaque calida
et humida in secundo gradu cum grossa substantia fa-
cit saporem dulcem. calida vero et humida in fine
secundi gradus cum subtili substantia facit vinctuosus
et dicitur vinctuosum subtile quantum ad transitum quod
facile transit in fumum. huius autem actualis grossitudo
ratione cuius est opilatiuum. sed potentiale huius
subtilitate in substantia ratione cuius est velociter tran-
sitiuum. Complexio autem calida et sicca in fine
secundi gradus cum mediocri substantia facit
salum. Calidum et siccum in tertio gradu cum
grossa substantia facit amarum. sed comple-
xio calida et sicca in quarto gradu cum subtili
substantia facit acutum. et ita super caliditatem
fundantur quinque saporis. Frigida autem et
sicca complexio in tertio gradu cum grossa sub-
stantia facit ponticum/ qualis est in fructibus
imaturis. frigida quoque et sicca in secundo gra-
du cum mediocri substantia facit saporem stipticum/
qualis est in rosis et in coccanis maturis frigi-
da autem et sicca in secundo gradu cum subti-
li substantia facit saporem acetosum frigida vero
complexio et humida in primo gradu cum me-
diocri substantia facit saporem insipidum/ qua-
lis est in albugine oui. patet igitur quod tres sa-
pores sunt testimonia subtilis substantie scilicet
acutus/ vinctuosus/ et acetosus. et sunt tres
saporis testimonia grosse substantie. scilicet pon-
ticus/ amarus/ et dulcis. Similiter sunt tres sa-
pores testimonia substantie mediocres stipti-
cus/ salus/ et insipidus.

d Ulcis itaque sapor generatur ex ter-
pata caliditate et grossa substantia

unde et dulcedo lingue apposta moderata /
penit/moderate calefacit/moderate humectat
unde grossiades substãtie moderate subintrãs
poros apertos ibi diu manet. ⁊ ideo anima
in tali temperantia gaudet. unde plus dele/
ctatur natura in dulcedine q̄ in alijs saporibus.
preterea nulla res ita ē temperata ⁊ affinis
humane complexionis equali sicut dulcedo. ⁊
ideo humana complexio/ que est vicina tem/
perãtie equali in dulcedie sibi simili delectat̄.

De dulcem autem saporem faci /
endum quatuor conueniunt ele /
menta/non tamen equali ppor /
tione. Ignis enim ⁊ aer sup̄abundant. vñ
ex igne calor ⁊ ex aere humor innascitur/ que
duo scilz calor ⁊ humor necessaria sunt ad cu
iuslibet rei generationem. calor autez tempa /
tus agens in humores ipsum calefacit dissol
uit ⁊ depurat. ab humore terrestri ⁊ substan
tia mollificat̄. unde partes ignee ⁊ aeree aug /
mentantur/ ⁊ humiditas inspissatur ⁊ sic gros
sa substantia in qua fundat̄ dulcis sapor ge /
neratur. unde dulcis sapor quando caret oĩ
niacula acuminis omnibus saporibus suauĩ
or erit (vt dicit ysa) qz eius natura saguini est
vicina. ⁊ ideo lenificat ⁊ mundificat/ nocumẽ
tum gustus humectat tempate sine labore na
ture. Est autem dulcedo aliquando pura qua
tuor qualitatum mediocriter cõrctina. vt pez
in zuchara. aliquando est viscositati ⁊ grossi /
ciei admixta. vt patet in dactilis. aliquando
acumin coniuñcta. vt in melle. prima dulce /
do maxime conueniens est nature/ sed alquã /
do accidentaliter nocet nature/ quando salicz
natura plus recipit q̄ digerere possit. ⁊ tũc so
let esse causa alicuius opilationis. qz dulciũ
superfluitas in poris venarum inuiscat. Dul
cia itaqz mollificant membra. lauant/colant/
⁊ mundificant. parum naturaliter nutriunt/
accidentaliter autem multum. Ad mollificãt q̄ /
dem qz humiditas materiam mollem reddit
caliditas tempate dissoluit. unde materia que
prius erat spissa modo mollificata dissoluta
abstrahitur ⁊ mũdificatur. Nutriunt autẽ paz
naturaliter/ qz dulcia sunt grossa in substãtia
⁊ sua grossiade poros penetrare nõ possunt/ ⁊
ora venarũ opilant ⁊ cito faciunt. accidẽtalitẽ
tamẽ multũ nutriunt. qz dulcia humane na /
ture siue complexionis sunt similia ⁊ amica. et
iõ in magna quantitate assumuntur. ⁊ quia
grossa sũt in substãtia/ calor agens in ea mul
tum sanguinem generat. ⁊ ille sanguis multũ
nutrit. dulcedo vero q̄ viscositati ē ad mixta

multum quidem nutrit/ s; multa tamen nocu
menta accidentaliter generat ⁊ inducit (vt di /
cit ysa) qz talis dulcedo opilationem generat
⁊ preterea putredini de facili appropinquat.
inflationem ⁊ rugitum generat. febrẽ inter /
polatam facile comouet ⁊ suscitatur ⁊ colericã
inflationez cõcitat vel augmẽtat. Est igit̄ dul
cedo pura ⁊ p alicuius rei admixtionem non
infecta inter saporum differẽtias sens? marie
delectatiua ⁊ nature amica/ ⁊ ideo. ei potissie
assimilatiua. de preditorum in corpore faci /
lius repatiua virtutum ⁊ spiritũ debiliũ ma
xime pfortatiua/ omnium mẽbrorũ precipue
nutritiua. Dicit enim ysa. pprius nutritiũ sa
por dulcedo est si sua substantia aliquã habu
erit viscositatem. stabilis enim est in mẽbris /
unde nõ de facile est vel potest esse in mẽbris
dissolutionis receptiua. nec nutriunt aliqua
que dulcedini non sũt mixta. unde ⁊ saporẽs
dulcedini cõtrarij ppter p̄rietatẽ quam ha
bent in humanam pplexionez/ parui aut nul
lius sunt penitus nutrimenti ex cõmixtione ta
men saporum inter se p̄triorum vnus bon?
sapor mediũ generatur/ in quo latitat dulce
do citius rõne ille sapor mediũ nature que /
nitens est ⁊ corpis nutritiua. vt patet in sal /
samentis ⁊ etiam in pigmentis in quib? con
traria recipiunt. unde patz qz dulcedo omniũ
saporum delectabiliũ est origo sicut albedo
omniũ colorũ est principiũ (vt dicit in libro 8
seno ⁊ sensato vbi dicitur) nigredo est priua
tio albi in perspicuo. sicut amaritudo est pri
uatio dulcedinis in humido. Dulcedo adhuc
est spiritualium mẽbrorũ amica. qz ipsoz
est lenitiua ⁊ omnis asperitatis mitigatiua /
clarificatiua vocis/ ⁊ articularum ab omni su
perfluo purgatiua. canalium palmonis ⁊ me
atuum pectoris aperitiua. ⁊ omnium immun
diciaz mulgule ⁊ guttũs absteritiua. catarrĩ
⁊ humoris superflui circa spũalia dissolutiua
⁊ omnium organorum vitalis spiritus ad de
bitam consistentiã reductiua. omnis tumoris
squinantia repressiua. ⁊ suffocãtis humidi in
mẽbris spũalibus consumptiua. Sunt au
tem quedam dulcia que occasionaliter multo
rum maloz sunt corpori illatiua. Sunt enim
vinctuositatis ⁊ inflatiõis generatiua. Nõ. n.
maior ē ex calore dulcis resolutio q̄ sit bũdi re
solutio icorpatio vel saltẽ psũptio. necesse ē ibi
fieri multũ vaporis fumosi generatio ⁊ sic loca
ex vapore defectio/ ⁊ per cõsequẽs inflatio do
lor ⁊ gurgulatio. Itẽ ex eadẽ eã dulcia sũt ap
peritus debilitatiua. qz substantie sue grossi /
cie cito sũt vacui stomachi repletiua ⁊ meatũ

De saporibus

opilantia. Item colere mbee augmentatiua. nā cum sint calida. calidi humoris sunt excitatiua. et ideo obsunt illis qui ex causa calida et intensa patiuntur. Item putredinis et corruptionis sunt inductiua. quando enim superabundans calor superabundantem humiditatem dissoluit et consumere totum vel digerere non sufficit. corruptam materiam derelinquit. Item splenis renium et epatis sunt opilatua. et hoc accidit quia in sua grossicie substantiali subriles poros illarum regionū obturant. vel quia partes ille ratione dulcis pl^u desiderant q̄ digerant vel consumant. et ideo ex superfluo humore attracto et non digesto nec alias euacuato ille partes merito opilantur. Item dulcia ratione predicta sunt calculi generatiua tam in renibus q̄ in vesica. nam quando ille partes ratione dulcedinis sibi attrahunt humores consimiles que subtiliora sunt. vel cum vrina educuntur. vel vi caloris consumuntur. vnde quando plus attrahitur q̄ nature conueniat oportet q̄ vel vi nature q̄ est superfluum expellatur/vel quod grossius est ibi remaneat/ et reliquato humore calore. desiccante induratur et pcedente tempore paulatim purificatur/ et in duriciem lapidis commutatur. (vt expresse dicit ysa.) Idem enam de causis matricis decurrit. Et predictis patet q̄ aliqua dulcia nature sunt valia. alia vero sunt et videntur esse dulcia/ et tamē sunt mortifera et nocua.

Apor vinctuosus generatur ex calido et humido in subtili substantia. et ideo vinctuositas appositae lingue magis aperit et dissoluit et subtilis substantia magis subintrat. et quia caliditas eius parum remouetur a temperamento/ aia ipsius dulcedinem potest suscipere et in ea maxime cōgaudere. Ad vinctuosum autem saporem perficiendum plus de igne q̄ de alijs elementis conuenit et post de aere. Maior igitur actio caloris in humidum agens magis dissoluit et depurat. vnde aquose partes et terrestres minorantur/ et ignee cum aereis augmentantur et inde sapor gignitur vinctuosus. Sunt autē vinctuosa cibaria appetitus debilitatiua/ et fastidij inductiua. quia accepta in stomacho resoluuntur in fumositatem cum aeree sint substantie que petit superiora et replendo os stomachi inducit fastidium et diminuit appetitū. Item vinctuosa sunt superenataua leuitate enim sua eleuantur ad superiora cū valde sint fumosa. Item digestionis sunt impeditiua. quia vinctuositate sua/ villos stomachi replent et le-

niunt. vnde cibi assumpti cū non possint decoqui crudi et indigesti emittuntur. vinctuositate enim sua inuiscent cibos et lubrificat. et ideo emittuntur anteq̄ digerantur. Item pax sunt nutritiua quia hora venarū cito replēt et pax de eis assumitur/ q̄ assumitur ppter sue substantie subtilitatem cito cōsumit. Item caloris sunt inflāmatiua. Ignis. n. nō nutritur nisi aere mediante vinctuosa vero cito in aereā subām transeunt. vnde illa vinctuosa que habent maiorem aquositate minus pertinet ad naturā aenis et minus bene nutriunt ignē. vt pz in anrurgia/ alias finrurgia porcina que minus nutrit ignē q̄ ouina/ quia minus habet aereitatis in sua cōpositione et plus aquositate q̄ ouina. Item febrilis caloris sunt nutritiua. et ideo carnes bibentur in febre acuta. quia timeatur vinctuositas intermita qua calor febrilis irritatur vel nutritur. Item splenis et epatis sunt opilatua ppter sui grossicie actualē. nā ppter suam dulcedinē cito attrahuntur et sua grossicie poris de facili opilantur. Item doloris capitis sunt excitatiua. nā ex fumorum multitudine repletur caput et miringi cerebri distenduntur. Item mēbroz spiritualiū sunt lenitiua. vt patet in butyro. tamen quedā vinctuosa nocent pectori ppter annexā siccitatem. vt oleū nucū. quia talia nō habent purā vinctuositatem. Item dolorz exteriorū sunt mitigatiua et duriciem remolliuua. apostematū maturatiua. humiditate. n. sua sanie generat/ quia per ea plus dissoluitur q̄ cōsumat et calore. n. debili et humiditate multa fit sanies et corruptio.

Allus sapor fit ex caliditate et siccitate in substantia mediocri vnde caliditas cū siccitate cum sit remota a temperantia multos aperit poros/ quia siccitas iuncta calori magis laxat. Functave ro frigiditati magis constringit/ et ideo eius substantia magis subintrat poros. et quia magna fit disgregatio partium et multa substantie subintratio aia in ipsius partia nō gaudet uno potius ipsū bouet. Ad salū autē saporem quatuor conueniūt elementa/ quadā tñ pportioe non equali. Dicitur. n. ignis et terra mediocriter tñ est moderato igne fit moderat^o calor et ex moderata terra fit moderata siccitas. ex moderato autē calore moderata fit ebullitio et ex octo humiditatis. vnde aquose et aeree partes dissoluitur in igneas mediocriter et ex moderata siccitate moderata subā desiccatur. et ita remanet subā mediocri. vñ salus sapor hz fieri ex moderato dominio caliditatis et siccitatis in subā mediocri. Sūt autē salsa mūdificatiua

quia sumpta interius calore suo & siccitate hu-
miditate dissoluunt. Salsedine. n. & vitrosita-
te sua stomachū & intestina mordificant/ que
mordificata mouentur vt dissoluta humiditas
emittatur/ & sic fit mundificatio. Itē dure car-
nis sunt mollificatiua. nā sua caliditate & siccitate
superfluā humiditatem compactā resoluunt
& relaxant/ & sic mollificāt. Itē substantie mol-
lis sunt induratiua. nā sua caliditate & siccitate
superfluā humiditatem consumunt. & sic par-
tes plus aereas cōpingūt. Itē substantie rei
sunt depuratiua. nā falsa in quantum huiusmo-
di quantum dissoluunt tantū consumunt. & iō pu-
redo aliquo casu generata/ calore & siccitatis
salsedinis cōsumuntur. & annihilatur. habet in
super salsedo multū terrestretatis. vt dicitur i
dieta. rōne cuius carnes indurat & minus red-
dit apras corruptioni. vt dicit ibidē. Itē sca-
biei & exteriores superfluitatis corporis & cutis
sunt ablatiua & hoc psumēdo humores super-
fluos tā superficiales q̄ intercutaneos & cu-
tē a superfluis abstergēdo. Itē tumoris ydro-
pici sunt repressiua & hoc ex rōne supradicta.
quia desiccant & consumunt omnia in talib⁹ lo-
cis aggregata. Itē morsus canis rabidi & ali-
orū venenosorū sunt curatiua. & totius vene-
nositatis extractiua. vnde pdest cito lauare ta-
lia vulnera in aqua falsa q̄ maliciam extrahit
& venenū. ut dicit idem. Itē caro multū falsa
ad tēperamentū optime reuocatur si aqua sal-
sa ponatur. nec salsedo a talibus melius ex-
trahitur q̄ q̄ earum massa prius aliquo tem-
pore in falsa aqua temperetur. et hoc puto ac-
cadere ratione similitudinis cum aqua falsa
que ratione coloris accidentalis in ipsa domi-
nantis attrahit sibi simile qd̄ inuenit in sub-
stantia carnis false. Itē sal in igne indura-
tur/ in aqua vero dissoluitur/ et annihilatur.
nec mirum si congelatio et induratio facta est
per siccitatem vt salis dissolutio fiat per hu-
miditatem. sicut patet in sepo in quo fit in-
duratio et congelatio per frigiditatem. mirū
non est si fiat resolutio per caliditatem. De his
quere supra in libro. .xv. de venis terre in ca-
pi. de sale.

Apor amarus fit ex caliditate in-
tercio gradu et siccitate in secū-
do gradu in grossa substantia. Un-
de caliditas cum siccitate multam subintrantem
mutam disiungit. vnde instrumentum leditur
et fit apor amarus abhominabilis gustui et
contrarius/ ad cuius compositionem quatuor
elementa conueniunt proportione quadā

sed magis ibi ignis et terra dominantur licet
plus est ibi de igne q̄ de terra. vnde de maio-
ris dominio caloris magna fit ebullitō. vnde
aquee et aeree partes magis dissoluntur in
igneas. et terrestres condensantur. sed quia me-
diocre est dominium siccitatis non attenuat.
et ita substantia remanet grossa i qua ex actō-
ne caloris et siccitatis fundatur amaritudo.
omnia autem amara contristant gustum ma-
gis q̄ aliqua alia que habent simplicem sa-
porum. quia maiorem faciunt continuitatis
solutionem in lingua licet autem amare ha-
beant minorem caliditatem q̄ acuta maiore
tamen faciunt solutionem continuitatis pro-
pter sue substantie grossitatem que se interpōit
et comprimendo maiorem efficit lesionem.
Itē amara sunt colere purgatiua. vel quia
colere sunt similia in complexionem. vel quia
colera cum sit porosa permittit amara suos po-
ros subintrare/ et diuidendo partes a partib⁹
eam faciunt fluxibilem et coleram liquefactā
sic educant. Itē amara sunt appetitus exci-
tatiua quia coleram educunt que tanq̄ reu-
uis solet colligi circa orificium stomachi et ap-
petitum debilitare. Ad hoc etiam facit ama-
rorum grossitudo quia comprimunt cibaria in
fundum stomachi/ sicut dulcia eleuant cibum
superius. Itē amara splenis et epatis sunt
eropilatiua. nam calore suo poros aperiunt
et humores dissolunt et grossitatem sua cōpri-
miendo humores resolutos educant. Itē a-
mara sunt contraria vermibus et lumbricorū
interfectiua. nec mirū quia vermes illi de fleu-
mate corrupto accidunt. de fleumateq̄ viuunt
et ideo colerica et amara eis aduersantur. qz
colera fleumati contrariatur. Itē spiritali-
bus membris nocua/ et tam per asperitatem
substantie q̄ per intensam siccitatem eorum
den sunt exasperatiua. Itē amara sunt exte-
rioribus conseruatiua. Si enim distemperēt
cum aliquo liquido habent illa tria que sunt
necessaria ad conseruationem. tantum enim
consumunt quantum dissolunt. et subintrāt
in profundū acumine et calore suo. grossam
etiam habent substantiam ex qua remedeant
et faciunt eam minus passibilem. Itē frigi-
de arterie et paralisis sunt curatiua dissoluen-
do materiam et consumendo. Itē frigide
scabiei sunt desiccatiua. Itē meatuum re-
luctiua/ matricis confortatiua et menstrualis
supfluitatis puocatiua et eductiua/ & ad mul-
ta alia sunt magis necessaria q̄ dulcia quam
uis gustui sunt nocua.

De saporibus

Apor acutus fit ex caliditate et siccitate existere in quarto gradu cum suba subtili unde fit pororum nimia aperitio et partium segregatio. et quia suavitatis eius est subtilis multum penetrat et subintrat. Unde organum gustus suo acumine incenditur. ad cuius perfectionem quatuor elementa concurreunt / sed non equaliter. quia plus concurret de igne et de terra quam de alijs. et ideo propter dominium ignis acuta sunt valde calida et a terra valde sicca. Ex maximo autem dominio caloris maxima fit ebullitio et resolutio aerarum partium et aquearum in igneas. unde et ignee partes acutur / et ex nimia siccitate suba desiccatur / attenuatur / et subtiliatur. et ita fit acutissima / porum ex magno dominio calidi et siccissimi suba tenui et subtili. Sunt autem acuta corrosiva quae valde sunt calida et sicca / et fit dissolutio magna et substantia subtilis et acuta subintrans / partes a partibus disgregat et ita fit corrosio. Item acuta sunt incisiva et dissolutiva / quia et qualitate et suba dissolvunt et seperant partes a parte et profunde intrant. et ideo dissolvunt et inscidunt. Item virtutis appetitive sunt confortativa quia membrorum consumunt supfluitatem. unde in inanitione fit ratio vacui appetitus. mordificant etiam nervos sensibiles et pungunt acumine suo et sic pungendo excitant appetitum. Item parum sunt nutritiva. quia ex nimia caliditate et siccitate potius fit adustio quam digestio. et ideo dant modicum nutrimentum. Preterea subtilis sunt substantie. et ideo de facili consumuntur / et a membris cito dilabuntur. Insuper nature sunt contrariae eius complexione. et ideo quae abhorribilia sunt non appetit ea natura / sed potius abhorret et repellit.

Apor acetosus fit ex frigidityte et siccitate existente in secundo gradu cum suba subtili. unde acetosus lingue appositus qualitatibus constringit subam penetrat. et ita ex duabus contrariis actionibus fit sapor acetosus. ad cuius completionem quatuor elementa conveniunt quadam proportione sed non equali. Est autem ibi dominium aque et terre mediocre et ex mediocri dominio aque est ibi frigiditas mediocri / et ex mediocri dominio terre mediocri siccitas generatur. ex frigidityte autem reprimunt calor qui repressus modicam facit ebullitionem. unde igneas partes et aereas resolvit et facili et consumit tanquam subtiliores. terrestres autem et aquosas dissolvit / sed pro sui parvitate eas consumere non potest. unde partes ille subtiliatur sed non consumuntur. et ita frigiditas et siccitas dominantur cum subtili suba et sapor gignit acetosus. Acetosa provocant appetitum. quia ex frigi-

ditate et siccitate motum habent ad centrum. unde comprimunt cibaria ad fundum / et sic os stomachi evacuatur / qui sentiens suam inanitionem cibum appetit. nam desiderij posita est operatio ex appetitiva virtute naturali et animali sensibili. Item sol ut videretur plenum et dissipatur inanitionem. nam subtilitas substantie acetose inveniunt multam humiditatem in stomacho incidit eam et subtiliat / et sic eam redditabilem ad fluxum et evacuationem sed quando stomachus est vacuus parvam inveniunt humiditatem quam acetosa desiccant siccitate et constringunt frigiditate. Item opilationes splenis et epatis aperiant quia non qualitate sed substantie subtilitate humores in poris aperiant quia inscidunt et dissolvunt. Item acetosa spiritualibus ob sunt frigiditate coartante / et siccitate exasperante. Item posita in extenuibus calidos humores repercutunt unde et tunc inflantur ex retentione menstruum vel emoroidarum in calido acetore facile detumescent. De his quere supra in tractatu de aceto. li. xvij. ubi tractatur de vitibus et de vino.

Ponticus sapor fit ex frigidityte et siccitate existente in tertio gradu cum grossa suba. unde et ponticus appositum lingue constringit et suba subintrans poros partes condensat et ita occurrunt sapor qui ponticus appellatur. Ad ponticum saporis perficiendum quatuor elementa conveniunt. cum maiori tamen inequalitate. quia cum domiatur aqua et terra ignis et aer substantia. Ex forti autem dominio aque fortis fit frigiditas et ex terra multa siccitas ideo non potest ibi fieri perfecta transmutatio cum ibi sit defectus caloris et humoris. unde cum frigiditas et siccitas ibi habeant dominium necesse est ut suba remaneat grossa ex dominio frigiditatis et siccitatis. Habet autem ponticus sapor hoc proprium (ut dicitur philosophia. quia ponticitas coniuncta cum sapore delectante magis delectat et contristante magis contristat. cuius ratio haec est / ponticitas adiuncta rei dulci et vincit ut si ingrediatur poros facit illam dulcedinem ibi diutius commorari. et ita firmius imprimunt tunc delectatio et diu durat. simile est de humore contristante hinc est quod caro que ossibus est viana iocundior habet saporis. ossa. nam sunt melancolica. scilicet frigida et sicca. caro vero in sui natura dulcis est et sanguinea / et ita est ibi ponticitatis et dulcedinis mixtio propter quod et maior delectatio. ideo etiam caro cervina est iocunda / similiter et bouina quia coniungitur ponticitas ex complexione melancolica animalis / et dulcedo ex parte carnis. Et converso est de absinthio et fumo terre quoniam cum eis associatur amaritudo et ideo magia contristat

gustum vt aloë vel aliquod simile. Item pontica appetitum excitant et post prandium laxant. cuius ratio est compressio abariorum ad inferiora ad instar torcularis. ante prandium vero constipant quia constingunt nervos et opilant meatus et substantie grossicie et frigiditatis et siccitatis qualitate. vnde et sumpta abariorum retinentur et exire non permittuntur. Item grossicie sua epas et splemem opilant. calculum generant. colericam et ylicam passionem excitant. oburatio sua grossicie intestinali et fumum ac finum exire non permittunt. spualia etiam membra ledunt et grauant. quia ea exasperant et desiccant. exterius autem apposita vomitibus sedant et tumores calidos reprimunt. sanguinis fluxum interceptant atque sistunt. nervos percutiunt. dentes exacerbant.

Apori stipticus ex frigiditate et siccitate in mediocri substantia generatur ad cuius perfectiones quatuor conueniunt elementa quadam proportione inequali. nam aqua et terra ibi predominant. sed non quantum in pontico. Et aqua autem accidit frigiditas et ex terra siccitas generatur. ex frigiditate deprimuntur calores qui repercussus parum facit ebullitionem. vnde et substantia parum resoluitur sed non consumitur. sed ex siccitate aliquantulum condensatur. et quia siccitas non potest omnino desiccare nec omnino consumere remanet substantia mediocri. Et ita patet quod sapor stipticus causatur ex frigiditate et siccitate in substantia mediocri. et in hoc differt a pontico qui ex eiusdem causis quauis minus remissis in substantia grossa radicat. ideo stipticus sapor sub pontico continetur (secundum ysa.) qui tantum septem dicit esse saporum differentias. sub pontico stipticum comprehendit. vnde secundum ipsum ponticitas est intensa stipticitas et stipticitas remissa ponticitas. vnde non differunt simpliciter secundum speciem sed solum secundum maiorem intensionem vel minorem et ideo vterque conuenit cum alio in effectu. sed secundum maius et minus.

Apori nonus dicitur insipidus siue sine sapore. et hoc potest dici dupliciter. scilicet priuatiue et positue. priuatiue dicitur insipidus / cuius sapor sensu non potest comprehendi. vt sapor aque qui gustu non percipitur propter eius maximam similitudinem ad organum gustus. quia aqua est simplex respectu liquorum quatuor recipit in sua compositione. Positiue dicitur sapor insipidus qui ultra primum gradum ad aliquem interiore saporum non est sensu determinatus. vt est albumen oui. cuius sub-

stantia est mediocri. et caliditas vel frigiditas primi gradus distantiam sensibiliter non excedit. talia insipida sunt cucurbita / citrilli / melones et huiusmodi. quorum usus plus conuenit medicine quam diete. pars enim nutrit / quia saporem non habent delectabilem et subactum habet fluxibilem. humiditate sua et frigiditate siccitatem mitigant. coleram et calorem extinguunt. fluxum augmetant. et quotidianas febres generant. et omnes alias fleumaticas frigiditas. scilicet et humiditas nutriunt vel prouocant passiones. Sapor itaque insipidus causatur ex frigiditate et humiditate in substantia mediocri. ad cuius completionem sicut in alijs quatuor conueniunt elementa sed non equali proportione qua aqua et aer principaliter terra secundario predominant. propter fortiore igitur frigiditatem et mediocre siccitatem partes ignee et aeree resoluitur in aquas et in terrestres. sed quia resistit dominium humiditatis non potest compingi ex siccitate terrea. Reliqui igitur substantia mediocri cum dominio frigiditatis et humiditatis que sunt principia istius saporis qui abusiue sapor insipidus nominatur. Nec igitur de saporibus simplicibus quoad eorum differentias et naturas dicta iam sufficiant. que omnia de dictis ysa. constan. ga. et aliorum auctorum medicine breuiter sunt accepta. Sunt autem quidam compositi saporis sicut et mixti sunt pariter colores et odores. et hi saporis secundum diuersas compositiones diuersimode operantur. quia alio modo sapiunt in solidis / alio modo in liquidis. aliter in sensibilibus / et aliter in inanimatis. de quibus in naturalibus et proprietatibus rerum et corporum animalium et inanimatorum in libris precedentibus est ostensum. De liquoribus tamen in quibus fundati sunt saporis aliqua arbitror hic supplenda / que in libris superioribus casualiter sunt ommissa.

De liquoribus.

Liquor est liquidus humor in plantis et animalibus corporibus per digestionem generatus / eliquatus violentia vel natura de substantia corporis mixti / vel expressus

Quilibet autem humor non vocatur liquor sed solus ille qui artificialiter vel naturaliter liquatur de plantis et rebus animatis. vt lacte vitiua de animalibus. vini et olei de arboribus mel de floribus. sicera de fructibus. ceruisia de granis. opizacra de pomis siluestribus et

De saporibus

granatis. Et inter hos liquores / quidā sunt
compositi/et quidam simplices.naz cōpositi
dicuntur qui conficiuntur ex diuersis qui pa
riter cōmiscētur. Simples vero sunt qui ita
permanent sine cōmixtione aliqua put a suis
substantijs primis pducuntur. Nullus tñ li
quor est simpliciter absolute preter solā aquā
que simpliciter dicitur put in elementari pma
uet puritate. alij aut liquores oēs /sicut ⁊ hūo
res ex quatuor elementis constituntur. Simi
ples etiā dicitur qui cū alijs non pmiscētur
Simplices etiā dicitur in quibus simplices
elementorū qualitates ex prima ppositiōe do
minantur/ ⁊ que a terrestri feculentia naturali
ter vel accidentaliter plus colantur. Secūda
autē varias cōmixtiones liquorū ⁊ qualitatū
elementariū predominantiū complexiones ⁊
varios sortiuntur odores pariter ⁊ sapes. nā
illi liquores in quibus predominatur calidū
cū humido sunt dulciores. in quibus autē ca
lidū cū sicco sunt acutiores. in quibus vero p
eritit frigidū cū sicco sunt acetosiores ⁊ stipi
tiores. sed in quibus frigidū cū humido sunt
gustui insipidiores. vt patet in pisanā / ⁊ hu
iusmodi. Quidā aut liquores de quibusdā
arboribus incisis corticibus per attractiones
caloris solaris sponte egrediuntur. vt balsa
mus ⁊ terebintina ⁊ lacrimus qui calore pri
mū datur/ ⁊ in mire subām iduratur. Quidā
vero de fructibus arborū per expressionē colli
guntur. vt vinū /oleū /sicera / ⁊ huiusmodi. qdā
per adustionē ignis liquidiores partes quorū
dā lignorū in extremitatib⁹ educentes magno
artificio acquiruntur. vt colophonā /pic liqui
da /oleū iuniperi / ⁊ similia. Quidā aut ex her
barū succis exprimunt. vt opii /aloe / ⁊ huiusmodi.
qui postea calore ignis vel solis desiccant. ⁊
quidā errore celi extrema florū pfundēt / ⁊ sic
circa eorū superficiem inuiscātes apū ministerio
cōponuntur. vt mel. quidā ex venis terre hauri
untur. vt aqua salinatina /vitrosa /allumino
sa / ⁊ huiusmodi. ⁊ quibus arte vel natura fit sal vi
tū alumen / ⁊ huiusmodi. De his oibus liquorū dif
ferētijs pprietatibus ⁊ causis sufficienter di
ctū ē supra in li. xvij. de herbis ⁊ arboribus ⁊
earū succis. ⁊ li. xv. de venis terre. ⁊ li. xvij. de pas
sionibus aeris. vbi tangit de natura manne ⁊
mellis que dicitur de aere generari. De melle
tñ aliqua sūt hic dicēda / ⁊ de lacte / ⁊ sero /bu
tyro /que de aalijs vberibus emunguntur /de
quibus superius est omissum.

Et vt dicit Jsi. li. xx. dicitur a mellisse
grece. i. apibus lacte. Sic enī gre
ci apes paccāt. nā apū solertia in i

rando nature artificio parūt mella /que pnie
de rore aeris sūt creata / ⁊ in arūdinū folijs ad
inuenta. Vnde ⁊ virgilius. Proinus acrei
mellis celestia dona. vnde adhuc india ⁊ in
arabia inueniuntur i similitudinē salis i ramis
⁊ folijs depēdētia. ut dicit idē. Est aut oē mel
naturalit⁹ dulce sardū tñ ē amay absiuthij cā
cuius copia illius regiōis apccule nutreuntur
Dicunt autē medici qui de reꝝ tractāt naturis /
pccipue galie. q mel pncis ⁊ iuuenib⁹ ⁊ p
fectis vris in quibus habūdat calor / cibus ē
inutilis ⁊ nociuus. Senibus aut quī pua vi
ta laborāt ⁊ frigore dicit cū vino veteri ⁊ alijs
calidis cōuenire (huicqꝫ Jsi. lib. xx. c. i.) Est
itaqꝫ mel liquor dulcissimus a materia puris
sima arte medicinali generatus / cui tamen ex
calore apis mellis substantiam cōponentis /
⁊ ex admixtione alicuius calidi se cū mellis sub
stantia admiscētis acumen cum dulcedine ē
admixtum. vnde ⁊ mellis dulcedo ceteris est
magis calida / sed minus hūida. vt dicit ysa.
mel ergo cum sit habens multum caloris ⁊ ae
reitatis ⁊ minus terreitatis ⁊ aquiditatis p
pter siccitatem tam terre q ignis multum ē ha
bens siccitatis ⁊ acuminis ⁊ minus frigidita
tis ⁊ humoris. ⁊ ideo iudicatur mel calidus ⁊
siccum in fine secundi gradus. tamen q subā
eius est vicina temperamento ⁊ medicantari
multum est mundificatiuum /lanatiuum ⁊ sub
tiliatiuū ⁊ sicco calore grossorū humorū i corpe
incisiuū. ⁊ humorū putridorū expulsiuū. q. n.
mel ē calidū / acuminis est ppinquū. ⁊ ideo in
testinorū est punitiuū / ⁊ ad feces expellēdas
cōmōtiū. Itē talis dulcedo sicut mellis mul
tū est habens acuminis ⁊ caloris / non tantū
opilans meatū splenis ⁊ epatis / sicut illa in
quibus pura dulcedo inuenitur. vt. d. ysa. c.
⁊ quatuor differentijs dulcedinis ⁊ saporis.
Est itaqꝫ mel ratione equalitatis ⁊ tempera
menti multum nature conueniens ⁊ amicum.
sui ad membra multum assimilatiuum. perdi
torum restauratiuum. debiliū membrorum
cōfortatiuum. sua grossicie noauorum fluxuum
interceptiuū / ⁊ latitudinis pororū restrictiuū
nature bene temperate custodiuiū. ⁊ humo
rum paratorum ad fluxum nimium cōhibiti
uū. Nihilominus tamen est mel noauorū būo
num laxatiuū. nam contrarias habet qualita
tes in effectū. ⁊ hoc secundum diuersas mate
rie dispositiones in quas agit. nam nimis la
xat /reprimat / ⁊ constipat /nimis durat / diui
dit ⁊ relaxat (vt. d. ysaac) Est aut mel cōserua
tiuum. mundificatiuum amaritudinis tempe
ratiuum. ⁊ iō ponit in medicinis ad pseruādus

7 ad mundificandum 7 ad amaritudines spe-
 cierum temperandum. vt dicitur in anado. ni
 colai. tamen mel crudum non multum be-
 ne dispumatum valde est. ventosum/7 inflati-
 uum/rugitus in ventre generatiuum. in ma-
 los humores facilliter conuersiuum. splenis 7
 epatis viscositate sua opilatiuus. colere infla-
 matiū. 7 febris diurne inductiuum. ypocun-
 driorū extensiuū. yliacis 7 colericis uociuum
 Ad eligitur vt dicitur constā. 7 ysa. in dieta. di-
 uersas habet actiones/qz quibusdaz salubre
 est/7 sanitatis custoditiuum. quibusdam ve-
 ro stipiticum est 7 morboꝝ generatiuum/ 7 est
 veneni occultatiuū/qđ quāto magis est rufū
 tāto magis ē calidū 7 acutū/ 7 humor magis
 in csiuū/penetratiuū/7 colatiuū. quāto vero
 magis est albū minus est calidum 7 acutum
 7 tanto melius/quāto dulcius purius 7 odo-
 rabilius inuenitur.

Fauus a fauendo est dicitur. nā fa-
 uis dicitur mel mixtū cū cera. In
 fra enim cellulas de cera miro ar-
 tificio cōpositas apes mel colligunt 7 eius li-
 quoris substantiam intus fouent 7 sic dicitur
 fauus quasi fons siue fouens/co qđ mel fo-
 ueat 7 contineat intra se. vel fauus a fauore ē
 dicitur. nā valde fauorabilis gustui est 7 dele-
 crabilis ad edendū. vnde scđm Jsi. li. xx. fau-
 a fagin grece dicitur quia magis comeditur qđ
 bibitur. fagere enim grece idest comedere lati-
 ne. quidam tamen vocant fauū mel a cera eli-
 quant 7 optime depuratū/i quo summā dul-
 cedine gustus experitur. fauus mellis petit 7
 requirit maxime animal quod ab amore mel-
 lis melota dicitur vnde a melle melus vel me-
 lora est dicitur (vt dicit. h.) similiter visus sup-
 omnia mel diligit. fauos enim extrahere intē-
 dens nō sine sui discrimine arbores altas scā-
 dit. Aliquotiens autē inter fauos (vt dicit ari-
 sto. libro viij. f.) in pfundo aluearū generan-
 tur quidam vermes parui/ sicut sunt aranee
 7 quando crescunt faciunt texturā circa fauos
 7 dominātur super totū aluear. 7 ideo putre-
 scit mel 7c Itē ibidē bonū ē mel qđ extrahitur
 de noua cera. nā mel qđ diu manet in cera an-
 tiqua fit rubeū. 7 corruptio illius mellis est si-
 cut corruptio vini in vitribus/ ppter hoc de-
 bet extrahi 7 est mel bonū quando simile ē au-
 ro. vt dicit idem. Itē dicit idē qđ apes sedent
 super aluearia 7 suggunt qđ est supfluū in fa-
 uis. 7 dicitur qđ si non facerent hoc corruppe-
 retur illud quod ē in fauis/ 7 generaretur ara-
 nea/ 7 sedent super fauos 7 sollicitē custo-
 diūt

ne illa aranea inualecat/ 7 si inuenierit eaz sic
 eius cibus. aliter autem omnes morerentur.

Mellum est potio vel poculum ex
 aqua vel vino 7 melle commixtū
 quod greci mellicratum vocant. si-
 cut ex ydromel quod ex melle 7 succo mada-
 rum est mixtum. sicut 7 rodomet dicitur eo qđ
 succo rose mel miscetur.

Ledo vel medus/ quasi menus di-
 citur. 7 est potus ex mello 7 aqua
 optime confectus 7 decoctus qui
 si crudus fuerit 7 mel minus bene despuma-
 tum inflationē generat in ventre 7 rugitus ac-
 durissimas torsiones. 7 quia de facili resolu-
 tur in fumos caput petit/ 7 diuersas ei in gene-
 passiones. bene vero decoctus 7 defecatus gu-
 stum delectat/ vocem clarificat. arterias guttu-
 ris 7 canales pulmonis mundificat. cor lenifi-
 cat. corpus nutrit 7 impinguat. epaticis tamen
 7 splenicis 7 calculosis minus ppetit. quia
 meatus stringit 7 opilat. quando qđ enim mir-
 ro 7 alijs herbis aromaticis conditur vt sani-
 or reddatur 7 odoratioz/ 7 diuturnius custo-
 diatur.

Caretum ex vino 7 melle 7 specie-
 bus aromaticis est confectum. nā
 species aromaticae i subtilissimum
 puluerem cōteruntur/ 7 in sacculis lineo 7 mū-
 do cum melle 7 zuchara reponuntur. vino au-
 tem optimo species perfunduntur 7 reperfun-
 duntur/ quēadmodum fit leriua. 7 tā diu re-
 nouatur perfusio donec virtus specierum vi-
 no in corporetur/ 7 optime clarificatur vnde a
 vino contrahit fortitudinem 7 acumen. a spe-
 ciebus autem retinet aromaticitatem 7 odore
 sed a melle dulcedinem mutat 7 saporem

Pigmentū vt dicit. h. quasi pilis
 mentum quod scilicet in pila ē cō-
 tusum. naz in pila species aroma-
 tice aguntur/ ex quibus arte pigmentaria que-
 dam delicata pocula electa conficiuntur. vnde
 7 pigmentarij dicuntur qui species vendunt/
 conterunt/ 7 conficiunt/ 7 componunt.

Himel dicitur acidū meleo qđ ex
 aceto 7 melle eius materia confi-
 ciatur. nam primo acetum cū her-
 bis necessarijs/ 7 radiabus diuercis diu de-
 coquitur/ 7 colato aceto mel purum 7 optime
 defecatum additur 7 ad lentuz ignem vsqz ad

De liquoribus

spissitudinem iterum decoquitur et bullitur ac depuratur cum albumine oui cum aceto distē paratur et in oximelle paruz decocto / nā om̄s immundicias mellis et herbarum ad se attrahit albumen oui. et supermatando vsq̄ ad ori mellis superficiem secum ducit quas immunicias cum penina pigmentarius seu medicus caute remouet et deponit / et fit oximel et in p̄fide mūda reponitur. datur autem cum aqua calida ad materie compacte digestionē / molificationem / diuisionem / mundificationem / porozum apertionem / et opilationum dissolutionem / posset enim medicina de facili inducere periculum. si non prepararetur ad facilem educationem et cum oximelle non preccederet digestionem cum simili arte et ad similes vsus de aqua et zuchara cum diuersis speciebus fit Syropus / nunc violaceus et laxatiuus / nūc roseus constipatiuus / nunc simpliciter / nunc cōpositus.

Cera est fex mellis intra cuius substantiam liquor melleus ab apibus est collectus. corrumpitur autem ipsum mel (vt dicit aristo. libro viij.) quādo nimis diu cum cere fecibus admiscetur. et ideo qui vult mel in sua puritate seruare debet ipsum tempestiue a cere substantia separare. Habet autem hoc cera proprium q̄ inter omnium liquorum feces superenatat / et cū calescat ad fundum non descendit sed potius quārens superficiem sursum tendit / et hoc faciunt partes ignee et aeree que in eius substantia dominantur. vnde cera in aqua calida resoluta deorsum aquam premit et per eius superficiem se diffundit. nam multum habet aeree leuitatis ratione cuius sic ascendit. cera autem quanto est recentior / tanto est odoratioz / dulcior / et purior. et ad diuersarum impressionū et figurarum susceptionem aptior / et tam forme suscepte q̄ scripture impressio in eam est durabilior. et talis cera virginea appellatur. Est insup cera multis vsibus necessaria atq̄ apta valet eni in medicinis / in confectionibus varijs et vnguentis. nam virtutem habet calefaciuiam / resoluiuiam / aperitiuiam / maturatiuā attractiuam / euaporatiuam / et consumptiuā valet etiam ad luminis nutrimentum. et ideo cera seruit in deozum templis et aris / in domitorum mensis. vnde a cera vel a ceris dicitur tur cerimonie. quia in templorum cerimonijs cerei offerebantur et adhuc offeruntur. vt dicit b. vnde qui seruiunt de candelis cereis in ecclesia dicuntur ceriferarij. sicut qui seruiunt in

regum et pontificuz aulis primicerij nominantur. vt dicit idem. Sigillis etiam cereis littere remuniuntur / et signantur ac si secreta occultantur. priuilegia confirmant. tabule cera simplicia vel colorata replentur et ornantur / in quibus variarum litterarum caracteres stili officio vel inscribuntur / vel etiam complanantur. panni quoq̄ lineij ad vsu sarios incerantur libros enim inuolutos tutos reddit ne aqua vel pluuia perfundantur. nam cera quamdam habet vinctuositatem qua humida fugat et per pannorum poros stillicidium penetrare interius non permittit. in calore liquefcit cetera et deficit / frigore vero indurefcit. humidis et humefactis cedit / siccis vero et asperis inherescit. et ideo humectantur sigilla ne adhereat cera illorum litteris et figuris.

Cereus per derivationem a cera / a qua formatur est nominatus vt dicit Isidorus libro. xx. de quo quidam ait sic. Hic cera nocturnos prestabo cereus ignes. Subducta luce altera tibi luxum vt dicit idem. nam ad hoc est vsus cereozum / vt ex eozum lumine ea que sunt in tenebris appareant et lucefcant. In cereo autem tria attenduntur scilicet materia / vsus / dispositio / siue forma. materia vero triplex est. nam pro materia habet lichimum siue lignem. vt dicit Isidorus ipsam ceram atq̄ ignem. lignem qui et lichimus dicitur filum est stupeum et rotius cerei substramentum. cera que circūuoluitur est luminis nutrimentum. ignis qui superponitur siue superaccenditur vtriusq̄ est finis complementum. nam agens in lignem mediante cera conuertit vtrūq̄ in suam similitudinem. vnde et in dispari natura mirabilem inter se habent aptissimam vniōē. forma et dispositio eius pyramidalis a lato inapiens et circūferentialiter agens. vsus eius est vt illuminationis gratia candelabro affigatur vel chentulorum vel ceroferariorum manibus ante dominos deferatur.

Hec est liquor dulcis et candidus in māmillis per actionē caloris ex sanguine generatus. vel (vt dicit aristo. libro. xvij.) lac est sanguis decoctus digestus non corruptus. quando enim fetus propter magnitudinem nō potest nutriri per vmbilicū / præ ei lac a natura ex sanguine mētruo impulsio

ad māmillas vbi digerit̄ & becoquit̄ / & ex al /
 bediue glandulaz in māmillaz in cādoris spe
 ciem transformatur (vr dicit constan. li. xij) ea
 dē enim est natura menstrui sanguinis atq; la
 ctis. & ideo natura creat lac propter abuz nati
 a quo cibatur extra. non tamē debz esse lac an
 te tempus partus uec post multū nisi accidat
 contra naturā. in illo enim tēpore cōpletur la
 ctis digestio in aīalibus que habent tempus
 vnicū statū ad panendū. sed in mulieribus
 diuersatur / & ppter hoc debz esse bonū lacne
 cessatio post sex menses. & ē lac dulce quādo ē
 bene digestū. & hoc fuit necessariū ppter abū
 aīalis qui est dulcis. cibus enī omniū aīaliūz
 nō ē nisi dulce & valde digestū (vr dicit idem
 ibidē li. xvij). f. Itē dicit aristo. li. vi. f. aīalia
 ouantia nō habent lac neq; māmillas & in oi
 lace est aquositas tenuis & pars grossa que ca
 feus dī. & quāto lace est spissius / tanto caseus
 & lac anīmātū carētū dēt bus super? magis
 coagulatur. lac vero aīalis habētis dentes an
 vtraq; mandibula nō. neq; eius sepum / & lac
 buiusmodi aīalis ē dulce & tenue vr lac came /
 li & que & post asine. Itē idē ibidē. in quibus
 dā regiōibus nō expectatur caprū impregna
 tio sed accipit̄ vrina & cū ea cōfricatur māmil
 la / & eribit̄ priō sanguis. deinde quasi sanies
 & post lac bonū / nō peius lacte ipregnataruz
 & nullū lac est in māmillis mariū / generaliter
 quāuis aliquādo accidere videat̄ aliter. que
 dā aut̄ herbe habent humore lacteū vr tūnal
 lus / & quedā arbores vr ficus / cuius lacte vr
 ibi dicit aristo. lac aīaliū coagulatū ē. & lac ca
 uū spissius ē omniū aīalium preter lepores &
 porcorū. Est aut̄ maxime spissū i partu. sed p?
 subtiliatur vr dicit aristo. lib. vi. in fine. vacca
 ante partū nō habet lac sed post habet bonuz
 & cū priō coagulatur fit quasi lapis / & hoc ac
 cidit quādo cū aqua cōmiscetur. vr dicit idem
 ibidē. Itē idē li. x. quādo puer nutrit̄ lacte cali
 do dentes eius citius oriūtur. post partū autē
 & mūdificationē lac mulieris multiplicatur &
 quedā mulieres habent solū lac in cono mā
 millaz. & quedā in alijs partibus ipsaz. & quā
 lac nō bene digeritur coagulatur & māmille in
 durefcunt qm̄ tota māmilla est valde mollis &
 si superuenit aliquis pilus accidit magna in
 firmitas / & dicitur pilosa / & nō cessabit dolor
 quousq; exeat pilus cū lacte / aut quousq; pu
 trefiat & creat. & dū lacexit nō inuenitur gene
 raliter menstrū. Quedā vero lactantes men
 struat̄ cū fuerit eaz lac humidus sanguis & quā
 pueri lactant̄ sanguie grosso & multo / accidit
 eis spasmus / & si fuerit lactans fertilis / tunc

nōcēt multitudo lactis. & mulier nigra nutrit̄
 lius & melius habet lac q̄ alba. vr dicit idem.
 Cōsimiles pprietates lactis & multas alias
 recitat (ysa. in dieta) vbi sic dicitur. lac inquit
 generaliter diuiditur simpliciter. aut. n. ē dul
 ce etiens nouiter a māmillis / aut ē acidū siue
 acre. tā diu multum / aut ē inter vtrūq; medio
 cre. dulce autē ē magisapidū. qz viciūm san
 guini & amicū in ip sū de facili conuertitur. &
 ideo laudabile est ipsius nutrimentū. Est au
 tē cōpositū ex tribus substantijs in virtute & a
 ctioe varijs & diuersis. vna subtiliatiua & mū
 dificatiua altera vero grossa & opilatiua. ter
 tia est mollificatiua. nā subā aquosa & serosa
 acuta est & subtiliatiua. grossa est caseosa que
 frigida est & grossa & ideo opilatiua. butyrosa
 vero est vinctuosa & mollificatiua vnde lac cuz
 sit sua substantia aquosa & acuta est grossorū
 humorū incisiuū / & subtiliatiuū. viscerū lauati
 uū. intestinoꝝ mordicatiuū. ventris solutiū.
 & fecis de facili expulsiuū. corruptoꝝ humorū
 interius in corpore & exterius absteriuū. ve
 narum penetratiuum / opilationis splenis &
 epatis aperitiuū. & maxime si fuerit ex anima
 libus calide cōplexionis. vr et camelis. & tale
 lac est ydropicoꝝ inuatiuū (vr dicit idē & seq̄
 tur) lac itaq; laudabile est & in suis tribus sub
 stāijs temperatiuū. sua aquositate est mēbro
 rū mūdificatiuū. sua butyrositate est venenis
 repugnantium & membrorum humectatiuū
 sua caseitate cbarioꝝum ab officio stomachi
 ad fundū depressiuum. Est & alia lactis laus
 quia si temperate & oportuno tempore mun
 dato prius corpore accipiatur / corporis ē lau
 dabiliter nutritiuum & substātie sanguinis as
 similatiuū. Si autē a corpore non mundato
 vel tempore non cōgruo accipiatur in malos
 humores quos inuenit̄ est conuertiuū & ipso
 rum augmentatiuum in fumos calidos resol
 uitur / & sic erit doloris capitis causatiuum & si
 febris materiam inuenerit / erit caloris febril
 is inflammatiuum. vel si calorem naturalem
 inuenerit debilem de facili acefcit / & fit in sto
 macho acetosum. nam quando est humor ni
 mius & paruus calor acetositas vel putredo
 fleumatis generatur. & ideo lac non est frequē
 ter sumendum nisi corpore existente tempera
 to & stomacho inanito. nam si corpus a putri
 dis humoribus & colericis fuerit vacuū & de
 puratum si lac bene digestum fuerit / multum
 & bonum prebebit corpori nutrimentum. lau
 dabilem generabit sanguinem. carnem aug
 mentabit. humectabit corpus & exterius si sup
 ficie faciet tenenim atq; pulchrum. vr. d. idē

Item dicit idē rursus, lac inquit bibentes ie-
iunos esse conuenit/ & calidū esse quando vbe-
ribus est vicinū. nec equaliquid comedēdū quo-
usq; lactis substantia digeratur. oportet etiā
vt labor & motus nimius caueatur / quousq;
descendens ad decoctionis locum digeratur.
q; ex inordinato motu & calore nimio subito
generato eius vinctuositas in fumū nociuū re-
soluetur & grossiori parte remanēte indigesta
multiplex corruptio generaretur vt dicitur idē.
Electum autē lac vt dicitur ibidē. debet habere
quatuor qualitates/ colorē/ odorē/ liquorē
& saporem. Colorē albiſſimum clarū a citrini/
tate & rubore & luiditate maxie alienū. **Do-**
rē gratum ab horore & a granditate remotū
Liquorem inter subtilem & grossum medium
cuius mediocritatis signum ē si gutta sup vn-
guem posita remanet continua & nō liqueſcit
cuius guttule forma inferius est lata & superi-
us est acuta. **Saporē** habet acceptabile qñ
nec amaritudine nec faldedine nec acedie ē ad-
mirtum. Inter omnes autem istas differenti-
as lactis/ femineum magis creditur esse tēpe-
ratum. q; omne lac naturam & complexionem
animalis cuius ē naturaliter imitatur. & ideo
quia humana complexio maxime est tempera-
ta/ ideo muliebre lac maxime tēperatum. pro-
pter quod maxime est nutritiuū humectatiuū
& asperitatis anguloꝝ oculi potissime mitiga-
tiuum. & quequid de bonitate lactis supra di-
ctum est totum concurre in hoc lacte.

Ac camelinus et animalis calida
complexione ceteris magis est ca-
lidū/ & plus subtile & minime vn-
ctuosum/ & minime nutritiuum. diureticum &
opilationū aperitiuū. & iō ydropicoꝝ ex opi-
latione est potissime iuuatiuū. nā camelus na-
ture est calidissime. ppter qđ calor dominans
sanguinis attrahit vinctuositatē. & ideo sanguis
remanet sine vinctuositate. Cum igitur lacini/
bil aliud sit qđ sanguis secundo decoctus/ sa-
por sanguinis cameli salus est & acutus. & iō
humoꝝ est inasiuus subtiliatiuus & grossiciei
atenuatiuus. **Quere** supra de camelo i tractu
de animalibus.

Ac vacinum lac camelino ē op-
positus. nā vacca nō habet tm ca-
loris vt sanguinis attrahat vinctu-
ositatē. & ideo eius lac fit valde vinctuosus
& maxime nutritiuum. plus. n. nutrit lac vacci-
nū qđ pecorinū/ lz pecorinū sit magis calidus
qđ vacinū. cuius rō ē. vt. d. idē. q; cū vacinū
lac nō rārum habeat caloris quārum pecorinū

nū pama vinctuositas sibi sufficit & illa tota re-
manet in lacte & eruperat caseitatē. & ideo ma-
gis nutrit/ q; subā vinctuositatis numbilior ē
qđ caseata. q; calidior & humidior & calori san-
guinis vicinior & facilior in sanguinis mntari-
onē. & illa vt dicunt antiqui melius & citi⁹ nu-
trunt que citius & facilius in sanguinē cōmu-
tant/ (vt dicitur ibidē) lac tamē pingue melius nu-
trit qđ ipsa pinguedo que calidior est/ q; subā
lactis habet aquositate liquidā subtiliantem
& interiora corporis penetrantes. sed sola pin-
guedo aereitate sua superenatat/ & ppter hu-
miditatis sue substantialis grossitiez cito coa-
gular & indurat. & ideo lac vacinū sua aquo-
sitate ad itenora penetrat. sua vinctuositate ca-
lorē naturalem roborat. caseitatis sue pauci-
tate naturā multū nō aggrauat/ sed pon⁹ ad-
iuuat & sustentat. vt dicit idē. Alio igitur modo
lacte est vtendū ad nutrienduz. q; tunc tribus
eius substantijs pariter est vtenduz. Alio mō
ad mundificandum & calorem mitigandū q;
tunc serositatis liquamen est a butyrositate se-
questrandum. Alio mō ad calefaciendum & hu-
mectandum. Lactis etiam vsus consideratur
secundum subtilitatem & grossiciem & mediocri-
tatem. vt dicit idē. Subtilitas autem attē-
ditur in substantia & in actione. In substantia
vt illud est melius quod cōplexioni humane
est vicinus vt lac femininum/ quod tanto est
vtilius quāto māmille est vicinus efficacius
est enim contra venena / contra renū & vesicę
mala/ contra pulmonis vulnera si multuz
aerem non tangat & eius virtutem aeris qua-
litas non immutat. Subtilitas vero in actōe
eius butyrositatis cum caseata separatur & a-
quositas tunc cum acumine augetur. vt patet
in camelino quod minime nutrit. calore tamē
suo & subtili liquore ydropicis subducit & suc-
cunt. lac vero grossissimū est vacinū & minus
ceteris liquidum & aquosum minus acutus &
minus butyrosus. vnde bene nutrit/ stomi-
cho cōuenit/ membra confortat. calorem epa-
tis & stomachi refrigerat corpus inpinguat &
augmentat. vulnera intestinoꝝ & matricis sa-
nat. Est autem tanto melius & salubrius si la-
pidibus fluuialib⁹ accensis & intus extinctis
tota aquositas p parte maxia cōsumatur.

Ac caprinum inter predictas dif-
ferentias tenet medium/ quia i su-
is tribus substantijs post femi-
ninū ee dī potissime tēperatū & iō p pulmois
vulnera & renū ac vesice vicia cū zuchara mul-
tū cōfert. eius verū a caseo & butyro separatū

maxime est colatiuū mūdificatiuū et colere repressiuū. lac autē caprinū per se multū bibituū i stomacho de facili coagulatur. et ideo ne nocet cū modico mellis et salis gēne tēperetur et nunq̄ coagulabitur. et si inceperit coagulari in stomacho dissoluetur. et q̄ caprē pasuntur sicis et ramoz extremitatibus eaz lac ē minus aquosū et magis stipticū et stomacho congruū. Nā lac ex pasuis diuersificatur. nā que pascur tenentur et recentibus herbis lac faciūt aquosū et subtile/ et stomacho est nociuū. que vero herbis laxatiuis lac faciūt mortificatiuū et ueruoꝝ pūgitiuū. et ē nociuū et laxatiuum.

I Ac pecorinū magis est calidū et sicū q̄ vacuū/ minus habens butyrositatis et plus caseitatis. et ideo minus nutrit nec corpori ita conuenit ut vaccinū. Demonstratur autē hoc ex grauitate sui odoris. nā ut dicit galie. lac pecorinū in odore est grauis/ q̄ vaccinū. et ideo magis ē flenatiuū. magis autē nutrit q̄ caprinū. et minus vaccinū. unde minus ē tēperatū q̄ capinum

I Ac asininū est temperatū et nutritiuū resolutiuū. nentris tū resolutiuū et neruoꝝ remollitiuū. et membroꝝ rū siccitate et calore induratoꝝ bumectatiuū pectoris iuuatiuū et tussis et anhelitus difficilis mitigatiuū. vulnerū renū et vesice curatiuū

I Accaballinū vicinītatē habet ad camelinū i subtilitate et acumine et calore i apostematibus maniciū est iuuatiuū aperitiuū et menstrualis fluxus puocatiuū/ si causa menstruoz calida sit et sicca quam p̄rietatem habet illud lac ab omni lacte alio separant. ut dicit ysa.

I Ac porcinū scđz ysa. est subtile et aquosum/ quia ex sua frigiditate i coctū remanet et indigestū. et ideo si scđm medicinā accipiatur paruū aut nullū confert iuuamentū. sed si scđz abū cū succo oz dei sit coctū bonū generat et humidum nutrimentum. ut dicit idem.

I Ac animalium partū vicinorum est subtile et aquosū/ q̄ aquei bu mores adunantur in animalibus tpe partū os matricis clauditur/ et lac aquosus humoribus cōmiscetur. et iō eo tpe ē nociuū. vomitus et fastidij puocatiuū/ asperitatis remollitiuū. et villoꝝ stomachi lubricatiuū et uentris laxatiuū. duꝝ ad digerēdū et stipticū et in stomacho coagulatiuū. et pessimaz infirmitatū generatiuū. et ex summo ascendente cerebri

percussiuū/ et doloris capitis causatiuū fetoris dentiu et anhelitus induciū. unde si lac fuerit corruptū vel plus debito assūptū/ vel alio modo vel tpe q̄ expedit sit acceptū/ multatū infirmitatū ē generatiuū. maloz humorū et lubricoꝝ est nutritiuū. bonoz humorū ē corruptiuum. arenaz in vesica et i renibus ē adunatiuum et putrefactiuum. caloris naturalis debilitatiuum. et innaturalis caloris ac febris inflāmatiū. gingiuarum et dentiu infectiuū pustularū pessimaz et scabiei i paruulis causatiuum. rugitus et ventositis excitatiuum. opilationum renis et epatis affectiuum. stomachi grauatiuū. et lubricitate sua cibarioꝝ ante digestionem expulsiuū/ et siclientere induciuum. has et multas alias inducit lactis corruptio passiones. Sed hec de lacte bono et malo. nunc dicta sufficiant.

I Erum est pars lactis aquosa a lactis alia parte per coagulū sequestrata. nam coagulū partes butyrosas et caseosas simul iungit et ab eis q̄d liq̄dum est et aquosum diuidit et discernit/ cuius effectus superius recitantur. habet enim virtutem putredinis lauatiuam. nā intestina lauat et vulnera intestinoꝝ de sanie mūdificat. pectus purificat. sitim sedat. acumen colere et bee mitigat. scabiem et impetiginem mundat splen et epar deopilat. quere supra i primo secandum ysa.

B Erum a buēdo idest perfunden do est dictū. ut dicit b. Sua. n. vncuositate et humiditate habet imbueri et perfundere corpora que tangit. nā butyrum est flos lactis multum habens caliditatis et humiditatis cū dominio acritatis ratione cuius habet multū vncuositatis. Est n. butyrosa subā naturaliter calida et humida viscosa et vncuosa humane cōplexioni vicina (ut dicit ysa). unde sepe comestum stomachi est bumectatiuum. ventris solutiū. maxime si recens fuerit et ideo antiqui ut dicit idem. asimilauerunt butyru oleo mixto pinguedini dicentes q̄ si quis acceperit valet creatur peccati et pulmoni si ibi fuerit apostema quia p̄prie ē maturatiuum/ et humorū dissolutiuum/ et superfluoꝝ pectoris mūdificatiuū/ maxime si cū melle vel zuchara comedatur. sed tūc minus est maturatiuum et creationis ampli iuuatiuum. ut dicit idem. subdens ibidez butyrum repugnat venenis. membra bumectat asperitatem oculoꝝ eius lotura mollificat et emūdat apostēa dissoluit et maturat. vulnera

De liquoribus

pulmōis gutturis ⁊ pectoris mire sanantur. ⁊ intestinoꝝ moriuras mitigat. neruos indi-
gnatos ⁊ cōtractos seu spasmatos mollificat
atq; laxat. vñ dicit idē (dicit autem anicē.) q̄
contra venena interius sumpta singulare pre-
sidiū est. si intoxicatus butyrū in lacte calido
resolutum bibat ⁊ magna quantitate. nam vñ
cruositate sua opilat meatus ne ad cor ascen-
dat subito vis veneni. preterea venenositateꝝ
totā ad se attrahit ⁊ ipsam inuiscat. per vom-
itū euacuat de corpore ⁊ educit (vt dicit idēz.) sicut
autē sic. flos lactis siue superenarās ⁊ pingue
do recolligitur in vase mundo ⁊ cū quodā la-
to ligno rotando ⁊ pforato diutissime percuti-
tur per violentiā ⁊ mouetur. ex quo motu ca-
loꝝ naturalis in substantia lactis exatatur. ⁊
cōfortatur totā vinctuositate in simul recolligit
que sua leuitate superficiem petit. serosa vero
aquo sitas cū partibus castanis inferius descē-
dit ⁊ butyro se substantie tanq̄ nobiliori cedēs
fundū petit ⁊ illa butyrofa substantia que ena-
tat in superficie recolligitur. ⁊ ad vsus varios
necessarios in vase mūdissimo reseruatur. qđ
quāto recentius. tāto est saporosius ⁊ gustui
delectabilius iuenit. Est autē in principio mol-
le ⁊ liquidū. sed paulatim naturali calore con-
tra humiditas partes inualesecit ⁊ eas solumē
te medio criter indurescit. vnde bene ⁊ munde
reficit ⁊ nutrit. ⁊ pulmēta loco sagiminis vel
olei bene condit. Salitur autē aliquantulū vt
melius conseruetur. ⁊ vt eius potentialis hu-
miditas siccitate salis temperetur. isup vt ei?
saporositas augmentet. nā gustui in sapore ē
magis gratū quādo medio criter ē salitū. quā-
do autē nimis antiquatur eius sapor cū odore
diminuit ⁊ i grauē odore ⁊ sapore. gustui hor-
ribilē transmutatur. ⁊ tūc nō valet ad cibaria
cōdiēda. valet tñ ad varia medicamina ⁊ vñ-
guēta. qz sepe accidit id qđ nō puenit. gule cō-
gruit tamē nihilominus medicine aliam.

Caseus vt dicit Jsi. libro. xx. a ca-
rendo ē dictus. eo qđ tā diu in va-
se premitur quousq; sero careat ⁊
a lactis aquosa subā separetur. vnde dicit ca-
seus quasi carens eo qđ quando est sicus hu-
more caret seu liquore (vt dicit idē.) Secun-
dum. b. vero careus a cadendo est dictus / eo
qđ de facili cadit ⁊ recedit. cadit ⁊ labitur inter
digitos facientis. Est autem caseus fer lactis
nam vt dicit ysa. (caseata substantia lactis fri-
gida est ⁊ grossa ⁊ ad digerendum dura. tar-
de enim descendit de stomacho ⁊ magis atti-

net siccitati q̄ solutioni. ⁊ est grauis stoma-
cho ⁊ epati renibus ⁊ spleni maxime si loca il-
la fuerint opilationibus preparata. ⁊ caler-
los in renibus generat. ⁊ ideo ppter ista ma-
la accidentia dicit constan. qđ omnis caseus vñ
uersaliter est malus. tamen caseus qui lacti est
vicinus minus est nociuus. Unde distinguit
ysa. inter recētem veterem ⁊ medio crem. recēs
caseus quia ad huc recens est malos humores
non generat. quia adhuc retinet partem dul-
cedinis ⁊ aquositatis ipsius lactis. ⁊ ideo ad
digerendum est facilior. ⁊ ad nutriendum lau-
dabilior ⁊ ventris solubilior. ⁊ maxime si nō
fuerit salinus quia salsedo ibi saporem causat
⁊ aufert dulcedinem. nā nimis salsus nimis
est desiccatus ⁊ stomacho est nociuus. carēs
autem omni sale magis est nutritiuus ⁊ cor-
poris humectatiuus ⁊ magis carnis augmen-
tatiuus stomacho tamen est nociuus. ⁊ de fa-
cili in fumositates resolutiuus si stomachus fue-
rit calidus. Si vero fuerit frigidus in acetosi-
tatem est de facili conuersiuus. Ad medio criter
igitur salsus melius digeritur ⁊ minus stoma-
cho est nociuus. sine sale enim de facili est ace-
tosus. minus vero salsus stomachi fit morfi-
uus ⁊ sanguinis incensiuus.

Vetus autem casus ē acutus ⁊ val-
de sicus ad nutriendum grossus
⁊ ad excundū de stomacho nimis
durus qz si lactis aquositas ē ablata acumē tñ
⁊ siccitas coaguli ei dominatur. vnde etiā sub-
tilitatem exit. ⁊ ideo superfluitas corporis nō
ita inde subtiliatur sicut alijs subtiliantibus.
vnde duobus modis nocet corpori. quia ei?
corruptio ⁊ grossicies nutrimenti superfluita-
tem ingrossat ⁊ corrumpit. stomacho nocet qz
per acumen coaguli repugnat omnibus alijs
de iuuantibus ⁊ in nutrimentum peius ipsa
iuuantia transducantur. vnde si in corpore ur-
uenerit grossos humores in renibus ⁊ in vesi-
ca lapides parit. grossos enim humores cali-
diss ⁊ incensos coadunat ⁊ cōpingit. Est igitē
vitandus ita vetus. nullus enim confert iuua-
men neq; nutrimentum nec obedit digestioni
nec bonum generat sanguinem nec ventrē hu-
mectat nec vñam puocat. sed inuentias hu-
miditatem constringit ⁊ desiccet. omnis itaq;
caseus vetus durus sicus ⁊ spongiosus pre-
siccitate ⁊ porosus. ad rumpendum facilis ni-
hil habens vinctuositatis corpori est nociuus
minus autē ē malus vñ caseus vel assius qđ ocu-
latus ⁊ porosus. nā p̄iūctio sub ē signum. est

humoris et victuositatis qui autem potosus est/minus est malus quando est recens quoniam in mis venis. quia ut dicit dyas. caseus recens humectat ventrem. vetus stringit maxime elixatus/vel si ab aqua abstractus affetur et maxime si ante prandium assumatur. **De** catu enim stomachi sua grossicie obturat et abum descendere ad intestina non permittit. post prandium autem sumptus cibaria comprimunt/ut rotular et ad locum exitus descendere compellit. **C**aseus inter veterem et novum medius multum est nutritivus. propter eius saporositatem et grossiciem/et quod calore naturali velociter induratur. quanto autem calor naturalis ei dominatur magis/et tanto plus et fortius indurescit/et magis inebus inborrescit (hucusque ysa. in dicta) secundum autem dyas. et ansto. li. iij. f. quanto erit in lacte multum casei plus erit cibi. **E**st autem caseus secundum dyas. veneno contrarius. nam grossicie sua et butyrofitate opilat meatus venarum et non permittit ad cor ascendere vim veneni. **C**aseus enim recens appositus calidus extrahit venenum a moribus venenatis et huius signum est/quia appositus super moribus rabidi canis aut serpentis tonis candor casei conuertitur in livorem valet etiam contra antracem et alia apostemata venenosa vel extra superpositus vel comestus. in multis etiam alijs convenit medicine **vt. d. idem.**

Coagulatum est lac in quorundam animalium stomachis inspissatum. cuius virtute lac aliorum animalium coagulatur in qua parte butyrofa cum caseata aggregata pars serosa et aquea a partibus alijs sequestratur. dicit aristo. li. iij. f. quanto inquit lac est spissius/tanto caseaceus et coagulatus. sed lac animalis carentis dentibus in superiori mandibula coagulatur. lac vero habens in utraque non sic nec eius sepum. **I**tem ibidem dicit lac coagulatur ex coagulo et lacte ficu quando lac ficuum aggregatur in lana/ deinde abluitur illa lana cum modico lacte et citius admiscetur illud lac in residuo et sic totum coagulatur. **I**tem ibidem coagulatum non inuenitur nisi in ventre suggestium adbucrium in illis qui non habent dentes in utraque mandibula non inuenitur nisi in lepore. quanto citius autem plus vetustatur coagulatum erit melius et valet contra fluxum ventris maxime leporis parvi et cerui. **vt. d. idem aristo. ad lib. xvi. dicit accidit lacti quod coagulatur per coagulum quando coagulum est lac in quo est calor spiritualis. et ideo adiuvat et su-**

stentat lac sicut maris sperma sustentat menstrualem sanguinem femine in mamme. quoniam naturam lactis et sanguinis menstrui eadem sunt. ut dicit idem ibidem. **De** coagulo dicit ysaac. f. de caseo. coagulum inquit coagulatur virtute sui acuminis et caloris atque siccitatis sibi dominantis quibus sua humiditas finitur. et quavis coagulum sit in omni caseo minus fertur in recente propter multitudinem sue humiditatis. **C**oagulum itaque in stomacho lactantis animalis et ruminantis inuenitur cuius quo sal admiscetur/et sic super ignem in fumo desiccatur et induratur/ cuius modica particula cum fuerit in paucis lacte tepido resoluta et cum residuo lacte admixta totum coagulabit quod est coagulabile et condensat. unde patet quod consimilis virtus later in substantia coaguli qualis inest substantie feminis masculi. ut dicit aris. auic. ysa. et alij. et hec dicta de li quoribus nunc sufficiant.

Ent autem quedam virtutes tam humoribus quam liquoribus et rebus alijs inherentes. de quibus hic breuiter aliqua inferemus. nam secundum diuersas complexionones et virtutes diuersis rebus dominantibus diuersimode reperiuntur operationes. ut est virtus operatiua/maturatiua/modificatiua etc. **A**peritiua itaque virtus operatur per calidum et siccum cum subtili substantia. ut patet in cepis succopori/et in alumie et hmoi/et quorum perfectio operiunt oras venarum/et emoroides prociatur/ **vt. d. costan.** **R**arefactiua virtus operatur per calidum et humidum. nam calor rei substantiam penetrat et dissoluendo humiditatem sibi obediens aperit et dilatat. ut patet in malua et sambuci mediana cortice et hmoi que bullita in oleo cutem rarefaciunt et extendunt ut dicit idem. **O**pilatiua virtus operatur per frigidum et humidum cum obtusa substantia. ut patet in dragato/ albugine oui/et pallio. nam beccis coarsitate et obtusitate substantie poros replent et frigiditate costringunt. **I**nspissatiua virtus operatur per frigidum et humidum. ut patet in madragora/que ipsa super cutem ipsam inspissat. **vt. d. idem.** nam frigiditate costringit partes humiditatis liquidiores. **U**niversitas partes centrum reddit substantiam operatiuam/ et per consequens spissiore. aliquando autem operatur per calidum et humidum. nam calor consumit partes liquidiores/ quibus consumptis partes terrestres redduntur spissiores. **I**nduratiua virtus operatur per frigiditatem et siccitatem quod utraque qualitas mouendo ad centrum totam substantiam reddit duriores quibus autem operatur per frigidum et humidum frigiditate partes liquidas costringente. ut patet in gelu et in glacie. quandoque etiam per calidum

De liquoribus

et sicca partes terrestres cōpingendo et per cōsequens indurando vt patet in latere et i luto. Asperitua virtus opatur p calidū et sicca cum grossa substantia. nā calor quod est subtilius eleuat et mouet ad circūferentiā / et illud acuit in conū. quod vero grossius et sicca tendit ad centrū et sic fit rota substantia inequalis / que i equalitas ē causa asperitatis. ppter hoc opatur asperitatē in humido frigiditas coartādo et cōstringendo partes rei circūferentiales ad mediū nō pmittēdo partes liquidiores se diffundere ad extremū. ppter qd partes superiores in quibus domīatur frigiditas acute et asperere exterius sensui ostendūtur. qz fm diuersitate materie impressionē a frigido et calido recipientis varie sunt et diuerse rez cōditōes et pprietates et rez cōmixtiones naturaliter vel accidentaliter derelictē. vt pz. et vt dicit amice. et constā. et est expressū supra in tractatu de q. litatibus elementariū pprietatū. Itē virtus est mollificatiua que opatur p calidū et humidum / vel per calorem humiditas partes dilatātes et rarefacientē / et partes a partibus disgrātem. vt facit dialtea que humida est et parum calida medio criter tamē calorem sui aperit / et ex superabundātia humiditatis sue humores fluxibiles reddit / et sic per consequens mollificat et remollit. vel hoc fit eo qd calore domīante super partes aqueas et terrestres / eas resoluente in partes aereas et celestes. vt patz in vaporibus terrestribus et aqueis attractis ad interstitia aeris que resoluuntur in miollissimas pluias et guttulas / nuncrosis nunc grandinis siue niuis (vt dicit cōmen. sup li. iij. methe) secundum sensum etiam est manifestum vt caloris dura remollescere / et superueniente actione calidi partes partibus inuicem vix herere. vt patz in cera. et in alijs liquefacibilibus super quarum partes aqueas et aereas virtus ignea dominatur vt dicit constant. Virtus autem maturatiua sicut et digestiua p calidam virtutem et humidam opatur sicut et retentiua p frigidam et sicca / et expulsiua p frigidam et humidam. et apertiuā p calidam et siccam principaliter opatur. Attractiua virtus p calidum et siccam opatur. vt patz in dipirano serapino et sercore columbino / et consimilibus. Laxatiua habet opari p easdē virtutes sz vebementius. vnde que vebementer attrahūt laxatiua sūt vt scamonea etc. opatur etiam p frigidum comprimendo. et p humidum lenificando et lubrificando. vt patet in prunellis thamarindis etc. Putrefactiua quandoqz p calidum et humidum opatur.

quandoqz vero preterbec. et maturatiua per calidum et siccum sicut et attractiua vt patz in cantharidibus et flammula et huiusmodi vebementer calidis que pustulas generant et carnem vlceraunt valde cito. De alijs autē virtutibus et consimilibus dictū est supra. li. iij. de pprietatibus elementariū qualitatū in li. b. v. in tractatu de remedijs morborum.

Uredo est substantialis humiditatis corrupcio pueniens ex indigentia caloris naturalis superabundante calore alieno. calor enim innaturalis agens in humidum quod nō regit a naturali causa est inductiua putrefactōis (vt dicitur super li. methe) omne autem terreum frigidum difficilius putrefit qd calidum. vt dicit aristot. similiter coagulatum ratione frigidi tardius putrefit. vt est videre in glacie et in cristallo. omne enim feruidum tardius putrefit qd minus calidum. vt dicit aristot. nam intensio caloris inducentis feruorem fortior est calore aeris siue aliunde venientis. et ideo non permittit se vni nec aliquam circa rem feruētem permittit fieri immutationem. omne enim motum tardius putrefit qd non motum. vt dicit aristot. nam motus inducit calorem conferuantem et calorem excitat naturalem. Insuper omne fluens tardius putrefit / qd non fluens. vt dicit idem. nam calor accidentalis ex aere continente infirmior est et debilior qd calor naturaliter generatus ex motu siue ex fluxu. et ideo de facili se vni non permittit. omne autem corpus multum idest multe magnitudinis tardius et minus putrefit qd corpus paucum. vt dicit idem. nam si corpus est calidum plus hz caloris naturalis resistens causis putrefactionis. Similiter si est frigidum sua naturali frigiditas melius resistit calori accidentali inducēti putrefactionem in magno corpore qd in paruo corpore. et hoc patz in mari (vt dicit aristot) nam mare diuisū cito putrefit / vinum autem nunqz. Similiter est videre in aquis alijs magnis quarum partes diuise a totali flumine cito putrefcūt. et ideo in partibus sic diuisis vermes generāt p putrefactōes. Et rō est. qz calor naturalis disgregās i eis facit subtile diuidi a grosso / et tereū ab aqo et aereo ex substantia autē subtili aqo et aerea a grosso repte p calorem seqstrata idē calor disgregās facit generari vermes et alia aialia et hoc ē qd dicit aristote. quia calor naturalis disgregās cōstare facit disgregata et cōuertit in naturā aialis / et hoc per putrefactionem vi caloris extra

nei introducta. vt. d. cōmen. Putida igitur sūt gustui horribilia et abhominabilia stomacho et nauseam puocantia. Sunt et grauis odoris et mali saporis et deformis caloris/ manus i ficientia contingētis. contraria sunt humane cōplerioni et subitam inducētia sanis coruptionem/serpentibus tamen et venibus prebentia cibū et refectionē. que aut sunt disposita ad putrefactionem p associacionē ad putridū celerius recipiunt corruptionē/ et sic mēbra putrida corūpūt sana/ et cū nō sint spūi puia priuant spūalia mēbra. Que igitur sunt magis vicina magis influūt/ vnde nō pōt sanari mēbrū quod incipit eē putridū/ nisi a putredine penitus sepetur vnde que putrida sunt nō sūt valia nisi solū ad hoc vt prescīdatur/ eiciātur aut cōburantur. Sunt et alie virtutes quibus medianribus opatur natura/ vt virtus nutritua seu passiuā in vēgetabilib⁹ et i aialibus vt generatiua tā i bipedib⁹ q̄ i quadrupedib⁹. virtus vero ouariua taz in reptilibus quibusdam q̄ in volatilibus. sed de generatiua et nutritua et alijs sibi ministrandis sufficienter superius dictum est li. iij. de generatiōe hoīs in li. viij. et generatiōe aialiu in generali/ et iō de eis ē super sedendū. Virtus aut preandi oua ē in aialibus anulosi corpis/ vt in serpētib⁹ araneis scorpiōib⁹ et similib⁹. et i nāctātib⁹/ vt pz in cāctis/ sepīs/ et alijs infini- tis. et volatilib⁹/ vt i oibus bipedalibus. qe vt dicit aristo. li. v. a. bipedia inquit nō generant animalia preter hominem.

De ouis

Rimō igitur in predicta animalibus semen decisū i q̄ dā corpuscula puā/ mollia hūida/ et subalbida coagulat et trāformatur/ ex quibus per operationes diuersa animātia preātur. et talia corpuscula oua sūt dicta/ eo q̄ sūt vuida id est eo q̄ intrinsecas humore sunt plena (vt dicit Aristo. li. xij. g) nā ē humidū q̄ exterius humorē bz vuidū qd̄ interi⁹ qd̄ tñ (vt. d. idē) putāt ouū grecā habere ori ginē. illi. n. dicit oia lra. u. ablata. Qua autē quedā inani vtro cōcipiūtur sz nō sunt gignātia nisi que fuerit masculino cōcibitu cōcepta et seminali spū penetrata vt. d. idē. Quoz aut tantā vim dicūt eē vt lignū eis pfsū nō ardet/ nec vestis quidē adurat. vt. d. idē. admixta quidē calce glutinare ferūtur vitri fragmenta vt. d. idē. Qua igitur prio gignūtur. deinde calo

re mīni corpis formātur et aiantur (vt. d. Aristo) Scdm aut aristo. li. iij. et v. oua et volucres et pisces et serpentes sed multum differunt in bonitate et malicia. in quantitate et qualitate in substantia et in forma oua tam volucrum q̄ piscium et serpentum. ouant aut generaliter aues in fine veris et in principio estatis. vt. d. arif. li. v. p̄ter q̄ auis marina que d̄ alcio. qm̄ illa auis ponit oua in principio hyemis et cubat. xiiij. dieb⁹ atq̄ pulli cōpleāt vij dieb⁹ a principio hyemis. vij. p̄ sicut. d. simōides i li. suo vt. d. Aristo. de hac aue li. xij. i litore stagni oceani alcion i hyeme nidū facit septē dieb⁹ et ouat et excubat sup oua/ qua excubate septē diebus quiescāt mare silentibus ventis et continua septē diez trāquillitate mitescāt pelag⁹ natura rez ei⁹ fetibus educēdis/ exhibēte obsequiū (idē. d. pli. et basi. in exame. et ambro.) alie tñ aues ouant bis i āno vel plures vt hyridines/ sed pria oua corūpuntur ppter hyemē. oua vero posteriora cōplentur. Aues vero domestice vt ibidez dicit aristo. ouant tota estate sicut galline et colūbe/ et p̄cipue quando bene pasantur. et locus earū est calidus. Idē aristo. li. vi. a. quedā aues ouant toto anno p̄ter q̄ duobus mensibus tropicorū. s. in iulio et decembri vt galline. quaz qdam ouant bis qualibet die/ et q̄ multū ouant cito mouuntur columba autem quandoq; decies ouat in anno/ sed pauca ponit oua. et alique que multū ouant multotiens vt columbe/ aut multa vt gallina. et aues curuorū vnguiū sunt paucorum ouorum. et quedam ouāt in nidis. et quedam in arboribus cocarū. et quedaz in foraminibus terre et cauenis. et quedam in aruis et in rupibus. et quedaz in arenis vt strutio q̄ non foner oua sua nec cubat super ea/ sed calole. solis cōplentur et animantur in arenis. et quedam oua fouētur in nidis factis in arborum ramis. et quedam in petris altissimis/ et quedam in arundinetis/ sicut oua auis aquatiliū. Dicit etiam aristo. libro vi. oua auium sunt dura exterius. et quedam sunt duorum colorum/ quia citrina interius et alba exterius. oua auium fluuiatium diuersificātur ab ouis aliarum auium que in sicco nutriuntur/ quia citrinum est in istis magis q̄ duplum ad citrinum. oua auium que nutriūtur prope ripas variantur etiam in colore. nam columbanum sunt alba sicut gallinarum et auium palustrum sunt glauca. et quedam sunt sicut picta vt oua passerum. Item diuersificantur oua in figura. quoniā quedā sunt acuta et quedā lata prius vero erit latum/ postea acutū. oua vero

longa capitis acuti pducunt mares. habentia vero loco acuminis rotundū pducūt feminas. In calidis aut regionibus ponuntur in fimo ad solē / et cōplentur vt in egipto. et in quibusdā locis in pluinis calefactis / sicut in quadā ciuitate quidā potatoz posuit oua sub puluī nari / et dixit q̄ continuaret potū quousq̄ et illis ouis pulli extraherētur. Aliquādo etiā ponūtur oua in vasis calidis et extrahuntur ab illis pulli. vt dicit idē ibidē. recepto n̄ semine mans in matrice simul cū semine femine / ita n̄ q̄ femina cōmifecantur. in principio apparer albū / deinde fit rubrū est in modū sanguinis et post totaliter fit citrinū. deinde paulatim operante natura remanet citrinū in medio et albū in extremo / et cū cōplebitur eribit et tunc mutatur a mollitie in duriciē / q̄ in exitu coagulaf et perfectissime induraf. vnde oua q̄diu sunt in ventre sunt citrina quadā pellicula albida inuoluta. sed quādo sunt formata et completa indurātur. et illa duriciēs testa nuncupatur et est idē testa in coaguli oui quod ē embro vel folliculus in corpe pneri iā cōcepti. sed ppter fortitudinē vel intensiōē caloris in corpore auts dominātiōis plus iduratur. et hoc fuit necesse ppter interioris liquiditatis pseruatōez. Quant aut multe aues oua venti sicut faciūt galline et anseres. vt dicit aristo. ibidem li. ij. et hoc accidit ex superfluitate humoris semialis in corpore femine suphabūdantis. et sunt oua veni parua et insipida et humidiora alyis et sine dura testa / et posita sub gallina non alterātur / s; remāet albū albū / et citrinū. citrinū talia oua iueniūtur i gallinis et āsenb? pauōibus et colūbis. formatur pullus i ouo et completur citius in estate q̄ in hyeme. q̄ oua galline fundūtur in xvij. diebus in estate / et hyeme in. xxv. et q̄ tonitrua veniunt in hora cubationis oua corūpūtur. similiter frequēter nuda manu tāgūtur. galline etiāz veteres ouāt in principio veris. et oua galline iuuenis sunt minoris corporis / et vniuersaliter si gallie nō cubauerint super oua sua infirmabūtur et corūpūtur. s. oua / et ouuz galline cōpletur post coitū in xi. die. Et quedā aues in coitu nō seruant serū sed saltat femina sup feminā / et masculus sup marē. vt perdicez et colūbe / et talis coitus facit odorē fetidū et oua nō pullificatiua / sed sunt sterilia quēadmodū oua venti. vt dicit aristo. In ouis aut galline post tres dies cubatiōis apparent signa pulli et tunc ascendit citrinū versus acutū ad illū locū a quo icipit fissura / et apparet quasi gutta sanguinis i albumine oui / et est principiu seu materia ipsi

uis cordis. vt d̄ supra in tractatu de auibus. de generatione pulli quere ibi. Itē oua i quibus sunt duo vitella faciunt gemellos pullos et parua et subtili tela diuiduntur ab invicem. hec vitella vt dicit ibidē aristo. et aues que comedunt carnes non ouant nisi semel in anno pter hyridines que bis ouant. aquila. n. ouac tria oua et eijcit tertiu a nido / et cibatur sup oua xxx. dies. bucusq̄ anif. li. vi. Itē idē li. xvij. auium genera ouāt oua cōpleta dure teste / nisi accidat occasio per infirmitatē. Item aues multe generatiōis faciūt sepe oua venti / q̄d nō ptingit auibus boni volatus neq̄ curuorum vnguū. quoniam aues multorum ouozū sunt multe superfluitatis. Superfluitas autē auium vnicoz vnguū transit in plumas et i vinges et in alas et ideo earum corpus paruum est durum et acutum et macilentum. et propter hoc non sunt tales aues multorum ouoz. neq̄ multi coitus. aues enim corpulente ppter corpulentā et calorem ventris ouant multoties. Similiter aues parui corporis sunt multi coitus et multorum ouoz. sicut patet in quibusdam gallinis que quanto sunt magis parue / tanto erunt plurium ouoz. quia cibus taliū transit in creationem ouoz. Item oua venti non erūt in auibus boni volatus / quia superfluitas earuz est pauca et ideo ouāt pauca. oua venti sunt plura auts conuenientibus generationi pullorum et sunt minoris quantitatis / quoniam nō sunt completa propter multitudinem suam. et sunt minoris delectatiōis quando comeduntur / quoniam in omni re delectabilius ē quod est digestū et dulcius q̄ indigestū et quedā aues quando olfaciunt mares et audiunt voces suas implētur ouis quia sunt multi cibi et multe superfluitatis et caloris et ideo non sunt fortiores appetitus et cito spermatizant et ouant cito quia superfluitas illa transit in ouoz naturaz vi caloris. Itē generatio auium ex ouis erit quando femina sederit super oua et calefecerit ea. et quia pullus in ouo non potest completi sine nutrimento. ideo natura posuit album suuz interioris i ouo et indigent oua ppter debilitatem suam calefactione. et ideo oua cito complentur in diebus calidis / quoniam tempus calidum iuuat digestionem creationis. Est autē albumen materia et sustentatio pulli. vitelluz autem cibus pulli et nutrimentuz eius / et propter hoc albū et citrinū distincta sūt quadā tela pp nature diuersitatē. et natura albumis ē q̄i cōtraria nature vitelli vel citrini / et pp h̄ gelaf citrinū tpe frigoris / et postq̄ fuerit calefactū fit humidū.

album aut ino cōgelatur ex frigore/ sed fit ma-
gis hūidū/ 7 qñ assatū fuerit erit durū. 7 apd
generationē pulli inspissat/ qm̄ sustētatio pul-
li ē ex eo q̄ p vmbicū accipit pullus cibū ex
citrino 7 citrinū in tpe illo est multum/ qm̄ erit
humidū ppter calozē. 7 qz cibus dz eē hūidus
7 de facili cōuertibilis in abarū (bucisq̄ ari-
sto. li. vi.) De ouis aut dicit ysa. in dicta. oua
aut iquit que generantur ex aialibus sanis 7 tē-
peratis sunt nutrimenti laudabilioris. que ve-
ro et crassis sunt maioris nutrimenti 7 sapidi-
oris. Similiter de cocūtibz cū masculis/ cū
calozē maiorē habent coeūtia q̄ non coeūtia.
similiter generata de iunioribz/ qz i eis habet
plus calozis. Nature aut onoz generaliter sūt
tēperate 7 mediocres 7 būane cōplexioni plu-
rimū vicinātes/ albumines tñ sūt frigidiores
ad vitelloz cōpationē qd̄ testatur eaz aquea
saporositas. 7 iō in odore sunt vitellis graui-
ores 7 ea sūt indigestibiliores/ maxie deve-
teribus volatilibz aut de masculis nō coeū-
tibus vitella sunt tēpara calozī vicinā/ 7 iō ad
digerendū sunt meliora 7 facilia confortan-
tia mēbra/ 7 ab eis tardius dissolūda. Clari-
atur aut ouoz nutrimentū secūdū diuersitatez
aialū ex quibz generantur/ qz generata de sub-
tili aiali 7 tēperato/ vt ex pdice vel gallina ad
nutriēdū sunt laudabilia/ 7 sūt facile digesti-
bilia 7 a mēbris facilius dissolūnt. vnde ad
regimē sanitatis meliora sunt q̄ ad mēbra cō-
fortanda. Que aut generantur de grossis aia-
libz ad digerendū dura sunt 7 nutrimenti il-
laudabilis/ sicut oua strutiōis/ anseris/ 7 pa-
uonis/ que sunt mali nutrimenti 7 dura ad di-
gerendū 7 grauis odoris/ maxie de veteribus
vel de carētibz masculis. 7 quādo digerunt
a mēbris tardius dissolūntur. 7 iō plus valēt
ad mēbra cōfortāda q̄ ad regimē sanitatis.
Generata aut de auibz iunioribus sūt leuio-
ra/ de veteribus grauiora/ de mediocribz tē-
peratiora/ qz calozis sūt pfectioris 7 minoris
hūiditatis. 7 iō valēt ad regēdā sanitatē 7 ad
mēbra cōfortāda. Qua aut quāto sūt retēno-
ra/ tāto sūt meliora. 7 quāto magis vetera tā-
to sunt minus bona. Variantur et p artificium
q̄ dupliciter. aut. n. sunt assata aut elixa i cine-
re cocta aut frixa. Assata sunt elixis grossiora/
7 ad digerēdū duriora. qz focus eoz hūiditas
tē subtile cōsumit 7 deficiat. assata sub cineri-
bus calidis peiores sunt q̄ que sup carbōes
sunt discoopra/ qz cū calor ignis in cineribus
ea circūtegar/ fumositatē eoz supflūā enapo-
rare nō pmitit. sup carbonēs vero posita/ fu-
mositatē resūdādo emittit 7 mūda sūt. Elixa

aut i aqua meliora sūt q̄ assata que aque hū-
miditas calozī ignis in deficcāda sua humidī-
tate substantiali repugnat. 7 ideo minus hūit
deficcātina/ 7 calozis naturalis refrigeratiua.
Elixata aut cū corticebus sūt peiora qz gros-
sifici 7 fumositati repugnant cortices exterius
7 non permittūt supflua exalare. 7 iō generāt
ventositatē inflatiuā 7 grauitatez stomachi 7
totius vētris. In aqua vero fracta calor aque
tēperate penetrat 7 grossicē suā subtiliat 7 au-
fert eis grauitatē odoris. vnde ceteris sūt lau-
dabiliora/ sed tamē sola vitella/ plus sunt ide-
ficātina 7 minus solidatiua. idurata vero de-
ficātina sunt 7 stomacho dure exēctia/ venas
qz tarde penetratiua. ipsa tñ digesta multū cō-
fortant. sed si remaneāt indigesta stomachuz
grauāt/ 7 intestina. mollia tamē 7 paz coagu-
lata/ minus sūt deficcātina/ 7 magis digesti-
ua. cito venas penetrātia pectus humectātia
paz tamē sunt mēbra cōfortatiua. inter dura
aut 7 mollia in suis actiōibz 7 passionibz sūt
mediocria. Frixā aut oua ceteris sunt peiora
qz in stomacho morātia in fumositatē 7 corru-
ptionē sunt magis mutabilia. quicquid ibi a-
boz inuenerint corrupētia/ grauitatē in sto-
macho generantia. fastidia peiora faciētia q̄
alia oua/ maxie si sunt frixa in vitellis. Cocta i
aqua cū testa interassata 7 in aqua fracta sunt
mediocria (bucisq̄ ysa.) Qua etiā non solū
sunt vitilia ad cibū imo sunt necessaria i multi-
plicia medicina. Sunt enī humectatiua. pecto-
ris 7 gutturis lenitiua. mēbroz cōfortatiua
resūptiua atqz etiā perditoz restauratiua. vir-
tutis generatiue iuatiua. cōbustionis 7 arsu-
re sanatiua. nā ex vitellis ouoz assans fit ole-
um opimū combusturis. Sunt onoz vitella
antracis 7 venenosis apostematis curatiua. nā
vitellū crudū oui cum sale mixtū sanat antra-
cem vt dicit constā. Quoz autem albuminia
sunt calozis mitigatiua. tumoris repressiua/
fluide humiditatis restrictiua. calide arterice 7
podegre iuatiua. quando autem sunt putri-
da 7 corrupta sunt maxime nociua/ humorū
corruptiua 7 suo fetore nausee 7 vomitus pro-
uocatiua/ 7 de facili sunt mortis illatiua.

Ua aspidum sunt parua/ rotūda
luida/ vel crocea/ limosa/ visco-
sa/ interius fetida/ ac summe vene-
nosa/ quibusdam neruulis pariter cōgloba-
ta/ quorum venenum summe est mortiferum/
contra quod remedium non inuenitur (vt di-
cit pli.) contingit autem vt idem dicit. ouum
aspidis aliqñ ab alio venenoso vt a rubeta

De ouis

inueniri / 7 ab eo foueri 7 ex tali fomento ver /
mem procreari. qui visu 7 flatu perimit more
basilia siue reguli omne viuū / maliciā vernis
taliter pcreati. primo sentit vermīs qui eū fo /
uit. nā in primo eius ortu quando se fouentē
aspiciat patre se generatē interemit 7 occidit vt
dicit idē. 7 hanc pprietatē videtur tāgere ysa.
li. c. vbi dicit q̄ qui comederit oua aspidum
moriatur / 7 quod confectū est ex ouis 7 nutri /
tū erūpit in regulū. vt. d. glo. ex ouis aspidis
generatur regulus / 7 ex indeis venenosis na /
scetur antichristus.

Ua aranee sūt multa 7 modica li /
uida paruis maculis aspersa 7 di /
uisa 7 ab inuicē separata veneno /
sa mollia 7 viscosa / que si casu aliquo fuerint
perdita aranea p̄tinus querit ea / 7 suis addi /
tamentis interioribus 7 rostro repositat ipsa.
ex vnico aut ouo multe 7 innumerabiles ara /
nee generantur ita paruule q̄ vix videntur . 7
tamē statim q̄ ouū exerunt tales terere incipi /
unt ita subtiliter q̄ nature ingeniositas pari /
ter 7 virtus possint merito i tā puo opusculo
admirari. **Quere supra de aranea. li. xvij.**

Ua aquile sicut 7 accipitris sunt
pauca / quia nisi raro ternariū nu /
merum non excedunt 7 sepe aquī
la eijs tertium de nido. quia difficiliter cubat
super oua. vt dicit aristo. li. xv. In nido autē
suo collo cat quādam gemmas cum ouis suis
quam putant magis valere contra tonitruum
7 ideo dicunt aquilam ponere lapidem cum
ouis ne a tonitruo corumpantur vt dicit pli.

Ua serina oua magna sunt 7 dura
ad digerendum 7 difficiliter cubā
tur 7 tardius p̄plentur q̄ oua gal

linarum.

Ua nina oua ouis gallinacis sunt
maiora sed nō sunt ita sapida nec
ita bene nutritibilia sicut oua galli

narum.

Ua autē alaude sunt modica co /
lore varia cubātur sub gleba 7 ibi
deuorantur sepius a reptilibus 7

mustelis.

Ua bubonis sunt parua 7 macu /
losa fragilis teste insipida / multū
habentia de albumine 7 min⁹ de
vitello. veniunt autē de die monedule 7 co /
medunt ipsa 7 de nocte comedit oua monedu /
le. 7 ideo continue pugnant inuicē p̄ ouis su /
is. vt dicit aristo. li. vij.

Ua corut vt dicit aristo. li. vi. sūt
multa 7 cubantur solum a femina

7 masculus interi⁹ defert ei quibus 7 eijs aliqua
pp̄ter multitudinē. ouat autē coruus 7 pullifi /
cat in medijs estus feruoribus cōtra naturam
aliarū auū. Unde petronius **Coruus matu /
ris frugibus oua defert 7c.**

Ua cigni sunt multa 7 magna ob
longa dore teste non multū grati
saporis 7 grauis odoris. sūt 7 du
re digestionis magis q̄ oua anseris.

Ua cocodrilli sūt maiora ouis an /
seris 7 fouentur in terra vicissim /
nunc a masculo nunc a femina vt
dicit pli. li. vij. Sunt autē oua illa venenosa
7 iterius quasi saniosa / olfactui 7 gustui hoz
nbilia 7 ad comedendū mortifera .

Ua columbe sunt minora q̄ gal /
line alba rotunda aliquantulum
oblonga / sapida / calida / 7 bene
nutribilia . Sunt autē oua columbe duo 7 ex
vno generatur masculus / 7 ex alio femina / 7
masculus cubat super ea de nocte 7 femina de
die (vt dicit aristo. li. vi.) multotiens ouant in
anno quia decies 7 maxime in calidis regiōi
bus. vt in egypto. quere supra li. xij.

Ua colubū sunt multa sicut 7 ali
orū serpentū valde rotunda subal
bida vel humida mollia saniosa
coniuncta 7 mortifera 7 venenosa.

Ua draconis sunt maxima maio
ra lōgitudine q̄ cocodrilli vel stru
tionis. vt dicit pli. Est autē animal
ouās interi⁹ sed nō exteri⁹ sed intus cōplē
tur 7 formant fer⁹ vñ draconū oua sūt paucō
ra q̄ aliorū reptiliū. s̄ sūt maiora sāguinolēta
7 saniosa / virulēta / mortifera 7 venenosa.

Ua herodij sūt puua varia oblonga
sicut oua accipitris siue nisi 7 sunt
pauca . q̄ ois auis curui vnguis
est fortis volatus 7 pauce humiditatis 7 sup
fluitat. 7 iō paucorū ouorū. vt. d. aristo. li. xvij.

Ua formicarū sunt valde puula al
bida 7 rotūda / que eē corp⁹ paula
tim recipiūt in locis calidis musci
dis incremēta quousq̄ plenarie cōpleant. q̄ si
aliquo casu mora fuerit de suo nido vel disp /
sa a formicis recolligunt 7 ad suos nidos re /
ferunt. odorifera sūt 7 medicinalia. vt. d. pli .
vnde 7 nisi sibi medent̄ comestis ouis formi /
carum vt dicit pli.

Ua grauis mediociter sūt magna
pallida dura 7 isipida grauis odo
ris 7 igrati saporū dure digestionis

Ua griffis ouis aq̄le sunt maiora
duri⁹ sapore 7 odore grauiora

qualitate sūt calidiora 7 sicciora 7 etiā numero pauciora qz vltra duo nūq̄ parit qz valde est difficilior cubationis vt dicit aristo.

Oua gallinarū sunt ceteris tēperatiōra nutrimento hominis cōueniētiōra vt supra dictū ē. oua tñ vcti sunt insipida 7 illaudabilia nutrimento. de B quere supra eo. li. xij.

Oua byrūdīnū sunt plura. nā vt dicit aristo. aues aut̄ parui corporis multe sunt ouanoni vt. d. aristo. nulla aut̄ auis carnē comedēs ouat bis i āno p̄ter byrūdīnē que ouat bis 7 aliqñ bis pulli ficat. oua aut̄ prima aliquādo corūpūnt propter hyemē. posteriora vero cōplētur. vt dicit aristo. li. vi.

Oua cancroz primo generantur inter corticē 7 ventrē. inter caudaz 7 dorsū intrinsecus deinde emittuntur exterius 7 sub cauda recōliguntur 7 ibi turgescunt 7 rotundantur 7 crescūt donec cōplēantur. pereunt aut̄ quādo semine masculi nō perfunduntur vt dicit aristo.

Oua locustaz inuis generantur 7 sunt plura 7 minutissima que effusa super frondes 7 gramina in aere corrupto calido 7 humido in infinitum aliquando multiplicantur.

Oua lacertarum sunt similia ouis serpentum sed sunt minora viscosiora 7 sunt venenosa. s̄ minus q̄ serpentum vt dicit pli.

Oua milui sunt pauca parua crocea 7 maculis respersa / ouis ceteris auium siluestrium magis terrestris atq̄ sicca sapore insipidissima i odore grauiora.

Oua merguli sunt parua multū calida / varia tamen 7 alba paz̄ differentia ab ouis anatū stagnoz 7 flumiozum.

Oua nisi sint puula varia calida 7 sicca / 7 quādoq̄ parit n̄sus oua vcti quando nimis impinguntur

Oua coturnicis sunt similia ouis corui 7 dī q̄ valent epilepticis 7 caducis. vt dicit pli.

Oua onacocali sūt sicciora ouis anseris sed minora sunt 7 insipidiora 7 in odore grauiora 7 i colore minus alba 7 ad digerēdū duriora.

Oua pauonis sūt grossa 7 dure teste 7. xij. diebus cubat super oua sua 7 tūc scidūt 7 ponit. xij. oua

vel parum minus 7 abscondit oua sua femina p̄pter masculum qui si inuenient ea frangit vt dicit aristo.

Oua perdiciis sunt similia ouis columbe in tēperamento 7 in cōplexiōne 7 in magnitudine 7 furatur altera alteri oua sua. sed hec fraus fructum nō habet / quia cum vocem pulli audierint p̄prie genitris / matrem que eos fouerat derelinquūt 7 ad eā q̄ eos genuit reuertitur. vt. d. fido.

Oua passeris sūt valde parua 7 minuta 7 bis i āno ouat 7 pullificat p̄cipue quādo p̄ia oua corūpūnt vel casu aliquo amittuntur. Sūt aut̄ calidissima ma renū inflatiua 7 libidinis exātatiua. sicut 7 eoz cerebella. vt dicit constan.

Oua quiscale sunt parua 7 rotunda 7 minora q̄ perdiciis 7 maiora q̄ alaudē. 7 ē quiscula auis modica a sono vocis sic dicta carnosā pennosa minor volatus q̄ alauda 7 nidificat sub gleba sicut alauda. 7 eius ouis insidiatur mustela. 7 ideo ponit oua in diuersis locis 7 super quāda cubat masculus 7 sup̄ quedā femina. sed post educationem pullozum de eis parum sollicitatur parentes eozum.

Oua riuatix idest cuiusdam serpētis venenosi aquas insidicētis sūt sicut oua colubā sed minora 7 in maculis respersiora / 7 sunt oua virulentiora 7 pernicioza. riuatix autem fouens oua in traquam vel fontes veneno eas insiat 7 corūpit. De quo lucanus. Riuatix violator aque 7c. quere. xij. li. fido.

Oua strutionis sunt maxima rotunda valde alba dure teste insipidi saporis 7 grauis odoris. quādo autē venit hora vt oua pariat ad stellas plades oculos leuat. nō. n. oua ponit nisi in oua illius cōstellatiōis. vnde visa stella circa mēse iulij arenā fodit vbi ponit oua sua sabulo tegēs ea. 7 cū ea reliquerit stari obliuiscatur vbi ea posuit nec ad ea redit vltra. sed calor solis in arena illa excoquit 7 ex eis pulliculos procreat 7 p̄ducit. Si tñ fracta testa pullus eductus fuerit n̄ ipm̄ recognoscat / 7 quē i ouo cōtēpserat egressū recolligit atq̄ nutrit. Oua autē strutionis in ecclēsijs suspēdūt ad ornatuz propter eozum magnitudinem 7 raritatem.

Oua turturis sicciora sūt ouis columbarū ad aliquātulū miora. 7 ouat in vere duo oua 7 nō plus ouat nisi oua p̄ia corūpūntur vt. d. ans. li. xvij. ouat 7 cubat sup̄ dura ligna vt colūba 7 p̄t cuba

re 7 ouare vsq; ad. xv. annos. vt dicit aristo.

Ua vpupe sūt sicut oua perditas
sz minora 7 duriora 7 aspectu de/
formiora 7 gustui insipidiora 7
odoratū grauiora. inter stercorea 7 immunda
fouentur 7 cubantur/ 7 hec oua magis 7 ma/
lesicis (vt dicunt) sunt vtilia ad sua maleficia
exercenda. vt dicit plinius libro. xxx.

Ua vulturis sunt magna sicut aq;
le 7 pauca q̄ difficiliter cubat sup
oua sua. Sunt autē subnigra ma/
culis resperfa dure teste mali odoris 7 ingrati
saporis. 7 aliquando eijcit aliqua de ouis su
is sicut aquila. qz non de facili potest nutre
pulos suos vt dicit aristo. Dec de ouis 7 de
mō ouationis 7 eorum qualitatibus 7 diffe/
rentijs dicta iam sufficiant.

De numero.

D predictas pprietates re/
bus inferas vltimo visum
est inbibibile inferere quedā
pauca 7 leuia de pprietati
bus 7 differentijs numero /
rum/ mensuraz/ ponderum

7 sonorum. nam vt dicit *Phi. li. iij.* ratio nume
roy non est contēnenda. In multis etiā lo/
cis sacre scripture elucet quantū ministerium
optineratio numeroz. Non enim frustra di/
ctū ē. oia fecisti in numero pōdere 7 mensura.
sicut dicit *sap. xi.* nam senarius qui ex suis pri
bus est perfectus mundi perfectionē designat
7 sic de alijs numeris est intelligēdū. nihil. n.
scire possumus sine numeri disciplina. qz p eā
horas tempoz discernimus quando de men
sū circulo disputamus/ dū spaciū anni redeū
tis agnoscimus. Per numez siquidē instrui
ne in cōputis cōfundamur. tolle inquit nume
rū in reb? 7 oia pereunt/ adime cōputū 7 totū
ignorantia cōplectit. nec differunt boies a ce
teris aialibus/ qui rationē calculi 7 cōputati
onis adhuc ignorāt. vt dicit *Phi. ibidē.* Item
etiā de principio arithmetice/ qz nūq̄ scietur
quid sit triangulus sine ternario nec quadran
gulus sine quaternario 7 sic de alijs. vnde no
tū est q̄ sine cognitione numeri nulla scientia
mathematica possideretur (vt ibidē dicit). Nu/
merus autē vt dicit idē est multitudo ex vnita/
tibus aggregata. nā unitas radix est 7 semen
numeri siue mater/ ples vero numerus. quia
vnitas ingenita est non habens numez a quo
creat/ sz omnīū numeroz est origo a qua ois
numerus effluit 7 emanat. nam vni est radix

multitudinis 7 multiplicationis 7 ē simplici?
7 sublimius 7 virtuosius omnīū sub eo cōtē/
toz (vt dicit aristo. 7 auicē. li. i. c. ij.) Nam cuz
vnū sit rader 7 origo multitudinis oia sub se
continet 7 oia sunt in eo vt in suscipere. vt di
cit idē. c. xxiiij. nā vnitatis pprietas est mul
titudinē efficere 7 illā retinere 7 ei esse dare ac
in oibus eius partib? existere 7 continere sim
pliciter vt dicitur li. iij. c. ij. Itē cū omnīū rerū
vnitas sit origo quāto pl? res ap. ppiquat vira
ti rāto pl? a ppiqt veritati vt dicit idē. c. ij. nā
vnitas se bz ad modū forme. dualitas autē per
modum materie. 7 ideo quanto plus recedit a dupli
citate 7 appropinquat ad simplicitatē. 7 quā
to plus accedit ad vnitatem/ tanto plus acce
dit ad entitatem. quia esse non est prius vni
tate. vt dicitur libro. ij. c. ix. nec diuersificatur
vnitas nisi ppter materiam cum sit sustenta
rit omnium 7 tenentis. vt dicitur libro. v. c.
xxi. Tanta enim est laus vnitatis apud sapi
entes q̄ a multis anima dicebatur esse vnitas
in numeris pcedens ab vnitate. 7 dixerūt q̄
vnitas est principium cuiuslibet continui 7 di
streti. vt dicit auicē. libro. iij. ca. i. Est vnitas
itaq; cōmendabilis/ quia a nullo numerabi
li oritur sed a seipsa picipiatur/ a qua omnis
numerus oritur ad quam omnis numerosi
tas tanq̄ ad radicē ppriam 7 originem reuo
catur. vt dicit idē. Item rōne simplicitatis qz
vnū ē quod nō diuiditur. vt dicit idē. c. iij. ve
rissime inquit vnū ē quod nec actu diuiditur
nec intellectu. 7 talis vnitas est principū nūe
ri. vt dicit idē ibidē. Item dicit idē vnitas ē in
qua nō ē multitudo quod vtiq; intelligitur de
vnitate prima 7 simplici ad quā oia quātūcū
q; disparia reducitur. nam vnū multipliciter
dicitur vt post patebit. Itē ratione perfectibi
litatis. nam particularia perfecta in se sunt quā
ad vnitatem sunt redacta. nāz totalitas 7 per
fectio debetur vni. vt dicit aristo. v. phisicoz
c. iij. quia perfectum sufficit ad esse vnum. vt
dicitur de celo 7 mundo in. c. ij. Item ratione
singularis dignitatis. vnū enim per se est ali
quod existens solitarium. vt dicitur in lib. me
tē. c. xvi. Et ideo alga. dicit super. iij. metē.
c. xv. quod ē cā vnitatis est vnū essentialiter 7
pimo magis dignū. Est autē vnitas siue vni
tas multiplex vt dicit alga. est vnū simplex 7
est vnum scdm quid. Vnum simplex dī vnūz
in quo non cadit multitudo nec actu nec potē
tia. Est 7 vnum simplex i quo nō ē multitudo
actu quāuis sit potētia vt lectus 7 mēbrūz in
quo nō ē multitudo actu. Vnū autē scdm quid

dicatur multipliciter scz vnus genere vt homo
 7 bos. vnu spē vt fortes 7 plato. vnu acciden
 te vt vit 7 cerusa. vnus pportione 7 aurga. 7
 vnu in subiecto vt dulce 7 alqu in aliqua sub
 stantia vna. Aristo. aut in principio pbifico
 rū. c. v. dicit qd est vnu accidere. vt duo acciden
 tia in vno subiecto. 7 est vnu per se multiplici
 ter 7 vnum continuatione quoz terminus est
 vnus. 7 vnu specie/vel forma/vt fortes 7 pla
 to in hoic. vnu genere vt homo 7 bos in aiali
 7 vnu in diffinitione/vrilla quoz vna est diffi
 nitio. 7 vnu in diuisibilitate 7 punctus. 7 vnu
 numero vt singulare. 7 vnu simplicitate vt es
 sentia. 7 vnu totalitate siue pfectione vt arcu
 lus. 7 vnu materia 7 oia corpalia. Ber. autez
 distinguit nouē modos vnitatis ad Euge. v.
 est. n. vnitatis naturalis 7 gratuita 7 est sup vnu
 qz constituta. Vnitatis aut naturalis ē in qdru
 plici dria. quedam est per aggregationē remuz
 differentiu 7 distinctaz vnitatis collectua. vt
 multi lapides faciunt vnu aceruū. 7 quedā est
 per colligationē partiu formaliter differentiu
 siue partiu eterogeneaz 7 sic est vnitatis cōsti
 tutiua vt multa mēbra vnu corpus. 7 quedaz
 per coniunctionē differentiu sexu in generatio
 ne. plis 7 sic est vnitatis cōiugatiua quādo scz
 vir 7 mulier sunt duo in carne vna. 7 quedam
 est p vniōnē naturaz differentiu conueniētuz
 in vnitates personalē/7 hec est vnitatis natiua
 qua anima 7 caro sunt homo vnus. Vnitatis
 aut gratuita similiter habet quatuor differen
 tias quaz prima est potestatiua/qua hō vir/
 tuofus stabiliter in se 7 inuenitur anime indi
 uisus. Secunda est consentanea qz per carita
 tem multoz in domino est anima vna 7 cor
 pus vnu. Tertia est vniua quādo anima ha
 bet cū deo per omnia cōformitatē 7 vocis ei
 adherens vnus spūs ē cū eo. Quarta digna
 riuā qua limus nř dei verbo ē assumptus ad
 persone diuine vnitatis. Vnitatis supernatura
 le 7 gratuitā cōsubstantialis est vnitatis trinita
 tis/quāquidē vnitatis oportet ēē solā 7 singu
 larē vt in ea sit status 7 quies omniū vnitatiū.
 Et predicus pater qd totalitas 7 perfectio de
 bet vnitati. vt vult aristo. v. pbificoꝝ. Quod
 enim totū idest perfectū nō est non dī vnu vni
 uersaliter vt dicit aristo. ibidē. Sūt aut vnum
 numero quoz materia est vna. sed forma sunt
 vnu quoz vltima perfectio est vna 7 totalis.
 vnu genere quoz est vna forma predicatiua
 vnitatis aut que ē pncipiū numeroz nō ē vna
 materia sed numero vt dicit ansto. ibidē 7 est
 res simplicissima que pno subsistit/7 per illaz
 oēs alie. in oibus. n. generibus ē vnu pncipiū

piū quod ē in illis particulare. vt in coloribus
 ē albedo 7 in melodijs pneumaticis tonus
 siue sonus 7c. vt. d. aristo. x. li. meth. c. iij. 7 iō
 vnitatis numeralis in qua orit 7 ad quā resol
 uitur ois numerus diuine vnitatis est expres
 sua similitudo 7 figura. nā vt dī. iij. meth. c.
 iij. primū in genere substāte 7 indiuisibile est
 motor pimus eternus scz deus absolutus ab
 oī materia/qui nō solū ē pncipiū primū tāq
 motor 7 tanq forma 7 finis 7 actus vltimus
 ei nō admisceat potētia oīno 7c. vnde ab ipso
 deo vno pcedit in substantia ois creatura ef
 fectiue 7 exemplariter/sicut ab vnitatis pcedit
 ois numerus originaliter 7 ad ipsuz velut ad
 finē oia referuntur/sicut ad vnitatis primā oīs
 nūent resoluuntur/vt idē sit finis oīuz qd ē pnci
 piū deus qui ē benedictus in secula seculoz.

D vnitatis aut addita vnitatis dua
 litas pcreatur que post vnitatem
 oīuz numeroz numez 7 pncipiū
 scādarū tenet locū fm 3si. 7 hic nūerus qui
 binarius dī ab aliquibus infamis iudicatur
 qz ab vnitatis p binariū separamur. vnde no
 ta dī ēē diuisionis. Sz vt dicit aug. in li. vi.
 musice si vitupabilis ē qz ab vnitatis pno rece
 dit/laudabilis ē qz ab vnitatis erēs ternario
 appropinat 7 accedit/ qd nūer? nobilissim? est.

Ternarius ē numerus ex vnitatis
 additiōe ad binariū generatus 7
 ē ternarius inter numeros sacrat
 sinus/qz in ipso totius trinitatis vestigiū iue
 nit/? qz sicut pna vnitatis pncipiū repñrat
 vnitatis sic ternarius psonaz in deo exprimit
 trinitatē filiū scz a pte generationē 7 spūs scāci
 a pte p filiū pcessionalitatē. In ternario siq
 dē adhibuit anst. magnificare deū sublimē 7
 gloriofū. vt dī in li. de ce. 7 mū. c. ij. nā beatā
 trinitatē clamat 7 pdicat qibz creatura q scā
 est a deo trino 7 vno in numero pōdere 7 mē
 sura/vt dicitur libro sap. xi.

E additiōe vnitatis ad ternarius
 quaternarius surgit/qui a figura
 quadrata nomē supsit. vt. d. 3si.
 forma aut quadrāgula maxime stabilis ē atqz
 firma. 7 iō maxime stabilitatē signat vniuersa
 lis ecclesie 7 firmitatē fidelis aie tā i virtutib?
 q in scientia 7 doctrina que cōphēdit cū oib?
 factis q sit longitudo latitudo sublimitatis 7
 pfunditas.

E additiōe aut vnitatis ad qua
 ternariū surgit scōs numer? impar
 scz quinari? q iter ipares i binario
 distās a ternario ē secundus/7 illos ideo sepe
 designat qui ad trinitatis fidei doctrinā sciaz

De numero

sup addunt. et tñ quāvis instructi sunt p fidē r
p legē nihilominus tamen quinq̄ fatuis vir
ginibus et quinq̄ iuga bonū emētibus com
parantur. qz in quinq̄ carnalium sensuum vo
luptatibus adduc detinentur.

e Additione quo vnitatis ad q̄
narium crescit senarius qui prim⁹
numerus est perfectus qui ex suis
partibus aliquotiens simul aggregatis red
dit eandem summam. qđ in monadib⁹ nume
ris non inuenitur nisi in senario. nec in deca
dibus nisi in .xxvij. et iō dicit boetius li. i. c.
xxvij. q̄ senarius numerus est emulator virtu
tis qz nec superflue p̄greditur nec diminute re
mittitur sed inter equales partes tener mediū
non habens superflua neqz diminutum. naz
senarius continet in se partem sui mediam. s.
ternarium et tertiam. s. binarium et sextam. s.
vnitatem. Sex autem vnitates faciunt senari
um et duo ternaria senarius. et tres binarii eū
dem reddunt numerū. et iō iste numerus p̄fe
ctionē gracie et virtutū significat in scriptura.

f Septenarius quidem est qui ex ad
ditione vnitatis ad senarium et
inter impares est tertius. super ex
crescentiam gracie designat septiformis que
semper crescit et p̄ficiat in tenētibus fidem bea
tissime trinitatis.

g Octonarius autem qui crescit per
additionem vnitatis ad septena
rium et componitur ex duabus p
artibus equalibus. s. ex duob⁹ quaternarijs vel
ex duobus imparibus unequalibus. s. ex qui
nario et ternario signat super additionez bea
titudinis et glorie in patria que succedit illis
qui habuerunt septiformam gratiam hic in vi
ta vbi paritati meritorum respondebit pari
tas premiorū et impantati tormentoz et affli
ctionum/ imparitas gaudiorum z particulari
um consolationum. nam gaudium martirum
alijs partibus excedet gaudium confessorū et
virginum cōiugatorum. vt stella differt a stel
la in claritate. i. corin. xv. et ideo propter ineq̄
lia merita et gaudia diuerse et dispares dicitur
i domo patris luminū māfiones Jo. xv.

n Duennarius autem qui crescit p
additionem vnitatis ad octonari
um z componitur ex triplia tema
rio et immediatius se habet cum denario so
lum in vnitate differens ab eo. statum et glo
riam representat triplias iherarchie angeloz
quarum quelibet conuenientiam habet z cō
formitatem cum beata trinitate et immediat⁹
se habent ad deum ceteris creaturis.

d Senarius autē qui p̄ ex crescētia vni
tatis excedit nonennariū z limes
z terminus oīuz simpliciu nume
roz. primū autē omniū p̄positoꝝ rep̄stat meri
to ipsū christū deū qui ē alpha z o finis. s. p̄
cipiū. nō solū creaturaz p̄ncipiū simpliciu
vex felicitas z beatificatio ē hominū z ange
loꝝ. denarius itaqz numerus ē prim⁹ z limes
nūeralis/ qz sine eius additōe vel replicatiōe
vltorius nūer⁹ nō ascendit q̄ decessit se duct⁹ nūe
rū reddit p̄fectū. s. cētenariū qui d̄ leua transit
in dextrā. vt dicit Beda. Ex iā dicitis p̄z q̄ nu
meroz alius ē digitus/ ali⁹ articulus/ ali⁹ cō
positus. Digitus cōtinet numeros simplices
ab vno vsqz ad decē. Articulus cōtinet decēz
z reliquos denarios. Cōpositus āplectat digi
tū z articulū vt xi. xij. xij. z sic de alijs vsqz ad
xx. qui ē secūndus articulus sicut. xxx. tertius. z
xl. quartus z sic de alijs vsqz ad cētū. z decies
cētū reddūt millenariū in quo dignitas dena
rii apparet sine cōius replicatiōe ad millenari
um nō veniē. Recipit autē numerus quāritatē
z aceruus ex vnitatibus p̄fusis multiplicē di
uisionē. Numeroz alius par alius ipar. Nūe
rus par ē qui i duabus partib⁹ equis diuidi p̄t
vt duo quatuor sex z octo. Impar numer⁹ est
qui in equis partib⁹ diuidi non pōt vno medio
vel deficiente vel suphabūdāte vt tria quiqz
septē. z reliqui vt. d. Jli. Par autē nūer⁹ sic
diuiditur. qz alius ē pariter par. ali⁹ pariter i
parat. alius est impariter par. alius ipariter i
par. Pariter par numerus ē qui fm parē nūe
rū pariter diuidit quousqz ad indiuisibiles p
ueniat vnitatē. verbi grā. lxvij. habent medie
tatē. xxxij. hic. xvi. z iste octo. octo autē quatuor
z hic binariū. s. duos. binarius autē vnitatem
habet que indiuisibilis z singularis ē. Pari
ter ipar ē numerus qui i equas partes recipit
diuisionem sed partes eius remanēt indiuisi
biles vt sex. decē. xiiij. xvij. xxx. moꝝ enīz vt ta
les numeros diuiseris incurres numer⁹ quem
diuidere nō potens in equas partes. Impa
riter par numer⁹ ē cui⁹ partes equaliter diuidi
possunt vsqz ad vnitatē nō p̄tingūt vt. xiiij
bi medietate diuisi. xij. faciūt. rursus in aliam
medietatē sex. deinde i aliā medietatē tria. sed
vltorius cessat oīno / s̄ inueniē terminus indi
uisibilis in equis partib⁹ ante vnitatē. s. tria.
Impariter ipar ē qui ab ipari nūero ipariter
numerat vt. xxv. z xlix. qui diuisi z ipares nūe
ri ab iparib⁹ z partib⁹ diuidunt vt septies se
ptē faciūt. xlix. z quinques quinqz faciūt. xxv.
Itē partū uumeroz alij dicunt supflui. alij di
minuti. Supflui sunt quoz p̄tes simul duce

plenitudinē suā excedūt vtp̄ta duodenarius habet enim partes quinꝫ. duodecimam qđ est vnum. sextam duo. quartam quod est tria. tertiam quod est quatuor. dimidiam quod ē sex. vnum enim duo tria ⁊ quatuor ⁊ sex simul ducta. xvi. faciunt ⁊ longe duodenarium excedunt sicut ⁊ alij similes plurimi. Diminuta sūt numeri qui partibus suis computati minorē sūmā efficiunt. vtp̄ta denarius cuius partes sunt tres. decima quod est vnum. quinꝫ qđ ē duo. dimidia quod est quinꝫ. vnum enim ⁊ duo ⁊ quinꝫ simul ducta octonarium faciunt a denario longe minorē. Similis bis ē octonarius ⁊ alij plurimi qui in partes redacti intra consistunt. Perfectus numerus qui suis partibus adimpletur vt senarius hz tres partes s. sextam tertiam ⁊ dimidiam. sextam que facit vnum. tertiam duo. ⁊ dimidiam sex tres. ⁊ he partes in sūnam ducte sex vnuz duo ⁊ tria senarium perficiunt ⁊ consumunt. Sunt autem perfecti numeri intra denarium sex. intra cete narium xxvij. intra millenarium. cxxvij. intra decem milia quadringenti nonaginta ⁊ sex. ⁊ bi numeri perfecti semper in sex vel in octo terminantur. ⁊ hoc alternatim vt dicit boetius perfectos autem numeros raro inuenies ⁊ defacili numerabiles/ quia vt dicit idēz. pauci sūt ⁊ nimis constanti ordine p̄creati. Superflui autem ⁊ diminuti sunt multi ⁊ inordinate dispositi ⁊ a nullo certo fine generati. Impares autem numeri sic diuiduntur. alij sunt simplices. alij cōpositi. alij mediores. Simples sunt qui nullam aliam partem habent nisi solam vnitatem/ vt ternarius solā tertā. ⁊ quaternarius solam quintā. ⁊ septenarius solam septimā. bis. n. vna pars sola ē. Et cōpositi sunt qui nō sola vnitatem tenentur sed etiaz alieno numero p̄creantur. vt nouē ⁊ xv. ⁊ xxi. ⁊ xxv. dicimus enim ter trimi ⁊ septies trimi/ ⁊ ter quī ⁊ quinquies quini. Mediores numeri q̄ quodāmodo simplices ⁊ incōpositi esse videntur alio vero modo cōpositi. vt verbi grā nouem ⁊ xv. nouenarius enim duz non comparatus fuerit primus est ⁊ incōpositus quia non habet numerꝫ cōmunē nisi solū monadiā ad xv vero cōparatus secundus ē ⁊ incōpositus/ qz in illis cōis est numerus p̄ter monadiā sex ternarius numerus qui nouenarium cōsumat vt ter trii ⁊ ter quini.

Zio mō diuiduntur numeri/ quia ois numerus aut cōsideratur per se aut ad aliquid. per se ē nūerus qui sine relatiōe aliqua dī vt tria quatuor quinꝫ sex ⁊ similes. Ad aliquid ē numerus q̄ relatiōe ad alios cōparatur/ vt vbi grā. quatuor ad duo. dum enim quaternarius ad binarium comparatus fuerit dupliciter dī ⁊ multipliciter. similiter sex ad tria ⁊ octo ad quatuor ⁊ decē ad quinꝫ. itēz tria ad vnū sex ad duo ⁊ nouē ad tria. Equales autē numeri dicuntur qui s̄m quāritatē sūt equales/ vt dīo ad duo tria ad tria decē ad decē cētū ad cētū. Inequales qui ad inuicē inequalitatē demonstrant vt tria ad duo ⁊ quatuor ad tria ⁊ vniuersaliter quando maior minor ⁊ minor maior comparatur dī inequalis. maior numerus est qui habet in se illum minorē numerꝫ ad quē comparatur ⁊ parum plus/ vt quaternarius habet in se ternarium numerum ⁊ eius alias partes duas ⁊ sic de alijs. Minor numerus est qui continetur a maiore ad quem comparatur cuiꝫ aliqua parte sua. vt ternarius ad quaternarium cōtinetur ab eo cū duabꝫ partibus suis. Multiplex numerus est qui habet in se minorē numerum bis aut ter aut quater aut multipliciter/ vt enim duo ad vnū dum comparati fuerint dupliciter est tria ad vnum tripliciter/ quatuor ad vnuz quadrupliciter/ ⁊ sic de alijs. Contra submultiplex numerus est qui intra multiplicem numerum multipliciter continetur/ vt vnum a duobus bis continetur a tribus ter a quatuor quater a quinꝫ quinquies ⁊ sic de alijs. Superparticularis numerus est dum fortior continet in se inferiorē numerꝫ circa quē comparatur similiter ad vnā partem eius/ vt verbi gratia ternarius ad binarium comparatus continet in se duo. ⁊ alium vnum que ē media pars duorum. similiter quatuor ad tria cōparati continent in se tria ⁊ alium vnū que est tertia pars trium sic quinꝫ ad quatuor cōtinet quaternarium/ ⁊ alium vnuz qui ē quarta pars quaternarij/ ⁊ sic de alijs. Superpartiens numerus est qui inferiorē numerū totum continet ⁊ super hoc alteras eius partes duas aut tres aut quatuor aut quinꝫ aut alias. verbi gratia. quinꝫ comparati ad tria habet quaternarius partes ternarij ⁊ vltra hoc duas partes eius sex duo. septem ad quatuor cōparati habēt in se quatuor ⁊ alias partes eius. tria similiter nouem ad quinꝫ cōparati habent in se quinꝫ ⁊ alias eius partes scilicet quatuor. Subsuperpartiens est qui continetur in numero superpartienti cum aliquibus partibus suis duabus aut tribus aut pluribꝫ duabus suis/ verbi gratia. tria continentur a quinꝫ cum alijs duabus partibus suis. ⁊ quinꝫ a nouem cum alijs partibus suis ⁊ sic de alijs Subsuperparticularis numerus est numerus

lacione ad alios cōparatur/ vt vbi grā. quatuor ad duo. dum enim quaternarius ad binarium comparatus fuerit dupliciter dī ⁊ multipliciter. similiter sex ad tria ⁊ octo ad quatuor ⁊ decē ad quinꝫ. itēz tria ad vnū sex ad duo ⁊ nouē ad tria. Equales autē numeri dicuntur qui s̄m quāritatē sūt equales/ vt dīo ad duo tria ad tria decē ad decē cētū ad cētū. Inequales qui ad inuicē inequalitatē demonstrant vt tria ad duo ⁊ quatuor ad tria ⁊ vniuersaliter quando maior minor ⁊ minor maior comparatur dī inequalis. maior numerus est qui habet in se illum minorē numerꝫ ad quē comparatur ⁊ parum plus/ vt quaternarius habet in se ternarium numerum ⁊ eius alias partes duas ⁊ sic de alijs. Minor numerus est qui continetur a maiore ad quem comparatur cuiꝫ aliqua parte sua. vt ternarius ad quaternarium cōtinetur ab eo cū duabꝫ partibus suis. Multiplex numerus est qui habet in se minorē numerum bis aut ter aut quater aut multipliciter/ vt enim duo ad vnū dum comparati fuerint dupliciter est tria ad vnum tripliciter/ quatuor ad vnuz quadrupliciter/ ⁊ sic de alijs. Contra submultiplex numerus est qui intra multiplicem numerum multipliciter continetur/ vt vnum a duobus bis continetur a tribus ter a quatuor quater a quinꝫ quinquies ⁊ sic de alijs. Superparticularis numerus est dum fortior continet in se inferiorē numerꝫ circa quē comparatur similiter ad vnā partem eius/ vt verbi gratia ternarius ad binarium comparatus continet in se duo. ⁊ alium vnum que ē media pars duorum. similiter quatuor ad tria cōparati continent in se tria ⁊ alium vnū que est tertia pars trium sic quinꝫ ad quatuor cōtinet quaternarium/ ⁊ alium vnuz qui ē quarta pars quaternarij/ ⁊ sic de alijs. Superpartiens numerus est qui inferiorē numerū totum continet ⁊ super hoc alteras eius partes duas aut tres aut quatuor aut quinꝫ aut alias. verbi gratia. quinꝫ comparati ad tria habet quaternarius partes ternarij ⁊ vltra hoc duas partes eius sex duo. septem ad quatuor cōparati habēt in se quatuor ⁊ alias partes eius. tria similiter nouem ad quinꝫ cōparati habent in se quinꝫ ⁊ alias eius partes scilicet quatuor. Subsuperpartiens est qui continetur in numero superpartienti cum aliquibus partibus suis duabus aut tribus aut pluribꝫ duabus suis/ verbi gratia. tria continentur a quinꝫ cum alijs duabus partibus suis. ⁊ quinꝫ a nouem cum alijs partibus suis ⁊ sic de alijs Subsuperparticularis numerus est numerus

qui continetur in inferiori numero cum aliqua parte sua/ ut media aut tertia aut quarta. verbi gratia duo ad tria tria ad quatuor quatuor ad quinque sic de alijs. **M**ultiplex subparticularis est numerus qui comparatus ad inferiorē numerū continet in se totū inferiorē numerū multipliciter cum aliqua parte eius. ubi gratia. quinarius comparatus ad binariū in se continet bis binos i. quatuor et unā partē eius. et nouē comparat ad quatuor continent in se duos quaternarios et unitatem quā nouenarius est pars vna. **M**ultiplex superparticularis numerus est qui comparatus ad inferiorē numerū continet eū multipliciter cum alijs partibus eius/ ut octonarius comparatus ad ternariū continet in se bis eū cum alijs partibus eius. scilicet trii. ad. xiiij. comparati continent in se bis se nos sex trii. cum alijs partibus eius. sic xvi. ad septē sic xiiij. ad nouē continent in se bis nouē et cum alijs partibus eius suis. **S**ubmultipliciter superparticularis numerus est qui ad fortiorē sibi comparat continet ab eo multipliciter cum aliquibus partibus suis. ut tria comparata ad octo continent bis cum duabus partibus suis. similiter quatuor ad xi. comparata continentur bis cum tribus partibus suis ut. d. **I**lli.

Etiam modo diuiduntur numeri secundum

Illi. aut sunt discreti aut contineri

Discretus numerus est qui discretis modis continetur ut ubi gratia. tria quatuor quinque sex etc. **C**ontinens vero numerus est qui continetur in modis magnitudine intelligatur. Et diuiditur hic numerus in linealem et superficialē et in solidum. Est autē linealis qui incipiens a monade lineali ter scribitur usque ad infinitum. vñ alpha describitur per designationē lineare quae beati saviuiter signat apud grecos. Superficialis numerus est ita sibi non solum in longitudine sibi etiam in latitudine continetur/ ut trigonus tetragonus seu quadrangulus pentagonus vel circularis et ceteri qui sepius in plano pede. i. i. superficie continentur. et ideo figure sunt hic ponende per exemplum. nam trigonus numerus totaliter ordinatur quadratus vero numerus ita et tetragonus ita pentagonus siue quinquangulus est ita. **C**ircularis numerus est ita. **S**pecificus vero numerus est et circularis. quando circulo numero et multiplicato surgit et in se conuertitur. ubi gratia. qui quies quini qui quies hic circulus dum in seipsum multiplicatus fuerit in seipsum circulariter redit et spera facit quae quies xxv. faciunt generaliter. cxxv. **S**olidus vero numerus est qui longitudine altitudinis et latitudine continetur. **N**aturalis numerus est et numerorum multipliciter diuisio

non simplicibus propositi simpliciter intendaz putat per in vobis beati **I**lli. cuius vba per oia sum secutus. **E**t quibus per manifesta quod sub numerorum diuersitate diuersimode latet misteria diuersarum intelligentiarum in canone scripture diuinitus inspirate. et ideo ut dicit boetius libro. i. c. i. scientia numerorum maxima est et iter mathematicas scientias a sapientibus attendenda/ quia de omnibus nature existentibus de quibus habet differere philosophia preualet pre omnibus arismetica disciplina. quia sine numero nec littera littere coniungitur/ nec syllaba syllabe recto ordine copulatur. **S**ic nec subiectum a predicabili discernitur/ nec conclusio in sillogisticis inter prima media et vltima non distinguitur ubi primi secundi et vltimi sine tertijs ratio non habetur. et ideo ut dicit boetius. omnes scientias precellit scientia numeralis/ quia sine ternario non subsistit triangulus/ nec sine quaternario tetragonus siue quadrangulus/ et sic de ceteris. **S**ic etiam in musicis est videre/ quia musica est modulatio que numerorum nominibus adnotatur ut dicit idem boetius/ ut patet in dyapessero et in dyapente et in dyapason/ et alijs consonantijs musicis que sine numero procedente non dominantur. sicut nec astroz cursus nec ortus siderum vel occasus/ nec temporum nobis pateret varietas vel successus si sine numerali adiutorio regeremur. **D**ia etiam creata ratione numerali sunt formati ut dicit idem. et etiam rationis numeralis sunt exemplaritas in aseo conditoris. unde sub certitudine numeri creati sunt et distincti tres ordini ordines angelorum. sub septenario et ternario distinguuntur virtutes et potentie eius rationabilium et spiritualium aseo. virtute et scientia numerabili colligantur elementa. et (ut ita dicam) numerorum diuisione figuratur vniuersa ratio spiritualia quod corporalia ratio celestia quod terrena. nec habet numeri compositionem iter se/ et proportionem ex alijs quod ex seipsis. ut. d. boetius. **N**am in suba numerorum inueniuntur par et impar ex quibus constat ois numerus/ quod diuina quodam potentia eum disparia sunt et contraria tamen ex vna generatione. scilicet monade oriuntur/ et in vna compositione et in proportionis similitudine sine medio coniunguntur. ut per quod ois numerus sub impari vel sub pari comprehendit. **E**st autem par numerus quod potest in duo equalia diuidi vnitatem non interueniente **I**mpar vero est quod non potest diuidi in duo equalia vnitatem interadente. **V**el secundum pictagoram disciplinam. par numerus est qui potest sub eadem dimensioe diuidi in minima et maxima. minima quod est quantitate. i. diuisione. maxima autem spacio et magnitudine ut si diuidas centum in quinquaginta

7 quinquaginta. maximū spaciū est in q̄nqua-
gita. minimā vero quantitas est diuisio. Non
enī diuisū est nisi semel 7 nulla potest fieri mi-
nor diuisio q̄ i duas pres. nā quāto aliquis
par numerus in plures pres diuidit/ tāto ma-
gnitudo plus minuit/ vt pz in arbore secta in
plures pres. Sz numerus diuisiōis siue quā-
titas multitudinis plus augetur. cuius ratio
est vt dicit idē. qz magnitudo pōt minui 7 di-
uidi in infinitū/ sed nūerus crescit 7 p̄gredit i
infinitū. 7 ideo pars numeri diuisio ē hz ma-
gnitudinē maxima. sed fm quantitatē discre-
tā minima. Impar vero numerus ē cuius nu-
meralis diuisio est in duas partes vel particu-
las inaequales. Par aut nūer⁹ quādoq; diui-
ditur in duas pres equales 7 quādoq; iequa-
les. quando vero diuiditur in partes equa-
les/ si vna pars diuisiōis ē par 7 reliqua enī
par. vt quādo octo diuidūtur i quatuor 7 q̄tu-
or. 7 xij. in sex 7 sex. 7 sic de alijs. Si vero vna
ps diuisiōis equalis fuerit ipar 7 reliqua ne-
cessario erit ipar. vt quādo sex diuidūtur i tria
7 tria. 7 decē in quinq; 7 quinq;. 7 xij. in septēz
7 septē. vnde in equali diuisiōne nec pants
iparitati nec paritati iparitas admiscetur. pre-
terq; solū in binario qui p̄nceps ē paritatis
7 nō recipit inaequalē diuisiōnē/ qz p̄stat ex du-
plici vnitatē 7 ex prima duoz paritate. quan-
do vero par numer⁹ diuiditur in pres inaequa-
les si vna pars diuisiōis ē par 7 reliqua erit
par/ vt si diuidatur denarius in octo 7 in duo
vel in sex 7 i quatuor. similiter q̄n sex diuidit i
quatuor 7 duo 7 octo i duo 7 sex. 7 sic de alijs
7 si vna ps diuisiōis fuerit ipar alia ps neces-
sario erit ipar. vt si diuidatur denari⁹ i septēz
7 tria 7 octo in quinq; 7 tria. 7 sic de alijs. ne-
q; vnq; fieri pōt vt si vna ps diuisiōis par fu-
erit/ alia ps impar valeat inueniri. aut cū vna
sit ipar alia par possit intelligi. Impar autem
numerus semp diuiditur p partes inaequales
7 semp vna ps diuisiōis paritati/ altera ipa-
ritati deputat/ vt septē si diuidas in quatuor
7 tria. altera porio par altera ipar inuenitur. 7
hoc generaliter in oibus iparibus inuenitur.
Est aut vnitatis genitrix ois pluralitatis. nam
si ipari addidens vnitatē necessario parē nūe-
rū generabis/ 7 si d̄ paritate vnitatē dēp̄scri-
mox iparē numex p̄creabis. Omnium etiam
numeroz circa se positoz 7 naturali dispositi-
one sibi inuicem coniunctoz medietas ē vni-
tas. verbi gratia. si dicatur vnuz duo tria. vni-
tas addita facit binarium inter vnuz 7 tria eē
mediū. Itēz si dicatur duo tria quatuor vni-
tas addita binario facit ternarium esse mediū

inter binarium 7 quaternarium. similiter si di-
catur tria quatuor quinq; vnitatis addita ternario
facit quaternarium inter tria 7 quinq; esse
mediū. 7 sic de alijs ascendendo p̄cedendū
est. De partibus autēz 7 speciebus numeri pa-
ris pariter 7 imparis imp̄anter supradictū est
Itēz autem numeroz singulas creatiōes p
portiones cōuenientias 7 differentias profes-
qui esset longum. 7 ideo de numeroz pp̄rieta-
tibus hec sufficiant. Hoc solum autem sciam⁹
q̄ mediū inuenire in numeris est difficile vt
dicit J̄sido. quia numeros esse infinitos cer-
tissimū est/ quia quantumcūq; aliquem p̄tra-
seris 7 finem faciendum putaueris per additi-
onem vnitatis totum numerum parem vel im-
parem p̄longabis. Rationem autem 7 pp̄ri-
etatem mediū numeralis sic aduertere potens
primo coniunge extrema 7 diuide 7 inuenies
mediū. verbi gratia. pone p̄ extremis sex 7
xij. simul iunge 7 habebis xvij. partire equali-
ter decem 7 octo 7 erunt nouem. Et est analo-
gicum in arismetica/ vt mediū numer⁹ quot
monadibus superat p̄num totidem superet
ab extremo. Superat enī nouēz sex in tribus
monadibus 7 totidēz a xij. nouenarius supe-
ratur/ vt dicit J̄sido. li. ij. vnde superus posi-
ta sunt exempla.

De mensuris.

m
Ensures autem 7 pōdera se-
pissime locuz obtinenti scri-
ptura quozum rationes 7 p̄-
prietates or̄uz habent a ge-
ometria disciplina. nam vt
dicit J̄s. li. ij. geometria est
mensurandi sciētia que continet i se lineamē-
ta 7 spacia siue intervalla figuras 7 magnitu-
dines/ 7 in figuris numeros 7 dimēsiōnes
vt pater in arculis triangulis/ quadrangulis
pentagonis/ 7 alijs infinitis d̄ quibus omni-
bus non est presētis negocij multa diffinire
Sed pauca tāgere p̄pter simplices/ de q̄bus
facit J̄s. mentionem dicens sic. geometrie q̄-
d̄n̄p̄tita est dimēsiō in planū/ in magni-
tudinem numerabilem/ in magnitudinem ra-
tionalem 7 in solidas figuras. Plane figure
sunt que longitudine 7 latitudine continentur
que sunt iuxta platonem numero quinq;. Nu-
merabilis magnitudo que diuidi potest sedz
numeros qui i arismetica edocētur. Magni-
tudines rationales sunt quarum mensurā sc̄-
re possumus per iudicium rationis/ sicut irra-
tionabiles quarum mensure quantitas cogni-

ta non habetur. Figure autē solide sunt que longitudine latitudine et altitudine continentur / vt est cubus. Sunt autem plane figure plures spēs / vt dicitur idem. quia prima plano pede est circulus qui vocatur circunducta / in cuius medio punctus est quo cuncta contingunt. et punctus illius geometrici centrum vocant plano pede ita. **Quadrilata** figura est in plano quadrata que sub quatuor rectis lineis iacet ita. **Dyatratrecon** / **gramon** figura est plana ita. **Dr** / **rogamū** id est recti angulum figura plana est. i. triangulus et habet angulum rectum ita. **Dysopleur** est figura plana et recta sub ter in solidum constituta ita. **Spe** / **ra** est figura in totiduz formata que in cunctis partibus in solidum est equalis ita. **Sub** est figura ppa a solida q̄ lōgitudie latitudie altitudie p̄inet i solidū ita. **Cylindrus** est figura quadrata habens superius semicirculū ita. **Conus** est figura que ab amplo in angulum fit ita. **Pyramis** est figura que in modū ignis ab amplo in acutum confurgit ita. **Quat** / **autēz** hec disciplina primo pacto cuius pars est nulla. inter oia mensuram p̄nt est minimū dimēsiue et in maximū p̄tine / quo oium lineaz est principiu a quo oēs incipiūt et p̄gradiūt. et in quo oia finiūt. **Secūdo** vñ. linea q̄ erecta lōgitudō sine latitudi que ex equo iacet in suis punctis / quia puncto incipit et in puncto finitur. Superficies vero est longitudo cū latitudine. Spissitudo autem trinaz habet dimēsiōnē / scz latū longū et p̄fundū siue altum. Ex istis tribus dimēsiōnibus cōsistit oē corp⁹ scz ex longo / lato / et p̄fundo. et ex his tribus p̄tingit omnē corpulentā sub am habere pondus numer⁹ / et mensurā. poteris tñ scdm artē nūc / randi mediū geometricū inuenire. nā eius extrema multiplicata tantū faciūt quantum et media duplicata. vbi grā sex et xij. faciūt xvij. media huius sunt octo. nouē. mō sex multiplicata duodecies faciūt septuaginta duo. sicut. xij. series faciūt septuaginta duo. sicut octo multiplicata nonies faciunt lxxij. similiter nouē multiplicata octies faciūt tantū dē. sex igitur et xij. multiplicata faciunt septuagesies dispo dius. media vero sex octo et nouē multiplicata tantū faciūt vt dicitur **3si. li. xij.** Circulus itaqz est linea a puncto vsqz ad punctū circa centrū equis spacijs circūducta. hec autē est figura simplicissima capacissima ab oī angulositate remotissima / exterius euerca / iterū cōueta / motui aptissima et reuolūtionī cōgrua. cuius circūferētia a suo

pūctuali centro est remotissima / inter oēs figuras est p̄fectissima / omēs figuras et figurabilia ambigens / oia potestatiua intra se cōtinens et a nullo extraneo p̄terq̄ a se est p̄tenta / vt patet in circulo celi qui ab it oia et nō ab itant / continet oia et nō ab alio extrinsecis p̄nietur. vnde dicitur **3si.** sicut intra se est oīs nūerus / ita intra circulū oīuz figuraz claudis ab it / ita et breuiter dicā circuli p̄fectionē et rōnez circularē quadā naturali emulatiōe oia mira / biliter imitātur. nā circularē formā celū sibi vēdicat et motū / sic planetaz orbēs in se circulariter reflectūtur. sic sicut cursus annoz et mensū et diuersoz tēpoz anfractus in se incipere et in se redire continue concernūtur. sic elementa inuicē agūt et patiūtur. et que p corruptionem d̄sinere vidēt p generatōez itez reuertūt sic p̄tenui manū fluxus et reflux⁹ fluūt et refluūt / et cū deserit itez mouēt. sic herbe et arbusta fruct⁹ et semina inde recipiōca a se exēūt et in se p̄uertūtur. Sic celestes spūs a deo exēūt per creatiōnē et in deū mouētur p affectionē a deo emittūtur p actionē et ad deū reuertūtur p gratiaz actionē. Sic et aīa rōnalis ab aristo. comparatur circulo rōne sue p̄fectionis et capacitatis. **Omnīū** enī figuraz p̄p̄metraz. i. eq̄les ambitus habentiū manus est circulus. et idē tot⁹ mūdus sphericā hz formā qui ad hoc creatus est vt eū capiat aīa p intellectū. **Uniuersitatis** cōditor est deus qui in circulo designatur. nā vt dicitur **3megistus.** monas monadē genuit / et in se suū reflectit ardorē. i. amorē. nā p̄ generat ab eterno filiū et p filiū spectat spm̄ factū qui est ardor. i. amor vtriusqz nex⁹. nā de p̄ ab eterno se intelligit p̄fecte / et intelligedo p̄fecte se diligit / que dilectio vltra se ad aliud non extendit / sed potius ad intelligētē et intellectuz. i. p̄ter et filiū a quib⁹ p̄cedit ip̄a dilectio ad modū circuli se reflectit. vnde idē est de⁹ in essētia p̄ intelligens et itelligen do filiū gignens et filiū a p̄e genitus et itellect⁹ / et amor a p̄e p filiū p̄cedens / et vtrūqz se reflectens. s. spūs factus. **Ex** quo patere potest q̄ p̄fectio est i diuinitis p̄sonis qz eaz pluralitas trinitat⁹ numer⁹ nō excedit. **3** deo etiā sc̄s phūs itrogat⁹ qd esset de⁹ sic r̄dit. **Deus** iquit est intellectualis spera / circulus cuius centrum vbiqz est / circūferentia aut nūc q̄. **Ex** quo p̄z qz rō circuli relict in qualibet creatura.

Triangulus est figura habens tres angulos equales duobus rectis / quid aut sit angulus rectus alias determinatur. p̄patur aut aīa vegetabilis que habz tres

potentias in se sez generatiuam / nutritiuam /
 & augmentatiuam / triangulo qui priuus est
 omnium figurarum geometricarum / quia vege-
 tabilis est prior omnium animarum habens in se
 ternarium potentiarum. Est autem triangulus iter figu-
 ras angulares primusque solidam hanc longitudinem
 & latitudinem. & ideo omnis figura habens
 plures angulos ut tetragonus. i. quadrangu-
 lus pentagonus. &c. tot in secludit mangu-
 los quot linee ad angulo in angulum pertaben-
 tur ut per se in quadrangulo qui duos demit trian-
 gulos si ab uno angulo ad alium angulum oppo-
 sitam linea deducatur ut hic & si ab alio an-
 gulo linea ad oppositum pertabatur qua-
 mox triangulos continebit ut hic & sic in om-
 nibus figuris alijs tot eadem diuiduntur trian-
 guli quot ipsa figura angulos habere contigit
 ut quadrangulus quatuor: eductis lineis trian-
 gulos quatuor continebit. & pentagonus qui-
 que. & exagonus sex. & aptagonus septem. & sic
 de alijs ut dicit boetius libro arismeticonum
 c. vi. at vero triangula figura sic per angulos di-
 uisa in alias figuras non resoluitur nisi in seipsum
 in tres cuius angulos diuiditur ut patet hic
 adeo enim est hec figura latitudinis pri-
 ceptus ut eetera superficies in hac resoluitur ipsa
 vero quam nullus est principis obnoxia neque ab
 alia latitudine sumpta ita in seipsum solua-
 tur / ut dicit idem ibidem. Nulla vero potest ex-
 cogitari figura angulans que non habeat omnem
 & principium a triangulo. nam triangulus omnium
 aliarum formarum & figurarum est principium & elemen-
 tum. Et hoc per se in numeris. nam quaternarius na-
 scitur ex ternario qui triangulus est siue trigo-
 nus & ex uno qui parte trigonus est generatur
 nam hanc dignitatem hanc unitatem que nisi est omni-
 um numerorum ut in se vim obtineat non accipit per se
 te omnium numerorum qui ab ipsa generantur / ut
 dicit idem boetius li. ij. c. xvij. sic & pentago-
 nus ex quaternario supra se posito & unitate
 que vicem supplet trianguli generatur. & sic de
 omnibus alijs numeribus figura potest ostendi
 quod semper ex figura triangula quilibet numerus
 generatur / sicut ibi in terminis boetius deter-
 minat manifeste ponens exemplum in tetragonis
 pentagonis exagonis & in alijs multis.
 Dabet & aliud singularis proprietatis figura
 triangulans quia omnis alia figura sibi po-
 test esse basis & ex base supposita potest surge-
 re figura triangularis quia omnis alia figu-
 ra pyramidalis que habens in se formam trian-
 gularem tot in se continet triangulos quot con-
 tinet angulos in se ipsa basis. ubi grana si po-
 natur quadrangulus per base potest super sur-

gere figura pyramidalis / tot in se continens tri-
 angulos quot in se tetragonus id est quadra-
 gulus dignoscitur angulos in se continere / ut
 patet in hac figura Similiter in basis fu-
 erit pentagona pyramidis surgens trian-
 gularis quinque angulos representare pote-
 rit supra basim ut patet in figura pyramidalis
 posita supra basim pentagonalem ut hic
 Sic etiam supra basim exagonam potest
 surgere pyramidalis figura sex continens trian-
 gulos manifeste. & sic de alijs. Ipsa etiam fi-
 gura trianguli potest pyramidis esse basis ut
 dicit idem. & in ipso triangulo pyramidalis tri-
 plex triangulus secundum tres angulos pote-
 rit inueniri / ut patet hic. Adhuc ita vide-
 tur diuina dispositio in omnibus sed po-
 tissime in numeris & figuris. De alijs autem fi-
 guris tam numerabilibus quam geometricis mo-
 do videtur supersedendum propter difficultates
 & infinitam figurarum diuersitatem quamuis
 singularium considerationum maximam con-
 ferat utilitatem theologicę discipline ut patet in
 quadrangulo qui est inter figuras & numeros
 solidissimus equis lateribus distinctus & euā-
 gelicam representans doctrinam / que per de-
 cem partes orbis immobilem optinet verita-
 tem atque firmam. ut dicit Beda super gen. An-
 gulus autem multarum figurarum est commu-
 ne subiectum quia omnes predicte figure sub
 diuersitate angulorum terminantur. Est autem an-
 gulus duarum linearum alterius contactus
 Secundum modum autem contingendi se va-
 riatur angulus / quia nunc rectus nunc obli-
 quus vel reflexus nunc acutus nunc obtusus.
 Maxima autem virtus consistit in angulo re-
 cto quia in ipso tota virtus que consistit in li-
 neis a basi confluentibus ad angulum foras fi-
 catur propter linearum concursus pariter & con-
 tactum ut patet in oculo qui omnia compre-
 hendit sub angulo. nam radij qui linealiter ve-
 niunt a re visa faciunt unam pyramidem cuius
 conus est in pupilla & basis in re visa & bi ra-
 dij in angulum in centro pupille & per angu-
 lum illum pyramidalen formatur visus / ut di-
 cit auctor perspective. quere supra li. ij. de ma-
 terna visus. & in li. v. de materna oculorum. Par-
 tes itaque opposite inter se oppositę & ab uniu-
 ersum superate in angulis conueniunt & pariter in
 unum finiuntur. Paucis itaque de natura figu-
 rarum & angulorum exempli gratia sunt hic di-
 cta / ut sciamus quia illorum ratio non est necessaria
 ad diuersa mysteria diuine pagine cognoscen-
 da que sub numerorum & figurarum metaphoris
 multiformiter sunt velata. nam sicut circulus

signat animam rationalem / et triangulus aias
 vegetabilem / sic quadrangulus animam sen-
 sibilem / nam sicut quadrangulus linea ducta
 ab angulo vsq; ad angulum oppositum duos
 continet triangulos / sic anima sensibilis du-
 plicem in se habet triangulum potentiar seu
 virtutum. nam anima sensibilis pter tres poten-
 tias vegetabiles habet virtute apprehensiuam
 concupisibilem et irascibilem / quia anima sensibilis
 est vegetabilis et non conuerso. et sic de alijs fi-
 guris diuerserationes mystice / et spuales elici-
 untur et spualia corporalibus adaptantur. Sub
 istis autem figuris comprehenduntur mensuraz
 et ponderationes. Est autem mensura vt di-
 citur *Isti. li. xvi. c. penul. res aliqua modo suo vt*
tempore circumscribitur et hec est aut corporis / aut tem-
poris / aut spacij localis. corporis mensura e
vt hominum seu lignorum altarumq; rez corpora-
lium breuitas vel longitudo. oem enim corpore di-
uensionem habet propriam et mensura est vo-
cata quia fruges et liquores / ceteraq; siccata et hu-
midata metiuntur vt modius / vna / amphora /
et sextarius. Mensurarum autem minima po-
est codecarius / quod est dimidia pars dragma
ponderant siliquas nouem que triplicata con-
culam facit. nam concula dragma vna et dimi-
dia adimpletur. ciatus autem pondus conti-
net decem dragmarum / quibus si quinq; ad-
dideris dicitur ozifalus. acerbulus quarta
pars est emine xij. dragmas continens. Con-
cula est emina continens ciatos sex que ideo co-
cula dicitur / quia cote greco sermone vt ticon-
dicitur. et si emina sextarii in duo equalia inci-
detur concula nominatur. emina autem ponde-
rat libram vniam que geminata sextarium fa-
cit. Est autem sextarius mensura duarum libra-
rum quibus assumptis bilibris nominatur.
assumptus autem greco sermone fit cens. qui
quies autem complicatus qui narē siue gomoz
facit. adice vel adiace sextum congium reddit. nam
congium sex metitur sextarijs a quo sextarij no-
men suscipit. congium a congiedo id est per aug-
mentum crescendo vocatur. vnde et pecunia gra-
tria beneficij data cogiarum est vocata. vnusq;
q; enim imperator fauorez populi captas ad-
dicere ad mensuram vt in domis largior vi-
deretur. Congiarum e specialiter mensura liqui-
doz cuius rem et no men simul a romanis im-
positum inuenimus. Adretrea autem liquidorum
mensura est a metro greco sic vocata / et est
comune nomen ad omnes mensuras liquida-
continentes. Modius est dicitur eo qd ex suo
modo sic perfectus. est enim mensura librarum
xlviij. id est sextariorum xxiij. et ideo operum

perfectorum dei typus est et figura. viginti duo
 opera fecit deus infra opera sex dierum. nam
 prima die fecit deus septem scilicet materiam
 et formam / angelos / lucez siue ignez celos su-
 periores / aquam / terram / et aerem. Secunda
 firmamentum solum. Tercia quatuor maria
 semina sationes et plantaria. Quarta die fe-
 cit tria / soles / luna / et stellas. Quinta die tria
 pisces / reptilia / et volucres. Sexta die fecit quatuor
 bestias / iumenta / reptilia terre et boiem.
 Et facta sunt xxiij rerum genera in diebus sex.
 et xxiij. generationes ab adam vsq; ad iacob /
 ex cuius semine nascitur omnis gens israel.
 Et xxiij. sunt libri veteris testamenti. et xxiij. lit-
 terarum elementa. quibus tota traditur legis
 disciplina. His igitur exemplis modias men-
 suram xxiij. sextariorum continet secundum moysi
 traditionem et est modius a modo dicitur qua-
 si mensura moderata / vt dicit Isidorus. Sa-
 tum genus est mensure iuxta morem provin-
 tie palestine vnum et dimidium modium con-
 tinens vel capiens / cuius nomen ex ebraico e
 sumptum. Satum enim apud eos sumptio si-
 ue leuatio nominatur eo qd qui metitur eadez
 mensuram sumat atq; leuet. Satum aliquan-
 do ponitur pro modo xxiij. sextariorum / vt dicit
 idem. Bacus est mensura capiens sextaria qui
 quaginta. et est bacus in liquidis / sicut in sic-
 cis choros et ephi. Amphora ab ansis est va-
 cata quibus binde leuatur. et recipit frumē-
 ti vel vini modios italicos tres. Ladus e am-
 phora continens tres vinas. vna autem est
 mensura / quam quidam vocant quartarium
 et e proprie dicta vna que p condendis defun-
 toz cineribus adhiberi solet. De quo poeta.
 Celo tegitur qui non habet vinas. Arata me-
 sura e apud egyptios lxxij. sextariorum composita.
 sic dicta ex numero ppter lxxij. linguas gentium
 que orbem impleuerunt. Bomoz est mensura
 xl. modiorum / vt dicit Isid. vel dicitur mensura
 quatuor modioz / vt dicit glo. super ero. c. xvi.
 Lchorus est mensura triginta modioz et est sic
 dicitur a coacervatione. coacervati enim modij
 triginta instar collis videntur et onus cameli
 efficiunt. Duculq; Isid. li. xvi. Sunt et multa
 alia mensurarum genera quoz nomina non sine
 grandi misterio sacre scripture sicut inserta serie.
 nam quo dilibera vasculum rez mensurabilium contin-
 tium sub mensure noie continetur / vt pz in di-
 uersis exemplatiter. Acceptabiluz enim dicitur
 vasculum in quo vinum deo offerendum in sacrificio
 pbant debuit an esset purz vel corruptum. Cias
 autem vbi pbatur et acceptabatur acceptabilis
 um dicebatur. Vasculum autem in quo acetosum

7 corruptum ponebatur acetabulum vocabatur/ vt dicit Jfi. li. r. Ampulla e modica liquo-
 nis mensura quasi ampla dulta. Similis eni
 est in rotunditate bullis que ex spumis aqua-
 rum fiunt 7 ex venti subtractione excedunt sub-
 tilitate non modica 7 inflantur. Alabastru
 est vas vnguentariu a suo genere sic vocatur
 quia ex sua ppietate omnia vnguenta intus
 posita conseruat diuissime incorrupta/ vt pa-
 ter supra in tractatu de lapidibus. Archa vas
 est repositorium 7 mensura tantu in quo repo-
 sita a visu arcentur ne passim ab omnibus vi-
 deantur. inde etiam dicitur archanum idest se-
 cretum qd a cognitione multitudinis ex indu-
 stria est artatum. Amphora e determinata me-
 sura ab ansis siue auribus nominata/ vt pa-
 ter supra. Bacus est mensura rebus liquidis
 mensurandi scdm legis continentia deputata
 Bachia est mensura bachi idest vini vsib' ge-
 neraliter deputata. Calix determinata est po-
 tus portio 7 mensura a cala quod est lignum
 dicta quia talia vasa prius de vinitibus li-
 gneis coponebantur sicut 7 calathi. Lachinu
 est vas ficile abis 7 pomibus deputatum / 7
 dicitur melius neutraliter q' masculine sicut 7
 salinum idest salis vasculum/ sicut ibidez di-
 cit Jfido. Lachabus est vas coquinarium di-
 uentis vsibus 7 decoquendis carnibus depu-
 ratum. idem 7 vas corula nominatur. Ladus
 idem est qd dolium paruum continens modi-
 os tres/ vt dicitur supra. Calathus autem est
 vasculum vinitium vuis 7 ficibus deferen-
 dis appropriatum. Liribum est vasculum ro-
 tundum multis foraminibus oculatu sit di-
 ctu curriseru eo q' in eo currat triticu seu hume-
 tus. Nam in cribro cocurritur triticu vta lapi-
 lis et paleis sepetur. naz grana que sunt pu-
 traseut p foramina paleis in cribro remanen-
 bus ac lapillis. Lissa archa est modica. vnde
 diminutiue distula vel distella a costis cane vel
 vinitis quibus textur est nominata. Lophi-
 nus est vasculum ex virgultis contextu ad de-
 ferendum stercorea deputatum. sicut dicitur in
 psal. manus eius in cophino seruerit. Lela-
 ta sunt vasa antea vel argentea signis euiden-
 tioribus intus vel extra expressa. a celo dicta
 quod est genus ferameti quod vulgo alitio-
 ne vocant vt dicit Jfi. Limbra sunt poculo-
 ru genera in extremitatibus oblonga. 7 in me-
 dio lata ad moduz timbe nauis. Lodear est i-
 strumentum modicu mensure oris pportiona-
 tum quo varia ciboru genera 7 maxime liqui-
 da ou manus officio deferuntur. hinc est illud

dictu antiquoru Sum codear habilis sz mē-
 nus vtilis ouis. Nunq scire poteris cur code-
 are dicit. Jfido. Discus idem est quod scotella
 lata 7 rotunda a do 7 esca sic vocata. Dicitur
 autem discus quasi datus escas idest appo-
 nes a quo 7 discubent' dicitur. Doliu e vas
 pcauu a dolendo sic vocatu eo q' pluribus sic
 assensus artificiose pariter colligatis. Lmica
 dium est vas olearium continens dimidiu ca-
 dum. Enophorum est vasculum continens vi-
 num. eno enim vinum de quo dicitur. Uera-
 tur enophoru fundus sententia nobis (vt di-
 cit Jfido. Enustus est species poculi siue va-
 sculuz quod ebibitur vno spiritu idest haustu
 vt dicit Jfi. Ipsiola est dicta a vitro . nam filum
 grece vitrum dicunt/ 7 est vasculuz interius la-
 tum habens collum strictum in quo vinu di-
 scernitur potissime per calorem. Pbilaterium
 est paruum vas vitreum vel cristallinum i quo
 sanctorum reliquie conseruantur. Pbilateriu
 autem aliud est scz membrana vel brentellus
 in quo iudei scribebant legem vt religiosi vi-
 derentur. iuxta illud. Dilatant eniz pbilateria
 sua 7c. Jfiscus saccus est publicus que habet
 exatores 7 in eo emittunt publicum debituz
 quod redditur regibus. iuxta illud quod nou-
 acapit chistus caput fiscus. Jfiscella est vascu-
 lum modicum ad modum alueoli ex vinitis
 bus contextum 7 bitumine vel pice circuli-
 tum. sicut fuit vas in quo reponnebatur moy-
 ses quando flumini exponebatur. Gauata e
 scutella maxima concava 7 profunda sic dicta
 quasi cauata. g. pro. c. littera posita vt. d. Jfi-
 do. Gazophilaicum est vas repositorium/ ar-
 cha scz vbi colliguntur ea que ad indigentiu
 curam in templo offeruntur. 7 est archa sic
 dicta quia gazorum est diuitiarum custodia.
 nam pbilare grece custodire dicitur latine / vt
 dicit Jfido. vnde gazophilaicum fuit archa
 vel domus reseruans communes oblationes
 omnium/ sicut musac regum 7 corban sacerdo-
 tum/ vt dicit gl. super. iij. li. regum. xvi. ydria
 vocatur vasculum aque vsibus deputatum.
 ydor eniz in greco dicitur aqua in latino. La-
 instrum est vasculum ex vinitibus siue canis
 arundinis contextum fructibus deferendis de-
 putatum. Cartulum est cosimile vasculum ex
 virgis albis 7 flexis artificialiter preparatum
 Lâpas e vas vitreu tenu/ subtile/ fragile/ pla-
 nu/ pspricu/ diafanu superi' paulu rotudu
 inferius autem strictum 7 oblongum/ igni nu-
 triendo deputatum. Et dicitur a lambo lam-
 bis/ eo q' ad nutriendum flâvâ oleuz lambe

re videatur. vnde dicitur vasculum in summitate lucens lampas dici potest vt dicit bali. que re supra in li. xv. de metallis. 7. c. de vitro. **Za** tema dicitur eo qd sit in ea interius lux inclusa fit enim ex vitro vel ex cornu lucido sine quo cuiq; perspicuo recluso intus lumine vt venti flantis adire non possit 7 ad lumen vndiq; pre benduz facile vbiq; circūferatur (vt dicit **Isi**. lucema a lychno est dicta. vnde breuis est silaba lu. prima. vnde persius. Deposite piguē nebulam mouere lucerne. Si enim lucema a luce diceretur falsus esset versus/ vt dicit **Isi** do. lychnus autem qui 7 lichinus est dicitur cā dela est lucerne vt dicit idem. **Za** gena est vasculum viniferum a lagenis grece sic vocatur vt dicit **Isido**. lagenam autem vulgariter vocamus barillum siue costrelluz cuius diminutiuum dicitur laguncula quam nos dicimus barifellum. secundum autem naturam lagene vel barifelli mutatur sapor vel vtus ipsius vini. vnde si lagena fuerit corrupta. optime autem lagene fiunt de tamarisco a quo vinuz contrahit saporem 7 virtutem opilatiōes splenis dissoluendi/ vt dicit **constan**. **Za** natoruz siue labrum dicitur vas plumbeum vel eneū aquarum ad abluionem manuum fistulis 7 cōducibus receptiuum. 7 dicitur labrum non solū quia ad lauandum est factum/ verum etia a labio labrum dicitur/ quia eius orificium repansum solet fieri ad modum labij 7 refluxuz lauatozia etiam talia laqueana dicuntur i. iij. li. reguz. c. vi. in quibus sacrificia templi a sacerdotibus lauabatur. **Za** nticula ē vas olearium ex ere vel argento factum a liniendo dicitur. oleo enim sacro in talibus vasculis reseruato reges 7 sacerdotes liniebantur/ vt dicit **Isidorus**. **Za** bes est vas eneum ad vsum coquendi carnes preparatum. vnde ex frequēti vltione nigredinem contrahit 7 immundiciam 7 indiget frequēti confractione 7 extersione. ex vino autem metalli lebetes 7 sicut caldaria inficiunt abaria diu in eis reposita/ nisi ab eis citius extrahantur. **Za** culus est vas repositoium in quo pecunia quasi in priuato loco reseruatur. 7 est idem qd bursa vel marsupium/ vt dicit **Isidorus**. **M**arsupium est vasculum repositoium scilicet sacculus nummorum 7 est a marsupa in greco in latinuz deriuatum. **M**ulgarium est vas in quo pecori lac mulgetur/ vt dicit **Isidorus**. **M**ola ē scutella maxima profunda a rotunditate sic pmitus nominata. nam omnia rotunda dicuntur mola apud grecos. **M**ola modica campanel

la dicitur a nola ciuitate campanie sic dicta/ vbi primitus est inuenta. 7 est modicum vasculum sonorum dicitur tintinnābulum sicut id quod sepius collis canum 7 pedibus auium est suspensuz/ vt dicit. **h**. **M**olla est dicta eo qd ebulliat in ea aqua igni subiecta/ vt vapor altius emittatur. vnde 7 bulla dicitur eo qd in aqua venti spiritu eleuantur 7 super aque superficiem discedente vento per moram aliam sustentantur. **Parapsis** est quadrangulum vas 7 quadratum dicitur quasi paribus absidis. **Patena** est que fit dispersis parentibus 7 lans oris vt dicit **Isidorus**. **Patena** genus est fole sic dicta eo qd ea potare solemus vel qd sit patens dispersis labijs/ vt dicit **Isidorus**. **Poculum** a potando est nominatum est enim omne vas in quo est bibendi consuetudo. **Patella** autem dicitur quasi patula olla os enim habet magis patens qd olla. nam orificium secundum latitudinem fundi habet latum. 7 est vasculum eneum vel ferreum multis vsibus necessarium. **Peluis** est dicta/ eo qd pellis manus vel pedis in pelui abluī consuevit. **Pixis** pixidis est vasculum a buxo factum. pixis est vocatum. nam quod nos buxi greci pixim vocant. fit autem pixis nunc de metallis/ nunc de ebore/ nunc de lignis. 7 est vasculum varijs vsibus deputatum. 7 maxime litens deferendis. conseruandisq; electuarijs odoribus/ liquoribus/ pulueribus/ 7 vnguentis. **Quisquilarium** est vasculum vel quod cuiq; receptaculum vbi quisquilie id est frumentorum purgamenta reseruantur/ vt dicit **P**. **Sarrago** a strepitu soni est vocata/ quia in eo ardet oleum. est enim genus patelle in quo cum pinguedine butyro vel oleo fit fritura. **Siphon** vas est appellatum eo sufflando aquas fundat. nam talibus vasis vtuntur orientales. autunt enim eum siphombus plenis aqua quando sentiunt domum arde re 7 extingunt incendia. cum eisdem etiā mūdant aras aquis exsertis ad superiora/ vt dicit **Isidorus**. **Rapatorium** est vasculum in quo rapule siue rape terra effosse recipiuntur/ custodiuntur vel etiam decoquuntur/ vt dicit idem. **Siphus** est vasculum ligneum vel argentum siue vitreum in quo bibimus vel de quo manus lauamus/ vt dicit **Isidorus**. **Situla** a siti est dicta/ eo qd apta sit sitientibus ad bibendum/ vel quia aquas sitientium eas nunc recipit/ nunc effundit. dum enim vna situla effunditur alia adimpletur. **Siccharia** est bursa vel sacculus itinerantiū i

quo soler deferre panem & reponere ea que ad viaticum necessaria sunt in via. Spozta est dicta in quo portantur panes & alia que domui sunt necessaria, vel sic dicitur quia ex spozto fieri consuevit. **Sorna** est vas olearii sic dictum eo quod ex corio fit factum. **Sp. Scutella** a scuto per diminutionem est dicta. naz scuto paruulo & rotundo similis est vt dicit **Sp. Scrinium** est paruula cistula corio & clauibus circumsecta in qua pecunia & alia familiaria reseruatur. **Salinum** est staltica id est vas aptum salis quasi salatha. vt dicit **Sp. r. Zifilis** est quodlibet vas quod ex tribus pedibus sistitur abusive trifilis nuncupat. **Zuribulum** est vasculum eneum vel argenteum siue aureum duplicatum inferius clausum / superius vero multipliciter perforatum crematis thuris & thurificandi officio deputatum / per cuius foramina superius fumus thuris ignis incedio resolutus in aere euaporat. partes autem eius due tribus cathenulis pariter continentur. **Ventilabrum** est vasculum siue instrumentum quo palee a tritico in vincto ab invicem separantur. & habet ventilabrum istud proprium quod illud quod est leuissimum & vilius prius est / aliter / & quod est grauius irifecus occultat. **Uter** est vas vinarium ex coriis animalium per artificium preparatum. & ideo vterab vterio est vocatum / vt dicit **Sp. Urna** est amphora de quo supra eodem **Arceolus** ab vna diminutiue est dicitur / & est vasculum nunc vinctis nunc aquis effundendis committere assignatum. pprie tamen solet vocari vasculum in quo ponitur aqua ad limpbandum vinctum in mensis & conuictis dominorum / a quo & orium dicitur secundum fabulas / quod deorum manibus infudit aquas in nuptiis philolagie / vt dicit in macro. & in macro. Sunt & multa alia vasorum genera que secundum diuersas mensurandi capacitates in diuinitis scripturis propter allegoricas significaciones sepe sunt inserta sed preposita exempli gratia tantum sunt expressa. Sunt insuper & alie mensure spacii localis de quibus in **Sp. narrat** in hunc modum.

Mensura inquit est quicquid potest esse / capacitate / longitudine / altitudine / latitudine / animo quo finiuntur. unde & maiores nostri totum orbem mensurauerunt & partes in puincias & puincias in regiones quas in loca que loca in territoria & illa in agros & illos in territorias quas & in iugera & illa in climata & illa in actus & perticas in passus / gradus / cubitus / pedes palmos / viarias & digitos diuiserunt. ita quod eorum soletur a maximo vsque ad minimum nihil immensu

ratum penitus relinquunt. Vocatur autem digitus pars nimia agrestium mensuratum. Unda est habens tres digitos in mensura. palmus quatuor habet digitos. Pes xvi. scilicet digitos. passus pedes quinque. pertica pedes xx. Dicitur autem pertica quasi portica a portado / quod omnes precedentes mensure in corpore eius sunt sicut palmus / pes / passus / &c. Sola vero pertica portatur. est decem pedum ad instar calami ezechielis templi mystice mensurantis. de quo habetur eze. xl. c. d. **Actus** vocatur mensura latitudine pedum quatuor. & longitudine centum viginti. **Lima** est spacium quadrilaterum habens in omni latere pedes .lx. **Actus** quadratus vndique finiuntur pedibus centum viginti. Ita actus duplicatus iugerum facit et ab eo quod est iuuentum nomen accepit. **Iugerum** autem actus constat longitudine pedum .ccxl. & latitudine .cxx. Sunt & multa alia mensurarum genera / de quibus nil ad presens vt dicit idem. Sed hoc attendendum est quod stadalialis ager habet passus .c. & xxv. id est pedes sexcentos xxv. cuius mensura octies computata milliarium facit qui constat ex pedibus xx. milibus / vt dicit **Sp. ibidem**. **Centuria** autem ager est .cc. iugerum que sic vocabatur a centi iugibus ab antiquis sed postea duplicata nomen retinuit semper primum / vt dicit **Sp. ibidem**. libro xv. capit. penult. de mensuris. **Mensure** autem vinctum diuersimode nominantur a diuersis. nam latini vocant milliana / greci stadia / gallici leucas / egyptij signes / perse pera / sangas. nec mirum quia singula spacia propriis continent terminis & mensuris / vt dicit idem nam milliarius mille passibus terminatur / quod mille passus continet & pedum quinque millia. **Zeuca** finiuntur passibus mille quingentis stadium octaua pars milliarij est constans ex passibus cxxv. hunc primum herulem statuisse dicunt / eo quod ipse tantum spacium sub vincto spiritu dicitur curauisse. & ideo quia post tantum iugis spacium sterit ipsum narrant. cxxv. pedum spacium stadium appellasse / vt dicit **Sp. ibidem**. **Via** est dicta ab incurfu & occurfu vehiculorum. nam duos actus capit propter eunctorum & vementium vehiculorum occursum. **Omnis** autem via aut est publica aut priuata. publica est que in solo publico est que iter actus populo patet. hec autem ad mare aut ad opida dicitur que etiam via strata est dicta quasi vulgi pedibus mita. unde **Zuac**. **Strate** que iam vulgi pedibus demita via. Ipsa debet esse munda / solida / lapidibus strata / recta / pacifica /

omnibus summis/libera sine obstaculo et of-
fensa ut dicitur idem Lucretius. Priuata via est que
vicino municipio est data, hec solet esse open-
diosa graminosa que pedibus itinerantium minus
trita et vna que pie vie arboribus constituta. Agger
est media strata eminentia eo aggregatis lapidi-
bus/ab aggere. i. a coaceruatione quam hystori-
ci via militate dicunt, de qua dicitur. Qualis se-
pe vie depressus in aggere serpens. Iter nis. eua
que ab homine quocumque in potest. Different tamē iter
et iter. Iter. n. est locus transitus facilis. et ideo ap-
pellatur iter. Iter nis autem est iter longe vie et ipse
labor ambulandi ut quouelis puenias. Seme-
nita autem est medius itineris a semitu dicta
Semita vero hominibus callis non pecudum vel ferarum
callis. n. est iter pecudum iter motus angustum et a
collo pecudum tratum et duratum. et ideo a collo evo-
catum. Tramites sunt in agris transversa itine-
ra sic dicta/ eo quod ad rectam viam transmittant. Di-
uersum siue diuersorum est fluminis vitium via. s. ten-
dens in diuersa. diuerticulum autem est digressio a
latere vie publice vel priuate. Buius est dua-
rum viarum principium quarum vna tendit ad dexteram
alia ad sinistram. et est locus ut sepius periculosus
et suspectus/ nam in buiis insidiatur fures et ra-
ptores. In buiis etiam expectantur vel circūueni-
unt meretrices. Est etiam locus ambiguus. que
que via sit tenenda sepius dubitatur. et ideo ponuntur
in buiis imagine/ et cruce/ ut sciant quaz
parte vie tenere debeant transeuntes. Locus per-
tinet est locus in quo vie competunt multe et conueni-
unt sicut trinitas et quadrinitas/ et est locus pericul-
osus et dubius sicut binius. Ambitus est iter via-
rum loca et edificia locorum duorum pedum et dimidij
ad circueundi facilitate derelictus et ab ambien-
do. i. circueundo siue ab ambulando sic est dicitur
Orbita est vestigium rote sic dicta ab orbicula
n. figura rote que comprimendo vocatur et perficitur
Actus dicitur locus quo peragitur solet et est tunc diu-
sum et fluxuosum. Vestigium est pedis signum platum in
terra vel in puluere impressum. sic vocatur/ quod per ve-
stigium vie preteritum instigatur et imprimuntur. re-
linquunt autem pedum animalium in suis vestigiis quod-
dam odoris indicium quo a canibus venantibus et ab
alijs feris sepius deprehenduntur. quod scilicet leo de-
let sua vestigia cauda sua ne ab insequantibus co-
gnoscatur. Hec dicitur mēsarum proprietaribus et diffe-
rentijs dicta sufficiat. et que superius dicta sunt su-
pra sunt de Isti. li. xv. c. ultimo.

De pondere.

Pondera etiam ut dicitur Isti.
sicut et mensurarum expedit scire
re modum. Luctis enim corporis
rebus nature potentia pondus
dedit/ suum quoque regit omnia
pondus. et ideo pondus a ponere
dicitur. omnia enim ponit pondus et collocat in
suo loco/ quod nihil aliud est pondus nisi impe-
tus rei tendentis ad locum suum. Duplex autem est pon-
deris principium effectuum scilicet leuitas et grauitas
unde leuitas in simpliciter materia et subtili mo-
uet sursum/ nec quiescit donec veniat ad locum
suum. et ideo ignis sub pondere mouet sursum
nec quiescit donec veniat ad speram suam. Eco-
trario grauitas in materia dominans compulsa
et terrestri mouet deorsum nec quiescit donec
centrum inueniat ad quod tendit. et ideo omnia grauia
suo pondere centrum petunt. unde omnis mate-
ria rara et subtilis duplicem habet causam le-
uitatis. nam talis materie partes cum sint sub-
tiles mouentur a centro ad circūferentias nec
quiescunt quousque tangunt eam. talis etiam
materia propter partium rarefactionem plu-
rimum est porosa et eius partes sibi inerat vir-
tus ignea que partes terrestiores dissoluit et
consumit. et sic totum corpus leuigat et finitum di-
cit. vnde calor maxima est causa et potissima leuitatis
sicut frigiditas causa motus est a circūferentia vs-
que ad centrum causa est compactionis partium et coadunati-
onis et per partem grauitatis. unde omne corpus quan-
to est solidius et compactius/ tanto grauius/ et quanto
rarius/ tanto leuius inuenitur. et cum pondus respiciat
at ratio leue quam graue ratione inclinationis versusque ad
locum suum sibi a natura naturaliter deputatum
nomen tamen pondus sibi vulgariter videtur ratio
grauitatis. nam que descendunt propter suam graui-
tatem dicuntur ponderosa. que vero ascendunt sursum le-
uia dicuntur et per oppositum pondus ponderosa vsualiter
diuiduntur. et ideo dicitur Isti. li. xv. quod pondus dicitur esse pe-
sus/ eo quod in statera ponderat iam libram. Sed
autem istum modum sumendi vsualiter formatur nomine
ponderis aliquando res in qua fit ponderatio. ali-
quando res ponderata. aliquando massa circa quam
res ponderare iudicanda ponderat. Iustum itaque in
quo ponderatio fieri consuevit/ diuersimode nomen
cipatur. dicitur enim trinita que habet Isti. est genia ponde-
rum lant equaliter erant pedes facta per maiora pon-
deranda/ ut sunt centenaria et trienta. sicut momen-
tanea per pua modicaque pecunia appedenda. Stra-
tera a stado est dicta eo quod duabus lantibus in vno in
medio stilo librata equaliter stet. Lances autem di-
cuntur apud eneas duo tenuissimi in quorum vno pon-
tur pondus ponderas. in alio res ponderanda. Est
itaque in istum pondus quod ab eis lantibus cum suis ponderibus

equaliter sibi inuicem respondent. Salus aut sine lingua sequens lancē magis pōderā tē momentū statere noīatur. vocat silū mediū quo trisine statera regitur 7 lances adequant et amen/ vt dicit idem. Tuncūq; aut ponderi certus est modus noībus pprijs designatus vt dicit Jsi. Calculus enī dicitur minima ps ponderis 7 est quarta pars oboli constans ex pondere duoz granoz lentis 7 vocabatur calculus ppter paruitatē qz calculus ē ita modicus vt sine molestia concutet. Siliqua xx. ps ē solidi cuius nomē a fructu arboris sumpsit. Obolus siliquis trib? appēditur. fiebat enī olim ex ere ad modū sagitte/ vñ 7 nomē accēpit. sagitta. n. obolus a grecis dī vt dicit idē. Scrupulus sex siliquaz pōdere stat 7 apud grecos dragma vocat 7 ē dicitur sic diminutiue a lapillo breui qui scupus vocat. Dragma ē octaua ps vncie 7 denarij pondus argēti tribus cōstat scrupulis. i. xvij. siliquis. Denari? aut ē dicitur quasi p x. nūmis reputatur vt. d. Jsi. Solidus ē vocat? qz nihil ei deesse vñ. nā veteres integrū solidū dicebant atq; totū. Nūmisima idē ē quod denarius noīe 7 effigie pūcipis insignitus. nā ab inicio nūmisima nūm? argēteus erat vt dicit Jsi. Sextula idem ē qd solidus sic dicitur/ eo qz bis sex vncijs cōpleatur. hāc vulgus aureū solidū vocat/ cuius tercia pte tremissē vocant/ eo qz solidū fiat tremissis. Sextula bis assūpta duellā facit. ter posita statere reddit vt dicit ibidem Jsi. Stater ē medietas vncie appēdens aureos tres. vnde 7 vocatus ē stater quasi tribus solidis stet. hic 7 semiuncia qz semis h 3 de vncia. hic ē semissis qz pōderis semissis ē quasi semis assis. vt dicit idē. Est aut assis minimū in pōderibus sicut vnitas in nūcis vt dicit gl. ibi. nōne duo passeres esse vnciū. Quadrās quartā partē vncie pōderat 7 dodrās dī in greco. sidus ī latino. sicut dī in ebreo habens apud eos vncie pōdus. apud grecos vero quēadmodū apud latinos sidus quarta ps vncie ē 7 statens medietas/ dragmas appēdens duos. vñ sidus in lris diuina vncia ē/ s apud gētiles quarta ps vncie est dicta/ eo qz vniuersitatē nūeroz pondēz sua vnitate vincat siue vniat 7 cōplectat. constat aut ex dragmis oero. i. scrupulis. xiiij. quod p legitio pōdere habet/ qz numer? scrupulorū eius horas diei 7 noctis metitur/ vel qz librā effiat xij. cōputata. libra xij. vncijs p/ ficatur. 7 ideo genus pfecti pōderis reputatur qz tot vncijs stat/ quot mensib? ann?. Est autē libra dicta quasi libera/ qz cūcta intra se pōdera predicta cōtinet 7 cōcludit vt dicit Jsi.

Bilibris duas cōtinet libras. est enī bilibris duplicata prima. c. dragmis appēditur 7 ē nomen grecū. Talentū sumū pōdus eē dī apud grecos. nā nihil calculo minus siue eē/ quod enim facit vnitas in numeris hoc facit assis siue calculus ī pōderib?. talēto vero nihil ē maius sed hoc pōdus variatur iter gētes. nam apud romanos talētū ē. lxxij. libraz. sicut plautus ostendit qui dicit duo talenta esse. cxiij. libras. Est autem talentuz triplex minimū/ mediū/ 7 sumū. minimū est. l. libraz. mediū. lxxij libraz stat. 7 illud talentū fuit talētū scūarij Centenarium summū nomen habet eo qz centum libraz pondus ppter perfectionē numeri centenarij instituerunt romani (buculq; Jsi do. li. xv. m. c. de ponderibus 7 mensuris.

Sicut autēz subseruit theologie discipline ars numerandi 7 mensurandi. sic eidē famulatur scientia modulandi nam musica que modulatur omis in sono 7 in cantu ē per nia sacre scripture misterijs valde ē necessaria nā ipse mundus quadā armoniaca pporōe feratur esse cōpositus vt dicit Jsi. li. iij. 7 celum ipsum sub cōsonatiē modulatione dī arcuagi 7 reuolui. nā musica mouet effectus puocat ī diuersos habitū sensus. In prelijs quoq; tibe cōtenuis pugnares accēdit. ac quātō vementior fuerit clangor/ tāto fit animus ad certamen fortior. siquidē 7 remiges cātus hortatur ad tolerandos quoslibet labores. animuz enim mulcet 7 singuloz opez fatigatiōes vocis modulatio cōsolatur. exerātatozq; anios sedat musica (sicut legitur de dauid) qui a spūritu imundo saulem arte modulationis liberauit. Ipsas quoq; bestias ne canon 7 serpentes volucres atq; delphīes musica puocat ad auditum. Sic vene sicnerui corporis 7 eoz pulsus/ sic omnes corporis artus virute armoniaca pariter sociantur/ vt dicit Jsi do. Hūsiē autem tres sunt partes scilicet armoniaca/ rithmica/ metrica. Armoniaca vero est que discernit in sonis acumen 7 grauē scdm arsum 7 thesim sez eleuationem 7 depressionem 7 pportionalē soni 7 vocis mutationem. Et ē armonia dulcis cantuz consonantia proueniens ex proportione debita in diuersis vocibus/ flatibus/ pulsibus siue sonis. nā vt dicit Jsi/ dorus. aut voce editur sonus/ sicut per fauces aut flatu sicut p fistulā atq; tubā. aut pulsu vt p cibalū vel citharā 7 bmoī qz p cussa sūt canora. Et dicitur armonia ab ad 7 monos. i. vnū

qz ad vnaz concordiam tendunt in cantibus omnes voces vt. d. b. nā in oī melodia exigūtur plures voces siue soni. ⁊ bi concordēs / qz vbi est vox vna tātū aures non placat / sicut ē vox cuculi siue cantus. vbi autē pluriūz pura diuersitas nō delectat / qz talis diuersitas cōtra discordiā nō cantū sed vlatatū pcreat. sed vbi ē vocū plurimaz ⁊ diuersaz cōcōrs vno ibi armoniaca ppositio est ⁊ modulatio / siue dulcis simphonia. vnde Jsi. simphonia inq̄r est modulationis tēperamentū cōcordans sonis in grauibz ⁊ acutis. ⁊ per hāc armoniaz voces acutiores ⁊ grauiōres cōueniunt ⁊ cōcordant / ita vt si quis ab eo dissonuent sensuz auditus offendat. ⁊ talis cōcordia vocum dicitur eufonia que ē vocis suauitas que a suauitate ⁊ melle dicitur melodia cui cōtraria est dyaphonia i. vox dissonans siue discrepans ⁊ deformis. Ad melodiā autē armoniacā faciendam requiritur dyastema / dyeses / tonus / ypludius / podorius / arsis / tēsis ⁊ suauis vox siue sonus tēperatus. dyastema itaqz dicitur vocis spaciū ex duobz vel pluribus sonis aptamz. dyesis dicitur spaciū ⁊ deductio modulandi atqz vergendi d vno in altero sono. Tonus est acuta enūciatio voas. Est enim armonie differētia ⁊ quantitas que in vocis accētū vel tenore cōsistit / cuius genera in xv. partes musica diuisunt / ex quibus dicitur yperludius nouissim⁹ scz acutissimus. podorius autē oīz est grauisimus / vt dicit Jsi. Arsis est vocis elcuarō ⁊ fit cantus incium. Tēsis est positio ⁊ hec est finis vt dicit Jsi. vnde cantus est vocis inflexio. Nā sonus directus est vt dicit idē. ⁊ sonus precedit cantū. oīs enim vox est sonus sed nō econuerso. nam sonus est obiectū auditus qz quicquid auditu percipitur sonus dicitur vt fragor arbor. collisio lapidū. strepitus fluctuuz ⁊ ventoz. garritus auū. mugitus animalūz. voces ⁊ clangores hoīuz / ⁊ percussiones organoz. Vox autē p̄p̄ic dicitur sonus ab ore animalis. platus ex aere aut percusso ⁊ ad superficiē duri corporis alliso generatur sonus cui⁹ allisonis percussio citius ⁊ facilius visu percipitur q̄ eius sonitus audiat. ⁊ ideo citius videtur pcedens cōruscatio q̄ tonitruo auris hoīs p̄fū datur. Vox autē est aer tenuissimus plectro lingue formatus. ⁊ ē quedā vox significatiua naturalitervt garritus auū ⁊ gemitus infirmoz ⁊ alia ē significatiua ad placitū vt vox hoīs articulata ⁊ ad aliq̄d verbū p̄ferendū rōnis ipe rō lingue organo informata. vox. n. verbi verbalis ē nec pōt cōceptū verbū in mente extēnus exprimi nisi vocis adminiculo mediante

p̄feratur. vñ intellectus p̄rio verbū in mēte gignit qd̄ per vocē postea ore p̄mit. vnde vobz ex mente genitū ⁊ conceptū per vocē quasi per organū se exteri⁹ ostendit. Vox autē disposita ad cantū ⁊ ad melodiā hz has p̄p̄ietates vt. d. Jsi. Suaves inquit voces sunt subriles ⁊ spisse ⁊ dare ⁊ acute ⁊ perspicue. Subriles sunt in quibus spūs non est fortis / qualis est in infantibus ⁊ in mulieribus / ⁊ in alijs non habentibus nemos grossos fortes ⁊ spissos. nam subriles corde emittūt voces siue tonos tenues ⁊ subriles. P̄gues vero voces ⁊ spisse sunt q̄ spiritus multus egreditur vt sūt voces viroz. Clare quando bene sunt tūmule ⁊ sonoze ⁊ omni raucedine ipe mittere. Acute sūt voces quando sunt valde alte. Perspicue voces sunt que longius protrahuntur ita vt continuo impleant omnem locum / sicut clangor tubarum. Dura vox est rauca ⁊ quando violēter emittit sonum suum sicut tonitruum est ⁊ sicut sonus inaudis quādo percutitur ferrū durum. Aspera vox est rauca ⁊ que dispergitur p̄ minutos ⁊ dissimiles pulsus. Leca vox ē que cum mox emissa fuerit cōmtecit / atqz suffocata nequa q̄ longius producat / vt patet in fletibus. Vniuolenta vox est mollis ⁊ vox flexibilis atqz leuis ⁊ hec est dicta vniuolēta a vīno hoc est a tūmno molliter reflexa. p̄fecta autem vox est alta suavis fortis ⁊ clara. alta vt in sublimi sufficiat. clara vt aures impleat. fortis ne trepida deficiat. suavis siue dulcis vt auditum non deterreat / sed potius vt aures demulceat / ⁊ audientium animos blandiēdo ad se alliciat ⁊ conuertat. si ex his aliq̄d defuerit vox perfecta nequa q̄ erit / vt dicit Jsi do. Est p̄terea armonia organica que ex flatu constat quando scilicet aliquā instrumenta artificialiter preparata flatu debito perfus flantur / ex cuius flatus quantitate ⁊ orgāi varia qualitate diuersi soni artificialiter p̄creantur vt patet in organis t̄bis fistulis ⁊ consimilibus que omnia varios sonos promunt. Organum est generale nomen vasoz omniū musicozum. specialiter tamen appropriatum est instrumento ex multis compositio fistulis / cui folles adhibentur. ⁊ hoc solo musico instrumento vtitur ecclesia in festiuentijs ⁊ hymnis p̄pter abusum bistrionuz eiectis alijs tere instrumentis.

Uba a iurenis p̄mitus est inuēta. de quibz Virgi. Zurenusqz tube mugire p̄ ethera clāgoz vrebāt

autem antiqui tubis in prelijs ad hostium ter-
 rificationem/ad comilitonum animationem
 ad equorum bellicorum in pugnam proca-
 tionem/ad bellorum munitendaz sgressione
 ad significanda in certatiuis cu victoria vene-
 ratione ad fugiendu siue fugitiuoz reuocatio-
 ne. Itē vtebatur tubis in festis et in conuiuijs /
 ppter populi couocationē/ ppter exercitatio-
 nē ad dei laudē/ et ppter letitie et gaudij pconi-
 satōez. et iuitatōez pceptū. n. fuit iudeis vt i bel-
 lis tubis sacris dangerent et enā in initio no-
 ue lune buccinarent/ et vt annū iubileū qui an-
 nus erat remissionis tubaz sonitu pnuācārēt
 et gaudiū ad quietē oibus pmlgarent. Est
 autē ppter tuba vt dicit Jsi. li. xvij. instrumē-
 tū bellicis certaminibus adhibitu ad denūci-
 anda signa belloz vt vbi exaudiri prece non
 poterat pre tumultu/sonitus tube clangentis
 attingeret. Et dicitur tuba quasi tona. i. caua. inte-
 nus. n. est cōcaua et valde plena ppter ampli-
 orē flatus receptionē. exterius autē est rotunda
 circa tubantis orificiū valde stricta/ sed i par-
 te anteriori multū āpla manu clāgētis ad os
 ponitur/ regitur/ erigitur/ deprimitur/ et tenet
 cuius sonus varius ē vt. d. Jsi. Nā interdum
 canit vt bella comitatur. interdū vt eos q̄ fu-
 giūt isequant. interdū vt exercitū itra se recipiāt

Et cana dicitur quasi vocina / pua scz
 tuba cornea vel lignea siue enca/
 qua signū dabatur antiquitus con-

b tra hostes. nā vt dicit Jsi. li. xvij. pagāi agre-
 stes ad omnē vsū pariter sono buccine puoca-
 bantur. vñ ppter buccina agrestibus signū fu-
 it. de quo persius. Buccina cocebat pulcos ad
 arma quiritis. hmoi clāgor buccinū dī. vt. d.
 idē. buccinis autē comitibus vtebatur hebrei pre-
 cipue in kalendis i memoriā liberatōis ysaae
 p eo conuato arietē i sacrificio imolato vt. d.

gl. super gen.

t tybia dicitur ee dicta/ eo q̄ de ceruinis
 tybijs et binuloz creditur penit fuis-
 se facta. hinc tybicē dixerunt tybiar cantus. vel
 scdm. h. tybia dicitur a tybim quod ē cirpus vlcā-
 lamus/ qz a calamis quibusdā tale instrū an-
 tiquitus fiebat. et hinc dicitur hic tybicē. hui-
 nis. ille qui tybia canit. et fuit quōdā instrū lu-
 gubre quo vtebatur hoies in funeribus mor-
 tuoz vt. d. gl. sup mathe. it. cū audisset tybia/
 nes et c. carnē lugubre canētes.

c Alamus a calādo ē dictus. i. a fū-
 dēdo vocēs/ et ē generale nomē fi-
 stularū. nā fistula est dicta/ eo q̄ vocē emittat.
 nā fos grece vox latine. stolia vero emissa. vñ
 fistula quasi emittens sonū siue vocē/ hac vñ

tur venatores qz eius sonū cervi libēter audi-
 unt. sed dū vnus venatoris fistulatione ceru-
 ed auditū allidatur/ mox ab alio q̄ quo nō pre-
 canet sagittatur. vox autē fistule decipit volu-
 cres dū canēdo eaz simulat et fingit voces. vñ
 de dī fistula dul. ca. vo. et. fistula insup dele-
 erat oues. et iō fistulis vtebatur pastores dū vigi-
 lant sup gregē suū vnde et quidā noie pan. di-
 cebatur esse deus pastoralis qui prius dispa-
 res calamos ad cantū adaptauit/ et studiose
 arte cōposuit. de quo Olingk. dicit. Pan pri-
 mos calamos cetero coniungere plures. Iusti-
 tuit/ pan curat oues omniūq̄ magistros et.
 et iō qz instrumētū fistularū ab eo inuentū pan-
 donū ē vocatū. vt dicit Jsi. ad hoc fistulis se
 exercitant vigiles vt eaz melodie suauitate ad
 dormiendum citius et suauius puocent in le-
 ctulis quiescentes.

Ambuga est genus ligni fragilis
 cuius rami sunt concavi et vacui

atqz plani. vnde tybie cōponuntur
 et quedā spēs symphonie. vt dicit Jsi.

Symphonia est instrumentum mu-
 sicum qd fit ex ligno concavo pel-
 le contacta in vtraqz parte sua quā

musici hincinde virgulis feriunt. fitqz in ea ex
 concordia grauis et acuti suauissimus cantus
 vt dicit Jsi. symphonia tamen dicitur collatio
 et concordia quozūcūqz signoz/ sicut eborum
 dicitur concors vnitas diuersarum vocū. vt
 dicit glo. super inc. xv.

Rmonica richmica est canora me-
 lodia ex pulsu et percussioe nervo-
 rum et tinnitu metalloꝝ gene-

rata. et huic armonie diuersa subseruiunt instrū-
 menta vt tympanum/ cymbalum/ lira/ cithara
 psalterium atqz sistrum.

Timpanum est pellis siue corium
 ligno ex vna parte extentum. Est

enim pars media symphonie in si-
 militudinem cithar. et virgula percutitur/ quē
 admodum percutitur symphonia vt dicit Jsi
 cui si iuncta fuerit fistula dulciorem reddit me-
 lodiam.

Cithara ab apollie ē reperta/ scdz
 grecorum opinionem. Est autem

cithara similis pectori humo / eo
 q̄ sicut vox ex pectore/ ita cantus ex cithara p-
 cedit. et ideo sic est appellata. nam pectus tori-
 ca cithararum appellatur. paulatim autē plu-
 res eius species extiterunt/ vt psalteria/ lirie et
 huiusmodi. et aliquę habent formam quadra-
 tam. aliquę triangularem. cordarum etiam nu-
 mcrus multiplicatus est et comutatum genus

veteres aut vocauerunt cithara fiducula vel fidi
 ce qz bene pcurrit iter se corde eius. qm bene
 couenit inter quos fides e. habebit eni citha
 ra septē cordas. vnde Virgi. Septē sūt soni
 septē discrimina vocū. discrimina aut sunt di
 cta ideo qz vna corda vicine corde similē sonū
 reddit. ideo aut sunt septē corde. vel qz totam
 vocē iplēt vel qz septē moribz sonat celū. Cor
 da aut ē dicta a corde qz sicut pulsus cordis ē
 in pectore/ ita pulsus cordarū ē i cithara. has
 primo mercurius excogitauit iō qz prior i ner
 uos sonuz strinxit vt. d. Jsi. Corde aut quan
 to magis sunt sicce 7 etiā magis tense / tanto
 amplius sunt sonore. plectrū aut dī instrumentū
 tū quo tēperantur corde 7 tenduntur.

Psalterium a psallendo idest a cātā
 do est notatū eo q ad eius voces
 bonus cōsonādo respōdeat. Est
 aut similitudo cithare barbarice i modū delte lie
 tere. sed psalterij et cithare hec est differentia.
 qz in psalterio lignum habet concuum. vnd
 sonus redditur superius et deorsum feruntur
 corde et desuper sonant. Cithara vero conca
 uitatem ligni inferius bz. Psalterium hebrei
 habent decacor dem idest decem cordarum se
 cundum numerum decem preceptorum. fuit
 autem optime eius cordule d'auricalco et eti
 de argento.

Ifra a varietate vocum est dicta eo
 q diuersos sonos efficiat. vt. d.
 Jfido. Ziram primo a mercurio
 fuisse inuentam dicunt hoc modo. Cum regre
 diens nilus in suos meatus varia in campis
 animalia reliquisset relicta est etiam 7 testudo
 que cum putrefacta esset et ncrui eius reman
 sissent extenti infra conchaz percussa a mercurio
 sonū dedit. 7 ad eius spēm lirā fecit/ 7 tra
 didit orpheo qui buius rei maxime fuerat stu
 diosus. vnde dicebatur eadē arte nō soluz fe
 ras sed etiā saxa 7 saluas cannis modulatiōe
 applicuisse. hanc. f. lirā ppter studij amorem
 7 carminis laudē inter sidera locatū esse musi
 ci fabulantur/ vt dicit Jsi.

Cimbala sunt quedam instrumen
 ta musica q pussa inuicē se tāgūt
 7 sonū faciūt 7 tinnitum.

Sistrū ē instrumentū musicū sic ab
 inuentrice vocatū. Naz ysis regia
 egyptioz sistrū inuenisse pbat. vñ
 Juuenalis. Jsis 7 irato feriat mea lumina si
 itro. iō mulieres hoc vtunt instrū/ qz eius iuē
 erix fuit mulier. vnde 7 apud amazones sistro
 ad bellū feminaz exercitius aduocantur.

Innabulū a tinniendo ē dicitur
 7 est pania nola vel cāpanella. q
 re supra de vasis i littera. v. habet
 aut cāpana hoc ppriū qz dū resonando aijs
 pficit et frequenti ictu se cōsumit. Hec 7 mul
 ta alia deseruiunt musice discipline. cuius scia
 tractat de vocibus 7 sonis. Considerat autē
 nihilominus rez naturaliū dispositiōes 7 nu
 meroz pportiones/ sicut exemplificat boen?
 de numero duodenario cōparato ad sex/ 7 ad
 alios numeros inter medios dicēs sic. Inueie
 nus inquit hic oēs musicas consonātes. Nā
 octo ad septē. 7 nouē ad xij. cōparati sesquiter
 ciam pportione reddunt/ 7 simul faciunt dy
 tesserōn consonantiā. sex vero ad nouē 7 octo
 ad xij. cōparati reddunt sesqui alteram ppor
 tionē 7 dyapente efficiunt simphoniam xij. ve
 ro ad septem considerati duplicem quidē red
 dunt pportione 7 dyapason simphoniam cā
 tant. octo igitur ad nouem ipse contra se me
 dij considerati epodonum inungunt qui in mu
 sica modulatione tonus vocatur/ qui omniū
 musicorum sonorum mensura est communis.
 Omnium enim sonorum est parvissimus. vñ
 de notandum est q inter dyatesserōn 7 dyapē
 te consonantiarum tonus differentia / tonus
 differentia est sicut inter sesquiterciam 7 sesqui
 alteram pportionem sola est epogdolis diffe
 rentia (huic usqz boenius in. ij. arismetice. c. vl
 timo. g. Dicit etiā idē in plogo primi libri sic
 Musica inquit quantum vel q prior sit nūe
 roz vis exhibet pbari pōt. q pōra sūt illa nant
 raliter que p se pstant. nā illa q ad aliqd referūt
 q 7 ipa musica modulatio nūerōz noibz ad
 uocat vt pz. dyatesserō. n. 7 dyapēte 7 dyapa
 son ab antecedētis nūeri noibz nūcupāt. Jpo
 rū quoqz sonoz aduersū se pportio solū 7 nō
 in alijs nūens inuenit. nā q son? in dyapason
 simphonia. i. duplicis nūeri pportioē colligit
 q dyatesserōn ē modulatiō epitrica collarōe. i.
 sesquitercia colligit vel pōit quā dyapēte sim
 phonia vocat/ hemiola mediāte iungit q i nu
 meris epegdus. i. supra octo dī/ 7 ē ton? i mu
 sica/ vt. d. idē. Sesquitercia pportio i arismetri
 ca dī dyatesserō i musica 7 q hemiolia. i. sesq
 altera pportio i arismetica dyapēte bz i mu
 sica. Est aut dyapēte 7 dyapason psonātia q
 maior vox bz minorē notulā duplo 7 eius me
 dietatem.

Sesquitercia nūerus ē nūerus nūe
 ro pparatus habēs tertiā pte miorē
 Si nō habuerit quoz sesquiquart? 7 si qnqz ses
 qquit? 7 sic pter? vñ sesquitercia? ē q miori ppa
 tus bz eū semel 7 ei tertiā partē. verbi gratia

si quatuor compares tribus habebit i se qua
ternarius totum ternariū & ternarij terciā pte
s. vnū. & si octo ad sex/ octenarij habebit totū
senariū & terciā partē eius. s. binariū. & si duo
decī nouenarij/ duo denarij continebit to
tū nonenariū & eius terciā partē. s. ternarium
Sic similiter. xxx. ppaueris ad. xx. &. xx. ad xv.
& .xxiij. ad. xviij. & ita de alijs sic semper inue
nies quid sit numerus sexquitercius .

Umerus vero sexquialter ē qñ nu
merus maior cōparatus minori
continet totalē numez minorez &
eius medietatē. verbi gfa. ternarius cōparis
binario habet in se duo & eoz medietatez scz
vnitate. sic sex cōtinet in se quatuor & eoz me
dieratē. s. duo. sic nouē senariū in se claudūt &
eoz mediā partē scilicet tria. sic. xij. ad octo. &
xv. ad. x. & sic de alijs.

Et siquidē verba in se sūt p̄fūda
plurimū & obscura/ nisi bis qui i
arismetica instruci sunt & etiaz in
musica disciplina. nā arismetica geometri
as & musicis sunt voce plurima clariora que
minus exeretatis in bñōi peninis sūt obscu
ra. & iō qui predictoz verboz & p̄portionū tā
numeroz q̄ vocū & sonoz habere noticiā desi
derat arismeticoz & geometroz & musicorum
industriam consulere non contemnat. rāta. n.
vt dicit Jsi. li. ij. est virtus in terminis figuris
& musicis simphonijs q̄ ipse homo sine eis n̄
cōstet. quia musica p̄fecta oīa p̄prehēdit. Re/
collige itaq̄ ex predictis q̄ ars musica siue ar
monia contraria & disparta conalitat grauiā a
cutis & acuta grauibus modificat & adaptat.
affectiones contrarias & aduargas recōciliat.
maliciosos animi motus reprimit & refrenat.
sensus debilitatos reparat & confortat. vnita
tē exēplaris diuini nō opib? cōmarijs & diuer
sis maxie preconisat. terrenis celestia/ & cele
stib? terrēa posse vniri i p̄cordia manifestat. le
tos aīos magis letificat & tristes magis misifi
cat qz vt. d. aug. ex q̄dā occulta aīe & armonie
p̄simili pprietate melodia aīe affectōibus se
cōfortat. & inde est q̄ dicit auctores q̄ instru
menta musicalia lerū reddūt leniorē & tristē tri
stiozem efficiunt. Res iduas armonie pprieta
res quere supra codē vbi ista & alia verba Jsi
do. recitantur.

Sta autē que breuiter de rerū na
turaliū accidēbus interseruimus
v̄puta de coloribus/ liquoribus
ponderibus/ mensuris/ sonis/ & vocibus/ iaz
dicta sufficiant. qz vt estimo rudibus & paruu
lis in christo mibi similibus illa que de pprie

tatibus rez naturalū in. hie. particulas sūt di
gesta sufficere debent ad aliquā inueniēdi sili
tudianā rōnē/ qz de cā diuisa scriptura rez na
turaliū & eaz pprietatū tā exq̄sitis simbolis
vris & figuris. Protestator autē in fine huius
opusculi quemadmodum in principio q̄ oi
bus que scōz diuersas materias in boctracta
tulo continētur paz vel nihil de meo appo
sui. sed simpliciter sanctorum verba & p̄biloso
pborum dicta panter & cōmenta veritate pre
uia sum securus/ vt simplices & paruuli qui p̄
pter libroz infinitatem singularum rerum p̄
prietates. de quibus tractat scriptura inuesti
gare non possunt in p̄romptu inuenire valeāt
saltem superficialiter quod intendunt. Sim
plicia siquidē sunt & rudia que excep/ vtilia
mibi tamen rudi & meis cōsimilibus eadē in
dicauī. & ideo suadeo simplicibus vt bec sim
plicia non contemnant/ sed cum hoc plenius
intellegerint ad subtiliora intelligenda & inue
stiganda ad maiorum & doctorum industriaz
recurtere non differant nec omittant quorum
prudētie & arbitrio bec relinquo / vt minus
sufficēter dicta vel excepta corrigāt/ & si qua
superaddere dignum iudicauerint secundum
gratiam eis dataz desuper superaddant/ vt il
lud quod per me pauperem rudem & simpliciē
aliqua lter fuit inchoatum perducatur ipsoz
solertia ad perfectum. Ad ipsius honorem &
gloriaz qui est alpha & o p̄ncipiū & finis oīuz
bonozuz qui est deus sublimis & gloriosus vi
uens & reguans in secula seculozum Amen.

Auctores de quoz scriptis sunt bec extra
ctata sunt isti.

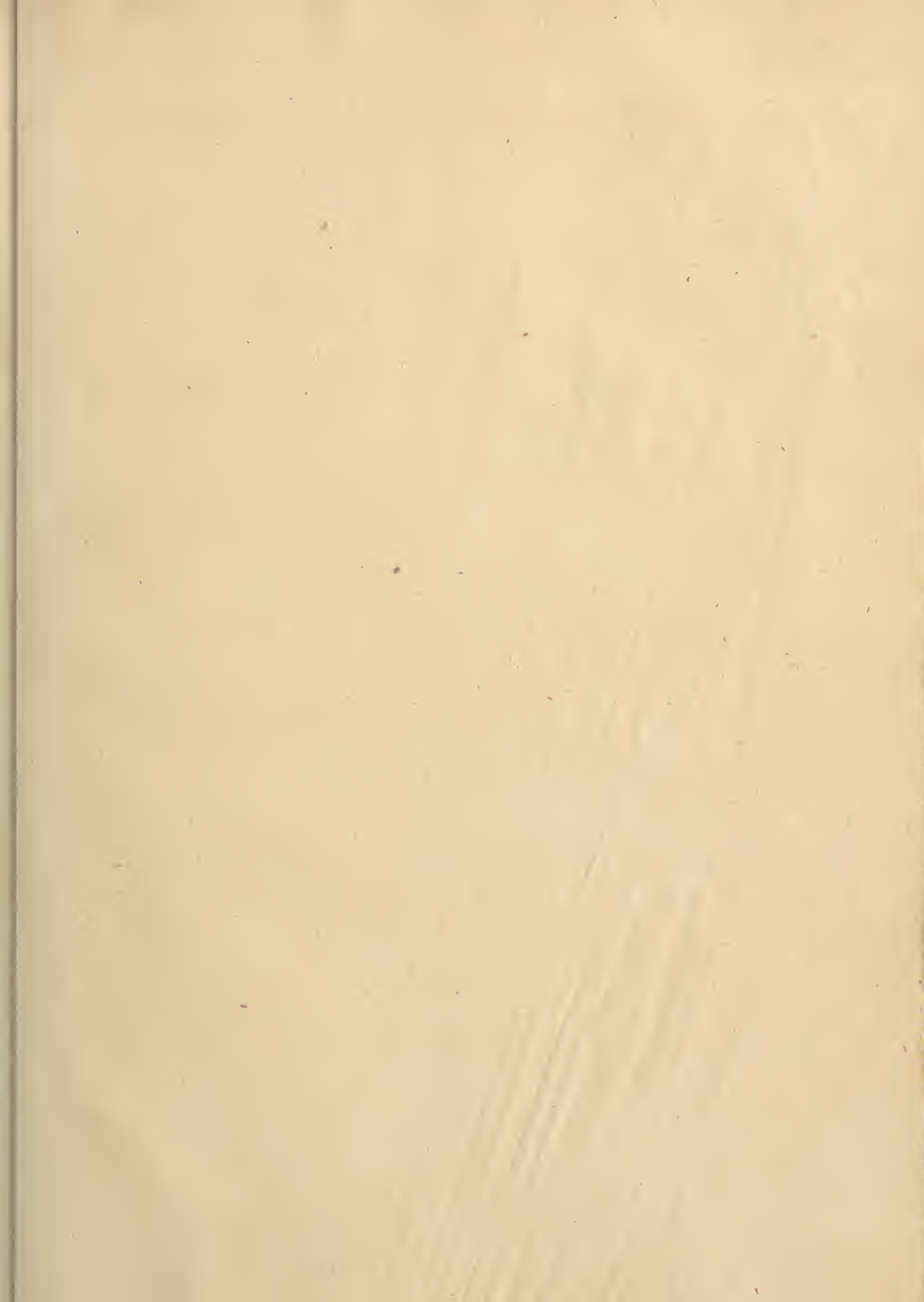
Augustinus. Adamāti. Ambrosi. Naomo
Alquīnus. Anselmus. Basilus. Beda. Ber
nardus. Lyprianus. Estrius. Eusebi. Cri
sostomus. Damafus. Damascen. Dionysius
Elpit. Jfulgē. Bre. Gilbertus. Hierony
mus. Jsidorus. Innocē. Leo papa. Jbi
chael scotus. Nazazenus. Origenes. Orosi
us. Petrus Seneca. Pamphilus. Patric.
Rabanus. Robertus lincol. Richardus b̄ s̄
cto victore. Simon cori. Stephan. Strabus.

Inter p̄bilosophos autē bi sunt maiores.
Aristoteles & Auicenna. Pictagozas. San
plonn. Rasis. Auerois. Algazel. Apollini.
Alphredus anglicus. Hayil medicus. Alde
pedes magn. Almiredus. Boctius. Licero.
Lato. Lipio africanus. Constantinus medi
cus. Domesthenes. Dyascozides. Democritus.
Dōar. grāmaus. Eradit. Epitū. Eudides

Egidius medicus. Pbilofogus. Galienus
 medicus. Forar caldeus. yperius. Juuēalis
 Jobānicus. Calixtus grecus siue arbenien-
 sis. Leucipus. Adacrobius. Adhercuri. Ad-
 selar astrologus. Ninus delphicus. Quidi-
 us. Orbasius medicus. Papias. Plato.
 Platearius medicus. Plautus. Perſius.
 Permenides. Plinius iunior. Pulſcianus
 Ruſſus medicus. Saluſtius. Salernitanus
 practicus. Secundus philoſophus. Solin-
 Simonides. Trimegiſtus. Theophrastus.
 Titus boetius. Tullius. Theopbilus d vni-
 us. Zholomeus. Varro. Virgilius. Vugui-
 no. Piſan. Guillelmus. Lōches. ypoctas.
 yſaac. Zeno. Zorcaſtes magus Aſtorum ⁊
 multorum aliorum in iſtis libellis verba i di-
 uerſis locis ſummatim ⁊ breuiter recitātur. vt
 patere poteſt diligentius intuenti.

Explicit tractatus de pprietatibus rerum
 editus a fratre bartholomeo anglico ordinis
 fratrum minorum. Impreſſus per Petrum
 vngar. Sub anno domini. Milleſimo qua-
 dringentefimo octuageſimo ſecundo. die vero
 nouembriſ. xxi.

Finis
Zaus deo.

116

WZ
230
0287d
1482

